

KİTAP HAKKINDA BİRKAÇ SÖZ

İmam-ı Gazali şöyle demiştir:

“Her kim Allahu Teala’nın kitabını, Rasulullah efendimizin mübarek ağızlarından işitmek isterse, o kimse Vahidi’nin tefsirini okusun, mütalaa etsin.”

Bazıları da şöyle demiştir:

“Anlatımı özlü, uzun anlatımı olmayan bir kitap istersen, bu kitaba bak, bu kitabın lafızları veciz, faideleri çoktur. Manaları denizdir, altında dalgalar çarpışır. Oraya dalan mücevherler elde eder. Vahidi’nin, Veciz adlı bu kitabını okumak herkese farzdır.”

ARAŞTIRMACININ ÖNSÖZÜ

Hamd alemlerin Rabbi Allah’a aittir. Salatu selam rasullerin imamı, nebilerin sonuncusu, Muhammed’e (s.a.v.), aile efradı ve de tüm ashabına olsun.

İmdi; Tefsir ilmi, ilimlerin en üstünlerindendir. Onu öğrenmek en mühim işlerdendir. Bu sahada gerek muhtasar gerekse uzun eserler sayılamayacak kadar çoktur.

Çağının şeyhi, İmam Ebu Hasan el-Vahidi’nin “El-Veciz fi Tefsir-il Kitab-il Aziz” isimli kitabı tefsir kitaplarının en üstünlerindendir.

Bu tefsir, muhtasardır, çeşitli tefsirlerden, değişik konuları içerir.

Biz bu kıymetli tefsirin tahkikini, tashihini ve hadislerinin tahririni yaptık. Vahidi’nin hayatını, hocalarını, talebelerini ve kitaplarını içeren bir önsöz yazdık.

Vahidi’nin tefsir kitaplarının neşri için özel bir bölüm ayırdık. Bu kitaplarını, ezberleyenlerin bir kısmını zikrettik.

Vahidi’nin, tefsirini hangi metodla yazdığını ve kitabı ile ilgili diğer düşünce görüşlerini anlattık.

Allah-ü Tealadan, çalışmamızı, sadece rızasına uygun yapmasını, kabulünü ve bizi en güzel şekilde ödüllendirmesini isteriz.

Son duamız; tüm hamdler alemlerin rabbi Allah’a aittir.

Araştırmacı Safvan Adnan Davudi

Medinei Münevvere H. 1411

İSMİ VE NESEBİ

Vahidi’nin biyografisini yazan kaynaklar, isminin; Ali b. Ahmed b. Muhammed b. Ali b. Müttevh, künyesinin Nisabur’lu imam Ebu’l-Hasan el-Vahidi olduğunda birleşirler.

Sadece “İnbharü’r-Ruvat” sahibi, Vahidi’nin künyesinin, Ebu’l-Hüseyin olduğunu söyler. Bu, yazım hatası mı, baskı hatası mıdır onu bilemiyorum.

Babası, Ahmet b. Muhammed, tüccar idi. Aslen Save’lidirler. Save, Vasıt’ta Hemedan ile Rey şehirleri arasında bir şehirdir. Save’de çok eskiden bir göl vardı. Peygamberimizin doğumunda o gölün suyu çekilmişti. Save’ye yakın Ave isimli bir şehir vardı. Save halkı sünni ve şafii idi. Aveliler de Şia’nın, İmamiyye kolundandılar. İki şehir arasındaki mesafe iki fersah idi. Bu iki şehir, H. 617 senesine kadar mamur (oturulan yer) idi. Ne zaman ki Tatarlar, oralara geldiler, o şehirleri harap ettiler. Save’de dünyanın en büyük kütüphanesi vardı. O kütüphaneyi Tatarlar yaktı. Onlar barbar bir topluluk idi. İslam memleketlerini harap etmişler, büyük kütüphaneleri yakmışlardı. Özellikle, Bağdat kütüphanelerini yakıp, yıkmışlardı. İnna lillahi ve inna ileyhi raciun.

Bütün bunlar, İslam ümmeti için en büyük musibet ve felaket olmuştur.

(1) Bunun hakkında bilgi için: Nisaburi’nin “Tarih” adlı eserinde -sayfa 387- deki: “Muntehab mine’s-Siyak” kitabına; Vefeyatu’l-A’yan: 2/464; Mü’cemu’l-Edibba: 12/257; İnbahu er-Ruvati: 2/223; Tabakati Şafiiyye el-Kübra: 5/460; Davudi’nin, “Tabakatu’l-Müfessirin”: 1/394 adlı eserine, Suyuti’nin de “Tabakat’ul-Müfessirin”: sayfa: 66’ya; İbni Kadi Şeybe’nin de “Tabakatu Şafiiyye: 1/256 adlı eserine; Buğyet’ul-Vuat’a: 2/145; Gayet’ul-Nihaye: 1/523’ye, “Beşer hakkında haberler” adlı muhtasar esere: 1/269 ve Dimyet’ul-Kasr: 2/253’e bakınız.

Vahidi'nin babasının üç çocuğu vardı bunlar, en büyükleri, Ebu'l-Kasım Abdurrahman b. Ahmet el-Vahidi. Ortancaları, Ali b. Ahmet el-Vahidi ki müellifimizdir. En küçükleri ise, Ebubekir Said b. Ahmet el-Vahidi'dir.

En büyükleri Abdurrahman, salih ve muttaki idi. Ziyadi, İbni Yusuf, daha sonra da Ashab-ı Asam'dan ders dinlemiştir. Abdurrahman'a Menii Camiinde, Cuma günleri namazdan önce imla meclisi tahsis edilmiş ve senelerce orada yazdırmıştır. Söylediklerinin çoğu da ona okunmuştur.

H. 487'de Rebiu'l-Evvel ayının başlarında Çarşamba günü 90 küsur yaşında vefat etmiştir. Kardeşi, Ebu'l-Hasan (müellifimiz)² ve Ebu'l-Feth Mes'ud b. Ahmet el-Mes'udi³ kendisinden rivayet yapmışlardır.

Said b. Ahmet el-Vahidi⁴, komisyoncu idi. Şeyh, sika (güvenilir), muttaki, iffetli idi. Ashab-ı Asam'dan ders dinlemiştir. Hafız Ebu'l-Hasan⁵, kendisinden rivayette bulunmuştur.

Kardeşlerinin üçüncüsü, imamımız, Ebu'l-Hasan el-Vahidi'dir. Tefsirde çağının teki idi.

Vahidi'ye nisbeti, Vahid b. ed-Diyl b. Mühre'ye nisbet edilmesi sebebiyledir.

Ebu'l-Feda'nın⁶ muhtasarında şöyle denmiştir: Vahidi, Vahid b. Mühre'ye⁷ nisbet edilmiştir. Ben ise "Neseb-i Muadd" adlı eserin muhakkiki Dr. Naci Hasan "ed-Dil" ismini iki yerde "deyen" diye hatalı yazmıştır.

Biz bu çalışmamızda Vahidi'nin sırasıyla şeyhlerini, öğrencilerini, eserlerini, ulemanın kendisi hakkındaki görüşlerini serdedip, daha sonra kitabı "El-Veciz" in kısaca tanıtımını yapacağız.

(2) El-Muntehab mine's-Siyak: sayfa 314 Siyer'u-E'lam en-Nübela: 18/342.

(3) Ensab (Nesebler): 5/292.

(4) Seyyid Ahmed Sağr bunu "Esbab-ı Nüzul" da Sad bölümüne kadar sayfa 5'de toplayıp sahifelendirmiştir.

(5) Muntehab Mine's-Siyak: sayfa 237.

(6) Beşerin haberleri hakkında Muhtasar Eser: 1/569.

(7) Asıl orjinal basımında "Bin Meyserah"dır. Bu da tahrif olmuştur.

ŞEYHLERİ (HOCALARI)

İmam Ebu'l-Hasan el-Vahidi, gençliğini ilim deryasından kana kana içerek geçirdi. İmamlardan Usul ilimlerini en güzel şekilde öğrendi, ümmetin seçkin ve güzide alimlerinin etrafından ayrılmadı. Birçok şeyhten ilim okudu.

O şeyhlerin bazılarını anlatacağız:

1- Ebu'l-Fadl el-Uruzi⁸, ismi Saffar (Pirinç dökümcüsü) diye tanınan, Şafii mezhebinden Ahmet b. Muhammed b. Abdullah en-Nehseli'dir. Çağının edebiyatçılarının piridir. Asamm, Karizi ve "Tehzibü'l-Lügat" sahibi Ebu Mansur el-Ezheri'den hadis rivayet etmiştir.

Vahidi ile uzun seneler beraber olmuştur. Vahidi, Ebu Mansur'un yanına güneş doğunca girer, güneş batıncaya kadar kalırdı. Bu zattan lügat okumuştur. Şairlerin divanlarını çoğaltmıştır.

Şeyh Ebu'l-Fadl H. 425 senesinin sonunda vefat etmiştir. 90 seneden fazla yaşamıştır. "Yetimet'üd-Dehr" sahibi Saalebi'nin çağdaşı idi. Fakat yaşı Saalebi'den daha büyüktü.

2- Ebu'l-Hasan el-Kuhunduzi⁹, ismi, Ali b. Muhammed b. İbrahim'dir. İlimde hırslı ve kıskanç idi. Nahiv ilminin incelikleri ve derinlikleri hususunda çağındaki alimlerin en ileri seviyesinde idi. Vahidi bu zattan, Nahiv, Sarf, Maani, ilimlerini okumuştur.

Vahidi, Basit'in mukaddimesinde şöyle der: Ben Kuhunduzi'den yaklaşık 100 adet müşkül (kapalı, zor) meselenin açıklamasını öğrendim.

(8) Bunun tercümesi (açıklanarak yazımı): Muntehab kitabında sayfa: 85'de; Buğyet'ul-Vuat: 1/369'da ve: "Tetimetu-Yeteyemmetu'd-Dehr" adlı eserde -sayfa: 205- geçmektedir.

(9) Bunun tercümesi: Buğyet'ul-Vuat: 2/186'da Neket'ul-Hemyan -sayfa 215- adlı eserde; Hidayet'ul-Arifin: 1/687 ve Vahidi'nin "el-Basid" -yaprak 2- adlı eserinde bulunmaktadır.

3- Ebu İmran el-Mağribi, el-Maliki¹⁰, İsmi Mus'ab İsa'dır. Kayravan'da Maliki mezhebinin şeyhi idi, Bağdat'a geldi.

Vahidi, Basit'te İmran'ı şöyle anlatır, çağının teki idi. Nahiv ilminde asrının dahisi idi. İrab bilgisinde ulaştığı zirveye, bildiklerimizden hiç kimse ulaşamamıştır. Ben bu zatın makamında, en güzel en mühim bilgilerinin tamamını alıncaya kadar kaldım, onunla beraber oldum.

Ebu İmran H. 430'da vefat etmiştir.

4- Ebu'l-Kasım Ali b. Ahmet el-Besti.¹¹

Vahidi, Basit'te şöyle der:

Kur'an-ı Kerim'in her bölgeden okuma şekilleri ve imamların seçtiği okuma tarzları konularında Üstad Ebu'l-Kasım Ali b. Ahmet el-Besti'ye sık sık gittim geldim. Ona defalarca Kur'an-ı Kerim'in hatimini yaptım. Hatta, Üstad Ebu Bekir Ahmet b. el-Hüseyin b. Mihran'ın tarikinin çoğunu ona okudum.

5- Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed el-Farisi,¹² Mühassıs kurra ve imam idi. Kıraat ilimlerini İbni Mihran'dan hem arz (hocaya okuma) hem de sema (hocadan dinleme) yoluyla almıştır. Ziyadi, Ebu'l-Hasan b. Abdan ve ashabı Asam'dan ders dinlemiştir. Vahidi ile "İzah" kitabının sahibi Ahmet b. Ömer bu zattan kıraat rivayet etmiştir. H. 431'de vefat etmiştir.

6- Ebu İshak es-Sa'lebi,¹³ Ahmet b. Muhammed b. İbrahim, Kur'an ilimlerinde zamanının teki idi.

(10) Bak: Mu'cem'ul-Edibba: 12/266; Şuzurat'uz-Zeheb: 3/247.

(11) Mu'cem'ul-Edibba: 12/266.

(12) Bunun tercümesi: Muntehab Mine's-Siyak adlı eserde -sayfa 379- ve Gayet'un-Nihaye: 1/572'de geçmektedir.

(13) Ona Salebi de denilmektedir. Bunun açıklanış hayat hikayesi: Muntehab -sayfa 91'de-; Mu'cem'ul-Edibba: 5/36'da; Tabakat-ı Subki: 3/23; Vafi'de: 7/148 ve Davudi'nin Tabakat-ı Müfessirin adlı eserde -sayfa 1/66- geçmektedir.

Ebu Tahir Muhammed b. El-Fadl b. Huzeyme, Ebu Muhammed el-Muhalledi, Ebu Bekir b. Mihran ve Ebu'l-Hasan el-Hemedani den rivayet yapmıştır. Çok şeyhi ve çok hadis bilgisi vardı.

Vahidi, Basit'in mukaddimesinde, bu zatı çok övmüştür. Vahidi, eserlerinden, 500'den fazlasını bu zata okumuştur. Tefsiri Kebiri bunlardan biridir. H. 427 vefat etmiştir. Bu zat, Vahidi'yi, kendisini tefsir ilmiyle uğraşması için yönlendirmiştir.

7- İbni Mahmiş ez-Ziyadi¹⁴, ismi Muhammed b. Muhammed: Künyesi Ebu Tahir'dir. Nisabur'da zamanın fakihlerin muhaddislerin imamıdır. Nisabur'da, hadis yazdırmak için meclisler kurmuştur. Vahidi, "Veciz" adlı kitabında ilk hadisi bu zattan rivayet etmiştir. H. 410 senesinde vefat etmiştir.

8- Ebu Sa'd en-Nasravi¹⁵, ismi, Abdurrahman b. Hamdan. Çağının muhaddisi idi. Nisabur'da eski camide kendisine yazdırma meclisleri kuruldu. H. 433'de vefat etmiştir. Vahidi, bu zatı "Esbab-ı Nüzul" sayfa 243'de zikretmiştir.

9- Ebu Hasan el-Müzekki¹⁶, ismi Muhammed b. Ahmet b. İbrahim: Nisabur'da, tevazuu ve doğruluğu ile tanınıyordu. Kadıların meclislerinde en önlereydi. H. 432'de vefat etmiştir. Vahidi, bu zatı, "Esbab-ı Nüzul" sayfa 455'de zikretmiştir.

10- Muhammed b. İbrahim el-Müzekki¹⁷, muhaddis oğlu muhaddistir. Duyduğunu hemen kavrayan metodu güzel biri idi. H. 427'de vefat etmiştir.

(14) Bunun tercümesi (hayat hikayesi): Subki'nin "Tabakat'uş-Şafiyye" adlı eserinde -sayfa: 4/198- ve "Siyer-u A'lami'n-Nübelâ: 17/276'da geçmektedir. Aynı zamanda "El-Muntehab" adlı eserin 18. sayfasında ve Vafi'nin: 1/271 sayfasında da bulabilirsiniz.

(15) Bunun tercümesi: Muntehab sayfa 307 ve Siyer-u-A'lamin-Nübelâ: 17/553'de bulunmaktadır.

(16) El-Muntehab sayfa: 34.

(17) El-Muntehab: sayfa: 32 ve Siyer-ü A'lemin Nübelâ: 17/551.

11- Ahmet b. İbrahim b. Musa¹⁸, Ebu Said, el-Mukri, en-Nisaburi, İbni Mihran'ın "Gaye" isimli kitabını müelliflerinden dinlemiştir. H. 450'de vefat etti.

12- Ebu İbrahim İsmail b. İbrahim b. Muhammed el-Vaiz¹⁹, muhaddis oğlu muhaddistir. Babası, Horasan şeyhi Ebu'l-Kasım en-Nasrabati. H. 428'de Muharrem ayında vefat etmiştir.

13- Ebu Hafs b. Mesrur²⁰. İsmi, Ömer b. Ahmet b. Ömer b. Muhammed b. Mesrur el-Fami. 90 yaşını geçmiştir. Bu zat, Ebu Amr b. Necit es-Sülemi'den hadis rivayet eden en son kişidir. H. 448'de vefat etti.

14- Ebu Sa'd el-Kençruzi²¹, ismi, Muhammed b. Abdurrahman: Yaşantısı güzel, fazletli bir edip idi. Çok kimse ondan hadis rivayet etmiştir. H. 453'de vefat etti.

15- Abdu'l-Gafir el-Farisi b. Muhammed, Ebu'l-Hüseyin²²: "Es-Siyak fi tarih-i Nisabur" sahibinin dedesidir. H. 448'de vefat etti.

16- Şeyhu'l-İslam es-Sabuni İsmail b. Abdurrahman²³: Hatip, Müfessir, Muhaddis ve Vaizdir. Şam ve Hicaz'da ders dinlemiştir. Nisabur ve Horasan'da Gazne ile Hint ülkelerinde hadis okutmuştur. H. 449'da vefat etti.

Vahidi Ebu'l-Abbas el-Asamm'ın arkadaşlarından ve yüksek zevatın derslerine katılmıştır.

17- Ebu Bekir Ahmet b. Muhammed b. el-İsfehan²⁴.

(18) El-Müntehab sayfa: 129.

(19) El-Müntehab sayfa: 129.

(20) El-Müntehab sayfa: 368 ve Siyer-u A'lemin-Nübela: 18/10.

(21) Ensab (Nesebler): 4/100; El-Müntehab sayfa: 44; İnbah'ur-Ruvati: 3/165.

(22) El-Müntehab: sayfa: 361; Siyer-u A'lemin Nübela: 18/19.

(23) Bunun çok güzel bir hayat tercemesi bulunmaktadır. Bakınız: El-Müntehab sayfa: 131 ve Siyer-u A'lemin-Nübela: 18/40.

(24) El-Müntehab: sayfa: 89.

Vahidi, bu zatı "Esbab-ı Nüzul" sayfa 89'da zikretmiştir. H. 430'da vefat etmiştir.

18- Ebu Nasr Ahmet b. Ubeydullah el-Mahledi²⁵. Vahidi, bu zatı, "Esbab" sayfa 89'da zikretmiştir. H. 427'de Şaban ayında vefat etmiştir.

19- Eş-Şerif İsmail b. Hasan b. Muhammed et-Taberi²⁶: Vahidi, bu zatı, "Esbab" sayfa 46'da anlatmıştır. H. 448'de vefat etmiştir.

20- Abdulkahir b. et-Tahir²⁷, ebu Mansur el-Bağdadi. "El-fark beyne'l-fırak" sahibi.

Vahidi, bu zatı "Esbab" sayfa 166'da zikretmiştir. Vefatı, H. 427'dir.

21- Ebu Mansur Muhammed b. Muhammed, el-Mansuri²⁸ en-Nevkani: Darekutni'den, süneni rivayet etti.

Vahidi, bu zatı "Esbab" sayfa 177'de zikretmiştir. H. 448'de vefat etmiştir.

22- Ebu Abdullah b. Ebu İshak:

Vahidi, bu zatı "Esbab" sayfa 200'de, "el-muntehap" sayfa 387'de zikretmiştir.

23- El-Kadı Ebu Bekir el-Hıyeri²⁹: İsmi Ahmet b. el-Hasan'dır.

Vahidi, Hıyeri'yi "Esbab" sayfa 214'de zikretmiştir. "Tabakatü's-Sebki" 4/240'a bakınız.

24- El-Hakim Ebu Abdurrahman eş-Şaziyahi: "Müstedrek" sahibi Hakim'in öğrencisidir.

(25) El-Müntehab sayfa: 90.

(26) Bunun tercümesi el-Müntehab adlı eserde mevcuttur sayfa: 136.

(27) El-Müntehab sayfa: 360; Siyer-u A'lemin-Nübela: 17/572; Tabakatu's-Subki: 5/136; Vefeyat'ul-A'yan: 2/372.

(28) Bunun bir hayat tercümesi vardır. El-Müntehab: 41; Siyer-u A'lemin-Nübela: 18/6 ve Tebsir'ul-Müntebih adlı eserlere-1/143- bakınız.

(29) El-Müntehab sayfa: 89; Siyer-u A'lemin-Nübela: 17/356.

Vahidi, bu zatı "Esbab" sayfa 242'de zikretmiştir. Abdulvahid b. Abdulkerim el-Kuşeyri bu zattan rivayette bulunmuştur.³⁰

25- Abdurrahman b. Ahmet el-Attar³¹ el-Kemal, ebu'l-Kasım: Ebu Abdullah el-Hakim'den ders dinlemiştir.

Vahidi, bu zatı "Esbab" sayfa 310'da zikretmiştir. H. 450'de vefat etmiştir.

26- Muhammed b. Musa b. el-fadl es-Sayrafi³², ebu Said en-Nisaburi: Doğruluğu ve isnadı ali yapmakla meşhurdur.

Vahidi, bu zatı "Esbab" sayfa 125'de zikretmiştir. H. 421'de vefat etmiştir. Asam'dan ders dinlemiştir.

27- Ahmet b. Abdullah b. Ahmet eş-Şeybani³³, ebu Nasr el-fakih el-Buhari: Bağdat'ın misafiri idi.

Vahidi, bu zatı "Esbab" sayfa 500'de zikretmiştir. H. 447 senesinde vefat etmiştir.

28- Mansur b. Abdulvehhab b. Ahmet eş-Şalenci³⁴: Sika (güvenilir) idi, çok hadis rivayet etmiştir.

Vahidi, bu zatı "Esbab" sayfa 501'de zikretmiştir. H. 482'de vefat etmiştir.

29- Ebu Osman el-Buhayri es-Sakafi ez-Za'ferani³⁵. İsmi, Sait b. Muhammed: Kıraat alimi idi, işitmesi kuvvetli idi. Hocaları çoktur. İbni Mihran'ın kitapları bu zata okunmuştur. Ebu Ali el-Farisi'nin kitaplarını, İbni Mihran'dan rivayet etmiştir. Vahidi bu zatı "Esbab"ta sayfa 57'de Vasit'te, Maide suresinin tefsirinde sayfa 195'de zikretmiştir. H. 427'de vefat etti.

(30) İbni Neccar'ın "Zeylu tarihi Bağdat": 1/249 eseri.

(31) El-Müntehab sayfa: 310.

(32) El-Müntehab sayfa: 24; Siyer-u A'lemin-Nübela: 17/350.

(33) El-Müntehab sayfa: 98.

(34) El-Müntehab sayfa: 440.

(35) El-Müntehab sayfa: 232; Lisan'ul-Mizan: 3/43; Siyer-u A'lemin-Nübela: 18/103.

Vahidi, bu zatın vefatını "Basit" mukaddimesinde söylemiştir.

30- İbn-i Dost, ismi Abdurrahman b. Muhammed, ebu Said³⁶: Horasan'da arapça imamlarındandır.

Vahidi, bu zattan lügat ilmini öğrenmiştir. H. 431'de vefat etti.

31- Said b. el-Abbas el-Kırşî el-Hirevî³⁷: Herat'ın mütevazî, ağırbaşlı alimidir. Hadis rivayet etmiştir.

Vahidi, bu zatı "Esbab" sayfa 68'de zikretmiştir. H. 433'de vefat etmiştir.

32- El-Hafız Ebu Nuaym³⁸ Ahmet b. Abdullah b. İshak:

Vahidi, bu zatı "Esbab"ta sayfa 59'da zikretmiştir. H. 430'da vefat etmiştir.

33- Kardeşi, Ebu'l-Kasım Abdurrahman b. Ahmet³⁹: Ölümü H. 487'dir.

34- Ebu İshak el-İsfirayini. İsmi İbrahim b. Muhammed⁴⁰: İlimlerde çok çok ileri seviyeye ulaştığı için, ictihad derecesine ulaşanlardan biridir.

Vahidi bu zatı "Vasit"de Maide suresinin tefsirinde şu şekilde bahsetmektedir:

H. 416 senesinde, Ukayl mescidinde imam Ebu İshak İbrahim b. Muhammed el-İsfirani bize haber vermiştir... Aynı şekilde "Basit"te **"Daha önce sen kitap nedir, iman nedir bilmezdin?" (Şura: 42/52)** ayet-i celilesinin tefsirinde de zikretmiştir.

(36) Bunun hayat tercümesi için: Fevat'ul-Vefeyat: 2/297; ve Siyer-u A'lamin-Nübela: 17/509 adlı eserlere bakınız.

(37) El-Müntehab sayfa: 231.

(38) El-Müntehab sayfa: 91; Tabakat'ul-Huffaz: 3/1091; Siyer-u A'lamin-Nübela: 17/453.

(39) Bunun tercümesi için: El-Müntehab: sayfa: 214 ve Siyer-u A'lamin-Nübela: -17/353- bakınız.

(40) Bunun da tercümesi için el-Müntehab sayfa: 120 ve Siyer-i A'lami'n-nübela: 17/353 bakınız.

Vahidi, "Müntehab"da şöyle demiştir:

Ebu İshak için Nisabur'da Ukayl mescidinde Ebu Tahir ez-Ziyadi'den sonra H. 410 senesinde yazı meclisleri kurulmuştur. Senelerce yazdırmıştır.

35- Ebu Amr Said b. Hibetullah el-Bistami en-Nisaburi⁴¹: Bu zatın katipleri vardı. Vahidi, Ebu Amr'a iltihak etti, Kur'an'ı hıfzetti ve hat öğrendi. Ebu Amr, Vahidi'nin ilk hocasıdır.

(41) El-Müntehab sayfa: 239 ve Tefsir'de "Vahidi ve yöntemi" adlı eserin sayfa: 63'e bakın.

ÖĞRENCİLERİ

Vahidi, kendisini ilim öğrenmeye adanmıştır. Daha önce de anlattığımız gibi, bir çok alime öğrencilik yapmış, faydalı ilimlerin ekserisini elde etmiştir. Sonra da kendisini, insanlara ilim öğretmeye adanmıştır, dolayısıyla bir çok alim Vahidi'den ilim tahsil etmiştir.

Onlardan bazısını anlatacağız:

1- El-Huvari, ismi Ebu Muhammed Abdülcebbar b. Muhammed⁴²: Bu zat Vahidi'den, Ebu Bekir el-Beyhaki ve İmamı'l-Haremeyn'den Ebu Kasım el-Kuşeyri'den ilim öğrenmiştir. Sem'ani, İbni Asakir ve el-Müeyyid b. Muhammed b. Ali et-Tusi bu zattan müsnedi rivayet etmiştir. Münziri bunu "et-Tekmile" (3/26) de zikretmiştir. H. 536'da vefat etmiştir.

2- Ahmet b. Ömer el-Ergiyani⁴³: Ergiyani, Nisabur kasabalarındandır.

3- Ebu Nasr Muhammed b. Abdullah el-Ergiyani er-Ravniyri⁴⁴: Yaşadığı zamanın Nisabur müftüsü idi. Cüveyni'den fıkıh öğrendi. Vahidi'den, hadis dinledi. H. 519'da vefat etti. Vefat tarihinin H. 528 olduğunu söyleyen de olmuştur. Vahidi'nin "Esbab-ı Nüzul" adlı kitabını rivayet etmiştir. Ataullah b. Ali⁴⁵, Ebu Said b. es-Semani, Ergiyani'den icazet almışlardır.

(42) Bunun hayat tercümesi için: Siyer-u A'lemin-Nübela: 20/71; Müntehab Mine's-Siyah: sayfa: 343; Tabakat'u-Subki: 7/144 ve el-Cevahir'ul-Mudiyyetu: 2/28'e bakınız.

(43) Bunu Zehebi "Siyer-u A'lemin-Nübela" adlı eserinde -sayfa: 18/340- ve Subki'de "Tabakatu's-Şafiiyyeti" sayfa: -5/241- adlı eserinde zikretmiştir.

(44) Bunun tercümesi için: "Ensab: -3/32 ve 87'ye kadar-; Tabakat'us-Subki: 6/108 ve Vefeyat'ul-A'yan'a -3/359- bakınız.

(45) Bak: Tarihi Kazaveyn: 1/236.

4- Ebu'l-Kasım el-Hüzeli⁴⁶, İsmi Yusuf b. Ali'dir. Kurraların şeyhidir. Kıraat ilmini öğrenmek için çok gezmiş. H. 465'te vefat etmiştir. Kıraatı Vahidi'den rivayet etmiştir.⁴⁷

5- El-Hüseyn b. Muhammed b. Hüseyin el-Fergani es-Semnani, "Vasit" kitabını, Vahidi'den dinlemiştir.

Bu husus “Daru’l-Kütüb’il-Mısriyye” rakam no: 272, tefsir nüshasında belirtilmiştir.

6- Ebu’l-Fadl el-Meydani: “Mecma’ul-Emsal” sahibidir.⁴⁸ İsmi, Ahmet b. Muhammed. H. 518’de vefat etti. Ebu’l-Fadl, Vahidi’den “Tefsiru’l-Vasit” i rivayet etmiştir. Rafii bunu “Tarih-i Kazvin” 1/339’da zikretmiştir. Safdi, Ebu’l-Hasan el-Vahidi (müellifimiz) ile beraberlikleri önemli bir yer tutar, der.

7- Abdu’l-Gafir b. İsmail el-Farisi, “Es-Siyak fi tarihi Nisabur” sahibi şöyle demiştir: Vahidi, öğrendiği ve yazdığı eserlerin tamamından bana icazet vermiştir.⁴⁹ H. 529’da vefat etmiştir.

8- Ali b. Sehl b. el-Abbas, Ebu’l-Hasan en-Nisaburi el-Müfessir,⁵⁰ Tefsirde “Zadu’l-Hazırı ve’l-Badii” isimli bir kitap yazmıştır. Hafsi ve Ebu’l-Feth et-Tusi, bu zattan ders dinlemiştir.

Farisi, Ali b. Sehl’in, Vahidi’nin öğrencilerinden olduğunu söylemiştir. H. 491’de vefat etmiştir.

9- Ebu İshak el-Merveruzi⁵¹: Şehit İmamdır.

(46) Bunun tercümesi: “Gayet’un-Nihaye: 2/397; ve el-Muntehab: 490’da bulunmaktadır.

(47) Gayet’un-Nihaye: 523.

(48) Bunun tercümesi: Mucem’ul-Edibba: 5/45; Bağyet’ul-Vuati: 1/356; Vefayet’ul-A’yan: 1/130; El-Vafi: 7/326.

(49) Bak: Muntehab Mine’s-Siyah: 387; Mu’cem’ul-Edibba: 12/260.

(50) Bunun tercümesi: Tabakat’uş-Şafiiyyeti: 5/258; ve el-Muntehab’da sayfa: 394’de bulunmaktadır.

(51) Bunun tercümesi: “Ensab: 3/479 ve Tabakat’uş-Şafiiyyet’il-Kübra: 7/31’de bulunmaktadır.

İsmi İbrahim b. Ahmet’dir. “Vasit” kitabını, Vahidiye okumuştur. H. 536’da “Harzem Şah” fitnesinde şehit edilmiştir.

10- Muhammed b. El-Fadl el-Furavi⁵²: Haremi şerifin şeyhidir. “Vecizi” Vahidi’ye okumuştur. Bu, Arif Hikmet, nüshasında da yazılıdır. H. 530’da vefat etmiştir. Haremi şeriflerin İmam-ı ile alimlerin çoğundan okumuştur. Bu zat hakkında şöyle denmiştir: Furavi’nin, bin tane ravisi vardır.

11- Ebu Said el-Müezzin, İsmi, İsmail b. Ahmet b. Abdu’l-Melik’tir⁵³. “Veciz” kitabını, Vahidi’ye okumuştur. Vahidi de bu zatı H. 532’de okutmuştur. Veciz’in H. 573 senesinde yazılan, Köprülü nüshasında da yazıldığı gibi H. 532’de bu zat vefat etmiştir.

12- Ebu’l-Abbas el-Ergıyani Ömer b. Abdullah⁵⁴, daha önce ismi geçen (Madde 3) Ebu Nasr’ın kardeşidir. Bu zat Ebu Nasr’dan 10 yaş kadar büyüktür. Ebu Said es-Semani “Esbab-ı Nüzul” ve başka kitapları Vahidi’den dinlemiştir. H. 534’de vefat etmiştir.

13- Muhammed b. Ahmet, Ebu’l-Fadl el-Mahiyani⁵⁵: Haremeyn’in İmam-ı, Vahidi ve Ebu Said el-Müteveli’ye okumuştur. H. 525’de vefat etmiştir.

(52) Bunun tercümesi: Tabakat’uş-Şafiiyye’de: 6/166; Tebyini Kizb’il-Müfteri sayfa: 322’de ve el-Ensevi’nin “Tabakat’uş-Şafiiyye” adlı eserinin -2133’de- bulunmaktadır.

(53) El-Muntehab sayfa: 152; Kibrili’nin “Feharisu Mahtutat” adlı eserinin 1/89 sayfasında.

(54) Ensab: 3/32; Mu’cem’ul-Buldan: 3/20.

(55) Subki’nin Tabakat’uş-Şaafiyye: 6/69.

FIKIHTAKİ MEZHEBİ

Vahidi, Şafii mezhebi fıkıhçılarındandı. Tabakat kitaplarının çoğunda, Şafii fıkıhçıları içinde zikredilmiştir. Tabakat-ı İbni Sebki, Esnevi ve daha başka tabakat kitapları gibi.

İbni Kadı Şehbe “Tabakat-ı Şafiiyye” 1/257’de İmam-ı Nevevi’nin “Ravza” Kitabı’s-Siyer fi’l-Kelam Alesselam’da, Vahidi’den nakil yaptığını, nakletmiştir.

Ben derim ki: Bahsi geçen nakil aşağıdadır.

Müteveli “Aleykümüsselam” lafzı selam vermek değildir. (Selam verilmiş olmaz) dedi,

Ben dedim (Nevevi): Aleykümüsselam lafzı selam vermek olarak kabul edilir. Sahih olan budur, böyle diyene cevap vermek, selamını almak vaciptir, İmam Vahidi de böyle söylemiştir.

Nevevi yine aynı şekilde şöyle diyor:

“Arkadaşımız Ebu’l-Hasan el-Vahidi’nin söylediği gibi, “Aleykümüsselam” lafzı selam vermedir. Fakat selam vermeye bu şekilde başlamak mekruhtur.”⁵⁶

Nevevi: Bunu başka bir yerde de zikretmiş ve şöyle demiştir: Arkadaşımız, Müfessir Ebu’l-Hasan; Kur’an okuyan kimseye, selam verme konusunda şöyle demiştir: Evla olan Kur’an okuyan kimseye selam vermemektir.

Şayet Kur'an okuyana selam verilirse ne yapmalıdır?

Kur'an okuyanın işaretle cevap vermesi kafidir. Fakat bu meselede düşünülmesi gerekir, diyor. Görünen o ki; Kur'an okuyana selam verilir, o kimsede lafız ile cevap verir.⁵⁷

(56) er-Ravda: 10/227.

(57) er-Ravda: 10/232.

İMAMLARIN VAHİDİ'YE YAPTIĞI ÖVGÜLER VE İLMİ DERECEŚİ

Vahidi, imamların çok büyük övgüsüne ve iyi bir şekilde zikretmelerine mazhar olmuştur. Alimler, Vahidi'yi ilmi, ilericiliği ve otoritesi ile nitelemişlerdir.

Bakınız İbnü's-Sebki ne diyor:⁵⁸

Üstad Ebu'l-Hasan, tefsir ilminde asrının teki idi.

İbni Kadı Şehbe Vahidi'den şöyle bahsediyor:⁵⁹

Fıkıhçı idi. Nahiv ve lügat ilminde ve daha başka ilimlerde imam idi. Şair idi. Fakat tefsir ilminde ise çağının İmam-ı idi.

Zehebi de şu şekilde tavsif ediyor:⁶⁰

İmam, allame, Üstad Ebu'l-Hasan, Tefsir sahibi, Te'vil (yorumcu) alimlerinin İmam-ı arapça ve lütgatta ifade gücü kuvvetli idi.

"el-Müntehap minessiyak" sahibi ise şöyle niteler⁶¹; İmam, Musannıf, Müfessir, Nahivci, çağının üstadı, İsnadı Ali'ye ulaşmıştır.

Suyuti de şöyle anlatıyor⁶²: Tefsirde asrının tekidir. İlimde çok azimli ve gayretlidir.

Kıftı⁶³ de şöyle diyor:

İmam, Musannıf, Müfessir, Nahivci, çağının üstadıdır. İnsanlar Vahidi'nin ilmine teveccüh ettiler. Onun faydalı bilgilerinden istifade ettiler. Vahidi, "Basit" ismini verdiği "Tefsiri Kebir" i yazmıştır. Bu kitapta iraba, belgeye, lügata çokça yer vermiştir. Tefsiri Kebir'i gören, okuyan kimse, Vahidi'nin Arapça bilgisinin ne derecede olduğunu anlamış olur.

(58) Tabakat'uş-Şafiyyet'il-Kübra: 5/240.

(59) Tabakat'uş-Şafiyye" adlı eserde: 1/256.

(60) Siyer-u A'lemin-Nübelâ: 18/339-340.

(61) El-Müntehab sayfa: 387.

(62) Tabakat'ul-Müfessirin sayfa: 66.

(63) İnbah'ur-Ruvat: 2/223.

Bahirzi Vahidi'den şöyle bahsediyor:

Vahidi maksadı ne ise onunla meşgul olmuştur. Arap edebiyatçılarındın dilleri ile ilgili kendilerinde ne varsa onları, bir çobanın ağacın dallarını silkeleyip döktüğü gibi onları dökmüş kovanını ilimlerinin derinliklerine çıkarıncaya değin salmış, ellerini onların meyvelerini koparıncaya değin uzatmıştır. Kur'an ilimlerinde ve şiirlerin kapalı, anlaşılması güç yerlerinin izahı hususunda kitapları vardır.

Nizamiye medreselerini tesis eden, Vezir, Nizamül Mülk'ün Vahidi'ye saygı göstermesi, ona değer vermesi de Vahidi'nin mevkinin yüksekliğini gösterir.

Abdu'l-Gafir el-Farisi de şöyle diyor:

Ebu'l-Hasan İmam, Musannıf, Müfessir, Nahivci, asrının üstadı, zamanının tekidir. Çocukluk ve gençlik günlerini ilim tahsiline harcamıştır. İmamlardan, usul ilimlerini sağlam bir şekilde öğrenmiştir. Ümmetin seçkin ve meşhur alimlerini gezmiş, dolaşmıştır. Faydalı bilgileri elde etmek için seyahatler yapmış ama bildiklerini anlatmak ve öğretmek için senelerce oturmuştur.

Abdul Gafir, bunları söyledikten sonra şöyle diyor, Senelerce Nizamül mülk ve kardeşinin saygı ve hürmetini görerek yaşamını sürdürmüştür.

Vahidi hakkındaki tavsif ve değerlendirmeleri zikrettik. Şimdi de Vahidi'nin, kendisini nitelemesini ağzından dinleyelim.

Vahidi "Basit"ın mukaddimesinde şöyle diyor:

"Öyle zannediyorum ki, tefsir ilminin asıllarını sağlamlaştırma konusunda, yaşadığımız zamana yakışır şekilde bir çalışma yapamadım. Ömrümün sayılı günleri az olmasına rağmen, daha çok işler yapabilirdim.

(Allahü Teala hazretleri beni başarılı kıldı, tüm hamdlar onundur). Ben, tefsir ilminde, getirdiğim delilleri, bulunabileceği yerden ve kaynaklarından aldım.

(64) Dimyet'ul-Gasr: 2/255.

(65) Mu'cem'ul-Edibba: 12/259-260.

KENDİSİNE YÖNELTİLEN ELEŞTİRİLER

İnsan ilim ve amelde nereye ulaşırsa ulaşsın insandır. Kemal derecesine yükselemez. İmamı Malik de şöyle demiştir: “Hiç bir insan yok ki, her söyleneni kabul etsin ya da söylediğine karşılık verilmesin. Ancak, (efendimiz'in (s.a.v.) kabrini işaret ederek) bu kabrin sahibi müstesna.”

Vahidi gaflette bulunarak, önceki ulema hakkında bir takım sözler sarfetmiştir. Bunu, Ebu Said b. Sem'ani, “Tezkire”⁶⁶ isimli kitapta şöyle anlatmıştır: Vahidi, tüm saygı ve tazime layıktır, fakat önceki alimler hakkında bir takım sözler sarfetmiştir. Ebu Bekir Ahmet b. Muhammed b. Beşar ile Nisabur'da olan bir beraberliğimizde bana şöyle dedi:

“Ali b. Ahmet el-Vahidi, şöyle diyordu:

“Ebu Abdurrahman es-Sülemi: “Hakaiku't-tefsir” isimli kitap tasnif etmiştir, Sülemi, şayet bu kitapta söylenenler Kur'an-ı Kerim'in tefsiridir, deseydi Kur'an'ı inkar etmiş olurdu.

Ben (muhakkik) dedim ki: Ulaşabildiğim kaynaklarda, Sülemi hakkında söylediğinden başka, Vahidi'nin önceki ulema hakkında söz sarfettiğini bulamadım. Zaten, Sülemi mütekaddiminden değildir. H. 412 senesinde ölmüştür. Bu tarih, Vahidi'nin yaşadığı asra yakın bir zamandır. İbni Semani sadece Sülemi'yi kasdetmiş olmalı.

Sülemi'nin “Hakaiku't-tefsir”i hakkında Zehebi, kitabın güzel olduğunu belirttikten sonra şöyle demiştir:⁶⁷

“Keşke o kitabı yazmasaydı, o kitapta tahrifat ve şiiilik var, kitaba dikkat ederseniz tuhaf ve acaib şeyleri görürsünüz.”

(66) Tabakat'uş-Şafiyyet'il-Kübra: 5/241.

(67) Tabakat'uş-Şafiyyet'il-Kübra: 4/147.

Sübki diyor ki: İçinde tahrif ve şiiilik var dediği kitaba güzel demesi, Zehebi'ye yakışmaz. “Hakaiku't-tefsir” kitabı hakkında çok şey söylenmiştir. Müellif bu kitapta, Sofiyyeye ait konularda, lafzın zahirine ters gelebilecek manadaki yorumları zikretmekle yetinmiştir.

Suyuti⁶⁸ şöyle demiştir:

“Ebu Abdurrahman es-Sülemi, tefsirinde bu meseleyi zikretmiştir, zaten Sülemi'nin tefsiri ehlinece beğenilmemektedir.

İbni Teymiyye de şöyle demiştir:

“Ebu Abdurrahman'ın “Hakaiku't-tefsir” de Cafer b. Muhammed ve onun gibiler hakkında nakledilegelen sözlerin, Cafer b. Muhammed'in aleyhine söylenen yalan sözler olduğunu bu meseleyi bilenlerin bu yalanlardan haberdar olduklarını zikretmiştir. Cafer, Allahu Teala hazretlerinin ilimde ve dininde seçkin yaptığı biri olduğundan dolayı onun aleyhine söylenen yalanlar başka hiçbir kimseye söylenmemiştir.”⁶⁹

İbni Teymiyye, şöyle de demiştir:

Şeyh Ebu Abdurrahman (r.h.) birçok şeyhin sözlerini cem edip kendisinde bulundurmakta ve hayır, takva, dindar ve tasavvuf ehli idi, eline geçirdiği eserler, bilgiler maksadına uygun düşüyordu. Bundan dolayıdır ki, Ebu Abdurrahman'ın bütün eserleri sahih eserlerden meydana gelmiştir. İçlerinde tek tük zayıf olsa da...⁷⁰

Zehebi⁷¹ Semani'nin sözünün akabinde şöyle demiştir: Vahidi mazurdur, mecurdur (söylediklerinin mükafatını alacak)

İbn Teymiyye dedi ki⁷²:

(68) Tabakat'ul-Müfessirin: sayfa: 85.

(69) Bak: ibni Teymiyye: El-Feteva: 11/581.

(70) Bak: el-Feteva: 8/578.

(71) Siyer-u A'lemin-Nübelâ: 18/342.

(72) Usulu Tefsir'de Mukaddime: sayfa: 76.

Salebi'nin tefsiri ile Vahidi'nin “Basit”, “Vasit” ve “Veciz” isimli tefsirlerinde kesin, aşıkâr faydalar olduğu gibi, çok zayıf batıl alıntılar vardır vs.

Kettani⁷³ dedi ki: Vahidi ve şeyhi Salebi'nin, hadisi ilminde büyük bir özelliği yoktur. Tefsirlerinde, özellikle Salebi'nin tefsirinde mevzu (uydurma) hadisler ve batıl kıssalar vardır.

İbni Teymiyye dedi ki⁷⁴:

Vahidi'nin Salebi'nin tefsirinden yaptığı nakillerde, hadis ilmini bilen kimseler, Salebi'nin, uydurma hadislerden bir miktar rivayet yaptığında hem fikirdirler.

Mesela surelerin fazileti konusunda her surenin başında, Ebu Uname'den rivayet ettiği hadisler, bunun gibi diğerleri. Bundan dolayı; Vahidi'ye "Ma tabe leyl" yani gece odun toplayan gibi, diyorlar.

Müfessirlerden Salebi ve öğrencisi Vahidi ve bunlar gibileri sahih ve zayıf hadisleri naklederler. İşte bu anlatılanlardan dolayı, Beğavi, Salebi ve Vahidi'den daha iyi hadis bilgisine sahip olduğu için, Beğavi'nin tefsiri Salebi'nin tefsirinin muhtasarıdır, tefsirinde de Salebi'nin rivayet ettiği mevzu hadisleri zikretmemiştir.

Salebi, hayırlı ve dindar biri olmasına karşın, hadislerin sahih mi mevzu mu olduğunu bilemediği için, Beğavi Salebi'nin zikrettiği bidatçilerin tefsirlerini de zikretmemiştir.

(73) Er-Risalet'ül-Müstedrafa: sayfa: 59.

(74) Minhac'us-Sünne: 4/4.

VAHİDİ'NİN ŞİİRİ

Vahidi, lügat alimi ve edebiyatçı idi. Güzel şiirleri vardır. Bize, çok az şiirleri ulaşmıştır. Yakut'un⁷⁵ farslı (İranlı) Abdul Gafir'den naklettiği şiir bunlardandır. Yakut; bu şiirin, Vahidi'nin en güzel şiirlerinden biri olduğunu söylemiştir.

"Ey Tus'dan gelen hoş geldin safa geldin
Sen saba rüzgarının estiği günlerde kaldın.
Ömrüm hakkı için; şayet seni yakında karşılasam
Saba rüzgarı senin havanda sana sevgimle azaplanır.
Muhabbet ateşiyle sevgi esiri olur.
Ateşin üzerindeki közlerin çevrildikçe çevrildiği gibi.
Nice zirveler vardır ki onları sen aşkın.
Şayet ben onları Zilkarneyn'in sedlerinde açsaydım, o zamanda eriyip giderdi.
Beni terkettiğin gün nice parıltılar kıyaslayıp düşündüm.
Dolunay kaybolup senden bir payda ortaya çıktı.
Hızlı gelen gündüz kapkaranlık ve gecelediği zaman
Sabahların saniyeler bile senden sonra kayboldu
Bundan dolayı da hüsnü zannım benden başka mecraya kaydı
Bu olaylarda, bende tırnak ve dişin bilendiği apaçık bir açılıştı.
Yemin ederim ki; şayet benim halime bir bakış atsan da
Bende akan göz yaşların boyanmış kan gibi olduğunu görürsün.
Bendeki ceva ve güç oyun yollarını tıkadı
Sevinç bahçesi de senden sonra dikenli bir hal aldı.
Ey babası cömert olanın oğlu Ruhum sana feda olsun
Senki, sana sevgi beslemesem kalbim besler."

(75) Mucem'ul-Edibba: 12/260.

Aynı zamanda şiirlerde şunları da söylemiştir:

"Dünya hoşlandı da ayıplarını ortaya koydu

Yeryüzünde genişlik ve bolluğuna rağmen bana dar oldu

Gözümde gündüzün parıltısı karanlık geldi.

Çünkü dört gözle beklediği kişinin vedası idi bu

Kalbim, maişetim, sevincim ve neşem!

Eğer dönerse hepsi de döner, insanlar da, çağırdığım da!"

"Dimyet'ul-Kasr"⁷⁶ eserinin sahibi de O'nun şiirlerinden neşretmiştir. Bunlardan birisi de Abdulkerim el-Ceyli'nin yazdığı hattının beyitlerde vasfının övgüsüdür. Kendisi buna cevaben şunları neşretmiştir.

"Şüphesiz Abdulkerim'in güzel hattatlığı vardır

Açıklığı ve dehşetliği ile ödülleri kazanır

Kağıttaki hatlar nakış oldu adeta

Tıpkı şimşek çaktığı vakit bulut misalinde

Bir satırları var ki onlara göz attığımda

Tıpkı ağacın dalları ve ince yaprakları gibi düşledim

O çizgilerin dikilişi ise arının işleyişi gibi ince

Dilin ucu ile tıpkı arının ondan emip çekmesi gibi.

Derim ki, Abdu'l-Kerim el-Ceyli, kendisi meşhur bir hattat idi. Çok güzel hat işlemleri vardır. Kendisi Bağdat'ta ve Nisaburi'de işitilmiştir. Hicri 486'da vefat etmiştir.⁷⁷

(76) Ed-Dimyety: 2/256.

(77) Bunun tercümesi için: El-Müntehab Mine's-Siyak adlı eserin: 336. sayfasına müracaat ediniz.

ŞİİRLERİ

Sayfa: 28

Vahidi bir gramerci ve de bir edebiyatçı idi. Güzel bir şairdi. Aynı zamanda bizler onun az şiirlerine ulaşabildik ancak bunlardan olupta bu elimizdeki şiirleri zikredenlerden Yakub¹ vardır ki kendisi Abdu'l-afır el-Farisi'den gurur duyulan şiirlerinden şunları nakletmiştir:

“Ey Tus'dan gelen hoş geldin safa geldin

Sen saba rüzgarının estiği günlerde kaldın.

(1) Mucem'ul-Edibba: 12/260.

Ömrüm hakkı için; şayet seni yakında karşılasam

Saba rüzgarı esnin havanda sana sevgimle azaplanır.

Muhabbet ateşiyle sevgi esiri olur.

Ateşin üzerindeki közlerin çevrildikçe çevrildiği gibi.

Nice zirveler vardır ki onları sen aşkın.

Şayet ben onları Zilkarneyn'in sedlerinde açsaydım, o zamanda eriyip giderdi.

Beni terkettiği gün nice parıltılar kıyaslayıp düşündüm.

Dolunay kaybolup senden bir payda ortaya çıktı.

Hızlı gelen gündüz kapkaranlık ve gecelediği zaman

Sabahların saniyelir bile senden sonra kayboldu

Bundan dolayıda hüsnü zannım benden başka Mercnaya kaydı

Bu olaylarda, bende tırnak ve dişin bilendiği apaçık bir açılıştı.

Yemin ederim ki; ayet benim halime bir bakış atsanda

Bende akan göz yaşların boyanmış kan gibi olduğunu görürsün.

Bendeki ceva ve güç oyun yollarını tıkadı

Sevinç bahçesi de senden sonra dikenli bir hal aldı.

Ey babası cömert olanın oğlu Ruhum sana feda olsun

Senki, sana sevgi beslemesem kalbim besler.”

Aynı zamanda şiirlerde şunları da söylemiştir:

“Dünya hoşlandı da ayıplarını ortaya koydu

Yeryüzüde genişlik ve bolluğna rağmen bana dar oldu

Gözümde gündüzün parıltısı karanlığa eldi.

Çünkü dörtgözle beklediği kişinin vedası idi bu

Kalbim, maişetim, sevincim ve neşem!

Eğer dönerse hepside döner, insanlarda, açgırdığım da!”

Sayfa: 29

“Dimyet'ul-Kasr”¹ eserin sahibi de O'nun şiirlerinden neşretmiştir. Bunlardan biriside abdulkerim el-Ceyli'nin yazdığı hattının beyitlerde vasfının övgüsüdür. Kendisi buna cevaben şunları neşretmiştir.

“Şüphesiz Abdulkerim'in güzel hattatlı vardır

Aıklığı ve dehşetliği ile ödülleri kazanır

Kağıttaki hatlar nakış oldu adeta

Tıpkı şimşek çaktığı vakit bulut misalinde

Bir starılar ıvarkı onlara göz attığımda

Tıpkı ağacın dalları ve ince yaprakları gibi düşledim

O çizgilerin dikilişi ise Arının işleyişi gibi ince

Dilin ucu ile tıpkı arının ondan emip çekmesi gibi.

Derim ki, Abdu'l-Kerim el-Ceyli, kendisi meşhur bir hattat idi. Çok güzel hat işlemleri vardır. Kendisi Bağdat'ta ve Nisaburi'de işitilmiştir.

Hicri 486'da vefat etmiştir.²

(1) Dimye: 2/256.

(2) Tercümesi için bak. el-Müntehab Mine's-Siyak sayfa: 336.

VEFATI

Ömür treni çok çabuk geçti. Gençliğin parlaklığı gitti. İmamımız Vahidi yaşlı bir şeyh oluverdi. Hareketleri zayıfladı. Nisabur'da uzun süre hasta oldu. Rabbinin cennetini arzu ederek, Rabbinin huzuruna yükselip gitme vakti geldi. iman ve Kur'an'la dolu yaşamdan sonra, dünyada insanlara öğrettiklerinin ve yaptığı iyiliklerin ecrine nail olabilmesi için, temiz ruhu bedenden çıktı, zayıf cesedi ruhundan ayrıldı.

Vefatı H. 468 senesinde, Cemaziyel ahir ayında oldu. Allah (c.c.) ona rahmet etsin, ona iyi muamelede bulunsun. Onu cennetine koysun.

Şu söz onun için söylenmiştir⁷⁸:

Cihan tek bir kimse için toplanmıştır ki

Vahidi diye bilinen alimimiz için.

Zehebi şöyle demiştir:

Vahidi yaşlandı.

İbnü'l-Ammad da şöyle demiştir:

Vahidi, vefat ettiğinde 70 yaşında idi.

İbni Halkan şöyle demiştir⁷⁹: Esnevi “Tabakatı Şafiyye (2/304)’de İbni Halkan’dan şöyle nakletmiştir.

Nisabur'da uzun süreli hastalıktan sonra H. 468 senesinde, Cemaziyel-Ahir ayında vefat etmiştir.

(78) Mu'cem'ul-Edibba: 2/260.

(79) Vefeyat'ul-A'yan: 3/304.

ESERLERİ

Vahidi, yazdığı eserlerle çok büyük kültür mirası bıraktı. Bunlar, sahibinin faziletini haykıran delilden başka birşey değildir. Yine bu miras, sahibinin ilmi mevkiine, otoritesine işaret eder.

Allahu Teala hazretleri şu sözü diyene rahmet etsin:

İşte bu eserler, bizim mevkimize delalet ederler,

Biz ölünce eserlerimize bakınız. (Bizi anlamak için).

Vahidi'nin eserleri, çeşitli ilim dallarında idi. Bunların çoğunluğunu, Kur'an ilimleri ile tefsir ilimleri teşkil etmektedir. Bu kitaplardan bildiklerimizi zikredeceğiz. Sonra da her kitabın, matbu mu, mahtut mu, kayıp mı olduklarını açıklayacağız.

1- Esbabı Nüzul, Vahidi'nin en meşhur kitaplarından. Esbabı Nüzul ilminde, temel kitaptır. Seyyid Ahmet Sakar'ın, Cidde Daru'l-Kıbleti's-sikafeti'l-İslamiyye, tahkikli baskısı hariç, çoğu defa bu kitap hatalı ve düzensiz basılmıştır. Mamafih, Seyyid Ahmed'in tahkikli baskısında bile bazı hatalar vardır.

Bu kitabın Cisterbiti kütüphanesinde çok nefis hatla yazılı bir nüshası bulunmaktadır. Nüsha tarihi H. 483. Bir sureti de Riyad'da İmam Muhammed b. Suud, Üniversitesindedir.⁸⁰ Tahkikçi bu nüshayı görememiştir.

2- El-Veciz fi't-tefsir, Bu kitabı ileride özel bir fasılda anlatacağız.

3- El-Vasit fi tefsiri'l-Kur'ani'l-Mecid, bu kitabın birinci cüzü, Kahire'de basılmıştır ve sadece Fatiha suresi ile Bakara suresinin tefsirini kapsar. Muhammed Hasan Ebu'l-Azm ez-Züfeyni (Din işleri yüksek kurulu) tahkiklidir. Muhammed Hasan tahkikini yaptığı bu cüze muhakkik (araştırmacı) dan daha çok çaba ve gayret göstermiştir.

(80) Feharis'ut-Tefsir ve Ulum'ul-Kur'an fi Camiat'il-İmam” adlı eserin sayfa: 2/16.

Kitabın nüshaları, Medine-i Münevvere'de Mahmudiye kütüphanesinde ve Dımaşk'ta Zahiriye kütüphanesindedir.

4- El-Basit fi't-tefsir, Vahdi'nin tefsiri kebiridir. Kitabın nüshalarının cüzleri, dünyanın değişik kütüphanelerindedir. Mesela, 5. cüz, San'a'da. Camii Kebir kütüphanesindedir ve Beraet suresinden başlar. 219 varaktır. 18/26 ebattır. Eski nesih hattı ile yazılmıştır.

Bir kısmı da, Hindistan Batne kütüphanesi ile Roma, Kaytani kütüphanelerindedir.⁸¹

Bir diğer kısmı da, Medine-i Münevvere, Rakam no: 4823 İslam Üniversitesinde resimli 65 varak olarak bulunmaktadır.

Daru'l-Kutubi'l-Mısriyye'de tefsir rakam no: 53. Büyük 6 cilt bulunur. Tefsirin çoğu bu ciltlerdedir. Nisa suresinin ikinci yarısından, Tevbe suresinin sonuna kadar olan bölümü eksiktir.

Takiyuddin es-Sübki, bu nüshalardan, fetvasında 1/22 ve 71 nakil yapmıştır. Ebu'l-Fedail Ahmet b. Abdü'l-Latif et-Tebrizi "Mecmau'l-Eltaf fi'l-Cem'i beyne letaifi Basit ve'l-Keşşaf" isimli bir kitap teflif etmiş⁸², kitabında Vahidi'nin Besit'i ile Zemahşeri'nin Keşşaf'ından derlemeler yapmıştır.

5- Meani't-Tefsir, Vahidi bu kitabı "Vasit"ın matbu olan mukaddimesi 1/6'da zikretmiştir. Mahmudiye nüshasından 2 varak, Medine'i Münevverededir. Bu kitabın 2. cüzü Türkiye-İskilip kütüphanesi rak. no: 1030'da bulunmaktadır. Bakara suresindeki **"İbrahim beytin temellerini yükseltiyor"** ayetinden başlar, surenin sonuna kadar devam eder.

226 varak. Nüsha tar. H. 617 senesidir. Türkiye "Nevadiru'l-Mahtutatu'l-Arabiye: 3/27.

(81) Tefsir'de Vahidi ve Menheci: sayfa: 87.

(82) Keşfu'z-Zünun sayfa: 2/1597.

6- Müsnedü't-Tefsir, Vahidi, "Vasit"ın matbu 1/6 önsözünde bu kitabı zikreder. Mahmudiye nüshasıdır. 2 varaktır. Bu kitap kayıptır.

7- Muhtasaru't-Tefsir, bu kitabın, daha önceki "Muhtasaru't-Tefsir" olduğu anlaşıyor. Müellif, "Vasit"de 1/6'da bu kitabı zikretmiştir. Bu kitap da kayıptır. Vahidi zikri geçen bu üç kitabı, "Vasit"den önce yazmıştır. Bunu "Vasit"ın mukaddimesinde zikretmiştir.

8- Nefyü't-Tahrif ani'l-Kur'an'ı iş-Şerif: Bu kitabı, Mu'cemu'l-Udeba sahibi 12/259, Tabakat-ı İbni Kadı Şehbe 1/257, Şüzüratü'z-zeheb 3/330, Tabakat-ı Şafiyyetü'l-Kübra 5/241, Siyeri Alam-ı Nübela: 18/341, Tabakatü'l-Müfessirin: 1/395'de zikretmiştir. Bu kitap kayıptır.

9- Fedail'ul-Kur'an, Keşfi Zünun sahibi bunu 2/1277'de zikretmiştir. Muhtasar bir kitaptır. Kısaltmayı Şemsüddin Muhammed b. Tulun yapmıştır. Kitaptan 40 adet, hadis seçmiştir.

Biz bu kitabı bulamadık. Kütüphanelerin birinin bir köşesinde bulunabilir. Zira İbni Tulun bu kitabı, Vahidi'den almıştı. İbni Tulun, Vahidi'den sonradır. Vefatı H. 953'dür.

10- Mukatilu'l-Kur'an. Vahidi, bu kitabı "Esbab-ı Nüzul" sf. 21'de zikretmiştir. İbni Receb el-Hanbeli, "letaifu'l-Maarif" adlı kitabında sf. 358'de, Mukatilu'l-Kur'an'dan nakil yapmıştır. Bu kitap kayıptır.

11- Risale fi'l-Besmele, Kudüs'te, Halidiye kütüphanesinde el yazması bir nüshası vardır.

Amman Ali Beyt müessesesinin bastığı "Fıhrisu Mahtutat Ulumu'l-Kur'an eş-Şamile" sf. 207 bakınız.

12- Haşiye ala Şerhi'l-Besmele, yine bizzat müellife aittir. Kudüs'te, Halidiye kütüphanesinde el yazması bir nüshası vardır.

13- Camiu'l-Beyan fi tefsiri'l-Kur'an. İstanbul'da Muhammed Murat (Murat Molla) kütüphanesinde el yazması bir nüshası vardır. "feharisu" Kur'an ilimleri nüshaları'na (sayfa: 207) bakınız.

14- El- Havi fi tefsiri'l-Kur'an yahut, el-havi licemi'l-Maani. Hindistan'da, Asfiye kütüphanesinde el yazması bir nüshası vardır. Bağdat'da, Kasım Recep beyin kütphanesinde 2. cüzü vardır. Feharisu mahtutat-ı ulumu'l-Kur'an sayfa: 206. Keşfi zünun'da 1/629 da zikredilmiştir. Vahidi'nin "Basît", "Vasît", "Vecîz" inin ismi olduğu söylenmiştir. İşin gerçeği böyle değildir. Zahiyye ulumu'l-Kur'an fıhrisinde şöyle denmiştir. Vasit; Vahidi'nin "Tefsiru'l-Vasit" diye bilinen Kur'an tefsiridir. Bu kitap iki tefsir kitabı el - Basit ile el- Veciz'in ortasındadır. (üç tefsirin 2. si oluyor) Vahidi'nin "el-havi li cemii'l-maani fi't-tefsir" adlı kitabı, "Basit " ile "Vasit"i cem etmiştir, toplamıştır, ayrıca bu kitapta kendi kitaplarına ait malumatları da topladığı başka bir kitaptır.

15- Et-tahbir fi şerhi'l-esmai'l-Hüsna; Bu kitabı, Zehebi, "Siyeri Alamu'n-nübela" 18/340, Sebki, "Tabakat-ı Şafiyye", Keşfi Zünun sahibi 1/355, Davudi, "Tabakat-ı Müfessirin" 2/395 de zikretmiştir. Bu kitap kayıptır.

16- Kitabü'd-deavat: "Siyeri Alamu'n-nubela "18/341, "Tabakat-ı Şafiyye" 5/241, Şüzürat, 3/330, Keşfi Zünun, 2/1417 de zikredilmiştir. Bu kitap kayıptır.

17- Kitab'u Tefsiri Esmâ'n-Nebi (s.a.v.): Bu kitap Keşfi Zünun: 2/1460, Mu'cemu'l-Udeba: 12/259, İbni Kadı Şehbe'nin "Tabakat-ı Şafiyye"si 1/257'de zikredilmiştir. Zehebi ile İbni Sübki, buna Kitabü Tefsirü'n-Nebi" ismini vermişlerdir. Bu kitap kayıptır.

18- Şerh-i Divani'l-Mütenebbi: Musul'da "Vakıflar Genel Kütüphane"si nüshasında da belirtildiği gibi, Vahidi, bu kitabını H. 462'de bitirmiştir.⁸³ Bu kitap, çok faydalı bir kitaptır. Berlin'de 1858'de basılmıştır.

(83) Musul Genel Vakıflar Müdürlüğünde Mahdu't-Fihristleri: 1/125.

19-El-İğrab fi ilmi'l-İrab: Bunu Zehebi "Siyer"inde 18/341, Sübki "Tabakat"ında 5/241, İbnu'l-İmad "Şuzuratu'z-Zehebi"inde 3/330, Yakut "Mucemu'l-Udeba" 12/259'da zikretmişlerdir.

Endülüs'lü Ebu Hayyan, "İrtıfıfu'd-Darab" 2/43 adlı kitabında, El-İğrab'dan nakil yapmıştır. Biz bu kitabı bulamadık.

20- "Şerh-i Kaside-i Banet Suadü: Tahkik yapan kişi bu kitabı "Kitabu'l-Vasit fi'l-Emsal" de zikretmiştir. H. 9. asırda yazılan bir nüshası İrlanda'da Cistenbiti kütüphanesindedir.

21- Kitab'ul-Mağazi: Sem'ani'nin "Ensab" ta 3/479, Zehebi "Siyer" 18/341, Sübki "Tabakat" 4/241, Keşfi Zünun sahibi 2/1460'de zikrettiği gibi bu kitaba "Tıraz'ul-Mağazi" denir. H. 130. asırda yazılan el yazması bir nüshası, Türkiye Hekimoğlu Kütüphanesin rak no: 804 351 Varak bulunmaktadır. Türkiye'de "Nevadiru'l-Mahtuta" 3/75 bakınız.

22- El-Mahsul.

Yakut bu kitabı, Mu'cemu'l-Üdeba: 12/259'da zikretmiştir. Bu kitap kayıptır.

23- En Nasıh ve'l-Mensuh.

Zerkeşi, Burhan'da 2/41 bu kitaptan nakil yapmıştır.

24- Risale fi Şeref-i İlmi't-Tefsir:

Daru'l-Kütübi'l-Mısriyye'de rak no: 220 Mecami el yazması bir nüshası vardır.

Vahidi'nin te'liflerinden bize bilgisi ulaşanlar bu kadardır. Allah (c.c.) ona rahmet etsin. Mükafatını bol yapsın.

YANLIŞLIKLA KENDİSİNE NİSBET EDİLEN KİTAPLAR

Dr. Afif Muhammed Abdurrahman "el-Vasit fi'l-Emsal" isminde bir kitabı İmamımız Vahidi'ye nisbet etmiştir. Dayanağı şudur: Kitabın dış yüzünde "Kitabu'l-Vasit fi'l-Emsal li'l-Vahidi" yazmaktadır.

Ne var ki, muhakkik (araştırmacı) o kitabın Vahidi'ye nisbetinin sıhhatinde, devamlı şüphede kaldığını kabul etmiş, bu nisbeti kanıtlayabilecek herhangi bir delil getirememiştir.

Biz bunu şöyle söylüyoruz, mezkur kitab kesinlikle Vahidi'nin değildir. O kitabın müellifi, Vahidi'nin yaşadığı zamandan sonra yaşamıştır.

Sayfa 34-35'de Ahtal'in "Kademe Kademe ilerleyen kimse iyi yapmıştır" beytini delil getirerek misal vermesi, bu durumu te'yit eder.

Müellif sonra şöyle der: "Şeyh, Hatib, Ebu Zekerriyya, Yahya b. Ali et-Tebrizi böyle rivayet etmiştir. Ben Tebrizi'nin divanını 91 senesinde fasihiye okudum.

Hatibi Tebrizi'nin H. 502, Vahidi'nin ise H. 468 senesinde vefat ettiği herkesin malumudur. O halde Vahidi kendisinden sonraki bir zattan nasıl nakil yapabilir ki.

Burada, esas şaşılacak durum şudur: Müellif, Ahtal'in divanını fasihiye okumuştur. Fasihi; Ali b. Muhammed'in lakabıdır. Lüğat ve Nahiv ilminin önemli ismidir. Kendisine fasihi lakabı verilmesinin sebebi ise, Sa'leb'in "Fasih" isimli kitabına çok önem vermesi ve onunla sürekli meşgul olmasındandır. 491 senesinde okumuştur.

Yani, araştırmacının ifadesine göre, Vahidi, Ahtal'in divanını okuduğu zaman Ahtal vefat etmiş idi. Hatta Ahtal'in vefatından 23 sene sonra. Fasihi'nin H. 516 senesinde vefat etmiştir. Yani öğrencisi olduğu sanılan Vahidi'nin ölümünden 48 sene sonra vefat etmiştir.

Bütün bunlar, "el-Vasit fi'l-Emsal" kitabının, Vahidi'ye nisbetini geçersiz kılar. Bu durumda "El-Vasit fi'l-Emsal" kitabında, Vahidi'ye nisbet edilen kitapların tamamının Vahidi'nin kitapları olduğunu söylemek yanlış ve geçersiz olur.

Bu kitaplar şunlardır:

"El-Basit fi'l-Emsal: Bunu Dr. Afif Mahmut Abdurrahman el-Vasit fi'l-Emsal sf. 31-41 zikretmiştir.

El-Veciz fi'l-Emsal: Bu Vasit'te sf. 31-94 zikredilmiştir.

El-Menih fi Şerh-i Kitab'il-Fasih: Bu Vasit'te sf. 41-48 zikredilmiştir.

Nüzhetü'l-Enfus: bu, Vasit'te sf. 42-64 zikredilmiştir.

İzahu'n-Nasıh ve'l-Mensuh fi'l-Kur'an: Bu Vasit'te sf. 77 zikredilmiştir.

Şerh-i Maksure İbni Düreyd: Bu, Vasit'te sf. 12-203 zikredilmiştir.

El-İzah ve'l-Beyan li esbab-i Nüzül-i Ayi'l-Kur'an: Bu, Vasit'te sf. 69 zikredilmiştir.

Çeşitli konulardaki kitapların karışıklığa sebebiyet verebilecek müşterek isimleri olduğu için bu kitapların bir kısmının Vahidi'ye nisbeti normaldir.

ESERLERİNİN YAYILMASI VE OKUNMASI

Vahidi'nin, tasnif ettiği eserleri alimlerin hüsnü kabulüne mazhar oldu ve her tarafa yayıldı. Kendilerini Onun kitaplarını okumak ve okutmak için vakfettiler. Özellikle, üç tefsir kitabına “Veciz, “Vasit”, “Basit” kitaplarına daha çok bağlandılar. Şimdi, Vahidi'nin bu kitaplarını okuyan alimlerin bir kısmını zikrediyoruz: 1- Kitabul'l-Vasit: Rafii, “Tarihi Kazvin” 1/256, Muhammed b. el-Hasan el-Ergindi'nin biyografisi bahsinde dedi ki: Tefsirde Vahidi'nin “Vasit”ini H. 528 senesinde, Abdu'l-Cebbar b. Muhammed el-Beyhaki'den dinlemiştir.

Yine Muhammed b. Halife Ebu Bekir es-Saği el-Kazvini el-Fakih'in biyografisinde 1/281'de, bu zatın, Vahidi'nin “Vasit”ini Abdu'l-Cebbar el-Beyhaki'den o da musannıftan işitmiştir.

Aynı şekilde, Muhammed b. Hasan Ebu'l-Mehasin el-Kuşeyri'nin biyografisinde (1/339) şöyle demiştir: Bu zat, tefsirde Vahidi'nin Vasit'ini Ebu'l-Fadl el-Meydani'nin Vahidi'den rivayeti ile dinlemiştir.

Yine Muhammed b. İbrahim el-Mukri el-Hayyat'in biyografisinde 1/140 şöyle demiştir: Ebu'l-Hasan Ali b. Ahmet el-Vahidi'nin “Vasit”ini ya da bir bölümünü, Kadı Ataullah b. Ali'den, Kazvin'de bir camide (H. 568) kalabalık bir cemaatle dinlemiştir.

Zehebi'nin, Siyeri Alamu'n-Nubela (22/105) Radiyyaddin et-Tusi Müsnedü Horasan'ın biyografisinde şöyle demiştir:

Vefeyatü'l-Ayan: 7/84, Kadı'l-Kudat (kadılar kadısı) Bahaiddin b. Şeddad'ın biyografisinde, kendisinden şöyle bahseder: Hocalarımın Siracüddin el-Cüyani'ye Musul'da 59 senesinde Sahih'i Müslim'in tamamını, Vahidi'nin, Vasit'ini okudum.

Önceki alimlere değil de bize hayret veren şey, bazı alimlerin, hacmi büyük olmasına rağmen Vahidi'nin kitabını ezberlemiş olmalarıdır.

Zehebi, “Siyeri Alamu'n-Nubela” 20/478, İbnu's-Subki, “Tabakatu Şafiyyetu'l-Kubra” 7/175'de Ebu Necib Suhreverdi'nin biyografisinde şöyle demiştir: “Tefsirde, Vahidi'nin Vasit'ini ezberledim ve meşhur hadis kitaplarını dinledim.

Semani'nin, Kitab'ul-Ensab: 3/479, Ebu İshak el-Mururuzi'nin biyografisinde şöyle demiştir: Hamza b. İbrahim el-Hudabazi el-Buhari, Merv Selh'de, Temimiye Medresesinde Cemaziyel Ahir H. 521 senesinde, “el-Vasit” ve “Tırazu'l-Mağazi” kitaplarını, Vahidi'nin huzurunda dinlemiştir.

Rafii'nin “Tarihi Kazvin” 1/346, Abdussamed b. Abdullah el-İraki'nin biyografisi bahsinde şöyle dedi: “Abdussamed el-İraki, Ebu'l-Hasan el-Vahidi'nin “et-Tefsir fi'l-Vasit” kitabını, Ebu'l-Fadl el-Meydani'nin, Vahidi'den yaptığı rivayeti, Rafii'nin babasından dinlemiştir.

Ensap, 5/183, Ebu'l-Fadl Muhammed b. Ahmet el-Mahiyani'nin biyografisinde şöyle der: Bu zat, Hadisi ve Vahidi'nin “el-Vasit” diye tanınan tüm tefsirlerini Ebu'l-Hasan b. Ahmet el-Vahidi'den dinlemiştir. Tabakat-ı Şafiyye 6/49 Ahmet b. Muhammed es-Sirri ed-Duri'nin biyografisinde şöyle dedi: Bu zatı İbni Batış Faysal'da zikretmiştir ve şöyle demiştir. İbni Kuteybe'nin “Garibu'l-Hadis” ile “Tefsiru'l-Vahidi”yi İbni Sikkiyne'nin kıraatından dinledim.

Vasit'in Bağdat “Evka'f'ul-Amme” kütüphanesinde bulunan el yazması bir nüshası H. 746'da vefat eden, Fahrüddin Ahmet b. el-Hüseyin el-Carberdi'ye icazet olarak verilmiştir.

Necmu'l-Milleti ve'd-din, Ziyau'l-İslam Said b. eş-Şeyh ez-Zahid Safiyyuddin Abdü'l-Mü'min b. Sa'duddin b. Mes'ud el-Ahlati, Fahrüddin Ahmet'e “Tefsir'ul-Vasit” ve başka kitapları okuduğu zaman vermiştir.

2- Kitab'ul-Basit fi't-Tefsir: İbni Müstevfa “Tarih-i Erbil” (1/456) Ebu'l-Kasım el-Ensari el-Endülüsi'nin biyografisinde şöyle zikretti: Vahidi'nin “Basit” kitabını, Ebu'l-Hayr Bedel b. Ebu'l-Muammer'den okumaya başladı.

3- Esbab'u-Nüzul: Rafii “Kazvin tarihi (1/236) Muhammed b. Büceyr es-Sofi el-Kasberi biyografisinde şöyle demiştir: “Vahidi'nin Esbab-ı Nüzul'ünün çoğunu H. 571 senesinde, Ataullah b. Ali'den, Ebu Nasr el-Ergıyani o da musannıftan yaptığı rivayeti dinlemiştir.

Muhammed b. Muhelleb el-Hamedani'nin tercümesi de vardır. H. 571 senesinde Esbab-ı nüzul adlı bu kitabı Ali b. Ahmed el-Vahidi Kadı Ataullah b. Ali'den dinlemiştir.

4- Veciz: Rafii “Kazvin tarihi” (2/31) 'de Muhammed b. Musa el-Kazvini'nin bu kitabı tercüme ettiğini bildirmiştir. Ebu'l-Hasan el-Vahidi'nin Veciz adlı tefsirini H. 562 senesi Şam'lı Yusuf b. Abdullah'tan dinlemiştir. Aynı zamanda Ali b. Hüseyin Nisaburi'den de dinlemiştir. Rafii “Kazvin Tarihi” (2/144)'de Ebu'l-Hayr el-Talikani Ahmed b. İsmail'in de bu kitabı tercüme ettiğini bildirmiştir. Vahidi'nin Veciz adlı bu eserini Hafız Abdurrezzak el-Tabesi'nin ağzından H. 530. senesinde Şaban ve Ramazan aylarında tam altı mecliste dinlemiştir. Yine Rafii'nin “Kazvin tarihi” nin (2/371)'de Sabit b. Ahmed'in de bu kitabı

tercüme ettiği bildirmiştir. Sabit b. Ahmed, Ahmed b. İsmail'den Vahidi'nin Veciz adlı bu eserini **“Onlara yeryüzünde bozgunculuk çıkarmayın.”** ayetine kadar dinlemiştir.

Hafız Ebu Şamme Zeylül-Ravzeteyn adlı eserinin 153. sahifesinde H. 625. senesinde şöyle kaydetmiştir: “Veciz’i ezberleyenlerden Abdurrahman el-Kabisi zilkade’nin başlarında vefat etmiştir. Cebel adlı bir yere defnedilmiştir.”

Subki “Tabakatu’ş-Şafiyye” adlı kitabının 6/49. sayfasında Ebu Abbas b. Avn’ın tercümesi hakkında şöyle yazmıştır:

“İbn Batiş şöyle der: Ben ona usulu fıkıh öğrettim. Ondan da Vahidi’nin tefsirini ve İbn Kuteybe’nin Garibu’l-Hadis kitabını dinledim.”⁸⁴

İmam Gazali Vahidi’nin tefsirini bir çok kere övmüştür.

Yaffi de bu tefsir hakkında şöyle yazmıştır:

“Hüccetü’l-İslam olan Ebu Hamid el-Gazali’ye şöyle sual edilmiştir:

“Neden bir tefsir yazmıyorsunuz?” Gazali şöyle cevap verir:

“Şeyhimiz İmam Ebu’l-Hasan el-Vahidi’nin yazmış olduğu tefsir bize kafidir.”⁸⁵ demiştir.

İbni Kadi Tabakatu’n-Nuhat adlı kitabında Vahidi’nin hal tercümesinde şöyle zikretmiştir ki Gazali şöyle der:

“Kim ki Allah’ın kitabını, Rasulullah’ın ağzından dinlemek isterse Vahidi’nin tefsirini okusun.”⁸⁶

(84) Bağdat Genel Vakıflar Müdürlüğünde Arapça mahdud (eserlerin) fihristleri: 1/80.

(85) Mirat’ul-Cenan: 2/208.

(86) Tefsirde Vahidi ve yöntemi: sayfa: 403.

EL-VECİZ VE MÜELLİFİNİN METODU

Veciz kitabı muhtasar olmakla beraber, tefsir ilminde telif edilen temel kitaplardandır.

Musannıf bu kitabı, tam ve veciz bir Kur’an tefsirinin meydana getirilmesi için bazı ilim talebelerinin yoğun isteği üzerine yazmıştır. İlk önce, “El-Basit fi’t-Tefsir” kitabını yazmaya başlamış idi, sonra bu iş biraz uzayınca bir an önce faydalanılması için “Veciz”i yazmıştır.

Şöyle anlatır:⁸⁷

“İlmi tefsir”de benzeri görülmemiş eşsiz bir kitap yazmaya başlamış idim, ama üstlenmiş olduğum vazifeler, Allah’ın kitabını yüklenen bir kimseye onu anlatmanın zorunluluğundan iş epeyce uzadı, sonra kitap tamam olmadan incelemem gereken hükümleri inceleyemeden az istekli, seviyesiz, yetersiz kimseler beni tefsirde veciz bir kitap yazmaya acele ettirdi. Bu öyle bir kitap olacak ki, kolay anlaşılabilir, düşünüleneye zor gelmeyecek, sahasında amel edebilecek, onu dikkatlice inceleyenlere en yüksek faideyi sağlayacaktır.

Müellifin, kitabına yaptığı bu nitelemeler, kitaba uygun bir durumdur, mübalağa etmemiştir. Bu kitap muhtasar Kur’an tefsirlerinin en üstünlerindendir.

Tefsir kitapları telif eden sonraki alimler Vahidi’nin bu kitabını temel kaynak olarak kabul ettiler, bu kitabın öğrenilmesi ve anlaşılması tefsir ilminde bu kitapla yetinmek isteyeneye yeter derecededir.

İmam-ı Gazzali (r.a.) şöyle demiştir⁸⁸: “Her ilmin iktisar (kısa), iktisat (yeterli derecede), istiksa (detaylı) şekilleri vardır. Biz bunlara tefsir, hadis, fıkıh ve akaitte diğerlerini bunlara mukayese edelim diye işaret ediyoruz.

(87) El-Veciz sayfa: 1’de ilk madde.

(88) İhya’u-Ulumi’d-Din: 1/40; Tertib’ul-Ulum sayfa: 211.

Tefsir ilminde iktisar, Kur’an’ın bir katı miktarıdır. Mesela Vahidi’nin Veciz gibi. İktisat, Kur’an’ın üç katıdır. Vahidi’nin, Vasit’i gibi.

Bunların dışındakiler istiksa grubuna girer.

Kıftı şöyle demiştir: “Vahidi mükemmel bir veciz yazmıştır. Müellifin bu kitapta takip ettiği metodu çoğu kez şudur; İbni Abbas (r.a.) yahut sahabeden onun derecesinde ya da Tabiinden talebelerinden birine dayanarak, kitabın mukaddimesinde bunların bir kısmını metin olarak yazıp diğerlerinin ancak kitaba çalışılması esnasında anlaşılması gibi. Bazan da ayetlerin tefsirinde tek bir görüş zikredeceğini kendisine şart kılmasının aksine iki ya da daha çok görüş zikrettiğinde olmuştur.”⁸⁹

Aşağıdaki ayetler buna örnek teşkil etmektedir;

“Selasetu kuru” (Bakara: 2/228)

“Velhaylu’l-müsevvemetu” (Al-i İmran: 3/14)

“Behimetü’l-en’am” (Maide: 5/1)

“Velaumenniyennehum” (Nisa: 4/119)

Bazan da **“Velenuzikkannehum” Secde: 32/21.** tefsirinde yaptığı gibi görüşler arasında tercih yapmış bir çok görüş zikretmiş ve daha çok kabul göreni tercih etmiştir.

Garip (yabancı, mübhem) kelimeleri daha kolay ile tefsir etmesi.

Müellif Kur’an-ı Kur’an’la tefsir metodunu esas almıştır. Bu da tefsirde en üstün yöntemdir. Müellif bu metodu çok fazla kullanmıştır. Buna bazı misaller verelim, **“Kendilerine nimet verdiklerinin yoluna” (Fatıha: 1/7)** tefsirinde şöyle demiştir: Allahu Teala’nın kendilerine lütuf ve ikramda bulunduğu kimselerin yoluna, burada kendilerine lütuf ve ikramda bulunan kimselerin kimler olduğunu **Nisa: 4/69.** ayet ile **“İşte onlar Allah’ın kendilerine nimet verdiği nebi, sıddık, şehid ve salihlerle beraberdir.”** açıklamıştır.

(89) İnbah’ur-Ruvati: 2/223.

Yani “Kendilerine lütuf ve ikramda bulunulan kimseler; peygamberler, sıddıklar, şehitler, salihlerdir.”

“Selam sana” (Meryem: 19/47) İşte bu cahilin cevabıdır diyor ve **Furkan: 25/63’ü** delil getiriyor; **“Onlar cahillerle konuştuklarında cahiller onlara “Selam” derler.**

“Firavun kavmini saptırdı, doğru yola iletmedi” (Ta-ha: 20/79) ayetine de, **(Gafir: 40/29)** **“Size ancak doğru yolu gösteriyorum.”** ile cevap vermiştir. **“Her canlıyı sudan kıldık.” Enbiya: 21/30** yani tüm canlılar sudan yaratılmışlardır diyor ve **Nur: 24/45** **“Her canlıyı sudan yarattık”** ile açıklıyor.

“Mü’minler düşman birliklerini gördüklerinde:“İşte Allah ve Rasulü’nün bize vaadettiği.” Ahzab: 33/22’de Allahu Teala hazretlerinin onlara vaadi şu ayettedir. **Bakara: 2/214** **“Sizden öncekilerin başına gelen şeyler size gelmeden Cennete gireceğinizi mi sandınız.”** Onlar bu ayetle anladılar ki imtihan olunacaklar. Ahzabta imtihana tabi tutuldukları zaman sabrettiklerinde ve Allah’ın takdirine teslim olduklarında cennetin ve nusreti ilahinin kendilerine vacip olduğunu bildiler. **“Andolsun ki gönderilen kullarımıza söz vermişizdir. Onlar mutlaka zafere ulaşacaklardır. Bizim ordumuz şüphesiz üstün gelecektir.” Saffat: 38/171-173** ayetini de Mücadele: 58/21 ile açıklamıştır.

“Hayır, onlardan her biri kendilerine açılmış sahifeler getirilmesini istiyorlar.” Müddessir: 74/52’de, onlar şöyle dediler, Eğer sana tabi olmamız seni sevindirecekse sana tabi olmamızı emreden ayetleri rabbül aleminden herbirimize getir. **“Ya da altından bir evin olmalı veya göğe çıkmalısın. Bize okuyacağın bir kitap indirmedığın sürece, senin göğe de çıktığına asla inanmayız.” De ki: “Rabbimi tenzih ederim! Ben sadece beşer olan bir rasul değil miyim” İsra: 17/93** dedikleri gibi.

Bu örnekler çoktur. Biz misalleri kısalttık. İmam Ebu Nasr el-Haddadi, “El-Medhal li ilmi tefsiri kitab illah-i taala “isimli değerli kitabında ayetin ayetlerle tefsiri için bir bab ayırmıştır, açmıştır.

Müellif, tefsirinde Nasih-Mensuh’u açıklamaya çok önem vermiştir, hatta bir ayet hakkında mensuhtur diye bir görüş var denilirse onu dahi mutlaka zikreder.

Nasih-Mensuh konusu, tefsir ilmiyle ilgilenenler için gerçekten önemli bir ilimdir.

Yine müellifin metodlarından biri de: Kur’an ayetlerinin tefsirinin şerhlerini usul-u fıkıh kaidelerine göre yapması.

Şöyle ki, Kur’an’daki emir çeşitlerini dikkatle ele alıyor, ayetlerde bulunan emirleri hangi emir çeşidinden olduğunu zikrediyor.

Yine istifham sığası olan ayetlerdeki istifham çeşidini açıklıyor, bazı usül kaidelerini ayetlere tatbik ediyor, Mesela: Mutlak bir hükmün mukayyet hükme ihtimalinin olması. Hükmün hususi olup, umumu kasedilmesi gibi.

Bu konudaki misalleri zikrediyoruz;

“Adem’e isimlerin tamamını öğretti. Sonra onları meleklere arz ederek: “Eğer doğru iseniz şunların isimlerini bana bildirin.” dedi.” Bakara: 2/31’de emrin çeşidini zikrediyor ve şöyle diyor: Bu emri tacizdir. (Aciz bırakma). Allahu Teala hazretleri, meleklerin görmüş oldukları eşyanın isimlerini açıklamaktan aciz olduklarını bildirmektedir.

“Münafıklar kalplerinde bulunanı onlara haber verecek bir surenin üzerlerine indirilmesinden çekinirler. De ki: “Siz alay edip durun. Şüphesiz ki Allah o çekinip durduğunuzu açığa çıkarıcıdır.” Tevbe: 9/64’de emrin çeşidini açıklıyor ve şöyle buyuruyor; bu emri tehdittir.

“Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Melik, Kuddüs, Aziz ve Hakim olan Allah’ı tesbih ederler.” Cuma: 62/1. de bu emri ibahadır diyor.

İstifham Çeşitlerini Beyan Babında Söylediklerini Zikrediyoruz:

- **“Onlar bulutlar içinde Allah’ın ve meleklerin gelmesini ve işlerin bitirilmesini mi istiyorlar” Bakara: 2/210**’da şöyle diyor, “Hel” nefiy anlamında harfi istifhamdır. Yani “istemiyorlar” demektir.
- **“Kendilerine kitap verilenlere ve ümmilere: “Siz de müslüman oldunuz mu, de” Al-i İmran: 3/20**’de şöyle diyor: Emir anlamında istifhamdır. Yani “Müslüman olun” demektir.
- **“Acaba her ümmetten şahit getirdiğimiz ve seni de bunların üzerinde şahit kıldığımız zaman ne olacaktır” Nisa: 4/41**’de şöyle diyor, Tevbih (azarlama) anlamında istifhamdır.

Bazı Haber çeşitlerini zikretmesi:

- **“Sizden vefat edip, geride bıraktıkları eşler kendi kendilerine dört ay on gün iddet beklerler.” Bakara: 2/234**’de şöyle diyor: Emir manasında haberdur. Yani “beklerler”den maksat “beklesinler”dir.
- **“Onları hidayete erdirmek senin üzerine değildir” Bakara: 2/272**’de şöyle diyor: Emir manasında haberdur.
- Bazı usul kaidelerinin tatbikinde **“Gözler O’nu idrak edemez” En’am: 6/103** Mevla tealayı gözler idrak edemez. Müellif gözler onu “Dünya” da göremez şeklinde açıklıyor, zira; Mevla teala hazretleri **“O gün bazı yüzler pırıl pırıl parlar ve Rabb’ine bakar.” Kıyame: 75/22-23** ayetleri ile ahirette görmeyi vaad etmiştir.
- Mutlak mukayyede hamlolunur.
- **“Gözler O’nu idrak edemez”** mutlaklıktır. Sonra bu dünya ile kayıtlıdır. Çünkü diğer ayet ruyetin ahirette olacağını tayin etmiştir, ruyeti ahirette kayıtlamıştır.
- **“Göklerde ve yerde bulunan kimseler” Ra’d: 13/15**’de şöyle der; Yani melekler ve mü’minlerdir. “ister istemez” bunlar da, secde etmeyi kerih görürler fakat mevlaya kılıç korkusundan secde ettiler. Lafız umumi, murat hususidir.
- Bu tefsirde müellifin metodlarından biri de, sebebi nüzulu olan ayetlerin önce sebebi nüzullerini zikretmesi, sonra çoğu kez hadisleri ve haberleri aslına nisbet etmeksizin, zikretmesidir. Zaman zaman da kendi kitabı “Esbab-ı Nüzul” da sebebi nüzulünü zikretmediği ayetlerin sebebi nüzulünü zikretmiştir. Mesela: Münafikun: 61/5 ile Şura: 42/36 gibi. Az da olsa, ayetteki fihri ihtilaflara dikkat çeker. Mesela **“Eğer alıkonulursanız” Bakara: 2/196**’da ehli Irak’ın ve Şafii mezhebinin görüşleri zikretmiştir.
- Arapça ve Nahiv meselelerine dikkat çekerek onları zikreder. Mesela **“Rabbinizin katından bir mağfirete ve Allah’tan korkanlar için hazırlanmış, eni göklerin ve yer kadar olan cennete koşun.” Al-i İmran: 3/133**’de vav tertibi gerektirmez. Diğer misal “...” Al-i İmran: Ayet 81 ma’nın irabını yapıyor ve şöyle diyor: Burada ma şart içindir. Bir diğer misal “...” Nahl: Ayet 2’de “...” ayetinin irabını yapıyor “...” kelimesinden bedel olduğunu söylüyor.
- “...” Nur: Ayet 33’de şöyle der: “...” ayetinin “...” ayetine raci olduğu denilmiştir. “...” şartın cevabı yapılır. “...” de “...” manasınadır denilmiştir. Bunların dışında nahiv ve irap meselelerine örnekler vardır.

Bazı Belağat Meselelerine Zikretmesi:

Belağat meselelerinden “iltifat”, zikretmiştir. İltifat; bir üslubtan diğerine intikal etmeye denir. Mesela “...” ayetinde şöyle der; hitabdan habere dönülmüştür.

Ayetlerin Makabli ile İrtibatını Zikretmesi:

Bu mesele tefsirde önemli bir konudur. Burhanül Bukai “Nazmuddürer” adlı kitabında bu konuyu müstakillen zikretmiştir. Müellifimiz “...”Kehf: Ayet 50. ayetini mukabili ile irtibatını zikreder, şöyle der: Daha sonra mevla peygamberine fakirlerle bir sırada bulunmayı zül sayanlara iblisin kıssasını ve iblisin bu olay neticisinde başına neler geldiğini hatırlatır. Bu kitabı sükunetle ve dikkatlice mütalaa edenler, tefsir ilminin diğer çeşitlerini vs. bu kitapta bulabilirler. Müellif; İbni Abbas, Katade, Sudi, Ebu Ravk ve Ferra gibi meşhur müfessirlerden nakiller yapar. Allahu Teala, müellifin sarfettiği çabadan dolayı ona rahmet etsin, onu en güzel mükafat ile ödüllendirsin.

El-Veciz Üzerine Düşünceler

İmad el-İsfehani şöyle diyor:

“Şuna kesinlikle inandım ki “Her insan bugün yaptığına yarın şurası değiştirilse çok güzel olurdu, şuraya ilave yapılırsa daha hoş olurdu, şurası önce yazılırsa en iyi böyle olurdu, şurası yazılmasa çok daha güzel olurdu” der. Bu da ibret alınması gereken çok büyük işlerdendir. Ve tüm insanların noksan olduklarının delilidir.”

Mükemmellik sadece Allah’a aittir. Kişi yaptığı ne derece düzgün yaparsa yapsın bir takım eksikliklerden ve eleştirilerden kurtulamaz. Bu da insana nisbetle tabii bir durumdur. Dolayısıyla, müellifimizin bu kıymetli kitabına da bazı eleştiriler olmuştur. Eleştirilerin en önemlilerini zikrediyoruz:

Ayetlerde ki Hatalar:

Müellif, birbirine benzeyen (müteşabih) ayetlerde bazı hatalar yapmıştır. Biz bu hataların yazıcılardan kaynaklandığını sanıyor ve müellifi bu hatalardan uzak tutmaya çalışıyorduk, ne var ki muhtelif el yazması nüshalarda yazanların çeşitli olmasına rağmen bu hatalarda müşterek olduklarını gördük ve bunların müelliften kaynaklandığını anladık. Bu hataların tamamının meydana geldiği yerleri zikretmekle yetineceğiz;

1- Enfal Suresi: Ayet 8’de müellif, “..” “...” zikretmiştir. Doğrusu; “...” dur.

2- Araf Suresi: Ayet 82’de, “...” şeklinde yazmıştır.

3- Yunus süresi: Ayet 29’da “..” şeklinde yazmıştır.

4- Yunus süresi: Ayet 59’da “..” diye zikretmiştir.

5- Hicr süresi: Ayet 39’da “..” Doğrusu:

6- Nahl süresi: Ayet 40’da “..” Doğrusu :

7-İsra süresi: Ayet 89’da “..”Doğrusu:

8-İsra süresi: Ayet 97’de “..” Doğrusu:

9-Enbiya süresi : Ayet 71’de “..” Doğrusu :

10-Yasin süresi : Ayet 20’de “..” Doğrusu :

Müellifin ayetlerdeki hataları bunlardır. Biz hepsini yerinde düzelttik, buda metinde tasarrufta bulunmak sayılmaz, bu fennin erbabının görüşleri bu noktada birleşir. Biz o hataların yerlerinde doğrularına işaretleytik.

Burada şu da var, ayetlerde ki bazı hatalar nüshaların tamamında değilde bir kısmında ise o hataların istinsah edenden kaynaklandığını düşündük.

El-Veciz’e yapılan eleştirilerden müellif tevsir’de daha sahih görüş varken zayıf rivayetleri, zaman zaman zayıf görüşleri, mevzu hadisleri zikretmiştir. Çoğu zaman Kelbi’ den ki, ismi Muhammet b. es-Saip (künyesi, Ebu’n-Nadr) den nakiller yapmıştır. Kelbi, Ebu Salih Katip’ul-Leys o da ibn-i Abbas’tan rivayet etmiştir. Tefsirdeki çoğu rivayetleri bu tarikle olmuştur.

İbn-i Adiyy, Kamil 6/2127’de Süfyan-ı Sevri o da Kelbi den rivayette bulunmuş ve şöyle demiştir.

“Ebu Salih bana şöyle dedi: Benim ibni abbastan seninde benden rivayet ettiklerine bir bak, onları bulamazsın.

Süfyan’ı Sevri’den şöyle zikretmiştir: Kelbi bana dediki; Ebu Salih bana dedi ki: Sana söylediklerimin hepsi yalandır, uydırmadır.

Kelbi yaptığı rivayetlerde töhmet edilmiştir. Alimler onun söylediklerinin çoğunun zayıf ve yalan olduğunu söylemişlerdir.

İbn-i Adiyy Kamil 6/2128 ‘de şöyle demiştir. İbn-i Hammad’ın şöyle dediğini işittim: Sa’di şöyle diyor:

“Muhammed b. Saib çok yalancı aldatıcı ve kötü şöhretli biridir.” Nese-i şöyle diyor:

“Muhammed b. es-Saib, Ebu’n-Nadr el-Kelbi metruk-ül hadis (hadislerine itibar edilmez, ondan hadis alınmaz)’dır.

Ukayli, Zuafa-i Kebir 4/77’de Ebi Avane’den yaptığı nakilde şöyle zikrediyor: Kelbi’nin şöyle dediğini işittim birşeyler konuşuyordu her kim bunları söylerse kafir olur dedi. İkinci kez ise şöyle dedi:

“Her kim ikinci kez bunları söylerse kafir olur” dedi. Ben ona¹ Buhari Tarihi Kebir 1/101’de şöyle demiştir:

“Muhammed b. Saip el-Kelbi Kufe’lidir, Yahya b. Sait ile ibn-i Mehdi onu terketmiştir.”

İbn-i Hibban, Mecrühin: 2/253’de şöyle der: Kelbi’nin dindeki mezhebi yalanı çok açık biridir. Kelbi tefsiri Ebu Salih’ten o da İbn-i Abbas’tan rivayet eder. Lakin ne Ebu Salih’i ne de İbn-i Abbas’tan rivayet eder, lakin ne Ebu Salih’i ne de İbn-i Abbas’ı görüp onlardan bir şey işittir. Kelbi, Ebu Salih’ten çok az birşeyler işittir. Kelbi’nin rivayet ettiklerini kitaplarda zikretmek doğru değildir. Kaldiki delil kabul

edilsin!? Allahu Teala Kur'an'ın tefsirini Rasulu ekremden sorumlu tutmuştur. İnsanlara açıklama işini ona vermiştir şöyle buyurmuştur: "..."

"Allah peygamberine indirdiği ayetlerdeki muradını mahlukatına açıklamasını emredecek peygamberlerin peygamberide onu yapmayacak böyle şey olur mu bu imkansız işlerin en imkansızıdır. Bilakis mevlanın ayetlerindeki muradını ümmetine açıklamak ümmetin ihtiyaç duyduğu meseleleri izah etmek peygamberimizin sünnetidir yoludur adettir sünnete tabi olan onu koruyan mukem yapanlar Allah'ın kelimasının tefsirini bilmiş olurlar. Allah o kimseyi kelbi ve mensuplarına muhtaç etmez. Kelbi hakkında bu söylediklerimizle beraber müfessirlerinin çoğunun Kelbi'nin sözlerini naklettiklerini ve ondan yapılan rivayetleri delil getirdiklerini görmekteyiz."

Müellifimiz Vahidi'de bunlardan biridir. Özellikle esbabı Nüzul kitabında Kelbi'den çok nakiller yapmıştır. Fakat Tefsir'ul Veil'de Kelbi'nin sözlerini çok az zikretmiştir.

Müfessirlerin Kelbi ve onun gibilerden nakil yapmalarının sebebi Beyhaki'nin Delait'ün-Nübüvve 1/33'de Yahya b. Said el-Kattan olan zikrettikleri olabilir, şöyle diyor:

Hadiste güvenmedikleri bir topluluğa tefsirde müsamaha gösterdiler sonra Leys b. Ebi Selem Cüveyr b. Said, Dahhak, Muhammed b. Said yani Kelbi'yi zikretmiş ve şöyle demiştir: İşte bu ismini saydıklarımızın hadisleri övülmez fakat onlardan tefsir yazılır.

Şeyh İmamı Beyhaki şöyle dedi: Bu kimselerden tefsir alma işinden müsamahakar davrandılar. Çünkü tefsir ettikleri lafızlara, arap lügatını vesika tutmuşlardı, ancak onların bu konudaki yaptıkları iş yalnız toplamak ve konulara açıklık getirmektir.

Ben diyorum ki; Bu kimselerin Kur'an'da ki garip (mübhem) lafızların tefsirinde naklettikleri kabul edilir. Fakat onlar ve onların tarikinde ayeti kerimeler tefsir etmişler ve çok sayıda merfu hadis nakletmişlerdir. Bunlar töhmet altındaki kimselerdir ya da gerçekten zayıftırlar, bunun için onlar kabul edilmez. Özellikle, Kelbi'nin Ebu Salih'ten o da ibn-i Abbas tarikiyle rivayet ettiklerinin çoğu asla kabul edilemez. Evla olan bunları tefsir kitaplarında zikretmektir, ancak onların durumunu açıklamak, onlardan sakındırmak için zikredilebilir. Bunlara bazı örnekler veriyoruz.

Bu ayet hudeybiye antlaşmasında nazil olmuştur bu da Kelbi tariki ile ibn-i Abbas'tan nakil olmuştur. Bu ayet medinede kıtal (savaş) hakkında nazil olan ilk ayetlerden olduğuna göre savaşa ilk izin Hudeybiye'de verilmiş olur. Halbuki, Hudeybiye'den önce çok savaşlar yapılmıştır.

Taha; ayetinde şöyle zikretmişti.

Bu ve önceki ayet Rasulullah (s.a.v.) bir yahudiden borç para istedi o da karşılıksız vermeyi reddetğinde nazil olmuştur. Bu peygamberimizin kölesi Ebu Rafi'den Musa b. Ubeydet'ür-Rebezi tariki ile rivayet olmuştur.

Bu kişi ise öncede açıkladığımız gibi münkirul hadis'dir

Bakara: Ayet 274de şöyle zikretmiştir. Bu ayet Ali b. Ebu Talip hakkında nazil olmuştur, Ali'nin sadece 4 dirhemi gündüz tasadduk etmiştir. Bu perçekten zayıf hadislerde zikretmiştir. İbn-i Teymiye de daha önce açıkladığımız gibi mevzudur demiştir. Suresinin tefsirinde merfu hadisi zikretmiştir.

Yani Ebu Cehil, yani Ebu Bekir (r.a), yani Ömer b. Hattab (r.a), yani Osman (r.a), yani Ali (r.a).

Bu yerinde açıkladığımız şekilde, mevzu (uydurma) hadistir. Azda olsa kitaba serpiştirilmiş diğer başka misaller de görebilirsiniz. Biz kitaba yaptığımız ta'lik (dipnot)'de bunların tamamını açıkladık.

Kitap hakkındaki tüm bu mülahaza ve eleştiriler kitabın çok güzel meziyetlerini örtmez. Müellif tefsirini basitleştirmek için çok büyük çaba ve gayret göstermiştir. Kitabını okuyuculara kolay bir üslup ve açık bir ibare ile taktim etmiş doğruları gücü nispetinde aramaya çalışmıştır.

Kuran-ı Kerim dışında hiç bir kitap eleştirilerden kurtulamaz.

Allah (c.c.) müellife rahmet etsin. Kalacağı yerin, makamını güzel yapsın, onu hayırla ödüllendirsin.

Veciz'in Tefsir Kitapları Arasındaki Yeri

Vahidi'nin "el-Veciz fi't-Tefsir" kitabı tefsirde çeşitli konuları içerdiği için muhtasar tefsir kitapları arasında en öndeki yerini almıştır. İmam-ı Gazali'nin tefsire bu kitapla yetinmek isteyenlere iktisar sınırı ile ilgili kelamı geride geçmiştir.

Bu kitap usul babında asıl kabul edilir. Sonraki alim ler vecize itimat etmişlerdir. İmam Suyuti, Ahmet b. Yusuf el-Kevasi'nin biyografisinde şöyle der:

"Bu zatın hem tefsiri kebrî hemde tefsiri sağîrî vardır. Kitabında irabı çok güzel yapmıştır, vakıf mevillerini yazmış ve kitabın birer nüshasını Mekke, Medine ve Kudüs'e göndermiştir.

Bu kitaba, şeyh Celaletin es-Suyuti el-Mahalli itimat etmiştir. Bende Veciz, tefsiri Beyzavi, İbni Kesir'e Celaleyn tekmilesinde itimat ettim esas aldım.

Bu durumda celaleyn tefsiri 4 rukn  işlemiştir veciz r k nden birini temsil eder teşkil eder. Mesela; Vahidi'nin tefsiri, tefsir .

Şeyh Abd' l Aziz ed-Dirini ( l: h. 694) teysir isimli kitabının mukaddimesinde aŗağıdaki şiiri s ylemiŗtir o da vahidiye itimat etmiŗtir.

Rabbime istihare ettim ondan istedim.

Garip hafızların manasını toplamada.

Ezberi day olsun için recez ölçüsü ile şiir söyleyerek.

Allah tek yardımcımdır o bana yeter.

M şkil lafızların açıklanması hususunda .

Ümmetin büyüklerinin rivayet ettiklerinden.

Ümmetin alimlerinin yazdıklarından .

Mesala, Taberi, Salebi, Mekki gibi.

Şüphesiz bunlar tefsir imamlardır.

 y k alim Hirevi, Kuteybi.

Garip lafızları nakletmiŗlerdir.

Basiti cem eden Vahidi.

Ve vecizi, Vasiti yazan Vahidi.

Çok faziletli büyük alim Mehdevi.

Veli Damipani, Kuŗeyri.

Allah bana yeter o ne güzel yardımcıdır.

Süyuti; ed-Dirin'den “el-havi lilfetava” (1/310)'da iki yerde nakil yapmıŗtır.

(1) Bak: sayfa: 42.

(2) Bu yet'ul-Vuati: 1/401.

(3) Bunun tercümesi  iin “el-Kevakib'us-Saira” adlı eserin: 3/25 sayfasına bakınız.

(1) Bunun tercümesi için: Tabakat'uŗ-Şaafiyyet'il,Kübra: 8/199; Husnu'l-M hadara: 1/421 ve Şuzurat'uz-Zeheb adlı eserinde: 5/450'ye bakınız.

(2) Et-Teysir sayfa: 3.

(3) Gazzali'de böylece isimlendirmiŗtir. Bunuda Fıkıh kitabında belirtip yazmıŗtır.

Bu K tabın İsmi

Biyografi yazarlar bu kitabın isminin “el-Veciz” olduğunda birleŗirler. Veciz ismi elinizdeki bu tefsirin kısa adıdır.tam adı, “el-Vecizfi't-Tefsir'il Kitap'il Aziz” dir kitap isimlerinde kısaltma yapmak, burada zikretmeye gerek yoktur.

Kitabın isimleri,değişik nüshalarda şu şekillerdir; zahiriye nuhsası: el-Veciz.

Köprülü nüshası: el-Veciz fi't-Tefsir'il Kur'an İlazim”  k ryal da bir nüsha sadece “el-Veciz fi't-Tefsir” Dar'ul K t p'il Mısriye: “el-Veciz fit't-Tefsir'il Kur'an-ı ilaziz” batı almanya nuhsasında da aynıdır. Nüsha tarihi; H. 869.  sk ryalda bir diğer nüshada da aynıdır.

H. 816 biz bu isimleri tercih ettik çünkü; üzerinde adresi yazılı Dar'ul-K t p nüshası daha eski nüshadır, evveli sonuna uygun olsun diye birde çok zikredildiklerinden dolayı.

(1) K brili'nin mektebesinde Mahdut (eserlerin) fihristleri: 1/89.

(2) “Ed-Dar” (mektebesinde) mahdut (eserlerinde) fihristi: 3/194.

K TABIN G VEN RL   

Bu kitap, muhtasar tefsir kitaplarının en meŗhurlarındandır. M ellifine nispeti, tevatür derecesine varmıŗtır. Müellifinin biyografisini yazan biyografi kitaplarının çoğu bu kitabı zikretmiŗtir.

Zira İbni Halkan, “Vefeyat' l Ayan” (31304), İbnül Esir, Kamil (10/101), Zehebi, Siyer (18/340), S biki, tabakat Şaafiyye (5/241), İbni KadıŞehbe Tabakat-ı Şaafiyye (1/256), Kufti'nin Bahh' r-R vat (2/223), Yakut M cem'ul-Udeba (12/258), Suyuti Be iyyet'ul V at (2/145), ve Davudi “Tabakat'ul Müfessirin (1/395)'de vecizi zikretmiŗlerdir.

Vahidi'nin kitabını ilk defa zikreden İmam-ı Gazali olabilir.

Gazali şöyle demiŗtir: Tefsirde iktisar (kısaltma), Kur'an'ın lafızları ile aynı miktardır. Mesela; Vahidi'nin vecizi gibi.

Feharis'ul M ellefat'da Vecizi zikretmiŗtir. Hacı halife Keŗif' z-Zünun (1/2002), Miftah'us-Sade Sahibi (1/402), Merhaŗi Tertib'ul-Ulum sf.211'de zikretmiŗlerdir.

Keza Suyuti, önce söylendiği gibi, celaleyn tefsirinin ekinde esas kabul ettiği kitaplardan birinde veciz olduğunu zikretmiştir.

Feharîsu Mektebat'ul mahtutat fi'l-alem bu kitabın müellifine nisbet edilen bir çok nüshasını itiva eder.

Vahidî'nin kitaplarının neşri hakkındaki bölümde Veciz'in Vahidî'ye nispetini teyit eden bazı misaller, bazı kıraatlar (okuma) ve alimlere verilen icazetler zikredilmiştir.

Şöyleki, bu kitap, Nisabur ve Kazvin'de oldukça yaygınlaşmıştır. Kazvin tarihi, Veciz'i bolca zikreder.

Veciz'in, Vahidî'ye nispetini ispat eden, bu konudaki şüpheyi izale eden daha başka kesin delillerde vardır.

Veciz Kitabının Nüshaları

Kitabın bir çok nüshası, kitap ve müellifinin şöhretinden dolayı, dünyanın çeşitli kütüphanelerine dağıtılmış ve alimlerin hüsnü teveccühüne mazhar olmuştur.

Kitabın bildigimiz nüshalarını zikrediyoruz;

1- Ma'hed-ül mahtutat-ül arabîyye nüshası;

Varak sayısı: 305

Ebat: 16x24

Satır sayısı: 21

Nüsha tarihi: H.6.Asır.sene H 532

Hat çeşidi: Mutat

2- Medine-i Münevvere - arif hikmet kütüphanesi nüshası.

Rakam: 61/228

Varak sayısı:142

Satır sayısı: 30

Ebat: 17x24 cm.

Hat çeşidi: Eski neshi

Nüsha tarihi: H.7. Asır olabilir.

3- Arif hikmet kütüphanesi bir başka nüsha.

Rakam: 60/228

Varak sayısı: 251

Satır sayısı: 25

Ebat: 14x21

Hat çeşidi: Mutat nesih

Hicri 7. Asır tarihli olabilir.

İstinsah eden: Abdurrahman b.Hüseyin efendi b. Mustafa.

Nüsha tarihi: H 1103.

4- İspanya - Üsküryal nüshası.

Varak sayısı: 170

Satır sayısı: 27

Hat çeşidi: Mağribi

İstinsah eden: Ahmet b. Abdullah el- Cezairi.

5- Dar -ül kütüp- il Mısriyye nüshası,Rakam 23259 B.

Varak sayısı: 291

Ebat: 23x17

Satır sayısı: 19

Eski nesih hattıyla yazılıdır, Ortasında ve sonunda başka bir hatla yazılı ek vardır. H.1195/15.muhamem tarihlidir.

6- Türkiye-Köprülü nüshası

Varak sayısı: 205

Ebat: 25x16

Satır sayısı: 25

Hat çeşidi: Nesih

Nüsha tarihi: Cuma 8 Muharrem. H. 573

7-Köprülü kütüphanesi: Bir diğer nüsha.

Varak sayısı: 207

Satır sayısı: 30

Hat çeşidi: Neshi Meşkûl

İstinsah eden: Fahr-ül Müzekkir lakaplı,
fahır b. Muhammed. b.: Ömer en-nesefi.

Nüsha tarihi: Pazar.23 şevval H. 712.

8- Dımeşk-Zahiriye nüshası

Varak sayısı: 264

Satır sayısı: 23

Ebat: 14,5x23,5

İstinsa eden: Yusuf b. Muhammed b. Mahmut el-Hafizi el-Buhari el-Vasiti.

Hat çeşidi: Mutat Nesih

Nüsha tarihi: H 776.

9- Zahiriye ‘ de bir diğer nüsha.

Varak sayısı: 266

Ebat: 23

Satır sayısı: 17x25,5

Nüsha tarihi: H 8. Asır

Süre işlemleri kırmızı renkte yazılmıştır.

10- Bağdat-Evkaf-ı amme kütüphanesi nüshası.

Meryem süresinden, Nas süresine kadar, kuran-ın yarısını ihtiva eder.

Varak sayısı: 118

Nüsha tarihi: H 560

11- Üsküryal’da bir diğer nüsha.

Varak sayısı: 196

Nüsha tarihi: 816

12- HİNDİSTAN- Ramfor nüshası.

Varak sayısı: 143

Satır sayısı: 15

Nüsha tarihi: H 977.

İstinsah eden Sanullah b. Ataullah el- Hüseyini es-Selami.

13- Batı Almanya - Berlin nüshası.

Varak sayısı: 186

Nüsha tarihi: H,869

14- Eksik Nüsha

Kitabın başından, Ra’d süresine kadardır.

İsra süresinden, Kevser süresine kadar, bir nüsha vardır.

15- Türkiye - Ürgüp nüshası. Rakam 102’5

Varak sayısı: 230

Nüsha tarihi: H 588

İstinsah eden Eb’ul Yemen, Sait b. Ahmet b. Muhammed e-Kirimani.

Türkiye- Nevadir-ul Mahtutat 3/57’de zikredilmiştir.

16- Cisterbiti Nüshası.

Varak sayısı: 146

Satır sayısı: 29

Ebat: 25,7x18,7

Hat çeşidi: Mağribi

Nüsha tarihi: 9. Asır

Resimli bir nüshası da, Riyad-İmam muhammed b. suud üniverisitesindedir.

17- Cisterbiti’de bir diğer nüsha.

Varak sayısı: 17

Satır sayısı: 21

Hat çeşidi: Mu’tad

Nüsha tarihi: H 6. Asır.

Bunun bir suretide Mekke Melik b. Abdulaziz Üniversitesi, İlmi araştırma merkezi kütüphanesidir.

18- Cisterbiti’de 3. Nüsha.

Varak sayısı: 286

Satır sayısı: 17

Ebat: 26,8x19,8

Muhtelif iki kalemle yazılmıştır. İlki 7. Asır, ikincisi muharem H 1270 tarihlidir.

19- Riyat- İmam Muhammet b. Suud Üniverstesı Kütüphanesi renkli nüsha.

Varak sayısı: 265

Satır sayısı: 23

Ebat: 23x12

İstinsah eden: Abd'ul Aziz b. Süleyman el- Hafız es-Sivasi.

Nüsha tarihi: H 723

20- Kahire - Dar'ul Kütüb'il Mısriyye bünyesindeki Talat kütüphanesi nüshası.

Varak sayısı: 275

Ebat: 25x20

21- Kahire - Timuriyye kütüphanesindeki nüsha.

Varak sayısı: 220 Ebat: 33x26

Dipnot ve haşiyelidir.

Ben bunüşhaları yazdıktan snra, Ürdün-Amman, Ali Beyt müessesinde basılan"feharisü Ulümül Kur'an vettefsir" kitabını gördüm. Bu kitapta Vecizin tam 94 nüshası zikredilmiştir. bu rakam, bizim saydığımız nüshalardan oldukça büyüktür, Çoktur.

BİTİRİRKEN

Çalışmamızın sonunda şunu deriz; "el-Veciz Tefsiri fi Kitabi'l-Aziz" kitabı bir asır önce Kahire'de basılmıştır. H.1305. Tasviri H. 1374 M. 1955 de tekrar yapmıştır. Manasına uygun olarak isimlendirilmiş" Merhah-ül beyd likeşfi mana kuran-ın mecid" olan" Tefsürül münir limealimittenzil el-müsfer an vücüh-i Mehasini hevil" kitabının hamîşi olarak yazılmıştır.(Kitap-Haşiye-Tekrar Haşiye) fakat kitabın önceki baskısı, diger birkitabın haşiyesine nisbetle ilmi tahkikten uzaktır. Kitabın şekli bozulmuş olduğu anlaşılıyor Ne varki, az bulunduğu için (umumi büyük kütüphaneler vs. dışında bulunmuyor) mahtut hükmünde kabul ediliyor.

Keza, önceki baskı hata, yanlış harekeleme ve tahrifat doludur. Kitabın tahkik ve mahtut nüsha ile karşılaştırmasını yaptığım da, bu kitapta yaptığım çalışmam ile eski matbu nüshayı karşılaştırmak istedim. Benim nüsha ile matbu nüshadan az bir sayfaya baktım, matbu nüshada çeşitli hatalar buldum. Bu hatalarda bazı misaller veriyorum:

Matbu nüshasının mukaddimesinde, bunu bize üstad Ebu Tahir Muhammed b. Muhammed ez- Ziyadi haber verdi diyor, Doğrusu şöyledir; Ebu Tahir Muhammed b. Muhammed b. Mahmiş ez-Ziyadi.

Aynı yerde zikredilen ilk Hadis'te, Hişam b. Urve'de babasından o da Abdullah b. Ömer'den rivayet etmiştir, diyor. Doğrusu şöyledir; Abdullah b. Amr.

Yine aynı yerde, "..." diyor.

Doğrusu ise şöyledir; "..." Bir başka nüshadadır.

Mukaddimenin bitiminde, "..." Yazılı değildir, düşmüştür. Fatihâ süresinin tefsirinde; "..." Doğrusu; "..." dır.

Ayeti celilesinin tefsirinde "..." baskıdan düşmüştür, yazılmıştır.

Yine matbu nüshada sürelerin kaç ayet olduğu zikredilmiştir.

"..." Ayeti celilesinin tefsirinde şöyle diyor, "..." Doğrusu"..." Ayeti celilesinin tefsirinde, matbu nüshada, "..." yoktur.

Kitabın diğer sayfalarında da bu gibi misaller çoktur.

Dolayısıyla benim nüsha ile eski matbu nüsha arasındaki fark anlaşılmış oluyor.

Şunu rahatlıkla söyleyebiliriz.

Bizim asıllarımızda olmaya bazı fazlalıklar matbu olan eselerde vardır,onlara zikretmekte işaret ettik.

Son olarak, Allah-u Teala hazretlerinden çalışmamızı, sadece rızasına uygun kılmasını, engin fazlı ile kabul etmesini ve bizi Allah-u taalanın kitabını anlatanlardan kılmasını, onunla amel eden, onu müdafa eden ve onunla başarıya ulaşanlardan yapmasını isterim.

Şüphesiz Allah-ü taala hazretleri, ona dua edeni başkasına muhtaç etmez ve ondan umanları geri çevirmez.

Son duamız, Hamd, Alemlerin Rabbi Allah'a aittir.

Muhakkik (Tahkik eden)

Safvan Davudi

Medine; Münevvere

Şaban H. 1411

EL-VECİZ Fİ TEFSİR'İL KİTAB'İL AZİZ

Ebu'l-Hasan Ali b. Ahmet el-Vahidi
Vefatı (h. 468)

FATİHA SURESİ

Ayet sayısı: 7

“Rahman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla”

Kolaylık ve bereket dileyerek işinize başlayınız.

“Allah”

Allah lafzı Allah (c.c)'ın zatına has ismi olmakla birlikte sıfatlarını ifade eden isimleri gibi de kullanılabilir. Genel kanı camid (türememiş) olduğu yönündedir. İbadet edilmeye layık anlamına geldiği söylenir.

“Rahman ve Rahîm”

Hayır isteyen, rahmet sahibi kelimeleri, Allah’ın eş anlamlı iki sıfatıdır. Nedman ve nedim gibi

1- “Hamd, âlemlerin Rabbi olan Allah’a mahsustur.”

Hamd, her şeyin sahibi, din gününü hakimi, Allah’adır. Hamd, Allah’ın zatındaki yüceklkten dolayı onu övmek, verdiği nimetten dolayı da ona karşı duyulan minnettarlık ve tazimdir.

2- “(O ki) Rahman’dır, Rahîm’dir.”

3- “Din gününün malikidir.”

Malik milkten, milk de mülkten türemiştir. Mülkün bir anlamı da hükmetmektir. Hesab ve ceza günü olan kıyamet günü, tek hükmeden Allah olduğundan “Maliki yevmi’-d-din” denmiştir.

4- “Yalnız sana ibadet eder ve yalnız senden yardım dileriz!”

5- “Bizi doğru yola ilet.”

Ona ilet, onda sabit kıl.

6- “Kendilerine nimet verdiklerinin yoluna...”

Nimet verilenlerden murad Musa ve İsa (a.s.)’ın bozulmamış dini üzere olan tabileri olduğu söylenmişse de bunda ittifak edilmemiştir. Nisa suresinin 69. ayetinde anlatılan şu kimselerin kastolunduğunu söylenenler de vardır.

“Kim Allah’a ve rasulüne itaat ederse işte onlar, Allah’ın nimet verdiği nebiler, sıddıklar, şehidler ve salihlerle beraberdir. Onlar ne güzel arkadaşlardır.”

7- Gazaba uğrayanların ve sapanların (yoluna) değil...”

“Gazaba uğrayanlar”

Allah’ın cezalandırdıkları anlamına olup, Musa’nın getirdiği dini tahrif edenler ve bu muharref din üzere yaşayanlar ve benzerleridir.

“Sapanlar”

İsa’nın getirdiği dini bırakıp, hurafelere dalan hristiyanlar ve benzerleridir.

Sûrede geçen dua niteliğindeki ifadeler sanki ayet değil de müslümanların Allah’tan kendilerini yahudiler gibi Allah’ın gazabını çekmeyen, hristiyanlar gibi hakdan sapmayan, nimet verdiklerinin yoluna iletmesini istemeleridir.

Son iki vasıf genelde, haktan sapan, Allah’ın gazabanı gerektirecek düşünce ve davranışları olan her fert ve toplumu kapsar. Özelde ise, bu iki vasıfla insanlık camiası içinde sivrilen yahudi ve hristiyanlara işaret olunur. (Mütercim)

Bakara Sûresi

Ayet Sayısı: 287¹.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla

1- “Elif, lam, mim.”

Allah en iyi bilendir.

2- “Bu kitap”

Kur'an-ı Kerim²

“Kendisinde hiçbir şüphe olmayan”

Hakikat ve doğruluktur. Bazılarına göre “La raybe fihi” haber yolu ifade edilen nehiydir. “Ve la rafese ve la fusuka” ayetinde olduğu gibi.

“Muttakîler için hidayettir.”

Şirkten korunan müminlere rehberdir. Kur'an'ın rehberliğinin muttakîlere tahsis edilmesi muttakîlerden başkasına rehber olmadığını gösterir.

“Kulaklarında ağırlık olanlar iman etmezler.” (Fussilet: 41/44) ayetinde olduğu gibi.³

3- “Onlar ki gaybe iman ederler”

Müşahede aleminin dışında bulunan cennet, cehennem ve yeniden dirilmenin gerçek olduğunu kabul ederler.

“Namazı dosdoğru kılarlar.”

Namazı, kesintisiz ve gerekli titizliği göstererek ifa ederler.

“Kendilerine rızık olarak verdiklerimizden de infak ederler.”

Kendilerine verdiğimiz faydalı şeylerden Allah yolunda harcarlar.

4- “Yine o kimseler sana indirilene ve senden öncekilere indirilenlere iman ederler.”

Tevrat'a da. Bu ayet Kur'an'a iman eden ehli kitab hakkında nazil olmuştur.

“Ahirete de yakînen (kesin olarak) inanırlar.”

Ahiret yurdunun varlığını, delillerle bilirler.

5- “İşte bunlar”

Yukarıdan beri sayıp geldiğimiz vasıfları üzerinde taşıyanlar.

“Rablerinden bir hidayet üzeredirler.”

Allah'ın gösterdiği yolda yürüyenlerdir.

“Kurtuluşa erenler de bunlardır.”

Sonsuz nimetler içinde ebedi kalıcıdır.

(1) Bu Basrilere göredir. Mushafta 286 ayet olarak geçer.

(2) Bu İbni Abbas'ın görüşüdür. İbni Ebi Hatem'in tefsirinde geçmekte olup senedindeki Ata bin Saib ve Şüreyk isimli iki ravinin hıfzının zayıflığından dolayı zayıf bulunmuştur.

(3) Buna göre anlam: Bu kitabta şüpheyi mahal yoktur, Dolayısıyla şüphe de etmeyiniz tarzındadır.

(1) Bu Dahhâk'ın sözüdür. Esbabı nüzul shf: 57.

6- “Muhakkak ki kâfirleri”

Allah'ın kendilerine verdiği vahiy ve hidayet nimetini gizleyenler hatta inkar edip Allah'ın varlığını bile tanımayanlar.

“Uyarsan da uyarmasan da onlar için birdir.”

Onları uyarmakla uyarmamak, onlara bir şey öğretmekle öğretmeyip yüzüstü bırakmak arasında hiçbir fark yoktur.

“İman etmezler.”

Bu ayetler Ebu Cehil ve ailesinden beş kişi hakkında nazil olmuştur. Bundan sonra onların imandan yüz çevirmelerinin nedenleri anlatıldı.

7- “Allah onların kalplerini ve kulaklarını mühürlemiştir.”

Kalpleri iman girmeyecek kadar katılaşmış, kulakları faydalanmayacak kadar sağırlaşmıştır.

“Gözleri üzerinde de perdeler vardır.”

Hakkı görmeyecek kadar gözleri körleşmiştir.

“Onlar için büyük bir azap vardır.”

Onlara dinlenmelerine imkan tanımayan sürekli bir azap vardır.

8- “İnsanlar arasında öyle kimseler vardır ki: “Biz Allah’a ve ahiret gününe iman ettik.” derler.”

Bu ayetler münafıkların küfürlerini gizleyip dışarıya karşı mümin görünmelerinden dolayı nazil olmuştur. Böyle bir imanı Allah onlardan kabul etmez.

“Halbuki onlar mü’min değillerdir.”

9- “Allah’ı ve iman edenleri aldatmaya çalışırlar”

Kâfirlerin tabi olduğu hükümlerden kurtulmak için inanmadıkları halde inanmış gözükerek Allah’ı ve müminleri aldatmaya çalışırlar.

“Oysa kendilerinden başkasını aldatamazlar da.”

Çünkü Allah onların hile ve desiselerine peygamberi ve müminleri muttali kılarak hilelerini başlarına geçirir.

“(bunun) farkında değillerdir.”

Yaptıkları gizli işlerin peygambere haber verildiğini bilmiyorlar.

10- “Kalblerinde hastalık vardır.”

Kalblerinde şüphe ve nifak hastalığı vardır.

“Allah da hastalıklarını artırmıştır.”

Daha önce inen ayetler hakkında zaten onların şüpheleri vardı, yeni ayetler indikçe onlar da yeni şüphelere tutuldular.

“Yalan söyledikleri için onlara çok acıklı bir azap vardır!..”

Bu ayet “Yekzibu ve yukezzibu” şeklinde okunabilir. Birinci okuyuşa göre yalan söylerler, ikinci okuyuşa göre yalan sayarlar anlamına gelir. Yalan söylüyorlar, çünkü Allah’ın peygamberini ve ayetlerini tekzip ettikleri halde tasdik ettik diyorlar. Yalanlıyorlar. Çünkü; inanmadıkları halde inandık diyerek kendi kendilerini yalanlıyorlar.

(1) Nâfi, İbnî Kesir, İbni Âmir, Ebu Amr, Ebu Cafer “Yukezzibu” olarak okumaktadır. El ithaf sahife 129.

11- “Onlara”

Munafıklara inkarla ve insanları imandan alıkoyarak

“Yeryüzünde fesat çıkarmayın!” denildiği zaman: “Biz ancak ıslah edicileriz.” derler.”

Bize göre, bizim meşgul olduğumuz barışın, sulhun ta kendisidir.

Onların bu idialarına cevaben Allah şöyle buyuruyor:

12- “Dikkat ediniz! Onlar, asıl fesat çıkaranların ta kendileridir. Fakat (bunun) farkında değillerdir.”

Kendilerinin bozguncu olduğunu bile bilmiyorlar

13- “Onlara insanların”

Muhammed’in ashabının

“İman ettiği gibi siz de iman edin!” denildiğinde: “Biz de o akılsızların iman ettiği gibi mi iman edelim?” derler.”

Biz onlar gibi yapmayız derler. Bu ayetle Allah onların kendi aralarındaki konuşmalarını deşifre etmiştir.

“Dikkat ediniz! Asıl akılsızlar kendileridir; fakat bilmezler.”

14- “İman edenlerle karşılaştıkları zaman”

Onları görüp, onlarla beraber olduklarında.

“İman ettik” derler, şeytanlarıyla başbaşa kaldıklarında”

Müminlerden ayrılıp komutanlarına, büyüklerine döndüklerinde.

“Şüphesiz biz sizinle beraberiz (onlarla) sadece alay edicileriz!?” derler.”

Biz sizin dininiz üzereyiz onlara inandığımızdan farklı görünüyoruz derler.

15- “(Asıl) Allah onlarla alay eder”

Alay etmelerinden dolayı onları cezalandırır.

“Ve azgınlıkları”

İsrafları ve haddi aşıp daldıkları küfür

“İçerisinde”

Ömürleri uzatarak

“Şaşkın bir halde dolaşmalarına mühlet verir.”

16- “İşte onlar hidayet karşılığında sapıklığı satın almış kimselerdir.”

Hidayeti bırakıp dalaletle tutundular, sarıldılar.

“Alış verişleri kâr getirmemiş ve doğru yolu bulamamışlardır.”

17- “Onların durumu, ateş yakan bir kimsenin durumu gibidir.”

Onların nifak üzere olan hali ateş yakıp, onunla aydınlanan bir adamın haline benzer.

“(Ateş)Etrafını aydınlatınca”

Ateş etrafını aydınlattığına kendine güven gelir korkusunu yener. O bu haldeyken ansızın ateş söndüğünde karanlıklar içinde korkulu ve şaşkın bir bekleyişe bürünür. Şu ayet buna işaret etmiştir;

“Allah onların nurunu giderir ve onları karanlıklar içinde görmez bir halde bırakır.”

İşte münafıkların hali böyledir: Dışarıya mümin görünerek gecici bir güvene aldanırlar öldüklerinde korku ve azaba dönerler.

(1) Bu İbni-i Abbas’ın rivayet ettiği bir hadiste geldi. Tirmîzi bu hadisi tahriç etti. Hakkında hasen ve garibdir dedi. Bkz. Arıdatü Ahvazi cilt: 11/ shf: 284. İbni Ebi Hatim tefsiri cilt: 1/shf:86 Ahmet. b. Hanbel’in Müsnedi cilt 1/ shf: 273, İbni Cerir cilt: 1/shf 150.

(2) **Berk:** Bulutları idare eden meleğin kırbaçla vurmasıdır. Za Nüşası. Kırbaçla vurmak ve şimşek parlaması demektir. Haşiye

18- Dinlediklerini kabul etmediklerinden dolayı

“sağırdırlar”

İyiliği konuşmamalarından dolayı

“dilsizdirler”,

gördükleri hidayeti terk ettiklerinden dolayı

“kördürler.”

“Artık onlar”

Cehaletten, körlükten kurtulup İslam’a

“dönmezler.”

19- Allah onların durumunu bir başka misalde şöyle anlatır

“Ya da gökten boşanan yağmura (tutulmuş kimseye) benzer. İçinde”

O yağmurun bulutlarında

“karanlıklar”,

bulutlarla ilgili meleğe aid

“gök gürültüsü”,

bulutlardan çıkan ateş olan

“şimşek”

vardır.

“Yıldırımlardan ölmek korkusuyla parmaklarını kulaklarına tıkarlar.”

Duydukları sesin şiddetiyle ölmek için parmaklarını kulaklarına tıkarlar.

Bu ayette yağmur, içinde kalblere hayat bulunan Kur’an’a, karanlıklar, Kur’an’da anlatılan küfür, şirk ve fitnelere, gök gürültüsü, cehennem ve diğer uhrevi azablara, şimşek Kur’an’ın delillerine ve açıklamalarına, ölüm korkusuyla ellerin kulaklara tıkanması, münafıkların Muhammed’e (s.a.v.) iman etmeye sebep olur endişesiyle Kuran’ı dinlememek için parmaklarıyla kulaklarını tıkamalarına benzetilmiştir. Onlara göre Muhammed’e (s.a.v.) iman etmek küfürdür, küfür ise ölüm demektir.

“Şüphesiz Allah kâfirleri çepe çevre kuşatmıştır.”

Allah onları cehennemde toplayıp helak edecektir.

20- “Şimşek neredeyse gözlerini kapıp alıverecek”

Bu onlara bir başka benzetmedir. Kur’an’da bulunan deliller kalblerini yerinden söküp alırcasına onları dinleri hususunda düşünceye zorlamaktadır.

“Onları aydınlattığı zaman ışığında yürürler.”

Duydukları hoşlarına giderse tasdik ederler, hoşlarına gitmezse şüphe ile karşılarlar, beklemeye koyulurlar.

Bunu Allah şöyle ifade ediyor

“Karanlıkta bırakınca da dikilip kalırlar. Allah dileseydi onların işitmelerini ve görmelerini giderirdi.”

Allah dilerse onların bâtinî gözlerini ve kulaklarını yok ettiği gibi zâhirî gözlerini ve kulaklarını da yokeder. Ve kör ve sağır kalırlar. Bunun için Allah’ın er-geç gelecek azabından sakınsınlar.

“Şüphesiz Allah her şeye kadirdir.”

21- “Ey insanlar”

Ey Mekke ahalisi

“Sizi ve sizden öncekileri”

Babalarınızı

“Yaratan Rabbinize ibadet edin ki.”

İyi bilin ki yaratana kulluk etmek, yaratılan putlara kulluk etmekten daha üstündür.

Eğer kulluk ederseniz

“şüphesiz”

başınıza gelecek azabından

“korunmuş olabilesiniz.”

22- “O ki; yeryüzünü size bir döşek”

Üzerinde yerleşilemeyecek kadar sert ve katı kılmadı

“Göğü de bir bina kıldı. Gökten su indirip onunla size rızık olmak üzere ürünler meydana getirdi.”

“O halde (bütün bunları)”

Taptığınız putları, hiç bir şey yaratamayacağını, yaratıcının Allah olduğunu

“bile bile Allah’a eşler koşmayın!”

Bu onlara karşı getirilmiş Allah’ın birliğine dair bir delildir. Bundan sonra Allah, Hz Muhammed’in peygamberliğini isbat edecek, onların bununla ilgili mazeretlerini geçersiz kılacak delili zikretti ve şöyle buyurdu:

23- “Eğer kulumuza indirdiğimizden şüphe ediyorsanız”

Muhammed’e (s.a.v.) indirdiğimiz bu Kur’an’ın doğruluğundan şüphe ediyorsanız ve şöyle diyorsanız:

“Bilmiyoruz bu Allah katından mı yoksa başka yerden mi?”

“Haydi siz de onun benzeri”

Olmuş ve olacak olaylardan haber vermede, güzel nazımda ve icazda Kur’an’ın benzeri olabilecek **“bir sure getirin!”**

“Allah’tan başka şahidlerinizi de çağırın”

Yalvarıp yakardığınız ilahlardan yardım isteyin.

“Eğer (iddianızda) sadık kimseler iseniz?!”

Muhammed’in Kur’an’ı kendinden uydurduğuna dair iddianızda.

24- “Şayet yapamazsanız”

ki siz bunu geçmişte yapamadınız gelecekte de

“-ki asla yapamayacaksınız- O halde korunun”

Sakının.

“Yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşten”

düşmekten. Taştan murad, ısısı en yüksek olduğu için kibrit taşıdır.

“Hazırlanmıştır.”

Ceza olarak yaratılmıştır.

“Kafirler için.”

Yalanlamalarından dolayı.

Bundan sonra müminlerin eciri anlatıldı

25- “Müjdele iman edenleri”

Yüzlerinde mutluluğun izlerini oluşturacak güzel haberlerle onları müjdele.

“ve salih amel işleyenleri”

Ki bundan kasıt Allah’a olan itaatlarıdır.

“Muhakkak onlar için cennetlerin olduğunu”

Ağaçlık bahçelerin

“Altlarından nehirler akan”

Ağaçlarının ve meskenlerinin altından

“Kendilerine rızık olarak oradaki ürünlerden her rızıklandırıldığında”

Cennetteki meyvelerden yeseler.

“Bu daha önce de rızıklandığımız şeydir.” derler.”

Kendilerine verilenlerin daha öncekilere benzemesinden dolayı.

“Bu onlara birbirinin benzeri olarak sunulur.”

Renkleri ve şekilleri benzer, fakat tatları farklıdır. Bu onların daha çok hoşuna gider.

“Orada onlar için eşler vardır.”

Huri iynden ve Adem’in suyundan

“tertemiz.”

İhtiyarlıktan, kötü ahlaktan ve dünya hanımlarında bulunan diğer eza ve pisliklerden uzaktır ve:

“Onlar orada ebedi kalıcıdırlar.”

Çünkü nimetin tamamlanması ebedi olmasıyla mümkündür.

(1) Esbâbu’n-nuzul shf: 59, Lubabu’n-nukul shf: 18

26- “Gerçekten Allah çekinmez.”

Allah Kur'an'da müşriklere kara sineği ve örümceği misal verince yahudiler güldüler ve şöyle dediler. Bu, Allah kelamına benzemiyor. Bunun üzerine Allah şu ayeti indirdi.

“Gerçekten Allah çekinmez.”

Terketmez, korkmaz.

“Misal vermekten”

Örnek vererek açıklamaktan.

“Sivri sineği”

Ma baudeten derken ma zaid olup vurgu için kullanılmıştır. Baudetun sivri sineğin küçüğüdür.

“Veya ondan daha üstün olan herhangi bir şeyi”

Ondan daha büyük olanları.

Ayetin genel manası şüphesiz Allah, sivri sinekte inkâr edene karşı delil, ibret alabilecek kişiye ibret bulursa sivri sineği ve ondan büyük olanları misal vermekten kaçınmaz.

“İman edenler bunun Rablerinden bir gerçek olduğunu bilirler.”

Ki bu misal kendilerine verilmiştir.

“Ama kâfirler: “Allah bu misal ile neyi kastetmiştir?” derler.”

Allah'ın böyle misal vermesinde ne fayda var derler.

Allah onların bu sözlerine şöyle cevap verdi:

“(Allah) Bununla bir çok kimseyi saptırır.”

Bu misalleri yalanlamaları ve inkâr etmeleri sebebiyle bir çok kâfiri saptırır.

“bir çok kimseye de hidayet eder.”

Mü'minlerden çünkü onlar bu misalleri kavrarlar ve tasdik ederler.

“Bununla fasıklardan başkasını saptırmaz.”

Allah'a itaattan kaçınan kâfirleri saptırır.

27- “Onlar ki bozarlar”

Tahrip ederler, altını üstüne getirirler.

“Allah'ın ahdini”

Allah'ın Muhammed'e (s.a.v.) imana dair önceki kitaplarda bulunan emir ve tavsiyesini bozarlar.

“Kesin olarak kabul ettikten sonra”

Sözleşme, anlaşma kesinleştikten sonra.

“Allah'ın birleştirilmesini emrettiği şeyi keserler.”

Bununla sıra-i rahim kastolunmaktadır, çünkü Kureyş düşmanlıklarından dolayı peygamberle aralarındaki sıra-i rahimi kesmişlerdi.

“Ve yeryüzünde fesat çıkarırlar”

İşyanla ve insanların Muhammed'e (s.a.v.) iman etmelerini engellemek suretiyle.

“İşte onlar hüsrana uğrayanların ta kendileridir.”

Ecri ilahiyi kaçırmaları ve cezaya çarpıtılmaları nedeniyle aldanmışların ta kendisidirler.

28- “Nasıl oluyor da Allah'ı inkar ediyorsunuz.”

Keyfe burada yaratılmışlara karşı hayret, taaccup anlamındadır. Toprakken kendilerinde hayat yaratarak dipdiri kılan Allah'ı inkar etmelerine şaşılmaz mı hiç şunların? Burada hitap kâfirlere, taaccüp müminlere aittir.

“Halbuki siz ölüler idiniz de sizi O diriltti; sonra sizi yine öldürecek”

Dünyada

“Sonra tekrar diriltecektir.”

Ahirette.

“Sonra yine O'na döndürüleceksiniz.”

Allah sizin hakkınızda dilediğini yapar.

Yeniden yaratılmayı ve döndürülmeyi olmayacak bir iş gibi gördüler. Allah da onlara karşı yerin ve göklerin yaratılmasını delil olarak getirdi ve şöyle buyurdu:

29- “Yeryüzünde ne varsa hepsini sizin için yaratan O'dur.”

Bir kısmı faydalanmak için, bir kısmı da ibret almak içindir.

“Sonra göğe istiva etti”

Göğü yaratmaya yöneldi.

“Onları yedi gök halinde düzenledi.”

Onu yedi kat olarak sistematize etti, öyleki onda bir yarı, bir çatlak, bir uygunsuzluk bile bırakmadı.

“O herşeyi çok iyi bilendir.”

Çünkü sağlam bir fiil ancak ilimle mümkündür.

30- “Hani Rabbin demişti”

Onlara hatırlat ey Muhammed !

“Hani Rabbin meleklere: “Muhakkak ben yeryüzünde bir halife yaratacağım.” dediğinde”

Adem’i (a.s.) Allah yeryüzünde, yeryüzünün cinlerden sonraki sakinleri olan meleklerin yerine halife kıldı. Bunu anlatmaktan murad, insanların yaratılışının başlangıcını hatırlatmaktır.

“Onlar:“Orada fesat çıkaracak ve kanlar dökecek bir kimse mi yaratacaksın?”

Cinlerin yaptığı gibi. Gayba ait bu sözü müşahade ettiklerine kıyaslayarak söylüyorlardı.

“Oysa biz seni hamd ile tesbih ve takdis etmekteyiz.” demişlerdi.”

Subhanallah ve bi hamdihi diyerek seni bütün kötülüklerden tenzih ediyoruz ve sana yakışmayan şeylerden seni yüce görüyoruz.

“(Allah) “Şüphesiz ben sizin bilmediğiniz şeyleri bilirim.” demişti.”

İblis’in isyana olan gizli düşkünlüğü gibi Allah meleklere bunu söyleyince melekler kendi arasında şöyle konuştu. Rabbimiz bizden daha bilgili birini asla yaratmaz. Bunun üzerine Allah Adem’e kepçeden çanağa her şeyin ismini öğreterek onu meleklerden üsün kıldı. Bunu Kur’an şöyle ifade etti:

31- “(Allah) Adem’e bütün isimleri öğretti.”

Adem’in kalbinde, isimleri genel olarak kavramasını sağlayacak bir ilim yarattı.

“Sonra onları arzetti”

Canlı ve cansızlardan oluşan isimlendirilmiş nesneleri arzetti.

“Sonra onları meleklere göstererek: “bunların isimlerini bana haber verin!” dedi.”

Allah bu emirle onların gördüğü şeyleri bilmekten aciz olduklarını ikrar ettirmeyi murad etmiştir.

“Eğer (bu sözünüzde) doğru iseniz”

Benim sizden daha bilgili birini yaratmayacağıma dair düşüncenizde doğruysanız.

(2) Yılan kıssası israiliyattan olup doğruluğu kesinlik kazanmamıştır.

(1) Araf: 7/23 Bu Mücahid’in, Said b. Cübeyr’in, Hasan’ın, Katade’nin Muhammed b. Kaab El-Kurazi’nin, Halid b. Anade’nin, Ata el-Horasanî’nin, Rabi b. Enes’in bu ayet hakkındaki sözüdür. Bkz. Tefsiri İbni Ebi Hatim cilt 1. Shf 136 İbni -Cerir cilt: 1 shf: 243

32- Bunun üzerine melekler aczlerini ikrar, mazeretlerini beyan eder mahiyette şöyle konuştular:

“(Melekler)“Seni tesbih ederiz.”

Hükümünde sana karşı gelmekten seni tenzih ederiz.

“Senin bize öğrettiğinden başka ilmimiz yoktur.”

Bu sözler onların Allah’ın öğretmediklerini bilmekten aciz olduklarını itiraftır.

“Şüphesiz sen Alim’sin, Hakim’sin.” dediler.”

Her şeyi bilen ve adaletle hükmedensin.

Bunun üzerine Allah şöyle dedi:

33- “(Allah) “Ey Adem bunların isimlerini onlara bildir.” dedi.”

Her şeyin ismini kendi cinsi içinde teker teker sırala.

“Onların isimlerini onlara bildirince (Allah) dedi ki: Ben sizlere demedim mi ki, şüphesiz ben göklerin ve yerin gaybını bilirim.”

Bu söz, “Yeryüzünde fitne çıkaracak birini mi yaratacaksın” demelerinden dolayı onlara söylenmiş bir azardır.

“Hatta açıkladıklarınızı ve gizlediklerinizi de bilirim!”

Açıkladığınızı şeyleri de, gizlediğiniz sırları da bilirim. Sizin yaptığınız hiçbir şey bana gizli değildir.

34- “Hani biz meleklere: “Adem’e secde edin!” demiştik de”

Ona saygı ve onu selamlamak için secde edin dedik. Burada secdeden kasıt, başı yere koymak değil iki kat olurcasına eğilmektir.

“İblis hariç (hepsi) derhal secde ettiler. O ise kaçındı, kibirlendi ve kâfirlerden oldu.”

35- “Demiştik ki: “Ey Adem sen ve eşin bu cennette yerleşin.”

Cenneti kendinize mesken tutun

“Orada dilediğiniz yerde bol bol yiyeceğiniz.”

Dilediğinizi, dilediğiniz zaman, dilediğiniz şekilde yiyebilirsiniz.

“Fakat şu ağaca yaklaşmayın; yoksa zalimlerden olursunuz.”

Allah’ın koyduğu hükümlere riayet etmeyen günahkarlardan olursunuz.

36- “Bunun üzerine, şeytan oradan ikisinin ayağını kaydırıldı.”

Onları oradan uzaklaştırdı.

“İkisini bulundukları yerden çıkarttı.”

Allah katındaki derecelerini ve kolay yaşam nimetini onlara kaybettirdi.

“Dedik ki:”

Bunun üzerine biz Adem’e, Havva’ya, İblis’e ve yılanı dedik ki:

“İnin.”

Yeryüzüne.

“Birbirinize düşman olarak”

Buradaki düşmanlıktan kasıt Adem, Havva, İblis ve yılanın kendi aralarındaki ve de İblis ile Adem’in soyu arasında kıyamete kadar sürecek olan düşmanlıktır.

“Yeryüzünde sizin için belli bir vakte kadar yerleşim yeri ve geçim vardır.”

Ölünceye kadar torağın bitirdiklerinden faydalanabilirsiniz.

37- “Derken Adem Rabbinden bazı kelimeleri benimseyerek aldı.”

Adem günahlarını itiraf edince, Allah Adem’e ilham edip şöyle dua etmesini sağladı.

“Rabbimiz nefislerimize zulmettik, eğer bizi esirgemez ve bizi bağışlamazsan, şüphesiz hüsrana uğrayanlardan olursun.”

“(Rabbi de) tevbesini kabul etti.”

Adem günahı itiraf edip, kendisinin mazur görülmesini isteyince Allah onun tevbesini kabul edip üzerine mağfiretini indirdi.

“Şüphesiz ki O, Tevvab’dır, Rahim’dir.”

Kul günahını bırakıp O’na tevbe ederse, o da lutfuyla kulunun tevbesini kabul eder.

38- “Dedik ki: “Hepiniz oradan inin.”

Bu emri tekid için ikinci kerre zikretti.

“Benden size bir hidayet gelir de”

Size benden bir şeriat, bir peygamber, bir açıklama veya bir çağrı gelirse

“Kim benim hidayetime uyarsa”

Emrimi kabul eder, gereğini yaparsa

“Onlar için korku yoktur ve onlar üzülecek de değillerdir.”

Onlara ahirette korku ve hüznün yoktur. Bu hitap Adem ve Havva’ya ve ikisinin zürriyetine yapılmıştır. Allah onları imtihan edeceğini, itaat edenleri cennetle ödüllendireceğini, itaat etmeyip yüz çevirenleri cehennemle cezalandıracağını bundan sonra gelen ayette şöyle bildirdi.

39- “Kâfir olup ayetlerimizi yalanlayan kimselere gelince; işte onlar ateş halkıdır; orada ebedi olarak kalacaklardır.”

40- “Ey İsrailoğulları!”

Ey Yakub’un çocukları!

“Size verdiğim nimetimi hatırlayın”

Nimetlerimi hatırlayınız, denizin yarılmasını, Firavun’dan kurtarılmanızı, bulutlarla gölgelendirilmenizi ve daha bir çok nimetimi... Hatırlayınız da şükrediniz, çünkü şükür hatırlamakla olur. Aleykum: Sizin üzerine sözü, Ala ebaukum: Sizin babalarınız üzerine anlamınadır. Bu nimetlerin şükürü ise Allah’ın Muhammed’e (s.a.v.) iman edin emrine itaatla mümkündür. Bunu Kur’an şöyle ifade etti.

“Ve ahdimi yerine getirin ki ben de ahdinizi yerine getireyim.”

Muhammed’e (s.a.v.) iman ederek bana verdiğiniz sözü tutun ki, ben de sizi cennetime koyarak size verdiğim sözü tutmuş olayım.

“Yalnız benden korkun!”

Sözünüzde durmayacaksanız benden korkun!

41- “Beraberinizdekini tasdik edici olarak indirdiğime iman edin.”

Allah’ın birliği ve peygamberlik hususunda Tevrat’tan farklı olmayan şu Kur’ana iman ediniz.

“Onu inkâr edenlerin ilki olmayın.”

Ehl-i kitab’dan ona inanmayanların ilki olmayın. Çünkü siz inkâr ederseniz, sizden sonrakiler de inkâr eder de dalalet düşenlerin önderleri olursunuz. Bu hitap yahudilerin bilginlerine yapılmıştır.

“Satmayınız”

Değiştirmeyin.

“Ayetlerimi”

Muhammed’in sıfatına dair açıklamalarımı.

“Az bir pahaya”

Dünyadan az bir bedel karşılığında. Şöyle ki onlar ayetleri değiştirme karşılığında elde ettikleri riyaset, yiyecek vs.'nin, ayetlerin aslında bulunan Muhammed'e (s.a.v.) aid vasıfları açıklamakla kaybedeceklerinden korkuyorlar.

“Ve benden, yalnız benden sakının!”

Muhammed'in durumuyla ilgili konularda yalnız benden korkun, kaybedeceğiniz riyasetten değil.

42- “Hakkı batılla karıştırmayın.”

Size indirdiğim Tevrat'ta bulunan Muhammed'e dair bilgileri kafanızdan uydurduğunuz yalanlarla değiştirmeye ve karıştırmaya kalkışmayın.

“Ve bile bile hakkı gizlemeyin!”

O size indirilen kitabda anlatılan hak bir peygamberdir. Ama, siz bunu bile bile onu inkâr ettiniz.

43- “Bir de namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin”

Farz namazı kılınız, maldan vacib olan zekâtı veriniz

“Ve rükû edenlerle birlikte (siz de) rükû edin!”

Namaz kılan peygamber ve ashabıyla cemaat halinde namaz kılınız.

44- “Siz insanlara iyiliği emredersiniz de”

Yahudiler müslüman olan akrabalarına, üzerinde bulunduğunuz şeyde sebat edin diyorlardı ama, kendileri iman etmiyorlardı. Bunun üzerine Allah onları azarlayarak şöyle buyurdu:

“Siz insanlara iyiliği emredersiniz de kendinizi unutmusunuz”

İnsanların Muhammed'e iman etmelerini tavsiye ediyorsunuz ama kendiniz niçin iman etmiyorsunuz?

“Siz kitabı da okuduğunuz halde”

Siz Tevrat'ı okuyorsunuz ve içindeki bilgilerden de haberdarsınız.

“Hiç mi akletmiyorsunuz.”

Onun hak olduğunu ve tabi olmanız gerektiğini hiç mi düşünmüyorsunuz?

Bundan sonra Allah onlara orucu ve namazı emretti. Çünkü onlardaki oburluk, rızkını kaybetme endişesi ve riyaset sevdası onları İslam'dan alıkoymaktaydı. İşte bu nedenlerden dolayı onlar, aç gözlülüktен kurtulmaları için oruçla, kibirden kurtulup huşuya ermeleri için de namazla emrolundular. Aynı zamanda onlardan namazla birlikte Hz Muhammed'e iman da istendi. Bu konuyla ilgili Allah (c.c.) şöyle buyurdu:

(1) Sâlebî tefsiri shf: 6, Vahidi Esbabu'n-Nüzül shf: 6 İbni Abbas'dan Kelbî kanalıyla o da Ebi Salih'den Her ikisi de zayıftır.

45- “Sabırla ve namazla (Allah'tan) yardım isteyin.”

Oruçla ve namazla yardım dileyiniz. Çünkü namaz kötü ve iğrenç şeylerden sakındırır.

“Bu, şüphesiz huşu duyanlardan başkasına büyük (ağır) gelir.”

Namazla, oruçla yarım dilemek şüphesiz Allah'a itaatla sukunute erenlerden başkasına çok ağırdır.

Bazı müfessirler bu ayeti şöyle yorumladılar. Bu sözle Allah müslümanlara hitaba yöneldi; onlara Allah'ın rızasını kazanma ve cennete kavuşmayı talep hususunda oruç ve namaz gibi farzları sabırla ifa ederek Allah'dan yardım dilemeyi emretti.

46- “O kimseler kesin olarak bilirler ki şüphesiz Rablerine kavuşacaklar ve mutlaka yalnız O'na dönecekler.”

Onlar yeniden diriltileceklerini, hesaba çekileceklerini ve Allah'a döneceklerini yakinen bilirler.

47- “Ey İsrailoğulları size verdiğim nimetimi...”

İlgili açıklama 40. ayetin tefsirinde geçmiştir.

“Ve sizi alemler üzerine gerçekten üstün kıldığımı hatırlayın.”

Size başka milletlerden daha fazla verdiğim nimetlerimi. Maide suresinin 20. ayetinde bu şöyle anlatılmıştır:

“Hani Musa kavmine şöyle demişti. Ey kavmim Allah'ın sizin üzerinizdeki nimetini hatırlayın hani içinizde nebiler var edip sizi melikler kılmıştı ve de alemlerden hiç kimseye vermediğini size vermişti.”

Bu üstünlükten murad onlardan öncekilerin üstünlüğüdür. Çünkü babaların fazileti çocukları için şereftir.

48- “Öyle bir günden de sakının ki”

Öyle bir günün azabından sakının ve korunun ki o gün

“hiç kimse hiç kimse için bir şey ödeyemez, hiç kimseden şefaât da kabul edilmez”

Bu ayetle Allah yahudilerin peygamber olan babalarımız bize şefaât edecek şeklindeki inançlarını geçersiz kılıp onların ahiret hakkındaki ümitlerini kırmıştır.

“hiç kimseden fidye alınmaz ve onlara yardım da edilmez.”

Onları Allah'ın azabından koruyacak kimseleri de yoktur.

49- “Hani sizi, oğullarınızı boğazlayıp kadın (kız) larınızı sağ bırakmakla, size azabın en kötüsünü çektiren Firavun hanedanından kurtarmıştık.”

Firavun'un taifesinin size kötü bir şekilde azab ettiği zaman sizi nasıl kurtardığımızı hatırlayın. Şöyle ki o zaman sizin erkek çocuklarınızı öldürtüyorlar, kızlarınızı sağ bırakıyorlardı. Firavun kahinlerin kendisine Beni İsrail'den çıkacak bir erkek çocuğunun saltanatını yıkacağını söylemelerinden dolayı, Beni İsrail'in erkek çocuklarını öldürtmekteydi.

“Bunda sizin için”

Onların size yaptıklarında

“Rabbinizden çok büyük bir imtihan vardı.”

Bu sıkıntıların sonunda büyük bir nimet vardır ve dolayısıyla belada şiddet anlamı olduğu gibi nimet anlamı olduğunu söyleyenler de vardır.

50- “Sizin için denizi yarıp sizi kurtardığımızı ve gözünüzün önünde Firavun hanedanını boğduğumuzu hatırlayın!..”

Beni İsrail'in geçip gitmesi için oraya on iki yol yaptık. ve sizi kurtarıp, onların üzerine denizi kapattık.

51- “Hani Musa ile kırk gece için sözleşmiştik.”

Onunla konuşmak için

“Siz onun arkasından buzağıyı (ilah) edinmiştiniz.”

Musa mikata çıkınca buzağıyı ilah edindiniz

“ve zalimler olmuştunuz.”

İbadeti olması gereken yerden alıp bir başka yere yapıyorsunuz. Burada onların Muhammed'i inkâr etmelerinin Musa zamanındaki küfürlerinden ve buzağıya tapınmalarından daha çok hayret edilecek bir durum olamadığına dikkat çekilmektedir.

52- “Bundan sonra şükredersiniz diye sizi affetmiştik.”

Şükredebilmeniz için buzağıya tapmak suretiye işlediğiniz günahı bağışladık, sizi affettik.

53- “Hidayete ermeniz için Musa'ya kitabı ve furkanı verdiğimizizi de hatırlayın!..”

Furkan atfı tefsirdir. Biz hakkı batıldan, helali haramdan ayıran Tevrat'ı Musa'ya verdik. Umulur ki bu kitabla dalaletten kurtulur, hidayete erersiniz.

(2) “Bunda” azab veya kurtarmada “Rabbinizden bela vardır” imtihan ve ihsan vardır. Bkz za nushası.

(3) “Bir zaman sizin için denizi yarıdık” düşmanınızdan sizin koşmanız için denizi size ikiye böldük.

“Sizi” boğulmaktan “kurtardık” “siz” onların üzerine denizin kapanmasına “bakıp dururken firavun ve ailesini” onunla beraber bulunan kavmini “boğduk.”

Bu za nushasında yoktur

54- “Hani Musa”

puta tapan

“kavmine demişti ki: “Ey kavmim! Gerçekten siz buzağıyı (ilah) edinmekle kendinize zulmettiniz hemen yaradanınıza tevbe edin”

Dediler ki: “Nasıl tevbe edelim?” Dedi ki:

“ve nefislerinizi öldürün”

Sizden günahsız olan günahkarı öldürsün

“Bu”

tevbe

“yaratıcınız katında sizin için daha hayırlıdır.”

Buzağıya tapmanızdan dolayı. Sonra siz emredildiğiniz şeyi yaptınız.

“(Allah) tevbelerinizi kabul etti. Şüphesiz ki O Tevvab'dır, Rahim'dir.”

55- “Hani siz: “Ey Musa sana asla inanmayacağız.” demiştiniz.”

Siz buzağıya ibadetten dolayı Allah'dan mağfiret dilemeleri için Musa'nın seçtiği kimseler Allah'ın kelamını işittikten ve Musa münacattan döndükten sonra şöyle dediniz: Sana asla iman etmiyeceğiz, senin peygamberliğini asla tasdik etmeyeceğiz.

“Ta ki Allah'ı açık bir şekilde görünceye kadar”

Gözlerimizle onu net bir şekilde görene dek.

“Bunun üzerine sizi bir yıldırım çarptı.”

Gökten gelen bir ateş sizin hepinizi yaktı.

“Siz bakıp duruyordunuz”

Ona indiginizde Musa'nın mucizesi tecelli ettikten sonra, onların Allah'ı görünceye kadar iman etmemede direktmeleri, kendilerine yıldırım çarpmasına sebep oldu. Çünkü peygamberlere iman, mucizelerinin tecellisinden sonra kaçınılmaz hale gelir ve yeni mucize isteme şansı da yoktur. İşte bundan dolayı Allah onları cezalandırmıştır. Henüz daha peygamberimizin mucizesi devam ederken onların Peygambere

muhalefet etmeleri üzerine bu ayet onlara şamar gibi inmiştir. Nitekim onların selefleri de Musa'nın getirdiği ayetlere karşı çıkmıştı.

56- “Sonra sizi dirilttik”

Yeniden hayata döndürdük.³

“Ölümünüzden sonra umulur ki şükredersiniz.”

Allah'ın lutfedip sizi yeniden diriltmesi karşısında.

(1) Za nushasında şöyle geçmektedir. “Bu sizin için yaratıcınız katında daha hayırlıdır.” Allah bu fiille sizi birbirinizden ayırdı. Birbirinizi görüp merhamete gelmemeniz için de üzerinize siyah bir bulut indirdi ta ki sizden yetmiş bin kişi öldürölünceye kadar bu devam etti.

(2) Za nushasında şöyle geçmiştir: Siz buzağıya tapınmadan dolayı Musa'yla beraber Allah'dan af dilemek için çıktığınızda (Hani siz: “Ey Musa! Biz Allah'ı apaçık görmedikçe sana asla inanmayacağız.” demiştiniz.”

57- “Bulutları üzerinize gölgelik yaptık”

Çölde sizi ince bulutlarla güneşten koruduk.

“Ve sizin üzerinize menni”

Seher vakitlerinde ağaclar üzerinde bulunan turuncgillerden ağac kavunu

“Selvayı”

Bıldırcına benzer kuşların etini

“indirdik.”

“Size verdiğimiz rızıkların güzellerinden”

Helallerinden

“yiyiniz.”

“Onlar bize zulmetmediler; fakat kendi nefislerine zulmettiler.”

Onlar Musa'nın:

“Zorbarların şehrine girin!”

şeklindeki emrine karşı çıktıklarından dolayı biz onları çöle hapsettik. Onların Musa'nın emrine karşı çıkmakla kendi kendilerine zulmü böyle olmuştur. Çölde belli bir müddet hapsedildikten sonra çölden çıktıklarında Allah onlara şöyle buyurdu.

58- “Hani (size); “Şu kasabaya”

Eriha'ya

“girin ve orada dilediğinizi bol bol yiyin, kapısından secde ederek girin”

Kapılarının herhangi birinden boyun eğerek, mütevazı bir şekilde girin. Bu emir onların Musa'nın kasabaya girin emrini dinlememeleri nedeniyle. Allah onların işledikleri günahı affetme isteğini şöyle belirtti:

“ve hıttā (bizi affet) deyin ki hatalarınızı bağışlayalım”

Bu şu anlama gelmektedir. Bizim sorunumuz günahlarımızın bağışlanmasıdır.

“İyilik edenlere daha da artıracacağız...” demiştik.”

Ehli kitaptan bu gibi kusurları işlemeyenlerin ecrini, sevabını farzlasıyla veririz.

59- “Zulmedenler sözü kendilerine söylenenden başka bir şekle çevirmişlerdi.”

Hittatun demeleri emredilmişken hintatun dediler.

“Biz de fasıklık ettikleri için o zalimler üzerine gökten korkunç bir azap indirmiştik.”

Onları karanlık ve veba ile kuşattık, bu nedenle kendilerine emredilen kelimeyi değiştirmek suretiyle Allah'ın emrinden çıkanlara ceza olarak, bir saatte yetmiş bin kişiyi helak ettik.

60- “Hani Musa kavmi için”

çölde “su istemişti de:

“Asanla taş vurun!” demiştik”

Bu, insan başına benzeyen, dört köşe hafif bir taş idi.

“Hemen ondan on iki pınar fışkırmış”

Musa vurunca taştan on iki pınar fışkırdı. On iki kabileye bölünen yahudilerin de her bir kabilesi kendisine bir pınar belirlemişti ve her bir kabile kendi pınarından içiyordu. Bunu Allah şöyle ifade etti:

“Böylece herkes su içeceği yeri bilmişti.”

Ve biz şunu dedik:

“Allah'ın rızıkından”

bıldırcın etinden, kudret helvasından

“yiyin”

bu sudan

“için”

“Fakat yeryüzünde fesat çıkararak taşkınlık yapmayın.” (demiştik.)

Orada fesat çıkarmak için çalışmayın.

Yahudiler bu yaşamdan bıktıklarını, Mısır’daki yaşamı özlediklerini şu ifadelerle dile getirdiler:

61- “Siz de (Musa’ya) demiştiniz ki: “Ey Musa!”

Bıldırcın etiyle ağaç kavunundan oluşan

“Bir çeşit yemeğe sabredemiyoruz. Rabbine dua et de bizim için bakla, acur, sarmısak, mercimek soğan gibi yerin bitirdiği şeylerden çıkarsın.”

Bunun üzerine Musa onlara şöyle konuştu:

“(Musa) Dedi ki: “Siz daha hayırlı olanı böyle aşağı olanla değiştirmek mi istiyorsunuz?!”

Kıymetli şeyleri bırakıp, basit, kıymetsiz şeyleri mi istiyorsunuz? Bunun üzerine Musa bize dua etti, biz de onun duasına icabet edip onlar için dedik ki:

“O halde bir şehre çekip gidin”

Kasabalardan herhangi bir kasabaya inin.

“İsteddiğiniz şey size orada verilecek.”

Çünkü sizin istediğiniz şeyler ancak köyde, kasabada bulunabilir.

“Üzerlerine alçaklık ve yoksulluk vuruldu.”

Onlar cizye verme zilletine ve zavallı denecek kadar fakir duruma düşmeye mecbur edildiler.

“Allah’ın gazabına uğradılar. Çünkü onlar”

Gazaba çarpılma ve zillete mahkum olmaları

“Allah’ın”

Muhammed’in üzerine indirdiği

“ayetlerini inkar ediyorlar ve nebileri haksız yere öldürüyorlardı.”

Onların

“bu”

küfrü ve nebilerini katletmeleri,

“isyan etmelerinden ve haddi aşmalarından dolayı idi.”

62- “Şüphesiz ki iman edenler,”

Önceki peygamberlere inanıp Muhammed’e inanmayanlar

“Yahudiler”

Yahudiliğe girenler

“Hristiyanlar ve sabîîlerden”

Bir dini bırakıp başka dine geçen, yıldız tapanlar bunlardan

“her kim Allah’a ve ahiret gününe iman eder”

Muhammed’e inanarak

“ve salih amel işlerse onların Rableri katında ecirleri vardır. Onlar için korku yoktur ve onlar üzülecek de değildir.”

Çünkü ona inanmayanın ameli salih olmayacağı delillerle ortaya çıkmıştır.

63- “Hani sizden kesin söz almış, Tur’u da üzerinize kaldırmıştık”

Tur dağını üzerinize kaldırıp Allah’a itaata ve rasul Muhammed’e imana dair. Çünkü onlar Tevrat’ın şeriatını kabul etmekten kaçındılar. Bundan dolayı Allah da onların üzerine kaldırıncı başlarının yere çakılmasından korkarak kabul ettiler. Biz size şöyle dedik:

“Size verdiğimiz kuvvetle sarılın”

Emrolunduğunuz şeyle sürekli ve ciddi olarak amel ediniz

“içinde olanları”

cezaya ve sevaba dair şeyleri

“hatırlayın ki korunabilirsiniz!” (demiştik.)

64- “Sonra siz bunun ardından yine yüz çevirdiniz”

Sözünüze rağmen Allah’ın emrinden yüz çevirdiniz, Allah’a itaattan uzak durdunuz.

“Eğer üzerinizde Allah’ın lütfu ve rahmeti olmasaydı”

Allah’ın lutfuyla sizin üzerinize inecek azap ertelenmeseydi

“elbette hüsrana uğrayanlardan olurdunuz...”

Bir azapla helak olurdunuz.

65- “İçinizden Cumartesi günü haddi aşanları muhakkak bilmişsinizdir.”

Cumartesi günü av yasağını çiğneyenlerin durumunu biliyorsunuz.

“Biz de onlara: “Aşağılık maymunlar olun!” demiştik.”

Allah’ın rahmetinden mahrum olmuş maymunlar olun dedik onlara.

66- “Biz bunu”

Onların maymuna dönüştürülmesini

“önündekiler ve ardındakiler için”

onu görenlere ve göremeyip duyanlara

“bir ibret, takva sahipleri için de bir öğüt kıldık.”

Muttaki (mümin)lere öğüt kıldık.

(1) Ayın nushasında bu kelime fazladır.

(2) Za nushasında fazladır.

(3) Bkz. İbni Ebi Hatim Tefsiri c. 1. shf: 223, İbni Cerir c: 1 shf: 348 İbni Kesir Tefsir’inde dediki: Bu hadis bu yönden garibdir. (En iyi ihtimale göre Ebu Hureyre’nin sözüdür. c: 1 shf: 100.

67- “Hani Musa kavmine: “Şüphesiz Allah size bir inek kesmenizi emrediyor!” demişti.”

Vaktiyle Beni İsrail’in yurdunda katilini bilmedikleri bir ölü bulunmuştu. Katilin belirlenmesi için Musa’dan Allah’a dua etmesini istediler. Musa Allah’a dua etti, Allah da onlara bir inek kesmelerini emretti. Musa kavmine dönüp:“Şüphesiz Allah size bir inek kesmenizi emrediyor!” deyince:

“Bizimle alay mı ediyorsun?” dediler.”

Sen bizimle dalga mı geçiyorsun? Biz senden katili bulmanı istiyoruz, sen bize inek kesmemizi emrediyorsun? Bunu üzerine Musa:

“O da: “Cahillerden olmaktan Allah’a sığınırım!” dedi.”

Onlar bunun Allah’dan gelen bir emir olduğunu öğrenince ineğin vasfını sordular. Dediler ki:

68- “Dediler ki: “Bizim için Rabbine dua et de bize onun nasıl olduğunu iyice açıkla!”

Dua et de onun yaşını ve diğer niteliklerini bize açıkla.

“Dedi ki: “Muhakkak O buyuruyor ki: ‘Gerçekten o, ne yaşlı, ne de genç, ikisi arasında bir inektir. Artık emrolunduğunuzu yapın.”

Burada onları yapmamaktan menetmeye dikkat çekilmiş.

69- “Dediler ki: “Bizim için Rabbine dua et de bize onun rengini iyice açıkla!”Dedi ki: “Muhakkak O buyuruyor ki:‘Doğrusu o, bakanlara ferahlık veren sapsarı bir inektir.”

70- “Dediler ki: “Bizim için Rabbine dua et de bize onun nasıl olduğunu iyice açıkla!”

Serbest atlayan mı yoksa çalışan mı?

“Doğrusu bize göre inek”

cinsi

“birbirine benziyor.”

Onun için kestiremedik.

“Allah dilerse muhakkak biz hidayeti buluruz.”

Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki:

“Allah’a yemin olsun ki eğer istisna etmeselerdi ebediyyen onlara açıklanmazdı.”

71- “Dedi ki:“Muhakkak O, kesinlikle onun işe koşulmamış, arazi sürmemiş ve ekin sulamamış, kusursuz bir inek olduğunu hiç bir alacası olmadığını bildiriyor.”

Tüylerinin hepsinin bir renk olduğunu bildiriyor.

“Dediler ki: “İşte şimdi hakkı getirdin.”

Onu hem cinslerinden ayıran özelliklerin tamamını getirdin. Onu aradılar ve buldular.

“Nihayet onu kestiler.”

Fiyatının yüksekliğinden dolayı

“neredeyse yapmayacaklardı.”

72- “Hani siz bir kişiyi öldürmüştünüz de”

Bu kıssanın baş kısmı olup sözün sonunda zikredilmiştir.

“onun hakkında birbirinizle çekişmiştiniz. Halbuki Allah gizlediğiniz şeyi çıkarandır.”

Allah maktülün durumunu vuzuha kavuşturacaktır.

(1) Amil maktülün ismidir

(2) Tefsiri Mücahid shf: 80 bkz.

73 -”Biz de demiştik ki:“Onun bir parçasıyla”

diliyle

“ona vurun!”

Onlar vurdu ve ölü dirildi.

“Allah ölüleri böyle”

Bu maktülü dirilttiği gibi

“diriltir ve akledesiniz diye size ayetlerini gösterir.”

Ölülerden hayat yaratarak size kudretine dair işaretler gösterir. Nitekim Amil’i¹ de yaratmıştır.

74- “Sonra bunun ardından kalpleriniz yine katılaştı.”

Allah’ın maymuna dönüştürme, dağı üzerlerine kaldırması, taştan su fişkırtması vb. onların tasdik ettiği ayetlerinden sonra kalbleri yeniden katılaştı.

“Öyle ki”

kalbler

“taş gibi hatta daha da katı.”

Bu katılıktan kasıt Muhammed’in doğruluğunu, onların onu yalanlamalarından dolayı onlara azab edecek kudreti ilahinin varlığını bilmelerine rağmen ona imandan yüz çevirmeleridir. Allah taşların katılığını mazur görerek, taşları onların kalberine tercih edip şöyle buyurdu:

“Öyle taşlar vardır ki ondan nehirler fışkırır, yine öyleleri vardır ki, yarılr da kendisinden su çıkar, öyleleri de vardır ki, Allah korkusundan yuvarlanır.”

Mücahid dedi ki: Her bir taştan ya su çıkar veya sudan dolayı çatlar veya bir dağın tepesinden yuvarlanır bu da Allah korkusundandır. Kur’an bununla indi sonra da onları tehdit etti ve şöyle dedi:

“Allah yaptıklarınızdan gafil değildir.”

Bundan sonra ayet Rasul’e ve müminlere hitap edip onların yahudilerin iman etmeleri hususundaki iştiyaklarını kırdı ve şöyle buyurdu.

75- “Şimdi siz bunların size inanacaklarını mı umuyorsunuz? Onlardan bir gurup Allah’ın kelamını”

Tevrat’ı

“işitirler de ona akıl erdirdikten sonra onu bile bile tahrif ederler.”

Onlar Tevrat’ı dinleyip anladıktan sonra bilinçli olarak Tevrat’ta bulunan recm ayetini, Muhammed’in (a.s.) sıfatlarına dair ayetleri bilinçli olarak tahrif ederlerdi. Bunun Allah’a karşı suç olduğunu gayet iyi biliyorlardı.¹

76- Yahudilerin münafıkları

“İman edenlerle karşılaştıkları zaman: “İman ettik.” derlerdi.”

O kitaplarımızda özelliklerini bulduğumuz hak bir peygamberdir derler.

“Birbirleriyle yalnız kaldıklarında”

Bu münafıklar reislerinin yanına vardıklarında reisleri şu sözlerle onları kınadı:

“Siz onlara haber mi veriyorsunuz”

Muhammed’in ashabına anlatıyormusunuz?

“Allah’ın size açtığı şeyleri”

Muhammed’in sıfatlarına dair bilgileri.

“Rabbimizin huzurunda size karşı delil getirsinler diye mi?”

Ahirette O size: “Onlar, doğruluğunu kavradıktan sonra onu inkar ettiniz.” derler.

“Siz (hiç) akletmiyormusunuz?”

Sizin aklınız yok mu?

Onların bu konuşmalarına cevaben Allah şöyle buyurdu:

77- “Gizledikleri ve açıkladıkları her şeyi Allah’ın bildiğini bilmiyorlar mı?”

O münafıkların gizliden yalanlayıp, açıktan tasdik etmelerini Allah’ın bildiğini bilmiyorlar mı?

78- “Bir de onlardan”

Yahudilerden okuma yazma bilmeyen

“ümmiler vardır. Kitabı bilmezler; bütün bildikleri bir takım kuruntulardır.”

Bilgileri büyüklerinden duydukları düzmece laflardan ibarettir.

“Onlar sadece zanla hareket ederler.”

Nübüvveti Muhammedi’yi vehimleriyle yalanlarlar.

79- “Veyl olsun”

Şiddetli azab olsun

“şu kimselere ki, kitabı kendi elleriyle yazıp”

kendi kafalarından uydurmalarını yazarlar

“sonra onu az bir pahaya satabilmek için “Bu Allah katındandır.” derler.”

Bu ayet Yahudileri kasdederek, çünkü onlar Tevrat’ta bulunan Muhammed’in sıfatını çıkarıp yerine uydurduklarını yazdılar ve buna karşılık da mal aldılar. Bunu Allah şöyle ifade ediyor:

“Elleriyle yazdıklarından dolayı onların vay haline! Kazandıklarından”

dünya malından

“dolayı vay onların haline!”

Onların yalanlamaları üzerine Muhammed onları cehennemle tehdit edince dediler ki:

80- “Bir de: “Ateş bizlere sayılı bir kaç gün dışında asla dokunmayacaktır.” derler.”

Sayıli günlerden kasıtları vaktiyle dedelerinin buzağıya taptıkları süredir. Fakat Allah onların bu iddialarını yalanladı ve şöyle dedi:

“Dedi ki: “Allah katından bir söz mü aldınız?”

Allah’tan bir söz aldınız da mı böyle konuşuyorsunuz? Eğer böyleyse

“Allah asla sözünden dönmez”

Allah anlaşmasını bozmaz.

“Yoksa Allah hakkında bilmediğiniz bir şey mi söylüyorsunuz?”

Bundan sonraki ayette Yahudilerin “Ateş bizlere sayılı bir kaç gün dışında asla dokunmayacaktır.” sözüne cevap verdi ve dedi ki:

“Evet”

dokunur.

81- “Kim”

şirkten

“bir kötülük işler ve günahı kendisini kuşatırsa”

kurtuluş yolları kapanıp şirk üzere ölürse

“işte onlar ateş halkıdır, orada ebedi kalacaklardır.”

82- “İman edip salih amel işleyenlere gelince, onlar cennet halkıdır; onlar orada ebedi kalacaklardır.”

Bundan sonraki ayette Muhammed’in sıfatlarını açıklayacaklarına dair Allah’ın onlardan aldığı söz anlatıldı.

83- “Hani”

Tevrat’ta

“İsrailoğullarından:“Allah’tan başkasına ibadet etmeyeceksiniz, anne-babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara iyilik edeceksiniz.”

Biz onlara anne-babalarına iyilik etmelerini tavsiye ettik.

“insanlara güzel söz söyleyeceksiniz.”

Bu hitap yahudilere olup, Muhammed’in sıfatı hakkında insanlara doğruyu söyleyin anlamındadır.

“namazı dosdoğru kılp, zekâtı vereceksiniz.” diye söz almıştık.”

Sizin babalarınız bu sözlere riayet etmedi.

“Sonra sizden pek azınız hariç, döndünüz”

Sizin sadece az bir kısmınız dini üzere sebat edip Muhammed gelince ona iman etti.

“Hâlâ da yüz çevirmektesiniz.”

Yine siz de sizden öncekiler gibi Allah’ın sizden istediği şeylerden yüz çeviyorsunuz.

84- “Hani sizden:“Kanlarınızı dökmeyeceksiniz”

Birbirinizi öldürmeyeceksiniz

“ve birbirinizi yurtlarından çıkarmayacaksınız”

Bir kısmınız diğer bir kısmına galebe etmiyecek

“diye sizden söz almıştık. Sonra siz tasdik etmiştiniz.”

Kabullenmiştiniz. Sizden öncekilerin de bunu kabul ettiğine

“hâlâ da şahitlik etmektesiniz.”

Bundan sonraki ayet bunların bu sözlerini de tutmadıklarını şöyle haber veriyor:

85- “Sonra siz şu kimseleriniz ki nefislerinizi öldürüyorsunuz.”

Birbirinizi öldürüyorsunuz.

“Sizden bir grubu”

Kendi millletinizden olan bir hakkı onlara karşı günah ve düşmanlıkta yardımlaşarak zulmederek

“yurtlarından çıkarıyorsunuz.” “Size esirler olarak gelseler fidyeleşmeye, zulmederek kalkarsınız halbuki onların yurtlarından çıkarılmaları size haram kılınmıştır.” “Yoksa kitabın bir kısmına inanıyor. Bir kısmını inkar mı ediyorsunuz.”

Fidye ayetine inanıyorlar da, adam öldürmeyi yurdundan çıkarmayı düşmanlık üzerinde yardımlaşmayı mübah görecek bu konudaki ayetleri inkar mı ediyorsunuz?

Süddi dedi ki: “Allah onlardan söz aldı bunlar adam öldürmeyi yurtlarından çıkarmaya, düşmanlık hususunda yardımlaşmayı bırakmak ve esirlerine bunu yapanın cezası dünya hayatında rezil ve rüsvay olmaktan başka nedir?”

86- “Onlardan azab hafifletilmez.”

Ne dünyada, ne de ahirette. Bu durumun ahirete has olduğunu söylenenler de vardır.

87- “Biz Musaya kitap verdik ve onun ardından”

peş-peşe

“birçok rasul gönderdik.” “Ve Meryem oğlu İsa’ya”

mucizelerden oluşan

“beyyineler verdik ve onu Ruhul-Kudüsle”

Cebrail’le

“teyid ettik.”

Kuvvetlendirdik. Cebrail, İsa (a.s.)’la arkadaşı onunla birlikte gezer-dolaşırdı ve halka şöyle derdi: “Bütün bunları sizin için yaptık buna rağmen kendinizi dosdoğru kılmadınız. Çünkü siz

“Ne zaman size bir peygamber gelse büyüklenirsiniz”

ona imanı kibirinize yediremezsiniz. İsa ve Muhammed (a.s.) gibi:

“bir kısmını yalanlar”

Zekariyya ve Yahya (a.s.) gibi

“bir kısmını da öldürsünüz.”

88- “Kalblerimiz perdelenmiş dediler.”

Bunu söyleyenler yahudilerdir. Alaycı ve inkarcı bir üslupla Muhammed’in davetine, şu sözlerle karşılık verdiler: “Kalplerimiz katmerlenmiş senin konuştuklarını ne duyuyor ne de anlıyorlar. Üzerlerine örtü çekilmiş ne yapalım. Ayetin devamı onların bu sözünü yalanlamaktadır. Şöyleki:

“Şüphesiz Allah onları lanetlemiştir.”

Allah onları rahmetinden uzaklaştırmıştır.

“Onlar ne kadar da az inanırlar.”

Bu ayete iki anlam verilmiştir:

a- Onlar kendilerine verdiğimiz ayetlerin ancak az bir kısmına iman ederler.

b- Katade’nin görüşü: Onlardan ancak az bir kısmı inanır Abdullah bin Selam gibi .

89- “Onlara yanlarındaki”

Tevrat’ı

“doğrulayıcı kitap”

Kur’an

“geldiğinde onlar ki”

yahudiler bu Kur’an’ın nüzulundan

“evvel”

gelecek peygamber ve kitabıyla

“inkar edenlere karşı zafer diliyorlardı”

ve: “Allah’ım ahir zamanda göndereceğin peygamberinle bize yardım et” diyorlardı.

“Ne zaman ki tanıdıkları”

Peygamber ve kitap

“geldi ona inkar ettiler.”

Allah onların bu durumunu zemm etti ve şöyle buyurdu:

90- “Kendilerini ne kötü şeye sattılar.”

Kur’an’ı inkara karşılık sevaptan paylarına düşen satmaları ne kötüdür.

“Allah’ın kullarından dilediğine mahza lutfundan”

Peygamberlik ve kitaba

“indirmesine haset ederek”

Bundan anlayışıyor ki yahudilerin küfrü ne şekten, ne şübheden tamamen son peygamberin İsmail oğullarından çıkmasına duydukları hasetten kaynaklanmaktadır.

“Gazab üstüne gazaba çarpıldılar.”

Birinci gazab Tevrat’ı zaf etmelerinden ikinci gazab Muhammed’i ve Kur’an’ı inkar etmelerinden dolayıdır.

91- Yahudilere

“Allah’ın indirdiğine”

Kur’an’a

“iman edin dendiğinde; biz bize indirilene”

Tevrat’a

“inanınız derler.”

Ondan başka hak olan ve

“kendilerinin yanındakini”

Tevrat’ı

“doğrulayan”

Kur’an’ı

“inkar ederler.”

Allah onların “biz bize indirilene inanınız” peygamberleri öldürüyorsunuz. Hangi kitap bir peygamberin katline cevaz verir? Bundan sonraki ayet onların Musa (a.s.) zamanında bütün mucizeler gözlerinin önünde cerayan ettiği bir sırada bile inanmadıklarını sayıp dökmektedir.

92- “Celalim hakkı için Musa size beyinlerle”

Asa, beyaz el, denizin yarılması v.s mucizelerle

“geldi. Sonra siz onun arından buzağıyı”

İlah

“Edindiniz ve siz zalimlersiniz.”

93- “Vaktiyle biz sizden söz almıştık ve sizin üzerinize turu”

Tur dağını

“kaldırmıştık ve size verdiğimiz kuvvetle tutun ve dinleyin”

Tevrat’ta bulunan helalı haramı dinleyin, kabul edin gereğini yerine getirin demiştik.

“Dediler ki”

İçindekileri

“dinledik”

Fakat bize emredilene

“isyan ettik.” “Onların kalblerine buzağı içirildi.”

Onların iliklerine kadar buzağı sevgisi işlemişti.

“Küfürleri sebebiyle”

Onlar kendi nefislerinde tasavvur ettikleri bir ilah istiyorlardı.

“Eğer müminseniz, sizin imanınız size ne kötü bir şey emrediyor”

Bu onların iman iddiasında olan ve buzağıya tapan babalarının sadece “bize indirilene inanınız” şeklindeki yaklaşımlarına tekzip yolu cevaptır. Sizin imanınız ne kötü iman ki küfrü emrediyor.

Ayetin manasını özetle şöyle ifade edebiliriz. Eğer siz, size indirilene inansanız Muhammed’i yalanlamazdınız. Nitekim sizin babalarınız da müminler olsalardı buzağıya tapmazlardı.

94- “Dedi ki: Allah katında ahiret yurdu diğer insanların değil de hasseten sizin ise, siz de doğruysanız ölümü isteyiniz.” Yahudiler şöyle diyordu: Yahudilerden başkası cennete giremeyecek. Onlara denildi ki; eğer doğru iseniz ölümü isteyin. Çünkü kim cennete gideceğinden şüphe etmiyorsa cennet dünyadan daha üstündür ne sürünüyor boşuna.”

95- “Onu asla temenni etmiyecekler.”

Çünkü onlar kendilerinin kafir olduğunu ahirette de nasiblerinin olmadığını gayet iyi biliyorlar. “Ellerinin takdim ettiği sebebiyle Muhammed’in durumunu bildikleri halde gizlemeleri ve de sıfatlarını değiştirmeleri sebebiyle

“Allah zalimleri gayet iyi bilir.”

Burada tehdid anlamı vardır.

(1) Bu hadisi Tirmîzi tahrîç etti. Hasen olduğunu söyledi. Bkz. El-Arıda c: 11-shf: 284, Ahmed b. Hanbel müsnedi c: 1-shf: 274, İbni Ebi Hatim C: 1shf: 288, Eshab-ı Nuzul shf: 66, lubabu’n-Nukul: shf: 22

(2) Nisa: 4/136

96- “Ey Muhammed sen yahudilerin alimlerini onları diğer insanlardan şirk koşanlardan hayata daha sıkı sarılmış bulursun.”

Çünkü onlar peygamber (a.s.) hakkında yaptıklarından dolayı öldüklerinde cehennemi boylayacaklarını biliyorlar. Yeniden dirilmeyi inkar edenden de hırslıdırlar. Çünkü kim ahireti inkar ederse ömrünün uzun olmasına sevinir çünkü onun yeniden dirilmek diye bir beklentisi yoktur. Yahudilere gelince onlar müşriklerden hayata daha düşkündürler. İşledikleri sebebiyle günahlarını biliyorlar ateşten korkuyorlar.

“Onlardan”

Yahudilerden

“biri arzu eder ki bin yıl yaşısya”

Çünkü biliyor ki ahiret hayatı berbat olmuştur dünyada ne yaşarsa o kar

“Ömrü uzun olmakla kendini azabdan uzaklaştıramaz.”

97- “Deki: Kim Cebrail’e düşmansa bilsin ki şüphesiz o”

Cebrail

“Onu”

Kur’an’ı

“Allah’ın izni ile kalbine indirdi.”

Yahudiler Peygambere, meleklerden kimin kendisine geldiğini sordular. Peygamber “Cebrail” dedi. Dediler ki: “O bizim düşmanımızdır, eğer sana Mikail gelseydi sana iman ederdik.” Allah bunun üzerine bu ayeti indirdi. Ayetin manasını şöyle ifade¹ edebiliriz:

“Kim Cebrail’e düşmansa öfkesinden gebersin. Cebrail onu Allah’ın emriyle senin kalbine indirdi. Önceki kitabları

“doğrulayıcı ve müminlere hidayet ve müjde olarak”

Bu sözler yahudilere cevap niteliğindedir çünkü onlar şöyle demişti: “Şüphesiz müminlere hidayet ve müjdeyle gelir.”

98- “Kim Allah’a, meleklerle, rasullere, Cebrail’e ve Mikail’e düşmansa iyi bilsin ki Allah kafirlerin düşmanıdır.”

Kim bunların birine düşmansa Allah da onun düşmanıdır. Çünkü onlardan birine düşman olmak demek hepsine düşman olmak demektir. Muhammed’e düşman olmak Allah’a düşman olmaktır. Ayette geçen ve, veya anlamındadır. Şu ayette olduğu gibi:

“Kim Allah’ı veya meleklerine veya kitaplarını veya peygamberlerini inkar ederse...”²

Çünkü bunlardan birini inkar tamamını inkardır.

“Şüphesiz Allah kafirlerin düşmanıdır.”

O bu düşmanlığı tek başına üstlenmiştir, Allah’ın melekleri ve rasulleri düşmanlık edenin onun üstesinden gelmeye yeterlidir.

(1) Bkz. Tefsiri ibni Ebi Hatim c: 1 shf: 295 İbni ebi-Hatim bu hadisi ibni Abbas’dan sahih bir senedle rivayet etti.

(2) Bu hadisi İbni Ebi Hatim tefsirinde tahrir etti. c: 1-shf: 300. Bu hadisin bir benzeri Mustedrek’te bulunmaktadır. c: 2-shf: 265. Zehebi bu hadisi sahih bulunan Vahidi Eshab-ı Nüzulda Kelbi’den rivayette zayıf olduğunu söyledi shf: 68.

99- “Şanım hakkı için biz sana apacık ayetler verdik.”

Bu ibni Sureyye’nin: “Ey Muhammed senin üzerine açık ayet indirilmedi ki sana tabi olalım?” şeklindeki sözüne verilmiş cevaptır.

“Onları fasıklardan”

dinlerinden çıkanlardan

“başkası inkar etmez”

Nitekim yahudiler de Muhammed’i inkar etmekle Musa (a.s.)’nın şeriatından çıkmışlardır. Muhammed vaktiyle onlardan kendisi hakkında söz aldığını hatırlatınca Malik bin Sayıf dediki: Allah’a yemin olsun ki Muhammed hakkında bizden ahd ve misak alınmadı.¹ Bunun üzerine Allah şu ayeti indirdi.

100- “Ne zaman bir akid yapsalar onlardan”

Alimlerinden

“bir grup o ahdi”

bozup

“atmadı mı? hatta onların çoğu iman etmezler.”

Çünkü onların nübüvveti inkar ettikleri, ahidlerine riayet etmedikleri, peygambere inadla karşı durdukları açıktır.

101- “Kendilerine kitap verilenlerden.”

Yahudilerin alimlerinden

“bir grup Allah’ın kitabını”

Tevrat’ı

“arkalarına attılar”

Muhammed’i (a.s.) ve Kur’an’ı inkar ettiklerinde onunla amel etmeyi bıraktılar.

“Sanki”

onun hak olduğunu, getirdiğinin doğru olduğunu

“bilmiyorlarmış gibi”

hareket ettiler. Bu onların ne denli inatçı olduklarını gösterir. Bundan sonraki ayet onların Allah'ın kitabını bırakıp sihirin peşine düşmelerini anlatıyor ve “vettebeû”- yahudilerin alimleri için “uydular” diyor.

102- “Onlar Süleyman’ın mülkü hakkında şeytanların uydurduklarına uydular.”

Şeytanların Süleyman’ın mülkü hakkında sihirden elde ettiklerini anlattıklarına tabi oldular. Vaktiyle Süleyman (a.s.) mülkünü kaybedince, şeytanlar onun hazinelerin sihirle ilgili kitapları sakladılar. Süleyman’ın ölümünden sonrada bunların yerini insanlara gösterip çıkarmalarını sağladılar. İnsanlara dediler ki: İyi bilin Süleyman size yalnız bununla hükmetmişti. -Onun için bunu öğreniniz. Beni İsrail bunu öğrenmeye yöneldi, peygamberlerinin kendilerine bıraktığı kitapları terkettiler. Allah Süleyman’ın böyle şeylere bulaşmadığını şu ayetle haber verir.²

“Süleyman kafir olmadı.”

O sihirle uğraşarak kafir olmadı.

“Fakat insanlara sihir ve iki melek üzerine indirileni öğreten şeytanlar Allah’ı inkar edip kafir oldular.”

Bu iki meleğe öğretilen- indirilen tefrika ilmi değildi. Fakat okuyup üfleme-efsunlama idi bir bu da sihir değildir.

“Bu iki melek, sihri bir kişiye biz fitneyiz imtihanınız sakın kafir olma demedikçe öğretmezlerdi.”

(1) Bu hadisi Ebu-Nuaym Celailin Nübüvve’de Suddi -i sağır tarikından tahriç etti. Bk. Lubab-un Nukul shf: 24, İbni Ebi Hatim de Atıcı’dan muhtasar ve güzel bir senedle tefsirine tahriç etti c: 1- shf: 318.

Onu öğrenmekle kişi kafir, terketmekle mümin olur. Kullarını dilediği şeyle imtihan etmek Allah’a aiddir.

“Biz fitneyiz sakın kafir olma”

ayetinin anlamı bu olsa gerek. Biz Allah’ın imtihanıyız size sihirle meşgul olmanın Allah’ı inkar etmek olduğunu haber veriyor ve sizi ondan nehy ediyoruz. Bize itaat ederseniz kurtulursunuz, isyan ederseniz helak olursunuz.

“Onlar öğrenirler”

öğrenmek için gelirler

“karıyla kocanın arasını açacak şeyleri”

Bu ikisinden herbirini diğerinden ayırıp birbirine nefret eder düşman hale getirmektir.

“Onlar”

sihri öğrenenler,

“Allah’ın izni olmadan kimseye zarar veremezler.”

Sihrin tesiri ancak Allah’ın izniyle mümkündür. Ahirette kendilerine

“zarar verecek ve”

dünyada olmayan şeyleri öğreniyorlar. Yahudiler

“Andolsun biliyolarlar ki”

sihri

“onu satın alanın ahirette”

cennetten

“bir nasibi yoktur.”

Sonra Allah onların yaptıklarını şu ayetle zemm etti:

“Karşılık olarak nefislerini sattıkları ne kötü bir şeydir.”

Allah’ın kitabını atıp sihri almakla nefislerini ne kötü bir şeye mukabil satmış oldular.

“Keşke bilselerdi”

Ahirette husrana uğrayacak bir kimsenin gideceği azabın mahiyetini.

103- “Eğer onlar”

Muhammed’e ve Kur’an’a

“iman etseler”

ve yahudilikten ve sihirden sakınsalar sihirden kazandıklarından daha hayırlı bir sevaba ererler ve

“Allah’ın katından olan mukaafat çok daha hayırlı olur. Keşke bilselerdi!”

104- “Ey iman edenler! Raina -bizi güt-¹ demeyiniz.”

Müslümanlar Peygambere bizimle ilgilen anlamında “raina” diyorlardı. Bu “raina” sözcüğü yahudilerin lisanında çirkin ve küfürdür. Onlar bu kelimeyi duyduklarında bu kelimeyi kendi küfürlerindeki anlamını kastederek Peygambere söylüyorlardı. Bu da onların hoşuna gidiyordu. Onlar Peygambere geliyorlar bunu söylüyorlar ve kendi aralarında gülüyorlardı. Bunun üzerine Allah müminleri bu sözü söylemekten

nehyetti. Bunun yerine “... bize bak” kelimesini kullanmalarını emretti. “Bize bak” bize bakda sana söyleyeceğimizi anlatalım.

(1) Bizimle ilgilen

(3)Esbabu Nuzul shf: 70

(4) Bu Mucahid’in sözüdür tefsiri Mucahid shf: 85 bunu Vahidi Esbab-ı Nuzul’de shf: 70’de. İbni Abbas’tan rivayet etti.

“Dinleyiniz”

İtaat ediniz, bu kelimeyi terkediniz, çünkü itaat dinlemeyi gerektirir.

“Ne ehli kitabdan inkar edenler ne de müşrikler hiçbiri sizin üzerinize Rabbinizden bir hayır indirilmesini istemezler.”

105- “Allah, rahmetini dilediğine tahsis eder.”

İstedicine peygambeliği verir.

“Allah çok büyük lütuf sahibidir”

106- “Biz bir ayetin hükmünü kaldırsak veya unuttursak”

Biz bir ayetin hükmünü kaldırsak veya kalblerden silerek unutturursak

“ondan daha hayırlısını getiririz.”

İbadet eden için daha uygun, daha faydalı, daha kolay ve ecir daha çok olanı getiririz.

“Veya onun dengini”

veya sevap ve fayda bakımından ona denk bir ayet indiririz.

“Bilmiyor musun Allah her şeye kadirdir.”

Neshe de değiştirmeye de ve başka şeylerde de bu ayet müşriklerin, Muhammed birgün ashabına bir şey emrediyor ertesi gün aynı şeyi nehyediyor. Bu karar ancak Muhammed’in sözüdür demeleri üzerine nazil olmuştur. Bundan başka şu ayetde bu konuyla ilgili olarak inmiştir:

“Biz bir ayeti başka bir ayetin yerine değiştirdiğimiz zaman -ki Allah indirdiğini en iyi bilendirler ki sen müfteri -iftiracı uydurucu-’sin şüphesiz onların çoğu bilmiyorlar.”

(Nahl: 16/101)

107- “Bilmiyormusun yerin ve göklerin mülkü Allah’a aittir.”

Onlarda dilediğini yapar. Nasih ve mensuhdan hangisiyle ibadetin uygun olduğunu o en iyi bilendir.

“Allah’tan başka size”

sizin işlerinizi üstlenip yürütecek

“dost yoktur.” “Ve size yardım edecek bir yardımcı da yoktur.”

Burada azaba karşı uyanık olmaya dikkat çekilmiştir. Çünkü sizden azabını engelleyecek kimse de yoktur.

108- “Yoksa peygamberini”

Muhammed’i

“daha önce Musa (a.s.) sorguya çekildiği gibi sorguya mı çekmek istiyorsunuz.”

Ayet Kureş’lilerin Peygambere:

“Ey Muhammed bize Safa tepesini altın yap, Mekke vadisini genişlet”⁴ şeklinde isteklerini anlatmaktadır. Bunun üzerine onlar Peygamberden ulu orta ağızlarına geldiği gibi mucize istemekten nehyolundular. Nitekim Musa’nın kavmi de ondan rastgele mucize isteyip şöyle demişti:

“Allah’ı açık olarak bize göster” (Nisa: 4/153)

Deliller ortaya çıktıktan sonra böyle bir sual küfürdür. Bu nedenle Allah şöyle buyurdu:

“Kim imanı küfre değişirse düz yolda sapmıştır.”

(1) Bkz. Esbabı nuzul shf: 20

(2) Bkz Esbabı Nuzul shf: 71, İbni Ebi Hatim tefsiri c: 1 shf: 338, İbni Cerir c: 1 shf 495.

109- “Ehli kitaptan bir çoğu ister ki..”

Bu ayet Uhud savaşının ardından yahudilerin müslümanlara:

“Başınıza gelenleri görmüyor musunuz? Eğer siz hak üzerinde olsanız yenilmezsiniz bu nedenle bizim dinimize dönün” demeleri üzerine nazil olmuştur. Bu nedenle Allah onlar hakkında şunu söylemiştir:

“Sırf kendilerindeki¹ hased nedeniyle sizi imandan sonra küfre döndürürler”

Kendilerine emrolunmayan hüküm ve dindarlığa sizi döndürmek isterler hem de bunu size, Tevrat’ta

“hakk kendilerine”

Muhammed’in sözü doğrudur, dini haktır şeklinde

“açıklandıktan sonra”

yaparlar onların kötü ahlaklarından, sözlerinden ve kalblerindeki kinden

“yüz çevirin ve affedin” “Taki Allah”

savaşa dair

“emrini getirinceye kadar” 110- ayet meali aşağıdadır.

111- Dediler ki: Ancak cennete yahudiler veya hristiyanlar girer. Bu onların kuruntularıdır. De ki: Delilinizi getirin eğer doğruysanız.

Yahudiler dediler ki: Cennete ancak hristiyanlar girer. Bunlar onların Allah’tan batıl istekleridir. “De ki getirin delillerinizi”

Söyledikleriniz hakkındaki delillerinizi getirin. Bundan sonraki ayet kimin cennete gireceğini açıklardı.

112- “Evet”

girecek

“yüzünü Allah’a teslim eden”

Allah’ın emrine boyun eğen, secdeye kapandığında tümüyle kendini rabbine veren

“ve muhsin olan”

Kur’an’a inanıp onu tasdik eden cennete girecek.

113- “Yahudiler dediler kihristiyanlar bir şey üzerine değil”

Necran’dan gelen elçiler yahudilerle tartıştılar ve bu iki grubdan her biri diğerini tekfir etti.

“Ve onlar kitabı okurlar.”

Bu iki gruptan her ikisi de tek bir kitabı² Tevrat’ı okurlar buna rağmen aralarında ihtilaf ederler, bu onların sapıklığını gösterir.

“Bilmeyenler”

Bu ümmetin ve geçmiş ummetlerin kafirleri

“İşte böyle onların konuştuğunun bir benzerini konuşur.”

Peygamberi tekzip etmede ve onların üzerindeki ihtilaflarda Allah’tan gelen kitabı bilip okuyan bu kimselerin yolu, Allah’ın dinini inkar eden kitabı bilmeyen müşriklerin yolu gibidir.

“Allah onların arasında hükmedecektir.”

Allah onların gözlerine gösterecektir kimin cennete, kimin cehenneme gireceğini.

(1) “Namazı kılın, zekatı verin, hayırdan kendiniz için ne yaparsanız Allah katında onu bulursunuz. Şüphesiz Allah sizin yaptıklarınızı görendir.”

(1) Bu, Kelbi’nin rivayet ettiği İbni Abbas’ın sözüdür. Bkz. Tefsiri ibni ebi Hatim c: 1-342, Esbabu’n-Nuzul shf: 71

(2) Bu hadisi Tirmizi tefsirinde tahric etti. c: 8 shf: 155 ve hakkında senedi böyle değil dedi Bk. Beyhaki c: Shf 11 Darekutni c 1 shf: 271, Esbabı nuzul shf: 73

(3) Mekki el-Kaysi dedi ki: Bu Malik ve arkadaşlarına göre yüzünü Mescid-i Haram tarafına çevir ayetiyle neshedilmiştir. Katade ve İbni Zeydin de sözü budur. İbni Abbas ve Hasan’dan da bu görüş rivayet edilmiştir. Bkz. El-İzah nasihil Kuran ve mensuhuhu shf: 131 Bkz. En nasih vel- mensuh liz-zühri, shf: 18 lin nühhass shf: 17.

(4) Ebu Cafer en Nahhas dedi ki: Mısır fakihlerinin üzerinde bulunduğu görüş budur. İbni Ömer’den gelen şu rivayetle onun sıhhatine işaret eder. Peygamber Mekke’den Medine’ye bineklerinde giderken binmiş vaziyette namazı kılıyordu bu ayet nazil olu. “Nereye dönseniz Allah’ın yüzü oradadır.” Bu rivayet senetsiz olarak zikrettiğim şudur ki: bu hadisi Müslim salat bahsinde 33 numarayla Ahmed b. Hanbel c: 6- shf: 323, Tirmizi, c: 8 shf: 156 Nesai, c: 1 shf: 244 tahric ettiler.

(5) Bkz. İbni Cerir c: shf: 504 Katade’dan El-izah shf: 132, Nasih ve Mensuh Nuhhas shf: 17.

114- “Allah’ın mescidlerinden men edenden daha zalim kim vardır.”

Bunda maksat beyti makdis ve onun yıkımıdır. Bu ayet beyt-i makdisi¹ tahrib ettikleri zaman onlar hakkında nazil olmuştur.

“İşte bunlar”

Ehli rum

“mescidlere yalnız korkarak girebilirler.”

Rumlar, müslümanlar onu imar ettikten sonra ancak oraya korkarak girebilirler eğer tahribe kalkışarlarsa katledilirler.

“Onlar için dünyada rüsvay olmak vardır.”

Harbi kafiri için ölüm, zimmi kafir için cizye vardır.

115- “Doğu ve batı Allah’ındır.”

Şüphesiz o her ikisini de yaratandır. Bu ayetler, sefere çıkan sahabeden bir topluluğun size tutulmaları nedeniyle farklı farklı yönlerde doğru namaz kılınmaları ve kıldıkları namazlarında kibleye yönelmedikleri

sizin doğrulmasıyla anlaşılınca seferden döndüklerinde durumlarını Peygamberlerden sormaları üzere nazil olmuştur.

“Nere dönseniz”

Yüzünüzü nere çeviresiniz

“Allah’ın yüzü oradadır.”²

Orası Allah’ın yönüdür. Allah’a ibadetinizin ona yönelmekte gerçekleşeceği tarafıdır. Şüphesiz Allah geniştir ve çok biledir. Allah’ın şeriatı geniş olup dinleri hakkında kullarına genişlik sağlar. Ulemâ bu ayetin hükmü hakkında ihtilaf etmiştir. Bunlardan bir kısmı

“yüzünü mescidi harama çevir”³

ayetiyle bu ayetin hükmünün nesh edildiğini söylemiştir. Bu kısmı da bu ayetin hükmünün sabit olduğunu yalnız seferde nafil namazlara bahsi olunduğunu söylemişlerdir. Bu ayet mealini durumu hakkında⁴ peygamberimiz ona dua ettiğinde nazil olduğunu söyleyenler de vardır. Onlar Peygambere şöyle demişlerdi:

“Sen nasıl bizim kıblemizden⁵ başka bir yöne dönerek namaz kılan kimseye dua ediyorsun.”

Onun üzerine bu ayet nazil oldu. Her ne kadar Necaşi namazından batıya ve doğuya dönsede, o bununla Allah’ın tarafını Allah’a kulluğu kastetmektedir. Allah’ın yüzü oradadır. Allah’ın rızası ve yüzü oradadır anlamındadır. Şu çekilde dediği gibi biz size yalnız Allah’ın vechinden dolayı yediriyoruz” vech, cihet hicret yön anlamındadır.

116- Yahudiler Üzeyr Allah’ın oğludur diyerek, hristiyanlar Mesih Allah’ın oğludur diyerek, müşrikler de melekler Allah’ın kızlarıdır diyerek hepsi:

“Allah çocuk edindi dediler”

Allah da nefsinin çocuk edinmekten tenzih ederek şöyle buyurdu:

“Onu tenzih ederim bilakis”

onların söylediklerinin zıddına yerde ve göklerde olanlar Allah’ındır. Allah’ın kulu ve mülküdür. Hepsini Allah’a boyun eğip itaat ederler.) Burada insanların dışında Allah’a itaat edenlerin hepsi kast olunmuştur.

117- “Allah göklerin yerin yaratıcısıdır.”

Allah, daha önce bir örneği olmadan yeri ve gökleri yaratandır. Bir şeye hükmettiği zaman birşeyi yaratmak isterse sadece

“ona ol der ve olur.”

ona ol demek olur. Olmanın şartı Allah’ın emrinin ona ilişmesidir. Allah birşeyi kutretiyle doldurur ve oda dilediği üzere olur.

118- “Bilmeyenler dediler ki”

Arapların müşrikleri Muhammed’e dediler ki:

“Allah bize”

senin peygamber olduğunu

“söyleyinceye kadar” “veya bize bir ayet gelinceye kadar”

sonra iman etmiyeceğiz Onlar Peygamberden gelecek ayette geçen dört mucize istemişlerdi.

“Dediler ki sen bize yerden pınar fışkırtmadıkça sona inanmayız. Veya senin içinden nehirler fışkıran üzüm ve hurmalıkların olmalı yahut zannediğin gibi üzerimize gökten parçalar düşürmelisin yahut zannettiğin gibi üzerimize gökten parçalar düşürmelisin yahut Allah’ı ve melekleri karşımıza getirmelisin yahut altından bir evin olmalı yada göğe sıkmalı bunlarla birlikte gökten bize okuyacağımız bir kitap indirmedikçe göğe çıkmanada inanmıyacağız. Deki subhanallah ben beşer bir peygamberden başka bir şeymiyim **“Allah bize konuşsun”**un anlamı Allah bize senin peygamber olduğunu söylesin.

“Onlardan öncekiler de böyle söylediler.”

(İsra: 17/90-93)

Bunlar gibi bunlardan önceki kafirlerde olan üstü mucizeler isteyerek inanmada güçlük çıkırıp inkar ettiler.

“Kalbleri birbirine benzeşti.”

Küfürdü, katılıkta ve olağan üstü mucizeler istemede

“Şüphesiz biz ayetlerimizi yakine erebileceklere açıkladık.”

Allah’ın ayetleri hakkı talep edenlere, yakine ermek isteyenlere gelmişti. Çünkü kuran şifa veren bir delildir.

119- “Biz yeni hakla”

Kur’an’la, islamla gönderdik. Müminleri

“müjdeleyici”

kafirleri

“uyarıcı”

korkutucu ve sakındırıcı

“olarak” “sen cehenemliklerden sorumlu değilsin”

Peygamberin Allah yahudilere azab gönderse onlar iman demesi bu ayet nazil oldu.¹ Sana onlardan dolayı bir sorumluluk yoktur.

120- “Yahudiler, senden asla razı olmayacaklar.”

Bu ayet kıblenin değiştirilmesi ile ilgili olarak nazil oldu. Yahudiler ve hristiyanlar Muhammed’in kendilerinin dinine dönmesini ümid ediyorlardı. Allah’ın kipleyi değiştirip kabeyi kible yapması onara ağır geldi. Muhammed’i kendi dinlerine döndürme ümidleri kırıldı Allah’da bunu üzerine şu ayeti indirdi;

“Yahudiler ve hristiyanlar sen onların dinine tabi olmadıkça senden razı olmazlar.”

Ta ki onların dinine dönüp, onların kiplesine doğru namaz kılasın.

“Deki: Allah’ın hidayeti gerçek hidayetti.”

Gerçek doğru yol Allah’ın çağırdığı ve gösterdiği yoldur.

“Sana gelen ilimden sonra eğer sen onların keyfi isteklerine uyarsan”

Allah’ın dininin islam olduğu ve onların sapıklıkta olduğu bilgisi sona geldikten sonra onların senden istedikleri sulhü ve zaman tanımayı kabul edersen

“Allah’tan sona ne bir dost nede bir yardımcı bulunur.”

121- “Kendilerine kitap verdiklerimiz”

yahudilerin müminleri

“onu hakkıyla okurlar.”

tahrif etmeden indirildiği gibi okurlar, emirlerine hakkıyla uyarlar.

122- “Vaktiyle rabbi İbrahim’i imtihan etti.”

Onu imtihan edilen adam muamelesi yaptı.

“Bir takım kelimelerle”

bu (on) özelliştir beşi başka ilgili beşi de vücudun diğer kısımlarıyla ilgili başka ilgili³ olanlar saç ayırma, ağza su verme, burna su verme misvak kullanma, bıyıkları kısıtma diğer beşi tırnakları kesme, kasık kıllarını tıraş etme, sünnet olma, abdest bozduktan sonra taş veya suyla temizlenme, koltuk altı kıllarını yolma.

“O bu kelimeleri tamamladı.”

Eksiz bir şekilde bunların gereğini yetine getirdi.

(1) Bunu Vahidi Esbab-ı Nüzul’da, Mukatil kanalından zikretti shf: 75.

(2) Esbab-ı Nüzul shf: 75.

(3) Bu İbni Abbas’ın sözü olup İbni Cerir: 1/524’de, İbni Ebi Hatim: 1/359; Beyhaki: 1/149; Müslim İman bahsinde 261 rakamla tahrif etti.

Allah

“Dedi ki: Şüphesiz ben seni insanlara önder imam yapacağım.”

Salihler sana uyacaklar ibrahim dediki:

“Benim zürriyetimden de”

benim neslimden de ittiba edilecek imamlar önderler kıl.

“Allah dediki ahdim zalimleri kapsamaz”

Seni soyundan olan zalimse imam olamaz. Ahdle kastolunun peygamberliktir.

125- “Vaktiyle biz beyti”

Kabe’yi

“Sevab yeri ve”

kendisinden maddi hiçbir ihtiyaçlarını gidermedikleri ne zaman ayrı kısaslar özledikleri uğrak yeri kıldık.

“Güven kıldık”

Güvenli bir yer kıldık.

Bir arab orada babasının katilini görse bile ona saldırmazdı. Bir gün ise bir suçlu oraya sığınırca ordakilere göre rahatsız edilmez. Had uygulama sebebiyle endişe edilirse caizdir. Müffesirlerin çoğu dedilerki: dilediğine eman veri, dileğine vermez. Nitekim Allah orayı uğrak yeri yapmıştı dilediği oraya uğrar, dilediğini uğramaz.

“İbrahim’in makamını”

İbrahim’in makamı olarak bilinen ayağını koyduğu taşı

“namazgah ediniz.”

Bu edinme o makamın gerisinden sünnet namazı kılarak¹ gerçekleştirebilir. “...” derken “..” üstün okunur okunursa edindiler anamına esre okunursa edininiz anlamına gelir. Kıraat imamlarının bir kısmı üstün, bir kısmı esre okumuştur.

“Biz İbrahim ve İsmaille evimi”

putlardan ve şüpheye neden olan şeylerden

“temizleyiniz diye kuvvetli bir emir verdik.”

“tavaf edenlere”

yeryüzünün değişik yerlerine tavaf için gelenlere

“ve itikafa girenlere”

mesidi haramda uzun süre kalanlara.

“Ruku edenlere ve secde edenlere.”

(1) Bu ayeti İbni Kesir ve Nafi “...” şeklinde diğer kıraat imamlarında “...” şeklinde okudular. Birinciye göre anlamı edindiler ikiciye göre ise edininizdir.

Bkz. El-İthaf shf: 147, El-ikna li-ibni Bazi: 2/602.

126- “O vakit İbrahim demişti ki: Rabbim bu yeri emin -güvenli bir şehir kıl.”

Öyle ki oranın ağaçları kesilmesin kuşları avlanılmasın, insanları öldürülmesin.

“Oranın halkından Allah’a ve ahiret gününe inananlara”

Ağaçların yetirdiği değişik

“meyvelerden rızık ver.”

Burada İbrahim (a.s.) rızık isteğine dair duasını müminlere tahsis etmiştir.

“Kim inkar ederse onu az bir miktar faydalandırım.”

Dünya hayatının bilimine kadar ona rızık vereceğim

“sonra onu”

ahirette

“cehennem azabına mecbur ederim” “Orası varılacak ne kötü yerdir.”

127- “Hani İbrahim ismaille birlikte emin temellerini yükseltiyor.”

Şöyle dua ediyordu:

“Rabbimiz bizden kabul et”

bizi yaptığımız bu bina sebebiyle kendine yaklaştırır.

“Şüphesiz sen”

bizim duamızı

“işitensin”

kalbimizdekini

“bilensin.”

128- “Rabbimiz bizi sana”

İtaat eden, hükmünü boyun eğen

“iki müslüman kıl” “ve bizim neslimizden de”

sana teslim olan

“müslüman bir ümmet”

cemaat

“kıl” “ibadetlerimizi bize göster.”

Nasıl ibadet edeceğimiz bize beklet.

129- “Rabbimiz onların”

o müslüman cemaatin

“içinde onlardan bir peygamber gönder” “onlara senin ayetlerini okuyan kitabı.”

Kur’an’ı

“ve hikmeti öğreten ve onları”

şirkten

“temizleyen” “Şüphesiz sen aziz”

herşeye güç yetiren hiçbir şeyin kendini aciz bırakmadığı kuvvetli

“ve hakimsin.”

130- “İbrahim’in milletinden kendini rezil edenden başka kim yüz¹ çevirir.”

Yalnız kendini bilmezler ondan ayrılır. Onlar Allah için yaratıklarını yaratıcıya kulluk etmek üzerlerine vacib olduğunu bilmediklerinden dolayı kendilerine bilmiyorlar.

“Biz onu dünyada”

Peygamberliğe seçtik şüphesiz o ahirette de salihlerdendir peygamberlerdendir.

131- “Bir zaman rabbin ona teslim ol demişti.”

Allah’a karşı tevhid dininde samimi ol. Nefsini Allah’a teslimet müslüman ol anlamında olduğunu söyleyen alimler de var. İbrahim

“dedi ki”

Kalbimle dilemleye diğer azalarım

“alemlerin rabbine teslim oldum”

132- “İbrahim ve Yakub”

İbrahim milletini ve ihlas kelimesini (oğullarına tavsiye etti. Ey benim oğullarım şüphesiz Allah size dini” hanif dini olan islami seçti

“sakın islamsız ölmeyin”

ölüm size gelip satıncaya kadar islamdan ayrılmayın ölüm size siz islam üzerideyken rastlasın.

(1) Hakim’in tefsiri daha önce geçti ayet: 32.

133- “Yoksa siz şahid misiniz?”

Gerçekten siz

“Yakub’a ölüm geldiğinde”

yanında bulundunuz mu? Bu ayet yahudilerin Muhammed’e (s.a.v.)

“Bilmiyormusun Yakub’un ölüm günü oğullarına yahudiliği vasiyet ettiğiniz”

demelerinden dolayı nazil olmuştur. Yoksa, siz Yakub’un vasiyeti esnasında¹

“hani benden sonra neya ibadet edeceksiniz demişti.”

İşte o zaman orada mı idiniz diyerek Allah onları yalanlamıştır.

134- “Onlar bir ummettir.”

İbrahim, Yakub ve oğulları

“kazandıkları kendilerine geçip-gittiler sizin kazadıklarınız da size”

Ey Yahudi topluluğu! Onların hesapları kedilerini ilgilendiniz sadece kendi amellerinizden sorguya çekileceksiniz.

135- “Dediler ki: Hristiyan veya yahudi olunuz.”

Bu ayet Medine yahudileriyle Mecran hristiyanları hakkında indi. Bu iki fırkadan herbiri müminlere şunu söyledi: “Bizim dinimiz üzere olun çünkü bunda başka din yoktur.” Allah’da şöyle dedi:

“De ki: Bilakis Hanif² olan İbrahim milletinden oluruz.”

Bilakis diğer dinlerden yüz çevirip islama yönelerek dosdoğru olan İbrahim milletine tabi alacağız. Bunda sonra müminlere şöyle demelerini emretti.

136- “Allah’a bize indirilene İbrahime ve ismaileye İshak’a ve Yakub’a ve Esbat’a”

Yakup’un çocuklarına

“indirilenlere iman etik.”

Esbat’tan Murad Yakub’un çocukları onların içinde peygamber olanlar vad bundan dolayı ayette onlara indirilenler ifadesi geçti

“biz onlardan birini diğerinden farklı görmeyiz.”

Yahudilerin ve hristiyanların yaptığı gibi birine iman edip diğerini inkar etmeyiz, hepsine iman ederiz.

137- “Sizin inandığınız gibi inanırlarsa”

Sizin tasdik ettiğiniz gibi tasdik ederlerse o zaman onların imanı sizin imanınız gibi olur.

“Doğru yolu bulurlar.”

Müslümanlar olurlar.

“Eğer yüz çevirirlerse ancak ihtilaf ve düşmanlık içinde olurlar.” “Onlara karşı Allah sana yetecektir.”

Allah Beni Kurayza yahudilerin yerlerinden çıkarıp Beni Kureyza yahudilerinin erkeklerinin öldürülmesini, kadınlarının esi edilmesini sağlayarak, Beni nadir yahudilerinin yerlerinden çıkarılıp sürülmelerini sağlayarak, Necran hristiyanlarını cizye ve zillate mahkum ettirecek, Allah’a peygamberine kafi geleceği hakkındaki vadini gereğini gerçekleştirmiştir.

(1) Esbabı Nuzül shf: 53

(2) Buna ibni Ebi Hatim: 1/396, İbni Cerir: 1/564 tahrir etmiştir. Senedindeki Zeyd bin Sabit El-Medeni nin kölesi Muhammed b. Ebi Muhammed el Ensari mecbuldur Bkz. Esbabun Nuzul shf: 75.

138- “Allah’ın boyasıyla boyanın”

Allah’ın dininden ayrılmayın.

“Kim boyaca Allah’tan daha güzeldir.”

Kimin dini Alah'ın dininden daha güzeldir.

139- Ey Muhammed yahudilere ve hristiyanlara

“Dediki: Allah hakkında”

Allah'ın dini hakkında

“bizimle tartışıyor musunuz?”

Onların tartışması şöyle olmuştur.

“Dediler ki: Bizim dinimiz ve kitabımız daha önce gelmiştir. Dolayısıyla peygambersin, sen de bizden olurdun.”

“Amellerimiz bizimdir.”

İyiliğimizin de kötülüğümüzün de karşılığını göreceğiz. Siz de amelleriniz hakkında bizim gibisiniz.

“Biz ona gönülden bağlıyız.”

Onun birliğine iman ediyoz.

140- “Yoksa”

Tevrat ve İncil indirilmeden önce peygamberler

“Yahudi veya hristiyanlar mı diyorsunuz?” “Deki siz mi daha iyi biliyorsunuz, Allah mı?”

Allah şüphesizden ve herkesten daha iyi biliyor ve bütün peygamberlerin dininde islam olduğunu haber veriyor.

“Onun katında Allah tarafından bildirgi bir şehadeti gizleyenden daha zalim kim vardır.”

Bu onlar bir azardır. Çünkü Allah onlara İbrahim'in neslinden Muhammed'i göndereceğini tevratta ve incilde haber verdi ve onlardan bu bilgiyi gizlemeyip açıklayacaklarına dair kesin söz aldı. Bundan sonra kiblenin değiştirilmesi anlatıldı.

142- “İnsanlardan (beyinsizler) kendini bilmezler.”

Medine yahudileri ve Mekke müşrikleri

“Onları üzerinde bulundukları kıpteden çeviren nedir diyecekler.”

Bu sözlede peygamberi ve müminleri kastederler.

“Deki doğu ve batı Allah'ındır”

Hangi tarafı dilerse o tarafa yönelmemizi emreder.

“Dilediğini doğru yola”

doğru dine

“hidayet eder.”

Bu demektir ki ben Muhammed için bu kibleye razı oldum. Bundan sonra da onun ümmetini övdü.

143- “İşte böyle”

Size doğru yola hidayet ettiğimiz

“sizi”

adil ve hayırlı

“vasat bir ümmet kıldık ki siz insanlara”

peygamberin onlara tebliğ ettiğine şahidler olasınız, peygamber de size sizin doğruluğunuza

“şahid ola”.

Şehadet şöyle tecelli edecek. Allah kıyamet günü diğer ümmetlere sorar der ki:

“Peygamber size peygamberliklerini tebliğ ettiler mi?” Derler ki: **“Hiç kimse senden bize bir şey ulaştırmadı. Bunun üzerinden Allah peygamberlere sorar.”** Derler ki: **“Biz onlara tebliğ ettik ama ama söz dinlemedik.”** Bunun üzerine Allah şöyle der:

“Sizin şahidleriniz var mı?” Peygamberler derler ki:

“Evet, ümmeti Muhammed var.” Bunun üzerine ümmeti Muhammed! Peygamberlerin elçilik görevi yaptığına, kavimlerinin ise yalan söyledğine şahidlik eder. Bundan sonra diğer ümmetler der ki:

“Ey rabbimiz bunu onlarla nerden biliyorlar halbuki onlar bizden yaşadılar.” Bunun üzerine ümmeti Muhammed şöyle der:

“Bize bunu peygamberimiz kitabında haber verdi: Sonra Muhamed de onları temize çıkarır. Biz senin üzerinde bulunduğu kibleyi ancak peygambere tabi olandan ona¹ uymayıp bizi üstü dönemleri ayırmak için kıldık.”

Üzerinde bulunduğu kipleyi Kabe'yi sana kible olarak seçmememizin sebebi kiblenin neshi hakkındaki ayeti tasdik edenle, tasdik etmeyip üstü küfre dönemleri birbirinden ayırmaktır. Bu ise şöyle gerçekleşmiştir. Allah'ın kibleyi sahradan kabeye çevirmesiyle bir kısım insanlar Muhammed'in kibleyi değiştirmesini tasdik edip bu emre bağlı kaldılar. Bir kısımları da yeni gelen emre bağlanmayıp, dinleri hakkında şüpheye

düştüler. Hatta peygamberin durumu onları tatmin edici değildi. Zanettiler ki Muhammed emride şüphe ve şaşkınlık içindedir. Bundan dolayı da islamdan döndüler. İşte şu ayetin anlamı onların bu durumudur

“Şüphesiz o”

kıblenin kabeye çevrilmesi Allah'ın doğru yola erdirdiğinden başkasına hidayet ederek koruduğundan başkasına

“çok büyüktür.”

Çok ağır gelir. Nitekim kible çevrilince yahudiler şöyle dedi: Sizden birinci Kibleye doğru namaz kılıpda bu ayet inmeden ölenlerin durumu nedir? Herhalde dalalet üzere olmuş. Bunun üzerine Alah şu ayeti indirdi.

“Allah sizin imanınızı”

birinci kibleyi tasdikinizi ve o kibleye doğru kıldığınız namazlarınızı boşa çıkararak değildir. Şüphesiz Allah mümin insanlara karşı çok berekatli etti ve çok merhametlidir. Refet, merhametin bir ileri boyutudur.

(1) Buhari istisam bahsinde Fethul Bari: 13/116'da Ahmed bin Hanbel: 3/9; Taberi: 2/8; Nasasi: 1/196'da tahrir ettiler.

144- “Biz senin yüzünün göğe doğru çevirilip durduğunu görüyoruz.”

İki kiblede kabe Peygambere daha sevimliydi ve kabede karşı namaz kılmanın kavmini islama davetini iyi yönde etkileyeceği düşüncesindeydi. Bundan dolayı Cebrail (a.s.)'e yahudilerin kiblesinden bir başka yöne Allah'ın beni çevirmesini arzu ediyorum dedi. Cebrail (a.s.) ona şunu dedi. Ben senin gibi bir kulum, sen rabbine karşı kerem sahibisin ondan iste. Sonra Cebrail onun yanından yükselerek ayrılırken, Peygamber istediğini cebrailin kendisine getireceğini ümit ederek göğe sürekli nazar etmeye koyuldu. Bunun üzerine

“hakikat biz senin yüzünün göğe doğru çevirilip durduğunu görüyoruz...” ayeti nazil oldu.

“Razı olduğun”

sevip önlemek istediğin

“kibleye muhakkak seni döndüreceğiz.” “Yüzünü Mescid-i Harama çevir. Nerde olursanız”

karada veya denizde nerede namaz kılacak olursanız

“onun tarafına yüzünüzü çeviriniz.”

Kabe kible olunca yahudiler dediler ki: Ey Muhammed! Sen bununla emrolmadın ve senin bu yaptığın kendinden uydurduğun bidattan başka bir şey değildir. Bundan dolayı şu ayet indi:

“Şüphesiz kendilerine kitab verilenler onun hak olduğunu gayet iyi bilirler.”

Çünkü Mescid-i Haram'ın İbrahim'in kiblesi olduğu bir gerçektir. Ey müminler camiası

“sizin yaptığınızdan kendi rızasını istediğinden Alah habersiz değildir.”

(1) Bu hadisi Vahidi Esbab-ı Nüzul sh: 77'de, Vasit sahibi: 1/211'de; İbni Cerir: 2/19; Katade ve Rebi b. Enes kanalından tahrir etmişler.

145- “Eğer sen kendilerine kitap verilenlere.”

Yahudilere ve hristiyanlara

“bütün ayetlerle”

bütün mucizelerle ve delillerle

“gelsen, yine senin kiblene tabi olmazlar.”

Çünkü onlar senin peygamberliğini bildikleri halde inadına inkar ediyorlar.

“Sen de onların kiblesine tabi olacak değilsin.”

Bu ayetle onların Peygamberi yeniden kendi kiblelerine dönderme ümitleri kırıldı.

“Onların bir kısmı diğer bir kısmının kiblesine tabi olacak da değildir.”

Çünkü onlar her ne kadar Peygamber karşısı birbirile yardımlaşıp ittifak halinde olsalarda, kendi aralarındaki meselelerde ihtilaf halindedirler.

Çünkü Yahudiler hristiyanların kiblesine tabi olmadığı gibi, hristiyanlarda yahudilerin kiblesine tabi olmazlar.

“Eğer sen onların hevalarına tabi olsan”

Onların kiblelerine doğru namaz kılan hem de buna

“sana ilimden Allah'ın kiblesinin kabe olduğu hakkında bilgi geldikten sona yapsan şüphesiz o takdirde durumda zalimlerden olursun.”

Burada hitab özelde Peygambere genelde tüm ümmetine şamildir.

146- “Kendilerine kitap verdiklerimiz onu tanırlar”

onu nitelikleriyle tanırlar. Kendi çocuklarını tanıdıkları gibi

“ve onlardan bir grup hakkı”

Peygamberin tevratta bulunan özelliklerini

“bile bile girerler”

Onlar biliyorlar çünkü Allah kitaplarında onlara açıklamıştı.

147- “O hak, rabbinden gelendir. Sakın şüpheyi düşenlerden olma. Sana kıblenin değiştirilmesiyle ilgili verdim emir hakikattir yahudilerin inad edip sana imandan yüz çevirseler inen dolayı bu emirde sakın şüphe etme.”

148- “Herkesin her dini tabilerini bir yönü vardır.”

Namazda gelecekleri bir kılbesi vardır

“o ona yönelir o halde hayırda yarışınız.”

Allah’dan gelen emri kabulde yarışınız, size emrettiği yere yüzünüzü çeviriniz.

“Nerede olursanız Allah sizi bir araya getirin”

sizi kıyamet günü hesaba çekip amellerinizin karşılığını vermek için toplar. Bundan sonra gelen iki ayet nerde olursa olursan kibleye yönelmenin gereğini vurgulardı.

149-

150- “Nereden”

yola

“çıkarsan yüzünü mescidi haram tarafına çevir ve nerede olursanız yüzünüzü onun tarafına çevirin”

insanlara sizin aleyhinizde delil olmaması için.

Yahudiler biz ona hidayet edinceye kadar “Muhammed kipleşi neresi bilmiyor” diyorlardı. Mescidi Aksa kible oldan sonra ise “Muhammed killemeze dönüyor, dinimize karşı çıkıyor” şekline konuşuyorlar ve aynı zamanda demogoji yaparak cahillere bununla delil getiriyorlardı. Allah kibleyi kabeye çevirerek onların delillerini boşa çıkardı ve ayet söyle devam etti

“yalnız onlardan zulmedenler”

müşrikler

“müstesna”

kıblenin döndürülmesi üzerine bu defade müşrikler ileri geri konuşmaya başlayıp bakın Muhammed bizim kiblemeze döndü anlaşıldı ki biz ondan daha doğru yoldayız. Bunlar da bir başka batılla delil getirdiler. Allah’da şöyle buyurdu:

“Size karşı delil getirmede ve savaşta birbiriyle yardımlaşıp müttetik hareket eden müşriklerden onlardan korkmayın.”

Kibleyi terk edip ona karşı çıkma hususunda benden korkun insanların elde sizin aleyhinize bir delil olmaması için ve de size nimetimi tamalamam için” Allah’ın nimetini tamamlaması insanlara İbrahim’in kilesini kible kılıb, onların hanif milletinden olma sürecini tamamlamasıdır.

“Umulur ki hidayete ekrersiniz.”

Umulurki İbrahim’in kilesine dönersiniz.

152- “Beni”

itaatla

“hatırlayın ki ben de sizi”

mağfirette

“hatırlıyayım”

verdiğin nimetlere karşık

“bana, şükreden nankörük etmeyin”

151- “Nitekim size sizden bir rasul gönderdik.”

Sizin üzerinizdeki nimetimi tamamlamak için, sizden doğruluğunu ve nesebini tanıdığınız

“size bizim ayetlerimizi”

Kur’an’ı

“okuyan”

bu onlar üzerine delildir. Çünkü, tanıdıkları okuma yazma bilmeyen Muhammedin kendilerine kur'anı okuması onun peygamberliğin gerçek olduğunu göstermektedir.

“Sizi temizleyen”

Allah’a itaatla temizlenmenizi sağlayan size sizden bir peygamber gönderdiğimiz gibi size başka bulutlar da bulunduk.

153- “Ey iman edenler”

ahireti talep hususunda

“sabırla”

farzlar üzerine sebatla sizi günahlardan arındırmak için beş vakitle

“namazla Allah’tan yardım isteyiniz” “Şüphesiz Allah sabredenerle beraberdir.”²

154- “Allah yolunda öldürülenlere ölümler demeyiniz.”

Bu ayet Bedir şehidleri hakkında nazil olmuştur.² Onlar kendi aralarında falan öldü dünya nimetlerinden mahrum oldu diyorlardı. Bunun üzerine Allah’da onlara “benim yolumda öldürülenlere ölümler demeyin bilakis diridirler.

Çünkü şehidlerin ruhları cennete, yeşil kuşların kursaklarına istirahat ederler.

“Fakat siz farkında değilsiniz”³

Fakat siz onların nice nimetlere, nice devetlere erdiğini bilemezsiniz.

(1) Bu Kelbi’nin sözüdür. Nitekim semerkandi bunu Bahrululum isimli tefsirinde: 1/511’de zikrette Vahidi’de Esbabda shf: 78 de zikretti. Fakat ona nisbet etmed.

(2) Tefsir: Alah onların yanındadır, onlara yardım eder, onları sahipsiz bırakmaz.

(3) Bu hadis Kaab b. Malik’ten geldi.

Ahmed bu hadisi: 6/186 zikretti Arıdatül-Ahvazi: 7/140 Bkz. Tirmizi bu hadis hakkında söyle dedi. Hasen ve sahihtir.

(1) Bu hadisi Buhari tefsirinde, Fethu’l-Bari:8/176’da Müslim: 1277 Numarayla Malik Muvatta’ında: 1/377 Nesai Tefsirde: 1/199’da Beyhaki Sünen’de 5/96 tahrir ettiler.

155- “Muhakkak biz sizi imtihan edeceğiz.” “Korkudan”

düşman korkusundan

“açlıktan”

kıtlıktan,

“mallarınızın eksilmesinden” “canlarınızın”

ölüm hastalık şehadet yaşlılık gibi nedenlerle

“eksilmesinden” “ve meyvelerin eksilmesinden”

tabii afetlerden ve evlatlarınızın ölümünden dolayı sizi ciddi ciddi imtihana çekeğiz. Kim bunlara sabrederse sevabı hak eder, kemde sabretmez se sevapdan mahrum olur. Bu manaya ayetin devamı işaret etmektedir. Şöyle ki

“sabredenleri müjdele”.

156- O sabredenler

“ki onlara bir musibet eriştiğinde derler ki Biz Allah içiniz ve ona döneceğiz.”

Mallarımız Alah’ındır biz de onun kuluyuz o bize dilediğiniz yapar. İşte bu insanlara Allah mağfiret vadetmektedir.

157- İşte onların üzerine Rablerinden salavat mağfiret

“rahmet”

nimet

“vardır. İşte hidayete erenler de onlardır”

cennete, semada, doğruluğa ve hakikata ulaşanlar onlardır.

158- “İşte Safa ve Merve”

Mekke’de bulunan iki tepe

“Allah’ın”

kendisi ibadet edilen nişanlarındandır.

“Kim beyti”

Ona tamiz edere

“haccederse”

hacc mevsimimde ona tazimde bulunarak ziyaret ederse

“veya ümre yaparsa”

hacc mevsiminin dışında ona ziyarete yönelirse

“onun üzerine bu iki tepeyi tavaf etmesinden dolayı bir günah yoktur.”

Cahiliye döneminde Safa ile Merve tepeleri üzerinde birer tane put vardı, cahiliye arapları tavaf esnasında bu putarı mesh ederlerdi. Müslümanların safı merve arası tavafı kerih göçmeleri üzerine Allah bu ayeti inzal etti:

“Kim kendi isteğiyle bir hayır işlerse”

üzerine farz olmayan bir namazı veya zekatı, veya tavafı, yahudda herhangi bir iyilikte bulunursa

“şüphesiz Allah şakirdir”

Onun amelinin karşığını verendir, onun niyetini de bilendir.

159- “Şüphesiz bizim indirdiğimiz açık delilleri”

recmi hadleri ve diğer ahkâmı

“ve hidayeti” “Onu kitabta insanlara”

İsrailoğullarına

“açıkladıktan sonra” “gizleyenler varya işte onlara Allah ve lanet edebilen herkes lanet eder”

Yalnız cin ve insanlar müstena.

160- “Yalnız tevbe edenler”

kesmekten vaz geçenler

“amellerini islah edenler”

Muhammed’in sıfatını açıklayanlar yokmu?

“işte ben onların tevbesini kabul ederim”

Onların üzerine rahmetini indiririm.

161- “Şüphesiz ayetlerimizi inkar edip kafir olarak ölenlerin üzerine Allah’ın meleklerin ve tüm insanların”

müminlerin

“laneti vardır.”

162- “O”

lanet

“içinde ebedidirler, onlardan azap hafifledilmez. Onlara muhlet de verilmez.”

Artık, onlar için, tevbe günahıtan dönmek, günahlarını affettirmeksizin zaman çokgeç, çünkü sorumluluk dönemi kapanmıştır.

163- “Sizin ilahınız tek bir ilahtır.”

Müşriklerin Allah’tan başka taptıkları 360 putları vardı, bundan dolayı onların tek bir ilah olduğunu şöyle açıklardı.

“Sizin ilahınız tek bir ilahtır”

Onu uluhiyyetti bir ortağı olmadığı gibi, zatında da bir benzeri yoktur.

“Rahman ve rahim olan ondan başka ilah yoktur.”

Allah’ın onların uluhiyetle Allah’a eş koşmalarını reddetmesine müşrikler çok şaşırarak:

“Muhammed tek bir ilahınız olduğunu söylüyor eğer doğru ise buna bir delil getirsin.” dediler bunun üzerine Allah bundan sonra gelen ayeti indirdi.¹

(1) Bu hadisi Said b. Mansur süneide feryabi süneninde, Beyhaki Saabul imanda Vahidi Esbab-ı Nüzul’da shf: 89’da Ebi’d Daha kanalından tahric etti. Suyuti Lübabun Nukul shf: 31’de bu vardır. Benim görüşüm Ebu’d-Duhan’ın ismi Müslim b. Subyh el-Hemedina’dır. Kunyesi ile meşhurdur. Râbia’dan olup güvenilir fazıl bir zatır. Yüz senesinde vefat etti. Bkz. Takribüt tehzib shf: 530

164- “Şüphesiz yer ve göklerin yaratılmasında”

İkisinin büyüklüğünde ve cüzlerinin çokluğunda

“gece ve gündüzün birbirini ardında gelişinde”

insanlara ticaret vs. faydalı şeylerle denizde akan gemilerde, Allah’ın gökten su indirip onunla yeri diriltmesinde kuruduktan sonra yeniden yeşermesinde

“her canlıyı yeryüzüne yaymasına, rüzgarları çevirmesinde”

Rüzgarları güneyden kuzeye, kuzeyden güney, sıcaktan soğuya, soğuktan sığağa geçirmesinde “Allah’ın emrine boyun eğrildirilmiş yer ve gök arasındaki bulutları çevirmesinde elbette düşünen bir topluluk için Allah’ın birliğine dair birçok işaretler vardır bir çok deliller vardır. Allah bu ayetle yaratıcı ve onun birliği hakkında nasıl delil getirildiğini onlara öğretti ve onları ayetleri hakkında düşünmeyi, yaratıkları hakkında ibret olmaya çağırdı. Sonra da, bu delillere rağmen taptıklarının bu anlatılanlardan hiç birini yapamıyacaklarını bilerek Allah’a ortaklar edinen bir toplumu Allah haber verdi, ve şöyle dedi:

(1) **Bahire:** Araplar bir dişi deve beş batın doğrurur. ve beşincisi erkek olursa bu deveyi kulağını yarıp serbest bırakıp bir daha da ondan her türlü faydalanmayı kendilerine haram sayarlar, deveye de bahire adı verirlerdir.

Vasile: Cahileyye arapları koyun dişi doğrusu kendilerinin, erkek doğurursa tanrılarının sayarlar, eğer ikiz olarak biri erkek birini dişi doğurursa” kardeşine kavuştu.” derler dişinde dolayı erkeğini de tanrılarına adamaktan vaiz geçerler, bunada vesile derlerdi.

Saibe: Araplar kendilerinden birinin başına bir musibet gelirse, başına musibet gelen bundan kurtulursam devam seyip olsun diyerek nezuh eder, ondan hertürlü faydalanmayı kendine haram eder deveye de saibe derdi:

165- “İnsanlardan bazıları Allah’tan başka, Allah’ı sever gibi sevdikleri eşler edinirler.”

Bunlar bir kısmı diğerk bir kısmının dengi olan putlardır. Müminlerin Allah'ı sevdiğigibi onlar da putlarını severler. Fakat

“İman edenler Allah’a sevgisi daha kuvvetlelidirler.”

Çünkü kafir mabudundan bela vakti yüz çevirir. Müslümanlar ise ne darlıkta ne bollukta, ne dirlikte eşitlikte hiçbir zaman Allah’dan yüz çevirmez

“Ah bir bilseler zulmedenler”

kafir olanlar azabı gördükleri zaman bütün kuvvetin Allah’a ait olduğunu) Allah’ın kuvvetini ve azabının şiddetini bir anlaşılar Allah’a eş edinmeni zararını o zaman anlarlar.

166- “O gün tabi olunanlar, tabi olanlardan uzak durdular.”

Bu ayet bir önceki ayetle bağlantılıdır. Çünkü mana: Allah’a eş koşularak peşinden gidilenler azabı görün tabilerinde uzak durdukları zaman şühesiz Allah azabı şiddetli olandı. Ogün uyulanlar uyanlara üzerinde bulunduğunuz sapıklığa biz sizi çağırmadık” derler.

“Aralarındaki tüm ilişkiler koptu”

O gün uaralarında dünyadaki akrabalıktan sevgiden eser kalmamıştır, sıkı arkadaşlıklar düşmanlığa dönüşmüştür.

167- “Uyanlar dedilerki: Keşke dünyaya dönüş tekrar mümkün olsa da biz de onlardan onların bizden uzak durduğu gibi uzak dursaydık. İşte böyle Allah amellerini kendilerine esef üzüntüsü pişmanlık olarak gösterir.”

Onların kendilerini Allah’a yaklaştırsın diye putlara yaptıkları ibaretleri, sevabını ümit ederken kendilerine azab sebebi olunca ah vah ederek feryadı pişmana dalarlar.

168- “Ey iman edenler yeryüzündeki halal ve temiz olanlardan yişiniz.”

Bu ayet Saibe, Vasile ve bahireyi kendi nefislerine² haram kılanlar hakkında nazil olmuştur.¹

(2) Bu Ebi Salih kanalında gelen kelbinin sözüdür: Her iki side yalancılardandır. Bkz. Esbab-ı Nuzul shf: 81, Bahric ul- Ülum c: 1- shf: 530

(1) Enam suresi ayet: 145.

Allah bunların etinin helal olduğunu ve onu haram kılmanın şeytanın işinden olduğunu belirtti. Ve şöyle buyurdu:

“Şeytanın adımlarına uymayınız.”

Bundan sonra şeytanın düşmanlığını açıklar.

169- “Şeytan size yalnız kötülüğü”

İşyani ve çirkinlikleri ve de Allah size haram kılmadığı halde hayvanların ziraatın Allah adına haram olduğunu söylemenizi emreder.

170- “Onlara Allah’ın indirdiğine tabi olunuz dendiğinde”

Allah’ın helal kıldığı ziraatı, hayvanları vs. haram sayanlara Allah’ın indirdiğine uyunuz dendiğinde

“Şüphesiz biz babalarımızı üzerinde bulduğumuz şeylere uyarız derler.”

Allah onları bu sözlerinden dolayı ayıplalıp nehyerek şöyle buyurdu:

“Babaları hiç bir şeye akledemediler ve de doğru yolu bulamıyor idiyşelerde mi?”

Babalarına tabi olurlar. Manayı özetleyecek olursak: Onlar babalarına cahil olsalar bile uyacaklar mı?

Bundan sonra kafirlere bir benzetme yapıldı:

171- “Kendilerine verilen öğütde Allah’a davet edilişlerinde inkar edenlerin misali bağırıp çağırmalarından başka bir şey duymayan”

duyduğunu da anlayı düşünemeyen çobanı kendilerine bağırın koyun

“gibidir”.

İşte kafirler böyledir, peygamberi koyun gibi dinlerler ama içeriğini anlamazlar. Çünkü kendilerine emr edileni öğrenmek istemiyorlar. Onlar

“sağır, dilsiz ve kördürler?”

Bundan sonra da müşriklerin haram kıldığı her hellere anlatıldı.

172- “Ey iman edenler! Size verdiklerimizin temizlerinden yişin.”

Müşriklerin kendi kendilerine haram kıldığı hayvanlardan ve zirai ürünlerden faydalanın.

“Allah’a şükr edin eğer yalnız ona ibadet ediyorsanız.”

Tek ilahınız olması sebebiye Allah’a kulluk üzerinize nasıl vacibse ona şükretmek öyle vacibdir, çünkü o size nimet verendi. Bundan sonra da Allah tarafından haram kılınanlar anlatıldı.

173- “Allah yalnız ise ölüyü”

kesilmesi gereken yerden kesilmeden ruhu bedenizden ayrılan ölü hayvanları

“kanı”

akan kanı çünkü de bu iki gruba girmektedir.¹ Peygamber bir hadislerinde

“Bizi iki kan ve iki ölü helal kıldı”

buyurmuştur.

“domuz eti”

domuzun¹ yenebilecek bütün cüzleri eti, sütü vs. haram kılınmıştır. Burada domuzun etine sözün tahsis edileşi yemek deyince eti kastolunmasından dolayıdır.

“Ve Allah’tan başkası adına kesilenler”

putlar adına kesilen ve Allah’ın ismi anılmadan kesilenler.

“Kim mecbur kalırsa”

Kim zaruret halinde muhtaç olur ve zorlanırsa- Bu ayette batıl bir sözü söylemeye zorlanıldığı gibi haram bir şeyi yedirmek içirmek için zor kullanılırsa anlamını verenler de var. Başkasına

“saldırmadan ve aşırıya kaçmadan”

verse

“ona günah yoktur.”

(1) Bu hadisi Şafii El-Um’de: 2/425’de; Ahmedi Hanbel: 2/97’de İbni Mace 314 numarayla tahic ettiler. Hadisin senedinde bulunan Abdurahman b. Zeyd b. Eslem zayıf bir ravidir. Beyhaki aynı hadisi Sünen-i Kübrasında: 1/254 diğer bir yoldan ibni Ömer’den mefkuf hadis olarak rivayet etmiştir. Sonrada bunun hakına “Bu isnad sahihtir” demiştir.

“Şüphesiz Allah şafurdu”

günahları bağışlayandır. Ruhsat verdiği bir amelden dolayı hesaba çekmez. Çok esir gayendir. Zorla kalan ruhsatı yal gūnahtan esirgeyendir.

174- “Şüphesiz Allah’ın indirdiği kitaptan birşeyler bekleyen”

yahudi bilginleri

“Allah’ın kitabını az bir paraya sata”

Onlar kitaplarında bulunan Muhammed’in sıfatlarını gizlemeye karşılık rüşvet alırlar.

“İşte onlar karınlarına ancak ateş doldurular.”

Onların cezası ancak ateştir.

“Allah kıyamet günü onlara konuşmaz”

Onları mutlu edecek bir söz onlara söylemez.

“Onları temizlemez”

gūnahlarının kirinden onları arındırmaz.

175- “İşte onlar hidayete karşılık dalaleti, mağfirete karşılık azabı satın aldılar.”

Muhammed’in sıfatını gizlemekle, emrini inkar etmekle bunu yapmış oldular.

“Onlar ateşe -karşı ne kadar da sabırlıdır.”

Hakkı bırakın, batıla tabi olduklarından onları ateşe çağıran ve ona dayanıklı kılan şey nedir. Bu söz lafız itibarıyla soru olup mana itibarıyla onlara azar ifade eder. Bu ayetin manası hakkında şöylede denildi: Onlara ateşe karşı esaret verendir.

176- “Bunlar için bu azab, Allah’ın kitabı üzerinde ihtilaf edip durdukları kuranı hakka indirmesi sebebiyledir.”

Bu şiirdi, kehanettir, sihirdir diyerek kitapta ihtilafa düşenler

“uzak bir ayrılık içidedir.”

Hakka uzun bir ayrılığa düşmüşlerdir.

177- “İslamın başlangıçdan bir adam şehadet kelimesi getirir, herhangi tarafa doğru namaz kılar o hal üzere orada ona cennet vacib olur. Vakta ki Peygamber hicret etti, sonra farzlar nazil oldu. Nihayet kible Kabe’ye döndürüldüğünde bu ayet nazil oldu.”¹

“İyilik değildir”

başka şey yapmayıp sadece namaz kılmanız iyiliğin tamamı değildir.

“Fakat iyi”

iyilik sahibi o kimsedir ki Allah’a ahiret gününe, meleklerle kitaba ve nebilere iman edin malı da severek

“akrabalara”

bununla peygamberlerin akrabalarını kast olunduğu söylenmiş

“bununla ölü yakınlarının kasd olunduğunu söyleyenlerde vardır.”²

söylenmiş.

“Yolculara”

mukat-ı yabancı olarak sana uğrayanlara veya misafiri olarak ona inenlere

“boyunduruk altında bulunanlar” anlaşmalı kölelerini hürri için **“verdi.”**

Allah’la veya insanlarla

“sözleştikleri zaman sözlerinin gereğini yerine getirenler” **“Fakirlikte ve hastalıkta”** ve de Allah yolunda

“savaş zamanı sabredenler işte doğru olanlar onlardır.”

İşte bu sıfatları taşıyanlar imanlarında dürüst olanlardır.

178- “Ey iman edenler öldürülenler hakkında üzerinize kısas yazıldı.”

Araplardan biri soylu, şerefli aileden diğeri şerefle düşük akladen olan iki kişiden, şerefi düşük olan soyluyu öldürmüş. Soylunun yakınları “biz bizim kölemize karşılık hür, kadınıımıza karşılık erkeği, öldürür, bizim yaralımıza karşılık da karşı taraf iki kat yara açarız.” demişlerdi Allah’da bundan dolayı bu ayeti indirdi.

“Kısas sizi üzerinize yazıldı.”³

Farz kılındı. Öldürülenler arasında musavat ve mümaselete itibar edilmesi üzerinize farz kılındı ki, köleye karşılık hür kafire karşılık müslümanın öldürülmesi caiz olmasın. Çünkü denliğe itibar etmek vacibdir.

(1)Bunu İbni Cerir: 2/94’de Katade’den tahric etti. Bkz Esbab-ı Nuzül shf: 82; Lubab-un Nukul shf: 32.

(2) Asıl nüshada bu ifade yoktur.

(3) Bkz. Maide sûresi ayet: 45.

Bunu şu ayetten anlıyoruz

“Hür insan karşılık hür, köleye karşılık köle, kadına karşılık kadın”

Maide sûresinin 45 ayetinde de

“cana can”

diyerek bu konuya temas edelim mi hür kadına karşılık hür erkeğin, hür erkeğe karşılıkta hür kadını öldürüleceğine işaret olunmuştur.

“Kim”

öldürülen

“kardeşinin kanından dolayı”

kıssasını düşürecek

“affta mazhar olursa” **“uygun olana ittiba olunur”**

Kan sahibi olan affedinciye katile iyilikle ittiba etmek düşer. Herhangi bir sıkıntı ve sertliğe neden olmaksızın diyeti olan malı istemesi gerekir. Kendisinden mal istenen kişide affediciye o malı güzellikle geciktirmesizin ödemesi gerekir.

“Bu rabbiniz tarafından bir hafifletme ve rahmettir.”

Burada Allah’ın rahmeti bu ümmete kısas, afu ve diyeti arasında tercih yapabilme hakkı tanınmasıdır. Bu hak sadece bu ümmete tanımişti. Bundan sonra

“kim haddi aşarsa”

diyeti aldıktan sonra katili öldürerek¹ zulm işlerse

“ona da bir azab vardır.”

179- “Sizin için kısasta hayat vardır.”

Kıssasın yürürlükte olmasında hayat vardır. Şöyleki eğer katil öldürülürse öldürmeye yeltenen herkes öldürmekten vazgeçer. Çünkü bilirki, öldüren öldürülür böylece kısas hem öldürülenin ve hem de öldürenin yaşa olur.

“Ey Ulul-Elbab”

Ey akıl sahipleri

“Umulurki siz”

kısas korkusuyla kan dökmekten

“sakınırsınız.”

180- “Sizin üzerinize yazıldı...”

Cahiliye arabları mallarını gösteriş ve şöhet için uzak akrabalarına vasiyyet ederler, yakın akrabalarını da fakirliğe terk ederlerdi, işte bundan dolayı Allah buyurdu ki:

“Sizden birinize ölüm hazır olduğunda”

alemetleri belirlediğinde

“eğer bir hayır”

mal

“bırakacak olursa vasiyyetini uygun bir şekilde anne babaya ve yakın akrabaya olacağı muttekilere”

şirkten korunanlara

“icrası vacib bir hak olarak üzerinize yazıldı.”

Farz kılındı bu ayet miras ayetiyle nesh edildi.² Binanen aleyh şimde kimseni üzeine vasiyet farz değildir, ve had da varise vasiyyet caiz bile değildir.

181- “Kim işittikten sonra onu değiştirirse”

şahidlerden her kim vasiyyeti ölümünden dinledikten sonra değiştirirse

“onu”

değiştirmenin

“günahı yalnız onu değiştirenlerin üzerinedir.”

Ölüm ondan uzaktır.

“Şüphesiz Allah”

vasiyyetde bulunanın vasiyetini

“işiten ve”

niyetini

“bilendir.”

(1) İbni Abbas’dan dedi ki: “İsrailoğulları için kısa vardı. Ama diyet yoktu. Allah bu ümmet hakkında şöyle buyurdu: Öldürülenler hakkında sizin üzerinize hür insana karşılık hür köleye karşılık köle, kadına karşılık kadın olarak kısas farz kılındı. Kim kardeşinden dolayı diyeti kabul etmektir. Bununla ilgili hadisi Buharî tefsirin 8/176’da Nesai, tefsirinde 1/313’de Beyhaki, Sünen’de 8/51’de tahrir ettiler.

(2) Mekki el-Kaysi dedik: Bunu nesheden şeyin ne olduğu hakkında ihtilaf edildi. Mütevatir sünnetin kuranı neshetmesi caiz görenler şöyle dedi: Anne babaya vasiyyeti farz kılan hükmü nesheden Peygamberden mutevitirler için vasiyyeti farz kılan hükmü nesheden ise miras ayetidir. Kur’an’ın sünneti neshetmesi caiz görenler ise şöyle dedi: Anne babaya vasiyyeti emreden hüküm şu ayetle nesholdu. “Anne-babaya, o ikisinden her birine 1/ 6 altında bir) vardır.

En-Nasih ve’l-mensuh li’n-Nuhhas shf: 2; En-Nasih ve’l-Mensuh li Hibetillah b. Selame shf: 16; Nasih’ıl-Kuranıl Aziz li İbni Bariza shf: 25.

182- “Kim vasiyette bulunanın hata en veya günah işlemesinden korkarsa”

Kim vasiyette bulunanın bilerek veya bilmeyerek malının tamamını veya bir kısmını varislerden bir kısmına vasiyyet edenin bu davranışı bilir müverrisin ölümünden sonra vasiyyet olanlarla vaislerin arasını islah etmek için değiştirir ve

“islah ederse” “ona bir günah yoktur.”

Çünkü o bulucudur.

183- “Ey iman edenler! Sizden öncekiler üzerine oruç yazıldığı gibi sizin üzerinize de yazıldı.”

Ey iman edenler sizden öncekiler üzerine oruç farz kılındığı gibi size de ramazan ayında oruç tutarak ibadet etmek farz kılındı.

“Umulur ki korunursunuz”

oruç zamanı yemeden içmeden, cinsel ilişkiden uzak durmanız için.

184- “Sayılı günler olarak”

Sizden kim Ramazan ayında hasta veya yolcu olup orucunu yerse

“onun üzerine”

yediği günler

“sayısınca diğer günlerde oruç tuması gerekir.” “Orucu güç yedirenlerin üzerine fidye vermek, bir miskini doyurmak gerekir.”

İslamın başlangıcında, oruç tutabilecek durumda olanların oruçlarını yemeleri ve bunun yerine yedikleri her gün için bir miskini doyurmaları caizdir. Bu hüküm şu ayetle neshedildi.

“Sizden kim ona şahid olursa onda”

o ayda

“Oruç tutsun.”¹ “Kim gönüllü olarak bir hayır işlerse”

bir kişiyi doyuracak miktardan daha fazla fidye verirse

“o hayır ona aittir. Oruç tutmanız sizin için daha hayırlıdır.”

Oruç tutmak, oruç yiyip fidye vermekten sizin için daha hayırlıdır. Yukarda da geçtiği üzere bu hüküm ayetin neshinden önce geçerli olmuştur.

185- “Ramazan ayı öyle bir aydır ki onda Kur'an indirilmiştir.”

Şu sayılı günlerden ibaret olan ramazan ayının kadir gecesinde kuranın tamamını levhi-i maffuzdan indirilip dünya semansındaki beyti-izzete koyuldu. Bundan sonra da cebrail onu 20 yirmi senede Muhammed’e parça parça

“insanlara hidayet olarak”² “ve doğruyu açıklayıcı olarak”

halali haramı doğruyu yanlış hadleri ve hükümleri açıklayıcı ayetler olarak

“ve furkan olarak”

haklı batıldan ayırıcı olarak indirdi sizden kim bu aya erişirse sizden kim bu ayı kendi beldesinde idrak ederse

“o ayda oruç tutsun”

Ve kim de hasta veya yolculuk hali üzere olursa onunda sayılı diğer günler de oruç tutması gererir.

(1) Bunu Buhari’nin Seleme b. Ekva’dan rivayet ettiği hadis desteklemektedir. Dediki: Oruç tutmaya zor güce yetirenler üzerine miskini doyurmak gerekir: Bir kimse orucunu yemeyi ve fidye vermeyi istemesi üzerine önceki hükmü nesheden bu ayet nazil oldu. Fethul Barî: 8/181. Aynı hadisi Müslim: 145 nuarıyla tahrir etti. Ebu Davud: 315 numarıyla, Nesai, tefsirinde: 1/217’de Nuhsas Nasihında shf: 26 tahrir ettiler.

(2) Bu haberi İbni Cerir: 2/144’de İbni Abbas ve Said b Cübeyr kanalından tahrir etti.

Hastayla yolcunun oruç tutmakla tutmamak arasında serbest bırakılması bir daha zikredildi. Bundan önceki ayette oruç tutmakla tutmamak arasında muhayerlik hastaya, yolcuya mukime tanırken bu ayette mukime muhayyerlik neshedilip¹, hastaya ve yolcuya muhayyerik zikredilmek suretiyle baki bırakıldı.

“Allah”

yolcuya ve hastaya ruhsat vererek

“size kolaylık diler, size zorluk dilemez.”

Çünkü Allah sizin üzerinize dinini ve katılaştırır, nede daraltır.

“Allah”

sağlanığınıza kavuştuğunuzda vatanınıza döndüğünüzde daha önce yediğiniz oruçların kazasını tutarak

“sayıyı tamamlamanızı”

ve bayram geçesi şevval ayının hilali görüldüğünde size doğru yolu dinin kanunlarını

“gösterdiğinden dolayı Allah yüceltmenizi ister.”

186-

“Sana kullarım benden sordukları zaman.”

Sabahaden bazıı Peygambere:

“Rabbimiz çok yakın mı ona fısıltıyla dua edelim, yoksa uzak mı ona nida ile dua edelim.” demeleri üzerine Allah bu ayeti indirdi.²

“Şüphesiz ben yakınım”

burada yakınlıktan murad bilgice yakınlıktır.

“Bana dua edenin duasına du ettiğinde cevap veririm”

duasını dinlerim

“onlarda bana”

itaat ederek peygamberleri tasdik ederek

“cevap versinler” “ve bana iman etsinler umulurki doğru yola erişenler”

doğru yola erişmek ümidiyle bana iman etsinler.

187- “Size oruç gecesi helal kılındı.”

İslamın ilk yıllarında yatsıdan sonra yeme -içme ve oruç gecesi cinsel ilişki helal değildi. Allah bunların hepsini tecrin doğumuna kadar helal kıldı.

“Eşlerinle cinsel ilişkide bulunmak Onlar (bu ayette) sizin sizde onların”

cinsel ilişki anında

“elbiseleriniz” “Allah sizin nefislerinize ihanet ettiğinizi bildi ve tevbenizi kabul edip sizi affetti.”

Allah sizin ramazan geceleri hanımlarınızla cinsel ilişkiye girerek nefislerinize zulmettiğinizi bilmektedir. Ömer b. Hattab ve başkaları bunu işlemişler sonra da Peygambere gelerek onu sormaları üzerine ruhsat olarak bu ayet inmiş ve şöyle buyurmuştur:

“Allah sizin tevbenizi kabul etti”

Sizden izin verdi, izinden önce yaptıklarınızdan dolayıda

“sizi affetti”

Şimdi onlarla cinsel ilişkiye girin, Allah’ın size yazdığını isteyin size tayin ettiği çocukları isteyin.

“Gecenin tamamında şu takva siyah iplik beyaz iplikten”

Sabahın beyazlığı gecenin karanlığından

“ayrılıncaya kadar yişiniz içiniz. Sonra orucu geceye tamamlayınız.”

Cimanın itikafi ifsad edeceğinden dolayı

“Siz mescidlerle itikaflayken onlarla cinsel ilişkide bulunmayın”

Bunlar bu zikrettiğimiz hükümler Allah'ın sınırlarıdır, onlara yaklaşmayın.

“Allah insanlara ayetlerini işde böyle açıklar umulurki onlar”

haramlardan

“korunurlar.”

(1) Bu Muaz b. Cebel'in İbni Ömer'in, İkrime'nin, Ata ve Hasan Basri'nin görüşü olup Şafii'de aynı kanaatte olduğu belirmiştir. Bkz. El-İdah shf: 150, Ahkam'ul-Kuran li'l-Herasi: 1/2.

(2) Bunu İbni Cerir: 2/158 de Muaviye b. Hide es-Sahabiden tahrir etti. Dedi ki: Bir bedevi arab peygambere geldi metinde gezen sözleri söyledi bkz. Lübab'un-Nukul shf: 33 İlmni Ebi Şeybe musannafında: 1/108'de Kaab'dan tahrir etti. Dedi ki: Musa (s.a.v) dedi ki:

“Ey rabbim yakınsan sana fısıltıyla dua edeyim, uzaksan sana bağırarak dua edeyim.” Allah şöyle buyurdu:

“Ey Musa! Ben, beni onunla beraberim.” Bunun üzerine Musa dedi ki:

“Ey Rabbim biz seni zikrederken sürekli aynı durumda kalmayız.” Allah dedi ki:

“Nedir o?” Musa dedi ki:

“Çünüblüktün ve tuvalette olmaz.” Allah dedi ki:

“Ey Musa Alâ külli hal beni zikret.”

188- “Mallarınızı aranızda batıl yollarda yemeyiniz.”

Bir kısmınız diğer bir kısmınızın mallarınızı ihanet, gasb, hırsızlık ve kumar gibi şeriatla helal kılınmayan yöntemlerle yemesin.

“Onları hakimlere uzatmayınız”

başkalarının hakkını ele geçirmek için rüşvet olarak vermeyin.¹

“Günah yollarla insanların mallarına bir kısmını yemek için”

Yaptığının helal olmadığını, batıl yolda olduğunuzu

“siz biliyorsunuz.”

189- Muaz b. Cebel'in Peygamber ayın artıp eksilmesinden sorması üzerine Allah bu ayeti indirdi:

“Sana doğan aylarlardan soruyorlar” ayete geçen ehil tüm hilalin çoğuludur.

“Dediki: Onlar, insanlar ve hac için vakit ölçüleridir.”

Allah hilalin artıp eksilmesinde haccın borçların müddetinin kadınların iddet bekleme surelerinin işçilerinin ücretlerinin gebelerin gebelik surelerini vd.'nin vaktinin belirlemesinde birçok hikmet olduğunu bildirmektedir.

“Evlere arkalarından girmeniz iyilik değildir.” “Fakat iyilik”

Allah'a karşı gelmekten

“korkanın iyiliğidir.”

Burada Allah cahiliye adetlerini terketmelerini emretti.²

“Evlere kapılarından giriniz.”

190- “Allah yolunda savaşınız...”

bu ayet Hudeybiye musalahası hakkında nazil oldu.³ Müşrikler mecside haramı tavafftan alıkoymasına üzerine Peygamber onlarla ertesi sene mekkede üçgün kalma şartıyla anlaşp Medineye döndü. Vaktaki ikinci sene Muhammed ve ashabı kaza ümresi için hazırlandıklarında kureyşin anlaşmalarına sadık kalmayıp, onları mescid-i haramı tavaf etmekten alıkoymak için onlarla savaşaçağından endişe ederek, haram ayda ve haram beldede savaş yapmaktan hoşlanma malları üzerine Allah bu ayeti indirdi ve şöyle buyurdu:

“Allah yolunda”

onun dini ve itaat uğrunda

“sizinle savaşanlarla”

Kureyş'le savaşınız ve haddi aşmayınız zulmetmeyiniz sonra haramda savaş başlatmış olursunuz.

(1) Ebu Nuaym ve İbni Asakir Şam tahirinde Sudri'is-Sağir tarihinde İbni Abbas'dan tahriç ettiler. Bu tarihin zayıflığı gizli değildir. Bkz. Lubab'un-Nukul shf: 35, Esbab'un-Nüzul: 85.

(2) Bkz. İbni Cerir: 2/187; Esbab'un-Nüzul shf: 86.

Lubab'un-Nukul shf: 36. Bunu Hakim Müstedrek'inde tahriç etti. 1/483 ve bunun hakkında şöyle dedi:

“Bu hadis Buhari ve Müslim'in şartlarına göre sahihtir.” Zehebi de aynı kanaatte olduğu belirtmiştir.

(3) Bu söz Kelbi kanalından gelmiş olup ibni Abbas'a aittir. Bkz. Esbab'un-Nüzul shf: 87, Lubab'un-Nukul shf: 36, Bahru'l-Ulum: 1/179. Denildi ki: Bu ayet Medine'de nail olan kıtal hakkındaki ilk ayettir. Bu ayet nazil olduktan sonra Peygamber kendisiyle savaşanlar savaşır savaşmayanlar ise savaşmamandır. Bu durum

“onlar sizinle toptan savaştığı gibi sizde müşriklerle toptan savaşın” ayeti inene kadar devam etti.

191- “Onları bulduğunuz yerde”

tuttuğunuz yerde

“öldürünüz” “onların sizi çıkardığı yerden”

Mekke’den

“siz de onları çıkarın” “fitne öldürmekten daha şiddetlidir.”

Onların Allah’a şirk koşması, haram beldede sizin onları öldürmenizden daha büyük günahtır.

“Mescidi haramın yanında onlar sizinle savaşmadıkça sizde onlarla orada savaşmayın.”

Müşrikler başlatmadıkça, müslümanlar savaşa girişmekten veya adam öldürmekten nehyolundular.

“Eğer onlar sizinle savaşırsa onları öldürün”

Onlar mescidi haramın yanında sizinle savaşa başlatırsa, sizinde onlara karşı savaş etmek düşer. Sonrada onların vazgeçmelerini şöyle açıklar. Onlar savaştan şirkten küfürden vazgeçip müslüman olurlarsa

“Şüphesiz Allah bağışlayandır, esirgeyendir?”

Allah, onların daha önce yaptıkları küfürlerinden ve savaşlarından dolayı işledikleri günah affeder. Çünkü Allah savaş ve inkarlarından sonra, onların tevbe ve iman etmelerini kabul ederek kendilerine nimet verendir.

193- “Fitne kalkıncaya kadar”

Onlar müslüman oluncaya kadar

“ve din”

ibadet ve itaat yalnız

“Allah’ın oluncaya kadar onlarla savaşın.”

İnkardan

“vaz geçeserlerse düşmanlık”

savaş ve ganimet alma

“yalnız zalimlere”

kafirlere

“karşıdır.”

194- “Haram ay haram aya karşılıktır.”

Onlar sizinle haram ayda savaşılırsa, sizde onlarla haram ayda savaşın

“hurmetler denktir.”

Onlar sizin için bir hürmeti çiğnerse, sizde onlar için dengi bir hürmeti çiğneyiniz. Allah müslümanların hürmeti çiğnemeyi başlatan taraf olmamasını fakat yapılan bir hürmeti çiğnemeye dengiyle karşılık verenler olmasını bildirmektedir.

“Kim size saldırırsa siz de ona size saldırdığı kadar saldırın.”

195- “Allah yolunda harcayın”

Allah’a itaat uğrunda cihad ve diğer şeyler için sarfedin

“kendi ellerinizde kendinizi tehlikeye atmayınız”

Cihad için harcamayı bırakmayınız. ve iyilik edin Allah’a karşı sevabda ve nimetlerini size geri getirmesinde iyi zan besleyiniz.

196- “Haccı ve umreyi Allah için tamamlayınız.”

Haccın kendine has ibadetlerini, gereklerini sünnetlerini hasılı kelim hac ve ümrede olan ibadetlerin tamamını eda ederken hac ve ümreyi tamamlayınız.

“Eğer alıkonursanız”

tamamlamaktan men edilerseniz

“kurbanıdan kolay gelen vardır.”

Üzerinize kolayınıza gelen beytullah hediye edilecek kurban kesmek vacib olur.

Kurbanlıkların en büyüğü iri deve ve sığır-inek ortası normal bir sığır inek küçüğü ise keçi-koyundur.

“Başlarınızı traş etmeyiniz.”

İhramda çıkmayınız

“kurbanlık yerine uluşana kadar”

bırak alimlerini ve başka bazı alimlere göre kurbanlığın kesim yeri Mekke olup bunlara göre ayetin anlamı mekke’de kesilinceye kadar başka alimlere göre ise imamı safiye göre kurbanlığın kesim yeni hacıları çevirildiği yerdir.

“Sizden kim hasta veya başında bir ezası olursa”

ve tıraş olursa üç gün oruçtan vey Altı müsken doyuracak yemek sadaka veya kurban keserek fitneye vermesi gerekir. Düşmandan

“güvene çıktığınızda”

veya hacınızda düşmandan his korku olmazsa

“kim hacca kadar umreyle faydalanırsa”

Mekke’ye ihramlı olarak gelir, hac aylarında Mekke’de ümre yaparsa o yıl hacı ifa edene kadar mekke ihramsız kalırsa ve ihramın yasaklarında faydalanırsa onu kurbandan kolay gelen gerekir eğer kurban parasını bulunamazsa hac aylarında 3 gün, döndüğünde de 7 gün oruç tutması gerekir. Baştan ayrıldıktan sonra böylece tam on gün olur. Emrolunduğunuz kurban ve oruç ailesi meserdi haramda

“oturmayanlar içindir.”

Mekke halkından başkaları içindir.

197- “Hacc belirli aylardadır.”

Hac ayları belirlidir. Bunlar şevval, zilkaade, zilhicceninde dokuz günüdür.

“Kim kendine bu aylarda”

ihrama girerek telbiye getirerek

“haccı vacib kılsa ona hacda cinsel ilişki masiyyeti irtikab”

arkadaşını kendine kızdıracak kadar onunla

“cidal yoktur.”

Binaen aleyh bunun anlamı şudur: Cinsel ilişkiye girmeyiniz, fiske işlemeyiniz, münakaşa etmeyiniz.

“Ne hayır işlerseniz Allah onu bilir.”

Onun karşılığını size verir.

“azık edininiz.”

Bu emir azıksın olarak hac aden ve biz mütevekkilleriniz diyen sona da inkardan dileyen nicesine zuleden, nicesinin de malını gasb eden bir kavim topluluk hakına nazil olmuştur.¹ Ve şöyle buyurmuştur: Geçineceğiniz kadar

“azık edininiz.” “Şüphesiz azığın en hayırlısı takvadır”

Şüphesiz siz tavaya ile yüzününük dilencilikten nefislerinizi zulumden alıkoyabilirsiniz.

(1) Bu söz İbni Abbas’a ait olup İbni Cerir: 2/279’da el-Esbab’da shf: 93’de zikrettiler.

198- “Sizin üzerinize bir günah yoktur.”

Bir topluluk hacda ticaretle uğraşan ve deve çobanlığı yapanın haccının kabul olmadığını iddia ediyordu. Bundan dolayı Allah rızık talep etmede bir günah olmadığını bu ayetle bildirdi.

“Rabbinizden lütuf istemeniz sizin üzerinize günah değildir.”

Hacca ticaretle rızık aramanız size günah değildir.

“Arafattan ayrıldıktan sonra meşarı-haramın yanında

dua ve telbiye ile

“Allah’ı zikredin” “Onu zikr edin nitekim o size hidayet etti.”

Onun sizi hidayetne arşılık o sizi hidayet ettiği gibi siz de arzu zikredin.

“Onun yolunu göstermesinden önce siz sapıklardandınız.”

Onun hidayetinden evvel sapıklıktan başka bir meziyyetiniz yoktu.

199-200- “Sonra insanların boşaldığı yeren sizde boşalınız.”

Kureyş’ten başının boşaldığı yerden sizi de boşalınız. Çünkü onlar ve biz Allah’ın haram beldesinin halkıyız” derler ve Arafatta vakfe yapmayıp müzdelifede vakfe yaparlardı. Bunun üzerine Allah onlara diğer insanlar gibi arafatta vakfe yapıp oradan akın akın ayrılamaların emretti.

“Hac ibadetinizi bitirdiğinizde”

Hacca emrolunduğunuz ibadetlerden ayrıldığınızda.¹

“Babalarınızı andığınız gibi Allah’ı anın hatta ondan daha şiddetli bir şekilde”

Araplar hacdan sonra babalarını övünç nedenlerini anarlardı. Allah kendisinin babalarından daha kuvveti anılmasını emretti.

“İnsanlardan bir kısmı rabbimiz bize dünyada ver derler” “Onların ahirette bir nasib yoktur”

Müşrikler Allah’dan malı, deve, koyun istiyorla, ahirete dair bir şey istemiyorlardı. Çünkü ona inanmayılardı müslümanar ise hem dünya hem de ahiret saadeti isterler. Bunu kuran şöyle ifade ediyor.

201- “Onlardan bazıları der ki: Rabbimiz bize dünyada hasen”

senin razı olduğun ameli ver ahirette cennette de hasene ver

“ve bizi cehennem azabından azabından korur.”

202- “İşte onlara kazandıklarından bir nasib”

yaptıkları amellerin sevabı

“vardır.” “Allah”

bunlarla ilgili

“hesabı çabuk görendir”

Çünkü o bunların günahlarını affeder. İyiliklerinin sevabını kat-kat verir.

203- “Allah’ı sayılı günlerde anın”

Teşrik günleri namazlardan sonra teşvik tekbiri getirin.

“Kim”

teşrik günlerinden

“iki gün içinde”

minadan Mekke’ye

“dönerse ona”

acele etmesinden dolayı

“günah yoktur.”

Kim erken gelemeyip

“gecikir”

üçüncü güne kalırsa onada gecikmesinden dolayı

“günah yoktur.” “O korunan kişiye”

Haccda Allah’ın koyduğu sınırlardan bir şeyi kaybetmekten sakınan kimse için günahlardan uzak durmak söz konusu olabilir.

204- “İnsanlardan öyleleri vardır ki sözü hoşuna gider..”

Yani Ahnes bin Şüreyk² bu adam tatlı delilli iyi görünümlü içi kötülük dolu bir munafıktır. Onun hakkında Kur’an buyuruyor ki:

“İnsanlardan öylesi vardır ki dünya hayatına dair sözü hoşuna gider.”

Çünkü onun sözü insanların hoşuna gider lakin onun ahirette bir sevabı yoktur.

“Kalbinde olanada Allah’ı şahit tutar”

Çünkü o Peygamber:

“Ey Muhammed Allah’a yemin olsun ki seni seviyorum ve sana iman ediyorum” diyordu.

“Halbuki o düşmanların en yamanıdır.”

O düşmanların çiftlisi batılın davasıdır.

(1) Buhari ve başkaları Aişe’den tahrir etti: Kureyş ve Kureyş’in dininden olanlar müzdelife’de vakfe yaparlar. Kendilerine hams diye isim verilirdi. Diğer arablar da arafatta vakfe yaparlardı. İslam gelince Allah Peygambere Arafatta vakfe yapmasını emretti. Sonra da oradan ayrılmasını.. Bunu Kuran şöyle ifade eder. “Sonra insanların akın akın döndüğü yerden siz de akın edin.” Bkz. Fethu’l-Bari: 8/186; Müslim: 1219 numara; Ebu Davud: 1910 numara; Nesai Tefsir: 1/1; Beyhaki: 5/113.

(2) Bu haberi İbni Cerir Süddi’den: 2/312; El-Esbab shf: 96; Gurer’ut-Tibyan shf: 67; Lübab’un Nakul shf: 40.

205- “Senden ayrılıp gittiğinde yeryüzünde bozgunculuk için, ziraatı ve”

hayvanların

“neslini yok etmek için çalışır.”

Zira o, Mekke’ye döndüğünde müslümanların ekinlerini yakmış, hayvanlarını da öldürmüştü.

206- “Ona Allah’tan kork”

mühlet ver

“dendiğinde, onu gurur kibir günaha sürükledi.”

Cahiliyye taassubu onu günah işlemeye sevk etti. Onun yaptığına karşılık

“cehennem ona yeter.” “O ne kötü bir yataktır”

Ne kötü bir ikametgahtır.

207- “İnsanlardan öylesi vardır ki nefsinin Allah’ın rızası karşılığında satar.”

Allah’ın rızasını kazanmak talebiyle onun emirleri için kendini harcar. Bu ayet subeyb-i Rumi hakkında nazil olmuştur.¹

(1) İbni Cerir tahrir etti: 2/321; İkrime’den ayet hakkında şöyle dedi: Bu ayet Suhayb er-Rumi ve EbuZer el-Gıfari hakkında nazil oldu. Hakim: 2/400; Bkz. Esbabı’un-Nüzul shf: 96; Gurer’ut-Tibyan shf: 67.

Luba’un-Nükul shf: 40; Buhaberi el-Vahidi shf: 97’de İbni Abbas’tan tahrir etti. Taberi: 2/325’de şöyle demektedir. Bana göre bu konuda doğrusu şöyle demektir: “Allah iman edenlere bir işe başlarken islamin bütün ölçülerine uymalarını emretti.”

208- “Ey iman edenler toptan barışa”

islama

“giriniz”

İslamın bütün hakimlerine uyunuz. Abdululh b. Selam ve arkadaşları islama yeni girdiklerinde, islam şeriatında bulunmayan yalnız yahudilikte bulunan cumartesi gününe saygıyı ve deve etinden hoşlanmamayı sürdürmeleri üzerine bu ayet onlar hakkında indi ve şöyle buyurdu:

“Ey iman edenler islama toptan giri, şeytanın adımlarına uymayın”

Şeytanın izine, vesvesesine uyub da önceki dininizin emirlerini yerine getirmeyi sürdürmeyin.

“Şüphesiz o sizin için apaçık düşmandır.”

209- “Size beyinlerle”

Kur’an

“geldikten sonra”

deve etinin kerahitene ve cumartesi gününe ithiram ederek doğru yoldan saparsanız

“kayarsanız” “Biliniz ki Allah azizdir”

Ceza vermesinden onu aciz bırakamazsınız, hiçbir şeyde aciz bırakamaz.

“Hakimdir”

dinden sizin için vaz ettiği hükümlerle hükmedendir.

210- “Allah’ın”

azabının

“bulutlarda gölgelikler içinde”

böyle bir gelir onlar için çok korkunç olur ve onlara azabla görevlendirilmiş

“meleklerin gelmesinden”

ve de işin bir anda olup bitmesinden başka birşey beklemezler. Onlar, kendisiyle tehdit edilen azabın biran önce üzerlerine inmesini beklerler. Sevabın ve ikabın karşılığı verilmek üzere

“işler Allah’a döndürüdür.”

211- “Beni israile sor bir biz onlara nice ayetler vermişiz.”

Burada ki sual onları susturmak ve azarlamak için olup manası şöyle demekti. Denizin yarılması, gökten bıldıraneti ve helva indirilmesi, düşmandan kurtulmaları ve daha nice ayet verdiğimizizi onlara sor.

“Ona geldikten sonra Allah’ın nimetini”

Muhammed hakkındaki bilginleri

“kim değiştirirse bilsin Allah’ın cezası şiddetlidir.”

212- Yahudilerin reislerine

“Kafirlerle dünya hayatı süslü gösterildi.”

Onların istekleri arzuları dünyaya yöneliktir. Ondan başkasını istemezler.

“İman eden fakir”

muhacirleri

“alaya alırlar.” “Takva sahipleri”

bu fakirler

“kıyamet günü onlardan üstündürler”

Çünkü onar yüksek cennetlerde, kafirlerse alçak cehenmededirler.

“Allah dilediğine hesabsız rızık verir.”

İyi bilin beni kureyzanın ve beni nadir’in malları savaşa bile girmeden müslümanların olmuştur.

213- “İnsanlar”

İbrahim zamanında

“tek bir milletdi.”

hepsi de kafirdi

“Allah”

İbrahim ve diğer “peygamberleri gönderdi ve onlarla birilkte

“hakla”

adelet ve doğrulukla

“kitap indirdi”

insanlar arasında ihtilaf ettikleri konularla

“kitapla”

hükmetmek için o kitap

“hakkında ancak kendilerine kitap verilenler kendilerine deliller geldikten sonra hased ederek ihtilaf ettiler.”

Muhammed’in durumu hakkında kendilerine deliller açıklandıktan sonra hased ederek ihtilaf edenler anlaşmazlığa düşenler ancak kendilerine kitap verilen yahudilerdir. Çünkü müşrikler Muhammed’in durumu

hakkında anlaşmazlığı düşerlerse, onlar bunu hasedle yapmazlar. Nitekim onlara Muhammed'in duruma hakkında yahudilere geldiği gibi delil açıklayıcı bilgi gelmemiştir. Bu cihetten yahudiler diğerlerinden farklıdır.

“Bunun üzerine Allah haktan üzerinde anlaşmazlığa düştükleri şeyi”

bildiği

“için izniyle iman edenleri doğru yolu iletti.”

214- “Yoksa siz cennete gireceğinizi mi sanıyorsunuz..”

Bu ayet, fakirlik ve hastalık üzerlerine arttığı zaman muhacirler hakkında indi.¹ Çünkü onlar malsız-mülksüz durumda memleketlerinden çıkmışlardı. Allah bu muhacirlere şöyle dedi:

“Başınıza bir sıkıntı, musibet gelmeden cennete gireceğinizi mi sanıyorsunuz?” “Henüz sizden önce geçenlerin benzeri size gelmedi.”

sizden önce geçenlerin imtihanına benzer bir imtihana çekilmeden onların sabrettiği gibi sabretmeden cennete girebileceğinizi mi sanıyorsunuz?”

(1) Bu Ata'nın görüşü olduğunu müellif el-Esbab'da shf: 98 de zikretti. Mufessirlerin çoğunluğuna göre bu ayet hendek savaşı hakkında nazil oldu. Bkz. İbni Cerir: 2/241, Bahru'l-Ulum 1/619; Eshab'un-Nüzul shf: 98; Lübab'un Nüzul shf: 41; Tefsir'ul-Kurtubi: 3/33.

“Onlara sıkıntı ve zaruretler”

açlık hastalık

“dokunmuş sarsıldıkça sarsılmışlardı. Öyleki Peygamber ve onunla beraber iman edenler”

Yardımlı gecikmiş bularak

“Allah'ın yardımı ne zaman diyecek hale gelmişlerdi” “İyi bilinki Allah'ın yardımı çok yakındır”

Şüphesiz Allah dostlarının yardımcısıdır.

215- “Sana ne infak edeceklerini soruyorlar”

Amr. b. Cumuh yaşlı ve zengin bir adamdı. Bu zat Peygambere malından neyi¹ nereye harcayacağını sorması üzerine bu ayet nazil oldu.

“Sana ne harca yaklarını soruyorlar; de ki: verdiğiniz hayır anne babaya yakın akraya, yetimlere, miskinlere, yolda kalmışlardır. Siz hayırdan ne işlerseniz şüphesiz Allah onu bilir.”

Birçok müfessir “bu ayetin zekat farz olmadan önce nazil olduğunu, zekatın farz kılınışından sonra, bu ayetin hükmünün nesh edildiğini” söylemiştir.

216- “Hoşunuza gitmediği halde savaş üzerinize farz kılındı”

Nefsinize ve malınıza bir takım sıkıntılar getirdiği halde Allah cihadı üzerinize farz kıldı.

“Umulurki hoşlanmadığınız bir şey sizin için hayır”

Çünkü savaşta iki güzellikten biri vardır; ya zafer ve ganimet, veya şehitlik ve cennet

“sevdiğiniz birşeyde sizin için şerdir.”

Savaşa gitmeyip oturmak hoşunuza gider ama o oturuşta zillet fakirlik ganimet ve ecirden mahrumiyet gizlidir.

“Allah bilir”

sizin için kendinde fayda bulunan şeyleri

“siz bilmezsiniz.”

Öyleyse Allah'ın size emrettiği şeylere, üzerinize meşakkatli gelsede koşunuz.

217- “Sana haram aydan soruyorlar..”

Peygambere gönderdiği bir seriyye, receb ayının hilali görüldükten sonra Recep ayının başladığını bilmeden müşriklerle savaşmıştı. Müşriklerin Receb'de kan akıtılmasını yadırgamaları üzerine Allah bu ayeti indirdi.³ (Müşrikler veya müslümanlar⁴)

“Sana haram ayda savaştan soruyorlar de ki: Onda savaşmak büyük günahdır.”

Sonra devamla dedi ki:

“Allah yolundan alıkoymak” Peygamber ve ashabının, Hudeybiye senesi Mescid-i Haramı tavaf etmelerini engelleyip, onları Allah'a kuluktan alıkoymak

“Allah'a nankörlük etmek, Mescid-i Haramdan menetmek, onun halkını çıkarmak”

Peygamber ve ashabını Mekke'den çıkarmak

“ondan”

haram ayda savaştan

“daha büyük günahdır. Allah katında.” “Fitne çıkarmak katilden daha büyük günahdır.”

Onların Allah'a şirk koşması, Peygamberin gönderdiği seriyyeniz müşrikleri Receb ayında öldürmesinde daha büyük günahdır.

“Eğer güçleri yetse sizi dininizden döndürünceye kadar sizinle savaşmaktan”

müşrikler

“geri kalmazlar.” “Sizden kim diniden islamdan geri döner ve kafir olarak ölürse işte onların tüm yaptıkları boşa çıkmıştır.”

Bu seriyye peygambere:

“Biz recep ayında bir kavme çattık. Şimdi biz, bize Allah yolunda savaşanların ecrini ümid edebilir miyiz?” demesi üzerine Allah bundan sonraki ayeti indirdi ve şöyle buyurdu:

(1) Bkz. Esbab’un-Nüzul shf: 98; Gurer’ut-Tibyan sh: 68; Lubab’un-Nükul shf: 41.

(2) Bkz. Nasih’il-Kur’an’il-Aziz: 26 Bunun hakkında şöyle dedi: Bunu neshdene ayet Berae süresindeki **“Sadaka ancak fakirlere ve miskinlere”** ayettir Bkz. Nasih ve Mensuh li Hibet’llah b. Seleme shf: 20.

(3) Bu Abdullah b. Cahşin seriyyesidir. Onlar Amr b. Hadramiye öldürmüştü. Bkz. İbni Cerir: 2/347; Delail’ün Nübüvve lilBeyhaki: 2/308; Esbab’un-Nüzul: 99; Lubab’un Nükul: 41.

(4) Bazi müfessirler bu soruya soranlar müslümanlar olduğunu iddia etmişler biz bundan dolayı tercüme edeken “müşrikler veya müslümanlar demeyi uygun bulduk-mütercim.

218- “Şüphesiz iman edenler ve hicret edip Allah yolunda cihad edenler işte onlar Allah’ın rahmetini umarlar.”

Şüphesiz aşiretlerini ve vatanlarını bırakıp Allah’ın dinine yardım için müşriklerle savaşanlar yok mu işte onlar Allah’ın rahmetini ümid edebilirler.

“Allah bağışlayandır, esirgeyendir.”

bilmeden yaptıkları için Allah bu seriyyeyi bağışladı ve onlara rahmet etti. Bugün haram ve hal ayların tamamında müşriklerle savaşın ceva üzerine icma kesinleşmiştir.

219- “Sana şarap ve kumardan soruyorlar...”

Ömer Nuhaz, Sa’d b. Ebi Vakkas, Allah onlardan razı olsun. Peygambere gelerek: “Bize içki ve kumar hakkında fetva ver o ikisinden biri aklı, diğeri malı yok eder” demeleri üzerine Allah bu ayeti indirdi ve şöyle buyurdu¹:

“Sana içkiden soruyorlarlar.”

O akla karışıp onu örtendir

“ve de kumardan” “Deki ikisinde de büyük günah vardır”

Günah, onlarda bulunanlar sebebiyle insanların birbirlerine kötü söz, düşmanlık, küfürleşme ve yalan gibi davranışlarda bulunmalarıdır.

“İnsanlara bir takım faydaları da vardır.”

İçkini faydaları alım satımından elde edilen mal ve içim anında duyulan lezzet, kumarın faydası ondan elde edilen maldır. Sonra Allah şöyle buyudu:

“Onların günahı faydasından daha büyüktür.”

bu ayet içki kumarı yasaklamamıştır. içki ve kumarı haram kılan ayet Maide suresi nin 90’cı ayetidir. Bu ayet yasaklamadan önce nazil olmuştur.

Not: 215’inci aeytin devamı:

“Sana ne infak edeceklerini soruyorlar”

Bu ayet, Amr b. Cümuh’un

“.... anna babaya ve yakın akrabaya”

ayeti nazil² olduğunda sorusunu tekrar edip Peygambere “Ne miktarda infak edelim” demesi üzerine nazil oldu ve Allah şöyle buyurdu:

“De ki: Afuv”

Malınızın ailenize yetecek olan kısmındandan fazlası Amr b. Cumuh bu ayetin inişinden sonra zebat farz kılınan kazancından kendine yetecek miktarı alır gerisini sadaka ederdi. Bu ayeti ve zekattan önce müslümanların emrolunduğu tüm sadakaları Berae suresindeki zekat ayeti nesh etmiştir.³

“İşte böyle”

içkide, kumarda, infakda olduğu gibi ahiret ve dünya işlerini düşünüp, ahiretin dünyadan daha hayırlı olduğunu bilmeniz için

“Allah size ayetleri açıklar.”

(1) Esbab’un Nüzul:shf: 203; Guret’ul Libyan: shf: 69; Mufahlame’ul-Ekran: shf: 53.

(2) Bakara suresi ayet: 215.

220- “Sana yetimlerden soruyorlar.”

Cahiliyye arabları yetimlerin durumu hakkında çok hassas davranıyorlardı. Onların mallarını yemezler onların malına karışmayı uğursuzluk sayarlardı. Vaktaki islam gelip, Peygambere bu konu sorulunca Allah bu ayeti indirdi¹:

“De ki onları için ıslah hayırlıdır”

Onların mallarını karşılık olmadan düzeltmek hayırlı bir işte olup sevabı çok büyüktür.

“Eğer onlara karışırsanız.”

Onların malını sizin malınıza karıştırıp onlarla ortalık yaparsanız, işlerini gördüğünüzden dolayı onların malından bir nasibiniz olur.

“Sizin kardeşlerinizdir”

Onlar sizin kardeşlerinizdir. Kardeş kardeşe yardım eder ve biri diğerinin malından bir kısmına sahip olur.

“Allah”

onların malını

“ıfsat edenleri”

onları

“ıslah edenlerden ayırır.”

Bunun için yetimlerin malı hakkında Allah’dan korkun ve mallarınızı onların mallarına karıştırmayı, onların malını haksız yere yemek için ve ıfsat için vesile edinmeyin.

“Allah dileyeydi sizi zora sokardı.”

Sizin üzerinize daraltır ve onlara karıştığınızdan dolayı sizi günaha sokardı.

“Şüphesiz Allah”

mülkünde

“aziz”

emrettiği şeyle

“hükmedendir.”

(1) İbni Cerir: 2/370; Esbab’un-Nüzul: shf: 103; Lubab’un-Nükul shf: 42; Müstedrek: 2/278. Bu haberi Hakim sahih bulmuş ez-Zehebî’de aynı karara varmıştır. Ebu Davud: 2871.

221- “Allah’a ortak koşan bayanlarla iman edinceye kadar evlenmeyin.”

Ebu Merşed Ganevi’nin müşrik bir sevgilisi vardı. Ebu Mersed müslüman olduğunda Peygambere o kadını kendisiyle evlenmesinin helal olup olmadığını sorması üzere Allah bu ayeti indirdi.¹ Ayette geçen

“Müşrikat” “Allah’a eş koşan kadınlar”

sözcüğü Muhammed’i inkar edenlerin tamamına şamildi. Allah bu ayetle onların tamamının nikahını haram kılmış sonra da Maide suresinde geçen bir ayetle² kitap ehli hür kadınları istisna etmişti. Kitab ehli kölelerin nikahı haram olarak kalmıştır.

“Mümin köle kadın müşrik hür kadından daha hayırlıdır.”

Abdullah bin Revaha’nın müsmin bir kadın kölesi vardı. Önce onu azad edip sonrada onunla evlenmesi üzerine halk onu kınadı. Evlenmesi için ona hür bir müşrik kadın sunmaları üzerine Allah bu ayeti indirip şöyle buyurdu³:

“Mümin köle kadın, müşrik hür kadından -müşrik hür kadın hoşunuza gitse bile- daha hayırlıdır.”

“Müşrik erkekleri iman edinceye kadar mümin kadınlarla evlendirmeyiniz”

Mümin bir hanımın müşrik bir erkekle evlendirilmesi caiz değildir.

“Bunlar ateşe çağırırlar”

müşriklerin amelleri ateşi gerektirir.

“Allah ise cenete ve bağışlanaya çağırır” “izniyle”

emriyle

222- “Sana hayızdan da soruyorlar.”

Müfessirlerin anlatığına göre, Araplar bir kadın hayızlı olduğunda mecusilerin yaptığı gibi yaparlar. Onunla yemek yemezler, birşey içmezler ve onula aynı evde kalmazlardı.⁴ Ebu Dahdah⁵ Peygambere “Ey Allah’ın elçisi kadınlar ay hali olduklarında biz onlarla nasıl yapalım” demesi üzerine Allah bu ayeti indirdi ve şöyle buyurdu:

“De ki: o eziyetir”

pislik ve kandır.

“Hayız halinde kadınlardan uzak durun”

onlarla cinsel ilişki yapmayın

“temizleninceye kadar onlara yaklaşmayın”

diğer bir okuyuşa göre ayet (hurne) kan kesilinceye kadar onlara yaklaşmayın anlamındadır.

“Temizlendiklerinde Allah’ın emrettiği yerden onlara varın”¹

Yıkayıp temizledikten sonra tefericlerinden onlarla cinsel ilişki yapın. (Şüphesiz Allah) günahlarından (tevbe edenleri,) cünüblükten ve pislikten suyla (temizlenenleri sever)

(1) Bu mukatilin sözü olup Vahidi Esbab shf: 104’de tahrir etmiştir. Bkz. Lubab’un-Nükul shf: 42

(2) Maide ayet: 5.

(3) Bu haberi İbni Cerir: 2/378’de, El-Vadidi el-Esbab shf: 104’de Süddi’den tahrir etti.

(4) Ahmed: 3/132’de; Müslim: 302 numarılı Ebu Davud: 1265 numarılı Nesai Sünen’de: 1/152’de tahrir ettiler.

(5) Es-Esbab shf: 106; Durrul-Mensur: 1/619.

(1) Okuyan kıraat imamları Nafi, İbni Kesir, İbni Amir Haf Ebu Amr, Ebu Cafer Yakup diğer kraat imamı okumuşlardır.. Bkz. İthafu Fudalad Beşer: 158; El-İkna: 2/608.

223- “Kadınlarınız sizin tarlanızdır.”

Çocuk bitiren ziraat yeriniz

“istediğiniz yerden tarlanıza varın”

hayızdan sonra istediğiniz yerden istediğiniz şekilde yaklaşınız. Bu ayet yahudileri yalanlamak için indi.² Müslümanlar demiş ki: “Biz kadınlara onlar yüzü koyun yataarken, sırf üstü yataarken ayaktaiken önden, arkadan yaklaşırız. Önemli olan yaklaşılan yerin bir olmasıdır.” Yahudiler dediler ki:

“Siz hayvanlar gibi yapıyorsunuz, fakat biz onlara tekbir şekilde yaklaşırız çünkü biz Tevrat’ta kadının sırt üstü olduğunu dışındakilerin Allah katında günah olduğunu buluyoruz.”

Allah yahudilerin sözlerini şu ayetle yalanladı ve şöyle buyurdu

“kendiniz için hazırlık yapın”

Allah’ın sevdiği amelleri işleyiniz. Hayızlı kadının durumu ve cinsel ilişki hakkında Allah’ın size belirlediği sınırları çiğnemekten

“Allah’dan korkun.”

Ve Allah’a kavuşacağınızı bilin. Ondan korkan, ona isyan etmekten sakınan

“müminleri müjdele.”

(2) İbni Cerir: 2/393; El-Esbab: 109.

224- Allah’ı yeminlerinize kalkan yapmayınız.”

Kendisiyle oyalanmak için Allah adına kasden yaptığınız yemini iyilik ve takvaya engel kılmayınız. Abdullah b. Revaha eniştesiyle konuşmayacağına ve onunla arasına girmeyeceğine dair yemin etmiş sonrada: “Ben şöyle yapmıyacağıma yemin ettim bu bana helal değildir.” şeklinde kendi kendisine söylenmesi üzerine, Allah bu ayeti indirdi¹ ve şöyle buyurdu:

“İyilik yapmanıza”

İyilik yapmamanız hususunda veya iyilik yapmanızı yok etmek için “en-teberru” muhteda, habei mahzuf olarak anlamakta caizdir. Buna göre cümlelerin takdiri şöyle gelir; iyilik yapmanız, Allah’tan korkmanın insanlar arasını düzeltmeniz daha uygundur. (Allah işitendir bilendir) yeminerinizi işitir, ne kasd ettiğinizi bilir.

225- “Yalan kastı olmadan yaptığınız yeminlerinizden dolayı Allah sizi cezalandırmaz.”

Yemini çoğu cümlede bitistirme edatı gibi bulunan, kasıtsız söylenmiş lâ vâllahi, bela, vallahi gibi sözlerdir. Şöyle de dendi; yemini lağu, yemini mükellefarıdır. Keffaretlendirilmiş yemin o lağu olarak isimlendirildi. Çünkü kefarete günahı ondan düşürür.

“Fakat kalblerinizin kazandığı ile sizi cezalandırır.”

Kasıtlı bilerek yaptığınız yeminden dolayı sizi cezalandırır. Yemini lağu hakkındaki ikinci görüşe karşılık bunun manası şu demektir: Fakat iyilik etmemeye ve onda sebat etmeye bilinçli olarak yemin etmenizden dolayı Allah sizi cezalandırır.

“Allah gafurdur hakimdir.”

Kafirlerden ve asilerden cezayı geciktirir.

(1) Bu Kelbi’nin sözüdür. Bkz. Esbab’un Nuzul: s: 110 Tefsir’il Kurtubi: 3/97 Aynı olayı İbni Cerir İbni Cüreyc kanalından zikretti 2/402. Ayrıca bunun Ebubekir hakkında Misdah meselesinden dolayı indiğinin söylendiğide zikretti.

226- “Hanımlarına yaklaşmamaya yemin edenler için dört ay beklemek vardır.”

Allah bu konuda sureyi dört ay olarak beirledi. Bu süre nin bitiminden sonra, ya boşar veya hanımına yaklaşır. Eğer ikisinden de kaçınırsa hakim onun adına boşar

“Eğer dönerlerse”

hanımına yaklaşmak için yemeinden dönerse

“şüphesiz Allah bağışlayandır, esirgeyendir.”

Yaptığından dolayı onu bağışlar, ona da yemin kefareti gerekir.

228- “Boşananlar”

evlilik ipinden bırakılıp salıverilener bundan kasıd kalması olan bayanlardır. Çünkü ayette iddetin süresi açıklanmaktadır. Şöyleki

“Onlar nefislerini üç kuru beklerler.”

Üç temizlik süresi beklerler. Üç hayız suresi diyen alimlerde vardır.

“Allah’ın rahimleride yarattığını gizlemeleri kendilerine helal değildir.”

Kocanın dönme hakkını iptal etmek için Allah’ın rahimlerinde yarattığı çocuğu gizlemesinler.

“Allah’a ve ahiret gününe iman ediyorarsa.”

Bu, gizlediklerini açığa vurmaları için tenbih niteliğindedir.

“Kocaları barışmak isterlerse, onları geri almaya daha çok hak sahibidirler.”

Beklemeleri emredilen zaman içinde koca ları arayı düzeltmek için hanımlarına dönmek isterlerse buna fazlasıyla hak sahibidirler.

“Onların lehlerinde aleyhlerindeki meşru hakka mümasil hak vardır.”

Kadınların, kendi lehlerine erkeklerin aleyhine hakları olduğu kadar, erkeklerin de kendi aleyhleri kadınların aleyhine meşru hakları vardır. Kadınların harcamaları karşılayıp onlara mehir verdiği için

“erkekler için kadınlar üzerindeki”

hakka

“bir derece fazladır.” “Allah azizdir, hakimdir.”

Dilediği gibi emreder, hoşuna geldiği şekilde imtihan eder.

229- “Boşanma ikidir.”

Cahiliye devrinde boşama sayıca sınırlandırılmış değildi. Allah boşamayı üçle sınırladı. Bu ayette ikisini başka bir ayette de üçünsünü zikretti. Şöyle ki:

“Koca onu boşarsa bundan sonra kadın ona helal olmaz.”

Bu ayeti

“kendisinden dönme imkanı bulunan talak ikidir.”

şeklinde anlayan alimlerde vardır. Bundan sonra

“ya iyilikle tutmak”

iki talaktan sonra hanımına dönen kimseye Allah’ın emriyle onu tutması gerekir.

“Veya güzellikle salıvermesi”

iddet süresinin geçişi açığa çıkması için onu terketmesi ve zarar verecek şekilde onu dönmemesi gerekir.

“Verdiklerinizden bir şeyi geri olmanız sizin için helal olmaz.”

Kadını boşanmak için kocasına mal teklif etmesi hariç, kocanın başamak için kadına verdiği mihri geri alması caiz değildir.

“Şayet erkek ve kadın Allah’ın sınırlarında duramıyacaklarından korkarlarsa başka”

Mana: Kadın erkeğine duyduğu buğz ve nefretten dolayı Allah’a karşı gelmekten korkarsa, erkekde kadın kendine vermediği için onun hakkına tecavüz etmekten korkarsa, kadın mal vermeyi taklit ettiği takdirde erkeğin kadından fidey alması caizdir.

“Eğer erkek ve kadının, Allah’ın sınırlarında duramıyacaklarından korkarsanız o zaman kadının verdiği fideyde ikisine de günah yoktur.”

Ey veliler ve hakimler karı kocanın Allah’ın hudutlarını koruyamıyacağından korkarsanız kadına verdiği şeyden dolayı,erkeğe aldığı şeyden dolayı bir günah yoktur.

“Bunlar Allah’ın hudutları sınırlarıdır.”

dinin hükümleridir.

“Sakın bunları aşmayın. Kim Allah’ın sınırlarını aşarsa işte onlar zalimlerin ta kendileridir.”

230- İki defa boşayan koca şayet bir daha boşarsa üç kere boşanmış olan kadını

“başka bir koca nikahlayıp”

cinsel ilişkide bulunmadıkça

“bundan”

üçüncü talaktan

“sonra ona helal olmaz.” “Allah’ın sınırlarını koruyacaklarını bildikleri takdirde”

yeni bir nikahla

“birbirlerine dönmeleri üzerine günah değildir.”

Allah’ın burada açıkladığı, birinin bdiğerine karşı olan hakları sorumluklarıdır.

231- “Kadınları boşadınızda onlara sürelerini tamamladığınızda”

iddet sürelerinin bitimine yaklaştıklarında

“ya iyilikle tutun”

dönüşe şahit getirerek ve bir anlaşmayla onlara dönün. Ebu Hanife'nin dediği gibi onlarla cinsel ilişkiye girmek sebebiyle değil.

“Veya onları iyilikle salıverin.”

İddetlerini bitirmeleri ve kendi kenilerine alık olabilmeleri için onları terkedin.

“Haklarına tecavüz edip zarar vermek için onları tutmayın”

İhtiyacınız olmadığı halde iddetlerini uzatarak zarar vermek için onlara dönmeyin.

“Kim bunu”

Haddi tecavüzü

“yaparsa şüphesiz nefesine zulmetmiş olur.”

Kendisine zarar vermiş Allah'a karşı günah işlemiş olur.

“Allah'ın ayetlerini alaya hafife almayın.”

Cahiliye devrinde bir adam kanımı boşar sonra da “ancak ben hanımını eğlence olsun diye boşadım.” der sonra da hanımına dönerdi. Onun üzerine Allah bu ayeti indirdi.¹

“Allah'ın üzerinizdeki”

islam

“nimetini ve sizin üzerinize indirdiği kitabı”

Kur'an'ı

“ve hikmeti”

Kur'an'ı öğütlerinin

“hatırlayın.”

(1) Bu haberi İbni Cerir Rebi'den 2/482'de tahrir etti.

232- “Hanımları boşadığınızda, onlar da sürelerinin sonunna geldiğinde”

İddet süreleri bittiğinde

“kocalarıyla evlenmesine engel olmayın.”

Kocalarıyla yeniden nikahlanmalarına engel olmayın. Makil b. Yesar'ın kız kardeşini kocası boşayıp, iddet müddetinin bitiminde yine onu istemek için geldiğinde, Makil kız kardeşini ona nikahlamaktan kaçındı. Velayet hakkı nedeniyle kız kardeşinin evliliğine engel olması üzerine Allah bu ayeti indirdi¹ ve şöyle buyurdu:

“Oralarında güzelce anlaştıklarında kocalarıyla evlenesine engel olmayın.”

Helal bir sözleşmeyle ve caiz olan mihirle

“Bu”

Allah'ın engel olmayı terk emri

“sizden Allah'a ve ahiret gününe iman edenere öğütdür.” “Bu”

engel olmayı bırakma

“sizin için daha hayırlı”

kalbleriniz için de şüpheden

“daha temizdir.”

İkisinden herbirine kalbinde bu ikişey sevgini nedeni olursa onlara niçin güvenilesin

“Allah”

sizin için kendinde fayda olan şeyi

“bilir” “siz bilmezsınız.”

(1) Buna Buhari Hasan'dan tahrir etti. Bkz. 8/192, Ebu Davud: 2078 numarayla, Tirmizi, Tefsir'de Arıdat'ül-Ahvazi: 11/103; Hakim: 2/174 Nesai Tefsirinde: 1/258'de tahrir ettiler.

233- “Anneler çocuklarını tam iki yıl emzirirler.”

Burada lafız haber verir şekilde ama manası emir niteliğindedir. Bu emir vacib kılan emir değil, mustehab kılan kemirdir Demek istiyorki: Anneler isterse, çocuklarını emzirmeye başkalarından daha fazla hak sahibidirler.

“Tam iki yıl”

Anne baba süt emzirme süresinde ihtifa düşerse, tartışmalarını kesmek için Kur'an'ın belirlediği sınırlamadır. Bu açıklama, belirlenen süre

“süt emzirmenin tamamlanmasını isteyen kimse içindir.” “Kendisi için doğrudan kimse”

baba

“üzerine, onların”

annelerin

“rızkılarını ve elbiselerini uygun bir şekilde karşılamak düşer.”

Müfessirler dedi ki: “Boşanma kadın çocuğunu emzirirse giyeceğine yiyeceği çocuğun babası üzerine gerekir.”

“İyilikle”

yiyecek ve giyeceğin miktarı imkan ölçüsünde adilane bulunmasıdır.

“Bir kimse ancak günü dahilindeki şeyle sorumu tutulur”

Bir kişi ancak gücünün dahilindekilere mecbur tuleru.

“Anneye çocuğundan dolayı zarar verilmesin.”

Çocuğa süt emzirdiği çocukda kendi sevdiği halde çocuk zorla annesinden koparılıp başkasına verilerek annesine zarar verilmesin. Anne de çocuk kendini tanıyıp bağlandıktan sonra çocuğu babasına atıp böylece zarar vermeye kalkmasın sonra çocuk babasına atıp böylece zarar vermeye kalkmasın

“Babaya da çocuğundan dolayı zarar verilesin.” “Miras üzerine de onun bir benzeri gerekir.”

Mirasçı üzerine de babanın süt emziren anneye ödediği yiyecek ve giyecek bedeli miktarın da ödeme yapması gerekir. Yani çocuk ölecek olsa çocuğunda malı olsa, o mala varis olan kimsenin bu miktarı ödemesi gerekir. Varisin çocuğun ailesinden erkek biri olması gerekir.

“Eğer istişare edip anlaşarak süttten kesmeyi isterlerse kendilerine bir günah yoktur”

Anne baba iki sene dolmadan aralarında istişare edip anlaştıktan sonra çocuklarını süttten kesmeleri üzerlerine günah değildir.

“Eğer siz çocuklarınıza süt anne tutmak isterseniz verdiğinizizi güzelce teslim ettiğiniz takdirde üzerinize bir günah yoktur.”

234- “Sizden ölenlerin arkalarında bıraktıkları eşleri, dört ay ongün kendi kendilerini beklerle gözetlerler.”

Bu ayet biçim olarak haber şeklide olsada manası emirdir. Bu iddet süresi, eşleri öldüğünde kendileri hamile olmayan kadınların iddet suresidir.

“Müddetlerini bitirdiklerinde kendileri hakkında meşru olanı yapmalarından dolayı sizin üzerinize bir günah yoktur.”

Ey kadınların veliyyül-emiri olan kimseler kadınlar iddet bitiminden sonra, izninizle dengi ile evlenmesinde bir günah yoktur. Bu ayet hakkında meşhur olan tefsir budur. Çünkü Peygamber kendi kenisini nikahlayan kadını zaniyye -zina eden- olarak isimlendirmiştir.¹ Bu ayet “içinizden ölüp geriye eşler bırakan

“erkekler”

eşlerini

“evlerinden çıkarılmaksızın bir yıla kadar geçimlerinin sağlanmasını vasiyyet etsinler”

ayetiyle neshedilmiştir.²

(1) Bu hadis Ebu Hureyre’den rivayet edilmiştir. Peygamberler dedi ki: **“Kadın kadını evlendirmesin kadın kendinide evlendirmesin. Çünkü kendi kendi kendine evlendiren kadın zaniyedir.”** Bu hadisi Darekutni Sünen’de: 3/227’de tahrir etti. Bu hadisin senhedinde bulunan Cemil b.Hasan el-Ezderi’nin İbni Hibban tarafından sika-güvenilir- biri olduğu belirtilmişse de onun hakkında başkaları farklı konuşmuştur. İbni Adi “onun münker hadisini bilmiyorum” derken Abdan onu ayıplamıştır. Senedde bulunan diğer ravi sika-güvenilirdir. Bu hadisi aynı senedde İbni Mace: 1/606’da tahrir etmiştir.

(2) Bakara suresi: 240. Alimleri çoğunluğunun görüşüne göre bu ayet neshedilmişti. (Bkz. Nasih ve Mensuh in Nuhhas: 87.

235- “Kadınlara üstü kapalı olarak evlilik teklif etmenizden size günah yoktur.”

Kadınlarla dolaylı olarak, onların anlıyacağı şekilde, onların iddet süreleri içinde evlenme teklif etmek için konuşmanızda bir günah yoktur. Yani kocası ölen bir kadına, iddet döneminde evlilik teklif edip, sen çok güzelsin, sen salıhasın, iyi bilki benim niyetim senile evlenmektir. v.b sözler söylemek üzerinize günah değildi. Veya onlarla evlilik isteğinizi

“kendinize saklayıp gizlemeniz gizlemenizde”

günah değildir.

“Allah şüphesiz sizin onları hatırlayacağınızı”

evlilik teklif edeceğinizi

“bildi” “fakat onlarla gizli olarak sözleşmeyin”

sizden başkasıyla evlenmeyeceğine dair onlardan söz almayın.

“Ancak iyi söz söylemeniz müstesna”

yukarıda anlatılan gibi

“Nikah akdine azmetmeyin”

nikahı gerçekleştirmeyin

“kitab eceline baliğ oluncaya kadar”

farz olan iddet süresi bitmedikçe

“Biliniz ki Allah içinizden geçen bilir.”

sırlarınıza muttalidir.

“Ondan sakınınız”

ondan korkunuz.

236- “Henüz kendilerine dokunmadan veya mehir belirlemeden kadınları boşarsanız sizin üzerinize bir günah yoktur.”

Bu ayet ensardan bir adam hakkında nazil oldu.² Bu adam mehir belirlemeden bir kadınla evlendi sonra da kadına yaklaşmadan onu boşadı. Bunun üzerine Allah mehirsiz nikah akdinin caiz olduğunu bildirdi. Mihri belirlemeden ve kendilerine yaklaşmadan şayet kadınları boşarsanız size ne bir günah var ne de nafaka

“veya onlara bir mehir belirlemeden.” “Onları faydalandırınız.”

Onların faydalanabileceği şeylerden onlara veriniz. Eğer kadın mehri belirlenmeden ve kendisine dokunulmadan boşanırsa alimlerin icmasına göre faydalanacağı bir malı hak etmiştir. Ona mehirde yoktur.

“Eli geniş olan genişliği nisbetinde”

imkanları ölçüsünde

“eli dorolan da imkanları ölçüsünde faydalandırması gerekir.”

Fakir olan da fakirliği nisbetinde kadına bir şeyler vermekle yükümlüdür. Bu verilen üst sınırı miktarın tavan bedeli, hizmetçi tutmak, ortası elbise almak, tabanı ise bir miktar para vermektir. İmamı Şafî dedi ki: Otuz dirhem iyidir.

“Güzel bir şekilde”

faydalandırın. Adil ve imkan ölçüsünde olduğunu kabu edebileceğiniz miktarı ödemek

“muhsinler üzerine”

vacib olan bir

“haktır”.

(2) Bu haberi İbni Cerir: 2/350-351’de Rebi’ b. Enes ve Katade’den tahrir etti.

237- “Onlara dokunmadan önce boşarsanız belirlediğinizin mihrin yarısı vardır.”

Bu hüküm mihri belirlendikten sonra kendilerine cinsel ilişkide bulunulmadan boşanmış olan hanımlara hakkında olup, Allah onlar için mihrin yarısına hükmetmiştir.

“Onlar için belirlediğiniz mihrin yarısı.”

Takdir ettiğiniz mihrin yarısını vermeniz üzerinize vacibdir.

“Onların affetmesi müstesna”

Kadınların hakları olan, mihrin yarı bedelini istemeyip vazgeçmeleri hariç

“veya nikah akdini elinde bulunduranların affetmesi.”

Bir de erkeğin verdiği mihirden dolayı geri dönmeyip hepsini kadına bırakmakları hariç

“Sizin affetmeniz”

hitap hem erkelere, hemde kadınlara

“takva veya daha yakındır.”

Allah’a karşı gelmekten sakınmaya teşvik eder. Çünkü affetmek hediye yerindedir.

“Aranızda birbirinize iyilik etmeyi unutmayın.”

Birbirlerinize ihsanda bulunmayı terketmeyiniz. lutuf ve ihsan hakkındaki ve emir karı-kocayadır.

238- “Namazları ve orta namazı”

vaktinde eda ederek

“koruyan”

orta namaz sabah namazıdır. Çünkü iki gece namazıyla iki gündüz namazının arasındadır. Allah onu tercih edip tek oarak zikretmiştir.

“Gönülden bağlanıp saygıyla Allah’ın huzurunda divan durun.”

239- “Şayet korkarsınız yürüyerek veya binmiş olarak.”

Eğer hakkıyla namaz kılma imkanınız yoksa, yürüyerek veya binekler üzerinde binmiş olarak namaz kılınız. Bu emir savaş durumunda geçerlidir.

“Güvende oldunuz zaman Allah’ı zikrediniz.”

Namazları tam olarak ve tüm erkânıyla kılınız.

“Nitekim Allah size bilmediğinizi öğretti.”

Namazlarını vakitleri içinde size farz kıldığı gibi eda edin.

240- “Sizden ölecek olanlar geride bırakılacakları eşleri için vasiyyet ederler.”

Hanımları için vasiyyet etmeleri gerekir. Bu hüküm İslamın başlangıcında kadına kocasından miras düşmediği zaman geçerli idi. Koca üzerine hanımların bir yıl nafakasının karşılanması için vasiyyet etmek gerekiyordu vasirler de kadının bir yıl harcamalarını karşılardı. O yıl evlenmeme hususunda sabretmeye garet yılı olurdu. Bu dönemde kadın iddet bekleme hususunda serbest bırakılır, dilerse kocasının evinde iddetini bekler, dilerse de sene dolmadan evden çıkarak nafakası sakıt olurdu. Onların

“bir yıla kadar nafakalarını verin.”

Evlerinden varisler tarafından zorla çıkarılmadan

“Eğer kendileri çıkarlarsa sizin üzerinize bir günah yoktur.”

Ey meyyitin yakınları onlar kendiliklerinden evi terkederlerse nafakalarını kesmenizden ve nikah için süslenip evlenecekleri kişilere kendilerini güzel göstermelerine engel olmamanızdan dolayı sizin üzerinize bir günah yoktur. Bunlar

“Onların kendi nefisleri hakkında yaptıkları meşru şeylerdendir.”

Bu anlatıların tamamı miras ve iddet ayetiyle neshedilmiştir.¹

241- “Boşanmış olan kadınların uygun olan geçimerii karşılamak muktekiller üzerine borçdur.”

Boşanmış kadınların geçimlikleriyle ilgil olarak Allah:

“Muhsinler üzerine borçtur.” (Bakara: 2/236) şeklinde buyurduğunda, Müslümanlardan bir adam:

“İyilik etmek istersem yaparım, istemezsem yapmam.” demesinden dolayı Allah bunu şirkten korunan muktekiller üzerine vacib kıldı. Bu haberi İbni Cerir: 2/4: 584’de İbni Zeyd’den tahrir etti.

(1) Mekki al-Kaysi “sizden ölüp geriye eşlerini bırakanlar (ın eşleri) dört ay o (gün) nefislerini gözetler” ayeti bundan sonra gelen su ayeti nesh etmektedir. **“İçinizden ölüp geriye eşleri bırakanlar eşlerinin (evlerinden) çıkarılmaksızın bir yıla kadar geçimlerini vasiyyet etsinler.”** Bu ayet ölünün malından zevceye bir yıla kadar harcama yapmayı ve kadının bir yıl evden çıkmadan ve evlenmeden beklemesini vacib kılmakta. Sonra bu hüküm Nisa suresinde geçen miras ayetiyle ve peygamberimizin varise miras yoktur hadisiyle neshedilir. Ayrıca bir yılda “dört ay on” günle nesheldi. Bende diyorum ki: Miras ayeti **“sizin için eşlerinizin geriye bıraktığının yarısı vardır.”** (Nisa: 4/12)

Bkz. El-İdah: 182; Nasih ve Mensuh’in Nahhas: 88.

242- “Allah size ayetlerini işte böyle açıklar.”

Allah burada, gelecekte yapacağı açıklamaları, anlatımı daha önce geçen hükümler hakkında yaptığı açıklamalara benzetti.

243- “O Ölüm korkusuyla yurtlarından çıkanları görmedin mi?”

Bilmiyor musun, senin ilmin şu insanlara ulaşmadı mı?

Beni İsrail’den olan bu insanlar veba hastalığından dolayı kendi memleketlerinden kaçarak çıkmışlar bir vadiye varip yerleşmişlerdi. Allah onların hepsini öldürdü.

“Allah onlara ölünüz dedi sonra da onları diriltti.”

Ölümünden kaçmalarından dolayı Allah onlara gazaba eti ve ceza olarak onları öldürdü. Sona da onları hayatlarının geri kalanını yaşamka üzere diriltti.

“Şüphesiz Allah insanlara karşı lütuf sahibidir.”

Onları, ölümünden sonra yeniden dirilterek Allah onlara ikram etmiştir.

244- “Allah yolunda savaşınız”

Bu ayet müminleri savaşa teşvik etmektedir.

“Biliniz ki Allah”

oyalanıp duranların söylediğini işiten gizlediğini bilendir ayaklanıp durmaktan sakınınız.

245- “Kim Allah’a güzel bir borç verir ki, Allah da ona bolca katlayara versin.”

Karşılığında verdiğinden kat kat fazlasını alan borç verenin yaptığı işi kim yapar. Bu Allah’dan güzel amelleri yapmaya çağırıdır. Allah daraltır dilediğine rızkı daraltır. Dilediğinin de rızkını genişledir.

246- “Beni İsrail’in ileri gelenerini görmedin mi? Allah yolunda savaşmanız için bize bir kiral gönder demişlerdi peygamberlerine”

Onlar peygamberleri Esmavilden konuşmalarını düzene koyarak ve düşmanları ile savaşlarında kendilerini iyi hale getirecek bir kiral göndermesini istediler.

“Bu”

Peygamber onlara

“dedi ki:” “Üzerinize savaş farz kılırsa savaşmanız beklenir mi?”

Belki savaştan kaçarsınız dediler ki Allah yolunda niçin savaşmalayalım bizi bundan alıkoyan şey ne olabilir?

“Halbuki yurtlarımızdan çıkarılmışız ve çouklarımız”

veya öldürülerek veya esir edilerek bizden ayrı üşürölmüş yani bize bu emir gelirse savaşmamız kaçınılmaz. Allah buyurduki:

“Üzerlerine savaş farz kılındığında onlardan, az bir kısmı hariç yüz çevirdiler.”

Onlar da ileride anlatılacak olan nehri geçenlerdir.

“Onlara onların peygamberi dedi ki: Şüphesiz Allah Talut’u kral olarak gönderdi. Dediler ki: O bize nasıl kiralık yapar?”

Sizin için O İsrail oğullarının en düşüklerinden bir ve geniş bir mülke de sahip değil. Sonra da onun krallığını kabul etmediler. Ve dediler ki:

“Biz kiralığa ondan daha müstehakız ve ona maldan genişlikte verilmedi.”

Hükmedeçeği bir mülkü olmadı. Peygamber

“Dedi ki: Şüphesiz Allah onu sizin üzerinize”

Kral olarak

“seçti.” “Onun ilim ve cisimce genişliğini artırdı?”

Talut beni İsrail içinde onların bilgisi, en alimi ve en mükemmeliydi. Elbestutu: her hususta fazlalık, genişlik demektir.

“Allah mülkünü dileğine verir”

Verasetle değil

“Allah”

lütü merhameti rızık vermesi

“geniş olandır.”

Bunun üzerine Yahudiler peygamberinden Talut’un kral olarak seçildiğine dair bir alamet istediler.

248- “Peygamberi onlara dedi ki: Şüphesiz onun kral oluşunun alameti, içinde Rabbinhizden sekinet bulunan tabutun size gelmesidir.”

Bu tabut Allah’ın Adem (a.s.)’a indirdiği içinde peygamberlerin resmi bulunan tabutu israiloğulları onunla düşmanlarına karşı zafer diliyorlardı. İsrailoğulları ondan düşmanlarına karşı yarım istiyorlardı. Amerikalılar onlara galip gelip tabutu zorla ellerinden almışlardı. Onlar Peygamberinden Talut’un kral seçilmesine dair delil istediklerinde peygamber dedi ki:

“Onun kral seçilişinin delili Allah’ın tabutu size geri göndermesidir. Melekler bu tabutu tayışıp Talut’un evine bıraktılar.”

“Onda rabbinizden sekinet”

ilminan gönöl huzunu

“vardır”.

Çünkü onların kalbleri bununla huzura kavuşuyor. Bu tabutu nereye bıraksalar orada huzur buluyorlardı ve bu Allah’ın emriydi.

“Ve onda Musa ailesinden ve Harun ailesinde geriye kalan bazı şeyler vardı.”

Geriye kalanlar Musa peygamberin pabuçları ve asası, Harun peygamberin sarığı birde 1 ölçek kudret helvası idi.¹

“Onu tabutu melekler taşırlar. Şüphesiz bunda”

sizin için tabutun size döndürölmesinde Allah’ın Talutu kral tayin ettiğine dair

“alamet”

işaret vardır.

“Şayet inanıyorsanız”

tasdik ediyorsunuz

249- “Vaktaki Talut askerlerle ayrıldığında”

onlarla bulundukları yerden düşmanla savaşmak için çıktığında Talut onlara

“Dedi ki: Şüphesiz Allah sizi bir nehirle imtihan edecektir.”

Şüphesiz Allah Filistin nehri ile sizi sizden savaşacak olanları savaşmamaya bahane arayanlardan ayırmak için ciddi bir imtihandan geçirecektir.

“Kim ondan”

suyundan

“içerse bizden değildir.”

Benim dinimden değildir.

“Kimde onu tatmazsa şüphesiz o bendendir. Ancak kim eliyle bir avuç alırsa o müstesna”

Bir defa alırsa, yani ondan bir defa bir küp veya bir tulum veya benzeri miktarda su alırsa demektir. Talut onlara dedi ki: Kim o nehirde bolca su içerse Allah’a karşı gelmiş olur. Kimde bir avuç alır onunla yetinirse kendini razı etmeye yeter. Şiddetli bir susuzluktan sonra nehre saldırdılar. Çoğunluk nehre daldı ve bol bol içti. Bu içen kimseler düşmanla karşılaşmaktan korktular. Onların sayıca az bir kısmı Talut’a itaat edip bir avuçtan fazla içmediler. Allah’da bu insanların kalblerine cesaret verdi. Bunu Kur’an şöyle ifade ediyor:

“Az bir kısımdan başkası ondan içtiler.”

Bu azınlığın miktarı üçyüz on küsür kişi idi.

“O ve iman edenler birlikte onu nehri geçtiklerinde”

Su içip Allah’ın emrine karşı gelenler

“Dediler ki: Bu gün bizim Calut’a ve askerlerine karşı koyacak gücümüz yok.”

Bir avuç suyla yetinip

“Allah’a kavuşacaklarını”

ona döneceklerini

“bilen”

Az bir topluluk ise şöyle

“Dedi nice az topluluklar vardır ki: Allah’ın izni ile çok topluluklara galip gelmiştir.” “Allah”ın yardımı **“sabredenlerle bareberdir.”**

(1) Bu Ebu Salih’in sözü olup İbni Cerir c: 2/shf:614’de tahrir etti.

250- “Calut ve askerlerine karşı”

Savaşmak için

“Meydana çıktılarında dediler ki: Rabbbimiz bizim üzerimize sabır boşalt ve bizim ayaklarımızı sabit kıl.”

Kalblerimize kuvvet ver.

251- “Allah’ın izni ile”

onun takdiri ve hükmü ile

“onları bozguna uğrattılar”

İsrailoğulları içinde bulunan

“Davud”

Peygamber, kafir

“Calut’u öldürdü. Allah ona mülk ve hikmet verdi.”

Allah ona İsrailoğullarının krallığını ve peygamberliğini verdi.

“Ona dilediği şeylerdende öğretti.”

Zırh yapmayı kuş dilini..¹

“Eğer Allah insanların bir kısmını bir kısmıyla def etmeseydi yeryüzünde fesat çıkardı.”

Allah müslümanların askerleri ile savaşmasıydı müşrikler yeryüzüne galip gelir müminleri öldürür şehirlerini ve mescitlerini tahrip ederdi.

(1) Davuda dağları ve kuşları boyun eğdirdik onunla beraber tesbih ediyorlardı. Kuş dili Süleyman peygambere öğretildi. Nitekim Allah bunu şöyle anlatır:

“Süleyman Davud’a varis oldu. Dedi ki: Ey insanlar bana kuş dili öğretildi.”

(Neml: 27/16)

252- Sana bu haber verdiklerimiz

“bunlar Allah’ın ayetleridir.”

Allah’ın birliğine dair işaretlerdir.

“Şüphesiz sen peygamberlerdensin”

Sen sana mucizelerini anlattığımız bu peygamberlerdensin.

253- “Bunlar peygamberler”

Topluluğu

“bazısını bazısı üzerine üstün kıldık.”

Peygamber olmaları nedeniyle hepsi birse de fazilet bakımından birbirine masavi denk kılmadık.

“Allah onlardan kimiyle konuştu.”

Musa (a.s.) gibi.

“Bazısını da derece derece yükseltti.”

Muhammed’i tüm insanlara göndererek en üstün kıldı?

“Biz Keryem oğlu İsa’ya deliller verdik ve onu Ruhu’l Kudüsle kuvetlendirdik.”

Bunun ilgili tefsir daha önce 87’ci ayette geçti.

“Allah istese onlardan peygamberlerden sonra gelenler birbirini öldürmezlerdi. Kendilerine deliller geldikten.”

Açıklandıktan sonra

“fakat onlar anlaşmazlığa düştüler. Onlardan bazıları iman etti”

İmamından sebat etti.

“Onlarından bazılarıda inkar edip kafir oldu.”

Hristiyanların İsa’dan sonra birbiriyle anlaşmazlığa düşüp gruplara ayrılmaları sonra da birbirleriyle, savaşmaları gibi:

“Allah dilese birbirlerini öldürmezlerdi.”

Onların birbirleriyle savaşmasını Allah’ın dilediğini:

“Onlar kendi istekleriyle savaştılar, Allah’ın bir hükmü gereği değil”

Şeklindeki iddialarını yakalanmak için burada tekrar zikretti.

“Fakat Allah dilediğini yapar.”

Dilediğini lütfu gereği hayra kavuşturur, dilediğini de adaleti gereği yardımsız bırakır.

254- “Ey iman edenler size verdiğimiz rızıktan harcadın.”

Farz olan zekatı verin. Bundan murad, cihad için yapılan harcamaların olduğunu söyleyen alimler de vardır.

“Kendisinde alışverişin, dostluğun ve şefaatin bulunmadığı bir gün”

Olan kıyamet günü

“gelmeden”

O gün ne bir bedel, ne bir fidye, ne bir şefaet var.

Bu şeylerin kafirlere fayda vermiyeceğini kasteddiği için şefaati genel olarak reddetti. Biliyorsun ki Allah:

“Kafirler zalimlerin ta kendisidir.”

Buyuruyor. Onlar Allah’ın emrini bulunduğu yerden başka yere koydular.

255- “Allah ki ondan başka tanrı yoktur o daima diri ve yaratıklarını koruyup yöneticidir.” “Onu ne bir uyuklama nede bir uyku tutar.” “Yerde ve göklerde bulunanlar”

Yaratıp, onlara hükmetmek

“Ona aiddir” “İzni olmadan onun yanında kim şefaet edebilir. Ancak onun izniyle şefaet edilir.”

Bu ayet kafirlerin “putların kendilerine şefaet edeceğine dair” iddialarını boşa çıkarmaktadır.

“Allah onların önündekini”

Dünya işlerini

“ve arkalarındakini”

Ahiret işlerini

“bilir. Allah’ın dilediği”

Miktar

“Hariç onun ilminden hiçbirşey kuşatmazlar.”

Onlar Allah’ın ilminden peygamberler aracılığıyla bildiğinden başkasını bilemezler.

“Onun kürsisi gökleri ve yeri kuşatmıştır.”

Onu taşır ve ona hükmetmeye güç yetiri. Denildiki: o kürsini kendisidir. O azamatiyle yeri ve gökleri kablur İbni Abbas’tan rivayet olduğuna göre ise kürsi Allah’ın ilmidir.¹

“O ikisini”

Yerleri ve gökleri

“korumak ona”

Allah’a

“ağır gelmez. O”

Kadretinde ve hükmünü uygulamada başka şeylere benzemekten

“Yücedir.” Onun şanı da

“Büyüktür.”

Onun şanı da büyüktür.

256- Arabların müslüman olmalarından sonra

“dinde zorlama yoktur.” Çünkü onar, müşrik olmalarından dolayı kendilerinden cizye kabul edilmeyip islama girmeye zorlanmışlardır. Bu ayet ise onlar müslüman olduktan sonra inmiştir.²

(1) İbni Cerir bu haberi: 3/9’da Beyhaki Esmâ ve Sıfat: s. 497’de tahrir ettiler.

(2) Ayetin nüzuluna dair muelifin zikrettiğini en sahihi ibni Abbas'dan gelendir.. Burada metinle dipnot arasında çelişki bulunduğunda dolayı dipnotu tamamlamayı uygun görmedim. Müellif ayeti nüzulüne dair tek bir sebep zikrederken zayın muhakkik ayetin nüzuluna dair müellifin zikrettiğinin en sahihi diyerek tutarsızlık sergilemiştir. (Mütercim.)

“Doğruluk sapıklıktan ayrılıp belli olmuştur. Kim tağutları”

Şeytanı ve putları

“inkar edip Allah’a iman ederse Şüphesiz o kopmayan sağlam bir kulpa yapışmıştır.”

İman edip şahadet kelimesi getirmekle kendisine sağlam bir düğüm atmıştır. Ey Muhammed

“Allah”

Senin ehlin kitabın islama girmesi için yaptığın duayı

“İşitendir.”

Bu ayetin indiği zaman Peygamber Medine'nin çevresindeki ehli kitabın islama girmesini çok istiyor, bunun için Allah'a dua ediyordu. Senin hırsını ve çalışmanı

“bilendir.”

257- “Allah iman edenlerin dostudur.”

Onlara yardım eden işlerini üslenendir.

“Onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır”

İnkardan, sapıklıktan imana ve doğru yola çıkarır.

“Kafirlerin”

Yahudilerin

“dostları da.”

Kaab bin Eşref ve Huyey bin Ahtap gibi reisleri olan

“tağutlardır. Onlar da kendilerini nurdan karanlıklara çıkarır.” Tağutlar, Muhammed gelmeden önce onları Muhammed'e olan inançlarını, onun gönderilmesinden sonra bıraktırıp kendilerini inkara sokarlar.

İbrahim Nemrud'a Rabbin kimdir? Dediğinde ona hükümlanlık verdi diye İbrahimle rabbi hakkında tartışanı görmeın mi? Kenan oğlu Nemrud'a verilen kırallığın onu nasıl şımarttığını biliyor musun?

“Vaktiyle İbrahim demişti ki Benim rabbim yaşatan ve öldürenidir. Allah düşmanı dediki: Ben de öldürür yaşatırım.” Onun böyle söylemesinden sonra, İbrahim ona yaşam ve ölümün dışında onun: “ben de yaparım ederim” şeklide söz söz söylemesine imkan bırakmıyacak delil getirdi ve

“İbrahim dedi ki: Şüphesiz Allah güneşi doğudan getirir sen de batıdan getir. inkar eden bunun üzerine şaşırıp kaldı konuşacak dermanı kalmadı, sukuta gark oldu.”

259- “Veya Hud şu kimse gibisini” Görmedin mi ki

“Çatıları üzere çöküp yıkılmış”

İliya

“köyüne uğramıştı.” Allah'ın yeniden eski haline getirimesini uzak bularak

“Dedi ki Allah bunu”

Harabeye dönmüş bu köyü

“Ölümünden sonra nerden diriltecek nasıl eski haline getirecek.”

Bunun üzerine Allah ona nasıl şeyden diriltiğini göstermek için

“Onu yüz sene öldürdü.” Üzeyr yanında bir sepet incir ve bir tulum meyve suyu ile eşeğinin üzerinde bir köye uğramıştı. Allah ona bir uyku verdi arkasında da ruhunu alıp onu yüz yıl ölü bıraktı. Yüz yıl geçdikten

“sonra”

Allah onu

“yeniden dirilti” ve

“dedi ki”

Burada

“Ne kadar kaldın. Dedi ki bir gün veya bir günün birazı kadar kaldım.” Allah

“Dedi ki: Hayır yüz yıldın kaldın. Yemeğine”

İncire

“ve içeceğine”

Meyva suyuna

“bak bozulmamış.”

Yüz sene geçtiği halde ne kokmuş ne de bozulmuş eşeğinin kemiklerinin yıpranmasını da ona yüz yıl geçtiğinin alameti olarak gösterdi. Ona şöyle dedi:

“Eşeğine bak” Baktığında ölmüş eşeğinin kemiklerini bembeyaz parlar halde gördü.

“Ve seni insanlara işaret yapmak için”

“vav” zaide olup bir anlam ifade etmez. Yani insanlara ibret kılmak için seni yüzyıl ölü olarak beklettik. Onun ibretliği ise yüz yıl sonra siyah saçlı siyah sakallı bir genç olarak dirildiğinde torunlarının ak saçlı ihtiyar olmasıdır.

“Kemiklere bak”

Eşeginin kemiklerine

“Onları nasıl birbiri üstüne koyuyoruz”

Nasıl diriltiyoruz müsuz yükselmek anlamına gelir buna göre kemikleri nasıl üst üste koyup yerden yükseltiyoruz demek olur. Bu ayeti “keyfe nünşiruha “şeklinde okuyan alimler de var. Buna göre, biz onları nasıl diriltiniz demek olur.

“Sonra onlara nasıl et giydiririz. Bunlar kendine açıkça belli olunca dedi ki: Allah’ın her şeye kadir olduğunu biliyorum.”

Allah’ın çözemeyeceği hiç bir sorun olmadığını biliyorum. Gayb olarak bildiğimi, hazır olarak müşahede ettim.

260- İbrahim, deniz kıyısında yırtıcı kuşların, vahşi hayvanların ve balıkların yediği bir leşi gördüğünde şöyle düşündü. Bunun ayrılıp dağılan parçaları naslı yeniden bir araya gelebilir. Sonra Onların nasıl bir ara gelip diriltileceğini göstermesi için Allah’a dua etti. Allah:

“Dedi ki: İnanmadın mı?”

Buna

“hayır”

İnandım

“takat”

Gayba inandıktan sonra gözlerimle müşahede edip

“Kalbimin huzura kavuşması için.”

Allah:

“Dedi ki: “Kuşlardan dördünü al”

Tavası akbabayı, korygayı ve horuzu

“Onları kendine yaklaştır”

Parçala. Sanki ayet diyor ki: Önce onları kendine yaklaştır iyice tanı sonra onları parçala

“Sonra onlardan her dağ üzerine bir parça koy.”

İbrahim’e parçaladığı kuşların etleri ile tüylerinin birbirine karıştırması, sonra da onları parçalara ayırıp her bir dağın üstüne bir parça koyması emredildi. İbrahim bunları yaptı, kuşların başlarını yanında tuttu. Sonra onlara şöyle çağırdı: Allah’ın izniyle bana geliniz. Bu çağrı üzerine kuşların parçaları birbirlerine doğru uçuşup her parça olması gereken yere geldi. Sonra da İbrahim’in elinde bulunan başlarına yöneldiler. Kuran bunu şöyle ifade eder.

“Sonra onları çağır koşarak sana gelecekler. Bilki Allah azizdir”

Hiç kimse isteğini yerine getirmekten kaçınmaz.

“Hakimdir”

İdare ettiği şeye hükmeder. Peyamberlerin getirdiği Allah’ın birliğine dair delilleri anlattıktan sonra, Allah yolunda savaşmaya ve harcamaya teşvik etmek için şöyle dedi.

261- “Mallarını Allah yolunda harcayanların durumu, her başağında yüz dane bakınan, yedi basak veren bir dane gibidir.”

Yani bire yedi yüz kat verir. Bunun gerçekleşmesi için herhangi bir şart koşulmamıştır. Çünkü bu bir misal olarak anlatılmıştır.

262- “Allah yolunda mallarını harcıyıp sonra da onun ardından başa kakmayanlar...”

Boşa kakmak “ben falana iyilik ettim, fakirlikten kurtardım, dar zamanda imdadına yetiştim” vs. sözlerle yaptığını yüzüne söylemesidir.

“...eza da etmezler”

İyilik edilen kişiyi sevmeyenlerin yanında, onlara yaptığı iyilikten söz etmez.

263- “Güzel söz”

Söyleyerek dilenciye geri çevirmek

“ve”

Onun münasebetsizliğini

“affetmek. Arkasından eza gelen sadaka vermekten daha hayırlıdır.”

Dilencinin başına kalkmak ve onu dilencililiğinden dolayı ayıplamak gibi.

“Allah Gani’dir”

Kulların satakasına muhtaç değildir.

“Halimdir”

Boşa kalkana ceza vermede acele etmez.

264- “Ey iman edenler sadakalarınızı”

Sebatını.

“Başa kakarak vermez ederek”

Sadaka verilen kiiyi azarlayarak.

“Başa çıkarmayın. Allah’a ve ahiret gününe iman etmeden gösteriş için malını harcayan gibi”

İnsanlar tarafından mümin olarak tanınmak, için gösteriş olsun diye malını harcıyıp karlığında hiçbir şey alamayan münafıklar gibi.

“Onun misali”

Münafıkın misali.

“Üzerine biraz toprak bulunan kayay benzer ona şiddetli bir yağmur isabet ettiğinde cascavlak bir kaya halinde bırakır.”

Bu miasli Allah başa kakanlara ve unafıklara vermiştir. Yani: Zahirde bir takım insanların amel sahibi oldukları görülür.

Onları amelleri sert bir kaya üzerinde bulunan bir avuç toprağa benzer. Şiddetli bir yağmurdan bu topraktan eser bırakmadığı gibi kıyamet günü Allah’ın huzuruna vardıklarında, riyakarlıkları ve münafıklıkları yüzünde amellerini boşa çıktığını görürler. Bunu Kur’an şöyle ifade etmektedir:

“Kazandıklarından bir şey elde edemezler.”

Yaptıklarından dolayı bir sevab alamazlar.

“Allah kafirler guruhunu doğru yola erdirmez.”

İnkarlarının karşılığında onlara hidayet lütfetmez. Bundan sonra Allah, eza etmeksizin ve boşa kalkmadan Allah’ın katındakini isteyerek sadaka verenler misal verdi ve şöyle dedi.

265- “Allah’ın rızasını isteyerek ve kendilerini veya kendilerinden bir kısmını Allah yolunda sabit kılmak için mallarını harcayanların durumu.”

Sevap yönünden ahirete inanmayan münafıklar gbi değildir.

“Şiddetli bir yağmur değdiğinde iki kat yiyerek veren?”

Bolluk senesi, diğer senelerde verdiğinin iki mislini veren.

“Şiddetli yağmur yağmazsa hafif bir yağmur gören bahçe gibidir.”

Bu da onun bereketidir. Yağmur azda olsa, çokta olsa her zaman meyva verir. Sahibinin emeğini boşa çıkarmaz. İşte müminin sadakası böyledir, azda olsa çok da olsa Allah onun ecrini kat kat fazlasıyla verir.

Bundan sonraki ayet harcamalarında gösterişi seçen ve Allah’a itaatta ölünceye kadar acizyet içinde olanların durumunu açıklamaktadır.

266- “Biriniz ister mi kendisinin altından ırmaklar akan içinde her çeşit meyvesi bulunan hurmalardan ve üzümlerden oluşmuş bir bahçesi olsun.”

Onların misali böyle bir bahçesi olan adam gibidir.

“Kendisinin üstüne tam ihtiyarlığın çöktüğü, güçsüz çocuklarında bulunduğu bir sırada ateşli bir kasırga bahçesini yakıp kül etsin.”

Böylece yaşının ilerlediği küçük çocuklarının çok olduğu bir zamanda ona en fazla muhtaçken onu kaydedip kendisi ve çocukları aciz ve şaşkın olarak:

“Hiç birşeye güç yetiremez vaziyette”

Kalsın. İşte böyle Allah, münafık’ın ve gösteriş için hayır yapanların amellerini tevbe etmediklerinden ve günahlarının affedilmediğinden dolayı onların amellerini boşa çıkarır.

“Allah ayetlerini işte size böyle açıklar.”

267- “Ey iman edenler kazandığının helalinden güzelinden harcayın.”

Bu ayet mallarının kötüsünü sadaka olarak veren bir topluluk hakkında nazil oldu. Ayette geçen tayyibat’dan maksad ticarettten kazandıklarının iyi ve güzel olanlarıdır.

“Ve de sizin için yerden çıkardıklarımızdan.”

Kendisine zekat düşen hububattan zekatınızı verin.

“Sizin ancak güzünüzü yumalarak alacağınız pis şeyleri sadaka vermeye kalkmayın”

Sizin hakkınız olsa ancak isteyerek alacağınız şeyleri fakirlere vermeyin. Çünkü onlarda malın ortağı olduğundan iyileri içinden düşüğünün verilmesini ancak istemeyerek kabul eder.

268- “Şeytan size fakirlik vadeder.”

Malını tut, sadaka verirsen fakir düşersin diyerek sizi onunla korkutur. Cimrilik ve zekat vermemek gibi.

“Çirkinlikleri size emreder. Allah da size”

Sadakların karşılığını vereceğini ve günahlardan içinde

“Bağışlanma vadeder.”

269- “Hikmeti”

Kur'an ilmini anlamayı -gerçi nübüvvet-peygamberlik diyen alimler de var-

“Dilediğine verir. Ancak akıl sahipleri hatırlar”

Öğüt alır.

270- “Ne harcarsanız”

Ne kadar zekat verirsiniz.

“Veya ne adarsanız”

Nafile olarak niye sadaka vermeye niyet ederseniz.

“Şüphesiz Allah onu bilir.”

Karşılığını verir.

“Zalimlerin yardımcıları yoktur.”

Bu ayet mallarını gösteriş için verenlere, gasbedilmiş maldan sadaka verenler vs. hasılı Allah'ın emrettiği şeklin dışında bir şekilde sadaka verenlere tehdit niteliğindedir.

271- “Şayet sadakaları açıktan verirsiniz..”

Muhammed'e sordular dediler ki:

“Sadakanın gizlisi mi daha üstün, açıktan verileni mi?” Bunun üzerine bu ayet indi.¹ Müfessirler bu ayetin nafile sadakalar hakkında olduğu, farz olan zekatla ilgili olmadığı görüşündeler. Çünkü farzı açıktan yapmak daha üstündür. Onlardan bazısına göre bu ayet genel olup, gerek farz gerekse nafile olsun tüm sadakaları kapsamaktadır.

(1) Bkz. El-Esbab shf: 120.

“Eğer saakaları açıktan verirsiniz o ne güzel şayet gizlerseniz ve onu fakirlere verirsiniz o da sizin için daha hayırlıdır. O”

Allah

“günahlarınızı örter”

Günahlarınızı bağışlar. Ayette geç?... sıla ve tekid için gelmiştir.

272- “Onları doğru yola iletmek senin görevin değil, fakat Allah dilediğini doğru yola iletir.”

Ebu Bekir'in kızı Esmâ'nın annesi Güteyle müşrik iken kızımdan bir şey vermesini istemişti kızı ondan yüz çevirdi ve dedi ki:

“Peygamberle iştisare edinceye kadar danışıncaya kadar bekle.” Bunun üzerine bu ayet nazil oldu.¹ Ayetin manasını özetleyecek olursak: Sana karşı çıkanları doğru yola iletmek, islama girmelerini sağlamak için onlara sadayı yasaklamak senin görevin değildir.

(1) el-Esbab shf: 121; Semarkandi Bahr'ul-Ölüm c:1 shf: 731.

“Hayırdan”

Maldan.

“ne harcarsanız”

Sevabı.

“sizedir”

“Siz yalnız Allah'ın rızasını isteyerek infak edersiniz.”

Burada lafız haber yollu ifade edilmiş ama emir kastedilmiştir. Bu emir müminere hasdır.

“Hayırdan”

Maldan

“Ne harcarsanız”

Esbab-ı Süffe'nin fakirlerine ne yardım ederseniz.

“Karşılığı size”

Bolca

“ödenir siz zulmedilmezsiniz.”

Amellerinizin sevabını eksiz bulursunuz.

273- Bu sadakalar ve daha önce adı geçen harcamalar

“Allah yanında mahsur kalmış fakirlerindir.”

Bunlar Allah rızası için hicret eden fakir muhacirlerin hakkıdır Onlar:

“Yeryüzünde yürümeye güç yetiremezler.”

Rızık talebi için bulundukları yerden ayrılamazlar. Çünkü onlar kendilerini cihada adanmışlar. Bu da onları rızık kazanmaktan alıkoymaktadır. Allah böyle müminlere harcama yapılmaya müminleri teşvik etmektedir. Dilencilikten

“Utanmalarından dolayı bilmeyen onu zengin sanır. Ben onları simalarının tanırısın.”

273- Bu sadakalar ve daha önce adı geçen harcamalar

“Allah yolunda mahsur kalmış fakirlerin”

Hakkıdır. Bu kimseler Allah yolunda hicret edip kendilerini o yola adanmış fakir kimselerdir. Cihada olan bağlılıkları sebebiyle rızık kazanmak için yurlarından ayrılamayan bu insanlara yardımda bulunmayı Allah teşvik etmektedir.

“Onların”

İstemekten.

“Utanmalarından dolayı tanımayanlar zengin sanır (sen onların simalarını) alçak gönüllüklerini gayretle çalışmalarının izlerini (tanırısın.) (Onlar insanı ısrarla dilenmezler.) Sabahlık yiyecekleri varsa akşamlık akşamlıkları varsa sabahlık dilenmezler.

274- **“Onlar ki gece gündüz mallarını harcarlar.”**

Bu ayet Ali hakkında sadece dört dirhem parası varken bir dirhemini gece, bir dirhemini gündüz, bir dirhemini açıktan bir dirhemini gizli olarak tasadduk etmesi üzerine nazil olmuştur.¹

275- **“Faiz yiyen kimseler, şeytan çarpan kimse nasıl kalkarsa öyle kalkarlar..”**

“Faiz yiyenler”

Onunla muamele de bulunanlar Allah burara “ekl” sözcüğüyle genel olarak faizden faydalanmayı anlatmıştır.

“Onlar”

Mıyamet günü kibirlerinden

“Ancak şeytan çarpmış gibi kalkarlar dokunmadan”

Dolayı onları deliye döndürür. Yani farz yiyen kıyamet günü mecnun delirmiş olarak yeniden diriltilir.²

Onlara gelen

“bu”

Ceza

“Onların alış-veriş ancak faiz gibidir demeleri sebebiyledir.”

Ayet müşriklerin şu sözlerini anlatmaktadır. “Borç süresinin ardından sermaye üzerindeki fazlalık

“Faiz”

Alış verişin başında sermayeye eklenen fazlalık gibidir. Allah şu ayeti onları yalanladı.

“Allah alışverişini helal faizi haram kıldı. Kime rabbinden bir nasihat gelir ve o da”

Faiz yemeyi

“Terk ederse geçen onundur.”

Yasaklamadan evvel alınan faizi iade etmesi ona gerekmez.

“Onun durumu Allah’a aiddir.”

Allah onun işini üstlenmiştir.

“Kimde farzi helal saymaya geri dönese işte onlar ateş arkadaşlarıdır. Orada ebedidirler.”

(1) Bu haberi muellif Esbab-u Nüzul’de İbni Abbas’a dayanan bir senedle zikretti. Ondan önce onun hocası Salebi bu haberi tefsirinde zikretmiştir: 2/193. Vahidi’nin rivayet zincirinde Abdul Vehhar b. Mücahid bulunmaktadır. İbni Hacer onun hakkında metruk derken Sevri onu yalancı diye tanıtmıştır. İbni Teymiye de Minhac’us-Sünne isimli kitabında 4/62 şöyle demiştir: “Bu haber Ebu Nuaym kanalından İbni Abbas’a dayanmaktadır.”

Değişik yönleriyle değerlendirme:

Ebu Nuaym ve Salebi’nin rivayet etmesi haberin sıhhatine dalelet etmez.

(2) Bunun yalan olduğu kesin değildir.

(3) Bu ayet gece gündüz, gizli açık harcama yapan herkese şamildir Bu ameli işleyen herkes Ali ve başkaları ayetin muhatabıdır. Ayatla yalnızca muayen bir şahıs kastolunmamıştır. Suyuti Lübabu’n-Nukul isimli kitabının ellinci sayfasında şöyle dedi. Bu haberi İbni Ebi Hatim ve Tabarani zayıf bir senetle tahrir ettiler.

276- Kumarın kazancını mahvettiği gibi çok olsa bile

“Allah faizi mahveder”

Onu eksiltir, bereketinin giderir.

“Ve sadakaları da artırır”

Sizden birinizin akrabalarını artırdığı gibi sadakaları sahibine artırır.

“Allah”

Haram kaldığı faizi helal sayan

“Her koyu kafiri”

Faizi yiyip ve üzerinde ısrar eden

“Aşırı günahları sevmez.”

278 “Ey iman edenler Allah’dan korkun faizden geriye kalanı bırakın.”

Bu ayet Osman ve Abbas hakkında, faizi haram kılan ayet inmeden önce hakkedip alamadıkları faizi istemeleri üzerine nail olmuştur.³ Bu ayet nazil olduğunda dinleyip itaat ederek sadece ona paralarını aldılar.

(2) Bu hadi Avf b. Malik’den rivayet edildi. Peygamber dedi ki:

“Bağışlanmaz günahlardan sakının kim bir şeye ihanet ederse kıyamet günü onunla getirilir ve faiz yemekten sakının, kim faiz yerse kıyamet günü çarpılmış mecnun olarak diriltilir.” Sonra da şu ayete okudu: “...”

Bu haberi Taberani tahrir etti. Bkz Durru’l-Mensur 2/103. Aynı haberi İbni Cerir 2/102’de Said b. Cübeyr’den rivayet etti.

(3) İbni Cerir: 2/106 Esbab’un-Nüzul: 125

(4) Bu sözü sahabeden Ebu Said El-Hudri’de söylemiştir. Nuhhas bu haberi Nasih’ında ona dayandıraak tahrir etmiştir. Bkz. Nasih shf: 101. O kadar ... ayetini okudu ve hakkında şöyle dedi: “Sonraki ayet önceki ayeti neshetti.” Bu aynı zamanda Hasan Hakem ve Abdurrahman b. Zeydin sözüdür. Onlardan bazısıda şöyle dedi: “Ayette geçen mendubluk ve müstebablık bildirir.”

(5) Bunun mensuh olduğuna dair görüş Dahhak’a aittir. Bu konuda İbni Arabi dedi ki: Doğrusu bu emri irşaddir. Yazıcı hakkını alıncaya kadar yazmasın. Bkz. Ahkam’ul Kur’an 1/248.

Ayetin özetle anlamı: Faizden borç olarak geriye kalan kısmı almanın tahrimi haram kılınması, fazlası olarak ana sermayeyi almanın vucubu vacib kılınmasıdır.

“Eğer müminlerseniz”

Şüphesiz müminlerin hükmü budur.

279- “Şayet yapmazsanız”

Faizden geriye kalanı bırakmazsanız.

“Allah ve peygamberleri tarafından bir harp malumunuz olsun.”

Sizin bu hükme uymamanızın Allah ve peygamberlerine harp aşmak olduğunu iyi bilin. Eğer faizden

“Dönerseniz sizin için ana sermayeniz vardır.”

Böylece borçludan fazlalık olan kısmı istemeyip,

“Zulmetmezsiniz”

Ona paranızı da eksiksiz olarak.

“Zulme uğramazsınız.”

280- “Eğer”

Borçlu

“dardaysa”

Sizin üzerinize borcunu tahrir edip,

“kolaylığa çıkana kadar beklemek düşer.”

Darda kalanara ana parayı

“Sadaka etmeniz sizin için daha hayırlıdır.”

281- “Kendisinde Allah’a döndürüleceğiniz”

Kıyamet

“gün”ün“den korkunuz.”

“Sonra her nefse amellerinden kaandığı”nın karşılığı “ödenir” “onlar”

Ecirleri kendilerine eksiksiz olarak ödenerek

“zulme uğramazlar.”

Allah faizi haram kıldıktan sora, selemi, peşin para verip malı veresiye almayı helal kıldı.

282- “Ey iman edenler bir birinizle”

Borca alış veriş yaparak

“Belirli bir süreye kadar borçlandığınızda onu yazınız.”

Allah geciktirilmiş haklarla ilgili olarak yazılı belge ve şahit bulundurmayı emretti. Malları korumak için

“alış veriş yaptığınızda şahit bulundun.”

Daha sonra bu ayetin hükmü **“Şayet bazınız bazınıza güvenirse...”** ayetiyle nesh edilir.

“Sizin aranızda”

Borçlu olanlarla bor veren arasında

“bir katip”⁴

Mal ve müddeti artırıp eksiltmeden

“Adil bir şekilde yazsın.”

Emrolunduğunda

“kitap yazmaktan kaçınmasın.”

Çünkü bu Allah’dan gelen bir emir olup, yazıcı ve şahit üzerine vacip idi. Daha sonra Katip ve şahit zarar vermesin ayetiyle nesh edildi. Sonra dedi ki:

“Allah’ın kendisine”

Lutfeyedip yazmayı

“Öğrettiği gibi yazsın. Ve üzerinde hak bulunanda yazdırsın.”

Çünkü o aleyhine şahitlik edilen olduğundan, aleyhine olan şeyin bildiği için kendi ifadelerine göre bir karade verilir. Malın meblağını yazması istenende

“Ondan hiçbir şeyi ekik bırakmasın. Üzerinde hak bulunan”

Borçlu

“aklı ermez”

Çocuk,

“veya zayıf”

Aciz ahmak,

“veyahatta”

Dilsiz veya pepe olması nedeniyle

“yazdırmaya gücü yetmiyorsa, onun velisi”

Varisi veya varisi yerine geçen

“adaletle”

Doğruluk ve hakkaniyete riayet ederek

“yazdırsın.”

Kendi milletinizden akıl, baliğ, hür

“adamlarınızdan iki şahit tuttunuz, iki adam yoksa razı olduğunuz şahitlerden.”

Din ve fazilet ehli

“biri unutursa diğeri”

Ona şahitliğini

“hatırlatacak biri erkek iki kadın şahit tutunuz. Şahitler çağrıldığında.”

Şahitliği üstlenip gereğini yapmaktan kaçınmasınlar.

“Az olsun çok olsun süresine kadar yazmaktan usanmayın.”

Bıkmak usanmak şahit olduğunuz hakikatı yazmaktan alıkoymasın.

“Bu”

Yazma işi

“Allah katında”

Allah’ın hükmüne göre

“Daha adil şehadet için daha sağlamdır.”

Çünkü yazılı belge şehadeti hatırlatır. Onların şehadeti daha sağlam

“Sizin şüphe etmemenize daha yakındır. Yalnız peşini bir ticaret olursa o başka”

Alıp verilen emtia’nın ikisi de hazır olur. Ticaret onlar üzerinden yapılırsa o müstesna bu şu ayetin anlamı demektir.

“Onu aranızda döndürüyorsunuz.”

Geciktirme ve kadınlar dan duyulan endişe peşin alışveriş te kalkar.

“Onu yazmamanız üzerinize günah değildir. Alış veriş yaptığınızda şahit tutunuz.”

Bu hükmün nesh edildiğini, gerekli olmadığı yukarda geçmişti.

“Katibi ve şahit zarar vermesin.”

Allah katip ve şahidin andıracak, eksilterek, değiştirerek, şahit tutulmadığı halde şahitlik yaparak yada şahitlikten kaçınarak zarar vermelerini yasakladı. Bunlardan birini:

“Şayet yaparsanız şüphesiz o sizin için Allah’a itaattan çıkmaktır.”

283- **“Şayet siz yolculuk halinde olur ve de yazacak birini bulamazsanız.”**

Allah yazacak biri olmadığında mallarla ilgili rehin alınması emretti ve bunun içinde:

“Alınan rehinler vardır”

Buyurdu.

“Eğer bazınız bazınıza güvenirse”

İhanetinden veya hakkı inkar etmiyeceğinden endişe etmezse.

“Kendisine güvenilen kimse emanetini yerine ulaştırsın. Kendisine emanet verilen emaneti ödesin.”

Emaneti ödeme konusunda.

“Rabbi Allah’dan korkusun”

Eda etek üzere çağrıldığımızda

“Şehadeti gizlemeyin kim onu gizlerse, o kalbi günah işleyendir.”

284- “Yerde ve göktekile Allah’ındır.”

O tek tek hepsinin hakimi ve sahibidir.

“İçinizde kini açığa vursanız da, gizlesenizde , Allah sizi ondan dolayı hesaba çeker.”

(1) Bu hadisi Müslim İman bahsinde 125 numarayla, Ahmed b. Hanbel: 1/233 de, Tirmizi tefsirde Aradat’ül Ahvazi, 11/113’de, Taberi 3/95’de tahrir ettiler.

(2) Buhari İbni Ömer’den tahrir ettiği bir haberde İbni Ömer “...” ayetini bundan sonra gelen ayetin neshettiğini söyledi. Feth’ul Bari: 8/207 Nasih ve Mensuh lin Nuhhas: 104.

Bu ayet indiğinde sahabeden bir grup Peygambere gelerek dediler ki:

“Gücünümüzün üstündeki şeyden sorumlu tutulduk. Bizden birine nefsi, kalbinde sebat bulmasını arzu etmediği şeyi fısıldar ve bizde de onunla hesaba çekiceğiz.”¹ Peygamber onlara şöyle dedi:

“Sanki siz İsrailoğullarının işittik ve isyan ettik demeleri gibi konuşuyorsunuz. İşittik ve itaat ettik deyiniz.” “Onlarda işittik ve itaat ettik” dediler. Bundan dolayı Allah bu ayetin hükmünü nesh eden, onların kedeni giderin:

“Allah bir kimseyi ancak gücünün dalinide olan şeyden sorumlu tutar.” ayetini indir. Bunun şahitliği gizlemek ve yerine getirmek hakkında indiğini söyleyen alimlerde vardır.

“Ondan dolayı Allah sizi hesaba çeker”in anlamı size onu haber verip tanıtır.

285- “O peygamber kendine indirilene iman etti ve müminleri’de hepsi Allah’a meleklerine kitaplarına ve peygamberlerine iman etti.”

Allah bu sürede hükümleri, haddleri peygamber kıssalarını ve kurderiten dair delilleri anlattıktan sonra, Peygamberin ve müminlerin bunların hepsini tasdik ettiğini bildirerek süreyi tamamladı. Ehli kitabın yaptığı gibi:

“Onun peygamberlerinden hiç birini arasını ayırmayız” dediler. Ehli kitap bazı peygamberlere iman noktasında aralarında fark gözetmeyiz.

“Dediler ki:”

Sözünü

“İşittik”

Emrine

“İtaat ettik mağfiretinle.”

Bizi bağışla.

“Rabbimiz dönüş sanadır.”

286- “Allah kimseyi gücünün üstündekinden sorumlu tutmaz.”

Bu ayet müminlerin şikayetçi olduğu vesveseler ve insanın elinde olmayarak içine doğan sözler nedeniyle hesaba çekileceğine dair ayeti nesh etti. İtaat ederek,

“kazandığı”

Sevaplar

“kendinin”

İsyan ederek

“yüklediği”

Günahlardan

“kendisininindir.”

Hiç kimse başkasının günahından dolayı cezalandırılmaz. Deyiniz ki:

“Rabbimiz, unutursak bizi cezalandırma”

İsrailoğulları kendilerine gönderilen şeriatın hükümlerinden birini unutarak gerğini yapmazlarsa ondan dolayı cezaları çabuklaştırıldı. Allah Muhammede ve müminlere bu nedenle cezalandırılmamaları için kendisine dua etmelerine emretti.

“Veya hata edersek”

Doğruyu bırakırsak?

“Rabbimiz! Bize bizden öncekilere yüklediğin gibi ağır yük yükleme”

İsrailoğullarına ağır hükümler içeren emirler gönderdiğin gibi yapması zor olan emirleri bize emretme.

“Rabbimiz! Gücümüzün yetmediği şeyler bize yükleme” Bize ateşle azap etme,

“Sen bizim mevlamızsın”

Bizim yardımcımızsın ve işleimizi düzenlersin. Delilimizi yüceltmek için harpde onlara galip gelmemiz için.. vs. hususlarda senin dinin diğer dinlerin hepsine vaad ettiğin şekilde galip gelinceye kadar

“kafirler guruhuna karşı bize yardım et” amin

Allah en iyi bilendir.

(1) Deki: Gelin rabbinizin size neleri haram kıldığını okuyayım ona hiçbir şeyi ortak koşmayın, anababaya iyilik edin, fakirlik korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin, sizi de onları da biz rızıklandırıyoruz, kötülüklerin gizlesine aşık olanınada yaklaşmayın. Haksız yere Allah'ın yasakladığı cana kıymayın! Allah size bunları tavsiye etti umulurki düşünürsünüz. Yetimin malına yaklaşmayın, yalnız ergenlik çağına erişinceye kadar en güzel biçimde (yaklaşabilir, onu yugun bir şekilde sarfedebilirsiniz). Tartıyı adaletle yapın. Biz kişiye gücünün yettiğinden fazlasını teklif etmeyiz. Söylediğiniz zaman da akrabanızda olsa adalet yapın Allah'a verdiğiniz sözü tutun. Hatırlayıp öğüt almanız için size bunları tavsiye ettik. İşte benim doğru yolum budur. Ona uyun (başka) yollara uymayın ki, sizi onun yolundan ayırmasın (Azabından) Korunmanız için (Allah) size böyle tavsiye etti.” (151-152- 153)

AL-İ İMRAN SURESİ

Medeni'dir. 200 ayettir. (ihtilafsız).
Rahman ve Rahim olan Allah'ın adı ile

1- “Elif-lam-mim”

2- “O Allah ki ondan başka ilah yoktur. Daima diri”

Ve yarattıklarını

“koruyup yönetendir.”

“Daha önce insanlara hidayet olarak”

Kendisiyle hakkın batıldan ayrıldığı

“Furkan'ı indirdi.”

Furkan'dan maksad Allah'ın indirdiği kitablardır.

“Şüphesiz Allah'ın ayetlerini inkar edenler için şiddetli bir azab vardır. Allah acizdir intikamı sahibidir.”

Kötülük yapanı azabla cezalandırır.

3- “Senin üzerine kitabı”

Kur'an'ı

“hakla”

Doğru haber vererek

“önündekini doğrulayıcı olarak”

Diğer kitaplarda kendisiyle ilgili geçen haberlere uygun olarak

“indirdi. İnci'li ve Tevrat'ı da indirdi.”

6- “Sizi”

Annelerin

“Rahimlerinde”

Dişi erkek kısa uzun siyah, beyaz..

“Nasıl isterse öyle şekilendirir.”

7- “O senin üzereRine kitabı indirdi. Ondan bazıları muhkem ayetlerdir”

Onlar En'am sûresini sonunda

“Deki gelin okuyayım..” ile başlayıp devam eden üç ayettir.¹

(1) “Allah şimdi sizden hafifletti ve sizde zayıflık olduğunu bildi. Şayet sizden sabreden yüz (kişi) olursa iki yüz kişiye galib gelir.”

(Enfal: 8/66)

“Onlar kitabın anasıdır.” Onlar Allah'ın her bir peygambere gönderdiği her bir kitabın anasıdır. Allah'ın haram ve helal kıldıklarının hepsi onlardadır. Onlar yürürlükte olan kitabın aslıdır. Değeri

“Birbirlerine benzer”

Ayetlerdir yani, yahudiler üzerine birbirine benzediğinden karışık gelen süre başlarında ki alfabe harflerini, çünkü onlar bu harfleri fitir hesabına göre yorumlayıp ondan ümmeti Muhammed'in ömrünün miktarını çıkarmak istiyorlardı. Ama onlar üzerine bu harfler karışık geldi.

“Kalblerinde yamukluk olanlar” ki onlardan murad mukattaa harflerinden bu ümmetin ömrünün miktarını öğrenmek isteyen yahudilerdir.

“Fitne çıkararak” cahil olur.

Müslüman olan

“Topluluk Allah yolunda savaşı. Diğer kafirler, onları kendilerinin iki misli görürler.”

Halbuki kendileri onların üç misli idi. Allah müminlerin gözüne kafirleri müminlerin yazısı kadar gösterdi. Kalblerine korka düşürecek yenilmesini sağladı. Çünkü Allah müminlerden yüz kişni kafirlerinden iki yüz kişiyi yenecekerini bildirdi.

“Allah dilediğini yardımıyla”

Zaferi vererek

“destekler, şüphesiz bunda basiret”

Akıl

“sahipleri için ibret vardır.”

Bu ayette cehaletten ilme bir geçiş şeyleri takib edilmiştir.

14- “Şehvetlerin sevgisi”

Şehvet şehvetin çoğulu olup nefsin birşeyi arzu edip ona meyletmesi anlamındadır.

“Bol-bol mallar, salma”

Evcil.

“atlar”

Koyun inek deve..

“Davarlar”

Ekilip dikilenler

“Ekinler insanlara süslü gösterildi.”

Bundan sonra bütün bunların dünya geçimlikleri olup gelip geçici olduğunu

“Varılacak güzel yerin Allah’ın katında”

Olduğunuz açıklar. Bunların hepsinden daha hayırlısın dostları için hazırladığın şöyle haber verdi.

15- “De ki size bundan”

Anlatılanlardan

“Daha hırsını söyleyeyim mi?”

Şirkten

“korunanlar için altından ırmaklar akan ebedi kalacakları cennetler, tertemiz eşler ve Allah’ın rızası vardır. Allah kullarını görendir.”

17- Dinleri üzere sebat edip boşlarına gelenlere.

“Sabredenleri”

Niyetlerinde dürüst olanları

“divan durup”

Allah’a itaat edenlere helalden kazandıklarını Allah yoluna

“harcayanları, seher vakitleri Alla’dan bağışlanma dileyenleri”

Sabah namazını kılanları Allah görendir. Bazı alimler bu ayetin ensar ve muhacir hakkında nazil olduğunu söyledi.

18- “Allah ondan başka ilah olmadığına şahitlik etti.”

Birliğine dair delilleri açıkladı.

“Mekkeler ve”

Bütün işlerinde adaletin gereğini yapan ilim sahibleri

“Allah’dan başka ilah olmadığına şahitlik ettiler.”

19- “Şüphesiz din, Allah katında islamdır.”

Müşrikler dinleriyle iftihar ettiler. Onlardan her fırka yalnız bizim dinimiz Allah’ın dinidir demelerinden dolayı onları yalanlayan bu ayet nazil oldu.

“Şüphesiz din Allah katında din.”

Muhammed’in getirdiği

“İslamdır”

Buyuruldu.

“Kendilerine hitap verilenler ayrılığa düşmediler.”

Yahudiler Muhammed’i kitaplarında buldukları için onun peygamberlik iddiasının doğruluğunda ihtilafa düşmediler.

“Ta ki onlara ilim geldikten sonra ki durum başka”

Burada ilimden murad Muhammed’dir. O gönderilmeden sıfatları malum olduğu için gelinceye kadar hakkında ihtilaf etmediler. Geldikten sonra da bazıları inandı diğerleri inkar etti.

“Aralarında aşırıya kaçtıkları için”

Peygamberlikten dolayı ona haset etmeleri ve liderlik istemeleri nedeniyle,

“Kim Allah’ın ayetlerini inkar ederse bilsinki Allah hesabı çabuk görendir.”

Küfrünün cezasını verir.

20- “Şöyle seninle tanıştırlarsa yüzümü Allah’a teslim ettimde”

Amelimi Allah’a tahsis ettim, ve ona teslim oldum.

“Ve bana tabi olanlarda”

Ensar ve muhacir.

“Kitab verilenlere ve ümmilere”

Arablara

“De ki müslüman oldunuz mu?”

Burada lafız her ne kadar soru olsada emir olup müslüman anlamındadır.

“Sana tepliğ gerekir.”

Onları doğru yola iletmek değil.

“Allah kuları görendir.”

Sana iman edip seni dorulayanıda, seni inkar edip yalanlayanı da . Bu ayetin hükmü savaş emrinden önceydi.

21- “Şüphesiz Allah’ın ayetlerini inkar edenler ve haksız yere peygamberlerini öldürenler.” Bunun tefsiri Bakara suresinde geçti.

“Ve de insanlardan adaleti emredenleri öldürenler.”

Allah Rasulu dedi ki: **“İsrailoğulları bir günün başlangıcından kırk peygamber öldüler İsrail oğullarından 112 abid onları öldürenlere iyiliği emredip kötülükten sakındırdılar. Bu ayette anlatılan o kimselerde o günün sonunda toptan öldürürdüler.”**² Peygamberin zamanında olup onları izinden gidenlerde onlardandır.”

(1) Bakara Suresi: 2/61

(2) Bu hadisi İbni Cerir: 3/216’da. İbni Ebi Hatim Al-i İmran suresi tefsinde sayfa 161’de tahrir ettiler.

Bu hadis zayıfır. Çünkü senesinde Ebu’l-Hasen Mevla beni Eser bulunmaktadır. Cerh ve talil 9/357’de anlatıldığına göre o mechüldür.

22- Tevrat’ta tutunduklarını ve Musa’nın şeriatını icra ettiklerini iddia eden.

“Şu kimselerin amelleri boşa gitmiştir.”

Çünkü onlar

“dünyada”

Mallarını ve canlarını helak olmaktan kurtaramadı.

“Ahirette de”

Onlar bu ameller sebebiyle sevab haketmediler.

23- “Kitabdan kendilerine bir pay verilenleri”

Yahudileri

“Gördün mü?. Aralarında hüküm vermesi için Allah’ın kitabına çağırılırlar”

Bu onların Tevrat’tan recm ayetini inkar etmeleridir. Onlar Peygamberden evli iken zina edenin cezasını sordular Peygamber de recmi ile hükmetti. Bunun üzerine dediler ki:

“Zulmettin ey Muhammed!” Peygamber dedi ki:

“Benimle sizin aranızda Tevrat hükmetsin” Sonra tek gözü gören İbni Sarayiye’yi getirdiler. O Tevrat’ı okumaya başladı recim ayetine gelince avuç ile onun üzerini kapattı. Bunun üzerine İbn-i Selam ayağa kalkıp elini oradan kaldırdı, Muhammed’e (s.a.v.) ve Yahudilere onu okudu. Bundan dolayı yahudiler aşırı derece gazablanarak oradan ayrıldılar. Allah onlar hakkında bu ayeti indirdi¹ şöyle buyurdu:

“Sonra onlardan”

Alimlerin ve reislerin oluşturduğu

“Bir grup yüz çevirir. Onlar yüz çevirenlerdir.”

24- Onların senin hükmünden

“bu”

Yüz çevirmeleri

“Ateş bize ancak sayılı günler dokunur”

Sözü ile aldanmaları sebebiyledir.

“Uydurdukları şeyler onları dinleri hakkında yanılttı.”

Daha önce, bu bakara süresinde geçmişti.

25- “Kendilerini, hiç şüphe olmayan bir gün amellerinin karşılığını vermek için topladığımız ve herkesin kazandığı kendisine”

Günahları fazlasız, sevapları eksiksiz olarak

“ödendiğinde onların durumu nasıl olur.”

26- “De ki ey mülkün sahibi Allah’ım.”

Peygamber Mekke’yi fethettiğinde Bizans’ın ve İran’ın saltanatını ümetine vadetti. Yahudiler ve munafıklar bunun üzerine dediler ki: Çok uzak, çok uzak Bizans ve iran kendi topraklarında en aziz ve yenilmeleri en zorken bu olacak şey mi? Bundan dolayı Allah ayet indirdi² ve şöyle buyurdu:

“Mülkü dilediğine verirsın, dilediğinden de alırsın.”

Ebu Cehil ve Kureyş'in diğer asilzadelerinden alır. Muhammed'e ve arkadaşları verirsin. Ensar ve muhacir gibi (dileğini yükseltir,) (dilediğiniz de) Ebu Cehil ve arkadaşarı gibi boşları kesilip kuyulara atılacak kadar (alçaltırsın) Hayır senin elinde dünya ve ahiret izzeti senin elinde Burada hayır zikredilerek yeinildi ama hem hayır hem de şer kastedildi. Çünkü kulun yönelişi, iyi amelden dolayı şerre değil onadır.

(1) Bu hadisi Buhari Hadler bahsinde tahrir etti. Bkz. Feth'ul-Bari: 2/166; Müslim: 447 numaralı hadis. İbni Cerir dedi ki: Bunun hakkında nazil oldu: "Ey Peygamber! Küfürde koşuşanlar seni üzmesin. İbni Cerir'de Maide suresinde geçen bu ayet hakkında aynısını konuştu: 6/232. Ebu Davud Hadler bakın: 442-4444 numaralı hadisler.

Bu kıssa sebebiyle şu ayetin indiğinde zikredildi:

"Ey Peygamber ağızlarıyla inandık dedikleri halde kalbleri inanmamış olanlardan küfürde yarış edenler seni üzmesin yahudiler arasında yalan kulak verenler, sana gelmemiş olan bir kavme kulak verenler vardır..." (Maide: 5/41)

(2) Bu haberi İbni Cerir: 3/222'de Katade'den mürsel olarak, İbni Ebi Hatim Tefsiri Al-i İmran'da sayfa: 171'de müelif Esbab'da tahric ettiler.

27- "Geceyi gündüze sokarsın"

Birinden eksileri diğerine eklersin.

"ölüden diri, diriden ölüyü çıkarsın"

Canlıyı bir damla sudan, bir damla suyu canlıdan çıkarırsın Kafirlerden mümini, müminden kafiri çıkarırsın.

"Dilediğini"

Hiç daraltmaz.

"hesabsız rızıklandırırısın"

28- "Müminler, müminleri irakıp kafirleri dostlar"

Yardımcılar edinmesin. Bazı müminler yahudilerle sırdostluğu yapıyordu bu ayet onlar hakkında nazil oldu.

"Kim bu"

Dostluğu

"yaparsa Allah'a ilişkisi kopmuştur."¹

(1) Bu haberi İbni Cerir: 3/238'de senedi hasen olarak İbni Abbas'dan tahrir etti. Dedi ki: Haccac b. Amr Ka'ab b. Eşref'in İbni Ebi Hakik'in ve Kays b. Zeyd'in muttefikiydi. Onlar, dinlerinde fitneye düşürmek için esnadan bir topluluğun içine girdiler. Rufa b. Münzir, Abdullah b. Cübeyr Sa'ad b. Hayseme bunları. "Sizi dininizde fitneye düşürmemeleri için bunlarla dostluktan birarada kalmaktan sakının. Bu yahudilerden uzakdurun" dedi. Bu olay üzerine Allah:

"Müminler müminleri bırakıp da kafirleri dost edinmesinler" ayetini indirdi. Bu haberi İbni Ebi Hatim Al-i İmran suresinin tefsirinde munkatı bir senedle shf: 188'de tahrir etti. Bkz. Esbab'un Nüzul shf: 134-Lubab'un-Nukul: shf: 52.

Allah'tan uzaklaşmış dininden ayrılmıştır. Sonra Allah bir istisnada bulundu.

"Yalnız onlardan korunmanız müstesna başka"

Bu hüküm inkarcı bir toplum içinde yaşayan, onlardan malına ve canına zarar gelmesinden korkan müminle ilgilidir. Bu durumda onun kendinden kötülüğü savmak için kalbi imanla dopdolu olduğu halde, yüzeysel olarak onara yumuşak davranması mümkündür.

29- "De ki: Göğüslerinizdekini"

Onlara duyduğunuz sevgi yi veya nefreti

"gizlesenizde belli etseniz de Allah onu bilir. Yerdekini de göklerdekini de bilir."

Bu ifade uyarıyı tamamlama niteliğindedir. Çünkü yerde ve göklerde Allah'a gizli kalan hiçbir şey yokken insanın kalbindeki ona nasıl gizli kalır? Allah her şeye kadirdir. Bu ifade hiçbir şeyin kenisini aciz bıraktığı bir varlığın azabından sakındırma anlamı taşımaktadır.

(1) Bu haberi Ceveybir Dahhak'dan, o da İbni Abbas'dan rivayet etti. Bkz. Esbab'un-Nüzul shf: 135. Benim görüşüm odurki Cüveybir tefsir ravisi olup gerçekten zayıf olan Ebu'l-Kasım el-Belhi'dir ed-Duafaül Kebir: 2/205 Takrib'utTehzib shf: 143.

30- "Her nefis, yaptığı iyiliğin"

Karşılığını sevab olarak hazırlanmış,

"ve de yaptığı kötülüğün"

Karşılığını

"bulacağı gün, arzu eder ki kendisiyle kötülükleri arasında"

Doğu-batı arası kadar.

"çok fazla uzaklık bulunsun"

31- Kafirlerle

“De ki şayet Allah’ı seviyorsanız”

Peygamber, Kureyş putlara ibadet ettikleri bir sırada ona uğradı ve şöyle dedi:

“Ey Kureyş topluluğu Allah’a yemin olsunki siz, babanız İbrahim’in milletine karış çıktınız.” Kureyş dedi ki:

“Biz sadece Allah sevgisinden dolayı, bizi ona yaklaştırmaları için bu putlara ibadet ediyoruz.” Bunun üzerine Alla şu ayeti indirdi:

“Dedi”

Ey Muhammed

“Şayet Allah’ı seviyorsanız”

Putlara da ona yaklaştırmaları için ibadet ediyorsanız

“Bana uyun Allah da sizi sevsin”

Çünkü ben size onun elçisi sizin üzerinize deliliyim. Kulun Allah’ı sevmesinin anlamı ona itaatı isteyip, emrini yüceltmesidir. Allah’ın kulu sevmesinin anlamamıysa ona niyet vermesi, günahlarını affetmesi ve de sevaplarını olmasını arzu etmesidir.

32- De ki: Allah’a ve peygambere itaat ediniz. Şayet”

İtaattan yüz çevirirlerse iyi bilinsinler ki Allah kafirleri sevmez onları bağışlamaz onları yüceltmez.

33- “Şüphesiz Allah Adem’i, Nuh’u ve İbrahim ailesini”

Yani İsmail’i, İshak’ı, Yakub’u esbatı

“ve de İmran Ailesini”

Harun’u Musa’yı peygamberlik yapmaları için kendi zamanlarının

“alemleri üzerine seçti.”

34- Allah onları

“nesil olarak” seçti,

“bazılarını, bazılarından”

Birini diğerinin soyundan çünkü netice itibariyle hepsi Adem’in neslidir.

“Allah”

Bu seçkinlerin ne söylediğini işten kalblerindekini

“bilendir.”

35- “İmran’ın hanımı”

Hanne Ümmü Meryem

“vaktiyle demiştir ki: Rabbim şüphesiz ben karnımda olanı sana adadım”

Karnımdaki adamayı kendime vacib kıldım. Allah için

“hür olarak”

Onu Allah’a ibadete, kiliseye hizmete adadım. O çocuğunu Beyt-i Makdise sadaka etti. O zaman çocukları üzerine, adaklarında anne babalarına itaat etmek farzdı.

36- “Ona doğurunca yaptığı adaktan dolayı özürün kabul edilmesi için şöyle dedi: Rabbim onu kız doğurdum.” Kiliseye hizlette, kız hayız ve nifas olacağından dolayı

“erkek kız gibi değildir. Onu kovulmuş şeytanın şerrinden sana ısmarlıyorum”

37- “Rabbi onu güzel bir şekilde kabul etti, güzelce”

Uygun bir şekilde Allah’ı tanıyıp ona itaat eden iffetli bir kimse olarak

“yetiştirdi. Onu Zekariyya’nın himayesine verdi.”

O da Meryem’e Mescidin içinde, merdivenle çıkılabilenbir o da yaptı.

“Zekariyya onun yanına, mihraba her girişinde yanında değişik bir rızık buldu.”

Mihrab oda demektir. Melekler cennetten ona yazın kış meyveleri kışın yaz meyvaları getiriyordu. Zekariyya onun yanında tabiatın hilafına meyveler bulunca, kendisi de tabiatın bir başka hilafına Allah’dan rızık, kısır hanımından çocuk vermesi için dua etti.

38- “Oracıkta Zekariyya Rabbine dua edip dedi ki: Rabbim bana katından temiz”

Bereketli,

“korunmuş bir nesil bağışla”

Allah onun duasını kabul buyurup, meleklerini müjdeci olarak ona gönderdi.

39- “O mihrabda namaz kılariken melekler ona”

Şöyle

“Nida etti: Allah, kedinden bir kelimeyi”

İsa’yı

“tasdik edecek”

Rabine karşı

“Efendi”

İsa, Allah’ın kün ol emrinin yere vücut bulduğu için kelime ile isimlendirilmiştir.

“Nefsine hakim”

Kadınlara gitmeyen , onu aklından bile geçirmeyen

“Yahya’yı sana müjdeliyor.”

40- Henüz çocukla müjdelenmemişken Zekeriyya

“Dedi ki: Rabim benim nerden oğlum olacak”

Bu nasıl olacak? Beni nve karımı gençleştirecek misin? Yoksa ikimizde ihtiyarken mi?

“Bana ihtiyarlık çattı”

Çünkü o zaman Zekariyya 120 yaşındaydı.

“Hanımım da kısır”

Çocuk doğuramaz. O da 98 yaşında idi

Ona şöyle dendi:

“Öyledir”

Durum anlattığın gibi. O, Allah’ın yaşlılığa rağmen ihsanıdır. Allah dilediğini yapar. Hiç bir şeyin kendini aciz bırakamadığı varlığı tesbih ederim.

Erkek çocuğuyla müjdelenince, Allah’dan hanımının hamile kaldığı zaman, tanınmasını sağlayacak alamet istedi.

41- **“Dedi ki: Rabbim bana bir işaret ver.”**

Allah dedi ki:

“İşaretin insanlarla üç gün konuşmamandır.”

Onun hanımının hamile olduğunun alameti üç gün dilini tutması ve konuşmaya muktedir olmamasıdır.

“Ancak işaretle olursa o başka”

Ancak dudakla, kaşla, gözle işaretle olursa o başka Bunun ile birlikte o Allah’ı zikretmeye muktediri. Bunun için şöyle buyuruldu:

“Rabbini çok zikret ve sabah akşam tesbih et”

Namaz kıl.

42- **“Vaktiyle Melaikeler”**

Cebrail

“demişti ki: Şüphesiz Allah seni süzüp seçti”

Sadece kendine itaat etmeyi sana lutfetti

“ve seni temizledi”

Erkeklerin dokunmasından ve hayızdan beri kıldı

“ve seni”

Zamanının

“alemlerinin hanımları üzerinde kıldı”

43- **“Ey Meryem! Rabbine divan dur”**

Rabbinin huzurunda namaz kıl. Bunun üzerine ayakları şişip patlayıncaya kada namaz kıldı.

“Secde et, rukuya, eğilenlerle birlikte rukuya eğil”

Onlar gibi yap. Burada maaş-rakın dedi, rakiat dememesinin sebebi genel olmasıdır.

44- **“Bu”**

Sana anlattığımız Zekeriyya ve Meryem kıssaları

“gaybın haberlerinden”

Olup

“biz onu sana vahy ediyoruz. Sen onların yanında değildin kalemlerini attıkları vakit”

Hanne, Meryemi doğurunca onu Beyt-i Makdisin hizmetsilerine getirdi ve onlara şöyle dedi: Bu adağı alınız. Yahudi bilginleri onu almak için aralarında kura çekerek kadar yarıştılar ve o kura Zekeriyya (a.s.)’a çıktı. Bunu Kur’an şöyle ifaade eder.

“O vakit kalemlerini atıyorlardı”

Meryem’in bakımı onların hangisine vacib olarak öğrenmek için oklarla kura çekiyorlar.

45- **“Melaikeler”**

Cebrail

“demişti ki: Ey Meryem Allah kendinden sana bir kelime”

İsa (a.s.)

“müjdeliyor”

Çünkü onun durumu başlangıçta Allah’dan bir kelime idi. O Allah’ın bir kelimesiyle olduruldu.

“İsmi Mesih”

Mesih kelimesi Suryanice Mesiha’nın arabçalaşmış halidir. Ayetin devamı Mesih’in kim olduğunu tefsir etmektedir. Meryem O İsa dünyada ve ahirete şerefli ve Allah’ın sevabına ve lutfuna

“yakın olanlardandır.”

46- “O insanlara beşikteyken ve yetişkinden konuşur”

Yetişkinen peygamber olması sebebiyle konuur. Gökten inişinden sonra ki konuşması gıda söylendi, ve o Musa İbrahim İshak, Yakup peygamberler gibi

“salihlerdendir.”

47- Hayret içinde Meryem

“Dedi ki bana bir beşer eli değmemişken, benim nerden çocuğum olacak? Dedi ki: Öyledir Allah dilediğini yapar.”

Durum söylediğiniz gibidir fakat Allah dilerse erkek eli değmeden de çocuk yaratır

“O bir işe hükmettiği zaman sadece ol der ve olur.”

Bununla ilgili açıklama Bakara süresinde geçmişti.

48- “Ona kitabı”

Yazmayı

“öğretir.”

49- Beni

“İsrail oğullarına peygamber kıldı”

Ben size rabbinizden bir ayet getirdim o

“kuş gibi bir şeyi yapmaya muktedir olmamdır”

Anadan doğma

“körü ve alacalı hastalığı iyileştiririm”

Sizin sabah

“yediğiniz ve”

Günün diğer kısımları için

“biriktirdiklerinizi size haber veririm.”

50- “Ben size benden önce indirilen önümdeki”

Kitabı

“tasdik edici olarak ve de size haram kılınanların bir kısmını helal kılmak için geldim.”

Onlara İsanın lisanı ile deve eti iç yayğı, kuşların bazı şeyleri ve balıklar vs. Musa’nın şeriatında haram olan bir çok şey helal kılındı.

“Size Rabbinizden bir ayet getirdim.”

Bu ayet İsa’ya verilen ve onun peygamberliğine işaret eden mucizelerdir. Burada ayeti tekil olarak getirmesinin sebebi işaret olunan şeyin tek olmasıdır.

52- “İsa onlardan kafirliklerini sezinleyince”

Kafirlikleri, İsa’nın kendilerini Allah’a çağırdığı için onu öldürmek istemeleridir. Bunun üzerine İsa onlara karşı yardım istedi ve şöyle dedi:

“Allah’a doğru benim yardımcılarım kim? Havariler dediki: Biz Allah’ın”

Dininin

“yardımcılarıyız. Allah’a iman ettik”

Ey İsa! **“Şahid ol biz müslümanız.”**

53- “Bizi”

Peygambelerinin doğruluğuna

“şahitlik eden şahitlerle bareber yaz.”

Onların kurtulduğu gibi bizim de kurtulmamız için isimlerimizi onların isimlerini n yanına kaydet.

54- “Onlar tuzak hazırladılar”

İsa’yı öldürmek için entrika çevirdiler

“Allah da onlara tuzak kurdu.”

İsa’nın yerini göstereni ona benzeterek öldürülmesini sağlayarak tuzaklarından dolayı onları cezalandırdı.

“Allah tuzak kuranların en hayırlısıdır.”

Kötülüğü azabla cezalandırılanların en üstünüdür. Çünkü buna hiç kimse ondan daha muktedir değildir.

55- “Hani Allah demişti ki: Ey İsa!”

Allah, tuzak hazırladı ey İsa dediği vakit

“Şüphesiz ben senin canını alacağım”

Ben, ölmünün dışında bir durumda seni çekip olacağım onlar sana bir şey yapamazlar

“Sene kendime yükselteceğim”

Seni göğe, lütuf makamına yükselteceğim tazimle bulunmalı için onu katına yükseltti. Şu ayette olduğu gibi:

“Şüphesiz ben Rabbime gidiciyim”

Ve o yalnız Şam’a gitti. Yani Ben Rabbimin emrine gidiciyim

“Seni inkar edenlerden temizleyecektir”

Seni onların arasından çıkaracak

“ve sana tabi olanları inkar edenlerin kıyamet gününe kadar”

Delil, faaliyet izzet yönünden

“Üstünde kılacaktır”

Onlar bu ümetin ehli islam olanları İsa’nın Allah’ın peygamberleri olduğunu tasdik edip, onun dinine, uyanlardır. Allah’a yemin olsunki İsa’yı rab kabul ederek ona çağırın ona uymamıştır.

58- “Bu, sana bildirdiğimiz”

İsa ve Meryem’in haberleri

“ayetlerden”

Senin peygamberliğini işaret eden alemetlerden. Çünkü sen onları müşahade etmedin, bir kitaptan da okumadın

“ve zikri hakimdendir.”

Batıldan korunmuş Kur’an’dandır. Denildi ki; Hakim, Hâkim demek olup, inkar ve bozgunculuktan koruyan anlamındadır.

59- “Şüphesiz İsa’nın misali..”

Bu ayet Necran heyetinin Peygambere sen babasız çocuk gördün mü demeleri üzerine nazil oldu.¹ Allah onlara kaşı Adem’i delil getirdi: İsa’yı babasız olduğu için kıyaslamak, Adem’i kıyaslamak gibidir. Hatta Adem’in durumu daha hayrete değerdir. Söz

“İsa’nın benzeri gibi ye geldiğinde tamamlandı. Sonra da Ademle ilgili diğer bir kıssaya başladı. Dediki:

“Onu topraktan yarattı”

Toprak kalıptan sonra ona insanın

“dedi ve oldu”

Burada “...” olur kelimesi oldu anlamındadır.

(1) Bu haberi İbni Ebi Hatim Tefsiri Al-i İmran shf: 307’de İbni Abbas’dan tahrir etti. İbni Cerir 3/295’de zayıf bir senedle tahric etti. Bu rivayetlerin her ikisi de Muhammed b. Sa’d b. Muhammed b. Hasan b. Atıyye el-Avfî An. Ebini on edihi senediyle gelmiştir. Muhammed b. Saad leyyinil-Hadisidir Bkz: Lisan’ul-Mizan: 5/147 Babasi Sa’ad ise Daif’ul Hadisdir, Cerh ve Tadil 3/48.

60- “Hak rabbindendir”

Sana bildirdiğim isanın haberi rabbinden gelen gerçektir.

“Şüphe edenlerden olma”

Burada hitap Peygambere, şüpheden sakındırmadan murad ondan başkasıdır.

61- “Sana”

İsa’nın Allah’ın kulu ve peygamberi olduğuna dair

“bilgi geldikten snra kim seninle onun hakkında tartışırsa deki: Geliniz çocuklarınızı ve çocuklarımızı da çağıralım”

Allah hristiyanlara karşı “Şüphesiz İsa’nın misali Allah katında” ayetiyle kıyas yollu delil getirdikten sonra Peygambere onlara karşı icaz yollu delil getirmesini emretti. Bu ayet inince Allah rasulu Necran heyetini iki gurubdan zalim olana beddua etmeye davet etti. Peygamber Hasan’ı, Hüseyin’i, Ali ve Fatıma’yı alıp, onlara dua ettiğimde amin deyiniz diyerek çıktı. Bunu Kur’an şöyle ifade ediyor:

“Çağıralım çocuklarımızı ve çocuklarınızı, bizleri ve sizleri”

Yani amca çocuklarını

“Sonra Allah’a candan dua edelim Allah’ın lanetini yalancıların boynuna geçirelim”

Ayette geçen ibtihal kelimesinin lanetlemek anlamına geldiğini söylenen alimlerde vardır. Hristiyanlar lanet için dua etmeye yanaşmayıp cizyeyi kabullendiler.

62- “Şüphesiz”

Sana

“bu”

Vayettiklerimiz

“gerçek kıssaların ta kendisidir.”

63- “Şayet onlar”

Senin getirdiğin açıklamalardan

“yüz çevirirlerse şüphesiz Allah”

Yaratıklardan

“kimin bozgunculuk yaptığını bilir”

ondan dolayı cezasını verir.

64- “Deki ey kitab ehli!”

Ey Medine yahudileri Necran hristiyanarı! Kelimenin anlamı içinde bir durumun açıklamasının bulunan sözdür.

“Bizim ve sizin aranızda eşit bir kelimeye gelin”

Sonra kelimeyi şöyle tefsir etti:

“Allah’dan başkasına ibadet etmiyelim, ona hiçbir şeyi ortak koşmayalım”

Onunla beraber başkasına da ibadet etmiyelim.

“Başımızı, Allah’dan başka rabler edinmesin”

Hristiyanların İsa’yı, İsrailoğullarını da Üzeyr’i edendiği gibi denildi ki:

“Allah’a isyan hususunda kimseye itaat etmeyiz. Nitekim Allah, ona isyanda alimlerine itata etmeerinden dolayı onlar hakkında şöyle dedi:

“Hahamları ve rahiblerini Allah’dan başka rabler edindiler.”²

Cevap vermekten

“yüz çevirilerse deyinizki şahid olun biz müslümanlarız”

Tevhid inancında karar kılmışız.

65- “Ey kitab ehli, niçin İbrahim hakkında tartışıyorsunuz?”

Peygamberin yanında yahudi ve hristiyanların birbirleriyle tartışmaları üzerine bu ayet nazil oldu.³

Yahudiler dedi ki: İbrahim sadece yahudidir. Hristiyanlar dedi ki: İbrahim ancak hristiyanlardır. Allah da şöyle dedi:

“Tevrat ve incil ancak ondan sonra indirildi.”

Halbuki yahudilik ve

(1) Lanetleşme hadisini Ahmed b. Hanbel Fadail’us-Sahabe babında 2/276’de sahih mürsel bir senedle Hasen’den tahrir etti. Hakim’de merfu olarak ve sahih kabul ederek tahrir etti. Zehebi’de Hakim’in görüşüne uygun bir görüş belirtti.

Bkz. El-Müstedrek 3/150, İbni Ebi Hatim tefsiri Al-i İmran shf: 311, İbni Cerir: 3/300.

(2) Hahamlarını ve rahiplerini Allah’dan başka rabler edindiler. Meryem oğlu Mesih’i de oysa kendilerine yalnız tek ilah olan Allah’a ibadet etmeleri emredilmişti..” (Tevbe: 9/31)

(3) Bu ibni Abbas’ın görüş olup İbni Cerir: 3/305’de tahrir etti. Bu haberin senedinde bulunan Muhmmmed b. Ebi Muhammed Mevla Zeyd bin Sabit Mechul’dur. İbni Ebi Hatim Tefsir-i Al-i İmran’dan shf: 319’da Mücahid’den senedi hasen ile tahrir etti. ibni Cerir’de Mücahidden bu haberi aynı senedle tahrir etti. 3/305. Hristiyanlık bu iki kitabın indirilmesinden sonra başladı. O iki kitabın indirilişi ise İbrahim’in ölümünden çok uzun bir süre sonraya rastlamaktadır. Hala bu davanın kokuşmuşluğunu:

“idrak etmiyormusunuz?”

66- Ey şu kimseler!

“İşte siz hakkında bilginiz olan şeyi tartışmış kimselersiniz.”

Üzerinize indilen kitabda açıklaması bulunan şeyi tartışırsınız.

“De ki: Hakkında bilginiz olmayan şeyi niçin tartışıyorsunuz?”

İbrahim’in durumunu kitabınızda onun Yahudi veya hristiyan olduğuna dair hiç bir şey yokken İbrahim’in durumunu

“Allah bilir, siz bilmezsiniz.”

67- “İbrahim ne Yahudi idi? Ne de hristiyan fakat dosdoğru müslümandı”

Sonra müslümanları insanların ona en yakını kıldı.

68- “Şüphesiz insanların ibrahime en yakını”

Ona yakınlığa en fazla hak kazananı.

“Ona tabi olanlar”

Onu dini ve milleti üzere olanlar

“ve bu peygamber”

Muhammed

“ve iman edenlerdi.”

Biz İbrahim'in dini üzereyiz demek işte bunlara yakışır.

69- “Ehli kitabdan bir grub sizi saptırmak ister.”

Yahudiler müslümanları dinlerinden uzaklaştırıp, küfre döndürmek istediler.

“Onlar ancak kendilerini saptırırlar”

Çünkü müminler onların sözünü kabul etmediğinden onların müslümanları saptırmak için yaptıkları çabadan hasıl olan günah da üzerlerine kalır. Onlar, müslümanlara zara veremediklerinin, kenidlerine zarar verdiklerinin

“farkında değiller.”

70- “Ey kitab ehli! Niçin Allah’ın ayetlerini”

Kur’an’ı

“inkar ediyorsunuz? Halbuki siz”

Kitabından onun doğruluğuna dair delileri (müşahede etmektesiniz) Çünkü onda Muhammed'in sıfatları anlatılmıştır.

71- “Ey kitab ehli olanlar! Niçin hakkı batıla karıştırıyorsunuz?”

72- “Kitap ehlinde bir topluluk dedi ki:”

Bu yahudilerden bir cemaatin şöyle demeleridir.

“Kur’an’ı, Muhammed’e gün başlarken iman ediniz, gün bitiminde imanınızdan dönünüz.”

“Biz kitabınıza baktık onda Muhammed’i bulduk, fakat bu Muhammed Tevrat’ın bahsettiği Muhammed değil” dersiniz, belki onun arkadaşlarını şüpheye düşürür, dininden dönmelerini sağlarsınız Allah peygamberini yahudilerin tuzaklarından bu ayetle haberdar etti.¹

(1) Bu Süddi’nin sözüdür. Bkz. İbni Cerir: 3/311; Tefsiri İbni Bebi Hatim Tefsir-i Suret-i Al-i İmran shf: 337; Esbab’un Nüzul s: 142.

Bunu yaparlarken

“Onlar”

Yalan söylediklerini gayet iyi

“biliyorlar”

Bundan sonra Allah’ı, onlara

“ümmiler hakkında bizim üzerimize yol yokur”

Demelerinden dolayı cevap verdi:

76- “Hayır”

Bilakis onlar üzerine bundan dolayı yol vardır. Ve şöyle devam etti:

“Kim sözünde durursa”

Tevrat’ta geçen Muhammed’e ve Kur’an’a iman edeceğine emanete riayet edeceğine, ihanet ve inkardan sakınacağına sözünden dönmiyeceğine dair Allah’a verdiği sözde durursa

“iyi bilsinki Allah”

Bu sıfatlar üzere bulunan

“muttakileri sever.”

77- “Şüphesiz Allah’a verdikleri sözü ve yeminlerini az bir para karşılığı satanlar..”

Bir maldan dolayı davalı olan iki kişi, Peygambere geldi. Üzerine dava edilen kişi¹ henüz yemin etmeye karar vermişti bu ayet nazil oldu. Bunun üzerine yemin etmekten vazgeçti. Ve hakkı ikrar etti.

“Satın alırlar”

Değiştirirler

“Allah’ın ahdini”

Yalan yere Allah’ın ismiyle yemin etmemelerine dair müminlere vasiyyetini

“ve yeminlerini” “İşte bu kimselerin ahirette bir nasibi yoktur.” “Allah onların mutlu edecek bir şey konuşmaz”

Ve de

“Onlara”

Rahmet nazariyle bakmaz Tefsircilerin çoğunluğu bu ayetin yahudiler hakkında Muhammed’in durumunu gizlemelerinden dolayı ve onların iman ettikleri tevratta bulunan sıfatını değiştirmelerinden dolayı nazil olduğunu söylemişler. Bunun doğruluğuna delil, Allah’ın şu ayetidir.

78- “Şüphesiz onlardan”

Yahudilerden

“bir gurup varır ki, kitabda olmayanı kitaptan sanmanız için kitaba dillerini eğip bükerek”

Uydurdukları sözleri vahiymiş gibi göstermek için kelimeliri dillerinde bükerek okurlar.

(1) O ikisi Eşas b. Kays ve arkadaşdır. Bu hadisi Buhari Tefsirde: 8/213’de Müslim 220 numarıyla, Ebu Davud, 3243 numarıyla Nesai Tefsirine: 1/300’de Ahmed b. Hanbel: 1/377’de tahrir etti.

(2) Bu hadisi İbni Cerir: 3/325’de İbni Abbas’tan Ebi Rafi, el-Karazi’den tahrir etti. Senedinde bulunan Muhammed b. Ebi Muhammed mechuldür. Bkz. Esbabn’un-Nüzul shf: 146; Lubab’un-Nükul shf: 54.

79- “Hiçbir insana yakışmaz...”

Yahudiler İbrahim’in (a.s.) dini üzere olduklarını iddia edip, Allah da onları yalanlayınca gazablandılar. Şöyle dediler:

“Ey Muhammed! Sen bizden ancak seni rab edinirsek memnun kalırsın. Rasulullah (s.a.v.) dedi ki:

“Allah’dan başkasına ibadet yapmayı emretmekten Allah’a sığınırım.” Bu olaydan dolayı şu ayet nazil oldu²: Peygamberlikle, Allah’dan başkasına mahlukatı ibadet etmeye çağırmaı birarada götürmek

“hiç bir insana yakışmaz. Fakat”

O der ki:

“Halis kullar olunuz...”

Bildiklerinizi, öğrendiklerinizi insanlara öğretenler olunuz. İnsanlara öğretin, onlara anlatın. Arapların bilmediğini kitap ehli olanlar bildiğ için Rasulullah’da yahudilere böyle söylemişti.

80- “Ve size melekleri v epeygamberleri rabler edinmenizi emretmez.”

Yahudi ve hristiyanların yaptığı gibi.

“Siz müslümanlar olduktan sonra hiç size kafirliğ emreder mi?”

Kesinlikle böyle birşey olmaz. Burada ki soru edatı hayır anlamındadır.

81- “Vaktiyle Allah Peygamberlerden şöyle söz aldı. Size kitaptan ve hikmetten ne verdimse.”

...Burada şart edatıdır. Buna göre manası: “Şayet size kitapv e hikmetten birşey veririm ve ne zaman veririm

“sonra size beraberinizdekini tasdik eden bir rasulg elirse.”

Muhammed gelirse

“Kesinlikle ona iman edeceksinizv e kesinlikle ona yardım edeceksiniz.”

Allah Muhammed (s.a.v.) gelmeden önc eyaşayanlardan ona iman edeceklerine dair, onun zamanında yaşıyanlardanda kesinlikle ona yardım edeceklerine dair, o gönderilmeden söz aldı.

“Kabul ettiniz mi?”

Ona iman etmeyi ve yardım etmeyi kabul ettiniz mi?

“Bunun üzerine ahdimi aldınız mı?. Dediler ki: Kabul ettik. Dedi ki: Kendinizin üzerine ve size uyanlar üzerine şahit olunuz. Ben de sizinle beraber.”

Sizin ve onların.

“şahitlerdeniz.”

82- Kim bundan sonra.”

Sözünüz alınıp, Muhammed’in mucezeleri zuhur ettikten sonra.

“Yüz çevirirse işte onlar.”

İmandan çıkan

“fasıkların ta kendileridir.”

83- “Allah’ın dininden başka din mi arıyorlar?”

Muhammed’i tasdik edeceklerine dair kendilerinden söz alındıktan sonra.

“Halbuki yerde ve göklerde bulunanların hepsi isteyerek.”

Melekler ve müslümanlar

“ve istemeyerek.”

Korku ve şiddet anında kafirler

“ona teslim olmuş. Ve ona döndürülecekler.”

Ona döndürüleceklerini bile bile Allah’ın dininden başka din mi arıyorlar?

84- “De ki: Allah’a iman ettik...”

Peygamber şöyle demekle emrolundu: Allah’a ve bütün peygamberlere, iman noktasında aralarında yapmaksızın iman ettim. Nitekim yahudi ve hristiyanlar aralarında ayırım yapmıştı. Bu ayetin bir benzeri Bakara suresinde geçmişti.

86- “Allah nasıl doğru yola iletir...”

Burada soru edatı hayır anlamınadır. Yani Allah doğru yola iletmez.

“İman ettikten sonra inkar eden bir toplumu.”

Yahidileri. Onlar Muhammed gelmeden önce ona inanıyorlardı. Geldikten sonra inkar ettiler.

“Hemde onun peygamberliğinin hakk olduğun aşahit olduktan ve de.”

Tevrat'ta açıklamalar.

“Kendilerine geldikten sonra. Allah zalimler guruhunu doğru yola erdirmez.”

NEfsine zulmederek Allah'a verdiği sözü tutmayanları o doğru yola erdirmez.

87- “işte onların cezası, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların lanetinin üzerlerine almasıdır.”

Bu ayetin bir benzeri bakara suresinde geçmişti.

89- “Ancak bundan sonra tevbe edenler.”

Allah'a imana peygamberi tasdike dönenler

“Ve salih amel işleyenler müstesna, başka.”

90- “Şüphesiz iman ettikten sonra inkar edenler”

Ki onlar yahudilerdi.

“sonrada kafirlikde ileri gedenler”

İnkarda sebat edenler varya,

“onların tevbesi asla kabul olmayacaktır.”

Çünkü onlar anca ölüm gelip çatınca tevbe ederler. O deman yapılan tevbede kabul olmaz.

91- “Şüphesiz inkar edip kafir olarak ölenlerin birinden, dünya dolusu altın fidye verse bile kabul edilmez.”

Azabdan kurtulmak için dünya dolusu altın fidye verse bile kabul edilmez.

92- “Siz iyiliğe.”

Takvaya, bir görüşe göre cennete

“sevdiklerinizden harcamadıkça eremezsiniz.”

Mallarınız zekatını vermedikçe...

93- “Tevrat indirilmeden önce İsrail'in kendi nefesine haram kıldıkları başka, bütün yiyecekler İsrailoğullarına helaldi.”

İsrail Yakub peygamberin diğer ismidir. O şiddetli bir hastalığa tutulmuş ubir sırada Allah kendisine sağlığını tekrar verirse yiyecek ve içeceğin en sevimlisini kendisine haram kılacağını Allah'a söz verdi. Ona en sevimli gelen yiyecek ve içecek deve etti ve sütü idi. Peygamber İbrahim'in (a.s.) dinini bildiğini iddia edince Yahudiler şöyle dedi: Sen devenin etlerini ve sütlerini içerken bu nasıl olur. Peygamber dedi ki:

“Bu İbrahim'e (a.s.) helaldi.”

Bunun üzerine Yahudiler onun İbrahim'e (a.s.) haram olduğunu iddia ettiler. Allah da onlara yalanlayan bu ayeti indirdi¹ ve bu haram kılmanın Tevrat'ta olmadığını ancak Tevrat'ın indirilmesinden önce olduğunu açıkladı.

“Tevrat indirilmeden önce de ki tevat'ı getiriniz ve onu okuyunuz, şayet doğruysanız.”

94- “Allah adına kim yalan uydurursa.”

İbrahim üzerine bu şeylerin haram kılınmasını kim Tevrat'da Allah'a dayandırırsa.

“Bunlardan sonra”

Haram kılmanın Yakub'a dayandığının delili ortaya çıktıktan sonra,

“işte onlar nefislerine zulmedenlerin ta kendileridir.”

(1) Bu hadisi Ahmed b. Hanbel: 1/247'de; Taberani el-Mucem'ul-Kebir: 2/246'da, İbni Ebi Hatim Tefsir-i Ail-i İmran: 1/396'da; İbni Cerir: 2/4'de İbni abbas'dan tahrir etti. Mecme'ul-Fevaid: 8/242'de Heysemi senedinde bulunan ravilerin sika olduğunu söylemiştir.

95- “De ki”

Bu konuda ve her konud avertediğ ihaberde

“Allah doğru söyledi.”

96- “İnsanlar için kurtulan.”

Kendisine haccedilen Mekke'de ki,

“mübarek”

Çok hayırlı ve bereketli.

“alemlere hidayet kaynağı olan. Evdir.”

Çünkü o müslümanların kıblesi ve yanında birçok alamet kılındığı için Allah'ı gösteren delildir.

97- “onda açıklanmış ayetler var.”

İbadet yerleri ve ibadetler sonra onlardan bazılarını şöyle zikretti:

“İbrahim’in makamı var. Kim oraya girerse güvende olur.”

Kim ora girmeden bir suç işteler, sonra ora girerse, suçundan dolayı başına geleceklerden emin olur. Denildi ki: Ateşten emin olur.”

“Beyti evi tavaf etmek Allah’ın insanlar üzerindeki hakkıdır.”

Bu hak ayetin akışında genelle başlayıp belli kimseler tahsisle son buldu. Bunu şöyle ifade etti:

“Onu yapmaya gücü yeten kimseye.”

Kendi özünde sağlıklı olup, yolculuğa dayanabileceklere... Kimin üzerinde bu sıfat bulunur, binek ve azık sorununu çözecek kadarda malı mülkü olursa ona haccetmek vacib olur.

“Kim”

Haccın farz olduğunu

“inkar ederse şüphesiz Allah alemlerden zengindir.”

99- “De ki: Ey kitap ehli! Niçin iman edenleri Allah’ın yolundan alıkoyuyorsunuz.”

Onların Allah yolundan alıkoymaları, Peygamberi yalanlamaları, onun sıfatlarını kitaplarından çıkarmalarıdır. Siz Tevrat’ta Allah’ın dininin gerçekten İslam olduğuna

“müşahede ettiğiniz halde.”

Ayak takımınızı şüpheyeye düşürüp kafaralrın karıştırmak için

“niçin onu çarpık göstermeye çalışıyorsunuz.”

100- “ey iman edenler! Şayet siz kendilerine kitap verilenlerden herhangi bir gruba uyarsanız imanınızdan sonra sizi çevirirler kafir ederler.”

Bu ayet yahudilerden bir topluluğun Evs ve Hazrec kabilelerinin arasını bozup, dinlerinden döndürmek için kışkırtmaları üzerine nazil olmuştur.¹ Sonra onlara Kur’an şöyle hitap etti:

101- “Aranızda onun peygamberi varken ve üzerinize ayetleri okunup dururken nasıl inkar edersiniz?”

Üzerinize Allah’ın birliğini gösteren ayetleri okunup dururken, hang idurumunuzdan dolayı sizden inkar sadır olur.

“Kim Allah’a sıkı tutunursa.”

Ona iman ederse.

“doğru bir yola çıkarılmıştır.”

102- “Ey iman edenler Allah’dan hakkıyla korkunuz.”

O hep itaat edip, hiç isyane tmemek hep hatırlayıp hiç unutmamak, şükredip nankörlük etmemektir.² Bu ayet indiğinde sahabe şöyle dedi:

“Kimin buna gücü yeter?” Bu onlara pek meşekkatli geldi. Bunun üzerine Allah: **“Gücünüz nisbetinde Allah’tan korkunuz”**³ ayetini indirip önceki ayeti neshetti.⁴

“Her halde müsülmanlar olarak ölünüz.”

Her zaman müsülman olarak yaşayın ki ölüm sizi o hal üzereyken bulsun. Bu emirin hakikita İslamı terketmeyi yasaklar.

(1) Bu haber İbni Ebi Hatim Tefsiri Al-i İmran: 138’de; İbni Cerir: 4/25’de Mücahid’den tahrir etti. Bakz.: El-Esbab: 149.

(2) Bunu İbni Ebi Hatim: 446’da Abdullah b. Mes’ud’dan, Hakim: 2/294’de tahrir etti. Hakim bu haberi sahih kabul etmiş. Zehebi’de ona muvafık görüş belirtmiştir. Bkz.: Tabarani Kebir: 9/83; İbni Mübarek Zühd: 8; İbni Cerir: 4/28.

(3) Teğabun Suresi ayet: 6.

(4) Bu sözü Katade’ye Rebi b. Enes’e, Süddi’ye, İbni Zeyd’e aiddir. Mekki el-Kaysi dedi ki:

“ulemanın çoğunluğu bu ayetin mensuh olmadığı kanaatindedir. Çünkü Allah’dan korkamayı emreden ayet neshedilmez. Bu iki ayet bir manaya racidir. Bkz.: Tefsiri ibin Ebi Hatim Al-i İmran Suresi: 449; En-Nasih ve’l-Mensuh li’n-Nuhhas: 107; El-İdah: 203; En-Nasih ve’l-Mensuh li-Hibetillah: 30.

103- “Toptan Allah’ın ipine sımsıkı sarılın.”

Ey Evs ve Hazrecli’ler Allah’ın dinine tutunun.

“Birbirinizden ayrılmayın.”

Netikem siz cahiliye döneminde Allah’ın dininden başka şey üzere iken birbirinizle savaşıyordunuz.

“Allah’ın üzerinizdeki.”

İslam

“Nimetini hatırlayınız. Siz düşmanlarken kalblerinizi birbirinize ısındırdı da onun nimeti sayesinde kardeşler oldunuz.”

Cahiliye devrinde Evs ve Hazrec arasında yaşanan savaşlar Allah'ın islamla kalblerini birbirine ısındırmasına kadar sürdü. İslam sayesinde kinleri zail oldu, düşmanlıkları son buldu, birbirine seven kardeşler oldular. Bunu Kur'an öyle ifade eder:

“Kalblerinizi birbirine ısındırdı. Onun nimetiyle kardeşler oldunuz. Halbuki siz bir ateş çukurunun kenarındaydınız.”

Eğer o halde ölseydiniz kendinizi ateşin kenarında bulurdunuz.

“Sizi oradan.”

İslam ve Muhammed'le

“Kurtardı.”

işte böyle size okunan bu açıklamalar gibi.

“Allah size ayetlerini açıklar. Umulur ki doğru yola erersiniz.”

104- “Sizden, iyiliği emreden, kötülükten sakındıran, hayra çağıran bir topluluk olsun...”

Hepiniz böyle olun. Ayette geçen “min” başkalarını çıkarıp hükmü muhataba tahsis etmek için gelmiştir.

105- “Kendilerine açık deliller geldikten sonra ihtilafa düşüp ayrılanlar gibi olmayın.”

Yahudiler Musa'dan (a.s.) sonra ihtilafa düşüp grup grup oldular. Hristiyanlar da onlarga ibi gruplara ayrıldılar.

106- “Bir takım yüzlerin ağaracağı.”

Ensarın, muhacirin, Muhammed'e iman edenlerin yüzleri:

“ve birtakım yüzlerinde kararacağı gün.”

Yahudilerin, hristiyanların ve Muhammed'e iman etmeyenlerin yüzleri

“yüzleri kararanlara”Deni ki:

“iman ettikten sonra inkar mı ettiniz.”

Çünkü onlar, Muhammed'in peygamberliğine gelmezden önce şahitlik ettiler,g eldikten sonra da onu inkar edip yalanladılar.

107- “Yüzleri ağaranlar ise Allah'ın rahmetindedirler.”

Cennetindedirler.

108- “Bu Allah'ın ayetleri”ni, Kur'an'ı

“Onu sana bir hakla okuruz.”

Onu doğr ubir şekilde sana açıklarız.

“Allah, alemlere zulmetmek istemez.”

Onları suçsuz yere cezalandırmaz.

110- Siz Ey Muhammed Ümmeti:

“İnsanlar için çıkarılmış.”

Allah katında, levh-i mahfuzda

“en hayırlı ümmetsiniz.”

Allah insanlar için, ümmeti muhammedden daha hayırlı bir ümmet çıkarmadı. Sonra onları kendilerde bulunan özelliklerden dolayı şöyle övdü:

“Siz iyiliği emreder, kötülükten sakındırır, Allah'a iman edersiniz...”

111- Dille tehdit etmek, iftira atmak gibi ufak tefek

“Eziyet hariç.”

Yahudiler

“Size hiçbir zarar veremeyecekler. Sizinle çarpışacak olsalar.”

Bozguna uğramış olarak

“Size arkalarını dönerler.”

Allah yahudilere karşı peygamberine ve müminlere yardım edeceğini vaad etti. Allah'ın vadi, Medine yahudilerinin, Peygamberle savaşmadan bozguna uğramaları şeklinde tecelli etti.

112- “Nerede bulunsalar zillet altında kalmaya mahkumdurlar. Ancak Allah'ın ve insanların ahbine sığınarlarsa o başka.”

Fakat onlar, kendilerine güvence cerilirse o güvenceye sığınarlar. Ayetin manasını özetleyecek olursak: Onlar müminlerden bir gvence, garanti almadıkça her yerde zelildiler. Güvendiklerini müslümanlara onaylatmadıkça her yerde zelildirler. Ayetin geri kalan kısmı Bakara suresinde geçti.

Bundan sonraki ayette onların dindarlıklarında eşit olmadıkları anlatıldı.

113- “onlar eşit değiller...”

Onların bazılarının mmin olduğ uhaberv erildi.

“Ehli kitaptan bazıları.”

Hak üzerinde bulunan

“müstekim bir topluluk olup Allah’ın ayetlerini gece vakitleri olurlar.”

Abdullah b. Selam ve onunla beraber iman edenler.

“ve de secdeye kapanırlar.”

Namaz kılarlar.

115- “İyilikten ne yaparsanız kesinlikle karşılığında nankörlük bulmayacaksınız.”

Karşılığı inkar olmayacak.¹

(1) Bu iki fiili te ile okuyanlar Nafi, İbni Kesir, İbni Amir, Ebu Amr, Şube, Ebu Cafer, Yakub bkz: 1/486.

116- “Bu dünya hayatı için yaptıklar ıharcamanın misali.”

Yahudi halkının alimleri çini yaptığı harcamalar.

“İçinde şiddetli soğuk bulunan bir rüzgarın, Allah’ı inkar ve ona isyan ederek nefislerine zulmeden bir toplumun ekinini vurmasına benzer.”

Allah, onların alimlerine yaptığı harcamanın zararının, böyle bir rüzgarın harcamanın zararının, böyle bir rüzgarın ekili bir alana verdiği zararg ibi olduğunu bildirdi.

“Allah onlara zulmetmedi.”

Çünkü o ne yaparsa, adaleti gereği yapar.

“fakat onlar.”

inkar ve isyan ederek

“kendi kendilerine zulmederler.”

Bundan sonra gelen ayet müminlerin onlarla sıkı fıkı dot olmalarını yasakladı.

118- “ey iman edenler! Sizden”

Sizin milletinizden.

“başkasını dost edinmeyin. Çünkü onlar sizi bozmaktan geri durmazlar.”

Sizi bozmak ve size zarar vermek için gayretlerini esirgemezler.

“Sizin meşakkete düşmenizi arzu ederler.”

Sizin dininizden dönmenizi isterler.

“onların nefretleri ağızlarından taşmakta göğüslerinde gizledikleri ise daha büyük.”

Onların ağızlarının müslümanlara düşmanlık ve küfür dökülmektedir şaşılmaktadır. İkametinv e düşmanlığın

“*daha büyüğü göğüslerinde saklıdır. Size ayetleri.”

Yahudilerin düşmanlıklarına ait işaretleri

“açıkladık şayet”

Açıklamın faydalı olacağını

“İdarek ederseniz.”

119- “Dikkat! Siz şunlarsınız.”

Manası ... ellezine sol kimseler. Sanki şöyle denmiş: Siz sol kimseler

“Onları seversiniz, onlar sizi sevmezler.”

Siz onları İslama arzularsınız, onlar da sizi küfre bekler.

“siz kitabın hepsine iman edersiniz.”

olup ... derken cins ifade eder. Ayetin manası:

“Tüm kitaplara iman edersiniz” olur. ‘Sizden ayrı kaldıklarında size öfkelerinden dolayı parmaklarını ısırırlar.’

Onların size böyle davranmalarının sebebi, sizi birbirinize karşı sıcak ve diyalog halinde görmeleridir.

“De ki: Öfkenizle geberin.”

Öfkelerinin ölünceye kadar devam etmesi nedeniyle Allah, pegyamberine onlara beddua etmesini emretti.

“Şüphesiz Allah göğüslerin kühünü bilir.”

İçinde bulunan hayır ve şerri bilir.

120- “Size iyilik”

Zafer ve ganimet

“dokunursa. Onları tasalandırır. Başınıza bir musibet gelirse.”

Tahribat bozgun

“ondan dolayı sevinirler.”

Şayet onlardan gelen eziyetlere

“Sabrederseniz ve”

Onlara yakın olmaktan, onlara karışmaktan

“sakınırsanız. Onların hileleri”

Düşmanlıkları

“Size hiçbir zarar vermez. Şüphesiz Allah onların yaptıklarını kuşatır.”

Onun karşılığını kesinlikle bulacaksınız.

121- “Hani”

Uhud günü

“erkenden ailenden”

Aişe’nin evinden

“çıkıydın. Müminlere savaşmak için uygun yerer hazırlıyordun. Allah”

Sizin sözünüzü

“işiten”

Kalblerinizedekini

“bilendir.”

122- “Sizden iki takım.”

Selemeoğulları ve Hariseoğulları¹

“Korkup bozulmaya yüz tutmuştu.”

Onlar savaş meydanını terketmeyi düşündüler ama, Allah’ın koruması sayesinde vazgeçtiler.

“Allah onların dostlarıdır.”

Yardımcılarıdır. Onların başka dostları da vardır.

“Müminler Allah’a dayasınlar.”

123- Silah ve asker yönünden

“Siz zayıf iken, Allah size Bedir’de yardıma tmişti. Allah’dan korkunuz, umulur ki şükredersiniz.”

Benden korkunuz, çünkü o nimetimin şükrüdür.

124- Sen Bedir günü

“Müminlere şöyle diyordun. İndirilen üç bin melek rabbinizin size yardım etmesi yemez mi?.”

(1) Cabir b. Abdullah dedi ki:

“Sizden iki takım korkup bozulmaya yüz tutmuştu. Halbuki Allah kendilerinin dostu idi” ayeti biz Harisoğulları ve Selemeoğulları olarak iki grup iken bizim hakkımızda indi. Bu hadisi Buhari Tefsir’de tahrir etti. Bkz. Feth’ul-Bari: 8/325; Müslim Fedail’il-Ensar: 2505 numara; İbin Ebi Hatim Tefsiri Al-i İmran: 511; İbni Cerir: 4/73.

“Allah ikisinin dostudur” ayetinden dolayı indirilmemesi beni sevindirmez.

125- “Şayet”

Düşmana karşı.

“Sabreder”

Allah’a isyan etmekten ve peygamberine karşı gelmekten

“sakınırsanız. Şu dakikada onlar size gebeler.”

Zayıf bir görüşe göre önünüzden size gelseler veya öfkelerinden dolayı size gelseler

“Nişanlı beş bin melek rabbiniz size yardım eder.”

Atların perçemlerindeki ve kuyruklarındaki beyaz kıllarla melekler Bedir günü damgalandı idi.¹ Sonra müminler sabredip meleklerden beş bininin yardımına Bedir günü mazhar oldular.

126- “Allah size”

Buyurdu mu?

“Ancak müjde olarak ve kalblerinizin onunla yatışması için yaptı.”

Düşmanın çokluğuna bakıp da telaşa umutsuzluğa kapılmamaları için.

“Yardım ancak Allah’tandır.”

Allah kime yardım etmezse, onun yardımcıları çok da olsa o hor ve zelildir.

127- “Ta ki o küfredenlerden bir kolu kessin veya perişan etsinde ümit olarak ger idönsünler.”

Küfrünün temel unsurlarından birinin belini kırmanız için, Allah size bedirde yardım etti.

128- “Senin elinde emirden birşey yok.”

Uhud günü Peygamber’in dişi kırılıp yüzü yarılınca şöyle dedi: Kendilerini rablerine çağıran peygamberlerinin yüzünü yaralayan bir toplum nasıl felah bulur? Onlardan çoğunun gelecekte iman edeceğini bildirmek için Allah bu ayeti indirdi.² Ayetin manası: Onları ıslah edip tevbe etmelerini sağlayacak veyahut onlara azab etmeyi sağlayacak senin elinde bir yetki yok. Bu ayette şöyle ifade ediliyor:

“Yahud onlara tevbe nasib etsin ve yahud azab etsin.”

Peygamberden emir verme yetkisini kaldırdıktan sonra bütün yetkilerin Allah'a ait olduğu anlatıldı. O dilediğine azab eder dilediğini de bağışlar.

(1) Bu söz Ali b. Ebi Talib'e aid olup bunu, Tefsiri Al- İmran shf: 525'de; İbni Cerir İbni Abbas'dan: 4/83'de tahrir etti.

(2) Bu adisi Ahmed b. Hanbel: 3/253'de; Buhari Meğazi'de tahrir etti. Bkz: Feth'ul-Bari: 1/365; Müslim: 1791 numaralı hadis, Nesai Tefsir: 1/329; Tirmizi Tefsir Arideü'l-Ahvazi: 11/130.

129- “Yerdeki ve göklerdeki Allah'ındır, dilediğini bağışlar.”

Onun birliğine inananların büyük günahlarını...

“dilediğine de azab eder.”

Küçük günahlarından dolayı müşriklere...

“Allah”

Dostlarını.

“bağışlayan, esirgeyendir.”

130- “Ey iman edenler katkat faiz yemeyin...”

Faiz başkasına ve bir malın ödeme tarihi geciktikçe ödemiş gereken miktarı yükselterek ana paradan fazla olarak alınan farktır.

“umulur ki kurtulursunuz.”

Saadete erip cennette ebedi kalmanız için.

131- Faizi helal saymayı bırakarak ve onu haram görerek sadece

“Kafirler için hazırlanmış ateşten korununuz.”

133- “Rabbinizden bağışlanmaya ve genişliğ iyer ve gökler kadar olan muttekiler için hazırlanmış cennete koşun. Rabbinizden bağışlanmaya.”

Bağışlanmayı sağlayan islama... Zayıf bir görüşe göre tevbe etmeye ya da frazları yerine getirmeye...

“ve genişliği yer ve gökler kadar olan muttekiler için.”

Allah'ın dostlarından herbir i için

“hazırlanmış cennete koşun.

134-Bollukda ve darlıkda.”

Malın azlığında çokluğunda

“harcayan”

Kızdıklarında öfkelerin iyutan, insanların kusurlarını affeden muttekiler varya Allah böyle muhsinleri sever. Kendilerinde bu özellikler bulunan kimseleri sever.

135- “Bu kimseler çirkin bir iş.”

Zina”

“yaptıklarında”

Hurma satan Nehhas isminde birine, hurma satın almak için güzel bir kadın gelmiş. Nebhan da gelen bu kadını kucaklayıp öpmüş. Sonra yaptığına pişmanlık duyup Peygambere gelerek o olayı anlatması üzerine bu ayet nazil oldu1:

“veya”

Zinanın öpmenin, bakmanın dışında

“Nefislerine zulmederlerse Allah'ı”n

azabını

“hatırlayıp, yaptıklarında ısrar etmezler.”

Bilakis onu ikrar edip ondan dolayı Allah'dan ağbışlanma dilerler.

“Onlar”

Yaptıklarının haram ve Allah'a isyan olduğunu,

“bilirler.”

137- “Sizden evvel kanun olmuş bir takım olaylarg eçti.”

Allah'ın kendilerine belirlediği helak olacakları zamana kadar zaman tanınması nedeniyle, sizden önce yaşamış kafir toplulukların başından geçen olaylardan kanunlaşmış bir takım sonuçlar çıktı.

“Yeryüzünde gezin görün.”

Onlardan

“yalanlayanların”

Durumunun

“Sonu nasılmış”

Bu ayet Uhud kıssası hakkında nazil oldu. Burada Allah sanki şöyle diyor: Ben Muhammed ve dostlarına, düşmanlarını ezip geçmelerini sağlayacak yardımımı vereceğim zamana kadar, okafırlara mühlet verdim.

138- “Bu

“Kur’an

“insanlar için”

Olup, onların geneline yapılmış

“bir açıklamadır. Özellikle”

Allah’ın lütfuyla doğru yola erdirdiği

“muttekilere yol gösterici ve öğüttür. Rehber ve öğüttür.”

139- “Gevşemeyin.”

Uğradığınız bozgun nedeniyle düşmanlarımıza karşı mücadelede zafiyet göstermeyin. Kaçırdığınız ganimetlere de

“üzülmeyin.”

Zafer sizin olacak

“ve siz üstünsünüz, şayet inanıyorsanız.”

Çünkü iman gevşekliği ve üzülmeyi bırakmayı gerektirir.

140- uhud günü

“size”

Elem veren

“Bir yara dokundu ise

Müşrikler

“topluluğuna da”

Bedirg ünü

“öyle bir yara dokundu. Allah sizden iman edenleri etmeyenlerden ayırmak ve de sizden şehitler edinmek için o”

Zafer

“günlerini”

Bir grubun lehine diğer grubun aleyhine olarak

“İnsanlar arasında dolaştırır.”

Diğer bir ifadeyle Allah müminlere karşı kafirlere zaferi ancak, onlara bir musibet dokunduğuda dinlerinde samimi olanları samimi olmayıp dinlerinden döneceklerden ayırmak için verilir. Allah, onlar hakkındaki ilmini böyle teceli ettirip kendilerine göstermek ister.

141- “ve de Allah iman edenleri.”

Başlarına gelen can kaybı, mal kaybı ve yaralanmalar sebebiyle günahlarından

“arındırmak için”

Ve birde müminlere zafer verecek

“Kafirleri mahvetmek için”

Müminlerin yenilmelerinin hikmeti yakardı anlatıldı. Kafirlerin yenilmelerinin hikmetiyse günahları sebebiyle Allah’ın onları helak etmek istemesidir.

142- “Allah sizden cihat edenleri ve sabredenleri henüz ayırmamış cennete gideceğinizi mi zannettiniz?”²

Evet böyle zannettiniz ama, hiçde iyi bir zanna kapılmadınız. Daha önce cihadı bilme sözcüğü sabredenlerin sabrını bilme sözcüğüyle yanyana zikredilmedi. Ayetteki hitap Uhud günü bozguna uğrayanlardır. Onlara şöyle dendi: Allah yolunda öldürülenlerin başlarına gelen yaralanmalara dövülmelere karşı direnenlerin yoluna girmeden onların sabrettiği gibi sabretmeden cennete gireceğinizi mi zannettiniz?

(2) Ayette geçen **“Henüz Allah bilmemişken”** ifadesini “henüz ayırmamışken” olarak çevirdik. Çünkü Allah için bir şeyi bilmemek diye bir şey söz konusu olamaz. (Mütercim).

143- “Andolsun ki siz”

Uhud günü

“Onunla karşılaşmadan önce ölümü arzuluyordunuz.”

Peygamberin yanında arzularınızı şöyle ifade ediyordunuz: Biz Muhakkak yapacağız, biz muhakkak yapacağız... Sonra Uhud’da bozguna uğradınız ve cezayı hakettiniz.¹ Arzu edip durduğunuz

“o ölüm ortamını”

Uhud’da

“gördünüz”

de Peygamberin yanında sebat edemediniz. Peygamberin onları azarlaması üzerine onların “Senin öldürüldüğün haberi bize ulaştı ondan dolayı bozguna uğradık” demelerinde dolayı bu ayet nazil oldu.

“Bakıp duruyorsunuz.”

Onu görürken bu nasıl bir şeymiş diye düşünceye dalıyorsunuz. Söyleyin bakalım niçin bozguna uğradınız?

144- “Muhammed ancak bir rasuldür. Ondan öncede rasuller hep geldi geçti.”

O da diğer rasuller gibi geldi birgün dünyadan göçüp gidecek.

“Şimdi o ölür veya öldürülürse siz ardınıza dönüverecek misiniz?”

İmandan sonra küfre mi döneceksiniz Peygamberin Uhud günü öldürüldüğü haberi yayılınca, münafıklar müminlere şöyle dedi:

“Muhammed öldürüldü, artık o yok eski dininize geri dönün” Onların böyle söylemesi bu ayetin indirilme sebebi² oldu ve Allah şöyle buyurdu:

“Kim ökseleri üzerine geri dönerse Allah’a hiçbir zarar veremez.”

Azabı hak ettiği için ancak kendi nefesine zarar verir. Kazandıkları sevaba karşılık

“Allah şükredenleri”

Kendine itaat eden ensar ve muhacirleri

“ödülendirecektir.”

Bundan sonra bozguna uğrayanları şöyle azarladı:

145- “Allah’ın izni”

Kaderi ve hükmü

“olmadan hiç kimseye ölmek yok”

Onun miktarını Allah takdir edip

“muayyen bir vakte kadar olduğunu yazılmış olarak”

kaydetti. Söyleyin bakalım niçin bozguna uğradınız? Yoksa bozgun hayatınızı uzatıp, ölümünüzü mü geciktirdi.

“Kim”

Ameliyle, itaatıyla

“dünya sevabını.”

Onun süsünü

“isterse ona”

Ganimet peşine düşerek şu bozguna uğramışlara

“istediğiden”

Belirlediğimiz miktarda

“veririz. Kim de”

Öldürülünceye kadar sebat eder

“airat sevabı isterse, ona da ondan veririz.”

Sonra bozguna uğramışlara şöyle bir delil etirdi.

146- “Yanlarında pek çok”

Grup grup

“Erenlerin bulunduğu nice peygamberler savaşta öldürüldü.³ Onlar başına gelenlerden dolayı gevşemedi.”

(1) Bu haberi İbni Ebi Hatim İbni Abbas’dan tefsiri Al-i İmran: 577’de Avfi tarikından -ki o zayıftır- tahrir etti. Yine aynı haberi İbni Cerir ricali sika olan bir senedle Hasan’dan tahrir etti.

(2) Bu haberi İbni Ebi Hatim, Tefsir-i Al-i İmran: 582’de; İbni Cerir: 4/113’de İbni İshak’dan Hasen bir senedle tahrir etti.

(3) Ayette geçen gutile’yi Nafi, İbni Kesir, Ebu Amr ve Yakub gutile şeklinde okudu, diğer kıraat imamları da getele şeklinde okudu. Bkz. el-İthaf: 180.

Peygamberlerinin öldürülmesinden sonra davalarında bir zayıflık göstermediler.

147- Savaşta öldürülen o peygamberlerden sonra onların arkadaşlarının

“Sözleri ancak şöyle demeleri oldu: Rabbimiz! Günahlarımızı ve işimizde taşkınlıklarımızı bağışla. Kafirlerle karşı katından yardım”

Ve kuvvetle

“ayaklarımızı sabit kıl.”

148- “Allah onlara dünya sevabını.”

Yardım ve zaferi

“ve de ahiret sevabının güzelini”

Ecir ve mağfireti”

Verdi.”

149- “Ey iman edenler şayet”

Uhud günü size babalarınızın dinine dönün diyen

“inkar eden”

Yahudi ve müşrik**“lere itaat ederseniz sizi”**

Daha önce üzerinde bulunduğnuzu Allah’a şirk koşmaya”

“geri dönderirler.”

150- “Doğrusu Allah sizin dostunuz...”

Kafirlerin dostluğundan uzak durun. Allah sizin yardımcınız onlardan yardım istemeyin. Müşrikler Uhud’dan ayrılınca müslümanların kökünü kazımaya niyetlendiler. Müslümanların böyle bir durumdan korkması üzerine Allah onların düşmanlarını zelil edeceğini vadetti.

151- “Allah’ın kendisiyle ilgili hiçbir delil indirmedığı.”

PUTları, Alahla birlikte onlara ibadet ederek

“şirk koşmalarından dolayı.”

Size dönmeleri için o

“inkar edenlerin kalblerine korku koyacağız. Onların dönüş yeri cehennemdir. Zalimlerin makamı ne kötüdür.

152- “allah’ın”

Yardım ve zafere dair

“vadi doğru çıktı. Emirde ihtilafa düşünceye ve”

Düşmanlarınızdan

“Korkuncaya kadar”

Allah’ın ilmi iradesi ve

“onun izniyle”

savaşa başladığında

“müşrikleri kesiyordunuz.”

Sizin bazınız şöyle diyordu: “Kafirler güruhu bozguna uğramışken burda niçin bekleyelim.” Diğerlerinin sözü de şuydu: “Biz Allah rasulunun emrinden çıkmayız.Bu tartışma Peygamberin onları diktiği yerde oldu.

“Allah size sevdiğiniz.”

Zafer ve yardımı

“gösterdikten sonra”

Bulunmanız gereken yeri terkedip gitmeye kalkışarak Peygambere

“Karşı çıktınız. Sizden bazıları”

Bulunması gereken yeri terkedip gitmeye kalkışarak

“dünyayı ister. Bazıları da”

Bulunması gereken yerde sebat ederek

“ahireti ister. Sonra sizi”

Başınıza getireceği bir takım olumsuz şeylerle

“imtihan etmek için”

bozguna uğramış vaziyette

“sizi kafirlerden çevirdi.”

Böylece Allah sizden sabredeni sabredemeyenden, samimiyyi münafıktan ayırır. Bozguna uğramanız ve peygambere karşı gelmebiniz sebebiyle işlediğiniz günahınızı

“Allah sizden affetti. Allah müminlere karşı lütufkardır.”

153- “O vakit siz”

Bozguna uğramış vaziyette

“hiç kimseye dönüp bakmadan kaçıyordunuz Peygamberde aradınızdan. size çağırıyordu.”

“Allah’ın kulları bana dönünüz. Allah’ın kulları bana dönünüz, Allah’ın kulları bana dönünüz” derken siz ona dönüp bakmıyordunuz.¹

(1) Bu hadisi ibni Cerri: 4/133’de Katade’den hasen bir senedle tahrir etti. İbni Ebi Hatim’de Tefsir-i Al-i İmran: 610’da Hasan’dan tahrir etti.

“Allah size gam üzerine gam verdi.”

Sevabdan döndüğünüz yerde hem müşriklerin zafer kazanıp sizin bozguna uğramanızın gamı, hem de Rasululah’ın emrine itaat etmeyerek oni ictimnezini gamı üzerinize çöktü. Ölüm ve yaralanmadan

“başınıza gelen ve kaybettiğiniz ganimetle üzülmemeniz için”

Allah sizi affetti.

154- “Sonra gamın ardından üzerinize sizden bir gruba saran güven veren bir ufku indirdi.”

Bu, onların müşriklerin yeniden kendilerine saldırmasından korkarak savaşmak için hazır bir vaziyette kalkanların altında bekledikleri bir sırada oldu. Bu grubda canlarının kayguna düşmüş

“Allah’a karşı hak olmayan cahiliyet zannıyla zanda bulunuyorlardı.”

Bunlar münafıklar olup PEygamber hakkında cahiliye halkı kafirler gibi Muhammed’in emri bitik, artık ona yardımda olunmaz. Zanda bulunup

“Şöyle derler: Var mı bize o emirden bir şey?”

Yalanlama kastıyla, bize vadedildiği gibi zafer e yardım yok derler. Allah da onlar için şöyle dedi:

“emrin hepsi Allah’ındır.”

Zaferde, şehadetde kaderde kazada. Şüphe ve nifaklarını

“nefislerinde kendilerine saklayıp sana açmazlar ve şöyle derler: Eğer bizim için emiden birşey olsaydı burada öldürülmezdik.”

Bizim birşeyi tercih etme imkanımızda lsaydı burada öldürülmezdik diyerek zorla çıkarıldıklarını ima ederler. Onların, kaderi bu inkarlarına karşılık Allah şöyle cevap verdi:

“De ki evlerinizde olsanız bile üzerine öldürülme yazılanlar yatacakları”

savaşacakları

“yere çıkıp gelirlerdi.”

Ey Münafıklar

“Allah göğüslerinizdekini imtihan etmek için”

Ve de ey müminler sizinde Allah’ın hükmüne rıza göstermenize dair

“Kalplerinizde bulunanları açığa çıkarmak için.”

uhud günü yapacağını yaptı.

“Alah göğüslerde gizlenenleri bilir.”

155- Ey Müminler!

“iki topluluğu karşılaştığı gün”

Olan Uhud günü

“Şüphesiz sizden bazıları ıgeri döndü. Kazandıklarının bazıları sebebiyle.”

Peygamberin emretitğ ibulunmaları gereken yeri terkederek ona itaat etmemeleri sebebiyle,

“Şeytan onların ayaklarını kaydırdı. Şüphesiz Allah onları”n hatalarını

“affetti.”

156- “Ey iman edenler! İnkâr eden”

Münafıklar

“gibi olmayın. Onlar”

Kan

“kardeşlerine yeryüzünde sefere çıktıkları zaman”

Öldüklerinde

“veya gaziler olup öldürüldüklerinde şöyle derler: Şayet yanımızda olsalar ölmezlerdi ve öldürülmezlerdi.”

Böylece kaderi ve kazayı yalanlar

“Allah onların”

Savaşa katılmasalar onlardan ölümü uzaklaştırırdık şeklindeki bu

“düşünlerini kalplerine bir dert yaptı.”

Müminlerde bu sözleri söyleyen kafirler gibi olmalarını yasakladı.

“Allah öldüren ve diriltendir.”

İnsanın korunması O’nun ecelinin gelişini bertaraf etmez.

157- Ey müminler andolsun ki

“Allah yolunda öldürülür veya ölürseniz.”

Muhakkak o sizi bağışlayacaktır.

“Onun bağışlaması”

Onların dünya malından

“topladıklarından daha hayırlıdır.”

158- Cihad üzerindeyken

“ölseniz veya”

çarptırırken

“öldürülseniz”

Her iki halde de

“kesinlikle Allah’ın huzuruna çıkarılacaksınız.”

159- Ey Muhammed!

“Allah’tan bir rahmetle”

Sana verilen nimetv e ihsan sayesinde

“onlara yumuşak davrandın.”

Sen onlara karşı yumuşak tabiatlı ve çok sabırlı davrandın.

“Şayet sen anlayışsız.”

Kırıcı sözleri fiilinde

“katı kalbli”

Biri

“olsaydın çevrenden dağılırlardı.”

uhud günü yaptıklarından dolayı

“onları affet.”

Seni onlara şefaatçi kılana kadar

“onların bağışlanmasını dile.”

Gönüllerini hoş etmek şereflerini yükseltmek vede bir yol tutmaları için

“Emirde onlarla istişare et.”

Bir şeyi yapmaya

“azmettin mi Allah’a dayan”

İstişareye değil.

160- **“Şayet Allah size yardım ederse”**

insanlardan

“size galip gelecek yoktur. Uhud’da ki gibi sizi yardımsızda bırakırsa ondan sonra size kim yardım eder.”

Elbette kimse edemez. Diğer bir ifadeyle insan için emrimi bırakma, bilakis emrim için insanları bırak.

161- **“Peygambere emanete ihanet etmek yoktur.”**

Ganimetten birşeyi arkadaşlarından gizleyerek ona ihanet etmesi düşünülemez. Bedir günü kırmızı bir kafdıye veya keçe kayolmuştu. İnsanlar şöyle dedi: Umulur ki onu peygamber almıştır. Allah böyle bir iddiayı uzaklaştırıp, ve peygamberin emanete ihanet etmeyeceğini açıkladı¹: **“Bir peygambere emanete ihanet emke olur şey değildir. Kim emanete ihanet ederse.”**

İhanet ettiğini

“Kıyamet günü”

sırtında

“getirir. Sonra her nefse kazandığı ödenir.”

Yaptığı amelin karşılığı verilir. Amellerinden birşey eksiltilerek

“onlara zulmedilmez.”

162- İman ve itaatla

“Allah’ın rızasına uyan”

Müminler isyan ve inkar ederek

“Allah’ın gazabına uğrayan.”

Münafıklar

“gibi mi?”

163- **“onlar Allah katında derece derecedir.”**

Onların Allah katındaki yerleri farklı farklı olup, Allah’ın rızasının peşinde gidenlere sevabdaki yerleri farklı farklı olup, Allah’ın rızasının peşinde gidenlere sevab ve lütuf, Allah’ın gazabına uğrayanlara zilletv e azab vardır.

“Allah yaptıklarını görendir.”

Bu ayette Allah’a iatata teşvik, ona isyan etmekten sakındırma vardır.

164- **“Allah müminlere nimet verdi zira onlara kendilerinden bir peygamber gönderdi.”**

O öyle biri ki iyiliği, doğruluğu ve güvenilirliği ile tanınır. O ne bir melek, ne de ödem oğlunun dışında biridir. Ayetin geri kalan kısmı bakara suresinde geçti.

“Hakikat o”

Gönderilmeden

“önce apaçık sapıklıktaydılar.”

165- Uhud günü

“size bir musibet gelince siz onların başına onun iki mislini.”

Bedir günü

“getirmişken bu nereden mi diyeceksiniz?”

Çünkü siz Bedir’de onlardan yetmişini öldürdünüz yetmişini de esir ettiniz. Uhud günü sizden sadece yetmiş kişi şehit edildi. Bu halde siz diyorsunuz ki: Buz müslümanlara lup aramızda Allah’ın peygamberi varken bu öldürölme, bu bozgun nerden başımıza geldi.

“De ki o sizin nefsiniz tarafından.”

Çünkü emredilen yeri bırakıp ganimet peşine düştünüz de size sizin tarafınızda ser geldi.

“Allah herşeye kadirdir.”

Peygambere itaat ettiğiniz sürece size yardım etmeye, onun emrine uymadığınız sürece de yardımını sizden esirgemeye.

166- Uhud’da

“iki toplumun karşılaştığı gün başınıza gelen Allah’ın izni.”

Kaderi, hükmü

“ile ve”

kendilerine indirilene sabr sebat eden

“müminleri”

Ve sabrı sebat edemeyen münafıkları

“bilmesi içindir.”

167- **“Onlara denildi ki...”**

Uhud günü Abdullah b. Übey ve arkadaşları müminlerden ayrılınca onlara dendi ki:

“Gelin Allah yolunda savaşın veya”

Şayet savaşmazsanızda varlığınıza ordumuzu çoğaltarak düşmanı bizden

“defedin. Dediler ki savaşı bilsek size kesinlikle uyarız.”

Bugün savaşacağınızı bilsek size uyardıkf akat bugün savaş olmaz ki. Onlar bu sözleriyle size karşı ik iyüzlü davrandılar. Çünkü bilseler yine size uymazar.

“O gün onlar”

müminlere yardım etmeyip onları kaderlerine terkettikleri için

“imandan ziyade küfre yakındırlar.”

Daha önce onlar imana daha yakın görünüyordlardı, müslümanlara yardım etmeyince inkara daha yakın olmuş göründüler.

168- Cihada gitmeyip oturan münfaklar kendileri gibi münafık

“kardeşlerine şöyle dediler: Bizi dinleseler öldürölmezlerdi.”

Bununla Uhud’da şehit olan sahabelerin pegyamberden yüz çevirip kendileriyle oturması arzu ediyorlardı. Allah onlara şöyle cevap verdi: Ey Muhammed onlara de ki doğru iseniz ölümünden sakınmanın kadere faydası olacağını doğru buluyorsanız

“hadi kendinizden ölümü defediniz.”

169- **“Allah yolunda öldürölünenleri”**

uhud şehidlerini

“ölüler sanmayın bilakis”

onlar

“diridirler, rableri katında”

Onun ikram yurdunda

“rızkılanırlar.”

Yiyip içerler. Çünkü onların ruhları yeşil kuşların kursaklarındadır.

170- **“Allah’ın lütfundan kendilerine verdiğine sevinirlerv e arkalarından kendilerine katılmayanlar üzerine korku olmadığını müjdelemek isterler.”**

Kendilerine şehadet arzu ettikleri ruhlarının onlardan ayrıldığı kendileri gibi nimetlere kavuşacak kardeşleri için sevinirler. Çünkü o müminler onlara katıldığında üzerlerien korku olmayacaktır.

172- **“Kendilerine yara dokunduktan sonra Allahv e peygambirinin emrine icabet edenler, onlardan.”**

Peygamberin emrine itaat ederek

ve ona karşı çıkmaktan sakınarak

“güzel davrananlar için büyük ecir vardır.”

Ebu süfyan Peygamberimiz ve ashabına dönüp onların hepsi iyok etmeye niyetlerince Peygamber ona karşı savaşmak için sahabeyi davet ettiğinde ona itaat edenler hakkında bu ayet nazil oldu.

173- “Onlar ki insanlara nalar dedi...”

Ebu Süfyan Peygamberimiz gelecek yıl Uhud günü Bedir-i Suğra’da karşılaşmak üzere vaddleşmişti ikinci yıl olunca Nuaym b. Mesud el-Eşcai’yi kendileri ile karşılaşmaktan korkutması için müminlere gönderdi.¹ İşte bunu Kur’an şöyle ifade eder:

“Şu kimselerki”

(1) Bu haberi İbni Cerir: 4/180’de Süddi’den, Müelilf el-Esbab: 164’de Katade’den tahrir etti. Feth’ul-Bari: 8/229.

Müminler

“insanlar”

Nuaym b. Mesud onlara şöyle dedi:

“Şüphesiz insanlar”

Ebu Süfyan ve arkadaşları

“Sizin için kuvvet topladılar. Onlardan sakınınız.”

Onlara yaklaşmayın. Bu söz

“onların imanını”

Dinlerindeki sebatını peygamberlerine yardım hususundaki gayretlerini

“artırdı. Ve onlar dediler ki Allah bize yeter”

Onların emrine karşı bize yetecek olan Allah’tır.

“O ne güzel vekildir.”

Yapılacak işte ona teslim olunur.

174- “Allah’dan bir nimetv e lütuf”

Kar

“ile geri döndüler.”

Bu Peygamberin vaadleşilen yerdve zamanda buluşmak için çıkışını anlatmaktadır. Fakat müşriklerden hiç kimesye rastlamamış olup pazara denk gelmiştir. Çünkü orası pazar yeri idi. Orada sahabe ticaret yaptı ve kar etmiş olarak salimen Medine’ye döndüler. Bunu Kur’an şöyle ifade eder:

“Onlara bir kötülük”

Ölümve yaralanma

“dokunmadı.”

Allah ve peygamberin emrine itaat edip Bedir-i Suğra’ya gelerek.

“Allah’ın rızasına uydular.”

175- “Şeytan sizi ancak dostalırndan.”

Kafirlerden

“korkutur. Onlardan korkmayın benden korkun.”

Benim emrimi terketme hususunda şayet inanıyorsanız vaadimi doğru buluyorsanız.

176- “inkara koşanlar”

Ona yardım eden münafıkları yahudiler müşrikler

“Seni üzmesin. Şüphesiz onlar Allah’a”

Dostlarına ve dinine

“hiç bir zarar veremezler.”

Yaptıkları kötü amellerin günahı herhalde üzerlerine döner.

“Allah onlara ahirette.”

Cennetten

“hiçbir nasip istemez.”

177- “Şüphesiz imana mukabil inkarı satın alanlar Allah’a hiçbir zarar veremeyecekler.”

Önce, sapıklığa koşuşmadan dolayı niçin peygambere teselli etmenin gerekli olduğu, sonra da işleneng ünahın zararının kendisine karşı işlenilene değil işleyene ait olduğu nedeniyle anlatıldı.

178- “inkar edenler kendilerine mühlet vermemizin onlar için daha hayırlı olduğun usanmasınlar. Biz onlara sırf fünahlarını artırsınlar diye mühlet veriyoruz.”

Onların ömürlerini uzatmamızın nedeni, hakka karşı inatlaşmaları ve peygambere muhalefet etmeleridir. Bu ayet ebediyyen iman etmeyeceklerini ömürlerinin uzun olmasının inkarlarını arttıracaklarını Allah’ın bildiğikafirlerden bir topluluk hakkında nazil olmuştur.

179- “Alah müminler buluduğunuz hal üzere bırakacak değildir.”

Ey müminler mümini münafkıtan

“temizi pisten nihayet ayırackatır.”

Allah bunu uhud günü yaptı. Çünkü münafıklar onlardan geri kalmakla iki yüzlülüklerini ortaya koydular.

“Allah”

Mümini münafıktan ayırmadan evvel onları tanımanız için

“Sizi gayba muttali kılacak değildir.”

Fakat Allah, Peygamberlerinden dilediğini bunları tanıması için seçer. Muhammed’de Allah’ın bu ilemleri seçtiği kimselerdendir.

180- “Allah’ın lütfundan kendilerine verdiği.”

Zekat düşen mala

“cimrilik yapanlar onu”

Cimriliği

“kendilerine hayırlı sanmasınlar. Bilakisine onlar için şerdir.”

Çünkü onlar o nedenle azabı hak ederler.

“Cimrilik ettikler işeyler kıyamet günü beyanlarına yüklenecek.”

Cimrilik etitğ imal onu başından ayağına kadar sokan yılan şekline dolaşır boynuna dolandır.

“Yerine göklerin”

ehlini zengin eden”

“Mirası Allah’ındır.”

Malın ve mülkün ebedi sahibi Allah olup, ondan başka onların sahibi yoktur.

181- “Muhakkaka Allah şüphesiz Allah’a akir, biz zenginiz diyenlerin sözünü işitti.”

“O kimse ki Allah’a borç verir...” ayeti nazil olunca Yahudiler dedi ki: Şüphesiz Allah fakirdir ve bizden borç istiyor, bizler zenginleriz, zengin olsaydı bizden borca mal istemezdi demelerinden dolayı Allah bu ayeti indirdi ve şöyle buyurdu:

“onların dediklerini yazacağız.”

Meleklerle, bunu amel defterlerine kaydetmelerini emrederiz.

182- “Bu”

Azab

“ellerinizin yapıp öne sürdüğünü”

Geçmiş günahlarınız nedeniyle

“ve Allah’ın kullara zulmeden”

Suçsuz yere onları cezalandıran

“olmaması nedeniyle.”

183- “Şu kimseler dediler ki: Şüphesiz Allah bize and verdi...”

Allah İsrailoğullarına Tevrat’ta, Muhammed’e İsa’nın dışında kendilerine gelen peygamberleri mucize olarak ateşin yediği bize kurban getirmedikçe tasdik etmemelerini emretti. Onlar da Muhammed’e şöyle dediler:

“Bize ateşin kendisini yediği bir kurban getirmedikçe seni tasdik etmeyiz. Çünkü Allah bize and verdi. Bunun üzerine onlara karşı Allah şu delili getirdi:

“De ki: Şüphesiz size benden önce açıklamalarla ve dilediğinizle peygamberler geldi.”

Söyleni bakalım

“eğer doğruysanız niçin onları öldürdünüz.”

Bundan sonra yalanlamalarından dolayı Peygamberi teselli etmek için şöyle buyurdu:

184- “Şayet seni yalanlarsa iyi bilki senden önce açıklamalarla kitaplarla, aydınlatır.”

Hakkı gösterici

“kitapla, gelen peygamberlerde yalanlandı.”

185- “Her nefis ölümü tadıcıdır şüphesiz kıyamet günü ecirleriniz size ödenir. Kim ateşten uzaklaştırılır ve cennete konursa işte o kurtuluşa ermiştir.”

Şerden kurtulup hayra kavuştu.

“Dünya hayatı sadece aldanma aracıdır.”

Bu fani dünyada yaşam ancak aldanış aracıdır. Çünkü onun insanı uzun ümidlere düşürüp kısa zamanda kendisinin son bulması insanı aldatır.

186- Ey müminler!

“Mallarınızda” ki farzlar nedeniyle ve

“nefizerinizde” ki namaz, oruç, hacc ve cihad nedeniyle
“imtihan edileceksiniz. Ve kendilerine kitap verilenlerden.”

Yahudilerden

“ve şirk koşanlardan pek çok eziyet”

Sövgü ve ayıplama

“kesinlikle işitceksiniz. Şayet”

Karşı çıkamama nedeniyle başınıza gelen eziyet

“sabrederseniz şüphesiz bu önemli işlerdendir.”

imanın hakikatindendir.

187- “Allah kitap verilenlerden söz almıştı...”

Allah TEvrat’ta Muhammed’in durumunu, sıfatlarını, gönderilişini kesinlikle açıklayıp onu gizlemeyeceklerine dair yahudilerden söz almıştı. BU sözü arkalarına atıp onunla amel etmediler. Bunu Kur’an şöyle ifade eder:

“Onu sırtlarının ardına attılar ve az paraya sattılar.”

O ilimde üstünlükleri sebebiyle halk tabakasından aldıkları paradır.

“Ne kötü şey satın aldılar.”

Onlar çirkin bir alış veriş şaptı ve ziyana uğradı.

188- “Sevinenleri zannetme...”

Bunlar insanları saptırmaları ve insanların onları ilme nisbet etmeleri nedeniyle sevinen yahudilerdir. Onlar böyle de değiller. Onlar hakka tutunmakla övünmeyi isteyip şöyle derler: Biz Tevrat arkadaşlarıyız ve eski ilmin sahipleriyiz.¹

“onların azabdan kurtulacaklarını sanma.”

(1) Bu konudaki rivayetlerin en sahihi Buhari’nin Ebu said el-Hudri’den tahrir ettiği haberdır Peygamber devrinde bazı münafıklar peygamber gazaya çıktığında ona iştirak etmeyi geri kalırlar ve oturarak Peygambere muhalefet ettikleri için sevinirlerdi. Peygamber savaştan döndüğünde mazeretlerinin kabulü için özür dileyip yemin ederler ve de yapmadıkları şeylerle övünmeyi severlerdi. Onlardan dolayı **“Sevinenleri zannetme...”** ayeti nazil oldu. Bkz. Feth’ul-Bari: 8/233.

Buhari ve başkalarının tahririne göre İbni Abbas “Bu ayetten size ne? Bu ayet yalnız ehli kitap hakkında indi” dedi. Sonrada” ayetini okudu.

Dedi ki: Peygamber onlara birşey sordu. Onlarda sorulan şeyden başkasını söylediler. Sonrada Peygamberin sorduğuşeye verdikleri cevapdan dolayı da sevinereke çıktılar. Bundan övülmelerin iistediler. Peygamberin sorduğunu güçlediklerine de sevindiler.

Bkz: Ahmed b. Hanbel: 1/233; Müslim: 2778 nolu hadis, Nesai Tefsir’inde: 1/33; Hakim: 2/299; Tabarani: 10730 nolu hadis.

189- “Yerin ve göklerin mülkü Allah’ındır”

Onu düzenlemeye ve dilediğine yönlendirmeye muktedirdir. Ayetin geri kalan kısmı Bakara suresinde geçmişti.

191- “Onlar ayakta, oturarak, yanları üzere yarak Alah’ı anarlar.”

İmkanları ölçüsünde bu haler üzere namaz kılarlar.

“Yerin ve göklerin yaratılış üzerinde düşünürler.”

Bu onarın basiretini artır.

Derler ki:

“Rabbimiz sen buna”

Yer ve gökerin yaratılışında gördüklerimizi

“boşa yaratmadın”

Sen onları kudreretinin kemaline ve hikmetine delil olaak yarattın.

192- “Rabbimiz sen kimi”

“Ateşe sokarsan onu perişan edersin onu alçaltırsın heak edersin zalimlere”

Kafirlerle onları Allah’ın azabından uzaklaştıracak

“dostlar yoktur.”

193- “Rabbimiz biz çağırırız”

Muhammedi ve Kur’anı

“Rabbimize iman edin diye imanı çağırırken işitlik ve hemen iman ettik. Rabbimiz günahlarımızı bağışla, kötülüklerimizi ört.”

İtaatımızı kabul ederek günahlarımıza keffaret kıl

“canımızı iyikle beraber al.”

Peygamberlik onarla beraber olabilmemiz için canımız onların içinde al.

194- “Rabbimiz peygamberlerine karşı bize vadettiğini bize ver.”

Peygamberlerin diliyle bize vadettiğin arımı ver, düşmanarımıza karşı bizi yarımsız bırakma

“Kıyamet günü bizi perişan etme”

Azabla helak etme.

195- “Onların bazısı basızısından.”

196- “Şehirlerde inkar ednelerin dolaşması seni aldatmasın.”

Onlar şehir şehir gezerler milletlerinden faydalanırlardı. Bazı müminler dedilerki: Allah düşmanı mal mülkiyetinde yüzerken biz açlıktan çaba göstermekten helak olduk. Onun üzerine bu ayet nazil oldu ve şöyle buyurdu:

197- “Az bir geçimlik...”

Bu kazanç ve kar az bir geçimlikti. Çünkü o fani ve kesilectir.

198- “Zifet olarak...”

Misafir çin yapılan hazırlık demektir. burada ise karşık ve sevap anlamındadır.

“Allah’ın katındaki iyiler için daha hayırlıdır.”

Kafirlerin içinde dönüp dolaştığından bundansonrada kitap ehli olan müminlerin anlattı.

199- “Ehli kitapdan öyleleri vardırki Allah’a iman ederler...”

200- “Ey iman edenler”

Dininiz üzerinde

“sabredin”

Başınıza gelen şiddet ve sıkıntı sebebiyle onu terketmeyin . Bu ayeti

“Cihat üzerinde sapredin.” şeklinde anlayan alimlerde vardır.

“Sabırlasın veya sabırda yarışın”

Düşmanlarınızla onlar sizden daha sabır karşı cihadı sürdürün.

NİSA SURESİ

Medeni Suredir

Ayet Sayısı Küfililere göre 176 ayet, şamlılara göre 177 ayet.

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla

1- “Ey insanlar!”

Ey Mekke halkı!

“Sizi bir nefisten”

Adem'den

“yaratana, ondan eşi”

Havva'yı “ı yaratan ve o ikisinden de pekçok erkekler ve kadınlar üreten rabbinizden kokun”

Havva onun kaburga kemiklerinden yaratıldı.

“Birbirinizden bir şeyi isterken adına emin ettiğiniz Allah'tan ve akbaralık”

Bağlarını koparmaktan sakının ondan kokun, onu itaat edin. Çünkü siz aranızda birbirinizden, haklarınızı ve ihtiyaçlarınızı, “senden Allah hakkı için rica ederim” v.s şeklinde onun adına yemin ederek istersiniz.

“Şüphesiz Allah sizin”

Amellerinizi

“gözetleyicidir”

bu nedenle size verdiği emirde ve koyduğu yasakda ondan korkunuz.

2- Ey veliler ve kendilirene vasiyet edilen kimseler akil-baliğ olduklarında

“yetimlere malarınızı veriniz”

Onların malarından üzerinize haram olanı,

“pisi”

Sizin malarınızdan

“temize değiştirmeyin.”

Bu şu demektir: Yetimi himayesine olan kimsenin yetimin malından iyisini alıp kendi malının kötüsünü yerine koymasındır. İhtiyaç duduğumuzda

“onların mallarını sizin malınıza katarak yemeyiniz.”

“Şüphesiz o”

Mallarını yemek

“büyük günahdır.”

3- Nikahladığınızda

“yetimlere adil davranamayacağınızdan” kaygılanırsanız size helal olan başka kadınları nikahlayın. Diğer bir ifadeyle Allah bize şunu diyor: Himayenize aldığınızda yetimler arasında adil davranamamaktan korktuğunuz gibi, nikahladığınızda kadınlar arasında adil davranamamaktan aynı şekilde korkunuz. Kadınlardan ikiye, üçe, dörde nikahlayınız şayet dördü

“arasında adaletli davranamamaktan korkarsanız zaman sizden herbiri bir tane alsın. Bu”

Adil olmaya

“zulme meyletmeye daha yakındır.”

4- Ey kocalar!

“Hanımlara mihirlerini gönül hoşluğuyla”

Üzerinize yazılmış obrç ve farz olarak

“veriniz. Eğer kendi istekleriyle mehrin bir kısmını size bağışarlarsa, onu da afiyetle yiyin.”

Ondan dolayı dünyada hakim seni yargılayamaz, a hirette de Allah sizi cezalandırmaz.

5- Dünya yaşamınızın iyi olması için

“Allah'ın size geçim kaynağı olarak verdiği mallarınızı aklı eksiklere”

Kadınlara ve çocuklara

“vermeyin.”

Diğer bir ifadeyle şöyle diyor: Allah'ın sana geçim kaynağı olarak bahsettiğini hanımına ve çocuklarına vermeye kalkışma, sonra onlar seninle ilgilenmezlerde sen onların ellerindekine baka kalırsın. Fakat senin olanı iyi tutu onu imar et. Onların giyeceklerine ve yiyeceklerine sen harca.

“ondan onlara nasip ayırın, onyarı giydirin ve hoş söz söyleyin.”

6- “Yetimleri”

Akıllarında ve dinlerinde

“evlilik çağına gelene kadar deneyin.”

Evlilik çağı ihtilam olduğundan itibaren boş başlar.

“Şayet onların rüşdünü.”

Akla yaraşır malı koruyabilir, olgunluklarını

“görürsünüz. Mallarını kendilerine teslim edin. Büyüüp alacaklar diye israf ederek alelacele onları yemeyin.”

Büyüyüp rüşde ermelerinden sakınarak alelacele mallarını yemeyin, şayet yerseniz malları onlara teslim etmeniz gerekir. Kendine

“vasiyyete edilenlerden kim zengin ise”

yetim malından

“sakınsın.”

Ondan birşey yemesin.

“Kimde fakir ise uygun bir şekilde”

Çalıştığının karşılığını belirleyip

“yesin.”

Ey veliler

“onlara mallarını ödediğinizde onlara karşı şahit bulundurun.”

Aralarında ihtilaf çıkarsa veli, malı ona teslim ettiğine dair delil getirebilmesi için şahit bulundursun. İyilik edeni ve kötülük edeni

“Heseba çekici”

Ve cezalandırıcı

“olarak Allah yeter.”

7- **“erkekler için bir pay vardır...”**

Cahiliyye döneminde arablar kadınları ve çocukları varis yapmazlardı. Allah bunu geçersiz kılıp bu ayetle zikredildiği üzere miras hakkının farz olduğunu bildirdi.

8- **“Miskinler, yetimler.”**

Kendilerine miras düşmeyen

“akrabalar”

Varisler arasında mal

“paylaşılrken. Hazır bulunursa ondan onlara bir pay verin.”

Mirastan altın ve gümüş paylaşılırken varisin hazır bulunan kimseler bağış mümkün olmayan mirasın paylaşımında hazır bulunan bu kimselerde güzel söz söylemesi müstehaptır.

9- **“O kimseler terkederlerse korksunlar...”**

Küçük çocukları bulunan korksun. Zaten o kendinden sonra mallarını ve çocukları himayesine almasını vasiyet edeceği kimsenin mallarını miskinlere, yetimlere miras düşmeyen akrabalara savurganlıkta bulunurcasına harcamasından korkmuşturad. Mal ve çocukları himayesine alması vasiyet edilecek olanda herhalde kendi çocuklarının ve mallarının aynı duruma düşmesini istemez. Bu terekenin üçte biri hakkında vasiyyette bulunulmadan öncedir. Onlar fakirliğe düşecek diye

“çocukları üzerine titrediler”

Kendine ölüm gelen kimseye konuştuklarından dolayı

“Allah’dan korksunlar. Doğru

ve adil olan

“söz söylesinler”

O da ona malının üçte birini veya daha azını sadaka etmesini, geriye kalanını da çocuğuna bırakmasını emretmesidir. Bundan sonraki ayet, yetim malını haksız yere yiyenlere yapılan tehdidi zikretti.

10- **“Yetimlerin zulmen mallarını yiyenler, muhakkak karınlarına sırf adeş toldururlar ve yarın çılgın ateşe yaslanacaklardır.”**

Burada ateşin ereceği sıcaklık ve sıkıntıya dikkat çekilmektedir.

11- **“Allah size”**

Kız ve erkek

“çocuklarınız hakkında erkeğe iki kız payı vermenizi vasiyyet eder.”

Farz kılar. Çünkü Allah’ın vasiyyet etmesi farz kılması anlamınadır.

“Çocuklar kız iselerv e de ikidenf azla iseler onlara terekenin üçte ikisi vardır.”

İkisinin çoğul=cemiy ile isimlendirilmesi caizdir. Çoğulda asgari üsten başlayacağından ayette ikiden fazlası çoğulun asgari limiti olan üç rakamına tekabül etmektedir. Bundan dolayı iki kız terekenin üste ikisine bugün icma ile varis olur. Şayet geriye kalan kız çocuğu

“bir taneyse ona yarısı vardır.”

Burada çocukların miras paylaşımına dair açıklama tamamdır. Bundan sonra anne bananı miras paylaşımına dair açıklamaya geçildi.

“Şayet ölünen çocuğu varsa terikesinden, anne-babasından her birine altıda bir, çocuğa yoksa ve de anne babası ona varis ise annesine üçte bir eğer onun”

Ölünün

“kardeşleri varsa, ettiği vasiyyet ve borcundan sonra annesine altıda bir düşer.”

Çünkü ümmet iki kardeşin mirastaki payının annenin mirastaki payını 1/3’den 1/6’ya düşürdüğüne icma etmiştir. Bu paylaşım ancak, borca ve vasiyyete düşen pay önedndikten sonra yapılabilir. Kendilerine mirastan hakettiğini verdiğiniz

“babalarınızın ve çocuklarınızın hangisi.”

Dünyada

“faydaca size daha yakındır bilmezsiniz.”

Fakat Allah yanında bulunan hikmeti gereği size bunları farz kıldı. Eğer bunlar isze bırakılsaydı onların hangisi size daha faydalı bilmezsiniz ve de ifsada ziyana sebebiyet verirdiniz

“Şüphesiz Allah”

Yaratılmadan evvel eşyayı

“bilen”

Oanlar için belirlediği farzlarda

“hikmet sahibi olandır.

12- “Kız veya erkek kardeşi olan erkek veya kadına kehale cihetinden.”

Sırf kardeşi olmasından dolayı

“varis olunuzsa, kız ve erkek kardeşten her birine 1/6 vardır.”

Kelale: Evladı ve ebeveyni bulunmayan kimsedir. Evlad ıve atasa olmadan meyyitin bütün varislerine de aynı şekilde kelale denir. Bu ayette “kelale” meyyit ölü anlamındadır. Yani evladı ve atası olmayan

“Kız veya erkek kardeşi olan”

Bir adam ölürse... Burada kardeşlikten murad ümmetin icmasıyla ona bir olan kardeşliktir.

“ikisinden”

En az anne birliği olan kız veya erkek kardeşten

“her birine 1/6 vardır. Eğer bundan”

Birden

“fazla iseler”

1/3’e ortak olurlar. Kadın ve erkek onda eşittir.

“zarar verilmeksizin...”

Miras bırakanın varislere zarar kastıyla, borcu olmadığı halde borç gösterip varislere ödemesini vasiyyet etmesidir.

“allah, alimdir, halimdir.”

Belirlediği farzları bilir, kendisine karşı gelenin cezasını geciktirir.

15- “Hanımlarınızdan zina yapanlara sizden”

Müslümanlardan

“Dört şahit getirin.”

Onların zina ettiklerine

“şahitlik yaparlarsa onları evlerinde”

Hapishanelerde

“ölünceye kadar”

İslamın başlangıcında evli olarak zina edenler hapsediliyip topluma karışması yasaklanırdı. Sonra bu recimle neshedildi.¹

“Veya Allah onlara gösterene kadar tutunuz.”

(1) Bu ifade asıl nüshada yoktur.

16- “Sizden”

Bekar olarak

“zina edenlere”

Ayıplayarak azarlayarak Allah'ın haramlarını çiğnediniz, ona karşı geldiniz, cezasını hakkettiniz şeklinde sözler söyleyerek

“onlara eziyet ediniz. Şayet fuhuştan dönerler ve amellerini düzeltirlerse.”

Onlara eziyet etmeyi bırakın. Bu hükümde İslamın başlangıcında geçerli idi, sonra **“Zina eden kadın ve erkeğin her birine yüz değnek vurunuz...”** ayetiyle neshedildi.

17- “Allah’a göre kabulü gereken tevbe...”

Allah'ın ancak lütfuyla kendi üzerine kabulünü gerekli gördüğü tevbe

“bir kötülüğü bilmeyerek yapanların tevbesidir.”

Müminining ünah işlemesi ona bilmemesindendir. Bütün isyanlar da onu bilmemekten kaynaklanır. Kim Allah'ın emrine uymazsa o cahildir. Sonra ardından

“en kısa zamanda tevbe ederler.”

Ölümünden bir devenini iki sağımı arasındaki süre kadar önce olsa bile tevbe ederler.

“allah işte onların tevbesini kabul eder.”

Onlara rahmet nazarı ile bakar.

“Allah Alim’dir, Halim’dir.”

Müminlerin kalbindeki tasdiki bilir, bir devenini iki sağım arasındaki süre kadar ölümlelerinden önce dahi olsa onların tevbesinin kabulüne hükmeder.

18- “Ölüm kendisine gelinceye kadar kötülük işleyenler.”

Müşrikler ve münafıklar

“için tevbe yoktur. Ve de kafir olarak ölenlere.”

Yani inkar üzere öen kimselere tevbe yoktur. Çünkü ahirette tevbe kabul edilmez.

“İşte bu kimselere biz acı bir azap hazırladık.”

19- “Ey iman edenler size helal olmaz...”

Cahiliyye döneminde bir adam öldüğü zaman onun yakınlarından biri hanımına vari olur ve ona başkalarından daha fazla hak sahibi olurdu. Allah öleniden geriye kalan hanıma bir adamın varis olamayacağını bildirerek bu uygulamayı iptal etti ve bunu şöyle ifade etti:

“Ey İman edenler kadınlara zorla varis olmanız.”

istemedikleri haled onlara nikah yapmanız.

“size helal olmaz.”

Onlara verdiklerinizin bir kısmını almak için başka yapmayın. Bir adam ona ihtiyacı olmadığıhalde zarar vererek mihirinden vazgeçmesi için kadını tutardı. Bu uygulama bu ayetle yasaklandı sonrada ayete bir istisna konuldu. Yalnız

“açık bir edepsizlik”

Zina

“yaparlarsa başka”

Bir kişi hanımından zina gördüğünde mihirini kendisine vermesi için ona zarar vermesinde bir beis yoktur.

“onlarla”

Kendilerine ait bir kısım haklardan dolayı

“iyi geçinin.”

Bu emir zina etmeyen kadınlar için geçerlidir.

“Şayet onlardan hoşlanmazsanız, umulur ki Allah sizin hoşlanmadığınız şeyde pekçok hayır kılar.”

Hoşlanmadığınız şeyde Allah'ın rızası, çok hayır büyük sevab olabilir. Hoşlanılmayan kadındaki çok hayır, Allah'ın o kadından hoşlanmayan kimseye salih evlat vermesidir.

20- “Şayet isterseniz...”

Bir adam yerine başka bir hanım almak için hanımını boşamak isterse, ona verdiği mihri almaya hakkı yoktur. Bunu Kur'an şöyle ifade eder:

“Siz onlardan birine yığınla mal versenizde ondan birşey almayınız. Zulmederek apaçık günah işleyerek onu alır mısınız?”

Bu ayette, mihri geri almak için izan hallerinin dışında onlara, zarar vermeye yasaklama vardır.

21- “Onu”

Mihri veya mihirden birşeyi

“nasıl alırsınız halbuki siz birbirinize geçmiş aranızda cinsel ilişki olmuşken, mihirden birşey almak için geri dönmek hiç caiz olur mu?

“Ve de onlar sizden sağlam bir söz aldı”

O Allah'ın erkeklerden kadınlar için, onları ya iyi bir şekilde tutmak veya güzelce serbest bırakmalarına dair aldığı ısızdur.

22- “Babalarınızı nikahladıklarını siz de nikahlamayınız...”

Arablardan bir adam babasının ayrıldığı hanımı alabilirdi. Bu araplar arasında caiz olan bir evlenmeydi. Allah bunu yasaklayıp haram kıldı.

“yalnız geçenler geçti.”

Allah ona müsamaha gösterdi.

“Şüphesiz o”

Nikah, Allah katında

“zina ve nefret ve de kötü bir yoldur.”

Bundan sonra kadınlardan haram kılınanlar anlatıldı.

23- “Anneleriniz, kızlarınız, teyzeleriniz, halallarınız, erkek kardeşlerinizin kızları, kız kardeşlerinizin kızları, süt anneleriniz, süt kızkardeşleriniz, hanımarınızın anneleri, birliğiniz hanımlardan olup sizin evinizde kalan üvey kızlarınız, sulbünüzden olan oğullarınızın eşleri, geçenler hariç iki kız kardeşi bir anda nikahlamayınız.”

Yalnız cahiliye döneminde iki kız kardeşi bir arada bulundurmanızdan dolayı hesaba çekilmezsiniz.

“Üzerinize haram kılındı.”

24- “Hanımlardan iffetli ve evli olanlar.”

Eşlerinden başkasına haramdır, yalnız darul harpden esir olarak aldığınız mülkünüz olan cariyeler müstesna. Çünkü o hayızla temizlendikten sonra sahibine helal olur.

“üzerinize Allah'ın yazısı olarak...”

Yukarıta anlatılan hanımlar üzerinize haram kılındı.

“Bunlardan ötesini iffetli yaşamak, zina etmemeniz şartıyla mallarınızla istemeniz size helal kılındı. O halde onlardan”

Sahih nikahla

“ne kadar yararlandınızsa ona karşılık kesilen ücretlerini”

mihirlerini

“verin.”

Şayet onlardan faydalanmanız, onlarla cinsel ilişkiye girmek olmasa mihirlerini, tam verin, fadyalanmanız nikah akdinden ileri gitmemişse o zamanda yarım mihir verin.

“Mihrin belirlenmesinden sonra”

Veya bir kısmının ya da tamamının ödenmesinden sonra

“Aramızda rızalaştığınızda üzerinize bir günah yoktur. Şüphesiz Allah”

Kullara uygun olan şeyi

“bilen”

Ve onlara açıkladığı nikahda

“hikmet sahibi olandır.”

25- “Sizden kim hür, mümin, iffetli kadınlarla evlenecek genişliğe.”

Kudret ve zenginliğe

“güç yetiremiyorsa elinizin altındaki mümin”

Cariye

“kızlarınızdan”

Evlensin.

“Allah imanınızı en iyi bilendir.”

İman hakkında zahire göre hareket ediniz, çünkü siz zahir olan şeylerle ibadet edersiniz. Sırlarla hükmetmek Allah'ın işidir.

“Bazınız bazınızdansınız.”

Birbirinizin dinindensiniz, bu yönden birbirinize denksiniz. Ne zaman birinez zararet hasıl olsa, cariyeyle evlenmesi

“Bunun için gizli dost edinmeksizin.”

Gizli zina etmeksizin

“aleni olarakda zina etmeksizin, namuslu bir hal üzere bulunan cariyelerle sahiplerinin izni alarak ve de ücretlerini.”

Mihirlerini oyalayıp zarar vermeden

“güzelce vererek evleniniz. Evlendikten sonra zina ederlerse onlara hür”

bekar

“olan kadına verilen cezanın yarısı gerekir.”

Cariye ile yapılan

“bu

“evlilik

“sizden sıkıntıdan zinadan korkan içindir.”

Cariye ile evlilik, içinden gelen şehvetin baskısına tahammül edemeyip zina ederek dünyada cezaya, ahirette azaba çarpılmaktan korkanlar içindir. Allah iki şartla cariyeyle evlenmeyi mübah kıldı:

1- Maddi imkansızlık,

2- Zinaya düşme korkusu. Cariyelerle evlenmeyi

“sapretmeniz”

Çocuğun köle olmaması için

“size daha hayırlıdır.”

26- “Allah size”

Dininizin hükümlerini, fadyalarını

“açıklamak, sizi sizden öncekilerin yollarına.”

İbrahim’in ve İsmail’in hanif dinine

“iletmek ve de tevbenizi ikabul etmeyi”

Üzerinde bulunduğunuz isyan durumundan kendine itaata döndürmek

“istiyor.”

27- “Allah tevbenizi kabul etmek”

Sizi hoşlanmadığı şeylerden çıkarıp, sevdiği razı olduğu şeylere iletmek

“istiyor.”

Zina edenler ve batıl din üzere bulunanlar da kendileri gibi zalimler olmanız için

“büyük bir sapışla haktan sapmanızı istiyorlar.”

28- “Allah sizden”

Dinin bütün hükümlerini

“hafifletek ister. Çünkü insan”

Kadınlara karşı sabır noktasında

“zayıf yaratıldı.

29- “ey iman edenler! Mallarınızı aranızda”

Şeriatla helal olmayan hırsızlık, gasb, kumar faiz ve ihanet gibi.

“batıl yollarla yemeyin. Kendiğilinizden rızalaşarak anlaştığınız ticaret olursa başka.”

Satıcının ve alıcının rızasıyla yapılan ticaret helaldir. Bir kısmınız diğer bir kısmınızı

“kendi nefislerinizi öldürmeyin.”

30- “Kim bunu”

Malları batıl yollarla yemeyi ve cana kıymayı, kendine verilen emri

“tecavüz ederek ve zulmederek yaparsa biz onu ateşe yaslayacağız. Allah’a göre bu pek kolaydır.”

Onu yapmak Allah’a hiç zor değildir.

31- Ş”yate siz”

Karşılığında Allah’ın ateş, gazab, lanet, azab Kur’an’da geçen tehdit v.s. cezalandar herhangi biriyle cezalandıracağı

“nehyolunduğunuz büyük günahlardan sakınırsanız küçük günahlarınızı beş vakit namazla kefaretlendiririz ve sizi güzel bir yere”

Cennete

“koyarız.

32- “Kendisiyle Allah’ın bazınızı bazınıza üstün kıldığı şeyleri temenni etmeyin...”

Ümmü Seleme Peygambere bir defasında: “Ey Allah’ın elçisi! Keşke bizde erkek olsaydı, cihad ederdik, savaşa katılırdık, bizim ecrimizde onların ki gibi olurdu” demesi üzerine bu ayet nazil oldu¹ ve şöyle buyuruldu:

“erkeklere”

Cihaddan

“kazandıklarından bir pay”

Sevap

“vardır.”

33- “Kadın, erkek herkese anne babanın ve yakın akrabasının geride bıraktığına varisler olarak akrabalar kıldık.”

Variseri anne baba etrafında dağıttık.

“ve de yeminleriniz bağladığı kimselere paylarını verin.”

Cahiliye devrinde bir adam bir başka adamla yeminleşip şöyle derdi: Kanım kanın, savaşım savaşın, barışım barışın. İslam gelince yeminleşilen kişiye 1/6 pay verdi. Bunu Kur'an

“Onların nasibini verin” şeklinde ifade eder. Sonra bu hüküm **“Allah'ın kitabında rahim sahipleri kan akrabaları birbirine daha yakındır”** ayetiyle neshedildi.2

“Şüphesiz Allah herşeye şahit bulunuyor.”

Yarattıklarının ilmi ondan gizli değildi.

(1) Bkz.: Hakim Müstüdre: 2/305; İbni Cerir: 5/46; Müellif'in Esbab'ı Nüzul: 181.

(2) Enfal Suresi: 75. Bkz: Nasih ve Mensuh li'n-Nuhhas: 129; İbni Cerir: 5/52; El-İdah: 228; En-Nasihv e'n-Mensuh: 23- li'z-Zühri.

34- “Erkekler kadın üzerine yöneticidirler...”

Onların terbiyelerinden ve güçlerinin üstünde başlarına gelenlerden sorumludurlar. Allah kadınlara karşı erkekleri ilimde, akılda, idarecilikte, cihada, şهادette, mirasda, kadınlara

“amllarından yaptıkları harcamada üstün kılması nedeniyle”

Erkekleri kadınlar üzerine yönetecik kıldı. İyi hanımlar, eşlerine itaat edenler, Allah'ın onları mihir,e şyelir tarafından vasiyyetv e diğer harcamalarla koruması sebebiyle eşlerinin gıyabında haram yerlerini koruyanlardır.

“İtaatsızlıklarından korktuklarınıza”

Bildiklerinize Allah'ın kitabıyla öğüt v erin. Allah'ı ve onlara verdiği emirleri htırlatın. Onları yataklarda terkedin. Onları dövün ama iz bırakacak rencide edecek kadar değil. Allah kitabında hanımın kusurlarını düzeltmesi için kocaya şöyle yolğ östermiştir: Önce dille öğüt, olmazsa yatağını terke, olmazsa dayak, o da olmazsa karı-koca arasında iki hakem tayini. Kendilerinden istenen şeylerde

“size itaat ederlerse onların aleyhine bir yol aramayın.”

Onlara karşı bahane aramayın.

35- “Şayet aralarında bir anlaşmazlıktan korkarsanız.”

Karı koca arasında bir anlaşmazlık olduğunu sezerseniz

“Hem erkeğin ailesinden hemde kadının ailesinden birer hakem gönderin” ki aralarındaki sorunu çözmek için çalışıp haksızın Allah'ın emrine dönmesi için emretsinler. İki hakem uzlaş

“isterlerse, Allah onların arasını düzeltir. Allah”

Karı kocanın ve iki hakemin kalblerindekini

“bilen ve haber alandır.”

36- İyi komşulukla birlikte

“anne babaya”

Sıla-ı rahimde bulunup acıyarak

“yakın akrabaya”

Yumuşak davranıp kendinize çekerek

“yetimlere”

az birşey vererek veya hoş söz söyleyerek

“miskinlere”

Akrabalıkla birlikte komşu hakkı bulunan

“komşu olan yakın akrabaya”

Soysa siz uzak olan

“komşuya, yol arkadaşına.”

Yola çıkana kadar kaynaklatıp yedirerek

“yolcuya, sahip olduğunuz kölelere iyilik ediniz.Şüphesiz Allah”

Nefsinde Allah'ın hukukuna riayet etmeyen

“kibirliği”

Ve Allah'ın kendine verdiği nimetle insanlara

“övüneni sevmez.”

37- Yahudiler cimrilik edip mallarını Allah'a itaat uğrunda harcamadılar. Ensarada mallarını Peygamberin yoluna harcamamaları için şöyle dediler: Kesinliksizin fakir düşmenizden korkuyoruz. Allah onların durumunu şöyle ifade eder:

“onlar ki cimrilik ederler, insanlarada cimriliği emrederlerve de Allah’ın kendilerine mahza lütfundan verdiğini.”

Tevrat’ta bulunan Muhammed’in sıfatlarını

“gizlerler.”

38- Münafıklar

“o kimseler ki mallarını insanlara gösteriş için harcarlar... Şeytan kime dost olursa.”

Onu teşvik edip emrini yaptırırsa

“o dost olarak ne kötüdür.”

Vayy! Şeytanı dost tutanın haline.

39, “onlara ne olurdu sanki.”

Yahudiler ve münafıklara ne zararı olurdu?

“Allah’a ve ahiret gününe iman etselerdi Allah’ın kendilerine verdiği rızıkdan harcasalardı ya, Halbuki Allah onları biliyordu.”

O insanlara gösteriş için yaptıkları harcamadan sevabv ermez.

40- “Allah zerre miktarı zulmetmez.”

Kimsenin ecrini zerre miktarı eksiltmez. Müminse yaptığına karşılık dünyada rızık ahirette sevabv erir. Kafırsede onunda yaptığına karşılık dünyada doyurur. Eğer müminden

“bir iyilik olursa onu kat kat artırır.”

On mislini verir

“ve de katından büyük ecir”

Cennet

“verir.”

41- “Her ümmetten bir şahitg etirdiğimiz zaman.”

Her ümmetin pegyamberini onların leyhine ve aleyhine şahit olarakg etirdiğimizde

“ve senide”

Ey Muhammed!

“Bunlar üzerine”

Şu münafıklara ve müşrikler eyaptıkları sebebiyle aleyhlerine

“şahit olarak getirdiğimiz zaman”

Bakalım o kıyamet gününde yahudi ve müşriklerin hali

“nasıl olur.”

42- “O gün geldiğnide”

Dünyada

“Allah4I inkar edip, peygamberine isyan edenler yere geçmek isterler. ve hiçbir söz gizleyemezler.”

Çünkü yaptıkları ortaya serilir, Allah’tan birşeyg izleyemezler.

43- “ey iman edenler! Söjylediğnizi bilene kadar namaza.”

Mescidlere

“yaklaşmayın.”

Bu ayetle müminler sarhoşken mescide girmektenve namazdan menedildi. Bu hükümün geçerliliği iiçkiyi haram kılan ayet inmeden önceydi. Bu ayetin inişinden sonra müslümanlar namaz vakitlerinde sarhoşluktan ve sarhoş edici şeylerden uzak durdular. Sekran: Sarhoş idaçmalayan ve sözü devam ettiremeyen akli fonksiyonunu tam yerine getiremeyen kişi. Bunu Kur’an şöyle ifade ediyor:

“Söylediklerinizi bilinceye kadar”

Söyledikleriniz bilerseniz sarhoş değilsiniz. Bu durumda sizin mescide girmenizv e namaz kılmanız caiz olur.

“Cünüp ikende.”

Siz cünüp ikende namaza ve mescide yaklaşmayın.

“ancak yoldang eçmeniz başka.”

Siz mescide uğradığınızıda orada beklemeksizin içine girmeniz cünüplükten

“yıkanıncaya kadar, şayet hasta iseniz.”

Çiçek veya açık bir yana gibi suyun dokunmasının zarar verdiği hastalığa tutulmuşsanız

“veya yolcu isenizv eya sizden biri tuvaletten gelmişse veya kadınlara.”

Ellerinizle

“dokunmuşsanız su da bulamamışsanız temiz bir toprağa teyemmüm edin.”

Temiz, münbit bir toprağa meshedin.

44- “Şu kendilerine kitapları bir payv erilenleri.”

Yahudileri.

“görmedi mi sapıklığ ısıtın alırlar.”

Muhammedi yalınlayarak hidayete karşı delaleti seçerler. Ey ümmînler

“onlar isterlerki”

Siz hak

“yoldan sapasınız. Ey müminler onlar sizin”

Hak

“yoldan sapmanızı isterler.

45- “allah düşmanlarınızı en iyi bilir.”

Size anların üzerinde bulunduğ u şeyi de haber verir.

“Dost olarak ve yardımcı olarak Allah yeter.”

Şüphesiz onun size dostluğ u ve yardım ı sizi ondan başkasına yahudilere ve onlar gibilere muhtaç olmaktan müstağ ni kılar.

46- “Yahudilerden öyleleri vardır ki kelimeleri yerlerinden kaydırırlar.”

Kitapların da geç en Muhammed’in sıfatını, zamanını peygamberliğini değ iş tirirler.

“Derler ki”

Sözünü

“ış ittik”

emrine

“ısy an ettik, dinle dinlemez olası.”

Peygamberin yüzüne dinle, iç lerinizdende dinlemeyesi derlerdi.

“dillerini bükerek bizi güt idare et.” derler. Dillerini bükmelerinin sebebi raina”yı dilleride küfür ahmak anlamına gelen ...’ye dönüştürmektir. Onlar ı ş ittik isyan ettik diyeceklerine

“Şayet ı ş ittik itaat ettik, bizi dinle ve bize bak deselerdi.”

Allah katında

“Kendiler için daha hyırlı olurdu.”

“Fakat Allah onlara inkarları sebebiyle lanet etti.”

Bunun için kendilerine hayırlı olan şeyi söylemezler v e

“pek az inanırlar.”

İnançları pek kıttır itikatları ş u sözleridir: Allah rabbimizdir, cehennem haktır,c ennet haktır. Bu kadarcık inanç Muhammed’i inkar etmelerinin yanında hiçbir şeydir.

47- “Ey iman edenler! Yanınızdakini tastikleyici olarak indirdiğ imiize bir takım yüzleri silip arkasına çevirmeden.”

Hayvan tırnağ ı gibi ya da deve tabanı gibi yapmadan.

“veya onları lanetlemeden.”

Onları daha öncekileri yaptığ ınız gibi domuzlara veya maymunlara dönüştürmeden.

“iman ediniz. Allah’ın emri hep ola gelmiştir.”

O’nun hükmünü geri çevirerek,e mirni bozacak yoktur.

48- “Şüphesiz Allah kendisine ş irk koş ulmasını affetmez...”

Allah bu ayette ş irkden baş ka bütün günahladı dilediğ i kimseden affedeğ ini vaad ederek kaderiyyeyi tekzip etti. Buna Kur’an ş öyle ifade eder:

“ondan”

Ş irkden

“başkasını dilediğ i kimse için affeder. Kim Allah’a ş irk koş arsa muhakkak pek büyük günah uydurmuştur.”

Uydurduğ u affedilmez bir gūnahtır.

49- “Kendilerini temizleyenleri görmedin mi?”

Yahudiler dediler ki: Biz Allah’ın çocukları ve sevdikleriyiz. Bizim gece yaptığ ımız günüz, günüz yaptığ ımız da gece kefferatlenir.¹ Allah’da dedi ki:

“Doğrusu Allah dilediğ ini temizler.”

Allah dilediğ itevhid ehli olanları temizler.

“onlara kıl kadar zulmedilmez.”

Onların iyiliklerinden hurma çekirdeğ inin üzerindeki lif kadar bile bir şey eksildilmez. Bundan sonra Kur’an onların Peygamberi hayrete düş ürecek yalanlarını anlattı.

(1) Bu haberi İbni Cerir Süddi'den: 5/127'de tahrir etti.

50- “Bak”

Şunlara günahlarımız keffaretlenir diyerek

“nasıl da Allah’a iftira ediyorlar.”

İftiraları onlara

“apaçık günah olarak yitti.”

51- “Kendilerine kitapdan bir pay verilenleri.”

Yahudilerin alimlerini.

“görmedin mi? Putlara ve tağuta.”

Onun hizmetçilerine iman ederler. Bu onların Kureyş’le Peygambere karşı savaş edecekleri hususunda yeminleşip, Kureyş’in putlarına secde etmeleri ve de onlara siz Muhammed’den daha doğru yoldasınız, dininizde onun dininden daha doğrudur. Bunu Kur’an şöyle ifade ediyor:

“İnkâr edenlere.”

Kureyş’ ederler ki: Bunlar iman edenlerden daha doğru yoldadır.

53- “Yoksa onların mülkten paylarını var.”

Gerçekten onların mülkten paylarını var. Hayır yahudilerin mülkü yoktur şayet onların mülkü olsaydı hiç kimseye birşey vermezlerdi Kur’an’ın ifadesi ile

“o takdirde insanlara çekirdek dahi vermezler.”

Pek az şeye bile kıymazlar. Allah onları bu ayette cimrilikle nitelendirdi. ... ennefuru az şeyleri fade eden darbu mesel olup kelime anlamı hurma çekirdeği üzerinde bulunan oyuk çizgidir.

54- “Yoksa insanlara.”

Muhammed’e.

“Allah’ın onlara lütfundan verdiğinden dolayı haset mi ediyorlar.”

Yahudiler Muhammed’e Allah’ın ona verdiği peygamberlikten dolayı ve ona kadınlar ihelal kılmasından dolayı haset ederek peygambere şöyle dediler: Şayet o peygamber olsa kadınları bırakıp peygamberlikle uğraşırdı Allah da şöyle dedi:

“Hakikat biz İbrahim ailesine kitabı, hikmeti.”

PEygamberliği

“verdikv e onlara pek büyük mülk verdik.”

Davud ve Süleyman’a saltanat ve hatunlar verdik. Çünkü Davud’un 99 Süleyman’ında hür kadınlardan bin tane eşleri ayrıca da cariyelir vardı. Ayetin anlamını özetleyecek olursak: Onlar Peygamber’e verilen nübüvvetv e çok hanımlardan dolayı ona haset mi ediyorlar. Halbuki o da İbrahim’in ailesindendir.

55- “onlardan bazısı.”

ehli kitaptan

“ona”

Muhammed’e

“iman etti. Bazısı da ondan yüz çevirdi.”

İman etmedi iman etmeyen kişiye

“ateş olarak”

azap olarak

“cehennem yetti.”

56- “Derileri piştikçe azabı tatmaları için kendilerine başka deriler vereceğiz.”

Kendilerini yanmadan önceki hallerine döndüreceğiz.

“Şüphesiz Allah azizdir.”

Güçlüdür hiç kimes ona galip gelemes

“Hakimdir.”

57- “Onları koyu bir gölgeye sokacağız.”

Güneşin değiştirip bozmadığı cennetteki gölgeye...

58- “Şüphesiz Allah size emanetleri ehline vermenizi emreder.”

Bu ayet Osman b. Talha el-Harebi hakkında ondan Mekke’nin fethi günü Kabe’nina nahtarları zorla alınması üzerine nazil oldu.1 Bu ayetle ondan alınan anahtarların tekrar kendine verilmesini Allah emretti. Ayrıca bu ayetin hükmü genel olup nasıl olursa olsun emanetlerin layık olana verilmesini emreder.

“Allah size ne güzel öğüt verir.”

Allah’ın, kendisiyle size öğütv erdiği Kur’an ne güzeldir.

“Şüphesiz Allah”

Emanetleri hakkında konuştuğunuzu

“işiten”

yaptığınızı

“görendir.”

Ebu Ravk'ın2 rivayetine göre Peygamber Osman'a dedi ki:

Anahtarı bana ver o da işte Allah'ın emaneti dedi ve anahtarı ona verdi Peygamber onu Abbas'a vermek henüz istemişti ki bu ayet nazil oldu.3 Bunun üzerine Peygamber Osman'a şöyle dedi:

“İşte sana Allah'ın emaneti ebediyyen onu ancak senden zalim alır. Sonra Osman hicret etti anahtarı kardeşi Şeybe'ye verdi. Bugüne kadar da onun neslinde kaldı.

59- “ey iman edenler! Allah’a itaat ediniz, peygambere itaat ediniz ve de sizden olan ulul emre.”

Alimlere fkaihlere devlet başkanlarına, sultanlara olduğuda söylendi. Hakka uygun hareket ettikleri surece onlara da iataat gerekir.

“eğer herhangi bir şeyde ayrılığa düşerseniz.”

ihtilaf edip birbirinizle tartışırsanız ve her grup söz benim sözümdür derse o konuda emir verme yetkisi Allah'ın kitabına, peygamberin sünnetine havala edin.

“Bu”

Üzerinde ayrılığa düştüğünüz şeyi kitaba sünnete götürmeniz

“daha hayırlı netice itibariyle de daha güzeldir.

60- “Sana indirilene ve senden önce indirilene iman ettiklerini zannedenleri görmedin mi?3

Bir yahudi ile bir münafık arasında anlaşmazlık çıkmıştı. Yahudi dedi ki: Aramızda Ebu'l-Kasım'ı hakem tayin edelim.Münafıkta dedi ki: Hayır Kaab b. Eşref'i tayin edelim. Onun üzerine bu ayet nazil oldu.

“Tağutlara”

Azgınlara

“muhakeme olmak istiyorlar. Halbuki on tanımamakta.”

Kendi dinlerinde olmayan dost edinmemekle

“emrilonmuşlardı. Şeytan onları

“Allah'ın dinine bir daha ebediyyen dönemeycekleri

“pek uzak bir sapıklığa düşürmek istiyor.

61- “onlara”

Münafıklara

“Allah'ın indirdiğine”

Kur'an'da ki hükme

“ve peygambere”

Onun hükmüne

“gelin dendiğinde münafıkları”

Dine düşman bir vaziyette

“senden büsbütün yüz çevirdiklerini görürsün.”

62- “Elleriyle yaptıkları sebebiyle.”

Ceza olarak

“onlara bir musibet geldiğinde nasıl” da hile yapıyorlar.

“Sonra da biz ancak uzlaştırmak ve arabulmak istedik diye Allah'a yemin ederek sana gelirler.”

Onlar önce senden yüz çevirip tağutlara muhakeme oldular, sonra da yemin ederek sana geldiler. Ve şöyle dediler: Biz hakkın daha iyi bir şekilde açığa çıkmasını sağlayıp hasımlara rasında uyum sağlamak için onlara muhakeme olmaya gittik. Yoksa senden yüz çevirip haksızlığa meydan vermek için değil. Onarın söylediklerinin tamamının yalan olduğunu Kur'an'ı Kerim eder:

63- “onlar şöyle kimseler ki Allah kalblerindekini.”

Nifak, şirki

“bilir onlardan yüz çevirir.”

Hatalarını affet, dilinle

“onlara nasihat et. Nefisleri hakkında kendihlerine baliğ, messir söz söyle.”

Onları Allah'dan korkut.

İnkarı gizlememeleri için üzerinde bulundukları durumdan en etkili bir şekilde onları sakındır.

64- “Biz bir peygamberi ancak.

“Kendinden başkasından hüküm talep edilmek sizin ve kendisine karşı gelinmeksizin verdiği emir ve hükümde

“Allah’ın izniyle itaat olunması için gönderdik.”

Çünkü Allah bu konuda izin verdi ona itaatıda emretti.

“Şayet onlar.”

Münafıklar, kafirlere muhakeme olarak

“kendi nefislerine zulmettikleri vakit sana geldiklerinde Allah’dan bağışlanma dileselerdi peygamber de onlar için bağışlanma dileseydi hakikat Allah’ı tevbeleri kabul edici ve esirgeyici bulurlardı.”

Korkup Allah’a dönerlerdi.

65- “Hayır”

Durum onların senin hükmüne karşı çıktıkları halde iman ettiklerini zannetmeleri gibi değil

“Rabbine yemin olsun ki, onlar aralarında çıkan ayrılığa düştükleri işlerde seni hakem yapıp, sonrada senin verdiğin hükme karşı içlerinde bir burukluk duymadan tam anlamıyla teslim olmadıkça”

Gerçekten tam anlamıyla

“inanmış olmazlar.”

66- “Şayet biz onlar üzerine.”

münafıklara İsrailoğullarına yazdığımız gibi

“kendinizi öldürünüz diye veya”

Muhacirler üzerine yazdığımız gibi

“yurtlarınızı terkedin diye yazsaydık ancak onlardan az bir kısmı onu yapardı. Şayet onlar kendilerine verelen öğüdü tutsalardı.”

Kendilerine emredilen Kur’an’ın hükümlerini tutsalardı.

“elbette kendileri için.”

Yaşantılarında ve ecirlerinde

“daha hayırlı v edaha sağlam olurdu.”

67- “o zaman biz onlara”

Bizden başkasının muktedir olamadığı

“büyük ücret”

Cennet

“verirdik.”

68- “Ve de onları doğr uyola”

Allah’ın dini olan Hanif dinine

“iletirdik.”

Yahudilerin dinine değil.

69- “Kim Allah’a itaat ederse...”

Müslümanlar dediler ki: Sen ancak bizimle dünyada berabersin, ahirette ise yüksek makamlarda bulunursun. Bunun üzerine Peygamber ve onlar üzülünce Allah bu ayeti indirip¹ şöyle buyurdu:

“Kim”

Farzlarda

“Allah’a”

Sünnetlerinde

“Peygambere itaat ederse işte onlar Allah’ın üzerlerine nimet verdiği ipeygamberlerle sıddıklarle.”

Peygamberlerin arkadaşlarının en üstünleriyle

“şehidlerle.”

Allah yolunda öldürülenlerle

“salihlerle”

Müslümanların geri kalanı içinden cennetlik olanlarla

“beraberdiler.”

Onları görerek, ziyaret ederek onlardan faydalanırlar. Onlardan mahrum oluruz diye bir vehme kapılırlar.

(1) Bu haberi İbni Cerir Mesruk, Katade, Süddi’den tahrir etti. Bkz: Tefsir’ut-Taberi: 5/163-164; Esbab’un-Nüzul: 196; Lübab’un-Nukul: 74.

“Onlar ne güzel arkadaşdır.”

70- “Bu”

Sevab bu peygamberlerle beraber olma.

“Allah’dan bir lütuftur.”

Kendine itaat edeni Allah onunla yükseltir. Yarattığını

“bilici olarak Allah yeter.”

O bilendir hiçbir şeyo na gizli kalmaz ve hiçbir amel onun yanında zayi olmaz. Bundan sonraki ayet müminleri cihada teşvik etti.

71- “Ey iman edenler korunmanızı.”

Savaş anında silahınızı yanınıza

“alın.”

Peygamber yanınızda yokken

“grublar halinde”

Düşmana karşı

“hücum edin”

Veya Peygamber yanınızdayken

“toptan hücum edin.”

72- “Şüphesiz sizden bir takım kimseler çok ağır davranırlar.”

Ağır davranıp cihaddang eri kalırlar. Onlar münafıklar olup zahiren islami kabul ettikleri çin müslümanların hükmüne tabidirler.

“Eğer size”

Düşman tarafından

“bir musibet”

Vey yaşamın bir zorluğu

“dokunursa der ki: Allah bana lütfetti de onlarla beraber bulunmadım.”

73- “Şayet Allah’dan size bir lütuf”

Fetih ve ganimet

“erişirse”

Sizinle beraber olmadığına pişman olup size hased eden bu münafık

“Kisilikle şöyle der: Keşke ben de onlarla beraber olsaydık pek büyük murada ererdim.”

onların sahip olduğu ganimetin bir benzerine nail olurum.

“Sanki sizinle onun arasında sevgi yokmuş gibi.”

Sansi sizinle İslam üzerinde sizinle anlaşmamış, düşmana karşı savaşta sizinle yardımlaşmamış ve de zahiren de olsa sizinle onun arasında bir sevgi yokmuş gibi davranır. Bundan sonra Allah müminlere savaş emretti ve şöyle buyurdu:

74- “Ahiret karşılığında dünyayı satanlar Allah yolunda savaşsın.”

Dünyada ebedi olmaya karşılık cenneti tercih edenler Allah yolunda savaşsın.

“Kim Allah yolunda savaşır öldürülür.”

Şehid edilir

“veya galip gelir.”

“Zafer kazanırsa ikiside birdir.

“ona biz”

Sıfatını açıklamadığımız

“pek büyük ecir”

Sevab

“vereceğiz.”

Bundan sonra ki ayet zayıf müminleri müşriklerin elinden kurtarmak için onun yolunda cihada davet etti.

75- “Size ne oluyor ki Allah yolunda ve Rabbimiz bizi halkı zalim şirk koşan bu kentten”

Mekke’den hicret yurduna

“çıkartatından bize dost kıl.”

Müminlerden bize dost olacak üzerimize bir yönetici tayin et.

“ve bize katından yardımcı kıl diyen kadınlardan, çocuklardan, erkeklerden mustazaflar uğrunda savaşmıyorsunuz.”

Bunlar Mekke’de bulunan müşrikler tarafından eza işkence görüp hapsedilen bir topluluktur. Allah onların duasını kabul etti. Peygamber onlar üzerine Attab b. Useyd’i¹ idareci tayin etti. Allah’ın onlara yardımı böyle erişti. Bundan sonrada orada zalimlerden daha aziz oldular.

76- “iman edenler Allah yolunda.”

Ona itaat yolunda

“savaşırklar inkar edenlerde tağut yolunda.”

Şeytana itaat uğrunda

“savaşırılar.

“Şeytan’ın dostlarına karşı savaşın şüphesiz şeytanın hilesi zayıftır.”Burada şeytanın onları öldürdükleri Bedirg ünü yardımsız bırakması kastedilmektedir.

77- “Kendilerine.”

Müşriklerle savaşmaktan

“elinizi çekin.”

Üzerinize farz kılınan zekat ve orucu eda edin.

“denilenleri görmedin mi?3

Bu ayet Mekke’de iken Pegyamber’den müşriklerle savaşmak için izin isteyen ama kendilerine izin verilmeyen bir topluluk hakkında nazil oldu.² Vaktaki Medine’de:

“üzerlerine savaş farz kılınınca onlardan bir grup insanlardan.”

Öldürme esnasında insana verdikleri azaptan dolayı

“allah’dan korkar gibi veya daha fazla korkarlar.”

Onlarda hasıl olan bu korku beşer olmaları sebebiyledir. Yoksa Allah’ın savaş emrinden hoşlanmadıkları için değil. Onlar ölümden korkup hayata sarılarak şöyle:

“Dediler: Rabbimiz, niçin savaşı üzerimize farz kıldın, yakın bir süreye kadar bizi erteleseydin.”

Ecelimizle ölünceye kadar bizi bıraksaydın savaş ıbziden uzak tutsaydın ne olurdu. Ey Muhammed onlara:

“De ki”

Dünyanın faydası çok azdır. Suresi kısa yaşamı azdır.

“ahiret”

Cennet

“korunan için”

Ona hiçbir şeyi ortak koşmayan için

“daha hayırlıdır size kıl kadar zulmedilmez, hurma çekirdeği üzerinde bulunan kıl inceliğindeki çukurcuklar kadar bile sevabınız eksilmez. Bundan sonra en iyi korunan kalelerle korunsalar bile ecellerinde bir değişme sapma olmayacağını onlara bildirdi.”

(1) Bu İbni Abbas’ın sözü olup, bunu ondan Ukayli Duafa’ul-Kebir’de tahrir etti. Bkz: ed-Duafaa’ül-Kebir: 4/339’da Kelbi’den tahrir etti. El-İsabe: 2/451.

(2) Bu söz İbni Abbas’a ait olup İbni Cerir: 5/170’de tahrir etti. Zikrolunduğuna göre o kimseler Abdurrahman b. Avf ve arkadaşlarıdır. Bkz.: Beyhaki Sünen: 9/11; Hakim Müstedrek: 2/66; Nesai Tefsiri: 1/103.

78- “Nerde olsanız ölüm iszi bulur, yüksek kalelerde olsanız bile onlara.”

Münafıklara

“yahudilere, bir iyilik dokunsa.”

Ucuzluk, bolluk dokunsa

“Derler ki: Bu Allah katındandır. Şayet onlara bir kötülük”

Kıtlık ve pahalılık

“dokunsa bu sendendir.”

Muhammed’in uğursuzluğundan kaynaklanıyor

“derler”

Peygamber Medine’ye hicret ettiğinde yahudiler ona iman etmeyince Allah onların erine verdiği bollğu aldı. Bunun üzerine onlar bundan daha uğursuz birini görmedik bize geldi geleli fiytalak yükseldi, meyvalar azaldı dediler. Allah da onlara şöyle dedi:

“De ki: Hepsi”

Bollukda kıtlıkta

“allah katındandır.”

Onun tarafından gelir

“Şu topluma ne oluyor ki hemen hiç söz”

Kur’an

“anlamaya yanaşmıyorlar.”

79- Ey Adem oğlu

“Sana bir güzellik”

Fetihi ganimete bolluk

“dokunsa”

O Allah'ın lütfundandır. Sona ne kötülük kıtlık bozgun hoşlanmadığın bir durum dokunursa oda sendendir. Ey Adem oğlu günahından dolayıdır. Ey Muhammed biz seni insanlara peygamber olarak göndedik.

“peygamberliğine şahid olarak Allah yeter.”

80- “Kim peygambere itaat ederse Allah’a itaat etmiş olur.”

Muhammed’e itaatınız Allah’a itaat demektir.

“Kim de”

Ona itaatdan.

“Yüzçevirirse biz seni onlar üzerine bekçi olarak göndermedik.”

Onları kötülüklere yaklaştırmamak için seni başlarına muhafız dikmedik. Onların yüz çevirmesinden dolayı senin üzerine bir şey yoktur. Çünkü sen onlara zorla kötülüklerden alıkoyma için gönderildin.

81- Munafıklar emrin

“baş üstüne durarlar, sonra da yanında çıktılarında içlerinden bir takım dediklerinin hilafının işler çevirir.”

Söylediklerinin hilafına olan şeyleri içlerinde sağlarlar. Gündüz sana söylediklerinizin zıddı olan şeylere gece hükmederler.

“Allah onların geceleyin düşünüp kurduklarını yazmaktadır.”

Onların cezalanmaları için Allah kaydeder korur.

“Onlardan yüz çevir”

(1) zı nüshasında fazlalıktır. Beyhaki Sünen: 9/11; Hakim Müstedrek: 2/66; Nesaî Tefsiri 1/103 hüküm nesh edildi.

Onları affet. Bu emirle islamin başlangıcından munafıkların öldürülmesi yasaklanmıştır. Sonra **“Kafir ve munafıklarla cihad et”** ayetiyle bu hüküm neshedildi.¹

82- “Kur'an'ı hiç mi düşünmüyorlar?”

Eğer bu Kur'an Allah'da munafıklar başkası tarafından indirilmiş olsaydı şüphesiz onda pek çok ihtilaf tenakkuz yalan asılsız sözler tutarsız laflar

“bulurlardı.”

83- “Onlara güven veya korkuya dair bir haber gelse.”

Bu ayet peygamberin müfrezeleri ile ilgili olarak yalan haber uyduran munafıklardan bir topluluk hakkında nazil olmuştur.² Onlar vuku gelen olayları peygamberden önce insanlara duyururlar. Böylece hem müslümanların kalblerine zayi düşürmeye çalışırlar. Hemde peygambere eziyet ederlerdi. Bunu Kur'an şöyle ifade eder:

“Onlara güven veya korkuya”

Bozguna

“dair bir haber gelse hemen onu yayarlar.”

“Şayet onu peygambere ve kendilerinden yetkili olanlara açsalar, içlerinden işin iç yüzünü araştırıp çıkaranlar”

Peygamber ve işe yetkili olan Ebubekir Ömer Ali ve müfreze komutanlar

“Onun ne olduğunu bilenlerdi.”

“Eğer Allah'ın lütfu”

İslam

“ve rahmeti”

Kur'an

“olmasa”

Allah'ın koruduğu

“az bir kısım hariç şeytana tabi olurdunuz.”

Peygamber ve Kur'an yokken atlarıyla putlara ibadeti bırakıp doğru yolcu bulan Varaka b. Nefel, Zeyd b. Amr gibi. Bu, munafıkların kötülenmesine sebebi olan sıfatlardan ve nifaktan arınmaları için müminlere öğüttür.

84- “Allah yolunda savaş! Sen ancak kendinden sorumlusun.”

Senden başkasının yaptığından dolayı sana bir zarar dokunmaz.

Cihaddan geri kalanın geri kalmasına aldırma

“müminleri”

Savaşa

“teşvik et. Umulur ki Allah kafirlerin gücünü”

Şevkini

“kırar Allah’ın azabı daha şiddetli cezası daha çetindir.”

85- “Kim güzel bir yarımda bulunursa onda ona bir pay vardır.”

Ondan dolayı ona bir ecir vardır.

“Kimde kötü bir yardımda bulunursa”

Dince caiz olmayan bir işe yarım ederse

“Onun da o işten bir payı vardır. Allah herşeye muktedirdir.”

86- “Size herhangi bir şekilde sağlık, afiyet dilediği zaman”

Size selam verildiğinde,

“Ondan daha güzel veya dengesiyle sağlık dileyin.”

Şayet size selam veren müslüman size ziyadesiyle selama karşılık verin ehli kitap yahudi veya hristiyan ise üzerine bir ekleme yapmaksızın “size de” demekle yetinin.

“Allah herşeyi hesap eden”

Koruyan ve karşılığını verendir.

(1) En-Nasih ve’l-Mensuh li-Hibetrillah shf: 37

(2) Bu haberi İbni Cerir İbni Cüreyc’den: 5/181’de tahrir etti.

87- “Allah, ondan başka ilah yok ancak o var.”

“Andolsun ki o sizi şüphesiz kıyamet günü”

Kabirlerde top toplayacaktır.

“Allah’dan daha doğru sözlü kim olabilir.”

O vadinden dönmez.

88- “Size ne oldu da münafıklar hakkında iki grub oluyorsunuz.”

Bu ayet Medine’de peygamberin huzuruna gelen bir topluluk hakkında nazil oldu. Bunlar Medine bir sure kaldılar. Sonra da: “Biz Medine’yi sevmedik” dediler. Peygamber de onların Medine’den ayrılmalarına izin verir. Onlar Medine’den çıkınca konak konak müşriklere katılana kadar gittiler. Müslümanlar bu insanlar hakkında ihtifata düştüler. Bazıları onların mürted, kafirler, olduğunu söyledi. Diğerleri de biz onların dinlerini değiştirdiklerini öğreninceye kadar onlar müslümandır” dedi. Bundan dolayı Allah bu ayette onların kafir olduğunu açıkladı. Ne oluyor da siz münafıklardan dolayı iki gruba ayrılıyorsunuz.¹

(1) Bu haberi Buharî Tefsir 8/256’da; Müslîm: 1384 numarıyla Ahmed b. Hanbel: 5/184; Nesaî Tefsir: 1/395’de tahrir etti.

Kazandıkları sebebiyle nifaktan sonra küfürlerini inkar etmeleri sebebiyle

“Allah onların altını üstüne getirdi.”

Onlar esir almak, öldürmek gibi kafirlerin tabi olduğu hükümlere geri dönderdi.

Ey müminler

“Allah’ın saptırdığını”

Doğru yola getirmediğiniz

“Siz mi doğru yola getirmek istiyorsunuz?”

Müminler onlar hakkında şöyle diyordu: Onlar hidayete ermiş kimseler. And olsun ki Allah onları saptırdı.

“Allah kimi saptırırsa onun için”

Bir din delile giden

“bir yol bulamazsınız.”

89- Şu kimseler.

“Arzu ederlerki onların inkar ettiği gibi sizde inkar edesiniz de”

Siz ve onlar

“beraber olasınız. Allah yolunda hicret edinceye kadar”

Peygamber geri dönünceye kadar

“Onlardan dost edinmeyiniz.”

Hicretten

“yüz çevirler”

Bulundukları hal üzere, bulundukları yerde kalırlarsa

“Onları tutun”

Esir edin

“Onlardan ne dost ne de yardımcı tutmayın.”

Onları dost bilip de düşmanlarımızı karşı onlardan yardı istemeyin.

90- Onları bulduğunuz yerde öldürün.

“Ancak sizinle kendileri arasında anlaşma bulunan bir topluma sığınanlar.”

Anlaşmayla onların komşuluğuna girenler.

“Veya yürekleri sıkılmış olarak size gelenler hariç”

Onlar göğüsler daralmış olarak sizinle anlaşmalı olan bir toplumla size gelirlerse onlar peygamberle aralarında sulh bulunan müdliç oğullarıdır.

Bu Peygamberle anlaşması bulunan bir toplumla birleşenlerin kan ve mal ziyatını önlemede o toplumun hükmünün benzerini onları için olduğunu açıklamaktadır. Sonra bir hükmün tamamı kılıç ayetiyle **“müşrikleri bulduğunuz yerde öldürünüz.”** emriyle neshedildi, sonra Allah anlaşmalı olanların gücünü kırmasının kendinin lütfu olduğunu hatırlattı ve şöyle buyurdu:

“Eğer Allah dilesiydi onları sizin üzerinize saldırdı da sizinle savaşırlardı.”

Diğer bir ifadeyle şüphesiz onların sizinle savaşılmaya karşı göğüslerinin daralması ancak Allah’ın onların kalblerine korku salmasından dolayıdır. Eğer Allah onların kalblerine sizinle savaşmaları için kuvvet verseydi sizinle savaşırlardı.

“Eğer onlar”

Harb hususunda

“Sizden uzak dururlar, size barış teklif ederlerse Allah onların aleyhine”

Onlarla savaşıp bunlarını akıtmanıza

“bir yol vermemiştir.”

Bundan onlar gelen ayet bu durumda olmayalara karşı savaşı emretti şöyle ki:

91- “Diğerlerini bulacaksınız.”

Diğer bir topluluk kafir kavimlerine karşı uyum gösteriyor. Peygambere ve müminlere karşı da islam ehli olduklarını izar ediyorlardı. Allah peygamberini onların durumunu bu ayete muttali kıldı.

“Hem sizden hemde kendi toplumlarından emin olmak istiyorlar. Ne zaman fitneye düşürülseler onu tepe taklak dalarlar.”

Ne zaman şirke çağırsalar hemen dönerler.

“İşte bunların aleyhine size apaçık ferman verdik.”

Çünkü onlar anlaşmalarını gereğini yerine getirmeyen hainlerdir.

92- “Bir müminin bir mümini öldürmesi olacak şey değil ancak hata ile”

Bir mümini öldürürse

“O başka”

“Kim bir mümini hatta ile”

Örneğin ondan başkasını nişan olarak atar ama ona isabet eder

“öldürürse mümin bir köle azad etmesi ve ailesine”

Varislerinin tamamına

“diyet ödemesi gerekir. Ancak sadaka ederlerse”

Diyetten vazgeçerlerse o başka

“Eğer”

Maktul aranızda anlaşma bulunmayan

“bir kavimden mümin biri ise”

Öldürülmeye kefarete olarak

“mümin bir köle azad etmesi gerekir.”

Onun diyeti yoktur. Çünkü onun ailesi yakınları ona varis olamazlar.

“Eğer sizinle kendileri arasında anlaşma olan bir kavimden ise”

Zimmiler gibi O zaman ona diyet ve kefarete gerekir.

“Şayet”

Köle

“bulamazsa”

Maktulun durumunu iyice araştırıp hata etmeye gereken hassasiyeti göstermediğinden dolayı,

“Allah tarafından tevbesinin kabulü için iki ay ardı-ardına oruç tutması gerekir.”

93- “Kim bir mümini kasden öldürürse”

Allah kasden mümini öldürenin cezasını başkasını o fiilden cezasını başkalarını o fiilden derecede sakındırmak için katılaştırdı.

94- “Ey iman edenler! Allah yolunda savaşa çıktığınız zaman iyice anlayın dinleyin”

Temkinli hareket edin. Bu ayet koyunlarını dağın bir tarafına sığındırmış bir adam hakkında nazil oldu.¹ Bu adama Üsâme b. Zeyd’in komutasında bir islam ordusu rastladı. Onlara yaklaşıp şöyle dedi:

“Esselamu aleyküm la ilahe illallah muhammedun rasullulah” o artık müslüman olmuştur.

Buna rağmen Üsame onu öldürdü koyunlarını sürdü. Bunu üzerine bu durumda olan kimselerin kanının akıtılmasını yasaklayan bu ayet nazil oldu. Üsame şöyle dedi:

“O ancak kendini kurtarmak için bunu söyledi.” Allah da şöyle dedi:

“Size selam verene dünya hayatının geçici menfaatını gözeterek sen mümin değilsin demeyin.”

Bir kaç koyun ganimet almak için böyle yapmayın.

“Allah’ın yanında pek çok ganimetler var”

Kendine selam vereni bırakana Allah katında pek çok sevap var.

“Siz daha önce böyleydiniz.”

Bu maktülün islamından önceki hali gibi sapıtmış kafirlerdiniz. Allah bu maktule verdiği gibi size de islam nimetini bahsetti. Kafirlerden müslüman olan herkes islamla korunan bu adamın konumunda olup onun zahirine göre hükmetdiler. Bundan sonra temkinli olma emrini yenileyip şöyle buyurdu:

“İyice anlayın dinleyin şüphesiz Allah yaptıklarınızı haber alandır.”

Malı için onu öldürdüğünüzü Allah biliyor. Peygamber o adamın diyetini ailesine gönderdi, koyunlarını da iade etti. Usame için mağfiret dileyip onu köle azad etmesini emretti.

(1) Maktül Mirdas b. Nuheydi. Bu haberi Buharî muhtasar olarak tahiric etti. Bkz.: Feth’ul Bari: 8/388; Müslim 3025 numaralı hadis Ebu Davud: 3974 numara Nesai, tefsirinde: 1/398; İbni Cerir: 5/223.

95- “Müminlerden özürsüz olarak yerinde oturanlar ile mallarıyla canlarıyla Allah yolunda savaşanlar bir olmaz.”

Çünkü onları cihaddan alıkoyacak bir özürleri nedenleri, yoktur.

“Allah malları ile canları ile cihad edenleri”

Özürlü olarak

“oturanlara karşı bir derece üstün kıldı.”

Çünkü mücahidler itaat üzeridirler. Özür sahibi olanlar her ne kadar cihada niyetlendi iselerde cihada katılamamışlardı. Binaenaleyh itaatın bir zatını içinde bulunmak niyet edip katılamamın üstündedir. Gerçi hem özürlü olarak oturanlara hem de cihada katılan mücahidlere

“hepsine birden Allah güzellik vadetti. Bununla beraber Allah mücahidleri”

Savaş katılmayıp özürsüz olarak

“oturanlara karşı büyük ecir vererek üsün kılmıştır.”

96- “Tarafından derece derece rutbeler.”

Biri diğerini üstünde bulunan lutuf makamları.

97- “Melekler onların ruhlarını aldı.”

Bu ayet müslümanlardan hiç ret etmeyen bir grup hakkında nazil oldu. Onlar Bedir savaşına kadar hicre etmediler. Bedir günü müşriklerle birlikte savaşa çıktılar, hicret etdiler. Bedir günü müşriklerle birlikte savaşa çıktılar. Melekler onların yüzlerine ve sırtlarına vurarak canlılarını aldı.

“Şüphesiz melekler”

Şirk yurdunda kalarak ve müşriklerle birlikte müslümanları öldürmek için çıkararak

“nefislerine zulmedenlere dediler ki siz nerdeydiniz.”

Melekler bunları azarlayarak ve sitem ederek siz nerdeydiniz? Müslümanların içinden karşı koymaktan aciz olmaları sebebiyle kusurlarını affedilesi için.

“Dediler ki biz yeryüzünde”

Mekke’de

“zelil düşmüşler idiler.”

Melekler yurtlarından başka yerlere hicret etmelerinin mümkün olduğuna delil getirerek şöyle dediler:

“Allah’ın arzı geniş değildir ona hicret etseydiniz ya işte onların durağı cehennemdir ne kötü bir gidiş yeridir orası.”

Allah onların cehennem ehli olduklarını haber verdi, sonrada sözünde doğru olanları isisna etti:

98- “Ancak hiçbir çareye gücü yetmeyenler ve Medineye gitmek için yol bulamayan bir hariç.”

100- “Kim Allah yolunda hicret ederse, gidilecek pek çok yer ve”

Rızkına

“genişlik bulur. Kim evinden Allah’a ve peygambere hicret kasdıyla çıkar sonra ona ölüm gelirse onun ecri Allah’a düşer.”

Bu ayet Hubeyb b. Damra el-Leysi hakkında nazil oldu.¹ Bu zat çok yaşlı idi. Medine’ye gitmek üzere Mekke’den ayrıldı. Fakat kavuşamadan yolda öldü. Peygamberin aradıkları dediler ki:

“Medine’ye ulaşıydu ecri tam olurdu.” Bundan dolayı Allah bu ayeti indirip² Allah itaati isteyip de bir özür nedeniyle onu yapmaktan aciz olan kimselerin sevabını ta yazacağını haber verdi.

101- “Yeryüzünde sefere çıktığınızda”

Bu ayet seferde namazı kısaltmayı mübah kılmak için nazil oldu, zaten Kur'an'ın zahiri seferde ve korku halinde namazı kısaltmanın mübah sayıldığına işaret eder

“inkar edenlerin size kötülük yapmasından”

Sizi öldürmesinden korkarsanız korku bulunmadığı zamanda seferde iken namazı kısaltmanın cevazı üzerinde icma hasıl olmuştur. Peygamberlerden gelen sünnet de bunun üzerinde kesinlik kazanmıştır.³

(1) zı nüshasına Cündüb hakkında nazil olduğu geçmektedir. Bu ayetin kim hakkında nazil olduğu hususunda ihtilaf edilmiştir. Bkz. Gurur'ut Tibyan shf: 96; Mufahhamat'ur Ekran shf: 76.

(2) Bkz. İbni Cerir 5/420; Esbab'un Nüzû shf: 208.

(3) Ya'la b. Ümeyye'den gelen bir hadiste o şöyle dedi:

“Ben Ömer b. Hattab'a dedim ki: Allah ancak inkar edenlerin sizi fitneye düşürmesinden korkarsınız.” demişler. O gün gitti mi geçti mi? Bunun üzerine o şöyle dedi:

“Senin hayret ettiğin şeye bende hayret ettim ve bunu peygambere hatırlattım” O şöyle dedi:

“O Allah'ın size verdiği sadakadır, Allah'ın sadakatına yapışınız.” Bkz.: Müslîm 686 numaralı hadis, Ebu Davud: 1199; Nesâî tefsiri 1/403; Tirmizi el-Arıda: 11/163.

Bu vakitte insanların yolculuklarının genel durumu nazarı itibara alınarak ayetle korku zikretilmiştir. Sonra da korku namazını zikredip .

102- “Sen onlar içinde bulunduğun zaman”

Ey peygamber korkularında ve savaşlarında sen müminlerle beraberken.

“Onlara namaz kıldırıldığında”

Onlara iman olarak namaza başladığında

“Onlardan bir bölük seninle beraber namaza dursun”

Onların yarısı seninle beraber namaz kılın, diğerleri de silahlarını

“alsın”

Seninle beraber namaza duranlar

“secdeye kapandıklarında.”

Silahları olmaları emredilenler

“sizin gerinizde bulunsunlar.”

Seninle beraber birinci rekati

“kılmayanlar”

Gerinizde sizi bekleyen

“diğer topluluk gelsin. Seninle birlikte”

İkinci rekati kılsınlar. Birinci rekati kılanlar düşmanlarına karşı

“tedbirlerini silahlarını alsınlar.”

İnkâr edenler isterlerki namaz anında silahlarınızdan ve eşyalarınızdan gafil kalasınız da üzerinize bir baskın yapalar yağmur nedeniyle üzerinize bir eziyet hasıl olur ve hasta olursanız silahlarınızı bırakmanız üzerinize günah değildir. Namazda silah taşımayı bırakmak onlar için ruhsattır. Bazı alimlere göre onu taşımak farz, bazılarına görede müekked sünnettir. Yağmur ve hastalık zamanı onu taşımayınca Allah izin verdi çünkü silah hastaya ağır gelir, yağmurda da bozulur.

“Tedbirinizi alın”

Düşman sizi gafil avlanmaması için namazda tedbirli olun.

103- “Namazını bitirdiğinizde”

Bütün hallerinizde ona şükredip onu bir bilerek

“Allah'ı zikredin”

Güvene kavuştuğunuzda alinize dönüp namazı kıldığınızda

“namazı”

Tam

“kılın. Şüphesiz namaz müminler üzerine vakitli olarak farz kılındı.”

104- Uhud'dan dönerlerken Ebu Süfyan ve beraberinde bulunan toplumu

“isteyip aramada gevşek davranmayın.”

Zafiyet göstermeyin. Allah peygamberine Uhud'dan sonra onların ardından günlerce yürümelerini emretti. Sahabe kendilerine isabet eden kılıç yaralarında dolayı şikayetçi oldular. Bu nedenle Allah onlara şöyle buyurdu:

“Eğer siz acı çekiyorsanız, şüphesiz sizin çektiğiniz gibi onlarda acı çekiyorlar.”

Sizin başınıza gelenler onların da başında

“Siz Allah’dan”

Size yarımını, dininize dünyada galip getirmesini ve ahirette sevabını

“ümid ediyorsuz”

Onların ise Allah’dan ümidleri yoktur.

“Allah yarattığını bilen”

Ve hükmettiği şeyde

“hikmet sahibi olandır.”

105- “Şüphesiz biz sana kitabı bir hakla indirdik.”

Bu ayet ve bundan sonraki Tume b. Übeyrik hakkında nazil oldu.¹ Tume bir zırh çaldı sonra ondan dolayı yahudiye ayıpladı kendinden zırh istenince de onu getirip yahudinin bahçesine bıraktı ve onu hırsızlıkla itham etti. Bundan dolayı Tume ve yahudinin akrabaları toplanıp Peygambere geldiler. Tume’in akrabaları kendilerinin arkadaşı için mücadele etmesini ve onu temize çıkarmasını isteyip şöyle dediler:

“Şüphesiz sen böyle yapmazsan bizim arkadaşımız rezil rüsvay olur” Yahudi temize çıkar peygamber de henüz ona niyetlenmişti ki bu ayet nazil oldu.

(1) Bu kıssayı Hakim Müstedrek’inde Kitab’ul Hudud: 4/385’de zikretti. Ayrıca bunun hakkında Müslim’in şartına göre sahih olduğunu söyledi. Zehebi bunda karar kıldı. El-Arıda: 11/164. Tirmizi bu hadisin garib olduğunu söyledi. İbni Cerir: 5/265, Esbabu’n-Nüzul shf: 210.

“Şüphesiz biz sana bu kitabı”

Hükümde

“bir hakla”

“İnsanlar arasında Allah’ın sana gösterdiği ile”

Allah’ın sana öğrettiği ile

“hükmetmen için indirdik. Hainler için”

Tume ve kavmi için onlara

“düşman olma.”

106- Tume tarafında mücadele etmeden ve yahudinin hakkını kesmeye niyetlenmeden dolayı

“Allah’dan mağfiret dile.”

107- “Nefislerine ihanet edenler tarafından mücadeleye kalkışma”

Onlar günah işlemekle kendilerine ihanet ederler. Çünkü ihanetlerinin günahı kendilerine geri dönecektir.

“Şüphesiz Allah ihaneti tinet haline getirmiş.”

Tume gibi

“günahkarları sevmez.”

Çünkü o zırhı salmakta ihanet etti yahudiye iftira etmekle de günah işledi.

108- İhanetlerini

“İnsanlardan giderlerler de Allah’dan gizlemeyi düşünmezler.”

“Halbuki ki onalr gece Allah’ın razı olmadığı sözlerini kurarken Allah yanbaşılarındaydı.”

O Tume’dır. Çünkü o şöyle demişti. Yahudiye zırhı hırsıladı diye iftira ederim, sonra ben de zırhı hırsızdığımı dair yemin ederim. Onlar da benim yemimi kabul ederek beni haklı çıkarılar. Çünkü ben onların dinindenim.

Çünkü ben onların dinindenim.

“Allah onların yaptığını kuşatan”

bilendir. Bundan sonraki ayet tümenin akrabalarına hitaben şöyle buyurdu:

109- “Siz şu kimselersiniz ki dünya hayatında onlar tarafından.”

Tume ve sahipleri tarafından

“mücadele ettiniz.”

“Peki kıyamet günü onlar tarafından Allah’a karşı kim mücadele eder?”

Kıyamet günü onların işlerini yürütmeye kim vekil olur?

Allah’a karşı onların mücadelesini kim yürütür? Elbetle kimse yürütmez. Bundan sonraki ayet Tume ve kavmini tevbeye davet etti söyleki:

110- “Kim”

Tume’nin kavminin yaptığı gibi

“bir kötülük yaparsa veya”

Tume’nin yaptığı gibi bir günah işleyerek

“nefsine zulmederse, sonra da Allah’dan bağışlanma dilerse”

Bundan sonra da günahın zararının ancak onu işleyene olacağını isyan etmekle Allah'a bir zarar gelmeyeceğini şöyle ifade etti.

111- “Kim bir günah kazanırsa günahı ancak kendine kazanır. Allah”

hırsız

“bilen”

ve Tume'yi ondan men ile

“hükmedendir.”

112- “Kim bir hata”

Yalan yere yemin etmek gibi Allah'a karşı bir suç

“veya”

İnsanlara karşı hırsızlık

“gibi bir günah işlerler. Sonra ona bir suçsuzun üzerine atarsa”

Tume'nin hırsızlığı yahudiye atmanı gibi

“Şüphesiz büyük bir iftira ve açık bir günah yüklenmiş olur.”

113- “Allah'ın sana lutfu ve rahmeti”

Peygamberlik ve koruması

“olmasaydı onlardan”

Tume'nin kavminden

“bir grub seni saldırmaya yeltenmişti.”

Bu onların Peygmaberden kendileri tarafında mücadele etmesini ve yahudiyi suçlu bulmasını istemeleridir.

“Onlar”

Düşmanlık, yalan yere şahitlik iftira ve günah üzerinde yardımlaşarak

“ancak kendi kendileri saptırırlar. Ve sana da hiçbir zarar veremezler.”

Çünkü zarar haksız yere sahiplik edenlerin üzerine olur. Bundan sonra Allah ona nimet verdiğini söyle ifade etti:

“Allah senin üzerine kitabı ve hikmeti indirdi.”

İçinde bulunan hikmetleri sana açıkladı. Tume'nin hırsız olduğu anlaşılınca kavmi onun durumunu kendi aralarında fısıldaştı. Bunu Allah şöyle ifade etti:

114- “Onların gizli gizli fısıldaşmalarının çoğunda hiçbir hayır yoktur.”

Ancak gizli gizli sadaka veya iyilik emredenin konuşması başka Mücahid dedi ki:

“Bu ayet insanların tamamına şamildir. Demek istiyorki insanların güzel amellerin dışında konuştuklarında bir hayır yoktur. Sonra da ancak Allah'ın katından istenilenin fayda vereceğini açıkladı.

“Kim bunu yaparsa.”

Bundan sonra Allah Tume'nin elinin kesilmemesine hükmetti sonra Tume aşağılık nefsi hakkında korkuya kapılarak Mekke'ye kaçtı, orada müşriklere katıldı. Bunun üzerine Allah şu ayet indirdi:

115- “Kendisine doğru yol belli olduktan sonra kim peygambere karşı çıkar.”

Allah'a ve peygamberine iman ortaya çıktıktan ve de onu Allah'ın mucize olarak Tume'nin gizli işine muttali kıldığı ortaya çıktıktan sonra kim peygambere düşmanlık ederse

“Müminlerin yolundan başka bir yola uyarsa”

Allah bir bilenlerin diniden ayrılırsa

“onu döndüğü tarafa yöneltiriz”

Onu ve tercih ettiğini nefesine bırakırız. Cehenneme sokarız onu sonra Tume müşrik olup ölünceye kadar müşrik kaldı. Allah onun hakkında şu ayeti indirdi.

116- “Allah kendine şirk koşulmasını affetmez.”

Bundan sonra da Mekke halkı hakkında şu ayeti indirdi.

117- “Onlar ondan başkasına dua etmezler.”

Allah'tan başkasına tapmazlar ancak dişiler hariç Allah'ın dışında ancak Lat Menat Uzza gibi diş putlara taparlar.

“Onlar ancak azgın şeytana dua ederler.”

Azgınlığıyla Allah'a ibadeten çıkan şeytana nacak ibadet ederle. Çünkü onlar kulluk hususunda kendilerini putlara ibadete teşvik edip duran şeytana itaat ederler.

118- “Allah ona lanet etti.”

Onu kovdu cennetinden çıkardı İblis

“Deki ki: Kesinlikle kullarından belirli bir pay olacağım.”

Bana itaat edip tabi olanları düşüncelerinde ve işlerinde saptıracağım.

119- “Onları kesinlike haktan saptıracağım kesinlikle kullarından belirli bir pay alacağım.”

Buna itaat edip tabi olanları düşüncelerinde ve işlerinde saptıracağım.

Kesinlikle onları kuruntulara düşüreğim cennetin ve cehennemin olmadığı düşüncesine onları sevkedeğim bazı alimler bu ayetle hevalarını peşinde sürükleyeceğim” anlamını verdi.

“Onlara emredeğim, hayvanlarının kulaklarını kesecekler.”

Bu konu daha sonra Maide suresinde ele alınacak.¹

(1) Maide ayet: 5/103.

“Onlara kesinlikle emredeğim mmuhakak Allah’ın yaratışını değiştirecekler.”

Allah’ın dinini değiştirecekler ona inkar edecekler haramı helal, helali haram sayacaklar.

“Kim Allah’ı bırakıp şeytanı dost tutarsa”

Ona itaat edip çağırdığı batıl yola giderse.

“Şüphesiz açık ziyana uğramıştır.”

Cennet ve onun nimetleri kaybetmiştir.

120- Dünyada

“Onlara”

Uzun ömür

“vadeder ve onları”

İstekleri ne kavuşacakları diye ümit vererek

“kuruntuya düşürür. Şeytan onlara ancak aldaniş vadeder.”

Onun işi zararlı olan şeyleri faydalı imiş gibi göstererek aldatmaktır.

121- Şeytanı dost tutan

“Şu kimseler varya onların gideceği yer cehennemdir. Orada kurtulmaya çare bulamazlar.”

122- “İman edip salih amel işleyenler varya biz onları altlarından ırmaklar akan cennetlere koyacağız.”

123- “O sizin kuruntularınızlada değil, onların kuruntularıyla da”

Bu ayet yahudiler ve kureyşin kafirlerin hakkında nazil oldu. Kureyş dedi ki: Yeniden diriltilmeyeceğiz ve hesaba da çekelmeyeceğiz yahudiler de şöyle dedi: “Ateş bize ancak sayılı günler dokunur”¹ Onun üzerine bu ayet nazil oldu² ve şöyle buyurdu: Durum yahudi ve kafirlerin ümid etiği gibi değil.

“Kim bir kötülük işlerse”

İnkâr veya şirk işerse ondan dolayı cezalandırılır. ve kendisine azabını def edecek

“Allah’dan başka dost”

Yardım edecek

“yardımcı bulamaz”

Bundan sona müminlerin başkaları karşısındaki faziletleri anlatıldı.

124- “Kim bir güzel iş yaparsa.”

125- “Hem kimdir o kimseden daha güzel dinliki özü muhsin”

Muvahhid

“olarak yüzünü tertemiz islam ile Allah’a tutmuş.”

Allah’a ibadet ederek tevazu ile ona yönelmiş

“ve hanif olarak İbrahim milletine uymuştur.”

Mileti İbrahim mileti muhamede girer.

Çünkü kim Muhammed’in milletinde karar kılırsa İbrahim’in milletine tabi olur.

“Allah İbrahim’i dost edindi.”

Saf sevgiyle onu sevip, kendine elçi kıldı.

(1) Bkz.: Bakara Suresi ayet: 80.

(2) Bu haberi İbni Cerir Müacahid’den 5/290’da tahrir etti. Müslim ve başkalarının Ebu Hureyre’den naklettiğine göre o şöyle dedi: “...” Ayetinin inmesi müslümanlara ağır geldi. Bunun üzerine onlar peygambere gelip sormaları üzerine peygamber şöyle dedi: Güzel söz söyleyin doğruya yönelin Kuran uğradığı he işten dolayı ona kefaretdir. Hatta kendine batırılan dikene varıncaya kadar. Bkz. Sahibi Müslim 2574 numarıyla Tirmizi el-Arida: 11/169, Tefsirin Nesai 1/405.

127- Senden kadınlar hakkında

Onlara miras verme hakkında fetva istiyorlar Arablar kadınlara ve çocuklara iras vermezlerdi.

De ki: Allah size onlar hakkında fetva veriyor ve de üzerinize okunan

Kur’an yazılmış hakları olan mirası kendilerine vermediğiniz ve nikahlamayı istediğiniz öksüz kızlar hakkında onları hakir gördüğünüzden dolayı. Aişe dedi ki:

Bu ayet, yetim kızların velisi kendisini nikahlamayı arzu eden fakat nikahlamayıp malına göz koyduğu için ona baskı yapanları mehyetmek için nazil oldu.

Ve mağdur çocuklar hakkında ve de yetimlere insaf ile bakmanız hakkında onların mihrini ve miraslarını adil bir şekilde vermeniz hakkında Allah'ın size emrettiği hayırdan ne yaparsanız şüphesiz Allah onu bilir. karşılığını verir.

128- Eğer bir kadın kocasının huysuzluğundan

Kendinin bazı şeylerinden dolayı kendine yaklaşmamasından veya kendinden yüz çevirmesinden korkarsa harcamada ve paylaşımda

anlaşmayla aralarının düzeltmede ikisine de bir günah yoktur.

O kadının hakını dışındakine razı olması veya kocanın iki hanımın arasında paylaşımda denklik sağlamak için birinin mihrinin bir kısmından vazgeçmesidir bu karı-koca arasındaki ayrıldığı çirkinliğinden dolayı kadın ona razı olduğunu zaman geçerlidir. Kadın buna zorlanamaz ,ünkü o hakkı olmayan bir şeye razı olmazsa koca üzerine onun hakkı olan konak ve harcama muraflarını karşılaması vacib olur.

Barış

Huzursuzluktan ve yüz çevirmeden

daha hayırlıdır.

Karı-kocanın bir şey üzerinde anlaşıp barışmaları aralarında geçimsiz ve huzursuz olmalarından daha hayırlıdır.

Zaten nefisler emriliğe har duruma getirilmiştir.

Kadın kocasına kışı nasibinde cimridir. Kocada şayet başka bir kadın kendine daha sevimliyse eşine karşı hırslıdır.

129- Ne kadar hırslı olsanız da kadınlar arasında adaleti sağlayamazsınız

Ne kadar çalışsanızda ikisini eşit derecede sevmeye güç yetiremezsiniz öyleyse daha çok sevdiğinize harcamada ve paylaşımda

Tamamen yönelip diğerini askıda gibi bırakmayın

Kocasızmış gibi yüz üstü bırakmayın.

Onlarla iyi geçinip

Aralarında adil davranır zulmetmekten sakınırsanız sevdiğine olan meylin kalbden sevgiden öte geçmezse

Şüphesiz Allah bağışlayandır, esirgelendir.

Kur'an ikisini birarada tutmak isterse araların düzeltmenin cevazını anlattıktan sonra ayrılığı ele aldı.

130- Eğer ayrılırlarsa

Eğer büyük kadın aralarının düzeltilmesini istemezse ancak kendisiyle genç hanım arasında eşit davranılırsa bir arada geçinmeye kabul eder aksi takdirde ayrılak isterse, şüphesiz Allah başonmadan sonra onlardan her birini lutfuyla zengin edip diğerine muhtaç etmeyeceğini vadedediyor.

Allah onların her ikisini de geniş lutfundan zengin eder.

Allah verdiği rızık ve lütufla bütün mahlukatı

kuşatan verdiği hüküm ve öğütledik hikmetli olandır.

133- Ey insanlar

Ey munafıklar ve müşrikler Allah dilerse sizi götürür.

Sizden daha çok Allah'a itaat eden başkalarını getirir.

134- Kim dünya sevabını

Dünya malını isterse bilsin ki Allah katında hem dünya sevabı hemde ahiret sevabı vardır.

Dünya ve ahiret metayı onun yanındadır. Bunları ondan isteyin bu yeniden dirilmeye inanmayanlara karşı söylenmiştir. Çünkü onlar şöyle diyorlardı. Rabbimize bize dünyada ver. Onların ahirette bir nasibi yoktur.

135- Ey iman edenler kendinizin veya anne babanızın ve akrabalarınızın ya da

Kendilerine şahitlik yapılanlar

“zengin veya olanlarına aleyhine olsa bile adaleti hakkıyla yerine getiren Alah için şahitler olun”

Zengine zenginliğinden dolayı sevgi göstermeyin fakirede fakirliğinden dolayı zulmetmeyin şahitlik hususunda keyfi hareket etmeyin.

“Hevanıza uymayın”

Haktan sayıp zulmetmekten sakının.

“Eğer dilinizi eğip bukerseniz”

Şehadette tarafı tutarsanız

“veya yüz çevirirseniz”

İnkar ederse niz yada gizlerseniz

“Şüphesiz Allah yaptıklarınızı haber almaktadır.”

İyilik yapana iyiliğiniz karşılığını kötülük yapana kötülüğünün karşılığını verir.

136- “Ey iman edenler! Allah’a peygamberine peygamberine indirdiği kitaba”

Kur’an’a

“ve daha önce indirilenlere”

Kur’an’dan önce önceki peygamberler üzerine indirilen tüm kitabara

“iman edin”

İman üzerinde sebat edin.

137- “Şüphesiz iman edenler”

Tevrat’a inanan yahudiler

“sonra inkar edenler”

Ona karşı çıkanlar

“sonra”

Tekrar

“iman edenler”

İncil’e inananlar

“sonra”

tekrar

“inkar edenler”

İncil’i de karşı çıkanlar

“sonra”

Muhammed’i inkarda ileri gidenler varya onlar böyle yaptıkları sürece Allah onları bağışlamaz doğru yolada iletmez sonra münafıkları bu gruba kattı çünkü onlar bunları dost edindiler.

138- “Munafıkları elim bir azaba müjdele.”

139- “Onlar müminleri bırakıp kafirleri dost tutuyorlar.”

Ayetle geçen bu özellik munafıkların özelliğidir. Çünkü onlar müslümanlara karşı çıkarak yahudilele dostluk kuruyorlardı ve onların kuvvet, kudret sahibi olduğunu zannediyorlardı. Bunu Kur’an şöyle ifade eder

“onların yanında izzet mi arıyorlardı?”

Muhammed’e karşı galib gelmek için onlardan kuvvet mi istiyorlar.

“Şüphesiz bütün izzet”

Galibiyet ve kuvvet

“Allah’ındır.”

140- Ey müminler

“Şüphesiz Allah size kitabda”

Kur’an’da indirdi ki Allah’ın ayetlerini inkar ettiklerini ve onunla alay ettiklerini

“işittiğinizde başka bir söze dalana kadar onlarla oturmayın.”

Bu konu En’am süresinde şöyle işlenmiştir.

“Bizim ayetlerimize dalanları gördüğün zaman başka bir söze dalıncaya kadar onlara yüz çevir eğer şeytan sana unutturursa hatırladıktan sonra zalimler topluluğuyla beraber oturma.”

O zaman şüphesiz sizde onlar gibi olursunuz.

Şayet siz onların Kur’an’la dalga geçmelerine ve ona inkar etmelerine razı olarak onlarla oturursanız siz de onlar gibi olursunuz. Zira munafıkları, Kur’an’la alay eden yahudilerin din adamlarıyla beraber oturup kalkarlardı. Allah bu ayetle müslümanların onlarla beraber oturmasını yasakladı.

Şüphesiz Allah kafirlerin munafıkların hepsini cehennemde toplayacaktır.

Demek isteniyorki onlar nasıl ki bu gün Allah’ın ayetleriyle alay etme üzerinde toplanıyorlarsa, arada cehennemde azab üzerinde aynı şekilde toplanacaklardır.

141- Onlar sizi gözetliyorlar.

Münafıklar sizin bozguna uğramanızı bekliyorlar.

Eğer size Allah’dan fetih

Yahudiler karşı zafer

gelirse. Derler ki biz sizinle beraber değil midik?

Ganimetlerden bize de verin.

Eğer kafirlerin bir nasibi olursa

Onlar müslümanlara karşı zafer kazanırsa

Biz size üstünlük sağlamadık mı? Müminlerin topuna dalmaktan sizi alıkoymadık mı derler size karşı onları yardımsız bırakarak size onların haberlerin ileterek sizi müminlerden korumadık mı? derler kıyamet günü Allah sizin aranızda

Müminlerle münafıklar arasında hükmedecektir.

Yani sizden bu dünyada kılıcı kaldırdı o güne kadar cezanını erteledi.

Allah müminlere karşı kafirlere asla yol vermeyecektir.

Dünyadaki aksine onlar ahirette nimette müminlere ortak olamayacaklar, çünkü orada sadece müminler nimete erer.

142- Münafıklar Allah'ı aldatmağa çalışıyorlar.

İçleri başka dışları başka davranarak hilecelerin işiği yaparlar.

Allah onları aldatır.

Hilelerinin cezasını verir.

Bu onlara müminlere verildiği gibi nur verilmesidir. Fakat az bir zaman geç ince nurlarının sönüp karanlıklar içinde kalmalarıdır.

Onlar

İnsanlarla birlikte

namaza kalktıkların da

Üşenerek ağır ağır tembel tembel insanlara gösteriş için namaza kalkarlar. Yoksa Allah'ın emrine uymak için değil. Onlar namazda Allah'ın rızasını kılmazlar fakat insanların onları namaz kılarken görmelerini arzu ederler.

Onlar Allah'ı pek az anarlar.

çünkü onların işleri gösteriş ve desinleri içindir. Şayet onlar namazla Allah'ın rızasını istelerde kendilerin için çok hayırlı olurdu.

143- Üman ile inkar arasında şaşkın dolaşırlar. Ne onlara ne de onlara

Onlar ne samimi mümin, nede şirkini açık açık söyleyen müşrikdikler Ne ensardan ne de yahudilerden

Allah kimi saptırırsa sen ona yol bulamazsın.

Allah'ın dinini kaybedene sen onu bulduramazsın.

144- Ey iman edenler! Müminleri bırakıp kafirleri dostlar edinmeyin.

Ensarı bırakıp Kureyş'e ve Nadiç yahudilerini dost tutmayın. Yahudileri dost edinmenizden dolayı sizi cezalandırması için

Allah'ı aleyhinize açık bir delil vermek ister misiniz?

Şayet siz böyle bir şey yaparsanız cezalandırılmanız için aleyhinize Allah'a delil vermiş olursunuz?

145- Şüphesiz münafıklar cehennemden en aşağı tabakasındadırlar.

Onlara

Kendilerini Allah'ın azabından koruyacak bir

yardımcı bulamazsın.

146- Yalnız

Münafıklıktan

tevbe edenler

Amellerini

düzeltenler. Allah'a sarılanlar

Onu sığınanlar

dinlerinin gerçeğini

Riya karıştırmaksızın

Allah için yapanlar başka. İşte onlar müminlerle beraberler.

Bütün bunlardan sonra onlar müminlere en yakın olanlardır onlar müminlerle burada bulundukları için Allah müminleri ecrini geciktirdiğini şöyle ifade etti:

Allah müminlere pek büyük ecir verecektir.

147- Şayet siz şükredersiniz.

Onun size nimet verdiği inkar edersiniz peygamberine

iman edersiniz Allah size niçin azab etsin. Allah şükreden. Sizin azıcık amellerinize bile sevab veren

Niyetlerini

bilendir.

148- Şüphesiz Allah kendisine zulmedilenden başkasının açıkça kötü söz söylemesini sevmez.

Bu ayet mazlumun zalime açıkça şikayetçi olmasına izin vermek için indi. Bir kavme bir misafir gelmiş yemek istemiş yemek vermemişler sona şikayet etmiş şikayet etmesini de ayıplamışlar. Onun şikayete hakkı olduğunu belirtmek için bu ayet nazil olmuş. Ancak haksızlığa uğrayan başka fakat kim zulüm görürse o kimse kötü sözle zulmü anlatalabilir.

Allah

Mazlumun sözünü

işiten

gizlediğini

bilendir.

Mazlum hakkı söylesin ama kendine verilen izin hududlarını taşmasın.

149- Siz bir iyiliği açığa vursanız veya gizleseniz yada bir kötülüğü affetseniz.

Size gelen bir müslümanın kusurunu bağışlasanaz

iyi bilin ki Allah

Affedeni

Affeden

Ona sevabını vermeye

muktedir olandır.

150- Şüphesiz o kimseler Allah'a ve peygamberlerini inkar ederler.

Onlar yahudiler olup İsa ve İncil'i Muhammed'i ve kuranı inkar ederler.

Allah'la peygamberlerinin arasını açmak isterler.

Allah'a inanırlar peygamberleriininkar ederler.

Derler ki:

Peygamberlerin

bazısına iman ederiz bazısını da inkar ederiz. Bu ikisinin arasında bir yol tutturmak isterler.

Bazı peygamberlere iman, bazısında da inkara gerektiren birden peşine koşarlar.

151- İşte onlar gerçekten kafirdirler.

Onların bazı peygambelere iman etmesi kafirlik damgalarının silinmesi için yetmez bundan sonra da müminler hakkında şu ayet nazil oldu.

152- Allah'a ve peygamberrlerine iman edenler...

153- Kitap ehli olanlar senden istiyorlar.

Yahudiler Muhammed'den parça parça değilde, Musa gibi bir defa tam bir kitab getirmesini istemeleri üzerine Allah bu ayeti indirdi.

Onlar Musa'dan bundan daha büyüğünü istemişlerdi. dedi.

Bakara suresi 55'ci ayette bu şöyle ifade edildi:

"Vaktiyle demiştiniz ki Ey Musa Allah'ı açıktan gören kadar sana iman etmiyeceğiz.

Musa onları Harun'la geride bıraktıktan

sonra kendilerine

Asa beyaz el, denizin yarılması gibi

açık deliller gelmişken

Buzağıyı ilah

edindiler. Biz bunu affettik.

Buzağıya tapanların kökünü kazmadık.

Biz Musa'ya açık bir yetki verdik

Ona düşmanlık edene karşı galib getirecek delil verdik.

154- Onlar Tevrat'ın hükümlerini kabule yanaşmayınca söz vermeleri üzerine Tur'u yükselttik onlara dedik ki cumartesini çiğnemeyin.

O gün balık avlayarak Allah'ın hudunun tecavüz etmeyin

ve onlardan sağlam bir söz aldık.

155- Sözlerini bozmalarından ötürü.

Hayır inkar etmeklerinden dolayı

Ceza olarak

Allah onların kalblerini mühürlerdi.

Bu nedenle öğüd dinlemezler.

Artık pek az inanırlar.

Onlardan iman eden pek az çıkar.

156- İsa'yı inkar etmelerinden ve Meryeme büyük bir iftira etmelerinden ötürü.

157- Ve biz Mesih'i Allah'ın elçisi Meryem oğlu İsa'ya öldürdük demeleri sebebiyle halbuki onu öldürmediler, onu asmadılar fakat onlara benzetildi.

Onlardan biri İsa'ya benzetildi. Onlar da İsa sandılar.

Hakikat onda

öldürülmesi hakkında

ayrılığa düşenler. Ondan yana tam bir kuşku içindeler

Onlar Allah'ın içlerinden biren İsa'nın yüz şeklini verdiği fakat ceset şeklini vermediği kişiyi öldürünce ona iyice baktılar. Sonra yüz İsa'nın yüzü ceset başkasını cesedi dediler. Bir kısmı bunun tamamı İsa'ya aittir, diğer bir kısmı da bunun hiçbir yeri İsa'ya ait değil dediler. Anlaşmazlığı düştüler. Bunu Kur'an şöyle ifade eder:

Tam bir kuşkuya düştüler. O hususta

İsa'nın öldürülmesi ile ilgili

onların hiçbir bilgileri yoktur.

Onlar ancak zanna uyuyorlar.

Onu yakinen öldürmekdiler.

Öldürdüklerini İsa olduğundan emin olarak öldürmediler.

158- Hayır Allah onu kendisine yükseltti.

Onu Allah'dan başka hiç kimsenin hükmünün geçerli olmadığı bir makama yükseltti. Onun o makama yükseltilmesi Allah'a yükseltilmesidir. ,ünkü o, kullardan hiç kimsenin hükmü nün geçerli olmadığı bir makama yükseltildi.

Allah azizdir.

Kullarından istediğini kurtarmaya gücü yeten bir hakimdir

Kurtacağını bir hikete binden kurtarır.

159- Andolsun ehli kitabdan hiç kimse yokki ölümünden önce ona inanmasın.

ölüm meleğini gördüğünde hepsi inanır fakat sekerat anında yapılan imanın faydası yoktur. Yahudiler de iman etmedikçe ölemliecekler.

Kıyamet günü onlara

Daha önce kendilerine peygamberlik yaptığına dair şahitlik eder ve kendisinin kul olduğunu ikrar eder.

160- Yahudilerin yaptığı zulümden dolayı.

Allah yahudileri zulüm ve isyanlar sebebiyle onlara hellari haram kılarak cezalandırdı. Bunu kuran şöyle ifade eder. Bütün tırnakları hayvanları yahudilere haram kıldı.

Sonra onlardan müminleri istisna edip şöyle eddi

162- Fakat içlerinden ilimde derinleşmiş olanlar.

Abdullah b. Selam ve benzerleri ve Muhammed'in ashabından müminler sana indirilene ve senden önce indirilene iman ederler Namazı kılanlar zetanı verenler Allah'a ve ahiret gününe inananlar varya onları pek büyük ecir vereceğiz.

165- İtaata karşılık sevabilen müjdeleyici ve

İsyana karşılık gelecek olan ceza ile de

uyarıcı elçiler olarak ki peygamberlerden sonra insanların Alla'a karşı bir bahaneleri olmasın.

Demesinlerki dinini öğretecek bize peygamber göndermedin. Biz mazeret gösterecek durumlarını bırakmamak için onlara peygamber gönderdik.

166- Fakat Allah şahitlik eder.

Yahudileri Muhammed'in peygamberliğinden sorulunca biz onun peygamberliğine şahit değiliz demeleri7 üzerine Allah bu ayeti indirir ve şöyle buyurdu:

Fakat Allah

Senin peygamberliğine ve sana indirdiğine Kur'an'a ve delilleri bilgisi dalihinde indirdiğine şahitlik eder

O bilgilendiriyorki uygulaman için üzerine indidiğine sen layıksın yahudiler inkar etse bile melekler Senin peygamberliğine şahitlik ederler.

Meleklerin şahitliği bir mucizenin gerçekleşmesi olarak kabul edilir. Kimin mucizesi görülmüşse melekler onun doğruluğuna şaitlik etmişler.

Allah şahit olarak yeter.

168- Şüphesiz inkar edenler

Yahudiler ve Muhammed'in sıfatını gizleyerek ona zulmedenler varya Allah onlara bağışlamaz.

Bu hüküm inkar üzere öldüğü bilinenler hakkındadır.

Ve de Allah onları bir yola İslam'a iletmez.

169- Ancak cehennem yoluna iletir.

Yahudilerinin yoluna çünkü onların yolu, onları cehennemme çıkarır.

Orada ebedi kalacaklardır bu

dinden rahmetin ve lutfun içini sıkacak onları cennetine koyar. Akıllarına hayallerine gelmedik şeyleri onlara lutf eder. Ve onları kendine doğru giden dosdoğru bir yola dosdoğru dine iletir.)

Senden fetva istiyorlar deki: Allah size ona babasız ve çocuksuz kişinin miras hakkında hükmünü şöyle açıklıyor. Babadan ve anneden veya babadan kız kardeşi olan çocuğu olmayan biri olürse sürenin başında anadan olan kardeşin dura anlatıdı.

Ayette sadece çocuk ile hem anne-baba hem de çocuk kastedildi. (Terikenin yarısı onundur. Eğer kızın çocuğu yoksa ve de kız öbürerkek erkek kardeş kalırsa o kızın malının tamamına varis olur. Şayet iki kız kardeşi varsa onlara erkek kardeşin geride bıraktığında üçte iki düşer. Şayet kız ve erkekklerden oluşan ana-baba bir veya baba bir kardeşler iseler erkeğe kadının payının iki misli vardır Allah size saparsanız diye açıklıyor.

Allah size ayetlerini sapmamanız için veya sapmanızı istemediği için açıklıyor. Allah mirasın paylaşımına dair her şeyi bilendir.

Maide Suresi

Medeni'dir. 120 ayettir.¹

(Allah'ım! Tüm zorlukları bize kolay kıl.)²

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla...

1- “Ey İman edenler, akitleri yerine getirin.”

Yani Allah-u Teala ve insanlar ile yaptığınız kesin akitlerinizi yerine getirin. Daha sonra başka bir konuya geçerek şöyle buyurdu:

“Hayvanlar size helal kılındı.”

Bu hayvanlar deve, sığır ve koyundur denildiği gibi, bunlarla beraber geyik, yaban sığırları ve yaban eşiği de dahildir, denilmiştir.

“Size okunanlar hariç.”

(Yani Kur'an'da size okunanlar hariç.)³ **“Ölü eti ... haram kılındı”** ayetinde belirtilenler hariç.

“Avlanmayı helal saymaksızın”

Yani ihramlı iken avlanmanız size helal değildir.

“Şüphesiz Allah, dilediği hükmü verir.”

Dilediğini helal ve dilediğini haram kılar.

2- “Ey iman edenler, Allah'ın şiarlarına saygısızlık etmeyin.”

Yani Mekke'de kurban edilmek üzere belirlenen hediyelere.

Bu ayet Hutem (b. Dabia)⁵ hakkında nazil olmuştur. Hutem, Medine⁶ otlağında otlayan deve sürüsüne saldırarak onları Yemame'ye kaçırdı.

(1) Za nüshasından ziyade.

(2) Ayn nüshasından ziyade.

(3) Za nüshasından ziyade.

(4) Bu surenin 3. ayeti.

(5) Za nüshasından ziyade.

(6) İbn Cerir: 6/58-59'da Süddi ve İkrime'den tahrir etti. Bakınız: El-Esbab sh. 219, lubabu'n-Nukul sh. 86.

Rasulullah (s.a.v.) kaza umresine gittiği zaman Yemame hacılarının telbiyelerini işitti. Rasulullah (s.a.v.):

“İşte bu davarlarınızı çalan Hutem'dir” buyurdu. Hutem Medine'den gasbettiği davarları Kabe'ye hediye etmek üzere işaretlemişti. Müslümanlar gasbedilen mallarını ele geçirmek üzere hareket etmek üzereyken Cenab-ı Hakk:

“Allah'ın şiarlarına saygısızlık etmeyin” ayetini indirdi. Bundan Allah'a adanmak üzere işaret konulan hediyeleri murat etmektedir.

“Haram olan aya da”

Orada savaşarak.

“Kurbanlık hayvanlara da”

Deve, sığır ve koyun gibi Allah'ın evine hediye edilen hayvanlardır.

“Gerdanlıklara da”

Yani Harem'deki ağaçların dallarından boyunlarına gerdanlık yapılan hediyeler.

“Beyt-i Haram'a gelenlere”

Müşriklerden oraya gelmiş bulunanlara. Müfessirler şöyle dediler:

Cahiliye döneminde haram aylar hariç araplar arasında sürekli savaş vardı. Bu aylar dışında düşmandan birisiyle karşılaşıldığı zaman ona saldırılırdı. Ancak hacca gelenlere, Ka'be'ye hediye getirenlere, kendisine veya bineğine Harem'in ağaç dallarından gerdan yapıp takana, ihramlıya dokunulmazdı.

Cenab-ı Hakk maslahat gereği bu şiarların tamamına saygılı olunmasını emretti. Ta ki, **“Müşrikleri bulduğunuz yerde öldürün”**¹ ayeti gelip, bu hükmü neshedinceye kadar.

(1) Tevbe: 9/5. ayet. Bu Mücahid'in kavlidir. İbni Cerir tahrir etti. 6/60. Nuhas Nasih'in 143. sahifesinde Katade'den tahrir etti. Mekki el-Kaysi; İbn Zeyd, Süddi ve Şabi'ye nisbet etti. El-İdah sh. 255.

“Rablerinden bir fazl isteyenlere”

Yani ticari kazanç.

“Ve hoşnutluk”

Yani kendilerince hac yaparak.

“Çıktınız mı?”

İhramdan çıktınız mı?

“Avlanın”

Mübahlık emri.

“Sakın sevketmesin”

Sakın sürüklemesin.

“Bir topluma olan kininiz”

Yani Mekke’lilere olan nefretiniz.

“Sizi Mescid-i Haram’dan alıkoyduklarından dolayı”

Yani Hudeybiye senesinde.

“Haddi aşmaya”

Yemame hacılarına karşı aşırı gidip te kanlarını dökmeyin.

“Yardımlaşın”

Birbirinize yardım edin.

“İyilik”

Ki o da benim emirlerimdir.

“Ve takva üzere”

Benim yasaklarımı terk hususunda.

“Günah üzere yardımlaşmayın”

Allah’a karşı gelmeyin.

“Ve düşmanlık”

Haddi aşma hususunda da yardımlaşmayın. Sonra onları sakındırarak şöyle buyurdu:

“Allah’tan korkun”

Haramlarını işlemekten kaçının.

“Çünkü Allah’ın cezası çetindir”

Cezalandırdığı zaman.

3- “Ölü eti size haram kılındı.”

Bu ayetin tefsiri Bakara suresinde geçti.¹

“Ve boğulmuş”

Herhangi bir şekilde boğularak öldürülen.

“Ve vurulmuş”

Dövülerek öldürülmüş.

“Ve düşmüş”

Yüksek bir yerden yere düşerek ölmüş.

“Boynuzlanmış”

Yani boynuzlanarak öldürülmüş.

“Ve yemiş”

Ondan.

“Yırtıcı”

(1) Sahife 145’e bakınız.

Yırtıcı hayvan tarafından yenilmiş cesedin geri kalanı haramdır. Sonra bunlardan henüz canlı iken yetiştirilip kesilenleri hariç tutularak şöyle buyurdu:

“Temizledikleriniz hariç”

Yani kestikleriniz hariç.

“Dikili taşlar üzerine boğazladıklarınız.”

Yani putların ismi üzere boğazladıklarınız haramdır.

“Ve fal oklarıyla kısmet aramanız”

Fal oku atarak sizin için kısmet kılınan hayır ve şerri aramanız. Cahiliyye döneminde bir işi yapıp yapmama hususunda fal oklarına bakarak karar verirlerdi.

“Bunlar”

Yani fal okuyla kısmet aramanız.

“Fısktır”

Helal’den harama çıkmaktır.

“Bugün”

Yani Rasulullah’ın (s.a.v.) Fetih’den sonra¹ haccettiği senenin Arefe günü.

“Kafirler ümit kestiler”

Sizin kendi dininizden onların dinlerine dönmenizden.

“Artık onlardan korkmayın”

Muhammed ve dinine tabi olanları teyid için.

“Benden korkun”

Putlara tapma hususunda.

“Bugün”

Yani Arefe günü.

“Size dininizi ikmal ettim”

Dininizin hükümlerini. Bu ayetten sonra helal ve haram bildiren ayet gelmemiştir.

“Ve üzerinize nimetimi tamamladım.”

Yani size vaad ettiğim gibi güvenlik içinde Mekke’ye girebiliyorsunuz.

“Kim zorlanırsa”

Bu ayette belirtilen haramlardan birine.

“Açlık ile”

Şiddetli açlık ile

“Günaha yönelmeksizin”

Yani zaruret miktarından sonra fazla yiyerek veya yolculuğunda günahkar olarak.

“Çünkü Allah çok bağışlayıcıdır.”

Daha önce yenilen haramları bağışlar.

“Esirgeyicidir”

Verdiği bu ruhsat ile dostlarını esirger.

4- “Sana kendilerine neyin helal kıldığını sorarlar.”

(1) Buhari ve başkaları Tarık b. Şihab yoluyla tahrir ettiler. Yahudiler Ömer’e şöyle dediler:

“Siz öyle bir ayet okuyorsunuz ki o ayet bize inmiş olsaydı onu bayram olarak kutlardık. Ömer şöyle dedi:

“Ben bu ayetin niçin indiğini, nerede indiğini, o indiği zaman Rasulullah’ın (s.a.v.) nerede olduğunu biliyorum. Bu ayet Arefe günü indirildi ve vallahi biz o zaman Arafat’da idik. **“Bugün size dininizi ikmal ettim”**

Fethu’l-Bari: 8/270; Müslim: 3/17; Nesai Tefsirinde: 1/426 ve Tirmizi el-Arıda: 11/171.

Adiy b. Hatem Rasulullah’a (s.a.v.):

“Ey Allah’ın Rasulu, biz köpeklerle ve doğanlarla av avlarız. Allah leşi haram kıldı. Bunlardan bize helal olarak ne kaldı?” diye sormuştur. Bunun üzerine bu ayet indi.¹

“De ki: Bütün iyi ve temiz şeyler size helal kılındı”

Yani Arapların güzel gördüğü herşey sizin için helaldir. Helalde asıl budur. Arapların temiz gördüğü keler, jerban, tavşan gibi hayvanlar helaldir. Arapların iğrenç bulduğu hayvanlar ise haramdır.

“Bildığınız”

Av hususunda.

“Av tutan hayvanlar”

Av konusunda yetiştirilmiş kuşlar, köpekler, yırtıcı hayvanlar gibi.

“Yetiştirdiğiniz”

Av hususunda.

“Allah’ın size öğrettiğinden öğrettiğiniz”

Onlara av eğitimi yaptırıyorsunuz.

“Sizin için yakaladıklarından yiyin”

Bu avcı hayvanların yakalayıp da, yemeden size getirdiklerinden yiyin. Fakat eğer yerseler bu durumda onlardan yemek haramdır.

“Ve üzerine Allah’ın adını anın”

Av hayvanlarını avınızın üzerine salarken.

5- “Bugün size temiz ve iyi şeyler helal kılındı”

Ki bundan sormuştunuz.

“Ve kendilerine kitap verilenlerin yiyeceği”

Bu tüm yiyeceklerin ismidir.

(1) Ahmed Müsned: 4/257’de tahrir etti.

“Size helaldir, sizin yiyeceğiniz de onlara helaldir”

Yani onlara yemek yedirmeniz helaldir.

“İffetli”

Kadınlar.

“Mü'minlerden ve iffetli kadınlar.”

Hür kadınlar.

“Kendilerine kitap verilmiş olanlardan”

Ehl-i Kitaptan.

“Ücretlerini ödediğiniz taktirde”

Yani mihirlerini.

“Namuslular”

Evlenerek.

“Fuhuşta bulunmayan”

Zina etmeyerek.

“Ve gizlice dostlar edinmemiş olarak”

Onlarla gizlice zina etmeyerek.

“Kim inanmayı kabul etmezse”

Kendisine iman edilmesi gereken Allah’a inanmazsa.

“Onun ameli boşa gitmiştir”

Eğer bu hal üzere ölürse.

“O, ahirette de ziyana uğrayanlardandır”

Sevabı kaçıranlardandır.

6- “Ey iman edenler! Namaza kalktığınız zaman”

Yani namaz kılmaya kalktığınız zaman.

“Yüzlerinizi ve dirseklerinize kadar ellerinizi yıkayın”

Yani dirseklerle beraber.

“Başlarınızı ve topuklara kadar ayaklarınızı meshedin”

Topuklar ayağın etrafındaki çıkıntılı ettir.

“Eğer cünüb oldunuz ise temizlenin”

Yıkanın.

“Eğer hasta iseniz”

Nisa suresinde tefsir edildi.

“Allah size herhangi bir güçlük çıkarmak istemiyor”

Dinde zorluk çıkarmak istemiyor. Teyemmüm ruhsatı vererek dini kolay kıldı.

“Fakat sizi temizlemek istiyor”

Abdestsizlik, cünüplük ve günahlardan. Çünkü abdest günahlara kefarettir eder.

“Ve size nimetini tamamlamak”

Şer’i hükümleri açıklayarak.

“Umulur ki şükredersiniz”

Nimetlerine şükreder ve emrime itaat edersiniz.

(1) Bakınız sahife 266.

7- “Allah’ın size olan nimetini hatırlayın”

İslam nimetini.

“Ve sizi kendisiyle bağladığı misakını”

Yani tüm emir ve yasaklarına uymak üzere Rasulullah (s.a.v.) ile yaptığınız misakı hatırlayın.

“Dediğiniz zaman”

(Dediğin zaman¹)

“Duyduk ve kabul ettik. Ve Allah’tan korkun. Şüphesiz Allah kalplerdekini bilmektedir”

Kalplerin gizliliklerini bilir.

8- “Ey iman edenler! Allah için hakkı ayakta tutanlar olun”

Ayakta tutmanız gereken her hakkı Allah için ayakta tutun.

“Adaletle şahitlik eden”

Adaletle şahitlik edin.

“Bir topluluğa duyduğunuz kin sizi sakın itmesin”

Bir topluluğa olan nefretiniz sizi adaleti terketmeye sevk etmesin.

“Adaletli olun”

Dost ve düşman konusunda.

“O”

Yani adalet.

“Takvaya daha yakındır”

Yani ateşten korunmaya.

11- “Ey iman edenler! Allah’ın size olan nimetini hatırlayın...”

Yani Allah’ın, bir grup sahabesi ile beraber yardım talep etmek üzere yahudilere gelen peygamberine olan nimetini hatırlayın. Ki yahudiler ona suikast yapmak üzere aralarında anlaşmışlardı. Fakat Allah Cibril’i vasıtası ile onların oyunlarını peygamberine haber verdi.² Sonra tıpkı bu suikastçılar gibi diğer yahudilerin de peygamber ile olan anlaşmalarını bozduklarını haber verdi. Ve şöyle buyurdu:

12- “Andolsun ki Allah, İsrailoğullarından söz almıştı.”

Tevrat ile amel etmeleri hususunda.

(1) Za’da ziyade.

(2) İbni Cerir: 6/144’de Mücahid’den tahrir etti. Bakınız el-Esbab sh. 224; Lübabu’n-Nukul sh. 89.

“Ve gönderdik”

Bunun ile.

“Onlardan on iki başkan”

Kavimlerinin sözlerine sadık kalacağına kefil ve garanti olarak.

“Ve Allah dedi”

Onlara.

“Muhakkak ben sizinleyim”

Yardım ve zaferimle.

“Eğer namazı dosdoğru kılar, zekatı verir, peygamberlerime inanır ve onları desteklerseniz”

Yani ve onları sevindirirseniz.

“Ve Allah’a güzel borç verirsiniz”

Yoksul ve miskinlere verilen sadaka murad edilmektedir.

“Bundan sonra kim inkar ederse”

Yani bu ahit ve sözden sonra.

“Gerçekten doğru yoldan sapmıştır”

Doğru yolu bulmada hata etmiştir.

13- “Bozmaları nedeniyle.”

“Sözlerini”

Musa’dan sonra gönderilen elçileri yalanladılar ve peygamberleri öldürdüler ve Allah’ın kitabını zayi ettiler.

“Onları lanetledik”

Onları rahmetimizden çıkardık.

“Ve kalplerini katılaştırdık”

İmandan mahrum bıraktık.

“Kelimeleri tahrif ederler”

Allah’ın kelimasını değiştirirler.

“Yerlerinden”

Kitaplarındaki Muhammed’in (s.a.v.) niteliklerini ve recm ayetini.

“Kendilerine zikredilenlerin bir bölümünü unuttular”

Muhammed’e tabi olmaları yolundaki emirlerden önemli bir bölümünü terk ettiler.

“Daima”

Ey Muhammed.

“Hainlik görürsün”

Hıyanete uğrarsın.

“Onlardan”

Sana karşı suikast planları yaparak ihanet etmeleri gibi.

“Onlardan pek azı hariç”

Yani müslüman olanlar hariç.

“Yine de sen onları affet ve aldırış etme”

Bu cümle kılıç ayeti ile neshedilmiştir.¹

“Muhakkak ki Allah iyilik edenleri sever”

Başkalarının kusurlarından geçenleri.

(1) İbn Abbas şöyle dedi: Bu cümle

“Müşrikleri bulduğunuz yerde öldürün.” (Tevbe: 9/5) ile neshedilmiştir. (El-İdah sh. 269)

Katade de şöyle dedi: Bu cümle

“Allah’a ve ahiret gününe inanmayanlarla savaşın.” (Tevbe: 9/29) ayeti ile neshedilmiştir. (Hibbetullah’ın Nasih ve’l-Mensuh sh. 41 ve Nasihu’l-Kur’ani’l-Aziz sh. 31’e bakınız.)

“Biz Hristiyanlarız diyenlerden kesin sözlerini almıştık”

Aynı Yahudilerden söz aldığımız gibi.

“Onlar da kendilerine zikredilenlerin önemli bir bölümünü unuttular”

Muhammed’e (s.a.v.) iman etmeleri gerektiğini bildiren ayetleri terkettiler.

“Aralarına saldı”

Yahudi ve Hristiyanların arasına.

“Kıyamete kadar düşmanlık ve kin. Yakında Allah onlara yaptıklarını haber verecektir”

Bu onlara bir vaidir. Sonra onları Muhammed’e (s.a.v.) uymaya çağırdı ve şöyle dedi:

15- “Ey ehl-i kitap!”

Yani yahudiler ve hristiyanlar.

“Muhakkak ki Rasulümüz size geldi”

Muhammed.

“Size kitaptan gizlemekte olduğunuz birçok şeyi açıklamaktadır”

Recm ayeti ve Muhammed’in (s.a.v.) sıfatı gibi gizlediğimiz bazı Tevrat ve İncil ayetlerini açıklıyor.

“Bir çoğunu da affediyor”

Gizlediğiniz diğer birçok şeyi ise geçiyor.

“Gerçekten size Allah’tan bir nur, geldi”

Yani peygamber.

“Ve apaçık bir kitap”

İhtilaf ettiğiniz her şeyi açıklayan Kur’an.

16- “Allah onunla hidayete erdiliyor”

Yani o apaçık kitap ile.

“Rızasını arayanı”

Yani Muhammed’i (s.a.v.) tasdik etmek gibi. Allah’ın rızasını kazanacak davranışlarda bulunanları.

“Selam yollarına”

Selamet yollarına ki kim bu yollarda yürürse dinen selamete ermiş olur.

“Sizi karanlıklardan çıkarıyor”

Küfür karanlığından.

“Aydınlığa”

İmana.

“İzni ile”

Onun tevfik ve iradesi ile.

“Ve onları dosdoğru bir yola iletiyor”

Ki bu da İslam’dır.

17- “Şüphesiz Allah, Meryem oğlu Mesih’tir’ diyenler andolsun ki kafir olmuşlardır”

Yani onu ilah edinenler.

“De ki: Allah’a kim malik olabilecektir.”

Kim Allah’ın azabını defetmeye güç yetirebilir?

“Mesih’i helak etmek isterse”

Yani azap etmek isterse. Eğer bir ilah olsaydı kendini korumaya gücü yeterdi.

18- “Yahudiler ve Hristiyanlar: ‘Biz Allah’ın oğulları ve sevgilileriyiz’ dediler.”

Yahudiler: Biz Allah’ın sevgilileriyiz¹ o bizi şefkatli bir baba gibi sever. Hristiyanlar ise İsa’nın, namazdan sonra: Ey semada olan ve ismi mukaddes olan babamız” deyin sözünü tevil ettiler. İsa bu sözüyle, Allah’ın rahmet ve şefkatiyle salih kullarına merhametli bir baba gibi olduğunu ifade etmek istemiştir.

Bazıları da onların **“Biz Allah’ın oğulları ve sevgilileriyiz”** sözünü, Peygamber (s.a.v.) onları Allah’ın azabı ile korkuttuğu zaman söylediklerini, bildirdiler. Bunun üzerine Allah-u Teala şöyle buyurdu:

“De ki: Öyleyse günahlarınızdan dolayı size niçin azap ediyor”

Yani sizden önceki cumartesi halkına ve başkalarına günahları yüzünden niçin azap etti?

“Bilakis siz de O’nun yarattığı insanlardsınız”

Diğer Ademoğulları gibisiniz.

“O, dilediğini bağışlar”

Yahudilikten tevbe edenleri.

“Ve dilediğine azap eder”

Kim bu hal üzere ölürse.

19- “Peygamberlerin arası kesildiği bir sırada”

Fetret döneminde.

(1) Bevakide aynı anlamda Hadb kelimesi kullanılmıştır: Asıl ibarede ise Hınne kelimesi vardır. Her ikisi de sevgi ifade eden kelimelerdir.

“Demeyesiniz diye”

Gelmedi dememeniz için.

“Bize bir müjdeleyici ve uyarıcı gelmedi.”

20- “Sizi hükümdarlar kıldı.”

Sizi hizmetçi sahipleri yaptı. Ademoğullarından ilk kez onlar hizmetçi sahipleri olmuşlardır.

“Alemlerde hiç bir kimseye vermediğini size verdi”

Denizleri sizin için yarararak, düşmanınızı boğdu. Gökten size kudret helvası ve bıldırcın yemekleri indirdi ve daha başka hiçbir millete vermediği birçok nimetler verdi.

21- “Ey kavmim! Mukaddes toprağa girin.”

Yani temiz kılınmış toprağa ki burası Şam bölgesidir. Bu topraklar şirkten arındırıldı ve peygamberler yurdu kılındı.

“Allah’ın size yazdığı”

Girmenizi emrettiği topraklar.

“Gerisin geriye arkanıza dönmeyin”

Allah’a şirk koşarak dininize dönmeyin.

22- “Onlar: Ya Musa! Orada zorba bir toplum var”

Güçlü, kuvvetli insanlar. Bunlar Ad kavminden baki kalan Amalika toplumdur.

23- “İki kişi şöyle dedi:”

Bunlar Yuşa b. Nun ve Kalib b. Yufna’dır.

“Korkanların içinden”

Allah’a karşı gelmekten korkanlar içinden.

“Allah’ın kendilerine lütufta bulunduğu”

Fazl ve yakın ile.

“Onların üzerine kapıdan girin...”

Allah’ın yardımından ve Rasulüne verdiği sözü yerine getireceğinden kesin emin olan o iki adam böyle dedi. Diğerleri ise peygamberlerinin sözüne uymadılar ve Allah’ın emrine isyan ettiler. Allah ve Rasulüne itiraz ederek şöyle dediler:

24- “Ey Musa! Onlar orada bulundukları sürece biz oraya asla girmeyiz; şu halde sen ve Rabbin gidin savaşın., biz burada oturacağız.” dediler.”

O zaman Musa şöyle dedi:

25- “Ben kendimden ve kardeşimden başkasına hakim olamıyorum”

Emrimi ancak kendim ve kardeşim yerine getiriyor, diyor.

“Bizimle, bu yoldan çıkmış toplumun arasını ayır”

Bizimle bu isyancılar arasında hüküm ver. Allah isyankarların bu şehre girmesini haram kıldı. 40 sene boyunca ölünceye kadar çölde dolaştılar. Bu itirazcılardan hiçbiri o şehre giremedi, ancak kendilerinden sonra gelen evlatları girebildiler.

26- “Öyleyse orası onlara haram kılındı...”

“Yeryüzünde şaşkın şaşkın dolaşacaklar”

Hayret içinde dolaşacaklar ve bir türlü çıkış yolu bulamayacaklar.

“Yoldan çıkmış bir toplum için üzülmeye.”

Onların bu şekilde azap görmelerine üzülmeye.

27- “Onlara oku”

Yani kavmine.

“Haber”

“Adem’in iki oğlunun”

Habil ve Kabil’in.

“Allah’a yaklaştıracak bir kurban sunmuşlardı.”

Habil sahip olduğu koyunlar içindeki en iyi koçunu Allah’a kurban olarak sundu. Gökten bir ateş inerek onun kurbanını götürdü. Bu, İsmail’e feda edilen koçtur.¹ Kabil ise ziraatle uğraşıyordu ve Allah’a, sahip olduğu en değersiz buğdayı adadı. Ateş onun kurbanını götürmedi. Kurban; insanın Allah’a yaklaşmak için takdim ettiği herşeyin adıdır. Kurban’ı kabul edilmeyen kabil şöyle dedi:

“Seni mutlaka öldüreceğim”

Ona olan hasedinden dolayı. Habil şöyle karşılık verdi:

“Allah ancak korkup sakınanlardan kabul eder”

Günahlardan sakınanlar. Asilerden değil.²

28- “Eğer elini bana uzatırsan”

Beni öldürmek için hareket edersen, ben seni öldürmek için harekete geçmeyeceğim.

“Çünkü ben Allah’tan korkarım”

Seni öldürmekten.

29- “Şüphesiz ben senin günahını ve benim günahımı yüklenmeni isterim”

Yani beni öldürmen günahını ve öldürmeden önceki günahını yüklenmeni istiyorum.

30- “Sonunda nefsi ona kardeşini öldürmeyi kolaylaştırdı”

Ona bunu süslü ve kolay gösterdi.

“Böylece onu öldürdü, bu yüzden hüsrana uğrayanlardan oldu”

Ana-babasını öfkelen direrek dünya, Allah’ı öfkelen direrek ahiret hüsrana uğradı. Kardeşini öldürdükten sonra onu ne yapacağını bilemedi. Çünkü Habil yeryüzünde ölen ilk Ademoğluydu. Cesedi kılıç kını ile sırtına yükledi.

(1) İbn Abbas’dan rivayet edildi. Abd b. Humeyd, İbni Münzir, İbni Ebi Hatim tahrir ettiler. Bakınız ed-Durru’l-Mensur: 6/113.

(2) Asıldan ziyadedir.

31- “Derken, Allah, ona, yeri eşiyen bir karga gönderdi.”

Yerden toprak kazıyarak ölü bir karganın üzerine serpiyordu.

“Nasıl gömeceğini göstermek için”

Örteceğini göstermek için.

“Cesedini”

Ölü bedenini.

“Kardeşinin”

Bunu gördüğü zaman şöyle dedi:

“Bana yazıklar olsun şu karga kadar olup da kardeşimin cesedini gömmekten aciz miyim? Artık o, pişman olmuştu.”

Onu sırtında taşımaş olmaktan.

32- “Bu nedenle”

Kabil’in yaptığı bu iş nedeniyle.

“Yazdık”

Farz kıldık.

“İsrailoğulları üzerine. Kim bir nefsi bir nefse karşılık olmaksızın”

Kıyas olmaksızın.

“Veya fesada”

Şirke karşılık olmaksızın.

“Yeryüzünde. Sanki bütün insanları öldürmüş gibi olur”

Sanki bütün insanları öldürmüş gibi, o da öldürülür. Ve tüm insanları öldürmüş gibi cehenneme girer.

“Kim de onu diriltirse”

Öldürülmesine engel olarak.

“Sanki bütün insanları diriltmiş gibi olur”

Ondan selamette olmaları nedeniyle. Çünkü o insanların kanını dökmeyi helâl görmez.

“Andolsun, onlara gelmişlerdir”

Yani İsrailoğullarına.

“Elçilerimiz, apaçık belgelerle”

Onlara getirdikleri belgelerde kesin doğruluk sahibidirler.

“Sonra bunun ardından onlardan bir çoğu yeryüzünde ölçüyü taşıranlardır”

Yani hakkın sınırını aşmışlardır.

33- “Allah’a ve Rasulüne karşı savaşanların cezası”

Yani Allah ve Rasulüne itaat etmeyip, onlara isyan edenler. Yani meşru imam ve ümmete karşı silahlı eyleme girişenler. Bu ayet Uraniler kıssasından¹ dolayı nazil olmuştur ki bu bilinen bir olaydır. Rasulullah’a (s.a.v.) bu işe girişenlere verilecek cezayı öğretmektedir.

(1) Buhari Tefsir’de tahrir etti. Fethu’l-Bari: 8/273; Müslim: 1671; Ebu Davud: 4363; Nesai Tefsirinde: 1/434.

“Ve yeryüzünde bozgunculuğa çalışırlar”

Adam öldürerek, mal gasbederek.

“Ancak öldürülmeleri, asılmaları ya da elleriyle ayaklarının çaprazca kesilmesi veya (bulundukları) yerden sürülmeleridir.”

Buradaki ev:veya ibahat içindir. İmam bu suçları işleyenlere mezkur cezalardan dilediğini verebilir. (Bulundukları) yerden sürülmelerinin anlamı, cezaevine hapse atılmalarıdır. Çünkü mahpus kişi, dünyadan çıkmış konumundadır.

“Bu onların aşağılanmalarıdır”

Rezillik ve skandaldır.

“Dünyada. Ahirette onlar için büyük bir azab vardır”

Bu, hakkında ayet inen kafirler içindir. Çünkü Uraniler dinden döndüler. Müslüman, bir cinayetten dolayı bunun cezasını dünyada çektiği zaman bu ahiret azabına kefarete olur.

34- “Ancak, sizin onlara güç yetirmenizden önce tevbe edenler başka”

Cezalandırmaya muktedir olmanızdan önce iman ederseler Allah, onlar için bağışlayıcı ve merhametlidir. Bu yakalanmadan önce iman eden müşrik içindir. İman ettikten sonra, tüm cezalar ondan sakıt olur. Meşru yönetime başkaldıran müslüman ise, yakalanmadan önce tevbe eder ve eman dilerse Allah’ın tüm cezaları ondan sakıt olur. Ancak Ademoğullarının hakları sakıt olmaz.

35- “Ey iman edenler, korkup sakının”

Azaptan.

“Allah’ın”

İtaat ile.

“O’na vesile arayın”

İtaatler ile Allah’a yaklaşın.

“Cihad edin”

Düşmanla.

“Onun yolunda”

“Umulur ki kurtuluşa erersiniz”

Kurtulmanız ve ebedi cennette kalmanız için.

36- “Gerçek şu ki, inkar edenler...”

Ayetin anlamı açıktır.

37- “İstiyorlar”

Kalpleriyle temenni ediyorlar.

“Ateşten çıkmayı.”

38- “Hırsız erkek ve hırsız kadının ellerini kesin”

Her ikisinin de sağ ellerini kesin.

“Kazandıklarına karşılık olarak”

Yaptıklarına karşılık.

“Ceza”

Kesin ve ibretlik ceza olarak.

“Allah’tan. Allah üstün ve güçlü olandır”

İntikam hususunda.

“Hüküm ve hikmet sahibidir”

Emrettiği kesme hükmü konusunda.

39- “Ancak kim işlediği zulümden sonra tevbe eder”

İnsanlara yaptığı zulümden.

“Ve düzeltirse”

Hırsızlıktan sonra davranışlarını düzeltirse.

“Allah onun tevbesini kabul eder”

O’na merhamet eder.

40- “Göklerin ve yerin mülkünün Allah’a ait olduğunu bilmiyor musun? O, kimi dilerse azaplandırır”

Küçük gûnahtan dolayı.

“Kimi dilerse bağışlar”

Büyük günahından dolayı.

41- “Ey Peygamber küfür içinde yarışanlar seni üzmesin”

Sana onlara karşı zafer kazancağın vaad edildi ki onlar münafıklardır.

Şöyle diyerek bunu onlara açıkladı:

“Kalpleri inanmadığı halde ağızlarıyla ‘inandık’ diyenlerle Yahudiler, kulak tutanlar”

Yani kulak tutanlar takımı.

“Yalana”

Yalanlamak için sana kulak tutarlar. Onun şöyle şöyle dediğini duyduk, derler.

“Sana gelmeyen diğer topluluk adına kulak tutanlar.”

Yani onlar seni dinlemeye gelmeyen diğerlerinin casuslarıdır. Topladıkları bilgileri onlara aktarırlar.

“Onlar kelimeleri yerlerine konulduktan sonra saptırırlar.”

Allah’ın her kelimeyi yerine koymasından sonra. Yani recm ayetini.

“Size bu verilirse onu alın, derler”

Yani Hayber Yahudileri; zina edeni kamçılarak hususunda. Bunlar “Sana gelmeyen diğer topluluk” olarak bahsedilen kimselerdir. Bunlar Kurayza Yahudilerini Peygamber’e (s.a.v.) göndererek ona evli zinakarın hükmünü sormasını isteyerek şöyle dediler: Eğer kamçı fetvasını verirse hemen kabul edin. Yok eğer recm fetvası verirse kesinlikle kabul etmeyin.”¹

“Size bu verilirse”

Yani kamçı fetvası.

“Onu alın”

Kabul edin.

“O verilmezse ondan kaçının”

Onunla amel etmekten.

“Allah kimin fitne(ye düşmesini) isterse”

Sapıklık ve küfrünü.

“Artık onun için sen Allah’tan hiçbir şeye malik olamazsın”

Allah’ın ondan azabını savamazsın.

“İşte onlar”

(1) Bakınız: İbni Cerir Tefsiri: 6/237; Sahihi Müslim: 1700 nolu hadis. Tefsiru’n-Nesai: 1/437.

Yani Allah’ın fitneye düşmelerini istediği kimseler öyle kimselerdir ki:

“Allah onların kalplerini arındırmak istemedi”

Niyetlerini muhlis kılarak.

“Dünyada onlar için bir aşağılanma”

Gizliliklerini ihlal ederek.

“Ahirette onlar için büyük bir azap vardır”

O da cehennemdir.

42- “Onlar, yalana kulak tutanlardır, haram yiyicilerdir”

Hüküm verirken rüşvet yerler. Yani, Yahudi hakimler yalana kulak verir ve yalancılar lehine hüküm vermek için onlardan rüşvet alıp yerler.

“Sana gelirlerse aralarında hükmet veya onlardan yüz çevir.”

Allah, peygamberini kendisine hüküm vermek için başvuran ehli kitab hakkında hüküm hususunda muhayer bırakmıştır. Sonra bunu **“Onlar arasında hüküm ver...”** ayeti ile neshetmiştir.

43- “Seni nasıl hakem kılıyorlar?”

Zaninin Tevrat’taki hükmünü ve cezasını bildikleri halde, nasıl oluyor da bu konuda senin hükmüne başvuruyorlar. Allah, peygamberi (aleyhisselamı) bu işe taaccüp ettiriyor.

“Orada Allah’ın hükmü var”

Yani, recm hükmü.

“Sonra bunun peşinden yüz çeviriyorlar”

Senin verdiğin recm hükmünden.

“Onlar degillerdir”

Recm’den yüz çevirenler.

“Mü’min degillerdir”

44- “Gerçek şu ki, biz Tevrat’ı, içinde bir hidayet olarak indirdik”

Sana gelerek sordukları hükmün açıklaması vardır.

“Ve nur”

Senin işinin hak olduğunun beyanıdır.

“Peygamberler onunla hükmederler”

Musa’dan İsa’ya kadar.

“Teslim olmuş kimseler”

Yevrat’ın hükümlerine boyun eğler.

“Yahudilere”

Küfürden tevbe edenler. Bunlar İsa zamanına kadar olan İsrailoğullarıdır.

“Rabbaniler”

Bilginler.

“Ahbar”

Fıkıhçılar.

“Korumakla görevli”

(Allah’ın kitabını korumakla yükümlü kılınanlar. Buna onunla amel etmek de denildi ki bu da onu korumak demektir.)¹

“Allah’ın kitabını ve onun üzerine şahitler idiler”

O’nun Allah’ın katından olduğuna şahitler idiler. Sonra Yahudilere hitap ederek şöyle buyurdu:

“İnsanlardan korkmayın”

Muhammed’in (s.a.v.) sıfatlarını ve recm ayetini izhar etmekten.

“Benden korkun”

Bunu gizlemekten.

“Ayetlerimi satmayın”

Hüküm ve farzlarımı.

“Az bir değere”

Bundan dünya metnini murad ediyor.

“Kim Allah’ın indirdiğiyle hükmetmezse, işte onlar, kafir olanlardır”

Yahudilerden Allah’ın hükmünü değiştirenler hakkındadır. Bu ve sonraki iki ayet müslümanlarla ilgili değildir.

45- “Biz onda, onların üzerine yazdık”

Tevrat’ta farz kıldık.

“Cana”

Öldürülen cana.

“Can, göze göz...”

Cana can kısas olduğu gibi, tüm organlar için de kısas yapılır.

“Ve yaralara kısas vardır”

Dudaklar, cinsiyet organları, ayaklar, eller gibi kısas yapılması mümkün olan tüm uzuvlara misliyle kısas uygulanır. Bu **“Göze göz, buruna burun”** tafsilinden sonra gelen bir tamim’dir.

(1) Za’da ziyade.

“Ama kim bunu sadaka olarak bağışlarsa o kendisi için bir kefarettir”

Kim affeder ve kısası terkederse, Allah’ın bağışlamasını ve büyük bir sevap kazanır.

46- “Onların ardından İsa’yı gönderdik”

Onu peygamberlerin izleri üzerine gönderdik.

“Yanlarındaki Tevrat’ı doğrulayıcı olarak”

Tevrat’ın hükümlerini doğruluyor ve insanları ona çağırıyordu.

“Ve ona içinde hidayet ve nur bulunan, önündeki Tevrat’ı doğrulayan ve muttakiler için yol gösterici ve öğüt olan İncil’i verdik”

Hidayet edici ve vaiz olarak.

47- “İncil sahipleri onunla hükmetsinler”

Yani onlara dedik ki: O zaman da bu kitapla hükmedin.

48- “Sana da, önündeki kitap(lar)ı doğrulayıcı ve ona bir şahit gözetleyici olarak Kitab’ı indirdik”

Yani kendinden önceki kitaplara şahit ve emin olarak (koruyucu ve gözetici olarak)¹

(1) Ayn’dan ziyade.

Ehli kitabın haber verdiği hususlar Kur’an’da varsa doğrulayın, yoksa yalanlayabilirsiniz.

“Öyleyse aralarında hükmet”

Yahudilerin arasında.

“Allah’ın indirdiğiyle”

Kur’an ve recm ile.

“Ve sana gelen haktan sapıp onların hevalarına uyma”

Yanında bulunan hakkı terkedip de, onların istek ve tutkularına uyma.

“Sizden herbiriniz için kıldık...”

Musa, İsa ve Muhammed (aleyhim ecmain)’in tüm ümmetleri için.

“Bir şeriat ve yol-yöntem”

Yol ve sünnet kıldık. Tevrat’ın şeriatı vardır, İncil’in şeriatı vardır ve Kur’an’ın şeriatı vardır.

“Eğer Allah dileyseydi sizi tek bir ümmet kılardı”

Tek bir iş ve İslam mileti üzerine.

“Ancak sizi denemek için”

Sınamak için.

“Verdikleriyle”

Size verdiği kitap ve sünnetler ile.

“Artık hayırlarda yarışın”

Salih (ve temiz¹) ameller işlemeye koşun.

“Tümünüzün dönüşü Allah’adır”

Siz ve ehl-i kitab.

“Hakkında anlaşmazlığa düştüğünüz şeyleri size haber verecektir.”

Din, feraiz ve sünen konusunda. Yani şüphelerin gidip, yakinin hasıl olacağı gün gelecektir.

49- “Allah’ın sana indirdiklerinin bir kısmından seni şaşırtmamaları için onlardan sakın.”

Seni haktan saptırıp kendi hevalarına uydurmasınlar.

Ayetin iniş sebebi şu olaydır.² Yahudi liderleri aralarında toplanarak “Haydi gidip Muhammed’i saptırmaya ve dininden döndermeye çalışalım” dediler ve onun huzuruna gelerek:

“Ey Muhammed! Bildiğin gibi, biz toplumumuzun liderleriyiz. Bizler senin dinine girersek diğer insanlar da bize uyarak sana tabi olurlar. Bizim düşmanlarımız var. Seni hakem tayin edelim ve sen de onlarla aramızdaki meselede bizim lehimize hüküm ver, böylece biz de sana iman edelim.”

Rasulullah (s.a.v.) onların bu tekliflerini kabul etmekten imtina etti ve Cenabı Hakk bu ayeti indirdi.

“Şayet yüz çevirirlerse bil ki, Allah bir kısım günahları nedeniyle onlara bir musibet tattırmak istemektedir.”

(1) Zı’da ziyade.

(2) Bu İbn Abas’ın kavlidir. İbn Cerir tahrir etti. 6/273. Bakınız: Siyretu İbn Hişam: 2/216; Esbabu’n-Nüzul sh. 229; Lübabu’n-Nükul: sh. 92.

Yani: Eğer iman etmekten ve Kur’an’ın hükmünü kabul etmekten yüz çevirirlerse, bil ki bu; Allah’ın, bazı günahları sebebiyle, onları dünyada cezalandırmakta acele etmesi nedeniyledir. Ahirette ise tüm günahlarının hesabını vereceklerdir. Onların dünyadaki azapları, yurtlarından topluca sürülmeleri olmuştur.

“Şüphesiz, insanların çoğu fasıktırlar”

Yani Yahudiler.

50- “Onlar hala cahiliyye hükmünü mü arıyorlar”

Yani yahudiler, cahiliyye halkı gibi zani hakkında Allah’ın vermediği başka bir hüküm mü talep ediyorlar?! Oysa onlar ehli kitaptırlar.

“Kesin bilgiyle inanan bir topluluk için hükmü, Allah’tan daha güzel olan kimdir?”

Yani kim kesin bilgi sahibi olursa, Allah’ın verdiği hükümlerde ne denli adil olduğunu görür.

Sonra müminleri yahudilere dost olmaktan sakındırdı ve ayet ile vaidde bulundu:

51- “Ey iman edenler, yahudi ve hristiyanları dostlar edinmeyin...”

52- “İşte kalplerinde hastalık olanları görürsün”

Yani Abdullah b. Ubey ve arkadaşlarını.

“Onlara koşuyorlar”

Ehli kitabın sevgisine ve müslümanlardan topladıkları haberleri onlara ileterek müslümanlara karşı yardımlarına koşuşturuyorlar.

“Zamanın, felaketleriyle aleyhimize dönüp bize çarpmasından korkuyoruz”

Durumların aleyhimize değişmesinden endişe ediyoruz. Bununla kuraklığı kastediyorlar. Zahire ve rızıklarının kesilmesinden, borç alamamaktan korkuyorlar.

“Umulur ki Allah, fetih getirecek”

Yani tüm muhaliflerine karşı Muhammed'e.

“Veya katından bir emir”

Münafıkların öldürülmeleri ve gizliliklerinin açıklanması hususunda.

“Onlar, nefislerinde gizli tuttuklarından dolayı pişman olacaklardır”

Yani nifak ehlinin gizlice yahudileri dost edinmeleri ve müslümanların sırlarını onlara nakletmeleri hususunu.

53- “İman edenler derler”

Allah münafıkların gizliliklerini açıkladığı zaman müslümanlar derler.

“Onlar mıdır?”

Münafıkları kastediyorlar.

“Olanca yeminleriyle Allah'a yemin edenler”

En galiz yeminlerle yemin ederler.

“Elbette sizlerle birlikte olduklarına ilişkin”

Mü'min olduklarına ve düşmanlarınıza karşı sizi desteklediklerine yemin ederler.

“Onların amelleri boşa çıkmıştır”

İşledikleri tüm hayırlar küfürleri yüzünden geçersiz olmuştur.

“Böylece hüsrana uğrayanlar olmuşlardır”

Ceheneme girerler ve müminler onların cennetteki yerlerine mirasçı olurlar.

54- “Ey iman edenler, içinizden kim dininden geri dönerse”

Allahu Teala, Peygamber'in (s.a.v.) vefatından sonra bazı kimselerin dinden döneceklerini bildiği için şöyle buyurdu:

“Allah, kendisinin onları sevdiği, onların da kendisini sevdiği bir topluluk getirir”

Bunlar Ebubekir (r.a.) ve dinden dönenlerle savaşan diğer arkadaşlarıdır.

“Müminlere karşı alçak gönüllü”

Tıpkı çocuğun babası, kölenin efendisi karşısındaki hali gibidir.

“Kafirlere karşı ise izzetlidirler”

Onlara karşı sert ve onurludurlar. Aynı yırtıcı bir kuşun avına karşı tavrı gibi.

“Allah yolunda cihad ederler ve kınayanın kınamasından çekinmezler”

Kafirleri gözeten ve onların ayıplamalarından çekinerek dini desteklemekten vazgeçen münafıklar gibi.

“Bu, Allah'ın bir fazlıdır”

Yani Allah (c.c.) için muhabbet duymaları, birbirlerine yumuşak ve alçakgönüllü kafirlere karşı ise sert ve onurlu olmaları, tüm bunlar, Allah'ın onlara fazlı iledir.

55- “Sizin dostunuz ancak Allah ve Rasulüdür”

Yahudilerin içlerinden müslüman olan kimselere ambargo koymaları üzerine Abdullah b. Selam şöyle dedi:

“Ya Rasulallah! Kavmimiz bizi terketti ve bizimle oturmamak üzere yemin ettiler” Bunun üzerine bu ayet indi. Abdullah:

“Dost olarak Allah'a, Rasulüne ve müminlere razı olduk” dedi.

“Ve rüku ediciler”

Yani nafile namaz.

56- “Kim Allah ve Rasulünü dost edinirse”

Allah'a itaat ederek, Rasulüne ve müminlere destek olarak.

“Hiç şüphe yok ki Allah'ın hizbi”

“Allah'ın askerleri ve dininin yardımcıları.

“Galip geleceklerdir”

Yahudilere galip geldiler ve onları yurtlarından sürgün ettiler. Allah ve Rasulünü dost edinen Abdullah b. Selam ve arkadaşları ise mekanlarında kaldılar.

57- “Ey iman edenler... edinmeyin”

Yahudi münafıkları dost edinen bazı kimseler hakkında nazil olmuştur.¹

“Dininizi alay ve oyun edindiler”

Kalplerinde gizledikleri küfrü alay ve oyun olarak dilleri ile izhar ediyorlardı.

“Ve kafirleri”

Yani arap müşrikleri ve Mekke'li kafirleri, dost ediniyorlardı.

“Allah'tan korkup sakının”

Onları kendinize dost edinmeyin.

(1) İbn Abbas'dan İbn Cerir tahrir etti: 6/292. Müellif Esbab sh. 232'de ve Suyuti Lübabu'n-Nukul sh. 93'de zikretti.

“Eğer inanıyorsanız”

Allah'ın vaad ve vaidine.

58- “Siz birbirinizi namaza çağırdığınızda”

Ezan ile insanları namaza çağırdığınız zaman.

“Onu alayv e oyun edinirler”

Aralarında gülüşerek, kaş göz hareketi yaparak müminlerle alay ederler.

“Bu, gerçekten onların akıl erdirmeyen bir topluluk olmalarındandır”

Eğer bu çağrıya icabet etselerdi eceler kazanırlardı, alaya almakla neler kaybettiler ve ne gibi günahlar kazandılar.

59- “De ki: “Ey kitap ehli, inanmamız sebebiyle mi bizden hoşlanmıyorsunuz...?” Ayet

(Yani: Hoşlanmıyor ve kerih görüyorsunuz.¹) Bir grup Yahudi Rasulullah'a (s.a.v.) gelerek, Ona peygamberlerden kimlere iman ettiğini sordu? Peygmaber (s.a.v.):

“Ben Allah'a, bize indrilene, İbrahim, İsmail, İshak, Yakub ve torunlarına indirilene, Musa ve İsa'ya verilen ile peygamberlere Rabbinden verilene iman ettik. Onlardan hiç birini diğerinden ayırdetmeyiz ve biz O'na teslim olmuşlarız”

İsa'nın ismi geçtiği için, Peygamber'in (s.a.v.) hübüvvetini inkar ettiler ve: Sizin dininizden daha kötü bir din bilmiyoruz, dediler. Bunun üzerine Cenabı Hakk şu kavlini inidirdi.

“NEfret mi ediyorsunuz”

Yani; bizim iman etmemiz, sizin de fasık olmanız nedeniyle bizden hoşlanmıyorsunuz. Yani kendimizin fisk içinde olduğunuzu bildiğiniz için, bizim de hak üzere olduğumuzu bildiğinizi için bizden nefret ediyorsunuz. Riaset ve bu yolla mal kazandığınız için dininizde ısrar ediyorsunuz.

“Ve sizin çoğunuz fasıktır”

Kavlinin takdiri,

“Çünkü çoğnuuz”dur vav, zaidtir. Mana; fışkıınızdan dolayı, bize iman ettiğimiz için kızılıyorsunuz.

(1) Zı'da ziyade.

60- “De ki: Haber vereyim mi?”

Yahudilerin.

“Sizin dininizden daha kötü bir din bilmiyoruz” sözlerine cevaptır. Allah (c.c.) şöyle buyurdu:

“Size haber vereyim mi?”

“Bundan daha kötüsünü”

Suçladığınız bu müslümanlardan.

“Ceza olarak”

Ceza ve sevap olarak.

“Allah katında ? Allah'ın kendisine lanet ettiği”

Yani Allah'ın kendisine lanet ettiği: Rahmetinden uzaklaştırdığı kimsedir.

“Ona karşı gazaplandığı ve onlardan maymunlarv e domuzlar kıldığı”

Yani Cumartesi halkı.

“Ve tağuta tapanlar” “Allah'ın lanet ettiği” lafzı üzerine atıftır.

“Tağuta tapanlar”¹

Güzel gösterdiği şeylere aldanarak şeytana itaat eden.

“İşte bunlar, yer olarak daha kötüdür”

Çünkü yerleri cehennemdir.

“Ve dümdüz yolan daha çok sapmışlardır”

Doğru yol, Hanefiyye dinidir. Bu ayetten sonra müslümanlar. Yahidileri: Ey maymun ve domuzlara tapanlar, diye ayıplamışlardır. Yahudiler verecek herhangi bir cevap bulamayarak sustular.

61- “Size geldiklerinde: ‘İnandık’ derler.”

Yani yahudi münafıkları.

“Oysa onlar inkarla girmişlerdir ve yine onunla çıkmışlardır”

Yani kafir olarak girip çıkmışlardır. Her iki hallerinde de küfür üzeredirler.

62- “Onlardan çoğunnu günahv e düşmanlıkta yarışıklarını görürsün”

Hata ve zulme cüret ederler ve ona koşarlar.

“Ve haram yiycilikte”

Hakkı gizlemek üzere rüşvet almakta idiler. Sonra bu kavliyle onların bu eylemlerini kötiledi.

(1) Asılda olmayan bir ziyadeliiktir. Diğerlerinde vahittir.

“Yapmakta oldukları ne kötüdür.”

63- “Değil miydi?” (Değil mi?¹)

“Sakındırmalı” Kötü işlerinden.

“Rabbine ve ahbar”

Alimleri ve fıkıhçıları.

“Yapmakta oldukları ne kötüdür.”

Onları kınamayı terkettikleri zaman.

64- “Yahudiler ‘Allah’ın eli sıkıdır’ dediler.”

Bize bol bol nimet vermiyor. Eli sıkıdır. Denildi ki: Yahudiler, Muhammed (s.a.v.)’a küfrettikten sonra, Allah onlara daha önce verdiği boluk ve refahı kısıtlamıştır. Bunu o zaman söylediler. Melunlar Allah’ı cimrilikle itham ederken “Allah’ın eli sıkıdır” dediler.

“Onların elleri bağlandı”

Yani cimri kılındılar ve cimrilik onların değişmez vasfı oldu. Onlar milletlerin en cimrileridir.

“Ve söylediklerinden dolayı lanetlendiler”

Dünyada cizye (ve zillet, aşağılık, sürgün²) ile cezalandırıldılar. Ahirette ise cehennem ile.

“Bilakis; O’nun iki eli açıktır”

Bunun anlamı: Cömertlik ve imam vasfında mübalağadır, denildiği gibi, geniş nimettir, tesniye çokluğa delalet eder.

“Lebbeyk ve sadeyk³” sözünde olduğu gibi de denilmiştir. Bazılarına göre ise Allah’ın iki nimeti yani, dünya ve ahiret nimetidir.

“Nasıl dilerse öyle infak eder”

Dilediği gibi rızıklandırır. Dilediği zaman kısar ve dilediği zaman genişletir.

“Andolsun, Rabbinden sana indirilen, onlardan çoğunun taşkınlıklarını ve inkarlarını arttıracaktır”

Sana Kur’an’da birşey indirilir indirilmez onu inkar ederler, böylece inkarları dahada artmış olur.

(1) A ve Za’da ziyade.

(2) Zı’da ziyade.

(3) Buhari’nin hac konusunda tahrir ettiği hadisten bir bölüm. Fethu’l-Bari: 3/324; Müslim: 1184.

“Biz de onların arasına düşmanlık ve kin salıverdik”

Yahudi gruplar arasına Allah onları birbirleriyle ihtilafı ve birbirlerine karşı nefret dolu kıldı. Aynen buyurduğu gibi:

“Sen onları birlik sanırsın, oysa kalpleri paramparçadır”

(Haşr:

59/14)

“Onlar ne zaman savaş amacıyla bir ateş alevlendirdilerse Allah onu söndürmüştür”

Her ne zaman ki seninle savaşmak istemişeler, Allah onları bundan döndermiş ve kalplerine korku salmıştır.

“Yeryüzünde bozgunculuğa çalışırlar”

Yani İslam’ı önlemeye ve peygamber’in (s.a.v.) kendi kitaplarında geçen ismini silmeye çalışırlar.

65- “Eğer ehli kitap iman etselerdi”

Muhammed’e (s.a.v.).

“Ve sakındırsalardı”

Yahudilik ve Hristiyanlıktan.

“Elbette onların kötülüklerini örterdik”

Müslüman olmadan önceki tüm günahlarını.

66- “Eğer onlar Tevrat’ı ve İncil’i ayakta tutsalardı”

Tevrat ve İncil’de ki seni tasdik eden ayetlerle amel etselerdi.

“Ve kendilerine indirilene”

Peygamberlerin kitaplarından.

“Elbette üstlerinden ve ayaklarının altından (sayısız nimeti) yiyeceklerdi”

Gökten yağmurlar yağacak ve yeryüzünde diledikleri her türlü nebatat bitecekti.

“İçlerinden mutedil bir ümmet vardır”

İman eden.

67- “Ey Peygamber, Rabbinden sana indirileni tebliğ et”

Yani kimseden çekinmeden ve sana indirdiklerimizin tamamını hoşlanmadığın şeylerle karşılaşmak korkusuyla sakın terketme. Sana indirdiğimiz herşeyi açıkça tebliğ et.

“Eğer (bu görevini) yapmayacak olursan, O’nun elçiliğini tebliğ etmemiş olursun”

Sana indirdiğim ayetlerden bir tanesini dahi gizlersen risalet görevini yapmamış olursun.

Yani eğer o bir kısmını tebliğ etmezse, hiçbirini tebliğ etmemiş gibi olur.

“Allah seni insanlardan koruyacaktır”

Yani kimse sana kötülük edemeyecektir. Müfessirler şöyle dediler: Rasulullah (s.a.v.) Yahudiler ve kafirler tarafından suikasta uğramaktan çekindiği için, açıkça onların dinlerini ayıplamıyor ve tanrılarına hakaret etmiyordu. Bu nedenle Cenabı Hakk:

“Ey Peygamber, Rabbinden sana indirileni tebliğ et” emrini indirdi. Rasullullah (s.a.v.):

“Ya Rab ben yalnızım, onların bana karşı birleşmelerinden korkuyorum, nasıl yapayım” diye niyaz edince Allahu Teala şu buyruğunu indirdi¹ **“Eğer (bu görevini) yapmayacak olursan, onun elçiliğini tebliğ etmemiş olursun. Allah seni insanlardan koruyacaktır. Şüphesiz, Allah, kafir olan bir topluluğu hidayete edrdirmez. Seni layanlayanı doğru yola irşad etmez.**

68- “Deki: ‘Ey kitap ehli, hiç bir şey üzerinde değilsiniz.”

Din itibariyle.

“Ayakta tutmadıkça”

Her iki kitaptada var olan Muhammed’e (s.a.v.) iman ve nimetini beyan. Cenabı Hakk’ın şu kavline kadar olan ayetin geri kalanının tefsiri daha önce geçti:

“Sen de kafirler topluluğuna karşı üzüntüye kapılma”

Diyor ki: Ehli Kitap seni yalanlıyorsa buna üzülme.

69- “Gerçek şu ki, iman edenler, yahudiler...”

Bu ayetin tefsiri Bakara suresinde geçti.

(1) İbni Cerir Mücahid’den tahrir etti: 6/307.

(2) Sh. 110’a bakınız.

71- “Bir fitne olmayacak sandılar”

Kendilerine ceza verilmeyeceğini, küfürde ısrarları nedeniyle ve peygamberleri yalanlamalarından dolayı azab edilmeyeceklerini sandılar.

“Körleştiler ve sağırлаştılar”

Hidayet’ten. Onu akledemediler.

“Sonra Allah, tevbelerini kabul etti”

Muhammed’i (s.a.v.) dosdoğru yola çağırıcı olarak göndererek.

“Sonra onlardan çoğunluğu körleştiler ve sağırлаştılar”

Muhammed (s.a.v.) hakkında gerçeği bildikten sonra.

“Allah yapmakta olduklarını görendir”

Peygamberlerin öldürülmesi yalanlanması gibi.

73- “Andolsun, ‘Allah için üçüncüsüdür diyenler küfre düşmüştür”

Yani üç tannrıdan üçüncüsüdür. Bunun anlamı: İsa ve Meryem’le beraber üçüncü bir ilahtır. İlahlığın bu üçü arasında müşterek olduğunu iddia ettiler ve kafirlerden oldular.

75- “Meryem oğlu Mesih, yalnızca bir elçidir. Ondan önce de elçiler gelip geçti.”

Yani: O ilah değil, bir elçidir. Ondan öncede elçiler vardı.

“O’nun annesi dosdoğrudur”

Rabbinin kelimeleri ve kitaplarını tastik etmiştir.

“İkisi de yemekyerlerdi”

Muradı şudur: Onların her ikiside et ve kandan müteşekkillerdi. Yer, içer ve tuvaletlerini yaparlardı. Bunlar Tanrının vasıflarından değildir.

“Bir bak, onlara ayetleri nasıl açıklıyoruz?”

Rububiyetimi onlara açıklıyor, tefsir ediyorum.

“Sonra bir bak, onlar ise nasıl çevriliyorlar?”

Ayetler tefekkür edildiği zaman ulaşılan haktan dönüyorlar.

76- “De ki:”

Hristiyanlara.

“Size yarara da, zarara da güç yetirmeyen, Allah’tan başka şeylere mi tapıyorsunuz?”

Yani Mesih’e. Çünkü buna ancak Allah’ın (c.c.) gücü yeter.

“Oysa Allah, işitendir”

Küfrünüzü.

“Bilendir”

Vicdanınızı.

77- “De ki: Ey Ehli Kitap”

Yani Yahudiler ve Hristiyanlar.

“Dininiz konusunda aşırı gitmeyin”

İsa konusunda aşırı gitmeyin. Yahudiler İsa’ya neette ileri gidrek onu kötölemişler. Hristiyanlar ise sevgi de ileri giderek onu tanrılaştırmışlardır.

“Haksız yere”

Hakka aykırı bir şekilde.

“Ve daha önce sapsmış, birçoğunu saptırmış bir topluluğu hevalarına uymayın.”

Yaubun da liderlerine. Yani heva ve arzularına uyarak çeşitli bidatler çıkaran geçmiş atalarınızın yoluna uymayın.

“Ve dümdüz yoldan kaymış”

Birçok sapıklıklarla. Dosdoğru yoldan çıkmış.

78- “İsrailoğlularından inkar edenlere, lanet edilmiştir.”

Yani Sebt (Cumartesi) ve Maide (sofra) halkına.

“Davud’un diliyle”

Yahudiler taşkınlık yapınca Davud (a.s.) şöyle demiştir: “Allah’ım onlara lanet et ve onları daha sonra gelenler için ibretlik kıl.”

Bundan sonra (Davud’un diliyle¹) maymunlara çevrildiler.

“Ve Meryemoğlu İsa’nın”

Aleyhisselam. Çünkü o, sofr a shabından iman etmeyenlere lanet etti. Ve şöyle dedi:

“Allah’ım onlara sebt’e lanet ettiğin gibi lanet et” domuzlara dönüştüler.

79- “Birbirlerine sakındırmıyorlardı”

Nehyetmiyorlardı.

“Yapmakta oldukları münkerlerden.”

(1) Zı’da ziyade.

80- “Onlardan çoğunu görürsün”

Yahudilerden.

“İnkara sapanlarla dostluklar kurarlar”

Mekke kafirleriyle.

“Kendileri için nefiserinin takdim ettiği şey ne kötüdür”

Ahiret yurdu için, Allah’ın gazaplandırarak ne kötü ameller takdim ettiler.

82- “Andolsun bulursun”

Ya Muhammed.

“İnsanlar içinde, mü’minlere en şiddetli düşman olarak Yahudileri.”

Peygamber’e (s.a.v.) olan hasetlerinden dolayı müminlere karşı kafirlere destek oldular.

“Onlardan, iman edenlere sevgi bakımından en yakın olarak da ‘Hristiyanlarız’ diyenleri bulursun.”

Yani Necaşi¹ ve Habeşistan’dan gleip, Rasullulah (s.a.v.) ile görüşen temsilcilerini ki bunlar iman etmişlerdir. Burada tüm Hristiyanlar kastedilmiyor.

“Bu”

(Yani; sevgi yakınlığı²)

“Onlardan (birtakım) papaz ve rahiplerin olması”

Yani İsa’nın, Muhammed’e (s.a.v.) iman edilmesi vasiyetini bilen alimler.

“Ve onların gerçekte büyüklük taslamamaları nedeniyledir”

Yahudiler ve putperestler gibi hakka uymaktan büyüklenmezler.

83- “elçiye indirileni dinlediklerinde.”

Yani Necaşi ve arkadaşları Kur’an’ı onlara ilk kez Habeş’e hicret eden Cafer b. Ebi Talib.

“Kaf. Ha. Ayn. Ya. Sad”

Ayetlerini okurken Necaşi ve arkadaşları dinlediklerinden dolayı hala ağlamaya devam ediyorlardı.

“Hakkı tanıdıklarından dolayı gözlerinin yaşlarla dolup taşıdığını görürsün.”

Şunu murad ediyor: Muhammed’e indirilen hakkın ta kendisidir.

(1) İbn Cerir, İbn Abbas, Mücahid ve Said b. Cübeyir’den tahrir etti: 7/1.

(2) Z’da ziyade.

“Derler ki: ‘Rabiniz inandık’ ve tasdik ettik.”

“Öyleyse bizi şahitlerle birlikte yaz”

Hakk ile şahadet eden ümmeti Muhammed (s.a.v.) ile beraber.

84- “Ne diye Allah’an inanmayalım?”

Allah’a imanı terketsek bundan ne kazanacağız?

“Ve bize haktan gelene”

Yani Kur’an.

“Ve”

Biz.

“Rabbimizin bizi katmasını umuyoruz.”

Ümmeti Muhammed ile beraber cennete. Yani Kur’an’a iman etmedikleri takdirde hiç bir kazançları olmayacağını ve cennete girme ümitlerinin gerçekleşmeyeceğini kastediyorlar.

85- “Böylece Allah, dediklerine karşılık olarak vardır.”

Yani “Bizi şahitlerle birlikte yaz” ve “Rabbimizin bizi katmasını umuyoruz” dileklerine karşı unlarak verdi.

“İçinde ebedi kalacakları, altından ırmaklar akan cennetler”

(Yani sevap¹)

“Bu, muhsinlerin karşılığıdır”

Muvahhidlerin.

Sonra ehli kitap ve başkalardan küfredenlere vaidde bulunarak şöyle dedi:

86- “İnkâr edenler ve ayetlerimizi yalanlayanlar, işte onlar, çılgın ateşin arkadaşlarıdır.”

87- “Ey iman edenler, Allah’ın sizin için helal kıldığı güzel şeyleri haram kılmayın.”

Bunlar¹ peygamber’in (s.a.v.) ashabından bir gruptur. Güzel yemeklerden yememek, günleri oruçlu geceleri de kıyam ile geçirmek ve nefislerini buna boyun eğdirmek üzere kendi kendilerine söz verdiler. Onlara bu tavırları aşırılık olarak belirtildi. Bu ayet ininde Rasulullah’a (s.a.v.) gelip:

“Biz bu sözümüzü yerine getirmek üzer eyemin etmiştik” dediler ve şu ayet indi:

89- “Allah sizi, yeminlerinizdeki boş sözlerden dolayı sorumlu tutmaz”

(1) Z’da ziyade.

(2) Bunlar on kişi idiler. Bunlar Ali b. Ebi Talib, Osman b. Mazun, Ebubekir Sıddık, Abdullah b. Mes’ud, Abdullah b. Amr, Ebu Zer el-Gıffari, Ebu Huzeyfe’nin kölesi Salim, Mikdad b. Seved, Selman el-Farisi, Makıl b. Mukarrin’dır.

Bakınız: Esbabu’n-Nüzul: sh. 237; İbni Cerir: 7/9; Lübabu’n-Nükul: sh. 97.

Buhari bunu muhtasar olarak zikretti. (Fethu’l-Bari: 8/276).

Bu kısmı Bakara suresinde tefsir ettik.¹

“Ancak yeminlerinizle bağladığınız sözlerden dolayı sizi sorumlu tutar”

Dil alışkanlığı ile değil, bir işi bağlamaamak amacıyla bile bile Allah’a adına yapılan yeminlerden dolayı sorumlu tutar.

“Onun kefareti”

Yemininizi bozmanın kefareti.

“On yoksulu doyurmak”

Her miskine bir müd (bu da 1.33 ratıl’dır²). Yani:

“Ailenizdekilere getirdiklerinizin ortalamasından”

Çünkü bu doymak için ortalama bir ölçüdür. Ve denildi ki: Buğday ve hurma gibi aileniz getirdiklerinizin en güzelinden yedin.

“Ya da onlar giydirmek”

İzar, rida, gömlek gibi giyeceklerle.

“Veya bir köleyi özgürlüğüne kavuşturmaktır”

Yani mümin bir köleyi. Kefaret sahibi bu üçünden birini seçmekte muhayyerdir.

“(Bunlara imkan) bulamayanlar için”

Yani on kişiyi yedirecek miktarda yemek bulamayan için.

“Üç gün oruç (vardır).”

“Yeminlerinizi koruyunuz”

Yemin etmeyin ettiğiniz yeminleri bozmaktan koruyun.

90- “Ey iman edenler, muhakkak ki içki”

Yani sarhoş edici olan içecekler.

“Ve kumar”

Her çeşidiyle kumar.

“Dikili taşlar”

Putlar.

“Fal okları”

Bu surenin başlangıcında³ zikredilen kismet okları.

“Pisliklerdir”

Pis ve çirkin işlerdir.

“Şeytanın işlerinden”

Şeytanın Ademoğullarını işlemeye sevkettiği

“Bunlardan kaçının”

Bu işlere yaklaşmayın.

(1) Bakınız sh. 168.

(2) Bu asıl ibaredir. Bevaki’de (üçte bir) şeklindedir.

(3) **“Ve fal oklarıyla kismet aramanız”** Bakınız. sh. 308.

91- “Gerçekten şeytan, içki ve kumarla aranızda düşmanlık ve kin düşürmek ister”

Bu çirkin işleri işleyenle arasında türlü türlü çirkinlikler, düşmanlıklar, aklın alamayacağı davranışlara yönelmek gibi hadiseler meydana gelir.

“Sizi, Allah’ı anmaktan ve namazdan alıkoymak”

Bu pis işler insanı Allah’ı zikretmekten ve namazdan alıkoymak.

“Artık vazgeçtiniz değil mi?”

(Emir anlamında istifham¹). Sahabeler “vazgeçtik” dediler. Sonra Allah’a itaatı emrederek şöyle buyurdu:

92- “Allah’a itaat edin, peygambere de itaat edin ve sakının”

Haram ve yasaklardan.

“Eğer yüz çevirerseniz”

İtaat etmekten.

“Bilin ki, elçimize düşen, ancak apaçık bir tebliğdir”

Onun görevi sadece tebliğ etmektir. İtaat edin, aksi takdirde cezaya müstehak olursunuz. İçki yasağını bildiren ayet gelince müslümanlar Rasulullah (s.a.v.):

“Ya Rasulallah, geçmişte içki içen ve kumar parası yiyen kardeşlerimiz hakkında ne dersin?” diye sordular. Burun üzerine şu ayet nazil oldu.²

93- “İman edenler ve salih amellerde bulunannlar için bir günah (sorumluluk) yoktur.”

Haram kılınmadan önce içki ve kumardan dolayı.

“Korkup sakındıkları takdirde”

Günahlar ve şirkten.

“Sonra korkup sakındılar”

Yani takvalarına, korkup sakınmalarına devam ettiler.

“Yine korkup sakındılar”

Kıllara zulmetmekten ona ihsanı katmakla beraber.

(1) Z’da ziyade.

(2) Buhari Tefsir’de tahrir etti. Fethu’l-Bari: 8/278; Müslim hadis no: 1748; İbn Cerir: 7/37; Hakim: 4/141; Nesai Tefsirinde: 1/447; Tirmizi el-Arida: 1/178.

94- “Ey iman edenler, Allah, avdan bir şeyle andolsun sizi deneyecektir”

Bu olay Hudeybiye senesi vaki olmuştur. Allahu Teala tarafından bir sınanma olarak, müslümanlar ihramlı bulundukları halde etraflarını bir süre kuş ve diğer av hayvanlar sarmıştı.

“Ellerinizin erişeceği”

Yani yavru ve küçük hayvanlar.

“Ve mızraklarınızın”

Yani büyükleri.

“Allah bilsin diye”

Allah görsün diye.

“Gaybte kendisinden kimin korktuğunu”

Yani kim görmediği halde Allah’ta korkuyor.

“Artık kim haddi aşarsa”

Avlanarak haddi aşarsa.

“Bundan sonra”

Yasaktan sonra.

“Onun için acı bir azap vardır.”

95- “Ey iman edenler, siz ihramlıyken avı öldürmeyin.”

Allah ihramlı kişinin avlanmasını haram kıldı. İhramlı olduğu sürece hiçbir şekilde avlanamaz.

“Sizden kim onu kasıtlı olarak öldürürse, cezası, hayvandan öldürdüğünün bir benzeridir.”

Yani öldürdüğü her hayvan için yaratılıştaki ona benzeyen bir hayvan kurban eder. Buna göre; deve kuşuna karşılık deve, yaban eşeğine karşılık inek, klere karşı koç kurban edilir.

“Bunada, adalet sahibi iki kişi hükmedecektir”

Av konusundaki cezaya iki salih kişi hüküm verecektir.

“Sizden”

Sizin (dininizden) olan. Bu iki kişi avlanan hayvana en çok benzer olan mümasil bir hayvan tespit edecekler ve bunun kurban edilmesine hükmedeceklerdir.

“Kabe’ye ulaşmış bir kurbanlık olarak”

Yani Mekke’ye geldiği zaman kurbanını keser ve bunu tasadduk eder.

“Veya yoksulları doyurmak veya onun dengi olan bir kafaaret vardır”

Yani bunun misli.

“Oruç tutmak”

Av öldürmüş bir ihramlı, benzer bir hayvan kurban kesmek bunun ücretini vermek, ücreti ile yiyecek alıp bunu tasadduk etmek veya her müd miktarınca birgün oruç tutmak şıklarından birisini seçmekte serbesttir.

“Böylelikle işlediğinin vebalini tatmış olsun”

Yaptığının cezasını görsün.

“Allah geçmişte olanı abğışladı”

Haram’dan önce tekrar ihramlı iken avlanmaya dönerse, aynı ceza ile karşılaşır. ve bu vaidir.

“Allah aziz üstün ve güçlü olandır”

Engelleyicidir.

“İntikam sahibidir”

Günahkarlardan.

96- “Deniz avı size helal kılındı”

Deniz içinde yapılan avlar. Bu helal, ihramlı ve ihramsız herkes için geneldir.

“Ve onu yemek”

Bu su çekildikten sonra geride kalanlar.

“Size ve (yeryüzünde) dolaşanlara bir yarar olarak”

Mukim ve yolcuya bir yarar olarak. Onu satar ve erzak olarak kullanırlar sonra ihramlı halde iken avlanma yaşağına döndü ve şöyle dedi:

“İhramlı olduğunuz sürece kara avı ise size haram kılınmıştır. O’na (götürülüp) toplanacağınız Allah’tan korkup sakının.”

Huzuruma varacağınız Allah’tan korkun.

97- “Allah, Beyt-i Haram olan Kabe’yi kıldı”

Yani bu ev içinde avlanmak yasak kılınarak burası hac ve hac rükunlarını yerine getirme bölgesi olarak belirlendi.

“Ve haram ayı”

Yani haram ayları. Cini lafzı ile zikredildi.

“Kurbanı ve boynundaki gerdanlıkları da”

Bunu bu surenin başlığında zikrettik. Bu cümle beytin (evin) zikredilmesinden sonra zikredildi. Çünkü bu haccin sebeplerindendir ve bununla beraber:

“Bu”

kelimesi zikredildi: Yani: Bu sürede size haber verdiğini peygamberlerin haberleri, münafık ve yahudilerin halleri ve diğer haberler, demektir.

“Allah’ın göklerde ve yerde ne varsa tümünü bildiğini..... bilmeniz içindir”

Ayet. Yani bu hiç bir şeyin Allah’a gizli kalmadığına delalet eder.

100- “De ki: pis ile temiz bir olmaz”

Yani helal ve haram.

“Pisliğin çokluğu ilgini çeksede”

Şöyle ki: Ehli dünya mal çokluğu ve dünya zinetini sever.

101- “Ey iman edenler, size açıklandığında sizi üzecek şeyleri sormayın”

Rasulullah'a (s.a.v.) bazı şeylere cevap vermemek istememesine rağmen, ısrarla soru sorulması üzerine nazil olmuştur. Rasulullah (s.a.v.) ısrarlı sorular karşısında kızarak minbere çıktı ve:

“Burada durdukça soracağınız herşeye cevap vereceğim” dedi.

Bunun üzerine Nesebi konusunda ayıplayan Beni Sehm'den bir adam ayağa kalkarak:

“Benim babam kimdir?” diye sordu. Peygamber (s.a.v.):

“Senin baban Huzafe'dir” buyurdu. Bir diğeri kalkarak:

“Ben neredeyim?” diye sordu.¹ Peygamber (s.a.v.):

“Cehennem'de” buyurdu. Bunun üzerine Cenabı Hakk bu ayeti nazil etti² ve onları, ahiretteki yerini sorup, “cehennem” cevabını alan adam gibi, yanıtından üzülecekleri sorular sormamaları hususunda men etti.

(1) Zı'da: “Babam nerede?”

(2) Buhari itisam'da tahrir etti. Fethu'l-Bari: 13/264; Müslim Had no: 2359; Tirmizi Tefsir Aridatu'l-Ahvazi: 11/180; İbn Cerir: 7/80.

“Ondan sorarsanız”

Yani, bilmek istediklerinizden.

“Kur'an indirildiği zaman”

“Size açıklanır”

Yani: Kur'an'ın indiği farz, yasak, hüküm ve açıklanması gereken meseleleri, işte bu hususları Kur'an indirildiği zaman sorarsanız bunlar size açıklanır.

“Allah onu affetti”

Yani gerekmediği halde Peygamber'e (s.a.v.) hoşuna gitmeyen sorular sormanızı geçmişte işledikleri bu tür davranışları affettiğini bildirerek, bunu tekrarlamaktan onları men etti.

“Allah bağışlayandır, yumuşak olandır”

Ceza vermede acele etmez.

Sonra onlara, yükümlü olmadıkları konularda sorular soranların hallerini haber verdi ve şöyle buyurdu:

102- “onu sormuştu”

Yani ayetleri.

“Sizden önce bir topluluk...”

Ayet. Yani İsa'nın kavmi sofraya istedikleri ve sonra bunu inkar ettiler. Salih'in kavmi ise deve mucizesi istemiş sonra bunu öldürmüşlerdi.

103- “Allah bahire'den birşey kılmamıştır.”

Yani böyle birşeyi ne vacip kılmış, ne de emretmiş değildir. Bahire: Beş batın doğuran dişi devenin kulağını keserek salıverirler ve artık o da binmez ve boğazlanmazlardı.

“Saibede”

Bir hastaları iyileştiği veya bir ihtiyaçları görüldüğü zaman nezir olarak putlara adadıkları deveye denilir.

“Vasile'de”

Koyun dişi doğurduğu zaman kendilerine, erkek doğurduğu zaman da putlarına ayırırlardı. Eğer ikisi birden doğarsa “kardeşine ulaştı” derler. Bu dişiden dolayı erkeğini de kurban etmezlerdi ki, vesile de bulur.

“Ham'da”

Bir erkek devenin dölünden on batın doğarsa, onun sırtını haram sayarlar ve hiçbir sudan ve otlaktan men etmezlerdi. “Onun sırtı yasaklandı” derlerdi. Bunuda putlara adarlardı.

“Ancak inkar edenler, Allah'a karşı yalan düzüp uyduruyorlar”

Bu hayvanların haram kılındığını söyleyerek Allah'a karşı yalan uyduruyorlar. Halbuki bunları Allah değil kendileri haram kılmışlardır.

“Onların çoğu”

Yani bu tür hayvanları onlara haram kılan liderlerine tabi olanların çoğu.

“Akıl erdiremezler”

Bunun liderleri tarafından Allah'a karşı bir yalan ve iftira olduğunu.

104- “Onlara Allah'ın indirdiğine gelin, denildiğinde”

Haram kıldıklarınızı helal kıran Kurcan'a.

“Atalarımız üzerinde bulduğumuz şey bize yeter derler”

Den olarak.

“Ya atları birşey bilmiyorlar ve hidayete ermiyor idilerse?”

Bakara suresinde açıklandı.¹

105- “Ey iman edenler siz kendinize bakın”

Günahlara düşmekten ve günahlarda ısrar etmekten nefiserinizi koruyun.

“Sapan size zarar veremez”

Ehli Kitaptan

“Siz doğru yola erişerseniz”

Sizler.

“Tümünüzün dönüşü Allah’Adır.”

Sizin ve size muhalefet edenlerin dönüşleri.

(1) 144. sh. bakınız.

“O, size yaptıklarınızı haber verecektir.”

Amellerinizin karşılığını verecektir.

106- “Ey iman edenler, aranızdaki şahitlik”

Bu ayet Temim Adiy ve Büdeyl olayı ile ilgili nazil olmuştur. Her üçü ticaret için Şam’a çıkmışlardı. Büdeyl hastalandı ve yanındaki mallarını dönüşte ailesine teslim etmek üzere diğer ikisine verdi. Onlar emanete hiyanet ederek bu mallar içinde gümüş bir kabı aldıktan sonra, geri kalanını Büdeyl’in ailesine verdiler. Büdeyl’in ailesi hiyanetlerini anlayıp, onları Rasulullah’a (s.a.v.) şikayet ettiler ve Cenabı Hakk bu ayetleri indirdi.¹ Ayetin anlamı: Size şahitlik etmesi için.

“Birinize ölüm gelip çatdığı zaman”

Ve vasiyet yapmak istediğiniz zaman.

“İçinizden adaletli iki kişiyi”

Vasiyet hususunda şahitlek yapmak üzere dininizden iki kişiy.

“Veya sizden olmayan başka iki kişiy”

Dininizden, eğer olmayan.

“Yolculukta” İseniz.

“Yeryüzünde size ölüm musibeti gelip çatınca”

Allah biliyor ki insan bazen yolculuğunda müslüman olmayan Ehli Kitaptan başkaları ile beraber olmak durumundadır. Bu durumda ölüm gelip çatınca ve vasiyetine şahitlik edecek müslüman bulamayınca, bu duruma.

“Veya sizden olmayan başka iki kişi” buyruldu. Müslüman bulamadığı takdirde (özellikle²) iki zimminin şahitliklerine başvurulabilir (Bu durumda o ki zimminin şahitlikleri kabul edilir³). Ve şöyle buyurdu:

“Şayet kuşkuhanacak olursanız namazdan sonra alıkoyarsanız, onlarda (size) onu hiçbir değere değıştirmeyeceğiz, diye Allah’a yemin ederler”

Yani tanıklıklarından şüphelenirseniz ve hiyanet etmelerinden korkarsanız ikinci namazından sonra onları alıkoyar ve Allah’ı hiçbir dünyevi değere satmayacağız ve şahitliğimiz dosdoğru yerine getireceğiz, diye yemin ettirirsiniz.

(1) Bu İbni Abbas’ın kavildir. Ondan İbni Cerir: 7/115, tahrir etti. Tirmizi’de İbni Abbas ve Temim ed-Dari’den tahrir etti ve bu garip hadistir dedi. İsnadı sahih değildir. el-Aırad: 11/182. Nuhar’da Nasihv e Mensuh sh. 164’de tahrir etti.

(2) A ve Zı’da ziyade.

(3) Zı’da ziyade.

“Akrabalar dahi olsa”

Eğer kendisi için şahitlik edilen akraba dahi olsa.

“Ve Allah’ın şahitliğini gizlemeyeceğiz”

Yani Allah’ın yerine getirilmesini emrettiği şahitliği.

“Aksi takdirde biz elbette günahkarlardan oluruz”

Eğer bu şahitliğimiz gizlersek. Bu ayet inince Rasulullah (s.a.v.) onlara yemin etmelerini emretti. Zira her ikisi de Hristiyan idiler. Büdeyl ise müsülman idi. Onlarda Büdeyl’den varislere teslim ettikleri maldan başka birşey almadıklarına ve birşey gizlemediklerine dair yemin ettiler. Bunun üzerien serbest bırakıldılar. Fakat gümüş kab üzerlerinden çıkınca, “biz bunu satın aldık” ediler. Bunun üzerine olay tekrar Rasulullah’a (s.a.v.) intikal etti ve bunun üzerine şu ayetler nazil oldu:

107- “Eğer bilgi sahibi olunursa”

Yani Aanlaşırsa.

“O ikisi aleyhinde kesin olarak günahı hak ettiklerine ilişkin”

Yani yeminlerini bozarak hiyanet ederlerse.

“Bu durumda haksızlığa uğrayanlardan iki kişi öbürlerinin yerlerine geçerler”

Varislerden -ki bunlar-.

“buna daha hak sahibidirler”

Yani vasiyete hak sahibi olanlar. Çünkü vasiyetde varisler daha hak sahibidirler.

“buna” Ölüye. Yani akrabaları. Yani onların yerine müteveffaya daha akın olan iki kişi kalkarak: şu iki zimminin hiyanet, yalan ve şahitliği tebdil ettiklerine dair Allah’a yemin ederler:

“Bizim şehadetimiz o ikisinin şehadetinden şüphesiz daha doğrudur”

Yani bizim yeminimiz onların yeminlerinden daha doğrudur.

“Biz haddi aşmadık”

Söylediklerimizle. Ne zaman ki bu ayet nazil oldu, müteveffanın yakınlarında iki kişi gelerek, diğer o iki kişinin hiyanet ettiklerine ve yalan söylediklerine dair yemin ettiler. Böylece gümüş kab ölünün akrabalarına verildi.

108- “Bu”

Yani bu olayla ilgili verilen hüküm ve yeminin reddi ile ilgili açıklama.

“Daha yakındır”

Şehadetten gerektiği gibi yerine getirilmesine.

“Veya korkmalarına”

Yani korkmalarına daha yakındır.

“Yeminlerin reddedilmesinden ölünün kendilerine vasiyette bulunduğu kimselerin yeminlerinden hiyanet ettiklerine ve yalan söylemelerine yemin edip rezil olmalarından.

“Allah’tan korkup sakının”

Yalan yere yemin etmekten veya emanete hiyanet etmekten.

“Ve dinleyin”

Öğütleri.

“Allah, fasıklar topluluğunu hidayete erdirmez”

Günaha devam edenleri doğruya erdirmez.

109- “Allah, elçileri toplayacağı gün”

Yani bu günü hatırlayın.

“Şöyle diyecek”

Onlara.

“Sizev erilen cevap nedir?”

Tevhid hususunda kavminiz size ne cevap verdi?

“onlar da bizim bilgimiz yoktur”

Dediler o günün dehşetinden dolayı cevap vermekten aciz kalırlar sonra akılları başına gelince kendilerine inanların lehine, inkar edenlerin de aleyhine tanıklık ederler.

110- “Allah şöyle diyecek: Ey meryemoğlu İsa..” Ayetin tefsiri daha önce geçti.¹ Şu kavline kadar:

“İsrailoğullarını senden geri püskürtmüştüm”

Yani seni öldürmekten.

(1) Bakınız sh. 213.

111- “Hani havarilere, vahy etmiştim...”

Yani ilham etmiştim.

112- *Havariler: ‘Ey Meryemoğlu İsa, Rabbin bize indirebilir mi?’

Kudretinden şüphe etmediler. Fakat bunun anlamı: Rabbin senin duanı kabul edip de, sana bir alamet ve doğruluğuna delalet olarak bize gökten bir sofraya indirebilir mi? İsa şöyle cevap verdi:

“Allah’tan korkun” Sizden önceki ümmetlerin istemedikleri şeyleri istemekten.

113- “(Havariler) Ondan yemek istiyoruz, dediler”

Yani bunun için soruyoruz.

“Kalplerimiz tatmin olsun”

Senin doğruluğuna olan yakinimiz daha da artsın.

“Ve buna şahitlerden olalım”

Allah’ın tevhidin ve senin risaletine ve.

114- “öncemiz ve sonramız için bir bayram olsun”

Yani biz ve bizden sonra gelenler bu sofranın indiği günü bayram olarak kutlayalım.

“Ve senden de bir belge olsun”

Senin Tevhid’ine ve peygamberinin doğruluğuna delil olsun.

“Bizi rızıklandır”

O sofraya üzerinde yiyecekler ile ve:

115- “Artık sonra sizden kim inkar ederse”

Yani sofranı inmesinden sonra.

“Ben onu gerçekten alemlerden hiç kimesiy azablandırmayacağım bir azabla azablandıracağım.”

Şunu murad etti. öyle bir azab türü ile ki, o zaman da dünyada hiç kimse böyle bir azabla azaplandırılmamıştır.

116- “Allah: Ey Meryemoğlu İsa, dediğinde”

Ey Muhammed Allah’ın kıyamet gününde İsa’ya şöyle diyeceğini:

“İnsanlara, beni ve annemi Allah’ı bırakarak iki ilah edinin, diye sen mi söyledin?”

Bu, Mesih’in onları yalanlaması için, Mesih’e karşı bunu iddia edenlere istifham anlamında tevbih’dir. Böylece onlar aleyhlerine hüccet ikame edilmemiştir.

“Seni tenzih ederim, dedi”

Kötülüklerden beri olduğunu.

“Sen bende olanı bilirsin”

Yani gizlediklerimi ve sırrımı bilirsin.

“Ama ben sende olanı bilmem”

Yani senin gizlediklerini ve senin nezdinde olanları ve bize bildirmediğini bilemem.

117- “Ben onların üzerinde bir şahidim”

Yani onların arasında bulunduğu sürece, yaptıklarına şahitlik ederdim.

“Ne zaman ki beni vefat ettirdin”

(Yani ne zaman ki beni semaya (yükselttin¹).

“Gözetleyici sendin”

Gözetleyen.

“Üzerlerindeki sen herşeyin üzerine şahit olansın”

Yani aralarında bulunduğum sürece benim onlara, beni yükselttikten sonra da onların benim hakkımdaki sözlerine şahidsin.¹

118- “Eğer onları azablandırırırsan”

Yani sana küfredenleri.

“Şüphesiz onlar senin kullarıdır”

Sen onlara karşı adilsin.

“Ve eğer onları bağışlarsan”

Yani onlardan tevbe edip, sana iman edenleri. Sen, dilediğini yapmaya kimsenin engel olamadığı Aziz’sin, bunda hikmet sahibisin.

119- “Allah dedi ki: Bugün”

Yani kıyamet günü.

“doğrulara yarar sağladığı” dünyada

“doğrululuklarının”

Çünkü o, sevap ve ceza verme günüdür.

“Allah onlardan razı oldu”

Kendisine itaat etmeleri nedeniyle.

“Onlarda ondan razı oldu”

Sevabı ile.

“İşte büyük kurtuluş budur”

Çünkü onlar cennet ile kurtuldular.

120- “Göklerin ve yerin mülkü Allah’ındır.”

Hristiyanların “Onunla beraber başka tanrılar da var” sözlerinden kendini yüce tuttu.

EN'AM SURESİ

Mekki'dir (165 ayettir¹)

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla

(1) Parantez içindeki kısımlar zı ve za nüshûlarına aittir.

1- “Hamd gökleri ve yeri yaratan, karanlıkları ve aydınlığı kılan Allah’adır.”

Gece ve gündüzü yarattı.

“Sonra, inkar edenler”

zikrettiği yaratıklardan vahdaniyetine dair kesin delillerin ikame edilmesinden sonra.

“Rablerine denk tutuyorlar”

Taş ve putları ve onunla beraber bunlara tapıyorlar.

2- “Sizi çamurdan yaratan O’dur”

Yani beşeriyetin babası olan Adem'i.

“Sonra bir ecel belirleyen”

Yani ölüme kadar ile noktalanan hayatın ecelini.

“Adı konulmuş ecel, O’nun katındadır”

Ölümde dirilişe kadar.

“Sonra siz”

Bundan sonra, ey müşrikler!

“Kuşkuya kapılıyorsunuz”

Şüpheye düşüyor ve dirilmeyi inkar ediyorsunuz. Şunu murad ediyor ilk kez yaratan, onu diriltmeye de kadirdir.

3- “O Allah’tır”

Yani yüce ve tek başına yöneten mabud’dur.

“Göklerde ve yerde”

4- “onlara Rablerinin ayetlerinden bir ayet gelmeyi versin”

Yaratılışı, gece ve gündüzün yaratılmaları gibi vahdaniyetine delalet eden.

“Mutlaka ondan yüz çevirirler”

O hususta düşünmekten vazgeçerler.

5- “Muhakkak ki yalanladılar”

Yani Mekke’li müşrikler.

“kendilerine hak gelince”

Yani Kur’an

“Fakat alaya aldıklarının haberleri onlara gelecektir”

Yani alaya aldıklarının haberleri ve bunun cezası.

6- “Görmüyorlar mı?”

O kafirler.

“Kendilerinden önce nice nesilleri yıkıma uğrattık.”

Nesil ve toplumları.

“Bizi sizi yerleşik kılmadığımız bir biçimde onları yeryüzünde yerleşik kıldık”

Size vermediğimizi kadar onlara nice malları köleler ve nimetler verdik.

“Göğü yağdırdık”

Yağmur.

“Üzerlerine sağanak olarak”

Sağnak yağmurlar yağdırdık.

“Ama günahları nedeniyle biz onları yıkıma uğrattık.”

Küfürleri nedeniyle.

“Var ettik”

“Onlardan sonra başka nesiller”

Bu, dirilmeyi inkar edenlere karşı getirilen bir hüccettir.

7- “Senin üzerine indirsek bile”

Ayet Mekke müşrikleri şöyle dediler: Bize, gökyüzünden gözlerimizle görebileceğimiz (bütün bir¹) kitap getirmediğin sürece sana iman etmeyiz.” Allahu Teala şöyle buyurdu:

“Eğer sana bir kitap indirsek”

Yani yazılı olarak.

(1) Zı’da ziyade.

“Kağıtlarda”

Yani sahifelerde.

“Ve ona elleriyle dokunsalar”

Bunu elleriyle dokunup kontrol etseler.

“İnkâr edenler, kesinlikle: Bu apaçık bir büyüden başkası değildir.” derler. Gökten böyle bir kitap indiğini gözleriyle görüp elleriyle muayene etseler dahi “Bu sihirdir” derler. Allah onların bu şekilde deliller reddettiklerini haberv erdi.

8- “Ve derler ki: ‘Ona bir melek indirimeli değil miydi?’”

Gözleriyle görecekları bir meleğin gelip O’nun nübüvvetine tanıklık etmesini talep ettiler. Allah (c.c.) şöyle buyurdu:

“Eğer bir melek indirilseydi, elbette iş bitirilmiş olurdu”

Köklerinin kazanacağı bir azap ile helak edilirdilerdi. Tıpkı daha önce Allah’tan çeşitli mucizeler isteyip de sonra bunlara iman etmeyen kavimlerin helakı gibi.

“Ve sonra kendilerine göz açtırılmazdı”

Tevbe ve başka şey için mühlet verilmezdi.

9- “Onu eğer bir melek kılsaydık”

Yani. Eğer onların talep ettiği gibi, peygamberin risaletine tanıklık eden bir melek kılsaydık.

“Elbette erkek kılardık”

Yani erkek suretinde. Çünkü onların meleği kendi asli suretin üzere görmeleri mümkün değildir. Çünkü insanların gözleri melekleri görece yapıda değildi. Bu nedenle cİbril, Rasulullah (s.a.v.) dihye el-Kelbi’nin suretinde gelirdi.

“Ve mutlak katmakta oldukları (şüpheleri) yine katardık”

Bu gerçekten bir melek midir, insan mıdır diye yine şüpheden kurtulamazlardı. Yani onlar açıklama hali değil katma hali istediler. Sonra Allahu Teala şöyle buyurarak peygamberini teselli etti.

10- “Andolsun, senden önceki elçiler de alaya alındı.”

Yalanladılar ve sihirle itham edildiler.

“Kuşatıverdi”

Çepeçevre.

“Alay edenleri”

Peygamberlerden alay edenleri.

“Alaya aldıkları şey.”

Vuku bulmasını inkar ettikleri azab.

11- “De ki”

Onlara, Ey Muhammed.

“Yeryüzünde gezip dolaşın”

Yolculuk yapın.

“Sonra bakın”

Yani ibret alın.

“Sonları nasıl oldu”

Peygamberleri yalanlayanların.

Yani yolculuk yaptıkları zaman geçmiş kavimlerini başlarına gelenleri görüyorlardı. Aynı şeyin kendi başlarına gelmesinden korkutulmuşlardır.

12- “De ki: ‘Göklerde ve yerde olanlar kimindir’.”

Cevap vermezlerse:

“De ki: ‘Allah’ındır’ O, rahmeti kendi üzerine yazdı”

Nefsine rahmeti gerekli kıldı. Bu insanlara ödnüş imkanı vermek amacıyla yapılan bir yumuşaklık ve lütuf izharıdır.

“Elbette toplayacaktır”

Yani Allah elbette toplayacaktır.

“Kıyamet gününe”

Yani sizi inkar ettiğiniz bugüne katacaktır. Sizi ve onu elbette toplayacaktır. Sonra başka bir başlangıç yaptı ve şöyle buyurdu:

“Nefislerini hüsrana uğratanlar”

Onu şirk ile yıkıma uğratanlar.

“Onlar inanmayanlardır.”

13- “Geceleyin ve gündüzün barınan herşey O’nundur.”

Yani gece ve gündüzde mevcut olan ve gece ve gündüzün kapsadığı herşey. Yani, tüm mahlukat.

14- “De ki: Gökleri ve yeri yaratan Allah’tan başkasını mı veli edineceğim.”

Göklerin ve yeri yoktan var eden.

“O, besleyendir, beslenmez”

Rızıklandırır,f akat kimse tarafından rızıklandırılmaz.

16- “Kim ondan alıkonulursa”

Yani azaptan.

“O gün”

Kıyamet gününde.

“Elbette onu esirgemiştir.”

Allah ona merhamet etmiş ve esirgemiştir.

17- “Şayet Allah sana bir zarar dokunduracak olursa...”

Ayet. Yani: sana hastalık,f akirlik gibi zararlar.

18- “o, kahredici olandır”

Kendisini hiçbir şeyin aciz bırakamadığı kahredici olandır.

“Kulları üzerinde”

O kahrı ile onların üzerine hakim olmuştur. Onlar ise onun hizmeti ve yönetimi altındadırlar.

19- “De ki: Şahitlik bakımından hangi şey daha büyüktür.”

Bu ayet. Mekke’li müşrikler Peygamber’e (s.a.v.):

“Bize nübüvvetien tanıklık edecek kimseler getir.” Ehli Kitap bile seni yalanlıyor demeleri üzerine nazil olmuştur: Allahu Teala, Peygamberi Muhammed (s.a.v.)’a onlara sormasını ve sonrada onlara haber vermesini emretti.¹

(1) Bu Mücahid’in kavlidir. ibn Cerir tahrir etti. 7/162.

“Allah benimle sizin aranızda şahiddir.”

Yani göklerin ve yerin karanlıklar ve yadnılığın yaratıcısı olduğunu itiraf ettiğiniz Allah, deliler ikame ederek ve Kur’an göndererek benim nübüvvetime şahitlik etmektedir.

“Bana şu Kur’an’ı vahyetti”

Lafzı, nazmı ve geçmiştenve gelecekte verdiğ i haberler iel mucize olan Kur’an’ı.

“Uyarman için”

Korkutman için.

“Kendisiyle”

Allah’ın küfre azabını.

“Ve kime ulaşırsa”

Yani sizden sonra Kur’an kime ulaşırsa. Kur’an kime ulaşmış ise sanki Muhammed aleyhisselam’ı görmüş gibidir. De ki:

“Gerçekten Allah’la beraber başka ilahların da bulunduğu siz mi şahitlik ediyorsunuz?”

İnkâr anlamıda istifham.

“De ki: Ben şahitlik etmem...” Ayet.

20- “Bizim kendilerine kitapv erdiklerimiz...”

Bakara suresinde tefsir edildi.¹

21- “Allah’a karşı yalan uydurup iftira düzenlerden daha zaim kimdir”

Yani Allah’a karşı yalan uydurandan daha zalim kimse yoktur. Yani şu cümlesinde belirttiği kimselerden:

“Onlar, çirkin bir hayasızlık işlediklerinde: ‘Biz atalarımız bunun üzerine bulduk. Allah bunu bize emretti’ derler....”

(A’raf: 7/28)

Ayet.

“Veya onun ayetini yalanlayandan”

Kur’an’ı ve Muhammed aleyhisselam’ı.

“Hiç şüphesiz o zalimler kurtuluşa eremezler.”

Rabbinin rububiyetini inkar eden ve elçilerini yalanyanlar, bunlar kendilerini yıkıma sürükleyerek nefislerine zulmettiler.

(1) Bakınız sh. 137.

22- “Gün”

O günü zikret.

“Tümünü toplayacağız sonra şirk koşanlara diyeceğiz ki: ‘Nerede o ortak koştuklarınız?’”

Putlarınız ve tanrılarınız?

“Birşey sorup da”

Bunların size şefaate edeceklerini. Bu tevbihi sualıdır.

23- “Sonra fitneleri olmadı”

Yani putları sevmeleri ve onlar yüzünden fitneye düşmelerinin sonucu

“ancak”

Ondan teberri ettiler ve

“Rabbimiz olan Allah’a andolsun ki, biz müşriklerden değildik.”

24- “Bak”

Ya Muhammed.

“Kendilerine karşı nasıl yalan söylediler”

Şirk koştuklarını ahirette inkar ederk.

“Ve kayboldu”

Ve bu nasıl kayboldu: Zail ve batıl oldu.

“düzmekte oldukları şey, kendilerinden”

putlara ibadetleri.

25- “onlardan”

kafirlerden.

“Sen dinleyenler vardır”

Kur’an’ı okuduğunu zaman.

“Kalpleri üzerine katkat örtüler kıldık”

perdeler.

“Onu kavrayıp anlamalarına”

Onu anlamasınlar ve hakkı bilmesinler diye.

“Ve kulaklarında bir ağırlık”

Ağırlık ve sağırılık duyduklarından hiçbir şey anlamaz ve faydalanamazlar.

“Onlar, hangi “apaçık belgeyi” görseler”

Senin doğruluğuna delil olan:

“Yine ona inanmazlar”

Bu onların imandan uzaklık halleridir.

“Öyleki sana geldiklerinde, seninle tartışmaya girerler”

(Dinde sana hasımlık güderler)¹

“İnkâr etmekte olanlar, derler”

Onlardan inkar edenler.

“bu” bu, değildir.

“öncekilerin uydurma masalarından başka bir şey”

Geçmiş milletlerin kitaplara yazdıkları hikayelerinden başka birşey değildir.

26- “onlar, alıkoyarlar”

İnsanları Muhammed’u uymaktan.

“Ve kendileri kaçarlar”

Uzaklaşırlar.

“ondan”

Ona iman etmezler.

“Uğratmazlar”

“Yalnızca kendi nefislerinden başkasını yıkıma”

Mütemadiyen Allah’a isyan ederek.

“Ama şuurunda değildirlər”

Bunu bilemezler.

27- “onlar bir görsen”

Ey Muhammed.

“Ateşin üstünde durduklarında.”

Yani ateşin üstünde sırat üzerinde bekletildiklerinde.

“Keşke geri çevrilseydik”

Dünyaya geri dönderilerek iman etmeyi temenni ettiler.

“Yalanlamasaydık”

Yani biz yalanlamasaydık.

“Rabbimizin ayetlerini”

Muayereden sonra.

“Ve müminlerden olsaydık”

(1) Zı’da ziyade.

(2) İbn Abbas şöyle dedi: Ebu Talib hakkında inmiştir. Müşriklere karşı Rasulullah’a (s.a.v.) destek oluyar, ancak, g etirdiklerinden uzak duruyordu.

Bu Hakim: 2/315’de tahrir etti ve iki şeyhin şartına göre sahihtir dedi. Zehebi bunu kabul etti.

Müellif Esbab sh. 247’de zikretti. İbni Cerir: 7/173.

Bu daha da yalanlamama ve iman etme garantisi verdiler.

Allahu Teala şöyle buyurdu:

28- “Bilakis”

Mesele onların geri dönmeyi temenni ettikleri gibi değildir.

“Önceden saklı tuttukları kendilerine açıklandı”

Kendilerinin şirk koştuklarını inkar ettiler. Allah (c.c.) onların organlarını konuşdurarak, aleyhlerine şirk koştuklarına dair şahitlik yaptırdı. Bunun manası ahirette rezillikleri ortaya çıktı ve gizledikleri şeyler ortaya çıktı.

“Şayetg eri çevrilseler bile, sakındıkları şeye geri döneceklerdir”

Men edildikleri şeye.

“Kendisinden”

Şirkten. Kendileri hakkınad önceden bu hüküm verilmesi hakkında ve şakilerden olmak üzere yaratılmaları nedeniyle.

“Çünkü onlar, gerçekten yalancılardır”

(Rabbimizin ayetlerini yalanlamazdık) derlerken.

29- “Dediler ki”

Yani kafirler.

“Bu dünya hayatımızdan başkası yoktur...” Ayet

Öldükten sonra dirilmeyi inkar ettiler.

30- “Rablerinin karşısında durduklarında onları bir görsen”

Rablerini zarureten bildiler ve dinildi ki: Rablerinin karşısında sorgulanmak ve azarlamak üzere durdular. Bunu şu kavlide tekit etmektedir.

“Bu gerçek değilmi?”

Yani bu diriliş. Artık bunun onlara hiçbir fayda vermeyeceği bir zamanda, dirilişi tasdik ediyorlar ve şöyle diyorlar:

“Evet, Rabbimiz!”

Allahu Tealada şöyle diyor:

“Öyleyse inkar edegeldikleriniz nedeniyle azabı tadın”

Küfrünüz nedeniyle.

31- “Allah kavuşmayı yalan sayanlar, doğrusu hüsrana uğramışlardır”

Diriliş ve Allah’a dönderilecek.

“öyleki, saat apansız onlara geliverince”

Aniden.

“onda (dünyada) sorumsuzca yaptıklarınızdan dolayı yazıklar olsun bize, derler”

Dünyada ahiret amelini ihmal ve terkettik.

“Onlar, günahlarını sırtlarına yükleneceklerdir”

Şöyle ki kaafir kabrinden çıktığı zaman, ameli en çirkin bol görüntü ve koku suretinde ona yönelirsek. Ben senin kötü amelini. Dünyada sen bana biniyordun, şimdi ise ben sana bineceğim, der.

“Dikkat edin, o işleyip yüklendikleri ne kötüdür”

Yükleyenler ve yükledikleri ne kötüdür!

32- “Dünya hayatı yalnızca bir oyun ve bir oyalanmadan başkası değildir”

Çünkü oyun ve oyalanma gibi o da, sen bulur ve yok olur, tadılmış bir lezzet olarak kalır.

“Ahiret yurdu ise”

Cennet.

“Korkup sakınanlar için daha hayırlıdır”

Şirk.

“Yine de akıl erdirmeyecek misiniz?”

(1) İbn Cerir Süddi’nin kalamından tahrir etti: 7/278.

Bunun böyle olduğuna. Onun için yorulmayın.

Sonra Kureyş’in yalanlamalarından dolayı Peygamber’i (s.a.v.) teselli etti ve şöyle buyurdu:

33- “Kesin olarak biliyoruz ki, onların söyledikleri seni gerçekten üzüyor.”

Açıktan senin yalancı ve müfteri olduğunu söylemeleri.

“Doğrusu onlar, seni yalanlamıyorlar”

İçlerinden senin doğru söylediğini biliyorlar (fakat bunu saklıyorlar).

“Ancak zalimler, Allah’ın ayetlerini inkar ediyorlar”

Bildikten sonra Kur’an’ı inkar ediyorlar.

Cenabı Hakkın:

“Vicdanları kabul ettiği halde zulüm ve büyükleme dolayısıyla bunları inkar ettiler...”

(Neml: 14)

buyurduğu gibi, hakka uymamakta inat eden kafirler hakkında nazil olmuştur.

34- “Andolsun senden önce de elçiler yalanlandı, yalanlandıkları şeye sabrettiler”

Sevabımı umarak.

“Eziyete uğradılar”

Öyle ki testere ile kesildiler, ateşe atılıp yakıldılar.

“Onlara, yardımımız gelinceye kadar”

Yalanları yıkıma uğratarak onlara yardım edinceye kadar.

“Allah’ın sözlerini değiştirebilecek yoktur”

Hükümünü bozacak kimse yoktur ve o şu sözüyle, peygamberlere yardım etmeye, onlara zafer vermeye hükmetti:

“Allah yazdı mutlaka ben ve peygamberlerim galip geleceğiz.”

(Mücadele: 21)

“Andolsun, gönderilenlerin haberlerinden bir bölümü sana da geldi”

Yani Kur’an’da peygamberlere nasıl yardım ettiğimiz ve kavimlerini helak ettiğimizi bildiren haberler.

35- “Eğer ağır geldiyse”

Büyük ve ağır geldiyse.

“Sana, yüz çevirmeleri”

Sana ve Kur’an’a yüz çevirmeleri. Şöylete: Rasulullah (s.a.v.) kavminin iman etmesini çok arzuluyordu. Bu nedenle kendisinden bir mucize istedikleri zaman, iman etmeleri umuduyla, bunu onlara göstermek istiyordu. Ve bunun üzerine Allah (c.c.) şöyle buyurdu:

“Gücün yetiyorsa, açmaya”

Tünel

“Yeryüzünde, veya merdiven”

Asansör.

“Gökyüzünde, bir ayet getirmek için”

Gücün yetiyorsa bunu yap. Yani, sen bir beşersin. Mucize getirmeye gücün yetmez. Senin, Allah hükmünü verinceye kadar sabretmekten başka bir çaren yoktur.

“Eğer Allah dileseydi, onların tümünü hidayet üzere toplardı”

Yani, aynı daha önce onlar hakkında verdiğim hükümden dolayı, imanı terketmişlerdir. Eğer dileseydim herkes iman üzere toplanırdı.

“Öyleyse sakın cahillerden olma”

Onlardan bazıları sana iman ettikleri gibi, bazıları da etmeyeceklerdir. Tümü hidayet üzere toplanmayacaktır.

Bu hallerini kınamak amacıyla gır bir dille cevap verdi:

36- “Ancak icabet eder”

Yani imare icabet eder.

“dinleyenler”

Onlar Kur'an'a kulak verip Allah'ın kulağını mühürlediği kafir, hakkı nasıl dinleyecektir?!

“ölüler”

Yani Mekke kafirleri.

“Onları da Allah diriltir. Sonra O'na döndürülürler”

Ona dönerler ve amellerinin karşılığını görürler.

37- “Dediler”

Yani Kureyş liderleri.

“Değli miydi?”

Gerekmez mi?

“Ona Rabbinden bir ayet indirilmeli”

Yani, Onun nübüvvetine tanıklık edecek bir meleği kastediyorlar.

“Deki: Şüphesiz Allah, ayet indirmeye güç yetirendir”

Ancak onların çoğu bilmezler.

Bunun kendileri için nasıl bir bela getireceğini. Bu bela da şu ayette zikredilen husustur: (Eğer bir melek indirilseydi, elbette iş bitirilmiş olurdu...)¹

38- “Yeryüzünde hiç bir canlı ve iki kanadıyla uçan hiçbir kuş yoktur ki”

Yani tüm hayvanlar. Çünkü hayvanlar bu iki halden biri üzerinedirler.

“Sözün gibi ümmetler olmasın”

İsimleriyle bilinen sınıf sınıf yaratıklar. Hayvanlardan kuş, geyik. Kurt gibi her cins hayvan bir ümmettir e canlılardan insan olarak bilinen Ademoğulları gibi her tür bir ümmettir.

“Biz kitapta hiçbir şeyi noksan bırakmadık”

Kitapta kulların ihtiyaç duyabilecekleri her şeyi nas olarak veya delalet olarak veya mücme veya mufassal olarak açıkladık. Şu kavlinde buyurduğu gibi:

“Biz kitabı sana, herşeyin açıklayıcısı olarak indirdik...”

(Nahl:

16/89)

(1) Bu surenin ayeti: 8.

Yani: Dini bakımdan ihtiyaç duyulan herşeyi.

“Sonra onlar Rablerine”

Yani bu ümmetler.

“Toplanacaklardır.”

39- “Bizim ayetlerimizi yalanlayanlar”

Muhammed'in (s.a.v.) getirdiklerini.

“Sağırdırlar”

Kur'an'dan. Faydalanacak bir şekilde dinlemiyorlar.

“Dilsizdirler”

Kur'an'dan. Ondan konuşmazlar. Sonra bunların kendi mesreti ile bu duruma düştüklerini haber verdi.

“Allah, kimi dilerse onu şaşırtıp saptırır, kimi dilerse de onu dosdoğru yol üzerinde kılar.”

40- “De ki”

Ey Muhammed. O Allah şirk koşanlara.

“Gördünüz mü?”

Manası. Bana haber verin.

“Eğer size Allah'ın azabı gelirse”

Yani ölüm.

“Veya saat gelirse”

Kıyamet.

“Allah'tan başkasına mı yalvaracaksınız?”

Yani Allah'ı bırakıpta taptığınız bu putlar e taşlara mı çağıracaksınız?!

“Eğer doğru sözlüler iseniz”

“Gördünüz mü?”

Kavline cevaptır. Çünkü bu bana haber verin anlamındadır. Sanki şöyle denildi: Eğer doğru sözlüler iseniz, bana haber verin bakalım. Bir belaya uğradığınızda kime dua eder, kimi çağırırsınız?

41- “Hayır”

Yani bilakis ondan başkasına dua etmezsiniz.

“Yalnızca O'nu çağırırsınız, dilerse kendisini çağırdığınız şeyi açar (giderir).”

“Dilerse ve unutursunuz”

Terkedersiniz.

“Şirk koşmakta olduklarınız”

Putları ve onları çağırmasınız.

42- “andolsun, senden önceki ümmetlere gönderdik.”

Peygamberler ve onları inkar ettiler.

“Ve onları dayanılmaz zorluk ile çeviriverdik”

Yani aşırı yoksulluk ile.

“Ve sıkıntılar”

Açlık ve hastalıklarla.

“Umulur ki yalvarırlar”

Boyun eğmeleri ve korkmaları için.

43- “Gerekmez miydi?”

Soru.

“onlara zorluğumuz geldiği zaman”

Azabımız.

“Yalvarmaları”

Boyun eğmeleri. Mana: Boyun eğmediler.

“Ama onların kalpleri katılaştı”

Ve küfürleri üzerien kaim oldular.

“Ve şeytan onlara süslü gösterdi.”

Sapıklık hallerini ve bu halleri üzerine ısrarla devam ettiler.

44- “Derken kendilerine hatırlatılanı unuttuklarında.”

Kendilerine yapılan vaizleri terkettiklerinde.

“onların üzerlerine herşeyin kapılarını açtık.”

Yaşadıkları sıkıntılardan sonra, nimet ve mutluluk kapılarını.

“Öyleki kendilerine verilen şeylerle ‘sevince kapılıp şımarınca’ onları yakalayiverdik. Bu sevinç ve şımarıklık hali üzerine. Pişmanlıkları daha şiddetli olsun diye.”

“Ansızın. Artık onları umutları suya düşenler oldular.”

“Her yitürlü hayırdan umutlarını yitirmişlerdir.”

45- “Böylece zulmeden topluluğun kökü kurutuldu.”

Nefisleri yani. En son nefere kadar tümü kavmin kökü kurutuldu. Öyle bir azapla yıkıma uğratıldılar ki geride onlardan kimse kalmadı.

“Hamd, alemlerin Rabbi olan Allah’adır.”

Rasullere zafer verip, zalimleri helak etmesinden doayı.

46- “De ki: Düşündünüz mü hiç; eğer Allah sizin işitmenizi ve görmenizi alıverirse.”

Yani sizi sağır ve kör kılsa.

“Ve kalplerinizi mühürlese”

Taki hiçbir şey bilemez bir duruma düşersiniz. Yani sizin bu organlarınızı alsa.

“onları size Allah’tan başka getirebilecek ilah kimdir?”

Yani sizden aldıklarını.

“Bak, biz nasıl çeşitli biçimlerde açıklıyoruz”

Onlara Kur’an’ı beyan ediyoruz.

“Ayetleri, sonra onlar sırt çevirip engelliyorlar”

Kendileri için belli olan şeylerden yüz çeviriyorlar.

47- “De ki: Düşündünüz mü hiç, size Allah’ın azabı apansız ya da açıktın geliverirse”

Gece veya gündüz.

“Zulme sapan kavimden başkası mı yıkıma uğrayacak”

Ki onlar Allah’a şirk koştıklarıdır.

50- “De ki: Size Allah’ın hazineleri yanımdadır demiyorum”

Ki onunla rızıklandırır ve verir.

“Gaybı da bilmiyorum”

Ki size akibetiniz haber vereyim.

“Ve ben size bir meleşim de demiyorum”

Ki beşerin müşahede edemediği Allah’ın emirlerini ben müşahade edeyim.

“Ben, bana vahyedienden başkasına uymam”

Ben size sadece Allah'ın bana indirdiklerini haber verebilirim.

“De ki: Kör olanla gören bir olur mu?”

Kafir ve mümin.

“Yine de düşünmeyecek misiniz?”

Bu ikisinin bir olamayacağını.

51- “Onunla uyarıp korkut.”

Kur'an ile korkut.

“Rablerine toplanacaklarından korkanları”

Müminleri murad ediyor. Onlar kıyametg ününden ve o günün dehşetinden korkarlar.

“Onlar için ondan başka ne velileri vardır ne şefaathçileri.”

Yani, şefaath O'nun izni ile olur. Allah'ın izni olmadan hiç kimsenin bir şefaathçisi veya yardımcısı yoktur.

“Umulur ki korkup sakınırlar?”

Ahiretten korksunlar ve yasaklarından uzak dursunlar diye.

52- “Rablerine dua edenleri kovma...” Ayet.

Kafirlerin liderleri Peygamber'e (s.a.v.) “Bunları yanından kov ki senin meclisen oturalım ve sana iman edelim dedikeleri, fakir müslümanlar hakkında nazil olmuştur.”¹

“Sabah akşam Rablerine dua ederler.”

Mana: Farz namazlar ile Allah'a ibadet ederler.

“Onun yüzünü dileyerek”

Allah'ın sevabını talep ederler.

“Onların hesabından senin üzerine yoktur”

Rızıklarından.

“Bir şey (yükümlülük) ki böylece onlardan bıkip, başından atasın.”

“Senin hesabından da onların üzerine bir şey yoktur”

Yani senin rızıkından onlar yükümlü olmadıkları gibi onların rızıklarından da sen yükümlü değilsin. Seni ve onları Rezzak olan Allah rızıklandırıyor. Onları sakın kovma, bırak sana daha da yaklaşsınlar.

“Yoksa zalimlerden olursun”

Kovduğu taktirde onlara zulmetmiş olursun.

53- “Böylece, onlardan bazısını bazısıyla denedik”

Zengini fakir, soyluyu düşük ile.

(1) Müslim Fedailu's-Sahabe'de 2413 no ile tahrir etti. Ayrıca:

Nesai Tefsirinin: 1/470 sahifesinde. Hakim: 3/319 sahifesinde.; İbn Mace 4128 no ile tahrir ettiler.

“Demeleri için”

Yani liderler.

“Bunlara mı?” Fakirler ve zayıflar.

“Allah içimizden lütufta bulundu”

Onların fazilette kendilerini geçmiş olmasını veya özel bir nimete ulaşmışo lmalarını reddettiler. Cenabı Hakk ise şöyle buyurdu:

“Allah, şükredenleri daha iyi bilen değil midir?”

“Yani şükredeceğini bildiğikimseyi dinine hidayet eder.

54- “Bizim ayetlerimize iman edenler sana geldiklerinde”

Yani sahabe ve o kafirler.

“Onlar de ki: Selam olsun size”

(Onlara selam ver¹) müslümanların selamları ile.

“Rabbimiz rahmeti kendi üzerine yaz dı ki.”

Allah kesin bir şekilde size rahmetini gerekli kıldı.

“İçinizden kim bir cehalet sonucu bir kötülük işlerse”

“Sizlerin günahları küfür ve inkar değil, cehalettir” demek istiyor. Çünkü günahkar günahı yüzünden çekeceği azabın miktarını bilmektedirin cahildir.

“Sonra tevbe ederse”

Günahından dönerse.

“Ve islah ederse”

Amelini.

“Şüphesiz, o, bağışlayandır, esirgeyendir.”

55- “Ve böylece”

Sana bu sirede müşriklere karşı delillerimizi açıkladığımız gibi.

“açıklıyoruz”

Hakkın belirmesi için sana hüccet ve delillerimizi açıklıyoruz ve yine ey Muhammed, suçluların dünyada Allah’a şirk koşma yollarını ve bunun neticesinde ahirette düşecekleri rezilliği bilmen için, bunları sana birer birer açıklıyoruz.

(1) A’da ziyade.

56- “De ki: ‘Ben sizin Allah’tan başka tapmakta oduklarınıza tapmaktan nehyedildim”

Allah’tan başka taptıkları putlar.

“Deki: Ben sizin hevalarınıza uymam”

Siz bu putlara bir delile binaen değil, heva ve hevesinize uyarak tapıyorsunuz. Ben sizin hevalarınıza uymam”

“Yoksa sapmış olrum”

Eğer sizin heva ve arzularınıza uyarsan

“Ve doğru yolu bulmamışlardan olurum”

ki onlar hidayet yolunda yürürler.

57- “De ki: Gerçekten kesin bir belge üzerindeyim”

akin ve açık iş.

“Rabbimden”

Hevaya tabi olmuş değilim.

“Siz ise onu yalanladınız”

Yani, rabbimz.

“Sizin kendisine acele ettiğiniz yanımda değildir”

Yani azap veya gelmesini önerdiğiniz mucizeler.

Sonu bunun kendi katında olduğunu bildirerek şöyle buyurdu:

“Hüküm yalnızca Allah’ındır. O, doğru haberi verir”

Yani doğru (kıssaları)¹ haber verir.

“Yakdil Hakk” okunması² durumunda bunun anlamı gerçek hükmü verir,o lur.

“O, ayrıca edenlerin en hayırlısıdır”

Hak ve batıl arasını ayıranların.

58- “De ki: Kendisine acele etmekte olduğunuz şey benim yanımda olsaydı”

Azap benim yanımda olsaydı, onu size acele getirirdim.

Azabınızı hemen getirerek benim ile sizin aranızdaki işi hemen bitirirdim:

“Benimle aranızda iş elbette bitirilmiş olurdu. Allah zulmedenleri en iyi bilendir.”

O, onların ceza ve azap vakitlerini en iyi bilendir ve onları bu vakte kadar ertelemektedir. Ben ise bunu bilemem.

(1) Zı’da ziyade.

(2) Bunlar İbn Amir, Ebu Amr, Hamza, Kesai, Half ve Yakub’tur. Bakınız el-İthaf sh. 209.

59- “gaybın anahtarları O’nun katındadır.”

Ademoğlularına gayb olan rızık ve yağmur hazineleri¹, azap, sevap ve ikabın inişi ve Ondan başka hiç kimse gaybı bilmez. Karada ve denizde olanların da tümünü o bilir.” Onun izni olmaksızın oralarda hiçbir şey olmaz.

“Onun ilmi dışında bir yaprak bile düşmez”

Düşmeden önce ve düşerken.

“Yerin karanlıklarındaki bir tane”

Yeryüzünde toprağın altında.

“Yaş”

Bitki

“Ve kuru”

Yani bitki olmayan.

“Dışta olmamak üzere hepsi apaçık bir kitaptadır”

Allah yaratıkları yaratmadan önce tüm bunları bir kitapta tespit etti.

60- “O geceleyin sizleri öldürendir”

Uykularınızda iken sizlerin ruhlarını kabzedendir.

“Gündüzleyin de kazandıklarınızı bilendir”

Çalıştığınız amellerden kazandıklarınızı (bilendir).

“Sonrada belirli bir zamana kadar onda gene diriltendir.”

Gündüzleyin ruhlarınızı tekrar geriye gönderen v e ölüme hayatın ecel bulmasına dek (diriltendir).

61- “O, kulları üzerine kahir (egemen) olandır.”

Bunun açıklaması geçmişti.¹

(1) Bak: Sahife 347.

“Sizlere koruyucular gönderir.”

Amellerinizi sayan melekleri (gönderir).

“Nihayet birinize ölüm gelse, elçilerimiz onun ruhunu alırlar.”

Ölüm meleği ve yardımcı birlikleri ruhunu almaya gelirler.

“Onlar eksik de yapmazlar.”

Acizliğe de düşürmezler, zai de etmezler.

62- “Sonra da döndürülürler.”

Kullar ölümle mevlaları olan Hakk Allah’a (döndürülürler).

“Bilin ki hüküm ancak Allah’ın’dır.”

Aralarında hüküm vermek sadece ona aittir.

“O, hesap görenlerin en süratlisidir.”

Karşılık verenlerin en kudretlisidir.

“De ki: Sizleri kim kurtarabilir?”

BU onlara azarlama ve acizliğini belirtme sorusudur. Yani Allah ancak kurtarabilir başkası değil.

“Karanın ve denizin karanlıklarından”

Bunların korku saçıcı hal ve şiddetlerinden.

“Ona gizli ve açık bir halde yalvardığınız zaman.”

Ona gizlice ve açık olarak dua ettiğiniz zaman.

“Şayet bizi bundan kurtaracak olursa”

Bu şiddet verici güç durumdan,

“Şüphesiz ki şükredenlerden oluruz.”

Boyun eğen müminlerden (oluruz).

Nitekim Kureyş kabilesi karada ve denizde yolculuğa çıkarlardı. Yolu şaşırıp helak olma aşamasına geldiklerinde de Allah’a (c.c.) ihlaslı bir biçimde sığınırlardı. Yüce Allah’da (c.c.) onları kurtardı ve şöyle buyurmuştur:

64- “De ki: Allah sizleri onlardan kurtarır.....”

Yüce Allah (c.c.) kendisine dua edip yalvaran bu kişileri kurtardığını bildirmiştir. Sonrada bunlar kendi yapıtları olduklarını bildikleri, hiçbir yarar v e zarar vermeye de güçleri yetmeyen putlarla Allah’A (c.c.) ortak koştular.

(Ayette geçen) “Kerb” keder, sıkıntının en ağır olanı manasına gelmektedir.

Sonrada Allah (c.c.) onlara azap v ermeye kadir olduğunu haberv erip şöyle buyurmuştur:

65- “De ki: O, size üstünüzden (azap göndermeye) kadir olandır.”

Şiddetli azap göndermekle ve taş olsun yağmur olsun bunlardan da (üzerlerine) yağıdırmakla.²

(2) Cabir’den (r.a.) şöyle demiştir:

“De ki: O size üstünüzden azap indirmeye Kadir’dir” ayeti nazil olunca, Rasulullah (s.a.v.):

“Ya Rabbi! Yüzüne sığınırım” dedi.

“Ayaklarınızın altından da (azap vermeye) kadirdir” ayeti (geçince)de yine Rasulullah (s.a.v.):

“Ya Rabbi! Yüzüne sığınırım” diye buyurdu.

“Ya da sizleri birbirinize katıp kiminize kiminizin hıncını tattırmaya kadirdir” ayeti (geçince) de Rasulullah (s.a.v.):

“Bu daha ehvendir, ya da daha hafifdir” diye buyurdu.”

Buhari Tefsir, (Feth’ul-Bari: 8/291); Müslim İman rakam: 124; Nesei Tefsirinde: 1/474; Tirmizi Tefsir (Aridat’ul-Ehvezi şerhinde): 11/168 rivayet etmiştir.

“Ya da ayaklarınızın altından...”

Toprak göçmeleri ve depremler gibi (afetleri) vermekle de kadir olandır.

“Ya da birinizi birinize katarak”

Sizleri bir fırkada toplayıp, aranızda farklı hınc ve değişik hevaları katar, (sonra) sizlerde aranızda muhalefet edip birbirinizi öldürürsünüz. İşte bu (açıklama):

“Bazılarınız bazılarınızın hıncılarını tadarsınız” ayetinin manasını ihtiva etmektedir.

“Bak nasıl da sarfettik.”

Onlara açıkladık.

“ayetleri”

Kur'an'daki ayetleri

“umulur ki anlarlar”

Anlamaları ve dolayısıyla bilmelerinden dolayı.

66- “Kavmin de onu”

Kur'an'I,

“Hak olduğu halde yalanladı”

Ben ancak sizleri Allah'a (c.c.) davet ediyorum. Sizinle savaşmakla da emrolunmadım. Sizi imanla da alamam. (Sizi imana da zorla sokamam.) Ancak bu (açıklama) savaş ayeti neshedilmiştir.³

(3) Mekki el-Kaysi şöyle demiştir:

“İbni Abbas (r.a.) dedi ki:

“Bu kılıç ayetiyle neshedilmiştir. Yani **“Müşrikleri gördüğünüz yerde öldürün” (Tevbe: 9/5)** ayeti ile.

(Lakin) Bununla gelen, bu rivayetinde bir zayıflık vardır. Nitekim bu rivayetin neshetmesi de uygun düşmemektedir. Çünkü bu bir haber olup, haberide ancak Allah (c.c.) kendisi haberv erir.

“Onların üzerlerin bir vekil olmayacağını” sadece emretmiştir. Bu da neshetmiştir. (Bak “İdah li Nasih'il-Kur'an: 281).

“Ben sizin üzerinize vekil değilim.”

Musallat değilim.²

(2) zı'dan ziyadedir.

67- “(Kur'an'ın) her bir haberinin kararlaştırılmış bir zamanı vardır.”

Yüce Allah'ın (c.c.) kitabında) haber vermiş olduğu her bir haberin, hiç bir kimsenin etki edemeyeceği bir vakti ve mekanı vardır.

“Yakında bilecekler.”

Dünyada ondan hasıl olacakları (yakında bilecekler).

O (haberlerden) ahirette olacak olanları da sizlere yakında belil olacaktır. (Yani) Dünya ve ahirette onlara vaad edilen azap.

68- “Ayetlerimize dalanları (alay edenleri) gördüğün zaman.”

Yalan sayanları ve dalga geçenleri.

“onlardan yüz çevir”

Yüce Allah (c.c.) Nebi (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

“Müşriklerin Kur'an-ı Kerim' i ve seni yalanladıklarını v esizlerle alay ettiklerini gördüğünüz zaman onların meclislerinde oturmayın ve orayı terkedin.”

“Ta ki başka bir söze dalıncaya kadar”

Ta ki dalga geçtikleri Kur'an'dan başkası oluncaya dek.

“Eğer şeytan sana unutturuyorsa”

Eğer sen unutmuş ve halen (onlarla) oturmuş bir halde isen.

“Hatırladıktan sonra artık oturma”

Hatırına geldiği vakit kalk (git oadan).

Müslümanlar şöyle demişlerdir:

“Şayet müşrikler Kur'an ile istihza (alay) etseler, ona saygısızlık etseler ve biz de bunu işitsek o meclisten (hemen) kalkıp gideriz. Bu seferde mescidi haram da oturmaya, Kabe'yi tavaf etmeye de (onların bulunduklarından dolayı) gücümüz yetmez. Ancak Allah (c.c.) müminlere (o alay edenlere) İslam'ı anlatmayı, tebliğ etmeyi hedef edinme şat iile (ancak bu amaçla) onlarla oturmaya ruhsatv ermiştir.” Şöyle buyurmuştur:

69- “Sakınanlara”

Şirk ve büyük günahlardan,

“onların hesaplarından”

Günahlarından,

“Bir sorumluluk yoktur. Lakin sakınırlar diye (onlara) hatırlatmaları gerekir.”

Şöyle demeleri gerekir: “Onlara Kur'an'ı ve Muhammed'i (s.a.v.) hatırlatınız.”

Yüce Allah (c.c.) onlara sadece öğüt ve islami hatırlatma şartı ile oturma ruhsatı vermiştir.

“Umulurki sakınırlar”

Umulurki onlardan takva hasıl olur.

70- “Dinlerini oyunv e eğlence edinenleri terket.”

Allah'ın (c.c.) ayetlerini dinledikleri zaman onlarla alay edenleri ve bunlar zikrolunduğu vakit onlarla oyun oynayan kafirleri bırak, terket.

“Onunla hatırlat”

Kur'an'a öğüt vererek.

“Her nefsin kazandıklarından dolayı helaka sürüklenmesi.”

Bu helakdan salim olması içindir. (öyleki bir kimse helaktan kurtulup salim olmazsa), cehenneme hapsolunur ve çıkmaya da gücü yetmez.

Ayetin manası ise; **“Onlara cin ayetlerinin, günahlarının yanlışlığını ve tehlikesini anlatıp müslüman olmalarına (vesile) olsun diye Kur'an'ı hatırlat. umulur ki onlarda Allah'dan (c.c.) korkar ve muttakilerden olurlar.”**

Ne kadar fidye versede ondan alınmaz.”

Heleka sürükleyen o kişiden (kabul edilmez). Hiçbir fidyesi alınmaz da. Dünyada ve dünyanın herhangi bir ücra köşesinde de.

“onlar kazandıkları yüzünden helaka sürüklenmiş kimselerdir.”

Helaka düçar kişilerdir.

“onlara kaynar sudan bir içecek vardır.”

Buradaki “ha-mim” kaynar su manasına gelmektedir.

“De ki Allah'ı bırakıp bize fayda ve zarar vermeyen şeylere mi ibadet edelim?”

Bizlere fayda v ezarar vermeye malik olmayanlara mı ibadet edeceğiz? Çünkü onlar cansızdır.

“Allah bizi hidayete kavuşturduktan sonra ökçelerimiz üzerine gerisin geriye mi döndürülelim?”

Mürted olup O'na (c.c.) ortak mı koşalım. Eğer böyle yaparsak (Allah korusun) o zaman bizim halimiz;

“Şeytanların saptırdıkları kimseler gibi” olur.

Şeytan kendisinin aklını almış ve (beynini) kaynatmış kimseler gibi olur.

“Şaşkın şaşkın (dolaşan gibi)”

Bir türlü hakka istikameti yakalamayan, mütereddit (şüpheli) olan gibi.

“Arkadaşları ‘Hadi gel’ diye hidayete çağırdıkları halde”

Bu ayet;hidayete erdikten sonra sapıtan kişi hakkındadır.

Şeytan o kişiye güya kurtuluşu vaad ediyor diye saptırıp ona icabette bulunmaktadır. O şeytanın pençesine düçar olan kişide, yeryüzünde sapık ve helak olunmuş bir biçimde sabahlar. Kendisi Allah'ın (c.c.) dosdoğru yoluna iletmek isteyenlere de karşı çıkar. Hidayetten sonra sapan da böylecedir.

“De ki: Asıl hidayet Allah'ın gösterdiği hidayettir”

Bu ayet putlara tapan (geri zekalı) reddiye bir ayettir.

Yani “bunu bizler yapamayız”, çünkü asıl hidayet Allah'ın (c.c.) gösterdiği hidayet olup, başkasının hidayete vermesi imkansızdır.

73- “Semavatı ve yeryüzünü hak iel yaratan odur.”

Kudretinni kemalatı, ilminin şamillığı ve emrinin sağlamlığı ile. Şüphesiz ki bunların hepsi hakır.

“O gün (şöyle) der:”

Ey Muhammed o gün bir şey hakkında şöyle der.

“Ol. Ve hemen olu verir.”

Kıyamet gününde, mahlukatına dağılın, yayılın der onlarda dağılırlar.

“İşte böylece İbrahim'e biz gösteriyorduk....” (ayet)

Ona, babasının putlara tapmasının üzerinde bulunmuş olduğu uçirkinliği gösterdik.

“Göklerin ve yerin mülkünü”

Her ikisini de mülkünü (gösteriyorduk). Güneş, ay, yıldızlar, dağlar, ağaçlar, denizler vb. gibi.

Bu eşyaları, Yüce Allah (c.c.) ibrahim'e (a.s.) göstermiş, o da bu eşyalara bakıp ve onlara istinad ederek Onun (c.c.) bu eşyaların yaradanı olduğunu bulmuştur.

Allah'ın (c.c.): **“O (İbrahim) yakini iman edenlerden olsun diye”** ayetinde de (buyurulduğu gibi).

Allah'ın (c.c.) tek ve halık olduğuna delalet etsin diye yakini bir şekilde iman edenlerden olsun diye (manasındadır).

Bu ayet manaya atıf idi. Takriri de az önceki açıklama idi.

76- “Gece onu örttüğü vakit”

Sakladığı, örttüğü (vakit).

“Bir yıldız gördü ve bu muymuş benim Rabbim?” dedi.

“Ey yıldızların egemen olduğun kabul eden (zavallılar) bu muymuş benim Rabbim?”

İşte bundan dolayı onlar “Ashabi Nücum” dandırlar. Kendileri bu yıldızların yaratılışında unları (yıldızların) alemleri çevirdiklerine, yönettiklerine (inanmakdarılar).

“Söndüğü zaman”

Kaybolduğu zaman.

“Ben sönenleri sevmem’ dedi.”

İbrahim (a.s.) onlar ayıldızları tazim etmelerinden dolayı cahilliklerini ve hatalarını belirtmiş ve aydınlığa çıktıktan sonra batan, kaybolan bir şeyin Rabb olmayacağını da söylemiştir. Çünkü bu hadis olmuştur.

77- “Sonra ayın çıktığını görünce.”

Ayın doğduğunu görünce;

İbrahim (a.s.) yıldızlar misalinde delil getirdiklerini ayv e güneşe de aynısını delilg etirmiştir.

Ayette: **“Şayet Rabbim bana hidayet vermezse”**

Benim Rabbim hidayete (beni) sabit kılmazdır.

Güneş hakkında sözde şöyledir:

“Rabbim bu olmalıdır”

Netikim burada “haza” demiş olup “hazihi” dememiştir. Çünkü güneşin lafzı¹ müzekkerdir. (Yani Arapça gramerinde erkek lafzıdır). Güneş, parlaklık, ışık ve nur manasına gelmektedir. Kelamda dolayısıyla manaya hamledilmiştir.

“Bu daha büyüktür”

Güneş yıldızdan ve aydan (daha büyüktür). Ve ne zaman ki hüccet (delil) kavime yönelse, İbrahim (a.s.):

79- “Ben yüzümü çevirdim”

Ben maksadımı, gayemi, (tevhidimi) Allah’a (c.c.) kulluğa ve onu teklemeye çevirdim. önceden de geçtiği gibi ayet müfessir olarak kalmış oldu.²

(1) zı’da ziyade vardır. “Manası yazılmış olması daha uygun olur.

(2) Bak. Sayfa: 132.

80- “Kavmi onunla tartıştı”

Onunla mücadele ettiler, ona düşman kesildiler, onların ilahlarını terketitği ve sadece Allah’a (c.c.) klluk ettiği için.

Onlarda bundan dolayı, İbrahim’e ilahlarının kendisine kötülük yapacaklarını söyleyip korkutmak istediler.

“Allah (c.c.) hakkında benimlemi tartışıyorsunuz?”

Ona kullukta ve tevhidde (benimlemi tartışıyorsunuz?”

“Bana hidayet verenle mi?”

Bana hidayete girdiğim şeyleri açıklayanla mı?

“ortak koşmuş olduğunuz bu (putlardan, nizamlardan) korkmuyorum.”

Bu putların bana bir kötülük yapmasından (korkmuyorum).

“Rabbimin bir şeyde dilemesi hariç.”

Ben sadece Allah’ın dilemesi sayesinde bana azabın gelmesinden korkarım.

“Rabbin ilmi ile her şeyi kuşatmıştır.”

Onun ilmi eksiksiz, tam olarak (herşeyi kuşatmıştır).

“Sizler halen düşünüp öğüt almayacak mısınız?”

Putlara tapmayı bırakıpta öğüt almayacak mısınız?

81- “Ben sizin ortak koştuklarınızadn nasıl korkayım ki?”

Kendisi putlardan korkmadığını itiraf etmiştir.

“Allah üzerine hakkında bir delil ve belge indirmediği şeyi siz O’na ortak koştuğunuz halde korkumuyorsunuz da”

Sizlerin O’na (c.c.) ortak koşmanızda bir (delil ve hüccet olmadığı halde).

“Şimdi bu iki gruptan hangisi güven duymaya daha layıktır.”

Azaptan emin olana. Muvahhid mi yoksa müşrik mi?

82- “iman edenler ve imanlarına bir zulüm karıştırmayanlara gelince”

İmanlarına şirki bulaştırmayanlara gelince.

“işte güvenlik onlarıdır.”

Azaptan emin olmaları (onlarıdır, onlara azap yoktur.)

“Ve onlardır hidayete rmiş olanlar.”

Allah’ın (c.c.) dinine girmiş (olanlar).

83- “işte bu hüccetimizdir.”

Bu ona ilham ettiğimiz ve irşad buyurduğumuzdur.

“Dilerimizi derecelere yükseltiriz”

Mertebelerini ilime ve fehme (anlamaya) yükseltiriz.

Sonrada Allah (c.c.) Nuh’u (a.s.) ve Nebi olan (peygamber) oğulları hakkında ayetleri zikretmiştir.

“Ve hepsinden”

Burada zikredilenlerden.

86- “Bunları alemlere üstün kıldık.”

Zamanın alimleri (olarak kıldık.).

87- “Babalarından”

Bazı babalarına da hidayetv erdik.

“Zürriyetlerinden ve kardeşlerinden” ayetindeki “min” burada Tebid (bazılaştırmak, kısımılaştırmak) manasındadır.

88- “İşte bu Allah’ın ihdayetidir.”

Yüce Allah’ın (c.c.) en önemli görmüş olduğu dinidir.

“Kullarından dilediğine hidayet verir.”

Diler. Kendisi dilediğini de irşad buyurur.

“Şayet ortak koşarlarsa”

Benden başkalarına kulluk ederlerse,

“Dökülür”

Amelleri boşa gider.

89- “İşte kitabı verdiklerimiz onlardır.”

Üzerine indirdiğimiz kitap..

“Ve hikmeti”

İlmi ve fıkhi.

“Şayet bunlara küfrederlerse”

Ayetlerimize.

“onlar”

Mekke ehli.

“O zaman onlara vekil kılmışızdır.”

Onlara gözetleyici (kılmışızdır) musafakaat ettik. Onlara muhacir ve ensardır.

980- “işte onlardın Allah’ın hidayetv erdikleri.”

Az önce zikri geçen peygamberler.

“O halde sende onların hidayetlerine uy”

Onların sabrettikleri gibi sabret. Çünkü onların kavimleri onları yalanladılar, onlarda sabrettiler.

“De ki: Ben sizden”

Kur’an’dan ve peygamberlik risaletinden (dolayı)

“bir ecir”

Bana vereceğizi bir mal (para) **“istemiyorum”**

“Şüphesiz ki O”

Kur’an

“ancak alimler için bir hatırlatmadır”

Mahlukatın tümü için bir öğüttür.

91- “allah’ı tam hakkıyla takdir edemediler”

Onu tam azametiyle yüceltemedi ve onu tam sıfatlarıyla vasfetemediler.

“Allah (c.c.) hiçbir insana hiçbirşey indirmedir” demekle...

Öyleki Yahudiler Kur’an-ı Kerim’i inkar ederek, Allah’ın (c.c.) semadan bir kitap indirdiğini inkarda etmektedirler.

“De ki”

Ey Muhammed (s.a.v.) de ki:

“Musua’nın getirdiği kitabı kim indirmiş”

Tevrat’ı.

“Öyleki sizler (yahudiler) onu parça parça kağıtlar ahline koymaktasınız.”

Bnları (yazmaktasınız) ve ona tevdiye de etmektesiniz.

“(Bundan) kimini açıklayıp”

Bu parça parça ettiğiniz kağıtları sevdikleri şey üzere açıklayıp, Muhammed’in (s.a.v.) peygamberlik sıfatınıda gizlemektedirler.

“Üstelik sizinde babalarınızın da bilmediğiniz şeyler size öğretilmiştir”

Tevrat’ta üstelik onu ziyan edip bununla (kitapla) faydalanmadınızda.

“De ki: Allah (c.c.)”

Onu indirdi.

“Sana bırak onları oyunlarında oynaya dursunlar”

İftiralarında ve batıl sözlerinde (oynaya dursunlar).

“oynasınlar”

Sapıklıklarında bomboş olarak oynamaktadırlar.

“Bu indirdiğimiz kitap”

Kur’an.

“mübarektir”

Hayır çok, faydası bol, sevabı müjdeleyip, çirkinliği zecreden ve daha sayılması bitmeyen berekete sahip olan (bir kitaptır).

“Kendisinden öncekileri doğrulayıcıdır.”

(Kendisinden önceki kitaplara) muvafıktır.

“Şehirlerin anası”

Olan Mekke halkını ve

“çevresindekieru uyarmak için”

Tüm alemlerde bulunan diğer mahlukatı da uyarasın (diye).

“Onlarki ahirete iman ederler”

Hakiki bir şekilde iman (ederler).

“Ona iman ederler”

Kur’an’ı Kerim’e.

93- “Allah’a yalan, iftira atandan daha zalim kim olabilir?”

Bu ayet peygamberlik iddiasında bulunmuş olan museylemetül (kezzab) ve el-Esved en-Ansi hakkında nazil olmuştur.⁵

Yüce Allah (c.c.) onlar (hakkında) Kur’an’da da vahyetmiştir. Nitekim gelecek ayette bunun manasını içermektedir.

(5) İbni Cerir Katade’den bu ayet hakkında şöyle demiştir (7/273):

“Bizlere bu ayetin Müseyleme bin Kezzab hakkında nazil olduğunu bildirilmiştir.Bu konu hakkında Nebi’nin (s.a.v.) bir hadisi bizlere rivayet olunmuştur:

“Uykusunda uyuyan bir kimsenin gördüğü gibi bende elimde altından iki bilezik gördüm. İkiside gözüme büyüdü ve önem arzeden bir (konuyu) anımsattı. Bana onlara üfürmem vahyedildi. Ben onlara üfürdüm ve ikiside uçtu. Bende bu rüyamı iki yalancı (peygamberlik iddiasında bulunan) hakkında yordum. Onlarda benim bulunduğum zamanda (çıkacaklardır). Nitekim bunlar: Yemama şehrinin yalancısı Müseyleme ile Sana şehrinin olan ve kendisine “Esved” denilen kişidir.”

Dedim ki: Bu hadis mürsel bir rivayet olup bunu Hakim “Müstedrek” adlı eserinde (4/298), başka bir oyula da merfu bir rivayetle Nafi b. Cübeyr’den, İbni Abbas ve Hureyre’den rivayet etmiştir. Şöyle demiştir: Buhari Müslim’in şartlarına göre sahihdir. Zehebi’de bunu takrir etmiştir.

“Kendisine hiçbirşey vahyolunmamış iken bir de: “allah’ın indirdiği gibi bende indiririm (diyen)”

Dalga geçip alay edenlerin dedikleri gibi:

“Bizde dilesek bunun dediği gibi deriz.” (Enfal: 8/31)

“Şayet görsen”

Ey Muhammed (s.a.v.).

“O zaman zalimleri”

Az önce zikri geçenleri.

“Ölümün şiddetinde”

Tehlike ve şiddetinde.

“Meleklerde ellerini yaymış.”

Onlarda vurmakta ve azap etmektedirler.

“Ruhlarınızı çıkarın”

Böylece diyeceklerdir. Kafirin nefsi (ruhu) zorlukla ve meşakkatle çıkacaktır. Çünkü o azabın en şiddetlisine düccardır. Meleklerde ruhunun çıkmasından dolayı bunu kerih görüp:

“Ruhlarınızı çıkarın” diyeceklerdir.

“işte bugün zillet azabıyla karşılığ öreceksiniz”

İçinde şiddetli zillet bulunan azabla.

“Allah (c.c.) hakkında haksızca söylediklerinizden”

Size vahyettiklerindenv e vahyetmediğniden

“Sizlerde O’nun (c.c.) ayetlerine karşı çok büyüklendiniz”

Buna iman etmede çokça mütekebbirlik yaptınız.

94- “Şayet bizlere teker teker gelseniz”

Ahirette kafir olana şöyle denilir:

“Bizlere ehilsiz, malsız, hiçbir şeysiz takdim ettiklerinizle teker teker gelirsiniz.”

“Sizleri ilk yarattığımız gibi”

İlk annelerinizin karnından çıktığınız (gibi).

“Sizlere de bağışladığımız şeyleri arkanızda bıraktınız.”

Sizlere verdiğimiz maldan, kölelerden, eşyalardan vb. sizlere istimlak ettiklerimizden.

“İçinizde gerçekten ortak olduklarını boş yere iddia ettiğiniz şefaathçılarınızı da aranızda görmüyoruz.”

İşte bu şelalde müşrikler putlara tapıyorlarv e (onları) Allah’a (c.c.) ortaklarv e yanında şefaathçiler kılıyorlar.

“aranızda bağlar kesilmiş”

Bağlarınız ve merhamet duygularınız (kesilmiş).

“Sizdende kaybolup gitti”

Yok oldu.

“Zannetmiş olduğunuz şeyler”

Dünyada yalanladıklarınız.

95- “Şüphesiz ki Allah (c.c.) daneyi çatlatıp yarandır.”

Nebatları yarandır.

“Ve çekirdeği”

Hurma çekirdeğini de.

“Ölüden diriye çıkarır.”

Nutfeden diri bir canlıyı çakırır.

“Ölüden de çıkarır.”

Nutfeden de

“Diriye (çıkırır)”

Denilmiştir ki: Kafirden mümini, müminden de kafiri çıkarandır.

“İşte Allah budur”

RAbbiniz (budur işte).

Yani rabbiniz, şahit olduklarınız bu eşyaları yapandır.

“Nasıl oluyorda çevriliyorsunuz”

Açıklandıktan sonra haktan nasıl da sarfediliyorsunuz!

96- “Sabahı yarıp çıkarandır”

Gecenin karanlığından ve kararmasından sabahın direğini yarıp (çıkaranır). Bunun manası şu ki Allah (c.c.) onu yaratıp ortaya çıkarandır.

“Geceyi de bir sükun (vakti) kılandır.”⁷

Mahlukatın rahat bir sekide sükun bulacakları bir vakti (kılan O’dur).

(7) “Cail” olarak bütün kıraat alimleri okumuştur. Asım, Hamza, Kesai bu “Ceale” diye okumuştur. (Bak “İthaf” adlı esere sayfa: 214).

“Güneş ve ayda hesap (kılan)”

Güneşi ve ayı birer hesap kılan ve buna bir kimsenin tecavüz edemeyeceği, ve bunda birde deveran kılan (O’dur).

“İşte bu aziz olanın”

Mülkünde (azizolanın) ve dilediğinde yapanın”

“takdiridir”

“Alim olanın (takdiridir)”

Güneşinv e ayın yaratılışlarında takdir etmiş olduklarıyla.

98- “Sizleri tek bir candan yaratan da O’dur.”

Ademden.

“Sonra bir karar yeri.”

Rahimlerde sizler için bir karar yuvası (kılan O’dur).

“Birde emanet yeri”

Sulbde bulunma (henüz yaratılmamış olma).

99- “Semadan suyu indiren O’dur.”

Yağmuru.

“Bununla da herşey için nebatlar çıkardık”

(Yeryüzünde) biten nebatlar...

“Çıkardık”

Bu nebatlardan.

“Şeyil bitki...”

Yeşil olan bitkilerden (çakırdık) mesela; buğday, arpa, tohum vb. gibi tanelerden yeşil olup henüz yaş olanlardan!

“Ondan çıkarırız”

Bu yeşil bitkilerden.

“Birbiri üstüne binmiş taneler”

(Bazıları başağın üstüne binmiş).

“Hurma tomurcuğundan birbirine yakın.”

Ondan ilk çıkanlardan...

“Salkımlar”

İlk çıkıp belirlemesine dalalet eden çıkıntılar (salkımlar).

“Dane”

Küçük hurma ağacından yere (ve birbirlerine) yakın olan (salkımlar)

“Bahçeler”

Bizler sudan da bahçeler çıkardık.

“Üzüm bağları ve zeytin bahçeleri”

Zeytin ağaçlarından...

“Nar (bahçeleri)”

Nar ağacından...¹

(1) zı’dan ziyadedir.

“Benzeyenlerden”

Renkleri benzeyen Rummani (nar) cinsinden...

“Ve benzemeyenlerden”

Yiyeceklerden. Yani tadları farklı olanlardan. Bazılarıda şöyle demiştir¹:

“Yaprağı benzeyen, meyveleri farklı olanlar”

“Meyvasına bakınız”

Bu, akdetmesinden önce (zikredilenlere) ibretv e delilg özüyle bakmadır.

“Olgunlaştığı”

Olgun (kıldığı vakit)

“İşte bunda iman eden bir kavim için ayetler vardır”

Bu nebatları çıkarmanın ölüleride dirilteceğine kadir olduğunuda tasdik ederler.

100- “Cinleri Allah’a ortak koşular”

Putlara tapma hususunda şeytanlara itaat edip Allah’a ortaklar koşular.

“Bundan başka bilmeksizin O’na oğullar ve kızlar uydurup iftira ettiler”

Ona yalanv e küfürle bunları nisbet ettiler. Yani şöyle demişlerdir:

“Melekler Allah’ın kızlarıdır”

Yahudiler ve Hristiyanlar da ona dua ettiklerinde O’na oğul edindiler.

“İlimsiz olanlar”

Onu ilimle zikretmediler, onun sadece yalanla zikrettiler. Ayette;

101- “Onun bir eşi yokken nasıl olurda bir oğlu olabilir?”

O’nun nasıl oğlu olabilir ki? Bir oğul ancak bir eşten olur. O’nunda (c.c.) hiç bir eşi yoktur.

“Her şeyi yarattı”

O (c.c.) herşeyin yaratanıdır.

103- “Gözler ona ulaşamaz”

Dünyada.

“O gün yüzler vardır parlaktır, Rabblerine bakmaktadırlar...”

75/22-23)

(Kiyame:

Mutlak olan (bir konu) mukayyet (bir konuya) hamledilmiş oldu. Denilmiştir ki:

“Bunun (Allah’ı görmenin) hakikatı gözler (dünyada iken) asla göremez, ihata edemez. Lakin gözler O’nu görebilir, gözler halık olan Allah’ı (ahirette) görebilir, O’nu ihata edebilir.

“O ise bütün gözleri kuşatmıştır.”

O gözler ilmi ile görür ve kuşatır. Mahlukların gördükleri gibi değı. Çünkü onlar gerçekten O’nu (c.c.) görmeye ulaşamazlar. İnsanın iki gözünün görmesi dışında başka bir (uzvu) ile göreceğı bir şey var mıdır ki?!

“O latiftir”

Dostlarına Rafık (lütüfkardır).

“Habir’dır”

Onlardan (haberdar olandır).

104- “Doğrusu sizlere Rabbinizden basiretler gelmiştir.”

Kur’an açıklayan (apaçık ayetler geldi).

“Her kim görürse”

Hidayet bulursa,

“Kendi nefesine”

Kendi amelinedir.

“Her kimde görmezse”

Kendi aleyhine olup azaba düccar olur.

“Ben sizin üzerinize gözetleyici de değilim.”

Karşılıklarını verinceye dek onların amellerini gözetleyen de değilim.

“İşte böylece”

Bu surede açıkladığımız gibi,

“Çeviririz”

Beyan ederiz.

“Ayetleri”

Kur’an’da Allah’a (c.c.) dua ettiğimiz ve korkuttuğumuz bu ayetleri.

“Sen okumuşsun” desinler”

Burada mana üzerine bir kapalılığa atıf vardır. Takdir de şöylece dir: “Ayetleri iyiden iyiye açıklarız”dır.¹

(1) Ayn ve zı’dan ziyadedir.

(Manası): Kendileri delile bağlasınv e sen okumuşsun desinler diye” Yani “Sen Yessar’dan, Cebbar’dan, Yahudilerden öğrendin” desinler diye...

Ayette geçen “Derras”ın manası ise; başkasından okumak, ders almak manasındadır.

Bu ayetteki “Desinler” de ki lam’da, “Lam-ı Akibet” manasındadır. Yani; “Bizler bu ayetleri onların ulaştıkları kötülüklerini yalanlamak için onların işlerinin akibetinden dolayı iyiden iyiye açıkladık” manasındadır.

“Bizlerde onu biten kimselere apaçık gösterelim.”

Hidayet verdikleri dostlarına ve hakkı açıklamaya yardım edenlere.

107- “Eğer Allah (c.c.) şirk koşmazlardı.”

Allah dileseydi onları müminlerden kılardı.

“Biz seni onların üzerine bir gözetleyici kılmadık.”

Sen müşrikleri azaptan gözetleyip koruyacağın için gönderilmedin. Sen ancak onlara bir tebliğci olarak gönderildin. Onların şirklerine ithamda gösterme! Çünkü bu Allah’ın meşietine (dilemesine) bağlı bir olaydır.

108- “Allah’dan (c.c.) başka yalvardıklarına sövmeyiniz”

Put ve tapdıkları başka şeylere.

“Sonra onlarda Allah’a bilgisizce (sövenler).”

Zulümv e cahil bir şekilde (söverler).

“İşte böylece”

Putlara tapanlara, şeytanlara haram ve zelil yollarda itaat edenlere süslediğimiz gibi...

“Her ümmete amellerini süsledik”

Hayır ve şerden...

109- “Var güçleriyle yemin ettiler”

Yeminde mübalağaya kaçıp tam güçleriyle yemin ettiler.

“Şayet bir ayet gelirse mutlaka iman edeceğiz”

Bu ayet: **“İstersek üzerlerine... indiririz”** ayeti nazil olunca (zikri geçmiştir). Müşrikler kendilerine bir ayet gelecek olursa iman edeceklerini söylemişlerdi. Müslümanlarda bunu istemişlerdi de Allah (c.c.) onlara müşriklerin iman etmeyeceğini bildirmişti. Bunun üzerinede Allah (c.c.) şu ayeti indirmiştir:

“De ki ayetler ancak Allah katındadır”

O ayetleri getirmeye kadir olandır.

“Farkında değil misiniz?”

Onların imanlarının farkında değil misiniz?

Bunun manası; kendilerine ayetler geldiği halde iman etmiyorlar.

Sonrada başa alıp şöyle demiştir:

“O ayetler gelirse de onlar iman etmezler”

Bazıları bunu “Enneha”¹ diye okumuştur. Elifin fethasıyla (üstünü ile). O zaman mana “Umulur ki” manasında olmaktadır. Buradaki (lam) la’yı da “enne”yi üstün okumak ile birlikte zaid kılmakda caizdir. (Bunlar gramer ile ilgili idi).

(1) “İnneha”yı “...” diye üstün okuyan Nafi, İbni Amir, Şube’nin arkasından da Asım, Hamza ve Kesai okumuşlardır. (Bak: İthaf: 215).

110- “Biz de onların kalplerini ve gözlerini çeviririz.”

Şayet ayetler geldiğinde bunları vechlerinden, kalplerini ve gözlerini çevirmek suretiyle onlara gerekli olan bu (konularda) kendileri iman etmediklerinden imanla onların arasını çeviririz.

“Ona iman etmedikleri gibi.”

Kur’an-ı Kerim’e ya da Muhammed’e (s.a.v.).

“İlk defa olarak”

Ayetler onlara gelirken, mesela ayın bölünmesi gibi.

“Bizde onları azgınlara içerisinde kör ve şaşkın terkederiz.”

Onları sapıklıklarına terk edip oraya bırakmaktayız. Onlarda orada gidip gelmektedirler.

8. CÜZ

111- “Eğer biz onlara gerçekten melekleri indirseydik”

Onları göz açıklığı ile görselerdi.

“Ölümler kendilerine konuşsalar”

Senin doğruluğuna ve peygamberliğine şahitlik ederlerdi.

“(Onlara) toplansaydık”

Onlar için toplansaydık.

“Her şeyi”

Dünyada “kabulen” ya da “kibelen”¹ (karşılarına) karşılarına almak suretiyle (toplasaydık).

(1) “Kibelen” diye okuyanlar. Nafi, İbni Amir, Ebu Cafer. Diğerleri ise (Kubulen) diye okumuşlardır. (Bak: İthaf: 215).

“İman etmezlerdi yine”

Az önce geçtiği gibi kendilerinde bulunan kötülüklerden dolayı.

“Ancak Allah dilerse”

Onlara hidayet vermesi (başka).

“Lakin çoğunluğu cahil kimselerdir”

Onlara bütün ayetlerde gelse yine de iman etmezler.

112- “Biz her peygambere böylece düşman kıldık”

Bu kavimlerle seni (Ey Muhammed (s.a.v.) imtihan ettiğimiz gibi. Senden öncede bütün peygamberlere sevabı büyük olsun diye düşmanlar kıldık.

Buradaki düşman (manasından) çoğunluk kastedilir. Sonrada bunların kim olduğunu açıklamış ve şöyle buyurmuştur:

“İns şeytanlarını”

Haddi aşan azgın insanları. Şeytanın (manası) ise; insan ve cinden oluşan bütün azgın, haddi aşan münazaracı yaratık demektir.

“Onlardan kimine kimine aldatmak için yaldızlı bir takım sözler fısıldarlar.”

İblis’in ordularından olan cinni şeytanlar insi kafirlere ve insi haddi aşan azgınlara vahyederler. Müminleri de aldatmak isterler.

Ayette geçen “zhruful kav” (yaldızlı söz) demektir.

Bunun manası; onlar kötü amelleri cilalayıp, süsleyip aldatmak için güzel gösterirler.

“Rabbin dilerse bunu yapamazlar”

İnsanlara şeytanların vesvese vermesini engellerdi.

113- “Ona meyili olsun diye”

Bu yaldızlı sözlere ve aldatmaya meyilleri olsun diye.

“Ahirete iman etmeyenlerin kalplerinde”

Öldükten sonra dirilmeyi doğrulamayan kimselerin kalplerinde (meyletsin).

“ondan razı olsun diye.”

Sevinsin (diye).

“Kazanbildiklerini de kazansınlar (diye).”

Üzerinde uğraştıkları şeylerle amel etsinler (diye).

114- “Allah’dan (c.c.) başkası mı?”

Mekke ehline de ki: Allah’tan başkası mı?

“Hakem arayacak mısınız?”

Sizinle bizim aramızda hüküm verecek.

“Sizlere Kitabı indiren O’dur”

Kur’an-ı Kerim’i.

“Mufasssal bir halde”İçinde Allah’ın emir ve yasaklarını içerenleri açıklayıcı.

“(Başka) kitap verdiklerimize ise”

Yahudi ve Hristiyanlardan.

“Bilmekdirler”

Kur’an’ı (bilmektedirler)

“onun hak ile Rabbin tarafındani indirildiğine. Artık sakın şüphe edenlerden olma!”

Bunlar hakkında şüpheye girenlerden sakın olma! Nitekim onlar bunu bilmektedirler.

115- “Rabbini kelimelir eksizdir”¹

(1) “Kelimat” diye çoğul okuyanlar: Nafi, İbni Kesir, İbni Amir, Ebu Amr, Ebu Cafer’dır. Diğerleri ise Kelimetun” diye (tekil) olarak okumuşlardır. (Bak: İthaf: 1216).

Allah’ın velilerine ve düşmanlarına karşı (kelimeleri) sayısı ve içeriği, hükümleri (çokçadır).

“Doğruluk (bakımından)”

Hükmettikleri şeylerde (Onun kelimeleri eksiksizdir, tamdır).

Dolayısıyla manada: Doğru ve adil olarak olmuş olur.

“Onun kelimelerini kimse değiştiremez”

Onun hükmünü kimse değiştiremez ve vaadini de kimse bozamaz.

“O işitendir”

(Dostlarını) velilerinin etsilimiyetini ve düşmanlarının sözlerini (işitendir).

“Bilendir”

Her iki gruptakilerin kalplerindekini (de bilendir).

116- “Eğer sen yeryüzünde bulunanların çoğuna itaat edersen”

Müşriklere

“Seni Allah’ın yolundan (alıkoyarak) saptırırlar”

Sana razı olmuş olduğu Allah’ın (c.c.)dininden (saptırırlar).

İşte bu yüzden onlar leşin etini yeme hususunda tartışmaya girmişlerdi. Dediler ki:

“Rabbimizin öldürdüğünü yemezsiniz de (adece) öldürdüklerinizi mi yersiniz?”

“Onlar ancak zanna tabi olurlar”

Leşi helal saymakla.

“Onlar ancak yalan ve iftira edenlerdir”

Allah’ın (c.c.) haram kıldığı şeyleri helalag örmekle yalan söylemektedirler.

118- “Üzerine Allah’ın ismi anılanlardan ye”

Allah’ın ismi ile kurban edilenlerden.

“Eğer O’nun (c.c.) ayetlerine iman etmişseniz”

Burada tek’id (pekiştirme) vardır.

Manası; (Yani) şari’in (Allah’ın) mübah kıldığı şeyleri helal sayarak, sonrada yüce Allah (c.c.), kendisinin ismi ile (kurban) kesmenin mübahlığında mübalağa edip şöyle buyurmuştur:

119- “Üzerine Allah’ın adı anılanlardan yememenize sebep ne?”

(Kurban) kesme sırasında.

“Nitekim o tafsilatlı”

Açıklamakla size,

“Üzerinize haram olan şeyleri...”

Şu gelen ayette (açıklamıştır):

“Sizlere leş... haram kılındı.”¹

(1) Bak Sayfa: 308.

“Kendisine ihtiyaç duyduklarınızı müstesne kılarak”

Seçme zamanında helal olmayan bu (meseleyi) siz mazarete olunca o (leşi) yemeye mecbur bırakma (olayının) bunu (istisna) kılması.

Gerçekten birçok kimseler hevalarıyla saptırıyorlar”.

Leşi yemeyi hela görerek, kendi hevalarına uymakla o (leşi) helal görmeleri sonucu saptılar ve sizinle (bunlarla) münazaraya kalkıştılar.

“ilimsiz bir şekilde”

Onlar bunda sadece hevalarına uydular. Onlarda ne basiret ve ne de ilim var?

“Şüphesiz ki Rabbin haddi aşanları en iyi bilendir.”

Helaldan harama taşkınlık edenleri.

120- “Günahın açığını da gizlisini de (kapalısını da) bırakın”

Gizli ve kapalı olanını (bırakın).

Sonrada karşılığı vaad edip şöyle buyurmuştur:

“Çünkü günah kazananlar, kazanmakta oldukları yüzünden cezalandırılacaklardır.”

121- “Üzerine Allah’ın adı zikredilmeyenlerden yeme”

Tezkiye (Kurban) edilmemiş ve ölmüş olanlardan.

“Çünkü o”

Onu yemek.

Fasıktır”

HAktan çıkmadır.

“Çünkü şeytanlar”

İblis ve orduları vesvese vermektedirer.

“Dostlarına”

Muhammed (s.a.v.) ve Ashabına leş eti yeme hakkında tartışan müşriklere.

“Şayet onlara itaat ederseniz”

Leşi helalg örürseniz.

“O zaman sizler müşriklerdensiniz”

Çünkü her kim Allah’ın (c.c.) haram kıldığı birşeyi helal kabul ederse müşrik olur.

122- “ölü iken bizim dirilttiğimiz”

Sapıttı ve kafir olduda sonrada biz hidayetv erdik.

“Ona bir nur kıldık”

Ona din ve iman (verdik).

“insanlar arasında ona yürümesi için”

Allah’ın (c.c.) kendisinin kalbine verdiği hikmet ve imanla ışık saçarak müminlerle birlikte (yürümesi için).

“Gibi midir?”

Kimdir ki? (Kim olabilir ki?)

“Karanlıklarda”

Küfrün ve sapıklığın karanlıklarında.

“onun dışında da değildir”

O asla ebediyyete kadar müminde değildir. Bu ayet Ebu Cahil, Hamza b. Abdulmuttalip hakkında¹ inmiştir.

(1) Bunu müellif (Esbab”da zikretmiştir: 257; İbni Cerir: 8/22’de bunu Dahhak’tan, bunun Ömer bin Hattap ve Ebu Cehil bin Hişam hakkında indiğini rivayet etmiştir.

“İşte böylece”

Müminlere iman (böylece) süslü olduğu gibi.

“Kafirlerle de yaptıkları süslü gösterildi”

Onlara da putlara tapmaları kendilerine süslü gösterildi.

123- “Böylece her ülkenin günahlarını onların ileri gelenleri kıldık”

Mekke’nin fasıklarının oranının büyüklerinden kıldıkları gibi.

Aynı şekilde her yerin fasıklarının o yerin ileri gelenlerinden kılmışlardır. Yani başları ve ileri gelen (idarecileri, üst takımları).

“O yerlerde hilekarlıklar yapsınlar diye”

İnsanları imandan alıkoysunlar (diye).

“Ancak onlar sadece kendilerine hile yapmaktadırlar”

Çünkü onların hilelerinin vebali onlara dönmektedir.

“Onlarda bunun şuurunda olmazlar.”

Kendilerine hile yapıldığının.

124- “Onlara bir ayet gelse”

Yüce Allah (c.c.) Nebisine (s.a.v.) onlardan haber veren şeylerle ilgili peygamberine bildirdiği bir (ayet) gelse.

“Derler ki: Allah’ın peygamberlerine verdiği gibi, bizide vermedikçe asla iman etmeyeceğizi.”

Bizlere vahye gelinceye dek (iman etmeyiz).

Nitekim bu kavminden herkes kendisine bununla ilgili bir imtiyaz istemekteydi.

Yüce Allah’ın (c.c.) buyurduğu gibi:

“Hatta onların her biri, kendisine açılmış sahifeler verilmesini ister.”

(Müddessir:

74/52)

Yüce Allah (c.c.) şöyle buyurmuştur:

“Allah (c.c.) peygamberliğini kime vereceğini iyi bilendir.”

Onlar (müşrikler) o risalede ehil kimseler asla değildirler. O peygamberliğe has kimin olacağını (en iyi bilendir).

“Yaptıkları hilekarlıklar yüzünden günahkar olanlara bir küçüklük”

Zillet ve alçaldık (vardır).

“Allah katında”

Bu azap onlara Allah (c.c.) katında sabittir.

125- “Allah kimi hidayete erdirmeyi dilerse, göğsümü islama açar”

İslamı kabul etmesi için kalbini genişletir ve açar.

“Kimi de saptırmayı dilerse onun da göğsümü daraltır, sıkıştırır”

Çokça daraltır.

“Sanki semaya tırmanıyormuş gibi”

İman o kişiye, mükellefiyeti açısından ona şiddetli ve ağır gelmektedir.

“İşte böylece”

Sana kıssalar anlattığımız gibi.

“Allah (c.c.) pisliği...”

Azabı...

“Mü’min olmayanlara (çökertir).”

120- “İşte bu Rabbinin yoludur”

Ey Muhammed (s.a.v.) üzerinde bulunmuş olduğun yol Rabbinin yoludur.

“Dosdoğrudur, Nitekim bizler ayetleri bir kavime düşünüp öğüt alsınlar diye açıkladık”

Onlarda müminlerdir.

127- “Darus-Selam onlaradır”

Cennet.

“Rableri katında”

Müminler ona girinceye dek bu gizlidir.

“O mü’minlerin velisidir”

Yüce Allah (c.c.) onları ikramlara (nimetlere vb.) laştırmaya çevirir.

“Yaptıklarından dolayı itaat etmelerinden (dolayı).”

128- “Hepsini toplayacağı o günde”

İnsanları ve cinleri (toplayacağı o günde) onlara şöyle denilir:

“Ey cin topluluğu! İnsanlardan bir çoğunu kendinize uydurdunuz.”

Saptırma ve kötülüklerinize alet etme ile.

“Dostları şöyle der”

Onları saptıran cinler (şöyle derler):

“Rabbimiz kimimiz kimimizden faydalandık.”

Bunların cinlerin saptırmalarını ve yanlışlıklarını insanların kabul etmesi ve cinlere itaat etmeleri (sonucu) aynı şekilde cinlerin insanları kandırmaları ve insanlara bunu süslü göstermeleri. Öyleki insanlar bu işleri yapması kolaylaştı bile!

“Nihayet bizim için takdir ettiğin vakite eriştik”

Ölüme.

Açık olan görüşe göre bunun manası; öldükten sonra dirilme ve haşır'dır.

“Allah şöyle buyurdu: Ateş sizin barınağınızdır”

Makamınız oradadır.

“(Orada) ebedi kalıcılırsınız, Allah’ın (c.c.) dilediği hariç.”

Onun dilediğimüstesna. Bunlar Allah’ın (c.c.) ilminde sebk edip müslüman olmuş kimselerdir.

“Rabbın şüphesiz ki halam’dır.”

Her ikisine de (ins-cin) hüküm verendir. Tevbe ve tasdikle de istisna yapandır.

“alimdir”

İçlerinde iyiliği bilmektedir.

129- “İşte bizler böylece bazılarını bazılarına musallat ederiz”

Tıpkı günahkar, asi olan cinleri ve insanları terkettiğimiz gibi. Nitekim onlardan bazılarını, birileri diğerlerini saptırana dek zalim olanlarına vekil kıldık.

130- “Ey cin ve insan topluluğu! İcinizden Rasululler (sizlere) gelmedi mi?”

Rasuller insanlardan gelmiştir. Onlardan cinlere ulaşanlara (ulaştırıp tebliğ edenlere) gelince (yani onlara peygamberlerin bulunduğunu haber verenlere gelince) bunlar cinlerdir. Kendileri (peygamber olmayıp) sadece uyarıcılardır. Muhammed (s.a.v.)’den Kur’an-ı Kerim’i dinlemeye gelenc inler gibi. Onlarda kavimlerine bunu ulaştırıp tebliğ etmişlerdir.

(1) Ayn ve zı’dan ziyadedir.

131- “Bu”

Rasullerin hayatlarından sana kıssalar verdiğimiziz.

“Rabbimizin haberleri yok iken ülkeler (halkını haksız yere)”

Onların günahlarından ve isyanlarından ta ki peygamberler gelip (tebliğ edip) onları nehyetti.

İşte bu yüce Allah’ın (c.c.) şu gelen ayetinin manasıdır:

“Ehlide (halkıda) gafil olarak”

Allah’a itaat eden her kişinin sevapta dereceleri bulunmaktadır. Sonrada Allah (c.c.) müşriklere tehdit (yağdırıp) şöyle buyurmuştur:

“Rabbın onların yaptıklarından gafil değildir.”

133- “Rabbın hiçbir şeye muhtaç olmayandır.”

Kullarının ona (c.c.) badetinde,

“Rahmet sahibidir”

Mahlukatına karşı (mermahetli olup) cezada onlara acele etmez.

“O dilerse sizlerden giderir”

Mekke ehlinden.

“Sizden sonrada (dilediğini) getirir.”

Sizden sonra başka bir topluluk bitirir.

“Sizlere de kıldığı (yarattığı) gibi.”

Önceden yarattığı gibi.

“Başka bir kavmin soyundan”

Geçen atalarınızdan.

135- “De ki: Ey kavmim! Bütüng üçünüzle yapacağınızı yapın”

Üzerinizde bulunduğunuzu haliniz (hakkında).

“Ben de yapacağım”

(Bütüng üçümle) yapacağım.

İşte bu tehdit içeren bir emir (sigası) olup şöyle demektedir:

“Yaptıklarınız üzere yapacağınızı yapın. Bende şüphesizki yapacağım.”

“Bu yurdun sonunun kimin olacağını yakında bileceksiniz.”

Hanginizi cennetin olacağını.

“Şüphesiz ki zalimler felah bulamazlar”

Allah’a (c.c.) küfreden ve ona şirk koşan bir insan asla iyiliğe ulaşamaz.

136- “Onlar, Allah’a yarattığı ekin ve davarlardan (bir pay ayırdılar)”

Müşrikler ekinlerinden, hayvanlarından ve meyvalarından Allah’a (c.c.) (bir pay ayırdılar).

“Nasib (ayırdılar).”

Putları için.

Putları için olana infak ettiler. Allah için olana da misafirleri ve komşuları doyurdular.

Allah (c.c.) için kılmış olduklarından putların nasibinde de düşenleri terkederlerdi ve “Allah’ın buna ihtiyacı yoktur” derlerdi.

Putlar için Allah’ın (c.c.) nasibinden birşeyler düşecek olursa onu putun nasibine çevirip o put nasibi için verir ve o fakirdir” derlerdi.

Yüce Allah’da (c.c.) şöyle buyurmuştur:

“Ortaklarına ait olan Allah’a (c.c.) ulaşmaz ama, Allah’a ait olanlar ise ortaklarına ulaşır.”

Sonrada onları zemmedip şöyle buyurmuştur:

“Ne de çirkin hükmediyorlar”

Allah için kıldıkları şeyleri sarfedin putları açığa çıkarmak için hükmettikleri (hükümleri) ne kadar da çirkindir.

137- “İşte böylece”

(Bu pis) kabih fiil gibi.

“Onların ortakları, müşriklerden bir çoğuna evlatlarını öldürmeyide hoş östermiştir.”

Şeytanlar onlara geçim korkusundan dolayı çocuklarını öldürmeyi emretmiştir.

“Onları helak etmek için”

Cehennemde helak (etmek için).

“Dinlerini kendilerine karmakarışık etmek için”

Birbirlerine karışması sonucu onlarda dinlerinde şüphey e düşmüşlerdir. Sonrada Allah (c.c.) bu yaptıklarının hepsinin O’nun (c.c.) dilemesiyle olduğunu haberv ermiştir.

“Şayet Allah dileseydi onu yapmazlardı. Onları artık yalanları ile başbaşa bırak.”

Allah’ın ortağının olduğu fikirleriyle.

138- “Onlar, bu davarlar ve ekinler dokunulandır.”

Davarları ve ekinleri haram kılıp, onları putların hizmetine kılmışlardı. Şöyle demişlerdi:

“Onlar zanlarınca: Onları dilediğmiizden başkası yiyemez.”

Allah (c.c.) bunun onlar tarafından haram ve yalan olduğunu bildirmiştir.

“Bir takım davarlarında sırtlarını haram kılmışlardır.”

Develerin,e rkek olan koyunların vs...

“Bir takım hayvanlarda vardır ki, (Allah’a iftira ederek) üzerlerine O’nun (c.c.) ismini anmazlar.”

Onlar ilahları için boğarak ya da sopa ile vurarak öldürürler.

“Ona iftira ederek”

Bunu Allah’a (c.c.) iftira ederek yapıyor ve güya bunu onlara Allah’ın (c.c.) emrettiğini zannediyorlar.

139- “Dediler ki: Şu davarların karnındakiler (yalnız)”

Develerin ve erkek olan koyunların (ceninlerinden) yavrularından haram kıldıkları...

“Yalnız erkeklerimize helaldir”

Sadece erkeklere helaldir. Kadınlara değil. Bu yavrusu diri olarak çıktığı zaman için geçerlidir. Şayet ölü olursa her ikisi de ortak olur (Hem erkek hem kadın).

“Onlar bu yakıştırmalarının cezasını verecektir.”

Yalan olan bu yakıştırmalarının cezasını Allah (c.c.) mutlaka verecektir. Yani helalv e haram saydıkları bu yakıştırmalarından dolayı -ki hepsi birer yalandır- Allah onları azaplandıracaktır.

“O Hakimdir, alimdir”

O dediklerini yapmayı daha iyi bilen ve daha iyi hüküm verendir.

140- “Çocuklarını öldürerek zarara uğrayanlar”

Diri diri kızları gömmekle.

“Bilgisizce”

Beyinsizce,

“Ve Allah’ın rızık verdiklerini haram sayanlar.”

Hayvanlardan, develerden, erkek koyunlardan vb. zikredilenlerden...

141- “Yaratan O’dur.”

Kılıp, yaratan.

“Çardaklı cennetleri”

Bağları

“Ve çardaksız olanları”

Sapı üzerine dikilip çardağı bulnumayanları hurma ağacı ve başka ağaçlar gibi.

“Tadları çeşitli hurmalar ekinler...”

Hepsinden birinin tadlarından...

Her meyvadan bir türün kendine özgü tadı vardır. Ve başkasının tadına da benzememektedir. Ve her tanenin başka bir taneden ayrı tadı ve lezzeti bulunmaktadır.

“Meyva verdiği zaman meyvalarından yiyin.”

Buradaki emir (sigası) mübalağayı ifade etmektedir.

“Biçilidiği zaman da hakkını veriniz.”

Öşrünü (10'da 1'ini) ve öşrün yarısını (veriniz).

“İsraf etmeyiniz.”

Ailenize birşey kalmayıncaya dek onların hepsini veriniz.

“Nitekim O (c.c.) israf edenleri sevmez.”

Allah'ın (c.c.) emrini tecavüz edenleri (sevmez).

142- “Hayvanlardan da vardır ki”

Allah'ın (c.c.) yarattığı hayvanlardan...

“Yük taşıyacak”

Bu; taşıma ve iş görececek güçte bulunan her taşıyıcı ıhayvan hakkında kullanılır.

“Döşek yapılacak olanları da”

Bunlar taşıma olarak kullanılmayanlardır. (Koyun, inek ve yavru deve gibi).

“Allah'ın (c.c.) size rızıkı verdiklerinizden yeyiniz.”

Onlardan kesilenleri yemeyi sizlere helal kıldı.

“Şeytanın adımlarına da sakın uymayın.”

Allah'ın helal kıldıklarında birşeyi haram sakın görmeyin.

“O (şeytan) sizlere apaçık bir düşmandır.”

Babanızı (Adem'i a.s.) cennetten çıkaran apaçık birer düşmandır. Züriyeti de aldatmak ister. Sonra da Allah (c.c.) “Yük taşıma ve “döşek yapma” konularını açıklayıp şöyle buyurmuştur:

143- “Sekiz çift”

İki çift erkekten iki çiftde dişiden. Bunlar koyundan ve kiçedendir. Nitekim bunlar bu ayette de zikredilmişlerdir. Böylece sekiz çift olarak onları kılmıştır. Çünkü her sınıftan erkekv e dişiye istemektedir. Şöyle buyurmuştur:

“Kayından iki çift, keçiden iki çift”

Koyun keçilerinin yünlü olan kısmındandır. Kuzu ise kulları olandır.

“De ki:”

Ey Muhammed koyundan kendi nefislerine haram kıldıkları bu müşriklere (de ki).

“Erkeklerini mi?”

Koyun ve keçiden (olanı mı?).

“Yoksa bu iki dişinin”Şayet erkek olanları bunlardan (koyunlardan) haram kılınmışsa o zaman bütün erkek olanları haram, şayet koyunların dişilerinden haram kılınmışsa o zamanda bütün dişileri haramdır.

“Yoksa bu iki dişinin döl yataklarında sarınıp bürünen mi?”

Eğer koyun ve keçiden bu iki dişinin döl yataklarında sarınıp bürünen haram ise o zaman bütün yavrular haram olmuş olur. Hepside yavrudur o zaman (onlara göre)hepside haramdır.

“O zaman bizlere haberv eriniz”

Haram olduğun usöylediğimize dair eğer biliyorsanız onun haram olduğunuz tefsir ediniz.

Yüce Allah (c.c.) devamla şöyle buyurmuştur:

“Eğer doğru söylüyorsanız (o zaman delil getiriniz).”

144- “Yoksa Allah bunu size vasiyet ettiğide sizler şahitler mi idiniz?”

Rasulullah'a (s.a.v.) iman etmediğiniz halde, sizler Allah'ı bunu haram kıldığında buna (şahitler mi idiniz?!).

Onlar hakkında hüccet ikame olduğunda yüce Allah (c.c.) bunların, ona iftira ettiklerini açıklamıştır. Devamla da şöyle buyurmuştur:

“İnsanlar ısıptırmak için bir bilgiye dayanmaksızın Allah'a (c.c.) iftira eden kimseden daha zalim kim olabilir?”...

Amr b. Liha'dan. Çünkü o İsmail'in (a.s.) dinini değiştirmişv e bu haram kılmayı kendisine adet edinmiş birisiydi.

Devamla Yüce Allah (c.c.) vahyi ile haram olan şeyleri zikredip şöyle buyurmuştur:

145- “De ki: Bana vahyolunanlar arasında yiyecek bir kimseye haram olduklarını bulduğum yiyecekler şunlardır: Ölü (leş), mefsuh olan kan...”

Akan kan.

“Ya da Allah’tan (c.c.) başkası adına boğazlandığından dolayı fisktır.”

Deikili taşlar (putlar) adına kesildiğinden dolayı.

146- “Biz yahudilere de bütün tırnakları haram kıldık”

Develerin ve deve kuşlarının tırnaklarını.

“onlara sığır ve koyunun iç yağlarını da haram kıldık. ancak sırtlarına ya da karınlarındaki bağırsaklarına yapışan.”

Böğürlerine (yapışan).

“Ya da kemiklerine (yapışan) karışan hariç.”

Çünkü bunları ben haram kılmadım.

Yani bu zikredilenlerin yağlara vb. şeylere bağlı olan (konuları).

“Bunun”

Haram oluşu.

“onları zulümleri yüzünden (bununla) cezalandırdık.”

Onları günahlarıyla (cezalandırdık).

“Şüpesiz ki biz doğru öyleyenlerdeniz”

Bunun tahrimliğini haberi verekle ve zulumlerini ortaya çıkarmamızla.

Rasulullah (s.a.v.) müslümanlara haram kılınanı ve yahudilere haram kılınan onlara haber verince onlar “isabet etmedin” deyip onu (s.a.v.) yalanladılar.¹ Allah (c.c.) bunun üzerine şu ayeti nazil buyurdular:

147- “Şayet seni yalanlayacak olurlarsa de ki: Rabbiniz geniş rahmet sahibidir.”

Bundan dolayı sizlerin üzerine hemen azabı indirmeyiz.

(1) İbni Cerir (8/77) Suddi’den tahric edip şöyle demiştir:

“Yahudiler şöyle derlerdi:

Onu ancak İsrail (oğulları) haram kılmıştı” Yani iç yağı ve iki böbreğin yağlarını.

Bizlerde onu haram kılmaktayız: “Seni yalanlayacak olurlarsa de ki:

“Rabbiniz geniş bir rahmet sahibidir. Onun azabı günahkarlar topluluğundan geri çevrilemez.”

“O geri çeviremez (azabı).”

Vakti geldiğ izamana zabı geri çeviremez.

“Ünahkarlar topluluğundan”

Dediklerini yalanlayanlardan.

148- “Müşrik olanlar diyecekler ki”

Kendilerine hüccet gelip onlara kesin olan anlatıldığı zaman onların (fikirleri) ve üzerinde oldukları batıl oldu.

“Allah dileseydi bizde babalarımızı da ortak koşmazdık, hiçbir şeyide haram kılmazdık”

Onlar **“Allah dileseydi şirk koşmazdık”** sözüyle kendilerinin şirk bulaştıklarını ortaya koyun bir delili ortaya koymaktadırlar. Şöyle demişlerdir:

“Alah bizden razı oldu, biz onun yolunda olmadığımız halde. Bizden onu istedi ve onunlada emretti.”

Şayet ondan razı olmasaydı onun ve bizim aramız açılırdı.” İşte bundan onlara bir hüccet kesinlikle yoktur. Çünkü onlar Allah’ın (c.c.) emirlerin iterkedip, dilemesini de askıya aldılar. Allah’ın emrinde iradesinden ayrılmaz. Çünkü O (c.c.) bütün kainatlara istediği i(zaman istediği gibi) diler. İsteddiği zamanda emretmeye bilirde. Kul için vacip olanda Allah’ın emirlerini yerine getirmesi ve korumasıdır. İş varid olduktan sonra kişi, dilemeyle askıya alamaz hiçbirşeyi. Yüce Allah (c.c.) şöyle buyurmuştur:

“İşte böylece onlardan öncekilerde yalanladılar.”

İşte böylece kafir ümmetlerin peygamberleri yalanladıkları gibi senide bunlar yalanlayacaktır. (Bu ayet) gelecek olan ayete muhalif değildir:

“Allah dileseydi...” (ayettime).

“Deki eğer sizde bir ilim varsa onu bizlere çıkarın”

Haram kıldıklarınızı belirten (gösteren), bu haramlık hakkında inen bir kitabı.

“Siz ancak zanna uyuyorsunuz”

Sadece zanndan ibaret (olana).

Nitemi sizlerin ilimv e yakini bilgiyle hiçbir alakanız yoktur.

“Ve sizler yalnızca yalan uyduranlarsınız”

Ancak sizler yalancılardansınız.

149- “De ki: Öyleyse tamv e yeterli hüccet Allah’ındır.”

Kitap, Rasul ve Beyan.

“Dileseydi şayet hepinize hidayet verirdi”

Bu onların kafirlerini Allah'ın (c.c.) dilemesine bağı olduğunu haberv ermektedir. Çünük ub O'nun (c.c.) dileseydi onlara hidayet verirdi.

150- “De ki: Şahitlerinizi getirin”

Şahitlerinizi ve yakınlarınızı.

Geri kalan ayetin (manası) ise malumdur.

151- “De ki:”

Gelin Allah'ın sizlere neleri haram kıldığını sizlere okuyayım.”

Allah'ın (c.c.) haram kıldığı şeyleri okuyayım. SONrada zikredip şöyle buyurmuştur:

“Ona hiçbir şeyi ortak koşmayın, ana babaya iyilik edin.”

Anne ve babaya iyilikte davranmanızı sizlere vasiyet ediyorum.

“Çoklarınızı öldürmeyin”

Fakirlik korkusundan dolayı onları öldürmeyiniz.

“Kötülüklerin açığını da kapalına da yaklaşmayınız”

Gizli ve açık zinaya (yaklaşmayınız).

“Hak ile olmadıkça Allah'ın (c.c.) haram kıldığı bir cana koymayınız.”

(Bundan da) kisası istemektedir.

152- “Bir de yetimin malına ancak güzel bir şekilde, yaklaşın”

Onun malını ıslah edip onu kollamak ve meyva vermesini ikame etmeye çalışmak sonrada ihtiyacı varsa güzellekle onu yemek.

“Rüşdüne erişinceye dek”

İhtilam oluncaya dek onu muhafaza ediniz.

“Tartıyıda güzel ve doğru yapın”

Noksan etmeden tam tartın.

“Mizanda da (doğru ve güzel yapın).”

Ölçüde de ölçüsüne.

“Adaletle (tartın).”

Adaleti gözeterek.

“Kişiye taşıyamayacağı yükü vermeyin.”

Ancak taşıyacağı verilir, takaatı yetmeyeni yüklemeyiz. Bu dolayısıyla; bir kişiye taşıyacağı yükten fazlası verilirse ona ağır eldiği gibi, tartıda kişi fazla alırdaki eksik tartarsa o kadar da ona ağır elmektedir.

“Söz söylediğiniz vakit adil olun”

Şahitlik yaptığınız ve yahut birşey söylediğiniz zaman hakkı söyleyiniz.

“Şayet”

Bu kendisi için şahit olan ya da olunandır (gramerle ilgili).

“Akrabanız da olsa”

153- “Şüphesizki bu”

Çünkü bu

“Dosdoğru yolumdur”

(Bunada) dinim manasındadır. Yani en mükemmel din olan hanifiyye dini.

“Ona uyun, başka yollara uymayın.”

Yahudiliğe, Hristiyanlığa, Mecusiliğe, putlara tapanların yoluna (uymayın).

“Sonra sizi onun (c.c.) yolundan ayırırlar”

Dininden sizleri saptırırlar.

“İşte bu”

(Zikredilenler)

“Sizlere vasiyet etti.”

Kitapta sizlere emretti.

“umulur ki sakınırsınız”

Bu sapık yollardan...

154- “Sonra verdik”

SONra ben haberv erdimv e dedim ki;

“Güzelce uygulayanlara, tamamlamak için Musa'ya (a.s.) kitabı verdik”

Allah'ın (c.c.) önceki kitaplarından, i limve hikmetten Musa'ya güzelce uygulayanlara, (yani ilmi).

Buna göre; “Tamamlamak için” ayetinin manasına gör eşunları diyebiliriz: Üzerine bir ziyade olarak ta ki ona verdiğimiz ilim tamam olsun.

“Tafsilath bir şekilde”

Onu tafsilath ve tamam olacak bir halde verdik. Nitekim bu da beyandır.

“onlar Rabblerine kavuşacaklarına iman edenler diye”

Böylece öldükten sonra dirilmeye iman ederler ve sevabı da cezayı da tasdik ederler (diye).

155- “Bu kitap”

Kur’an- Kerim.

“İndirdiğimiz mübarek bir kitaptır”

Nitekim bunun tefsiri bu surede geçmişti.¹

(1) Bak Sayfa: 160.

156- “Demeniz”

Demeniz için.

“Bizden önce kitap yalnız iki topluluğa indirildi.”

Yahudi ve Hristiyanlar.

“Ve bizde onların okuduklarından gafil kimseler olduk.”

Biz onların tilavet ettikleri kitaplardan gafiller olduk.

Buradaki hitap Mekke ehli içindir. Murad da şudur; Kıyamet gününde onların: “Tevrat ve İncil bizden önce iiki topluluğa indirildi ve bizlerde onlarda olanlardan gafiller olduk” demesinler diye Kur’an-ı Muhammed’e (s.a.v.) indirmeyi onlara bir hüccet olarak isabet (ettik).

Ayette:

157- “Ondan yüz çevirdi”

Yüz çevirdi.

158- “Belliıyorlar mı?”

Seni yalanlar iken.

“Onlara meleklerin gelmesinden”

Ruhların kabzedildiği ölüm anında (bekliyorlar) ayetinin manası Bakara suresinde zikrettik.¹

(1) Bak sayfa: 160.

“Yahut Rabbinin gelmesinden”

Emrinin onlara ölüm olarak (gelmesinden).

“Ya da Rabbinin bazı ayetlerinin gelmesi”

Mağripte güneşin doğmasıyla.

Bunun manası şudur: Bu seni yalanlayanlar ya ölmeleri sonucu azaba girmeleri (sonucu) ya da kılıç ile öldürülür yahutta içlerinde yaşayıp nimetlendikleri dünya hayatı müddetince onlara mühlet verilir.

Kıyamet alametleri ortaya çıkınca da:

“Daha önce iman etmemiş, yahut imanında bir hayır kazanmamış olan kimseye imanı fayda vermez.”

Mümin olduğu halde, itaatı önceye aldın.

De ki: “Bekleyin”

Bu şeylerden birisini

“Bizlerde bekliyoruz”

Sizlerle birlikte bunlardan birini.

159- “Dinlerini parça parça eden.”¹

(1) “Faraku” diye okuyanlar: Hamza ve Kesai’dir. Diğerleri de “ferraku” diye okumuştur. (Bak İthaf sayfa: 220.)

Yahudi ve Hristiyanlar. Nitekim onlar bunlardan emrolunduklarının bir kısmını alırken bir kısmını da terketmektedirler. Şu gelen ayette onların (hallerinden) haberv ermektedir:

“Kitabın bir kısmına iman ettik bir kısmını da inkar ettik”

“Fırkalara ayrılanlar”

Bazısı bazısını kafır sayan farklı fırkalara (ayrılanlar).

“Senin onlarla hiçbir ilişkin yoktur.”

Şunu kastetmektedir: en onlarla savaşmakle emrolunmadın. (Lakin) Onlarla savaş emredilen (ayetler nazil) olunca bu ayet neshedildi.¹

(1) Bu İbni Abbas’dan (r.a.) Nuhhas’ın “Nasih” adlı kitabında, İbni Abbas tahric etmiş olduğu görüştür. (Sayfa: 178). Şöyle demiştir: Sonra bunu:

“Allah’a ve ahiret gününe iman etmeyenlerle savaşın.”

Ebu Cafer en-Nuhhas şöyle demiştir:

“Bazılarıda şöyle demiştir:

Bunda bir nesh yoktur. Çünkü Arapça dilinde bir insanın “Fılan kişiden değilim” dediğinde bilindiği gibi bunun manası; sen ona muhalif isen ya da onu inkar ediyorsan kendisine bulunduğu şeylerle (böyledir) manasında değildir.” (Nasih ve Mensuh: 178-179).

160- “İyilikle geleni”

Münlirden her kim iyilikle amel ederse

“Bunun on misli vardır”

Kendisine on sevap yazılır.

“Kimde günah ile gelirse”

Hatayla.

“ancak onun misliyle cezalandırılır.”

Sadece misyilye cezalandırılır fazlasıyla değil.

“Onlara zulümde olunmaz”

Amellerinin sevabından eksiltilmez.

161- “De ki: Hiç şüphesiz Rabbim beni dosdoğru bir yola iletti”

Bana dini öğreten.

“Dimdik ayakta duran (bir dinle)”

Dosdoğru olarak.

162- “De ki: Şüphesiz ki namazım, ibadetlerim”

HAccımdanv e kurbanımdan olan ibadetim.

“Yaşayışım (hayatım) ve ölümüm alemlerin rabbi olan Allah (c.c.) içindir.”

O (c.c.) beni yaşatan ve öldüren. Ve bende namazımı ve diğer ibadetlerimi sadece Allah’a yöneltiyorum başkasına değil. Allah (c.c.) şöyle buyurmuştur:

162- “Bunun emrolundum”

İşte bana vahyolundu.

“Ben müslümanların ilkiyim”

Bu ümmetten.

164- “De ki: Ondan başka RAb ararmıyım hiç”

Bir efendi, ilah (ararmıyım) hiç.

“O herşeyin Rabbidir”

Maliki ve efendisidir”

“Herkesin kazandığı yalnız kendisinedir.”

Her kim bir günahı işlerse mutlaka (Allah avfetmemişse) onun azabını görür.

“Hiç kimse başkasının yükünü yüklemes”

Velid bin Muğire’nin kendisi şöyle demiştir:

“Benim yoluma tabi olun bende sizin taşıyacağınız yükü (sorumluluğu) taşıyayım”

Allah (c.c.) şöyle buyurmuştur:

“Hiçbir kimse kimsenin yükünü taşımaz”

Hiçbir kimse cinayet işlemiş bir kimsenin (cinayetiyle muaheze olmadıkça onun) cinayetini yüklenemez.

165- “O sizlere kıldır”

Ey Muhammed (s.a.v.) ümmeti.

“Halifeler”

Geçmiş ümmetler.

“Yeryüzünün”

Onları helak edip sizleri ondan sonra mirasçı kılmakla.

“Kiminizi kiminizden derecelerle üstün kıldır”

Zenginlik ve rızık ile.

“sizlere verdiklerinden imtihan etmek için”

Sizlere verdiği rızık ile sizlerden haber almak için.

“Şüphesiz ki Rabbin cezası pek çetin olandır”

Düşmanlarına karşı...

“Ve muhakkak O (c.c.) mağfiret edendir”

Dostlarına karşı...

“Rahim (olandır)”

Yine dostlarına.

A'RAF SURESİ

(Mekke’de nazil olmuştur. 206 ayettir)¹

1- “Elif, lam, mim, sad”

Ben Allah’ım en iyisini bilir ve tafsilatlı olarak açıklarım.²

(1) İki parantez arası ibare zı ve za’dır.

(2) Bu İbni Abbas’ın kavlidir. (Bak: Taberi Tefsiri: 8/115).

2- “Kitaptır”

Bu bir kitaptır.

“Sana indirildi”

Rabbın tarafından.

“Sakın bundan dolayı göğsünde bir sıkıntı olmasın”

Getirdiklerini tebliğ etmenle sakıng öğsünde bir sıkıntı olmasın.

“Onunla uyarasın diye.”

Sana insanlara onunla uyarıp inzar edesin diye...

“Mü’minler içinde bir öğüttür”

Tasdik edenler için bir öğüttür.

3- “Rabbinizden sizlere indirilene tabi olun”

Kur’an’a.

“Ondan başka dostalra tabi olmayınız.”

Allah’tan başka veliller edinmeyiniz.

“Çokça az öğüt alıyorsunuz.”

Ey müşrikler topluluğu! Çokda az vaaz dinliyorsunuz.

4- “Nice helak ettiğimiz köyler bulunmaktadır.”

Halkını (helak ettiğimiz)...

“Bizim azabımız ona geldi”

Azabımız (geldi).

“Geceleyin”

Gecede.

“Ya da onlar kaylule uykularında iken”

Gündüz uykularında iken.

Yani bizim azabımız onlara kendileri uyanık değil iken.

Yani bizim azabımız onlara kendileri uyanık değil iken gelmiştir.

5- “onların davaları”

Duaları ve yalvarmaları.

“Zabamız onlara geldiğinde ancak”

Onlar kendi nefisleri için şirki karar kılmışlardı ve:

“Biz gerçekten zalimlermiyiz”

Demelerinden başka bir şey olmadı.

6- “Andolsunki, kendilerine peygamberler gönderilenlere soracağız”

Geçmiş ümmetlere peygamberlerin getirdikleri hakkındaki (durumlarını) soracağız. Rasullerede tebliğ görevlerini yaptılar mı onu da soracağız.

7- “Ve biz onlara bilerek anlatacağız.”

Bizde bulunan bir ilimle onların yaptıklarını haberv ereceğiz.

“Biz gaib kimselerde değiliz”

Rasullerden ve ümmetlerden ve ümmetlerin rasullere neler yaptıklarından.

8- “O gün tartı” “Şüphesiz ki hesap soracağız”

ayetinde de zikrolunduğu gibi sual (hesap) günü amellerin tartılması (haktır).

“Haktır”

Adildir.

Öyleki müminlerin amelleri güzel bir sürette tasavvur olunur. Kafirlerin amelleri de çirkin bir süratle tasavvur olunur (şekillenir). Bu şekilde de tartılırlar.

Bu yüzden Allah (c.c.) şöyle buyurmuştur:

“Her kimin tartısı ağır gelirse işte felah bulan onlardır”

Kurtulanlar ve kazananlar, Nitekim onlarda (sadece) müminlerdir.

9- “Kiminde tartısı hafif gelirse işte onlar da zarar uğramış kimselerdir”

Azaba doğru gidenler onlardır.

“onlarda eyetlerimizi mede geldiklerinden”

Muhammed’in (s.a.v.) getirdiklerini inkar ettiklerinden.

10- “Biz sizi yeryüzünde yerleştirmiş”

Mekke ile Yemen’e ve Şam’a kadar istimlak ettik. Yani Mekke müşriklerini.

“Çokça az şükrediyorsunuz”

Sizlere nimet verdiklerimize hiç şükretmiyorsunuz.

11- “Şüphesiz ki biz sizleri yarattık”

Adem’i

“Sonrada şekiller verdik”

Sırtında... (ayet)

12- “Buyurdu ki: Secde etmene mani nedir?”

Burdaki “la” zaid olup,

“Secde etmekten seni alıkoyan nedir?” manasına gelmektedir. Bu kınama ve sertlik bildiren bir sorudur.

“De ki: Ben ondan daha hayırlıyım...” (Ayet)

Manası; ben ateşten olduğum için ve o da (Adem) çamurdan olduğu için ben ondan daha hayırlıyım” böyle Allah’ın emrini (yeta) terkedip bu kıyaslamayı yaptı v esaptı.

13- “Buyurdu ki: Öyleyse hemen in oradan”

Cennetten in. Bazılarıda “Semadan in” demişlerdir.

“Artık orada kibirlenmek haddin değildir.”

Emrimden ki sende bana isyan ettin.

“Hemen çık git. Çünkü sen aşağılıklardansın”

İtaat etmemekle zelil olanlardansın.

14- “Dedi ki: Bana mühlet ver”

Bana zaman ver.

“Diriltilecekleri güne kadar”

Bununla da ikinci sura üfleyişi kastetmektedir.

15- “(Haydi öyle olsun).”

Sen mühlet verilenlerdensin.

16- “Dedi ki: Beni azgınlığa ittiği için”

Beni sapıklığa sürüklediğin için” sözü kastetmektedir.

Yani: Senin beni saptırmanla.

“andolsun senin doğru yolunda onlara engel olacağım”

Cennete sürükleyen bu dosdoğru yola (oturup) onlara batılı süslü göstereceğim.

17- “Sonrada emredeceğim ki önlerinden...”

Gidecekleri ahiretlerinden (emredip) onlara bunda şüpheye sokacağım.

“arkalarından”

Bırakacakları dünyalarında da onlara, dünyaya rağbetlerini (artıracağım).

“Sağlarından”

Din işlerinde onlara şüpheler sokacağım.”

“Sollarından”

Günahlara onları meyillendireceğim.

18- “Buyurdu ki: Çık oradan”

Cennetten.

“Zemmedilmiş olarak”

Çok kınanmış olarak.

“Kovulmuş olarak”

Atılmış ve lanetlenmiş (olarak).

“Kim sana uyarsa”

Adem oğlularından.

“Sizlerden muhakkak ki cehennemi dolduracağım”

Kafirlerden ve şeytanlardan olan yandaşlarından dolduracağım.

19- “Ey Adem yerleşin”

Bunun tefsiri Bakara uresinde geçmişti.¹

20- “Derken ikisinede vesvese verdi”

İkisinin (Adem-Havva) nefislerine bireşy soktu.

“göstermek için”

Buradaki lam lam’ı akibettir. Yani buradaki (akibet): Onların kapalı yerlerini göstermek için vesvese veren (şeytana) bir (akibet) bir karşı çıkıştır.

Yani ikisinin de avret yerlerini açtırması. Bu da:

“gizledikleri”

Örttükleridir.

“Gizli bir akılmış (avret yerlerinden)”

“Rabbimiz size bu ağaçdan” yemeyi **“ancak olarsınız diye”** buradaki lam gizlidir.

“İllah en (la) tekune” manasındadır. (B ugramer ile ilgili idi).

“İki melek”

Baki kalıp ötmeyen (iki melek). Nitekim meleklerde ölmemektedir.

Bu (ibarede):

“Ebedi kalanlardan olmayasınız diye” ayetinin manasına delalet etmektedir.

21- “Her ikisine kasem etti”

İkisine yemin etti.

“Şüphesiz ki ben ikinizde öğüt verenlerdenim.”

22- “Nihayet ikisinide aldatarak (aşağıya düşürdü).”

İkisinide sağ ile aldatı.

“ikisine delalet etti”nin manası da: Sağ ile onları aldatması ile o ağaçtan yemeklede onları (ağaca) çekti.

“Ağacı tattıklarında avret yerleri kendilerine görünüşü” ikisinin elbiselerini kendilerinden düşmesiyle (şeytanın açıp göstermesiyle). İkisinde birbirlerini avret yerlerini görmüş ve haya etmişlerdir.

“Üzerlerine (cennet yapraklarından) üst üste koyarak örtmeye başladılar”

Örtünmek için elbise biçiminde (cennet) yapraklarını birleştirip üst üste koymakla.

“Ben size bu ağacı yasak etmedim mi ve size şeytan muhakkak sizin apaçık düşmanınızdır, demedim miydi?” diye seslendi.”

23- “Rabbimiz, biz kendimize zulmettik. Eğer bize mağfiret ve rahmet etmezsen muhakkak ki zarara uğrayanlardan oluruz” dediler.”

24- “Buyur du ki: Kiminiz kiminize düşman olarak inin. Siz yeryüzünde (bir süreye kadar) yerleşip kalacak (ve orada geçineceksiniz)” karar yeri.

Sonrada bu (ayeti):

25- “Orada yaşayacaksınız...” ayetiyle tefsir etmiştir. Adem’in ve Havva’nın açılmaları (ile ilgili ayet) zikredilince Allah (c.c.) bizlere giysilerden (giymemiz için) yarattıkların bahsetmiştir.

26- “Ey Ademoğulları biz şüphesizki sizlere indirdik”

Sizlere yarattık.

“Avret yerleriniz örtecek”

Avret olan yerleri kapatacak

“Rişi”

Mal’ı ve güzel elbiseler giyerek (örtünmeniz).

“Takva elbisesine gelince”

Allah’dan korkan kimsenin açık olan avret yerlerini örtems.

“O, daha hayırlı olandır”

Bunu alan kişiye ya da bu (kapamak) açılmaktan daha hayırlıdır.

Nitekim müşriklerden bir grup çıplak olarak ibadet ediyorlardı. Kabeyide elbiselerini çıkararak tavaf ediyorlardı.¹

(1) Bu, İbni Abbas’dan (r.a.) gelen bir rivayettir. Şöyle dedi:

“Kadın (gelip) Kabe’yi tavaf ederdi ve çıplak olurdu ve şöyle derdi:

“İşte bugün bir kısmını ya da hepsine açar. Ondan açılana gelince onu helal görmem.”

Sonra şu ayet nazil oldu:

“Ey Ademoğlu her mescide (gidişte) ziynetlerinizi kuşanın”

(Bak: Müslim rakam: 3028; Nesei Tefsirin’de: 1/496).

“İşte bu Allah’ın ayetlerindendir.”

Ayetlerine gerekli kılmış olduğu farzlarındandır. Yani avret yerleri kapatmak, örtmek.

“Belki öğüt alırlar”

Öğüt almaları için.

27- “Ey Ademoğulları şeytan sizleri fitneye düşürmesin”

Sizleri aldatmasın ve dalalete sürüklemesin.

“Ana ve babalarınızı sizleri elbiselerini sıyrarak cennetten çıkmalarına (sebepler oldukları için).”

Buradaki çıkarmak ona izafe edilmiştir. Her ne kadar ondan tevelli etmesede (dönmesede). Çünkü bu ondan bir sebeptir.

“Çünkü o da kabilesi de sizleri görürler”

(O) ve neslinden olanlar.

“Biz şeytanları iman etmeyenlerin velileri kıldık”

Sapıklıklarında artmaları için onlara musallak kıldık. Şöyle buyurduğu gibi:

“Bizler şeytanları kafirlerin üzerine...”¹

(1) Ayet:

“Bilmez misin ki biz şeytanları kafirler üzerine salarızda onları alabildiğine teşvik ederler.” (Meryem: 19/83)

28- “Fahiş bir iş işlediklerinde”

Çıplak olarak Kabe’yi tavaf ettiklerinde.

29- “De ki: Rabbim bana adaleti emretti.”

Bu ayet **“Allah bizi bununla emretti”** ayetindeki sözlerine bir reddiyedir.

Ayette geçen “kısd” adalet demektir.

“Her mescidde de yüzlerini çeviriniz”

Namazda iken nerede olursanız olun yüzlerinizi Kabe’ye çeviriniz.

“Dinde de ihlâşlılar olarak ona dua edin”

Onu tekleyin ve hiçbirşeyi ona (c.c.) ortak koşmayın.

“Siz ilk yarattığ gibi”

Yarattığındaki iyi mi kötü mü olacağı.

İşte böylece **“Döneceksiniz”** iyiler ya da kötüler olarak.

Bu ibare:

30- “O, bir kısmına hidayet verdi” ayetinin manasının sıhhatine delalet etmektedir.

“O, bir kısmına hidayet verdi”

Dinine irşad etti. Nitekim bunlarda O’nun (c.c.) velileridir.

“Bir kısmına da sapıklık hak oldu”

Onları saptırdı. Nitekim bunlarda şeytanın velileridir.

“Bir kısmına da sapıklık hak oldu”

Onları saptırdı. Nitekim bunlarda şeytanın velileridir.

“Çünkü onlar Allah (c.c.) bırakıp şeytanları kendilerine veliler edindiler. Üstelik doğru yolu bulduklarını da sanırlardı.”

Sonradan da elbiselerini giymelerini ve açılmamalarını onlara emretmiştir e şöyle buyurmuştur:

31- “Ey Ademoğulları zinetlerinizi alın”

Avreti gizleyerek.

“Her mescidde (giyerken).”

Namaz ya da Kabe’yi tavaf için (giderken).

“Yeyiniz, içiniz”

Nitekim cahiliyye dönemindekiler Hacc ibadetleri sırasında sadece yetecek kadar yerlerdi. İç yağları v.s. yemezlerdi. Böyle yapmakla haclarını tazim ediyorlardı. Müslümanlar da: **“Bizler yapmaya daha hak sahibiyiz”** demişlerdir. Bunun üzerine Allah (c.c.) şöyle şu ayetleri nazil buyurdu²:

(2) Bu Kelbi’nin görüşü olup bunu “Esbabı Nüzul” adlı eserinde (sayfa: 260) da zikretmiştir.

İbni Cerir ve başkaları bunu Suddi’den tahriç etmişlerdir. (8/162).

“Yeyiniz”

Eti ve iç yağları (yeyiniz).

“İçiniz”

Süt, su ve başka helal olanlardan.

“İsraf etmeyiniz”

Sizlere helal kılmış olduğum etleri ve iç yağları kendi nefislerinize menetmekle.

“Şüphesiz ki O (c.c.) sevmez”

Bunu yapanı (israfı sevmez).

Yani o israf edeni isabetli kılmaz ve cennetine sokmaz.

32- “De ki: Allah’ın kulları için çıkardığı zinetleri haram kılan kimdir?”

Kabe’yi tavaf sırasında sizin giyinmenizi, avretlerinizi kapatmanızı kim haram kılmış”

“Rızıktanda temiz olanları”

Hacc günlerinde kendi nefislerine haram saymak ile...

“Dek o”

Rızıktan temiz olanlar.

“Dünya hayatında iman edenler içindir.”

Dünyada kafirlerle birlikte yaşayan Müminleri için mübahtır. SONrada kıyamet gününde sadece mü’minlere vardır. Kafirlerle ise hiçbir şey yoktur.

İşte bu:

“Sadece kıyamet gününde (müminler) için vardır” ayetinin manasıdır.

“İşte böylece ayetleri tafsilatlı açıklıyoruz”

Helal ve haram saydıklarımı açıklıyorum.

“Bilen bir kavim için”

Şüphesiz ki Ben Allah’ım (c.c.). Ortağı da yoktur.

33- “De ki: Rabbim ancak hayasızlığı haram kıldı.”

Büyük günahlarla, çirkin şeyleri.

“Ve bundan zahir ve batın olanları da (haram kılmıştır).”

Gizlisini ve açığını.

“Günahı (da haram kılmıştır).”

Günaha sokan masiyetleri(de).

“Azgınlığı da haram kılmıştır.”

İnsanlara zulmetmeyi. Bu da kendisinin hakkı olmayan bir şeyi istemesidir.

“Allah’a ortak koşmanızı (da haram kılmıştır).”

O’na ibadetle adaleti gözetmeniz lazım.

“Hakkında asla bir delili indirmedığı de”

İçinde hüccet bulunan kitabı indirmedig ide (haramdır).

“Allah’a bilmediğiniz şeyleri isnat etmenizi (haram kılmıştır).”

Onların hayvanları ve ekinleri haram kılmaları ve meleklerin Allah’ın kızları olduğum söylemeleri gibi.

34- “Her ümmetin eceli vardır”

Azapları ve helakları için belirli vakitleri vardır.

“Onların ecelleri gelince”

Azapla (gelince).

“Ne bir an geri bırakılabilirler, ne de ileri alabilirler.”

Azab oluncaya kadar ne geriye bırakabilir ve ne de ileriye alabilirler.

35- “Ey Ademoğulları, içinizden ayetlerimi anlatacak Peygamberler size gelince.”

Farzlarımı ve hükümlerimi (sizlere anlatacak...).

“Her kim sakınırsa”

Kim benden sakınır ve korkarsa.

“Düzeltirse”

Benim ve onun arasındakileri.

“Onlara hiçbir korku yoktur.”

Kıyamette mahlukat korktuğu zaman.

“Onlar asla hüznlenmeyeceklerdirde”

Hüzüne girdiklerinde.

37- “Allah’a yalan iftira edenden daha zalimi kim olabilir?”

Ona çocuk ve ortak edinmekle.

“Onların kitaptan nasipleri neyse kendilerine erişecektir.”

Azaptan onlar için yazılanlardan. Nitekim o (o günde) yüzü kararmışlardan ve gözleri ağlayanlardandır.

“Ta ki elçilerimiz onların ruhlarını aldıklarında”

Bununla meleklerin ruhlarını kabzettiğini kastetmektedir.

“Derler ki: Hani nerede Allah’tan başka dua ettikleriniz?”

Bu kınama, ağlatma ve korkutma sorusudur.

“Onlar Gözümüzden kayboldular derler.”

Batıl olup gittiler derler.

“Sonra da kendi aleyhlerine dair kafir olduklarına şahitlik edeceklerdir.”

Ölüm vakti çatığında bunu itiraf edenler ve kendilerinin kafir olduklarını ikrar ederler.

38- “Diyecek ki: Giriniz”

Allah (c.c.) onlara “Cehenneme girin” diyecektir.

“Ümmetlerden”

Beraber (manasındadır). “Sizden önceki ümmetlerden”

“Her ümmet girdikçe”

Ateşe

“Kardeşine lanet edecek”

Kendisini ateşe sürükleyen ümmetlere. Çünkü onlara uymakla sapıttılar.

“Nihayet herbiri birbiri ardınca oraya toplandığı vakit”

Toplandıkları, ulaştıkları, ateşe topluca toplandıkları vakit.

“Sonrakileri şöyle der”

Cehenneme ilk girenlerden sonra girenler (der ki).

“İlk girenlere (şöyle derler).”

Cehenneme (ilk girenlere) Yani komutanlarına uyanlar (der ki):

“Rabbimiz işte bunlar bizi saptırdı”

Çünkü onlar senden başka ilahlar edinmenizi bize emrettiler.

“Onlara azaplarını iki kat ver”

Bizi aaplandıracağın azabdan daha şiddetlisi ile onlara azap ver.

“Buyur du ki”

Allah buyurdu ki:

“Herkesi iki kattır”

Tabi olan ve Tabi olana iki kat azap vardır.

“Lakin sizler bilmiyorsunuz”

Ey Ehli Kitap, dünyada bunun miktarları vardır.

Allah (c.c.) şöyle buyurmuştur:

39- “Siz bizim üzerimize hiçbir üstünlüğünüz yoktur”

Çünkü sizlerde bizim gibi kafir odunuz. Sizlerde bizlerde küfürde eşitiz.

40- “Ayetlerimiz iyalanlayanlara gelince”

Allah’ın vahdaniyetine ve Nebilerin peygamberliğine delalet eden delillerimizi.

“Onlara karşı büyüklenenlere”

Buna iman etmeyen ve hükümlerin eteslim olmaya kibirlendiler.

“Hiç şüphesiz gök kapıları onlara açılmayacaktır.”

Ne ruhları ne amelleri ve ne de Allah’dan diledikleri şeyler. Semaya yükselmez.

“Cennetede ancak...”

Girerler.

“İğne deliğinden bir deve geçmedikçe”

İğnenin deliğinden. Yani asla geçmeyecektir.

“İşte böylece”

Vasfettiğimiz gibi.

“Mücrimleri cezalandırırız”

Allah’ın (c.c.) ayetlerini yalanlayanları. Sonra da Allah (c.c.) onların her taraftan ateşle çevrildiklerin ihaber vermiştir. Şöyle buyurmuşlardır:

41- “Onlara cehennemden bir döşek vardır. Üstlerinde de örtüler.”

Onlara ateşten örtü,

“İşte böylece zalimleri cezalandırırız”

Allah’a (c.c.) ortak koşanları.

42- “İman edene ve salih mel işleyenlere geince biz kimseye güçünden fazlasını yüklemeyiz.”

Ancak takaatı yetene ve ondan aciz olmayan. Manası ise; onlardan kimseye güçünden fazlasını yüklemeyiz.

Sonra da yüce Allah (c.c.) ayetin geri kalan kısmı ile onların bulundukları yerleri haber vermiştir.

43- “Biz onların kalplerinden kılı türünden ne varsa söküp atacağız.”

Bazılarının bazıları arasında dünya hayatında meydana gelmiş kinlerini giderdik.

“altlarından ırmaklar akan nehirler”

Menzillerinde oturdukları sabit olduğu vakit menzil ve köşklerinin altından (kaan nehirler).

“Dediler ki: Bizleri buna ihadayet eden Allah’a (c.c.) hamdolsun.”

Amel etme sonucu sevaba götürmeye bizleri çevirip hidayet verene.

Böyle demekle de idayet verenin Allah (c.c.) olduğunu ikrar etmektedirler.¹ Şu ayette ki:

“Allah bizi bu yola iletmeseydi, kendiğilimizden bunu bulmuş alamazdık.”

(1) Bunu İbni Cerir Ebu Said el-Hudri’den (r.a.) o da Rasulullah’tan (s.a.v.) rivayet etmiştir. Şöyle buyurdular:

“Her cehennem ehli cennetten yerini görür ve şöyle der:

“Keşke Allah bizlere hidayet verse” sonrada bu onlara bir yıkım olur. Her cennet ehli de Cehennemden yerini görür ve şöyle derler:

“Şayet Allah (c.c.) bizlere hidayet vermeseydi (ahilimiz ne olurdu). İşte bu da onların şükrüdür.” (8/184).

Açık olarak Rasulleri onlara vaad ettikleri şeyleri gördüklerinde şöyle demişlerdir:

“andolsun ki Rabbimizin Peyamberleri hak ile gelmişlerdi derler. Onlara: (yapmaya devam ettiklerinize) karşılık (mirasçısı kılındığınız) cennet işte budur” diye seslenilir.”

Onlara “yaptıklarınıza devam ettiklerinize birer karşılık olup sizlere vaad edilen cennet işte budur” denilir.

“Mirasçısı kılındığınız”

Allah’a (c.c.) cehennem ehli itaat etmiş olsa idi, cennetteki nimetleri kazanırlardı. İşte (cehennem ehli olmadıklarından) onların mirasçı olmaları.

“Yapmaya devam ettiklerinize”

Allah’a tevhid getirip O’na itaat etmenizlere.

44- “Cennetlikler, cehennemliklere; “Rabbimizin bize vaad ettiğini.”

Dünyada vaad ettiği sevapları.

“Hak olarak bulduk. Sizlerde Rabbinizin vaadini.”

Azaptan.

“Hak buldunuz mu? derler”

Bu ayıplama ve kınama sorusudur. Cehennem ehli de şöyle cevap vermiştir:

“(Onlarda) evet derler. Bunun üzerine aralarında bir münadi seslenir:”

İki taifeninde duyacağı ölçüde bir münadi ortalarından onlara nida eder. Nitekim o da Sura üfleyecek olan (İsrafil (a.s.))’dır.

“Allah’ın laneti zalimlerin üzerine olsun.”

45- “Ak koyanlara gelince”

Mani olanlara.

“Allah’ın yolundan”

Allah’ın dininden ve O’na itaatten.

“Onu eğriltmek isterlerdi.”

Allah’dan (c.c.) başkasına (namazı), duayı isterlerdi ve Allah’ın kutsamadığını kutsallaştırmak isterlerdi.

46- “Her ikisi arasında”

Cennet ve Cehennem ehli arasında.

“Örtü (vardır).”

Perde vardır. Bu da Araftaki surlardır.

“A’raf üzerinde”

Bununla cennetteki surları kastetmektedir.

“Adamlar vardır”

Bunlar günahları ve sevapları eşit gelenleridir.”

Her birini yüzlerinden tanıyan adamlar vardır?”

Cennet ehli yüzlerinin beyazlığı ile tanınmaktadırlar. Cehennem ehlide siyahlığı ile. İşte bundan dolayı onların komşuları en yüksek yerlerdedir. İşte böylelikle de o adamlar her iki taifeyi (fırkayı) görmektedirler.

“Cennet ehline Selamun aleyküm” diye seslenirler.”

Cennete baktıklarında (onu gördüklerinde) oradakiler selam verirler.

“Henüz oraya girmeyen.”

A’raf ehli cennete hünuz girmeyenleri di.

“Oraya girmeyi umanlar için.”

Oraya girmek için (bunu uman kimselerdir).

47- “A’raftakileri gözleri cehennemlikler tarafına çevrildiği zaman.”

Onlarla karşılaşıldığı yön cihetine.

48- “Araf ashabı bazı adamlara seslenirler.”

Cehennem ehliinden olanlara.

“Yüzlerini tanıdıkları kimseler.”

Müşriklerin başlarına. Onlara şöyle diyorlardı.

“Çokluğunuz size bir faydası olmadı.”

Malv e onun çokluğuyla övünmeniz.

“Büyükleşip durmanızın da...”

Allah’a ibadette.

Sonrada cehennem ehli, Araf ashabının cehennemlik olup kendileriyle beraber gireceklerine yemine tmişlerdir.

Meleklerde bunun üzerine: A’raf ashabını cehenneme sokanlar hakkında şöyle demişlerdir:

49- “Bunlar mı... yemin ettirdiğiniz”

Ey cehennem ehli

“Kendilerini Allah’ın (c.c.) rahmetine erdirmeyeceğine.”

A’raf ashabına şöyle der (Melekler):

“İşte girin cennete size hiçbir korku yoktur ve siz üzülecek de değilsiniz.”

50- “Cehennemlikler cennetliklere: Bize bir az su veya Allah’ın işze ihsan ettiği ırızıktan akıtın diye seslenirler.”

Yemeğe nitekim bu da onların açtıklarına ve susadıklarına delalet eder.

“Onlar ise: Doğrusu Allah (c.c.) bunları kafirlere haram kılmıştır” derler.”

(Buradaki) Tahrir meneden tahrir olup, taabbuk (ibadet etme) tahriri değildir.

51- “Dinlerini edinenlere gelince...”

Kendilerine şariat (koyulan bu dini)... edinenlere gelince...

“Eğlence ve bir oyun edinenlere...”

Yemin edenv e alay edinenlere.

“Bu gün biz sizleri unuttuk.”

Onları cehenneme terkedeniz.

“Onların bu güne kavuşacaklarını unuttukları gibi.”

O günde, amelî terkettikleri gibi.

“Ayetlerimizi nasıl bilerek inkar ettilerse.”

Ayetlerimizi nasıl bilerek inkar edip onları tasdik etmemeleriyle.

52- “Şüphesiz ki biz getirdik”

Müşriklere

“Kitabı”

Kur’an-ı Kerim’i

“Onu tafsillatlı bir eşkilde beyan ettik”

Açıkladık.

“İlim olarak”

İçeriğiyle ilimlerden hükümleri açıklama (olarak).

“Hidayet olarak”

Hidayet vermeye (vesile) olması ile.

“Rahmet olarak”

Rahmet sahibi olmakla.

“İman eden bir kavim için”

Kendilerinden hidayete ve imana girmeleri istenilen bir kavim için.

53- “Beklemezler mi?”

Onlar beklemezler mi? Yani sanki bunu beklemektedirler. Çünkü bu onlara şüphesiz gelecektir.

“Bildirdiği dışında”

Allah’ın kitabında öldükten sonra dirilme, veşr vb. ile vaat ettikleri şeydeki cezası.

“Zaman gelince bildirdiklerinin.”

O da kıyamet günüdür.

“Onun bildirdiklerinin çıkacağı günde evvelce onu unuttular.”

Gelemeden önce (kıyametin) ona imanı ve ameli terkettiler.

“Şüphesiz ki Rabbimizin Rasulleri hak ile geldi.”

Doğruluk ve beyan ile.

“Bizlere şefaathiler var mıdır?”

Bizlere şefaath edecek şefaathçi var mıdır?” derler.

“Ya da”

Bunada “mı” manasındadır.

“Geri döndürülür müüz?”

Dünyaya.

“Yaptıklarımızın başkalarını işleyelim diye”

Allah’I (c.c.) tekleyip, ona şirk koşmayı terkedelim diye.

Allah (c.c.) şöyle buyurur:

“Onlar gerçekten hüsrana uğrayanlardır.”

Helaka gitmeleriyle.

“Uydura geldikleri şeyler kendilerinden uzaklaşarak kaybolup gitmişlerdir.”

Allah ile beraber başka bir ilah daha vardır demeleri kendilerinden kaybolup düşün gitmiştir.

54- “Şüphesiz, Rabbiniz o Allah’dır ki gökleri ve yeri altı günde yarattı.”

Yani altı gün süresince Pazarg ününden Cumartesi gününe kadar. Mahlukatta Cuma günü toplandı.

“Sonra da Arşa istiva etti.”

(Arşa istiva edip) mahlukatına yöneldi.

Bunun yerin ve gökyüzünün yaratılmasından sonra olduğu kastolunmuştur.

“Geceyi durmadan kovaladığı gündüze bürür.”

Ona girdirir ve sokar.

“(Devamlı) olmasını isteyen...”

Hiçbir gaflet olmaksızın, geceyi devamlıca talebe den (onun devamlıca istediği gibi hareket etmesini sağlayıp yaratan O’Dur (c.c.).).

“Güneşi”

Güneşi de yaratandır.

“Ayı ve yıldızları emriyle rameden. O’dur (c.c.)”

Bunlardan hasıl olan seyir, geri dönmesi, doğması ve batmasını amade kılan O’dur.

“Emri ile”

İzniyle.

“Bilin ki yaratma O’nundur.”

Alemde bulunan herşey O’nun (c.c.) mahlukatıdır.

“Ve”

İse O’nun (c.c.) dur manasına gelmektedir.

“emir de”

Onlar arasında emretmek de O’nundur. Dilediği gibi (istediğine) emreder.

“Allah (c.c.) yücedir”

Yani O (c.c.) övülmüş, azim olan ve yüce olandır.

55- “Rabbimize yalvara yalvara”

Samimi bir şekildi.

“Ve gizlice”

Sessizce.

“Dua ediniz”

“Çünkü O (c.c.) haddi aşanları sevmez.”

Emrettiklerini tecavüz edenleri (sevmez).

56- “Yeryüzünde fesat çıkarmayınız.”

Ortak koşarak günah işleyerek ve (haksız yere) kan dökerek.

“*Sonra”

Allah’ın o yeryüzünü Rasullerle ıslah etmesinden sonra.

“Ona korkarak dua ediniz”

Azabından korkarak.

“Ve umarak (dua ediniz)”

Sevabında umarak...

“Şüphesizki Allah’ın rahmeti.”

Allah’ın sevabı.

“İyi hareketle bulunanlara yakındır.”

Bunlar Allah’ın emrettiklerine itaat edenlerdir.

57- “Rüzgarları müjde olsun diye gönderen O’dur.”¹

(1) “Nuşren” diye okuyan İbni Amir ed-Dımeşki’dır. (Bak: İthaf: 226).

Müjde olarak yumuşak olan güzel rüzgarları gönderen O’dur.

Denilmiştir ki: “Müntezir (dağınık farklı farklı) manasında olan ve her yerde, her yönüyle farklı olan rüzgarları gönderen de O’dur.”

“Rahmetinni önünden.”

Yağmurunun önünden olmak üzere.

“Nihayet kaldırıncı”

Bu rüzgarları taşıyınca.

“Ağır bulutları”

İçerisinde sulanmış olduğunuz (ağır) yüklü, içi su dolu ulutları.

“Ölü bir beldeye”

İçerisinde nebat bulunmayan bir mekana.

“Bununla indirdik.”

Bu beldeye.

“Suyu, ve derken çıkardık”

Bu suyla.

“Her türlü meyveyi (çıkardık). İşte böylece ölüleri de çıkarırız.”

Ölüleri de bu ölü belde (ayetinde) vafedip onu dirilttiğimiz gibi onları da (ölüleri) iltiriz.

“Umulur ki ibreta lırlar.”

Umulur ki anlattıklarımızdan dolayı öğüt alırv e bu (ayetlerle de) ölümden sonra dirilmeninde O’nun (c.c.) tevhidi ve kudretine delalet ettiğini de anlarlar.

Sonra Yüce Allah (c.c.) mü’min ve kafir için darbı misallerv erip şöyle buyurmuştur:

58- “İyi ve temiz bir beldenin.”

Toprağı güzel ve iyi olan bir yerin.

“Bitkisi Rabbinnin izniyle çıkar.”

Bu Kur’an dinlelip bununla faydalanan ve üzerinde bunun eseri güzelleşen müminin misalidir.

“Kötü olan ise”

Toprağı, aslı kötü olan ise.

“Çıkmaz”

Nebatı (bitkisi).

“Pek az bir şeyden başkası (çıkamaz).

Solak ve çok yavaş bir halde. Bu da Kur’an’ı işiten ve üzerinde övülmüş eser tesire tmeyen bir kafirin misali gibidir. Tıpkı üzerinde yağmurda yağsa hiçbir tesiri olmayan kötü bir belde gibi.

“İşte böylece ayetleri biz sarfetediriz.”

Onları beyan ederiz.

“Şükreden bir kavim için”

Allah’ın nimetlerine (şükredenler) ve O’na itaat edenler için.

59- “Şüphesiz ki Nuh’u kavmine gönderdik.”

Bu ayet gelen ayete zahir olmaktadır:

62- “Sizlere tebliğ ediyorum.”

Allah’ın beni davet ettiklerine sizleri davet ediyorum.

“Ve ben Allah’dan gelen (vahy ile) sizlerin bilmediklerinizi biliyorum.”

O (c.c.) günahı dönen kullara karşı Ğafur’dur, (bağışlayandır). Günahları işlemede ısrar davrananlara da azabı çetin ve elim olandır.

63- “Rabbinizden sizlere bir öğüt geldi diye şaşdınız mı?”

Allah’dan (c.c.) bir öğüt.

“Bir kişiye”

Bir kişinin dili üzere.

“Sizden birinin”

Nesebini bildiğinizin.

Ayette Allah (c.c.) şöyle buyurmuştur:

64- “Şüphesiz onlar kör birer kavim idiler.”

Allah’ın (c.c.) marifetini ve kudretini bilmekten kalpleri kör olanlar idiler.

65- “Ad kavmine de kardeşleri.”

Ad kavmine de kardeşleri olan babalarının oğulunu gönderdik.

“Hud’u gönderdik. O: “ey kavmim! Allah’a ibadet ediniz”

Allah’ı tekleyiniz.

“O’ndan başka hiçbir ilahınız yoktur. Hala sakınmayacak mısınız?”

O’nun intikamından (sakınıp) korkmayacak mısınız?

66- “İleri gelenler dedi ki:”

Baş kesimler ve cemaat dedi ki:

“Kavminin ileri gelenlerinden kafir olanlar da “Biz seni aklında bir hafiflik görüyoruz.”

Ahmaklık ve cehalet (görüyoruz).

“Biz seni yalancılardan da olduğnu zannediyoruz.

Getirdiğin peygamberlik iddiandan dolayı.

Allah (c.c.) şöyle buyurmuştur:

68- “Güvenilir bir nisihatçıyım.”

Bu risalet hususunda (ve herşeyde). Bunlar hakkında yalan söylemiyorum.

69- “Düşünün ki, O, sizi Nuh kavminden sonra halifeler kıldı.”

Helaklarından sonra sizleri yeryüzünde halifeler kıldı.

“Yaratılış itibarıyla da sizlere boy pos verdi.”

Boydan üstünce kıldı.

“Allah’ın nimetlerini hatırlayın.”

Onun nimetlerini, (ikramlarını).

“Umulur ki felah bulursunuz.”

Mutlu olup cennette baki kalırsınız. Ayette şöyle buyurulmuştur:

70- “Bizlere vad ettiğin şeyi getir.”

(Vaad ettiğin) azabı.

“Eğer doğru söyleyenlerden isen.”

Azabın bizlere ineceği hususunda (doğru söyleyenlerden isen).

71- “Dedi ki: Vaki olacaktır.”

Kesin olacaktır.

“Rabbinizden size bir rics ve gazab (gelecektir).”

Azap ve gazap (gelecektir).

“Kendilerinizin takdî isimler hakkında mı benimle tartışıyorsunuz?”

Kendilerinin farklı isimler takmış oldukları putları vardı. Rasul olan (Nuh a.s.) onarı Allah ibadete ve O’nu teklemeye davet ettiğnide O’nu inkar etmişlerdi.

“Allah’ın haklarında hiçbir delili indirmedigi.”

Putlara ibadet etmekle ilgili hiçbir burhan ve delil indirmedigi(halde).

“Bekleyiniz artık”

Azabı.

“Bende sizlerle beraber (onu) bekleyenlerdenim.”

Bu onların beni yalanlamasından dolayıdır.

Ayette şöyle buyurulmuştur:

73- “On ubırakın, Allah’ın arzında atlasın.”

Allah (C.c.) bunu sizlerin üzerine kolay kılmış ve onun rızkını ve azığını da sizlere kılmamıştır.

Ayette şöyle buyurulmuştur:

74- “Sizleri yeryüzünde yerleştirdi.”

Sizlere oralarda meskenler kılıp oralarda yerleştirmiştir.

“Ovalarında köşkler yapıyor.”

Her yerde köşkler bina ediyorsunuz.

“Dağlarında da evler yontuyorsunuz.”

Burada dağları evler yapmak için yontup, parçaladıklarını kastetmiştir.

Nitekim onlar kışın orada yerleşmekte yazında köşklere yerleşmektedirler.

75- “İleri gelenler şöyle dedi:”

Kavmin şereflipleri (şöyle dedi).

“Kavimden müstekbir olanlar”

Allah’a kulluktan.

“Mustazaflara (şöyle dediler)”

Bununla miskinleri (fakir ve zayıf kimseleri) kastetmektedir.

“Onlardan iman edenlere”

Bu ayet: **“Mustazaflara (şöyle dediler)”** ayetinden bedeldir. Çünkü onlar ima edenlerdir.

77- “Derken o dişi deveyi kesip öldürdüler.”

Onu kestiler.

“Rablerinin emrine karşı büyüklenerek isyan ettiler”

Deve hususunda Allah’ın (c.c.) emrini terkedip O’na (c.c.) isyan ettiler.

“Dediler ki: ‘Ey Salih! Bizlere tehdit ettiğin şeyi getir”

Azabı (getir).

78- “Bunun üzerine şiddetli bir sarsıntı yakalıyordu.”

Bu da şiddetli bir depremdir.

“onlarda yurtlarında”

Beldelerinde.

“Diz üstü çökenler oldular.”

Ölenler ve sünenler (oldular).

79- “O da onlardan yüz çevirdi.”

Azab onlara indikten sonra Salih (a.s.) onlardan yüz çevirdi.

“Ve şöyle dedi: “ey kavmim! Gerçekten ben size Rabbinin risaletini tebliğ ettim ve size öğüt verdim.”

Sizlere Allah’ın (c.c.) azabıyla korkuttum. İşte bu tıpkı Nebi (s.a.v.)’in Bedir’in ölülere hakkındaki hitabı gibidir.

80- “Lut’a da “

Lutu’da (a.s.) gönderdik.

Yani Lut da hatırla! (Ey Muhammed (s.a.v.))

“Kavmine hayasızlığa mı yapıyorsunuz?”

Erkeklere yaklaşmakla.

“Sizden evvel alemlerden hiçbir kimsenin yapmadığı...”

Dediler ki: Lut kavmine kadar ondan ona (o erkekten o erkeğe dek) bu pis şey sıçradı.

81- “Şüphesiz ki sizler erkeklere yaklaşmaktasınız...” (Ayet)

82- “Kavminin cevabı yalnızca: “Çıkarın onları ülkenizden demek” oldu.

Lutu ve O’na tabi olanları.

“Şüphesiz ki onlar fazla temiz kalmak isteyen insanlarmış.”

Erkeklere dübürlerinden yaklaşmaktan (uzak olanlardır).

83- “Bunun üzerine O’nu ve ehlini kurtardık.”

O’nun iki oğlunu.

“Ancak karısı hariç kendisi geride kalıp helak olanlardan oldu.”

Allah’ın azabında baki (kalanlardan oldu).

84- “onların üzerine bir yağmur yağdırdık.”

Taşlar (yağdırdık).

85- “Medyene de”

İbrahim’in (a.s.) çocuklarından birisinin kabilesidir.

“Rabbinizden size apaçık bir belge (mucize) gelmiştir.”

Öğüt (gelmiştir).

“Artık ölçeği ve teraziye tam tutun.”

(Onları eksik yapmayın) tam yapın. Nitekim onlar mizan ve tartılarda vb. eksik yapan ve doğruyu örten kimselerdi.

“Yeryüzünde fesat çıkarmayınız.”

Allah’ın (c.c.) Şuayb’ı (a.s.) gönderip adaletle emretmesi ve yeryüzünü islah ettikten sonra burada günahları irtikap etmeyiniz.

88- “Ve siz öyle her yolun başında... vaad ederek oturmayın.”

İnsanların yollarının başında oturarak Şuayb'ı (a.s.) katl ile b. ile iman ehli olanları korkutmayınız. (Sizlerin yanınızdan geçen gariplerin elbiselerini de almanızla...)¹

(1) zı'dan ziyadedir.

“İman edenleri de Allah'ın (c.c.) yolundan alıkoymakla...”

Şuayb'a (a.s.) iman edenleri İslam'dan çevirmekle.

“Ve eğriliğini arayarak.”

Bir eğriliğine iltimas ederek.

“Düşününüz ki siz vaktiyle çok az idiniz de siz içoğalttı.”

Azlıktan sonra. Sizleri zilletten sonrada izzetli kıldı.

İşte bundan dolayı bu medyen bin İbrahim'dir. Zevcesi de Reysa binti Lut'dur. Kendisi doğurmuştur e bir çokda çocuğu olmuştur.

88- “Kavminden büyüklür taslayanlardan ileri gleenler: “ey Şuayb, seni ve seninle beraber iman edenleri muhakak ülkemizden çıkaracağız, yahut mutlaka dinimize döneceksiniz” dediler.”

Bunun manası şudur: Şuaybv e Ashabına onlar:

“Sizin iki tane alternatifiniz buhunmaktadır. Ya ülkeden çıkarsınız ve yahutda dinimize girersiniz. Siz bize karşıda gelseniz yakınız bırakmayız demişlerdir.” Şuayb (a.s.):

“Ya istemezsek de mi?” dedi.

Dininize dönmeyi bizleri zorlamaktasınız her ne kadar biz bunu istemesek de?

Ayette şöyle buyurulmuştur

89- “Ona dönmeniz bizim için olacak şey değildir. Meğer ki Rabbimiz olan Allah dileye...”

Allah'ın (c.c.) ilmi ve dilemesinde O'na dönmemizin geçmiş olması müstesna.

“Rabbimizin ilmi her şeyi kuşatmıştır.”

Olmadan önce nelerin olacağını çok iyi biendir.

“Ya Yarabbimiz aç”

Hüküm ver ve yönet.

“Bizimv e kavmimizin arasında hak ile (hüküm ver).”

Ayette;

92- “Zaten orada oturmamış gibi oldular.”

Orada kalan olmadılar. Başka bir yere inenler o lmadılar.

Ayette:

93- “Şimdi kafir bir topluma nasıl tasdanıyım.”

Onlara olan hüznüm nasıl şiddetlensin. Bunun manası inkarı (inkar belirten) manadıdır. Yani üzülmem.

94- “Şüphesiz ki biz hangi yere”

Memlekete.

“Bir Nebi gönderdiysek”

Kavmi onu yalanlamaktadır.

“almışızdır”

Onları (almışızdır).

“Sıkıntı ve darlık (vermişizdir).”

Fairlik ve açlık (vermişizdir).

“Yalvarıp yakarsınlar diye”

Sakin olup dönmelerinden dolayı...

95- “Sonra bu sıkıntının yerini iyilikle değiştirdik.”

Hastalığın ve fakirliğin yerine zenginliği ve sıhhati vermekle.

“Nihayet çok oldular.”

Çoğaldı ve biriktiler öyleki malları çokça olmuştur.

“Dediler ki”

Gurur ve cehaletlerinden dolayı.

“Atalarımıza da darlık ve genişlik dokunmuştur.”

Zamanın birinde bizlere isabet eden onlara da isabet etmiş idi. işte bu azanın değişmez bir adetidir. Bizlere isabet eden bu (zarar sıkıntı, hastalık vb.) Alah'dan bizlere bir azab değildir. Üzerinde bulunmuş olduğumuz hal üzere olunuz. Bu her iki duruma (darlık ve genişliğe) sed çekilirse Allah (c.c.) onlara bir anda (musibet) verir.

“onlarda bunun şuurunda olmazlar.”

Azabın inmesinin. Bu Kureyş'in müşriklerine bir korkutma uyarısıdır.

96- “Şayet o ülke ehli iman etseydi.”

Allah’ı tekleselerdi.

“Sakınsalardı”

Şirkten.

“onlara Sema’dan nice bereketler açardık.”

Yağmur yağdırmakla.

“Ve”

Burada den-dan manasındadır.

“Yerdende (bereketler açardık).”

Meyve ve bitkilerden.

“Lakin yalanladılar”

Rasuleri (yalanladılar).

“Bizlerde onları yakalayiverdik.”

Şiddetli yağmur ve kıtlık ile.

“Kazanmakta oldukları yüzünden”

Küfür ve günahlardan.

97- “Acaba o ülkeler ehli emin mi oldu?”

Ey Mekke ve etrafında bulunan kimseler. Bu ayetin v e sonrasının manası; Muhammed’i (s.a.v.) yalanlamalarından sonra gece v egündüz olsun (başka bir an olsun) emin olmaları caiz değildir.

Ayette şöyle buyrulmuştur:

98- “Onlarda oyun oynamaktadır.”

Kendilerine gerekli olan işleri bırakıp, boş işlerle oylanmaktadırlar.

99- Yoksa Allah’ı hilesinden eminler mi?”

Allah’ın azabının onların üzerlerine ansızın gelmesinden (eminler mi?).

100- “Belli olmadı mı?”

Beyan olmadı mı?

“Yeryüzüne sahiplerinden sonra varis olanlara.”

Mekke v e etrafındaki kafirlere.

“Eğer biz dileseydik onlara isabet ederdik.”

Azap verirdik.

“Günahlarıyla.”

Sonrada

“Kalplerinin üzerini mühürlerdik.”

Onların kafir olarak ölmelerine dek. Sonrada cehenneme girerler.

Bunun manası: “Onlar bilmiyorlar mı ki biz eğer dilesek bunları yapardık.

101- “İşte bu ülkeler”

Halkını helak ettiklerim.

“Haberlerinden bir kısmını sana anlatıyoruz.”

Haberlerinden (bazısını) onların nasıl helak olduğunu sana haber veriyoruz.

“Şüphesiz ki onlara Rasulleri beyyineleri getirmiştir.”

Kendilerine gönderilen.

“Fakat daha önce yalanladıkları şeylere iman etmediler.”

Bu kafirler Rasullerinin kendilerine gönderildiği an iman etmediler v e o misaklarının alındığı günde onları yalanladılar. Dilleriyle (iman açığa vurup içlerinde yalanı da gizlediler. (Münafık idiler).

“İşte böylece”

Bunun gibi Allah (c.c.) kafir ümmetlerin kalplerine mühürü vurmuştur.

“Allah (c.c.) kafirlerin kalplerine mühürv urur.”

Onların bediyete kadar mümin olmayacaklarını yazmıştır.

102- “Onlardan çoğunda ahde vefa bulamadık.”

Söz verdikleri misakğ ününde ahdlerinde durmadıklarını (gördük).

103- “Sonrada onlardan sonra gönderdik.”

Önceden zikri geçen Nebileri.

“Musa’yı, ayetlerimizle Firavun’a ve ileri gelenlerine, onlarsa bu ayetlere zalimlr ettiler.”

Onları bile bile inkar edip yalanladılar.

“Bak”

Kalbinin aynıyla

“Nasıl oldu”

Onlara (nasıl da) ceza verdim ve nasıl da onlara (dediklerimizi) yaptık.

Ayette şöyle buyurulmuştur:

105- “Benim (Allah) hakkında... demem üzerine borçtur.”

Benim Allah (c.c.) hakkında.... demem üzerime borçtur.

“Allah (c.c.) hakkında ancak”

Sadece

“Hakkı (söylemem bana birer borçtur).”

Bu da O’nun tek ve ortağını olmadığıdır.

“Şüphesiz ki ben Rabbinizden bir beyyine getirdim.”

Rabbinizden bir emir getirdim.¹ Bu da Musa’nın (a.s.) esasidir.

“Artık İsrailoğullarını benimle gönder.”

Onlara ıtlak etti ve onları serbest bıraktı. Firavunda onları zorlu işlerde çalıştırıyordu. Ayette şöyle buyurulmuştur:

107- “Bir de baktı ki”

Asa’ya

“Ejderha oluverdi.”

Bu yılanların en büyüğü olanıdır.

(1) Za’dan ziyadedir.

“Apaçık (bir yılanıdır).”

Apaçık olan ve o bir yılanıdır şüphesiz.

108- “Elini çıkardı.”

Ceblerinden ellerini çıkardı.

110- “O sizleri yerinizden çıkarmak istiyor.”

Bunlar Firavun’un kavminden olan yüksek kesimdir. Kendileri şöyle demiştir:

“Ey Kıbtiller topluluğu. Musa sizleri yerinizden çıkarmak istiyor. Sizde düşmanlarınız Beni İsrail’e, güç takviyesinden dolayı Malik’i ve sahibi olduğunuz şeylerde yok oldu.

Firavun da onlara şöyle dedi:

“Ne emredersiniz?”

O halde ne buyursunuz benden?

111- “Dediler ki: Onu ve kardeşini alıkoy”

Onun ve kardeşinin işini tehir edip acele etme!

“Şehirlere de gönder.”

Mısır’ın yüksek yerlerindeki şehirlere.

“Toplayıcılar (gönder).”

Sihirbazlardan yüksekte bulunan kişileri sana toplayarak gönder.

“Sihirbazlar Firavun’a geldi.”

Firavun’dan kazanıp galip geldikleri zaman ondan mal ve mükafat istediler.

Firavun’da bunda onlara icabete bulundu.

Ayette şöyle buyurulmuştur:

114- “Evet sizlere mükafat vardır. Hem siz yakınlaştırmışlardan da olacaksınız.”

Sizlere benim katımdan yüksek bir makam olarak ödül vardır.

115- “Dediler ki: Ey Musa ilk sen mi atacaksın?”

Asa’nı.

“Yoksa ille atanlar biz mi atalım.”

Yanımızda bulunan ip ve Asaları (bastonları).

116- “Önce siz atın” dedi. Onlar bırakınca insanların gözlerini büyülediler.”

Yılanları görmelerinden dolayı, sağlıklı bir şekilde idrak etmeyi de karıştırdılar.

“Ve böylece büyük bir sihir ortaya koydular.”

Bunlar kalın ve kaba ipleri attılar ve bütün vadiyi dolduran yılanlar oluverdiler.

117- “Biz de Musa’ya Asa’nı bırak” diye vahyettik. Birde ne görsünler... yutuyor.” yiyip yutuyor.

“Uydurup düzdüklerini.”

Yalanca ortaya koyduklarını (yiyiro). İşte böylece onlar asalarının ve iplerinin yılanlar olduğun uzannediyorlardı ve bununla da yalanlarını kusuyorlardı.

118- “İşte böylece hak yerini buldu.”

Galip oldu ve ortaya çıktı.

119- “Artık oracıkta yenilmiş oldular ve geri dönmüşler.”

İnsiraf edip döndüler.

“Küçülmüşler olarak”

Zelil uğramışlar olarak (geri döndüler).

120- “Sihirbazlar ise hep birden secdeye kapandılar.”

Allah’a (c.c.) ibadet eden, O’nun kelamını işitenev e O’na itaat edenler olarak (secdeye kapandılar).

123- “Firavun: ‘Ben size izin vermeden önce mi ona iman ettiniz?’”

Sizlere ben emir vermeden önce mi Musa’yı tasdik ettiniz?”

“Bu, şüphe yok ki... şehirde kurduğumuz gizli bir tuzaktır.”

Nitekim bu sizinle Musa’nın Mısır’da o belirli bir yerde sizin oraya çıkmanızdan önce beraberce hazırlayıp kurmuş olduğunuz sizin ortakça bir yapımınızdır.”

“Ki ahalisini oradan çıkarmanız gizli bir tuzaktır.”

Mısır’ı tamamıyla elinize geçirip ahalisini oradan çıkarmanız ve sihir yapmanızla da oralara iyice yayıldınız, oraları elinize geçirdiniz.

“Yakında bileceksiniz”

Sizlerden ortaya çıkan şeyleri (yakında bileceksiniz).

124- “Mutlak ellerinizi, ayaklarınızı çaprazlama keseceğim.”

Muhalefet edenlerin (ellerini ve ayaklarını).

Bunu da her tarafından bir bölümü kesmekle icra eder.

125- “Biz muhakkak Rabbimize dönücüleriz dediler.”

Tevhid ve ihlas ile dönücüleriz.

126- “Sen bizden intikam almıyorsun”

Bizleri sen ayıplamıyor ve kerihde görmüyorsun.

“Ancak Rabbimizin ayetlerine onlar bize geldiğinde iman ettik diye (intikam alıyorsun).”

Musa’nın eli ve asası ile getirdikleri.

“Rabbimiz üzerimize sabır yağdır”

(Rabbimiz) Üzerimize asılınca ve kesileceğimiz zaman sabır boşaltki kafir olarak dönmeyelim.

“Müslümanlar olarak canımızı al”

Musa’nın dini üzere al.

Sonra da Firavun’un ileri gelenleri korku ve gururlarından Musa hakkında şöyle dediler:

127- “Musa ve kavmini yeryüzünde fesatçılık çıkartsınlar diye mi bırakacaksınız”

Sana (Ey Firavun) insanları sana muhalefete v esenden başkasına ibadete yöneltmektedirler.

“Seni ve ilahlarını terketsinler diye mi?”

Nitekim Firavun kavmi için küçük bazı putlar yapmıştır. Ve onlara ibadet edilmesini emrediyor ve şöyle diyordu: Ben sizin ve bu putların rabbiyim.”

Ayette de buyurulduğu gibi şöyle demiştir:

“Ben sizin yüce Rabbiniz değil miyim?”

Firavun şöyle de demiştir:

“Oğullarınızı öldürür”

Kendisi İsrailoğullarının oğullarını öldürmezdi. Ne zaman ki Musa (a.s.) ortaya çıktı işte o zaman onları öldürmeye başladı.

Ayette bu konu şöylece dir:

“Oğullarınızı öldürür, yalnız kadınlarınızı diri bırakırız.”

Hizmetv e mihnet için (kadınları serbest bırakırlardı).

“Şüphesiz ki ben (Allah) onların üzerinde kahredici gücü sahibiz”

Bizler bunu yapmaya kadir olanlarız.

İsrailoğulları Musa’ya (a.s.) oğullarının öldürülüşünü şikayet ettiler. Musa (a.s.) da onlara:

128- “Allah’dan yardım isteyin e sabredin” dedi.”

Size yaptıklarından ötürü.

“Şüphesiz ki yeryüzü Allah’ındır, kullarından dilediğine onu mirasv erir.”

Allah’ın (c.c.) onlara malv e mülk vermesini Musa onlara ümitv erir.

“İyi akibeti se muttakiler içindir.”

Cennet takvalı olanlar içindir. Zaferin ve kurtuluşun onlar için olduğunu da söyleyenler olmuştur.

129- “Dediler ki: işkenceye tabi tutulduk.”

İlk olan katillikleriyle.

“Sen bize gelmezden evvel”

Peygamberliğin

“Geldikten sonrada”

Yine bize katlin (öldürmelerinin) gelmesiyle ve amellerde onların bizi ağırca çalıştırmasıyla.

“Dedi ki: Umulur ki Rabbiniz düşmanınızı helak eder.”

Firavunu ve kavmini.

“Sizleride yeryüzünde halifeler kılar.”

Firavunun sahip olduğu mal ve mülke sizleri malik kılar.

“Ve neler yaptığınıza da bakacaktır.”

Sizlerden nelerin vuku bulacağına bakar.

130- “Şüphesiz ki biz Firavan hanedanını kuraklıkla.”

O yerin halkına kıtlık, kuradık (verdik).

“Yiyeceklerden de kıstık”

Ülkede yaşayan halktan.

(“Ayetleri de sarfettik”

Her türden olmak üzere de onları açıkladık.)¹

(1) () yani iki parantez arası aslından bir ziyadedir. (Bak: Aslından sayfa: 35 “be”). Gerçekten de bu bir ziyadedir.

Çünkü bu ayette: **“Ayetlerimizi sarfettik”** yoktur. Herhalde bu müellifin ya da nesh edenin bir vehmi (hatası) olabilir. Bunun Nasih edenden kaynaklandığı daha yakın bir ihtimaldir. Nitekim azı ayettende öncedende belirttiğimiz gibi müellifin yapmış olduğu bazı yanlış düzenlemeleri vardır.

“Umulur ki zikrederler”

Vaaz almalarından dolayı.

131- “Fakat onlara iyilik geldiğinde.”

Bereket ve geniş bir rızık (geldiğinde).

“Bu zaten bizim hakkımızdır” dediler.

Bu akıp giden adet üzere olan nimetlere bizler hak sahibiyiz zaten demişlerdir.

Onlar bunun şükran borçlu olacakları Allah (c.c.) tarafından bunun geldiğini bilmemektedirler.

“Eğer kendilerine bir fenalık gelirse”

Kıtlık ve kuraklık vb.

“uğursuzluk”

Onların uğradıkları uğursuzluk.

“Musa ile ve kavmi ile.”

Şöyle demeleriyle: Bizlere bu şer onların uğursuzluğundan dolayı isabet etti.

“İyi bilin ki uğradıkları uğursuzluk ancak Allah (c.c.) tarafındandır.”

Allah’a küfretmeleri sonucu uğursuzluk onlara musallat olmuştur.

“Lakin bunların çoğu bilmemektedirler.”

Allah’tan bunun isabet ettiğini.

132- “Dedilerki”

Musa’ya.

“Bizlere getirerek etirecek olursan”

Ne zaman getirecek olursan.

“Bizi büyülemek için (her ne zaman) mucize getirecek olursan iman edecek değiliz.”

“Musa (a.s.) onlarına leyhlerine dua etti ve Allah (c.c.) Semadan kıbtilerin bütün evlerinin içi su doluncaya dek şiddetli bir yağmur gönderdi. Bir damlada olsa bütün İsrailoğullarının evlerine bu sudan isabet etti.

Ayette şöyle buyurulmuştur:

133- “Bizde onlarınü zerine tufan gönderdik.”

Bu da yedi gün süreyle devam etti.

Şöyle dediler:

“Ey Musa bizim için Rabbine dua et”

Bu (helak) ortadan kalsın da bizlerde mümin olacağız. Musa (a.s.) Rabbine dua etti ve (helak) ortadan kalktı. Yine iman etmediler sonrada Allah üzerlerine çekigeleri gönderdi. Onların meyvalarını ve ekinlerinin genel bir kısmını yediler. Yine Musa’ya eğer bunun ortadan kalkması halinde iman edeceklerini belirttiler.

Ortadan kalktı ve yine iman etmediler. Allah (c.c.) onlara kanatları olmayan çekirgeler gönderdi. Meyvalarından ve ekinlerinden yiyilipde geriye kalanları da onlar yediler. Bunun yine gitmesini istediler ve bu da onlardan gitti ve yine iman etmediler, küfürlerine döndüler. Bunun üzerine yüce Allah (c.c.) onların üzerine kurbağlar göndermiş, onları yemeklerine ve içeceklerinin içine girmeleriyle musallat kılmıştır. Musa'ya gidip iman edeceklerine dair söz verdiler. Bu musibet de gidince yine küfürlerine döndü ve iman etmediler. Allah'da (c.c.) onların üzerine kan indirdi. Öyleki Nil nehri kan akmaya başladı ve tüm içecekleri de kan çanağına döndü.

Yüce Allah (c.c.) şöyle buyurmuştur:

“Tafsilatlı ayetler”

Beyan edip açıklanmış.

“Onlar büyüklendiler”

Allah'a (c.c.) ibadet etme hususunda.

134- “Üzerine bir pislik çökünce.”

Azap çökünce. Yani üzerlerine gelen çekirge ve öbür musibetler.

“Dediler ki: ‘Ey MUsa sana olan ahdi hürmetince bizim için Rabbine dua et.’”

Sana vasiyet ettiklerinden ve onu dua etmeni sana takdim etmesinden.

“Şayet bu azabı bizden kaldırırsan andolsun sana iman edeceğiz ve israiloğullarını da mutlaka seninle birlikte göndereceğiz.”

Ayette şöyle buyurulmuştur:

135- “Erişecekleri bir süreye kadar.”

Kendilerinin içinde boğulacakları güne (süreye) kadar.

“Onlar haidlerin ibozmuşlar bile.”

Ahidlerini (sözlerini) bozmuş ve ifa etmemektedirler.

136- “Onlardan intikam aldık.”

Onlara azap vermek suretiyle nimetlerini selbettik.

“Onları da denizde boğduk.”

“Öyleki onlar ayetlerimizi yalanlamaları”

Yalanlamalarının cezası.

“Kendileri de bundan gafiller oldular.”

Buna itibar edenler olmadılar.

137- “Kavmide mirasçı kıldık”

Bereketlendirip malik kıldık.

“Zaafa uğratıla gelmişleri.”

Oğullarının öldürülmesi ve hanımlarının hizmetçi olarak çalıştırılması suretiyle.

“Yerin doğularına ve batılarına.”

Şam yerinin doğru ciheti ve batı cihetine.

“Orayı bereketli kıldığımız.”

Ziraat ürünlerinin ve meyvaların çıkması, nehir ve pınarlarında oralarda fışkırması ile.

“Rabbinin güzel kelimesi de bütünüyle yerini buldu.”

Sevmiş oldukları ve bir zıddı bulunmayan o vaadinin. İşte bu da Firavun'un yaptıklarına karşı gösterdikleri sabırlarının karşılığıdır.

“Firavun'un ve kavminin yaptıklarına karşın bizde darmadağın ettik.”

Mısır ülkesinde Firavun'un ve kavminin yaptığı şeylerden dolayı onları helak ettik.

“Yükseltmekte oldukları.”

Binaları ve evleri.

138- “İsrailoğullarını denizdeng eçirdik.”

Onları denizdeng eçmeerini nasip ettik.

“Kendilerine ait putlara tapagelen bir topluluğa rastgeldiler.”

Onlara tapan ve onları yaşatan bir topluluğa (rastgeldiler).

“Ya Musa bizlere de bir tane tanrı yap dediler.”

Allah'dan başka bir ilah (yap).

“Onların nasıl tanrılar varsa Dedi ki: Şüphesiz ki sizler çok cahil birer kavimsiniz.”

Allah'ın nimeti ve sizlere bahsettikleri şeyler hususunda. Öyleki sizler Allah'dan başkası için ibadetin caiz olduğunu bile vehmettiniz.

139- “Şüphesiz ki onlar”

Yani putlarına boyun eğen kişiler.

“İçinde bulundukları yok olmaya mahkumdur.”

Helak ve yok olmaya (mahkumdur).

“Ve yaptıkları da batıldır.”

Yaptıkları şeytan içindir. Bunun içinde Allah (c.c.) için bir nasib yoktur.

140- “De ki: Sizin için Allah’dan başkasını mı arayacak mışım?!”

Talebe decekmişim.

“İlahı mı?”

İbadet edilecek olanı mı (arayacakmışım).

“Ki o (Allah) sizleri Alemlere üstün kılmıştır.”

Zamanınızın alimlerine sizlere vermiş olduğu ikramlardan.

142- “Musa ile otuz gece sözleştik.”

Münacat (yalvarması) için bu gecelerin geçmesini gözetmekle. Nitekim bu da zilkade ayıdır. Allah (c.c.) o ayda oruç tutmasını emretmiştir.

Ay bitince misvak kullandı ve Rabbine yalvardı. Kendisi ağzının kokusunun da gitmesini istiyordu. Kendisine Zilhicce ayından on gün daha oruç tutması için eklendi, kendisi o ayın içinde ağız kokulu olarak konuşsun diye. İşte ayette bu istikamettedir.¹

(1) Nebi (s.a.v.) merfu olan bir isnadla İbni Abbas’dan (r.a.) zayıf bir hadisile bu (açıklamaya) bir reddiye gelmiştir. Deylemi rivayet etmiştir. (Bak: Durru’l-Mensur: 3/535.)

“Böylelikle Rabbinin tayin buyurduğu vakit kırk geceye tamamlandı.”

Musa’nın (a.s.) orucu için Allah’ın (c.c.) takdir ettiği vakit.

“Kırk gece”

Musa (a.s.) dağa gitmeyi arzu ettiği vakit kavmin başına kardeşi Harun’u yerine bırakırdı.

Bu açıklama şu gelen ayetin manasını bizlere vermektedir:

“Musa kardeşi Harun’a kavmim içinde yerime geç, ıslah et.”

Yani onlara rıfk ile muamelede bulun.

“Fesatçılarında yollarına uyma sakın!”

Allah’a (c.c.) isyan edene itaat etme. Onun emrine karşı da muvafakiyette bulunma!

143- “Musa tain ettiğimizi vakit geldiğinde.”

Ona vakti belirlediğimiz bir zamanda geldiğinde.

“Rabbi de O’nunla konuşunca.”

Allah’ın kelamını (Musa) işittiğinde.

“Dedi ki: “ey Rabbim! Bana göster”

Kenidini (Allah’ı).

“Sana bakayım.”

Bunun manası şudur: “Ben senin kelamını işittim ve seni görmeyi de şevkle isterim.”

“(Allah (c.c.)) “Beni asla göremezsın” diye buyurdu. Dünyada.

“Lakin”

Seninle benim aramda senden daha güçlü bir şeyi kılacağım. O da dağdır.

“Eğer o (dağ) yerinde durabilirse.”

Sakın duracakv e yerinde kalacaksa.

“Beni görebileceksin.”

Eğer yerinde durmayacak olursa o zaman senin buna gücün yetmez. Nitekim dağda beni görmeye de gücü yetmemiştir.

“Rabbin (o dağa) tecelli edince.”

Zahir olup yakınlaşınca.

“Onu paramparça etti.”

Yeryüzü ile paramparça oldu ve parçaları toprak kırıntıları gibi oldu.

“Yığıldı”

Düştü.

“Musa baygın olarak”

Bayılıp (yere düştü).

“Ayılınca da dedi ki: (Allah’ım) seni tenzih ederim.”

Seni kötü şeylerden tenzih ederim.

“Sana tevbe ettim”

Dünyada seni görmeyi istememden dolayı.

“iman edenlerin ilkiyim.”

Kavmimde ille iman edenim.

144- “Buyurdu ki: Ey Musa! Seni seçtim”

Seni seçilmiş biri kıldım.

“İnsanların üstüne rasiletimle (üstün kıldım)”

Sana vahyetmemle.

“Ve kelamımla”

Vasıtasız sana konuşmamla.

“Sana verdiğimi al.”

Şerefi ve fazileti. (al).

“Ve şükredenlerden ol”

Dünya ve ahirette verdiğim nimetlerden dolayı.

145- “Birde ona levhalarda yazdık”

Tevrat levhalarında (yazdık).4

“Herşeyden”

Dini hususunda ona gerekli olanları.

“Bir öğütte”

Cehaletten nehyedince (bir öğütte yazdık).

“Her şeye dair açıklamayı da”

Helal ve haram hususunda (da yazdık).

“Şimdi bunları al”

Ona: “Bunları al” deriz.

“Kuvvetle (al)”

Kuvvetle, sıhhatle ve azimetle (al).

“Kavmine de emret”

Ki

“Onu en güzel bir şekilde tutmalarını (emret)”

Güzellikle (alsın) nitekim o (levhaların) hepsi güzeldir.

“Yakında sana fasıkların yurdunu göstereceğim.”

Cehennemi. Yani onlardan olacak olanları uyarmak için sizlerden bir zikrde bulunsun.”

146- “ayetlerimden yüz çevirteceğim.”

Semadan ve yeryüzünden. Buralarda itibar göstermekten yüz çevirteceğim.

“Yeryüzünde haksızlıkla kibirlenenlere.”

Müşriklere, Der ki: “Sizlere hidayeti vermemekle akibet (ceza) veririm.”

“Şayet onlar ayeti görseler.”

Allah gelen hidayetv e beyanı.

“Onu bir yol edinmezler.”

Din (edinmezler).

“Fakat azgınlığın yolunu görseler.”

Şeytana itaat etmekle.

“Onu hemen yol edinirler.”

Din edinirler.

“Bu”

Allah’ın onlara bunu yapması.

“Ayetlerimizi yalanlayanların.”

Sevabı ve azabı kastetmektedir.

“Onların amelleri dökülmüştür.”

Kazandıkları batmıştır.

“Onlar cezalandırılacaklardı.”

Yani (karşılıkları mı olacak).

“Yaptıklarından”

Başkasıyla mı (cezalandırılacaklardı).

148- “Musa’nın kavmi O’nun ardından edindiler.”

Musa (a.s.) dağa çıkarken.

“Buzağı heykelini.”

Et ve kan olarak.

“Böğüren”

Sesi (de bulunan).

“Görmedier mi?”

Musa’nın kavmi (görmediler mi?).

“Şüphesiz ki o”

Buzağın.

“Onun (buzağın) kendileriyle konuşmadığını ve kendilerini bir yolu da göstermediğini.”

Dine onları irşad etmediğini.

“Onu ilah edinmekle.”

Ona tapmakla.

“Zalimler oldular”

Müşriklerden oldular.

149- “Buzağıya taptıklarına oldukça pişman olduklarında.”

Buzağına taptıklarına pişman olduklarında.

“Kendilerinin de sapmış olduğunu gördüklerinde.”

Allah’ın mariyetine mübtela olduklarını (görmüşlerdir). Bu olay Musa’nın (a.s.) onlara dönmelerinden sonra idi.

150- “Musa kavmine öfkeli bir şekilde döndüğünde”

Onlara (gittiğinde).

“Esef bir şekilde”

Hüzünlü olarak gittiğinde. Çünkü Allah (c.c.) onları imtihan etmektedir.

“Siz bana halef olduktan sonra arkamdan ne kötü işler yapmışsınız.”

Benden sonra sizler buzağını ilah edinip tapmakla ne kadar kötü bir şey yaptınız.

“Rabbinizin emrinin çabucak gelmesini istediniz ha!”

Sizler buzağını ilah edinmekle Rabbinizin miadını (ahdini) geçtiniz mi?

Yani kırk geceyi. Nitekim O (c.c.) onlara onun otuz geceden sonra geleceğini vaad etmişti. Otuz gecenin başında onlara gitmeyince onlar “O öldü” demişlerdi.

“Levhaları bırakıverdi.”

Üzerinde Tevrat bulunan levhaları.

“Ve kardeşinin başından yakaladı.”

Saç faullerinden ve diğer yerlerinden (yakaladı.).

“Onu kendine doğru çekmeye başladı.”

Ona karşı çıkararak o şekilde bunu bırakmadığından (böyle yaptı). Beni İsrail’in de yaptıklarını da tarif edip açıklıyordu.

Taha Suresinde buyurduğu gibi:

“ ‘Ey Harun’ dedi. Onların saptıklarını görünce seni alıkoyan ne oldu?”
(Taha: 20/92)

Harun (a.s.) onların yanlarında sadece kendisini öldürürler diye bir korkudan dolayı ikame ettiğini açıklamıştır.

“Dedi ki: ‘Ey anamın oğlu!’

Annesinden ve babasından olan bir kardeşi.

Lakin “Annemin oğlu” demiştir. Manasının daha yakını olduğun ubelirtmek için.

“Şüphesiz ki kavmi beni çok zayıf buldular.”

Beni zelil ve kahrolmuş gördüler.

“Nerdeyse”

İstemişlerdi.

“Beni öldürmeyi (istemişlerdi) Sende bana düşmanları sevindirecek bir iş yapma”

Buzağıya tapanların beni dövmeleri ve bana ihanet etmeleri hususunda.

“Ve yapma”

Bu işi yapıp v e akibetininde bana sirayet etmesi hususunda.

“ZAlim kavimle beraber olarak”

Buzağıya tapanlarla beraber.

Harun'un levm gerektirecek şeyden beratını Allah (c.c.) açıkladıktan sonra -ki kendisi buzağına tapanlara karşıda çıkmıştır- kendisini öldürmelerinden hiç korkmamıştır.

“Dedi ki: Rabbim! Beni bağışla”

Kardeşime yaptıklarından dolayı.

151- “Kardeşimi de”

Onlara karşı çıkmada biraz geciktiyse de.

“Bizleri rahmetine al.”

Cennetine (sok).

152- “Şüphesiz ki buzağıyı ilah edinenlere gelince.”

Nebi'nin (s.a.v.) asrında yaşamış olan Yahudiler (ayetlerde önceden) belirtilen buzağıya tapanların oğullarıdır. Babalarının yapmış olduğu bu sakat işlerine onlar izafe edilmiştir.

“Rabblarından birg azab onlara erişecektir.”

Ahirette olmak üzere bir azab.

“Dünya hayatında da bir zillet”

O da cizye vermeleridir.

“İşte böylece biz iftira edenleri cezalandırırız.”

Böylece benden başka ilah edinenleri azpalandırırım.

153- “Kötülükler işleyip.”

Şirk ameli şileyenler.

“Sonra da tevbe ednler”

O şirkten dönenler

“Ve iman edenler”

Benden başka ilah olmadığını doğrulayanlar.”

“Şüphesiz ki Rabbin bunun ardından”

Tevbeden sonra.

“Ğafurdur, Rahimdir”

154- “Sustuğu vkaıt”

Sakinleştiği¹ vakit.

(1) zı ve za'dan ziyadedir.

“Musa'dan öfke (dinince) levhaları oldu.”

Bırakıverdiği levhaları.

“Onlardaki yazıda”

Onlarda yazımış olanları.

“Bir hidayet”

Sapıklıktan çıkaran.

“Ve rahmet”

Azaptan çıkaran.

“Rabblarından korkanlara”

Rabblarından sakınanlara.

155- “Mus akavmi seçti.”

Kavminden seçti.

“Belirlediğimiz vakitte yetmiş kişiyi (seçti)”

Allah (c.c.) Musa'ya kavminden buzağına tapmaktan itiraz eden kişileri seçmesini istedi. Onun vaadi böylece kararlaştırılmış oldu. Musa itiraz etmeleri çini yetmiş kişi seçti.

Ne zamanki Allah'ın kelimasını işittiler direk Musa'ya (a.s.) Bize açık olarak Allah'ı göster dediler. Bunun üzerine onları.

“Bir sarsıntı yakalayiverdi.”

Bu çok şiddetli bir sarsıntıdır. Onların hepside bu sarsıntı sebebiyle öldüler. Musa'da (a.s.):

“Rabbim! Dileseydin onlarıda helak ederdin.”

Beni de mikad (ahd yerine) gelmemizden önce helak ederdin. İsrailoğulları yardım ediyor ve beni ittiham etmiyorlardı. Onların buzağını arkadaşlarının ilah edinmesi sebebiyle helak olunduklarını zannetmiştir.

Şöyle demiştir:

“İçimizdeki beyinsizlerin işledikleri yüzünden biz ihelak mı edeceksin?”

“Onlar ancak Allah'ı görme istemeler isebebiyle helak oldular.

“Zaten o ancak senin fitnendir.”

Yani beyinsizlerin vaki olmuş olduğu bu fitne ancak senin bir fitnendir yani senin seçmen, imtihanındır. Bununla bir kavmi dalalette bir aktın ve onlarda fitneye girdiler. öbürlerini de bundan kurtardın. Bu açıklamanın manasını açıklayan ayette şöyle buyurmuştur:

“Dil ediğini saptırır ve dilediğine de hidayet verirsin.”

156- “Bizlere yaz.”

Bizlere vacip kıl.

“Bu dünyada bir iyilik ve ahiretle”.

Yaptıklarımızı kabul et ve (cennette)rahmet ve merhamet olarak çevir.

“Çünkü biz sana döndük.”

Tevbe edip sana tevbeylede döndük.

“Allah (c.c.) byurdu ki: Ben kim idilersem onu azabıma uğrattırım.”

Küçük günahda olsa bunları irtikap edeni dilersem (azabıma) alırım.

“Ve rahmetim herşeyi kaplamıştır.”

Yani onun rahmeti dünyada iyi ve facir olan herkesi kaplamıştır. Onun rahmet vermesi ahirette ise sadece müminlerdir. Bununayette manası ise şöyledir:

“Ben yazacağım.”

Ahirette vacip kılacağım.

“Sakınanlara.”

Muhammed (s.a.v.) ümmetini kastetmektedir.

“Ve zekatı verenlere.”

Mahallinde (zamanında) malların sadakasından (zekat verenler).

“Onlarki ayetlerimize iman etmişlerdir.”

Muhammed (s.a.v.) ve diğer Nebilere indirilenleri doğrulayanlardır.

157- “Ümmi peygamber olan Rasule uyanlar.”

Okuması v eyazması olmuyor. İşte bu yine Kur'an'ı bilmesi hususunda O'nun mucizelerinden olduğunu belirtmektedir.

“işte onu bulanlar.”

Sıfatını vasfını.

“Yanlarındaki Tevrat'ta, İncil'de yazılı bulacakları, kendilerine iyiliği emreden.”

Tevhidi ve İslam şariatını.

“Münkerden de nehyeder.”

Şeriatte yeri olmayan putlara ibadet etmekten de (alıkoyar).

“Sizlere güzel şeyleride helak kılan.”

Yani onlara deve ve ineğin iç yağlarından Tevrat'ta haram kıldıklarını (Ey müslümanlar sizlere helal kılmıştır).

“Pis olan şeyleride haram kılar.”

Leşi kanı vb. Maide uresinde zikrolunanlardan.¹

(1) Ayette şöyle buyurulmuştur: (Ayetin tamamı)

“Leş, kan, domuz eti, Allah'tan başkası adına boğazlananlar (canlı iken) kestikleriniz hariç olmak üzere boğularak, vurularak, yüksek bir yerden yuvarlanarak, süsülerek, yırtıcı bir hayvan tarafından yenilmiş hayvanlar, dikili taşlar üzerinde (onlar adına) boğazlananlar ve fal oklarıyla kismet aramanız size haram kılınmıştır.”

“Sırtlarındaki ağır yükü kaldıran.”

Onlardan alınan ahdin ağırlığını onlardan kaldıran.

“Üzerlerindeki zincirleri indiren.”

Üzerlerinde bulunan şiddetli (yükleri). Onlara ağır gelenlerden. Sidik elbiseye deyince arasını kesmekle, Tevbe edeni yine de öldürmek ve hatalı işleri işlemekle o azayı kesmekle.”

“işte ona iman edenler.”

Yahudilerden.

“onu yüceltenler.”

“Onu vakarlı görenler.

“Ona yardım edenler.”

Düşmanlarına karşı.

“onunla indirilen nura tabi olurlar.”

Kur'an-ı Kerim'e... iki ayetin (açıklaması).

159- “Musa’nın kavminden deh akka yönelten.”

Hakka davet eden.

“ve gereğince adaletten bir topluluk vardır.”

Hakla hükmeden. Bunlar Çin’in arka tarafında olan bir kavim’dir.¹ Onlar Nebi’ye (s.a.v.) iman etmişler lakin bizlere onlardan ulaşan olmamıştır. Bizlerden de onlara ulaşan olmamıştır. ayette şöyle denilmiştir:

160- “Böldük”

Biz onları ayırdık. Bu ayeti Bakara Suresindeki bir ayet tefsir etmektedir.² Ayette ise şöyle buyurulmuştur:

163- “onlara sor”

Bu kınama ve azarlama belirten bir sorudur.

(1) Buna İbni Cüreyc’den gelen bire serden (rivayetten) reddiye vardır. ibni Cerir rivayet etmiştir: 9/88.

(2) Bak: Sayfa: 308.

“Kasabanın durumunu da (sor)”

Denizin sahilinde (bulunan).

“Hani onlar cumartesi günü haddi aşmışlardı.”

O gün balık avlamak ile zulum işliyorlardı.

“Çünkü Cumartesi günlerinde balıkları akın akın meydana çıkararak yanlarına geliyor.”

Suyun üzerinde görülüyor.

“Tatil yaptıkları gün ise.”

Cumartesi günün dışındaki günlerde ise (diğer günlerde)

“Yanlarına gelmiyordu.”

Balıklar.

“İşte böylece”

Bu şiddetli haber ile (imtihan ediyoruz).

“Onları imtihan ediyoruz.”

Onlara haber gönderiyoruz.

“İtaatten çıktıklarından dolayı.”

Allah’a (c.c.) isyan etmeleriyle. Yani Ben onlara mihneti fisklarından dolayı şiddetlice verdim. Bunları işledikten sonra köy halkı üç kısma ayrıldı: (Bir fırka) yüksek ve değerli olan ve kendisi bizzat yiyecekleri tütebilen kısım, ikincis ineyedilenv e azarlanan kısım ve avlanması kendilerine yasak olan kısım. Nitekim bunun hakkında da Allah (c.c.) şöyle buyurmuştur:

164- “Hani içlerinden bir topluluk”

Nehyedilen fırkaya dediklerinde:

“Allah’ın kendilerini helak edeceği bir kavme ne diye öğüt veriyorsunuz?”

Sözlerine durmadıkları ıhalde bunların öğüt dinlemeyecekleri de bilindiği halde. Bunları dinlemeyenlere nehyedilen fırka (kısım) şöyle demiştir:

“Rabbimize karşı mazeretiniz olsun”

Emri bil maruf üzerimize vaciptir. Bizim bunlara öğüt vermemiz Allah’a (c.c.) karşı bir mazeret için şarttır.

“Umulur ki sakınırlar.”

Cumartesi günü avlanmayı terkederler.

165- “Kendilerine verilen öğütleri unutunca onlar.”

Vaaz olunan şeyleri terkettiklerinde.

“Bizlerde kötülükten alıkoyanları kurtardık. Zulmedenleride kavrayıp.”

Cumartesi günü haddi aşanları da.

“Kötü bir azapla (yakaladık).”

Şiddetli (bir azapla). İşte buda onların Allah’ın (c.c.) emrinden fisk amelleri işleyip O’nun emrinden çıkmalarına karşılık hayvan suretlerine çevrilmelerinin cezasıdır.

166- “Onlar serkeşlik edince.”

Azgınlaşıp, kibirleşince.

“Nehyedildiklerini (yapmakla).”

Cumartesi günü balık avlamaktan nehyolundukları (halde bunu işlemekle).

“onlara dedik ki:”

Bu ayeti Bakara Suresindeki ayet¹ tefsir edip açıklamaktadır.

(1) Bak sayfa: 111.

167- “Rabbin Sana bildirdiğide.”

Rabbin dediğnide, bildirdiğnide.

“Mutlaka gönderecek.”

Mutlaka yalayacak.

“onların üzerine.”

Yahudilere.

“onlara uğratacak.”

Onlara tattıracak.

“Azabın kötüsünü.”

Kıyametg ününde (verilecektir). Yani: Muhammed (s.a.v.) ve ümmeti onlarla savaşıacak ya da onlardan cizye alacaktır.

“Şüphesiz ki Rabbin cezayı çabuk verendir.”

Azabı erken hakmeden kişiye.

168- “onları yeryüzünde paramparça toplumlar halinde dağıttık.”

Onları beldelerde dağınık bir şekilde paramparça etti ve onlar için bir kelime dahi olsa aralarında birliği sağlamamıştır.

“İçlerinden salihler de vardır.”

Onlar iman edenlerdir.

“İçlerinde öyle olmayanlarda bulunmaktadır.”

Onlarda kafirdirler.

“Onları imtihan ettik.”

Onlardan haber alıp yaptıklarıyla kendilerinin muamelelerini (imtihan ettik).

“İyiliklerle”

Rahatlık ve afiyetle.

“Ve kötülüklerle.”

Kuraklık ve şiddetli afetlerle (imtihan ettik).

“umulurki dönerler.”

TEvbe etmek için.

169- “Onlardan sonra kötü kimseler gelip yerlerine geçti.”

Yahudilerden arkasından gelenleri koparttığımız kişiler yani yahudilerin oğulları.

“Kitabıda mirasçı oldular.”

Babalarından oldukları (kitabı).

“Bu dünyanın değersiz malını alırlar.”

Kendilerine dünyadan helal ya da haram olan şeylerden şerefli olanları alırlar.

“Bizlere ileride mağfiret olunur derler.”

Allah’ın mağfireti temenni ederler.

“Kendilerine ona benzer bir met’a gelirse onu da alıyorlardı.”

Bir mala ulaşırsalar. Yani dünyada bir metaya mesela önceden¹ rüşvet sonucu ulaştıkları bir malı da kabul edip alırlardı.

(1) zı’da “Bil emiyyin” yazmaktadır. (Bu kitabın aslı olan nüshası ile ilgili bir konudur.).

İşte bu dünyalara (olan aşırı)hırslarıdır.

“Allah’a karşı haktan başkasını söylemeyeceklerine dair kendilerinden o kitabın teminatı alınmadı mı?”

Nitekim Allah (c.c.) onlara Tevrat’ta Allah’a karşı haktanbaşkasını söylemeyeceklerine dair bunu tekide tmiştir. Ancak onlar batılı konuşmuşlardır. Gelen ayette onların sözleri şöylececi: “İleride mağfiret olunuruz” demeleriyle ancak Tevrat’ta (küfüre) ısrarla beraber mağfiret sözü yoktur.

“Halbuki orada olanı durmadan okudular.”

Yani misaktan onlardan alınanları onlarda zikredip durdukları (halde). Çünkü onlar onu okumuşlardı.

170- “Bir de kitaba sımsıkı sarılanlar.”

Ona iman eden ve Onda bulunanlarla hüküm ederler. Yani Ehli Kitabın içinde bulunan mümin kulum.

“Namazı dosdoğru kılarlar.”

Muhammed’e (s.a.v.) kılan (namaz).

“Şüphesiz ki bizler ıslah etmeye çalışanların mükafatını zayi etmeyiz.”

Onlardan.

171- “Hani biz, dağ üzerlerine çekip kaldırdıkta”

Onu aslından bir (gölge)lik gibi) çekip kaldırmakla. Yani bizler bunu:

“Turuda üstümeiz kaldırmıştık...” (Bakara: 2/63) ayetin de zikretmedik.¹

“Şöyle zannettiler”

Bidiler ki.

“Bunu üstlerine düşecek (sandılar).”

Şayet ihtilaf ederlerse.

“Geri kalan ayette önceden geçtiği gibidir.”¹

172- “Rabbin Ademoğullarının sırtlarından, zürriyetlerini almış.”²

Allah (c.c.) Ademoğullarının zürriyetinden bazılarının bazılarının sülbünden ve babalardan doğan oğullarında onları ortaya çıkartmıştır. İşte bunların hepsini Allah (c.c.) Adem’in sülbünde zerre misali ortaya çıkarmıştır ve onlardanda misak almış onların yaratıcı olduğunu belirtmiş ve onların yaratılmışlar olduğunu da söylemişlerdir. Onlarda bunu akılları yerine geldiği zaman itiraf kabul etmişlerdir.

(1) Bak sayfa: 110.

(2) “Zürriyetihim” diye (cem) okuyanlar: Nafi, Ebu Amr, İbni Amir, Ebu Cafer ve Yakup’tur.

Ayette de söylece buyurulmuştur:

“Onları kendilerine şadid tutup Ben sizin Rabbiniz değil miyim?”

Sizin Rabbiniz değil miyim?

“onlarda.”

Elbetteki (Rabbimizsin) dediler.” Onun Rububiyetini ikrar etmişlerdir. Meleklerde bu zaman zarfında:

“ŞAHİD OLDUK” dediler.”

İkrarlarını (şahitlikte bulundular).

“Olmasın”

Buradaki “en la manasındadır. Yani demeyesiniz diye dememeniz için manasındadır.”¹

(1) a ve za’dan ziyadedir. (Kitabın asıl nüshası ile ilgilidir.

Kafirler de şöyle der:

“Kıyamet gününde: “Bizler bundan”

Misaktan

“Gafiller olduk”

Onu korumadık zikretmedikde. Misakı da ancak o gün zikretmektedirler. Çünkü meleklerin şahit olması ile birlikte artık inkar etmeleri mümkün değildir.

Bu ayet bu misaka mükellef olan bütün kullara bir öğüttür. Bu yüzden bu mucize sahibi olanın diliyle varid olmuştur. Bunun zikride nefislerde (tam) bir makama yerleşmiştir.

173- “Yahutta demeyesiniz diye..”

Ey zürriyet! Kıyamette hüccet getirmekle.

“Daha önce sadece atalarımız Allah’A ortak koşmuşlardı.”

Bizden öncekiler ve ahdi bozmuşlardı.

“Bizde onlardan sonra gelen bir kuşaktır (zürriyettik).”

Onlara uyan küçüklerdik.

“Şimdi batıla saplananların işledikleri yüzünden bizi helak mı edeceksin?” (demeyesiniz diye).”

Tevhidi yalanlayan müşriklerin yaptıklarından dolayı bizleri azaplandıracak mısın? Biz ancak onlara uymuş ve Misaktanda gaflet içinde bulunuyormuşuz. Bu ayet; onların mazeretlerine bir kesin (açıklamadır). Onlar içinde bu zürriyetle bulunanlardan herbiri için tevhidle Allah’ın misakı alıp tezkirinden sonra şirkte kalan babalarının bunu deig etirmeleri asla mümkün değildir.

174- “işte böyle”

Misakın (söz gününde) emrinde açıklandığı gibi.

“Ayetleri açıklarız”

Kullar düşünsünlerv e (tefekkür) etsinler diye açıklarız.

“Umulur ki dönerler”

Yani küfür işlemekte oldukları şeylerden dönmeleri için.”

175- “onlara oku”

Ey Muhammed (s.a.v.) kavmine oku, bu kıssalarıda anlat.

“Haberleri”

Haberleri onlara (oku).

“Onlara ayetlerimizi verdiğimiz halde”

Tevhidin delillerini ona anlattığımız (halde).

“Onlardan sıyrılıp”

Çıkıp

“Derken şeytanın kendisini uydurduğu”

Ona yetiştigi.

“Sonunda azgınlardan olmuş kimsenin.”

Sapık olmuşlardan.

Yani Baura dan (aldığı) bir ilimle kendisi Allah’ın düşmanlarına yardım etmiş O’nun (c.c.) dostlarına karşı da beddua etmiştir. Böylece imanda ondan çekip çıkartıldı.

176- “Şayet bizler dilesek onu bunlar sebebiyle yükseltirdik.”

Bunları yapmakla. Yani onu amelinden dolayı ayetlerle muvaffak kılardık. Bunu onun yerine kaldırır idik.

“Fakat o yere mıhlandı.”

Dünyaya meyli çoğaldı ve orada sükun buldu. Öyle kavmi ona Musa’nın (a.s.) kavmine beddua etmesini teklif edip rüşver verdilerde o da bunu (kabul edip) aldı.

“Hevasına uydu”

Hevaya gidene boyun eğdi.

“Onun misali köpeğin misali gibidir”

Bununla şunu kastetmektedir: Bu kafiri sen zecr etsen (kınasan) umurunda bile olmaz ve kendisi alçaltmaz. Onu terketsen hidayet girmez. Bu iki halde de o eşittir. Bu tıpkı bir susamış ve dili çıkmış bir köpeğe benzer. Onu kovsan ya da haline bırakıp çömelmesine izin versen yine de dilini dışarıya sarktır ve susar.

Kafirde her iki halde sapıklıktadır. İşte böylece kendisi uykuda Musa aleyhine duada bulunup zecr olursa kendisi asla zecrolduğunu kabul etmez. Kendisi bu zecrden (men edilmeden) terkedilse bu sefer hidayete girmez. Allah (c.c.) ona hallerine ve (durumlarına) göre ince misaller vermiştir. Bu da susayıp dilin dışarıya çıkarma misalidir. Yani susuzluktan ve yorgunluktan dolayı dilin dışarıya sarkmasıdır.

Köpek bunu yorgunluk ve istirahat etdiği vakit yapar. İşte bu udruum (şekil Allah’ın ayetlerini yalanlayan bütünü kişileri temsil eden genel bir ayettir.

Allah (c.c.) şöyle buyurmuştur:

“İşte ayetlerimizi yalanlayan toplulukların durumu budur”

Mekke ehlinin. Kendileri bir hidayetçinin kendilerine hidayet vereceğini umarlardı. Ne zamanki doğruluğunda bir şüphe olmayan peygamber geldiği vakit onu yalanladılar. Bundan terk olunmalarıyla kendileri hidayetde bulmadılar. Rasul ile davet olundukları vakitte yine hidayete gelmediler. Her iki halde de doğruluk ve rüşden (ayrılıp) sapıklığın içine girdiler.

“(Onlara) kıssaları anlat”

Ayetlerimizi yalanlayanların (akibetiyle) ilgili kıssaları anlat.

“umulur ki tefekkür ederler.”

Öğüt alırlar.

Sonrada yüce Allah (c.c.) onları zemmedip şöyle buyurmuştur:

177- “ayetlerimizi yalanlayarak... durumu ne de kötüdür.”

Ayetlerimizi yalanlayan kavmin durumu ne kadarda kötüdür.

“Kendilerine zulmetmekte olanların (durumu ne kadar da kötüdür).”

Bu tekzible.

Yani onlar o ancak hazlarını hüsrana uğratmaktadırlar.

179- “Biz şüphesiz ki halk ettik.” (yarattık.)¹

(1) () iki parantez, arasında ayn yoktur. (Kitabun nüshası ile ilgilidir).

“Biz cehennem için cih ve insanlardan çok kimseleri.”

İşte bunlar hakkında şekavet (kötülük) hak olanlardır.

“Onların kalpleri vardır, ancak anlamazlar.”

Hayırı ve hidayeti akletmezler.

“Onların gözleri vardır, ancak göremezler.”

Hidayet yollarını (göremezler).

“Onların kulakları vardır, işitemezler.”

Kur’an’ın öğütünü (işitemezler).

“İşte bunlar dört ayaklı hayvanlar gibidir.”

Yerler, içerler ve ahirette iltifat etmezler.

“Bilakis daha aşağılıktır.”

Çünkü hayvanlar Allah’a (c.c.) itaat etmektedirler. Ancak kafir etmez.

“İşte gafil olan onlardır.”

Ahiretteki azabtan (gafildirler).

180- “Allah’ın en güzel isimleri vardır.”

Doksan dokuz ismi (vardır).

“Ona bunlarla dua ediniz.”

Şöyle demen gibi: “Ya Allah!, ya kadir, ya alim vb..”

“Onun isimlerinde eğriliğe sapanları terkedin.”

Maksattan sapıp başka şeylere meyledenlere, nitekim bunlar müşrikler olup kendileri Allah’ın isimlerini sınırından çıkarıp putlarına adlandırmaktadırlar. Bunlardan bazısını ekleyip bazısını da eksiltmişlerdir. Allah isminden Lat putunu, Aziz isminden de Uzza putunu, Mennan isminden Menat putunu türetmişlerdir.

“Onlar yapmakta olduklarının cezasını göreceklerdir.”

Ahirette yapmış oldukları şeylerinc ezasını göreceklerdir.

181- “Yarattıklarımızdan öyle bir ümmet vardır ki...” (Ayet)

Muhammed’in (s.a.v.) ümmeti hakkında.

Musa’nın (a.s.) kavmi hakkında da Musa’nın da kavminden ümmet vardır... ayeti bulunmaktadır.¹

(1) Ayetin tamamı şöyledir:

“Musa’nın kavminden de hakka yönelten ve gereğince adaletle hükmeden bir ümmet vardır.” (Bu Surenin 159. ayeti).

182- “Ayetlerimizi yalanlayanları.”

Muhammed’i (s.a.v.) Kur’an’ı Mekke ehlinin yakalanmasına (gelince).

“Derece derece helaka yaklaştıracğıız.”

Onlara hileler düzenleyeceğiz.

“bilmedikleri bir yönden”

Bizlere her günah işleyip bunu yenilemeleriyle bizlerde onlara nimeti (gösterip) bunu yenilemekte ve (sonra da onları helaka yaklaştırmaktayız).

183- “Ben onlara mühlet veririm.”

Onların günahlarda gidip gelmeleri için ömürlerinin müddetini uzatırım.

“Şüphesiz ki benim tuzağım pek çetindir.”

Tuzağım çok şiddetlidir. Bu ayet islami le dalga geçip alay eden Kureyş kavmi hakkında nazil olmuştur. Yüce Allah (c.c.) onlara uzun bir mühletv erdikten sonra bir gecede ansızın (helak edip) katletmiştir.

184- “Tefekkür etmezler mi?”

Anlamazlar mı?

“Arkadaşına olana”

Muhammed’e (s.a.v.) (olana).

“Bir delilikten”

Mecnunluktan (Yani onun deli olmadığı anlatılmaktadır).

185- “Semavatın ve yerin melekutune bakmazlar mı?”

Bunlarla Allah’ın tevhidinde delil getirmekle. Bizler semavatın ve yerin melekutunu en’am suresinde tefsir etmiştik.¹

(1) Bak sayfa: 362.

“Allah’ın yarattığı herhangi bir şeye”

Ve onun yarattığı eşyaların hepsinde de .

“Ve ecellerinin yalan olduğu ihtimaline hiç de bakmazlar mı?”

Onların ecelleri yakın olduğu ihtimali (Buradaki en lealle manasındadır) küfürlede helak olup cehenneme girerler.

“Artık bundan sonra hangi söze inanacaklar”

Muhammed’in (s.a.v.) getirdiği hangi başka Kur’an’ı doğruluyorlar. Yani kendisi bir RAsul olup, kendisinden sonrada vahyde gelmediği halde, sonra Allah (c.c.) Onların imandan yüz çevirmelerinin illetini şöyle zikrediyor:

186- “Allah kimi saptırırsa artık onu doğru yola iletecek olmaz ve o, bunları taşkınlıkları içinde şaşkın bir halde bırakıverir.”

187- “Sana saatten sorarlar.”

Mahlukatın öleceği saatten yani kıyametten Kureyş kabilesi hakkında nazil olmuştur.¹ Peygamber’e (s.a.v.): “Kıyametin ne zaman kopacağını bize gizledi” demişlerdi.

(1) Bunu İbni Cerir Katade’den tahriç etmiştir. (9/137); Bak: Esbabu Nüzul sayfa: 262; “Libabı Nükul” sayfa. 105.

“Ne zaman çatacağını (sorarlar).”

Ne zaman vuku bulacağını ve ne zaman olacağını.

“De ki onun ilmi”

Onun ne zaman kopacağı, ne zaman vuku bulacağı.

“Rabbimin yanındadır. Onun vaktin ikendisinden başkası açıklayamaz.”

Onun vaktini kendisinden başkası izhar edemez.

“Göklerde yerde ağır basmıştır”

Bunun vuku bulması ağır basmış ve semayla yeryüzüne bunun dehşeti ağır elmiştir.

“O size ancak ansızın gelir.”

Birdeng elir.

“Sanki onu bilmiyor muşunda onu sana sorarlar.”

Bunu bilmekte ve ondan sorulmuş olarak sanki.

“De ki onun ilmi Allah katındadır. Lakin insanların çoğu bunu bilmezler.”

Muhammed’e (s.a.v.) sordukları bu konu ancak Allah indindedir.

188- “De ki: Ben kendim için... ne bir faydam sağlayabilirim ki” (ayet)

Mekke ehli şöyle demişlerdi:

“Ey Muhammed! Rabbin sana pahalı olmadan ucuz olanı vermeyi haber vermedi mi?”

Bizlerde karımızca uzuc olarak satın alalım. Kurak olmasını istediğin yeri de (haber versin ki) bizde buradan göçelim. Bunun üzerine Allah (c.c.) şu ayeti nazil buyurmuştur.¹

(1) Bu Kelbi’nin görüşüdür. Bunu müellif “Esbab” kitabında zikretmiştir. (Sayfa: 263).

Bu şu ayetin manasıdır:

“Ben kendi nefsim bir fayda veremem.”

Kazanmakla faydayı da çelbedemem.

“Zararda (veremem).”

Yani kuraklık ve kıtlık olmasını istediği yerden intihal (göç) etmek suretiyle zararı da def (edemem).

“Allah’ın (c.c.) dilediğihariç”

Temlikiyile (bana v erip) benim malik olduğu (hariç).

“Şayet ben gaybı bilseydim”

Olduktan sonra (bunlara) ın olması.

“Çokça hayır işlerdim.”

Kuraklık kıtlık zamanı için bolluk zamanını saklardım.

“Bana bir kötülük dahi dokunmazdı.”

Bana fakirlik ve zararda isabet etmezdi.

“Ben ancak bir uyarıcıyım”

Getirdiklerimi doğrulayanlara.

“Ve müjdeciyim”

Bana tabi olana ve bana iman edene

189- “Sizi tek bir candan yaratan O’dur.”

Adem’dan

“Ondanda zevceyi kılan (O’dur).”

Havvayı. Onu Adem’in (a.s.) kaburga kemiğinden yaratmıştır.

“Kendisinde sükun bulsun diye”

Kurulsun ve barınsın diye.

“Eşini örtüp bürüyünce”

Cima edince.

“Hafif bir yük yüklendi.”

Nutfeyi, meniye (yüklendi).

“Bununla giderg elirdi.”

Bu hafif yük ile (Havva anamız) gidip gelir, oturur, kalkar ve bu onana ağır gelmezdi.

“Ağırlaşınca”

Doğum yoldaşında taşıdığı ağırlaşmaya başlayınca.

“Her ikiside Rablerine dua ettiler.”

Ademv e Havva (dua ettiler).

“Eğer bize salih bir evlat verirsen”

Bizim ibi tam bir beşer kılaran.

“Şükredenlerden oluruz.”

Şöyleki İblis (Allah'ın laneti üzerine olsun) Havva'ya bildiği isretin dışında bir surette geldi ve Havva'ya: "Karnındaki de ne acaba? Havva:

"Bilmiyorum" dedi. İblis:

"Ben onun bir inek ya da köpek ya da domuz olmasından korkuyormu" dedi. Bunun üzerine Havva bu olayı Adem'e (a.s.) anlattı. Bu sıkıntıda ondan bir türlü gitmedi.

Sonrada ona gelip şöyle dedi:

"Ben Allah'dan (c.c.) onun senin gibi tam insan olmasını istedim, onu Abdu'l-Haris diye isimlendirir misin?"

İblis melekler arasında Haris idi, kendisi aldatıncaya dek bu böyle devam etti. Ne zaman ki Havva'nın tam bir çocuğu doğunca onu Abdulharis diye isimlendirdi. Adem'de (a.s.) bu isime razı oldu.¹ Bu, şu ayetin açıklamasıdır:

190- "Onlara salih bir evlat verince"

Tam bir insan (verince).

"Ona kıldılar"

Allah'a

"Ortaklar (kıldılar)."

Yani İblis'i Ona (c.c.) ortaklar kıldılar. Burada tek olan cem'e (çoğunluğun) yerine vaki kılındı.

(1) Bunu İbni Cerir Said bin Cübeyr'den (r.a.) tahriç etmiştir. (9/145).

Müellifde bunu "Esbab" adlı eserinde (sayfa 263)'de Mücahid'den nakletmiştir.

Tirmizi de bunu Semra'dan o da Nebi'den (s.a.v.) rivayet etmiştir. Nebi (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

"Havva haile kalınca İblis Havva'nın etrafında dönmeye başladı. O onda da Havva'nın bir çocuğu henüz yaşamıyordu. İblis:

"Abdulharis diye isimlensin" dedi. HAvva'da Abdulharis diye isimlendirdi ve yaşadı. İşte bu şeytanın vahyi ve emri ileydi."

Bu hadise (Tirmizi) "Hasen Gariptir demiştir ve bunun sadece Ömer b. İbrahim o da Katade yoluyla merfu bir (rivayet olarak biliyoruz" demiştir.

İbni Arabi der ki: "Bunun hepsi, bu ayetin Adem ve Havva hakkında nazil olduğunu ve bütün baba ve oğullarıda kapsadığı, bununla da putlara oğullarının ubudiyete nisbet ettiklerine bir işaretten diyenlerin görüşüdür. Bunun üzerine öbür ayeti bina edecek olursak." **"Kendileri yaratılmış oldukları halde... ortak mı koşuyorlar?"** ayetinin sonuna kadar olan kısmı (bu konuyu açıklamaktadır) (Bak: Arıdat'ul-Ahfezi: 11/200).

Beyan'ul-Hak Nisaburi şöyle der: "Bu ayet Adim ile Havva'ya hamledenler.

"On ortaklar kılarlar" ayetinde hazf yapar. Yani zürriyetlerini kılar" manasında olur. Senin şöyle dediği gibi: Tebliğ yaptı" derken. "Bunu tağlib kabilesi yaptı" yı (kastedersin).

Bu yüzden "Allah (c.c.) onların ortak koştuklarından yücedir (münezzehtir)." ayeti buyurulmaktadır. Vadahal Burhan: 1/374.

"Onlara verdiklerinden"

İsimlendirdikleri Abdulharis adlı veleden (çocuktan) ancak Allah'ın kulu olunur ondan başkasına olunmaz. (abdulharis gibi). Havva anamız o gelen kişinin İblis olduğunu bilmiyordu. Lakin bu olay (Adem ve Havva hakkında Allah için bir ortak edinme (şirk) değildir Çünkü onlar (abdulharis) ismini koyarken bunun (Haris'in) Rabb olduğunu kastetmektedirler. Onlar sadece kurtuluşu için bir sebep olması için bu (niyetle) bunu kastetmişlerdir. Gelen ayette de bu kelam tamamlanmış oldu.

"onlara verdiği"

ayetiyle.

Sonrada Mekke'nin kafirlerini zikredip şöyle buyurmuştur:

"Allah onların ortak koştuklarından münezzehtir."

191- "Kendileri yaratılmış oldukları halde hiçbir şey yaratmaya kudreti olmayanları eş koşuyorlar?"

Bu ayette Allah (c.c.) mahluk oldukları halde hiçbir şeye güçleri (olmadığı) ve yetmediği halde Allah'dan başkasına kulluk mu eidyolarlar demek istemektedir. Bunulada putları kastetmektedir.

192- "Halbuki bunlar (putlar) kendilerine hiçbir şekilde yardım edemeyecekleri"

O putlara itaat edene yardım edemeyeceği.

"Kendi kendilerine bile (yardım edemezler)"

Putları kırmak vb. gibi bir harekette bulunan bir kişinin putlar için zarar teşkil edecek bu aherketleri de defetmezler.

Sonra da Allah (c.c.) müminlere hitap ederek şöyle buyurmaktadır:

193- “Şayet onları çağırıp davet etseniz”

Müşrikleri (davet etseniz).

“Hidayete (çağırsanız) itaat etmezler...” ayeti.

194- “Allah’dan başkasına du aedenlere gelince”

Putlara (gelince).

“onlarda kullardır”

Memlûkdürler ve mahlukdurlar.

“(Onlarda sizin gibi kullardır) onlara dua edinizde (çağırın da) karşılık versinler.”

Onlara kul olunda bakın bir sizlere bir mükafat ya da karşılık veriyorlar mı?!

“Eğer doğrular iseniz”

Sizin putlar katında bir menfaatiniz, sevabınız ya da şefaatiniz varsa.

Sonrada onlara Allah (c.c.) Adem’in (insanın) faziletini açıklayıp şöyle buyurmuştur.

195- “Onların kendileriyle yürüyecekleri ayakları var mı?”

Ademoğlunun yürüyeceği.

“Ya da onların tutacağı elleri var mı?”

İnsanoğlunun tuttuğu ve yakaladığı ve yemek yiyebildiği(elleri) var mı?

“Ya a onların gördüğü gözleri var mı, yoksa kendileriyle işittikleri kulaklarını var? Deki ortaklarınızı çağırın.”

Allahtan gayri taptıklarınızı (çağırın).

“Sonra bana tuzak kurun”

Sizler ve ortaklarınız.

“Bana göz açtırmayın.”

Bana mühlet vermeyenizi, bana da tuzakda acele ediniz.

196- “Şüphesiz ki benim velim Allah’dır”

Benim hıfzımı ve kurtuluşumu gözeten, koruyan O’dur.

“O ki kitabı indirdi”

Kur’an’ı Kerim’i.

“Ve O, salihleri veli edinir”

Onlarki Allah (c.c.) hakkında insafsızlığa gidecek birşey yapmazlar. Ayette şöyle buyurulmuştur:

“Onları sana bakar görürsün”

Seni gördüklerin izannedersin.

“Ancak onlar görmezler.”

İşte böylece onların cevherlerle yapılmış gözleri vardır. Kişi de bunlara bakıp onların kendisini gördüğünü sanır. (Ancak görmezler).

199- “Sen af yolunu tut”

İnsanlara af ile yaklaş ve¹ onlara meysur (kolay olan) şeylerle davran. Onlardan uzak olupta (hidayetten yüz çevirmelerini) engelle.

Şöyle de denilmiştir: Zulmeden (suçluları) bağışlapı affetmektir² ve akrabalık ilişkilerini koparan kişiye (tebliğ edip) onunla ilişkiyi koparmamak.

“Urf ile emret”

Bilinen bütün güzelliklere insanlara (emretmektir).

“Cahillerden de yüz çevir”

Beyinsiz beyinsizliğiyle başbaşa bırak.

Bu ayet nazil olunca Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurdular:

“Nasıl ya Rabbi! Nasık öfkelenmeyeyim ki?”³ ve ayet nazil oldu.

(1) Abdullah b. Zübeyr bu ayet hakkında şöyle demiştir:

“Allah (c.c.) Nebisi’ne (s.a.v.) insanların kötülüklerine rağmen af ile sarılmasını emretmiştir.

Buhari Tefsir: 8/305; Nesei Tefsir: 1/512.

(2) Bu, gelen bir mürsel hadis ile red olunmuştur. İbni Cerir et-Taberi (9/155) rivayet etmiştir.

(3) Bu Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem’in görüşüdür. (Bak: İbni Cerir tahriç etmiştir. Sayfa: 9/157)

Dedim ki: “Rivayette geçen Abdurrahman zayıf (hadis söyleyen) bir ravidir.

200- “Sana şeytandan bir vesvese geldiğ izaman”

Şeytandan sana en az şekliyle vesvese verip sana bazı belaları mübtela etse.

“Hemen Allah’a sığın.”

Bu beladan (vesvese vb.) den kurtulmak için Allah’dan isteve (Ona sığın).

“O işitendir”

Duanı (işiten).

“Bilendir”

Sana gelen belalalar da bilendir.

201- “Takvasahiplerine gelince”

Müminlere.

“Onlara bir şey dokunsa”

İsabet etse.

“Şeytandan bin (tiyf)¹ vesvese.”

Bir vesvese dokunsa (gelse) (hemen zikrederler) Allah’a sığınır

“Bakarsın ki onlar görüp bilmişler bile”

Hatalarının musibetini. Hemen Allah’a (c.c.) muhalefetten kadini arındırırlar.

(1) Bu, İbni Kesir, Ebi Amr, Kesai ve Yakub’un (okuması) kıraatidir. (Bak: “ithaf” adı esere: 2/73)

202- “Kardeşleri”

Şeytanların kardeşleri olan kafirler”

Sapıklığa sürüklerler onları”

Şeytanlar dalaleti ve sapıklığı onlara uzatıp bu (sapıklığa sürüklerler).

“Sonrada ellerini yakalarından çekmezler.”

Delaletten çekmezler e onuda görmez. Tıpkı mutlaki bir kişinni onu gördüğü vakit ellerini yakalarından çektiği gibi (onlarda ellerini yakalarından çekmezler).

203- “Onlara... getirmezsın”

Mekke ehline

“bir ayet”

Senden istedikleri (bir ayeti).

“Kendin onu uyduruverdin ya derler”

Sen kendinden türettin, çıkardın ya.

“De ki: Ben sadece Rabbinimden bana vahy olunana tabi olurum.”

Ben bu ayetleri kendimden çıkarmış değilim.

“Bu”

Yani getirdiğim bu kitap olan (Kur’an-ı Kerim).

“Rabbinizden gelen gözleri açan belgelerdir.”

Halka dönen deliller ve hccetlerdir.”

204- “Kur’an okunduğ zaman onu dinleyin e susun ki merhamet olunasınız.”

Bu ayet; namazda konuşmanın haramlığı hakkında nazil olmuştur.¹

(1) İbni Cerir Ebu Hureyre’den (r.a.) rivayet etmiştir. (9/162).

Bak Esbabı Nüzul (sayfa: 264); Durrul Mensur: 3/636.

Önceden namazda iken (sahabeler) konuşurlardı. (Bu nedenle bu ayet indi).

Şöyle denilmiştir: İmanın arkasında o okurken esli okumayı ıterketmek hakkında nazil olmuştur. Şöyle de denilmiştir: Hutbeyi dinlerken susmanın (gerekliliği) ile ilgili nazil olmuştur.

Ayette şöyle buyurulmuştur:

“Susunuz ki”

Namazda iken kelimadan ya da imamın arakasından o okurken esi yükseltmekten ya da hutbeyi dinlerken işitmekle.

205- “Rabbini içinden zikret”

Namazdaki kıraatte.

“Yalvararak ve sessizce”

Benim için sakın olarak (huşulu) ve azabımdan korkara.

“Sesli olmadan”

Yükselmeden.

“Sabah ve akşam olmak üzere sözden”

Sabah ve akşamlarda.Nebi (s.a.v.) (kıraati) sessiz namazlarda, sesli namazların tersine kıraati sesv e içinden okumakla emrolundu.

“Gafillerden de olma”

Namazları da okumayanlar gibi.

206- “Şüphe yok ki Rabbinin nezdindekiler”

Allah'ın rahmetinin yakınında olan Melekler.

“Ona ibadet etmekten asla büyüklenmezler.”

Onlar menzilleri ve dereceleri ile beraber Allah'a (büyüklenmeden) ibadet ederler. Sanki şöyle denilmektedir. Senden daha büyük olan da kimdir? O bile Allah'a (c.c.) büyüklenmeden ibadet etmektedir.

“Onu tesbih ederler.”

Onu kötülükten de tenzih ederler.”

“Ve sadec eOna secde ederler.”

ENFAL SURESİ

Medine’de nazil olmuştur.
Yetmiş beş ayettir.¹

1- “Sana Enfaldan sorarlar”

Ganimetlerden (sorarlar). Onların kimin için olduğunu?

Bu ayet; Bedir’ing animetleri hakkında ihtilafa girdikleri vakit nazil olmuştur. Gençler:

“Bunlar bizimdir, çünkü bizler savaşa katıldık” dediler. Yaşlılarda:

“Bizlerde sizlere destekçiler idik ve Rasulullah’ı (s.a.v.) saf bağlayarak duruyorduk. Şayet düşman sizi bozmaya (yıkmaya) kalkırsa idi bizlere katılırdınız. Bizim dışımızda ganimetde alamazdınız” dediler. Bunun üzerine Allah (c.c.) şu ayeti inzal buyurdular²:

“De ki ganimetler Allah’ın ve Rasulunündür.”

Hiçbir müşareket olmadn dilediğine bu ganimetleri koyar ve onları her ikisi (genç-yaşlı) içinde taksim eder.

(1) za’dan ziyadedir.

(2) Bu hadisi Hakim (2/326) rivayet etmiş ve “İsnadi sahihtir” demiştir. Zehebi’de bunu onaylamıştır.

Ebu Davud (2737 rakamlı hadisle).

Nesei Tefsir’inde: 1/515, İbni Hibban Sahih’inde (1743 rakamlı hadisle) Beyhaki’de “Sünen”inde (6/291) rivayet etmişlerdir.

“Allah’dan korkun”

Ona itaat ederek ve günahlarından korunarak (ondan korkun).

“Aranızı düzeltin”

Aranızı gerçekten de bulun ve birbirinize muhalefet etmeyiniz.

“Allah’a ve Rasulune itaat ediniz.”

İkisine bu ganimetleri teslim edin. Çünkü onlar bunda diledikleri gibi hüküm verirler.

“Eğer müminler iseniz”

Sonra Allah (c.c.) mü’minleri vasfedip şöyle buyurmaktadır:

“Müminler ancak o kimselerdir ki kendilerine Allah zikredilse kalpleri titrer.”

Mümin Allah’dan (c.c.) korktuğu zaman kalbi farklılaşır ve O’nun (c.c.) emrine teslim olur.

“Onlara O’nun ayetleri okunsa imanları artar.”

Tasdik ve yakini olarak.

“Rablerine de tevekkül ederler.”

Allah’a sadece güvenirler, başkasına da iltifat etmezler.

4- “İşte onlar gerçek müminlerdir.”

Şüphe olmadan doğrulayanlardır. Münafıkların iman ıgibi değil.

“Onlar için Rabbleri katında dereceler vardır.”

Cenneten dereceleri (vardır).

“Bir mağfiret ve bitmez tükenmez bir rızık vardır.”

Bu cennetin rızıkıdır.

5- “Seni çıkardığı gibi.”

Bazalrıa bunu kerih görselerde ganimetler hususunda Allah’ın emri devam etti (ve O’nu evinden dışarıya çıkardı).

Nitekimğ ençler bunların sadece kendileri için olmasını istiyorlardı. Bunun üzerine Allah (c.c.) şöyle buyurdu:

“Onlar kerihde görseler ben dilediğime veririm. Tıpkı onlar onu kerih gördükleri halde Allah’ın (c.c.) emriyle Nebi (s.a.v.) evinden çıkmıştı.”

“Rabbin seni evinden... çıkardığı gibi.”

Ayetinin manası ise; sana Medine’den çıkıp Kureyş’in kervanına (saldırman) için çıkmayı emrettiği gibidir.

“Hak ile”

Cibril’in (a.s.) sana getirdiğ ivahy ile.

“Ve müminlerden bir grupta isteksizdirler.”

Seninle beraber (dışarıya) çıkmak hususunda kendilerine fitratları gereği meşakkat çekecekleri ihtimalinden dolayı (isteksizdirler).

Çünkü onlar savaş olmadan o kervanı elg geçiremeyeceklerini sanıyorlardı.

6- “Hak apaçık meydana çıktıktan sonra seninle tartışıyorlardı.”

Emrolunduktan sonra savaş hakkında onlar sadece kervan için çıkacaklardı. Üstelik harb giysileriyle kuşanmamışlardı da. Harb ile emrolunduklarında bu onlara çok ağır geldi. Savaşmamak için ruhsat almaya da karar verdiler. İşte bu da onların tartışmaları idi.

“Göre göre ölüme sürükleniyorlarmış gibi.”

Kavim ile karşılaşma halinde kerih görmelerinin verdiği şiddetten dolayı ve sanki onlar açık olarak ölüme sürükleneneler gibiydiler.

7- “Hani Allah (c.c.) size o iki taifeden vaad ediyordu.”

Kervan ya da ordudan.

“Sizin olacağını (vaad ediyordu). Siz ise kuvvet ve silah bulunmayan (kervan)ın kendinizin olmasını arzu ediyordunuz.”

Silahi vb. si bulunmayan kervanında kendinizin olmasını istiyordunuz.

“Yüce Allah da hakkı üstün kılmayı.”

Ortaya çıkarmaya ve göstermeye.

“Sözlerini”

İslamın ortaya çıkmasıyla geçen sözlerini.

“Bununla da kafirlerin (arkasını) kesmek istiyordu.”

Onlardan en son kalanı bile.

Yani Allah bununla ancak Kureyş’le savaşmayı sizlere emretmişti.

8- “Ta ki devamlı hakkı üstün kılsın.”

Kafirlerin arkasını kesip hakkın ortaya çıkmasını ilan olmasını...

“Ve batılı da yok etsin.”

Küfür helak ve yok olsun.

“Günahkarlar hoş görmesede”¹

Bunu.

9- “Hani siz Rabbinizden imdat istiyordunuz da.”

Azlığınızdan dolayı Allah’dan zafir için düşmanlara karşı yardım istiyorsunuz.

“Muhakkak ki ben size birbiri ardınca bin melek ile yardım ediyorum” diye icabette bulunmuştu.”

Peşpeşe olarak, müslümanlardan sonra gelmişlerdir. (Ayete) Dal’ın fethasıyla (üstünü) ile² olunca. Bin melek ile Allah (c.c.) müslümanlara yardım etti” manasına gelir.

10- “Allah bunu ancak”

Ardı ardınca güç desteğini.

“Bir müjde olsun diye (kılmış).”

Bu ayet Al-i İmran suresinde geçmişti.³

(1) Bütün hatlarda (kitabın nüshasındaki hatlarda) “Müşrikler kerih görsede”dir. Bu hatadır.

(2) “Murdefin” diye okuyanlar. (Dalın üstünü ile). Nafi, Ebu Cafer ve Yakup’tur.

(Bak: “İthaf” eserine. Sayfa: 36.)

(3) Sayfa: 230’a müracat ediniz.

11- “Hani O kendi katından bir emniyet olmak üzere sizi hafif bir uykuya büründürüyordu.”

Nitekim Uhud savaşında Allah (c.c.) kendi katından bir emniyet olmak üzere size hafif bir uykuda vermişti. Bunu biz Al-i İmran suresinde zikretmiştik.¹

“Semadan da temizlenmeniz için üzerinize suya indirdi.”

Müşrikler (daha önce gelip) Bedir kuyusunda bir ordugah kurmuşlardı. Müslümanlardan bir grupta cünüp olmuş (kuyuya da gideemişlerdi). Müşrikler daha önceden kuyuyu eli geçirmişlerdi. Şeytanda müslümanlara vesvese verip onlara:

“Müşrikler Bedir kuyusundaki suyu ele geçirdikleri halde sizler nasıl zaferi elde edebilirsiniz ki ve sizler cünüp v e abdestsiz olarak da namaz kılacaksınız, kendinizin Allah’ın velileri olduğunu ve Nebi’ninde aranızda bulunduğunu iddia edip durduğunuz halde”² dedi. Bunun üzerine Allah yağmuru yağdırmış vadi de sulaklaşmıştı. Ta ki sahabeler gelipo suyla yıkandılar ve onlardan vesvese de kaybulup gitti. Buna değinen ayette şöylece dir:

“Temizleneceğiz”

Yani hadesten ve necasetten.

“Sizlerden de şeytanın pislğini gidermek için”

Allah’ın azabına düçar olacak olan vesvesenden.

“Ve pekiştirmek için”

Bununla

“Kalplerinizi”

Yakin ve zaferle (pekiştirmek için).

“Ve onunla ayaklarınıza sebatv etmek için.”

Nitekim onlar yumuşak bir toprağın üzerindeydiler ve yağmurun da yağmasıyla ayakları o taprakta sabit oldu.

12- “Rabbin meleklerle vahyettiğ izaman.”

Müslümanlara yardım için görevlendirilen (meleklerle).

“Ben sizinle beraberim”

Yardım ve zaferde.

“İman edenlere sebat verin.”

Zaferi müjdeleyerek. Nitekim melek saffın önüne kadar insan suretinde ilerleyip: Müjdeler olsun! Allah (c.) sizlere zafer verdi derdi.

“Ben kafirlerin kalplerine korku salacağım.”

Velilerimin korkutmalarıyla.

“Onların boyunlarının üstüne vurun.”

Başları (kafalı kopartın).

“Onlardan her parmağına da vurun.”

El ve ayak parmaklarına (da vurun).

13- “İşte bu”

Vurmak.

“Allah’a ve Rasulune karşı gelmelerindendir.”

Allahv e Rasulunden ayrılmalari ve muhalefet etmeleri (onucudur).

14- “Bu”

Bedirde’ki vuruş ve savaş.

“Şimdi azabanız, onu tadın.Kafirler için bir de azap vardır.”

Onlara boyunlarının vurulmasından sonra inen başka bir azap (daha vardı).

15- “Ey iman edenler! Toplu bir halde karşılaştığınız zaman.”

Sizinle savaşmak için toplanmış ve birleşmiş olarak sizlerler karşılaştıkları vakit).

“onlara arkanızı dönmeyiniz.”

Sırtlarınızı onlara dönmeyiniz (koşmayınız).

16- “Her kim o gün kaçacak olursa.”

Kafirlerle karşılan o (savaş) gününde.

“Savaşmak için”

Savaşmak için yardım almak.

“Ya da yer tutmak”

Yeri bir arada tutmak.

“Yada başka bör bölüğe katılmak hariç”

Savaşmak için yardım alıp, (güçlenmek) için bir topluluğa katılmak ve (saldırmak gibi baddeler hariç savaştan kaçarsa).

“O, muhakkak ki Allah’ın (c.c.) gazabına düçar olur...” (Ayet)

Müfessirlerin çoğuna göre bu tehdit içeren bir ayettir demektedirler. Bunun sadece Bedir savaşından kaçan kimseler hakkında olduğu sadece Bedir gününde hezimete uğramış olan için özel olduğu söylenmiştir.¹

17- “Sizler onları öldürmediniz.”

Bedir gününde.

“Lakin onları Allah (c.c.) öldürdü.”

Bunun sebebinden dolayı. Onlara yardım etmek ve kalbine kahramanlığı sabit kılmak için.

“Attığın zamanda sen atmadın.”

Cibril (a.s.) Nebi’ye (s.a.v.) Bedir günü:

“Eline bir avuç toprak al ve düşmanlarının üzerine at” dedi. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v.) vadinin küçük taşlarından bir avuç aldı ve düşmanlarının yüzüne attı. Hiç bir müşrüğün gözüne attığı bu taşlardan isabet etmediği olmadı.² İşte bu onların hezimete uğramalarına sebep oldu. Allah (c.c.) şöyle buyurmuştur:

“Attığın zamanda sen atmadın. Lakin Allah attı.”

Büyük bir ordunun gözlerine isabet eden bir avuç çakıl taşı bir beşerin atmasıyla (helak) olmadı sadece. Allah onların gözlerine bunların girmesini ulaştırdı ve (helak etti).

(1) Abdullah b. Ömer (r.a.): “Ey iman edenler! Kafirlerle toplu halde karşılaştığınız zaman arkanızı dönmeyiniz (kaçmayınız).” ayeti hakkında; bunun öncesi ve sonrası için değilde sadece Bedir ehli için nazil olduğunu söylemiştir.” (Nesei Tefsir: (1/517) Senedi hasendir.)

(2) Bu birçok müfessirin görüşüdür:

(Bnu İbni Cerir: Muhammed b. Kab el-Kurezi ve es-Suddi ve İbni Zeyd ve başkalarından rivayet etmiştir. 9/205).

(Esbabı Nüzul’da da geçmektedir. Sayfa: 268.)

“Müminleri kendi nezdinden güzel bir imtihan ile denemek için (bunu yaptı).”

Zafer ve ganimetler vermek için bu büyük nimetleri bahşedip (imtihan etti).

“Allah şüphesiz ki iştir.”

Dualarını

“Bilendir”

Niyetlerini (de bilendir).

18- “izin haliniz işte budur. Şüphesiz Allah kafirlerin düzenin zayıflatandır.”

Düşmanlarının hilesini, (tuzağını) zayıflatarak ve yavaşlatarak Rasulune (gösterir).

Böylelikle de onların cebbanlarını öldürür ve yüksek kesimlerini de esir alır.

“Eğer siz fetih istemekteyseniz.”

Bu müşriklere hitaptır.

Nitekim Ebu Cehil Bedir günü şöyle diyordu¹:

“Ey Allah’ım! İki dinden ve iki ordudan en faziletlisine zafer ver.”

Bunun üzerine Allah (c.c.) şöyle buyurdular:

“Eğer siz fetih istemekteyseniz”

İki ordudan hangisinin daha doğru olduğu ve zaferin kime verileceğini (istemekteyseniz).

(1) Bunu İmam Ahmed “Müsned”inde (/431) rivayet etmiştir. Abdullah b. Salebe b. Sair’den de Nesei Tefsir: 1/518; İbni Cerir: 9/207 rivayet etmiştir.

Aynı zamanda bu hadis Hakim’de de geçmektedir. (2/328) Ricali (Ravileri) sikadır (güvenilirdir).

“Şüphesiz ki sizlere bir fetih geldi”

Zafer (geldi).

“Eğer vaz geçerseniz.”

Allah’a ortak koşmaktan.”

Bu sizin için daha hayırlıdır Şayet tekrar dönerseniz.”

Muhammed’in (s.a.v.) savaşına.

“Biz de döneriz.”

Sizleri öldürmek ve esir almakla.

“Size bir fayda veremez.”

Sizden engelleyemez.

“Ordunuz.”

Topluluğunuz.

“Bir şeyi (de olsa fayda veremez, çok da olsa”

Sayı bakımından.

“Şüphesiz ki Allah müminlerle birliktedir.”

Onlara karşı müminlere zafer verir.

20- “Ey iman edenler, Allah’a (c.c.) ve Rasulune itaat edin yüz çevirmeyin.”

Onlardan (Allah ve Rasulunden) Onun emrine muhalefet etmekle yüz çevirmeyin.

“Sizlerde iştir halde.”

Kur’an’dan indirilen ile.

21- “İşittik” diyenler gibi olmayınız.”

İşitmedikler ihalde işitmiş olduklarını söyleyenler gibi. Yani münafıklar gibi.

Bazıları burada müşriklerin kastedildiğini vurgulamışlardır. Çünkü onlar işittiler ancak tefekkür etmeden (anlamadan) işittiler. Böylelikle de onar işitmeyenlerin haline düşmüş oldular.

22- “Çünkü Allah katında yeryüzünde yürüyen canlıların en kötüsü akıl etmeyen, sağır ve dilsizlerdir.”

Bu ayette Allah (c.c.) Hakkı işitmekten sağın, onu işitmeyenv e hakık konuşmaktan da dilsiz olan müşriklerden bir grupu kastetmektedir. Onların yeryüzünde hayvanlardan bile daha şerli birer canlı olduğnu beyan etmiştir.

23- “Şayet Allah onlardan bir hayır olduğunu bilseydi.”

Şayet onlara raz olunan ayetelirnden ve hüccetlerinden bunları salih olacağını bilseydi (ki bilmektedir).

“O zaman onlara işittirdi”

Onların işitip anlamalarını (sağlandı).

“Şayet onlara işittirmiş olsaydı”

Bildikten sonra, bunun onlara bir hayır ve fayda vereceğini.

“Yine onlar muhakkak yüz çevirirlerv e arkalarını dönüp giderlerdi.”

24- “ey iman edenler! Allah’a ve Rasulune icabette bulunun.”

İtaat ederek onlara icabet ediniz.

“Sizlere hayat verecek şeylere çağırtdıkları vakit.”

Yani cihada.

Çünkü cihad ile onların emirlerine itaat etmek hayat bulur ve güçlü olur. Buda şhadeti getirmektedir. Şehitler Rabbleri katında diridirler. Nitekim bu nimet cennette devamlı bir hayattır.

“Bilin ki Allah kişi kalbi arasında girer.”

İnsan ile kalbinin arasına Allah (c.c.) girer. Ancak izniyle de kul iman eder, dilemezsede küfre girmez. Kalpler Allah’ın elindedir. Onları dilediğ gibi çevirir.

“Muhakkak O’nun huzurunda toplanacaksınız.”

Amellerden dolayı karşılık için.

25- “Fitneden... sakınınız.” Ayet

Allah müminlere önlerinde olan kötülü ġü ikrar etmemelerini emretmiştir. Nitekim azabı Allah (c.c.) herkese genel kılmıştır. Bu ayette zikredilen fitne ise burada; münker (kötülüğü) ikrar etmek ve bunu değiştirmeyi terketmektir.

Ayette şöyle buyurulmuştur:

“Birde içinizden yalnız zulmedenlere erişmekle kalmayan bir (fitneden) sakınınız.”

Zalimin ve mazlumun isabet etitėi (imtihana). Nitekim zulum sadeğce onlardan birine has değildir, bilakis herkes geneldir. Takdir ise şöyledir: Fitneden sakınınız. Şayet sakınmazsanız içinizden yalnızca zulmedenlere erişen bir musibet gelir.

Yani zalimlerin dışında başkalarına gelmez. Lakin bu hem salihlerde ve hemde zıtlarında vaki olmaktadır.

“Biliniz ki Allah azabı şiddetli olandır.”

Burada fitneden korkudan dolayı istikamet üzere (gerekli) olmakla ilgili teşvik vardır. Bu yol üzerinde de günahlar işlemede de kul Allah’ın (c.c.) azabına düşar olur.

26- “Zikredin”

Muhacirler.”

“Sizler az idiniz”

İslamdan önce Mekke’de sizler önceden kırk kişi iken.

“Yeryüzünde mustazafları ken.”

Mekke’de .

“insanların sizi tutup kopmasından korkuyordunuz da”

O yerden çıktığınız taktirde arap olan müşriklerden.

“O da sizleri barındırdı”

Kendisine döneceğiniz barınaklar kıldı. Sizleri Ensarlada birleştirdi.

“Sizleri zaferiylede tayid etti.”

Meleklerde bedir savaşında.

“Temiz olan şeylerle de sizlere rızık verdi.”

Sizlere ganimetleri de helal kıldı.

“Umulur ki şükredersiniz.”

İtaat etmeniz için.

27- “Ey iman edenler! Allah’a ihanet etmeyiniz.”

Farzarınızı terkederek.

“Rasule de (ihanet etmeyiniz).”

Sünnetini terkederek.

“Hainlik (ihanet)de etmeniz.”

Hainlik de etmeyiniz.

“emanetlerinize de “

Bu Allah'ın kulları üzerine emanet kıldığı ıherşeydir. Her insanda Allah'ın ona farz kılmış olduklarıyla emanetçidir.

“bildiğiniz halde”

Şüphesiz bunun bir emanet olduğunu (bildiğiniz halde).

Bu ayetin Ebu Lübabe hakkında nazil olduğu söylenmiştir.¹ Rasulullah (s.a.v.) onu Kurayzaya onlar muhasara altındayken göndermiştir. Onuna ilesi ve çocukları da orada onların içinde bulunmaktaydı. Onlar Ebu Lübabe'ye:

“Bizim hakkımızda ne düşünürsünüz?” Aramızda bizler iyi bir hüküm için inermiyiz (iyi bir hüküm verirmiyiz?). deyip Ebu Lübabe de onu boynuna işaret edip, kafasını kesmek istedi. Bunun üzerine onlar:

“Bunu yapma” dediler. Böylelikle de ondan Allah ve Rasulune bir hainlik ortaya çıkmış oldu.

(1) Bu Zühri'nin görüşüdür. (İbni Cerir bunu tahric etmiştir: (9/221).

28- “Bilin ki mallarınız da evlatlarınız da ancak birer fitnedir.”

Bunlardan ortaya çıkipta uyması ya da bunlardan uzak durması (her iki haliyle de) birer imtihandır.

İşte bundan dolayı Ebu Lübabe Kurayza kabilesinin kendisine verdiği (anlaştığı iyi ve güzel bir hüküm çerçevesinde onlara muttali oldu. Çünkü malları ve ailesi onların içinde bulunmakta idi. (Onlarla savaşmamaklada Allah ve Rasulunun emrine hainlik etti.)

“Muhakkak ki Allah'ın yanında büyük mükafat vardır.”

Hainlik etmeden emaneti yerine getirene.

29- “Ey iman edenler eğer Allah'dan korkarsanız”

Zikredilen bu hıyanetten sakınmakla.

“O sizlere bir fırkanı verir.”

Sizinle korktuklarınız arasını ayıracak (furkanı nasib eder) sizlerde kazanırsınız.

“Sizlerden kötülüklerinizi örter”

Günahlarınızdan önceden yapmış olduklarınızı afvedip yok eder.

“Şüphesiz ki Allah büyük lütuf sahibidir.”

Sizler ona itaat ederseniz sizlere vad ettiklerini hiçbir zaman menetmez.

“Hani o kafirler sana bir tuzak kuruyorlardı.”

Nitekim Kureyş müşrikleri Muhammed (s.a.v.) efendimiz hakkında Darun Nedvede istişare yapmışlardı. (ona tuzak hazırla ili ilgili).¹

(1) Bu İbni Abbas'ın kavlidir. Bunu İbni Cerir tahrir etmiştir. (9/227).) Beyhaki'de: “Delail” eseridir. 2/466, Ebu Nuaym'da “Delaili Nübüvvet” sayfa: 156. (İbni ishak kanılıyla.)

Bazıları da şöyle demiştir:

“Onu bağlayalım ve ölüm gelene kadar bekleyelim.”

Bazıları da: “Onu Mekke'nin dışına çıkartın da ezasından korunnu” demişlerdir.

Ebu Cehil (Allah'ın laneti üzerine olsun) şöyle demiştir:

“Bunların hiçbirisi benim görüşüm değildir. Benim görüşüm onun öldürülmesidir. Şöyleki bu yerin en kuvvetli adamlarından toplayalım hepside Onu bir vuruşla öldürsünler. Kendisi ölüncede kanını bütün abilelerde dağıtırız. Böylelikle de Beni Haşim kabilesi hiçbir zaman tümüyle Kureyş'le savaşmada kuvvet sahibi olamayacaktır.”

Bunun üzerine Allah (c.c.) Nebi'ye (s.a.v.) bunları haber verip hicret etmesini emretmiştir.

“Seni sabit kılmak için.”

Seni sıkı tutup bağlamak için.

“Ya da öldürmek için.”

Lanete uğramış olan Ebu Cehil'in dediği gibi şehirin güçlü erkeklerini toplayıp bir vuruşla hepsinin Nebi'ye (s.a.v.) saldırıp öldürmesidir.

“Ya da seni çıkarmak için.”

Mekke'den çıkarıp dünyanın başka yerlerine (çıkarmakla).

“Onlar bu tuzağı kuran iken Allah'da (c.c.) onlara tuzak kuruyordu.”

Müminlere zafer vermekle onlara (kafirlerle) tuzak ile karşılık veriyordu.

“Allah tuzak hazırlayanların en hayırlısıdır.”

Kötü cezalar ve azapları vermekle karşılık verenlerin en hayırlısıdır. İşte bu kafirler Nebi'ye (s.a.v.) tuzak hazırladıklarından onları helak etmiş ve onlardan da Nebi'yi (s.a.v.) halis (uzak) kılmıştır.

31- “Onlara ayetlerimiz okunduğuzaman...” ayet.

Nadr b. Haris Hayra'ya tacir olarak çıkmıştı. Kendisi içinde bazı gereksiz ve cahili sözler ezberlemişti.

Kendisi de alay edenlerle beraber bunlarla oturmakta ve bunları onlara alonumaktaydı.

Ne zaman ki Rasulullah (s.a.v.) önceki Ümmetlerin helakını anlatınc aNadr b. Haris:

“Ben isteseydim senin söylediğini de söylerdi.” Bu ancak önceki kitaplarda yazılmış öncekilerin masallarındır” dedi.¹

Devamla Nadr şöyle dedi²:

32- “Ey Allah’ım şayet”

Muhammed dediği hak ise.

(1) Bunu İbni Cerir Suddi’den tahriç etmiştir. (9/231)

(2) Bu Ata ve Mücahid’in kavlidir.

(Bak: İbni Cerir: 9/232, Müellif “Esbab” adlı eserinde: sayfa 270.

Bu rivayet hakkında en sahih görüş Enes b. Malik’den gelen (rivayettir). O da şöyle dedi:

“Ebu Cehil dedi ki:

“Ey Allah’ım! Eğer bu senin katından hak olan ise bizlere semadan taş yağdır.” Bunun üzerine:

“Allah içlerinde senin (Nebi (s.a.v.))de bulunduğu bir kavmi azaplandırmaz” ayetindi.

Buhari Tefsir: 8/308; Müslim Sıfat’ıl-Münafikin Rakam: 2796.

“Katından (hak olan ise) Semadan üzerimize taş yağdır.”

Lut kavmine yağdırdığın gibi.

“Ya da bizlere elim bir azap gönder”

Ümmetleri azaplandığı bazı azaplarınla Nebi’nin (s.a.v.) buna benzer sözleri söylemesinden dolayı Ebu Cehil O’na (s.a.v.) çok şiddetli düşmanlık beslemiştir.

Kendisinin hakk üzere olmadığını, Muhammed’in emrinden çıkan, Allah’ın (c.c.) emrinden basiret olarak çıkmayan bir söz olduğunu (Ebu Cehil) vehmetmiştir.

33- “Halbuki sen içlerinde iken Allah onlara azab verecek değildir.”

Allah (c.c.) sen müşriklerin içinde ikame ederken onları azaplandıracak değildir. Çünkü Allah (c.c.) bir kasabayı ancak Nebisi ile O’na iman edenler oradan çıktıktan sonra helak eder.

“Allah (c.c.) yine (azap verecek) değildir.”

İçlerinde müminler bulunduğu uhalde kafirleri azaplandıracak değildir.

“Onlar istiğfar edip dururken.”

Müslümanlar (istiğfar ederken).

Sonra şöyle buyurmuştur:

34- “Allah (c.c.) onlara ne diye azap etmesin ki...”

Onlar çıktıktan sonra Allah onları kılıç ile niçin azap etmesin ki.

Allah’ın (c.c.):

“Onlar istiğfar edip durdukları halde” ayetiyle oralarından bunu kasteden ile.

“Onlar alıkoyup durdukları halde.”

Nebi’yi (s.a.v.) ve müminleri engelledikleri halde.

“Mescidi haramdan”

Orada (kabeyi) tavaf etmekten.

“Ona hizmet edenler (velileri de).”

Bu yüzden onlar:

“Bizler bu mescidin velileriyiz” demişlerdi. Allah’da (c.c.) onları reddepi şöyle buyurmuştur:

“Onun (sahipleri) evliyalı ancak takva sahipleridir.”

Muhacir ve Ensardır.

“Lakin onların çoğu bunu bilmezler.”

İliminde gaib olanı ve kazamda geçmiş olanı (bilmezler).

35- “onların Beytin yanında duaları (namazları) ıslık çalmaktan ve el çırpılmaktan başka bir şey değildi.”

Islık çalmak ve alkışlamak idi

Nitekim Kureyş çıplak olarak, ıslık çalarak ve el çırparak Kabe’yi tavaf ederlerdi. Namazları bundan ibaretti. Onlar Allah’a (c.c.) üflük çalmak ve alkışlamak ile yakınlaşmay açalıyorlardı.¹

“Öyleyse tadın azabı”

Bedir’de.

“İnkâr ettiklerinizden dolayı.”

Allah’ın tevhidini (birliğini) inkâr ettiklerinizden (dolayı).

36- “Küfredenlere gelince.”

Bu Bedir’in günlerinde Rasulullah’ın (s.a.v.) savaşında münafıklar hakkında nazil olmuştur.²

Bunlar on iki kişiydiler.³

(1) Bak: Esbabı Nüzul sayfa: 271.

(2) Bu, müellifin “Esbab” adlı eserinde (sayfa: 271)’de zikrettiği gibi Makatıl e Kelbi’nin kavlidir.

Bunlar (Kabe’yi ısıklık çalarak ve alkışlayarak tavaf edenler) şunlardır: “Ebu Cehil b. Hişam, Utbe, Şeybe, İbni Rabia, Nebihi, Hişam, Nadr b. Hariks, Hakim b. Hazzan, Ubey b. Halef, Zema b. Esved, Haris b. Amir, Abbas b. Abdilmuttalib’dir.

Bunlar ıaynı zamanda İbni HABib “Muhber” adlı eserde zikretmiştir. (Sayfa: 162)

(3) Az önce geçen kaynak.

Allah (c.c.) şöyle buyurmuştur:

“Yakında onları harcayacaklarv e bu onlara bir yürek acısı olacaktır.”

Malların gitmesi ve maksatlarının gitmesiyle.

37- “Allah, murdarı temizden ayırdetsin.”

Sizleri Cehennemde iyilerle kötülerini ayırdetsin diye haşır olunmanızı (emreder).

“Habis olanı da kılar.”

Kafir olanı. Bu cins bir isimdir.

“Bir biri üstüne koyup”

Birini birine katarak.

“Hepsini yığsın (diye).”

Onları yığı toplamak için hepsini cemeder. Sonra da:

“Onları cehenneme tıkasın (diye böyle yapar). İşte bunlar hüsrana uğramış kimselerdir.”

Çünkü onlar ahirette Allah’ın azabını mallarıyla satın almışlardır.

38- “Sen o kafirlere de ki:”

Ebu Sufyan ve ashabına.

“Şayet vazgeçerlerse”

Allah’a ortak koşmaktan ve müminlerle savaşmaktan.

“Onlara geçmiş (günahları) mağfiret olunur.”

Yaptıkları zina, şirk vb. gibi (günahlardan). Çünkü müslümanlara karşı savaşan bir harbi olan kafir müslüman olunca annesinden doğmuş gibi (günahsız) olur.

“Şayet dönerlerle”

Savaşa .

“Kendilerinden öncekeliren sünneti muhakkak devam etmiş olur.”

Kafir olanlara karşı Allah’ın Rasullerine ve kendisine iman edenlere zafer nasip etmesi (devam etmiş olur).

39- “Fitne kalmayınca dek onlarla savaşın.”

(Küfür kalmayınca dek).

“Dinde tamamıyla Allah’ın oluncaya kadar.”

Arap yarımadasında sizin dininizle beraber küfür bulunmayana dek.

“Şayet vazgeçerlerse”

Allah’a (c.c.) ortak koşmaktan.

“Şüphesiz ki Allah yaptıklarını görmektedir.”

Onları görüp karşılığında onlara ve amellerine karşılık verir.

40- “Şayet yüz çevirirlerse.”

Şirke davet etmekten ve Muhammed (s.a.v.) ile savaşmaktan yüz çevirirlerse.

“Bilin ki Allah sizlerin mevlasıdır.”

Ey Müminler! (Bilin ki O (c.c.) sizin yardımcınızdır.

41- “Bilin ki ganimet olarak aldığınız herhangi birşeyin.”

Kafirlerden (savaşta) zorla aldıklarınızdan.

“Beşte biri Allah’ındır.”

Bu kelamın (ayetin) başını süsleyen (açıklamadır). Beşte biri zikri geçen sınıflara dağıtılır. Bu da şöyleceidir.

“Rasulunedir.”

Kendisine dilediği gibi harcayacağı beşte birin beşte birlik bölümü vardır. (Ganimetten).

Bugün ise bu (Nebi s.a.v.) aramızda yaşamadığından müslümanların masalahatına tasarruf edilir.

“Onun (s.a.v.) aramızda yaşamadığından müslümanların maslahatına tasarru fedilir.”

“Onun (s.a.v.) yakınlarına.”

Bunlar kendilerine farz olan sadakalar haram olan Beni Haşim ve Beni Muttalib kabileleridir. Bunlara da beşte birlik bölümün beşte biri vardır.

“Yetimlerde”

Bunlar babaları yok olmuş müslümanların çocuklarıdır.

Bunlara da ganimetten beşte birlik bölümün beşte biri vardır.

“Miskinlere de”

Bunlar müslümanlardan ihtiyaç sahibi fakirlerdir.

Bunlara da yine ganimet malından beşte birlik bölümün beşte biri vardır.

“Yolcuya da”

Yolculuğu sırasında yolda kalmış kişiye de (verilir).

Beşte birlik ganimet malları Allah'ın belirttiği gibi beş tane beşlik olarak taksim edilir. BU (beşte birden olan) beşliğin dördüncü kısmıdır. (Beşte dördünü de) gaziler arasında taksim edilir.

Ayette devamla şöyle buyurulmuştur:

“Eğer Allah’a iman etmişseniz.”

Eğer Allah’a iman etmişseniz Allah'ın emrettiği gibi ganimetleri paylaşın.

“Kulumuza indirdiğimiz”

Bu sureyi.

“Furkan günü”

Hak ve batılın ayrıldığı o günde.

“İki ordunun birbirleriyle karşılaştıkları o günde.”

Allah'ın hizbi ile şeytanın hizbinin (savaştlıkları o günde).

“Şüphesiz ki Allah herşeye kadirdir.”

Sizler azv e düşük iken Allah (c.c.) sizlere zafer nasip etti.

42- “Hani sizler dünyanın biri uduvesindeydiniz.”

Sizler Medine'ye yakın (kumluk ve susuz) bir vadide kenarında idiniz. Düşmanlarınız ise vadinin en uzak yerinde Mekke'deydiler.

“Kervan ise”

Ebu Süfyan ve ashabı. Bunlar deve sahibiydiler.

“Sizden daha aşağıdaydı.”

Deniz sahilinde idiler.

“Şayet onlara buluşmak için sözleşseydiniz.”

Savaşmak için.

“Muhakkak vakit tayininde (buluşmak için) ihtilafa düşerdiniz.”

Sizlerin azlığı ve onların çokluğundan dolayı vakit tayinindeki bu buluşmayı bozup tehir ederdiniz.

“Lakin”

Allah (c.c.) sizleri miad (sözleşme vakti) olmadan toplamıştır.

“Allah (c.c.) gerçekleşmesi gereken bu emri yerine getirmek için.”

Allah'ın Nebi'ye (s.a.v.) ve müminlere zaferle yardımında ki ilmi ve hikmetinde.

“Ta ki helak olan kişi apaçık bir delil üzere helak olsun.” Bunu, sapıtması için ve hüccet ikame edildikten sonra kafir olanın tekfir edilmesi için yaptı. Bu deli onun ömründe kopartıp attı. Bunun müslinede iman edenede iman eder.

Yüce Allah (c.c.) niyetlede bunda büyük bir kalabalık orduya karşı (güçlü ve çok olmasına karşın) müminlerin sayıca az olmasıyla müminlere zafer (vermiştir).

“Şüphesiz ki Allah işitendir.”

Dualarınızı (işitendir).

“Bilendir”

Niyetlerinizi (bilendir).

43- “Hani Allah onları rüyada sana azg östermişti.”

İbni Mesud¹ (r.a.) şöyle demiştir:

“Bedir günü düşmanlar bizim gözümüze o kadar az geldi ki ta ki yanımdakine:

“Yetmiş kişi kadarlar görüyor musun?” dedim. O da:

“Yüz kişi kadar görüyorum” dedi.

Sonra biz birisini esir alıp ona:

“Savaşta kaç kişiydiniz?” diye sorduk. O da:

“Bin kişiydik” dedi.

(1) İbni Cerir tahric etmiştir: 10/13.

“Onları gözlerinize az gösteriyor.”

Onlara saldırmamız ve savaştan dönmemeniz için.

“Ta ki Allah gerçekleşmesi gereken emri yerine getirsin.”

İlminde İslama ve ehline zafer nasip etmesi, şirkv e ehlini de zillete düşürmesiyle.

“Bütün işler ancak Allah’a döndürülür.”

İşte bundan sonra da dönüşünüz banadır. Benki velilerime ikram ve düşmanlarıma da ceza veririm.

45- “Ey iman edenler! Bir topluluk ile karşılaşacaksınız”

Kafir bir toplulukla.

“Sebat edin”

Savaşmak için (sabit olup hezimete düşmeyin.

“Allah’ı çokça zikredin.”

Müminlere zafer vermesi için O’na (c.c.) dua edin.

“umulur ki felah bulursunuz”

Sevinmeniz için ve cennette baki kalmanızı için. Nitekim sonunda iki haslet vardır. Ya ganimet ya da şehadet.

46- “Allah’a ve Rasulune itaat edin. Birbirinizle çekişmeyin.”

İhtilafa düşmeyiniz.

“Sonra korkuya kapılırsınız.”

Korkarsınız.”

Kokunuz da gider.”

Korkunuz, cüretinizv e devletiniz gider.

47- “Yurtlarından çıkan kimseler gibi olmayınız.”

Bu topluluklar gibi olmayınız.

“Çalm satarak”

Nimete karşı azanlar gibi (olmayınız). Güzellik içinde çirkin olan bir giysiye bürünmek.

“Allah’ın yolundan da alıkoyanlar gibi.”

Müminlere ve savaşlarına karşı yardım etmede (alıkoyanlar gibi).

“Şüphesiz ki Allah onların yaptıklarını çepeçevre kuşatmıştır.”

Kendisi herşeyi bilen olup onlara amellerinden dolayı karşılık verir.

48- “Hani şeytan onlara yaptıklarını süslü göstermiş” ayeti.

Ne zaman ki Kureyş Mesir kabilesini toplayınca aralarındaki husumetten dolayı kimene ve müdlec kabileri korkuya kapıldılar.

İblisde (ordusundan) Sürake b. Malik b. Ce’şem el-Kina’i yi sonrada Müdlecî’nin suretinde onlara göründü:

“Ona şöyle dediler:

“Bizler bu adamın ölümünü istiyoruz. Kavminden de korkuyoruz.” Bunun üzerine onlara:

“Ben sizin komşunuzum.”¹

Yani kavmimden olan bir koruyucuyum.

(1) İbni Cerir rivayet etti (10/18). İbni Abbas’dan (r.a.).

Beyhaki’de “Delail” kitabından. (3/53).

Bugün insanlardan size galip gelecek yoktur dedi.

“İki ordu birbirini görünce”

İki ordu karşı karşıya gelince.

“İki topuğu gerisin geriye kaçacak”

Korkarakg eri dönüp (kaçacak).

Nitekim o kaçana:

“Ey çalışmış (ödlek kişi)! Savaşmadan kaçhak ha?!” denilir. O da:

“Ben sizin görmediklerinizi görmekteyim.”

Çünkü o meleklerle beraber Cibril’in (a.s.) müminlere zaferi getirmek için geldiğini görmektedir.

“Şüphesiz ki ben Allah’dan korkuyorum.”

Allah’ın başkalarını helak ettiği gibi beni de helak etmesinden.

“Allah (c.c.) cezası çetin olandır.”

149- “O zaman münafıklarla kalblerinde hastalık olanlar derler ki.”

Bunlar Mekke’de iken müslüman olmuş lakin hicret etmeyenlerdir.

Kureyş Rasulullah (s.a.v.) ile habre çıkınca onlarda birlikte çıktılar ve “bizler en fazla topluluk ile birlikteyiz” dediler. Müslümanların sayıca azlığını ıgördüklerinde. “Bunları dinleri aldattı” dediler. Onlar az oldukları halde büyük bir çoğunluk kitlesiyle savaşmak için (evlerinden) çıkmışlardır. Sonra da müşriklerle beraber oğunluğ ukatledildi.

Allah (c.c.) şöyle buyurmuştur.

“Her kim Allah’a tevekküle derse”

Emrini sadece Allah’a havale edip teslim etse.

“Şüphesiz ki Allah (c.c.) aziz olandır.”

Güçlü ve kuvvetli olandır.

“Hakim olandır”

Mahlukatına karşı. (Hakim olandır).

50- “Bir görseydin.”

Ey Muhammed (s.a.v.).

“Meleklerin o kafirlerin canlarını alırken”

Ruhlarını alırken. Yani bedirde katledilenlerin.

“Onların yüzlerine ve arkalarına vurmalarını.”

Onların müslümanlara dönerken (saldırırken) ön taraflarını ve kaçarken de arkalarını (görseydin).

“Ve tadın”

Onlara ölümden sonra öldükten sonra tadın “demeleri (gibi).

“o yakıcı azabı”

51- “Bu”

Bu azab

“Ellerinizin önceden yaptıklarıdır.”

Kazandıklarınızın ve suçlarınız.

“Ve şüphesiz ki Allah (c.c.) kullara karşı zülmedici değildir.”

Çünkü O kaza edilmiş (işlenmiş) şeylerde hüküm verir.

52- “Tıpkı Firavun hanedanıyla...” (ayeti.

“Allah, bu ayette bunların adetinin Firavun ailesinin adeti gibi yalanlama olduğunu kastetmiştir. Yüce Allah (c.c.), Firavun ailesine (hanedanına) akibet (azap) verdiği gibi onlara da akibet indirmiştir,

“Şüphesiz ki Allah (c.c.) güçlüdür.”

O herşeye kadir olandır ve hiçbir şey O’na galip elemez.

“azabı çetin olandır.”

Ona küfredene ve rasullerini yalanlayanlara.

53- “Bunun sebebi şudur...” ayeti.

Allah (c.c.) Mekke ehlini aılıktan kurtarıp doyurmuş, korkudan emin kılmış ve onlara rasul olarak Muhammed’i (s.a.v.) göndermiştir. Bunların hepsi Allah’ın (c.c.) onlara verdiği birer nimettir. Onlar kendilerini değışitirmedikleri müddetçe Allah da onları değışitirecek değildir. Onların değışmesi (ve bu nimetlerden uzak olması) sadece bunlara küfretmesi ve şükretmeyi de terketmelerinden dolayıdır. Onlar bunları değıştirince Allah’da (c.c.) onları değışitirecek değildir. Onların değışmesi (ve bu nimetlerden uzak olması) sadece bunlara küfretmesi ve şükretmeyi de terketmelerinden dolayıdır. Onlar bunları değıştirince Allah’da (c.c.) onlarda olan bu (nimetleri ellerinden alıp) değıştirdi. Onları nimetlerden arındırıp onları ellerinden aldı.

Sonrada yüce Allah (c.c.) Kureyza Yahudileri hakkında şu ayeti inzal buyurdu:

55- “Şüphesiz ki yeryüzünde yürüyen cenahlarını Allah katında en kötüsü kafirlerdir. Artık onlar imen etmezler.”

56- “Onlara ahit (antlaşma) yaptığın...” ayeti

İşte böylece onlar Rasulullah (s.a.v.) ile yaptıkları ahdi bozdular ve ona Mekke müşrikler isilah yardımı ettiler. Sonrada özür dileyip:

“Hata yaptık” dediler. Sonrada başdan ikinci defa (Rasulullah ve müminlerle) ahid yapıp Hendek gününde bozdular.

Ayette şöyle buyurulmuştur:

“Her seferinde ardından ahidlerini bozanlardır. Onlar sakınmazlar da”

Bu konuda Allah’ın azabından korkmazlar.

57- “Eğer bunları savaşta yakalarsan.”

Onlara savaşta yetişip onları esir alırsan.

“Arkalarındakileri dağıtıda”

Her ahdini bozan kişiyi birbirinden ayıracak bir akibet ve korkutma eylemi gerçekleştir.

Onlara yaptığın bu eylemden dolayı sana itibar edip ahidlerini bozmasınlar.

Bu yüzden Allah (c.c.) şöyle buyurmuştur:

“Umulurki öğüt alırlar.”

58- “Eğer bir kavimden korkarsan.”

Kavimden anlarsan.

“Bir hıyanet yapacaklarını.”

Sana zahir olan bir işaretten dolayı onların akidlerini bozduklarını (görürsen) adalet üzere onlara ahidlerinin bozulduğunu belirt” Seninle ahitleştikleri ahitlerini belirt onlara. Düşmanlık hususunda senin ve onların ahitlerinin adalet üzere eşit olduğu da ortaya çıksın diye (bunu onlara belirt). Böylelikle de onlar savaşın senin tarafından bırakılıp ahdin senden bozulduğunu da vehmetmesinler. Yani onlara ahdin senin bozmadığını anlasınlar diye senin onlarla olan ahidinin bozulmuş olduğunu onlara haber ver.

“Şüphesiz ki Allah hainlik edenleri sevmez.”

Ahidlerde ve başka şeylerde hainlik edenleri (sevmez).

59- “O kafirler öne geçtiklerini sakın sanmasınlar.”¹

(1) “Tahsibenne” (Ta’nın üstünü sin’inde eseriyle) okuyanlar şunlardır: Nafi, İbni Kesir, Ebu Amr, Kesai, Yakub ve Halef’dir.

Nitekim Bedir savaşında kafirden batanlar (yıkılanlar) o vakitte kendilerine bir belanın (kıtlığın) geleceğinden korkuyorlardı. Bu bela onlara inmeyince azgınlaştılar ve haddi aştılar. Allah (c.c.) bunun üzerine şöyle buyurdu:

“Onlar bizleri şimdi selametli bir şekilde geçtiklerini sakın sanmasınlar.” ve

“Onlar asla aciz bırakamazlar.”

Bütkün vakitlerde bizim erişdiklerimize asla onlar kavuşamazlar.

60- “Onlara karşı hazırlayın.”

Düşmanlarınıza karşı hazırlık yapın.

“Gücünüzün yettiği kadar kuvvet.”

Savaşta onlara karşı (hazırlık yaparak) silah ve bunun gibi kuvvetli malzemeleri gücünüzün yettiği kadar hazırlayın.¹

(60) Ukbe b. Amir’den (r.a.) şöyle dedi:

“Rasulullah’ı (s.a.v.) minberin üzerinde şunları söylerken şittim diyorduk:

“Düşmanlarınıza karşı gücünüz yettiği kadar güç hazırlayın” (sonrada devamla).

“Dikkat edin! Muhakkak ki kuvvet atmaktadır, dikkat edin! Muhakkak kuvvet atmaktadır. Dikkat edin! Muhakkak ki kuvvet atmaktadır (atıcılıktadır) diye buyurdu.”

Müslim İmare “Fadlur Ramy” babı rakam: 10117; Ebu Davud Cihad rakam: 25114; Tirmizi Tefsir rakam: 3083.

“Ve bağlı atlar yetiştirin.”

Allah yolunda bağlanıp beslenen atlardan.

“Bunlarla korkutasınız”

Gücünüzün yettiği ölçüde korkutasınız diye.

“Allah’ın ve sizin düşmanlarınızı.”

Mekke müşriklerini ve kafir olan arapları.

“Bunlardan başka diğerlerini.”

Münafıkları.

“Allah’ın bilipde sizin bilemediğiniz.”

Çünkü onlar sizin gibi “La ilahe ilallah” demekte sizlerle birlikte savaşmaktadırlar. Nitemi münafık, müslümanların sayısında (içlerinden bulunmak suretiyle) şüpheye düşürür;

“Ne infak edersiniz”

Aletlerden silahdan vb. olsun altın ve gümüş olsun.

“Allah yolunda”

Allah’a itaatle.

“Sizlere eksiksiz ödenir.”

Sizlere (dünyada) acele olarak verir ve ahiretlede bunun ecrini (eksiksiz) verir.

“ve sizlerde zulümü uğramadan.”

Sevaptan hiçbir şey kısılmadan.

61- “onlar başıra yanaşırlarsa.”

Barişa (anlaşmaya) meylederlerse.

“Sen de ona yanaş”

Sende ona meylet. (Barış hususunda).

Yani müşriklere ve yahudilere.

Bu ayet sonra şu gelen ayet ile nesh¹ edilmiştir.

“Allah’a iman etmeyenlerle... savaşın.” (Tevbe: 9/29)

(1) Bunun mensuh olduğu göüşünü Nehhas “Nasih” adlı eserinde (sayfa 188)’de belirtmiştir. (İbni Abbas’dan).

Bunu İbni Cerir Katade ve Hasan’dan da rivayet etmiştir. (10/34). Taberi devamla şöyle der:

“Katade’nin ve onun gibi bu ayetin mensuh olduğunu söyleyenlerin kavli, ne kitabın, ne sünnetin, ne fitratın ve ne de aklın delalet edeceği bir görüştür.” (Bak İdah el-Mekki sayfa: 300).

“Allah’a tevekkül et.”

Ona güven.

“Çünkü o işitendir.”

Sözlerinizi

“Bilendir”

Kalyelerinizde saklı olan şeyleri.

“Eğer seni aldatmak isterlerse”

Onlardan elini eteğini çekip barış yapmanla.

“Muhakkak Allah (c.c.) sana yeter.”

Sana dost olan sana yeter.

“Şüphesiz ki seni destekleyen O’dur.”

Seni güçlü (teyid eden O’dur).

“Yardımla”

Bedir günü.

“Müminlerde (destekleyen).”

Ensar (ile destekleyen O’dur).

63- “ve gönüllerini sevgiyle birleştirendir.”

Evs ve Hazreç kabilelerinin gönüllerini. Nitekim onlarda Esra’dırlar.

“Sen yeryüzünde olan herşeyi toptan infak etseydin yinede onların kalplerini birleştiremezdin.”

Aralarındaki bu düşmanlıktan (dolayı).

“Lakin Allah (c.c.) aralarını (düzeltti) ve birleştirdi.”

Çünkü Allah (c.c.) dilediği gibi kalplerin ievirip çeviren ve birleştirendir.

“Çünkü O aziz olandır.”

Ona hiçbir şey galip gelemmez.

“Hakim olandır.”

Yaptığını da bilendir.

64- “Ey Nebi! Allah sana... yeter.” ayeti.

Nebi (s.a.v.) ile beraber otuz üç erkek ve altı da kadın birlikte müslüman olmuştur. Sonrada Ömer (r.a.) müslüman oldu ve bu ayet nazil oldu.¹

(1) Bunu müellif “Esbab” adlı eserinde (sayfa: 273). (İbni Abbas’tan (r.a.) rivayet etmiştir.)

Suyuti de “Lubabı Nukül” (sayfa: 113) eserinde zikretmiş ve Bezzar’ın bu zayıf bir senedle rivayet ettiğini de söylemiştir.

Ayet (manası ise): Allah sana yeter.

“Ey Muhammed! Sana uyan müminlerede ben yeterim.”

65- “Ey Nebi! Müminleri savaşa teşvik et”

Allah’ın dinini zafere ulaştırmaya (vesile olsunlar) diye onları teşvik et.

“Sizden sabırlı yirmi kişi bulunursa iki yüz (kafire) galip gelirler.”

Bu ayetle Allah (c.c.) savaşta onlara karşı yirmi tane kişinin bulunmasının (yüz kişiye galip geleceğini) kastetmektedir.

“iszden yüz kişi olursa kafirlerden bin kişiyi mağlub eder. Çünkü onlar anlamaz bir topluluktur.”

Onlar cahillerdir.

Siz Allah’ın sevabını ümit edip bir basiret ile onlara karşı savaşmanızla (onlar) tersine (savaşda samimiyetinizi gördüklerinde) onlar asla o savaşlarda sabit olmazlar (kaçar giderler). Nitekim bu, zamanın

bir yerinde vaki olmuştu on tane kafirin bulunduğu bir yerde bir tane müslüman onlara karşı sabretti ve Allah'a (c.c.) sığınıp yalvardı ve düşmanlarına karşı zayıflığını belirtti. Sonrada şu ayet nazil oldu:

66- “Şimdi Allah (c.c.) sizden hafifletti.”

Sizlerden (ağırlığı) kaldırdı.

“Zaafınız olduğunu bildiğinden (yükü hafifletti). O halde eğer sizden sabırlı yüz kişi olursa iki yüz kişiyi yenerler. Eğer sizden bir kişi olursa iki bin kişiye galip gelirler.” Müslümanlardan bir kişi kafirlerden iki kişiye galip gelirler.”

Müslümanlardan bir kişi kafirlerden iki kişiye denk gelmiş oldu (sayı bakımından). Ayette:

“Allah'ın izniyle” diye buyurulmuştur.

Onun buna (izin vermesi) iradesiyle olmuştur.

67- “Nebiye esinler alması yaraşmaz.” ayeti.

Bu ayet Bedir savaşında dört bin (dirhem vb.) vermeleri sormam esirler hakkında nazil olmuştur.¹

(1) Ebu Davud Cihad rakam: 2690; Vahidi “esbabı Nüzul” sayfa: 273.

Allah (c.c.) Nebi'sini (s.a.v.) uyarıp hiç bir peygambere bir kafiri fidye vermesi sonucu serbest bırakmaz ve aynı zaman düşmanlarla ağır bir savaşda yeryüzünde zaferler kazanıp onları mağlup ettikten sonrada onları fidye karşılığiserbest bırakmak da nebiye asla yaraşmaz” diye buyurmuştur.

“Sizler dünya geçici dünya metaun istiyorsunuz”

Fidyeyi (istiyorsunuz).

“Allah (c.c.) ise ahireti istemektedir.”

Onları öldürmekle sizin cennete girmenizi ister. Bu ayet, yeryüzünde çokça savaşp zaferler kazanıncaya ve düşmanları öldürünceye kadar esirlerin fidye ya da eman vermeden uzak durmayı beyan eden bir ayettir. Nitekim bu Bedir savaşında vaki olmuştur. Kendileri bizzat yere serilmişlerdi (yenilmişlerdi de). Bunun üzerine Allah (c.c.) onların bu olayını reddepi şöyle buyurmuştur:

“Ya karşılıksız salın yahut fidye alın.”

(Muhammed: 47/4)

68- “Eğer Allah'ın (c.c.) geçmiş bir yazısı olmasaydı.”

Ey Muhammed! Ganimetlerve esirlerden aldığın fidyeler sana da ümmetinde helaldir.

“aldığınıza karşılık herhalde.”

Fidyeden (aldıklarınıza karşılık).

“Büyük bir azap (dokunurdu).”

Bu ayate nazil olunca ganimetten aldıklar işeylerden ellerini uzak tutarlar. Bunun üzerine şu ayet nazil oldu.

“Artık elde ettiğiniz ganimetten ve helal ve hoş yeyin ve Allah'tan korkun.”

Ona itaat ederek (korkun).

“Allah şüphesiz ki Gafur'dur.”

Fidyeden aldıklarınıza karşın sizelri mağfiret edendir.

“Rahimdir”

Sizler onun velileri olduğunuzdan sizlere rahmet edendir.

“Ey Peygamber! Elinizdeki esirlere de ki: Eğer Allah'ın ilmine göre kalplerinizde bir hayır varsa”

Müslüman olmak istiyorsanız.

“O size sizden alınandan daha hayırlısını verir.”

Fidyeden.

Yani eğer müslüman olursanızve Allah (c.c.) kalplerinizdeki bu teslimiyeti bilecek olursa size sizden alınandan daha hayırlısını verir.

“Sizleri de bağışlar”

Küfrünüzü ve peygamberle (s.a.v.) savaşmanızı.

71- “Şayet sana hainlik etmek isterlerse.”

Nitekim onlar Nebi'ye (s.a.v.):

“Sana iman ettik ve senin Allah'ın rasulu olduğuna şahadet ederiz” dediler. Allah'da (c.c.) bunun üzerine:

“Eğer sana ihanet ederlerse” diye buyurmuştur. Onların sözleri burada hıyanettir.

“Onlar zaten daha evvel Allah'a hıyanet etmişlerdir.”

Ona küfretmişlerdi.

“Allah (c.c.) bundan dolayı onlara karşı sana imkan verdi.”

Müminlere Bedir'de.

Nitekim bu; şayet savaşa tekrar dönerlerse onlar için bir tehdid içermektedir.

“Allah Alim’dir.”

İhanet ederlerse hainliklerini (bilendir).

“Hakim’dir.”

(Fiili, kazası ve kaderi ile sonsuz hikmetli), işleri evirip çeviren, ve onlara karşılık verendir.

72- “İman eden ve hicret edenlere gelince...” (ayeti)

Bu ayet; önceleri hicret ve yardım ile (destek ile) birbirleriyle mirasçı olan kişilerin mirası hakkında nazil olmuştur. Nitekim o zaman birisi müslüman olurdu ancak hicret etmezdi. Kardeşine de mirasçı olmazdı.

Bunun üzerine:

“İman edenler ve hicret edenler” ayeti indi.

Kavimleri memleketlerinednve mallarından hicret edenler.

“Onları barındıran ve yardım edenler.”

Ensar. Onlar muhacirleri kendi yurtlarında ağırlamış ve onlara yardım etmişlerdir.

“Onlar birbirlerinin yardımcılarıdır.”

Onlar birbirlerinin mirasçılarıdır.

“İman edipte hicret temyeneler ise...”

Sizin onlarla hiçbir velayetiniz yoktur.

Onlar velileriniz değildir. Sizinle onlar arasında bir miras da kalmamıştır.

“Ta ki hicret eden dek. Eğer onlar sizden din hususunda yardım isterlerse.”

O hicret etmeyenler (sizden yardım isterse) onları terketmeyin ve yardım edin.

“ancak”

Onlar sizden yardım isterlerse.

“Sizinle aralarında muahede bulunan bir kavme karşı”

Aranızda ahid bulunan bir kavme karşı (değil).

Onlara karşı bunda mağdur olmayın ve yardımda etmeyin.

73- “Kafir olanlarda birbirlerinin dostudur.”

Sizler sakın onlarla mirasçı olmayın sizin onlarla aranızda birvelayet de yoktur. Çünkü kafir kafirin velisidir. Müslümanın değil.

“Siz bunu eğer yapmazsanız”

Yardıma, destek çıkmayı ve sizlere emrettiğim şeylerde mirası almazsanız.

“Yeryüzünde fitne çıkar.”

Şirk (çıkart).

“ve büyük bir fesad kopar.”

Nitekim müslümanın (evinin)yakınına bir kafir göçse bu o kafir için islama girmesine daha yalan bir zemindir. Şayet göçmese ve mirasçı da olmasa o kafir bu sefer küfründe devam eder.

Ayette şöyle buyurulmuştur:

“İman edipte hicret edenlerve e Allah yolunda cihad edenlerle, barındırıp yardım edenler işte gerçek müminler onlardır.”

Şirk beldesinde ikame edip (hicret etmeyenlerin tersine) hicretve e desteğin gerektiği gibi imanlarında hakiki olanlardır.

“Sonraları iman ve hicret edipte sizinle birlikte cihad edenlere gelince.”

Bunlar Hudeybiye den sonra hicret edenlerdir.

Bu hicretin ikinci senesinde olmuştur.

“Akrabalar birbirlerine daha yakındır.”

Allah Mekke fethinden sonra hicret ve yardım ile mirası neshetmiştir.¹

(1) Bunu Nuhas “Nasih vel Mensuh” (Sayfa: 191) de zikretmiştir. (Katade’den). Kendisi devamla şöyle demiştir:

“Müslümanlar hicretle birbirleriyle mirasçı idiler. Nitekim biriside müslüman olsaydı ancak hicret etmeseydi kardeşine mirasçı olmazdı. Bu da Allah’ın (c.c.):

“Akrabalarda Allah’ın (c.c.) kitabınca birbirlerine (diğer) müminlerden ve muhacirlerden daha yakındırlar” ayetiyle neshedilmiştir.

Allah (c.c.) akrabalara mirası da ilmiştir. Kardeşin oğlunu ve amcamın (oğlunu) vb.

“Allah’ın kitabınca.”

Allah’ın hükmünce.

“Şüphesiz ki Allah herşeyi hakkıyla bilendir.”

TEVBE SURESİ

Medeni'dir. 129 ayettir.¹

1- “(Bu) Allah ve Rasulunden bir ultimatomdur...” ayeti.

Müşrikler, Rasulullah (s.a.v.) ile aralarında bulunan ahidleri (sözleri) bozdular. Bunun üzerine Allah (c.c.) Peygamberine onlarla olan ahidleri bozmasını ve onlara geri çevirmesini emretti ve bu ayeti inzal buyurdu. Ayetin manası ise; onlar ahitlerini bozduğundan dolayı, Allah ve RAsulu, onların verdikleri ahitlerden v e bu ahitlere uymalarından beridirler. Sonrada Allah (c.c.)müşriklere hitaben şöyle buyurmuştur:

(1) zı ve za'dan ziyadedir.

2- “Yeryüzünde dört ay gezin, dolaşın.”

İstedığınız gibi emniyet içerisinde gezin, dolaşın. Yani şevval ayından safer ayına kadar. İşte bu Allah'ın (c.c.) müşriklere verdiği bir mühlettir. Bu müddet bitince yakalandıkları zaman öldürülürler.

“Bilin ki sizler Allah'ı (c.c.) aciz bırakamazsınız.”

Bu müddet sizlere verilmiş olsa dahi asla üste çıkamazsınız.

“Şüphesiz ki Allah (c.c.) kafirleri rezil rüsvay edendir.”

Dünyada onları öldürmek suretiyle zilletle, ahirette de azab ile onlara karşılık verendir.

3- “Allah'dan bir ilandır.”

Ondan bir bildirgedir.

“Rasulunden de insanlara (bir ilandır).”

Yani araplara.

“Hacc-ı Ekber günü”

Arafat günü. Kurban günü diyenlerde vardır. Hacc-ı Ekber bütün amelleriyle bir (hacc'tır). Küçüğü ise Umre'dir.

“Muhakkak ki Allah ve Rasulu müşriklerden uzaktır.”

Allah (c.c.) Rasulune, arap müşriklerine büyük hacc günü ahitlerinden uzak olduklarını bildirmesini emretmiştir. Nebi (s.a.v.)'den Ali'nin (r.a.) göndermiş ve kendisi de onlara kurban bayramı günü Beraat Suresinin baş kısımlarını okumuştur.²

(2) Ebu Hureyre'den (r.a.) şöyle demiştir: “Ben Peygamber (s.a.v.) Ali'yi Mekke ehline Beraat suresini okuması için gönderdiği sırada Ali'yle beraberdim. (Ebu Hureyre) dedi ki: “Sizler neleri nida ediyordunuz?” Ali (r.a.):

“Bizler sadece mümin bir kişinin cennete gireceğini, Kabe'nin çıplak olarak tavaf edilmeyeceğini, Peygamber (s.a.v.) ile arasında ahdi bulunanın müddetinin dört ay olduğunu, dört ay biterse o zaman Allah ve Rasulunun müşriklerden beri olduğunu, bu seneden sonra bir müşrikin Kabe'yi tavaf edemeyeceğini nida ediyorduk. Öyle nida ediyordumki sesim bile çok kalın ve sert çıkmaya başlamıştı” dedi.” Buhari Tefsir: 8/320; Müslim Hacc: 1347; Ebu Davud Hacc: 1936; Nesei Tefsir: 1/535; Ahmed: 2/299; Hakim: 2/331.

Sonra Allah (c.c.) müşriklere hitaben şöyle buyurmuştur:

“Eğer tevbe ederseniz.”

Şirkten dönerseniz.

“Bu sizin için daha hayırlıdır.”

Bulunduğunuz konumdan.

“Şayet yüz çevirirseniz.”

İmandan

“Bilinki sizler Allah'ı (c.c.) asla acizliğe düşüremezsiniz.”

Size verdiği azabtan O'na (c.c.) galip gelemezsiniz. Sonra da Allah (c.c.) onlara akibette azabı vaad etmiş e şöyle buyurmuştur:

“Kafirleri can yakıcı bir azab ile müjdele.”

Sonra da bir kavimi ahitlerin beraatından istisna kılıp şöyle buyurmuştur:

4- “anlaşma yaptığınız müşrikler arasından sonra size karşı bir eksiklik yapmamış.”

Ahidin şartlarından (bir eksiklik yapmamış)

“Bir şeyi (yapmamış kimseler).”

Nitekim bunlar Beni Zamra v eBeni Kinane kabileleridir.

“Aleyhnizde kimseye yardım etmemiş olanlar. (müstesnadır).”

Size karşı düşmanla yardımlaşmamış olanlar.

“O halde onların sureleri bitinceye dek ahidlerini tamamlayınız.”

Müddetlerinin son bulmasına dek. Nitekim onların tam dokuz ay kadar müddetleri vardı. Nebi’de (s.a.v.) onlara müddetlerini tamamlamasını emretti.”

Şüphesiz ki Allah muttakileri sever.”

Ona itaat etmek suretiyle sakınanları sever.

5- “Haram ayları çıktığı vakit.”

Yani uzatılan müddet.”

Müşrikleri gördüğünüz yerde öldürün.”

Helal ve haram bölgelerinde.

“Onları tutun.”

Esir alın.

“alı koyun”

Eğer kaçarlarsa (onları alıkoyup bağlayın).

“Onların bütün geçit yerlerini tutun.”

Onları yakalayacağınız her yolu iyice tutup, gözetleyin.

“Eğer tevbe ederlerse”

Şirkten dönerlerse.

“Namaz kıarlarsa”

Faz olanları.

“Zekatı verirlerse.”

Mala, ürün ve hayvan vb.’den.

“Yollarını serbest bırakın.”

Onları bırakın serbest kalsınlar.

“Şüphesiz ki Allah Gafur’dur, Rahim’dir.”

Tevbe eden ve iman eden kimse için.

6- “Şayet müşriklerden birisi.”

Sana öldürmelerini emrettiklerimden birisi.

“Senden bir eman dilerse.”

Savaştan dolayı senden bir emniyet vermeni isterse.”

“Ona eman ver.”

Onu emniyet içerisinde kıl.

“Ta ki Allah’ın kelamını işitinceye dek.”

Kur’an’ı.

Nitekim onlara Allah’ın hücceti ikame de edilecek ve Allah’ın (c.c.) dini de ona beyan edilecek.

“Sonra onu emin olacağı yere dek ulaştır.”

Şirkten şayet dönmezse o zaman emrinde bulunan durumu (öldürmeni) beklesin.

“Bu onların bilmeyen bir kavim olmalarından dolayıdır.”

Yani bunların hepsini (işitememelerinden) dolayıdır. Çünkü onlar cahil birer kavim olup Allah’ın dinini ve tevhidini bilmemektedirler.

7- “Müşriklerin Allah katında ve Nebi’si yanında ahidleri nasıl olabilir ki?”

Hıyanetlerini gizleyip, ahidlerini bozmakla beraber.

“Mescidi Haram’ın yanında ahidleştikleriniz dışında.”

Yani onlar bera’tten istisna ettiği kimselerdir.

“Öyleyse onlar sizlere karşı doğru davrandıkları sürece sizde onlara doğrulukla davranın.”

Onlar ahidlerinde durdukları sürece sizlerde durun.

8- “Nasıl olabilir ki?”

Yani onların ahitleri nasıl olabilir ki?”

“ve”

onların halleri

“Sizlere karşı üstünlük sağlarsa.”

Sizlere karşı muzaffer ve güçlü olursa.

“Sizin hakkınızda gözetmezler.”

Sizler hakkında muhafaza edip gözetmezler.

“Yemin ve hiçbir ahid”

Ne bir yemin ve ne de bir sözü gözetmezler.

“Dilleriyle sizleri hoşnut etmeye çalışırlar.”

Onlar dilleriyle tatlı sözler söylerler.

“Kalpler iise isteksizdir.”

Ahitlere uymada.

“Onların çoğu ise fasık kimselerdir.”

Ahdi bozan, hainlerdir.

9- “Onlar Allah’ın ayetlerini az bir bedel karşılığı sattılar.”

Dünya metai ile Kur’an’ı değiştirdiler.

“Onun yolundanda alıkoydular.”

O’na (c.c.) itaatten de yüz çevirttiler.

“Onlar için kötü oldu.”

Çirkin oldu.

“Yaptıkları şeyler.”

İmanla küfürü satın almaları ne kadarda kötü oldu.

10- “Onlar (asla) gözetmezler.”

Yani ahdi bozan o kimseler.

“İşte onlardır haddi aşanlar.”

Ahdi bozmakla helalden harama kayıp haddi aşanlar (onlardır).

11- “Şayet tevbe ederlerse.”

Şirkten dolayı.

“Namaz kılar ve zekat verirlerse dinde kardeşrenizidirler.”

Yani onlar kardeşleriniz olurlar.”

“Bizler ayetleri tafsilatlı olarak açıklarız.”

Kur’an ayetlerini beyan ederiz.

“Bilen bir kavim için.”

O’nun Allah (c.c.) katından olduğunu açıklamakla.

12- “Eğer onlar ahidlerinden sonra yeminlerini bozarlarsa.”

Ahidlerini bozarlarsa.

“Dininizde de ileri geri konuşurlarsa.”

Dininizi ayıplar ve dil uzatırlarsa.

“O zaman küfrün önderlerini öldürün.”

Sapık olan önderleri (öldürün). Yani Kureyş’in önde gelenlerini.

“Çünkü onların yeminleri yoktur.”

Onların ahitleri yoktur.

“Umulr ki vazgeçerler.”

Allah’a (c.c.) ortak koştaktan vaz geçmeleri için.

Sonra Allah (c.c.) müminleri müşriklere karşı teşvik edip şöyle buyurmuştur:

“Yeminlerini bozan kavimle savaşmaz mısınız?”

Yani ahidlerini bozan Mekke kafirleriyle ki onlar Huzaa kabilesine karşı Beni Bekr kabilesine yardım da etmişlerdi.

“Nitekim onlar Rasulu çıkarmak da istiyorlardı.”

Mekke’den.

“Sizinle kendileri.”

Savaşmayı.

“İlk olarak.”

Halefleriniz olan Huzaa kabilesi ile savaşmalarıyla ilk olarak anlaşmayı bozmuşlardır.

“Onlardan korkuyor musunuz?”

Onların sizinle savaşmasını kerih görmekte, öyleki onlarla savaşmayı da terketmektesiniz.

“Muhakkak ki Alah korkulmaya en layık olandır.”

Allah’ın azabının kerihliği onlarla savaşmak hususunda daha çok korkulmaya hak sahibidir.

“Eğer müminler iesiniz.”

Allah’ın cezalandırmasını ve sevap vermesini tasdik edenlerseniz.”

14- “Onlarla savaşın ki, Allah ellerinizle onları azablandırınsın.”

Kılıç ve oklarınızla onları katletsin.

“Onları rezil etsin.”

Kahra uğratma ve esir etme sonucu onları zillete düşürür.

“Mümin bir topluluğun kalbine şifa versin.”

Yani Huzaa kabilesini.

Nitekim Kureyş, onlara karşı Beni Bekr kabilesine -onlar anlaşmayı bozana dek- yardımda bulunmuştur. Allah'da (c.c.)Nebi (s.a.v.) ve müminlerin (vesilesiyle) Beni Bekr kabilesinden olanların kalplerine şifa verdi.

15- “Kalplerindeki gazabı gidersin.”

Onlara karşı Kureyş'in Bekir kabilesine yardımı sonucu onlarda (meydana gelen) sıkıntı ve acıyı (gidersin).

“Allah dilediğine tevbeyle nasib edendir.”

Müşriklerden (dilediğine). Ebi Süfyan İkrime b. Ebi Cehlv e Süheyl b. Amr'dan Allah (c.c.) işte bunları İslama sokmuştur.

16, “Sandınız mı..?”

Ey münafıklar.

“bırakılıvereceğinizi mi?”

Üzerinizde bulunmuş olduğumuz aldatma ve nifaklarınızı gizlemelerinizle.

“Yoksa Allah'ın içinizden cihad edenleri ayırdetmeksizin.”

Sadık bir niyetle. Yani, cihaddan sonra onlarla ilgili olan ilim. Nitekim cihad ortaya çıktığı vakit. Münafık olanlarla olmayanlar ayrılmaktadır. Aynı şekilde müminlere yardımcı destek olanlarla düşmanlarına yardımcı destek olanlarda ortaya çıkmaktadır.

“Edinmeyenler.”

Yani ... edinmeyenleri Allah'ın (c.c.) ayırdetmeksizin.

“Allah'dan, Rasulundenv e müminlerden başkasını dost ve sırdaş (edinmeyenleri).”

Veliler ve ortakları (sırdaş edinmeyenleri belli ettirmeden bırakılıvereceğinizi mi sandınız?)

17- “Müşriklerin Allah'ın (c.c.) mescitlerini imar etme hakları yoktur.”

Bu ayet Abbas b. Abdulmuttalib'in esir alınınca küfürden dolayı kendisinin kınandığı zaman da nazil olmuştur.³ Kendisi:

“Biz Mescidi Haramı imar ederiz, Kabe'ye örtü örteriz ve Hacılarada su dağıtırız” deyince Allah (c.c.) onu reddip şöyle buyurmuştur:

“Müşriklerin Allah'ın (c.c.) mescitlerini imar etme hakları yoktur.” Ona girme ve Onda teavvuz etme⁴ hakları yoktur. Çünkü onlar bundan menedilmiştir.

(3) Bu İbni Abbas'ın görüşüdür. Bak: İbni Cerir: 10/59. Bunu Müellif te “Esbab” adlı eserinde, sayfa 279'da zikretmiştir.

(4) za'da ziyade var. Teavvuz: Mescidin içinde oturmak demektir.

“Kendi küfürlerine kendileri şahitlik yaparken.”

Putlara secde etmeleri ve onları ilah edinmeleriyle.

“İşte onların amelleri dökülmüştür.”

Çünkü onların küfürleri sevabı götürmüştür.

18- “Allah'ın (c.c.) escitlerini ancak (Allah'a vb...) imar eder.”

Onu ziyaret eder ve orada oturur.

“Allah'a ve ahiret gününe imane den, namazı dosdoğru kılan, zekatı veren.”

Manası; her kimde bu sıfat var ise işte o mescidi imar edenlerdendir.

“Korkmaz.”

Din konusunda.

“Ancak Allah'dan. Umulur ki onlar.”

Yani onlar hidayet bulmuş ve cennete götürücü olan Allah'a (c.c.) itaate de sımsıkı sarılanlardır.

19- “Sizler hacılara su vermeyi kıldınız mı?”

Müşrikler “Allah'ın evini imar etmek ve hacılara su dağıtmak imandan ve cihaddan daha hayırlıdır” deyince Allah (c.c.) bu ayeti buyurdular.⁵

(5) Bu İbni Abbas'ın (rh.a.) görüşüdür. Bak: İbni Cerir: 10/59.

Hacıları sulamak; hacc mevsiminde onlara içmeleri için su dağıtmak.

Ayette; **“Mescidi Haramı imar etmek”**den kastedilen onun yapılması, düzünlenmesi ve imarıdır.

“İman eden gibi midir?”

Yani **“Allah'a?”** İman edenin imanı gibi midir?”

“Allah katında müsavi olamazlar.”

Fazilet hususunda,

“Muhakkak ki Allah zalimlere hidayet vermez”

Yani Allah’ın kendilerini işkleriyle zalim diye isimlendirdiği bu kişiler, kendilerini imar edenler diye zannetmektedirler.

20- “İman edipte hicret edenlerin, Allah yolunda malları ve canlarıyla cihad edenlerin Allah katınd adereceler ipek çaktır.”

Yani beyti imar edip, hacılara su vermeden iftihar eden kimselerden.

“İşte umduklarını elde edenler de onların ta kendileridir.”

Emniyetleriyle muzaffer olanlar.

21- “Rabbleri onları kendisinden bir rahmet...” ayeti.

Yani onlara ahirette kendileri için olan şeyleri (nimeti, cenneti vb.) öğretiyor.

22- “ey iman edenler! Babalarınızı edinmeyin.” ayeti.

Rasulullah (s.a.v.) Medine’ye hicret etmesi emredildiği zaman insanlardan bazılarının mazeret olarak gösterdikleri hanımları, çocukları ve akrabaları vardı. Kendileri “Allah’a (c.c.) yemin ederiz Ey Muhammed! Bizlere hicret istemesen de (bizde kalsak)” ediler. Bunun üzerine Allah (c.c.) bu ayeti indirdi.⁶

(6) Bu Kelbi’nin görüşüdür.

Bunu Müellif (Vahidi) “Esbab” adlı eserinde -sayfa 280- zikretmiştir.

“Babalarınızı ve kardeşlerinizi veliler edinmeyin.”

Hicret etme konumu hususunda sizlere engel teşkile den dostları edinmeyin.

“Sevecek olurlarsa.”

Seçip beğenecek olurlarsa.”

“Eğer küfrü imandan (sevimli bulacak olurlarsa)... İcinizden kim onları veli edinirse; onlar zalimlerin ta kendileridir.”

Yani onlar gibi müşriktirler.

Nitekim bu ayet nazil olunca onlar: “Ey Allah’ın Peygamberi! Şayet biz din hususunda burada bulunan babalarımızı ve aşıretimizi bırakacak olsak, ticaretimiz sönerv e memleketimiz, diyarımız arab olur gider” dediler. Allah’da (c.c.) bu ayeti nazil buyurdu:

24- “De ki: Eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, aşiretiniz, ellerinez geçirdiğiniz mallar.”

Yani kazandığınız mallar.

“bekleyin”

Mekke de ikame edenler olarak.

“Ta ki Allah’ın emri gelinceye dek.”

Mkke fethi, gelip hicretin farizas ıdüşdüğü zamana dek. Bu tehdit içeren bir emirdir.

“Şüphesiz ki Allah fasıklar topluluğuna hidayet vermez.”

Bu ayet, onların hidayetten mahrum olacağını belirtten ve tehdit ideren bir ayettir.

25- “Andolsun ki Allah birçok yerde ve Huneyn gününde sizlere yardım etmiştir.”

BU Mekke ve TAif arasında bir vadidir. Allah’ın (c.c.) Rasulu burada Hevazin ve Sekif kabileleriyle çarpışmıştır.

“Hani çokluğunuz sizi böbürlendirmişti.”

Nitekim onlar on iki bin kişi oldukları halde “Bizleri bugün az bir topluluk bizi asla yenemeyecektir” demişlerdi.⁷

(7) Bunu Beyhaki “Delail en-Nübüvve” adlı eserinde: 5/123 rivayet etmiştir.

Ahmed’de Müsned’inde rivayet etmiştir: 1/294.

“Bunun hiçbir faydası olmadı.”

Bu sizden birinize yararıda olmadı.

“Tüm genişliğine rağmen yeryüzü de sizlere dar geldi.”

Korkudan ulaşmış olduğunuz şiddetten yeryüzü bile genişliğine rağmen sizlere dar geldi. Hatta sizler orada kalmanız için bir bile bulamadınız.

“Sonrada dönüp gitmiştiniz.”

Hezimete uğrayarak. Allah (c.c.) onlara çokluklarıyla zafere ulaşamayacaklarını ancak Allah’ın yardımı ile zafere ulaşacaklarını haber vermiştir.

26- “Sonrada Allah (c.c.) sekinetini indirdi.”

Bu Allah’ın lütuf ve rahmetinin kalpte sakin bulmasıdır.

“Rasulune ve müminlere (sekinetini indirdi) ve görmediğiniz ordular indirdi.”

Bununla melekleri kastetmektedir.

“Kafirlere de azaplandırmıştı.”

Kılıçlarınız ve oklarınızla.

27- “Sonra Allah, bunun ardından dilediğinin tevbesini kabul eder.”

Kafirlerden (istediğini) İslama sokar.

“Allah Gafurdur, Rahimdir.”

İman eden kimse için.

28- “Ey iman edenler! Müşrikler ancak birer pisliktir.”

Cünüplükten dolayı gusul almaz, abdestsizlikten dolayı da abdest almazlar.”

“Onlar Mescidi Haram’a yaklaşmasınlar.”

Yani Mescidi Haram’a girmesinler.

Kendileri Mescidini Haram’a girmekten menedilmişlerdir. Hareme dolayısıyla müşriklerin girmesi için haramdır.

“Bu senelerinden sonra.”

Yani Mekke fethinden.

Kendileri Mescidi Harama girmekten menedildikleri vakit müslümanlar: “Onlar yiyecek azık vb. yi getirirlerdi. Ancak şimdi tacirler bizden kesilmiş oldu” demişlerdi. Bunun üzerine Allah (c.c.):

“Eğerg eçimden korkarlarsa” ayetini inzal buyurdu.

Yani eğer fakirlikten korkarlarsa.

“Allah sizleri fazlından zenginleştirecektir.”

Sonrada Ehli Cidde, Ehli Sana ve Ehli Çereş müslüman oldular. Kendelire yemekleri, azıkları vb. Mekke’ye taşıdılar. Allah’da (c.c.) korktukları şey üzere onlara (bunlar ınasip etmesiyle de her zaman) kafi gelendir.

“Allah muhakkak ki Alim’dir.”

Sizlerin doğru yaptıklarınız (bilendir).

“Hakimdir”

Müşrikler hakkında hükmettiği şeylerde.

Sonrada Yüce Allah (c.c.) Ehli Kitaptan olan Yahudi ve Hristiyanlara karşı cihat etmeyi nazil buyurup şöyle buyurmuştur:

29- “Allah’a ve ahiretğ ününe iman etmeyenlerle savaşın.”

Yani muvahhidlerin imanı gibi (olun). Çünkü onların imanı Muhammed’e (s.a.v.) iman etmeyen (Yahudi ve ihristiyanların) imanı gibi değildir.

“Allah ve Rasulunun haram saydıklarını haram saymayanlarla.”

Yani içkiyi ve kumarı.

“Hak dini din olarak kabul etmeyenlerle.”

İslam dinini din saymayanlara karşı...

“Ta ki cizye verinceye dek...”

Bu da antlaşma yapılmış kimseden alınandır.

“Eliyle verinceye...”

Yani, onlar cizyeyi bizat kendi elleriyle, kerih görüp yürümeleri, bineklere binmedenv e başkasıyla göndermeden kendilerinin (zilletçe) getirmelerine dek savaşın.

“Küçülmüşler olarak”

Onlar kendi elleriyle cizyeyi getirmelerine dek, onlara sertçe ve kabaca onu almakla onların zelilliklerini ve kahrolmalarını ortaya çıkarmakla.

30- “Yahudiler: “Uzeyr Allah’ın oğludur” dediler. Hristiyanlarda “Mesih Allah’ın oğludur” dediler.

Bu, onların ağızlarında dolaşın sözleridir.”

Bunda ne bir delil ve ne de bir burhan vardır. Bu sadece kendi tasarladıkları sözleridir.

“Benzetiyorlar.”

Müşriklerin “Melekler Allah’ın kızlarıdır” dedikleri vakit onların sözlerine benzetiyorlar. Allah’da (c.c.) onlar hakkında şöyle buyurmuştur:

“Ona oğullar ve kızlar edip iftira ettiler.”

(En’am: 6/100)

“Allah kahretsin onları.”

Allah onları lanet etsin.

“Nasıl da dönderiliyorlar.”

Onlar nasıl da delil gelip açıklandıktan sonra halen Allah’a (c.c.) çocuk edinip haktan dönderiliyorlar. İşte bu Nebi ve müminlerin hayretle karşıladığı bir durumdur.

31- “Onlar hahamlarını ve rahiplerini edindiler.”

Alimlerini ve abidlerini.

“Rabler”

İlahlar (edindiler).

“Allah’tan başka.”

Öyleki onlar, Allah’ın haram kıldığı şeylerde onların helal dediklerini kabul edip helal görmekte, Allah’ın helal kıldığı şeylerde de onların haram saydıklarını kabul edip haram görmekle onlara itaat etmişlerdir.⁹

(9) Adiy b. Hatim’den şöyle demiştir:

“Boynumda altın bir haç ile NEbi’nin (s.a.v.) yanına geldim. Kendileri:

“Ey Adiy! Bu putu at!” dediler ve şu ayeti okuduğunu işittim:

“Onlar hahamlarını ve rahiplerini Allah’tan başka ilah edindiler.” Dedi ki:

“Onlar bunlara (rahiplere vb.) ibadet etmiyorlardı. Ancak onlar bir şeyi helal kılsalar onlarda helal kılar, bir şeyid eharam kılsalar onlarda haram kılarlardı.” dedi.”

Tirmizi Tefsir: 3094. Hadis: Garip bir hadistir. Bak. İbni Cerir: 10/115.

“Meryem oğlu Mesih’i”

Onu Rab edindiler.

“Onlar emrolunmuşlardı.”

Tevrat’ta ve İncil’de.

“Ancak tek bir ilaha ibadet etmekle.”

Kendisinden başka hiçbir ilah olmayana.

“allah onların koşmuş olduğ uortaklardan münezzehtir.”

Onların şirklerinden münezzehtir.

32- “Onlar ağızlarıyla Allah’ın nurunu söndürmek isterler.”

Yalanlarıyla İslam dinin izelil kılmak istiyorlar.

“Halbuki Allah kendi nurunu tamamlamaktan (başka bir şeye razı değildir)...”

ancak dinini ortaya çıkarmaktan.

33- “O ki Rasullerini gönderendir...”

Muhammed’i (s.a.v.).

“Hidayetle”

Kur’an’la.

“Hak din ile.”

Hanif olarak (Onu tekleyenler olarak).

“Bütün dinlere üstün kılmak için.”

Diğer bütün dinlere yüce kılmak için.

34- “Ey iman edenler! Doğrusu hahamlarınv e rahiplerin çoğu.”

Ehli Kitabın fukaha ve alimlerinden.

“İnsanların çoğunun mallarını batıl yollarla yerler.”

Yani, hüküm verme hususunda olsuno nların rüşvet yoluyla aldıkları.

“Allah yolundan da alıkoyarlar.”

insanları Muhammed (s.a.v.) ile imandan çeviriyorlar. Sonrada kible ehinden olupta zekat vermeyenler hakkında Allah (c.c.) şu ayeti nazil buyurdu¹⁰:

“Altın ve gümüşü yığıpta onları Allah yolunda infak etmeyenlere gelince...”

Zekatı vermeyenlere (gelince).

(10) İbni Ömer’den (rh.a.) kendisine bir bedevi şöyle demiştir: “Bana Allah’ın (c.c.):

“Altın ve gümüşü yığp biriktirenv e onları Allah yolunda infak etmeyenlere gelince, onları acıklı bir azapla müjdele!” ayeti hakkında haber ver?” İbni Ömer (r.a.) de:

“Her kim bunları biriktiripte zekatını vermezse ona yazıklar olsun” dedi. Bu, zekat ayet indirilmeden önceydi. Allah (c.c.) bu ayeti indirince insanların malları için bir temizlik olmuş oldu.”

Buhari Tefsir: 8/324. -Zekat bölümünde-.

“Onlara acıklı bir azabı müjdele.”

Onlara çok acı verecek bir azabın bulunduğu haber ver.

35- “O gün bunlar ateşte kızdırılacak.”

Bu biriktirilipte zekatv erilmeyen altınv e gümüşler o gün sıcaklığın şiddetinden ve hararetinden kızdırılınca dek ateşe girecektir.

“Dağlanacak bunlarla.”

Yani o şiddetli sıcaklık onların içlerini kaynatıncaya dek alınları, böğürleri, ırtları bunlarla yapışacaktır. Onlara da: “İşte bunlar sizin kendiniz için biriktirip, Allah’ın (c.c.) hakkı olan (zekatatan da) çimrilik yaptığınız” denilecek.

“Öyleyse tadın”

Azabı.

“Sakladığınız şeylerden dolayı.”

36- “Gerçekten, Allah yanında ayların ayısı onikidir.”

Allah’a (c.c.) kulluk eden müslümanlar için senelerinin (düzenlenmesi) için onlara yanı menzile ve hilallerin çalışma (vesileleriyle) oniki ay kılmıştır. Farisi ve Rumların saydıkları gibi değil.

“Allah’ın kitabında.”

Semavatı ve yeryüzünü yarattığı gün Allah’ın indinde bulunan bir imamda (levhi mahfuzda) yazmıştır.

“onlardan döndü haram aylardır.”

Recep, zulkade, zulhicce ve muharremdir. Bu aylarda yapılması haram olan şeyleri irtikab etmek başka zamandakinden daha tehlikelidir.

“işte kayyım olan din budur.”

En doğru hesap budur.

“O halde bunda nefislerinize zulüm etmeyiniz.”

Bu haram aylarda kendinizi koruyunuz. Çünkü sevaplar bu aylarda zayıflar. Günahlarda böyle.

“Müşrikler nasıl sizlerle topluca savaşıyorlarsa sizde onlara karşı topluca savaşın.”

Onların hepsini öldüren. Savaşı terketmekle onlardan bazılarını asla sevme yoluna gitmeyin. Nitekim onlarda sizleri topluca öldürmek istiyorlar.

“Bilin ki Allah muttakilerle beraberdir.”

Kendisinden korkan dostlarıyla beraberdir.

37- “Nesi ancak.”

Yani Allah’ın haram kıldığı ıbara yı, haram kılmadığı bir ayla değiştirmektedir. Nitekim araplar cahiliyye zamanında bazen haram ayları helalg örürlerdi. (Mesela)bir haram ayının yerine saferi koyarlardı. Allah da (c.c.) bunların hepsi için:

“Küfürde bir artıştır” deyip haber vermiştir. Öyleki Allah’ın haram saydığını onlar helal, helal saydığını da haram saymışlardı.

“Bununla şaşırır.”

Bu tehir etmeyle değiştirmeye.

“Kafirleri. Onu bir yıl helal bir yılda haram sayarlar.”

Onlar haram ayında birini öldürseler o ayı helal sayarlardı ve haram olmayan safer ayını haram ayı diye değiştirmekle de (safer ayını) haram sayarlardı. Haram ayında savaşmadıkları zamanda yine haram sayarlardı.

“uysunlar diye”

Muvafık olsunlar diye.

“Allah’ın (c.c.) haram kıldığıın asayınca...”

Onlar haram aylardan bir ayı helal görmezlerdi ancak helal olan aylardan bir ayı onun yerine sokarlardı. Aynı şekilde onlar helal olan bir ayda haram görmezlerdi. Sadece haram olan aylardan bir ayı o helal ay kapsamına sokarlardı. Bununla yine Allah’ın haram kıldığı gibi sayıya uysun diye dört aydan fazla olmasın diye yapıyorlardı.

“Amellerinin kötülüğü onlara süslenip güzel gösterildi.”

Bunları şeytan onlara süslü göstermiştir.

38- “Ey iman edenler! Sizlere ne oluyorki...”

Bu ayet müminlerin tebük gazasına teşvik edilmeleri için nazil olmuştur.¹¹ Kendileri insanların zorluk çekeceği bir zamanda, birçok yerde kuraklığın olması ve havanın aşırı sıcak olması nedenleriyle de savaşa gitmek onlara çok ağır gelmişti. Bunun üzerine Allah (c.c.):

“Sizlere ne oluyorki Allah yolunda savaşa çıkın denildiği zaman...” ayetini inzal buyurdu.

(11) Bu Mücahid’in görüşüdür. (Bak) İbni Cerir: 10/123. Bunu Müellifte “Esbab” adlı eserinde -sayfa 283- zikretmiştir.

Yani hadi düşmanla savaşmak için cihada çıkınız.

“Yeryüzüne çakılıp kaldınız.”

Makamları sevdiniz.

“Dünya hayatına mı razı oldunuz?”

Bedel olarak.

“Ahirete karşılık.”

Yani cennete.

“Şüphesiz ki dünya hayatının faydası ahirete göre.”

Bütün dünyayı kastetmektedir.

“Pek de azdır.”

Cennetten herhangi bir şek için.

39- “Eğer cihada çıkmazsanız.”

Nebi (s.a.v.) ile birlikte cihada çıkmazsanı.

“Allah sizi can yakıcı bir azapla azaplandırır.”

Kuraklık vermek ve yağmur uyağıdırmamakla.

“Yerinize başka bir topluluğu getirir.”

Nebi’ye (s.a.v.) yardımcı olacak başka bir kavimi getirir.

“Ve siz ona hiç bir zarar veremezsiniz.”

Çünkü Allah (c.c.) onları insanlardan korumuştur. Sizlerinde yere çakılmanızdan dolayı onları kimse zelillğe terkedemez. Tıpkı kafirlerin saldırdıkları zaman Mekke’de Nebi’nin (s.a.v.) az bir yardımcı birliği olduğu halde onlara bir zararın gelmeyip, yüce Allah’ın (c.c.) onlara yardımcı olduğu gibi.

Ayette şöyle buyurulmuştur:

40- “Eğer siz O’na yardım etmezseniz, Allah (c.c.) Ona yardım etmiştir. Hani kafirler ona çıkardıklarında...”

Kendisini öldürmekle tehdit edip zorla yurtdandan dışarıya çıkarılmasını istemişlerdi. Harab olmuş bir şekilde Mekke’den çıkarılmasına sebep de bu kafirler olmuşlardı.

“O ikinin ikincisinden.”

Yani ikisinden biri olan Ebu Bekir (r.a.).

Bunun manası ise; Allah tek olarak sadece (yardım ettiği için) Ebubekir’e yardımcı olmuştur.

“O zaman onlar mağaradaydılar.”

Mekke de sevr ardında olan bir dağın mağarasında idiler.

“O zaman arkadaşına diyordu ki:”

Ebu Bekir’e **“Hüzünlenme!”**

Ebubekir (r.a.) kafirlerin Nebi’yi (s.a.v.) yakalayıp öldürmelerinden korkuyordu. Rasulullah’da (s.a.v.):

“Hüzünlenme Allah bizimle beraberdir.” diye buyurdu. Yani Allah (c.c.) onlardan bizi korur ve bizlerden uzaklaşmasını sağlar dedi.

“Allah da ona sakinetini indirmiş.”

Ebubekir’in (r.a.) kalbine sükuneti vermiş.

“desteklemiş” Yani Rasulunu

“görmediğiniz ordularla”

Bedir gününde meleklerle yardımcı olmuş ve kuvvet desteği vermiştir. Yüce Allah (c.c.) Nebisine düşmanlarının tuzaklarından kendisinin ikoruduğunu haber vermiştir. Sonrada Bedir savaşında meleklerle yardımda bulunduğun ubelirtmiştir.

“Kafirlerin kelimesini de..”

Buda şirk kelimesidir.

“alçaltmıştır. Allah’ın kelimesi ise, o, en yüce olandır.”

(Yani, tevhid kelimesi)¹². Çünkü bu kelime yüce olan ve apaçık ortada bulunandır. Nitekim zafer bedir günü olmuştur.

(12) zı’dan ziyadedir.

41- “Ağırlıklı ve ağırlıksız olarak savaşa çıkınız.”

Genç ve yaşlı olarak.

“Mallarınızla ve canlarınızla Allah yolunda savaşınız bu sizin için daha hayırlıdır.”

Yeryüzüne çakılıp kalmanızdan.

“Eğer biliyorsanız.”

Sevap ve karşılıktan sizlere nelerin verileceğini...

Sonra da Allah (c.c.) bu gazadan geri duran münafıklar hakkında şu ayeti nazil buyurmuştur:

42- “Eğer yakın bir menfaat olsaydı...”

Yani çağırıldıkları şey yakın bir ganimet olsa idi.

“Orta yollu bir yolculuk olsaydı.”

Yavaş olan bir yolculuk ve yakın bir yer olsa idi.

“Elbette sana tabi olup gelirlerdi arkandan.”

Ganimeti elde etmek için.

“Lakin bu kadar uzun bir mesafeyi kat etmek onlara ağır geldi.”

Mesafesi (uzun geldi).

“Allah’a yemin edeceklerdir.”

Sen onlara (savaştan) geri döndüğün vakit.

“Gücümüz yetseydi, herhalde sizinle gelirdik.”

Kuvvetimiz ve maldanda bir rahatlığımız olsa idi bizde gelirdik.

“Kendi nefislerini helaka sürüklüyorlar.”

Yalan ve nifakla.

“Allah şüphesiz ki onların yalancılar olduğunu biliyor.”

Çünkü onlar savaşa gitmeye güçleri yetmektedir.

43- “Allah seni affetsin. Onlara niçin izin verdin?”

Rasulullah (s.a.v.) bazıları için savaşa gitmemesine izin vermiş onlara emretmemiştir. Ancak kendisi vahyden başka karar vermesi doğru değildir. Bu yüzden Allah (c.c.) O’nu (s.a.v.) kınamış ve: “Niçin onara savaşa gitmene izin verdin” diye buyurmuştur:

“Doğru söyleyenler sana belli oluncaya ve san yalancıları bilinceye dek...” Onlardan kimde özür bulunup kimde bulunmadığını bilinceye ve senin de sadece özür sahibi için izin vermene dek.

44- “Allah’a ve ahiret gününe imane denler, senden izin istemezler.”

İzin istemeyi kerih görüp cihaddan geri durmaz ve (evlerinde) oturmazlar.

“Cihad etme konusunda.”

Allah yolunda

“Malları ve canlarıyla” ayeti.

45- “Ancak senden izin isteyenler...”

Gitmemek hususunda.

“Allah’a ve ahiret gününe iman etmeyenv e kalplerinde şüphe bulunanlardır.”

Dinlerinde şüpheye girenlerdir.

“Nitekim onlar şüphelerinde bocalayıp durmaktadırlar.”

Şek ve şüphelerinde gidip gelmektedirler.

46- “Eğer onlar çıkmak isteselerdi hazırlık yaparlardı.”

Azık ve binerek hayvanlar hazırlarlardı. Çünkü kendileri yaya idiler.

“Lakin Allah onların birlikte çıkmalarını kerih gördü.”

Onların seninle çıkmalarını istemedi.

“Ve kendilerini alıkoydu.”

Onarı engelleyip onlara bir tembellik vermiştir.

“Ve kendilerine: “Oturun.”

Kalplerine vahyederek... Yani Allah (c.c.) onların kalplerine hezelen duygusunu ilham etmiştir.

“Oturunlarla beraber (oturun).”

Kötürüm ve özür sahibi kimselerle beraber oturun.

Sonrada Yüce Allah (c.c.) onların çıkmamalarındaki kerihliği şöyle açıklıyor:

47- “Eğer onlar sizinle birlikte çıksalardı, sizde şen ve fesadı artırmaktan başka birşey yapmazlardı.”

Yani şayet sizinle birlikte çıkmış olsalardı sizleri fesat ederlerdi” demey ikastetmektedir.

“Muhakkak koşarlardı...”

Aranızda söz taşımak için koşarlardı.

“Aranıza fitne sokmak kastıyla...”

Sizleri alıkoyup, kelimeniz hakkında sizlerin tartışıp fitneye düşmenizi istemişlerdir.

“Aranızda onlara kulak verecek olanlarda vardır.”

Onların sözlerini işitip ibat edecek olanlarda vardır. Şayet münafıklar onları dost edinirse müslümanlara karşı olana fesat çıkarmayı aşırlarlar.

“Allah zalimleri bilendir.”

Münafıkları (bilendir).

48- “andolsun ki onlar bundan önce de fitne aramışlar.”

Tebük savaşından önce senin şerre düşmeni ve yanlışlığa girmeni istemişlerdi. Nitekim onlardan bir topluluk akabe gecesi soa aniden saldırıp öldürmeyi de istemişlerdi.

“Sana karşı bir takım işler de çeviriyorlardı.”

Sana hile yapıp tuzak bile kurmuşlardı.

“Ta ki hak geldi...” ayeti.

Yani onların kerih görmelerine rağmen Allah (c.c.) hakkı açığa vurmakda ve dini aziz kılmakla onları kahretti.

49- “Onlardan bazılarıda: “Bana izin” ver dedi.”

Bu ayet; münafık olan Ced b. Kays hakkında nazil olmuştur.¹³

(13) Bu İbni Abbas’dan (r.a.) merfu olarak rivayet edilmiştir. (Bak): Taberani “Kebir ve Evsat’ında” tahrif etmiştir. Hadiste Yahya el-Hemani vardır. Kendisi zayıf bir ravidir. Bak: “Mecma’uz-Zevaid”: 7/33; İbni Cerri: 10/148. Mücahid’den rivayet etmiştir.

Rasulullah’a (s.a.v.) şöyle demiştir:

“Sen Beni Esfer kabilesinden kuvvet almaz mısın? Nitekim onlardan kuvvetli hizmetçi ve askerler alırsın” dedi. Sonrada devamla:

“Ey Allah’ın Rasulu! Bana izin ver de oturmayıp malımla da yardım edeyim sana” dedi.

“Beni fitneye düşürme derler.”

(Beni) Esfer kabilesinin kızlarıyla. (Manası) “Çünkü ben kadınlara karşı çok meyilliyim. Dolayısıyla onlardan birisini görürsem sabredemeyeceğimden korkuyorum.”

Bunun üzerine Allah (c.c.) şu ayeti buyurmuştur:

“Bilin ki onlar zaten fitnenin ortasın adüşmüşlerdir.”

Yani senin emrine muhalefet etmekle nifaklarından dolayı onlar şirke düşmüşlerdir.

“Şüphesiz ki cehennem, kafirleri çepeçevre kuşatıcıdır.”

Küfredeni kuşatmış ve onları toplamıştır.

50- “Sana eğer bir iyilik isabet edecek olursa...”

Zafer ve ganimet.

“Bu onların hoşuna gitmez. Şayet bir musibet isabet edecek olursa.”

Ölüm ya da ahezimet.

“Biz daha önce tedbirimizi almışızdır derler.”

Biz tedbirlerimizi almış ve geri durup (savaşa gitmediğimiz zaman) ihtiyatlı olmamızın gerektiğini biliyorduk derler.

“geri dönerler”

Geri dönüp giderler

“ve onlarda sevinçlidirler”

Senin Ey Muhammed ulaştığı musibetten dolayı da onlar sevinçlidirler.

51- “De ki: Asla bize isabet etmez...”

Hayır ya da şer **“ancak”** bizlere takdir edilip yazılanlar (ancak):

“o bizim mevlamızdır.” Yardımcımızdır.

“Onun için müminler yalnız Allah’a tevekkül etsinler.”

Tedbir almakla razı olarak, müminler işlerini O’na (c.c.) havale edip dayandırsınlar.

52- “De ki: Bizlere gözetir durursunuz.”

Bizlere vaki olmasını mı gözetir durursunuz?

“İki güzel şeyden birini.”

Ganimet ya da şehadet.

“V ebizlerde bekliyoruz.”

Bekliyoruz.

“Allah’ın size kendi katından azabı getireceğini (bekliyoruz).”

Sema’dan bir musibeti göndereceğini,

“Ya da bizim ellerimizle.”

Sizleri öldürmek hususunda bizlere izin verirdi bizlerde sizleri öldürürüz.

“öyleyse bekleyin, bizlerde sizinle beraber bekliyoruz.”

Şeytanın vaadlerin ibekleyin. Bizlerde Allah’ın dinin iizhar ve kendisine muhalefet edenleri helak etmesi ile ilgili vaadlerini bekliyoruz.

Sonrada Allah (c.c.) ikinci ve üçüncü ayetlerde onların cihadda infak ettikleri şeyleri kabul etmediğini belirtmektedir. Çünkü onlar arasında Nebi(ye (s.a.v.):

“Otur! Ben malımla sana yardım edeceğim” diyen olmuştur. Allah’da (c.c.) onlardan bunu kabul etmediğini haberv ermiştir. Bunu da ya istekli ya da kerih görerek yapıyorlardı. Bunun kabul edilmemesinin nedeni de

onların Allah ve Rasulune küfretmelerinden ve namazlarında tembel olduklarından dolayı olduğunu da haber vermiştir. çünkü onar bundan bir sevap umuyor, Allah yolunda infak etmeyide kerih görüyorlardı. Çünkü onlar (münafıklar) bunu borç olarak sayarlardı.

55- “Artık onların malları da evlatları da seni imrendirmesin.”

Onlara çokça mal ve evlat verdiğimiz nimetler senin hoşuna gitmesin.

“Doğrusu Allah’ı (c.c.) bunlar yüzünden dünya hayatında onları azaba uğratmayı ister.”

Yani orada musibetler v ermekle. Bu da onar için bir azaptır. Müminler içinde bir mükafattır.

“canlarının güçlkle çıkmasını...”

Ruhlarının çıkması

“onlarda”

Küfür üzeredirler.

56- “onlar muhakkak sizden olduklarınıza (dair) Allahu Tealaya yemin ederler.”

Müminler diye yemin ederler oysa onlar ümmün değildirler.

“Fakat onlar korkak bir kavimdirler.”

Kendileri korkmakta olup sizlere takiiye yapıp yemin ederler.

57- “eğer sığınacak bir yer bulsalar...”

Kaçacak bir yer.

“Ya da mağaralar”

Delhizlerde

“Öeyahut sokulacak bir delik”

Girecekleri bir yer (bulsalar).

“O tarafa yönelirlerdi.”

Oraya dönerlerdi.

“Süratlice bir şekilde.”

Çok hızlı bir şekilde yönelirler ve yüzlerini de hiçbir şey çevirmezdi.

Yani, şayet müslümanların arasında kaçmaya imkanı olacak bira n olsa idi hangi tarafa olursa olsun hemen kaçıp g iderler ve aralarında doğru ve düzgün olarakda kalmazlar.

58- “onlardan bazılarıda...”

Münafıklardan.

“Sana dil uzatırlar.”

Seni ayıplar ve hakkında kötü konuşurlar.

“de”

Konusunda

“Sadakalarda”

Nitekim bunları ancak muhammed (s.a.v.) sevdiğinden alır. Onlara bundan çokça verdiğim zaman sevinir, az verdiği zamanda öfkelenirler.

Sonra Allah (c.c.) ikinci ayette; şayet onlar bunlarla razı olup Allah’a (c.c.) tevekkül etselerdi bu onlar için daha hayırlı olurdu diye buyurmuştur. Ayette şöyle buyurulmuştur:

59- “Keşke onlar Allah’ın ve Rasulunun kendilerine verdiği erazi olsaydılar: “Bize Allah yeter. Yakında bize lütfundan Allah da verecektir. Rasulu de .i Biz ancak Allah’dan umarız” deselerdi (bu daha hayırlı olurdu).”

Sonra da Allah (c.c.) zekatın kimlere olacağını haber vermiştir:

60, “Sadaka (zekat) ancak fakirler..”

Bunlar dilenmekten utanıp iftihar edenlerdir.

“ve miskinler”

Dilenip insanlardan birşeyler isteyenler.

“Onu toplamakla görevli olanlara.”

Sadakaların (zekatların) vergilerini vb. toplayan zekat memurlara.

“Kalpleri alıştırılmak istenenlere.”

Bu arapların üst kesiminden olan bir kavimdir. Nitekim Nebi (s.a.v.), düşmanına karşı yardım etmeler için kavimlerini kendilerine gelsin diye kalplerini islam ile ısıdırmıştır.

“Kölelere”

Yazışmak olan kölelere.

“Borçlulara”

Borç sahibi olanlara.

“Ve Allah yolunda.”

Gazilerv e Allah yolunda nöbet bekleyenler.

“Yolculara.”

Yolda kalmışlara.

“Allah”tan bir farizadır (fazdır).”

Zenginlerin mallardan vermeler için Allah’ın (c.c.) farz kıldığıdır.

61- “Peygambere eziyetv eren de onlardandır.”

Sözünü ve ayıbını nakletmekle.

“ve o kulaktır demeleriyle”Nitekim kendileri aralarında: “Dilediğimizi söyleriz.” Sonrada onu getirir, ondan dolayı yemin ederizve bizi tasdik eder. Çünkü o kulaktır derler.

(Kulak’ta; konuşuyan herşey duyan bir organdır).14

(14) zı’dan ziyadedir.

Allah (c.c.) bunun üzerine şöyle buyurmuştur:

“De ki o sizin için hayırlı bir kulaktır.”

Yani hayırlı vedoğru bir işitme organıdır, şerli ve fesat bir işitme organı değildir.

Sonra da Allah (c.c.) bunu tekid edip açıklayıp şöyle buyurmuştur:

“Allah’a inanır.”

Allah’ın ona indirdiğine inanır ve doğrular.

“Müminlere de inanır.”

Müminlerin haber verdiği şeylere de iman ederv e doğrularlar. Kafirlerinkini değil.

“O içinizden iman edenler içinde bir rahmet.”

Yani o bir rahmettir. Çünkü iman etmelerinin sebebidir.

62- “Sizleri hoşnut etmek için Allah’a yemin ederler.”

O münafıklar sizler eyaptığı (ışkencelerle) ve Rasule (s.a.v.) yaptıkları eziyetv e saldırışlar hakkında bunları (yaptıkları halde) güya yapmadılar diye yemin deerler. Yeminleriyle de sizi hoşnut etmek istiyorlar.

“Asıl Allah ve Rasulunu hoşnut etmeleri gerekir.”

Eğer doğru söylüyorlarsa o zaman Allah ve Rasulune iman etmeleri ve onları doğrulamaları gerekir.

64- “Münafıklar üzerlerine indirilmesinden çekiniyorlar...”

Müminlerin üzerlerine indirilen

“Bir sürenin”

O münafıkları haber veren.

“kalplerinde olanı...”

Rasule (s.a.v.) ve müminlere hasretlerinden dolayı (kalplerinde bulunan bir surenin indirilmesinden çekiniyorlar). Nitekim onlar ayıp ve kusurarından dolayı göze batıyorlardı.

“De ki: Siz alay edin bakayım.”

Bu tehit belirten bir emindir.

“Şüphesiz ki Allah çağa çıkarandır.”

Ortaya koyandır.

“Çekindikleri şeyleri.”

Ortaya çıkardıkları şeyleri.

65- “andolsun ki onlara soracak olursan.”

Kendilerinin dalga geçtikleri konular hakkında.

“Diyecekler ki: Biz sadece dalmış oyun oynuyorduk.”

Nitekim Tebük gazasında münafıklardan birisi15:

“Ben bunlar kadan midesien düşkün, dilleri yalan söyleyen ve savaştan korkan kimselerg örmedim” demişti. Bu derkende Nebi (s.a.v.) ve müminleri kastetmişti. Olay Rasulullah’a (s.a.v.) haber verilince bu sefer bu adam özür dilemek içing eldi. Lakin Kur’an’ın sebk edip geçtiğini gördü. Bunun üzerine:

“Ey Rasulallah, biz sadece dalmış oyun oynuyorduk, sadece binek ile ilgili (yolculuk hakkında) yol nasıl kısaltacağımızı konuyorduk.” dedi. Bu da: **“Biz sadece dalmış idik”** Yani sözleri batıl yolla (kullanıyorduk). Yolculuk iligili dalga geçip daldıkları gibi. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:

“Allah ile ayetleriyle, Rasulu ile mi dalga geçtiniz.”

(15) Bunu ibni Cerir, İbni ömer’den (rh.a.) ve Zeyd b. Eslem’den (r.a.) rivayet etmiştir. 10/172; Müellif’de bunu “Esbab” adlı eserinde -sayfa 288- zikretmiştir.

Bu sözleri söyleyen kişi de: “Vedia b. Sabit’tir.

66- “İtiraz etmeyin! İmanınızdan sonra küfre girdiniz.”

Yine imanınızı ortaya çıkarttıktan sonra küfrünüzü ortaya koydunuz.

“İçinizden bir grupu affetsek bile -günahkar oldukları için- bir diğer grubu da azaplandıracağız.”

Nitekim bunlar üç kişiydiler. İkiisi dalga geçmişti, biriside onlara gülmüştü. O da affolunmuş kişiydi. Bu ayet nazil olunca nifakdan kendisini beri kılmıştır.

67- “Münafık erkekler ve münafık kadınlar birbirlerindendir.”

Birbirlerinin dinindendir.

“onlar münkeri emrederler.”

Muhammed’e (s.a.v.) küfretmekle.

“iyiliği de nehyediyorlar.”

Ona tabi olmaktan.

“Ellerini de sıkı tutarlar.”

Allah yolunda infak etmekten de (ellerini sıkıca tutup cimrilik ederler).

“Allah onları onlarda Allah’ı unutmuştur.”

Allah’ın emrini terkettiler. Allah da (c.c.) onar ıbütün hayırlardan soyutlayıp onarı zelil kılmıştır.

“Şüphesiz ki münafıklar fasıkların ta kendileridir.”

Allah’ın (c.c.) emrinden çıkanlardır.

68- “Allah münafıklara vaad etti...” ayeti.

Bunun manısı açıktır.

Sonra Allah (c.c.) onlara hitaben şöyle buyurmuştur:

69- “Sizlerde kendinizden öncekiler gibisiniz.”

Sizden öncekilerin yaptıkları gibi yapıyorsunuz.

“onlar payları kadar faydalandılar.”

Dünyadaki nasiblerinden razı oldular. Sizlerde yine onların yaptıkları gibi yaptınız.

“Daldınız.”

Öncekilerin peygamberlerini yalanlayıp bu konularla daldıkları gibi Nebi’ye (s.a.v.) de yalan atıp (sözlerinizle buna daldınız).

“İşte onların gerek dünyada ve gerekse ahirette amelleri boşa gitmiştir.”

Çünkü onlardan hiçbir şey kabul edilmemekte ve onlar sevaba da asla girememektedirler.

70- “Onlara kendilerinden öncekilerin haberi gelmedi mi?”

Kendilerine tebliğ edildiği halde dünyada iken günahlarıyla helak olanların haberi gelmedi mi?

“Nuh, Ad, Semud kavimlerinin, İbrahim kavminin.”

Yani Nemrud.

“Medyen ashabının.”

Şuayb’ın kavmi.

“Müttefiklerin.”

Mü’tefikat ashabı; Lut (a.s.) kavminin (darmadağın edilen) kasabalarının.

“allah onlara zulüm ediyor değildi.”

Rasuller göndermeden önce azap edecek değildir.

“Fakat onlar kendi kendilerine zulüm ediyorlardı.”

Rasulleri yalanlamakla.

71- “Mümin erkeklerle, mümin kadınlar birbirlerinin velileridirler.”

Rahmet ve sevgide.

“İyiliği emrederler.”

İslama davet ederler.

“Kötülükten de nehyederler.”

Allah’a şirk koştuktan da engellerler. Ayeti...

72- “Allah (c.c.) mümin erkeklere de mümin kadınlara da ahiretinde ebedi kalmak üzere altındana kan ırmaklar ve hoş meskenler vaad etti.”

Bu arada; Zeberced’den, büyük incilerden ve yakutlardan köşkleri kastetmektedir.

“Adn cennetlerinde.”

Nitekim bu Cennetin en yüksek mevkisi olup O’nun üstünde Rahman olan Allah’ın (c.c.) arşı bulunmaktadır.

“Allah’ın rızası ise hepsinden büyüktür.”

Vafv olunanlardan.

73- “Ey Nebi! Kafirlerle karşı cihad et!”

Kılıçla.

“Ve münafıklara karşı da”

Dille ve delileri aktarmayla.

“Onlara karşı sertol.”

Bununla onlara şiddetle kovup onlara karşı buğz ve kabalık göstermeyi istemektedir.

74- “Söylemediklerine dair Allah’a (c.c.) yemin ederler.”

Bu ayet; münafıkların, Rasulullah’a (s.a.v.) sözü ve dini hakkında ağır ve kötü kavuştukları zaman nazil olmuştur. Kendileri: “Biz Medine’ye geldiğimiz zaman Abdullah b. Ubey’in başına bir tac takıp Rasulullah’a karşı övünmesini (sağlayacağız)” dediler. Bu olayda Rasulullah’a (s.a.v.) duyulunca onları çağırılmıştı ve onlarda söylemediklerine dair yemin ettiler.

“Şüphe yok ki küf kelimesini söylediler.”

Rasule (s.a.v.) sövdüler ve din hakkında ileri geri konuştular.

“Ulaşamadıkları bir işe de yeltendiler.”

İbni Ubey’in başına bir tac’ı giydirmelerinden dolayı. Bazıları da: “Rasule (s.a.v.) suikast düzenlemekten dolayı” olduğunu söylemişlerdir.¹⁶

(16) Allah’ın (c.c.): “Ulaşamadıkları bir işe de yeltendiler” ayeti hakkında İbni Abbas (r.a.):

“Esved adında bir adın Rasulullah’ı (s.a.v.) öldürmek istediğini (ancak bunu başaramadığını) söylemiştir. Taberani: “Evsat”ında rivayet etmiştir. Hadiste Ata b. Saib vardır ki kendisi çok hadisi karıştırmıştır. Bak: Mecma’uz-Zevaid: 7/34.

“Ancak intikam.”

Kerih görmeleri

“Almaları için Allah’ın ve Peygamberinin onları lütfuyla zenginleştirmiş olmasından başka bir sebep de yoktur.”

Mallar onların oluncaya kadar ganimet ile.

Yani onlar vacibin zıddı ile amel etmiş, zenginliğin şükrü yerine de ondan intikam almayla sonuçlandırmışlardır. Sonra da onara tevbe etmelerini arz edip şöyle buyurmuştur:

“Eğer tevbe ederlerse onlar için hayırlı olur. Eğer yüz çevirirlerse.”

imandan yüz çevirecek olurlarsa.

“O zaman Allah (c.c.) dünyada onları pek acıklı bir azapla azaplandırır.”

Öldürmekle.

“Ve”

Burada de-da manasındadır.

“ahirette de”

ateşe (atmakla).

“Onların yeryüzünde ne bir velileri vardır ve ne de yardımcıları.”

Müslümanlardan hiç kimse onlara velilik etmez.

75- “İçlerinden kimide Allah’a şöyle söz vermişti.”

Yani Sa’lebe b. Hatib¹⁷. Nitekim kendisi. Allah’a; eğer kendisini zengin kılacak olursa herkese hakkın vereceğini ahdetmişti. Bunun üzerine Allah (c.c.) onu zenginleştirmiş ancak kendisi ahdinde durmamıştı. (Sonra) Zekatı da vermedi. İşte bu açıklamalar:

“Eğer bize lütfundan ihsan ederse andolsun ki sadaka vereceğiz.” ayetinin manasını göstermektedir. Sadakayı vereceğiz.

(17) Bu ayetin Salebe b. Hatib hakkında nazil olduğ u konusu hakkında (bak). İbni Cerir: 10/189. Müellif “esbab” adlı eserinde, sayfa: 190; Ebu Nuaym “Marifet’is-Sahabe” eserinde: 3/272; Taberani “Kebir” adlı eserinde.

Hadiste bulunan Ali b. Yezid İlhani metruktur. Sale b. Hatib Bedir ehlindendir. Peki bu nasıl sahih olacak o zaman?! Ancak bunun “Münafık olan Sa’lebe b. Ebi Hatib olduğ u söylenmiştir ki kendisi Bedir ehlinden değildir.”

“ve salihlerdende olacağız.”

Malları hakkında Salih kimselerin yaptığı gibi yapacağız.

76- “Allah onlara fazlından verince kendileri cimrilik ettiler...” ayeti.

77- “Nifak sokarak cezalandırdı onları.”

Onların akibetlerini; onları tevbeden mahrum kılıp -sözlerinde ve vaadlerinde durmayıp yalan söyledikleri için- onları nifak üzere de öldürmüştür.

Bu da Allah'ın: **“Huzuruna çıkarılacakları o günde...”** ayetidir.

79- “Kaş göz hareketleriyle ayıplayanlarla.”

Ayıplayıp kaş göz hareketleri yapanları.

“Gönülden davrananlarla.”

Gönülden davranıp bağışta bulunanlarla.

“Müminlerden (nafile) sadakalarda bulunanları.”

Nitekim Rasulullah (s.a.v.) sadaka vermeyi çokça teşvik ederdi. Bazı sahabeler de bunun üzerine çokça mal gelir bazıları da -fakir olanlardan- az malla gelirdi. Münafıklarda: “Her kim daha (çok) mal getirmişse çokça riya yapmış demektir. Her kimde az getirmişse kendisinin zikrolunmasını istemiştir demektir dediler. Bunun üzerine:

Allah (c.c.) şu ayeti nazil buyurdu¹⁸:

“Güçlerinin yetebildiğiden başkasını bulamayan.”

Sadece geçinebildiği kadar az olan maldır.

(18) Ebu Mesud el-Ensari'den (r.a.) şöyle demiştir:

“Rasulullah (s.a.v.) bizlere sadakayı emrettiği vakit, Ebu Ukayl yarım sa' tasadduk etti. O zamanda normalde bir insan bile bundan fazlasını veriyordu. Bunun üzerine “Şüphesiz ki Allah'ın bu sadakadan müstağnidir. Bunu da başkası sadece riya olsun diye yapar” dediler. Bunun üzerine:

“Müminlerden bağışlarda bulunanları, kaş göz hareketleriyle ayıplayanlarla, güçlerinin yetebildiğinden başkasını bulamayan...” ayeti nazil oldu.

Buhari Tefsir: 8/330; Müslim Zekat: 1018; NeseiSünen'inde: 5/59.

“Kimselerle eğlenenleri Allah (c.c.) maskaraya çevirir.”

Onlarla eğlendiklerinden dolayı Allah (c.c.) onların karşılığını cehennem ile vermiştir. Sonrada Allah (c.c.) Rasulune onların imanları ve mağfiret olunmalarının asla mümkün olmayacağını haber verip şöyle buyurmuştur:

“Şayet onlar için yetmiş defa istiğfar etsen.” Yani sen münafıklar için çokça dua ve istiğfar etsende Allah (c.c.) onları asla bağışlamayacaktır.

81- “Geri kalanlar sevindiler...”

Rasulullah'dan (s.a.v.) geri de kalan münafıklar sevindiler.

“Oturmalarıyla.”

Oturmakla.

“Rasululah'a muhalefet için.”

Ona muhalefet olsun diye.

“Dediler ki: Savaşa çıkmayın.”

Tebük'e Muhammed (s.a.v.) ile beraber gitmeyin.

“Bu sıcakta. De ki: Cehennemın ateşi daha sıcaktır” keşke bilselerdi.”

Keşke onlar yurtlarının orası olduğun anlasalardı.

82- “Az gülsünler artık.”

Dünyada. Çünkü dünya da onlarda son bulacaktır.

“Çok ağlasınlar.”

Hiç son bulmayacak olan cehennem ateşinde ağlamakla.

“Kazandıklarına ceza olarak.”

Dünyada nifaklarından dolayı.

83- “Eğer Allah seni (onlardan) döndürürse.”

Çevirirse.

“onlardan bir taifenin yanına.”

Yani Medine'de geri kalanların.

“Başka bir (savaşa) çıkmak için izin isterlerse.”

Seninle birlikte bir gazveye.

“De ki: “Siz benimle asla bir (gazaya) çıkmayacaksınız.”

Savaşlara.

“Benimle beraber düşmanda öldürmeyeceksiniz.”

Kitap ehlinden.

“Çünkü siz ilkinden oturmaya razı oldunuz.”

Tebük gelmeyip (oturmanızla).

“Artık siz geri kalanlarla beraber oturun.”

Kadınlarla, çocuklarla ve kötürüm olup savaşa gidemeyip, gidenlerden geri kalanlarla (beraber oturun). Sonra da Rasulullah (s.a.v.) onlara öldükeri vakit dua etmekten (rahmet okumaktan) ve kabirde (onlara) dua okuyup durmaktan nehyolundu.¹⁹

Allah (c.c.) şöyle buyurmuştur:

84- “onlardan ölen hiçbir kimsenin namazını asla kılma, kabrinin başında da durma...” ayeti.

85- “Malları da seni imrendirmesin.”

Bunun tefsiri geçmişti.²⁰

(19) Bu Abdullah b. Ubey hakkında nazil olmuştur. Bu hadisin nüzulu hakkında (bak): Buhari Cenaiz Feth’ul-Bari: 3/228; Müslim Münafıkların Sıfatları’nda rakam: 2774; Nesei Tefsir: 1/551; İbni Mace rakam: 1523

(20) Bak. Sayfa: 468.

86- “Allah’a iman edin, Rasulu ile birlikte cihad edin” diye bir süre indirildiği zaman içlerindeng üç yetirenler sizden izin isterler.”

Zengin olanlar ve güçleri yetenler senden gitmemek için izin isterler.

87- “Geri kalanlarla birlikte olmaya razı oldular.”

Evde kalıp gitmeyen kadınlarla birlikte.

“Kalplerine de mühür vuruldu.”

Nifak ile,

“Onlarda anlamazlar.”

Onlar imanı, gereksinimi olan kurallarını ve Allah’ın emrini anlamazlar.

90- “Özür beyan edenler geldi.”

Özür dilemeye geldiler. Nitekim onlar **“Bedevilerden”** olan bir kavim idiler. Rasulullah’a (s.a.v.) (cihada) gitmemek için özür dilediler ve Nebi’de (s.a.v.) onları affetti. Bu da Allah’ın (c.c.):

“Kendilerine izin verilsin diye” ayetidir.

Yani oturmak hususunda.

“Allah ve Rasulune yalan söyleyenler de oturup kaldılar.”

Nebi’sini (s.a.v.) tasdik etmeyip, müslümanlıklarını da istismar edip (münafıklıklarından) bahane uydurdular. Sonra da Allah (c.c.) özür sahiplerini zekredip şöyle buyurmuştur:

91- “Zayıflara yoktur.”

Yani, kötürümlere, yaşlılara ve acizlere.

“Hastalara ve harcayacak birşey bulamayan ve Allahv e Rasulune karşı samimi olmak şartıyla bir günah yoktur.”

Allahv e RAsulunu aldatma yoluna amellerini bulaştırmayanlar.

“İyilik edenlerin aleyhine bir yol yoktur.”

Ceza yolundan. Çünkü ihsanlı olmaları, bu yolu tıkamıştır.

“Allah, Gafurdur, Rahimdir.”

Bu hasletleri bulunduran kimselere.

92- “Birde sana, kendilerine binek temin etmen için gelen.”

Bu ayet yedi kişilik bir topluluk hakkında nazil olmuştur.²¹ Nitekim kendileri Rasulullah (s.a.v.)’dan binmeleri için binekler temin etmesini istemişlerdi. Kendileri de şöyle buyurmuştur: **“Size bir binek bulamıyorum.”** Bunun üzerine kendileri cihada gidemedikleri için şevkle ağlamış ve binek bulunamadığı içinde çok hüzünlenmişlerdi.

(21) Bunlar; Abdullah b. Muğaffel, Aiz b. Amr, Ulbe b. Zeyd, Ebu Leyla Abdurrahman b. Kab, Salim b. Umeyr, Urbab b. Sariye, Makal Mezni’dir. Bak; İbni Abdilber’in “Dürer” adlı sayfa: 239; Muhibir sayfa: 281; Ğurar et-Tibyan sayfa: 149.

94- “Sizlere özür beyan edeceklerdir.”

Batılca sözleriyle.

“Onlara geri döndüğünüz zaman.”

Bu gazadan.

“De ki: Özür dilemeyin biz sizlere kesinlikle inanmayız.”

Sizleri asla doğrulamayız.

“Allah bize sizlere dair haberler vermiştir.”

Allah (c.c.) bizlere sizin sırlarınızı ve içinde gizlenenleri haber vermiştir.

“Allah ve Rasulu sizin davranışlarınızı görecek.”

Nasıl boşladığınıza dair. Nifaktan dolayı tevbe mi ettiniz, yoksa nifaka devam mı ettiniz?” diye.

“Sonrada görüneni de görünmeyeni de bilen (Allah’a) döndürüleceksiniz.”

İçlerinizde bize gizli saklı olan şeyleri bilene.

“Yaptıklarınız da sizlere haber verecektir.”

Gizlediğiniz ve açığa vurduğunuz her şeyi sizlere haber verecektir.

95- “(Yanları) Döndüğünüzde Allah’a yemin edecekler.”

(Savaşta) Döndüğünüz vakit.

“onların yanına.”

Çıkmadıkları Tebuk savaşından.

“onlardan vazgeçmeniz için.”

Onları azarlamaktan vazgeçmeniz için.

“Sizlerde onlardan yüz çevirin.”

Onlarla selamı ve kelamı da bırakın.

“onlar birer murdardır.”

Onların amelleri çirkin olup şeytanın amellerindendir.

Sonra da Allah (c.c.) Esed ve Gatafan bedevileri hakkında şöyle inzal buyurmuştur:

92- “Bedeviler küfür ve nifak bakımından daha beterdır.”

Murdar ehlinden. Çünkü onlardan daha cefa verene katı olan yoktur.

“Daha layıktır.”

Daha öncelikli ve (hak sahibidir).

“Allah’ın indirdiklerinin sınırlarını bilmeye de...”

Helal ve haramdan.

93- “Bazı bedeviler de vardır ki infak ettiğini zorla ödenmiş bir borç sayar.”

Çünkü o bundan bir sevap unmamaktadır.

“Başınıza musibetler gelmesini bekler dururlar.”

Başınıza Nebi’nin (s.a.v.) ölümü gibi bir musibetin gelmesini beklerler.

“En kötü bela kendi başlarına olsun.”

Bela ve hüznün onların üzerine gelsin. Onlar Muhammed (s.a.v.) ve dini hakkında sadece kötülüğü isterler.

Sonrada Allah (c.c.) onlardan Müslüman olanlar hakkında şu ayeti indirmiştir:

99- “Bedevilerden öyleleri de vardır ki; Allah’a ve ahiret gününe iman eden, infak ettiğini Allah’a, yakınlarına... vesile edinir.”

Bununla Allahu Tealaya yakınlaşır.

“Peygamberin dualarına...”

Onun hayır ve bereket duasıyla. Dolayısıyla manada; onlar sadakası ve Allah’a (c.c.) Peygamberin duasıyla yakınlaşıyor;

“İyi bilin ki, bu, onlar için gerçekten bir yakınlıktır.”

Allah katından bir nur ve ikramdır.

100- “İleriye geçenler.”

Bedir savaşın katılmış olanlar.

“Muhacir ve Ensardan olanlar.”

Kendilerine Rasulun (s.a.v.) gelmesinden önce müslüman olanlar. İşte bu ileri geçenler bu iki fırkadandırılar.

“Peygambere (s.a.v.) ulaşmış bütün sahebelerdir” diyenlerde vardır. Çünkü onların hepsi Nebi (s.a.v.) görmek ve O’na sahabilik yapmakla bu ümmeti geçmiştir.

“Onlara güzellikle uyanlardan.”

Onlar hakkında güzel sözler söyleyip onların menheçlerine kıyamet gününe kadar tabi olanlar.

101- “Çevrenizdeki bedevilerden münafık olanlar vardır.”

Muzeyne, Cüheyne ve Ğafar kabileleri.

“Medine hinden de...”

Evs ve Hazreç vardır.

“onlar nifakı adet edinmişlerdir.”

Kendileri nifaka sarılmakta, başkalarını da engellemektedirler.

“Onları iki defa azaplandıracağız.”

Dünyada musibetlere ve hastalıklar veremekle ve kabir azabını yaşatmakla.

“Sonra da büyük bir azaba döndürüleceklerdir.”

O da cehennemde ebedi kalmaktır.

102- “Diğer bir kısmı da günahlarını itiraf ettiler.”

Savaşta gitmemekten dolayı.

“Onlar salih ameli karıştırmışlardır...”

Bu da, bundan önce Nebi (s.a.v.) ile birlikte cihadlarıdır.

“Başka bir kötü (amel) ile.”

Bu gazveye gitmeyip oturmaları ile.

“Umulur ki Allah”

Allah’tan bir gerekliliktir ki.

“Onların tevbelerini kabul eder. Muhakkak ki Allah (c.c.) Gafur’dur, Rahim’dir.”

Sonra da Allah (c.c.) onların tevbelerini kabul etti ve onları bağışladı. Onları: “Ya Rasulallah (s.a.v.)! İşte bunlar seninle gelemeyipte geride kalan mallarımızdır. Bunları bizden bir sadaka ve bizleri temizlemesi için alv e bizlere istiğfarda bulun” dediler. Bunun üzerine **“Ben sizin mallarınızdan almakla emrolundum”** diye buyurdular.²²

(22) Bu İbni Abbas’ın (rh.a.) görüşüdür. (Bak): İbni Cerir: 11/16. Ali b. Ebi Talha’nın rivayetinden. Bu İbni Abbas’tan gelen en saha yoldur. Ancak bunda bir kopukluk vardır. Çünkü Ali b. Ebi Talha İbni Abbas’tan (bunu) işitmemiştir. Bu hadisi Buhari Sahih’inde rivayet etmiştir.

Bunun Üzerine Allah (c.c.) şu ayeti inzal buyurdu:

103- “Onların mallarından sadaka al.”

Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v.) onların mallarından üçte birini aldı. Nitekim bu da onların isabet ettiği günahlarına kefaret olmuştur.

Çünkü ayette: **“Onları temizleyesin”** diye buyurulmuştur.

Bu sadakayla sen onların günahlarını temizleyip (arındırmış) olasın.

“ve arındırmış olasın”

Ey Muhammed (s.a.v.)! Sen bu sadaka ile onları münafıkların konumundan kaldırırsın,

“Onlara dua da et”

Onlar için dua et.

“Senin duan şüphesiz ki onlara huzur ve (güvendir).”

Şüphesiz ki senin duan onların nefislerine huzur verir. Öyleki Allah (c.c.) onların tevbelerini kabul etti.

“Allah Semî’dir.”

Sözlerini (işitendir).

“Bilendir.” Pişmanlıklarını bunların tevbesi ile ilgili ayet nazil olunca cihada gitmeyip tevbe de etmeyenler: “Bunlar dün bizimle beraberlerdi. Konuşmazlar ve oturmazlardı. Bunlara neler oldu?” dediler. İşte böylece Nebi (s.a.v.) Medine’ye döndükleri vakit müminlere münafıklarla konuşmayı ve onlarla oturmayı nehyetmiştir.

Ayetin geri kalan tefsiri de geçmişti.

104- “Onlar Allah’ın kullarından tevbeyi kabul etmekte, sadakaları alanın ancak kendisi olduğunu bilmediler mi?”

Onları kabul ettiğinin.

“Tevbeleri kabul eden ve rahim olanın yalnız Allah (c.c.) olduğunu (bilmediler mi?).”

Kendisine dönen kişiye karşı rahmetv e mağfiret ile dönen olduğunu.

105- “De ki: Hayti amel edin.”

Ey kullar topluluğmudan olan iyilik sahibi ve kötülük sahibi kişiler.

“Allah Rasulu ve müminler amellerinizi görecektir.”

Muhakkak ki Allah (c.c.) kardeşlerinin kalplerinde olan hayır ve şerden onlara bunu muttali kılacak, iyilik sahibini sevecek, kötülük sahibine de buğzedeceklerdir. Bunu da Allah (c.c.) onların kalplerine koymakla muttali kıldıracaktır. geri kalan ayetin tefsiri geçmişti.

106- “Diğer bir kısımda Allah’ın emrine bırakılmışlardır.”

Diğer kısımda haklarında neyin hüküm verildiği hususunda Allah’ın hüküm vermesine kalmışlardır. Bunlar Kab b. Malik, Hilal b. Umeyye ve Mucare b. Rabi’dir. Kendileri özürsüz bir şekilde savaştan geri kalmışlardır. Sonrada özür beyan etme hususunda itirazda da bulunmamışlardır. Tıpkı mallarını Nebi’ye (s.a.v.) tasadduk edenlerin yaptıkları gibi.Nebi’de (s.a.v.) onlardan elini çekti ve onlarla içli dışlı olmadı. Kendileri herkes tarafından soyutlanmıştı üstelik. Nihayet Allah’ın:

“Savaşta katılmayan üç kişiye gelince...” ayetleri nazil oldu.

“Allah onları ya azaba uğratacak.”

Onlara karşılık olarak ceza.

“ya da onların tevbelerini kabul edecektir.”

lütfuyla.

“Allah Alim’dir”

Onların kendisine ulaştığı hallerini.

“Hakimdir.”

Onlara takdir etmiş olduğu şeylerde.

107- “edinenlere gelince.”

Onlardan (münafıklardan) bazıları da bir mescid yapmışlardı. Münafıklardan on iki kişiydiler.²³ Kuba mescidine zarar vermek amacıyla bu mescidi ettiler. Ayette şöyle buyurmuştur:

“Zarar vermek ve inkar etmek.”

Nebi’yi (s.a.v.) ve getirdiklerini.

(23) Bunlar Hazzam b. Halid, Bahzeç Salebe b. Halib (ya da İbni Ebi Hatib)dır ki doğrusu da budur. Çünkü ilki Bedir’e katılanlardandır. Sonra Vedia b. Sabit, Muattib b. Kuşeyr, Abbad b. Hanif, Nebtel b. Haris, Bicad b. Avn, Ebu Ubeyde b. Ezar, Cariye b. Amir ve Zeyd ve Mücemmi’nin oğludur.

Bak: Tarif ve’l-İlam: 150; Garar et-Tıbyan: 150; Esbabı Nüzul: 299.

“Müminler arasında da tefrika çıkarmak için.”

Cemaatlarını ayrılığa sokmak için. Çünkü kendileri Mescidi Kuba’da cemaatle namaz kılıyorlardı. Onlar Mescidi Dİrari’da onlardan bazıları orada kılsın diye bina etmişlerdi. Bundan dolayı da onların ihtilafa girmelerine sebep olmuşlardır.

“Bekleme ve gözetlemek yeri olmak üzere.”

Beklemek için.

“Daha evvel Allahv e RAsulune savaş açmak isteyenlerin.”

Rahip olan Ebu Amir’in. Nitekim kendisi ŞAm’adg idip Rasululah’a (s.a.v.) karşı savaştacak bir orduyu getirmek istemişv e münafıklarada kendisi için bir mescidin inşa edilmesini istemiştir.

“..kastettik diye yemin edenler (vardır).”

Bina edilmesini.

“ancak”

yapmakla

“iyilikten (başka bir şeyi kastetmedik).”

Müslümanlara rıfatle yaklaşmak ve onlarla birg enişlik sağlamak. Onlar bu mescidi bina ettikleri vakit onlar Nebi’nin (s.a.v.) o mescide gelip namaz kıldırmasını istemişlerdi. Allah (c.c.) da O’nu (s.a.v.) nehyetti ve şöyle buyurdu:

108- “Onun içerisinde asla ebediyyen durma (ilkg ününden) temeli takva üzerine kurulan.”

Temeli (takva üzere) bina edilenve kaideleri de Allah’a (c.c.) itaate yükselen.

“ilk gününden beri”

Bina edilen, bina edilişi ortaya çıkan. Nitekim bu da RAsululah’ın (s.a.v.) mescididir. Bazıları da bunun MEscidi Kuba olduğunu söylemişlerdir.

“İçinde durmana daha layıktır.”

Namaz kılmak için.

“orada erkekler v ardır.”

Ensar.

“Tertemiz olmayı arzu eden.”

Arkalarını su ile yıkamaları. Nitekim istinca ederlerken taş kullandıktan sonra su ile yıkamak onların adetlerindendi.

“Muhakkak ki Allah temizlenenleri sever.”

Şirkv e nifaktan temizlenenleri.

109- “Binasını... kuran.”

Yani kurduğ ubinası.

“Allah korkusu ve takva üzere.”

Allah korkusu üzere, sevabını ummak ve rızasını istemek üzere olan.

“mi daha hayırlıdır? Yoksa binasını yıkılmaya yüz tutmuş kişi mi?”

Uçurumun kenarına gelmiş bir kimse gibidir.

“kendisiyle yuvarlanmış”

Binası yuvarlamaya vaki olmuş.

“cehennem ateşine.”

Bur bir benzetmedir. Manası ise; bu mescidin binası tıpkı cehennemden uçurumunda bulunanların uçurumdan aşağı düşmeleri gibidir.

Çünkü bunlar Allah'ın kerih gördüğü masiyet ve zararı olan fiillerdir.

110- “Kurdukları bina kalplerinde daimi bir kuşku kaynağı almaya devam edecektir.”

Kalplerinde bir şek olarak.

“Kalpleri parça parça olmadıkça.”

Ölümle manası ise; ölüme dek içlerinde ondan dolayı şüphe devam edecektir. Onlarda bina ettiklerinde iyilik sahibi olduklarını zannedeceklerdir.

“Allah Alim’dir.”

Mahlukatını (bilendir).

“Hakim’dir.”

Herkese kıldığı şeyler hakkında.

111- “Şüphesiz ki Allah müminlerin canlarını ve mallarını... satına lmiştir.” ayeti.

Bu ayet Akabe beyatında²⁴ Ensar'ın Rasulullah'a (s.a.v.) “Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmadan ona kulluk etmek vö kendileri için menettiklerini Rasulullah'a (s.a.v.) da menedecekleri hususunda beyate ttikleri vakit nazil olmuştur. Onlar:

“Ya Rasulallah! Bizler bunu (beyatı)yaparsak bizlere neler vardır?” dediler. Rasulullah'da (s.a.v.):

“Cennet” diye buyurdu. Onlar:

“Beyatımız faydalı oldu, bize kazanç temin etti, artık biz bunu asla bozmayız” dediler. Sonra da bu ayet nazil oldu:

“Allah müminlerin canlarını ve mallarını cennet karşılığında satın almıştır” ayetinin manası ise; bir mümin Allah yolunda öldürülünceye dek savaşırsa ve malınıda Allah yolunda kullanmışsa Allah'dan (c.c.) ahirette yaptığına karşılık olarak cenneti alır.

(24) Muhammed b. Kab el-Kurazi ve başkaları şöyle demiştir: “Abdullah b. Revaha Rasulullah'a (s.a.v.) şöyle dedi:

“Rabbin ve kendin için dilediğini şart koş” Nebi (s.a.v.):

“Rabbime hiçbirşeyi ortak koşmadan ibadet etmenizi, nefsim içinde siz kendi nefsinizi, malınızı neyden menederseniz beni de ondan menetmenizi şart koşuyorum.” diye buyurdu. Onlar:

“Eğer bunu yaparsak bizlere ne vardır?” dediler. Nebi (s.a.v.):

“Cennet” diye buyurdu. Onlar:

“Alışverişimiz faydalı oldu, bize kazanç temin etti, bizler asla dönmeyiz.” dediler. Sonra bu ayet indi:

“Şüphesiz ki Allah müminlerin canlarını ve mallarını cennet mukabilinde satın almıştır...” ayet.

İbni Cerir: 11/36; Müellif Esbab: 301.

Ayette şöyle buyurulmuştur:

“Bir vaad olarak.”

Allah onlara cenneti bir vaad kıldı.

“üzerine bir hak olarak.”

Bundan da asla dönmez.

“Tevrat'ta, İncil'de ve Kur'an'da.”

Şüphesiz ki Allah (c.c.) iki kitabında Muhammed'in (s.a.v.) ümmetinden canları ve malları ile savaşanlara cennetin satın aldığını açıklamıştır. tıpkı Kur'an'da açıkladığı gibi.

“Allahtan daha iyi kim ahdini yerine getirebilir?”

Allah'dan daha iyi vaadini gerçekleştirip yerine getiren kimse yoktur.

Sonra da Allah onları övüp şöyle buyurmuştur:

112- “Tevbe edenler.”

Şirkten tevbe eden kimseler.

“ibadet edenler.”

Allah'a ibadet etmeyi kendilerine vacip bilenler.

“Hamdedenler.”

Her halde Allah'a (hamdederler).

“Seyahat edenler.”

Oruç tutanlar.

“Rüku ve sücud edenler.”

Farzlarda.

“İyiliği emrederler.”

Allah’a farzlarına ve sınırlarına iman etmekle.

“Münkerden de nehyederler.”

Şirkten ve Allah’ın farzlarını yerine getirmemekten.

“Allah’ın hadlerini de korurlar.”

Allah’ın kendilerini farz kıldığı şeylerle amel ederler.

113- “Nebi için yoktur...” ayeti.

Bu ayet, Nebi’nin (s.a.v.) amcası Ebu Talib’e, babası ve annesine ve müslümanlarında müşrik olarak ölen babalarına istiğfar etmeleri sonucunazil olmuştur. Nitekim kendileri bundan dolayı nehyolunmuşlardır. Rasulullah (s.a.v.):

“İbrahim’in babası (Azere) istiğfarda bulunudğu gibi bende babama istiğfarda bulunacağım” demişti.25 Bunun üzerine Allah (c.c.) bunun nasıl mümkün olacağını açıklamış ve (nehyedip) şöyle buyurmuşlardır:

114- “İbrahim babasına ağfired dilemesi ancak O’na verdiğibir sözden dolayı idi.”

(25) Said b. Müseyyeb’den o da babasından şöyle demiştir: “Ebu Talib’in vefatı yaklaşınca Nebi (s.a.v.) amcasının yanına gitti. Ebu Cehil ve Abdullah b. Ebi Umeyye’de orada bulunmak taydılar. Nebi (s.a.v.):

“Ey Amca! La ilahe ilallah” de ki Allah’ın katında sana bununla bir vesile olayım” diye buyurdu. Ebu Cehil ve Abdullah b. Ebi Umeyye de ona:

“Sen Abdulmuttalib’in dininden mi döneceksin” dediler. Onlar bun udevamlıca tekrar edip durdular ve sonunda hep Abdulmuttalib’in dini üzere” diye bitiyorlardı. Bunun üzerine Nebi (s.a.v.):

“Muhakkak ki ben senin hakkında nehyolunmadığım (için) istiğfarda bulunacağım” diye buyurdu. Bunun üzerine: “Nebi’ye v emüminlere müşrik olan için istiğfarda bulunması doğru olmaz.” Ve “Şüphesiz ki sen sevdiğini hidayete sokamazsın” ayetleri nazil oldu.

Buhari Tefsir Feth’ul-Bari: 8/3431; Müslim İman: 24; Nesei Tefsir’inde: 1/562.

İslama girmesi ümidiyle ona babası için istiğfarda bulunmasını ve O’nun hakkında Allah’a (c.c.) istiğfarda bulunup (bu vesileyle) küfürden İslama dönebileceğini vaad etmişti. Bu da Allah’ın:

“Senin için Rabbimden istiğfarda bulunacağım”

(Meryem: 19/47)

ayetiyle ve:

“Şüphesiz senin için istiğfarda bulunacağım”

(Mümtehine: 60/4) zahirdir. Babası müşrik olarak ölünce ondan uzak

durdu ve istiğfar etmeyi bıraktı.

“Şüphesiz ki İbrahim çokça yalvaran.”

Çokça ağlayıp du aedendir.

“Halim’dir.”

Bir kişiyide sadece Allah (c.c.) için cezalandırır ae bir kişiyide Allah (c.c.) için sadece yardımda bulunur. Müşrikleri istiğfarda bulunmanın haram olduğu açıklanınca öncedeki istiğfarlarından dolayı sorumlu olmadıklarını belirtmiştir. Çünkü onlara bunun caiz olmadığını açıklamıştır. Şöyle buyurmuştur:

115- “Allah bir kavme hidayet verdikten sonra onları saptırmaz.”

Hidayet verdikten sonra onların kalplerine sapıklığı verecek değildir.

“Sakınacakları şeyleri kendilerine apaçık bildirmediğe.”

Şayet sakınmazlarsa o zaman onlar sapıklığa müstehak olabilir.

117- “Muhakkak ki Allah Nebi’sinin tevbesini kabul etti.”

Savaşa gitmemeleri için münafıklara izin vermesinden dolayı. Bu da Allah’ın (c.c.):

“Allah seni affetti...” ayetinde zikrolunmuştur.

“İçlerinde bir grubun darlık zamanında iken O’na tabi olan muhacir ve ensarın.”

Suyun, azığın ve durumun zorluğunda.

“Bir grubun gönülleri az kalsın eğrilmek üzere iken.”

Onlardan bazılarının savaştan çekilmek ya da isyan etmeyi içlerinde geçirmiş iken. Sonrada buna kavuştular.

“Sonra Allah (c.c.) onların tevbelerini kabul etti.”

Onları rızası ile yükseltti.

118- “geri bırakılan üç kişinin de...”

Yani onların da tevbesi kabul olundu. Yani isimlerini:

“Diğerleri de Allah’ın emrine bıkalmışlardır.”

(Tevbe: 9/106) ayetinde zikrettiğimiz kişiler.

“Öyleki yeryüzü onlara çok dar gelmişti.”

Çünkü kendileri herkes tarafından soyutlanmış, kimse onlarla konuşmuyor ve muamelede bulunmuyor.

“Vicdanları da kendilerin ısındıkça sıkılmıştı.”

İçlerinde hasıl olan tasadan dolayı.

“Ve sandılar ki.”

Anladılar ki.

“Allah’dan yine ondan başka sığınacak hiç bir yer olmadığını anlamışlardı.”

O’nun azabından sadece kendisinin koruyacağı.

“Sonra da tevbe etsinler diye onları tevbeye muvaffak kıldı.”

Tevbe etmek hususunda onlara bunu lütfetti ve onları bunda muvaffak kıldı.

119- “ey iman edenler!

Ehli Kitaptan.

“Allah’tan korkun.”

İtaat etmekle.

“Ve sadıklarla beraber olun.”

Muhammed (s.a.v.) ve ashabı ile.

Allah (c.c.) onlara, bunlarla birlikte savaşta, şiddette ve refahta bulunmalarını emretmiştir. Ayette şöyle buyurmuştur:

120- “Kendi nefislerini ona tercih etmeleri yaraşmaz.”

Onlar kendi nefisleri için, Rasululah (s.a.v.) sıcağa ve zorlukta iken kendileri rahatlık ve genişlikten razı olmazlar.

“İşte bu”

Savaşa gitmeyiştiki nehy.

“Onlara susuzluğu isabet etmeyişi.”

Bu da şiddetli susamadır.

“Yorgunluk”

Yorgunluktan bithaf olmuş.

“Açlık çekmeleri.”

Aç olacak.

“Bir yere ayak basmaları.”

Bir yerde durmamaları.

“Kafirleri kızdıracak bir şekilde.”

Onları öfkeliendirecek.

“Bir düşmana karşı zafere ulaşmaları karşılığında...”

Onları esir almak ya da öldürmekle ancak bu onlar için şAllah’a (c.c.) bir yakınlıktır.

121- “Onlar küçük, büyük ne infak ederlerse.”

Bir hurma ya da adaha büyüğü kadarda olsa.

“Her bir vadiyi aştıklarında.”

Yürümelerinde aştıkları (herbir vadiyi).

“Muhakkak bu onlara bir (sevap olarak) yazılmıştır.”

Onların izleri ve ayak adımları sonucu.

“Allah onları en güzel şekliyle mükafatlandırın.”

En güzeliyle.

“Yaptıklarından dolayı.”

Tebük gazvesine gitmeyenler ayıplandığı vakit.

Müslümanlar: “Allah’a yemin olsun ki bundan sonra asla bir gazveye ve seriyye eğitmemezliki tmeyeceğiz, ebediyete kadar. Nebi (s.a.v.) düşmana karşı seriyyelerin yapılmasını emredince müslümanların hepsi birden savaşa çıktılar. Rasulullah (Sad’ı da Medine’de tek başına bıraktılar. Bunun üzerine Allah (c.c.) şu ayeti inazil buyurdu:

122- “Müminlerin topluca (savaşa) çıkmaları gerekmez.”

Gazaya topluca gitmeleri.

“Onların her bir topluluğundan bir kesim de...”

Her kabile ve topluluktan sayvaşa gitmede (bazılar) kalmalı değil miydi?

“Dinde fakih olmak üzere.”

Kur’an’ı Sünneti ve hadleri -oturanlara- aktarması, öğretmesi.

“Kavimleri kendilerine (savaştan) geri döndükleri vakit onlara (anlatıp) sakındırmak için.”

Kur'an'dan indirileni onlara anlatmak ve onunla korkutmak için.

“umulur ki sakınırlar.”

Kur'an'ın hilafı ile amel etmesinler diye.

123- “Ey iman edenler! Kafirlerden size yakın olanları öldürünüz.”

Sizlerin yakınında olanları.

En yakında olanları öldürmekle emrolunmuşlardı. Yakın olanlarda Medine'den olan düşmanlarıdır.

“Sizlerde bir sertlik bulsunlar.”

Şiddet ve sertlik.

1243- “Bir sure indirildiği izamane çarlarından bazıları.”

Münafıklardan.

“Bu hanginizin imanını arttırdı?”

Bunu bazı münafıklar bazılarına dalga geçerek söylüyorlardı.

Allah (c.c.) şöyle buyurdu:

“*İman edenlere gelince daima onların imanını arttırmıştır.”

Doğrulayarak. Çünkü onlar her bir sürüneni inisiyle (imanları artmıştır).

“Ve onlar birbirleriyle müjdeleşirler.”

Surelerin inmesiyle sevinirler.

125- “Kalplerinde hastalık olanlara gelince.”

Şek ve nifak bulunanlara (gelince).

“Onların murdarlıklarına murdarlık katmış.”

Küfürler üzerine küfür katmış. Çünkü onlar her bir surede küfretmiş ve Allah'da küfürlerini arttırmıştır.

126- “Onlar görmüyorlar mı ki, onlar her yıl ya bir veya iki defa deneniyorlar.”

Ölümün tuzaklarından olan hastalık ve acılarla imtihan olunuyorlar.

“Sonra da tevbe de etmiyorlar.”

Nifaktan dolayı.

Müminin hastalıktan dolayı öğüt aldığı gibi onlar öğütde almazlar.

127- “Bir süre indirilince.”

Nitekim münafıkların kusur ve ayıplarını su üstüne vuran süre indiği vakit Nebi (s.a.v.) bunu onların üzerine okudu. Bu da onlara çok ağır gelmişti. Ve:

“Birbirlerine bakarlar.”

Onlar Rasulullah'ın (s.a.v.) yanından kaçmayı istiyorlar. Bazıları da bazısına:

“Siz bir kimse görüyor mu?” demiştir.

Ayağa kalktığınız vakit. Eğer onları kimse görmediği izaman mescitten çıkarlardı. Onları bazılarının gördüğünü bilseler, hutbesini bitirinceye dek yerlerine çakıp kalırlardı.

“Sonrada sıvışıp giderlerdi.”

Küfür ve yalanmalarına azmeder ve bir şekilde.

“Allah onların kalplerini ters çevirmiştir.”

Her türlü hidayet ve doğruluktan.

“Çünkü onlar anlamayan bir topluluktur.”

Yaptıklarına bir ceza olarak. Nitekim onlar Allah'ı, dinini ve onlara davet ettikleri şeyleri anlamayan kimselerdir.

128- “Nitekim içinizden öyle bir peygamber gelmiştir ki.”

Kendinizi tanıyıp anlamanız için İsmail'in (a.s.) oğullarından olan Araplardan.

“Sizin sıkıntıya uğramanız O'na pek ağır gelir.”

Sizin her sıkıntınız ve size isabet eden her zarar O'na (s.a.v.) ağır gelir.

“Sizlere çok düşkündür.”

Eğer iman etmişseniz. Bu, kafirlere ve O'na iman etmeyenlere bir hitaptır.

Sonra Allah (c.c.): **“Müminlere oldukça şefkatli ve merhametlidir.”**

129- “Eğer yüz çevirirlerse.”

İmandan yüz çevirirlerse.

Müşrikler ve münafıklar.

“De ki: Allah bana yeter.”

Allah (c.c.) yeter bana.

“Ondan başka ilah yoktur. O'na tevekkül ettim.”

O'na güvendim.

“O, ulu arş’ın Rabbi’dır.”

Bunu zikretmekle özgün kılmıştır. Çünkü bu Allah’ın (c.c.) yarattığı en büyük şeydir.

YUNUS SURESİ

(Mekke’de nazil olmuştur. 109 ayettir.)¹
Bismillahirramanirrahim

1- “Elif, lam, ra.”

Ben Allah’ım görürüm.²

“İşte bunlar apaçık ayetlerdir.”

Sana indirmiş olduğm bu ayetler Kur’an’ın ayetleridir.

“Hikmet dolu.”

İnsanlar arası hüküm verir.

2- “İnsan için midir?”

Mekke ehlinden.

“İçlerinden bir adama: “Vahy göndermemiz, şaşılacak bir şey (mi ki)?”

Nitekim onlar; “Allah bizlere peygamber bulamadıda Ebu Talib’in yetimini mi (Muhammed’i mi?) gönderdi?!” dediler.

“İnsanları uyar ve iman edenleri müjdele.”

Onu müjdeci ve uyarıcı olarak gönderdik.

“Rableri katından onlara muhakkak birkadem-i Sıdk olduğunu.”

Salih ameller olduğunu.

“O kafirler: “Şüphesiz ki bu...”

Kur’an’ı Kerim.

“Açıık bir sihirdir” dediler.”

3- “Şüphesiz ki sizin Rabbiniz.”

Bu Araf Suresinde tefsir edilmiştir.²⁹

(1) () arası zı ve za’dan ziyadedir.

(2) Bu İbni Abbas’ın görüşüdür.

İbni Cerir: 11/79; Bu hadiste Şureyh vardır ki kendisi doğru sözlüdür ancak çoğunlukla hata yapar. Aynı zamanda Ata b. Saib’de vardır ki kendisi de doğru sözlü bir ravidir. Ancak hadisleri karıştırma kusuru vardır. Hadis zayıftır.

(29) Bak. Sayfa: 397.

Ayette: “İşyeri lerli yerince yönetendir.” hükmedendir.

“Onun izni olmadıkça kimse şefaatchi olamaz.”

Bu ayet: “Putlarımız Allah katında bizim şefaaçlıremiz” diyenlere bir reddiyedir.

5- “Güneşi ılık saçıcı kılan O’dur.”

İlık saçan olarak.

“Ayı’da nur kılan.”

Nur sahibi (kılan).

“Ona takdir eden.”

O’nun için takdir kılan.

“Menziller.”

Ay günlerinin sayısını (hesap için).

“Allah bunları.”

Yani zikredilenleri.

“Sadece hak ile yaratmıştır.”

Adaletle.

O (c.c.) mahlukatına karşı adil olan olup, mahlukatını zulumle ve batılca yaratmamıştır.

“O ayetleri geniş genişa çıkar.”

Onları beyan eder.”

“Bilen bir kavim için.”

Bunlarla Allah’ın (c.c.) kudretini delilendirsinler diye.

7- “Muhakkak ki bize kavuşacaklarını ummayanlar.”

Öldükten sonra dirilmeden korkmayanlar.

“Ve dünya hayatından razı olanlar.”

ahirete bedel olarak.

“ve burasıyla tatmin olanlar.”

Ona bağlananlar.

“İşte onlar ayetlerimizden.”

Helal, haram ve kanunlardan indirdiklerimden.

“gafildirler.”

Ayette şöyle buyurmuştur:

9- “İman etmeleri sebebiyle Rabpleri onları doğru yola iletti.”

İman ettiklerinden dolayı onlara sevap verip cennetlere koydu.

10- “Davaları.”

Duaları.

“orada, Allah’ım seni (bütün noksan sıfatlardan) tenzih ederim sözüdür.”

Nitekim onlar, her canları bir şeyi istediği vakit: “Subhaneke Allahümme” derler ve istedikleri şeyde onlara gelirdi. Yiyecek bir şeyi istedikleri vakit de; “Elhamdülillahil Rabbil Alemin” derler.³⁰

(30) Bu İbni Cüreyc’in kavlidir. İbni Cerir: 11/89.

11, “eğer Allah, insanlara şerri de çabucak veriverseydi.” ayeti.

Bu ayet, kendisine, ehline ve çocuğuna dua edip, duasının kabul olunmayacağını ummayan bir kişi hakkında nazil olmuştur. Manada şöyledir: Onlara hayırdan icabetin nasıl hoşlarına gittiyse onlara şerdede çabucak verirdim.

“Elbette onların ecellerine hükmedilirdi.”

Ölürlerdi ve helak olmalarından boşanırlardı. Bu ayet; Nadr b. Haris’in:

“Ey Allah’ım! Eğer bu senin katından olan hak bir şey ise...”

(Enfal: 8/32)

Dediği vakit nazil olmuştur. Bu Allah’ın (c.c.):

“Bize kavuşmayı ummayanları azgınlıkları içinde bırakırız.”

Ba’s’dan (öldükten sonra dirilme)den korkmayan kafirler.

12- “İnsana dokunduğ uzaman...”

Yani kafiye **“zarar”** hastalık ve bela **“yani üzere iken bize dua eder.”** Yan yan yatmış iken.

“Ya da otururken veya ayakta iken... Ondan hastalık kalktığı vakitte geçer gider...”

Şükretmeyi terkedip azar.

“Sanki kendisine dokunan bir sıkıntı için bizi çağırmamış gibi...”

Bunda Allah’ın (c.c.) kendisini çağırdığını unutması ile. Ve Allah’ın ona yaptığı şeyi unutmasıyla.

“İşte böylece süslü gösterilir.”

Sıkıntı anında kafiye dua etmesi ve rahatlık zamanlarında yüz çevirmesi süslü gösterildiği gibi.

“Haddi aşanlara”

Amelleri. İşte bunlar puta tapmakla nefislerinde haddi aşmışlardır.

13- “Andolsun ki sizden önce de nesilleri helak ettik.”

Geçmiş ümmetlerin azabının aynısıyla Mekke’deki kafirleri de korkutmakla.

“iman etmeyecekler için.”

Küfürlerine bir karşılık olarak onların kalplerine Allah (c.c.) mühür vurmuştur.

“İşte biz böylece günahkarlar topluluğunu cezalandırırız.”

bizler önceden küfürleri dolayısıyla insanları helak ettiğimiz gibi Muhammed’i (s.a.v.) de yalanlayanları helak ederiz.

14- “Sonra sizi arkalarından yeryüzünde halifeler kıldık.”

Yani Mekke ehlini.

“Neler yaptığınızı görmek için.”

Amellerinizden haberdar olmak için.

15- “Onlara okunduğu vakit.”

O müşriklere.

“Apaçık ayetlerimiz, bizimle karşılaşmayı ummayanlar der ki:”

Dirilmeden korkmayanlar.

“Bundan başka bir Kur’an’ı getir bizem.”

İçinde ilahlarımızın kusurlarının bulunmadığı

“Ya da onu değiştir.”

Kendinden konuş ve o istemediğimiz de değildir.

“De ki: Onu kendimden değiştirmem benim için olacak bir şey değil.”

Onu benim değiştirmem asla mümkün olamaz.

“Ben ancak bana vahyolana tabi olurum.”

Allah'ın (c.c.) bana haber verdiğini sizlere haberv ermekle. Bunlar, Allah'ıtn katından getirdiklerimdir. Kendimden getirdiklerim ya da ondan değiştirdiklerim değildir.

16- “De ki: Allah dileseydi O’nu size okumazdım.”

Sizlere Kur'an'ı okumazdım.

“Ve onu size bildirmezdi.”

Allah onu size bildirmezdi.

“Ben bundan önce aranızda bir ömür geçirdim.”

Sizlere birşeyler anlatmak için aranızda kırk sene kaldım.

“Akletmez misiniz?”

Nitekim bu benim tarafımdan değildir (aklınızı kullanmaz mısınız?)”

17- “Allah’a iftira ederek yalan uyduran kişiden daha zalim kim vardır?”

Küfre giren bir zalimden daha zalim kim vardır? Yani; Ben Allah'a asla iftira atmam ve O'na yalanda nisbet etmem. Ancak siz O'na ortak koşarak bu cürümü işlediniz.

“Şüphesiz ki günahkarlar filah bulamaz.”

Allah'ın peygamberlerine iftira atan asla mutlu olamaz.

18- “Kendilerine zararda vermeyen Allah’dan başkasına kulluk ederler.”

O'na kulluk etmezlerse.

“Onlara faydada vermez.”

O'na şayet kulluk ederlerse.

“Bir de bunlar Allah katında bizim şefaatçilerimizdir derler.”

Dünyada maişetlerini düzenlemeye. Çünkü onlar öldükten sonra dirilmeyi kabul etmemektedirler.

“De ki: Siz Allah’a göklerde ve yerde bilmeyeceği bir şeyi mi veriyorsunuz?”

Allah'ın bir ortağı olduğunu mu haber veriyorsunuz? Yüce Allah semavatta ve yerde kendisinin ortağının olmadığını bildirmiştir.

Sonrada Allah (c.c.) onların iftiralarından kendisini tenzih kılıp şöyle buyurmuştur:

“Şüphesiz ki Allah onların ortak kıldıklarından münezzehtir.”

19- “İnsanlar ancak bir tek ümmetti.”

İbrahim'in (a.s.) ahdinden, Amr b. Luha'nın dini değiştirmesine dek.

“Sonra ayrılığa düştüler.”

Putlar edindiler.

“Eğer Rabbinden bir söz geçmiş olmasaydı.”

Kıyamete dek bu ümmetin azabının geciktirileceği ile ilgili

“Aralırnda hüküm verilmiş olurdu”

Azabın inmesiyle.

20- “Derler ki”

Mekke ehli.

“Şayet olmasa idi.”

Burada değil miydi manasındadır.

“Ona Rabbinden bir aeyt indirilmeli (değil miydi?)”

Asa ve peygamberlerin getirdikleri gibi.

“De ki: Gayb ancak Allah’ındır.”

Sizin gayb olan bir ayet indirilmeli değil miydi demeniz.

Gayb ancak Allah'ındır (c.c.). Gaybıda başkası, kendisi bunu niçin yaptığını da bilemez.

“bekleyin”

ayetin inmesini.

“Bendi sizlerle beraber beklemekteyim.”

21- “insanlara attırdığımız vakit.”

Mekke kafirlerine.

“bir rahmet”

Yağmur ve refahlı bir hayat.

“Kendilerine dokunan bir sıkıntıdan sonra.”

Fakirlik ve yoksulluktan sonra.

“onların, ayetlerimiz hakkında bir tuzakları olur.”

Yalanlayıcı sözleri belirir. Rahat bir yaşamları olduğu vakit büyüklendiler ve Allah'ın ayetlerini defetme girişiminde bulundular.

“De ki: Allah'ın karşılık vermesi daha çabuktur.”

intikam alması daha çabuktur. Kendilerine azabın gelip helak olmaları, onların Allah'ın ayetlerini reddetmelerindeki tuzaklarından daha çabuktur.

“Şüphesiz ki bizim Rasulümüz.”

Kiramen Katibin melekleri.

“Hiç şüphesiz kurduğumuz tuzakları yazıyorlar.”

ahirette (ateşte) karşılığını görmemiz için.

22- “O, sizi karada gezdirendir.”

Hayvanlarla ve bineklerle

“ve denizde”

Gemilerle.

“Hatta siz sefinelerde bulunduğunuz zaman.”

Gemilerde

“onları sürükleriz.”

Denizlerde gemileri içindeki insanlarla beraber akıtır, sürükler.

“Güzel bir rüzgar ile.”

İnce ve rahat (bir rüzgar havasıyla).

“ve sevindiler.”

Bu güzel ve ince rüzgarın esmesinden dolayı.

“(sonra)da bir fırtına gelip çatar.”

Şiddetli (bir fırtına).

“Onlara dalgalarda hücum eder.”

Bu da suyun hareketle dalgalar meydana getirmesidir.

“her taraftan”

Denizin.

“Kendilerinin çepeçevre kuşatıldıklarını zannettikleri.”

Helaka yaklaştıklarını sandılar.

“Dinde ihlâşlar olarak Allah'a dua ettiler.”

Şirki terkedip Rububiyeti sadece Allah'a halis kıldılar ve:

“Şayet bizleri bundan kurtaracak olursan.” dediler. Bu şiddetli fırtınadın.

“Şükredenlerden oluruz şüphesiz.”

Boyun eğen muvahhidlerden oluruz.

23- “Fakat onları kurtarınca hemen arkasından yeryüzünde haksız yere taşkınlıklarda bulunurlar.”

Fesatla, günahla ve karşı cüretlenmeleriyle.

“Ey insanlar.”

Mekke ehli.

“sizin taşkınlığınız ancak kendi alayhinedir.”

Birbirinezidir.

“Yapabileceğiniz, dünya hayatından faydalanmaktan ibarettir.”

Onların ulaşıpta elde ettikleri fesatçılık ve azgınlık, onların sadece dünya hayatındaki faydalanmalarından ibarettir.

“Sonrada dönüş yeriniz bizdir.”

24- “Dünya hatının misali.”

Bu yerdeki fani hayatı.

“Su gibidir”

Yağmur gibidir.

“Semadan indirdiğimizdir. SONra da ona karışmıştır.”

Bu yağmura bu sebeple (karışmıştır).

“Yeryüzünde insanların yiyeceği şeylerden...”

Bakla, dane ve meyvalardan.

“ve hayvanların yediği.”

Mer'alardan ve.

“Nihayet yeryüzü çeşit çeşit zineti takınp”

Zinetini ve güzelliğini.

“ve süslendiği”

Bitkileriyle.

“ve zannettiğide.”

Bu yerin (çiftçi) kişileri.

“Buna güç yetireceklerini.”

Bu hasat etmeye ve bunlardan fadyalanmaya.

“Bir sırada emriniz gelir.”

Azabınız.

“Bizlerde bunu yokmuş gibi kılarız.”

Orada bir şeyin bulunmaması ile.

“İhtiyacsızmış gibi.”

Dün yerinde bir şey yokmuş gibi (kılarız).

“işte böylece.”

Dünya hayatıda (geçici olarak) dünyayı gülistan yapmaya ve malı toplamaya sebeptir. Öyleki bu kişinin yanında çoğaldığı vakit. Kendisi bunun devamlı fayda vereceğini (zanneder) ancak buda onun ölümüne ya da onun ortaya çıkmasıyla helakına kadar gider.

“İşte böylece ayetleri tafsil olarak açıklarız.”

İşte böylece Allah (c.c.) dünya hayatının (boş olduğunu) misallendirmişv e böylecede Kur'an ayetlerini açıklamıştır.

“Tefekkür eden bir kavim için.”

Söz ve ahd gününde.

25- “allah dar-ı selama çağırır.”

Bu Rasulu göndermek ve delileri anlatmak suretiyle insanların ireceği cennet demektir.³²

(32) Nevvas b. Seman'dan şöyle demiştir: Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

“Allah (c.c.) sıratı mustakimi bir darbı misal vermiştir. Yolun iki omuzunda kapıları açık iki tane de sur bulunmaktadır. Kapılarda da surları vardır. Birisi yolun başında birside yolun üstünde şöyle nidar ederler: “Allah Dar-ı, Selama çağırır. Sıratı Mustakime'd e dilediğini iletir.” Yolun başında bulunan bu kapılar Allah'ın sınırlarıdır. Hiç kimsede Allah'ın gizlemesi ortaya çıkıncaya dek o sınırlara kimse vaki olamaz. O üstünde nida edende Allah'ın vaiz'i olan kimsedir.”

Tirmizi: 2859; Ahmed: 4/183; İbni Ebi Hatim Fatiha Tefsirinde: 33; Hakim: 1/73. Bunu Zehebi sahihlemiş ve de onaylamıştır. Senedi de Hasen'dir.

“Dilediğine de hidayetv erir”

Daveti herkese nasip eder ancak hidayeti dilediğine özgü kılar.

26- “İhsanda bulunanlara.”

“La ilahe illalh” diyenlere.

“Daha güzeli.”

Cennet.

“Ve bir ziyade.”

Allah'ın (c.c.) kerimo lan yüzüne bakmak.³³

(33) Bunu Buhari Sahih'inde rivayet etmiştir. Yunus Suresi tefsirinde. İbni Hacer şöyle demiştir. “abdullah b. Humeyd o da İkrime'den şöyle demiştir: “İhsan edenler” (ayeti hakkında): “La ilahe ilallah” diyenlerdir. “Hüsna” yani cennettir. “Ziyade” yani Allah'ın kerim olan yüzüne bakmaktır.”

Bu nitekim merfu gelen bir hadistede vardır. Bu Müslim ve Tirmizi'de geçmekte olup bunu zikretmiştir. Fethu'l-Bari: 8/347.

Ben de derim ki: “Müslim'in İman bölümünde rakam: 181 ve Tirmizi'nin Cennetin sıfatı bölümünde rakam: 2552 zikredilen hadisi aynı zamanda İbni Mace: 187; Nesei Tefsir bölümünde: 1/570 ve Haris b. Usame'nin Müsned'in de geçmektedir. Bak: Metalibu'l-Aliye: 3/342.

“Ne bürür”

kapılar.

“ ve ne de yüzlerine bir toz bulaşır.”

Üzüntüden dolayı bir siyahlık.

“ne de bir zillet”

Cehennem ehlinin isabet edeceği gibi.

Nitekim bu, Cennetliklerin Allah'ı (c.c.) gördükten sonra olacaktır.

27- “Günahlar kazanmış olanlara gelince.”

Şirki işlemiş olanlar (gelince).

“Bir günahın karşılığı.”

Yani onlara bir günahın cezası vardır.

“Benzeriyledir. Onları bir horluk kaplayacaktır.”

Onlara zelillik, kötülük ve rezillik isabet edecektir.

“onları Allah’dan (kurtaracak).”

Allah’ın azabından

“Kurtaracak.”

Onları bundan engelleyecek.

“bürümüş gibi”

Üzerini örtmüş gibi.

“parçalarının yüzlerini (örttüğü gibi)”

parça parça olarak.

“gecenin.”

Karanlığın (örttüğü gibi).

28- “O günde hepsini biraraya toplayacak.”

Onların hepsini toplayacağız. Kafirleri ve ilahlarını.

“Sonra da ortak koşanlara durun yerinizde deriz.”

Yerlerinizde durun kalın.

“Sizde Allah’a eş koştuklarınızda sonra da ayıracağız.”

Ayracağız ve böleceğiz.

“aralarını”

Müşriklerin ve ortaklarının arasını.

Aynı zamanda dünyad aolan yakınlıkları da burada kesilmiş olacak.

“onların ortakları der ki”

Bunlar putlardır.

“Siz bize tapmıyordunuz derler.”

İbadetlerini inkar ederler ve: “Bizler sizin bizlere tapdığınızı bilmiyorduk” derler. Bunları da böylece Allah konuşturuyor.

29- “Allah şahid olarak yeter.” ayeti.

Bu ortakların kelimidir. Onlar Allah bizim hakkımızda ilminde şahid olandır derler.

“Biz sizin (bize) tapmanızdan.”

Gafillerdik bile. Çünkü bizler ruhları olmayan cansız varlıklardır.

30- “Orada”

Bu vakitte.

“İmtihanını verecek.”

Haberi getirecek.

“Önceden neyi gönderdiyse herkes...”

Önceden işlediği hayır ve şerden.

“Hepsi gerçek mevlaları olan Allah’a döndürülmüş olacak.”

İşlerini yönetmeye malik olan ve onlara hakla karşılık veren.

“Kaybolup gidecektir.”

Zail olup yok oldu.

“Uydurmakta oldukları şeyler.”

Dünyada yalanlamaları.

31- “De ki: Size gökten ve yerden rızık veren kimdir?”

Semadan yağmuru ve yerden de bitkileri bitiren kimdir?

“Yahut o gözlere ve kulaklara malik olan kimdir?”

Onları sizlere kılan ve yaratan? Bu ayetin manası: Kim bunu yaratmaya maliktir? anlamında olmaktadır.

“ölüden diriye çıkaran.”

Kafirden mümini, yerdende bitkileri, nutfedende insanı... vb. gibi bu konudaki tersine açıklama olarak.

“diriden de ölüyü çıkaran kimdir? İşleri yerli yerince kim yönetiyor?”

Dünya ve ahiret işini.

“Allah diyeceklerdir.”

Yani bu şeyleri yaratan ve yapan Allah’tır.

Şayet onlar kendilerine delil geldikten sonra ikrar ederlerse o zaman:

“De ki: O zaman korkmaz mısınız?”

Allah’dan (c.c.) korkmaz mısınız? Allah’a (c.c.) hiçbir şeyi ortak koşmayınız.

32- “İşte gerçek Rabbiniz olan Allah budur.”

Bunun hepsi ve fiili hak olandır. Sizin bu kıldıklarınız O’nun ortağı asla olamaz.

“artık haktan sonra ne var?”

Allah’a kulluktan sonra.

“Sapıklıktan başka (ne var)?”

Yani şeytana kulluk.

“O halde nasıl olurda döndürülüyorsunuz?”

Allah yaette: “Sizlere rızık vermeyen, sizi yaşatmaya ve öldürmeye gücü yetmeyen (putlara) kulluk etmek hususunda akıllarınız nasıl olurda döndürülüyor?” demeyi kastetmektedir.

33- “İşte böyle.”

İşte

“gerçek”

doğru olmuştur.

“Rabbinin şu sözü.”

Şekavet ve kötülükle.

“fasık kimselerin üzerine.”

Küfürde gidip gelenlerin başına gelmiştir.

“Onlar şüphesiz ki iman etmezler.”

35- “De ki: Ortak koştuğunuzdan var mıdır?”

Yani ilahlarınızdan.

“hidayet verecek”

Gösterecek

“Hakkı”

İslam dinini.

“De ki: Allah hakka iletir.”

Hakka ulaştırır.

“Acaba hakka ileten mi (kendisine) uyulmaya daha layıktır. Yoksa hidayet bulmayıp.”

Hidayet veren Allah’tır. O hakka iletir. Hakk ehli mi onun emrine uymada daha layıktırlar yoksa hiç kimseyi hidayete sokmayan putlar mı?

“hidayet verilmedikçe”

iletilmedikçe. Nitekim bu -eğer hidayet verilse de- hidayet vermezler. Çünkü buradaki kelam eğer onlara hidayet verilse hidayet bulurlar. Çünkü onlar onu ilah edindiklerinde bununla tabir edip açıklamışlardır. Bilen kimseden tabir olup açıklandığı gibi.

“Ne oluyor size?”

Ne oluyor ki size putlara tapıyorsunuz? Buradaki söz tam olup eksik değildir.

“Nasıl hükmediyorsunuz?”

Sizler nasıl olurda Allah (c.c.) ile birlikte bir ortağın olduğunu söylüyor ve hükmediyorsunuz?

36- “onların çoğu tabi olmaz.”

Baş kesim olan amirler. Çünkü alt tabaka onların sözlerine uymaktadırlar.

“Ancak zanna (tabi olurlar)”

Putun ilah olduğunu zannederler.

“Şüphesiz ki zann haktan birşeyi ifade etmez.”

Zannetmek, kesinlik gibi değildir. Yani, zann ilimle aynı seviyeye gelemz.

“allah (c.c.) muhakkak ki yaptıklarınızı bilendir.”

Küfürlerinden.

37- “Bu Kur’an’ın Allah’dan başkası tarafından uydurulması olacak bir şey değildir.”

Bu ayet; Allah’ın (c.c.):

“Bize bu Kur’an’ın başkasını getirin.” (Yunus: 10/15) ayetindeki sözlerine bir cevaptır.

Allah (c.c.): **“Bu Kur’an Allah’dan başkası tarafından uydurulması olacak bir şey değildir. “Ancak doğrulamaktadır.”** (lakin bir tasdiktir).²

“Kendisinden öncekileri.

“Kitaplardan.

“Kitabı açıklamaktadır.”

Tafsilatlıdır.³ İman eden kimse için mükafat, isyan eden kimseyede.

(2) Parantezli bölüm kitabın aslında yoktur.

(3) Parantezli bölüm kitabın aslında yoktur.

“İçinde şüphe yoktur.”

Alemlerin Rabbi olan Allah’dan indirildiği hususunda hiçbir şüphe yoktur.

38- “Yoksa onlar: Kendinden uydurdu mu diyorlar.”

Yoksa onu Muhammed mi uydurdu diyorsunuz?

“De ki: Öyleyse O’nun benzeri bir sure getirin?”

Eğer o uydurmuş ise.

“Hatta çağırın.”

Güçleri yetiyorsa o zaman bunun benzerini getirmek hususunda yardımcılarınızı da (çağırın).

“Eğer doğru söyleyenler iseniz.”

Muhammed’in bunu kendisinden çıkardığını söylemenizle bu ayetinbin benzeri Bakara Suresinde vardır.

“Eğer şüphe içinde iseniz...”

Muhammed’in bunu kendisinden çıkardığını söylemenizle bu ayetin bir benzeri Bakara Suresinde vardır.

“Eğer şüphe içinde iseniz...” ayeti.³⁴

(34) Ayet şöyledir: **“Eğer kulumuza kısım kısım indirdiğimizden şüphe içindeyseniz, haydi sizde O’nun bir benzerini getirin. Allah’dan başka şahitlerimizi de çağırın, eğer doğru söyleyen kimseler iseniz.”** (Bakara: 2/23)

39- “Hayır onlar ilmini kavrayamadıkları şeyi yalanladılar.”

Yani Kur’an’da zikri geçen cenneti, ateşi dirilme ve kıyameti.

“ve te’vili”

Onlara kitapta belirtilenler gerçekte kendilerini tehdit ettiğ i azabı görmeden (alel acele yalanladılar).

“onlardan önce gelenlerde böyle yalanladılar.”

Öldükten sonra dirilmeyi ve kıyameti.

40- “aralarından.”

Mekke kafirlerinden.

“Ona inanan kimseler de var.”

Yani kendilerinin iman ettiğ i ibilinen bir kavim de vardır.

“Onlardan O’na iman etmeyenlerde var ve Rabbin elbetteki fesat çıkaranları bilir.”

Bununla yalancıları kastetmektedir. Bu onlara bir tehdittir.

41- “Eğer onlar seni yalanlarsa de ki: Benim yaptığım...” ayeti.

Bu ayet cihad ayeti ile neshedilmiştir.

42- “Onlardan sana kulak verenlerde vardır.”

Bu ayet istihza edenler hakkında nazil olmuştur. Nitekim kendileri dalga geçer ve yalanlar bir şekilde dinliyorlardı.

Allah (c.c.) şöyle buyurmuştur:

“Fakat sağırlara sen mi işittireceksin?”

Allah (c.c.), onların düşmanlıklarının şiddetinden dolayı sağırların konumuna düşüklerini belirtmiştir.

“Üstelik akıl da erdiremiyorlarsa.”

Bu durumlarıyla birde sağır ve cahil de olsalar.

Allah (c.c.), onların dinlemeleri kendilerine bir yarar asgılamadığı için onların sağır ve cahil konumuna düşüklerini haber vermiştir.

43- “aralarından sana bakanlar da vardır.”

Hoşuna gitmesiyle beraber faydasız bir bakışla.

“Fakat basiretten olmasa dahi körlere doğru yolu sen gösterebilir misin?”

Bu ayette; Allah (c.c.) onların kalplerin körleştirdiğ i için onların hidayeti göremediğ ini kastetmektedir.

44- “Muhakkak ki Allah hiçbir kimseye en ufak bir şey kadar dahi zulmetmez.”

Allah (c.c.) kötülük işleyenleri zikredince onlara kötülükleri miktarınca zulmetmeyeceğ ini zikretmiştir. Çünkü O mülkünde tasarruf edendir.

“Lakin insanlar kendi nefislerine zulmediyorlar.”

Günahları işlemekle.

45- “Onları haşredeceği¹ o günde sanki gündüzün sadece bir saati kadar eğlenmişler gibi...”

(1) “Nahşuruhum” diye okuyanlar; Hafs hariç bütün kurraların hepsidir.

Çünkü o “yehşuruhum” diye “ye” ile okunmuştur. İthaf: sayfa: 205.

Sanki gündüzün sadece bir saati kadar kabirlerinde ayrılmışlar gibi.

Kendileri doğruluğu üzerinde üşünmeden kıyamet ve dirilme konularında kendilerini tehdit ettiği azabı görmeden bu müddeti alelacele kısaltmak istediler.

“birbirlerini tanıyacaklar.”

Birbirlerini çirkin bir usrette tanıyacaklar. Çünkü onlardan her biri öbürüne: Beni sen saptırdın vb. diyecektir.

“Muhakkak ki zarara uğramışlardır.”

Cennetin sevabını alamamalarından dolayı.

“yalanlayanlar.”

Öldükten sonra dirilmeyi.

46- “onları vaad ettiğimizin bir kısmını sana göstersek...”

Bedir gününde imtihan olduklarından.

“Yahut senin ruhunu alsak da”

Bu taraftan.

“onların soracakları yer bizedir.

Yani onları ahirette azaplandıracağız.

“Hem Allah ne yaptıklarını görüp gözetendir.”

Seninle savaştıklarından ve seni yalanladıklarından dolayı onlara karşılık verilecektir. Ayetin manası ise; Eğer onlardan şimdi intikam alınmasa da ileride mutlaka alınacaktır.

47- “Her ümmetin bir peygamberi vardır.”

Kendilerine gönderilen.

“Rasulleri onlara gelince aralarında adaletle hükmedilir.”

Bu; O’nu (s.a.v.) yalanlayana bir helak ve O’na tabi olana bir kurtuluştur.

“onlara zulmedilmez.”

Doğrulayan kişinin sevabından eksiltilmez ve yalancıda yalanıyla karşılık görür.

48- “Vaad ne zaman derler.”

Kendilerine;

“Onları vaad ettiğimizin bir kısmını sana göstersek.”

(Yunus: 10/46) ayeti okunduğu zaman bunu derler. Onlar:

“Ey Muhammed! Bize vaad ettiğin azab ne zamandır?” derler. **“Eğer iseniz”** Sen Ey Muhammed ve sana doğru bir şekilde tabi olanlar.

49- “Deki: Allah’ın dilediğinden başka kendime ne bir zarar verebilirim ne de yarar.” ayeti. Araf suresinde iki ayetin tefsiridir bu.2

(2) Bak sayfa: 425.

Azabe reknedne geldiği ivakit bu sefer onlar Nebi’ye (s.a.v.):

50- “De ki: Gördünüz mü?”

Anladınız mı?

“Ya O’nun azabı geceleyin size gelse.”

Gece vakti.

“ya da gündüzün (gelse) yine bana o günahkarlar onun nesini acele isterler?”

Günahkarlar o azabın nesini acele isterler? Bu sorudaki soru edatı korkutmak ve ürkütmek manasındadır. Yani; sizin acelacele istediğiniz ve gelmesini istediğiniz şey ne kadar da büyük bir olay! Tıpkı senin birisine:

“Senin ne kabahatlar işlediğini gördün mü?” demen gibi

Nebi (s.a.v.) bunu onlara söylediği vakit, Onlar:

“Bizler senin azabını kabul etmiyoruz onu bizlere o zaman erkenden getirde (görelim)” dediler. Azab gelince de imana geldiler.

Allah (c.c.) bu konuda şöyle buyurmuştur:

51- “vuku bulduktan sonra.”

Sizlere geldi vakit.

“Ona iman edeceksiniz.”

İndikten sonra mı? Ancak sizden iman kabul edilmeyecektir. Sizlerde **“şimdi mi”** denilecek. Yani şimdi mi iman ediyorsunuz?

“Hani siz onun çabucak gelmesini istiyordunuz.”

Dünyada dalga geçerek.

53- “Senden haber almak isterler.”

Haber almak isterler.

“O gerçek midir diye?”

Bizlere kendisinden haber verdiği azab ve bas.

“De ki: Evet”

Evet

“Rabbim hakkı için.”

O azaban sizlerin üzerine inecektir.

“Sizler Allah’ı (c.c.) aciz bırakamazsınız.”

Öldükten sonra. Onlar küfürleriyle cezalandırılacaklardır.

45- “Zulmeden herkes şayet.”

Şirk koşan herkes şayet.

“Yeryüzünde herşeye sahip olsaydı elbette onu fidye olarakv erirdi.”

Azabın kendisinden gitmesi içinv erirdi.

“Gizlerler.”

Gizlerv e ketmederler.

“pişmanlıklarını.”

Alt tabakayı saptıran üst kesimler.

“aralarında hükmeverilir.”

alt tabaka ile üst tabaka arasında.

“adaletle.”

Adilce herkeste yaptığıyla karşılıkg örür.

55- “Bilin ki! Allah’ın vaadi haktır.”

Allah’ın dostlarına v e(düşmanlarına) vaad ettikleri.

“Lakin onların çoğunluğ bunu bilmezler.”

Müşriklerden.

56- “ey insanlar!”

Kureyş.

“Muhakkak ki size Rabbinizden bir öğüt geldi.”

Kur’an.

“Ve içlerinize bir şifa.”

Cehalet hastalığına karşı bir ilaç.

“ve hidayet”

Sapıklığın sakatlığını beyan eden.

“Müminlere bir rahmet.”

Muhammed’gin (s.a.v.) ashabına Allah’ın (c.c.) vermiş olduğu bir nimet.

58- “De ki: Allah’ın fazlıyla.”

İslam ile.

“Ve rahmetiyle.”

Kur’an’ıyla.

“Yalnız bunlarla.”

Fazlı ve rahmeti ile.

“Sevinsinler. Bu daha hayırlıdır.”

Allah’ın (c.c.) vermiş olduğuİslamv e Kur’an onların dünyada topladıklarından daha hayırlıdır.

59- “De ki:”

Mekke kafirlerine.

“Allah’ın indirdiği şeyleri gördünüz mü?”

SİZler için yarattı ve sizlere amede kıldı.

“Kendisinden bir kısmını haram ve helal yaptığınız rızıktan.”

Kendilerine Bahira¹ gibi helal olan şeyleri haram, leşg ibi haram olan şeyleri de kendilerine helal kılmaları gibi.

“De ki: Allah mı size izin verdi.”

Bu helal ve haram kılma konularında.

“Yoksa Allah’a (c.c.) mı iftira ediyorsunuz?”

60- “Allah’a (c.c.) karşı yalan uyduranlar kıyamet gününde ne zannederler?”

Kendileri Allah’a iftira attıkları halde o günde ne zannederler?

“Şüphesiz ki Allah (c.c.) insanlara lütufkardır.”

Ehli Mekke’ye diğer insanlardan ayrı Mekke’de bir emniyet ve haram (bölgesi) kılması ile onlara verdiği nimetle.

“Ancak onların çoğu şükretmez.”

Allah’ı teklemeyen ve O’na itaat etmeyenler.

(1) Bahira: Cahiliyye arapları deve beş defa doğruru beşincide dişi olursa kulağını yararak ondan bir defa istifade etmezlerdi. Haram sayarlardı. Buna Bahira denilir. (Mütercim)

61- “Bulunsan.”

Ey Muhammed (s.a.v.).

“Herhangi bir şeyde.”

Herhangi bir iş hususunda.

“ona dair okusan.”

Allah’a

“Kur’an’dan”

Sana indirilenden.

“Ve siz neler yaparsanız yapın.”

Senin ve ümmetinin yaptıklarından.

“Biz mutlaka üzerinize şahidiz.”

Yaptıklarınıza şahidiz.

“Sizler daldığınızda.”

aldığınızda.

“onda hiçbir şey gizli kalmaz.”

Gizli ya da uzak olmaz.

“Zerre ağırlığınca bir şey bile Rabbinden”

Zerrenin ağırlığı miktarınca da olsa.

“Hepsi mutlaka bu apaçık kitapta mevcuttur.”

Bu ayetle Allah (c.c.), bütün kainatları belirttiği gibi Levhi Mahfuz’u kastetmektedir.

62- “Bilin ki Allah’ın veli kulları.”

Allah’ın kendilerini hidayete sokmuş oldukları.

63- “İman edenler.”

Nebi’yi (s.a.v.) doğrulayanlar.

“Ve takvalı olanlar.”

Allah’ın (c.c.) önünde, makamlarında korkanlar.

64- “Onlara dünya hayatında müjde vardır.”

Ölüm zamanında melekler, onlara Allah’ın verdiği müjdeyi getirirler.

“ahirette de”

Allah’ın (c.c.) sevabını ve cennetini müjdelerler.

“Allah’ın (c.c.) sözlerinde asla değişiklik olmaz.”

Vaadlerinde dönmek olmaz.

65- “Onların sözleri seni üzmesin.”

Seni yalanlamaları.

“İzzet şüphesiz Allah’ındır.”

Kuvvet ve kudret Allah’ındır.

“Bütünıyla.”

O senin yardımcındır.

“O işitendir.”

Sözlerini işitendir.

“Bilendir.”

İçlerinde olanı bilendir. Onları da işledikleri konuları üzere karşılık verecektir.

66- “İyi bilin ki göklerde kim var, yerde kim varsa, şüphesiz Allah’ındır.”

Onlarada egemendir ve O onlar hakkında dilediğini yapandır.

“Allah’tan başkasına tapanlar daha Allah’a koştukları ortakalar uymuyorlar.”

Onlar hakikatte ortaklara tabi olmamaktadırlar. Çünkü onlar, bunları sadece ortak veşefaatçi olarak görmektedirler. Yani zannettikleri gibi değildir.

“onlar ancak zanna uyarlar.”

Onlar sadece ortak edindiklerin kendilerine şefaatçi olduklarını zannetmektedirler.

“ve ancak yalan söylerler.”

Olmayacak şeyleri söylerler.

67- “Geceliy içerisinde dinlenmeniz için gündüzü ise aydınlık olarak yaratan O’dur (c.c.).”

İhtiyaçlarınız ıgörmek için etrafı aydınlatan.

“İşte muhakkak ki bunda dinleyen bir kavim için ayetler vardır.”

İşitip itibar edeceksiniz.

78- “Allah evlat edindi dediler.”

Onlar: “Melekler Allah’ın kızlarıdır” dediler.

“O bundan münezzehtir.”

Dediklerinden O (c.c.) münezzehtir.

“O ihtiyaçsızdır.”

O’nun bir zevce ya da çocuk edinmesinden.

“elinizde buna dair hiçbir delil yoktur.”

Buna dair hiçbir hüccet sizde yoktur.

Ayette şöyle buyurmuştur:

70- “Dünyadaki meta.”

Sizlere dünyada sadece az bir müddet faydalanma vardır.

Ayette şöyle buyurulmuştur:

71- “Benim makamım sizleer büyük (ağır) geliyorsa şayet.”

Sizlerin içinde bekleyip kalmam sizlere ağır ve zor geliyorsa.

“ve Allah’ın ayetleriyle sizlere öğüt verişim (sizlere ağır eliyorsa).”

Allah’ın ikabını sizlere anlatmam ve bununla sizi kokutmam.

“ki ben ancak Allah’a tevekkül ederim.”

İstediğinizi yapınız.

Ayette şöyle buyurulmuştur:

“Haydi işinizi sıkı tutun,o rtaklarınızı da çağırın.”

Üzerinde toplanacağınız sağlam işde azimkar olun.

“ve ortaklarınız.”

Ortaklarınız ile beraber. Bunun manası için: “Ortaklarını yani ilahlarınız çağırın” da denmiştir.

“Sonra işiniz size hiçbir tasa vermesin.”

Dilediğiniz gibi temekkün kıldığınız bu işleriniz apaçık olsun bir kapalılık bulunmasın. Bu işini gizleyenv e çağa vurmayan gibi olmasın. Dilediğini yapması da takdir edilecek bir konu değildir.

“Sonra bana hükmünüzü uygulayın.”

Dilediğinizi yapın. Kerih gördükleriniz şeyleri bana gönderin.

“Mühlet verilmeksizin.”

Emrimi geciktirmeyin. Manası ise; boşuna bana karşı kuvvet ve ağırlık toplamayın. Çünkü sizler bana bir kötülük veremezsiniz. Çünkü benim bunları defdecek ilahım olan (Allah (c.c.)) vardır. İşte bunda Muhammed’in (s.a.v.) kalbine (kuvvet) takviyesi vardır. Çünkü O’nun kavmi ile olan yolu, kendisinden önceki peygamberlerin yolu gibidir.

73- “Eğer dönerseniz.”

İmandan yüz çevirirseniz.

“Ben sizden bir ücret istemedim.”

Bana vereceğiniz bir malı. Bu Nh’un (a.s.) kavmine söylediği sözlerdendir.

74- “Yine iman etmediler.”

Nebiilere ve Rasullere.

“O şeye.”

Nuh’un (a.s.) kavminin yalanladığı o şeye.

Kavminden gelen ilk kimselerin yalanladığı o şeye sonradan gelenler iman etmemişlerdir. Yüce Allah’da (c.c.) onların yalanlamalarından dolayı (denizde) boğduğunu bildirmiştir. Sonrada şöyle buyurmuştur:

“işte böyle”

Kalplerini mühürlediğimiz gibi.

“bizde haddi aşanların kalplerini mühürledik.”

Haktan batıla kayanların (kalplerini).

78- “Dediler ki: Sen, bizi döndürmek için mi geldin?”

Bizi döndürmen için mi?

“ataramızın üzerinde bulunduğumuzdan (döndürmek) ve büyüklük ikinizin olsun diye mi...?”

Krallık ve izzet.

“yeryüzünde”

Mısır diyarında.

81- “Allah onu boşa çıkaracaktır.”

Helak edecektir.

“Şüphesiz ki Allah fesad çıkaranların amelin idüzeltmez.”

Onlara faydalı kılmaz.

82- “Allah hakkı ortaya koyar.”

Geniş delillerle ortaya koyar.

“Kelimeleriyle.”

Vaadi ile.

83- “Musa”ya sadece kavminden bir zürriyet hariç kimse iman etmedi.”

İsrailoğullarından bir kısım hariç. Bunlar Yakup (a.s.)’ın oğullarından bir topluluktur.

“Bunlar Firavun’un ve ileri gelenlerinden korkuyorlardı.”

Başkalarından.

“kendilerini fitneye düşürmek için.”

Kendilerini bir işte ve konuda onları buna düşürüp dinlerinden döndürmek için.

“Firavun gerçekten yücelik taslayan biri idi.”

Yücelik taslayıp büyülenen.

“yeryüzünde”

Mısır diyarında.

“Ve şüphesiz ki israf edenlerden (haddi aşanlardandı).”

Kendisi bir kul iken Rabblik iddiasında bulunmuştu.

Ayette şöyle buyurulmuştur:

85- “Bizi o zalimler topluluğunun fitnesine uğratma!”

Onları bize açık olarak kılma. Yoksa bundan dolayı ikendilerinin bizden hayırlı olduğunu zanneder, bu seferde azgınlaştıkça azgınlaşırlar ve: “Şayet onlar hakk üzere olsalardı bizlere musallat olmazlardı” derler ve fitneye düşürürler.

87- “Biz Musa ve kardeşlerine vahyettik...” ayeti.

Musa (a.s.) Firavun’a gönderildiğin vakit, Firavun İsrailoğullarının bütün mescitlerinin yıkılmasını emretti ve namazları da orada kılmayı yasak etti. Onlara evlerinde kılmalarını emretti.

Onlarda Firavun’dan korktuklarından dolayı oralarda namaz kılmaya başladılar. Bu yüzden ayette:

“Musa’ya v ekardeşine kavminize hazırlayın.” buyurulmuştur. Yani onlar için edinin.

“Mısır’da evler (edinin).”

Onların devrinde.

“Onların evlerininide kibleye çevirin.”

Sizler korkudan emin olmanız için evlerinizde kibleye doğru namaz kılınız.

Ayette şöyle buyurulmuştur:

88- “Senin yolundan saptırsınlar diye mi?”

Bu malları onların sapmalarına birer sebep kılınmıştır. Çünkü onlar hakkı gizlediler ve iman hakkında da mütekebbir oldular.

“Rabbimiz mallarını yok et.”

Onları yok et ve onlardan bir süret dahi olsa kalmasın. Onların altın ve gümüşleri nakışlı, yazısız ve dümdüz taşlara dönüştüler. Nitekim diğer malları da böylece oluverdi.

“Kalplerini de mühürle.”

Kalplerine de mühür ver taki iman onların hiçbir yerine nüfuzda etmesin, içlerinde açılmasın.

89- “Buyurdu ki: İkinizinde duası kabul olundu.”

Nitekim Musa (a.s.) dua etti ve Harun’da “amin dedi.”¹

“o halde dosdoğru yürümeye devam edin.”

Risalet ve davette.

“Sakın bilmezlerin yoluna uymayın.”

Vaadimin hakikatını bilmeyenlerin yoluna uymayın ve benim hüküm hususunda acelece davranmayın.

Ayette şöyle buyurulmuştur:

90- “Hemen Firavun, askerleriyle beraber arkalarına düştü.”

Onlara kavuşmayı istediler.

“haddi aşarak.”

Haksız bir şekilde ele geçirmek için.

“düşmanca.”

Zulmederek.

“Nihayet boğulacağı vakit.”

Kendisen fayda vermeyen sözü telaffuz ettiğini Allah (c.c.) haber vermiştir.² Çünkü o ümet kesmiş ve fayda vermediğinede kabullenmişti. Kendisi de şöyle denmiştir:

(1) Bu İbni Cüreyc, İkrime, Muhammed b. Ka'b, Ebu Aliye ve başkalarının görüşüdür. (Bak) İbni Cerir Tefsiri: 11/161.

(2) İbni Abbas'dan (r.a.) Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

“Allah firavun'u boğduğu zaman kendisi: “İsrailoğullarının iman ettikleri ilahdan başka ilahın olmadığına inandım” dedi. Cibril Muhammed'e (c.c.) şöyle buyurdu:

“Ey Muhammed! Firavun'a rahmet gelmesin diye denizden çıkardığım çamuru nasıl ağzına soktuğumu ubir görseydin.”

Tirmizi Tefsir: 3107. Kendisi bu hadis için “Hasen, Garip, Sahihdir” demiştir. Ahmed: 1/240; İbni Cerir: 11/163'de sahih bir senedle rivayet etmiştir. Hakim: 2/340'da rivayet edip sahihlemiştir, Zehebi ve Tayalisi'de: 2618 muvafakat etmişlerdir.

“Şimdi (ümidi kesince) mi? Halbuki sen bundan önce isyan etmiş (idin).”

Şimdi mi iman ediyorsun ve tevbeye boş vuruyorsun? Allah (c.c.) Firavun'u boğunca İsrailoğullarından bazıları bu boğulmayı bilerek inkar ettiler ve:

“Onun boğulması imkansızdır” dediler. Bunun üzerine Allah (c.c.) Firavun'un cesedini suyun üzerine çıkartmış ve burada görmüşlerdir.

92- “Bugün senin... kurtaracağız.”

Boğduktan sonra denizden seni çıkaracağız.

“Bedenini”

Ruhsuz bedenini.

“Senden sonrakilere bir ayet olsun diye.”

Bir ibret olsun diye.

“insanlardan muhakkak ki çoğu.”

Mekke ehlini kastetmektedir.

“ayetlerimizden”

Onlardan istenilenlerden.

“gafillerdir.”

93- “Andolsun ki biz, İsrailoğullarını gerçekten çok güzel bir yere yerleştirdik.”

Kurayza ve Nadir kabilelerini güzel bir yere yerleştirdik. Yani övülmüş ve seçilmiş bir yer olan Medine ve Şam arası Yesrib bölgesine.

“Onları hoş ve temiz şeylerden rızıklandırdık.”

Hurma ağaçları ve meyvalardan: onlara birde rızkı genişlettik.

“anlaşmazlığa düşmediler.”

Nebi'yi (s.a.v.) doğrulamak hususunda. Nitekim o gönderilen bir Rasuldur.

“ilim onlara gelinceye dek.”

Bildikleri şeylerin hakikatı. Nitekim bu da Muhammed'e (as.a.v.) sıfatları ve şekliyle bilme, Kur'an-ı Kerim'ide bilip anlamaktır. Nitekim onlar O'nun (s.a.v.) zamanından ve peygamberliğinden haberdar olmuşlar ve iman etmişlerdir. Nebi (s.a.v.) gönderilince de O'nun hakkında ihtilafa girdiler ve çoğunluğu O'nu inkar etti.

94- “Sen şayet bir şüphe içindeysen.”

Bu ayet zahiren Nebi'yedir (s.a.v.). Lakin burada din hususunda şüpheye girenler hakkındadır. Ayette şöyle buyurulmuştur:

“Senden önce Kitabı okuyanlara sor.”

Kitap ehlinde iman edenlere sor. Abdullah b. Selam ve arkadaşları gibi Onlar MUhammed’in (s.a.v.) Peygamberliğini doğrulayıp buna şahit olmuşlardır. Kendileride Nebi’nin (s.a.v.) nübüvvetinden haberdar idiler. Bu ayetten geri kalan bölümü ise Nebi’ye (s.a.v.) hitaptır. Burada ise başkası murad edilmmişti.

96- “Doğrusu üzerlerine Rabbinin sözü hak olmuş bulunanlar...”

Onlara azab kelimesi vacip olmuştur.

97- “İman etmezler. Onlara her türlü ayet gelse.”

Nitekim onlar Nebi’ye (s.a.v.) iman edinceye dek ayetlerin gelmesini istemişlerdi. Bunun üzerine Allah’ı (c.c.).

“İman etmezler. Onlara her türlü ayet gelse bile acıklı azabı görecekları ona kadar.” diye buyurmuştur. Firavun’a (o gün) iman fayda vermediği gibi o gün onlarada fayda vermez.

98- “Şayet bir ülke (halkı) olsaydı ya!”

Hiçbir ülke yoktur ki.

“İman edipte imanı kendisine fayda sağlayan.”

Azab indiği vakitte.

“Yunus”un kavmi bunda müstesnadır. Onlar imane dince.”

Azabın indiği vakit.

“üzerlerinden dünya hayatındaki rüsvaylık azabı kaldırıp giderdik.”

Allah’ın kızıp, azap vermesini.

“Bir sürüye kadar faydalandırdık.”

Ecellerine kadar olan süreyi kastetmektedir. Nitekim onlar azabın yakınlığına delalet eden ayetleri görünce ihlaslıca tevbe ettiler, zulüm işlerini terkedip sadece Allah’a boyun eğdiler. Bu yüzden azab onlardan kaldırıldı.

99- “Eğer Rabbin dileyseydi yeryüzünde bulunanların hepsi elbette toptan iman ederlerdi.” ayeti.

Nebi (s.a.v.) bütün insanların toptan iman etmeleri için çok çabalardı. Yüce Allah da (c.c.) kendisine öncesinde Allah’ın saadet verdiğinin sadece iman edeceğini haber vermiştir.

Ayette şöyle buyurmuştur:

100- “Allah’ın (c.c.) izni olmadan hiçbir kimsenin iman etmesi mümkün değildir.

Ancak Allah’ın kaza ve kudretinde onun hakkında geçipte hüküm verilmişin.

“Rissi bırakır.”

Azabı.

“akletmeyenlerin üzerine”

Allah’ın (c.c.) emr ve nehyetmesindendir. Onlar Allah’a dua etmediler.

101- “De ki”

Sana ayetleri soran müşrikler.

“Bir bakın. Neler var?”

(Yani: Bunlardan daha büyük olarak)¹

(1) za’dan ziyadedir.

“Semavatta ve yeryüzünde.”

Allah’ın vahdaniyetine delalet eden ayetler ve ibretlerden. Dolayısı ile iyi bilin ki; bunların hepsi kendisinin hiçbir şeye, hiçbir şeyinde kendisine benzemediğini ve kendisinin yaratan olduğunu gerektirmektedir.

Sonra Allah (c.c.) gelen ayetlerin iman etmeyecek bir kimse için -Allah’ın geçen ilminde de olduğu gibi fayda vermeyeceğini- açıklamış ve şöyle buyurmuştur:

“Ayetler ve korkutmalar fayda vermez.”

Bütün korkutmalarda.

“iman etmeyen kimeslere.”

Allah (c.c.) korkutmaların bunlara fayda vermeyeceğini söylemiştir.

102- “Bekiliyorlar mı?”

Seni yalanlamalarından sonra beklememeleri gerekir.

“Kendilerinden önce geçmiş olanların günleri gibisinden başkasını mı?”

Allah’ın vaki kılmış olduğunu kendilerinden önce geçmiş kafir gibisini mi?

103- “Sonunda Biz Peygamberlerimizi ve iman edenleri kurtarıyoruz.”

Bu ayet; Allah’ın (c.c.) önceki ümmetlerdeki Rasullere ve O’nları doğrulayanlara kurtuluş vermesi ve kafirleri de azaplandırması ile ilgili verdiğibir haberdır.

“aynı şekilde”

Bu kurtarması gibi.

“Müminleri de kurtarmamız (haktır).”

Muhammed’i (s.a.v.) azabımdan kurtarmam.

104- “De ki: Ey insanlar!”

Mekke ehlini kastetmektedir.

“Dinim hususunda bir şüphe içindeyseniz.”

Yani getirdiklerim hakkında.

“Ben sizin Allah’dan başka taptıklarınıza tapmam.”

Dinimde şüphe etmenizden dolayı. Ben Allah’dan başkasına tapmam.

“Ben sadece sizleri öldürene taparım.”

Ruhlarınızı alan.

Bu ayette onlara bir tehdit vardır. Çünkü müşriklerin ölmesi onların azaba uğrama vaadlerinden biridir.

Ayette şöyle buyurmuştur:

105- “Ve yüzümü dine hanif olarak döndür.”

Yüzünü emrolunduğu tarafa çevirmeni doğru kıl.

106- “Sana Allah’dan başka fayda ve zarar vermeyen şeylere ibadet etme!”

Ne olursa olsun. Çünkü yararda zararda ancak Allah’tandır. Ayette sanki: “Allah’dan başka kimseye ibadet etme diye demiştir.

107- “Sana bir zararg else.”

Hastalık, fakirlik.

“Onu kaldırarak yoktur.”

Onu yok edecek.

“Ancak o (Allah) vardır.”

“Sana bir hayır dilerse.”

Sana hayır dilerse.

“Onun lütfunu geri çeverecek kimse yoktur.”

Sana verdiği rahatlığı ve nimeti geri çevirip engelleyecek kimse yoktur.

“O bunu verir.”

Zikredilenleri herkes için.

“kullarında dilediğine.”

108- “De ki: Ey insanlar!”

Mekke ehli.

“Sizlere hak geldi.”

Kur’an.

“Rabbinizden.”

Ve o Kur’an’da beyan ve şifada geldi.

“Her kim hidayete ererse.”

Sapıklıktan.

“O ancak kendi faydası için hidayet bulmuş olur.”

Ayette: Muhammed’i (s.a.v.) doğrulayanı kastetmektedir. Çünkü o ancak kendi faydası için hidayeti bulmuş ve ihate etmeye vesile olmuş olur.

“Her kimde saptırsa.”

O’nu (s.a.v.) yalanlamak ile.

“O da kendi zararı için sapıtmış olur.”

Ancak sapıtılmış olur. Sapıklığıda kendi zararına olmuş olur.

“Bende sizin üzerine vekil değilim.”

Sizler helak olunmaya dek helaktan koruyacak biriside değilim.

109- “Sana vahyolunana uy ve Allah hükmedinceye kadar sabret.”

Kılıç (savaş) ayeti bunu neshetmiştir.³⁵ Çünkü Allah müşrikleri öldürmeyi ve kitap ehlinen cizye almayı hükmetmiştir.

(35) Ebu Cafer en-Nuhhas “Nasih-Mensuh” adlı eserinde -sayfa: 210- şöyle demiştir: “İbni Zeyd’in mezhebine göre bu ayet mensuhtur. Ayette sadece onlara karşı sabretmesi neshedilmiştir. Devamla şöyle demiştir: Allah bu emirden sonra cihadı ve onlara karşı sert olmayı emretmiştir. Taberi Tefsir’inde: 11/178 ve “İda” -sayfa: 323-de geçmektedir.

HUD SURESİ

(123 (yüz yirmi üç) ayettir)
Bismillahirrahmanirrahim
(1) zı ve za'dan ziyadedir.

1- “Elif, lam, ra.”

Ben Allah'm, Rahman'ım.

“Kitap”

Bu kitap”

“ayetleri sağlamlaştırılmış.”

Nazmı hayrete düşüren, manaları çok güzeldir ve lafzıda sağlam ve güçlü olan.

“sonrada açıklanmış.”

Helal ve haramlardan ortaya çıkan bütün hükümler iv herkesin ihtiyacı olan şeyleri toplayıp açıklamıştır.

“Hakim olan Allah tarafından.”

mahlukatına karşı (hakim).

“Habir olan...”

Nebisini doğrulayandan ve yalanlayanadan hiçbir (haberdar) olandır.

2- “ibadet etmeyesiniz diye.”

Yani ayette geçen “ella” “bien” manasındadır. Takdirde şöyledir: Bu kitap, (bşkasına) ibadet etmeyesiniz diyer.

“Sadece Allah'a ibadet (edin).”

3- “ve”

Burada “bi” manasındadır.

“Bir de Rabbinizden mağfiret dileyiniz.”

Geçmiş günahlarınızdan dolayı.

“Sonrda O'na tevbe edin.”

Önceden olupda yaptığınız günahlardan dolayı.

“Siz güzel bir meta ile faydalandırsın.”

Sizlere rızık ve genişlik lütfetsin.

“belirli bir süreye kadar.”

Ölüme dek.

“ve her fazilet sahibine kendi lütfunu versin.”

Sevapları günahlarından çokça olan herkese fadlından yani cennetini versin. Nitekim bu Allah'ın (c.c.) fazlıdır.

“Şayet yüz çevirirlerse.”

İmandan yüz çevirirlerse.

“Ben sizin için büyük bir günün azabından korkarım.”

Bu kıyamet günüdür.

5- “Bilin ki göğüslerini dürüp бүkerler.”

Bu ayet; müşriklerden bir taifenin: “Bizler Muhammed'e (s.a.v.) karşı olan düşmanlığımız kapılarımızı kapatmak, yerlerimizi dürmek, elbiselerimizi örtmek ve içlerimizide saklamak suretiyle yapsak, Rabbimiz bunu nasıl bilir demeleri hakkında nazil olmuştur. Bunun üzerine Allah (c.c.) şöyle buyurmuştur:

“iyi bilin ki göğüslerini saklayıp aksini izhar ederler.”

Muhammed'e (s.a.v.) olan düşmanlıkların ıgöğüslerinde (içlerinde) saklayıp örter ve gizlerler.

“onları gizlediklerini.”

Onlar ıgizleyip Muhammed'e (s.a.v.) düşmanlıkları (içlerinde) bulundurmalarını.

“elbiselerini örtündükleri vakit.”

Elbiseleriyle giyinip örtündükleri vakit.

“onların gizlediklerini de açığa vurduklarını da bilir.”

Allah (c.c.) onların açığa vurduklarını bildiği gibi sırlarını da bildiğini haberv ermiştir.

“o, kalplerin özünde olanı çok iyi bilendir.”

Nefislerde olan hayır ve şerri çok iyi bilendir.

6- “Hiçbir dabbe.”

Bir canlı.

“Yeryüzünde yoktur ki yürüyüpte rızkı Allah’a ait olmasın.”

Ondan bir zorunluluk değil de O’ndan bir lütuf olarak.

“Onların durdukları yerleri bilir.”

Gidipde kaldıkları yerleri.

“Ve emanet edildikleri yerlerini de.”

Öldükleri yerleride (bilir).

“Bunların hepsi apaçık olan kitaptadır.”

Levhi Mahfuzu kastetmektedir. Ayetin manası ise; bunlar Allah’ın (c.c.) ilminde sabittir.

7- “Semavatı ve yeri altı günde yaratan O’dur.”

Bunun tefsirini Araf Suresinde¹ zikrettik.

(1) Bak. sayfa: 397.

“Onun arşıda suyun üzerinedir.”

Semavatı ve yeryüzünü yaratmadan önce.

“Sizleri imtihan etmek için.”

O bunlar ayetlerinden orad ayaptığın azemlerden haber almak için yaratmıştır. İyilik işleyenin iyiliğini kötülük işleyenini kötülüğünü görmesi için. Bu yüzden ayette:

“Hanginizin daha güzel bir amelde bulunacağını.” buyurmuştur. Hanginiz Allah’a (c.c.) daha itaatlı olacak diye.

“Şayet desen ki”

Allah’ın (c.c.) semavatı ve yeryüzünü yaratması ve kudretinibeyan etmesinden sonra kafirlere (desen ki):

“Şüphesiz ki: Ölümünden sonra muhakkak dirileceksiniz.”

Bunuda yalanlamakta ve:

“Bu ancak apaçık bir sihir olsa gerek” derler. Apaçık bir batıl ve tuzak.

8- “eğer zaba isayılı bir vakte kadar geciktirirsek.”

Bilinen bir ecele ve zamana kadar.

“Bunu alıkoyan nedir? derler.”

Onlar dalga geçerek ve yalan söyleyerek: “Bizden azabı engelleyen nedir?” derler. Allah (c.c.) da şöyle buyurmuştur:

“İyi bilin ki, bunlara azabın geleceği gün kendilerindeng eri döndürülecek değildir.”

Müslümanların kılıçlarını alıpda onların üzerine çeksen küfür helak oluncaya ve ihlas kelimesi de yücelinceye dek kılıcını onlardan çekipte kınına koymassın.

“kuşatacaktır.”

inecekve kaplayacaktır.

“onları”

Onlara ceza olarak.

“Alay etmekte olduklar ıseyde.”

Bu da azabve öldürmektir.

9- “insana tattırsak.”

Velid b. Muğire’ye.

“katımızdan bir rahmeti.”

Razkı.

“Sonrada bunu onun elinden alsak bu sefer kendisi ümidini kesmiş olur.”

Ümit kesmiş, ümitsiz olmuş olur.

“Nankörde (olur).”

Nimete nankörlükde eder. Kendisi şiddet anında ümitsiz olmakta Allah’ın rahmetinin genişliğinden de cahil bulunmaktadır.

10- “ve şayet kendisine... nimet tattırsak...” ayeti.

Manası; kendisi şiddetin halini unutup bu sefer böbürlenirve Allah’ın (c.c.) kendisine sarfettikleri nimetten dolayı hamdetmeyi de terkeder. ayette şöyle buyurmuştur:

“Kendisi kötülükler benden uzaklaşıp gitti der.”

Zarar ve fakirlik benden uzaklaştı der.

“Çünkü o şımarıktır ve böbürlenendir.”

Allah’ın (c.c.) kendisine verdiği genişlikiten dolayı bununla müminlere karşı böbürlenir.

Sonra da Allah (c.c.) müminleri zikredip şöyle buyurmuştur:

11- “Sabredenler hariç.”

Manası şiddetlere ve musibetlere sabredenler hariç.

“ve salih amel işleyenler.”

İyilik ve sıkıntı zamanlarında.

12- “Terketmek isteyecek misin...” ayeti.

müşrikler Allah’ın Rasulune (s.a.v.) şöyle dediler: “Bizlere içinde ilahlarımıza sövmülmeyen bir kitap getirirsen sana itaat edeceğiz.

Bazıları da: “Senin peygamberliğine ve doğruluğuna şahitlik eden bir melek sana indirilmeli değil miydi? Ya da senin ve sana uyanları zengin kılacak bir hazine verilmeli değil miydi dediler.

İşte bundan dolayı Nebi (s.a.v.) onların putlarına sövmeyi terketmeyi düşündü. Bunun üzerine Allah (c.c.):

“Sana vahyolunandan bir kısmını terketmek isteyecek misin?” ayetini inzal buyurdu.

Rabbinin emrinden senin üzerinde bulunduğu şeylerin bazısını onlar senden bunları zail etmek istedikleri vakit, senin vehime kapılman ve karıştırdıkları şeylerinde senin kalbinde tesir etmesi ne kadarda büyük bir mesele haline gedi.

“Ve bundan dolayı göğsün daralacak mı?”

Onların.

“Ona bir hazine indirilmeli yahut O’nunla beraber birde melek gönderilmeli değil miydi?” demelir sonucu göğüsleri daralacak mı?

Senin onları korkutman lazım. Onlara teklifler getirirsen sana gerekmez.

“Allah ise her şeye vekildir.”

Herşeyi koruyandır.

13- “Yoksa.. diyorlar mı?”

Bilakis diyorlar mı?

“O kendisi uydurdu.”

Kur’an’a iftira atarak, O’nun Nebi’nin (s.a.v.) kendisinden olduğunu ve böylece getirdiğini.

“De ki: Misli gibi.. on tane sure getirin.”

Belağat hususunda Kur’an’ın misli gibi.

“Uydurulmuş olarak.”

Zannettiklerinize göre.

“Allah’dan (c.c.) başka kime gücünüz yetiyorsa onları da çağırın.”

Bu muarız olan konu da yardımcı olmaları hususunda.

“Eğer doğru söyleyenler iseniz.”

Bunun iftira olduğunu söylemenizle.

14- “eğer bunun üzerine size cevapv ermezlerse.”

Yardıma çağırdıklarınız ize cevapv ermezlerse ve sizde muarızaya düşar olmuş iseniz o zaman sizlere bir delil ikame edilmiştir.

“Bilinki, demek o ancak Allah’ın (c.c.) ilmiyle”

İndirilmiştir. Allah mutlaka indirilişini iyi bilendir. indirilmenin O’ndan olduğun ubilendir.

“Artık müslüman oluyor musunuz?”

Emir manasında bir sorudur. Şu ayette olduğu gibi:

“Artık vaz geçtiniz değil mi?” (Maide: 5/91)

15- “Herkim dünya hayatını isterse...”

Kafirlerden bunu kim istiyorsa, nitetim bu da dirilmeye, sevaba ve azabada inanmaktadır.

“Onlara amellerini öderiz.”

Dünyada amellerinin karşılığını öderiz.

Yani kafirlerden iyi bir iş işleyen, mesala aç olan bir kişiyi doyurmaları, çıplak olanı giydirmeleri ve müslüman olan bir mazluma yardım etmeleri gibi bunlara karşılıkları dünyada verilecektir ve dünyada malları çoğalacaktır.

“Onlarda arada olarak.”

Dünyada.

“Zarara uğratılmazlar.”

Hakettikleri ecirleri ancak (dünyada) alır e bunlardan kısılmazda. Ancak ahirete gittiklerinde kendilerine (iman etmedikleri için) hüsrana azabı acilen gelir. Çünkü onlara ahirette bir iyilik yoktur. Ayette ise şöyle buyurulmuştur:

16- “İşte onlar ahirette ateşten başka bir şeyleri olmayacak kimselerdir.”.... ayeti.

17- “Böyle bir kimse... mi?”

Nebi (s.a.v.).

“Rabbinden apaçık bir delil üzere.”

Rabbinden bir beyan edici ki o da Kur'an'dır.

“Onu yine bir şahit takip eden.”

Bu da Cebrail'dir (a.s.).

“kendinden”

Allah'dan (c.c.). Ayette O'nun tabi olduğunu, teyid ettiğini ve şahit olduğunu kastetmiştir.

“kendinden önce”

Ve Kur'an'dan önce.

“Musa'nın kitabı.”

Tevrat'ı. O da (Nebi'yi (s.a.v.) tasdik etmek için okumuştur. Çünkü Musa (a.s.) O'nu (Muhammed'i (s.a.v.)) Tevrat'ta müjdelemişti. Tevrat'ı da Nebi'nin (s.a.v.) tasdik için okumuştur.

Ayette geçen **“Önderv e rahmet”** ayeti ise, Musa'nın kitabı kavmine bir önderv e rahmet idi. Ayetin takdiri ise “Bu sıfat ile bu sığata şahit olmayan kimse hiçbir olur mu?”dur. Buna zıd olanı konuyud azikretmeyi terketmiştir.

“Böyle olanlar O'na iman ederler.”

O'na kitap (ehlinden) iman edenlerden.

“artık bu gruplardan herkim onu tanımazsa.”

Bu kafir sınıflarından.

“Cehennem onların vaad edilen yeridir. Sakın bunda bir şüphe içerisinde olma.”

Bu vaadden.

“Bu Senin Rabbinden bir haktır. Lakin insanların çoğu buna iman etmezler.”

Ehli Mekke.

18- “Allah'a yalan uydurup iftira edenden daha zalim kim olabilir?”

O'nun bir oğlu ya da ortağı bulunduğunu zannedenlerden,

“Bunlar Rabblerine arzolunurlar.”

Kıyamet günü.

“Şahitlerde der ki:

“Bunlar Peygamberler, melekler ve müminlerdir.”

“İşte bunlar Rabblerine yalan atanlardır. İyi bilin ki Allah'ın (c.c.) laneti.”

Rahmetinden uzaklaşmak.

“Zalimlerin üzerindir.”

Müşriklerin.

19- “Onlar ki Allah'ın yolundan alıkoyarlar.”

Bu ayetin tefsiri geçmişti.¹

(1) Bak, sayfa: 395.

20- “Onlar yeryüzünde aciz bırakılabilecek değillerdir.”

Geçilecek değillerdir. Dünyada onlara azab vermemeziden bizi acizliğe düşüremezler. Ancak onların akibetlerini biz geciktiririz.

“Kendilerine Allah'dan başka hiçbir velileri de yoktur.”

Onları Allah'ın azabından engelleyen.

“Onlara azapları katkat verilecektir.”

Tabi olanları saptırdıkları için.

“Onların işitmeye güçleri yetmezdi.”

Çünkü ben onlarla iman arasında bir perde idim.

Onlarda hakkı işitmekten sağır olup onu dinlemezlerdi ve O'nlar haktan kör idiler. Onu görmüyorlar hidayette olunmamışlardı.

21- “İşte bunlar kendi kendilerine yazık edenlerdir.”

Cehenneme doğru gitmeleriyle.

“uydurmakta oldukları şeylerde önlerinden kaybolup gitti.”

Dünyada onların uydurdıkları batıl olup gitti ve onlara hiçbir fayda da vermedi.

22- “Şüphesiz.”

Hakikaten.

“Onlar Ahirette en çok zarara uğrayacak kimselerdir.

23- “İman edenler ve salih amel işleyenler taatve tevazu ile Rabblerine bağlananlar.”

Mutmain olup huzur bulanlar.

“Tevbe edenler” diye de denilmiştir.

24- “Bu iki zümrenin hali.”

Kafirlerin ve müslümanların zümresinin hali.

“Kör ve sağır.”

Bu kafirdir.

“görenv e işitenin haline benzer.”

Bu da mümindir.

“Örnek olarak ikiside hiç eşit olur mu?”

Yani misal verme de. Yani ikisi hiç birbirine benzer mi?

“Hala iyice düşünmez misiniz?”

Ey Mekke Ehli! Hala vaaz (öğüt) almaz mısınız?

25- “andolsun ki biz Nuh’u (a.s.) kavmine gönderdik.”

O da (onlara): “Ey kavmim! dedi.

“Ben sizlere apaçık bir uyarıcıyım.”

26- “Allah’dan başkasına ibadet etmeyin.”

Allah’ı tekleyip O’ndan başkasına ibadet etmemeniz için sizleri uyarıyorum.

“Ben sizin için korkuyorum.”

Küfrümüzden.

“Acıklı bir günün azabından.”

Acı verici.

27- “Bunun üzerine kavminden kafirlerin ileri gelenleri dedi ki:”

Bunlar üst kesim olan amirlerdir.

“Biz senin ancak bizim gibi bir beşer olduğun ugörüyoruz.”

Bizim gibi bize bir üstünlüğü bulunmayan insang ibi.

“Ve içimizden ancak ayak takımı kimselerin işin başından düşünmeden sana tabi olduklarını görüyoruz.”

Ayak takımı olan alt kısım insan grubu olarak. Kendileri şerefi ve malı olmayan kimseyi kastetmişlerdir.

“Sizin için.”

Nuh (a.s.) ve kavmini kastediyorlar.

“üzerimize bir üstünlük görmüyoruz.”

Bu onlardan bir yalanlamadır. çünkü üstünlüğün hepsi nübüvvettedir.

“Bilakis biz sizleri yalancı olarak sanıyoruz.”

Biz getirdiklerin Allah’dan (c.c.) değildir.

28- “De ki: Ey kavmim! Bana gösterin.”

Haber verin.

“Şayet ben Rabbinden apaçık bir delil üzerinde isem.”

Yakin ve Burhan üzerinde isem.

“Ve o, bana katından bir rahmet vermiş.”

Nübüvvet vermiş ise.

“Bunlarda sizlere gizli kalmış ise.”

Sizlere gizli olmuş ise.

Çünkü Allah (c.c.) sizin hakka inad etmenizden dolayı bunları bilmeyi sizlerden zorla almışv e bunların marifetlerini anlamaktanda menetmiştir.

“Onu sizlere zorla mı kabul ettireceğiz?”

Onları kabul etmeyi sizlere zorla mı kılacağız. Sizler kerih gördüğünüz vakit bunları bilmeyide sizlere mi zorlayacağız?

29- “Ey kavmim! Bunlara karşılık sizden istemiyorum.”

PEygamberlik tebliğinde.

“Bir mal (istemiyorum). Benim ecrimi vermek ancak Allah’a aittir. Ben müminleri kovacak da değilim.”

Nitekim Nebi’ye (s.a.v.) kafirler müminleri yanından kovması istemişv e bu olursa O’na bir sure için eşit olarak birlikte olmak için iman edeceklerini söylemişlerdir.

Bunun üzerine Nebi (s.a.v.): “Benim onları kovmam asla caiz değildir. Mutlaka onlar (müminler) Allah (c.c.) ile karşılaşacak ve imanlarıyla karşılık göreceklerdir. Allah’da (c.c.) onlara zulmeden ve O’nların haklarını küçük görenleri hesaba çekecektir.

Ayette de şöyle buyurulmuştur:

“Çünkü onlar Rabblerine kavuşacaklardır. Ne var ki ben sizi cahillik eden bir kavim görüyorum.”

Sizler (karfırlar) küfrettiğiniz onlar (müminler)de iman ettikleri için müminler sizden daha hayırlıdır.

30- “Ey kavmim! Allah’a karşı bana kim yardım edebilir?”

Allah’ın azabından kim engelleyebilir beni.

“Onları kovarsam?”

31- “Ben sizlere Allah’ın hazineleri yanımdadır demiyorum.”

Gaybın anahtarları. Bu ayet onların: “Bizler onlardang ördüklerimiz kadarıyla onlar senin zahiren tabi oluyorlar. Ancak onlar batinen senin tersinedirler” sözüne cevaptır. Rasulullah’da (s.a.v.) onlara cevap verip şöyle buyurmuştur:

“Ben sizlere Allah’ın hazineleri yanımdadır demiyorum.” Allah’ın gayb konuları.

“Ben gaybı da bilemem.”

İçerinizde gizlediğiniz bu bana gayb olan şeyleri de bilemem. Ben sadece onlardan bana zahir olan şeyleri bilirim.

“Ben bir meleğim de demiyorum.”

Bu ayet onların: “Biz seni sadece bizim gibi bir beşer biliyoruz” sözlerine ceaptır.

“Bununla beraber... hor gördüğü”

küçümsediği ve hakir gördüğü.

“gözlerinizin”

Müminlerin.

“Allah asla bir iyilik vermeyecektir de demiyorum. Allah (c.c.) nefislerinde olanı en iyi bilendir.”

İçinizde geçenleri. Ancak ben sizin içinizde geçen şeyleri bilemem.

“O takdirde ben şüphesiz zalimlerden olurum.”

Onlarda iman oluştuktan sonra ben onları eğer yalanlayıp kovacak olursam.

Ayette şöyle buyurulmuştur:

34- “Eğer Allah (c.c.) sizi saptırmak isterse.”

Sizde bulunan kötülükten dolayı sizleri saptırmakta ve kalplerinize sapıklığı koymaktadır.

“O Rabbinizdir.”

Yaratanız ve efendinizdir. O sizlerde dilediği tasarruf edendir.

35- “Yoksa derler mi?”

Bilakis diyorlar mı?

“Kendiliğinden uydurdu.”

Vahyiden getirdiklerinden ihtilaf ederk.

“Der ki: Eğer ben uydurduysam günahı bana aittir.”

Günahımın cezası.

“Ben şüphesiz sizin kazanmakta olduğunuz günahlardan beriyim.”

Küür ve yalanlamadan.

Ayette şöyle buyurulmuştur:

36- “Tasalanma öyleyse.”

Hüzünlenme ve tasalanma.

37- “Gözünüzün önünde gemiyi yap.”

Bizim görmemizle.

Bunun açıklaması şöyledir: Bizim seni gözetip seni kollamamız ve senden kötü şeyleri kaldırmamız.

“ve vahyimizle de (yap).”

Nitekim Nuh (a.s.) geminin nasıl yapıldığını bilmiyordu. Vahiy gelince yapışılını öğrendi.

“Bana bir şey söyleme.”

Bana müracat etme ve bana bir şeyi söyleme.

“Zulmedenler hakkında.”

Onların mühletlerinde ve azabın onlardan tehir edilmesinde.

Ayette şöyle buyurulmuştur:

38- “Eğer bizimle alay ederseniz.”

Geminin yapıldığını gördüklerinde.

“O zaman bizde sizlerle alay edeceğiz.”

Sizlere azab geleceği halde sizlerin bu tuhaf alayınıza şaşırıyoruz.

39- “artık kendisini rezil edecek azabın kime gelip çatacağını yakında bileceksiniz.”

Ençok hüsrana uğratabilecek olan akibeti yakında bileceksiniz.

40- “Emrimiz gelinceye dek.”

Onlara azap ve helak.

“Tandır kaynayınca.”

Suyla. Yani ekmeklerin pişirildiği tandır.³⁷ Nitekim bunlar Nuh’un (a.s.) alametlerindendi. Sonrada gemiye bindi.

(37) Müellifin tercih ettiği bu görüş güzel bir görüştür. Bunu Taberi’de tercih etmiş ve şöyle demiştir: “Bize göre “Tennur” sözünün en güzel açıklaması, bir kimsenin “içinde ekmeklerin pişirildiği itandır” demesidir. Çünkü bu arapların sözlerinde bilinen bir kullanımdır.” Sonrada ayette onların “Tandır kaynayınca”daki suyun kaynaması azabımızın yakınlaştığını ve bizimle kavmin arasında helakın geldiğini gösteren bir ayetin (işaretin) olduğunu söylemiştir.

(Bak) İbni Cerir Tefsiri: 12/40.

“Nuh’a dedik ki: İçine yükle.”

Geminin içine (bindir).

“Her iki çiftten.”

Her eşi olandan.

“İkisinden olarak”

Erkek ve dişiden.

“Aile efradını.”

Ehlini de gemiye bindir. Çocuğunu ve aileni.

“aleyhinde söz geçmiş olanlar hariç.”

Allah’ın (c.c.) ilminde kafir olarak boğulanlar hariç. Bunlar; karısı Vağile ve oğlu Kenan’dır.

“Ve iman edenler i(bindir).”

Seni doğrulayanları da bindir.

“Zaten onunla birlikte ancak çok az kimse iman etmişti.”

Seksen kişi iman etmişti.

41- “Dedi ki”

Nuh (a.s.), kendilerini gemiye bindirmesiyle emrolunduğu ukişiler ededi ki:

“Binin”

Yani sudan dolayı.

“Ona”

Gemiye binin.

“Suyun akması durması da Allah’ın adıyladır.”

Allah’ın (c.c.) ismiyle akar ve O’nun ismiyle durur. Nuh (a.s.) geminin akmasını istediği vakit “Bismillah” derdi ve gemi akıp giderdi. Geminin durmasını istediği vakitte “Bismillah” derdi ve gemi sabit olurdu. Yani duruverirdi.

“Şüphesiz ki Rabbim Ğafur’dur.”

Gemide bulunanlara.

“Rahimdir.”

Ve onlara merhamette eder.

42- “O, içindekilerle beraber dalgalar arasından akıp giderken.”

Mevc; mevcetin kelimesinin çoğuludur. Mevc: Dalga; suda gidip gelen akıntıdır.

“Dağlar gibi.”

Büyüklik bakımından.

“Nuh oğluna seslendi.”

Kenan’a seslendi. Nitekim kendisi kafir idi.

“Nuh ayrı bir yere çekilmiş.”

Geminin ayrı bir yerine, ondan uzak olan bir tarafında idi.

43- “o dedi ki: Ben bir dağa sığınacağım.”

Bir dağa (çıkıp) sığınacağım.

“Beni koruyacak.”

Engelleyecek.

“Sudan”

Boğulmamam için.

“Dedi ki:”

Nuh (a.s.).

“Bugün Allah’ın emrinden koruyacak hiçbir koruyucu yoktur.”

Allah’ın azabından engelleyecek kimse yoktur.

“Rahmet ettikleri hariç.”

Allah’ın merhamet ettikleri hariç. Çünkü onlar korunmuştur.

“aralarına girdi.”

Nuh’un oğlu ile dağlar arasına.

“dalagalar.”

Sudan yükselen o dalgalar (aralarına girdi).

44- “Ey arz suyunu yut denildi.”

Suyunu iç.

“Ve ey Sema sende tut denildi.”

Suyu indirme denildi.

“Su da kesildi.”

Suyun aksması durdu.

“iş olup bitti.”

Nuh kavmi helak oldu ve bundan dolayı yok oldular.

“ve oturdu.”

Gemi.

“Cudi (dağının) üzerine.”

Bu da Cezira’da bir dağdır.

“Denildi ki: Uzak olsunlar.”

Allah’ın (c.c.) rahmetinden.

“o zalimler toplulğu.”

Allah’tan başka ilah edinenler.

45- “Nuh Rabbine dua edip dedi ki: Rabbim Benim oğlum”

Kenan

“da şüphesiz benim aile halkımdandır. Senin vaadın ise elbette haktır.”

Beni ve ehlimi koruyacağın yani boğulmaktan kurtaracağın vaadi.

“Sen hükümv erenlerin en hakimisin.”

Adaletlilerin en adilisın.

46- “Buyurdu ki: Ey Nuh! O (oğlun) senin ailenden değildir.”

Koruyacaklarımı sana vaad ettiklerimin (arasından değildir).

“Çünkü onun (işlediği) salih amel değildir.”

Benim kurtarmamı istediği oğlun kafir olup, işlediği isalih amel değildir. Manasının: “oğlun salih amel işlemeyen kimsedir” de denilmiştir.

“öyleyse bilmediği birşeyi benden isteme.”

Nitekim Nuh (a.s.), oğlunun küfürde ısrar etmesine rağmen Allah’dan (c.c.) onun kurtarılmasını istemesinin mahzurlu olduğunu bilmiyordu. Yüce Allah’da (c.c.) O’na bunun mahzurlu olduğunu uhaberv erdi. Bu ayetin manasının: “öyleyse bana bilmediğini bir şeyi, bu meseley icaiz görere benden isteme”dir.

“Sana öğüt veriyorum.”

seni nehyediyorum.

“Cahillerden olmayasın diye.

“Günahkarlardan.

Nuh (a.s.) bu meselede, istemenin caiz olmadığını öğrendiği vakit Allah’dan özür diledi ve şöyle buyurdu:

47- “De ki: Rabbim ben, bilmediğim şeyi senden istemekten sana sığınırım. eğer sen beni bağışlamazsan.”

Cehaletimden dolayı.

“ve bana merhamet etmezsen o zaman ben en büyük hüsrana uğrayanlardan olurum.”

48- “Denildi ki: Ey Nuh! in...”

Gemiden yeryüzüne in.

“Selam ile.”

Selametre in. Selamla da in denilmiştir.

“Bizden olan (bir selametre) ve sana bereket olsun.”

Bundan dolayı kendisi Ebul Beşero lmuştur. (Yani Beşerin babası). Çünkü geri kalanların hepsi O’nun neslinden idiler.

“ve seninle beraber bulunun ümmetlere de (bereket olsun).”

Çocuklarından ve topluluklarından. Onlarda kıyamete dek mümin olan saadet ehlidir.

“Diğer ümmetlerde vardır ki biz onları faydalandıracağız.”

Dünyada. Kıyamet gününe dek zürriyetinden olan kafir ümmetleri.

49- “işte bu”

Sana haber verdiğim kıssa.

“Gayb haberlerindendir.”

Senden ve kavminden gayb olan haberlerdir.

“o halde sabret.”

Nuh’un (a.s.) kavmine karşı sabrettiğ gibi.

“Akibet hiç şüphesiz muttakilerindir.”

Sana ve kavmine olan zaferin en son emri. Tıpkı Nuh’un kavminden (iman edenlerin) olduğu gibi.

Ayette şöyle buyurulmuştur:

50- “Siz ancak yalan uyduranlarsınız.”

Sizler sadece putları ortak koştakla yalan söyleyenlersiniz.

Ayette şöyle buyurulmuştur:

52- “üzerinize gökten bol bol indirir.”

Çokça yağmur yağdırır.

“Gücünüze güç katsın.”

Malv e evlatlarla. Nitekim Allah (c.c.) tam üç sene üzerlerine yağmurı yağdırmadı. Kadınlarının da rihimlerini kısır kıldı. Bunun üzerine Hud (a.s.):

“Allah’ın (c.c.) sizerin beldelerine hayat vereceğine inanıyorsanız sizleri al ve çocuklarla rızıklandırır” diye buyurmuştur.

53- “Dediler ki”

Peygamberliğini inkar ederek.

“Sen bize apaçık bir belge getirmedi.”

Apaçık bir delil.

Ayette şöyle buyurulmuştur:

54- “çarpmış”

Sana isabet etmişv e dokunmuş.

“Bazı ilahlarımız kötü olarak.”

Delilikle ve senin aklını ifsat etmekle. Bunun ayıbıda senin acayip konuşmandan bize ulaşmaktadır.

“Dedi ki:”

Bu sırada Nebi (s.a.v.) dedi ki:

“Ben gerçekten Allah’ı (c.c.) şahit gösteriyorum. Sizde şahit olunki ben, sizin Allah’ı bırakıp O’na ortak koştüğunuz şeylerden uzağım.”

Eğer sizin yanınızda ki putlar beni yalanlayacaklarsa o zaman bende her zaman yalanladığım gibi bu sefer bunu arttıracacağım. Ayette şöyle buyurulmuştur:

55- “artık hepiniz bana tuzak kurun.”

Bana düşmanlık hususunda sizlerv e putlarınız bana karşı hile yapın.

“Bundan sonr aban bir mühlet de vermeyin.”

Geciktirmeyin.

Ayette şöyle buyurulmuştur:

56- “Hareket eden ne kadar canlı varsa hepsinin alnından tutan O’dur.”

Bunlar O’nun kabzetmesindedir. O (c.c.) kudretiyle dilediğini (istediği yere) ulaştırır.

“Benim Rabbim gerçekten dosdoğru bir yol üzeredir.”

Allah’ın (c.c.) ben igönderdiğ din dosdoğrudur.

57- “Şayet yüz çevirerseniz.”

Ayetteki “yüz çevirerseniz”in manası; sizi çağırdığım imandan yüz çevirip O’na yönelmezsenizdir.

“işte ben size benimle gönderileni tebliğ ettim.”

Tebliğ etmemle sizlere hüccetler (deliller) sabit olmuş oldu.

“Rabbim sizin yerinize başka bir kavim getirir.”

Sizden O'na karşı daha itatkar bir kavim getirir.

“Ve siz O’na zarar veremezsiniz.”

Yüz çevirmenizle.

“Hiçbir şeyi.”

Sadece kendi nefislerinize zarar vermiş olursunuz.

“Şüphesiz ki Rabbim herşey üzerine.”

Kulların işleri üzerine.

“gözetleyicidir.”

Ta ki o ameller üzerinden sizlere karşılık verir.

58- “emrimiz gelince.”

Ad kavminin helakı.

“Hud’u da, beraberlerindeki müminleri de rahmetimizle.”

Onları imana erıştirmemiz ve küfürden korumamızla (kurtuluşa) erdirdik.

“Onları çok ağır bir azaptan kurtardık.”

Kafirlere verilen azaptan.

59-“işte Ad kavmi!

Ad kabilesi.

“Rablerinin ayetlerini bile bile inkar ettiler.”

Yalanlayıp onları ikrar da etmediler.

“Rasullerine asi oldular.”

Hud’a (a.s.). Çünkü her kim bir Rasule inanmaz ya da O’nu yalanlarsa bütün Rasulleri yalanlamış demektir.

“Her inatçı zorbanın emri ardınca gittiler.”

Alt tabaka öndero lan büyüklere tabi oldular. ayette geçen Anid (inatçı) ise; sana karşı ihtilaf edip muarız çıkandır.

60- “Bu dünyada da onlara lanet, arkalarından yetiştirildi.”

Onlara yetişen ve onlarla insiraf eden lanet arkalarından yetiştirildi.

“Kıyamet gününde”

Kıyamet gününde de. Şöyle buyurduğu gibi:

“Dünya ve ahirette lanete uğrarlar.” (Nur: 4/23)

“Haberiniz olsun ki ad kavbi Rabblarını inkar ettiler.”

“Bi rabbihim” de denilmiştir. (Yani Rabblarını inkar ettiler). Aynı zamanda “Rabblarının nimetin iinkar ettiler” de denilmiştir.

“Bilinki Ad uzak oldu.”

Allah’ın (c.c.) rahmetinden uzak oldu.

Ayette şöyle buyurulmuştur:

61- “o, sizi yaratandır.”

Yaratıp kılandır.

“yeryüzünden”

Adem’den. Nitekim Adem’de yeryüzünün toprağıdan yaratılmıştır.

“ve O sizi orada ömür boyu yaşattı.”

Orada devamlı ömür geçirmeniz için yaşattı.

62- “Ey Salih, sen bundan evvel aramızda ümit beslenen bir kimseydin.”

Nitekim Salih (a.s.) onların (şirk olan) dinlerinden yüz çevirmiş ve putlarını da reddetmiştir. Onlarda Salih’i (a.s.) kendi aşiretlerin dinlerine dönmelerini ummuşlardı. Salih’in (a.s.) onları Allah’a (c.c.) davet ettiği iortaya çıkınca bunlar kendi ümitlerinin kesildiğini anladılar.

Ayette şöyle buyurulmuştur:

“Şüphedeyiz.”

Şüphenin içindeyiz.

63- “Dedi ki: Ey kavimim!... ne dersiniz?” ayeti.

Beni Allah’dan (c.c.) koruyacak olan kimdir? Rabbimden gelen bir beyyine ve nimetten sonra ben şayet O’na isyan edersem O’nun (c.c.) azabından beni kim kurtarabilir?

“Halbuki sizin bana zarardan başka bir katlanız olmaz.”

Babalarınızın putlarına tapmasına delilendirmekle bana bir katkınız olmaz. (Onlar şöyle dediler):

“Sen yoksa bizim babalarımızın taptıklarına ibadet etmemizden mi nehyediyorsun?”¹ Sadece sizlere hüsranlılık hususuna nisbetimle.”

(1) Bu surenin 62. ayeti.

Yani; sizler her itiraz ettiğiniz bir şeyden dolayı bu sizin hüsranlılığınızı artırır. Ayetin manasına şöyle de denmiştir: Eğer sizler (bana) yardımcı olacak iseniz zarardan başka bir katkınız olmaz.

Ayette geçen tahsir (hüsrân)’ın manası ise; hayırdan uzaklaşmak ve saptırmaktır.

Ayette şöyle buyurulmuştur:

65- “Uyurdunuzda... yaşayın.”

Beldelerinizde yaşayın.

“üç gün (yaşayın).Bu bir vaaddir.”

Azabıng elmesi.

“yalanı olmayan.”

(Yalanı bulunmayan)¹

(1) Parantez arasındaki kitabın asıl nüshasında yoktur. Bu geri kalanlarda mevcuttur.

Ayette şöyle buyurulmuştur:

66- “o günün rüsvaylığından.”

Kavimleri helak eden azabdan,o nlara gerekil olan rüsvaylıktan kurtardık. Utanç da onlarda bir belirti olarak geri kaldı. Ayette geçen “vav” **“ve... den”** Hazv olmuş bir kelimeye (atfı) nusuktur. Bu da azaptır.

67- “o zulmedenleri ise korkunç bir ses yakaladı.”

Çarşamba günü olunca kendilerine semadan bir ses geliverdi. Nitekim bu seste, her ses çıkaranın ve yeryüzünden sesler çıkaranın sesleri bulunmaktadır. Bundan dolayıda onların kalpleri (korkudan) darmadağın oldu.

69- “Şüphesiz ki Rasullerimiz geldi.”

Gönderilen melekler.

“İbrahim’e.”

Misafir suretinde İbrahim’e (a.s.) geldiler.

“Müjde ile.”

Çocuk müjde ederek.

“Selam dediler.”

Selam söylediler.

“O da selam dedi.”

Üzerinize olsun selam.

“Ve vakit geçirmeden kızartılmış bir buzağıyı getirdi.”

Kızartılmış olarak.

70- “ellerinin buna uzanmadığını görünce.”

Buzağıya uzanmadığını.

“onlardan çekindi.”

Onlardan çekinmeye başladı.

“Kalbine de bir korku girdi.”

Onlardan kalbine bir korku büründü. Kendileri ellerini yemeğe uzatmayınca bir bela (musibet) için gelip gelmediklerinden emin değildi. Melekler, yüzünde korku ifadesini görünce.

“Dediler ki: Korkma. Bizler Lut kavmi için gönderildik.”

azab vermek için.

71- “Onun hanımı da.”

Sara.

“ayakta idi.”

Gelen elçileri dinler bir vaziyette perdenin arkasında idi.

“Güldü.”

Kendisi elçilerin: “Biz Lut kavmi için gönderildik” dedikleri vakit emniyetten dolayı sevinçle (güldü). Çünkü kendisi de İbrahim’in (a.s.) korktuğu gibi korkmuştu.

Kendisine: “ey gülen kadın! Bir çocuk doğuracaksın” denildi. Bu yüzden ayette şöyle buyurmuştur:

“Bizde O’na İshak’ı ve İshak’ın ardından.”

Yani sonrasında.

“(Onun oğlu) Yakub’u müjdeledik.”

(Allah’’ın selamı üzerlerine olsun). Elçiler Sara’nın oğlunun oğlunu görmesine dek hayat sürmesi için O’nu müjdelemişlerdir.

72- “De ki: Vay halime! Ben kocamış bir kadın iken çocuk mu doğuracak mıyım?”

Kendisi yetmiş yedi yaşında idi.

“Şu eşimde ihtiyar iken.”

Kendiside yüz (on iki)¹ yaşında idi.

(1) Parantez arası zı’dan ziyadedir.

“Doğrusu bu”

Benim ve kocamın yaşlılığına rağmen benim doğurmam ile ilgili (söyledikleriniz).

“Pek şaşılacak birşey.”

Acayip bir konudur.

73- “Dediler ki: Allah’ın (c.c.) işine mi şaşırıyorsun?”

Allah’ın kaza ve kudretine mi?

“Allah’ın rahmeti ve bereketi üzerine olsun ey ev halkı!”

İbrahim’in (a.s.) ev halkı! Nitekim bu bereketten İbrahim’in (a.s.) torunları oluşmuştur. Bütün Nebiler İbrahi ve Sara’dan olmuştur. Bu meleklerin onlara yaptığı bir duad’dır.

Ayette şöyle buyurulmuştur:

“O Hamid’dir.”

Her türlü övgüye fiillerinde layık olandır.

“Mecid’dir.”

Verim olup cömert olandır.

74- “İbrahim’den korku gidince.”

Korkusu.

“Kendisine de müjde gelince.”

Çocuk müjdesi.

“Bizimle tartışmaya girdi.”

Rasullerimiz (melekler) ile tartışmaya koyuldu, yöneldi.

“Lut kavmi hakkında.”

Nitekim Onlar İbrahim’e (a.s.):

“‘Bizler bu köy halkını şüphesiz helak edeceğiz’ dediler.”

(Ankebut: 29/31)

İbrahim’de (a.s.) onlara:

“Eğer onların içinde elli tane müslümanda bulursa helak eder misiniz?” dedi. Onlar:

“Hayır” dediler. Kırk kişi olursa. Onlar yine:

“Hayır” dediler. Ta ki “bir kişi” kalıncaya dek soru sormaya devam ettiler. Onlarda yine:

“Hayır dediler.”² Kendisi de bu sefer onlara Lut’u delil kullandı. Sonrada:

“Nitekim orada Lut (a.s.) vardır.” dedi. Onlarda:

“Bizler iyi biliyoruz ki...”³⁸

(2) Bu Katade’nin görüşüdür. -İbni Cerir: 12/79-.

(38) Ayetin tamamı şöyledir:

“Biz orada olanları daha iyi biliriz. Biz O’nu ve -karısı dışında- aile halkını helak edeceğiz” dediler.”

(Ankebut: 29/32)

Onların cedelleşmelerinin manası budur işte. Bu sırada melekler şöyle dediler:

76- “Ey İbrahim, bundan vazgeç.”

Tartışmadan. Sonrada oradang idip Lut kavminin köyüne gittiler. Ayette şöyle buyurulmuştur:

77- “Elçilerimiz Lut’a geldikleri vakit. O, bunlar yüzünden kaygıya düştü.”

Gelmelerinden hüznü kapıldı. Çünkü O (a.s.) melekleri en güzel suretleriyle görmüştü. Kendiside gelenlere bir karşılık vermede bulundu.

Nitekim elçiler kendisine misafir şeklinde gelmişlerdi.

“Göğsü daraldı.”

İç i daraldı.

“ve işte bu, çok zor bir gündür dedi.”

Şiddetli bir gün. Lut (a.s.) meleklerin kendisine güzel bir yüzle vemisafir olarak geldiklerini anladığı vakit onlar evine girmeyi istediler.

ayette de şöyle buyurulmuştur:

78- “Kavmi kendisine doğru çabucak, itişe kakışa geldiler.”

Yani kendisine çabucak ve hızlı bir şekilde geldiler.

“Daha öncede.”

Lut’a (a.s.) önceden geldiklerindede.

“Kötü şiler işlemekte idiler.”

Münker ameller işliyorlardı.

“Ey kavmim! İşte kızlarım dedi.”

Sizinle nikahlayacağım kızlarım. ve:

“Bunlar sizin için daha temizdir.”

Erkeklerle yaklaşmanızdan. Kendisi misafirleri kızlarıyla korumak istiyordu.

“Allah’tan korkun, beni misafirlerimin yanında küçük düşürmeyin.”

Beni onların yanında küçük düşürüp utandırmayın. Çünkü onlar misafirlerine bu pis işi¹ yapmak için hücum edecek olurlarsa bu gerçekten küçük düşürücü ve utandırıcı bir durumdur.

(1) Yani Lut kavminin işlediği ipis fiili. (Mütercim)

“İçinizde akıllı başında bir adam yok mu sizin?”

İyiliği emredip kötülükten nehyeden.

79- “Sende biliyorsun ki senin kızlarında hiçbir hakkımız yoktur dediler.”

Bizler onların kocaları olmaya hak sahibi değiliz.

“Sen bizim ne istediğimizi elbette bilirsin dediler.”

biz erkekleri istiyoruz, kadınları değil.

80- “Keşke size yetcek bir kuvvetim olsa idi.”

Keşke benim sizlere karşı güçlü bir topluluğum olsa idi.

“Yahut güçlü bir yere sığınabilseydim.”

Beni korumaya ve yardım etmeye (vesile olacak) bir aşiret olsaydı, o zaman ben sizinle günahınızın arasına bir set çekerdim.

Bu olayı melekler görünce;

81- “Dediler ki: Ey Lut, biz Rabbinizin elçileriyiz. Onlar sana asla ulaşamazlar.”

Bur kötülük yapamazlar. Bizler bununla onların arasını mutlaka çevireceğiz.

“Sen bir ara geceleyin aile efranda yürü git.”

Gecenin bir karanlığında.

“İçinizden hiçbir kimse iltifat etmesin.”

Hiç kimse köyünden çıktığı vakit arkasına bakmasın.

“Zevcen hariç.”

Onu yanında götürme. O kavmi ile geride kalsın. Çünkü O’nun hevası, arzusu onlarıdır.

“Çünkü onlara isabet eden ona da isabet edecektir.”

Azaptan.

“onlara vaad olunan vakit sabahtır.”

Azabın geleceği vakit. Lut (a.s.):

“Ben (azabın onlara) daha çabuk gelmesini istiyorum mesela ansızın gelsin” dedi. Bunun üzerine Cebrail (a.s.):

“Saban vakti daha yakın değil midir?” dediler.

82- “Bizim emrimiz geldiği ivakit.”

azabımız.

“oranın altını üstüne getirdik.

Nitekim Cebrail (a.s.) kanadını toprağın altına sokup toprağın bir kısmını havaya kaldırdı ve sonrad semaya yükseltti. Sonrada yeryüzüne geçirdi.

“üzerlerine taşlar yağdırdık.”

Yeryüzünde onları yerle bir etmeden önce.

“Siccilden”

Pişirilmiş çamurdan. Bu da balçık oluncaya dek pişirilmiştir.

Bu da “senk” kelimesinin hepsi manasında farsça olarak kullanılmaktadır. Sonrada bu arabçaya geçmiştir.

“birbiri ardınca.”

Arka arkaya gelmektedir.

83- “işaretlenmişlerdi.”

Üzerinde dünya ehlinin taşlarından olmadığını gösteren işaertler vardır.

“Rabbinin katından.”

Ancak kendi iradesiyle tasarruf edeceği bu taşlar O’nun hazinelerinde bulunmaktadır.

“Bu zalimlerden uzak değildir.”

Kureyş kafirlerinden Allah taşlarla onları korkutmaktadır.

84- “Medyen’ede.”

Bu ayetin tefsirini Araf Suresinde zikretmiştik.³⁹

(39) Sayfa 402’ye müracat edin.

Ayette şöyle buyurulmuştur:

“Ben sizi gerçekten hayır içinde görüyorum.”

Sizleri bir nimet ve bollukta görüyorum.

Allah (c.c.) sizlere rahatlık ve kıymetli lüks bir yaşam nimeti verdiği halde ölçüde sizin eksik tartmanıza ne ihtiyacınız olabilir ki?

“Ben sizin için çepeçevre kuşatıcı bir günün azabından korkuyorum.”

Onları çepeçevre kuşatıp hiçbir kimsenin kaçipta kurtulamayacağı bir azabın vaadinden.

85- “Ey kavmim, ölçüyü ve tartışı adaletle tastamam yerine getirin.”

Adaletle tamam kılın.

86- “Allah’ın bıraktığı (kar).”

Ölçü ve tartıyı ifa ettikten sonra Allah’ın (c.c.) sizlere bıraktığı kar:

“Sizler için daha hayırlıdır.” eksiltip kandırmaktan. Yani; fayda elde etmenin acil olmasından.

“Eğer müminler iseniz.”

Nimetlerini (tasdik edenler) iseniz. Allah (c.c.) onlara imanı şart koşturur. Çünkü onlar ancak ümmiinlerolunca demiş olduğu şeyin sıhhatini (doğruluğunu) anlarlar.

“Ben de sizin üzerinize koruyucu değilim.”

Ben sizi öldürmekle ve imana zorlamakla emrolunmadım.

87- “Dediler ki: Ey Şuayb! Bize babalarımızın taptıklarından vazgeçmemizi sana namazın mı emrediyor?”

Onlar; dinin mi sana emrediyor demeyi kastediyorlar. BU senin dininden midir?

“Yahut kendi mallarınızda dilediğimiz gibi tasarruf etmekten.”

Eksik yapıp, zulum işleyerekv e ölçüden tartıdan kısarak.

“Şüphesiz ki sen muhakkak yumuşak huylu ve akli başında bir insansın.”

Bunak bir cahilsin. Aynı zamanda onlar bunu alaylı bir üslupla: “Sen yumuşak huylu ve akli başında olan birisin” demişlerdir.

88- “Dedi ki: Ey kavmimi görüşünüz ne olur?”

Ne dersiniz.

“Ben Rabbimden bir delili sahip isem.”

Rabbinden bir belge ve delile.

“O, bana kendisinden güzel bir rızık ihsan etmiş ise.”

Helal olarak.

Nitekim kendisinin çok malı vardı.

“in” cevabı şu gelen açıklamanın manasında hazfedilmiştir: “Şayet ben Rabbinden bir delil üzereysem ve bana helal malı rızıkv ermişse benim delaletle uyup tartıdan ve ölçüden eksik yapıp haksızlık eder miyim hiç? Alla’ın (c.c.) kendisini helal olan malla zengin kıldığını kastetmiştir.

“Size yasakladığım şeylere kendim uymayarak size aykırı davranmak istemiyorum.”

Ben size nehyettiğimi bir şeyi kendisi işleyen değilim. Ben ancak kendi nefsim için seçtiğimi sizin içinde seçerim.

“Ben isterim.”

İstemem.

“ancak ıslahı (isterim).”

Benim ile sizin aranızda olan şeyleri. Yani; sizin benim gibi ancak Allah’a (c.c.) kulluk etmenizi ve Allah’tan (c.c.) korkan bir kimsenin yaptığını yapmanızı isterim.

“gücümün yettiğ ikadar.”

Takaatımın ve tebliğ ile korkutmanın sınırıan kadar.

Sonra da başarının ve taatin kendisinden ve başkasından olmadığını sadece Allah’dan olduğunu haber vermişv e şöyle demiştir:

“Benim başarıım ancak Allah iledir. Ben yalnız O’na güvenip dayandımve yalnız O’na dönerim.”

Miada (Allah ile olan anlaşmaya) dönerim.

89- “ey kavmim! Bana muhalefediniz... sebep olmasın.”

Buna muhalefediniz ve düşmanlığınız.

“sizlere isabet etmesine.”

erken bir azabın gelmesine.

“Nuh’un kavminin başlarına geldiği gibi.”

Boğulma (gibi).

“Yada Hud kavmi.”

Kısırlık rüzgarı.

“Veyahut da salih kavmi.”

Sert ve şiddetli ses ve deprem gibi.

“Lut kavmi de sizden uzak değildir.”

Sizin ve onların arasında olan zamanda. Nitekim onların helakları bildikleri helaklardan daha yakındır.

90- “Rabbinizden mağfiret dileyin.”

Ondan bağışlanma isteyin.

“Sonrada O’na tevbe edin.”

Tevbe ile O’na yalvarın.

“Şüphesiz ki Rabbim Rahim’dir.”

Dostlarına karşı merhamet edendir.

“Vedud’dur.”

Onları sevendir.

91- “Dediler ki: Ey Şuayb! Biz anlamıyoruz.”

(Algılayamıyoruz)¹

(1) Parantez arasında olanlar asıl nüshada yoktur. Bu geri kalanlarda mevcuttur.

“Demiş olduklarının çoğunu.”

Söylediklerini sahih olarak anlayamıyoruz. Kendileri: Tevihidi, öldükten sonra dirilmeyi ve neşri (toplanmayı) anlamadıklarını kastediyorlar.

“Hem biz seni aramızda gerçekten güçsüz görüyoruz.”

Çünkü kendisi ama idi.¹

(1) Bu sahih değildir. Çünkü peygamberler kemal sıfatlarıyla sıfatlanmıştır.

“Eğer senin aşiretin olmasaydı.”

aşiretin.

“Seni taş a tutardık.”

Seni öldürürdük.

“Zaten sen üzerimize değerli bir kimse değilsin.”

Bizleri engelleyebilecek değilsin.

92- “Dedi ki: Ey kavimmi! Size göre benim aşiretim Allah’dan daha değerli midir ki?”

Allah’dan sizleri menmi etti demeyi kastediyor. Sanki; Allah (c.c.) sizden beni korudu, işte bu, benim aşiretimden daha hayırlıdır” demektedir.

“onu arkanıza atılmış,ö nemsenmeyen birşey sandınız?”

Arkanıza onu attınız ve kaviminden dolayı da beni öldürmekten korktunuz. Şüphesiz ki Allah (c.c.) bütün mahlukatından daha büyük ve değerlidir.

“Şüphesiz ki Rabbim bildikleriniz çepeçevre kuşatmıştır.”

Kendilerine amellerinin karşılığını verinceye dek kullarının amellerinden haberdardır. Sonra da hiddelenip şöyle buyurmuştur:

93- “Ey kavimim! yapınız...” ayeti.

Elinizden geleni yapın.

"Bende yapacağım."

Üzerinde olduğum Allah (c.c.) itaatimden de bende yapacağım.

Benim yerimdende kendi konumunuzu göreceksiniz.

Ayette şöyle buyurulmuştur:

“Yakında kendisini rüsvay edecek azabın kime geleceğini bileceksiniz.”

Kendisini rezil ve rüsvay edecek ve zillete sokacak.

“Kimin yalancı olduğunu.”

Bizden kimin yalancı...

“Gözetleyin! Gerçekten bende sizinle beraber gözetleyiciyim.”

Allah’ın (c.c.) azabını gözetleyin. Ben ise Allah’ın (c.c.) rahmetini gözetlemekteyim.

Ayette şöyle buyurulmuştur:

94- “Zulmedenleri ise o korkunç ses yakalayiverdi.”

Cibril onlara bir defa çok sesli bir şekilde seslenip haykırdı ve onlarda yerlerinde ölüp gittiler.

95- “Haberiniz olsun ki Medyen’de uzaklaşıp gitti.”

Allah’ın (c.c.) rahmetinden uzak oldular.

96- “Şüphesiz ki biz Musa’yı ayetlerimizle gönderdik.”

Tevrat’ı ve içinde Allah’ın Onda indirdiğ hükümleri kastetmektedir.

“ve apaçık bir delille (gönderdik).”

apaçık hüccetlerle. Bu da asasıdır.

97- “Halbuki Firavun’un emri hiçde doğru değildi.”

Hayıra götüren değildi.

98- “önüne düşecek.”

Cehenneme takdim edecek. Ayette de şöyle buyurulmaktadır:

“onları ateşe sürüklemiş olacaktır.”

Onları ateşe sokmaya sebep olacaktır.

“O varacakları yer ne kötü yerdir.”

O varacakları mekan ne de kötü bir mekandır.

99- “Bunda da arkalarından yetiştirildi.”

Dünyada.

“Bir lanet.”

Boğulma.

“Kıyametg ününde.”

Kıyamet gününün laneti. Bu da nitekim cehennem azabıdır.

“Yapılan bağış ne kadar kötü bir bağıştır.”

Bu lanet ne kadar kötü bir lanettir.

Ayette şöyle buyurulmuştur:

100- “Kimiler ihala duruyor, kimi de biçilmiş gibi...”

Helak olmuş köylerin (ülkelerin) bazısında hala ayakta durmaktadır. Kimiside biçilmiş olup eseri silinipg itmiştir.

101- “Biz onlara zulmetmedik.”

azapv e helak etmekle.

“lakin onlar kendi nefislerine zulmettiler.”

Küfür ve masiyetle.

“Bir fayda sağlamadı onlara.”

Onlara fayda da vermedi onlardan (sıkıntıları) da gidermedi.

“tapındıkları ilahları.”

ibadet ettikleri.

“Onlar atrırmadılar.”

Onlara ibadet etmeleri birşeyi artırmadı.

“zarara uğratmaktan başka.”

Bir bela, zararv e hüsranlığı uğratmaktan...

102- “işte böylece.”

Eski ümmetlerin helak edilmelerini zikrettiğimiz gibi.

“Rabbin yakaladığında.”

Akibet ile.

“Zulum yapan ülkeleri yakaladığında.”

Halkını.

103- “Şüphesiz ki bunda.”

Zikredilen öncek iümmetlerin azaplarından.

“bir ayet vardır.”

İbret vardır.

“ahiret azabından korkanlar için elbette (ibretler vardır). O, kendisinde bütün insanların toplandığı bir gündür.”

Çünkü bütün mahlukatın hepsi bu günde haşrolup, toplanacaklardır.

“o, tanık olunacak bir gündür.”

iyi de günahkarda bu güne şahid olacaktır.

104- “Biz onu geciktirmeyiz.”

Bizler bu günü geciktirmeyizv e sizlere bunu ikame de etmeyiz.

“ancak sayısı beli bir zamana kadar (o zaman hariç).”

Belirli bir vakite kadar. Bunu Allah’dan başka hiç kimse bilemez.

105- “O gelince.”

O gün.

“Onun izni olmadan hiç kimse konuşamaz, kimisi bedbaht kimisi de bahtiyardır.”

O gün onlardan kimisi kötü kimiside iyi olacaktır.

106- “Bedbaht olanlar cehennemdedirler. Onlar orada yüksek hırıltılarla ve inleyerek solurlar.”

Ayette geçen bu iki kelime sıkıntılara giren ve mahzun olanların çıkardıkları seslerdendir.

Ayetteki zefir: eşeğin ilk çıkarıdğ anırma sesiyle (karışık) harıltıdır.

Şehik ise; sonunda çıkardığı içindeki iniltili solumasıdır.

107- “onlarga öklerv e yera yakta kaldıkları sürece orada ebediyyen kalıcıdırılar.”

Ebediyete dek. Bu ebedi kılma lafızlarından birisidir.

“Rabbinin dilediği hariç.”

Çıkaracağı hariç. Lakin Allah (c.c.) bunu dilememektedir. Bunun manası şöyledir. Şayet Allah (c.c.) onların ebedi kalmamalarını dilese şüphesiz takdir ederdi.

“Rabbinin dilemesi hariç” de denilmiştir. Yani;o naların dünya, berzak, hesabı bekleme gibi devreleri bekleme miktarı kadar olan (vakittir). Sonra da ebedi kalmak için ateşe atılırlar.

Ayette şöyle buyurulmuştur:

108- “Bu bitmeyen bir bağıştır.”

Arkası kesilmeyen bir bağıştır.

109- “Sende olmasın.”

Ey Muhammed (s.a.v.).

“Şüpheye girmen.”

ŞEk olmasın.

“O halde onların taptıkları şeylerden.”

Fayda ve zarar vermeyen o putlara tapmakta oldukları halden.

“Onlar ancak, evvelce babalarının tapındıkları gibi tapınıyorlar.”

Babalarının ibadeti gibi. Bu ayette şu kastedilmiştir: “Kendilire taklid yolnu tutturmuş, putlarada babalarının taptıkları gibi tapmışlardır.”

“Bizde muhakkak ki onların nasiplerini vereceğiz.”

azapdan.

“eksiksiz olarak.”

110- “Şüphesiz ki Biz Musa’ya o kitabı verdik de hakkında ayrılığa düşüldü.”

Bu ayet; Musa’nın kavminin kitabta (Tevrat’ta) ihtilaf içerisinde oldukları hususunda Nebi’ye (s.a.v.) bir taziye ve tesellidir.

“Eğer Rabbinden bir söz geçmemiş olsaydı.”

Kavminden azabı geciktirmekle.

“Elbette aralarında hüküm verilirdi.”

Azabları acilen verilir ve bundan dolayı hükümleri verilmiş olurdu.

“Halbuki muhakkak onlar bundan yana bir kuşku içerisinde dirler.”

Kur’an’dan.

“tereddüte düşüren.”

Şüpheye düşüren (bir kuşku içerisinde dirler).

111- “Herbir”

iyi ve kötü olan, mümin ve kafir olan.

“Kimsenin”

Herbir kimse için. Ayetteki “lemma”yı “limen” kise için diye kullanan ferra’dır.¹ Basra garemer alimleri ise ayetteki “lemma”yı zaide olan ma² hükmünde saymışlardır. Dolayısıyla manada: “Şüphesiz ki (onlardan) her biri.” diyedir.

(1) Kur'an manalır adlı eserde. 2/29. Ferra'nın ibaresi şöyledir. Ayetteki "lemma'yı şeddeli okuyan Allahu Ale "limen" demeyi kastetmiştir. Manada şöyledir: "Şüphesiz ki herbirinin karşılığını verecektir." Nitekim üç tane mim toplanıpda (kelimede) gelirse bir tanesi hazf edilir. İki tane mim'de geri kalır ve yandaş olan kelimeye idgam edilir. Tıpkı şairin dediği gibi:

"Nitekim ben emri onun yüzüne açtığımda

Birde bakarsın ki o yolları açmış bulunmakta."

(2) Bak: Zeccac'ın: "Kur'an manaları ve irabı" 3/81 adlı eserine. Burada Lemma'nın hafifletmesi ile ilgili kaideler vardır.

"Rabbin onların amellerinin karşılığını verecektir.

Amellerinin karşılığını onlara tam hakkıyla verecektir.

112- "Dosdoğru ol."

Rabbini dinleyerek ve O'na dua ederek.

"Emrolunduğun gibi."

Kur'an'da.

"Ve seninle beraber tevbe edenlerde."

Ashabı ile. Yani onlarda emrolundukları gibi dosdoğru olsunlar.

"ve aşırı gitmeyin."

Allah için mutevazi olun, hiç kimseye de tepeden bakıp mütekebbirlik yapmayın.

"Şüphesiz ki O (c.c.) yaptıklarınızı görendir."

İnsanoğlunun amelleri O'na (c.c.) gizli değildir.

113- "Birde zulmedenlere meyletmeyin."

Onlara meyletmeyin ve amellerindende razı olmayın. Kafirlerin.

"Yoksa ateş dokunur."

Ateşin acı sıcaklığı dokunur.

"Zaten sizin Allah'dan başka yardımcılarınız da yoktur."

Sizleri Allah'ın azabından engelleyecek.

"Sonra size yardımda olunmaz."

Bu istinaf (başlangıç) cümlesidir.

114- "Gündüzün iki tarafında namaz kıl."

Sabah ve akşam.

"geceninde birbirine yakın saatlerinde (kıl)."

Yatsı namazı gecenin ilk vaktine yakın olan zamandır. Ayette geçen zülûf gecenin birbirine yakın saatler idemektir.

"Gündüzün iki tarafında namaz"a; Sabah, öğle ve ikindi namazları da denilmiştir.

Akşam ile yatsıya gelince; bunlar zülûf yani gecenin birbirine yakın saatlerinde kılınan namazlardır.

"Muhakkak ki iyilikler kötülükleri götürür."

Büyük günahlardan kaçınıldığı takdirde beş vakit namaz, arasında işlenilmiş olan günahlara kefarettir.

"Bu bir öğüttür."

Bir öğüttür.

"iyi düşünenler için."

115- "Sabret."

Namaza.

"Çünkü Allah (c.c.) iyilik işleyenlerin ecrini zai etmez."

Namaz kılanların.

116- "Sizden önceki nesiller arasından olmalı değil miydi?"

Onlardan olan.

"Fazilet sahipleri."

Din sahipleri, hakla batılı ayıran fazilet sahipleri.

"Yeryüzünde fesadı engelleyecek."

Şirk koşmaktan, Allah'ın halklarına riayet etmemekten ve günden (engelleyecek).

"Pek azı."

Ancak az bir bölümü.

"İçlerinden kurtardıklarımızdan."

Bunlar Nebi ve hak ehline tabi olan ve fesadı nehyedenlerdir.

"Zalimler ise, yalnız kendilerine verilen refahın ardına düştüler."

Ahirete rağmen kendileri zevklere tabi oldular. Dünyaya, mallara ve kendilerine verilen nimetlere saplanıp kaldılar.

117- “Rabbin o ülkeleri helak edecek değildi.”

Halkını.

“Zulümle.”

Şirkle.

“Ahalisi ıslah edip dururlarken.”

Aralarında ıslah edip dururlarken. Kafirlerde bildikleri gibi kendileri muamelatta hakkı gözetmeler. Allah’ın (c.c.) onlara hemen yetiyecek bir azabı göndermeyeceğini bilmektedirler. (Ancak hakkı gözetmeselerdi azap sonra değilde hemen gelirdi. Allahu Alem). Mesela Lutluktan dolayı Lut kavminin, tartıda haksızlıktan dolayıda Şuayb’in kavminin helakı gibi.

118- “Şayet Rabbin dileseydi bütün insanları tek bir ümmet kılardı.”

Hepsini müslüman kılardı.

“Onlar ise halen anlaşmazlık içerisindedirler.”

(İslamdan başka) dinlerdedirler.

119- “Rabbinin rahmet ettikleri müstesna.”

Ehli hak.

“Zaten onları bunun için yaratmıştır.”

İhtilaf ehlini ihtilaf için, rahmet ehlini de rahmet için.

120- “Neyi bizleler sana anlatırsak.”

Senin ihtiyaç duyduklarının hepsini.

“Peygamberlerin haberlerinden.”

Bunları sana anlatıyoruz.

“Onunla kalbine sebat verelim.”

Yakini olarak bilmeni artırmak için.”

“Bunda da sana... geldi.”

Bu surede.

“Hak (geldi).”

Sana Peygamber kıssaları ve öğütleri ile iyi kişilerle kötüler hakkında da malumat olan zikir geldi. Bu, bu sureye bir teştir. Çünkü başka surelerde sadece “Hak” kelimesi gelmiştir.

“Bir öğüt ve müminlere bir uyarı geldi.”

Bu sureyi işittikleri vakit öğüt almaktadırlar.

Bu ümmetlere bu öğüt ayetleri, peygamberlerini yalanlamamaları için de inmiştir.

129- “İman etmeyenlere de ki: Elinizden geleni yapın.”

Bu tehdit bildiren bir emirdir.

Elimizden gelenleri yapın (bizde yapacağız).

122- “Bekleyin.”

Şeytanın sözlere verdiği vaadi.

“Bizlerde bekliyoruz.”

Rabbimizin bize vaad ettiği zaferi vb. bekliyoruz.

123- “Göklerin ve yerin gaybı Allah’a aittir.”

Göklerde ve yerde kullardan gayb olan şeylerin ilmi.

“Ve O’na dönecektir tüm işler.”

Allah’dan hiçbir kimsede emir kalmayınca da miad’da (sözleşme de).

“Muhakkak ki Rabbin yaptıklarından gafil değildir.”¹

O iyilik işleyeni iyiliği ile kötülük işleyeni de kötülüğü ile karşılık verir.

(1) “Ya’melun” diye “ye” ile okuyanlar; İbni Kesir, Ebu Amr, Şu’be, Hamza, Kesai ve Halef’tir. (Bak: İthaf: /137.

YUSUF SURESİ

(Mekke’de nazil olmuştur. Yüz onbir ayettir.)¹

Bismillahirrahmanirrahim

1- “Elif, lam, ra.”

Ben Allah’ım, Rahmanım.

“O

(1) za’dan ziyadedir.

Bu,

“Apaçık kitabın ayetleridir.”

Helalleri, haramları ve hükümleri apaçık olan Kur’an’dır.

2- “Biz O’nu indirdik.”

Kitabı.

“Arapça bir Kur’an olarak.”

Arap diliyle.

“Umulurki akledersiniz.”

Anlamanız için.

3- “Biz sana kıssaların eng üzelini anlatacağız.”

Sana eng üzel beyan ıaçıklayacağız.

“Vahyettiklerimizden.”

“Bu Kur’an’ı (vahy etmekle) Halbuki sen şüphesiz bundan önce haberdar olmayanlardandır.”

Sen önceden kendisine vahyolunanlardan değildir ve haberdar da olunmayanlardan idin.

4- “Dediği vakit.”

Hatırlaki, hani demişti ki.

“Yusuf babasına: Ey babacağım! rüyamda on bir yıldız, güneş ve ayı gördüm.” ayeti.

Yusuf (a.s.) bunu rüyasında görmüştür. Bunu babasına anlattığı zaman, kardeşlerinin Yusuf’u çekemeyip hasetçilik etmesi yüzünden babası kendisine şefkat göstermiştir.

5- “Dedi ki: Oğulcağızım! Rüyanı kardeşlerine anlatma. Sonra sana bir tuzak kurarlar.”

Seni helaka sürece bir hile yaparlar. Çünkü onlar bu rüyanın yorumunu bilmiyorlar.

6- “Böylece.”

Gördüğün rüya misli gibi.

“Rabbin seni seçecek.”

Seni seçip ayıracak.

“Ve sana rüya yorumuna dair bilgi öğretecek.”

Rüyaların yorumuna.

“Nimetini de üzerinde tamamlayacak.”

Peygamberlikle.

ve Ya’kub oğullarına da (tamamlayacaktır).”

Onlara nübüvvete has olanları.

“Daha önce ataların İbrahimve İshak’a tamamladığı gibi, muhakkak ki Rabbin bilendir.”

Peygamberliği nereye vereceğini bilir.

“Hakimdir.”

Mahlukatında.

7- “Andolsun ki Yusuf’un ve kardeşlerinin durumunda.”

Haberlerinde ve kıssalarında.

“ayetlerve ardır.”

ibretlerve hayrete düşüren konular vardır.

“Soranlar için.”

RASulullah’a (s.a.v.) bunu soranlar için. Nebi’de (s.a.v.) kendisinin okuma yazması olmadığı halde ve kendisi bunlardan haberdar değilken onlara bu kıssayı anlatıp haber vermiştir İşte burada O4nun doğruluğuna delalet eden çok açık bir gösterge bulunmaktadır.

8- “Dedikleri vakit.”

Yusuf’un kardeşleri.

“Yusuf ile kardeşi muhakkak.”

Babası ve annesi için.

“Bizler güçlü olduğumuz halde, babamızın nezdinde (onlar) daha hayırlıdır.”

Bizler bir güçlü bir topluluk olduğumuz halde.

“Şüphesiz ki babamız herhalde apaçık bir hata içerisinde.”

Yusuf’u ve kardeşini bizim üzerimize üstüng örmesiyle. Dalalet, burada hata manasındadır.

9- “Yusuf’u öldürün. Yahut O’nu bir yere atıverin.”

Babasinda çok uzaka olan bir yere atın.

“Babanız yalnız size yönelsin, yalnız sizi sevsin.”

Tamamıyla sadece sizi kabul etsin.

“Bundan sonrada salih bir topluluk olursunuz.”

Bundan sonrada Allah’ın (c.c.) kabul edeceği bir tevbe edersiniz ve bunun hakkında konuşursunuz.

10- “İçlerinden birisi şöyle dedi.”

O da en büyük kardeşleri olan Yehuza’dır.

“Yusuf’u öldürmeyin. Onu kuyunun dibine atın.”

Hiç kimsenin göremeyeceği bir kuyunun karanlık dolu dibine kadar O’nu araya atın.

“Onu oraya bırakın ki bir yolcu kafilesi onu oradan alsın.”

Yolculuk eden kafilelerden birisi.

“Eğer yaparsanız.”

Onunla babasının arasını açıp uzak tutmayı kastediyorsanız. Kendileri aralarında bu durumu görüşükten sonra O’nu kuyuya atmayı kararlaştırdılar.

11- “Dediler ki”

Babalarına.

“Sana ne oluyorda Yusuf hakkında bize güvenmiyorsun?”

O’nun hakkında bizden niçin korkuyorsun?”

“Nitekim biz O’nun iyiliğini istemekteyiz.”

Ona merhamet etmek, iyilikte bulunmak ve şefkat etmekteyiz.

12- “Yarın onu bizimle beraber gönder.”

Çöllere.

“ki kendisi orada bolbol yesin ve oynasın.”¹

Yürüsün, neşelensin.

“Biz şüphesiz O’nu koruruz.”

Korktuğun şeylerin hepsinden O’nu koruruz.

13- “Onu alıp gitmeniz beni gerçekten tasaya düşürür.”

Onu götürmeniz beni hüzne boğar. Çünkü benden ayırmış olursunuz. Bende onu görmemiş olurum.

“Kurdun gelip yemesinde korkuyorum.”

Çünkü gittiğiniz yer kurdu bol bir yerdir.²

(1) Bu İbni Amir’in kıraatıdır.

(2) Yani orada birçok kurt vardır.

“Sizlerde kendisinden habersiz iken.”

Onu gözetmekten meşgul iken.

14- “Andolsun ki biz kuvvetli bir topluluk iken bir kurt onu yese.”

Hazır bir topluluk iken.

“Doğrusu biz zarara uğrayanlar oluruz.”

Acizler oluruz.

15- “Nihayet O’nu alıp götürdükleri ve kuyunun dibine bırakmayı kararlaştırdıklarında.”

Buna azmettiklerine; biz Yusuf’a (a.s.), kalbine kuvvet takviyesi vermek için; “Senin rüyanı doğrulayıp, bunları, kardeşlerine bu günden sonra haber vermen için” vahyettik.

“Onlar farketmek sizin.”

Onlara haber verdiğin vakitten senin Yusuf olduğuna dair.

17- “ey babamız! Biz yarış yapalım diye gittik.”

Hangimiz daha hızlı koşuyor diye bu ortaya çıksın diye gittik.

“Yusuf’uda eşyamızın yanında bırakmıştık.”

Giysilerimizin yanında.

“Onu kurt yemiş, sen bize inanmazsın...”

Bizleri doğrulamazsın.

“bizler doğru söylesek dahi.”

Her konuda. Çünkü bu kıssada sen bizi töhmet altına aldın.

18- “Birde, üstüne yalancılıktan kanlı gömleğini getirdiler.”

Ancak O’nun kanı değildir. Küçük bir kuzunun kanıydı o.

“Dedi ki:”

Yakub (a.s.).

“Bilakis.”

(Hayır) Sizin dediğiniz gibi değildir.

“Sizleri aldatmış.”

Sizleri süslemiş.

“Nefisleriniz.”

Buna.

“Böyle bir işe.”

Sizin vasfettiklerinizin tersine.”

Öyleyse bana düşen sabırdır.”

Bana sabretmek düşer.

“güzel (bir sabr) düşer.”

Bu da hüzünlenmeden ve şikayet etmeden sabretmektir.⁴⁰

“Sizin şu söylediklerinize karşı yardımına sığınılacak Allah’dır.”

Bu işin zorluğunda Allah’dan yardım istiyorum.

19- “Bir yolcu kafilesi geldi.”

Seferden gelen bir topluluk geldi.

“Sucularını yolladılar.”

Bunlar kavimlerine su götürmek için gelenlerdir.

“O da kovasını sarkıttı.”

Kuyuya kovasını gönderdi. Yusuf da (a.s.) hemen Raşa’dan⁴¹ tuttu. Su taşıyıcı ise kovayı çekince ipiyle O’Onun gördü ve:

“A müjde” dedi.”

Çok sevinecek bir şey harika... dedi.

(40) Bunu ibni Cerir: -12/166- rivayet etmiştir. Hibban b. Ebi Ceble’den, Nebi’ye (s.a.v.) Allah’ın **“güzel bir sabır”** ayetinden soruldu. Kendileri: **“Bu şikayet etmeden sabır etmektir”** diye buyurlarmıştır. Bu mürsel bir hadistir.

(41) Reşa; kovanın ipi, halatı demektir.

“İşte genç bir çocuk” dedi. Onu bir ticaret malı gibi sakladılar.”

Sucular ve yanında bulunan diğer ticaret sahibi kavimdeki kişiler O4nu (a.s.) sakladılar ve: “Bu bir ticaret malıdır. Bunu satın almak isteyen sucular olabilir” dediler.

“Allah (c.c.) onların yaptıklarını bilendir.”

Yusuf’a. Yusuf’un kardeşleri bunu duyunca vehime kapıldılar ve bu sefer: “O bizden kaçan bir köledir” dediler. Sucularda: “onu bize satın” dediler. Onlarda Yusuf sattılar. Ayette şöyle buyurulmuştur:

“O’nu düşük bir fayata sattılar.”

Haram bir paraya sattılar. Çünkü köle olmayıp hür olan bir kimsenin satılması haramdır.

“Sayılı bir kaç dirheme (sattılar).”

Yirmi iki dirheme.

“ve idiler.”

Yani kardeşleri.

“burda.”

Yusuf hakkında.

“rağbetleri yoktur.”

Allah (c.c.) indinde O’nun kıymetinden ve konumundan habersizdirler.

21- “onu satın alan Mısır’lı eşine.”

Kendisi Mısır melikinın sahibi olan Aziz’dir.

“Buna kıymet ver dedi.”

Bizim yanımızda olduğu sürece O'na iyi davran.

“Belki bize faydası dokunur.”

-Kendisi buluş çağına giriş işleri kavradığı zaman- bizlere bazı işlerde yardımcı olup yeter.

“Yahut onu evlat ediniz.”

Nitekim kendisi kısır idi çocuğu yoktu.

“İşte böylece.”

O'nu ölümden ve kuyuda kurtardığımız gibi.

“Yusuf’a o yerde imkan hazırladık.”

Mısır’da imkanlar edildi de edildi...

“Ve ona rüya yorumunu öğrettik.”

Bunu da kendisine şu ayeti tasdik için yaptık:

“Sana rüya yorumuna dair bilgi öğretecek.”

(Yusuf: 12/6)

“Allah emrinde galibtir.”

Hüküm vermesi ve kaza etmesinden, hiç kimse O'nun emrine galip gelemeyiz, hiç kimsede O'nn iradesine karşı çıkamaz.

“Lakin insanların çoğu.”

Bunlar müşriklere kadere iman etmeyenlerdir.

“bilmezler.”

Allah'ın (c.c.) kudretinin herşeye galip olduğunu ve O'nun dilemesinin tükenmez olduğunu.

22- “Tam ergenlik çağına ulaşınca.”

Otuz sene geçince.

“Ona hüküm ve ilim verdik.”

Akıl ve anlayış verdik.

“işte böylece.”

Yusuf’a talimden vassettiklerimiz gibi.

“iyilikleri mükafatlandırırız.”

Sıkıntılara sabredenleri. Tıpkı Yusuf’un (a.s.) sabrettiği gibi.

23, “evinde bulunduğu kadın kendisinden murad olmak istedi.”

Aziz’in hanımı kendisiyle birleşmeyi (zinayı) teklif etti.

“kapıları da sımsıkı kapattı.”

Kitledi.

“ve sana söylüyorum. Çabuk yanıma gel dedi.”

Gel buraya gel.

“O ise: “Allah’a sığınırım” dedi.”

Bunu yapmaktan Allah’a (c.c.) sığınırım.

“Doğrusu benim efendimdir...”

Beni satın alan efendimdir.”

“Bana iyi bakmış”

Bana çok ikramda bulunmuştur. Ben ona hürmetten asla ihanet etmem.

“Gerçekten zalimler kurtuluşa ermezler.”

Zinakarlar asla iyilik bulamazlar.

24- “Andolsun ki o kadın ona meyletmişti. O da kadına meyletmişti.”

O kadın Yusuf atama eylemiş Yusuf’da (a.s.) kadın tamalanmıştı.

“Şayet Rabbinin burhanını görmemiş olsaydı...”

Burda şüphesiz Yakub’u (a.s.) misal vermiştir. Nitekim kendisi elini ısıtır bir halde:

“Yoksa sen Peygamberlerden kılındığın halde facirlerin işlediği bir amel mi işleyeceksin?” diye buyurdu.

Yusuf’da (a.s.) haya etti.⁴³

(43) Bu Katade’nin görüşüdür. (Bak) İbni Cerir: 12/189.

“Levla”nın cevabı ise hazfedilip zikredilmemiştir. Dolayısıyla mana şöyledir: “Şayet Rabbinin burhanını görmeseydi o zaman meylettiği işeyde devam ederdi.”

“işte böylece”

Ona burhanı gösteririz.

“Ondan kötülüğü giderelim diye.”

Bu da kadının hıyanetidir.

“ve fuhşu”

Fahiş olan bu işi.

“Şüphesiz ki Yusuf ihlaslı kullarımızdandır.”

Dini Allah’a (c.c.) ihlaslı olarak kılanlardandır.

25- “ikiside kapıya doğru koştular.”

Yusuf (a.s.) Burhanı görür görmez hemen duraksamadan kapıya koştu. Peşinede o kadın kötülük için koştu. Kendisi sadece Yusuf’un gömleğine yetişebildi ve onu yırttı. Sonrada baktılarki kapının önünde kadın kocası (Aziz) belirdi. Kadın hemen oracıkta bir hile planladı. Kadın kocasına düşmandan kaçanın ve kapıya doğru koşanın kadından olduğunu Yusuf’tan olmadığını anlatıp yalan söyledi.

“Kadın dedi ki: Zevcene kötülük yapmak isteyeninin cezası.”

Zinayı kastetmektedir.

“Zindanda atılmaktan.”

Hapiste kalmaktan.

“Ya da can yakıcı bir azaptan başka ne olabilir?”

Dövmekten.

Kendisi bunu söyleyince Yusuf (a.s.) çok kızmış ve:

“Benden murad olmak isteyen odur” dedi. Bir şahitte şöyle şahitlik etti.”

Bir hakimde şöyle hükmetti, bir açıklayıcı şöyle açıklamada bulundu:

“Ehlinden olan”

Kendiside kadının amcasının oğludur. Şöyle dedi:

“Eğer gömleği önden yırtıldıysa o zaman kadın doğru sözlüdür. O da (Yusuf’ta) o zaman yalancılardandır.”

27- “Şayet gömlek arkadan yırtılmışsa o zaman kadın yalancıdır ve O da (Yusuf’ta) doğru sözlü olanlardandır.”

28- “Kocası gömleğin arkasından yırtılmış olduğunu görünce.”

Doğru söyleyen ile yalan söyleyenin arasını ayırmak ve bunların (hangisini doğru hangisinin yalancı olduğunu) bilmeki çin şahitlik edenin hükmünü görünce. Nitekim kadının kocası Yusuf’un gömleğinin arakdan yarıldığını görünce:

“Doğrusu siz kadınların hilesi (büyüktür)” dedi.”

“Zevcene kötülük yapmak isteyeninin cezası...” ile ilgili ayetteki sözünle.

29- “Yusuf”

Ey Yusuf.

“Sen bundan vazgeç.”

Bunu terket ve bunu aklına getirme.”

“(Ey Kadın) Sende günahının bağışlanmasını dile! Çünkü sen gerçekten günahkarlardan oldun.”

Güahkarlardan oldun.

Daha sonra her ikisi arasında vuku bulan bu konu Mısır diyarında duyulmuş ve kadınlar bu konu hakkında konuşmaya ve dalmaya başlamışlardır.

Ayette şöyle buyurulmuştur:

30- “Şehirde bir takım kadınlar: “Zazi’in karısı delikanlısından murad almak istiyormuş”

O gençten.

“Onu sevmesi de kalbini delip geçmiş.”

Nitekim O’nu sevmesi yüreğinin zarını delipg eçmiş. Buda; kalbin için kanın geçtiği yerdir.

“Biz onu gerçekten apaçık bir şaşkınlık içinde görüyoruz.”

Onu sevmesinden dolayı doğruluk yolundan şaşmış olarak görüyoruz.

31- “işittiği zaman.”

Aziz’in hanımı.

“Kendisini kınadıklarını.”

Kendisi hakkında konuşulduğunu.

Ayette mekr (tuzak) diye isimlendirilmiştir. Çünkü o kadınar bu demekle kendileri Yusuf’u (a.s.) görmek istiyorlardı. Bununlada O’nun güzelliğini gördükleri vakit, sevmesindeki mazaretin olup olmadığını anlamak istemişlerdi. Nitekim onlarda bu konuya çok iştahlıydı. Çünkü kadınlar Yusuf’un güzel olduğu haberini almışlardı.

“kendilerine haber gönderdi.”

Onları çağırdı.

“ve hazırladı.”

Onlar için hazırladı.

“rahatça yaslanacakları bir yer.”

Bıçakla kesilen bir yiyecek hazırladı. Bunun “utruç” (Turunçgillerden bir meyva) olduğu da söylenmiştir.¹

(1) Ebu Ubeyde: “Mecazil-Kur’an” 1/309 adlı eserinde şöyle demiştir: “Bazıları bunun “Utruç” (Turunçgillerden) olduğunu zannetmiştir. Bu yeryüzünde aslı asdarı olmayan bir sözdür. Ancak mutmeledirki oturdukları yerde turunçgillerden bulunmuş olabilir.”

İbni Cerir -12/202- şöyle demiştir: “Bu görüşte Ebu Ubeyde doğru olan görüşten sapmamıştır. Nitekim doğrusu da O’nun dediği gibidir.” Derim ki:

“Nitekim bazı şaz olan kıraatlerde “mutke’en” diye “fu’lun” vezninde gelmiştir. “mutk” utruç demektir. Ferra’nın dediği gibi: “Ma’ni el-Kur’an” -2/42-

Bak: Lisan’ul (Arap konusunda): Mutk kelimesine.

“verdi.”

Onlara sundu.

“onlardan herbirisine bir bıçak... ve şöyle dedi:

“Yusuf’a

“Çık karşlarına. Kadınlar onu görünce, onun gerçekten büyük bir güzelliğe sahip birisi olduğunu anladılar.”

Kendileri O’nun yüksek derecede güzel olduğunu ve bu olayın gerçekten çok büyük ve dehşet verici olduğunu anladılar.

“ellerini de kestiler.”

Bıçakları ile (tamamı olmadan) kestiler. Yusuf’u uçok sevdiklerinden dolayı acıyıda hissetmemişlerdi.”

“Dediler ki: Allah’ı tenzih ederiz.”

Yusuf’un bir beşer olması ne kadar da imkansızdır.

“Bu sadece.”

Bu ancak.

“Şerefli bir melektir.”

Aziz’in hanımı bunu görünce şöyle dedi:

32- “Kendisiyle beni ayıpladığınız işte budur.”

O’nu sevmesi ve kalbinin zararını yarması sonucu oluşan bu konuda. Sonrada onlara yaptıklarını ikrar etti ve:

“Evet, andolsun ki ben O’ndan murad olmak istedim. Fakat O kendisini korudu.”

Kendisi kaçtı veyüz çevirdi. Bende O’nu hapisle tehdit ettim ve dedim ki:

“Şayet emredeceğimi yapmazsa...” ayeti.

Kendisine itaat etmesini Yusuf’tan istedi. Kadınlarda ona:

“Sen bir zalimsin o kadında mazlum birisidir” dediler. Bunun üzerine Yusuf (a.s.) şöyle buyurdu:

33- “Rabbim, ben zindanı bu kadınların beni kendisine davet edegeldikleri şeye tercih ederim.”

Sana masiyet işlemekten.

“Eğer tuzaklarını benden savmazsan.”

Bütün kadınların tuzaklarını.

“onlara meyleder.”

Onlara meyillerinirim.

“ve cahillerden olurum.”

Günahkarlardan.

34- “Bunun üzerine Rabbi O’nun duasını kabul etti. O kadınların tuzaklarını üzerinden savdı.”

Ta ki O’na sataşan bir kadın dahi kalmadı.

“Şüphesiz ki O hakkıyla işitendir.”

Duasını.

“Bilendir.”

Günahtan korktuğunu (bilendir).

35- “Sonra da uygun görüldü.”

Aziz’e arkadaşlarına.”

“delilleri gördükleri halde.”

Yusuf’un (a.s.) suzsuzluğuna dair.

“Onu bir süreye dek zindana atmaktı.”

Nitekim Aziz’in karısı şöyle de dğedi:

“Muhakkak ki bu köle ben kendisini murat ettiğim halde insanlar arasında beni ayıpladı. Bende onu sözünden cayana dek hapsedeceğim.” Ayette şöyle buyurulmuştur:

“...bir süreye dek.”

Pişmanlığı bitinceye dek.

36- “Onunla birlikte hapse ii de delikanlı girdi.”

Büyük Melik’in iki delakınlısı. Birisi yemek sahibi idi ki kendisine zehir içirilecekti öbür arkadaşı olan su sahibi ise ona yardımcı olmuştur. İşte bu yüzden dolayı ikisinin de zindana attırdı. İkisi de Yusuf’un (a.s.) rüyaları tabir ettiğini gördüler. Kendileri: “bu İbrani olan köleye (Yusuf’a) fikir danışalım” dediler. Bunun üzerine kendileri görmedikleri halde bir rüya uydurup söylediler. Ayet şöyledir:

“onlardan biri.” (Su sahibi) olan sucu:

“Ben rüyamda kendimi şarap sıkıyorum gördüm dedi.”

Üzüm sıkıyordum. Yemek sahibide:

“Bende rüyamda kendimi başımda ekmek götürüyor.. gördüm.”

Sanki kafamın üzerinde ekmek vardı.

“kuşlarda ondan yiyordu.”

Yırtıcı kuşlar ondan (koparıp) giyiyorlardı.

“yorumunu bizlere bildir dediler.”Bu rüyanın yorumunu bizlere haber ver dediler.

“Çünkü seni iyilik edenlerden görüyoruz.”

İhsanı (iyiliği) yapıyor ve tüm güzel hasletleri bulunduruyorsun.

Yusuf (a.s.) ikisinin sorusuna cevap vermeden önce kendisinin bu rüyaların yorumunu iyi bildiğini onlara ispat etmiş ve şöyle buyurmuştur:

37- “Size rızıklanmak için bir yiyecek gelecek oldu mu?”

uykunuzda iken yiyeceğiniz.

“Muhakkak onun ne olduğunu haber veririm.”

uyanık iken.

“sizlere gelmeden önce.”

Yorumun.

“işte bunlar Rabbimin bana öğrettiklerindendir.”

Ben sizlere kahin ve müneccim yoluyla bunları anlatmıyorum. Bu ancak Allah’ın (c.c.) vahyi ve ilmi iledir. Sonra ayetin geri kalan kısmında da Yusuf (a.s.) imanını anlatmış ve küfürden kaçınılması gerektiğini vurgulamıştır.

Ayette şöyle buyurulmuştur:

38- “Allah’a herhangi bir şeyi ortak koşmamız yapabileceğimiz bir iş değildir.”

Şüphesiz ki Allah (c.c.) bizleri kendisine ortak koştan korumuştur.

“Bu Allah’ın bizlere verdiği bir lütuftur.”

Allah’ın tevfiği ile bizim imana girip tabi olmamız ve Onun bizlere lütuf ve kerem bakışması.

“Hem de insanlara verdiği (bir lütuftur)”

Onu teklemek, Rasullerine iman etmek O’nun nimetindendir. Sonra da Yusuf (a.s.) o iki delikanlıyı imana davet etti ve şöyle buyurdu:

39- “ey zindan arkadaşlarım!”

Ey zindanda kalan kişiler.

“darmadağın birçok Rabbler mi?”

Putlar mı?

“daha hayırlıdır.”

Öcülme sıfatına daha layıktır.

“yoksa birtek Kahhar olan Allah mı?”

Herşeyi hükmü ve iradesi altına olan ve herşeyi kahredebilen (Allah) mı?

40- “Sizin O’nu bırakıpta tıptıklarınız.”

Sizin ve başka kimselerin hali gibi, sizlerin Allah’tan başkasına taptıklarınız.

“ancak isimlerdir...”

Arkasında mana ve anlamları olmayan isimlerdir.

“Sizin isimlendirdiğiniz.”

“Hakimiyet ancak Allah’ındır.”

Emir ve nehy hakkında fasıl sadece Allah’ındır.

“İşte kayyım din budur.”

Dosdoğru olan din budur.

“Lakin insanların çoğu bunu bilmezler.”

İtaat edenlere sevaptan nelerin olduğunu, isyankarlara da azaptan ne olduğunu.

Sonra Yusuf (a.s.) ikisinin rüyasını yorumlamaya başlayıp şöyle buyurmuştur:

41- “Ey zindan arkadaşlarım! Biriniz kurtularak efendisine şarap sunacak. Diğeri is esalacak ve kuşlar başından yiyecektir.”

Bu sefer ikisi: Biz bir şey görmüyoruz dediler. Bunun üzerine Yusuf:

“İşte hakkında sorduğumuz iş (böylece) olup bitmiştir.”

Sizlere tabir ettiğim gib olacaktır. İkiniz doğru mu söylüyorsunuz yoksa yalan ım söylüyorsunuz diye.

42- “Dedi ki”

Yusuf”

“zannettiği kimseye”

Bildiği kimseye.

“İkisinden kurtulacağını (bildiği kimseye).”

O da suçudur.

“Beni efendinin yanında an.”

Sahibin olan Melikin yanında an! Ve ona: Zindanda zulmedilerek bir gencin olduğun usöyle diye buyurdu.

“Fakat şeytan ona kendisini efendisinin yanında hatırlatmayı unutturdu.”

Efendisinden yardım istemek hususunda şeytan Yusuf’u unutturdu. Kalbine de melikle yardım olayını soktu.¹ Bundan dolayı ise:

“Kendisi yıllarca daha zindanlarda kaldı.”

Yedi sene.

(1) İbni Cerir -12/223- Hasan’dan şöyle rivayet etmiştir: “Nebi (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Allah Yusuf’a rahmet etsin. Şayet kendisi o kelimeyi. Yani: “Beni efendinin yanında an.” (ayetindeki kelimeyi) unutmazaydı zindanda o kadar uzunca kalmazdı.” Devamla İbni Cerir şöyle demiştir: “sonrada Hasan ağlayıp:

“Bizlere bir olay vak iolsa bizler insanlardan yardımı sterdik” demiştir. Bu hadis mürseldir.

Kendisinin sıkıntıları çözülüp gittiğizaman ve Allah (c.c.) O’nun musibetlerini kaldırdığı zaman Melik bir rüya görtü. Ayette şöyledir:

43- “melik dedi ki: Ben bir rüya gördüm...” ayeti.

Netikim bu konuda onlardan fetva isteyince.

44- “Dediler ki: Bunlar karmakarışık rüyalarlardır.”

Bizlere göre açıklaması ve yorumu olmayan karmakarışık rüyalaradır.

“Biz, böyle karışık rüyaların yorumunu bilenler değiliz.”

Kendileru bunları açıklayıp yorumlamaktan aciz olduklarını ikrar ettiler.

45- “O ikisinden kurtulmuş olan.”

Sucu olan.

“bir süre Yusuf’un tavsiyesini hatırladı ve dedi ki:”

Bir zaman sonra Yusuf’un emrini hatırladı:

“Ben size bunun yorumunu haber vereyim, hemen beni gönderin.”

Kendisi gönderilir. Yusuf’a gelir ve:

46- “Yusuf”

Ey Yusuf.

“ey doğru sözlü.”

Çok doğru sözlü. Ayette şöyle buyurulmuştur:

“(Söyle ki) insanlara döneyim de.”

Melik’in arkadaşlarına.

“onlar da (senin değerini) bel bilirler.”

Melik’in rüyasının yorumunun senden geldiğini bilirler.

47- “Dedi ki: Ekiyorsunuz.”

Yani ekin.

“Yedi yıl adetinüz üzere.”

Peşpeşe olarak. İşte bu yedi yıl bu yedi zayıf ineğin yorumudur.

“biçtiklerinizi de.”

Ektiklerinizden.

“başağında bırakın.”

Çünkü bu daha devamlı kalması ve ifsad olmasından daha uzaktır.

“Yediklerinizden az bir miktar dışında.”

Çünkü onu sizler saklamaktasınız.

48- “Sonra bunun ardından yedi kurakg gelecek.”

Zorlu kuraklık ve kıtlıklar gelecektir. Bu, yedi zayıf ineğin tevilidir.

“yiyip götürecekler.”

Bitirip yiyecekler.

“onlar için önceden biriktirdiğiniz.”

Danelerden.

“Saklayacağınız az bir miktarın dışında.”

Saklayıp, muhafaza ettiğiniz.

49- “sonra bunun ardından da bir sene gelecek ki insanlar onda yağmura kavuşturulacakv e onda sıkacaklar.”

Onlara yağmur yağdırılacak ve bolluğa erişecekler. Nitekim susumanı yağnı, içki yapılan üzümü ve zeytinden de zeytin yağnı sıkacaklardın. (Sonra) Yusuf (a.s.)’un bu rüya yorumu elçi melike götürmüştür. Melikde bunun doğru bir yorum olduğunu anlamış ve:

50- “onu bana getirin.” demiştir.

Rüyayı yorumlayan o kişiyi sonra elçi Yusuf’a (a.s.) geldi ve “Melik seni istiyor” dedi. Yusuf da elçiye:

“Efendine dön.” diye buyurdu.

Melike’e (dön).

“ona sor.”¹

(1) Bu İbni Kesir’in, Kesai’nin ve Halef’in kıraatıdır. (Fes elhu diye değilde Feselhu’dur.

Soru ver.

“Kadınlara ne oldu.”

Onların halleri ve durumları. Kendisin iftira atanların sözlerinden beri ve uzak olduğunun doğruluğu ortaya çıkıp bilinsin diye. Çünük o kadınlar azizin karısının onların yanında Yusuf’un suçsuz olduğunu itiraf etmesiyle biliyorlar. Sözüde şöyle idi:

“Ben O’nun nefesine murad istedimde (zinayı) kendisi yüz çevirdi.”
(Yusuf: 12/32)

Yusuf (a.s.) kendisinin (zulmedilerek) zindanda bulunduğu umeselesinin Melik’in bilmesini çok istiyor ve kendisinin iftiraardan uzak olduğunu da melikin duymasını istiyordu. O da, Melikin kadınlardan bu konu hakkında malumat istemesini ve (hakikatı öğrenmesini) istiyordu.

“Şüphe yok ki benim Rabbim onların hilelerini.”

Benim hakkımda, beni geördükler ivakit neler yaptıkları ve bana neler dediklerini **“bilendir.”**

Melik sonra kadınları çağırdı ve:

51- “Haliniz ne idi?”

Maksadınız ve haliniz ne idi.

“Yusuf’tan murad almak istediğiniz zaman.”

Murad almadaki toplanmanız. Çünkü Yusuf (a.s.) kimin murad almak istediğini bilmiyordu.

“Kadınlar: Haşa Allah için.”

Yusuf (a.s.) kendisine itham edilen şeylerden uzak birisidir.

“Onun hiçbir kötülüğünü bilmiyoruz.”

Zina gibi. Kadınar Yusuf’u suzsuz olduğunu itiraf edince. Azizın karısı:

“İşte şimdi hak ortaya çıktı.”

Yaklaştı ve açıklığa kavuştu diye ikrar etti. Nitekim kadınlar buna şahit olduklarından Azizın karısı yalan söylemekten korktu ve:

“Ben ondan murat almak istemiştım. Şüphesiz ki O (Yusuf) doğru söyleyenlerdendir.”

Şu ayette dediğ gibi:

“O (Azizin karısı) benden murad almak istemişti.”

(Yusuf: 12/26)

52- “Bu”

Yusuf’un elçiyi Melike gönderip söyleyip yaptığı şeyler.

“bilsin diye.”

Melik’in veziri -Yusuf’u satın alan kişi-.

“Hıyanet etmediğimi.”

Karısına karşı.

“Gıyabında ve Allah’ın hainlerin hilesini şüphesiz hidayete erdirmeyeceğini.”

emanete hıyanetlik edenin doğruyu bulamayacağını. Hıyanetlik edenin cezası ayıplanmak, Allah’ın (c.c.) hidayetinden de mahrum kalmaktır. Yusuf (a.s.): “Bu gıyabında ona hıyanet emdeğmi bilsin diye” sözünü dediği vakit Cebrail (a.s.) şöyle buyurmuştur:

“Ey Yusuf! Zaten sen hiç bir zaman kötülük düşünmedin ki.”¹

(1) Bu hadisi İbni Cerir: 1/13, İbni Abbas’dan, Semmak b. ikrime yoluyla rivayet etmiştir.

İbni Hacer şöyle demiştir: “Semma b. Harb el-Kufi doğru sözlü bir ravidir. İkrime’den rivayetleri zölelkile muztaribtir. Bazende başkalarında değişmektedir. “Takribu Tehzib” sayfa: 255. Bu sözü İbni Kesir zayıf görmektedir. Tefsiri: 2/499. İbni Teymiyye de böyledir. Razi ise reddetmektedir. 18/159.

Ayette şöyle buyurulmuştur:

53- “Bununla beraber ben nefsimi temize çıkarmıyorum.”

Nefsimi tezkiye etmiyorum.

“Çünkü nefis var gücüyle kötülüğü emredicidir.”

Kabih (çirkin) olan şeyleri ve Allah’ın (c.c.) sevmedikleri şeyleri.

“ancak o”

O kimseyeki.

“Rabbimin bağışladığı (kimse) müstesna.”

Onun koruduğu hariç.

54- “(Hükümdar) Melik: Onu bana getirin dedi.”

Yusuf’u.

“O kendime en yakınlardan kılayım.”

Sadece kendime özel kılıp başkasını ortak etmeyeceğim.

“Onunla konuşuncada.”

Yusuf’ta.

“Dedi ki: Sen bugün(den sonra) bizim yanımızda önemli bir konumda olansın.”

Önemli bir mevki sahibi , saygın birisin.

“ve eminsin.”

Senin şüphesiz emin ve suçsuz olduğunu öğrendik.

Sonrada Melik şifahi (sözlü) olarak rüyasının yorumunu istedi. Yusuf’da (a.s.) O’na cevap verdi. Melik Yusuf’a (a.s.): “Ne yapmamızı istersin” dedi. Yusuf’da:

“Kıtlık senelerinde insanların senin hükmünü alan adek ve sana gelmeleri için, yiyecekleri toplarsın” diye buyurdu. Bunun üzerine Melik:

“Bunun için bana ehil kim olabilirve bu yiyecekleri kim toplar” dedi. Yusuf’da (a.s.) şöyle buyurdu:

55- “Beni ülkenin hazineleri üzerine tayin et.”

Koruma olarak. Ülkede Mısır ülkesidir.

“Çünkü ben iyice koruyorum ve bilenim.”

Yazan ve hesap ederim.

56- “İşte böylece.”

Onu hapisten çıkarma nimeti vermemiz gibi.

“İktidar verdik.”

Dilediğin şeylerde. Ona iktidar verdik.

“O yerde.”

Mısır’da.

“O, orada dilediği yerde nokalrad.ı”

Bu ayet iktidar verdik ayetini açıklamaktadır.

“Rahmetimizi dilediğimize veririz.”

Rahmetimi dilediğme lütfederim.

“iyilik edenlerin ecirlerini zai etmeyiz.”

Muvahhidlerin sevaplarını.

57- “ahiret mükafatı ise daha hayırlıdır.” ayeti.

Allah’ın (c.c.) ahiret sevabından müminlere verdiği idaha hayırlıdır.

Manada şöyledir: Allah’ın Yusuf’a (a.s.) ahirette verdiği şeyler dünyada verdiklerinden daha hayırlıdır.

Sonrada insanlara kıtlık seneleri baş göstermiş, Yusuf'un kardeşleri de açlık musibetine uğramışlardır. Kendileri Yusuf'a şüphe içerisinde geliyorlardı.

58- “Yusuf’un kardeşleri gelip O’nun huzura girdiler. O kendilerini tanıdığı halde onlar O’nu tanımadılar.”

Çünkü onlar Yusuf umelik yerinde görüyorlardı. Aynı zamanda kendileri Yusuf’un helak olduğun ada (öldüğüne) inanmışlardı.

Kendisini perde arkasında olarak ördüğünü söyleyenlerde vardır.

59- “Yüklerini hazırlayınca.”

Onlardan herbirinin yükünü deveye yükleyince.

“Dedi ki: Bana baba bir kardeşinizi de getirin.”

Bünyamin’i. Nitekim Yusuf onlara kaç kişi olduklarını da sormuştur. Onlarda kendisine haber vermişler ve: “Birisini babamızın yanında bıraktık” dediler. Yusuf da onlara: “babanızın o (oğlunu da) yani o kardeşinizi de getirin” dedi.

“Görüyorsunuz ki ben ölçeği tam veriyorum.”

Eksik vermeden tam veriyorum.

“Ve ben misafirperverlerin en iyisiyim.”

Nitekim onları davet ettiği vakit en güzel bir şekilde misafirleri ağırlamıştır. Sonrada kardeşi getirmedikleri taktirde onları tehdit edip şöyle demiştir:

60- “Eğer onu bana getirmezseniz artık sizin yanımda hiçbir ölçeğiniz olmayacaktır.

61- “Dediler ki: Ne yapıp O’nu babasından olacağız.”

Ondan isteyip, bizimle beraber göndermesini isteyeceğiz.

“bunu yapacağız.”

Sana vaad ettiğimizi mutlaka O’ndan kardeşi almakla yerine getireceği.

62- “Dedi ki:”

Yusuf.

“Memirluranı.”

Ela altında bulunan memurlarına.

“Bedellerini koyun.”

Getirdikleri azağın semenini. Nitekim bunların bohçalarının içine.”

“umulurki onları anlarlar.”

Umulurki bunların bedellerinin kendisi olduğunu anlarlar.

“Ailelerine dönünce.”

Torba ve bohçalarını açınca.

“umulur ki geri dönerler.”

Umulur ki bunu anlayıpta geri dönerler. Çünkü onlar bu deleleri tutmayı helalg örmektedirler.

63- “Babalarına döndükleri vakit: Ey babamız! Artık bize ölçek ile azıkv erilmeyecek.”

Kardeşimizi götürmezsek bundan sonra sizlere ölçek ile azık verilmeyeceği hükmedildi. Şuyate kastetmektedirler:

“Benim sizlere verecek ölçek yoktur. Buraya yaklaşmayın.”

“Artık kardeşimizi bizimle beraber gönderde ölçek alalım.”

Ölçeklerimizi alalım.

64- “Dedi ki: Daha önce size nasıl inandıysam...” ayeti.

Daha önce Yusuf’a nasıl güvendiysen Bünyamin hakkında da ancak o kadarg üvenebilirim değil mi?

Bu güvenin bir fayda vermeyeceğini kastetmiştir. Çünkü onlar O’na hıyanet etmişlerdi. O -eğer bu konuda onlara güvenecek olursa- yine onlara hıyanetleri hakkında korkuya kapılacaktır. Sonra da şöyle buyurmuştur:

“allah (c.c.) en hayırlı koruyucudur.”

65- “Zahire yüklerini açtıkları zaman.”

Mısır’dan yüklediklerini.

“bedellerinin kendilerine geri verildiğini gördüler ve: “ey babamız! Daha ne istiyoruz” dediler.”

Senden birşey istemiyorum, bizlere birşeyleri vermeni ve Mısır’a çevirmeni istemiyoruz.

“işte bu bedellerimiz ise bize iade edilmiştir.”

Bizi tasarrufumuza bırakılmıştır.

“Ailemize erzakg etiririz.”

Onlara yemek getiririz.

“Bir deve yükü daha.”

Yemekten bir deve yükü daha.

Çünkü her kişinin ölçeği deve yükü kadar ölçüyle ölçülüyordu.

“Bu az bir ölçektir (dediler).”

Bu bizim için, O’nun cömertliğinden dolayı, az bir ölçektir dediler.

66- “(O’nu bana kesin olarak getireceğinize) dair Allah’dan sağlam bir taahhüd vermediğiniz sürece Onu sizlerle beraber asla göndermem.”

Allah’a (c.c.)yemin etmenize dek.

“etrafınız kuşatılmadıkça. Onu bana kesin olarak getireceğinize dek.”

Hepiniz ölünceye dek.

“O’na kesin taahhüdü verince.”

Ahid ve yeminlerini.

“Dedi ki:”

Yakub (a.s.).

“Allah dediklerimize vekildir.”

Şahittir.

Onlar Yakub’un (a.s.) yanından çıkmayı istediklerinde şöyle dedi:

67- “Ey oğullarım! Girmeyin.”

Mısır’a

“bir kapıdan (girmeyin). Ayrı ayrı kapılardan girin.”

Nazarın değmesinden korktu. Onlara farklı kapılardan girmelerini emretti.

“Bununla beraber Allah’dan (c.c.) size gelecek hiçbir şeyi sizden geri çeviremem.”

Tedbir kaderi engelleyemez.

68- “Kendileri babalarının emrettiği yerlerden girdikleri vakit.”

Nitekim kendileri Mısır’a yarı dört kapıdan girmişlerdir.

“Fakat bu, Allah’dan onlara gelecek hiçbir şeyi önleyemezdi.”

Bu, Allah’ın (c.c.) taktir edip kaza ettiği şeyi asla önleyemezdi.

“Ancak bir dilek.”

Haceti, dileği. Onların Mısır’a girmeleri Yakub’un (a.s.) içinde bir dilediği idi. Bu da onlara -şefkatten dolayı- farklı kapılardan girmelerini istemis olayı idi.

“Şüphesiz ki O, kendisine öğrettiğimiz için bir ilim sahibi idi.”

Allah’ı (c.c.) iyi tanıyan ve yakini olarak bilendi.

“Ancak insanların çoğu bunu bilmemektedirler.”

Yakub’un (a.s.) bu sıfatını.

69- “Yusuf’un (a.s.) huzuruna çıktıklarında O, kardeşini yanına aldı.”

Ona sarıldı ve yanına aldı.

“Ben senin kardeşimin dedi.”

Aynı nesebten olduğunu itiraf etti ve O’na: Sana söylediklerimi kardeşlerine söyleme” dedi.

“Artık üzülme.”

Hüzünlenme ve üzülme.

“Yaptıkları şeylere.”

Bizlere hasetlerine ve babamızı bizden uzaklaştırmalarına.

70- “Onların yüklerini hazırladığında, su kabını koydu...”

Mücevherlerle süslü altın bir su kabını koydu.

“Kardeşinin yükü arasına yokdu.”

Bünyamin’in.

“Sonra bir münadi seslendi.”

Birisi nida etti.

“Ey kabile!”

Kabile de bulunan iyi huylular!

“Sizler gerçekten hırsızlık yaptınız.

71- “Onlara dönerek: Neyi kaybettiniz ne arıyorsunuz?” dediler.”

72- “Dediler ki: Hükümdarın su kabını kaybettik.”

Melik’in su kabını.

“Onu getirene bir deve yükü var.”

Yemekten.

“Bende O’na kefil olacağım” dedi.”

Kefilim.

73- “Allah’a (c.c.) andolsun ki: izin de bildiğiniz gibi.”

Kendileri doğır ukimseler olduklarına ve fesatçılık çıkarmadıklarına dair yemin ettiler. Nitekim kendileri hiç kimseye zulmetmeyenler ve hiç kimseden bir şeyi çalmayanlar diye bilinirlerdi.

74- “Dediler ki: Bunun cezası nedir?”

Hırsızın cezası.

“Eğer yalancılar iseniz.”

Bizler hırsız değiliz demenizle.

75- “Bunun cezası yükündü bulunan kimsenin... dediler.”

(Nitekim olan her hırsız çalmış olduğu mala dek köle almamasını istiyorlardı. Bu yüzden; “Bunun cezası yükünde bulunanın...”¹ diye söylemişlerdir. Hırsızın cezası. Yükünde çalınmış mal olan kimsedir.

“Bu onun cezasıdır.”

Hırsızın cezası hırsızlıktır.

“İşte böylece biz zalimleri cezalandırırız dediler.”

Hırsız bir şeyi çaldığı zaman hırsızlıkla itham edilir. Bu hükmü ikrar ettikleri vakit, Yusuf’a (a.s.) metalarını teftiş etmesi için onlara sarfolundu.

76- “Başladı.”

Yusuf.

“Yüklerini.”

Bu içine eşya vb. koyulan kap, civalık² ve pankaçlardır.

“Kardeşinin kabından önce.”

Töhmetyi kaldırmak için.

(1) Parantez arası zı ve za’dan ziyadedir.

(2) Cevalık: kap demektir.

“Sonra kabı... çıkardı.”

Su kabını.

“Kardeşinin yükü arasından. İşte böylece takdirde bulunduk.”

İlham ettik.

“Yusuf’a.”

Bu tuzak gibi Yusuf’a ilham ettik. Ta ki kardeşi Bünyamin’i sımsıkı kucaklayana dek.

“Yoksa o, kardeşini alıkoyabilecek değildi.”

Ki Onu kucaklaması kendisi için gerekli bir konuydu.

“Melikin dininde.”Hükmünde, yaşayış ve adetinde.

“Ancak.”

Allah’ın (c.c.) dilemesi hariç. Nitekim Melik’in hırsız hakkında hükmetmesi; hırsızın çaldığı şeyin iki katı borcu olarak ödemesi, dövülmesidir. Yusuf (a.s.) Melik’in kardeşinin hapsi hakkındaki hükme kendisi metemekkin değildi. Şayet Allah (c.c.) O’na lütfetmemiş olsaydı -nitekim buna bir yolda buldu-. Bu da kardeşlerinin dillerinde akıp giden köle edinilmesi cezasıdır.

“Biz dilediğimizi derecelerle yükseltiriz.”

Kerametler vermek ve ilim kapıları açmak suretiyle. Tıpkı Yusuf’u (a.s.) kardeşlerinden her konuda daha yüksek dereceli kıldığı gibi.

“Her ilim sahibinin üstünde daha iyi bir bilen vardır.”

Bu kendisinden daha alim olan kimseyi öyleki; bu bundan daha alimdir, bu da bundan daha alimdir diyerek ta ki bu ilim Allah’a (c.c.) kadar ulaşır.

Su kabı Bünyamin’in yükünden çıkınca.

77- “Dediler ki:”

Yusuf’a.

“O çalmışsa.”

Su kabını.

“Onun daha evvel bir kardeşide çalmıştı.”

Yusuf’u (a.s.) kastetmektedirler.

Nitekim Yusuf, babasının evinden masanın üzerindeki yiyeceklerden alıp gizlice aç, fakirlere götürüyordu. Sonunda kardeşleri de bunu anladılar.

“O vakit Yusuf İçinde gizleyip.”

Şu sözleriin cevabıyla ilgili olan kelimeyi gizleyip.

“Onlara bunu açıklamadı.”

Nitekim kendi kendine şöyle diyordu:

“Sizin durumunuz daha da kötüdür.”

Allah (c.c.) katında kardeşinize zulmetmeniz ve babanıza karşı gelmeniz.

“Allah (c.c.) sizin söylemekte olduğunuz şeyin mahiyetini en iyi bilendir.”

Sizin zikrettiklerinizin yalan olduğunu muhakkak ki bilendir.

78- “Ey Aziz! Onun çok ihtiyar bir babası var dediler.”

Yaşlı.

“Bunun için O’nun yerine birimizi alıkoy.”

Bizden birimizi O’nun yerine köle olarak.

“Bizler seni iyilik edenlerden görüyoruz.”

Şayet bunu yaparsan bize iyilikte bulunmuş olursun.

80- “Artık ümetlerini kesince.”

Ümit kestiklerinde.

“Ondan, fısıldaşarak kenara çekildikleri.”

Kardeşleri olmaksızın babalarına fısıldaşarak teker teker gittiler.

“Büyüko lanları dedi ki:”

Bu Revbil’dir. Kendisi en büyük olanlarıydı.

“Babanızın sizden Allah adına temirat almış olduğunu bilmez misiniz?”

Kardeşi (Bünyamin’i) geri verip koruyacağınızı.

“Ve daha evvelce Yusuf hakkında işlediğiniz.”

Buradaki “ma” ziyadedir. Yusuf hakkında kusur işledinizv e O’na hıyanet ettiniz.

“Asla bu yerden ayrılmam.”

Mısır diyarından asla çıkmam.

“Ta ki babam izin verinceye dek.”

Benim vermeme dek bana gönderinceye kadar.

“Ya da Allah (c.c.) benim için hükmedinceye kadar.”

Benim konum hakkında birşeyi hüküm verene kadar.

“o hüküm verenlerin en hakim olanıdır.”

En adil olanıdır. Kardeşlerine dedi ki:

81- “Babanıza geri dönün ve deyin ki: Ey Bababımız! Gerçek şu ki; senin oğlun hırsızlık etti.”

Emrin zahiri açıklamasını kastetmektedirler.

“Biz ancak bildiğimize göre şahitlik ediyoruz.”

Çünkü çalınan mal O’nun yükünde bulundu ve bizde bakmakta, görmekteyiz.

“Gayıbın bekçileride değiliz.”

Bize gayıp olduğu vakit O’nu muhafaza edemeyiz.

82- “İçinde bulunduğumuz şehir sor.”

Mısır ehline.

“Beraber geldiğiniz kabileye de sor.”

Yolda sohbet eden arkadaşları kastediyor. Yakub’a (a.s.) geri döndükleri vakit O’na şöyle dediler:

83- “Hayır, nefisleriniz sizi aldatıp bu işe sürüklemiş.”

Benden Bünyamin’i sadece menfaat dolayısıyla alıp götürmenize dek sizlere süslü göstermiş. Nitekim bundan dolayı şer ve zararda hasıla geldi.

84- “Onlardan yüz çevirip.”

Oğullarından yüz çevirdi ve Yusuf’a olan hasretini yine tekrarlayacak:

“Şöyle dedi: Ey Yusuf’un yadigari esef!”

Ey kendisiyle hüznümv e üzüntüm ortan!

“gözlerine ok düştü.”

Beyaz renge döndü. Sonrada gözleri görmez oldu.

“Kederden dolayı.”

Ağlamaktan.

“Artık o hüznü içinde saklıyordu.”

Kendisi sıkıntıda ve tasada olup hüznünü şikayet ederek ya da bağırarak izhar etmiyordu.

85- “Dediler ki: Allah’a andolsun ki hala.”

Hiç durmadan, devamlı olarak.

“Yusuf’u anıp duruyorsun.”

Onu hatırlamadan geri durmuyorsun.

“Sonunda hastalanacaksın.”

Daima fasid olup hastalanacaksın.

“Yolda helak olanlardan olacaksın.”

Ölenlerden. Manası ise; Yusuf’u o kadar hatırlayıp anyıyorsun ki sonunda ağlamaktan iyileşmesi az olan bir hastalık peyda olacak ya da gam ve kederinden öleceksin.

Kendileri bu sözlerinde ileri derecede konuşunca:

86- “Dedi ki: Benim ancak kederimi.”

Benim kederimi ancak... Ayetteki “Bes”in manası buna mübtela olmuş kimseye dönen keder manasındadır.

“Ve hüznümü Allah’a açarım.”

Sizlere değil.

“Ben Allah nezdinde sizin bilemeyeceğiniz şeyleri biliyorum” dedi.”

Kendisi Yusuf’un yaşadığını biliyordu. Bu kendisine ölüm meleği¹ haber vermiştir. Kendisine:

“Onu buradan iste” dedi ve Mısır’ın çevresindeki yere işaret etti. İşte bu yüzden şöyle demiştir:

(1) İbni Ebi Hatim, Nadr b. Arabi’den şunu dediğini rivayet etmiştir: “Bana, Yakub (a.s.) yirmi dört sene Yusuf’un (a.s.) yaşayıp yaşamadığından habersin bir şekilde beklediği rivayet edilmiştir. Ancak sonradan ölüm meleği geldi ve Ona:

“Sen kimsin?” dedi. O da:

“Ben ölüm meleğiyim.” diye cevap verdi. Yakub’da:

“Yakub’un ilahi olan Allah’ına yemin eder misin Yusuf’un ruhunu aldın mı almadın mı?” O da:

“Hayır almadım” dedi. Bu sırada da Yusuf:

“Ey oğullarım gidin! Yusuf’u ve kardeşini arayın. Allah’ın rahmetinden de ümit kesmeyin” dedi. Onlarda Mısır’a gittiler. (Yusuf’un) Yanına çıktıklarında kendisiyle konuştukları kimseden daha ince ve hoş konuşanı hiç görmemişlerdi. Onlar:

“Ey Aziz! Bizlere ve ailemize sıkıntı isbat etti” dediler.

“Nadr b. Arabi Bahili kendisi “Ebu Rauh” diye künyelenmiştir. Kendisi Harran’lı olup mevlalardır. Bu Ata, Mücahid Ondan da Sevri rivayet etmişlerdir. İbni Muayn’da sika saymıştır. Bak: Lisan’ul-Mizan: 2/411. Lafızda geçen “Tehallele aralarına girdi demektir.

87- “Ey Oğullarım! Gidin, Yusuf’u arayın.”

Onu araştırın.

“Allah’ın rahmetinden de ümit kesmeyin.”

Gelen sıkıntıdan dolayı.

“Çünkü kafirler topluluğundan başka hiç kimse Allah’ın rahmetinden ümit kesmez.”

Nitekim ümmün şiddetli zamanlarındada Allah’dan dilerv e müit kesmez. Kafir ise böyle değildir.

Sonra kardeşleri Mısır’a gittiler:

88- “(Yusuf’un) Huzuruna geldiklerinde dediler ki: Ey Aziz! Bizi de ailemizi de darlık sandı.”

Bizlere ve ailemize açlık isabet etti.

“Pek değerli olmayan bir bedelle geldik.”

Bu bedelleri günlerce ödedik ve azık olarak kullandık. ancak faydalanacak da değillerdi. Bunlar düşük derecede dirhemlerdi.

“Bize yine tam ölçekle ver.”

Kolaylıkla kendilerine mal vb. vermelerini istediler. Kendilerinin Aziz’e vereceği düşük dirhemler mukabilinde güzel ve değerlilerini istediler.

“ayrıca bize tasadduk da et.”

İki kıymetin arasındakinden.

“Çünkü Allah mükafatlandırır.”

Mükafatını verir.

“tasadduk edenlere.”

Bunu dedikleri vakit; bir incelik peyda oldu ve gözlerden yaş akmaya başladı.

Aziz Yusuf’a yaptıklarına karşın onları azarlayıp şöyle dedi:

“Sizler Yusuf’u ve kardeşine neler yaptığınızı biliyor musunuz?”

Yusuf’u babanızdan ayırıp babanıza kederin ve hüznün gelmesini sağlamanızla.

“Sizler cahiller iken.”

Babanız Yakub’a karşı gelenler iken. Sizler cahilliğinizle kardeşinizin yalanlığını kopardınız. Bunları onlara söyledikten sonra perdeyi kaldırıp şöyle dediler:

90- “Aa, sen, evet sen Yusuf’un öyle mi? dediler. Oda: “Ben Yusuf’um” dedi.”

Kendisine neler yaptığınızı.

“Bu da kardeşimdir.”

Sizin tarafınızdan mazlum kardeşimdir.

“Allah (c.c.) bize lütfetti.”

Ayrılıktan sonra bizi birleştirdi.

“Çünkü kim korkarsa.”

Allah’dan (c.c.).

“ve sabrederse.”

Musibetlere karşı.

“Şüphesiz ki Allah iyilik işleyenlerin ecirlerini zai etmez.”

Bu hali bulunduran kimselerin ecirini.

91- “Allah’a yemin ederiz ki; Allah gerçekten seni bizden üstün kılmıştır.”

Allah (c.c.) seni ake ve ilimle, fazilet ve ihsanla bize üstün kılmıştır.

“Doğrusu biz hata işlemiştik.”

Sana kurduğumuz işde günahkarlardan olduk.

92- “Dedi ki: Bugün başınıza birşey kakılmayacaktır.”

Bugünden sonra bir ayıplama ve kusur çıkartma yoktur. Sonra onları serbest bıraktı ve onlara istiğfar etmelerini hatırlatlı. VE şöyle dedi:

“Allah (c.c.) size mağfiret buyursun...” ayeti.

Sonrada onlara babaları hakkında sordu. Onlarda gözlerinin görmediğini açıkladılar. Bunun üzerine Yusuf (a.s.):

93- “Bu gömleğimi O’na götürün.”

Nitekim Cebail (a.s.), ateşe atıldığı vakit İbrahim (a.) bir (gömlek) indirmiştir.¹ Onda cennet kokusu bulunmakta idi. Bu da ibtila olmuş olsun hasta olsun hepsine iyi gelmiştir. Bu yüzdende şöyle demiştir:

“Onu babanını yüzüne sürün hemen görmeye başlayacaktır.”

Kendisine görme geri gelir ve geri döner.

(1) Ebu Şeyh, Hasen’den Rasulullah’ın (s.a.v.):

“Bu gömleğini O’na götürün” ayeti hakkında şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

“Nemrud, İbrahim’i (a.s.) ateşe attığı zaman Cebail (a.s.) O’na bir gömlek giydirmiştir. İbrahim’de (a.s.) o gömleği giyinip bir hasırın üzerine oturmuştur. Cibril’de O’nunla beraber oturdu ve aralarında konuştular. Allah’da (c.c.) ateşe vahyedip:

“Ey ateş! İbrahim’e soğukluk ve esenlik ol” diye buyurdu. Şayet “Esenlik ver” demeseydi o zaman soğukluk O’na zarar verirdi ve soğukluk bu sefer İbrahim’in ölümüne sebep olurdu.”

Bak: Durru’l-Mensur: 4/579. Bu mürsel bir hadistir.

93- “Kafle ayrılınca.”

Mısır’dan çıkıp Kenan mevkiine doğru gidince.

“Bababılır dedi ki:”

Etrafındakilere.

“Yusuf’un kokusunu alıyorum.”

Öyleki koku yayıldı ve gömleğin kokusunda Yakub’a doğru taşındı ve kendisi cennet kokusu aldı. Kendiside cennet kokusunun dünyada olmayacağını,¹ bunun gömlekten geldiğini anladı.

“Bana bunak demeyecekseniz.”

Bana bunak ve cahil demeyecekseniz.

95- “Allah’a yemin ederiz ki, sen halen eski yanlışlığındasın dediler.”

Yusuf’un olmayışından sirayet eden hüznün durumundan dolayı eski yanlışlığındasın. Bu konuda da halen ahdinden sonra, hakkında halen tartışma olayında hatadasın. Yakub’un yanında Yusuf’un halen öldüğünü söylüyorlardı.

Ayette şöyle buyurulmuştur:

96- “Derhal görmeye başladı.”

Yine görmeye başladı, görmesi geri geldi.

Ayette şöyle buyurulmuştur:

98- “Sizin için ileride Rabbimden mağfiret dileyeceğim.”

Kendisi seher vaktine tehir etmişti. Çünkü o vakitte dualara daha çok icabet edilir. Yusuf (a.s.) müjdeci kişi yol mesafesince Yakub’a (a.s.) gitmek için gönderdi.

Yakub (a.s.) ve ehli bundan dolayı çok sevindiler. Sonrada ehliyle birlikte Yusuf’a gittiler.

Ayette şöyle buyurulmuştur:

99- “Yusuf’un huzuruna çıktıklarında bağına bastı.”

Kucakladı.

“anne ve babası.”

Babası ve teyzesi. Çünkü annesi ölmüş idi.

“Mısır’a girin dedi.”

Çünkü kendisi onlara doğru dönmüş idi. Mısır’a girmeden önce onlara şöyle dedi:

“Allah’ın iradesiyle hepiniz emin olarak Mısır’a girin.”

Öyleki kendieri Melikin izni olmadan Mısır’a girmekten korkuyorlardı.

100- “Babasını ve ailesini tahtın üzerine çıkartıp oturttu.”

Halının üzerine oturttu.

“Hepsi O’nun için sezced ettiler.”

O’na selamla secdesi yaptılar. Bu da iki kat eğilmedir.

“Rabbim iyilikte bulundu.”

Bana.

“Çünkü beni zindandan çıkardı ve sizi çölden getirdi.”

Bu da yeryüzündeki çöl yerleridir. Nitekim Yakub (a.s.) ve çocukları kinan denien yerde idiler ki burasıda çöllük ve hayvanlık bir yerdir.

“Şeytan aramı bozduktan sonra.”

İfsat ettikten sonra.

“benimle kardeşim arasını.”

Hasedle.

“Şüphesiz ki Rabbim dilediğine lütfeder.”

Her işin durumun titizlikle çokça bilendir.

“Ve şüphesiz ki O alimdir.”

Mahlukatını bilendir.

“Hakim’dir.”

onlardan dilediğnide.

Sonrada Rabbine dua etti ve şükürde bulunup şöyle buyurmuştur:

101- “ey Rabbim! Sen bana mülk verdin.”

Mısır mülkünü.”

Ve bana rüya yorumundan öğrettin.”

Rüyaları tabir etmeyi kastetmektedir.

“Ey gökleri ve yerleri yaratan Sen.”

Onlara ilk olarak yaratan.

“Canımı müslüman olarak al.”

İslam üzere benim ruhumu kabzet.

“ve beni Salihlere kat.”

Babalarım İbrahim, İsmail, İshak’a (allah’ın selamı üzerlerine olsun) kat.

“Beni onların derecelerine yükselt” demeyi kastetmektedir.

102- “Bu.”

Sana gaib olan bu haberlerden, Yusuf’un bu kıssasını sana açıkladık.

Ayette şöyledir: **“Sana vahyettiğimiz gayb haberlerdendir. Sen yanlarında değildin.”**

Yusuf kardeşinin yanında.

“Ona işleri kararlaştırırlarken.”

O’na karşı işlerini ayarlayıp azmederlerken.

“hile yaparak.”

Yusuf’a.

103- “Sen ne kadar hırs göstersen de insanların çoğu iman etmez.”

Rasulullah (s.a.v.) kendilerine Kureyş ve Yahudiler Yusuf kıssası hakkında sorduklarında iman etmelerini ümit ediyordu. Nebi (s.a.v.) bu kıssayı onlara anlattı ve onlarda Nebi'nin (s.a.v.) zannına aksi harekette bulundular ve muhalefet ettiler. Bu yüzden Allah (c.c.) şöyle buyurmuştur:

“Sen ne kadar hırs göstersen de insanların çoğu...” buyurdu. İmanları konusunda.

“iman etmezler.”

Çünkü sen sevdiğine hidayet veremezsin. Ancak Allah (c.c.) dilediğine hidayet verir.

104- “Halbuki sen onlardan istemiyorsun...”

Kur'an'a karşılık.

“bir ücret.”

Sana verecekeri mal.

“O sadece.”

O ancak.

“Alemlere bir öğüttür.”

Doğruluğu bulmaları için bir öğüttür.

Bizler seni ücretsiz tebliğci olarak göndermemizle, onların yalanlama illetini belirtmiş olduk. Öyleki Ancak Allah'ın (c.c.) dilediği kimse iman eder, peyamber (s.a.v.) buna hırslıda olsa.

105- “Nice.”

Ne kadar.

“Ayet varsa.”

Tevhid'e (allah'ın tekliğine) delalet eden deliller.

“Semavatta ve yerde.”

Güneş, ay, yıldız, dağ v.s.den.

“Üzerlerinden geçer giderler.”

Ayrılmadan ve sapmadan geçip, giderler.

Müşrikler şöyle dediler: “Bizler bu eşyalara ıyaranan iman ettik.”

Bunun üzerine Allah (c.c.) şöyle buyurmuştur:

“Onların çoğu Allah'a iman etmez.”

Allah'ın bunların, semanın ve yeryüzünün yaratıcı olduğunu ikrar etmezler ancak ona, putlara ibadet ederek müşrik olarak iman ederler.

106- “emin misiniz?”

Müşrikler.

“Allah'ın azabından bir kaplayıcının gelip açtmasından.”

Onları kaplayan ve onları istila edecek bir akibetin.

108- “De ki”

Onlara.

“Bu”

Üzerinde bulunduğum yol.

“Benim yolumdur.”

Sünnetim ve metodumdur.

“Allah'a davet ediyorum.”

Kelam tamamlanmış oldu. Sonrada şöyle buyurmuştur.

“Bir basiret üzere. Bende.”

Din ve yakın üzere.

“Bana uyanlarda.”

Ashabı. Nitekim Onlar en güzel yol üzeredirler.

“Allah'ı tenzih ederim.”

“De ki: “onların Allah'a ortak koştuklarından dolayı Allah için Allah'ın tenzih ederim.”

“Ben müşriklerden değilim.”

Allah (c.c.) ile birlikte bir ortak edinen değilim.

109- “Senden önce gönderdiklerimiz de kendine vahyettiğimiz şehirli erkeklerden başkaları değildi.”

Senden önce gönderdiğimiz PEygamberler erkekler iidi kadınlar değildir. Nitekim kendileri de şehirli idiler. Bir ova ya da (köyden) Nebi gönderilmemiştir. İşte bu, onların Nübüvvetini inkar etmelerini reddetmektedir. Senden önce gönderilen RAsuller tıpkı senin halin gibidirler. Senden önceki ümmetler yine senin zamanındaki ümmetlerg ibidir. Biz de onları helak ettik.

Ayette şöyle buyurulmuştur:

“Görmek için yeryüzünde onlarga ezip görmediler mi?”

Yalanlayan kavimlerin hakettikleri helak edilmiş manzaralarını.

“Şüphesiz ki ahiret yurdu.”

Cennet.

“Sakınanlar için daha hayırlıdır.”

Dünyada şirk koşmaktan.

“akletmez misiniz?”

Bu, sizin iman etmenize kadardır?!

110- “Nihayet O Peygamberler ümitlerini kesipte...”

Kavimlerinin onlara yalan söylediklerini anlayınca.

“onlara yardımımız gelmiş de dilediğimiz kurtuluşa erdirilmişti.”

Bunlarda Nebilere tabi olan kimselerdir.¹

(1) Buhari Tefsir’inde Urve b. Zubeyr O’da Aişe’den (rh.a.) rivayet etmiştir. Aişe’ye (rh.a.) Allah’ın:

“Taki peygamberler ümitlerini kesince...” ayetinden soruldu. Aişe:

“Yalan mı söylediler yoksa onlar yalancımıydılar?” diye sordum. Aişe’de:

“Yalan söylediler” dedi. Bende:

“onlar kavimlerinin kendilerini yalanladıklarını anladılar. Bu zan olmaz kı” dedim. Aişe’de:

“Evet! Doğru. Bana ömür verene yemin olsun ki, onlar muhakkak anladılar” dedi. Bende Aişe’ye:

“onlar kendilerinin yalan söylediklerin izannetiler” dedim. Aişe’de:

“Allah’a sığınırım. Rasuller bunu Rabbleri hakkında asla zannetmezler” dedi. Bende bu hangi ayet?” dedim.

O da:

“Bunlar Rabblerine iman edip Peygamberlerini tasdik edenv etabi olanlardır. SONrada onlara bir bela gelip çattı. Zaferin gelmeside gecikti. Ta ki bazı Peygamberler ümitlerini kestiler ve kavimlerinden bazıları da yalanlamaya başladı. Bu seferde Rasuller kendilerine tabi olanların kendilerini yalanladığını zannettiler. Bu sırada da Allah’ın (c.c.) zaferi geldi.” Bak: Feth’ul-Bari: 8/367.

“Ama (kafirlerle) azabımız asla geri çevrilemez.”

Azabamız asla geriye çevrilemez.

111- “Andolsun ki onların kıssalarında.”

Yusuf’un kardeşleri (kıssasında).

“ibret vardır.”

Fikirv e düşünüp (maksad) çıkarılacak ibret vardır.

“akıl sahipleri için.”

Nitekim Yusuf (a.s.) izzetlikle ve efendilikle takdir eden ve O bir köle iken bazıları için Mısır valisi olmasını takdir eden Allah elbetteki Muhammed (s.a.v.) içinde O’na zafer vb. vermede de takdir edicidir.

“Değildir.”

Kur’an

“iftira edilen bir söz.”

Bir beşerin çıkarıp söyleceği.

“Lakin önce olanları doğrulayıcı.”

(Lakin kitaplardan önce olan şeylerde bir tasdiktir.)²

(2) Zı’dan ziyadedir.

“Her şeyi de tafsilatlı açıklayandır.”

Din konularında ihtiyaç duyulacak herşeyi.

“bir hidayet”

Beyan

“ve iman eden bir topluluk için rahmettir.”

Muhammed’in (s.a.v.) getirdiklerini tasdik ederler.

RA'D SURESİ

(Mekke'de nazil olmuştur. Kırk üç (43) ayettir.)¹

Bismillahirrahmanirrahim

1- “Elif, alm, mim, ra.”

Ben Allah'ım, bilirim ve görürüm.

“O”

Bu ayetten önce zikredilen haberv e hükümlerden zikredilenler.

“Kitabın ayetleridir.”

Kur'an'ın.

“Sana Rabbinden indirilen (Kur'an) haktır.”

Bu müşriklerin dediği gibi kendinin uydurduğu batıl şey değildir.

“Lakin insanların çoğu.”

Mekke ehlinin.

“iman etmezler.”

2- “Allah O'dur ki gökleri direksiz yükseltmiştir.”

Amed: İmad'ın (direk) çoğuludur. Manası ise sütunlar, direkler demektir.”

“gördüğünüz bir şekilde”

Sizlerde böylece edireksiz olarak yükseltildiniz.

“Sonra da arş'a istiva etti.”

İstila edip iktidar etmiştir. Bunun aslıda: İstiva tedbirdir. (işleri evirip çevirmedi).

Tıpkı ayakta durmanın aslının dikilmek olduğu gibi. Sonra şöyle de denilir: “Tedbiri yerine getirdi”.

Buradaki sonra kelimesi üzerine istila edilen arşın sonradan oluştuğu manasına gelir.

(Yoksa üzerine istila edinilen arşın yaratılışından sonra istila temenin sonrada oluştuğu manasına gelmez)¹

(1) za'dan ziyadededir.

(2) zi'dan ziyadedir.

“Güneşede aya'da emrine bouyn eğdirmiştir.”

Kendisinin, onlardan istediği gibi emrine amade kılıp boyun eğdirmiştir.

“Hepside belirli bir zamana kadar akıp gitmektedir.”

Belirli bir vakite dek. Bu da dünyanın son bulmasıdır.

“İşleri evirip, çevirir.”

Hikmetiyle tasarruf eder.

“Ayetleri tafsilatlıca açıklar.”

Tevhide ve öldükten sonra dirilmeye delalet eden delilleri açıklayıp beyan eder.

“Rabbimize kavuşacağınıza kesin olarak inanmanız diye.”

Ey Mekke heli! Öldükten sonra dirilmeye kesin olarak iman edersiniz diye.

3- “o, yeri uzatıp döşeyendir.”

Yeri yayan ve genişletendir.

“Sabit dağları da orada kılandır.”

Oralarda dağları sabit kılan.

“Ve ırkamkalrad var eden ve O, meyvelerin hepsinden yine kendilerinin içinde ikişer ikişer yarandır.”

Tatlı ve ekşi olarak.

Ayetin geri kalan tefsiri de geçmişti.²

(2) Bak sayfa: 397.

4- “Yeryüzünde birbirine bitişik birçok (arazi) parçaları.”

Birbirine yakın ülkeler.

“ve cennetler.”

Bahçeler.

“üzümden.”

Ayette şöyle buyurmuştur:

“Çatallı hurmalıklar.”

Bu aslı tek olandır. Sonrada bölmelere, çatalara ayrılıp çatallı hurma ağacı olmaktadır. Aslı ise tektir.

“ve çatalsız hurmalıklar.”

Bu ise teker teker ayrılmış olanıdır.

“Sulanır.”¹

(1) “Tusga” diye okuyanlar: Nafi, İbni Kesir, Ebu Amr, Hamza, Kesai, Halef, Ebu Cafer’dir. Bak: İthaf: 2/160.

Bu arazi parçaları, bahçeler ve hurmalıklar.

“teb suyla (sulanırlar). Bazılarını ise bazısına üstün kılıyoruz.”

Farklı tatlarda.

“lezzetlerinde.”

Bu ise meyvelerde tatlı, acı, güzel ve çürük olandır.

“Şüphesiz ki bunda ayetler vardır.”

Deliller.

“Aklını kullanan bir kavim için.”

Allah’dan (c.c.) verilen aklı yerinde kullanan iman ehli için.

5- “Eğer şaşıyorsan.”

Ey Muhammed! Onların fayda ve zarar vermeyen putlara tapmalarına ve seni hak gledikten sonra yalanlamalarına şaşırarak olursan onların öldükten sonra dirilmeyi inkar etmelerine de şaşır.

Bu ayetin manası ise şöyledir:

“Onların: Acaba biz toprak olduktan sonra yeniden mi...” ayeti.

“İşte demir halkalar bunlara olacaktır.”

Eğlal: Gül kelimesinin çoğuludur. Bu ele boyuna bağlanan demir halkalardır.

6- “Bir senden iyilikten önce hemen çabucak kötülük getirmeni istiyorlar.”

Mekke müşrikleri dalga geçerek senden azabın elmesini istiyorlardı. Mana şöylecekir: Onlar acelece vermediğini azabı senin acelece vermeni istiyorlar. Ayette de şöyle geçmektedir. “İyilikten önce” Kıyamet günün edek, onlardan akibetin geciktirmesini onlara bir ihsanı olarak.

“Halbuki onlardan önce nice örnekler gelip geçti.”

Muhakkak ki onlardan önce Allah’ın (c.c.) dediklerini itibar etmeyen yalancı ümmetlerin ukubeti gelip geçti.

“Doğrun Rabbin, zuümlerine rağmen, insanlara yine de mağfiret edendir.”

Tevbeyle.

Müşrikler iman ederse onları bağışlar.

“Muhakkak ki Rabbin azabı çetin olandır.”

Küfürde ısrarlı olana.

7- “O küfre sapanlar: Ona Rabbinden bir ayet indirilmeli değil miydi?”

Tıpkı Musa’nın asa ve eli getirdiğ gibi o da bize bir ayet getirmeli değil miydi?

“Sen ancak bir uyarıcısın.”

İsyan edeni ateşle uyarıcısın. Senin ayetlerde bir şeyi koyma faktörün yoktur.

“Her kavim için şüphesiz yol gösterici olmuştur.”

Allah’a (c.c.) davet eden Peygamberv e davet adamı olmuştur. Nitekim kendileri, ayetlerden kendileri içni verilenler itebliğ ederler, kendi istekv e hükümlerine göre değil.

8- “Allah, her dişinin neye hamile kalacağını bilir.”

Kan pıhtısı ve et parçasından olsun eksik tam olsun ya da dişi veya erkek olsun.

“Rahimlerin neyi eksileceğindedir.”

Dokuz ay kadar ola hamilelik müddetinden neyin eksileceğini.

“ve neyin artacağını.”

Bunun üzerine.

“Onun katında herşey ölçüyledir.”

Allah (c.c.) herşeyi bilendir ve O herşeyi bir takdir (ölçü) ile kılmıştır.

9- “Gaybı bilendir.”

Mahlukatından gayb olan herşeyi.

“görünenide.”

Mahlukatın gördüklerini de bilir.

“O çok büyüktür.”

Takdir etmesi çok büyük olandır.

“Yüceler yücesidir.”

Müşriklerin kendisine dediklerinden.

10- “Hep birdir...” ayeti.

Manası şöyledir: Kişi ister sözünü açıklasın, ister içinde gizlesin, ister g ündüzün yolunda gitsin, ister g ece gizlensin, uhakkak ki Allah (c.c.) onların hepsini bilendir.

“Gizlenen kimsenin” manası; g izleyen demektir. “Sarib” ise; yolunda açıkça yürüyen kişi demektir.

11- “Onun vardır.”

Allah’ın (c.c.).

“arkasından.”

Bazıları gece ve bazıları ise gündüz olmak üzere yeryüzüne hafeze melekleri arkasından inerler.

“ve önünden.”

İnsanın önünden.

“ve arkasından kendisini Allah’ın emriyle gözleyecek.”

Takdir olunmayan şeylerde Allah’ın (c.c.) emriyle. Kader geldiğinde ise onunla onun arasını bırakıverirler.¹

(1) Bu İbni Abbas’ın görüşüdür. Bak: İbni Cerir: 13/115. Bu rivayette Semmak’ın İkrime’den rivayeti vardır ki bu önceden geçmişti.

“Gerçek şu ki: Bir toplum kendi özünde olanı değışitirmedikçe Allah’da hallerin ideğıştirip bozmaz.”

Allah (c.c.) günah irtikab eden bir topluluğa bunu terkedinceye dek nimet bahşetmez.

“allah bir toplulukta kötülüğünü diledimi?”

Azabı.

“onu geri çevirecek olamaz.”

Onu kimse geri çeviremez.

“onların O’ndan başka bir vekilleride olmaz.”

Onların işlerin evekil olacak ve onları azaptan koruyacak kimsede olamaz.

12- “Size korku salarak şimşegi gösteren O’dur.”

Misafir için.

“ve ümit salarak.”

Yağmurda mukim olana.

“ortaya çıkaran.”

Yaratan.

“yükli bulutları.”

Su ile (çıkaran Allah’tır (c.c.)).

13- “Gök gürültüsü (O’nu) tesbih eder.”

Bu da bulutlarla görevlendirilmiş melektir.

“hamdi ile.”

Bu da sesinden işitilendir. Allah’a (c.c.) tesbih etmektedir.

“Meleklerde korkusundan tesbih ederler.”

Meleklerde Allah (c.c.) korkusundan tesbih ederler.

“O, yıldırımları gönderip.”

Bu da bulutların yıldırımını çıkartması sonucu ortalğı kıvılcımla yakması ve ortağlın ışıldama hadisesidir.

“Onları dilediğine çarpar.”

Tıpkı Nebi (s.a.v.) ile tartışan Erbed’e Allah’ın (c.c.) bu yıldırımları çarptırdığı gibi. Ayette de şöyle buyurulmuştur:

“Onlarda Allah (c.c.) hakkında tartışır iken.”

Buradaki vav haliyedir. (Hal manasındadır). Erbed Nebi (s.a.v.) ile çok tartışan birisidir. Kendisi:

“Rabbimizden bana haber ver kendisi bakırdan mı yoksa demirden midir?”¹ demiştir. Bundan dolayı kendisini bir yıldırım çarpmıştır.

(1) Bu hadisi İbni Cerir: 13/125 rivayet etmiştir. Hadiste: Ali b. Ebu Sar’a Şeybani vardır ki kendisi zayıf bir ravidir. Aynı zamanda bu yolla Ebu Ya’la “Müsned”inde: 6/78; Taberani “Evsat” adlı eserinde: 3/286; Nesei Tefsir’inde: 2/611 ve yine Bezzar başka bir yolla rivayet etmişlerdir. Hadisin ravileri Deylem b. Gazevan hariç hepsi sahih rivalirdir. Kendisi ise sika bir ravidir.

Bak: Mecmau’z-Zevaid: 7/45.

“Alah kudret ve azameti çetin olandır.”

Akibeti yani kuvveti çetin olandır.

14- “Hak olan davet yalnız Allah’dır. “

Hak olan daveti kullar sadece Allah’a ederler. Bu da tevhid kelimesi olan “La ilahe ilallah” demektir.

“Çağıranlara gelince.”

Müşrikler çağırmaktadırlar.

“Ondan başka.”

Putlar.

“Kendilerine hiçbir şekilde cevap veremezler. Onların durumu açan gibidir.”

Ağzına su gelsin ona doğru iki avucunu açan kimseye benzemektedir. Suyun ağzına gelmesini istemektedir.

“ancak buna o asla ulaşacak değildir.”

Su onun ağzına -kendisinin onu çağırmasıyla- gelecek değildir.

“İşte kafirlerin duası.”

Putlara tapmaları.

“ancak bir sapıklık içindedir.”

Helak olmuş ve boştur.

15- “göklerde ve yerde bulunanların kendileri de isteyerek secde ederler.”

Melekler ve müminler.

“ve kerih ile.”

Bunları se secdeyi kerih görerek ifade edenlerdir. Kendileri kılıç korkusundan dolayı da Allah’a secde ederler. Buradaki lafız genel olup özel hükmü içermektedir.

“gölgeleri de sabih akşam secde ederler.”

Her mümin ve kafir kişinin gölgesinde Allah’a (c.c.) secde etmektedir. Bizler bunun keyfiyeti hakkında bir görüş sergilemek üzerinde durmuyoruz.

16- “De ki:”

Ey Muhammed (s.a.v.) Müşriklere de ki:

“Semavatın ve yerin Rabbi kimdir?”

Sonrada onlara haber verip:

“allah”

de. Çünkü onlar bunu inkar etmezler. Peşinede delilleri onlara anlat ve:

“Öyle iken O’nu bırakıp veliler mi ediniyorsunuz?” de. Semanın ve yerin Rabbi olan ıbrakıpta putlara mı yöneldiniz.

“Sizler için hiçbir fayda ve zararları olmayan (o putları).”

Sonra da Allah (c.c.), putlara tapan ile kendisine tapanlar hakkında darbı misal verip şöyle buyurmuştur:

“De ki: Hiç körle.”

Müşrik ile.

“gören bir olur mu?”

Mümin.

“Yahut karanlıklarla.”

Şirke.

“aydınlık bir olur mu?”

İman.

“Yoksa Allah’a ortaklar buldulara...” ayeti.

Yoksa onlar Allah’a, O’nun yarattığı gibi yaratan ortaklar mı buldular da bu yaratma kendilerince birbirine benzer mi göründü? Buradaki soru inkaridir. Bu emir, buna benzeyene dek bunun gibi değildir. Bilakis Allah (c.c.) sadece yaratandır. Ayette de şöyle buyurulmuştur:

“De ki: Allah herşeyi yaratandır.”

17- “O, gökten su indirendir.”

Yağmuru.

“vaadilerde doldu.”

“Evdiye” vadinin çoğuludur.

“Miktarınca.”

Dolusu miktarı kadar. Ayetteki su ile Kur’an’ı vaadilerle de kalpleri kastetmiştir. Mana ise şöyledir: O Kur’an’ı indirdi. Kalplerde O’nu miktarlarıncı aldılar. Bazı kalpler bununla çokça rızıklandı, bazıları da az rızıklandı ve bazıları da hiç rızıklandımadı.

“Selde bir köpük yükleyip götürür.”

Bu da suyun yükselmesidir.

“yüze çıkan olarak.”

Üstüne çıkarak. Köpük ise küfür gibidir. Batıl -bazı hallerde hakkın önüne de geçse- onu Allah (c.c.) şüphesiz ki yıkıp iptal edecektir. Akibeti ve kurtuluşuda sadece hakka ve ehline kılacaktır. Bu da şu ayetin manasını içermektedir:

“ancak köpük atılır gider.”

Bu da vadinin attığı köpüktür.

“insanlara fayda verecek olan şeye gelince.”

Merada biten şeylerden.

“işte bu bekler.”

Kalır.

“yerde.”

Sonrada başka bir misal verip şöyle buyurmuştur:

“ateşte erittikleri şeylerden.”

Yerin cevherlerinden olan altın,g ümüş, bakır ve bunun gibi ateşten erittikleri şeylerden. Nitekim bunlardan da ateşte eritme sonucu süsler yapılmaktadır. Bu da altın ve gümüşdür.

Meta'lara (faydalanma aletlerine) gelince bunlari se bakır, kurşu vb. gibi ağır olanlardır. Ayette bu mana ise şöyledir:

“Bir süs ya da bir fayda elde etmek için.”

Suyun köpü gibi.

Ayette şu kastedilmektedir: Muhakkak ki bu cevherin bazılarında kirden bile daha kötü bir çirkinlik bulunmaktadır.

“işte böylece.”

Bu şeylerden zikredildiği gibi.

“Allah misalv erir.”

Hak ve batıl misali gibi. Bu ayetin lafzında hem takdim ve tehir vardır. Manası ise sana haber verip açıldığım gibidir.

18- “Rabblarının çağrısını kabul edenlere.”

Kendilerini kendisine davet ederim çağrısını kabul edenlere.

“el-Hüsna vardır.”

Cennet.

“O’nun çağrısını kabul etmeyenlere gelince.”

Onlarda kafirlerdir.

“yeryüzündeki herşey ve onunla beraber biro kadarı daha kendilerinin olsa, şüphesiz onları fidye olarak verirlerdi.”

Nefislerini azaptan korumaları için onları fidye olarak kırlarlardı.

“Hesabın kötüsü onlar içindir.”

Onlardan bir iyilik kabul edilmeyeceği gibi aynı zamanda kötülükten de eksiltme olmayacaktır.

19- “Rabbinden sana indirilenin ancak hak olduğunu bilen kimse, kör gibi midir?”

Bu ayet Ebu Cehil (allah kendisine lanet etsin) ve Hamza (r.a.) hakkında nazil olmuştur.1

(1) Bak: “Gurar et-Tıbyan” kitabında yaptığımız tahkikimize. Sayfa: 176.

“Ancak... öğüt alırlar.”

Günahlardan uzak duran ve öğüt alırlar.

“akıl sahipleri.”

Muhacirun ve ensar.

20- “Onlar, Allah’ın ahdini yerine getirirler, antlaşmalarını bozmazlar.”

Onlarla yaptığı antlaşmadaki ahdi iki o da Adem’in sulbundeki ahittir.

21- “Onlar Allah’ın birleşmesini emrettiği şeyi bitiştirirler.”

Bu da bütün Rasullere imandır.

22- “Sabredenlere gelince.”

Dinlerinde emredildiği gibi.

“Rabblarının yüzünü isteyerek.”

Allah’ın ta’zimini isteyerek.

“savarlar.”

Defetederler.

“iyilikle.”

Tevbe ile.

“kötülüğü.”

Masiyeti. Bu da onlar her günah işledikçe bundan dolayı tevbe ederler.

“işte yurdun akibeti onlarıdır.”

Onların akibetleri. Cennettir.

23- “adn cennetleridir. Onlara oraya babalarından... salih olanlarla birlikte gireceklerdir.”

Onların doğruladıkları şeyleri doğruluyan -onların amel ettikleri gibi amel etmişse- kendilerine bir keramet olarak onlara ulaşmış ve katılmış olurlar.

“Meleklerde her kapıdan onların yanına girip.”

Allah’dan (c.c.) bir selamlama ve hidayetle.

24- “Selam sizlere.”

Selamun Aleykum derler. Manası ise; “Allah sizleri azaptan korusun, selamette kılsın”dır.

“Sabrettiğiniz karşılık.”

Dünya hayatında sizlere helal olmayan şeylere karşı gösterdiğiniz sabrınıza karşılık.

“(Dünya) yurdun(un) ne güzel sonucudur bu.”

Ne güzel sonuç sizin içinde amel ettiğiniz ve Allah’ın sizleri içerisinde akibet verdiği dünya yurdunuzun sonucu.

25- “Allah’a verdikleri sözlerin ibozanlara gelince.” ayeti.

Bu ayet bakara suresinde tefsir edilmiştir.¹

(1) Bak: Sayfa: 97.

26- “Allah rızkı genişletendir.”

Yayandır.

“Dilediğine ve daraltır.”

Darlaştırır.

“şımardılar.”

Dünyada ulaştıkları şeylerden dolayı kibirlenip şımardı Mekke müşrikleri.

“Halbuki dünya hayatı, ahirete nisbetle.”

Ahret hayatına. Ona kıyasla.

“bir gecimlikdir.”

Az ve hızlı giden bir metadır. Sonra bitip tükenir.

27- “Kafir olanlar dedi ki: Olmalı değil miydi?”

Öyle olmalı değil miydi?

“Rabbinden ona bir ayetin indirilmesi.”

Bu ayet Mekke müşriklerinin Nebi’den (s.a.v.) ayetlerg ötürmesi sırasında nazil olmuştur.

“De ki: Allah (c.c.) dilediğini saptırır.”

Dininden. Tıpkı ayetler indikten sonra sizleri saptırdığı ve sizleri delil getirmede mahrum kıldığı gibi.

“hidayet ereşitirri.”

Dinine sokar.

“Kendisine yönelenleri.”

Hakka geri dönenleri.

28- “iman edenlere gelince.”

Bu ayet: **“Kendisine yönelenlere”** ayetinden bedeldir.

“Gönülleri Allah’ın zikri ile huzura kavuşturanlardır.”

Allah’ın zikrini işittikleri vakit O’nu severler ve huzura kovaşurlar.

“Bilin ki kalpler Allah’ı zikretmekle huzur bulur.”

Müminlerin kalplerini kastetmektedir.

29- “iman edip salih amel işleyenlere gelince Tuba onlarıdır.”

Bu Allah’ın (c.c.) kendi eliyle diktiğibir ağaçtır.¹ Bunun onlara bir huzur ve göz nuru olacağı da söylenmiştir.

(1) Bu İbni Cerir’in -13/149- rivayet ettiği gerçekten zayıf bir senedle Rasulullah’dan (s.a.v.) gelmektedir. Hadiste Fırat b. Ebi el-Fırad gelmektedir. Hadiste Fırat b. Ebi el-Fırad vardırki Yahya b. Muayn onu uydurukçu bilmektedir. İbni Adiy “kamil” adlı eserinde 6/2048, Saci, İbni Şahin’de uydurukçu

bilmektedirler. Bunu İbni Hibban Sigat eserinde zikretmiş ve: Bu istikameti ve rivayetleri iyi gidendir demiştir.

Ebu Hatim ise: “Doğru sözlüdür” demiştir. Bak: Lisan’ul-Mizan: 4/432.

Aynı zamanda hadiste Muhammed b. Ziyad Cerir’i el-Kufi vardır ki kendisi bid’atçilerdendir. Bak: Lisan’ul-Mizan: 5/172.

30- “işte böylece.”

Senden önce gönderdiğimiz Rasullerde.

“Seni ümmete gönderdik.”

Bir zamanda asırda.

“Nitekim geçti.”

Geçti.

“Kendisinden önce ümmetler.”

Asırlar, g eçti.

“Sana vahyettiğimizi kendilerine okuman için.”

Kur’an’ı Kerim’i.

“Halbuki onlar Rahmanı inkar ediyorlar.”

Nitekim onlar: “Biz Rahman’ı sadece Yemame bölgesinin sahibi olarak görüyoruz” demişlerdi.

“Dedi: O benim Rabbimdir.”

Marifetini inkar ettiğiniz o Rahman benim ilahım ve efendimdir.

“Ondan başk ahiçbir ilah yoktur...”

31- “eğer Kur’an...” ayeti.

Bu ayet, Nebi’ye (s.a.v.): “Eğer sen dediğin gibi bir peygamber isen o zaman Mekke’deki dağları buradan yürüt. Çünkü bunlar çokça dar olmaktadır. Yerined pınar ve nehirler koyda bizler oralarda zirat yapıp, ağaçlar dikelim. Aynı zamanda atalarımızda dirilt ki onlar senin bir Nebi olduğunu¹ bizlere kavuşup söylesin” demeleri üzerine nazil olmuştur. Bunun üzerine Allah (c.c.) şöyle buyurmuştur:

“Eğer kendisiyle dağların yürütüldüğü bir Kur’an olsa idi..”

Eğer Kur’an’ı bir dağın üzerinde okunmasını hükmetseydim şüphesiz yürütülür ve yürüyüzde nehirler ve pınarlarla parça parça bölünüp dolardı. Aynı şekilde ölülerinde konuşturulduğu bir olay olurdu ki nitekim bu da bu Kur’an ile olur idi ve benim ilmimde geçen bin konuyla onlar (kafirler) yine de iman etmezdi. Bu açıklamalar ayetni cevabıdır. Ayetteki “lev”in cevazı hafz olunmuştur.

(1) Bunu İbni Cerir -13/151’de İbni Abbas’dan o da Muhammed b. Sa’d o da babasından o da babasının amcasından o da dedesinden rivayet etmiştir. Bunun hakkında söz geçmişti.

“Bilakis.”

Onların söylemiş oldukları; dağların yürütülmesi ve bununla ilgili sözlerini terket. Çünkü emir sadece tamamıyla Allah’ındır. Allah iman etmelerin idilerse iman ederler. Dilemezse şayet onlar ayetler hakkında ne kadar iyi de konuşsalar kendilerine bir fayda sağlanmaz. Müslümanlar Nebi’den (s.a.v.) kafirlere karşı imanda toplanmaları için bir ayet göstermesini istemişlerdi. Bunun üzerine Allah (c.c.) şöyle buyurdular:

“İman edenler hala şu gerçeği bilmediler mi?”

İman edenler bilmediler mi hala?

“Allah dileseydi.”

O ayetler göstermesede yine insanları hidayete sokardı.

“O kafirlerin başına işledikleri yüzünden büyük bir musibet gelip.”

Küfür ve çirkin işlerinden dolayı.

“çatacak.”

Onlara ölüm, esaret, harb ve kıtlık gibi musibetlerin gelip çatması.

“ya da konup duracaklar.”

Ey Muhammed (s.a.v.) Sen:

“Allah’ın vaadi gelince kadar da... yakınına konup duracaklar.”

Kıyamete dek. Bunun Mekke fethine kadar olduğu da söylenmiştir.

32- “Andolsun, senden önceki peygamberlerle de alay edilmişti.”

Eza verilip aylanlanmıştı.

“Bende o kafirlere mühlet verdim.”

Onlar günahlarda gidip gelsinler diye onların akibetlerini geciktirmekle mühletlerini uzattım.

“Sonrada onları alırım.”

Onlara azap veririm.

“Bu benim cezalandırmam, nasılmış?”

Benim Rasullerim ile alay edenlere neler yaptığımı gördün mü? Senin kavmindeki müşriklere de böyle yapacağım.

33- “Her nefsin bütün kazandığını gözetleyen mi?”

Kişinin tüm kazandıklarının hepsini.

Bunu yöneten ve gözetten. Bir insan bir emri yerine getirince ve gözetleyince: “Şu adam şunun emrini yerine getirdi” denilir.

Herşeyi (eksiksiz) yerine getiren de Allah’dır. Ayetin manası ise: Bu sıata Allah mı dahalayıktır yoksa hiç kimseye yarar ve zarar vermeyen putlar mı? Bu sorunun cevabı ise şu ayette geçmektedir:

“Onlar Allah’a ortaklar koştular. De ki: Bunların adlarını söyleyin.”

Eğer Allah’a ortaklar kılıyorlarsa fiillerini onlara izafe etmekle... Tıpkı Allah’ın fiillerinin ve güzel isimlerinin kendisine izafe edilmesi gibi mesela yaratan ve rızık vereng ibi.

Şayet onları isimlendirmekte iseler o zaman de ki: Ona haber veriyor sunuz?

“Yeryüzünde O’na bilmediğ birşeyi mi haber veriyorsunuz?”

Yeryüzünde O’na bilmediği bir ortağın bulunduğunu mu uhaber ediyorsunuz? Şu manada ki: Onun hiçbir (ortağı yoktur).

“Yoksa siz üstünlük söz mü söylüyorsunuz?”

Yoksa siz batılca ve hakikatı bulunmayan mecazi bir söz mü söylüyorsunuz?

Bu zahiren bir söz olup batinen bir hakikatı da yoktur. Sonra da şöyle buyurmuştur:

“Bilakis.”

Üzerimizde bulunduğumuz konuyu bırak. Çünkü:

“Bilakis o kâfirlere tuzakları süslü gösterildi.”

Şeytan küfrü onlara süslü gösterdi.

“*Yoldanda saptırıldılar.”

Allah (c.c.) onları hidayet yolundan alıkoydu.

“Onlara dünya hayatında bir azab vardır.”

Ölüm ve esaretle.

“Ahiret hayatında ise daha şiddetlisi vardır.”

Daha şiddetli ve daha zorlusu.

“Onları Allah’a karşı.”

Azabına karşı.

“Koruyacak kimseleri yoktur.”

Engelleyen ve koruyacak kimseleri yoktur.

35- “Cennetin durumu.”

Cennetin şekli, sıfatı.

“Takva sahiplerine hazırlanan...”

Ayette şöyle buyurulmuştur:

“Oranın yiyecekleri de devamlıdır.”

Oranın yiyecekleri dünyadaki gibi bitmez, tükenmez.

“gölgeleri de öyledir.”

Gölgeleride kaybolmaz ve güneşte o gölgeyi kaplayıp yok etmez.

36- “Kendilerine kitap verdiklerimiz.”

Kitap ehlinden mümin olanlar.

“Sana indirilene sevinirler.”

Nitekim Kur’an’da Rahman isminin az bulunup da bununla beraber Tevrat’ta çok bulunmasından dolayı onlar bundan dolayı kötü oldular ve üzüldüler. Ne zaman ki Allah’ın (c.c.):

“İsterse Allah’a ya da isterse Rahman’a dua edin...”

(İsra: 17/110) ayeti nazil olunca kitap ehlinden mümin olanlar

çok sevindiler.

Müşrikler ise Rahman’ı inkar etmişlerdi. Kendileri: “Bizler Rahman’ı sadece Yemame bölgesinin Rahman-ı diye biliriz” dediler.

Ayette şöyle buyurulmuştur:

“Bölüker arasında.”

Rasulullah’a (s.a.v.) karşı ayaklanan hizipler arasında.”

“Onun bir kısmını inkar edenlerde vardır.”

Rahman ismini.

37- “işte böylece.”

İşte böylece kitapları Peygamberlerin dilleri üzere indirdiğimiz gibi.

“arapça bir hüküm olarak indiririz.”

Kur'an'ı Çünkü onunla hükmolunur ve hak ile batıl bu kitapla ayrılır. Kur'an'da arapça diliyle indirilmiştir.

“Şayeto nalrın hevalarına uyarsan.”

Nitekim müşrikler Nebi'yi (s.a.v.) kendi atalarının dinlerine çağırmışlardır. Allah'da (c.c.) bundan şiddetlice tehdit yağdurup şöyle buyurmuştur:

“Senin Allah'a karşı ne bir yardımcın olur, ne de bir koruyucun.”

38- “Andolsun ki biz senden önce peygamberler gönderdik, onlarada zevceler kıldık...”

Kendileriyle evlenilecek.

“ve zürriyetler.”

Nesil olacağınız evlatlar.

Nitekim yahudiler Nebi'yi (s.a.v.) çok evlilikle kınamışlardı. Ve: “ona ne oluyor ki düşündüğü sadece kadınlar ve evlilik” demişlerdi.

“Allah'ın izni olmaksızın herhangi bir ayeti getirmek hiçbir peygamberin yapabileceği bir iş değildir.”

Kendisinin ayeti kendiliğinden koyması. İşte Mekke'de Nebi'den (s.a.v.) yerin genişletilmesini isteyen kimselere verilen cevap budur işte.

“Her bir vadenin yazılmış bir hükmü vardır.”

Her bir vade Allah'ın takdiriyledir. Her emride Allah hükmetmiş ve bu kitapta sabit kılmıştır. Sadece Allah'ın (c.c.) kitabında, O'nun hükmettiği bir vade olark bir ayet olsun diye.

39- “Allah dilediğini siler ve bırakır. Ana kitap ise O'nun nezdindedir.”

Levhi mahfuzdadır. Dilediğini siler ve dilediğini bırakır Bu ayetin zahiri ise geneldir. Bir topluluk¹: “İyiler ve kötüler” ölüm ve rızık, yaratan ve yaratılmış hariç” demiştir.

(1) İbni Abbas, Mücahid bunlardandır. Bunu İbni Cerir zikretmiştir: 13/166.

40- “onlara va'dettiğimiz bir kısmını sana göstersek de”

Azabdan.

“Yahut canını alsakda.”

Bundan önce.

“Sana düşen sadece tebliğ etmektir.”

Tebliğ ettiğini kastetmektir.

“Hesap vermekde bizedir.”

Onların döneceği ve karşılık göreceği benim.

Halleri ve durumları nasıl olursa olsun sana sadece tebliğ etmek düşer.

41- “Görmediler mi?”

Mekke müşrikleri.

“Biz yeryüzüne geliyoruzda.”

Mekke yerini kastediyoruz.

“Onu etrafından eksiltip duruyoruz.”

Müslümanlara yerleri açmakla.

Mekke ehli bizim Muhammed'e (s.a.v.) Mekke ve etrafındaki köyleri (emrine) açtığımızı bilmiyorlar ve görmüyorlar mı? Ey Muhammed (s.a.v.)! Onlar, senin üzerlerine ulaşmandan korkmuyorlar mı?

“Allah Hakimdir.”

Dilediği şeye.

“Onun hükmünü kimse bozamaz.”

Hiç kimse O'nun hükmüne uyduktan sonra O'nu bozup değiştiremez. Manası ise; O'nun hükmünü bozacak ve koğuşturacak kimse yoktur.

“O hesabı çabuk görendir.”

Yani karşılığı.

42- “Onlardan öncekilerde tuzaklar kurmuştu.”

Önceki kafir ümmetler. Onlar peygamberlerine tuzaklar kurmuşlardı.

“Fakat bütün bu tuzakları boşa çıkarmak Allah'a aittir.”

Ona karşı tuzak hazırlayanların tuzaklarını.

Ayetin açıklaması ise: Burdaki tuzak mahlukatındandır. Tuzak ise tümüyle Allah'ın mahlukatı olup (Ancak Allah'ındır) ve O'nun izni olmadan bir zarar veremez.

“Her nefsin kazandığını da bilir.”

Bütün kazançların hepsini bilmektedir. Bunlar O'na ma'lumdur.

“Kafirde yakın bileciktirki”¹

Bu cins bir isimdir.

“bunun (yurdun) sonunun kimin olacağını.”

Akibetinin cennetle olacağını.

Ayette şöyle buyurulmuştur:

43- “Allah ve yanında kitabın bilgisi bulunanlar.”

Bunlar iki ehli katabdan iman edenlerdir. Bunların Ehli Husum (kafirlerin)'un sözlerine karşı şahitlikleri kesindir.

(1) “Kafir diye okuyanlar: Naf'i, ibni Kesir, Ebu Amr, Ebu Ca'Fer, Ya'kub'dur. Öbür kıraat alimleri ise “Kuffar” diye okumuşlardır. Bak: “İthaf Fudala'il-Beşer” adlı esere. Sayfa: 270.

İBRAHİM SURESİ

(Mekke’de nazil olmuştur. Elli iki ayettir)¹

Bismillahirrahmanirrahim.

(1) za’dan ziyadedir.

1- “Elif, lam, ra.”

Ben Allah’ım, görürüm. Bu:

“İnsanları karanlıklardan nura (Allah’ın yoluna çıkarman) için sana indirdiğimiz bir kitaptır.”

Şirkten imana.

“Rabblerin izniyle.”

Rabblerin hükmetmesiyle.

Çünkü hiçbir hidayetçi O’nun izni olmadan hidayet vermeye (vesile olamaz).

Sonra da Allah (c.c.) Nur’un ne oluşunu açıklamış ve:

“Yegane, galib hamde layık olan yoluna.” diye buyurmuştur.

3- “Onlar çok severler.”

Daha çok etkilenir ve isterler.

“Dünya hayatını ahiretten daha çok (sevmekle). Ve Allah’ın yolundanda alıkoyarlar.”

İnsanları Allah’ın (c.c.) dininden engellerler.

“Onun eğrilmesini de isterler.”

Bunun tefsiri geçmişti.

“Onlar bir sapıklık içindedirler.”

Hata içindedirler.

“Uzak olarak.”

Haktan.

4- “Biz gönderdiğimiz herbir peygamberi kendi kavminin diliyle gönderdik.”

Dediklerini anlasınlar diye kavminin lügatına göre.

Bu da Allah’ın şu ayetinin manasını içermektedir:

“Onlara açıklasın diye. Allah (c.c.) dilediğini saptırır.”

Beyandan sonra O (c.c.), dilediğini -kişinin batıla meyilli olması hasebiyle- batıla sokar.

“Dilediğine de hidayet bahşeder.”

Hakka tabi olmayı.

5- “Bizler Musa’yı şüphesiz ki ayetlerimizle gönderdik.”

O’nun Nübüvvetinin sihhatına delalet etsin diye burhanlarla gönderdik.

“Kavmini karanlıklardan aydınlığa çıkar.”

Şirkten imana.”

“Ve Allah’ın günlerini hatırlatarak.”

Nimetlerini anlatarak. RAğbetv e sakındırmakla, müjdelemek ve tehditle.

“Şüphesiz ki bunda.”

Allah’ın günlerini hatırlatmakta.

“ayetler vardır.”

Deliller.

“her sabreden.”

Allah’ın taatine.

“ve şükredenler için.”

Nimetlerinden dolayı.

İkin cayet ise Bakara suresinde tefsir edilmişti.¹

(1) Bak sayfa: 104.

Ayette şöyle buyurulmuştur:

7- “Ve yine şunu hatırlayın ki”

Bu Allah’ın “sizleri koruduğu vakit” ayetine ma’tuftur. Mana ise şöyledir: Rabbiniz şunu bildirmişti:

“Şayet şükrederseniz.”

Onu tekler ve itaat ederseniz.

“Sizlere şüphesiz ki çokça veririm.”

Şükrün gerektiği işeyi yani nemit veririm.

“Şayet nankörlük ederseniz.”

Benim ve nimetimin hakkına nankörlük ederseniz.

“Şüphesiz azabım çok şiddetlidir.”

Bu ayet, nimete nankörlük edene azapta tehdit ayetidir.

9- “Sizden öncekilerin, Nuh, Ad ve Semud kavimlerinin ve onlardan sonra gleenlerin haberleri sizlere gelmedi mi?”

Allah’ın (c.c.) helak ettiği o kimselerden sonrakiler.

“Allah’dan başkasının bilemediği.”

Onların sayısını ve çokluğun kimsenin bilemediği. Şüphesiz ki bu ümmetlerin sayısını ve miktarını Allah’dan başkası bilemez.

“Rasullerimiz beyyinelerle geldilerde ellerini... götürdüler.”

Kendi ellerini.

“ağızlarına.”

Onların konumları kendilerine ağır geldi. Bundan içinde kinlerinden dolayı parak uçlarını ısırmışlardır.

10- “Rasuller dedi ki: Allah hakkında şüphe mi ediyorsunuz?”

Allah’ın birliğihususunda sizler bir şüphede misiniz? Bu inkar manasında bir sorudur. Bunda bir şüphe yoktur demektir.

Sonrada Allah (c.c.) kendi tekliğini vasfetmiş ve:

“Semavatı ve yeri yaratan ve sizleri çağıran...” diye buyurmuştur.

Rasullerine ve kitaplarına itaat etmeye çağıran.

“Sizi günahlarınızdan bir kısmını bağışlamaya ve belirli bür süreye kadare rtelemeye.”

sizlerde, cezalandırmayı ertelemektedir. Mana ise şöyledir: Sizler icabet etmemenizle aclece akibetin gelmesini sağladınız.

Geri kalan ayetve devamı şu ayete kadardır.

14- “işte bu, benim makamımdan korkanlara, benim tehditimden korkanlara mahsustur.”

Bu açıktır. **“Makamımdan korkanlara”** ayetinin manası ise: Önümdeki makamımdan korkanlardır.

“Tehditimden korkanlar” ise; azaptan vaad ettiklerimden.

15- “Ve fetih istediler.”

Kavimlerine karşı Allah’tan yardım istedilerv e zaferlede kurtuldular.

“Her zorbada zarara uğradı.”

Allah’a (c.c.) itaat etmede kibirlenen.

“inad da edendir.”

Hakka yaklaşmayan.

16- “arkasından cehennemde vardır.”

Ölümden sonra gelen cehennem vardır.

“Ona irinli sudan içirilecektir.”

Yaralardan çıkan kan ve irin ile karışmış sıvı.

17- “Onu yudum yudum içmeye çalışacak.”

İğrençliğiyle bu irini bir defasında değlide yudum yudumi çecektir.

“ve ona ölüm gelecektir.”

Kafire cehennem isabet edip musibetlerdenv e belalardan olan ölüm sebepleri gelecektir.

“Her taraftan.”

Cesedinin her kılından.

“ancak o bir türlü ölmeyecek.”

Kendisinden hayat kesilen bir ölü değildir.

“Arkasından da.”

Bundan sonrada azap vardır.

“Oldukça ağır bir azab vardır.”

Çok elem verici olarak.

Sonrada Allah kafirlerin yaptıkları şeylere misal verip şöyle buyurmuştur:

18- “Rabblarını inkar edenlerin durumu: Amelleri, rüzgarın şiddetle fırtınalı bir günde rüzgarın şiddetle savurduğu bir küle benzer.”

Şiddetli bir fırtınalı rüzgarın şiddetler savurduğu... benzer. Ayetin manası ise; bir kafirin Allah’a (c.c.) yakınlaşmak istediği şey kendisi Allah’a ortak koştuğu çini boşunadır ve kendisine bir faydası yoktur. Bu kimse tıpkı şiddetli bir rüzgarın külü ortalığa savurduğu ve kendisine bir faydanın dokunmadığı kimseye benzer.

Ayette şöyle buyurulmuştur:

“Kazandıklarından hiç birşeyi ellerine geçiremezler.”

Yaptıklarının mükafatını, sevabını bulamazlar.

“İşte uzak sapıklığın ta kendisi bu işte.”

Amellerinin ve gidişatlarının sapıklığı budur işte. Mana ise şöyledir: İşte bu büyük bir hüsranlıktır.

19- “Görmedin mi?”

Ey Muhammed (s.a.v.)!

“Şüphesiz ki Allah semavatı ve yeri hak ile yaratandır.”

Kudreti, yaratması, ilmi ve iradesiyle. Nitekim bunların hepsi de haktır.

“Dilerse sizleri yok eder.”

Ey kafirler sizleri dilerse öldürüp yok eder.

“ve yerinize yeniden başkalarını yaratır.”

Sizden daha hayırlı ve daha itaatkarlarını yaratır.

20, “Bu da Allah’a karşı zor birşey değildir.”

Çok zor ve imkansız birşey değildir.

21- “Hepsi toplanarak Allah’ın huzuran çıkarlar.”

Kabirlerinden mahşere giderler.

“Zayıflar der ki”

Bunlarda başındaki üst tabakaya itaat edenlerdir. Bunlar Allah’a ibadetten:

“*Büyüklenen.”

Kimseler itaat ederler.

“(Zayıflar der ki:) Bizler şüphesiz ki”

Dünyada.

“Bizler izinizden giderdik.”

Sizleri müdafa ederdik.

“Şimdi sizler Allah’ın azabından azıcık birşeyi dahi olsa bizden uzaklaştırıp giderebilecek misiniz?”

Bizler ancak sapıklıkta bulunduğumuz için sizleri buna davet ettik. Şayet Allah bize idayet verseydi bizde sizleri irşad ederdik.

22- “Şeytan der ki:”

İblis.

“iş olup bitince.”

Cennet ehli cennete, cehennem ehlide cehenneme girince. Nitekim cehennem ehli o gün İblis’i kınayarak toplanırlar. İblis’te onlara şöyle seslenir:

“Şüphesiz ki Allah sizlere hakkı vaad etti.”

Yani bugün olacağını belirtti. Onun size söylediği ibü vaadin hakk olduğunu söyledi.

“Bende sizlere vaade durmuştum.”

Bunun olmayacağını söylemekle.

“ama size verdiği sözde durmadım. Zaten benim sizlere üzerinde hiçbir nüfusum da yoktu.”

Yan sizlere vaad ettiğim bu delili sizlere göstermedim.

“Yalnız ben sizi çağırdım.”

Sizleri davet ettim.

“Sizde bana icabette bulundunuz.”

Beni doğruladınız.

“Beni kınamayın kendinizi kınayın.”

Benim hakkımda delilsiz ve bürhansız toplandınız.

“Ben dolayısıyla sizleri kurtaramam.”

Sizlere yardım edemem.

“Sizlerde beni kurtaramazsınız. Şüphesiz ki ben daha önce (Allah’a) ortak tutmanızı da kesinlikle kabul etmemiştim.”

Sizin beni, O’na bazı şeyleri ortak kılmanızla ve itaat edip beni de buna ortak etmenizle. Şüphesiz ki ben sizin ortak tutmanızı da kesinlikle kabul etmemiştim.

“Şüphesiz ki zalimler...” ayeti.

Müşrikler.

Ayette şöyle buyurulmuştur:

23- “onların orada birbirlerine tahiyyatlar ıSelam’dır.”

Allah onlara selam ile tahiyyade (sağılm temennisinde) bulunur. Orada bazılarıda bazısına selam ile tahiyyede de bulunur.

24- “Allah’ın nasıl darbı misal verdiğiini gördün mü?”

Bir misal açıklamakla. Sonrada bunu beyan edip şöyle buyurmuştur:

“Temiz ve hoş ösz.”

La ilahe ilallah sözü.

“Güzel bir ağaç gibidir.”

Hurma ağacı gibidir.

“Bunun kökü.”

Bu güzel ağacın ökkü.

“sabittir.”

Yerdedir.

“Dalları ise.”

Yükselip uzanmış olarak.

“Semadadır.”

25- “verir.

Bu ağaç.

“yiyeceğeim.”

Meyvelerini verip.

“Her zaman.”

Her senenin bütün vakitlerinde: Altı ay boyuna çiğ ve kal, altı ay sonra yaş ve olgun olarak. Hurma ağacıyla ise her senenin vakitlerinde istifade edilebilir. Devamlı olarak bu böyledir. Mümininin kalbindeki imanın, amelinin ve sözünün sabit olması da böylecedir. Onun tesbihide semaya dek ulaşan ve yükselen dallar gibidir. Tıpkı hurma ağacının dallarının yükselmesi gibi. Aynı zamanda iman meyvesinden ve sevabından kazanılan bereketler tıpkı hurma ağacının meyvalarından bütün vakitlerde ulaşılan -yaş hurmadan- tatlı ve hurma çeşitlerinden ulaşılan bereketler gibidir.

“Allah (böylece) insanlara misaller verir.”

Mekke ehline.

“Umulurki hatırlar.”

Öğüt almaları için.

26- “Kötü bir kelimedede.”

Allah’a ortak koşmakda.

“şunun gibi.”

Şu misal gibidir.

“Kötü bir ağaç gibidir.”

Ebu Cehil korkusu gibi.

“ayrılmış.”

Ayrılıp kopartılmıştır. eb Ucehil karpusuda böylecedir.

“Yerin üzenide.”

Toprağa bağlı olmadanv e toprağa bağlı bir ökkü olmadan.

“Hiçbir istikrarı da olmayan.”

Yerin altına bağlı olmadan toprağın üzerinde bağlantısız istikrar edendir.

Şirk kişiye bir fayda asla vermez. Onun bir destekçisi ve delili de bulunmaz tıpkı bu ağaç gibi.

27- “Allah (c.c.) iman edenleri sağlam söz üzere sabit kılar.”

Bu da “ıla ilehi alillah” sözüdür.

“dünya hayatında.”

Hak üzere.

“ahirette de.”

Yani iki meleğin kabirde kişiye sorgu sual sırasında kişiye hak olan sözü söyleyip telakki ederler.¹

(1) Berra b. Azib’in dediğine göre Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

“Müslüman kabrinde iken kendisine soru sorulduğ uvakit:

“Allah’dan başka ilah olmadığına ve Muhammed’in (s.a.v.) Allah’ın Rasulu olduğunu şahadet eder.”
Ayette bu istikamettedir: “allah iman edenlere dünya hayatında da ahirette de sağlam bir söz üzere sebat verir.”

Buhari Tefsir Fethu’l-Bari: 81378; Müsli Kitabı Cenne ve nimetinin sıfatı, Rakam: 2781; Ebu Davud Sünnet kitabı Rakam: 4750; Nesei Tefsir: 1/619.

“Allah zalimleri saptırır.”

Müşrikler bu kelimeyi telakki edemezler. Taki kabirde kendilerine bu sorulur onlarda “bilmiyoruz” derler.

“Allah dilediğini yapandır.”

MÜmine doğruyu telakki ettirmesi ve kafirede sapıklığı vermesiyle.

28- “Allah’ın nimetini küfür ile değiştireni görmez misin?”

Allah’ın (c.c.) kendilerine verdikleri iman nimetini v eRasulullah’ın (s.a.v.) gönderilmesi nimetini onlar küfürle değiştirdiler veküfrettiler.

“Kavimlerini de soktular.”

Kendilerine tabi olan bu kimseleri.

“Dar-ı bevare.”

Helak yurduna soktular.

Sonra Allah (c.c.) bunu şöyle tefsir etmiştir:

29- “Onlar oraya (cehenneme) gireceklerdir. Orası ne kötü bir karargahtır.”

Karar yeridir.

30- “onlar Allah’a ortaklar kıldılar.”

Putlar.

“Onun yolundan saptırmak için.”

İnsanları Allah’ın dininden saptırmak için.

“De ki: METalanın.”

Dünyanızda.

“Çünkü sizlerin döneceği yer ateştir.”

Ayette şöyle buyurulmuştur:

31- “alışveriş orada yoktur.”

Orad fidye yoktur.

“Dostlukta yoktur.”

Kıyamet gününde dostluk da yoktur. Bu, alışverişin, satışın, dostluğu, yakınlığın olmadığı bir gündür. Bu ancak bir topluluğun amel ettikleri (iyi) şeyler için sevap ve öbürleri olan (kötü) ameller içinde ceza verilen gündür.

33- “Güneşi v eayda sizlere musahhar ıkmıştır.”

Bu ikisini istediği gibi musahhar kılmıştır.

“Mütad olarak.”

Akışında ve gidişatında Allah’a (c.c.) itaatte mukimdirler.

“Sizlere geceyi musahhar kıldı.”

Orada sakın bulasınız diye.

“gündüzü de.”

Onun fazlından ve lütfundan yararlanasınız diye. Ayetteki “Sizlere” sözünün manası ise sizler için manasındadır. Bu sadece “bizlere musahhardır” manasında değildir. Bu, bizden dolayı sadece Allah’a musahhardır.

(Bunun, “bize musahhar olması”da caizdir. Ancak dilediğimiz yönden bizlerin faydalanması için)¹

(1) zı’dan ziyadedir.

34- “Şayet Allah’ın nimetlerini saymaya kalksanız.”

Sizlere verdiği nimetleri.

“asla sayamazsınız.”

Onu saymaya gücünüz yetmez.

“Şüphesiz ki insan.”

Yani kafir.

“zulmedicidir.”

Nefsine.

“ve nankördür.”

Rabbinin nimetine.

Ayette şöyle buyurulmuştur:

35- “Beni uzat tutut.”

Beni çok ama çok uzaklar kıl beni uzak tut.

36- “Rabbim. Çünkü onlar insanların çoğunu saptırırlar.”

Putlar sebebiyle saptılar.

“Herkim bana tabi olursa.”

Dinime.

“Şüphesiz ki O bendendir.”

Dinimle dinileşenlerdir.

“Her kim bana isyan ederse.”

Şirk olmayan şeylerde.

“Şüphesiz ki sen (Rabbim) Ğafur’sun, Rahim’sin.”

37- “Rabbimiz, ben zürriyetimden... yerleştim.”

İsmail (a.s.).

“Keni bitmez bir vadiye.”

Allah’ın ekinsiz kıldığı Mekke’ye.

“Senin mukaddes evinin yanına.”

Nitekim senin ilminde geçtiği gibi bu vadide bu gerçekleşecektir.

“Rabbimiz, namazı dosdoğru kılsınlar.”

Sana ibadet etsinler diye.

“Artık sen insanlardan bir kısmının gönüllerini onlara meylettir.”

Evini ziyaret için onların gönüllerini meylettir ve onlara bunu kıl.

“Meyvelerdende onara rızık ver.”

Bunun tefsiri Bakara suresinde zikredilmişti.¹

“Umulur ki şükrederler.”

Seni teklemeleri ve seni yüceltmeleri için.

39- “Bana bunu hediye edene Allah’a hamdolsun.”

Bana verene.

“Yaşlılığıma rağmen İsmail’i verene.”

Çünkü İbrahim (a.s.) doksan dokuz yaşında iken oğlu İsmail doğmuştur.

“ve İshak’ıda bağışlayana.”

İbrahim (a.s.) yüz oniki yaşında ikende diğer oğlu İshak (a.s.) doğmuştur.²

(1) Bak sayfa: 121.

(2) Bak sayfa: 527.

Ayette şöyle buyurulmuştur:

40- “Zürriyetimden.”

Zürriyetimden de namazı dosdoğru kılanlar nasip et.

41- “annen ve babamda.”

Onlara da iman şartıyla istiğfar et.

42- “Salan Allah’ı o zalimlerin işlediklerinden gafil sanma.”

Mekke ehlinde olan müşrikleri katetmektedir.

“Onları sadece erteliyoruz.”

Dünyada onlara bir ceza vermiyoruz.

“O güne ki o günde (gözlerin) dehşetle fırlayacağı bir güne.”

Orada mahlukatın gözleri dehşettenv ehayretten fırlayacağı birgün olacaktır.

43- “Hepside koşacaklar.”

Davet edene koşup gideceklerdir.

“Dikili olarak.”

Dikilip kalmış bir şekilde.

“başları.”

Semaya ki orada kimse kimseyi göremez.

“Gözleriyle kendilerine bile bakamayacaklar.”

Şiddetli bir şekilde bakmadan dolayı gözlerini dikmiş olarak kendilerine bakamazlarda.

“içlerinde boştur.”

Korkudan dolayı dikkatlerini çekmekte olup akılları onların kalplerine girmediğinden kalpleri bomboştur.

Ayette şöyle buyurulmuştur:

44- “Zulmedenler der ki:”

Şirk koşanlar.

“Rabbimiz, bizleri yakın bir zamana ertele.”

Davete icabet etmek için az bir müddet için mühlet istediler. Onlarada:

“Halbuki daha önce siz, kendiniz için hiçbir zeval yoktur” diye yemin etmemiş miydiniz?” denilir.

Sizler dünyada iken ahirete gitmeyeceğinize ve oraya gönderilmeyeceğinize dair yemin etmişdiniz.

Ayette de şöyle buyurulmuştur: “Onlar var güçleriyle ölecek kimseyi Allah diriltmez.”.

45- “Yerleştiriniz.”

Dünyada.

“Sizlere zulmedenlerin meskenlerine.”

Kafir ümmetlerin meskenlerine yerleştiriniz.

“Onlara neler yaptığımız da sizin için apaçık belli oldu.”

Sizlerde boyun eğmediniz.

“Sizlere misallerde verdik.”

Kur’an’da misallerde verdik ancak itibar etmediniz.

46- “Gerçekten onlar tuzaklarını kurmuşlardı.”

Onlar Nebi’yi (s.a.v.) öldürmek ya da kovmak için tuzak hazırlamışlardı.

“onların tuzaklarının cezası Allah katındadır.”

Yaptıkları ona asla gizli değildirve o bunları bilmekte vebunlara karşılık vermektedir.

“ve şayet.”

Hem onların.

“tuzakları dağları yerinden oynatamaz ki.”

Nebi (s.a.v.) hakkındaki bu tuzakla. Nitekim onların tuzakları, kuvveti ve varlığı dağlar gibi sağlam olma Nebi’yi (s.a.v.) helak edemedi.

47- “öyleyse sakın sanma.”

Ey Muhammed (s.a.v.)!

“Allah’ın peygamberlerine olan va’dinden cayacağını.”

Onlara vad ettiği fetih ve zafer hakkında vb.

“Allah şüphesiz ki Aziz’dir.”

Muhakkak galip olan ve menedendir.

“intikam alıcıdır.”

Günahlarından ve sakatlıklarından dolayı kafirlerin cezasını vermek hususunda.

48- “O gün yer başka bir yerle değiştirilecektir göklerde öyle.”

Yeryüzü o gün beyaz ve saf bir gümüş gib iolna bir yerli değiştirilecektir.¹ Semada altınla.

(1) Bu İbni Cerir -13/250- Hasan ve Mücahid’den rivayet etmiştir. ancak “Semavatta onun gibi gümüştendir” ibaresi mevcuttur. Sahih olan bir hadiste Aişe’nin (r.a.) şöyle demiştir:

“Ben Rasulullah’a (s.a.v.) şu ayetten sordum:

“O gün yeryüzün başka bir yer ile değiştirilir. Semavatta öyle.” Ve devamla: “O gün insanlar nerede olacak ya Rasulallah!” dedim. Nebi (s.a.v.):

“Sırat’ın üzerinde olacaklar” diye buyurdu.

Bak: Müslim: Sıfatı Münafikin rakam: 2791; Tirmizi Tefsir bölümünde rakam: 3120.

“ortaya çıktılar.”

Kabirlerinden dışarıya çıktılar. Şu ayette olduğu gibi:

“Hepsi Allah’ın huzuran çıktılar.”

49- “Mücrimleri görürsün.”

Kıyamet günü, Allah’ın ortağı ve oğlunun olduğu uzanneden o kimseleri görürsün.

“Bukağılana vurulmuş olarak.”

Şeytanların bağlı olduklarını görürsün. Öyleki her kafir şeytanıyla beraber bukağı ile bağlıdır. Ayette geçen “Esfad” ise: Demirden zincirler ve kelepçelerdir.

50- “Gömlekleri.”

Kamisleri.

“katrandandır.”

Bu develere sürülen bir katran türüdür. İşte bu kendilerine ateşin daha şiddetli ve daha çok yanan kısmını göstermektedir.

“yüzlerini kaplayacaktır.”

Yüzlerini saracaktır.

“ateş”

51- “Allah herkese cezasını versin diye.”

Kafirlerden.

“kazandıklarından.”

Kazandıklarından cezasını onlara Allah versin diye.

52- “Bu.”

Kur'an.

“insanlara bir tebliğdir.”

Onlara sen tebliğ edesin diye onu indirdik.

“ve onunla korkutasın diye.”

Ey Muhammed (s.a.v.)! Sen bununla korkutman için.

“ve bilsinler ki.”

Orada zikredilen delillerden anlaşılalı.

“allah'ın sadece tek ilah olduğunu ve hatırlasınlar diye.”

Öğüt alsınlar diye.

“akıl sahipleri.”

akıl izan ve basiret sahipleri.

HİCR SURESİ

(Mekke’de nazil olmuştur. Doksandokuz ayettir. Bunun (sayısı) hakkında ihtilaf eden yoktur)1

Bismillahirrahmanirrahim

1, Elif, lam, ra.”

Ben Allah’ım görürüm.

“Onlar ayetlerdir.”

Bunlar ayetlerdir.

“Kitabın.”

Hükümler ihtiva eden apaçık Kur’an’ın ayetleridir.

2- “Keşke...” ayeti..

Bu ayet, cehennemden çıkan kimseerin çıkışları sırasında İslama girmeyi temenniler sırasında kafirler hakkında nazil olmuştur.

3- “Bırak onları, yesinler, faydalansınlar.”

Bırak o kafirleri kendi dünyalarında hazlarına dalsınlar.

“amel onları olayalayadursun.”

Emel onları meşgul etitği için onlar iman ve itaatten haz alamadılar.

“yakına bilecekler.”

Kıyamete kavuştukları ve yaptıkları su yüzüne çıktığı ıvkati bilecekler.

4- “Biz hiçbir kasabayı.”

Halkını.

“Belli bir yazısı olmaksızın helak etmedik.”

Biten bir ecellerine dek.

Her kasabanın halkının belirlenmiş eceli gelmedikçe, ona ulaşmayana dek Allah (c.c.) onları helak etmez.

5- “Hiçbir ümmet ne ecelinin önüne.”

Vakit -kendisi için vakitlendiği zaman gelmedikçe- öne geçmez.

“ne de geciktirebilir.”

Ondang eciktirilmezlerde.

6- “Dediler ki: Ey kendisine zikr indirilen kişi.”

Kur’an. Bu sözü söyleyenler bunu alaylı bir şekilde söylemişlerdir.

7- “eğer.”

Eğer isen.

“Doğru söyleyenlerden, bizlere meleklerg etirmeli değil misin?”

Senin Nebi olduğuna dair. Bunun üzerine Allah (c.c.) şöyle buyurmuştur:

8- “Biz o melekleri ancak hak ile indiririz.”

Azap ile.

“O zamanda kendilerine mühlet verilmez.”

Melekleri nince onlara mühlet verilmez ve zaman bahşedilmez.

9- “Şüphesiz ki biz zikri indirdik.”

Kur’an’ı.

“ve mutlaka onu biz koruyacağız.”

Ona bir şey ilave edilmesinden ve eksiklik yapılmasından.

10- “Şüphesiz ki senden önce biz gönderdik.”

Rasuller.

“Önceki ümmetler arasından.”

O ümmetlerin içinden.

11- “Onlara gelen hiçbir peygamberle mutlaka alay ediyorlardı.”

Bu Nebi (s.a.v.) bir taziye dir.

12- “işte böylece.”

Yaptıkları gibi.

“sokarız.”

Alay, şirkv e sapıklık sokarız.

“Müminlerin kalplerine.”

Sonrada Allah (c.c.) onların kalplerine neyi sokduğunu beyan etmiştir. Ve şöyle buyurmuştur:

13- “Ona iman etmezler.”

Rasule.

“Andolsun ki geçti.”

Geçti.

“Öncekilerin sünnetide.”

Peygamberleri yalanlama olayları. Nitekim müşrikler, kafirlerin küfür izlerini takip etmişlerdir.

14- “Şayet biz onlara açarsak.”

O müşrikere.

“Semadan bir kapıyı ve oradanda yukarıya çıksalar.”

Kendileri çıkdıkça çıksalar yine de bunu inkar ederler ve şöyle derler:

15- “Bizim muhakkak gözlerimiz döndürülmüş.”

Sihirle örtülmüş. “Gördüklerimizin tersine bizim gözlerimiz hayal görmektedir” ederler.

“Bilakis biz sihirlenmiş bir topluluğuz.”

Bizleri Muhammed (s.a.v.) sihirledi ve bizde göremiyoruz.

16- “Şüphesiz ki biz semada burçlar kıldık.”

Güneş ve ay menzilleri kıldık.

“ve orada da süsledik.”

Bunları yaratının tekliğine delalet etsin diye ve bunlarla itibar görsünler diye yıldızlardada süsledik.

17- “Biz o göğü boğulmuş her şeytandanda koruduk.”

Yıldızları üzerlerine atıp onları yakmak suretiyle.

18- “Kulak hırsızlığı yapan müstesna.”

Yani az bir bölümün koruyanlar hariç.

“Onun ardındanda.”

Onun besinede.

“Bir ateş parçası.”

Bir ateş ki.

“apaçık olandır.”

Yeryüzündeki kişiler için açık olandır.

19- “Yeryüzünüde yaydık.”

Su yüzüne dek döşek olarak yaydık onu.

“ve orada da dağları koyduk.”

Halkını sallamaması için sabit dağlar dikdik.

“ve oradada .”

Dağlarda da.

“Her ölçülmüş şeyden bitirdik.”

Altın, gümüş ve cevherden.

20- “Biz sizlere birde orada geçim kaynakları kıldık.”

Meyve danelerden.

“ve rızıklarını temin edemeyeceğiniz kimseler için.”

Köleler canlılar, baş hayvanlar için.

Bu ayetni takdiri ise şöyledir:“Bizler sizlere orada sizin rızık veremeyi sadece bizim rızık verdiğimiz kölelerden, cariyelerden, canlılardan vb. geçim kaynakları verdik.

21- “Hazineleri indimizde.”

Hükmümüzde ve emrimizde.

“bulunmayan hiçbir şey yoktur.”

Yağmurdan.

“Biz, onları ancak belli bir miktar ile indiririz.”

Eksitmeyiz ve çoğaltmayız. öyleki bundan başka Allah dilediğine tasarruf eder. İstedig gibi ve dilediği şeye.

22- “Biz rüzgarı aşılayıchar olarak gönderdik.”

Suyu aşıl原因an buluta Levagih denilir. Yani asılayıcı manasındadır. Bunun taşıyıcılar manasında olduğu da söylenmiştir. Çünkü suyu, toprağı ve bulut utaşımaktadır.

“v eonunla biz sizler usularız.”

Bunlarla sizlere su veririz.

“bunları da siz.”

Semadan indirilen bu suyu.

“Bunları da siz.”

Semadan indirilen bu suyu.

“biriktiremezsiniz.”

Koruyamazsınız. Bunun korunup muhafaza edilmesi sizin elinizde değildir.

23- “Muhakkak ki biz, evet biz hem diriltiriz, hem de öldürürüz. Varis olacaklarda bizeriz.”

Bütün canlılar öldüğü vakit.

24- “Biz şüphesiz ki sizden önce gelip geçenleri de bilmişizdir...” ayeti.

Rasulullah (s.a.v.) namazda ille saffin daha faziletli olduğunu anlatınca, insanlar bunu elde etmek için izdihama girdiler. Bunun üzerine Allah (c.c.) bu ayeti nazil buyurdular.¹ Ve “Biz andolsun ki onların hepsini biliyoruz. Bizler bunları muhakakk niyetlerine göre karşılık vereceğzi” diye buyurmuştur.

(1) Bu, Rabi b. Enes’in kavlidir. Bunu müellif “Esbab’ı Nüzul” adlı eserinde. Sayfa: 306 zikretmiştir.

26- “Andolsunki biz insanı yarattık.”

Adem’i

“Kuru bir çamurdan.”

Kuru olan çamurdan.

“değişmemiş ve şekillenmiş balçıktan (yarattık).”

Siyah çamurdan, kokusu değişmiş balçıktan yarattık.

27- “Cannide.”

Cinlerin atasında.

“önceden yarattık.”

Ademden önce.

“Yakıcı ateşten.”

Bu da dumasız ateştir.

29- “O halde onun yaratılışını tavsiye ettiğimde.”

Şeklini tamamladığımda.

“Ve ona üflediğimde.”

Ona üfürdüğümde.

“Ruhumdan.”

Benim için mahluklar (ibadet etsinler diye).

“oturun.”

Kapanın.

“On secde edenler olarak.”

Tahiyyat secdesi olarak ona secde edin.

Ayette şöyle buyurulmuştur:

35- “Şüphesiz lanet senin üzerinedir...” ayeti.

Ceza günene kadar yer ve gök ehli sana lanet okurlar. O zamanda sen cehennem ateşine gireceksin.

Ayette şöyle buyurulmuştur:

38- “Rabbim dedi, beni azdırdığından dolayı.”

Beni senin andırmandan dolayı.

“Yemin ederim ki, bend eyeryüzende onlara süslü göstereceğim.”

Batıla düşene dek Ademoğullarına süslü göstereceğim.

40- “ancak onlardan ihlase erdirilmiş olanlar müstesna.”

Şirkten kendilerini arındırmış muvahhid olan ümmînler hariç.

41- “Buyurdu ki: Benim uymayı emrettiği yol.”

Bu uymaya tahahüd ettiğim yol.

“Dosdoğru”

Yoldur. Merasi benim. Herkeside amellerine göre karşılık veririm. Ubuiyyet yoludur bu.

42- “Şüphesiz ki kullarını.”

Hidayet verdiğim ve seçtiklerim.

“Kullarım üzerinde senin hiçbir tasaluttun olmaz.”

Onları saptırmak hususunda senin gücün ve delilin olmaz. Onları sen şirke ve sapıklığa da iletemez, davet edemezsin.

43- “Muhakkak ki cehennem, onların hepsinin vaad edilen yeridir.”

İblis’e ve yandaşlarına vaad edilen yerdir.

44- “Onun.”

Cehennemin.

“Yedi kapısı vardır.”

Yedi kati vardır kat üzere katı vardır.

“Onlardan her biri kapıya onlardan ayrılmış.”

İblis’in yandaşlarına.

“Belli bir pay vardır.”

45- “Şüphesiz ki muttakiler.”

Fahiş ve büyük günahlardan kaçınanlar.

“Cennetlerde v epınarlardadırlar.”

Su ve içki pınarlarındadırlar. Onlara:

46- “Selam ile girin”

Denilir. Yani selametle.

“ve emniyet içerisinde.”

Allah’ı kızmasından ve azabından güvenle girin.

47- “Biz onların göğüslerindeki kını söküp attık.”

Bunu biz Araf suresinde zikrettik.¹

(1) Bak. sayfa: 394.

“kardeşler olarak”

Kardeşler olmuş olarak.

“Sedirler üzerinde”

Ayetteki surur seririn çoğuludur.

“karşılıklı otururlar.”

Bazılar ıbazısının kafasını bile göremez.

48- “onlara orada yorgunluk dokunmaz.”

Onlara yorgunlukta isabet etmez.

49, “Kullarıma haber ver.”

Velilerime haberv er.

“Ben gerçekten ben, Gafur’um.”

Velilerime karşı.

“Rahim’im.”

Onlara karşı.

50- “Onlara birde ibrahim’in (a.s.) konuklarından haberv er.”

İbrahim’e (a.s.) misafir suretinde gelen melekler hakkında.

52- “onlar evine girdikleri vakit “selam” demişlerdi.”

Selam söylediler. Bunun üzerine İbrahim’de (a.s.):

“Dedi ki: Biz sizden -doğrusu- korkuyoruz.”

Korkmaktayız.

53- “onlar (melekler) korkma!”

Sakın korkma! dediler. Ayette şöyle buyurulmuştur:

54- “Bana yaşlılık elip çatmış iken.”

Yaşlılık halinde iken.

“Bana gelip müjde veriyorsunuz?”

Bu hayret bildiren bir sorudur. Kendisi yaşlılığına rağmen oğlunun olacağına şaşırılmaktadır.

55- “Biz seni hak ile müjdeledik dediler.”

Allah’ın (c.c.) bunun olmasını istediği hükmü ve kazası ile.

“Sakın ümid kesenlerden olma!”

Ümitsiz olanlardan.

56- “Dedi ki: Her kim.”

Yeise düşüp.

“Allah’ın rametinden ümit keserse işte o sapıklardan olmuş olur.”

Yalancılardan.

57- “Dedi ki: Başka göreviniz nedir?”

Sizin başka bir durumunuz ve görevini var mıdır?

58- “Dediler ki: Bizler mücrim bir kavim için gönderildik.”

Yani Lut kavmine.

59- “Lut ailesi bunlardan müstesna.”

Lut’un (a.s.) dini üzere ona tabi olanlar hariç. Ayette şöyle buyurulmuştur:

60- “Bizler takdir ettik.”

Onu (Lut’un karasını) helak olanlarla beraber ölsün diye arkada ve orada bırakmayı hükmettik.

62- “Sizler bilinmeyen kimselersiniz.”

Tanınmayan kimselersiniz.

63- “Dediler ki: Hayır biz sana onların hakkında şüphe ettikleri şeyi getirdik.”

Azabı getirdik. Çünkü onlar bunu gelmesinden şüphe ediyorlardı.

64- “Sana da hak ile geldik.”

Sana sabit ve gerçek olan emir ile geldik. Öyleki senin kavminin azaba uğratılacağında şüphe yoktur.

65- “Aileni gece yola çıkar.”

Bu Hud suresinde tefsir edilmişti.¹

(1) Bak; sayfa: 529.

“Sende arkalarından git.”

Onlardan kimse ayrılmasın diye sende kızların ve ehlinle beraber arkalarından yürü.

“Sizden kimse arkasına dönüp bakmasın.”

Onların üzerlerine inen o dehşet azabı görmemek için.

“Emrolunduğunuz yere doğru gidin.”

Cibril’in (a.s.) sizlere söylediği yöne doğru.

66- “ona şu kesin emri vahyettik.”

Ona haber ve vahyettik.

İbrahim’e (a.s.) Cebrail (a.s.) kavmine azabından haber vermiştir ve:

“Onların arkalarının.”

Onlardang eri kalan kimselerin arkaları.

“Kesilmiş olacaktır.”

Helak olmuş olacaktır.

“Bu şekilde de sabaha çıkacaklardır.”

Böylece sabah vaktine gireceklerdir. Onlar bu vakitte yok olma helakine uğramışlardır.

67- “Şehir halkı geldi.”

Lut kavminin halkı Bunlarda “Sedum” halkı idi.

“Sevinerek (geldiler).”

Kendilerinin günaha ve fahişete girecekleri amel olan Lutilik amelinden yararlanmak için sevindiler. Çünkü Lut’un (a.s.) evine yeni gelen misafirlerin geldiğini duymuşlardı ve oraya gidip bu pis amellerini gerçekleştirmek için seviniyorlardı. Bunun üzerine Lut (a.s.) onlara şöyle demiştir:

68- “Muhakkak ki bunlar misafirlerimdir. Artık beni küçük düşürmeyin.”

Sizin onlara varmayı kastettiğiniz bu olaydan her zaman herkesten kaçın. Bununlada Lut’un (a.s.) onların anında bir gücü olmadığını anlamalarını sağlamıştır.

69- “Allah’tan korkun ve beni rezil de etmeyin.”

Bu Hud suresinde zikrolunmuştu.¹

(1) Bak: sayfa: 528.

70- “Biz senin başka kimselere konuşmanı yasaklamadık mı?” dediler.”

Misafir olunmalarından. Çünkü biz onlardan hayasız içler imurad ediyoruz dediler. Nitekim kendileri alışılmamış sakat işlerini lutiliği kastetmişlerdi.

71- “Dedi ki: Eğer evlenecekseniz işte bunlar kızlarıdır.”

Yani bu durumda ise işte kızların manasındadır. BUda lezzet ve ihtiyacın giderilmesi hakkında kullanılmıştır.

“İşte bu kızlarla evlenin” de denilmiştir. Bununlada misafirleri koruyup kızlarıyla (helal bir şekilde) evlenmelerini istemiştir.

72- “Hayatın hakkı için.”

Ya Muhammed (s.a.v.) hayatının hakık için.

“Muhakkak ki onlar.”

Senin kavmin.

“Sarhoşlukları içinde şaşkın bir haldedirler.”

Sapıklıklarında gidip gelmektedirler. Bunun Lut kavmi olduğı da söylenmiştir.

73- “Derken onları bir çığlık yakaladı.”

Cebrail (a.s.) onlara bir çığlık kopartıp onarı helak etti.

“Sabah güneşi doğarken.”

Güneşin doğma vakti girince. Nitekim helakın tam anlamıyla vuku bulması güneşin doğmasıyla beraber olmaktadır.

Ayette şöyle buyrulmuştur:

75- “Basiret sahibi olanlar için.”

Ferasetçiler için.¹ Nitekim böyle bir kişi; bir konunun hakikatini anlayana ve görene dek bunda basiret sahibi olandır.

(1) Ebu Said el-Hudri’den (r.a.) Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

“Müminin ferasetinden sakının. Çünkü o Allah’ın nuru ile bakar.” Sonrada şu ayeti okudu:

“Nitekim bunda feraset sahibi kimseler için ayetler vardır.”

Bak: Tirizi Tefsir, rakam: 3125. Bu hadiste Uteyye el-Avfî vardır ki kendisi zayıf bir ravidir. İbni Cerir: 14/46’da rivayet etmiştir.

76- “Elbetteki o yerler.”

Lut’un (a.s.) kavminin şehri.

“işlek bir yol üzerinde bulunmaktadır.”

Kavminin Şam’a doğru olan yolu. Bu yolda gizliliğı ve kapalılığı olmayan apaçık bir işlek yoldur.

77- “Şüphesiz ki bunda müminler için bir ayet vardır.”

Doğrulayıp tasdik edenler için ibret vardır. Müminler bununla ibret alırlar.

78- “Ashab-ı eykelde zalimlerden idiler.”

Şuayb’ın (a.s.) kavmidir. Kendileri ormanlık ve ağaçlıklarda yaşarlardı.

79- “Bizde onlardan intikam aldık.”

Azap vermek suretiyle. Bazen onları bir sıcaklık tutardı. Sonrada o mekan ateşle -altında olmak üzere- üzerlerine külenir ve helak olurlar.

“Nitekim bu ikisi.”

Eyke ve Lut’un (a.s.) kavminin şehri.

“Hala görünüp tanınan bir yol üzerindedirler.”

Apaçık bir yol üzerindedirler.

80- “Andolsun ki Hicr ashabı da yalanladı.”

Semud kavdi. Hicr ise vadilerinin adıdır.

“Peygamberleri.”

Salih’i (a.s.) yalanladılar. Dolayısıyla herkim bir peygamberi yalanlarsa hepsini yalanlamış gibidir.

81- “Biz, onlara ayetlerimizi (ve mucizelerimizi) vermişlikte.”

Deve hakkındaki ayet ve mucizeleri onlara göstermekle (ancak bunlardan yüz çevirmişlerdi).

82- “onlar dağlardan evler yontup oyarlardı.”

Kendileri mağaralardan evler edinmişlerdi. Bununla da duvarları bulunmadığından ömürlerinin uzun olmasını sağlamışlardı.

“bunuda güven içinde yapıyorlardı.”

İçinde oturacakları için.

83- “Bunlarıda bir çığlık yakalıyordu.”

Azabın çığlığı yakaladı.

“Sabaha doğr uolarak.”

Sabah vakti girdiğ izaman onları bu azap yakaladı.

84- “Kendilerine hiçbir fyad asağlamadı.”

Azabı geri çeviremedi.

“Kazandıkları şeyler.”

Mallardan ve hayvanlardan kazandıkları şeyler.

85- “Biz gökleri yeri ve aralarındakileri ancak hak ile yarattık.”

Sevapv e ikap için. Dolayısıyla bana iman een, Rasulerimi doğruluyap tasdik eden sevab alır. Her kimde beni inkar ederse o da azap alır. Karşılaşma vaktide işte kıyamet günüdür. Bu konu hakkında ayette şöyledir:

“Muhakkak ki o saat (kıyamet) gelicidir.”

Kıyamet geliyor. Müşrikerde yaptıkları çirkin amellerden dolayı karşılık göreceklerdir.

“Dolayısıyla.”

Onlara

“Sen güzellikle davran (şimdilik).”

Onlarla kötülükle ve sabırsızlıkla değilde güzellikle yüz çevir.

86- “Muhakkak ki Rabbin herşeyi yaratandır herşeyi bilendir.”

Yarattığı mahlukatından.

87- “Andolsun ki biz sana tekrarlanan yediyi verdik.”

Bizler sana Fatiha suresini verdik.¹ Bu da yedi yaettir. Nitekim bu sure her namazda övülmektedir. Allah’da (c.c.) bu sureyi Nebi’sine (s.a.v.) bütün Kur’an-ı Kerim’i metin (güçlü) kıldığı gib ibunuda güçlü kılmıştır. Şöyle buyurduğu gibi:

“Azim olan Kur’an’ı da verdik.”

Kadri büyük ve azim olan Kur’an-ı Kerim’i.

88- “Sakın bazılarını faydalandırdığımız şeylere iki gözünü dikip uzatma.”

Bu ayette Nebinin (s.a.v.) dünyaya rağbet etmesi nehyedilmiştir. Bu dünyadaki rağbetede iki gözünü dikmesindende alıkoyulmuştur.

“Bazılarını faydalandırdığımız.”

Kafir sınıflarından olanları. Mesela; müşrikler, yahudiler vb. gibi kimseler. Yani: “Dünyada onlara verdiğimiz, f adayalındığımız şeylere bakma” demektedir.

“onlar için tasalanma da.”

Mümin olmazlarsa.

“Kanatlarını da müminlere aç.”

(Rahmet) Kanatlarını onlara incelikle aç. Onlara karşı rıfkatle davran.

89- “ve de ki: Şüphesiz ki ben, evet ben açıkça uyarıcıyım.”

Allah’ın azabıyla uyarıyorum. Ve sizi Ona yaklaştıracak şeyleride açıklıyorum.

90- “Nitekim bölüşenlerede.”

Azabımızı.

“İndirmiştik.”

Nitekim bu bölüşenler; Mekke’nin yollarını¹ bölüşüp insanları Muhammed’e (iman etmeden alıkoymaya çalışıyorlardı. Bunun üzerine Allah (c.c.) onların üzerine bir felaket indirmiş kendileride en şerli ölümle ölmüşlerdir.

91- “Onlarki Kur’an’ı parçalara ayırmışlardı.”

Onu parçalara bölmüşlerdi. Bazıları: “sihirdir”. Bazıları öncekilerin bir masalıdır. Bazıları da iftiradır demişlerdi.

92- “Rabbine andolsun ki, onların hepsine elbette soracağız.”

93- “Yapmakta oldukları şeyi.”

Kur’an’da iftira vardır demeleriyle vb...

Buradaki elbette soracağız kınama ve tehdid manasında bir sorudur.

94- “Emrolunduğunu açıkça bildir.”

Emrolunduğunu apaçık bildir. Emrinide seslice söyle.

“Müşriklerdende yüz çevir.”

Onların kınamalarına iltifatta bulunma. Nitekim Rasulullah (s.a.v.) bu ayet ininceye dek İslamı hep gizli olarak tebliğ etmişti.

95- “Bizler şüphesiz ki o alay edenlere karşı sana yeteriz.”

Bunlar beş kişiydiler.² Velid b. Muğire, As b. Vail, Adiy b. Kays, Esved b. Muttalib, Esved . Abdi Yeğus’dur. Allah (c.c.) bunların üzerlerine, bunların ölmelerine dek Cibril’i (a.s.) afat vermesi için musallat kılmıştır. Böyleliklede onların şerlerini Nebisinden engelleyip, Nebisine kâfi olmuştur.

98- “artık sen hemen Rabbin hamd ile tesbih et.”

“Subhanallahi ve Bihamdihi” de.

“Ve secde edenlerden ol.”

Namsız kılanlardan.

99- “Sana yakın gelinceye dek de Rabbine ibadet et.”

Yani ölüm gelinceye dek.

(1) Bu Ferra'nın görüşüdür. Bak: "Mani el-Kur'an": 2/91.

(2) Bak: İbni İshak "Siyer ve'l-Mağazi" sayfa: 273. "Ğurer et-Tibyan" sayfa: 186; "Mufehhamat el-Akran" sayfa: 130 eserlerine.

NAHL SURESİ

(Mekke’de nazil olmuştur. Yüzyirmi sekiz (128) ayettir.)

1- “Allah’ın emri geldi.”

Şirkte olan kimseye azabı gledi. Yani azabı bu kimseye yakınlaştı.

“Artık onun vaktinden önce gelmesini istemeyin.”

Çünkü o sizlere gelecektir. Bunda şüphe yoktur.

“O münezzehtir.”

Kötülüklerden uzaktır.

“Ve yücedir.”

Sıfatlarıyla yegane yücedir ve uludur.

“Onların ortak koştuklar şeylerden.”

Onların ortak tuttukları şeylerden münezzehtir.

2- “Melekler indirir.”

Sadece Cibril’i indirir.

“Ruh ile.”

Vahy ile.

“Emri ile.”

Nitekim vahyde Allah’ın bir emridir.

“kullarından dilediği kimsenin üzerine.”

Risaletle has olan Nebilere.

“Korkutsunlar diye.”

Bu Ruh’tan bedeldir. Ehli küffar bilinki.

“Benden başka hiçbir ilah yoktur.”

İkrar etmezlerse onlara gelecek bir korkutma ile beraber bilin.

“Benden korkun.”

Tevhid ve itaatle korkun benden. Sonrada Allah tevhidine delalet eden ayetler izikretmiştir ve şöyle buyurmuştur:

3- “Semavatı yarattı...” ayeti.

4- “insanı da bir nutfeden yarattı.”

Ubey b. Halef’i.

“Buna rağmen bakarsın ki o bir hasım kesilmiş.”

Hasımlaşmış biri olmuş.

“Hemde apaçık olarak.”

Apaçık kendisinden görünen bir hasım olmuş.

Nitekim kendisi (Ubey b. Halef), Nebi (s.a.v.) ile, öldükten sonra dirilmeyi inkar edip tartışmaya girmişti.

Ayette şöyle buyurulmuştur:

5- “Sizler için bunlarda (davarlarda) ısıtacak şeyler vardır.”

Bunlarla, üstünüzü, evleri vb. yerleri, kılıflarla, kıllarla ya da yünlerle örtüp ısıtacak şeyler vardır.

6- “onlarda sizin için bir güzellik de vardır.”

Ziyet.

“Akşamleyin getirişinizde.”

Akşamleyin davaları ahırlarına getirmenizde.

“Ve sabahleyin salıvermenizde.”

Gündüzleyin meralardan dışarıya çıkarmanızda.

7- “Ağırlıklarınızı yüklenir götürürler.”

Eşyalarınızı.

“Bir beldeye (götürürler).”

Şayet sizler devesiz bir beldeye bunları taşıyır götürmeye kalkışsanız bu size çok ağır gelri. Yani çok zor gelir.

“Muhakkak ki Rabbimiz Rauf’dur, Rahim’dur.”

Öyleki sizlere bu davaları bir yardımcı vesilesi kılmıştır.

Ayette şöyle buyurulmuştur:

8- “Ve bilemeyeceğiniz daha nice şeyleri de yaratın.”

İsimlendirmedik şeyleri ki bunları ancak Allah (c.c.) bilir.

9- “Doğru yolu göstermek Allah’a aittir.”

Allah’ın (c.c.) rızasına götürecek İslami ve dosdoğru yolu göstermek O’na aittir. Şu ayette olduğu gibi:

“Benim uymayı tahaahhüd ettiğim dosdoğru yol budur.”

(Hicr:

15/41)

“Ama onlardan.”

Yollardan.

“bazası da eğridir.”

Eğri ve doğru olmayan sapık olan yolda vardır. Yahudilik ve Hristiyanlık gibi.

“O dilerse sizlere hidayet verir.”

Sizleri irşad ederdi:

“Toplu olarak.”

Ta ki dinde ayrılığa düşmeyesiniz diye.

Allah (c.c.) şöyle buyurmuştur:

10- “Bitkilerde ondandır.”

Suyla yetişip biten bitkiler. Niteim yeryüzünde iten herşey bitki türü ağaçtır.

“Ondada hayvanlarınızı yayarsınız.”

Davar ve hayvanlarınızı oralarda otlatırsınız.

Ayette şöyle buyurmuştur:

13- “ve sizin için yarattı.”

Sizlere yeryüzünde yaratıp sizlere yine musahhar kıldı.

“renkleri çeşitli olarak.”

Şekillerini ve görünümünü. Davarların, ağaçların vb. olan nimetlerin görünümünün iç çeşitli renklerde kıldı.

14- “Denizi musahhar kılan O’dur.”

Üzerinden (gemilerle vb.) geçmek ve denize dalmak için.

“Ondan taze et yemeniz.”

Balık ve türlerini.

“ondan yiyeceğiniz zineti çıkartmanız için.”

İnci ve cevherleri.

“Fülküde görürsün.”

Gemileride görürsünki.

“(suları) Yararak gittiklerini.”

Gitmeleri hasebiyle geminin gövdesinin suyu yardığını2 bölmeler oluşturduğunu görürsün.

(2) Geminin ve kuşun “ücüc” demek: Gövdeleri demektir. Dilde (gramerde) ise bunun aslı: Ce’ce-e’dir.

“Onun fazlındanda arayarsınız... diye.”

Ticaret için o gemilere binmede Allah’ın fazlından kazanç elde etmeniz için.

15- “O yeryüzünde dağlar koydu.”

Sabit dağlar.

“Sizi çalkalayıp sallamasın diye ve nehirler kılmıştır.”

Sizleri sallamasın diye.

Aynı zamanda orada sizlere nehirlerde koymuştur. Nil, Fırat ve Dicle gibi.

“yollarda koydu.”

Her beldeye gidip ulaşılacak yollar.

“Ulaşmanız için.”

Şaşırmayasınız diye maksatlarınaz ulaşasınız diye.

16- “ve nice alametlerde (yarattı).”

Dağlar. Nitekim dağlar gündüzleyin yolların alametidirler.

“Yıldızlarada.”

Bütün yıldızlarada.

“Yön bulurlar.”

Denizde ve karada yolları ve kibleyi bulurlar.

17- “Yaratan.”

Yani bu surede zikredilenleri yaratanki o Allah’tır (c.c.).

“Yaratmayan gibi olur mu hiç?”

Putlar gibi. Bu ikisi eşitmi ki ibadette de eşit olsunlar.

“Hiç düşünmez misiniz?”

Müminlerin öğüt aldıkları gibi öğüt almaz mısınız?

18- “Allah’ın (c.c.) nimetlerini saymaya kalksanız sayamazsınız.”

Bunun tefsiri geçmişti.1

(1) Bak, sayfa: 584.

“Allah (c.c.) muhakkak ki Ğafur’dur.”

O’nın nimetlerine şükretmede az şükrettiğiniz halde.

“Rahmidir.”

Öyleki O Allah (c.c.) sizler az şükrettiğimiz halde bu nimetleri sizden kısmamıştır.

Ayette şöyle buyuruluyor:

21- “(Onlar) ölülerdir.”

Bunlar ruhları olmayan ölülerdir. Yani putlar.

“diriler değil.”

Bu manayı tekid etmektedir.

“Ne zaman diriltileceklerini de fark edemezler.”

Nitekim Allah (c.c.) putlara ruhlarg önderir. Bu sefer putlar, kendilerine tapanlara beri olduklarını gösterirler. Çünkü putlar dünyada cansız olan taşlar olup ne zaman dirilceğini anlamaz. Ayette şöyle buyurulmuştur:

22- “ilahınız.”

Allah (c.c.) kendi tekliğine dair delilleri zikretmiştir. Sonrada kendisinin tek olduğunu haber vermiştir. Daha sonrada buna kafirlerin Allah’ın (c.c.) vahdayinetini inkar etme olayı takip eder. Ayette şöyle buyurulmuştur:

“Ahiret (günene) iman etmeyenlere gelince onların kalpleri inkar edicidir.”

Bilmemekte olup inkarcıdır.

“ve onlar büyüklük taslayanlardır.”

Hakkı kabul etmekten imtina ederler.

23- “Şüphe yok ki.”

Hak şu ki.

“Muhakkak ki Allah’ın gizlediklerini de açığa vurduklarını bilendir...” ayeti.

Bununla karşılık verri.

“Muhakkak ki O, müstekbirleri sevmez.”

Onları övmez ve sevap vermez.

24- “onlara: Rabbiniz ne indirdi denildiği vakit: Geçmişlerin masalları(nı) derler.”

Bu ayet Nadr b. Haris hakkında nazil olmuştu. Bunun kıssasını zikretmiştik.

25- “Kendi yüklerini tamamen yükledikten başka birde...”

Buradaki Lam lam-ı akibedir. (Akibet bildiren lam’dır).

Çünkü onlar Kur’an’a öncekilerin maslları demişlerdi. Bundan dolayı kendilerinin küfürlerinden dolayı, dünyada isabet ettikleri ihelak ve sakatlıktanv e kendi yüklerini tamamıyla eksiklik olmadan taşıma cezası verildi.

“saptırdıklarının yüklerinden bir kısmını da yükleneceklerdir.”

Çünkü onlar sapıklığa çağıran davetçilerdi. Onlarada kendilerine tabi olan bu kimselerin yükleri de vardır.

“ilimsiz bir şekilde saptırmışlardı.”

Yani onları chaillikle saptırmışlardı. Öyleki onlarda bu günahları işliyorlardı. Sonra da Allah (c.c.) onların yaptıkları işleri kınayıp şöyle buyurmuştur:

“Dikkat! Taşıyacakları bu yükler ne kötüdür.”

Yani taşıdıkları şeyler.

26- “Kendilerinden öncekiler de tuzak kurmuşlardı.”

Bu tazeği kuran Nemrud idi. Kendisi bir uzun kule yaptırmıştı. Kendisi bununlada semaya yönelmeyi ve ehlini öldürmek istiyordu.

“Bunun üzerine Allah geldi.”

Allah’ın emri geldi. Bu da şiddetli rüzgar ve depremindi.

“onların binalarını temlelerinden.”

Binanın dayanmış olduğısütunlarını yıktı. Öyleki orada depremi Allah (c.c.) yarattı ve binayı bununla salladı. Nihayet yerle bir oldu bina. Ayette bu istikamettir.

“Üstlerindeki tavan başlarına yıkıldı.”

Nitekim onlarda altında idiler.

“azapta onlara hiç anlamadıkları bir sırada geldi.”

Öyleki kendileride emniyet içerisinde olduklarını sanıyorlardı.

27- “Sonra kıyamet gününde de onları alçaltacak.”

Zelil edecektir.

“ve şöyle diyecektir: Hani ortaklarım.”

Söylediklerinize gör ebenim ortaklarım dediğı kimseler ve nerede sizden azabı defedecek kişiler.

“Hani hakkında anlaşmazlığa düşmüşdünüz.”

Müminlere muhalefet ediyorsunuz.

“Kendilerine ilimv erilenler dediler ki:”

Bunlar, kıyametg ününde kafirlerin yıkıma ve sakatlığa düştüklerini gördüğü sırada konuşamn müminlerdir.

“Muhakkak ki bugün zillet ve kötülük.”

Üzerinizdir (ey kafirler). Bizim üzerimize değı.

28- “Meleklerin, kendilerinin ruhlarını alan o kimseer gelicne.”

Bunun tefsiri Nisa suresinde geçmişti.¹

(1) Bak, sayfa: 284.

Ayette şöyle buyurulmuştur:

“Teslim olurlar.”

Ölüm sırasında boyun eğerler ve teslim olurlar ve:

“Biz kötü birşey yapmazdık.”

Şirk işlemezderler. Bunun üzerine melekler:

“Hayır, Allah sizin yaptıklarınızı çok iyi bilendir.”

Şirk ve yalanlama hakkında.

Sonra da onlar hakkında şöyle denilmiştir:

29- “O halde cehennemin kapılarından girin...” ayeti.

Şöyle buyurulmuştur:

“Büyüklenenlerin.”

Allah’ın tevhidinden ve O’na ibadetler:

“Yerleri”

makamları

“ne kadarda kötüdür.”

30- “Takva sahiplerine: Rabbiniz ne indirdi?” denildi.”

Bu (Hacc) mevsimi mevsimi günlerinde zuhur etmişti. Bir kişi Mekke’ye gelirdi. Müşriklere Muhammed’e (s.a.v.) neyin indirildiğini sorardı? Onlarda öncekilerin masalları derlerdi. O adam bu seferde müminlere sorardı. Onlarda:

“Hayır (iyilik indirdi)” derlerdi. Yani Allah’a (c.c.) iman edene sevap indirdi.

Sonrada Allah bu hayırı açıklayıp şöyle buyurmuştur:

“Bu dünyada iyi hareket edenlere güzellik vardır.”

Müminler: “La ilahe ilallah” demek kat kat sevaptır demişlerdir.

“ahiret yurdu ise.”

O da cennettir.

“daha hayırlıdır.”

Dünyadan ve içindekilerden.

32, “onlarki melekler hoş ve temiz olarak ruhlarını alırlarken.”

Ruhlarını kabzederken.

“Yahut Rabbinin emri gelince.”

Öldürmek ile.

Mana şöyledir: Şüphesiz onların küfürde kalma miktarı ancak ölmeleri ya da öldürölmeleri zamanına dektir. Hiç bundan fazla olur mu?

“işte öncekilerde böylece yapmışlardı.”

Bu da önceki kafir toplulukların yalanlamasıdır.

“Allah onlara zulmetmedi.”

Onları azaplandırmasıyla.

“Lakin onlar kendilerine zulmettiler.”

Şirkte kalmalarıyla.

34- “onlara isabet de etti.”

Bu lafızda sonraya kalmıştır. Manası ise takdime dip geçmiştir. Takdir şöyledir: Öncekilerde işte böyle yaptılar bu yüzden de onlara isabet etti.” manasındadır. Ayet bu doğrultudadır.

Sonrada Allah şöyle buyurmuştur:

“Allah onlara zulmetmedi...” ayetinin manası; onlara isabet etti.

“yaptıklarının kötülükleri.”

Yani bunların karşılığı.

“Kendilerine çepeçevre kuşattı.”

İhale edip kuşattı.

“Alay edip durdukları şeyler.”

Azaptan.

35- “Allah’a ortak koşanlar dediler ki”

Yani Mekke ehli.

“Eğer Allah dileseydi, bizde, kendisinden başka hiçbir şeye ibadet etmezdik.”

Şirk koşmazdık. Ancak o bizlere bunu nasip etmedi.

“Aynı şekilde O’nun emrine aykırı olarak hiç birşeyi haram da kılmazdık.”

Develerden ve Bahire’den olanları¹. Nitekim kendileri bunu alay ederek söylüyorlardı.

(1) Bahira’nın manası geçmişti.

Allah (c.c.) şöyle buyurmuştur:

“Kendilerinden öncekiler de böyle yapmışlardı.”

Rasulleri yalanlamış ve Allah’ın helal kıldığını haram kılmışlardır.

“Peygamberler üzerine apaçık tebliğden başka bir görev var mı?”

Onların üzerine tebliğden başkası yoktur. Nitekim sen Ey Muhammed (s.a.v.) tebliğini yaptın. Onlarda yaptılar. Hidayete gelince bu Allah’adır (c.c.). Bu şüphesiz sonra tahakkuk eder.

Ayette şöyle buyurulmuştur:

36- “Andolsun ki biz her ümmet arasında.”

Seni onlar arasında gönderdiğimiz gibi.

“Allah’a ibadet etsinler.”

Allah’a kulluk etsinler.

“ve tağuttanda sakınsınlar diye.”

Şeytandan ve sapıklığa çağıran herşeyden uzak dursunlar diye.

“Peygamberler gönderdik.”

“Allah içlerinden kimine hidayet verdi.”

İrşad eti.

“Kimine de hak oldu.”

Vacip oldu.

“sapıklık.”

Geçmiş bir kaza ile küfür vacip oldu.

“Şimdi yeryüzünde gezin.”

Yalanlayan ümmetlerin izlerine bakıp ibret alın.

Sonrada Allah (c.c.) üzerine sapıklık hak olmuş olanların hidayet bulamayacağını tek’id edip şöyle buyurmaktadır:

37- “Onların hdiyat ermesi için hırslıda olsan.”

Bunda çok çaba sarfetsen.

“*Şüphesiz ki Allah delalette bırakmayı dilediğ kimseye hidayet vermez.”

Şu sözünde olduğu gibi:

“Allah kimi saptırmışsa artık ona kimse hidayet veremez.” (A’raf: 7/186)

38- “Onlar var güçleriyle Allah’a yemin ettiler.”

Onlar öldükten sonra dirilme olayında Allah’ın kudretinin olamayacağını söyleyip var güçleriyle ve çokça yemin ettiler. Bunun üzerine Allah (c. c.) şöyle buyurdu:

“Hayır”

Muhakkak ki onlar diriltilecektir.

“Bu da Allah üzerine hak olan bir vaaddir.”

39- “onlara açıklasın diye.”

Allah’ın emrettiği ibi kounda onların bu ihtilafları olan dirilme hakkında bilsinler diye. Nitekim bunlar müminlerin gittiği iyolun zıddına bir yolda ilerlemişlerdi.

“ve kafirlerde kendilerinin yalancılar olduklarını bilsinler diye.”

Sonrada Allah (c.c.) birşeyi yaratacağı vakit bunun kendisi için ne kadar kolay olduğunu onlara haber vermiştir.

40- “Birşeyi dilediğimiz zaman sözümüz...” ayeti.

41- “Hicret edenlere gelince.”

Bu ayet, müşriklerin Mekke’de bir kavme¹ azap etmesi ve sonucunda hicret etmeleri hakkında nazil olmuştur.

“Allah yolunda.”

Allah rızası için hicret edenlerdi.

“Ahiret mükafatı ise.”

Yani cennet (daha büyüktür).

42- “Sabredenlere gelince.”

Müşriklerni eziyetlerine karşı sadece Allah^{4A} güvenip O’na tevekkül ederek bunlara sabredenlere gelince.

43- “Senden önce ancak... gönderdik.”

Bu ayetin tefsirini Yusuf suresinin sonlarında zikretmiştiler.²

(1) Bunlar: Bilal, Suhayb, Habbab, Ammar, Ebu Cendel b. Suheyl ve Ceber’dir. Bak: Esbab-ı Nüzul sayfa: 322; Gürer et-Tıbyan sayfa: 190.

(2) Bak, sayfa: 562.

Ayette şöyle buyurulmuştur:

“Zikir ehline sorun.”

Tevrat ehline sorun. Onlar bütün Peygamberlerin beşer olduğunu size haber verirler.

44- “Delillerle.”

Bizler onları beyyinelerle ve apaçık delillerle gönderdik.

“Ve zukur ile”

Kitaplarla.

“Sana zikride indirdik.”

Kur’an-ı Kerim’i.

“İnsanlara indirileni onlara açıklayasın diye.”

İçindeki helal haram meselelerini ve vaad ile tehdidi açıklayasın diye.

““Umulurki tefekkür ederler.”

Bundan dolay itibar ederler.

45- “Kötülükleri planlayanlar.. emin midirler?”

Fesad çıkarmayı amaçlayıp amel edenler. Yani putlara tapan MEkke müşrikleri.

“Allah’ın kendilerini yere batıracağından.”

Karun’u yere batırdığı ıgibi bundan emin midirler?

“Yahutda azabın onların hiç anlamadıkları bir yerden açılacağından eminler mi?”

Emniyet içerisinde iken. Nitekim kendilerini eminde saymışlardı ancak azap onları Bedirg ünü helak etti. Onlarda bunu anlamamışlardı.

46- “Yahut onlar dönüp dolaşırken kendilerini yakalayivermesinden.”

Sefer çıkarlar iken ya da ticaret yaparken.

“Onlar (Allah’ı) aciz bırakamazlar.”

Allah’ın verdiği şeyi engelleyemezler.

47- “Yahutta kendileri korku içerisindeyken kendilerini yakalayivermesinden (eminler mi).”

Bir nakışlık (eksiklik) içerisindeyler. Şöyleki; kendisi bir elini kaptırır sonra tüm bedeni de peşine gider.

“Muhakkak ki Rabbin Rauf’tur, Rahim’dir.”

Onlara akibeti acele vermemekle.

48- “Allah’ın yarattığı şeylerin.”

Dağdan, ağaçtan ve binalardan zuhur eden gölgelerin.

“Meyillendiklerini.”

Döndüklerini.

“Bunların sağa sola olmak üzere.”

Yani gündüzün ilk vaktine sağa, sonunda da sola doğru olarka ve döndüğü vakitte kıbleye doğru sallandıklarını ayn ızamanda.

“Allah’a secde ettiklerini görmediler mi?”

Müfessirler şöyle demiştir: Onların (gölgelerin) meyillenmeleri secde etmeleridir. Şu ayette bunun istikametindedir. “Onların gölgeleri sabah ve akşam olmaktadır.”¹ Nitekim bunun açıklaması geçmişti.²

“Zilletle olmak üzere.”

Küçülmüşler olarak bu secdeyi yaparlar. Allah’a secde eden bu zikri geçen şeyler.

49- “Allah’a secde eder.”

Musahhar olmalarıyla Allah’a boyun eğerv e teslim olurlar.

“Göklerde olan, yerde olan canlılar.”

Yani yeryüzündeki tüm canlılar.

“ve melekler”

Onlarda Allah’ı zikretmek (ve O’na secde etmekle) bu fazileti ifa ederler.

“Hiç kibirlenmezlerde.”

Melekler O’na ibadet etmede kibirlenmezlerde.

52- “Üstelired olan RAbblerinden korkarlar.”

Melekler korkar. Nitekim melekler yeryüzündeki canlıların bile üzerinde oldukları halde kendileri Allah’tan korkarlar. Dolayısıyla altta olan her zaman korkmaya daha layıktır.

“Emrolundukları şeyi de yerine getirirler.”

Melekler Ayette buyurulmuştur.

52- “Dini daima O’nadır.”

Devamlı olarak. Yani itaati devamlı olarak vaciptir.

“Buna rağmen hala Allah’tan başkasından mı?”

Ki o herşeyi yaratmış ve kendisiyle beraber ilah edinmemenizi emretmiştir.

“korkuyorsunuz?”

53- “Elde ettiğiniz herbir nimet.”

Vücudunuzun sağlık nimeti, rızık genişliğı iyahut malv e çocuk nimeti vs. işte bunların hepsi Allah’dandır (c.c.).

“Sonra size herhangi bir sıkıntı gelip çatığında.”

Hastalık ve ihtiyaç gelicne.

“Ona yalvarıp yakararsınız.”

Ona yardım etmesi çini seslerinizi yükseltip fegiran edersiniz.

54- “Sonra da sizden sıkıntıyı giderince.”

Allah sıkıntıyı ıziden kaldırınca bir grup küfür eden ve şirk koşmaya başlar.

55- “Kendilerine verdiğimiz nankörlük etmeleri için.”

Onlara yaptığından onlar Allah’ın nimetin inkar etmeleri için böyle yapıyorlar.

“Öyleyse faydalanın bakalım.”

Tehdit bildiren bir emirdir.

“yakında bileceksiniz.”

İşinizin, durumunuzun akibetini.

56- “ayırırlar.”

Müşrikler.

“Kendilerine verdiğimiz rızıklardan, o bilmezlere bir payı.”

Hiçbir anlama mefhumu olmayan putlara. Şu ayette zikrolunan gibi:

“Bu da bizim ortaklarımızadır.” (En’am: 6/136)

“Allah’a andolsun ki, elbetteki sorulacaksınız.”

Bu tehdit içeren bir soru (cümlesidir).

“Uydurageldiğiniz şeylerden.”

Allah hakkında güya bunu sizlere O’nun emrettiğini demenizle.

57- “Onlar Allah’a kızlarda edindiler.”

Huzaa ve Kinane kabileleri. Kendileri meleklerin Allah’ın kızları olduğunu sanmışlardı. Sonrada Allah (cc.) kendi nefsinı tenzih edip:

“O münezzehtir.”

diye buyurmuştur. Zannettiklerinden O münezzehtir.

“Halbuki candan arzuladıklarını da kendileri için isterler.”

Oğullar. Şu gelen ayette de onların sözleri vardır:

“Yoksa O’nun kızları ım vardır...” ayeti. (Tur: 39)

58- “Onlara birkız çocuğu müjdelense.”

Bir kızlarının doğduğı uhaberi gelse.

“Yüzleri simsiyah kesilir.”

Siyah kesilip utancından yüzü değışik.

“Ve pek de öfkeli olur.”

Utancından ve bu durumdan dolayı.

59- “Kavminden gizlenir.”

Bunun kendisinden örtbas edip gizlemeye çalışır.

“Aşağılanmayı göze alarak onu alıkoysun mu?”

Bu kızıdan dolayı aşağılansın mı?

“Yahutta onu gömsün mü?”

Gizleyere.

“Toprağa”

Cahaliyede diridir kızların gömüldüğünü mü işlesin?

“Ne kadar da kötü.”

Çirkin.

“Hükmettikleri.”

Öyleki kendileri Allah’ın kızlarıd ayarattığını itiraf etmekte ve konumlarını da o konumda olduğunu bilmektedirler. Ancak onlar Allah’a oğullar nisbet ederler. Kendilerine da sadece erkek çocuklarını kırlarlar.

60- “Kötü örnek ahirete iman etmeyenlerindir.”

Azap ve ateş.

“En yüce örnek ise Allah’ındır.”

İhlas ve tevhid. Bu da “La ilahe ilallah”a şehadettir.

61- “Eğer Allah, insanları.”

Müşrikleri.

“Zulümlerinden dolayı sorgulayacak olsaydı.”

Allah’a iftira etmeleriyle.

“Yeryüzünde hiçbir canlı bırakmazdı.”

Yani müşriklerden kimseyi bırakmazdı.

“Lakin onları belirli bir ecele dek tehir etmektedir.”

Bu da onların ömürlerinin son bulmasıdır.

62- “onlar, hoşlanmadıkları şeyleri Allah’a nisbet ederler.”

Kendi nefislerinin hoşlanmadıklarını. Bu da kız çocuklar idi. Kendileri böylece hükümveriyorlardı.

“Dilleri de yalan yere.”

Sonrada bu yalanı açıklayıp.

“En güzel akibetin kedilerinin olduğunu söylerlerdi.” diye buyurmuştur.

Cennet. Ayetin manası ise şöyledir: Onlar eğer öldükten sonra dirilme hak ise ve bunlara rağmen cenneti istemekte ve kendilerini bununla sıfatlamaktadırlar.

“Hayır.”

Bu durum onların vassettikleri gibi değildir.

“Şüphesiz ki”

Bu söyledikleri sözlerin karşılığı.

“Ateş onlarıdır ve onlar (cehenneme) önden gönderilecek olanlardır.”

Cehenneme terkedileceklerdir. “İlk önce sokulacaklardır” da denilmiştir.

Ayette şöyle buyurulmuştur:

63- “İşte o, bugünde onların velisidir.”

Kıyametg ününde. Bugün ismi kıyamet gününe kullanıldığı için şöhet bulmuştur.

64- “(Bu kitabı) Sana ancak hakkında anlaşmazlığa düştükleri şeyleri kendilerine açıklayasın diye.”

Müslümanların gittikleri yolun zıddına bir yola giden müşriklerin ihtilaflarını ıaıklayasın diye bu kitabı indirdik ki böylecede senin beyanıyla onlara hüccet ikame edilmiş olur.

“ve bir hidayet olarak.”

Müminlere hidayet ve rahmet olarak indirdik.

Ayete şöyle buyurulmuştur:

65- “Allah indirdi...” ayetinden **“dinleyen bir topluluk”** ayetine kadar manası açıktır.

Dinleyip itibar etmeler için. Bu ayette Allah (c.c.), “öldükten sonra dirilmenin olduğua dair delillerin olduğunu” kastetmektedir.

66- “Muhakkak ki sizlere davarlarda ibretler vardır.”

Allah’ın kudretine ve vahdaniyetin deliller vardır.

“Sizlere onların karınlarındaki dışkı ile.”

Ki bu da işkembe yatağıdan çıkan gübredir.

“Kan orasından, içenlerin boazından kolaylıkla geçen halis bir süt içiriyoruz.”

Boğazlarından kolaylıkla ve güzelce geçen bir süt içiriyoruz.

67- “Meyvelerdende.”

Onlardan bahşetmiştir.

“Ondan içki çıkarırsınız.”

Bu içkidir. Bu ayet içki ayeti haram kılınmadan önce nazil olmuştu.

“Ve güzel bir rızık.”

Bu da sirke, kuru üzüm ve hurmadır.

“İşte bunda akleden bir topluluk için ibretler vardır.

Bunda (ve herşeyde) Allah’ın kudretini akledin.

68- “Allah arıya vahyetti.”

O’na ilham etti ve nefesine vahyettiki.

“Dağlarda, ağaçlarda evler edin” diye.”

Arı -eğer yanında bir topluluk yoksa- kendi nefsi için bir ev edinir. Ancak bu arının yanında bazıları bulunursa ozamnda bunların bulunduğu uevlere evini edinir. Gelen ayette bu istikamettir.

“Ve (insanların) yapacakları çardaklarda da evler edin.”

Boş yerlerde bina ettikleri açrdaklarda.

69- “Sonra her üründen ye de Rabbinin kolaylıklarg österdiğ iyollara git!”

Ürün alacak Rabbinin yollarına git. Onun musahhar kıldığı, boyun eğdirdiği ve itaat kıldığı olarak.

“Karınlarından içecek çıkar.”

Bal çıkar.

“renkelride çeşitli olmak üzere.”

Kırmızı, beyaz ve sarı olarak.

“Bunda da”

Bu içecekte de.

“insanlara bir şifa vardır.”

Yani hastalıklara vesiye olacak şifa vardır.

70- “Allah sizleri.”

Sizler için hiç iken.

“yaratmıştır. Sonrada sizleri öldürmüş.”

Ecellerinizin sonunda.

“içinzden kimi ömrünün en kötü zamanına kadar geri ötürülür.”

Bu da geri götürmesi yani yaşlılığına kadar olan durumudur.

“bildikten sonra hiçbir şey bilmez olsun diye.”

Aklı kesmeyen bir çocuk gibi olur. Bunun müminler için olmadığını söylemişlerdir. Çünkü müminler yaşlansada ilmi kaybolmaz.

“Muhakkak ki Allah Alim’dir.”

Yaptığı şeylere dair.

“Kadir’dir.”

Dilediği şey üzere.

71- “Allah, rızık hakkında kiminizin kiminizden üstün kıldı.”

Öyleki kiminizi kimineze köleler kiminizde efendiler diye malik kılmıştır.

“Üstün kılınanlar.”

Ki onlarda malik olanlardır.

““rızıklarını ellerinin altındakilere geri vermezler.”

Köleleriyle beraber oluncaya dek rızıklarını elleriın altıdaki kölelere vermezler.

“hepsi bunda eşit olmak üzere.”

Bu da Allah'ın (c.c.) müşriklere, kendilerinin Allah'ın kullarını O'na ortaklar kılmaları sonucu olan durum hakkında verdiği bir misaldir.

Kendisi: “Eğer sizin kölleriniz mülkte sizlerle eşit değillerse, öyleyse kullarımı (kölelerimi) nasıl olurda benimle aynı görüyorsunuz?” diye buyurmuştur.

“O halde bunlar Allah'ın (c.c.) nimetin ibilerek mi inkar ediyorlar?”

Kendisiyle beraber ortakların bulunduğunu söylemeleriyle.

82- “Allah sizin için kendi (cins)inizden eşler yarattı.”

Yani kadınlar.

“Zevcelerinizden de size oğullar ve torunlar yarattı.”

Oğlun oğlunu yarattı.

“temiz olan şeylerdende sizlere rızık verdi.”

Meyvelerden, danelerden ve hayvanlardan.

“Şimdi onlar batıla inanıyorlarda.”

Putlara.

“Allah'ın nimetini de inkar mı ediyorlar?”

Tevhidi.

73- “Allah'I bırakıp da kendihlerine göklerden hiçbir rızık vermek imkanı bulunmayan (şeylere) taparlar.”

Tarafındang elen yardım olayında.

“ve yeryüzünde de.”

NEbatv e meyvelerde de:

“Hiçbir şeyi vermeyen.”

Az olsun çok olsun vermeyen şeylere.

“Güçleri de buna yetmemektedir.”

Buna güçv e kuvvetleri yetmez.

74- “Allah hakkında artık örnekler bulmaya kalkışmayın.”

Mahlukatına benzetmeyin.

Nitekim darbı misal vermek ancak zatın zat ile ya da vasfın vasf ile teşbihidir. Allah (c.c.) ise bundan münezzehdir.

“Muhakkak ki Allah bilir.”

Olmadan önce olanları.

“Sizler ise bilemezsiniz.”

Onun azametinin kadrini bilemezsiniz. Öyleki siz ona ortak da koştunuz.

75- “Allah bir misal verdi.”

Bu misalde maksadı açıklayıp beyan edecek bir örnek verdi. SONrada bunu zikredip şöyle buyurmuştur:

“Hiçbir şeye gücü yetmeyen başkasına mülkiyetinde bulunan bir kul ile.”

Nitekim kendisi aciz olan ve başkasının mülkiyetinde bulunan ve malik olmayan bir kimsedir. Bu misalki Allah (c.c.) bunu kendisiyle kendisinden başkasına ibadet edilen kişi, hakıkında misal vermiştir.

“Hiçbir şeyi infak edemeyen bir aciz kimse ile bunları infak edecek derecede emaliko lan bir kimse olan (zengi bir) kişi hiç eşit olur mu”? demektedir. Aynı zamanda hareket bile edemeyen taşlarla herşeye kadir olan Allah (c.c.) nasıl eşit olabilir? O Allah ki her mahlukatına rızı vericidir.

Sonrada Allah (c.c.) övgünün sadece kendisen layık olduğun ubaşka bir kimseye (mahluka) olmadığını açıklamış ve şöyle buyurmuştur:

“HAMD Allah'adır.”

Çünkü O nimet verendir.

“Bilakis onların çoğu bilmezler.”

Müşrikler hamdin bana olduğunu bilmezler. Çünkü bütün nimetler sadece benimdir. Ayetteki çoğ uburada hepsi manasındadır.

Sonrada müminv e kafir için misal verip şöyle buyurmuştur:

76- “Allah, iki adamı da örnekv erir. Bunlardan biri dilsiz.”

Konuşamayan ne anlayan ve ne de kendisinden birşey anlaşılan biridir.

“O bir yüktür.”

Ağırlık ve vebaldır.

“Sahibine karşı.”

Yakınına ve sahibine karşı.

“Onu her nereye yöneltse.”

Gönderse.

“hiçbir hayır getirmez.”

Kendisinden hiçbir şey anlaşılmadığı ve kendisi de bir sözü anlamadığı için o her şeyden aciz bir kimsedir.

“Hiç bu”

Dilsiz.

“Adaletle emreden ile eşit olur mu?”

Allah’ı (c.c.) teklemeyi emreden bir mümin ile eşit olur mu?

“Nitekim kendisi dosdoğru yolunda üzerindedir.”

Dosdoğru dinin üzerindedir. Yani bu mümin, dilsiz olan Ubey b. Halef’le¹ eşit midir? Ubey b. Halef kavminde bir dilsiz idi ve buna rağmen kavmine eziyet de veriyordu.

Adaletle emreden o mümin ise Hamza b. Abdulmuttalib’dır.

77- “Göklerin ve yerin gaybı Allah’ındır.”

Kullardan gayb olan bu zikredilenleri blendir.

“Saat.”

Kıyamet.

“hadisesi ise göz açıp kapama gibidir.”

Birden bakma kadar hızlıdır.

“yad abu daha yakındır.”

Dilersek bu göz açıp kapamada daha hızlıdır.

Allah dilerse kıyamet, bir kimsenin göz üaçıp kapamasından daha erken gelir.

78- “Allah, sizi analarınızın karnından kendiniz hiçbir şey bilmediğiniz halde çıkardı.”

Bir şeyler bilmeden.

“Sizlere kulaklar, gözler... kıldı.”

Kendileriyle bileceğini duyu organları sizlere yaratmıştır. Anlayamadığınız şeylerin de üzerinde durursunuz.

79-”gök boşluğunda musahhar kılınmış.”

Zelil olmuş.

“Kuşları görmüyorlar mı?”

Havada Allah’ın onları musahhar kılışına ve Onları yönettiğine delalet etmektedir.

“Onları ancak Allah tutuyor.”

Kabzetme, yayma saf bağlamalarıyla vetereyan etmelerini sağlayan O’dur.

80- “Allah, evlerinizi size huzur bulacağız meskenler kıldı.”

İçide huzur bulacağız bir yer, avretlerinizi ve mahrem yerlerinizi örteceğiniz evler kıldı. Nitekim Allah (c.c.) tahta ile sıvama şekilleri ve alet çeşitleriyle evlerin tavanlarını bina edilmesinide yaratmıştır.

“Sizlere de davarların ciltlerinden.”

“evler kılmıştır.”

Bunlarda kubbe türü evler ve çadırlardır.

“Bunları göçtüğümüz günde.”

Seferlere bu çadır vb. leri götürdüğümüzde.

“Gerekse ikamet ettiğiniz günde hafifçe taşımanız için.”

Her iki halde de sizlere ağır gelmemektedir.

“(bazısının) yünlerindende.”

Koyunun yününden.

“tüylerinden.”

Devenin.

“ve kıllarından.”

Keçinin.

“Belirli bir süreye”

Tükenene dek.

“faydalanacağınız.”

Kendisiyle metalanacağınız.

“giyecek verdi.”

Giyilecek giysiler, yer serilecek halılar ve giyecektir eşyalar verdi.

81- “Allah yarattığı şeylerden.”

Evlerden, ağaçlardan.

“Sizin için göğeler yaydı. Dağlardan da sizlere sığınıp barıncağınız yerler kıldı.”

Mağaralar ve tuneller.

“Sizleri sıcaktan (ve soğuktan) koruyacak elbiseler.”

Gömlekler.

“ve kendi kuvvetinizden.”

Şiddetli vuruş, darb ve atmadan.

“Koruyacka”

Sizleri alıkoyacak.

“Zırhlar ağışladı.”

Yani demirden zırhlar bağışladı. Ayette sizleri sıcaktan ve soğuktan koruyacak manasındadır. (ayette soğuk bölümü geçmemektedir). Çünkü bu elbiselerle sıcaktan korunduğ için soğuktan da korunduğ umalumdur.

“İşte böylece”

Bu sizlere yarattığ şeyler gibi.

“Sizlere nimetini tamamlar.”

Dünya nimetini. Buradaki hitapi ise Mekke ehlinedir.

“Umulurki teslimiyetle itaat edersiniz.”

O’nun rabbliğine boyun eğer ve O’nu teklersiniz.

82- “Şayet yüz çevirirseniz.”

Beyandan sonra imandan yüz çevirirseniz.

“Sana ancak apaçık tebliğ etmek düşer.”

Onların küfür ve apaçık inkarlarından sana birşey yoktur.

83- “Onlar Allah’ın nimetin iitiraf ederler, sonra da onu inkar ederler.”

KAfırlar. Nitekim onlar bu nimetin hepsinin Allah’ın (c.c.) olduğunu ikrar ederler. Sonrada ilahlarına şefaati layık görürler. İşte inkarları da bu idi.

“Onların çoğu.”

Yani hepsi.

“KAfirdir.”

84- “o günü.”

O gün onları hatırla

“Ki, her ümmetten birer şahit göstereceğiz.”

Kıgyamet gününde PEygamberler zimmetlerin yaptıkları şeylere şahitlik ederler.

“Sonra o kafirlere izin de verilmeyecek.”

Söz söylemeye veözür belirtmeye.

“Onlardan razı etmeleri de istenmeyecektir.”

Onlardan Allah’ın rızasına götürecek sözleri de istenmeyecektir.

85- “o zalimler azabı.”

Ateşi.

“görünce.”

Müşrikler bu ateşi görünce.

“Bu

“*azab

“*onlardan asla hafifletilmez ve onlara mühlet de verilmeyecektir.”

Onlara mühlet asla verilmez.

86- “Şirk koşanlar, koştukları ortaklarını görünce.”

Allah’dan gayrı taptıkları putlarını.

“Rabbimiz, taptığımız ortaklarımız işte bunlardır.”

Allah (c.c.) onlara ateşe gösterinceye dek putları gönderir. Onlarda putları görünce onları tanırırlar ve:

“*Rabbimiz, seni bıraktı tapındığımız ortaklarımız işte bunlardır diyeceklerdir. Bunun üzerine onlara cevap yetiştirilecektir.”

Onlara cevap verip şöyle diyeceklerdir:

“Muhakkak ki sizler yalancılarsınız.”

Nitekim bu putlar cansız oldukları için kendilerine kulluke denleri bilmemektedirler. İşte bu anda onların ibadeti bilmeyen şeylere kulluk ettikleri ayıpları ortaya çıkmış oldu. Şu ayette de olduğu gibi:

“Hayır öyle değil, onların ibadetlerini reddepi onlara karşı olacaklar.”

(Meryem:

19/82)

87- “Onlar o gün Allah’a teslim olacaklar.”

Allah’ın hükmüne teslim olacaklardır.

“Bütün uydurdukları da kendilerini bırakıp itmiş olacaktır.”

Putların kendilerine şefaathçi olacakları emllerinin batılığında su yüzeçikmiş oldu.

89- “O gün ümmetin içinden kendilerine karşı birer şahit gönderdiğimiz gibi.”

Bu da kıyamet günüdür. Nitekim Allah (c.c.) her ümmetin içinden muhakkak birer şahit gönderecektir.

“Kendilerine karşı.”

Peygamberlerini. Çünkü her Peygamber kavmine gönderilmiştir.

“Bizde seni bunların üzerine bir şahit olarak gönderdik.”

Kavmine.

İşte kelim burada manaca tamamlanmış oldu. Sonra da şöyle buyurmuştur:

“Ve biz sana bu kitabı herşeye açıklayan.”

Emr olunanları ve nehyolunanları beyan eden.

“...olarak indirdik.”

90- “Muhakkak ki Allah (c.c.) adaletle emreder.”

“La ilahe ilallah” şهادetiyle.

“ve iyilikle.”

Farizaları eda ile. “Fillerde adaletle sözlerde iyilikle”de denilmiştir.

“Akrabaya da vermeyi emreder.”

Akrabalarına da Allah’ın sana veridğ ırızıktan vermeni emreder.

“Fahşayı.”

Zinayı.

“Münkeri.”

Şirki.

“ve Bağyide nehyeder.”

İnsanlara zulmedip haddi aşmaktır.

“O sizlere öğüt verir.”

Bunların hepsinden nehyeder. Ayette emrettiğişeylerde sizlere emreder.

“Umulurki dinleyip uttarsınız.”

Öğüt almanız için.

91- “Ahid verdiğimiz vakit Allah’a ahdiniz de (sözünüzde) durun.”

Her söz verilen bir ahidde durmak şariatımızda güzel ve gerekli olan bir okundur.

“Yeminleri pekiştirdikten sonra bozmayın.”

Azim ile pekiştirmiş iken yeminlerinden dönmeyinve bozmayın.

“Hem Allah’a üzerinize kefil yapmış iken?”

Yemin etmenizden dolayı birde bozacak mısınız? ubradaki (ayetteki) “vav”ı haliyedir. Hal belirten bir vavdır.

12- “İpini sağlamca eğirdikten sonra söküp bezen.”

İfsed eden.

“Kadın gibi olmayın.”

Bu ahmak bir kadın idi.¹ Kendisi sabahtan akşama kadar ipini sağlamca eğirdi sonrada hepsi söküp bozardı. Burada söz tamamlanmış oldu. Sonra da şöyle buyurmuştur:

“Bir ümmet diğer bir ümmetten çoktur diye.” diye (ya da böyle diye).²

Bir kavim diğerinden üstündür dye.

(1) İsmi Riyta binti Amr’dır. Bak: Ğurer et-Tıbyan, sayfa: 193; Muhabber sayfa: 381; Mufehliamatul Ekran, sayfa: 132.

(2) A ve za’dan ziyadedir.

“yeminlerinizi aranızda (nasıl olur da) bir hile ve fesat aracı ediyorsunuz?”

Tuzak ve aldatma aracı ediyorsunuz.

Nitekim o nlar kendilerinden daha üstün bir kavim gördüklerinde onlara yemin ederlerdi. Zayıf olanlarada etmezlerdi. Onlarda kendilerinden izzetli bir kavim gördüklerinde onlara yemin ederlerdi. Kendileri bundan nehyolunmuştur.

“Allah sizi bununla imtihan eder.”

Emr ve nehyettikleriyle.

“Hakkında anlaşmazlığa düştüğünüz şeyi O, kıyamet gününde elbette size açıklayacaktır.”

Dünyada da.

SONra Allah (c.c.) Peygamberin (s.a.v.) ashabını, İslamın nusreti için yeminlerini hile arası yapanları nehyetmekte ve şöyle buyurmaktadır:

94- “Yeminlerinizi aranızda hile ve fesat aracı yapmayınız.”

Yoksa Allah’ı bilmeden sonra imanlarınızda bir düşüklüğe yol açar bu. Bu da ancak dinde yardım etme hususunda Rasulullah’la (s.a.v.) anlaşmalarının nakıslığına müstehak olduklarını gösterir.

“ve kötülüğü de tadarsınız.”

Azabı.

“Allah yolundan sapıp başkalarınıza alıkoyduğunuzdan dolayıdır bu.”

Nitekim kendileri ahdi bozunca kendilerinden başkaları islama girmediler. Bu da sanki onların Allah’ın yolundan ve O’nun diniden alıkoydukların ıçağırtıyor.

95- “Allah’ın ahidini az bir pahaya satmayın.”

Dünyada bir menfaat elde etmek için ahidlerinizi bozma yoluna gitmeyiniz.

“Allah’ın nezdinde kiler ise.”

Ahidde durduğumuzda Allah katında elde ettiğiniz sevaplar ise.

“Sizin için daha hayırlıdır. Şayet.”

Bunu

“Biliyorsunuz.”

96- “Sizin yanınızda bulunanlar tükenir.”

Dünyada yok olur biter.

“Allah nezdindekiler ise kalıcıdır.”

İkramları ve sevaplar kalıcıdır hiçbir zaman bitmez.

“Muhakkak ki biz sabredenlerin.”

Dinlerinde Allah’ın (c.c.) nehyettiklerine karşı sabredenlerin.

“Mükafatını elbette yapmakta olduklarının güzelıyla vereceğiz.”

İtaatlerle.

Ayette şöyle buyurulmuştur:

97- “Ona güzel bir hayat yaşatırız.”

Bunun kanaatli bir hayat olduğu söylenmiştir. Cemet hayatı olduğuda söylenmiştir.

98- “Kur’an’ı okuduğun zaman.”

Kur’an okumayı istediği vakit.

“Allah’a sığın.”

Allah’dan seni.

“kovulmuş şeytanın şerrinden.”

Korumasını ve muhafaza etmesini iste.

99- “Doğrusu iman edenler üzerinde onun hiçbir hakimiyeti yoktur.”

Sapıklığa çağıracka ve saptıracak hiçbir delili yoktur. Şeytanın iman edenler üzerinde onları saptıracak hiçbir hakimiyeti yoktur.

100- “Onun hakimiyeti ancak kendisinin dost edinip de.”

Kendisine itaat edenlerin.

“Onu Allah’a ortak koşanlar üzerinedir.”

Allah’ı bırakıp da şeytana tabi olup ona itaat etmeleri sebebiyle üzerlerinedir.

101- “Biz bir ayeti başka bir ayetin yeriyle değiştirdğimizde.”

Maslahatta bir nev’den dolayı bir ayeti kaldırıp yerine başka bir ayeti nazil buyursak.

“ki o Allah neyi indireceğini idah iyi bilendir.”

Bu konuda nasih ve mensuh konularında kulların maslahatlarını daha iyi bilendir. Kafirler:

“Der ki: “Sen ancak bir iftiracısın.”

Sen bir yalancısın ve bunları sen kendin uyduruyorsun dediler.

“Hayır! Onların çoğu bilmezler.”

Kur’an’ın hakikatını, neshin ve ayetlerin yerlerinin değiştirilmesinin yararını bilmemektedirler.

102- “DE ki: Onu ruhul kudüs indirmiştir.”

Cibril (a.s.).

“Rabbinden.”

Rabbinin kelamından.

“Hak ile.”

Hak bir emirle.

“iman edenlere tam bir sebat.”

İçerdiği iayetler ve delillerle.”

Ve hidayet vermek için.”

Bu da hidayet (vesilesidir.).

103- “andolsun ki onların: “ona muhakkak ki.”

Kur'an'ı.

“Bir beşer öğretiyor eddiklerinizi bilmiyoruz.”

Kendileri O'nun, okumayı ve yazmayı bilen beni Hadran'ın kölesinden öğrendiğini kastediyorlar.

“inkara saparak kastettikleri o kimsenin dili.”

Sözü buna meyillendirdikleri ve bunu, sana başkasının öğrettiğini sandıkları, dili de.”

“yabancıdır”

Fasih olmayandır. Arapçada konuşmamaktadır diye.

“Bu”

Kur'an'ı

“apaçık bir arapçadır.”

Arapçada en fasih (açık) ve beyane edici lügattir.

Sonrada yalancıların kimler olduğunu haber verip şöyle buyurmuştur:

105- “ancak Allah'ın ayetlerini iman etmeyenleri, yalan uydurup düzerler.”

Çünkü onlar: “Bunun Allah'dan değil de bir beşerini sözü olduğunu söylemişlerdi. Sonrada Allah onları yalancılar olarak isimlendirip:

“İşte yalancıların ta kendileri onlardan” diye buyurmuşlar.

106- “Herkim imanından sonra Allah'a küfrederse.”

Bu sözün başıdır. Haberi (sonu ise) şu ayettir:

“Allah'dan bir gazab onun üzerine olur.”

Sonra da Allah (c.c.) ikrah altında olan birinin küfür (sözü) söylemesinin istisnasını zikretmiş ve:

“Kalbi imanla dolu olduğ uhalde zorlanan(/lar) müstesna olmak üzere.”

Küfür kelimesini telaffuz etmesi eğer kalbi imanlı ise (ikrah altında olan için) istisnadır, caizdir.

“Lakin küfüre göğüs açarsa.”

O küfür lafzını vb. kabul edip göğsünü bunda açık tutsa o zaman hariç (küfür olur).

107- “Bu”

Küfr.

“dünya hayatını ahiret hayatından daha çok sevmeleri yüzündendir.”

Dünyayı tercih etmeleri sebebiyledir.

“Muhakkak ki Allah”

Onlara hidayet vermez ve hidayete ermelerini istemez. Sonrada Yüce Allah (c.c.), onları kalplerinin mühürlü olması, kulaklarını (hakkı) duymaması ve kendilerinin, istenilenden gafil olmalarıyla vafsetmiştir. Aynı zamanda Allah (c.c.) onların hüsrana uğrayanlarıdanda olduklarını pekiştirip şöyle buyurmuştur:

109- “Şüphesiz ki”

Hak şu ki:

“onlar ahirette hüsrana uğramış kimselerin ta kendileridir.”

Helak uğramış ve hüsrana girmişlerin ta kendileridir.

110- “Ayrıca Rabbin, işkenceye uğratıldıktan sonra.”

Mekke'de mustazaflar olarak, onların işkence eziyetlerinden -nitekim kelime iküfri bile söylemişlerdi- sonra.

“hiçret edenler.”

Nebi ile beraber.

“ve sabredenleri.”

Dinv ecihada.

“Evet Rabbin muhakak bundan sonra.”

Onlara isabet eden fitneden sonra.

“Ğafur'dur, Rhami'dir.”

Takiyye altında küfür kelimesine söyleyen kimselir bağışlayandır.

11- “O gün.”

Onlara bu gün yani kıyamet gününü hatırlat ve geleceğini zikret.

“gelen herkes.”

Nitekim o günde herkese sadece kendisiyle ilgilenir. Kişi kendisiyle tartışma içindedir. Kendisini delil getirir. Ta ki İbrahim (a.s.) Allah'ın halil kulu olduğu halde o bile kendisiyle ilgilenecektir.

“Her nefise yaptıklarının karşılığı.”

İşlediklerinin karşılığı.

“eksiksiz olarak verilecek ve zulmede uğratılmayacaklardır.”

İşlediklerinden kısılmayacaktır.

Sonrada Allah (c.c.), kuraklık ve açlıkla imtihan olunan Mekke ehli hakkında ayet inzal edip şöyle buyurmuştur:

112- “Allah şöyle bir kasabayı örnek olarak verir. O kasaba güven ve huzur içindeydi.”

Emniyet içerisinde olup. Yaşayan halkta mağrur değildi. Aynı şekilde halkı darlıktan ya da korkudan başka yurtlara göçmek gibi durumlarada ihtiyaçları yoktur. HUZur içerisinde idiler.

“Rızık da heryerden bol bolg eliyordu.”

Herbir beldeden oraya (Mekke'ye) geliyordu. ŞU ayette olduğu gibi:

“Biz, onları tarafınızdan bir rızık olmak üzere herşeyin mahsullerinin toplandığı güven dolu bir haremde yerleştirmedik mi?” (Kasas: 57)

“Fakat o (ahali) Allah'ın nimetlerine nankörlük etti(ler).”

RAsullerini yalanlamak ile.

“böylece de Allah ona (hlakının) ısrarla istediklerinden dolayı.”

Nebiyi (s.a.v.) yalanlamaları ve Rasulu (s.a.v.) Mekke'den çıkarmalarıyla.

“açlık”

Ki Allah (c.c.) onlara yedi sene açlık musibeti vermişti.

“ve korku elbisesi (giydirdi).”

Nebi (s.a.v.) onlara seriyyeler düzenleyip onları korkutarak akınlar düzenlemesiyle.

113- “andolsunki onlara.”

Mekke ehline.

“İçlerinden bir Rasulg eldi.”

Onların neseplerinden Onlar Nebi'nin (s.a.v.) nesebini ve aslınıda biliyorlardı.

“ancak O'nu yalanladılar. Bu sebeple onları azap yakalıyorverdi.”

Açlık azabı.

114- Ey Mümmünler topluluğu:

“Allah'ın rızık verdiklerinden yiyiniz.”

Ganimetlerden. Bu ayet ve bir sonraki ayetin tefsirleri Bakara suresinde geçmişti.1

(1) Bak, sayfa: 144-145.

116- “Dillerinizin yalan yere niteleyegeldiği şeyler için.”

Dillerinizin yalanı vsafedip nitelidikleri için.

Manası ise şöyledir: Yalan için ve sebebi için ve başkası için... demeyindir.

“Bu helaldir ve haramdır demeyin.”

Tarla ve davarlar hakkında helal ve haram kılmanızla ilgil ikonularda.

“Böyle yapmakla Allah'a yalan uydurmuş olursunuz.”

Helal ve haramı O'na nisbet etmekle. Sonra da Allah (c.c.) iftira edenleri tehdit edip şöyle buyurmuştur:

“Muhakkak ki Allah'a yalانی ftira taanlar iflah olamazlar.”

117- “Pek az bir menfaat.”

Dünyada onlara az bir meta vardır. Sonrada elem verici azaba girerler.

118- “Biz, sana daha önce anlattığımız şeyleri de yahudilere haram kılmıştır.”

En'am suresindeki şu ayette: “Biz yahudilere de bütün tırnakları haram kıldık...”1

(1) Ayet: 146.

“Biz onlara zulmetmedik.”

Onlara haram kılmak tahrimiyle.

“Lakin onlar kendi nefislerine zulmettiler.”

Günahlardan işlemeleriyle.

119- “Sonra şüphesiz Rabbin, bilmeyerek kötülük işleyenlere.”

Şirki işleyenlere.

“sonrada bunun arkasından tevbe edip.”

İman edip, doğrulay onların.

“ve hallerini düzeltenlerin lehine olmak üzere.”

Allah’ın farizaların ıyerin getiripg ünahlarınıda bırakmakla.

“elbette senin Rabbin bundan sonra”

Bu cehaletten sonra.

“Ğafur ve Rahim’dir.”

120- “Muhakkak ki İbrahim başlı başınabir ümmettir.”

Tek başına bir mümin idi. İnsanlarda hepsi kafirlerdi.

“O, Allah’a itaatkar idi.”

İtaat edendi.

“Hanif idi.”

Çünkü kendisi sünnet olmuş ve HAcc ibadetlerini yerine getiriyordu.

122- “Biz O’an dünyada bir güzelliğv erdik.”

Bütün insanlara iyi bir övgü ve zikir verdik.

“ve şüphesiz ki O ahirette salihlerdendir.”

Bu salihliğe bir teşviktir. Şerefiyle birlikte İbrahim’in (a.s.) cümlesinden olmak için dostu (Nebi (s.a.v.))’inde bunlardan olması içindir.¹

(1) Nebi’de (s.a.v.) hiç şüphesiz salihlerdendir. (Mütercim).

123- “Sonra biz sana: Hanif olarak İbrahim’in dinine uy! diye vahyettik.”

Hacc ibadetlerinde O’na uymasını emretmiştir. Tıpkı Cebrail’in (a.s.) İbrahim’e (a.s.) öğrettiği gibi.

124- “Cumartesi, ancak onda ihtilafa düşenlere farz kılınmıştı.”

Bunlarda yahudilerdir. Bunlara Cuma günü işlerini bırakıp Allah’a ibadet etmeleri emrolundu. Kendileride: “Biz bunu istemeyiz.” “Biz Allah’ın yaratmadan fağri ğolduğ ucumartesi gününü isteriz” dediler. Cumartesiği seçtiler.

Ayetteki “ihtilafa düşenlere”nin manası: Peygamberlerinin kendilerine Cuma günün olmalarını isterken kendisine itaate tmemeleridir. Nebi’de onlara bu sefer Cumartesiği farz kıldı. Yani; bu konudaki emir onlara ağırg eldi ve zor gelmiştir.

125- “Rabbinin yoluna davet et.”

Rabbinin dinine.

“Hikmetle.”

Nübüvvetle.

“ve güzel öğütle.”

Kur’an’ın öğütleriyle.

“onlarda da mücadeleleri.”

Onlarla böylece mücadele et.

“en güzeliyle yap.”

Yumuşak bir kelimeyle. Bu ayet savaş ayeti inmeden önce idi.

“Muhakkak ki Rabbin çok iyi bilendir...” ayeti.

O iki fırkayıda çok iyi bilendir. O Allah (c.c.) onlara karşı adilce ve salahla muamelede bulunmanı emrediyor.

126- “Şayet bir ceza verecek olursanız...” ayeti.

Bu ayeti, savaşta Hamza’ya (r.a.) musle yapılmışken, Rasulullah’ın (s.a.v.) O’na bakması sırasında nazil olmuştur. Nebi (s.a.v.):

“Allah’a yemin olsun ki senin yerin yetmiş kişiye müsle yapacağım.” diye buyurdu. Bunun üzerine Cibril (a.s.) bu ayeti indirdi. Nebi’de (s.a.v.) sabretti ve yeminindendolayı (cayıp) kefarete verdi ve murad ettiğ şeyide yaptı.¹

(1) Bunu müellif “esba-ı Nüzul”da sayfa: 3219’den İbni Abbas senediyle rivayet etmiştir. Rivayette Yahya b. Abdi Hamid el-Hamani vardır ki kendisi hadis çalmakla itham edilmiştir. Bunu Bezzar’da tahriç etmiştir. Bunda Salih b. Beşir vardır. Bu da zayıf bir ravidir. Bak: İbni Kesir Tefsiri: 2/512.

Allah (c.c.) şöyle buyurmuştur:

“Sabrederseniz.”

Müsleye karşılık vermeden dolayı sabredersiniz.

“Muhakkak ki bu.”

Yani Sabır sabrederseniz.

“Muhakkak ki bu.”

Yani sabır.

“Sabredenler için daha hayırlıdır.”

Sonra da Allah (c.c.) Nebisine (s.a.v.) sabr etmeyi ve bunda azimkar olmasını emretmiş ve şöyle buyurmuştur:

127- “Sabret! Senin sabrın ancak Allah iledir.”

Tevkifi ve yardımı iledir.

“onlar için üzülmeye.”

Müşriklerin senden yüz çevirmelerinden dolayı.

“Kurmakta oldukları tuzaklardan dolayı da sıkıntıya düşme!”

Onların tuzakları senin kalbini daraltmasın.

128- “Muhakkak ki Allah sakınanlarla.”

Fuhşiyetten ve büyük günahlardan.

“ve daima iyi davrananlarla beraberdir.”

Amelin bahşettiği inusret ve yardım ile..

İSRA SURESİ

Mekki surelerden olup 111 ayettir¹

Bismillahirrahmanirrahim

1- “O Yücedir”

Bu Allah'tan ona verilen kötülüklerden bir güvencedir.

“Kulunu geceleyin götürdü”

Muhammed (a.s.)'ı geceleyin götürdü.

“Mescid-i haram'dan”

Mekke'den. Bütün Mekke mescittir.

“Mescid-i Aksa'ya”

Beytu'l-Makdis'e, ona Aksa denilişinin sebebi kendisi ile Mescid-i Haram arasındaki mesafenin uzaklığındandır.

“Ki biz onun etrafını bereketlendirdik”

Meyveler ve nehirlerle

“Ayetlerimizden bir kısmını ona göstermek için”

Bu gece gösterilen ayetler Allah'ın kudretine delalet eden ayetlerdir. Daha sonra Allahu teala ondan önce aynı şekilde Musa (a.s.)'a da kitap (Tevrat) ikram ettiğini zikretmekte ve şöyle buyurmaktadır.

2- “Musa'ya da kitap verdik”

Tevrat'ı

“Onu İsrailoğullarına hidayet rehberi kıldık”

O kitapla onlara hidayet yolunu gösterdik.

“Benden başka vekil edinmeyiniz”

Onlara dedik ki Benden başka vekil edinmeyin. Ayette geçen “En” edatı ziyade olduğundan burada manası yoktur. Dolayısıyla anlam; Benden başkasına tevekkül etmeyin onlara dayanmayın ve benden başka hiç bir Rab edinmeyin.

(1) Za nüshasından fazla.

3- “Zürriyetini”

Ey nesil

“Nuh ile beraber taşıdığımız kimseler”

Yani ey İsrailoğulları. Bu kimseler Nuh'un (a.s.) gemisinde bulunan kimselerin soyundan gelmekte idiler. Burada Allahu Teala onların atalarını boğulmaktan kurtarmakla ihsan ettiği nimetini onlara hatırlatmaktadır. Daha sonra Allah Nuh'u (a.s.) şu sözlerle övmektedir.

“O şükreden bir kuldu”

Nuh (a.s.) yemek yediği veya bir elbise giydiği zaman Allah'a hamd ederdi.

4- “Biz İsrailoğullarına şu hükümü verdik”

Onlara kitaplarında bildirdik ve vahiy ettik.

“Yeryüzünde iki defa bozgunculuk (Fesat) çıkaracaksınız”

Günahlarla ve Tevrat'ın hükümlerinin aksine

“Büyük bir kibirleniş ve yükselişe kibirlenecek büyüklük tashyacaksınız”

Bana karşı büyüklenecek ve azgınlaşacaksınız.

5-“O iki vaattan birincisinin vakti gelince”

Yeryüzündeki ilk fesat döneminiz

“Üzerinize gönderdik”

Sizin başınıza musallat edecek ve onları size göndereceğiz.

“Kullarımızı”

Calut ve kavmini

“Güçlü olan”

fiiddetli, kuvvet sahibi kimseler

“Evlerin aralarına kadar girip (sizi) araştırdılar”

Öldürecekleri kimseleri arayıp bulmak için onları evlerinin arasında dahi arar ve araştırırlar.

“Bu yerine getirilmesi gereken bir sözdü”

Allah'ın onların üzerindeki bir kaderi ve hükmüdür.

6- “Sonra onlara karşı size tekrar güç ve kuvvet verdik”

Onlara karşı size yardım ettik. Calut'u öldürmekle devletinizi tekrar size iade ettik.

“Size mallar ve çocuklarla yardım ettik”

Taki daha önceki durumunuza geri döndünüz.

“Topluluk olarak sizi sayıca çok yaptık”

Sayınızı düşmanınızdan daha çok yaptık.

7-“Eğer iyilik ederseniz”

Yani onlara dedik ki; eğer iyilik ederseniz

“Kendinize iyilik etmiş olursunuz”

Eğer geri kalanında Allah'a itaat ederseniz Allah kötülüklerinizi affeder.

“Eğer kötülük ederseniz”

Fesat ve peygamberlere isyan etmekle onları öldürmekle.

“O da kendi aleyhinizedir”

Sizin aleyhinize olup günaha düşersiniz.

“O iki vaad'in ikincisi geldiği zaman”

Yeryüzündeki ifsadınızın diğer defasında. Yukarıda geçen “iza” edatının cevabı mahzuftur. Takdiri; Onları gönderdik.

“Yüzlerinizi kötü duruma sokmaları için”

Allah bu ikinci defada onların üzerine Buhtu'n-nasır'ı gönderdi. Onları esir etti, öldürdü, evlerini yakıp yıktı. **“Yüzlerinizi kötü duruma sokmaları için”**in manası, Kadınlarınızın cariyeleştirilmesi, ev ve mescidlerinizin yıkılmasından dolayı sizi öyle bir üzüntüye sokacak ki onun etkisi yüzlerinizde görünecek.

“Ele geçirdiklerini darmadağın edip mahvetsinler”

Ellerine geçirdikleri herşeyi yakıp yıksınlar ve yok etsinler.

8- “Umulur ki Rabbiniz”

Yine bu da Allah'ın kitaplarında onlara haber verdiği şeylerdendir. Manası belki Rabbiniz

“Size acır”

Ey İsrailoğulları sizden intikamını aldıktan sonra sizi bağışlar.

“Eğer dönerseniz”

Günahlara

“Biz de döneriz”

Cezalandırmaya. Bu dünyadaki cezalandırmadır. Ahirette ise,

“Cehennemi kafirler için bir kuşatma yeri (zindan) yaptık”

Yani bir hapishane ve cezaevi yaptık.

9-”Gerçekten bu Kur'an en doğru yola iletir”

En adil ve en doğru duruma götürür. O da Allah'ı birlemek ve onun gönderdiği peygamberlere iman etmektedir.

“Mü'minleri müjdeler”

Onlara

“Büyük bir ecir olduğunu”

Düşmanlarının da ahirette cezalandırılacaklarını ve azab göreceklerini onlara müjdeler.

11- “İnsan dua eder...”

İnsan kendisine hayır dua ettiği gibi, kızgınlık ve sıkıntı anında kendisine, çocuklarına, ailesine kabul edilmesini istemediği ve sevmediği şeylerle beddua edebilir.

“İnsan pek acelecidir”

Hayır duada acele ettiği gibi beddua etmede de acele eder.

12- “Biz gece ve gündüzü iki ayet yaptık”

Yaratıcının kudretine ve gücüne delalet eden iki alamet yaptık.

“Ve sildik”

Söndürdük

“Gecenin ayetini”

Nurunu. Geceyi karanlık yapmakla söndürdük.

“Gündüzün ayetini ise aydınlatıcı yaptık”

Aydınlık yaptık. O aydınlıkta görülür.

“Rabbinizin fazlını arayasınız diye”

Amellerinizde nasıl hareket yaptığınızı görmeniz için

“Yılların sayısını ve hesabı bilmeniz için”

Gecenin ayetini silmekle bunu hesaplayabilirsiniz. Eğer bu olmasaydı gece ve gündüz bilinmez sayılar açığa çıkmazdı.

“Her şeyi”

İhtiyaç duyulan her şeyi

“Açık bir şekilde açıkladık”

Öyleki hiç bir şey diğeri ile karışmaz.

13- “Her insanın işlediklerini ve yaptıklarını kendi boynuna doladık”

İşlediği iyi ve kötü her şeyi kaydettik ve yazdık.

“Onu ortaya çıkaracağız”

Ona göstereceğiz.

“Kıyamet günü”

Yaptıklarının sayfasını açık olarak ona göstereceğiz.

14- “Kitabını oku”

Yani ona kitabını oku denilir.

“Bu gün nefsin hesap sorucu olarak sana yeter”

Ondan hesap sorar ve şöyle denilir; Sana hesap görücü olarak nefsin yeter.

15- “Kim hidayete ererse kendisi için hidayete erer”

Hidayetinin sevabı kendisi içindir.

“Kim de sapsa kendi aleyhine sapsa”

Sapıklığının cezası kendi aleyhinedir.

“Hiç bir günahkar, bir başkasının günah yükünü yüklenmez”

Velid b. Muğire, Mekke’lilere bana tabi olunuz. Günahlarınızı ben taşıyım demişti. Allah teala da bu ayeti indirirerek, kimse kimsenin günah yükünü üstlenemeyeceğini belirtti. Yani hiç bir nefis başkasının günahını taşımaz.

“Biz azab edecek değiliz”

Hiç kimseye

“Bir peygamber göndermedikçe”

Onların üzerine vacip olan şeyleri onlara açıklamadıkça kimseye azab etmeyiz. Taki delil bulunsun.

16- “Biz bir ülkeyi helak etmek istediğimizde onun varlık ve güç sahibi olan önde gelenlerine emrederiz”

Rasullerin dili ile onlara Allah’a itaat etmeyi emrederiz. Ayette geçen “Mutrefin” kelimesinden maksat, zorbalar, despotlar, krallardır. Emrin bunlara has kılınması, diğerlerinin onlara tabi olmasındandır.

“Onlar orada bozgunculuk ve kötü işler yaparlar”

Yani küfürlerinde daha da ileri giderler. Küfürdeki ileri gidiş daha kötüsüne gitmektir.

“Bu nedenle oraya azab sözü hak olur”

Yani azab onların üzerine vacip olur.

“Biz de orayı darmadağın ederiz”

Orayı kökünden helak ederiz.

18- “Kim acele (dünyayı) olanı isterse”

Ameli itaati ve islamı ile bu dünyayı isterse.

“Orada ona dilediğimiz kadar veririz”

Dilediğimiz kadarını.

“İsteddiğimiz kimseye”

Bir şeyi ona vermek istediğimizde. Sonra da onu ahirette ateşe sokar.

“Kınanmış olarak”

Yani kötülenerek

“Kovulmuş olarak”

Uzaklaştırılarak. Çünkü o kimse işlediği ameliyle Allah’ı istememiştir.

19- “Kim ahireti isterse”

Cenneti

“Ve onun için çalışırsa”

Allah’ın farz ettiklerini yaparsa

“Ve buna inanarak”

Çünkü Allahu teala mü'minden başkasının yaptığı iyiliği kabul etmez.

“İşte o kimselerin çalışmaları şükre şayandır”

Yaptıkları iyiliklerin sevabı kat kat artırılır.

20- “Her ikisine de”

Her iki guruba da

“Veririz”

Fazlasıyla. Sonra bu iki gurubu zikretti.

“Bu ve diğerlerine Rabbinin fazlından”

Dünyada veririz. Çünkü iyiler ile kötüler arasında bölüştürülmüştür.

“Rabbinin ihsanı kesilmez”

Mü'min ve kafirlerden bu ihsan kesilmez. Daha sonra Allahu teala bu ihsanını ahirette mü'minlere has kılar.

21- “Bir kısmını diğerlerine nasıl üstün kıldığımızı gör”

Rızıkta. Kimisine çok, kimisine az verdik.

“Ahiret ise derece bakımından, nimet ve ikramı daha büyüktür”

Dünyadan. Çünkü cennetin derecelerini işledikleri amellerinin miktarına göre bölüştürürler.

22- “Allah ile beraber başka bir ilah edinme”

Ey kendisine hitap edilen insan

“Zemmedilmiş olarak”

Kınanmış olarak

“Kendi başına bırakılmış”

Yapa yalnız ve yardımcın olmadan bırakılmış olursun.

23- “Rabbin hükmetti”

Emretti

“Kendisinden başkasına tapmamanızı, anne ve babaya iyilik etmenizi”

Anne ve babaya iyi davranmanızı.

“Birisi veya her ikisi senin yanında ihtiyaçlarsa”

Yani anne babandan biri veya her ikisi yaşlanır ve ihtiyaçlayıncaya kadar yaşarsa

“Onlara öf bile deme”

Kötü söz söyleme² Emrettikleri bir şeyi ağır görme

“Onları azarlama”

Onları sıkıntıya sokacak ve kızdıracak sözlerle onlara karşılık verme.

“Onlara güzel söz söyle”

Yumuşak ve lutufkar sözler söyle

24- “Onlara acıyarak alçak gönüllülük kanadını ger”

Onlara şefkat et ve nazik davran. Onlara itaat et. Yumuşak yönünü göster.

“Ve deki ey Rabbim onlar beni küçükken nasıl terbiye edip yetiştirdi iseler sen de onlara acı”

Yetiştirinceye kadar küçüklüğümde bana acıdıkları gibi sen de onlara acı.

25- “Rabbiniz içinizdekini daha iyi bilir”

İçinizde sakladığınız iyilik ve kötülükleri en iyi bilendir.

“Eğer iyi kimseler olursanız”

Allah'a itaat edenlerdenseniz

“Elbette o kendisine yönelip dönenleri”

Allah'a isyan etmekten vazgeçip ona dönenleri

“Bağışlayandır”

İşlenen hataları bağışlar. Bu hiç bir kasıt olmadan içinde onlara isyanı saklamadan sehven sadır olan hatalar içindir. Eğer bundan vazgeçerse Allah onu bağışlar. Daha sonra Allahu teala akrabalara iyilik yapmayı, sılayı rahim etmeyi, onlara ihsan etmekten söz ediyor.

26- “Akrabaya, yoksula ve yolcuya hakkını ver”

Allah'ın malda onlar için ayırdığı payını ver.

(2) Ayn ve Za nüshalarından ziyade.

“Ve saçıp savurma”

Yani hakkın dışında malını harcama.

27- “Saçıp savuranlar”

Allah'a itaatın dışında mallarını harcayanlar.

“feytanların kardeşleridirler”

Çünkü onların emrettiklerini yerine getirmektedirler. Sonra Allahu teala şeytanı şu sözlerle zemetmektedir.

“feytan ise Rabbine karşı nankördür”

Allah'ın nimetlerine karşı nankördür. Bu ise Allah'ın itaatının dışında malını harcayan kimsenin nankör olduğunu zımnen açıklamaktadır.

28- “Eğer onlardan yüzçevirecek olursan”

Sahabenin fakirleri Rasulullah'tan bir şeyler istediklerinde Rasulullah'ın yanında verecek bir şeyi olmadığı zaman onlardan haya ettiği için yüz çevirir ve susardı.

“Rabbinden umduğun bir rahmeti bekleyerek onlardan yüz çevirecek olursan”

Allah'tan sana gelecek olan bir rızık beklerken

“Onlara yumuşak söz söyle”

Kolay ve yumuşak söz. Rasulullah'tan bir şey istendiğinde yanında verecek bir şeyi olmadığına, Allah sizi ve bizi kendi fazlından rızıklandırırsın derdi.³

29- “Elini boynuna bağlanmış kılma”

Sanki hayırlı işlere dahi elin açılmazmış gibi elini boynuna dolama. Onu harcamaktan menetme.

“Tamamen de elini açma”

İnfak ve bağışta

“Sonra kınanarak ve”

Kendi kendini kınadığın gibi başkaları da seni kınarlar.

“Hasret ve pişmanlık ile otura kalırsın”

(3) İbni Cerir: 15/75; Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem'den rivayetle nakleder.

Yanında hiç bir şey olmaz. Bu ayet Rasulullah'ın (s.a.v.) giydiği gömleği başkasına bağışlayıp dışarı çıkmak için giyecek başka bir şeyi olmadığından evinde kaldığı için nazil olmuştur.⁴

30- “fiüphesiz Rabb'in rızkı dilediğine bol verir dilediğine de kısar”

Dilediğine genişletir, dilediğine de daraltır.

“O kullarından haberdardır. Onları görür”

Onların ıslahının bulunduğu şeylere göre rızıklarını verir.

31- “Yoksulluk endişesi ile çocuklarınızı öldürmeyin. Onları da sizi de biz rızıklandırıyoruz”

En'am suresinde bu ayetin tefsiri geçti. Oraya bakınız.

“Onları öldürmek büyük bir hatadır”

Günahıdır.

33- “Allah'ın haram kıldığı canı haksız yere öldürmeyin”

İslam'dan sonra tekrar küfre dönmekle, evli olduğu halde zina etmekle veya kasten bir adam öldürmekle

“Kim haksızca ve mazlum olarak öldürülürse”

Yukarda zikredilen üç durumdan birinin dışında öldürülürse

“Onun velisine”

Mirasçısına

“yetki verdik”

Hakkını arama yetkisi verdik. Dilerse katilin öldürülmesini ister. Veya maktulun diyetini alır. Veya her ikisinden de vazgeçip katili affeder.

(4) Müellif bunu Esbab'ı nuzul kitabında s. 332'de Abdullah b. Mes'ud'tan rivayet eder. Raviler arasında Süleyman b. Süfyan vardır. Bu kişi ise zayıftır. Bir diğer ravi ise Kays b. Rebi'dir. Bu kişi de sadık biri olup yaşlanınca durumu değişmiştir. Oğlu Onun rivayet etmediği şeyleri söyledi diyerek rivayet etmiştir. bak. Takribu't-Tehzib s: 251, 457

“Fakat o da öldürmede aşırı gitmesin”

Kendisine tanınan sınırı aşmasın. Yani bire karşı iki kişi veya katilin dışında onun kabilesinden başka birini öldürmesin. Cahiliye döneminde arapların yaptığı gibi yapmasın.

“Çünkü ona”

Varis ve mirasçı

“yardım edilmiştir”

Velisinin katilini öldürmekle ve ondan kisasını almakla. Bu ayete şu şekilde de mana verilmiştir.

“Çünkü ona”

Yani mazlum olarak öldürülen maktule

“yardım edilmiştir”

Dünyada katilinin öldürülmesi ile ahirette ise sevabını almakla

34- “Yetimin malına güzel bir tarzın dışında yaklaşmayın”

Yani onu iyilikle yemek. Bu ayetin manasını En'am suresinde de zikrettik. Oraya bakınız.

“Ve ahdi yerine getirin”

Ahit, emredilen ve nehiy edilen her şeydir.

“Çünkü ahit bir sorumluluktur”

Ondan hesaba çekilecektir.

35-“Ölçüyü tam tutun”

Tarttığınız zaman ölçüyü tam yapın.

“Eğer ölçerseniz tartıyı dosdoğru tartın”

En doğru tartı ile tartın.

“Bu daha hayırlıdır”

Allah'a daha yakındır.

“Ve daha güzeldir”

Sonuç bakımından.

36- “Bilmediğin bir şeyin ardına düşme”

Bilmediğin bir şeyi söyleme

“Çünkü kulak, göz ve kalp bunların hepsi ondan sorumludur”

Allahu teala kullarını bu duyularını nerede kullandıklarından hesaba çekecektir.

37- “Yer yüzünde böbürlenerek yürüme”

Kibir ve büyülenerek

“Çünkü sen yeri yaramazsın ve boycada dağlara erişemezsin”

Yeri delemesin ki sonuna ulaşabilesin. Nede dağlara boyca ulaşabilirsin. Yani senin kuvvetin bu dereceye eremediği halde bu kibir ve böbürlenme nedendir. Allahu teala burada şunu kastediyor. Aciz kimsenin kibirlenmemesi ve böbürlenmemesi gerekir.

38- “Bütün bunlar”

fimdiye kadar zikredilen tüm emir ve nehiylere işaret etmektedir.

“Kötülüğü olan, rabbinin katında da hoş olmayan şeylerdir”

Yani Allah’ın haram kıldığı ve nehy ettiği şeylerdir.

39- “Bunlar”

Yukarda zikredilen şeyler

“Rabbinin sana hikmet olarak vahiyettiği şeylerdir”

Kur’an’dan ve vaazlarından. Ayetin geri kalanı bu surede açıklanmaktadır. Sonra "melekler Allahın kızlarıdır" diyen müşrikler hakkında şu ayet nazil oldu.

40- “Rabbiniz size erkekleri seçti”

Yani erkek çocukları size has kılıp kendisine de kızları mı seçti?

“Sizler büyük bir söz söylüyorsunuz”

Tehlikeli bir söz

41- “Bizler anlattık”

Açıkladık.

“Bu Kur’an’da sözü türlü şekillerde”

Ondan ibret almayı ve düşünmeyi gerektirecek.

“Anlamaları için”

İbret alıp düşünmeleri için

“Fakat bu”

Açıklama ve anlatımlar

“Onların daha da uzaklaşmalarını ve nefretlerini arttırıyor”

Haktan nefret edip uzaklaşmak. Çünkü onlar bu gerçeğin şüphe ve ve hile olduğuna inandılar. Bunun için de şiddetli bir şekilde ondan uzaklaştılar.

42- “De ki”

Müşriklere

“Eğer onunla beraber olsaydı”

Allah’la birlikte

“Söyledikleri gibi ilahlar olsaydı o zaman onlar da Arşın sahibine gitmenin yollarını ararlardı”

Yani Allah’ın dışındaki bu ilahlar arş sahibi Allah’ın mülkünü gidermek isterlerdi.

44- “Yedi gök, yer ve ikisinin arasında bulunan her şey onu tesbih ederler. Onu övgü ile tesbih etmeyen hiç bir şey yoktur.”

Bu ayetteki tesbihten kasıt Allahu tealanın her türlü kötülükten uzak ve her şeyi yerli yerinde yaratan biri olduğuna delalet eder. Bütün canlı ve cansız varlıklar onun bu özelliğine delalet ederler.

“Fakat siz onların tesbihlerini anlamazsınız”

Kafirlerle hitab ederek böyle demektedir. Çünkü onlar ibret almıyor ve bunlarla Allah’ın varlığına ve birliğine yol bulmuyorlar.

45- “Kuran okuduğun zaman seninle ahirete inanmayan arasında görünmeyen”

Bu ayet Rasulullah Kur’an okuduğu zaman ona eziyet eden kimseler hakkında nazil olmuştur. Böylece Allahu teala Rasulullah’ı Kur’an okuduğu zaman onların gözlerinden saklamıştır. Öyleki onun yanından geçtikleri halde onu göremiyorlardı.⁵

“Bir perde kıldık”

Gizli bir örtü çektik.

46- “Kalplerine onu anlamalarına engel olan kabuklar, kulaklarında bir ağırlık koyduk”

Bu ayetin tefsiri En’am süresinde geçti. Oraya bakınız.

“Kur’an’da yalnız Rabbini andığında”

Yani Kur’an okurken Lailahe illallah dediğinde

“Arkalarını dönüp kaçarlar”

Senden yüz çevirip uzaklaşırlar.

47- “Biz onların seni neden dinlediklerini en iyi biliyoruz”

Bu ayet Hz. Ali Kureys’in ileri gelenlerini yemeğe davet ettiğinde Rasulullah ta onların arasına girmiş ve onlara Kur’an okumuştur. Onları Allah’a ibadete davet etmişti. Onlarsa kendi aralarında şöyle fısıldaşarak konuşuyorlardı. Bu bir sihirbazdır. Buna sihir yapılmıştır. Allahu teala da bu durumdan haberdar olduğunu ve onların söylediklerini işittiklerini Rasulüne bildiriyordu. Böylece

“Onlar dinlediklerinde”

Peygamberi

“Kendi aralarında gizli konuşurlarken”

Kendi aralarında yalan ve istihza ile konuşurlarken

“Zalimler diyorlar ki”

Müşrikler

“Tabi olduğunuz”

Uyduğunuz kimse

“Kendisine büyü yapılmış bir kimsedir”

Yani ona tabi olursanız aldanmış olursunuz.

48- “Bak, sana nasıl örnekler veriyorlar”

(5) Bu, İbni fihap Zühri’nin sözüdür. İbni İshak ve İbni Münzir, Durr’ul Mensur kitabında rivayet ederler: 5/297.

Seni şair, kahin ve sihirbaza benzettiklerinde sana benzerlerini söylüyorlar.

“Böylece sapıttılar”

Böyle örnek getirmekle hak yoldan ayrıldılar.

“Artık bir daha yolu bulamazlar”

Bir çıkış yolu

49- “Dediler ki: Biz kemikler haline geldikten ve ufalanıp toprak olduktan”

Öldükten sonra mı tekrar diriltilecek ve yeni bir yaratılışla tekrar mı yaratılacağız?

50- “De ki: İster taş olun ister demir”

Yani, tahmin edin ki siz taş veya demirden yaratıldınız. Veya içindeki en büyük şey olan ölüm, olduğunuzu tahmin edin. Yine de Allah sizi diriltir. Çünkü O sizi yarattığı aynı kuvvet ve kudret ile tekrar diriltir. Zaten aşağıdaki cümlelerin manası da budur.

“Bizi kim tekrar diriltir diyecekler. De ki: Sizi ilk defa yaratan tekrar sizi diriltecek”

“Sana başlarını sallayarak”

Başlarını bu sözünü yalanlamak için hareket ettirirler.

“Ve o ne zamandır? diyecekler”

Tekrar iade ve dirilme

“De ki: Pek yakın olabilir”

Yani o vakit yakındır de.

52- “Sizi çağıracağı gün”

Size işittirecek nida ile - ki o ikinci defa sura üfürüştür-

“O’na hamd ederek çağrısına uyarsınız”

Davetine icabet edersiniz. Kabirlerinden çıktıklarında; ‘seni tesbih ederiz. Sana hamd ederiz’ derler. Fakat onlar hamd’ın kendilerine fayda etmediği bir zamanda hamdediyorlar.

“Dünyada pek az kaldığınızı sanırsınız”

Ahirette kaldıkları uzun süreyi bilmeleri ile beraber dünyada veya berzah aleminde kaldıkları süreyi çok az görürler.

53- “Kullarıma de ki”

Mü’minlere

“En güzel sözü söylesinler”

Bu ayet Rasulullah’ın ashabı, müşriklerin verdiği eziyetlerden şikayet edip onlarla savaşmak için izin istediklerinde nazil oldu. Rasulullah’a denildi ki: onlara söyle; Kafirlerle en güzel olan sözü söylesinler.⁶ O söz: Allah size hidayet etsin sözüdür.

“fiytan, insanın apaçık düşmanıdır”

Onların arasını bozar. Aralarında fitne çıkarır.

54- “Rabbiniz sizi daha iyi bilir. Dilerse size acıyıp merhamet eder”

Sizi muvaffak kılar. Böylece siz de iman edersiniz.

“Dilerse size azap eder”

Sizi küfür üzere öldürmekle

“Biz seni onların üzerine vekil göndermedik”

Onların iman etmelerine seni vekil kılmadık. Sen ancak tebliğ etmekle mükellefsin.

55- “Rabbin göklerde ve yerde olanları en iyi bilendir”

Çünkü o onları yaratmıştır.

“Biz bazı nebileri diğer bazısına üstün kıldık”

Kimisine diğerlerinde olmayan bazı özellikler vererek üstün kıldık. Veya her birini diğerinden ayıran özellikler verdik. Onların durumunu en iyi bilen biziz.

“Davut'a Zebur'u verdik” O halde Kur'an'ın Muhammed'e (a.s.) verilmesinden dolayı O'nun üstünlüğünü inkar etmeyiniz. Çünkü daha önceki nebilere de aynı şeyi yaptık. Bu bizim bir sünnetimizdir.

56- “De ki: O'ndan başka ilah sandığınız şeyleri çağırın”

(6) Bu Kelbi'nin görüşüdür. Bak. Esbab'ı Nüzul s: 333.

(Onlara dua edip yalvarın) Allah bazı yıllar Kureyş'i kıtlıkla imtihan etti. Bu durumu Rasulullah'a şikayet ettiklerinde Allah bu ayeti nazil etti. Eğer Allah'tan başka ilahların olduğunu iddia ediyorsanız onlara yalvarın. Allah'a değil. Sonra ayet onların iddia ettiği ilahlardan söz ediyor.

“Onlar sizden zararı def edemezler”

fiiddet ve zorluğu, kıtlığı gidermeye güçleri yetmez.

“Başka bir yana da dönderemezler”

Hastalığı sıhhate, fakirliği zenginliğe dönderemezler. Allah, sonra da onların dostlarından söz ediyor.

57- “Onların taptıkları da, (hangisi daha yakındır diye) Rablerine yaklaşmak için bir vesile arıyorlar”⁷

Cenneti istemek amacı ile Allah'a yalvarıyorlar.

“hangisi daha yakındır”

Allah'ın rahmetine daha yakındır. Taki salih ameller ile ona ulaşma yolu arasın.

58- “Hiçbir kent yoktur ki biz, kıyamet gününden önce onu yok edecek, yahut ona şiddetli bir şekilde azabedecek olmayalım”

Hiç bir kent halkı yoktur ki helak olmasın. Ya ölüm ile veya onları kökten yokedecek bir azap ile helak olurlar. İyi yok oluş ölüm ile kötü yok oluş ise azap iledir.

“Bu, kitapta yazılıdır”

Levh-i mahfuz'da yazılıdır.

59- “Bizi ayetler (mucizeler) göndermekten alıkoyan şey öncekilerin onları yalanlamalarıdır”

Müşrikler, Rasulullah'tan kendilerine Mekke'yi genişletmelerini, Safa tepesini altına çevirmesini istediklerinde Cebrail (a.s.) Rasulullah'a gelerek, istersen onların istekle

(7) Abdullah b. Mes'ud bu ayet hakkında şöyle der: “İnsanlardan bir grup cinlerden bir guruba ibadet ediyordu. Cinlerden bir grup müslüman olunca bir diğer grup ta eski ibadetlerinde kaldılar. Bu nedenle bu ayet indi.” Bak. Fethu'l-Bari: 8/398; Müslim h. no: 3030.

ri yerine gelir. Fakat buna rağmen iman etmezlerse o zaman bekletilmeden helak edilirler. Dilersen onlara mühlet tanırsın. Bunun üzerine Allah bu ayeti inzal etti.⁸ Dolayısı ile ayetin manası şudur. Bizler ayet ve mucizeleri, daha öncekilerin yalanladığı gibi bu kimselerin de yalanlamaması için göndermiyoruz. Aksi halde daha bu dünyada iken cezalandırılırlar.

“Semud'a açık bir mucize olarak dişi deveyi verdik”

Açık ve aydınlatıcı bir mucize

“Fakat onlar bununla (deveyi boğazlamakla) zulmettiler”

Onun Allah tarafından gönderildiğini inkar ettiler.

“Bizler o mucizeleri”

İbret ve işaretleri

“Korkutmak için göndeririz”

Kulları korkutmak için. Belki o dilediğini yapmaya gücü yeten Allah'tan korkar ona isyan etmekten sakınırlar.

60- “Hani biz sana, Rabbin insanları kuşatmıştır demiştik”

Onlar O'nun avucunda ve kuvvetinin altındadırlar. Risaletini tebliğ etmen için seni onlardan korur. Onların seni öldürmelerine mani olur. Onlarla senin arana girer.

“Sana gösterdiğimiz rüyayı”

İsra gecesinde sana gösterdiğimiz rüya -ki o, uyanık durumda olan bir rüya idi-.

“Kur'an'da zikredilen lanetlenmiş ağacı”

Zakkum ağacı

“İnsanları denemek için yaptık”

Rüyanın fitne oluşu, Rasulullah bu uyanık halde gerçekleşen İsra olayını anlatınca bazı kimseler imandan son

(8) Bu İbni Abbas'ın görüşüdür. Bak. En-Nesai:1/655 sahih bir senetle. Ahmet: 1/258; İbni Cerir: 15/108; Vahidi Esbabı Nüzul s: 333; Hakim: 2/360.

ra irtidat ettiler. Kafirlerin yalanlamalarını ise daha da arttırdı. Zakkum ağacındaki fitne ise, 'Muhammed ateşten bir ağacın olduğunu söylüyor. Halbuki ateş ağacı yiyip bitirir' dediler. Ve inkar edip, biz zakkumu sadece hurma ve tereyağında biliriz dediler. Allah ta şu ayeti indirdi.

“Biz onu (zakkum ağacını) zalimler için fitne kıldık”
(Saffat: 37/63)⁹

“Onları onunla korkutuyoruz”

Zakkumla. Fakat bu onların kibir ve azgınlıklarını daha da arttırıyor.

62- “Dedi ki;”

İblis

“Sen görmedin mi?”

Görmedin mi? Buradaki "Kaf" zamiri muhataba te'kit içindir.

“Benden üstün kıldığın kimseyi”

Adem'i (a.s.) benden üstün tutmanı

“Andolsun ki, eğer bana kıyamet gününe kadar süre tanırsan, onun soyunu kendime bağlı kılacağım”

Onları kökünden saptıracak ve onlara egemen olacağım.

“Pek azı hariç”

Allah'ın korudukları kimseler hariç

63- “Dedi ki;”

Allah

“Git”

Kıyamet gününe kadar sana süre tanıdım.

“Sana tabi olan”

İtaat eden

“Onlardan”

Adem'in (a.s.) soyundan

“fiüphesiz cezanız cehennemdir”

Eksiksiz olarak.

(9) İbni Cerir bunu Katade'den rivayet eder. 15/114

64- “Onlardan gücün yettiği kadarını kışkırt”

Onları kendi yanına çekmeye çalış.

“Sesinle”

fiarkı ve çalgı aletleri ile

“Onların üstüne yaygarayı kopar”

Bağırıp çağır

“Atlıların ve yayalarının”

Onları saptırmaya teşvik et. Atlıların, Allah'a isyan ve günah işlemek amacı ile bineğine binen her binicidir. Yayaları ise, ayakları ile günah işlemeye yürüyen herkeştir.

“Mallarda ve çocuklarda onlara ortak ol”

Mal, haksız yere alınan her şey. Çocuklar ise, her zina çocuğudur.

“Onlara vaadlerde bulun”

Cennet ve cehennem, tekrar dirilme ve hesaba çekilmenin olmadığını onlara söyle. fiuana kadarki emirler hep tehdit için yapılan emirlerdir.

“fieytan, onlara aldatmadan başka bir şey vaadetmez”

65- “Benim kullarım”

Mü'minler

“Senin onlar üzerinde hiç bir hakimiyetin yoktur”

Onları şirke saptıramazsın

“Vekil olarak Rabb'in yeter”

Dostlarına yeter. İblis'in sözlerini kabul etmekten onları korur.

66- “Rabbiniz odur ki lutfunu aramanız için gemileri denizde sizin için yürütür”

Ticaret için

“O size karşı”

Mü'minlere merhametlidir.

67- “Size denizde bir zarar (tehlike) dokunduğunda”

Boğulma korkusu

“Allah'tan başka yalvardıklarınız hepsi kaybolur”

Sadece Allah’a yalvarırsınız.

“Sizi ondan kurtardığı zaman”

Boğulmaktan kurtarıp karaya çıkardığı zaman

“Yüz çevirirsiniz”

İman ve tehvitten

“İnsan”

Rabbini inkar eden kimse

“Nankördür”

Rabbinin nimetlerine nankörlük eder. Sonra Allahu teala onları karada da helak etmeye gücü yettiğini açıklıyor ve şöyle diyor

68- “Sizler emin misiniz?”

Yani denizin tehlike ve korkularından kurtulunca Rabbi'nizden yüz çevirmeniz

“Sizi yerin dibine geçirmesinden”

Orada kaybetmesi ve yeryüzünün bir tarafına götürmesi.

“Veya üzerinize bir kasırga göndermeyeceğinden”

Taş yığınları yüklü kasırgalar

“Sonra kendinize bir koruyucu bulamazsınız”

Azabı men edecek ve size yardım edecek birini

69- “Veya yoksa sizi tekrar döndermesi”

Denize bir defa daha göndermesi

“Ve üzerinize şiddetli bir fırtına”

Gemiyi kırıp geçiren şiddetli bir fırtına göndermesi

“İnkarınızdan dolayı sizi boğması”

İlk defa kurtulmanızla beraber tekrar küfre sapmanızdan dolayı sizi boğmasından eminmisiniz

“Sonra bize karşı onun intikamını alacak kimse bulamazsınız”

Ne bir yardımcı ne de bizden öcalan birini bulamazsınız. Yani size indirdiğimiz azabtan dolayı bizi kınayacak kimse bulamazsınız.

70- “Biz adem oğluna çok ikramda bulunduk”

Onları akıl, nutuk ve eşyaları bir birinden ayırt edici özelliklerle diğerlerinden üstün kıldık.

“Onları karada taşıdık”

Deve, at, katır ve merkepler üzerinde

“Ve denizde de”

Gemiler üzerinde

“Onları güzel şeylerden rızıklandırdık”

Meyveler, taneler, hayvanlar, koyun, sığır, yağ, tereyağı ve tatlı çeşitleri ile besledik.

“Yarattıklarımızdan bir çoğuna üstün kıldık”

Vahşi, yırtıcı ve evcil hayvanlardan üstün kıldık.

71- “Çağırdığımız gün”

Kıyamet günü

“Her insanı ve gurubu imamlarıyla”

Nebileriyle. O gün şöyle denilir: İbrahim’in tabilerini getirin. Musa’nın tabilerini getirin. Muhammed’in tabilerini getirin, denilir. Hak ehli kimseler kalkıp kitaplarını sağ elleriyle almaya başlarlar. Sonra şöyle denilir: fıeytanın tabilerini getirin. Sapıklık önderlerinin tabilerini getirin. İşte İbni Abbas’ın hidayet imamları ve sapıklık imamları sözünün manası budur.

“Zulmedilmezler”

Sevaplarından hiç bir şey eksiltilmez.

72- “Kim bunda kör ise”

Dünyada kalbi kör ise benim yarattığım gök, yer, güneş ve ay ile bunun dışındaki mahlukattan benim gücümü görmiyorsa

“Ahirette de”

Dünyada fark etmediğini orda da kayb eder.

“Kör olur”

Körlüğü daha da şiddetlidir.

“Sapıklığı daha fazladır”

Delil getirmekten uzaktır.

73- “Nerede ise seni fitneye düşüreceklerdi”

Bu ayet Sakif'ten¹⁰ gelen bir gurup hakkında nazil oldu. Rasulullah'ın yanına gelip şöyle dediler. Bize bir sene Lat putuna tapmaya izin ver. Mekke'yi haram belde kıldığın gibi bizim vadimizi de haram kıl. Arapların bizim üstünlüğümüzü bilmelerini seviyoruz. Eğer arapların ; Sen bize vermediğin şeyleri onlara verdin demelerinden korkuyorsan şöyle de; Bunu Allah bana emretti. Daha sonra Rasulullah'ın yanına gelip bunda ısrar ettiler. Rasulullah ta onları tuttu. Ve istediklerini yerine getirmeye azmetti. Ancak Allah Teala hemen bu ayeti indirdi.

“Nerede ise”

İsteklerini kabul ettirmeye yaklaştılar.

“Seni fitneye düşürmek için”

Ayağını hak yoldan kaydırmak için

“Sana vahiy ettiğimizden”

Kur'an'dan yani onun hükmünden çıkarmak için. Çünkü onların istediklerini vermek Kur'an'ın hükmünün dışına çıkmak demektir.

“Taki başka şeyi bize karşı iftira etmen için”

Sana vahiy ettiğimiz şeyin dışında başka bir şey uydurman için. O da onların şu sözüydü. De ki bunu Allah bana emrediyor.

“O halde seni dost edinirlerdi”

İstediklerini yaptığı takdirde.

74- “Eğer biz seni sağlamlaştırmasaydık”

Hak üzerinde seni sabit tutup korumasaydık

“Nerede ise onlara meylededecektin”

Az da olsa onlara eğilim gösterecektin. Sonra onun böyle yapması durumunda Allah'u teala ona vereceği azabtan bahsediyor.

(10) Bu ibni Abbas'ın görüşüdür. İbni Carudi el-Muntaka kitabında s: 101'de rivayet eder. İbni Cerir ise:15/130 Müellifin esbab'ı nüzül kitabı s: 335

75- “O durumda biz sana hayatın da kat kat”

Dünya azabından kat kat tattırırdık.

“Ölümün de kat kat acısını”

Ahret azabını da kat kat tattırırdık. Yani başkasının azabından daha fazla azap ederdik.

76- “Neredeyse seni tedirgin edeceklerdi”

Yani Yahudiler¹¹ peygambere şöyle dediler. Nebiler hep fiam civarında gönderildiler. Eğer sen de bir peygambersen oraya git. Eğer oraya gidersen o zaman sana iman ederiz. Rasulullah onların iman etmelerini sevdiği için kalbinde oraya gitmeyi düşündü. Allah Teala da bu ayeti indirdi. Ayetteki **“seni tedirgin edecekler”**in manası seni rahatsız edeceklerdi.

“Yurdundan”

Medine'den

“O durumunda onlar da senden sonra az bir süreden başka kalamazlardı”

Rasulullah'ın öyle yapması durumunda Allah Teala çok geçmeden onlardan öncekileri helak ettiği gibi onları da kökünden helak ederdi.

77- “Bu senden önce gönderdiğimiz Rasullerimizin sünnetidir”

Senden önce gönderdiğimiz Rasullerin kavimleri onları yurtlarından çıkarınca muhakkak onları helak etmişizdir.

“Bizim sünnetimizde hiç bir değişiklik bulamazsın”

Sünnetinde geri kalmaz, hiç kimse de onu çevirmeye gücü yetmez.

78- “Namaz kıl”

Ona devam et.

“Güneşin sarkmasından”

(11) Müellifin Esbab'ı Nüzül kitabı s:336; İbni Abbas'tan rivayetle, İbni Cerir ise:15/132; Hadremi'den rivayetle, Beyhaki Delail'un Nübüvve:5/254; Abdurrahman b. Ganem'den.

Yani zevalinden itibaren

“Gecenin kararmasına kadar”

Karanlık basıncaya kadar. Bu iki vakit arasına öğlen, ikindin, akşam ve yatsı namazları girer.

“Ve fecir vakti namaz kıl”

Yani sabah namazı. Burada sabah namazına Kur'an denmesinin sebebi namazın Kur'an okunmadan sahih olmayışından dolayıdır.

“Çünkü fecir Kur'an'ı”

Sabah namazında okunan Kur'an'a

fahit olunur”

Gece ve gündüz melekleri o Kur'an'a şahid olurlar.

79- “Gecenin bir kısmında Teheccud kıl”

Namazı

“Onunla”

Kur'an'la

“Sana nafile olarak”

Derecelerinin artması için. Çünkü onun geçmiş ve gelecek günahları af edilmiştir. Farzları dışında işlediği ameller onun için birer nafiledir. Bu nedenle kıldığı nafileler onun günahlarına keffaret değildir. Çünkü o günah işlemez.

“Umulur ki Rabbin seni övülen bir makama ulaştırır” Burada “umulur ki” nin manası, Allah için vacip olur. “Rabbin seni ulaştırır” ın manası ise Rabbin seni övülmüş bir makama getirir demektir. O makam şefaât¹² makamıdır. Tüm mahlukat o makamda onu över.

80- “De ki: ey Rabbin beni girilecek yere doğru şekilde girdir”

(12) İbni Ömer şöyle dedi: “Kıyamet günü insanlar diz üstü yürürler. Her ümmet kendi peygamberinin peşinde gider. Ey filan bize şefaât et derler. Son olarak şefaât isteği Rasulullah'a gelir. İşte Allah'ın onu ulaştırdığı Makam'ı Mahmut budur. Buhari Tefsir'inde bunu tahrir etti. Fethu'l-bari: 8/399.

Rasulullah (s.a.s.) Hicret etmekle emredilince bu ayet kendisine nazil oldu.¹³ Bunun manası beni Medine'ye doğrulukla girdir. Hoşlanmıyacağım bir şeyi görmeden güzellik ve kolaylıkla girdir.

“Ve beni çıkar”

Mekke'den güzellikle çıkar. Kalbimle ona dönüp meyletmeyeyim.

“Bana katından yardımcı bir güç ver”

Yapabilme gücü ve delil gücü ver ki onlarla dinini ikame edebileyim.

81- “De ki: hak geldi”

İslam dini

“Batıl yok oldu”

fiirk dağılıp yok oldu.

“Çünkü batıl”

fiirk

“Yok olmaya mahkumdur”

Dağılıp yok olmak zorundadır. Rasulullah (s.a.v.) fetih günü Mekke'ye girdiğinde ona böyle söylemesi emredildi.¹⁴

82- “Biz Kur'an'da indiriyoruz”

Kuran olan cinsten

“fiifa olanı”

Her hastalığa şifa olan. Çünkü Allahu teala Kur'an'la bir çok kötülükleri def eder.

(13) İbni Abbas'tan, Rasulullah Mekke'de iken hicret etmekle emrolunduğunda kendisine bu ayet nazil oldu. Tirmizi 3138 nolu hadis'i Hasen sahih olarak rivayet eder. Ahmet Müsned'inde:1/ 223 olarak rivayet eder. Senedinde Kabus b. Ebu Zübyan vardır. İbni Hacer Takrip kitabında s. 449 Müttesahildir der. Beyhaki Delail'de:5/255.

(14) Abdullah b. Mesut anlatıyor; Rasulullah Mekke'ye girdiğinde Kabe'nin etrafında 360 tane dikili put vardı. Elindeki bir değnekle onlara vurup bu ayeti okuyor ve hak geldi batıl yok oldu, bir daha da dönmeyecek diyordu. Buhari tefsir babı, Fethul Bari: 8/400; Müslim Cihad ve's-siyer babı: 1781; Nesai tefsir babı:1/ 401.

“Mü'minlere rahmet edici”

Okunduğunda sevabı kesilmeyen

“Arttırmaz”

Bu Kur'an

“Zalimlerin”

Müşriklerin

“Hüsrandan başkasını”

Çünkü müşrikler onu inkar ediyorlar ve öğütlerinden faydalanmıyorlar.

83- “Biz insana nimet verdiğimiz zaman”

Velid b. Müğire'yi kast ediyor.

“Yüz çevirir”

Dua ve yalvarmaktan yüz çevirir. Sıkıntı ve bela zamanlarında yalvardığı gibi yalvarmaz.

“Ve yan çizer”

Allah'ın verdiği nimetlerin haklarını yerine getirmekten uzaklaşır.

“Ona bir kötülük dokunduğunda”

Bir hastalık veya fakirlik dokunduğunda

“Umutsuzluğa düşer”

Allah'ın rahmetinden ve iyilikten ümidini keser. Çünkü o Allah'ın kulları üzerindeki fazlına güvenmez ve inanmaz.

84- “De ki, herkes kendi yaratılışına göre hareket eder”

Kendi mezhep ve yolu üzere amel eder. Kafir kişi yoluna uygun olan nimet anında yüz çevirme, sıkıntı ve şiddet anlarında da ümitsizliğe kapılma ve ümidini kesme gibi hareketler işler. Mü'min kişi ise kendi yoluna benzeyen şekilde hareket eder. Bolluk ve refah anında şükreder. Bela ve musibet zamanlarında ise ecini Allah'tan bekliyerek sabır eder.

“Rabbin kimin daha doğru yolda olduğunu en iyi bilendir”

Yani nimet anında yüz çevirmeyen, sıkıntı zamanında da ümitsizliğe kapılmayan mü'mini bilir.

85- “Sana soruyorlar”

Yahudiler.¹⁵

“Ruhtan”

Ruh bedeni diri tutan şeydir. Yahudiler bunun hakikatını ve keyfiyetini ve bedende bulunduğu yeri sordular. Allahu teala ise bunu hiç kimseye haber vermemişti. Kullarından hiç birine onun ilmini vermemişti. Bu nedenle şöyle buyurdu.

“De ki Ruh Rabbimin emrindendir”

Yani rabbimin ilmindendir. Siz onu bilemezsiniz. Kimisi de Rabbimin yarattıklarındandır. Yani onun mahlukatından bir şeydir, der.

“Size ilimden pek az şey verilmiştir”

Yahudiler her şeyin ilminin kitaplarında bulunduğunu iddia ediyorlardı. Onlara Allah'ın ilimine nazaran pek az şey verilmiştir denildi.

86- “Eğer dilersek sana vahiy ettiklerimizi tamamen alır götürürüz”

Kalplerden ve kitaplardan sileriz ta ki onun hiç bir izini bulamazsınız.

“Sonra da onu geri almak için bize karşı hiç bir yardımcı bulamazsın”

(15) İbni Mesut anlatıyor; Biz Rasulullah ile beraber otururken o bir hurma ağacına yaslanmıştı. Yahudilerden bir gurup yanımdan geçti. Bazıları “ona ruhtan sorunuz” dedi. Diğer bazıları “ona bir şey sormayınız. Hoşlanmadığınız şeyi ondan duymazsınız” dediler. Sonra da kalkıp Rasulullah'ın yanına geldiler ve:

“Ey Ebu'l-Kasım bize ruhtan söz et” dediler. Rasulullah bir saat susup bekledi. Ben ona vahiy geldiğini öğrenince vahiy bitene kadar geride kaldım. Sonra o bu ayeti okudu. Buhari tefsir bölümü: 8/401; Müslim münafıkların sıfatı bölümü: 2794 nolu hadis, Nesai tefsir bölümü: 1/ 670.

Ondan bir şey iade etmek için dayanacağı kimse bulamazsın.

87- “Ancak Rabbinden bir rahmet müstesna”

Fakat Allah sana acıdı ve vahiy ettiğini senin ve mü'minlerin kalbinde sabit kıldı.

“Onun üzerinizdeki fazlı pek büyüktür”

Seni Ademoğullarının efendisi kıldı. Ve sana övülen makamı verdi.

88- “De ki insanlar ve cinler toplansalar”

Rasulullah Kur'an'la onlara meydan okudu. Fakat onlar ona muhalefet etmekten aciz kalıca Allah şu ayeti indirdi.

“De ki insanlar ve cinler bu Kur'an'ın bir benzerini getirmek için bir araya toplansalar asla onun benzerini getiremezler. Birbirlerine yardım etseler dahi bunu başaramazlar”

fiailerin şiirin bir beyti üzerinde yardımlaşmaları gibi yardımlaşsalar dahi yapamazlar.

89- “Biz bu Kur'an'da insanlara açıkladık”

Mekke ehline ayetlerimizi izah ettik.

“Her çeşit misali”

İbret almayı gerektiren örnekler verdik.

“Ancak insanların çoğu inkarda direttiler”

Mekke ehlinin çoğu hakikatı inkar ettiler. Hakları olmayan öneriler getirdiler.

90- “Dediler ki biz sana asla iman etmiyeceğiz”

Seni tasdik etmeyeceğiz.

“Yerden pınarlar fışkırmadıkça”

Yeri yarıp pınarlar akıtmadıkça kesinlikle sana inanmayız dediler. Onlar Rasulullah'tan fiam ve Irak'taki nehirler akıtmasını istediler.

91- “Veya sana ait hurmalıklardan ve üzümlerden bir bahçe olup aralarında şarıl şarıl akan ırmaklar fışkırtmalısın”

Bu da onların Rasulullah'tan istediği bir başka teklifti.

92- “Veya öne sürdüğün gibi gök yüzünü üstümüze parça parça düşürmeli”

Madem Rabbin dilerse bunu yapabiliyorsa yapsın.

“Veya Allah'ı ve melekleri karşımıza şahit olarak getirmelisin”

Onları getirip karşılıklı olarak gözlerimizle görmeliyiz, dediler.

93- “Veya süslü bir evin olmalı”

Altından bir ev olmalı. Yine onların önerilerinden bahçeler hazineler ve altından saraylar olmalıydı.

“Veya gök yüzüne yükselmelisin”

Abdullah b. Ebu Ümeyye şöyle dedi; “Ey Muhammed sen gök yüzüne bir merdiven yapıp çıkmadıkça ve onu getirdiğini görmedikçe, ondan beraberinde yazılı bir nusha getirmediğin, meleklerden bir gurup söylediklerine şahitlik yapmadıkça asla sana inanmıyacağım” dedi. Bunun üzerine Allah, Rasulüne şöyle vahiy etti.

“De ki Rabbimin şanı yücedir. Ben Sadece elçi olan bir beşerden başkası mıyım?”

Yani bu istediğiniz şeyler beşer gücünün yapacağı şeyler değildir.

94- “İnsanları alıkoyan şey”

Mekke ehlini

“İnanmaktan”

Rasule iman etmekten

“Hidayet onlara geldiğinde”

Kur'an gibi açık şeyler

“fiöyle dediler”

Taacüp ve inkar ile şöyle dediler

“Allah elçi olarak bir beşeri mi gönderdi?”

Bir melek gönderseydi ya

95- “Deki eğer yeryüzünde”

İnsanlar değil de

“Melekler yürüseydi”

Yer yüzünde onlar yaşasaydı.

“Onlara gökten elçi olarak bir melek gönderirdik”

Burada Rasulun onlar gibi insanlardan olması gerektiğinin daha doğru olduğuna vurgu vardır.

97- “Kıyamet günü onları yüzü koyun körler olarak diriltiriz”

Allah onları yüzleri üstüne kör olarak yürütür. Onları sevindiren hiç bir şey görmezler.

“Dilsiz olarak”¹⁶

Hiçbir delil getirip konuşamazlar

“Sağır olarak”

Kendilerini sevindirecek hiç bir şey işitmezler

“Ateşi sukun buldukça”

Alevi sönmeye yüz tuttukça

“Biz daha da alevlendiririz”

Ateşini daha da tutuştururuz.

98- “İşte onların cezası budur”

Bu ayetin tefsiri yine bu surede geçti.

99- “Görmüyorlar mı?”

Bilmiyorlar mı?

“Gökleri ve yeri yaratan Allah, onların benzerini yaratmaya gücü yetmez mi?”

Onları ikinci defa yaratamaz mı? Ayette geçen “benzerleri” sözünden kasıt onların bizzat kendileridir.

“Onlar için kendisinde şüphe olmayan bir süre verilmiştir”

Yani ölüm ve kıyamet vakti belirlenmiştir.

“Ancak zalimler”

Müşrikler

(16) Tüm el yazma nüshalarda “Sağır” kelimesi “Dilsiz” kelimesinden önce gelir.

“İnkar etmekte direniyorlar”

Bu belirlenen süreyi, kıyamet ve tekrar dirilişi inkar ediyorlar.

100- “De ki Rabbimin rahmet hazinelerine sahip olsaydınız”

Rızık hazinelerine

“O zaman onu harcama endişesiyle onu elinizde tutardınız”

İnfak edip fakir olmaktan korktuğunuzda onu harcamakta cimrilik ederdiniz.

“İnsan pek cimridir”

Daha sonra Musa (a.s.) hikayesini anlatmaktadır. Ona verdiği mucizeleri ve firavunun bu mucizeleri inkar edişinden bahseder.

101- “Biz Musa’ya 9 ayet verdik”

Bu mucizeler asa, elin beyazlaşması, denizin yarılması, kalplerin katılaşması ve mallarının yok olması, tufan, çekirge, karınca, kurbağa ve kan gibi mucizelerdir.

“Sor”

Ey Muhammed

“İsrailoğullarına”

Beni Kureyza ve beni Nadir yahudilerinden müslüman olanlara sor.

“Hani onlara”

Atalarına gelmişti. Bu soru yahudilerin Muhammed’e (a.s.) söylediklerinin onların kendi alimleri tarafından doğrulandığını bilmeleri için sorulan bir sorudur.

“Firavun ona; Ey Musa ben seni büyülenmiş biri sanıyorum”

Yani sen bir sihirbazsın. Musa (a.s.) şöyle dedi.

102- “Sen de biliyorsun ki bunları”

Bu mucize ve ayetleri

“Göklerin ve yerin Rabbi olan Allah görülecek belgeler olarak indirdi”

İbret ve deliller olarak indirdi.

“Ve ey Firavun seni zanediyorum”

Sana bildiriyorum

“Yıkılmış ve harab olmuş”

Lanetlenmiş ve kovulmuş görüyorum.

103- “İstedi”

Firavun

“Kışkırtmak”

Musa ve kavmini oradan çıkartmak istedi.

“Yerden”

Mısır topraklarından

104- “Diğerinin vadesi geldiği zaman”

Kıyamet günü

“Sizi toplu olarak getiririz”

Sizi derleyip biraraya getirerek toplarız.

105- “Biz onu hak olarak indirdik”

Kur'an'ı doğru bir din ve sabit bir emir ile indirdik.

“Ve onu hak ile”

Kur'anı Muhammed ile indirdik. Yani onun üzerine indirdik.

106- “Ve Kur'an'ı bölüm bölüm indirdik”

Ayet ayet, sure sure yirmi yılda indirdik.

“Taki insanlara dura dura okuyasın”

Onu anlamaları için yavaş yavaş ve az az indirdik.

“Onu parça parça indirdik”

Birazını indirdikten sonra diğerini indirdik.

107- “De ki”

Mekke ahalisine

“İster iman ediniz”

Kur'an'a inanınız

“İster iman etmeyiniz”

Kur'an'a inanmayınız. Bu bir tehdittir. Allah sizi korkutup Rasulü de size tebliğ etti.

“O'ndan daha önce kendilerine ilim verilen kimselere o okunduğunda”

Kur'an indirilmeden önce. Yani Ehli kitaptan bazı kimseler Muhammed'e indirilen şeyleri işittiklerinde hemen secdeye kapandılar.

108- “Rabbimizin vaadi elbette gerçekleşecektir”

Yani O'nun Kur'an'ı indireceğine ve Muhammed'i göndereceğine dair verdiği sözü gerçekleşmiştir.

109- “Ve çenelerinin üstüne kapanıp ağlıyorlar”

Onların aynı şeyi tekrar etmelerinden dolayı Allah ta aynı sözü tekrarlıyor.

“Onların huşularını arttırıyor”

Kur'an onların Rablerinden olan korkularını daha da arttırıyor.

110- “De ki; İster Allah diye çağırın, ister Rahman diye çağırın. Hangisi ile çağırırsanız en güzel isimler O'nundur”

Rasulullah; “Ey Allah, ey Rahman” diyordu. Ebu Cehil bunu işitince şöyle dedi. “Muhammed bize iki ilaha tapmaktan nehy ediyor. Kendisi ise Allah'la beraber Rahman¹⁷ denilen başka bir ilaha da dua ediyor.” Bunun üzerine Allah Teala şu ayeti indirdi.

“De ki”

Ey Muhammed

“Allah'ı çağırın”

Ey mü'minler topluluğu

“Veya Rahman'ı çağırın”

Yani dilerseniz; Ey Allah deyiniz. Dilerseniz; Ey Rahman deyiniz

(17) Bu İbni Abbas'ın görüşü olup İbni Cerir rivayet eder. 15/182 Ravilerden Muhammed b. Kesir Sadık biri olmakla beraber hatası çok olan biridir. Bak. Takrib'ut-Tehzib s. 504 Müellif te Esbab-ı Nüzul kitabı s. 341'de İbni Abbas'tan senetsiz olarak rivayet eder.

“Hangisini çağırırsanız çağırınız”

Allah'ın isimlerinden hangisi ile çağırırsanız çağırın “En güzel isimler O'nundur”

“Namazında sesini çok yükseltme”¹⁸

Yüksek sesle Kur'an okuma. Taki müşrikler işitip te Kur'an'a sövmesinler.

“Sesini çok ta kısma”

Sesini ashabın işitmeyecek kadar gizleme

“Bu ikisinin arasında bir yol tut”

Açık ile gizlilik arasında bir yol tut.

111- “Acze düşüp te yardımcıya ihtiyacı olmayan Allah'a hamd olsun”

Zelil ve aciz gördüğü insanlardan kendisine yardım edecek bir kimse edinmedi.

“O'nu gereği gibi tekbir et”

Tam bir saygı ile O'nu an ve ulula.

(18) İbni Abbas bu ayet hakkında şöyle der: Bu ayet Rasulullah Mekke'de saklandığı bir sırada nazil oldu. Ashabı ile namaz kıldığı zaman yüksek sesle Kur'an okurdu. Müşrikler bunu işittiklerinde Kur'an'a, O'nu indirene ve O'nu getirene söverlerdi. Bunun üzerine Allah nebisine; **“namazında sesini yükseltme”** buyurdu. Yani namazda Kur'an'ı yüksek sesle okuma ki müşrikler ona sövmesinler. **“Ne de sesini tam kıs”** Ashabının işitemeyeceği kadar da sesini kısma. **“Bu ikisinin arasında bir yol tut”** Buhari Tefsir bölümü: 8/404; Müslim namaz bölümü h. no: 446; Nesai tefsir bölümü: 1/672; Tirmizi tefsir bölümü h. no: 3145.

KEHF SURESİ

Mekki surelerden olup 110 ayettir.¹⁹

Bismillahirrahmanirrahim

1- “O'na hiçbir eğrilik koymadı”

Karışık ve ihtilaflı şeyler

2- “O'nu dosdoğru bir kitap olarak indirdi”

Yani kitabı dosdoğru ve hiçbir eğrilik olmadan kulu Muhammed'e indirdi.

“Korkutması için”

Kafirleri

“Katındaki şiddetli azaba karşı”

O'nun tarafındaki şiddetli azaptan korkutmak için

“İyi işler işleyen mü'minlere de güzel bir ecrin bulunduğunu müjdelemek için”

Katındaki cenneti

3- “Korkutması için”

Allah'ın azabı ile

“Allah çocuk edindi diyenleri”

Yahudi ve hristiyanları

4- “Bununla ilgili”

Bu söyledikleri sözler ile ilgili

“Hiç bir bilgileri yoktur”

Çünkü bilmeden ve Allah'a iftira ederek bu sözü söylediler.

“Ne de atalarının bir bilgisi vardı”

Bu sözü onlardan önce söyleyen babalarının da bu konuda bir bilgileri yoktu.

(19) Za nüshasından ziyade

“Bu söyledikleri büyük bir sözdür”

Ağızlarından büyük bir söz çıkıyor.

6- “Herhalde sen kendini kahredeceksin”

Helak edeceksin.

“Peşlerinden”

İman etmelerine olan şiddetli hırsından dolayı onların senden yüz çevirip geri dönmelerinden kendini helak mı edeceksin?

“Bu söze iman etmiyorlar diye”

Bu Kur'an'a inanmıyorlar diye

“Kendini üzüntüden kahredecek misin?”

Kızgınlık ve üzüntüden kendini helak mı edeceksin?

7- “Biz yeryüzünde bulunan şeyleri”

Dünyada yaratılan ağaç, bitki, su ve yer yüzündeki her canlıyı

“Oraya bir süs olarak yarattık”

Orada yarattığımız şeylerle orayı süsledik.

“Hangisinin daha güzel amel işleyeceğini denemek için”

Onda daha zahit orayı daha çok terk edici olur. Sonra Allahu teala bütün bunları yok edeceğini bildiriyor.

8- “Biz oranın üzerinde bulunan her şeyi kupkuru bir toprak yapacağız”

Bitkinin olmadığı bir yer yapacağız.

9- “Zannediyor musun ki”

Yani sandın

“Mağara arkadaşlarını”

Dağdaki bir mağara

“Ve rakim sahiplerini”

Üzerinde isimleri ve nesepleri yazılı olan levha

“Bizim şaşılacak ayetlerimizdendir”

Yani ayetlerimizin en şaşılacak olanları değildir. Gariplik sadece bizim ayetlerimize değil aksine bütün ayetlerimiz garip ve acaiptir. Yahudiler Kureyşlilere ilk zamanlarda kayb olan gençlerin haberlerini peygamberlere sormalarını söylediler. Kureyşliler bunu peygambere sorunca Allahu teala onların haberlerini bildirdi.

10- “Hani gençler, mağaraya sığındıklarında”

Onlara anlat. Aranan gençler kendisine -Allah’a- kaçtılar. Ona dua etmekle ve yalvarmakla meşgul oldular.

“Dediler ki ey Rabbimiz bize katında bir rahmet ver”

Bize katından mağfaret ve rızık ver.

“Bize hazırla”

Kolaylaştır, bizi başarılı kıl.

“İşimizden bize doğru yolu göster”

Bizi sana yaklaştıran yolu bize göster.

11- “Biz de onların kulaklarına ağırlık vurduk”

Uyku ile onların kulaklarını kapattık.

“Nice yıllar mağarada kaldılar”

Sayıllı yıllar

12- “Sonra onları dirilttik”

Uykularından uyandırdık.

“Bilmek için”

Görmek için

“İki guruptan hangisi”

Mü'minlerden ve kafirlerden

“Kaldıkları süreyi daha iyi hesap edebileceğini”

Mağarada ne kadar uyuya kaldıklarını sayacaklarını bilmek için. Mü'minler ve kafirlerden iki grup arasında kayb oldukları süre konusunda ihtilaf çıktı. Ne zamandan beri onları kayb ettikleri hakkında ihtilaf ettiler. Allah ta bunu açıklamak için onları uykularından uyandırdı.

13- “Biz sana onların haberlerini hakikatiyle anlatıyoruz”

Doğrulukla anlatıyoruz.

“O gençler Rabblere iman eden kimselerdi. Biz de onların hidayetlerini artırdık”

Onları iman üzere sabit kıldık.

14- “Kalblerinin üstünü sabır ve kararlılıkla bağladık”

Onları sabır ve yakın üzere sabit kıldık.

“Hani kalktılar ve dediler ki”

Dinlerine tabi olan kimseleri imtihan eden Krallarının önünde kalkarak

“Bizim Rabbimiz göklerin ve yerin Rabbidir. Ondan başka ilahlara dua etmeyeceğiz. Aksi halde saçma söz söylemiş oluruz”

Eğer ondan başkasına dua edip yalvarırsak zulmetmiş ve yalan söylemiş oluruz.

15- “fiu kavmimiz ondan başka ilahlar edindiler”

Kendi zamanlarında putlara tapanları kastediyorlar.

“Onların tanrı olduğuna açık bir delil getirmeleri gerekmez mi?”

Putlara yaptıkları ibadete delil getirmeleri gerekmiyor mu?

“Allah’a yalan iftira edenden daha zalim kim olabilir?”

Allah’tan başka ilahın olduğunu söyleyenler Allah’a iftira etmiş olurlar. Bunun üzerine başkanları Temliha onlara şöyle dedi;

16- “Eğer onlardan ve taptıklarından uzaklaştıysanız”

Taptıkları putlardan ayrıldıysanız

“Sadece Allah’a tapıyorsanız”

O halde ona ibadet etmeyi asla terketmeyiniz.

“Mağaralara sığının”

Gidip mağaralara sığının.

“O zaman Rabbiniz size rahmetinden bir parça yaysın”

Rızkınızı açıp bollastırsın.

“Ve işinizden size yararlı bir şey hazırlasın”

Size yiyebileceğiniz bir gıdayı kolaylaştırsın.

17- “Güneş doğduğunda mağaralarına sağ yandan yönelir”

Mağaralarına sağ taraftan vurur

“Battığı zaman sol yandan”

Geçip batardı. Dolayısıyla onlara güneş dokunmazdı. Doğuşu ve batışı meyilli idi. Böylece suretleri korunmuş oluyordu.

“Onlar mağaranın geniş boşluğunda idiler”

Mağaranın orta geniş yerinde idiler. Rüzgarın serinliği ve havanın esintisi onlara ulaşıyordu.

“Bu”

Gidip gelme doğuş ve batış

“Allah’ın ayetlerindendir”

Kudretinin delillerinden ve mağara arkadaşlarına olan lutfundandı.

“Allah kime hidayet ederse işte hidayeti bulan odur”

Allah burada onların hidayet bulmalarını üstlendiğine işaret etmektedir. Eğer bu olmasaydı onlar hidayeti bulamayacaklardı.

18- “Onları uyanık sanırsın”

Çünkü gözleri açıktır

“Halbuki onlar uykudadırlar”

Uzanıp uyuyorlar.

“Onları sağa ve sola çeviriyorduk”

Taki yer onların etlerini yemesin ve çürümesin

“Köpekleri de iki kolunu uzatmış yatıyordu”

Ön ayaklarını

“Mağaranın girişinde”

Ön tarafında

“Eğer onları görseydin onlardan yüz çevirir ve kaçırdın. Bu durumdan içini korku kaplardı”

Çünkü Allah kimsenin onları görmemesi için korku ile onları korumuştı.

19- “Böylece”

Onlara bu şeyleri yaptığımız gibi

“Dirilttik”

Ölüme benzeyen bu uykudan onları uyandırdık.

“Taki kendi aralarında birbirilerine sorsunlar”

Kaldıkları süreyi kendi aralarında birbirilerine sorsunlar.

“Onlardan biri ne kadar kaldınız dedi?”

Mağaraya girdiğimizden beri üzerimizden ne kadar vakit geçti?

“Bir gün veya günün bir kısmı kadar kaldık dediler”

Çünkü onlar mağaraya sabah girmişlerdi. Allah ise onları günün sonunda diriltmişti. Bu nedenle bir gün dediler. Fakat güneşi görünce günün bir kısmı dediler. Çünkü günün bitmesine daha vardı. Bunun üzerine Temliha;

“Rabbiniz ne kadar kaldığınızı daha iyi bilir” dedi. Kalma süresini Allah'ın ilmine havale etti.

“Birinizi bu paranız ile şehire gönderin”

Bu dirhemlerle

“Baksın, hangisi daha temiz yiyecek ise onu getirsin”

Gasp edilmemiş veya mü'minin kestiği helal yiyecek bakımından dikkat etsin.

“Ancak oldukça nazik davransın”

fihre girişte ve yiyecek alımında nazik davransın ki kimse onu farketmesin.

“Sizi kimseye sezdirmesin”

Ne sizi ne de bulunduğunuz yeri kimseye haber vermesin. Bunu kimseye hissettirmesin.

20- “Çünkü onlar çıkıp gelirlerse”

Sizi fark eder ve görürlerse

“Sizi taş a tutar”

Öldürürler.

“Veya sizi kendi milletlerine dönderirler”

Sizi dinlerine çevirirler.

“o zaman asla iflah olmazsınız”

Onların dinlerine dönerseniz ne bu dünyada ne de ahirette asla mutlu olamazsınız.

21- “Böylece”

Onları uyutup dirilttiğimiz gibi

“Onları buldurduk”

Gösterdik

“Bilmeleri için”

O zamandaki kavimlerin bilmeleri için

“Allah'ın va'dinin hak olduğunu”

Sevap ve cezası haktır

“Ve kıyamet saatinde hiç bir şüphenin olmadığını bilmeleri için”

Onların bu kıssa ile Öldükten sonra tekrar dirilmenin doğruluğuna delil getirmeleri için

“Hani kendi aralarında tartışıyorlardı”

Ey Muhammed hatırla. O zamanki kimseler mağara arkadaşlarının durumunu kendi aralarında tartışıyorlardı. Çünkü onlar mağara arkadaşlarının sayısı ve kaldıkları süre konusunda ihtilafı idiler. Anlatıldığına göre tartışmada mü'minler, Onların bulunduğu bu yere bir mescit bina edelim dediler. Kafirler ise etrafını bir duvar ile çevirelim dediler. Buna ayetin şu bölümü delalet etmektedir.

“Onların üstüne bir bina inşa edin”

Çevrelerine bir bina yapmakla onları insanlardan gizleyin.

“Rableri onları en iyi bilendir”

Sözleri aralarında sayıları konusunda bir tartışmanın olduğuna delalet eder.

“Onların işine galip gelenler”

Mü'minler, o zamanda galip olanlardı.

“Üstlerine mutlaka bir mescit yapacağız dediler”

Ve mağaranın kapısı önünde içinde namaz kılınan bir mescit yaptılar.

22- “Diyecekler ki: Üç kişi idiler. Dördüncüsü köpekleridir”

Allah Teala mağara arkadaşlarının sayısı hakkında sonrakilerin arasında geçen tartışmaları haber veriyor. Bu tartışma Necran hristiyanları Medine'ye geldikleri zamanda yapıldı. Onlardan Yakubiler, üç kişi olup dördüncüleri köpekleri idi dediler. Nasturiler, beş kişi olup altıncıları köpekleri idi dediler. Müslümanlar ise, yedi kişi olup sekizincileri köpekleri idi dediler. Allah Teala da

“De ki: Rabbim onların sayısını en iyi bilendir. Sayılarını pek azı hariç kimse bilmez”

İnsanlardan pek azı onların gerçek sayısını bilir. İbni Abbas: Ben o az bilenlerdenim dedi.²⁰ Sonra da yedi kişinin adını zikretti.

“Onlar konusunda sathi tartışma dışında, derin tartışmalara girme”

Mağara arkadaşları hakkında sana indirilenin dışında münakaşaya girme. Ve Allah'ın buyurduğu gibi

“Onların sayısını pek az kimse bilir” de.

“Onlar hakkında”

Mağara arkadaşlarını

“Onlardan hiç kimseye sorma”

Ehli kitaptan kimseye sorma.

23- “Hiç bir şey hakkında ben bunu yarın mutlaka yapacağım deme”

24- “Ancak Allah dilerse” de.

Bu Allah'ın nebisine bir edep öğretmesidir. Azmettiği ve

(20) İbni Cerir: 15/226 rivayet eder. Raviler arasında Semmak bulunup onun hakkında daha önce malumat verildi.

kararlaştırdığı şeylerde Allah'ın dilemesini müstesna kılmasını emretmektedir. Yani eğer bir şeye bunu yarın yapacağım dersen Allah dilerse diye ekle

“Unuttuğun zaman Rabbini zikret”

Rabbinin dilemesini unuttuğun zaman hatırladığında onu an ve zikret.

“De ki umulur ki Rabbim bana hidayet eder”

Rabbim doğruluğa daha yakın olan ve peygamberliğe delalet eden ayet ve mucizeler bana verir. Buna en güzel şekilde mağara arkadaşlarının kıssası da delalet eder. Daha sonra Allah Teala önceki nebilerin haberlerini ona bildirdi. Ardından onların mağarada kaldıkları süreyi ona haber verdi.

25- “Mağaralarında kaldılar”

Oraya girdiklerinden Allah onları diriltinceye kadar

“Üçyüz yıl ve dokuz yıl”

Kaldılar.

26- “De ki”

Ey Muhammed

“Allah onların ne kadar kaldıklarını daha iyi bilir”

Onda ihtilaf eden kimselerden daha iyi bilir.

“Göklerin ve yerin gaybı onundur”

Bu ikisinde kullardan gayb olan şeylerin ilmini o bilir.

“O, onu en iyi gören ve en iyi işitendir”

Allah bütün varlıkları en güzel şekilde görür ve işitilen herşeyi en iyi işitir.

“Onlar için hiç bir dost yoktur”

Gök yüzü ve yer yüzünde bulunanlar için Allah'tan başka hiç bir yardımcı yoktur.

“Hükmünde hiç kimse ona ortak değildir”

Allah’ın hükmetmediği bir şeyi hiç kimse hükmedemez. Kimse ona ortak olamaz.

27- “Sana Rabbinin kitabından vahiy edileni oku” Kur'an’a tabi ol.

“Onun sözlerini değiştirecek yoktur”

Kur'an’ı değiştirecek kimse yoktur.

“Ondan başka sığınak bulamazsın”

Sığınacak yer bulamazsın

28- “Sabah akşam onun rızasını isteyerek Rabblerine dua edenlerle birlikte nefsinı tut”

En'am suresinde tefsiri yapıldı.

“Onlardan gözlerini ayırma”

Makam ve mevki sahibi kimselere gözlerini dikme.

“Dünya hayatının süsünü mü istiyorsun?”

Üst tabaka ile oturup kalmak mı istiyorsun?

“İtaat etme”

Fakirleri kendinden uzaklaştırmakla onlara

“Kalbini bizi zikretmekten gafil kıldığımız kimselere”

Kalblerini bizi anmaktan gafil kıldık.

“Ve işinde aşırılığa gidene de itaat etme”

Kendini kaybedip helak edenlere. Çünkü o kimse iman ve Allah’ın ayetlerini delil getirmeyi bırakıp hevasına tabi oldu.

29- “De ki”

Ey Muhammed insanlardan sana gelen kimselere

“Gerçek rabbinizdendir”

Size getirdiğim islam dini ve Kur'an gerçektir.

“Dileyen iman etsin dileyen inkar etsin”

Bu manası tehdit olan bir seçme hürriyetidir.

“Biz zalimler için hazırladık”

Allah’tan başkasına ibadet edenler için hazırladık.

“Onları çepeçevre kuşatan bir ateş”

Kıyamet günü kafirleri kuşatan bir dumandır.

“Eğer yardım isterlerse”

İçinde bulundukları azab ve susuzluktan dolayı

“Katı bir sıvı gibi su ile yardım edilirler”

Sıcakta eritilmiş kurşun ve demir sıvısı gibi

“Yüzleri yakıp kavuran”

Öyleki etlerini düşürür. Sonra da bu sıvıyı zemmederek şöyle der.

“Ne kötü bir içecek ve ne kötü bir dayanaktır o”

Varılacak yerdir. Sonra mü'minlere vaad ettiği şeyleri zikrediyor.

30- “İman edip salih ameller işleyenler, işte biz güzel amel işleyenlerin ecrini kayba uğratmayız”

31- “Orada altın bileziklerle süslenirler”

Her mü'min altından iki bilezik ile süslenir. Çünkü bilezikler dünyadaki kralların süsleri idi.

“Hafif ipekten ve ağır işlenmiş atlastan yeşil elbiseler giyerler”

Bu ikisi ipeğin iki çeşididir. Sündüz ince olan çeşidi, İstebrak ise kalın çeşididir.

“Koltuklarına yaslanarak”

Tahtlar üzerindeki yataklara uzanarak

“Ne güzel sevap”

Sevabı ne güzeldir.

“Ve ne güzel destekdir”

Koltuklara yaslanmak ne güzeldir.

32- “Onlara şu iki adamı misal ver”

İsrailoğullarından bir kral ölünce geride bıraktığı iki oğlunun örneğini ver. Onlardan biri saraylar ve bahçeler edindi. Diğeri ise dünyadan zahit ahirete yönelen birisi idi. Kardeşi dünya zinetinde bir şey yaptığı zaman zahit olan kardeşi de ahireti için harcama yapardı. Allah katındaki cennet ve sarayları isteyerek malı bitinceye kadar harcadı. İşte Allah teala mü'min ve nimeti inkar edip böbürlenen kafirin örneğini onlarda verdi.

“Onlardan birine iki üzüm bağı verdik ve etrafını hurmalıklarla donattık. Aralarında da ekinler yeşerttik”

Bahçelerin etrafına hurma ağaçları diktik. İki bahçe arasında da ekinler bitirdik.

33- “Her iki bağ da ürünlerini verdiler”

Yemişlerini tam verdiler.

“Ondan hiç bir şey eksik bırakmadık”

Ürünlerinden bir eksiltme yapmadık.

“Aralarında ise bir ırmak fışkırtık”

İki bağ arasında bir ırmak çıkarttık.

34- “Onun bundan başaka ürünleri de vardı”

İnkarcı kardeşin çok malı vardı.

“Arkadaşına”

Kardeşine

“Onunla konuşarak”

Dönüp onunla tekrar tekrar konuşuyor ve onu kendine çekmeye çalışıyordu. Malını nereye harcadığını ona soruyordu. O da gideceğim yere takdim ettim dedi. İnkarcı kardeş

“Ben senden daha zenginim ve insan sayısı senden daha çok olan güçlü biriyim”

Gurup ve aşiret bakımından senden daha çok ve güçlüyüm.

35- “Bahçesine girdi”

Müslüman kardeşinin elinden tutup onu bağına soktu. Ve orada onu dolaştırdı.

“Fakat o nefesine zulmetmişti”

Allah’ı ve nimetlerini inkar etmekle şöyle dedi.

“Bunun ebediyyen yok olacağını sanmıyorum”

Helak olacağına inanmıyorum. Allah tealanın dünyayı yok edeceğine inanmadı ve inkar etti. Ve kıyametin kopmasını inkar etti.

“Kıyametin kopacağını da sanmıyorum. Eğer Rabbime döndürülürsem”

Eğer gerçekten tekrar dirilmek hak ise

“Bundan daha hayırlı bir sonuç bulacağım”

Bu dünyada bana verdiği gibi ahirette bunun daha üstününü verecektir. Müslüman kardeşi ise şöyle dedi.

37- “Seni önce topraktan, sonra da bir nutfeden yaratanı inkar mı ediyorsun?”

Annenin rahminde seni yaratanı

“Sonra seni bir adam kılanı”

Seni mutedil yaratılışlı ve düzgün yapıllı kılan Allah’ı inkar mı ettin?

38- “Fakat”

Ben

“O Allah benim Rabbimdir. Ve ben Rabbime hiç bir şeyi ortak koşmam”

39- “Bağına girdiğinde; Maşaallah”

Her şey Allah’ın dilediği ile olur.

“Allah’tan başka kuvvet yoktur deseydin ya”

Elinde bulunan mülk ve nimete Allah’tan başka kimse güç yetiremez. Bu söz müslümanın inkarcı kardeşinin sözüne karşı söylediği ayıplayıcı bir sözdür. Ona söylemesi gerekeni öğretmektedir. Sonra kendisine dönüp şöyle diyor.

“Görmüyor musun ben mal ve çocuk bakımından senden daha azım”

40- “Umulur ki Rabbim bana verir”

Ahirette veya dünyada

“Senin bağından daha hayırlı bir bağ verir. Veya seninkinin üzerine”

Bağının üzerine

“Gökten yakıp yıkan bir afet gönderir”

Gökten atacağı dolu veya şimşekten bir azab gönderir.

“O zaman bağın kaygan bir toprak oluverir”

Hiç bir bitkinin olmadığı bir toprağa dönüşür.

41- “Veya onun suyu”

Aralarında akan ırmak

“Yerin dibine batar”

Yere batıp kaybolur ve kurur

“O zaman onu aramaya gücün yetmez”

O’nu arayacak hiç bir iz kalmaz ve onu bulamazsın

42- “Onun ürünleri kuşatılıverdi”

Meyvelerini vermiş ağaçları yok edildi.

“Artık o, avuçlarını oğuşturuyor”

Bir elini diğerine pişmanlıkla vurarak

“Yaptığı harcamalara karşılık onu harap olmuş bulunca”

Yakılmış ve yokolmuş görünce

“Çardakları üzerine”

Üzümlerin toplanması için yaptığı çardaklar yıkılıverdi

“Ve keşke Rabbime kimseyi ortak koşmasaydım diyordu”

Temenninin fayda etmediği bir zamanda ortak koşmayan muvahhit biri olmayı temenni etti.

43- “Allah'ın dışında ona yardım edecek bir topluluk ta yoktu”

Kendileri ile övündüğü ve

“Sayıca senden daha çokum”

Dediği kimseler ona yardım etmediler.

“Kendi kendine de yardım edemedi”

Kaybettiği şeylere karşılık bir şey geri alamadı. Sonra söz tekrar hikayeden önceki konuya dönüyor.

44- “İşte orada”

O durumda, yani kıyamet gününde

“Velayet, hak olan Allah'a aittir”

Allah'ı dost edinip O'na iman ediyorlar. Daha önceki taptıklarından uzak duruyorlar

“Bunun sevabı daha hayırlıdır”

Sevabı umulandan daha çoktur.

“Sonuç bakımından da daha hayırlıdır”

Allah'a itaatının sonu başkasına itaatının sonundan daha hayırlıdır.

45- “Onlara dünya hayatının örneğini ver”

Kavmine

“Dünya hayatının örneği gökten indirdiğimiz bir su gibidir. Onunla yeryüzünün bitkileri birbirine karıştı”

Yer o suyu içip ona doyduğu göründü.

“Böylece rüzgarların savurduğu çalı-çırpı oluverdi”

Bitkiler dağınık kırıntılar haline geldi. Esen rüzgarlar onları taşıyıp daha da dağıtıyor. Bu ayet Yunus 24 ayetinden daha kısa ve muhtasardır.²¹

“Allah her şeye”

Var edip yoketmeye

“Gücü yeter”

Buna kadirdir. Bitkileri yoktan varetti. Sonra da onları yoketti.

46- “Mal ve çocuklar dünya hayatının süsüdür”

Bu, mal ve çocuklarla övünen liderlere bir reddiyedir. Allah Teala onların dünya hayatının süslendiği şeylerden olduğunu haber veriyor. Ahirette hiç bir fayda vermezler

“Baki olan şeyler ise salih amelleridir”

Selman, Süheyb ve fakir müslümanların kıldıkları namazlar, yaptıkları zikirler ve işledikleri salih amellerdir.

“Rabbinin katında sevap olarak bunlar daha hayırlıdır”

(21) Ayet meali:

“İşte dünya hayatı, gökten indirdiğimiz bir suya benzer. İnsan ve hayvanların yedikleri yer bitkileri ona su ile karıştı. Nihayet yer zinetini takınıp süslendiği ve halkı da ona kadir olduğunu sandığı bir anda gece veya gündüz ona bir emrimiz gelir. Böylece onu sanki dün hiç zengin olmamış gibi biçilmiş bir ekin haline getiririz. İşte böylece ayetlerimizi düşünen kimselere açıklarız” (Yunus: 10/24)

Salih amellerin sevabı daha çoktur. Mal ve çocuklardan daha üstündür.

47- “Ve o gün”

Hatırlat o günü

“Dağları yürüteceğimiz”

Bulutları yürüttüğümüz gibi yeryüzünde dağları da yürüttüğümüz günü hatırlat.

“O zaman yerin dümdüz olduğunu görürsün”

Üzerinde hiç bir şey olmaz.

“Onları toplarız”

Mü'min ve kafirleri

“Onlardan kimseyi dışarda tutmayız”

Hiçbirini bırakmayız.

48- “Rablerine saflar halinde sunulurlar”

Toplananları saf saf Allah'ın huzuruna çıkarırlar. Her ümmet ve topluluk bir saf olur. Ve onlara denilir ki;

“Sizi ilk defa yarattığımız gibi yine bize geldiniz”

Tek tek ve çıplak olarak tekrar bize geldiniz.

“Fakat siz zannettiniz”

Tekrar dirilişi inkar edenlere bir hitaptır.

“Size bir zaman tayin etmeyeceğimizi”

Ölümünden sonra tekrar dirilmek ve işlenen iyi-kötü amellerin karşılığını bulmak için bir günün belirlenmesini sanmamıştınız.

49- “Kitap konulur”

Herkesin kitabı sağ veya sol tarafından önüne konulur.

“O zaman günahkarları” Müşrikleri

“O kitapta bulunanlardan dolayı dehşete kapılmış görürsün”

Orada bulunan kötü amellerden dolayı korkuya kapılırlar.

“Ve derler ki”

İçine düştükleri tehlikeden dolayı

“Vay halimize, bu kitaba ne oluyor ki küçük büyük hiç bir şey bırakmayıp hepsini saymış ve yazmış”

İşlediğimiz her türlü amelleri büyük küçük demeden kaydetmiş ve yazmış.

“İşledikleri her şeyi orada bulurlar”

Kitapta görürler.

“Rabbin hiç kimseye zulmetmez”

Suçsuz olan kimseyi cezalandırmaz. Sonra Allah Teala nebisine, şu fakirlerle oturmaktan çekinip kibirlenenlere İblis'in kıssasını ve kibirin doğurduğu şeyi ve sonucunu hatırlatmasını emrediyor.

50- “Hani biz meleklerle Adem'e secde edin demiştik. Onlar da İblis hariç secde ettiler. İblis cinlerdendi”

Yani melekler türünden kendilerine cin denilen bir guruptandı.²²

“Böylece Rabbinin emrinin dışına çıktı”

Secde etmemekle O'na isyan etti.

“Siz onu ve soyunu”

Çocuklarını ki onlar şeytanlardır

“Benden başka dostlar mı ediniyorsunuz?”

Bana isyan ederek onlara mı itaat ediyorsunuz?

“Onlar sizin düşmanınız olduğu halde”

Babanız Adem'e düşman olduğu gibi

“Bu, zalimler için ne kötü bir değiştirmedir”

Rahman'a ibadet etmeyi bırakıp şeytana itaat etmek ne kötüdür.

51- “Onları şahit tutmadım”

Hazır bulundurmam. Yani İblis ve soyunu

“Göklerin ve yerin yaratılışında da, kendi nefislerinin yaratılışında da”

Allah burada kendi kudretinin kemalini ve yarattığı şey

(22) Bu zayıf bir görüşür. Çünkü cinler ateşten melekler ise nurdan yaratılmışlardır. lerde kimsenin yardımına ve yardımcılara ihtiyacı olmadığını haber veriyor.

“Ben, saptırıcıları yardımcı edinecek değilim”

Kudretimin yardımcılara ihtiyacı olmadığından yardımcıları edinmem.

52- “Ortaklarım sandığınız şeyleri çağırınız dediği gün”

Allah kıyamet günü şöyle der. Bana ortak koştuklarınızı çağırın. Sizi benim azabımdan kurtarsın.

“Onları çağırırlar. Fakat ortak koştukları onlara cevap veremezler. Aralarında bir mani vardır”

Müşriklerle mü'minler arasında bir engel vardır.

53- “Günahkarlar, ateşi görürler”

Müşrikler

“İçine kendilerinin de düşeceklerini anlamışlardır”

Oraya girecekleri kesinleşmiştir.

“Ondan bir çıkış yolu bulamazlar”

Ateş her yandan onları kuşattığı için bir kaçış yolu bulamazlar.

54- “İnsan”

Kafirler

“Çok tartışmacıdır”

Bu kişinin Ubeyy b. Halef olduğu söylenir. Bir başka rivayette ise Nadr b. Haris olduğu söylenir.²³

55- “İnsanları iman etmekten alıkoyan” Mekke ehlini iman etmekten engelleyen

“Hidayet kendilerine geldiğinde”

Muhammed (a.s.) ve Kur'an onlara geldiğinde

“Başlarına öncekilerin sünneti gelmeden”

Azap gelmedikçe inanmazlar. Allah onlara azabı takdir etmedikçe inanmazlar. Onları imandan alıkoyan budur.

“Veya azabın onları karşılamasını bekliyorlar”

(23) Gururu't-Tibyan s. 216

Bizzat gözleri ile görmeyi bekliyorlar. Yani Bedir günü öldürülmeyi bekliyorlar.

56- “İnkarcılar batıl şeylerle mücadele ediyorlar”

Kur'an hakkında tartışan ve onunla alay edenler kastediliyor.²⁴

“Geçersiz kılmak içindir.”

Tartışmadaki amaçları

“Hakkı”

Kur'an'ı

“Ayetlerimi”

Kur'an'ı

“Ve uyarıldıkları şeyi alay konusu edindiler”

Ateşten azabı

57- “Kendisine Rabbinin ayetleri hatırlatılıp sonra da ondan yüzçevirenlerden”

Onları hafife alıp basit görenlerden

“Ve elleriyle işlediklerini unutandan daha zalim kim olabilir”

İşlediği önceki günahlarını unutandan

58- “Hayır, onlarla bir buluşma zamanı elbette olacaktır. Onun dışında bir sığınak bulamayacaklardır”

Tekrar diriliş ve hesap günü gelecektir. Ve başka bir yol da yoktur.

59- “İşte şu kentleri”

Azap ile helak ettiği kentleri kastediyor.

“Helak ettik”

Oranın halklarını

“Zulmettikleri zaman”

Allah'a ortak koşup gönderilen peygamberleri yalanlayınca

“Ve helakları için bir zaman belirledik”

Helak edilecekleri bir vakit tayin ettik.

(24) Hicr suresini tefsir ederken bu kimselerin adları geçti.

60- “Hani Musa demişti”

O'nun kıssasında bulunan ibretlerden dolayı hatırla.

“Genç yardımcısına”

Yuşa b. Nun'a

“İki denizin birleştiği yere ulaşınca kadar gideceğim”

Rum ve Fars denizlerinin birleştiği yere kadar yürüyeceğim.

“Veya uzun süre gideceğim”

Uzun bir müddet geçip gideceğim.” Bir adam Musa'ya (a.s.) gelip ona:

“Senden daha bilgili birini biliyor musun?” diye sormuştu.”²⁵ Musa (a.s.):

“Hayır” dedi. Allah Teala hemen ona vahyederek;

“Aksine vardır. Hızır kulumuz senden daha bilgilidir.” dedi. Bunun üzerine Musa (a.s.) onunla karşılaşma yolunu sordu. Allah Teala balığı ona bir ayet kıldı. Ve O'na:

“Eğer balığı kaybedersen geri dön. O zaman onunla karşılaşırsın” denildi. Bunun üzerine Musa (a.s.) ve genç yardımcısı yola çıktılar. İki denizin birleştiği yerde ki kayanın yanına geldiklerinde Musa (a.s.) genç yardımcısına:

“Sana dönünceye kadar burada bekle” dedi. Musa (a.s.) ihtiyacını gidermek için ayrılınca balık denize düşünceye kadar gitti. Genç kendi kendine,

“Allah'ın nebisi gelince durumu ona anlatırım” dedi. Ancak şeytan ona unutturdu.

61- “İkisinin birleştiği yere ulaştıklarında balıklarını unuttular”

Yani birisi

(25) Hızır (a.s.) hadisi olarak bilinen bu hadisi Buhari tefsir bölümünde: 8/409; Müslim Fedail bölümünde h. no: 2380; Tirmizi tefsir bölümünde h. no: 3148; Nesai tefsir bölümünde: 2/8; Ebu Davut 4705 no ile rivayet eder.

“genç”

Unuttu. Ki o genç, Yuşa b. Nun'dur.

“Denizde yolunu tutup gitti”

Balık denizde yolunu bulup gitti.

62- “Orayı geçince”

Balığın gittiği yeri geçince

“Gence, yemeğimizi getir dedi”

Öğlen yiyeceğimiz yemeğimizi getir dedi.

“Biz bu yolculuğumuzda gerçekten yorulduk”

Meşakkat ve zorluk gördük. Bütün yolculuğu boyunca aradığı bu yeri geçinceye kadar her hangi bir yorgunluk görmedi. Bunun üzerine genç şöyle dedi.

63- “Gördün mü? Hani biz bir kayanın yanına sığındığımızda”

Konakladığımızda

“İşte orada balığı unuttum”

Balığın hikayesini sana anlatmayı unuttum. Sonra da şeytanın kendisine bunu unutturduğunu zikrederek özrünü beyan etti. Çünkü eğer bu durumu Musa (a.s.)'a anlatsaydı bu yeri geçmez ve ona bu yorgunluk dokunmazdı. Sonra da balığın hikayesini anlatır.

“Ve o şaşılacak bir şekilde denizde yolunu tuttu”

Çok garip bir şekilde. Bu konudaki şaşkınlığını Musa(a.s.)'a bildiriyor. Musa(a.s.) da şöyle dedi.

64- “Bizim aradığımız da bu idi”

Aradığımız ve istediğimiz alamet buydu dedi.

“Böylece ikisi de geldikleri iz üzere geri döndüler”

Geldikleri gibi geri döndüler. Balığın kaybolduğu kayanın yanına gelinceye kadar yürüdüler.

65- “Orada kullarımızdan birini buldular”

Yani Hızır (a.s.)'ı gördüler.

“O'na katımızdan bir rahmet ve ilim verdik”

Peygamberlik ve gayb ilminden bir ilim verdik.

66- “Doğru yol olarak sana öğretilenden”

Doğru yolu gösteren bir ilim. Yani sana öğretilen doğru yolu gösteren ilimden bana da öğretmen için sana tabi olayım mı?

67- “Dedi ki; Benimle birlikte sabretmeye gücün yetmez”

Yaptıklarına sabredemezsin. Çünkü bana Rabbimin gayb ilminden öğretilmiştir. Sonra da sabrı terk etme illetini ona bildirdi. Ve şöyle dedi.

68- “Bilgin olmayan şeye nasıl sabredebilirsin”

Zahiri kınanan bilmediğin bir işe sabredebilirmisin?

69- “Dedi ki”

Musa (a.s.) Hızır'a (a.s.)

“İnşallah beni sabredenlerden bulacaksın”

Bana anlatıncaya kadar ben sana hiç bir şeyden sormayacağım.

“Ve sana hiç bir işte isyan etmiyeceğim”

Sana hiç bir şeyden muhalefet etmiyeceğim.

70- “Dedi ki”

Hızır (a.s.) Musa'ya

“Eğer bana tabi olursan”

Bana arkadaşlık edersen

“Bana hiç bir şeyden sorma”

Yapacağım hiç bir şeyden

“Ben sana onu anlatmadıkça”

Ben sana onu izah etmedikçe

71- “Ve yola çıktılar”

Yürüyerek başladılar.

“Gemiye binince”

Denize

“Onu yardı”

Hızır (a.s.) gemiyi deldi. Ve su tarafından iki levhayı soktu.

“Dedi ki”

Musa (a.s.) bu fiili kınayarak

“Gemidekileri batırmak için mi bunu deldin? Elbette tuhaf ve tehlikeli bir iş yaptın”

Kötülenen büyük bir iş yaptın.

72- “Dedi ki”

Hızır (a.s.)

“Ben sana benimle sabredemezsin demedim mi?”

Musa (a.s.) şöyle dedi.

73- “Unuttuğum bir şeyden dolayı beni sorgulama”

Bana yaptığın vasiyete uymayı terk ettiğimden

“İşimde bana zorluk çıkarma”

Seninle olan arkadaşlığında bana güçlük çıkarma ve beni sıkma

74- “Ve yollarına devam ettiler. Taki bir çocukla karşılaştınca onu öldürdü”

Ona vurup öldürdü.²⁶

“Temiz bir nefis”²⁷

Daha mükellef sınırına ulaşmayan temiz bir nefis.

“Bir can karşılığı olmadan”

Kıyas olmadan

76- “Eğer sana sorarsam”

Kınayıcı ve kötüleyici bir sual

“Ondan sonra bir şeyden”

Öldürülen nefisten sonra

“Benimle arkadaşlık yapma. Çünkü benim katımda mazur olursun”

Benimle senin aranda olan şeylerden dolayı seni mazur görürüm. Çünkü sen benim seninle sabredemeyeceğimi ba

(26) Bu asıl nüshadan ziyade olup diğer el yazma nüshalarda bulunmamaktadır.

(27) Ayette geçen “Zekiyyeten” kelimesini Nafi, İbni Kesir, Ebu Amr, Ebu Cafer, Rüveys Yakup’tan “Zakiyyeten” olarak okur. Diğerleri ise “Zekiyyeten” olarak okur. El-İthaf s. 293 na haber vermiştin.

77- “Yine yollarına devam ettiler. Taki bir kent halkına vardılar.”

Antakya

“Onlardan yemek istediler”

Onlardan yiyecek şeyler istediler

“Fakat onlar onları konuklamaktan kaçındılar”

Onlara yiyecek bir şey vermediler.

“Yıkılmak üzere olan bir duvar gördüler”

Eğiminden dolayı düşmeye yaklaşmış bir duvar

“Onu doğrulttular”

Düzeltiltiler. Musa (a.s.) şöyle dedi.

“Dileseydin alırdın”

Duvarı yapmana karşılık

“Bir ücret alırdın”

Onlar bize yemek vermekten kaçındılar sen de bu işine karşılık onlardan ücret alabilirdin.

78- “Dedi ki”

Hızır (a.s.)

“Bu”

Vakit

“Benimle senin aranda bir ayrılımdır”

Bundan sonra seninle arkadaşlık yapamam. Ve beni kınayıp sabredemediğin şeylerin izahını sana haber vereceğim.

79- “Gemi denizde çalışan fakir kimselerin idi. Onu ayıplamak istedim”

Gemiye kusurlu yapmak istedim.

“Çünkü gerilerinde”

Önlerinde

“Bir Kral vardı. Her gemiyi”

Sağlam olanı

“Gasp ediyordu”

80- “Çocuk ise anne babası mü'min idiler ve biz korktuk”

Hoşlanmadık ve kerih gördük.

“Onlara zorluk çıkaracak”

Onları sorumluluk altına koyacak ve üzecek.

“Azgınlık ve inkar zorunu kullanmasından endişe ettik”

Anne babasının çocuklarına olan sevgisi onları ona tabi olmaya götürebilir onun dinine girebilirler endişesiyle onu öldürdük. Çünkü çocuk kafir idi.²⁸

81- “Biz istedik ki Rabbleri temizlik bakımından ondan daha hayırlı birisini”

Salahiyet ve iyilik bakımından

“Ve merhamete daha yakın birini vermesini”

Anne babasına daha iyi davranan akraba ilişkisine önem veren birisi ile değiştirmek istedik.

82- “Duvar ise şehirdeki iki yetim çocuğundu”

Bu şehirde yaşayan iki yetim çocuk

“O duvarın altında onlara ait bir hazine vardı”

Altın ve gümüşten bir hazine vardı. Eğer duvar yıkılsaydı diğerleri hazineyi bulur alırlardı.

“Ancak Rabbin onların buluşa ermesini istedi”

Allah o çocukların buluşa erinceye kadar bu hazineyi yerinde bırakmak istedi. Buluşa erdiklerinde onu çıkarmalarını diledi.

“Ben bunları kendimden yapmadım”

Allah’tan bana bir ilim keşfolundu. Ben de onunla amel ettim. Kendi katımdan ve görüşümle amel etmedim.

83- “ Sana soruyorlar”

Yahudiler. Çünkü onlar yeryüzünün doğusunu ve batısını dolaşan bir adamın haberini sordular.

(28) Müslim daha önce geçen ve Rasulullah’tan rivayet edilen Hızır (a.s.) Hadisinde Rasulullah’ın şöyle buyurduğunu rivayet eder:

“Hızır (a.s.)’ın öldürdüğü çocuğun tabiatı inkarcı idi. Eğer yaşasaydı anne ve babasına azgınlık ve küfür ile zorluk çıkarırdı.”

84- “Biz onu yeryüzünde güçlü kıldık”

Yeryüzünde yürümesine kolaylık sağladık. Yolları onun emrine amade kıldık.

“Ve ona her şeyden verdik”

İhtiyaç duyduğu her şey

“Bir sebep”

Dilediğine ulaştıracak ve vesile edinecek bir ilim verdik.

85- “O da bir yol tuttu”

Güneşin batışına onu ulaştıracak bir yol tuttu.

86- “Taki güneşin battığı yere ulaştı. Onu kara çamurlu bir gözede batmakta buldu”

Kara balçıklı bir gözede battığını gördü.

“Ve yine orada bir kavim buldu”

Kara balçığın yanında bir kavim buldu.

“Biz dedik ki: Ey Zulkarneyn, ya azab edersin”

Çağırdığın şeyleri kabul etmekten kaçınırlarsa ya onları öldürürsün

“Veya kendilerine güzel davranırsın”

Onları esir alır ve onlara hidayeti öğretirsin. Allah onu öldürmek ve esir etmek arasında muhayyer bıraktı.

87- “Kim zulm ederse”

Allah’a şirk koşarsa

“Biz ona azab edeceğiz”

firekten dönmezse onu öldüreceğiz.

“Sonra Rabbine dönderilir”

Öldürüldükten sonra

“O da ona görülmemiş bir şekilde azab eder”

Ateşte onu yakar.

88- “Kim de iman eder ve salih amel işlerse ona da güzel bir mükafat vardır”

Cennet vardır.

“Ve ona işimizden kolay olanı söyleyeceğiz”

Ona güzel sözler söyleyeceğiz.

89- “Sonra yine bir yol tuttu”

Onu doğruya ulaştıracak bir yol tuttu.

90- “Güneşin doğduğu yere ulaşınca güneşin bir kavim üzerine doğduğunu gördü”

Üzerlerinde elbise olmayan çıplak bir kavim

“Ondan başkasını onlara”

Güneşten başka

“Örtü kılmadık”

Elbise ve onları koruyacak bir tavan yapmadık.

91- “Böylece”

Güneşin batma yerinde olan inkarcı kabilelere

“Biz onun yanındakileri kuşattık”

Askerler ve hazırlıklarla

“Tercübelerle”

İlimle onu donattık. Çünkü biz ona bunu verdik.

92- “Sonra yine yolunu tuttu”

Onu yeryüzünün her hangi bir bölgesine ulaştıracak üçüncü bir yol tuttu.

93- “İki set arasına ulaşınca”

Aralarına Zülkarneyn (a.s.)' in set yaptığı iki dağ.

“Orada buldu”

O iki dağın yanında buldu.

“Neredeyse hiç bir söz anlamayan bir kavim”

Hiç bir söz anlamıyorlar. Ona Ye'cüc ve Me'cüc'ün yaptıkları fesadı ve kendilerine yaptıkları eziyetleri şikayet ettiler.

94- “Ye'cüc ve Me' cüc yeryüzünde fesat çıkarıyorlar”

Azgınlık ve yağmalamakla

“Biz sana bir vergi verelim mi?”

Bizimle onların arasında bir set yapman için sana bir ücret verelim mi?

95- “Dedi ki Rabbimin bana verdiği daha hayırlıdır”

Yani Rabbimin bana verdiği ve malik kıldığı şey sizin bana vereceğinizden daha üstündür.

“Bana kuvvetle yardım ediniz”

Benimle beraber bana yardımcı olarak çalışınız.

“Ta ki sizinle onlar arasında sağlam bir set yapayım”

Sizi onlardan koruyacak bir set yapayım.

96- “Bana veriniz”

Bana getiriniz.

“Demir kütlelerini”

Demir parçalarını bana getiriniz. Onlar da onu getirdiler. Zülkarneyn de onlara set yaptı.

“İki dağın arasını aynı seviyeye getirince”

Dağın her iki tarafını aynı düzeye getirince

“Dedi ki üfleyin”

Demir kütlelerini ateş ve körükle körükleyin

“Taki onu tam bir ateş yapınca”

Demiri ateş gibi yapınca

“Dedi ki bana getiriniz”

Eritilmiş bakırdan

“Onun üzerine dökeyim”

Erimiş bakırı kızdırılmış demir üzerine dökeyim ki birbirine yapışsın.

97- “Onu aşamazlar”

Yüksekliğinden dolayı oraya çıkamadılar.

“Ve onu delemediler de”

Katılığından dolayı onu altından delemediler.

98- “Dedi ki”

Zülkarneyn işini bitirce

“Bu Rabbinden bir rahmettir”

Bu binayı sağlam yapabilmemiz ve buna gücümüzün yetmesi

“Rabbimin vaadi geldiği zaman”

Ye'cüc ve Me' cüc'ün çıkma vaadi geldiğinde

“Onu yerle bir eder”

Parça parça eder

“Rabbimin vaadi”

Onların çıkışı hakkındaki sözü

“Elbette haktır”

Gerçekleşecektir.

99- “Onların bazılarını bıraktık”

İnsan ve cinlerden olan mahlukatı

“O gün”

Kıyamet günü

“Birbirlerine girerler”

Birbirlerine karışır

“Ve sur'a üfürülür”

Tekrar diriliş için üfürölünen boynuz

“Onları toplarız”

Tek bir yerde

100- “Biz gösteririz”

İzhar ederiz

“O gün kafirlere cehennemi”

Sunarız.

101- “Onlar ki gözleri beni anmaya karşı bir perde içindeydi”

Ayetlerimden ibret almıyorlar ve beni tevhid ile zikretmiyorlardı.

“Ve dinleyemiyorlardı”

Peygambere olan düşmanlıklarından dolayı onun okuduğunu dinleyemiyorlardı.

102- “İnkâr edenler beni bırakıp kullarımı dostlar edindiklerini mi sanıyorlar?”

Beni bırakıp şeytanları mı dost ediniyorlar? Onlardan fayda mı bekliyorlar? Hayır asla

“Elbette biz kafirler için cehennemi varacakları bir konak kıldık”

103- “De ki amel bakımından en çok zarar edenleri size haber vereyim mi?”

Mahlukat arasında işledikleri amellerde en çok zarar edenleri size haber vereyim mi?

104- “Onların dünyada işledikleri amelleri boşa gitmiştir. Ve onlar güzel yaptıklarını zannediyorlar”

İşledikleri amellerle kendilerinin itaatkar olduklarını zannediyorlar. Sonra da bu kimselerin kim oldukların açıklıyor.²⁹

105- “O kimseler Rabblerinin ayetlerini inkar ettiler”

Kur'an ve onun birliğine delalet eden ayetleri

“Ve onunla karşılaşmayı”

Tekrar dirilişi

“Böylece amelleri boşa gitti”

Çalışmaları sonuçsuz kaldı.

“Kıyamet günü onların hiç bir ağırlığı yoktur”

Cehennem azabıyla onları zelil kılar ve onlara hiç bir değer vermeyiz.

106- “Firdevs cennetleri”

Cennetin ortasında olan bir yerdir. Ve en yüksek derecedir.

108- “Ondan ayrılmak istemezler”

Ondan başkasına döndürölmek istemezler.

109- “De ki: deniz mürekkep olsa”

Kendisi ile yazılan şey

“Rabbimin sözleri için”

(29) Mus'ab b. Sa'd b. Ebi Vakkas şöyle dedi. Ben babama bu ayetin manasını sordum ve onlar “Haruriler fırkası mıdır?” dedim. O: “Hayır onlar yahudi ve hristiyanlardır” dedi. Çünkü yahudiler Muhammed'i yalanladılar. Hristiyanlar ise cenneti inkar ettiler. Orada yemek ve içmek yoktur dediler. Haruriler ise Allah'a söz verdikten sonra ahitlerini bozan kimselerdir.” Sa'd onları fasık olarak adlandıırıyordu. Buhari tefsir bölümü: 8/ 425; Nesai tefsir bölümü 2/26; Hakim: 2/370.

Onları yazmak için. Bu sözler onun hikmetleri ve acaiplikleridir. Kelimeler ise onları ifade edenlerdir.

“Rabbın kelimeleri bitmeden deniz biterdi. Onun benzerini getirsek te”

Denizin bir kadarını daha getirsek te

“Ondan fazla olarak”

Denize fazlalık olarak

110- “De ki: ben de sizin gibi bir beşerim”

Sizin gibi Adem'den gelen biriyim.

“Bana sizin ilahınızın tek bir ilah olduğı vahiy olunuyor. Kim Rabbine kavuşmayı umuyorsa”

Rabbinin sevabını almayı istiyorsa

“İyi ameller işlesin”

İhlasla

“Ortak koşmasın”

Riyakarlık etmesin.

“Rabbine yaptığı ibadette kimseyi”

Bu ayet amellerde riyakarlığı nehiy etmek için inmiştir.³⁰

(30) İbni Cerir, Tavus'tan rivayetle nakleder: 16/ 40 fiöyle anlatır. Bir adam gelip: “Ey Allah'ın nebisi, ben Allah yolunda cihadı seviyor ve ayrıca ben, yerimin ve makamımın görölmesini de istiyorum” dedi. Bunun üzerine bu ayet nazil oldu. Bu mürsel bir hadis olup müellif bunu Esbab'un Nuzul kitabı s. 346 da zikreder. İbni Kesir ise bunu ibni Ebu Hatem'e nisbet ederek: 3/ 96 da zikreder.

MERYEM SURESİ

Mekki surelerden olup 99 ayettir. ³¹

Bismillahirrahmanirrahim

1- “Kaf Ha Ya Ayn Sad”

Anlamı, Allah yarattığı bütün mahlukatına kafidir. Kullarına hidayet eder. Elleri onların elleri üzerindedir. Yarattıklarını en iyi bilendir. Vaadinde sadıktır. ³²

2- “Zikirdir”

Bu bir hatırlatmadır.

“Rabbinin, kulu Zekeriya'ya rahmetinin zikridir”

Sana indirdiğim bu söz, Allah Teala'nın kulu Zekeriyya kendisine dua ettiğinde duasını kabul edişinin rahmetinden olduğunu zikretmektedir.

3- “Hani Rabbine seslenmişti”

Rabbine dua etmişti.

“Gizli bir sesleniş ile”

Allah'tan başka kimsenin görmediği gizli bir şekilde dua etmişti.

4- “Dedi ki: Ey Rabbim, kemiklerim zayıfladı. Başım ağardı”

Başımdaki saçlarımın ağarması gerçekten çoğaldı.

“Sana dua etmekle ey rabbim, şakilerden olmadım”

Sana yaptığım duamla azmadım. Beni dualarımı kabul etmeğe alıştırmıştın. Böylece ben duası kabul edilenlerdendim.

(31) Za nüshasından ziyade.

(32) İbni Cerir, Said b. Cübeyr ve Dahhak b. Mezahim'den rivayetle: 16/41 ayette geçen (Kaf) harfi kafi anlamındadır der. Yine İbni Abbas'tan rivayetle: 16/42 de ayette geçen (Ha) Hidayet eden anlamında, (Ayn) Alim (Sad) Sadık anlamındadır der.

5- “Ben yakınlarımdan korkuyorum”

Akrabalarım, Amcaoğullarımdan korkuyorum.

“Arkamdan gelecek olan”

Benden sonra senin dinine güzel bir şekilde bakamayacaklarından korkuyorum.

“Benim karım da”

Geçen zaman zarfında

“Kısırdı”

Doğurmazdı.

“Bana katından bir yardımcı bağışla”

Salih bir oğul nasip et.

6- “Bana ve Yakupoğullarına varis olacak”

İlim ve peygamberlik mirası alacak

“Ey Rabbim onu razı olunanlardan eyle”

Razı olan ve olunanlardan kıl. Allah ta onun duasını kabul etti.

7- “Ey Zekeriyya, biz seni bir çocukla müjdeliyoruz”

Erkek bir çocuk ile

“Adı Yahya'dır”

Çünkü o, ilim ve itaat ile dirilecektir.

“Daha önce böyle bir isimde birini kılmadık”

O'ndan önce kimseyi bu adla adlandırmadık. Bunun üzerine Zekeriya (a.s.) Çocuğun hangi yönden olacağını öğrenmek istedi. Ve dedi ki:

“Ey Rabbim, nasıl çocuğum olabilir?”

Erkek çocuk nasıl olabilir?

8- “Ve karım da kısırdır. Benimse yaşıım epey ilerledi”

Yaşlılığın sonuna geldim. Benden umut kesildi.

9- “Dedi ki:”

Cebrail (a.s.)

“İşte öylece olur”

İş sana dendiği şekilde olur.

“Rabbin dedi ki: Bu bana çok kolaydır” =Cima edebilecek kuvvetini sana geri iade eder, Karının rahimini de çocuk için uygun hale getiririm.

“Daha önce de sen, hiç bir şey değilken seni yarattım”

Yahya'yı yaratmadan önce seni de ben yarattım.

10- “Dedi ki: Ey Rabbim bana bir alamet ver”

Karımın gebe kalacağına bana bir işaret ver.

“Allah dedi ki: Senin alametin üç tam gece insanlarla konuşmamandır”

Sağlam ve sıhhatli olduğun halde konuşamaman, Allah'ın sana çocuk bağışladığının bir alametidir.

11- “Kavminin yanına çıktı”

Çünkü onu bekliyorlardı. Onların yanına çıkınca konuşamadı.

“Onlara vahyetti”

İşaret etti.

“Sabah ve akşam onu tesbih ediniz”

Allah için namaz kılınız. Sonra da ona Yahya'yı bağışladık.

12- “Ey Yahya; kitabı al”

Tevrat'ı

“Kuvvetle”

Sana verdiğimi al. Ki seni onu koruman ve içindekilerle amel etmen için güçlü kıldım.

“Ve biz ona daha çocuk iken hikmet verdik”

Çocukluğunda ona nübüvvet verdik.

13- “Ve ona katımızdan bir rahmet, sevgi ve temizlik verdik”

14- “Cebbar”

Büyüklenen, savaşı

“İsyankar biri değildi”

Rabbine itaat etmeyenlerden değildi.

15- “O'na selam olsun”

Zikrettiğimiz bu hallerden dolayı bizden ona selam olsun. Yani Allah onu böyle kötü durumlardan kurtarmıştır.

16- “Ve zikret”

Ey Muhammet hatırla.

“Kitap'ta Meryemi de. Hani uzaklaşmıştı”

Ehlinden ayrılmıştı.

“Doğu bir tarafa”

Doğu yönünde bir tarafa. Çünkü o Hayızdan yıkanmak isteyince evin doğu tarafından bir yöne çekilmişti.

17- “Onlardan yana bir perde çekmişti”

Onunla onların görmesinden kendisini korumuştı.

“Biz de ona ruhumuzu gönderdik”

Cebrail (a.s.)'ı gönderdik.

“fieklinde”

Suretinde

“Tam bir insan”

Ademoğlu suretinde ona göründü.

18- “Dedi ki: Muhakkak ben senden Rahman olan Allah'a sığınırım”

Ey insan

“Eğer takva sahibi biri isen”

İtaatkar bir mü'min isen, senden Allah'a sığınmamdan dolayı bana bir zarar vermezsin.

19- “Dedi ki:”

Cebrail(a.s.)

“Ben senin Rabbinin bir elçisiyim. Sana tertemiz bir çocuk bağışlamak için gönderildim”

Nebi ve salih bir çocuk bağışlamak için

20- “Dedi ki: Bana bir beşer dokunmadan nasıl çocuğum olur?”

Benim kocam olmadan

“Ve ben azgın isyankar biri de değilim”

Zina da etmedim.

21- “Dedi ki: İşte öylece”

İş sana vasfedildiği gibi olacaktır.

“Rabbin dedi ki: o bana pek kolaydır”

Sana babasız bir çocuk bağışlamam bana kolaydır.

“Ve onu bir alamet kılmak için”

İnsanlara Allah’ın kudretine delalet etmesi için bir alamet kıldık.

“Ve bizden bir rahmet olması için”

Dininde ona tabi olanlara rahmet kılmak için

“Bu iş kesin karara bağlanmıştı”

Ezeli ilminde bunu karar kıldı. Bunun üzerine Cebrail (a.s.) onun elbisesinin bir tarafını kaldırdı. Ve cebine üfürdü.³³ Böylece İsa’ya (a.s.) gebe kaldı.

22- “Ona gebe kaldı ve sonra”

Gebeliği ile birlikte oradan uzaklaştı.

“Onunla ıssız ve uzak bir yere çekildi”

Beytu’l-lahm vadisinde ailesinden en uzak yere gitti. Çünkü Meryem gebe kaldığını hissedince kavminin kendisini kınamasından korktuğu için onlardan kaçtı.

23- “Doğum onu bir hurma dalına getirdi”

Doğum sancıları başlayınca bir bahçeliğe sığındı. Bir hurma dalının altında oturdu. Onun yaprakları yoktu. Ona doğru yürüdü. Ve başına gelen musibetten sıkılarak şöyle dedi.

“Keşke bundan önce ölseydim”

Bu gün ve durumdan önce

“Ve unutulup gidenlerden olsaydım”

Bilinmeyen ve anılmayan terk edilen bir şey olsaydım. Cebrail (a.s.) bunu görünce ve onun sıkıntısını işitince şöyle seslendi;

24- “Oranın altından ona seslendi. Sakın üzülme. Rabbin senin altından bir ark kılmıştır”

Akan bir nehir yaptı. Bahçeliğin altında bir nehir yatağı

(33) Bu İbni Cüreyc’in görüşüdür. Taberi 16/63’te rivayet eder. vardı. Fakat suyu kurumuştu. Allah Meryem için oradan su gönderdi.

25- “Hurma dalını salla”

Hareket ettir.

“Sana doğru”

Kendine doğru

“Üzerine taze yaş hurmalar düşer”

Hurma ağacı üzerine taze hurmalar yağdırır. Allah-u Teala bu hurma ağacı kuruduktan sonra Meryem için onu tekrar diriltmiş ve ağaç yapraklanıp ürününü vermişti.

26- “Ve ondan ye”

Yaş hurmalardan

“Ve iç”

Akan sudan

“Gözün aydın olsun”

Çocuğunla

“Eğer insanlardan birini görürsen”

Ve sana çocuğundan sual edip seni bundan dolayı kınarsa.

“Ona deki: Ebette bugün ben Rahman’a oruç adadım”

Yani susup konuşmamayı ahd ettim. Yani o karşılaştığın kimseye de ki: ben konuşmamak için kendi kendime Allah’a söz verdim. Çünkü Allahu teala onun temiz ve susuz olduğunu İsa (a.s.) tarafından ortaya çıkarmak istiyordu. Daha beşikte iken o annesinin temiz olduğunu söyledi. Bu nedenle Meryem: “Bugün hiç bir insanla konuşmayacağım” dedi.

27- “Onu taşıyarak kavmine getirdi”

Nifasından temizlendikten sonra İsa’yı kavmine getirdi.

“Ona: Ey Meryem sen şaşırtıcı bir şeyle geldin”

Kınanan büyük bir şeyle. Babasız bir çocukla geldin.

28- “Ey Harun’un kız kardeşi”

Meryem’in baba tarafından Harun olarak adlandırılan salih bir kardeşi vardı. Harun İsrailoğulları arasından örnek gösterilen salih bir adamın adıydı. Bu nedenle Meryem’e ey İffette ona benzeyen denildi.³⁴

“Baban”

İmran

“Kötü biri değildi”

Zinakar değildi.

“Annen de”

Hanna

“Azgın bir kadın değildi”

O da zinakar değildi. O halde kocasız olarak bu çocuk sana nereden geldi?

29- “Ona işaret etti”

İsa (a.s.)'la konuşmaları için ona işaret etti. Fakat onlar buna şaşırdılar ve şöyle dediler.

“Daha beşikte çocuk olan biriyle nasıl konuşalım?”

Yani henüz beşikte süt emen biri ile nasıl konuşulur?

30- “Dedi”

İsa (a.s.) o esnada

“Muhakkak ben Allah’ın kuluyum”

Kendisinin Allah'ın kulu olduğunu ikrar etti.

“Bana kitabı verdi”

Bana Tevrat'ı öğretti. Veya bana yazıyı öğretti.

31- “Ve beni peygamber yaptı. Ve mübarek biri kıldı”

Allah'a davet eden hayrı öğreten biri yaptı.

“Nerede olursam, yaşadığım sürece bana namazı”

Namaz kılmayı

“Ve zekatı vasiyyet etti”

Temizliği emretti

32- “Ve anneme iyilik etmeyi”

Ona yumuşak ve kibar davranmayı emretti.

(34) İbni Cerir Taberi 16/77'de Katade'den rivayetle nakleder.

33- “Selam üzerimedir. Doğduğum gün öleceğim gün ve diri olarak yeniden kaldırılacağım gün de”

Tüm bu durumlarda Allah'tan bana selamet vardır.

34- “İşte İsa b. Meryem budur”

Ben Allah'ın kuluyum. Bana kitabı verdi diyen kimse budur. Hristiyanların söylediği onun ilah olduğu veya Allah'ın oğlu olduğunu söyledikleri İsa bizim anlattığımız gibidir.

“Bu hak sözdür”

Yani bu söz gerçek olandır. Hak ise Allah tealadır. fiöyle de denilir. Hak sözün manası Allah'ın kelamı oluşudur.

“Ki o sözde tartışıyorlar”

Ondan şüphe ediyorlar. Yahudiler diyorlar ki: O zina eden birinin çocuğudur. O yalancı ve sihirbazdır. Hristiyanlar ise: O Allah'ın oğludur diyorlar.

35- “Allah için olacak şey değildir”

Ona yakışmaz

“Çocuk edinmek”

Kendisine çocuk edinmek ona yaraşmaz.

“O bundan münezzehdir”

O böyle şeylerden uzaktır.

“Bir şeye karar verirse”

Bir şeyin olmasını dilerse

“Ona sadece ol der. O da olur”

İsa (a.s.)'a ol dedi. O da babasız olarak oluverdi.

36- “Allah benim de sizin de Rabbinizdir”

Bu söz yukardaki **“Bana namaz kılmayı vasiyyet etti”**

Ayetine dönmektedir. Yani Allah kendisinin hem benim hem de sizin Rabbiniz olduğunu bana vasiyyet etti demektir.

“Ona ibadet ediniz. Bu”

Size zikrettiğim bu şeyler

“Dosdoğru yoldur”

37- “Guruplar ayrılığa düştüler”

Hristiyan fırkaları

“Kendi aralarında”

Nasturiyye, Yakubiyye, Milkaniyye adlı guruplara ayrıldılar.

“Büyük bir günü görmekten dolayı inkarcıların vay haline”

Kıyamet günündeki görüntülerini

38- “Neler işitecekler ve neler görecekler”

Kıyamet günü doğru yolu görecekler. İsa (a.s.)'ın Allah olmadığını ve onun oğlu veya üçün üçüncüsü olmadığını bizzat göreceklerdir. Fakat dünyadaki sapıklıklarından dolayı bu onlara hiç bir fayda vermiyecektir.

“Fakat zalimler bu gün apaçık bir sapıklıktadırlar”

İsa (a.s.)' in durumu ve onun hakkında söyledikleri sözlerden dolayı.

39- “Onları uyar”

Ey Muhammed onları korkut.

“Hasret gününden”

Kıyamet günü ölüm getirilip her iki gurup arasında boğazlanır. ³⁵

(35) Bu İbni Abbas'ın görüşüdür. İbni Cerir 16/88'de rivayet eder. Ebu Hureyre'den Rasulullah bu ayet hakkında şöyle buyurdu:

“Kıyamet günü cennet ehline seslenilir. Onlar da boyunlarını uzatarak bakarlar. Sonra: “Ey cehennem ehli” diye seslenilir. Onlar da boyunların uzatıp bakarlar. Her iki guruba “ölümü bilir misiniz?” diye sorulur. Onlar da “Evet” derler. Sonra ölüm bir koç şeklinde getirilir. Ve: “İşte bu ölümdür” denilir. Ardından yatırılıp boğazlanılır. Sonra: “Ey cennet ehli ebedi olarak yerinizde kalın artık size ölüm yoktur” denilir. Ardından “Ey cehennem ehli ebedi olarak yerinizden kalın. Artık size de ölüm yoktur” denilir.” Rasulullah sonra da: **“Karar verilen hasret gününden onları uyar.”** ayetini okudu. Buhari Tefsir bölümü: 8/428; Nesai tefsir bölümü: 2/31; Sahih senetle, İbni Cerir:16/88; Ahmet:2/261; İbni Mace h. no:4327.

“İş karara bağlanınca”

Hüküm verilip bu işlem bitince

“Onlar gaflettedirler”

Bu dünyada o günün gerçekleşeceğinden gafildirler.

“Ve onlar inanmıyorlar da”

Tasdik etmiyorlar

40- “Yeryüzüne biz varis olacağız”

Çünkü orada oturanları biz öldürüyoruz.

“Ve üzerinde bulunanlara”

Onları da biz öldürüp varis olacağız.

“Ve bize döndürülürler”

Sevap ve azab için bize gelirler.

41- “Zikret”

Kavmine hatırlat.

“kitab'ta İbrahim'i zikret. O sıddık idi”

İkna olmuş bir mü'mindi.

“Ve bir peygamber idi”

Yüksek dereceli bir nebi idi.

42- “Hani babasına: Ey babacığım neden seni işitmeyen”

Yaptığın duayı duymayan

“Ve görmeyen”

Yaptığın ibadeti

“Ve sana fayda vermeyen”

Senden def edemeyen

“Hiç bir şeyi”

Allah'ın azabından seni koruyamıyan şeylere neden ibadet ediyorsun.

44- “Ey baba şeytana ibadet etme”

Ona itaat etme.

“Çünkü şeytan Rahman'a isyan etti”

O'nun emrine itaat etmedi.

45- “Ey babacığım ben korkuyorum”

Üzerinde bulunduğun hal üzere ölürsen sana dokunmasından korkuyorum.

“Rahman'dan bir azabın sana dokunmasından böylece şeytana dost olmandan”

Ona ateşte arkadaş olamandan

46- “Dedi ki”

Babası ona cevap vererek

“Sen benim ilahlarımdan yüz mü çeviriyorsun”

Onlara ibadet etmeyi terk edip onlardan uzaklaşıyor musun?

“Eğer bundan vazgeçmezsen”

İlahlarımızı ayıplama sözlerinden dönmezsen

“Elbette seni kovacağım”

Sana kötü söz söyleyeceğim.

“Ve beni uzun süre bırakıp git”

Uzun süre benden uzaklaş.

47- “Dedi ki”

İbrahim (a.s.)

“Sana selam olsun”

Benden kurtuldun. Benden sana hiç bir kötülük dokunmaz. İşte cahile verilecek cevap budur. fiu ayetteki gibi:

“Cahiller onlara seslendiklerinde onlar size selam olusun derler”
(Furkan: 25/63)

“Senin için Rabbimden istiğfar dileyeceğim”

Bu İbrahim (a.s.) istiğfardan nehiy edilmeden öncedir. Onun davetine icabet etmesi umduğu için ona bu sözü verdi.

“Elbette o bana pek lutufkardır”

Bana iyilik ve lutufla muamele eder.

48- “Sizden ve dua ettiklerinizden ayrılıyorum”

Sizden ve taptığınız putlardan ayrılıp gidiyorum.

“Ve Rabbime dua ediyorum”

Ona ibadet ediyorum.

“Belki Rabbime dua etmekle”

Ona ibadet etmekle

“fiaki (mutsuz) biri olmam”

Sizler puta tapmakla şaki ve mutsuz olduğunuz gibi ben Rabbime yalvarmakla şaki ve mutsuz olmam. Bununla şunu kastediyor. O benim ibadetimi kabul eder ve ondan dolayı bana sevap verir.

49- “Onlardan ve Allah’tan başka taptıklarından ayrılınca”

Onları bırakıp muhacir olarak fiam'a gidince

“Ona bağışladık”

Hicretinden sonra

“İshak ve Yakub'u. Ki ikisini nebi yaptık”

50- “Ve onlara rahmetimizden bağışladık”

Yani peygamberlik ve kitap verdik.

“Ve onlara yüce bir doğruluk dili verdik”

Bütün dinlerde onlar için güzel övgüler verdik.

51- “Ve kitab’ta Musa’yı da zikret. Elbette o ihlaslı biriydi”

Allah için onun dinine ihlasla bağlanan muvahhit biriydi.

52- “Biz ona Tur dağının sağ tarafından seslendik”

Medyen şehrinden çıkıp Mısır'a giderken ağaçtan kendisine seslenildi. Ağaç dağ yönünde Musa'nın sağında idi.

“Ve onu gizlice konuşmak için yaklaştırdık”

Allahu teala onunla konuşmak için onu göğe yakın kıldı. Taki onun için levhalara yazılanların kalemin sesini işitiyordu.

53- “Ve ona rahmetimizden bağışladık”

Ona nimetimizden verdik.

“Kardeşi Harun'u peygamber olarak”

Musa (a.s.) Rabbinden kendisine bir yardımcı kılmasını şu sözlerle isteyince

“Ailemden bana yardımcı biri kıl. Kardeşim Harun'u”

(Taha:

20/29-30)

Allah ta onun isteğini kabul etti.

54- “Kitab’ta İsmail'i de zikret. Elbette o sözünde doğru biriydi”

Söz verdiğinde yerine getirir. Bir insana bir yerde bekleyeceğini söz vermiş üzerinden bir yıl geçtiği halde onu beklemişti.³⁶

“Ve o gönderilen bir nebi idi”

Cürhüm kabilesine gönderilen bir peygamberdir.

55- “Ehline”

Kavmine

“Namaz ve zekatı emrediyordu”

Onlara farz kılınan

“Ve Rabbinin yanında razı olunan biriydi”

Çünkü ona itaat ediyordu.

56- “Ve kitab’ta zikret”

Kur'an'da

“İdris’i”

Onun kıssasını

“Elbette o sadık ve nebi biriydi”

57- “Onu yüce bir mekana kaldırdık”

Dördüncü semaya yükseltildi. Cennete yükseltildiği de söylenir.

58- “İşte bu kimseler”

fimdiye kadar zikrettiğimiz bu peygamberler

(36) İbni Kesir, tefsirinde bu sözü Süfyan Sevri'ye nisbet eder. 3/ 620 Fakat bu uzak bir görüşür. Süyuti ise Durr'ul Mensur'da 5/ 916. İbni Ebu Hatem'e bu sözü nisbet eder. İbni Cerir 16/ 95 de Şehl b. Akil'den rivayetle şöyle anlatır. İsmail (a.s.) bir adama falan yerde görüşeceğine söz verdi. O geldi fakat adam bu sözünü unutmuştu. İsmail (a.s.) orada beklemeye devam etti. Orada geceledi. Ertesi gün adam gelince ona: “Dünden beri buradan ayrılmadın mı?” dedi. O: “Hayır” dedi. Adam “Ben unuttum” dedi. İsmail: “Sen gelene kadar gidecek değildim” dedi. İşte o, sözüne bu kadar sadık biri idi.

“Adem'in soyundan ve Nuh'la beraber taşıdıklarımızdandılar”

Nuh (a.s.) gemide beraberinde taşıdığı kimselerin soyundandırılar.

“Ve İbrahim'in neslindendirler”

Yani İshak, İsmail ve Yakup

“Ve İsrail'in”

Musa ve Harun'un

“Ve hidayet ettiklerimizin”

Doğru yolu gösterdiklerimizin

“Ve seçtiklerimizin”

Seçip ayırdıklarımızın

“Rahman'ın ayetleri onlara okunduğunda ağlayarak secdeye kapanırlar”

Allahu Teala bu peygamberleri kendi ayetlerini işittiklerinde Allah korkusundan ağlayıp secdeye kapandıklarını haber vermektedir.

59- “Onlardan sonra öyle nesiller geldi ki”

Kötü kimseler yani Yahudiler, Hristiyanlar ve Mecusiler

“Namazı kaybettiler”

Farz olan namazı bıraktılar.

“Ve şehvetlerine uydular”

İçki ve zina gibi lezzetlerin peşine düştüler.

“Azgınlıklarının karşılığını bulacaklardır”

Ayette geçen “/ayy” kelimesi cehennemdeki bir vadinin adı olduğu da söylenir.³⁷

60- “Ancak tevbe eden” fiirkten

“Ve iman eden” Peygamberleri tasdik eden

(37) İbni Cerir 16/100 Abdullah b. Mes'ud'tan rivayetle, Taberani de aralarında sika-güvenilir- ravilerin de bulunduğu isnadı ile rivayet eder. O raviler arasında Ebu Ubeyde b. Abdullah b. Mes'ud ta vardır. Fakat o babasından böyle bir rivayet işitmemiştir. Bak. Mecma'uz-Zevaid: 7/58

“Ve salih amel işleyen”

Farzları eda eden

“İşte bu kimseler cennete girerler ve hiç zulme uğramazlar”

İşledikleri amellerden dolayı sevaplarından hiç bir eksilme yapılmaz.

61- “Rahman'ın kullarına gaybtan vaad ettiği Adn cennetleridir”

Onlardan gayb olan şeylere onu görmeden inanırlar.

“fiüphesiz onun vaadi yerine gelecektir”

Muhakkak vaad ettiğini yerine getirir. Sen yerine getirdiğin gibi o da yerine getirir.

62- “Orada boş bir söz işitmezler”

Çirkin ve faydasız sözler

“Ancak selam derler”

Güzel söz olarak selamı işitirler. Selam ise içinde bütün hayır manalarını toplayan bir isimdir.

“Ve onlar için orada sabah akşam rızıklar vardır”

Dünyada iken sabah ve akşam yedikleri şeylerden tanıdıkları miktarınca rızıklandırılırlar.

63- “İşte miras kıldığımız cennet budur”

Onu verir ve orada konaklarız.

“Kullarımızdan takva sahibi olanları”

İtaat ve günahlardan kaçınmakla Allah'tan korunan kimseler

64- “Biz ancak Rabbimizin emri ile ineriz”

Cebrail (a.s.) günlerce Rasulullah'ın yanına gelmedi. Ona geldiğinde Rasulullah **“bizi ziyaret etseydin”** dedi. Bunun üzerine Allah ta bu ayeti indirdi.³⁸

“Biz ancak rabbimizin emri ile ineriz. Önümüzde” Ahiret işlerinden

(38) Buhari tefsir bölümü: 8/428; Nesai Tefsir bölümü: 2/34; Tirmizi tefsir bölümü h. no: 3158.

“Ve arkamızda”

Dünya işinden geçmiş olan şeyler³⁹

“Ve bunlar arasında olan her şey onundur”

Bu vakitten kıyamet kopuncaya kadar olacak olan şeyler onundur. Ayete şu şekilde mana verilmiştir.

“Önümüzde”

Bu dünyada

“Ardımızda”

Göklerde

“İkisinin arasında olan şeyler”

Hava

“Rabbin kesinlikle unutkan değildir”

Vahiy gelmediğinden beri o seni unutup terketmedi

65- “Sen onun adıyla anılan birini daha biliyormusun?”

Allah'tan başka bu adla anılan birini biliyormusun?

66- “İnsan der ki”

Ubeyy b. Halef

“Ben öldükten sonra mı gerçekten diriltileceğim?”

Bunu alay ve tekrar dirilişi inkar etme amacıyla söylemektedir. Ben öldükten sonra kabrimden çıkarılıp tekrar mı diriltileceğim? demektir.

67- “O hatırlamıyor mu?”

Düşünüp bunu tefekkür etmiyor mu?

“İnsan daha hiç bir şey değilken onu yarattığımızı”

Onu yoktan var eden onu tekrar diriltmeye gücü yetmez mi? Bunu bilmiyor mu? Sonra Allah Teala kendi adına yemin ederek onları dirilteceğini söylüyor.

68- “Rabbime yemin olsun ki onları elbette dirilteceğim”

Tekrar dirilmeyi inkar edenleri

(39) Bu asıl nüshada bulunmamaktadır. Ancak diğer el yazma nüshalarda bulunmaktadır.

“Ve şeytanları da”

Onları saptıran arkadaşlarını da

“Sonra hepsini cehennemin etrafında diz üstü çökmüş olarak hazır bulunduracağız”

Guruplar halinde⁴⁰

69- “Sonra elbette onları ayıracağız”

Onları çıkaracağız.

“Her bir guruptan”

Fırka ve ümmetten

“Rahman'a daha şiddetli azgın olanlarını”

Onlardan azgınlıkta en ileri gidenleri ortaya çıkaracağız. Çünkü azgınlıkta en ileri gidenlerle azaba başlanır. Sonra ötekilere sıra gelir.

70- “Sonra biz ona girmeye kimlerin uygun olduğunu daha iyi biliriz”

Cehenneme girmeyi kimin daha çok hak ettiğini biliriz.

71- “Sizden ona girmeyecek hiç kimse yoktur”

Cehenneme girmeyecek hiç kimse yoktur.

“Bu rabbinin üzerinde”

Oraya girmek Rabbinin üzerine

“Kesin bir karardır”

Buna kesin olarak hüküm edip karar vermiştir.

72- “Sonra kurtarıyoruz”

Ateşten

“Sakınanları”

fırkten

(40) Za nüshasının hamisinde şöyle geçer. **“Cehennemin etrafında guruplar halinde bulundururuz”** ayetindeki “Cisiyya” kelimesi “Cisiyy” kelimesinin çoğuludur. Bu ise dizi üstüne çöken demektir. Onun “cüsve” kelimesinin çoğulu olduğu sözü ise Mukatil'in görüşüdür. Bu ise gurup gurup anlamına gelir.

Kurtubi: Bu teville göre kelimenin anlamı guruplar halinde olduğunu söyler. Yani içki içenler yalnız başlarına bir gurup, zinakarlar başka bir guruptur. Kurtubi: 11/133. Fakat ben, ilk görüşün daha meşhur ve Cumhurun üzerinde bulunduğu görüştür derim.

“Ve zalimleri bırakırız”

Müşrikleri

“Orada diz üstü çökmüş olarak”

Toplu olarak

73- “Onlara apaçık ayetlerimiz okunduğunda”

Kuran ve Allah’ın orada açıkladığı şeyler

“İnkâr edenler dediler ki”

Kureyş müşrikleri

“İman edenlere iki fırkadan hangisi daha iyi makamdadır”

Bizden ve sizden olanlardan hangisinin konakladığı yer ve mekan daha hayırlıdır.

“Ve topluluk bakımından daha güzeldir”

Meclis olarak hangisi daha güzeldir. Çünkü onlar dünyada mal ve ziynet sahibiydiler. Mü'minler ise fakir kimselerdir. Onlar mü'minlere: ‘biz sizden daha büyüğüz. Ve meclisimiz sizinkinden daha üstündür. Bizimki mi yoksa sizinki mi konum olarak daha saygındır.’ derlerdi. Allah teala da şöyle buyurdu.

74- “Biz daha önce mal ve görünüş bakımından onlardan daha güzel nice kavimleri helak ettik”

Bu inkarcılardan daha çok mal sahibi ve daha güzel görünümlü kimseleri yok ettik. Sahib oldukları şeyler onlara hiç bir fayda sağlamadı.

75- “De ki: kim delalette olursa”

fiirk ve cehalette olursa

“Rahman ona süre tanıdıkça tanır”

Allahu teala ona süre tanır ve küfürüne mühlet verir. Bu manası haber olan bir emir kipidir.

“Taki kendilerine vaad edilen onlara ulaşınca ya azab”

Dünya hayatında

“Veya kıyamettir. İşte o zaman kimin daha kötü mevkide ve asker bakımından daha zayıf olduğunu bileceklerdir”

Mü'minler mi yoksa onlar mı olduğunu bileceklerdir. Bunu dünyada öldürülüp onlara karşı mü'minlere yardım edince kendilerinin daha zayıf olduğunu bilirler. Eğer ölürler ve ateşe girerlerse o zaman da makamlarının daha kötü olduğunu bileceklerdir.

76- “Allah hidayet bulanlara hidayeti daha da arttırır”

Onların yakın ve rüşlerini arttırır.

“Baki olan şeyler salih amellerdir. Ve onlar sevab olarak Rabbinin katında daha hayırlıdır”

Kafirlerin sahib olduğu mallardan daha üstündür.

“Sonuç bakımından da daha hayırlıdır”

Sonuç olarak ve ahirette

77- “Ayetlerimizi inkar edeni gördün mü?”

As b. Vail⁴¹

“Ve dedi ki elbette bana mal ve çocuk verilecektir”

Habbab ondan olan alacağını isteyince şöyle dedi.

“Sizler Cennette altın ve gümüşün olduğunu söylemiyormusunuz. Eğer bu dediğiniz gerçekten hak ise o zaman benim payım seninkinden daha fazla olur. Bu alacağını geciktir. Taki sana cennette onu ödeyeyeyim” dedi. Bunu alay için söyledi. Buna karşılık Allah ise şöyle buyurdu.

78- “O gaybı mı gördü ki?”

O gayb ilmini mi öğrendi ki kendisinin cennette olduğunu söylüyor.

“Veya Allah'ın katından bir ahit mi aldı?”

Yani o, La ilahe illallah mı dedi ki cennete girmeyi hak ettiğini sanıyor?

(41) As b. Vail'in Habbab ile olan konuşmasını Buhari tefsir bölümünde: 8/429 ve Buy'u bölümünde, Müslim sıfat'ül-münafikin bölümünde 2795 No'lu hadis ile, Nesai tefsir bölümünde: 2/37; Tirmizi tefsir bölümünde: 3162 no ile; İbni Cerir ise: 16/120'de nakleder.

79- “Hayır”

İş onların dediği gibi değildir.

“Söylediklerini yazacağız”

Karşılığını vermek için alaylı ve inkarcı sözlerini onun için saklayacağız.

“Ve onun için azabı uzattıkça uzatacağız”

Azab üzerine azabını arttıracacağız.

80- “Onun söylediklerine biz mirasçı olacağız”

Cennette altın ve gümüşün olduğunu söylediği şeyleri ondan başkasına yani müslümanlara vereceğiz.

“Ve bize yalnız olarak tek başına gelecektir”

Malından, çocuklarından ve hizmetçilerinden hali olarak bize gelecektir.

81- “Allah’tan başka ilahlar edindiler”

Mekke ehli Allah’tan başka taptıkları putlar edindiler.

“Onlara destek olmaları için”

Onları benden korumaları için kendilerine yardımcıları edindiler.

82- “Hayır”

İş onların zannettiği gibi değildir.

“Onların ibadetlerini inkar edeceklerdir”

Çünkü taptıkları şeyler cansız varlıklar olduğundan kendilerine ibadet yapıldığını bilmeyeceklerdir.

“Aksine onlara karşı duracaklardır”

Yardımcı olarak edindikleri şeyler bunu inkar edecekler ve karşılarına çıkacaklardır. Çünkü Allahu teala kıyamet günü onların ilahlarını diriltecek ve onlara akıl vererek onları konuşturacaktır. Onlar da: “Ey Rabbimiz senden başka bize tapan bu kimselere azab et.” diyecektir.

83- “Görmedin mi?”

Ey Muhammed

“Biz şeytanları kafirlerin üzerine gönderdik”

Onları saptırmaları için başlarına musallat ettik.

“Onları tahrik ettikçe ediyorlar”

Onları her zaman itaatten vazgeçirip günaha düşürüyorlar.

84- “Onlar için acele etme”

Azabın onlara gelmesinde acele etme

“Biz onlar için saydıkça sayıyoruz”

Geceleri ve gündüzleri ve nefeslerini sayıyoruz.

“Saydıkça”

Azab vakti gelinceye kadar.

85- “Muttakileri guruplar halinde Rahman’ın huzurunda topladığımız gün”

Binek üzerinde ikram ile onları götürürüz.

86- “Günahkarları da susuz olarak cehenneme süreceğiz”

87- “Hiç bir şefaate sahip olamayacaklardır”

“Ancak Rahman’ın katından bir ahit alanlar müstesna”

Tevhid inancına sahip olup La ilahe illallah derse o zaman şefaate sahip olur.⁴² O halde mana La ilahe illallah’a şahitlik edenlere şefaate edilir.

88- “Ve dediler ki Rahman çocuk edindi”

Yahudi ve Hristiyanlar böyle dediler. Ve melekler Allah’ın kızlarıdır diyenler de bu guruptandır.

89- “Siz gerçekten çirkin bir cesaretle bulundunuz”

Büyük ve tehlikeli bir söz söylediniz.

90- “Neredeyse gökler”

Yaklaştı.

“Paramparça olacaktı”

Gök o sözden dolayı nerede ise çatlayacak

“Ve yer yarılıp dağlar yıkılıp göçeceklerdi”

Dağlar dağılıp düşeceklerdi.

91- “Rahman’a çocuk iddia ettiklerinden”

Böyle olacaktı.

(42) İbni Cerir 16/128 İbni Abbas’tan Ali b. Ebu Talha yoluyla rivayet eder.

92- “Çocuk edinmek Rahman’a yakışmaz”

Çünkü çocuk ona yaraşmaz. Onunla başka biri arasında bir benzerlik olamaz.

93- “Göklerde ve yerlerde bulunan herkes kıyamet günü Allah’a kul olarak geleceklerdir”

Kıyamet günü kulluğunu ikrar ederek Allah’ın huzuruna geleceklerdir.

94- “Onları elbette hepsini kuşatmış ve onları bir bir saymıştır”

Onların hepsini bilir. Hiç kimse ona gizli kalmaz ve kimse ondan saklanamaz.

95- “Kıyamet günü hepsi ona tek tek geleceklerdir”

Malından, çocuklarından hali olarak beraberinde kimse olmadan gelecektir.

96- “İman edip salih ameller işleyenlere Rahman bir sevgi yaratacaktır”

Mü’minlerin kalplerinde ona karşı bir sevgi yaratacaktır. Bu ayetin Hz. Ali veya Abdurrahman b. Avf hakkında nazil olduğu söylenir.

97- “Biz onu kolay kıldık”

Kur'an'ı kolaylaştırdık.

“Senin diline”

Lugatına kolay yaptık.

“Ki onunla muttakileri müjdeleyesin”

Tasdik edip şirki terk edenleri

“Ve azgın kavimleri de uyarasın diye”

fiiddetli düşmanlık sahibi kimseleri korkutman için.

98- “Onlardan önce nicelerini helak ettik”

Senin kavminden önce

“Nesiller”

Topluluklar

“Onlardan hiç birini hissediyor veya onların fısıltılarını işitiyor musun?”

TAHA SURESİ

Mekki surelerden olup 135 ayettir

Bismillahirrahmanirrahim

1- “Ta, Ha”

Ey adam⁴³

2- “Bu Kur'anı güçlük çekmen için sana indirmedik”

Çok çalışıp yorulman için. Rasulullah Mekke'de iken bütün gece namaz kılar öyle ki ayakları şişerdi. Kafirler ona: “Sen dinimizi terk etmekle şaki, mutsuzlardan olursun” dediler. Bunun üzerine Allah Teala bu ayeti nazil etti.⁴⁴

3- “Ancak bir hatırlatma olması için”

İndirdiğimiz şeyler bir öğüt ve hatırlatmadır.

“Korkanlar için”

Allah'tan

4- “Yeri ve yüce gökleri yaratandan indirilmiştir”

5- “Rahman arş üzerine”

Arş yaratılmışların en büyüğü olmakla beraber⁴⁵

“İstiva etti”

Yarattıklarına yöneldi. Oraya kuruldu.

6- “Ve yerin altındakilere de sahiptir”

7- “Sözü açık söyleyen de o gizliyi bilir”

Nefsinde saklayıp gizlediğin şeyleri

“Ve daha gizlisini de bilir”

Daha olmadan kendi kendine konuşacağın şeyleri de bilir. Yani O bunları bildikten sonra açık söyleneni bilmez mi?

(43) İbni Abbas: "Taha" Nabatiyye lehçesinde "Ey adam" anlamına gelir der. Bunu İbni Cerir 16/135 te rivayet eder.

(44) Bu Mukatil'in görüşüdür.Esbab'ı Nuzul s. 351

(45) Za nüshasından ziyade

9- “Sana gelmedi mi?”

Ey Muhammed

“Musa'nın haberi”

O'nun hikaye ve haberleri sana gelmedi mi?

10- “Hani bir ateş görmüştü”

Hamile karısını alıp Mısır'a giderken yolu üzerinde

“Ehline dedi ki”

Karısına

”Burada bekleyin”

Yerinizde kalınız

“Ben bir ateş gördüm. Belki ondan size bir parça getiririm”

Kor parçası

“Veya ateşin yanında bir yol gösteren bulurum”

Bana yolumu gösteren birini bulurum. Çünkü yolunu kaybetmişti.

11- “Ona gelince”

Ateşin yanına

12- “Ey Musa diye seslenildi. Mukakkak ben senin Rabbinim. Ayakkabılarını çıkar.”

Çünkü ayakkabıları tabaklanmamış ölü bir eşeğin derisinden yapılmıştı. Bu nedenle onları çıkarmakla emredildi.

“Sen kutsal”

Temiz

“Tuva vadisindesin”

Bulunduğu vadinin adı Tuva idi.

13- “Ben seni seçtim”

Peygamberliğe seçtim

“Sana vahyedilene iyi dinle”

Benden sana gelene iyi kulak ver.

“Beni anmak için namaz kıl”

Onda beni hatırlamak ve anmak için

15- “Kıyamet saati mutlaka gelecektir. Onu gizledim”

Dehşet ve büyüklüğü için onu gizledim.

“Karşılığını görmesi için”

O günde

“Her nefis peşinde koştuğunun”

Yaptıklarının

16- “Seni alıkoymasın”

Menetmesin

“Ondan”

Kıyamete iman etmekten

“Ona inanmayan ve hevasına uyan”

fihvetine

“Yoksa mahvolursun”

Helak olursun.

17- “Bu sağ elindeki nedir? Musa: O benim asamdır. Ona dayanır”

Yürüdüğümde ve yorulduğumda ona yaslanırım.

“Koyunlarım için silkelerim”

Onunla ağaç yapraklarını düşürürüm.

“Ve başka işleri de vardır”

Bu saydıklarımın dışında diğer ihtiyaçlarımı da onunla görürüm.

21- “Onu ilk haline döndereceğiz”

Daha önce olduğu gibi asa haline çevireceğiz.

22- “Elini yan tarafına koy”

İnsanın yan tarafı koltuk altıdır. Yani elini koltuk altına koy.

“Hiç bir kötülük olmadan tekrar çıkar”

Alaca veya her hangi başka bir hastalık olmadan çıkacaktır.

“Bu da bir başka ayettir”

Asa'nın dışında bir başka mucizedir.

23- “Sana daha büyük ayetlerimizi göstermek için” Sana el mucizesinden daha büyük bir mucize vermek için

24- “Firavun’a git. Elbette o azmıştır”

Benim nimetlerimi inkar edip nankörlük etti. Bana ibadet etmekten büyüklendi.

25- “Dedi ki”

Musa(a.s.)

“Ey Rabbim göğüsümü aç”

Göğüsümü genişlet. Kalbimi iman ve peygamberlikle yumuşat.

26- “Bana işimi kolaylaştır”

Risaleti tebliğ etme emrinde bana kolaylık göster. Onu bana kolaylaştır.

27- “Ve dilimdeki düğümü çöz”

Musa (a.s.) çocukluğunda diline bir kor parçası koymuş bu nedenle dilinde hafif pelteklik vardı.

28- “Sözlerimi anlasınlar”

Söylediğim sözleri anlamaları için

29- “Ehlinden bana bir yardımcı ver”

Harun'u (a.s.) bana yardımcı olarak ver.

31- “Onunla arkamı kuvvetlendir”

Onunla sırtımı güçlendir.

32- “Onu işinde bana ortak kıl”

Bana emrettiğin peygamberliği benimle onun arasında ortak yap.

33- “Taki seni çokça tesbih edelim”

Seni çok anıp namaz kılalım.

34- “Ve seni çokça analım”

Her halukarda dille seni zikre delim.

35- “Elbette bizi görüyorsun”

Durumumuzu biliyorsun. Allah onun bu isteğini kabul etti. Ve şöyle buyurdu.

36- “Ey Musa isteğın sana verildi”

Muradına erdin. Daha sonra Allah teala ona verdiği önceki nimetlerini hatırlattı.

37- “Sana bir kez daha lufufta bulunmuştuk”

Daha önceki lufuf Şu ayette geçer.

“Hani biz annene vahiy etmiştik”

İnsana doğru olarak ilham edilen bir Şekilde ilham verilir. İŞte bu da Allah’ın Musa’nın annesine bir ilhamı idi.

39- “Onu bir tabuta koy”

Musa (a.s.)’ı bir tabuta yerleŐtir.

“Sonra da onu suya bırak”

Nil nehrine bırak.

“Su da onu sahile bıraksın”

Su onu kıyısına getirsin.

“Benim de onun da dűŐmanı olan birisi onu alsın”

Firavun

“Ona kendimden bir sevgi attım”

Öyleki seni sudan çıkarıp alan dűŐmanın seni öldürmesin. Allah onu bütün herkese sevdirmişti. Onu mü’min veya kafir kim görürse muhakkak seviyordu.

“Ve gözümün önünde yetiŐtirilmen için”

Terbiye edilip gıdalanman için sana bu Şekilde muamele ettim. Onlar sana bu sevgi ile ilgilendiler. Sonra da onu annesine geri gönderip gıdalandırdı.

40- “Hani kız kardeşin yürüyordu”

Sen suya atıldıktan sonra durumun ne olduğunu haber almak için araŐtırıyordu.

“Diyordu ki”

Onlara

“Onu koruyacak birini size göstereyim mi?”

Onu emzirecek ve bakımını yapacak birisini size söyleyeyim mi? Musa (a.s.) bir kadının emzirme isteğini red etti. Kız kardeşi de böyle söyleyince hemen evet dediler. O da onu alıp annesine getirdi. Böylece Musa (a.s.) tekrar annesine kavuŐmuş oldu.

“Annenin gözü aydın olması için tekrar seni ona gönderdik”

Seninle karŐılaŐması ve hayatta olduğunu öğrenmesi onu mutlu etti.

“Üzölmemesi için”

Seni kayb ettiğine.

“Hani sen birini öldürmüştün”

Musa’nın öldürdüğü Kıbtı adamı

“Ve seni kederden kurtarmıştık”

Sana Kısasın uygulanıp senin de öldürölmen tasandan kurtardık.

“Ve seni fitnelerle denedik”

Peygamberlik öncesi seni çok Şeylerle imtihan ettik.

“Ve Medyen ehli arasında yıllarca kaldın”

fuayb (a.s.) evinde on yıl ikamet ettin.

“Sonra bir kader üzerine buraya geldin”

Kırk yılın başında yanımıza geldin. Bu yaş peygamberlere vahiy edilen yaştır.

41- “Seni kendim için yetiŐtirdim”

Seni peygamberlikle kendime Őeğtim. Taki beni sevesin ve emir ettiklerimi yerine getiresin.

42- “Sen ve kardeşin bu ayetlerle gidiniz”

Size verdiğim mucizelerle Firavun’a gidiniz.

“Beni zikretmekte gevşeklik etmeyin”

Benim zikrimden usanmayın

43- “Firavun’a gidiniz. Elbette o azmıştır.”

Büyöklenip kibirlenmiŐtir.

44- “Ona yumuşak Çöz söyleyiniz”

İman ettiğİ takdirde ona nimetler ve sıhhatli uzun ömürler ve cennete gitmeyi ona vaad ediniz.

“Belki öğüt alır veya korkar”

Allah’a isyan etmekten çekinir. Buradaki “Lealle” edatının anlamı Musa ve Harun (a.s.)’ın durumuna döner. Yani siz kendi umudunuzla onun yanına gidiniz. Allah onun yapacaklarını bilmektedir.

45- “Dediler ki ey Rabbimiz bize taşkınlık etmesinden korkuyoruz”

Öldürmek veya cezalandırmakta acele etmesinden korkuyoruz”⁴⁶

“Veya azgınlıŐmasından”

Kibirlenip isyan etmesinden çekiniyoruz.

46- “Dedi ki: Korkmayınız ben sizinle beraberim”

Yardım ve desteğimle

“İşitiyorum”

Onun söylediklerini

“ve görüyorum”

Onun yaptıklarını

47- “İsrailoğullarını bizimle birlikte gönder”

Onları serbest bırak ve zelil kılma.

“Onlara azab etme”

Çalışmalarda onları yorma.

“Rabbinden sana bir ayetle geldik”

Beyaz el ve asa⁴⁷ mucizesiyle geldik.

“Hidayete tabi olanlara selam olsun”

Müslüman olan kurtulur.

48- “Elbette bize yalanlayan kimselere azabın olduğu vahiy ediliyor”

Allah’ın gönderdiği peygamberleri yalanlayanlar

“Ve yüz çevirenlere”

İmandan yüz çevirenler.

50- “Rabbimiz her şeye yaratılışını verdi”

Yarattığı her şeyi en güzel şekilde ve ondan faydalanılabilecek şekilde yarattı. Onu kendisinden istenildiği muhkem ve sağlam şekilde yarattı.

(46) Asıl nüshada bulunmamaktadır.

(47) Za nüshasından ziyade

“Sonra doğru yolunu gösterdi”

Ona yaşantısını gösterdi. Ardından Firavun Musa'ya geçmiş ümmetlerin amellerinden sordu.

51- “İlk nesillerin durumu nedir?”

Geçmiş kavimlerin durumları nedir? Musa (a.s.) da ona: “Onların amelleri Allah’ın katında saklıdır. O amellere göre karşılığını bulacaklardır.” dedi.

52- “Onların ilmi Rabbinin katında bir kitaptadır”

Levh-i mahfuz’da korunmaktadır.

“Rabbim şaşmaz”

Hata etmez. Yani kendisini inkar edenden intikamını almadıkça onu bırakmaz.

“Ve o unutmaz da”

Kendisine inananların ve tevhid edenlerin sevabını vermeyi unutmaz.

53- “O ki yeryüzünü size beşik yaptı”⁴⁸

Döşek yaptı.

“Orada sizler için yollar yaptı”

Yeryüzünde size yolları kolaylaştırdı.

“Ve gökten su indirdi”

Yani yağmur yağdırdı. İşte burada Musa’nın cevabı bitmekte sonra da hitabın türü değişmektedir. Allah şöyle buyuruyor.

“Onunla çiftler çıkardık”

O yağmurla çeşitli sınıflar çıkardık.

“Çeşit çeşit bitkiler yeşerttik”

Değişik renk ve tatlarda meyveler yarattık.

54- “Yiyiniz” O meyvelerden

“hayvanlarınızı otlatın”

Oralarda. Yani yeryüzünün bitkilerinden yemeleri için onları serbest bırakın.

(48) Ayetteki “Mihaden” kelimesini Nafi, İbni Kesir, Ebu Amr, İbni Amir, Ebu Cafer ve Yakup bu şekilde okur. Diğerleri ise “Mehden” şeklinde okur. El-İthaf s. 303.

“İşte bunda”

Bu zikrettiğim şeylerde

“Akıl sahipleri için ayetler vardır”

İbretler vardır.

55- “Sizi ondan yarattık”

Babanız Adem'i

“ve tekrar ona geri vereceğiz”

Ölüm anında

“tekrar sizi bir kez daha ondan çıkaracağız”

Sizi tekrar ondan dirilteceğiz.

56- “Biz ona gösterdik”

Firavun’a

“Bütün ayetlerimizi”

Dokuz ayet ve mucizeyi

“Fakat o yalanladı”

Mucizeleri inkar etti. Ve onun sihir olduğunu zannetti.

“Ve kaçındı”

Müslüman olmaktan

57- “Dedi ki”

Musa (a.s.)’a

“Ey Musa sihirinle bizi topraklarımızdan çıkartmak için mi geldin?”

Bizi Mısır topraklarından çıkarmak amacıyla

58- “Biz de seninkine benzer bir sihirle geleceğiz”

Senin sihrine benzer bir sihirle muhalefet edeceğiz.

“Aramızda bir buluşma zamanı ve yeri tayin et”

Sana olan muhalefetimizden dolayı caymayacağımız bir zaman ve mekan belirle.

“Ne biz ne de sen belirlediğin zaman ve mekandan caymayalım”

Buradaki vaattan kasıt Toplanacakları bir yerdir.

“Uygun bir yer tayin et”

Bizimle sizin aranızda eşit olan bir yer

59- “Dedi ki, buluşma yeriniz zinet günüdür”

Onların bir bayram günü adıdır.

“İnsanlar kuşluk vakti toplansınlar”

İnsanları o günün başlangıcında toplanmasını istedi. Musa(a.s.) bununla delilinin daha da etkili olması için ve topluluklar arasında daha çok zikredilmesini kastetti.

60- “Geri döndü”

Firavun arkasını Musa’ya dönerek gitti.

“Hilelerini topladı”

Sihirbazlarını ve tuzaklarını bir araya getirdi.

“Sonra da geldi”

Buluşma yerine

61- “Musa onlara dedi ki”

Sihirbazlara

“Allah’a yalan iftira etmeyin”

Allah’a başkasını ortak koşmayın.

“Aksi halde sizi azab ile cezalandırır”

Sizi kökten yok eder.

“Ona iftira eden zarar etmiştir”

Allah’tan başka ilahların da var olduğunu iddia edenler hüsrana uğrarlar.

62- “Kendi aralarında durumlarını tartıştılar”

Sihirbazlar kendi aralarında istişare ettiler.

“Ve gizliden konuştular”

Firavun’dan gizli olarak konuştular. Ve dediler ki eğer Musa bize galip gelirse ona tabi olalım.

63- “Dediler ki bu iki sihirbaz”

Musa ve Harun (a.s.)

“Sizi topraklarınızdan çıkarmak istiyorlar”

Mısır topraklarından sizi çıkarıp kendileri oraya egemen olmak istiyorlar.

“Bunu sihirleri ile yapmak ve sizi örnek olan yolunuzdan çıkarıp gidermek istiyorlar”

Sizin seçkin topluluğunuzu yok etmek ve yüzlerinizi kendilerine döndermek istiyorlar.

64- “Bunun için tuzaklarınızı bir araya getirin”

Aranızda hiç bir ihtilaf etmeden tuzağınız üzerinde azmediniz.

“Sonra bana saf halinde geliniz”

Saflar halinde toplu olarak yanıma geliniz ki bu sizin heybetinizi daha da arttırsın.

“Elbette bu gün galip olan kurtulmuştur”

Bu gün galip olan mutluluğa ermiştir.

65- “Dediler ki ey Musa önce sen mi atacaksın?”

Elindeki asanı sen mi önce yere atacaksın?

“Veya ilk atanlar biz mi olalım?”

66- “Dedi ki önce siz atın”

Musa (a.s.) onlara önce siz atın dedi. Ve onlar da attılar.

“İpleri ve asaları ona göründü”

Musa (a.s.)'a bu ipler ve asalar göründü.

“Hareket ediyormuş gibi”

Bu ip ve asalar bir çeşit sihir ve hileyle hareket ediyor gibi göründü. Musa (a.s.) da onların kendisine doğru geldiklerini zannetti.

67- “Bundan dolayı Musa (a.s.) kendi içinde gizli bir korku duymaya başladı”

Kazanamamaktan ve onlara galip olamamaktan bu nedenle de tasdik edilmemekten korktu. Allah ta hemen şöyle buyurdu.

68- “Korkma elbette sen üstün geleceksin”

Galip olacak sensin.

69- “Sağ elinde bulunanı at. Onların yaptıklarını yutsun. Çünkü onların yaptıkları bir sihirbazın tuzağıdır. Ve sihirbaz yaptığından dolayı iflah olmaz”

Sihirbaz nerede olursa olusun asla mutlu olamaz. Bunun üzerine Musa (a.s.) elindeki asayı yere attı. Ve sihirbazların yaptığı her şeyi yutuverdi. Bunu gören sihirbazlar

70- “Secdeye kapandılar”

Allah’a secde ettiler. Ve

“dediler ki biz Harun ve Musa'nın Rabbine inandık”

71- “Dedi ki: Ben size izin vermeden ona iman mı? ettiniz”

Onu doğruladınız.

“Elbette o sizin büyüğünüzdür”

Size sihiri öğreten ustanızdır.

“Size sihri öğreten odur. Sizin ellerinizi ve ayaklarınızı çapraz olarak keseceğim”

Sağ elinizi sol ayağınızla beraber keseceğim.

“Ve sizi hurma dallarında sallandıracağım”

Hurma ağaçlarına sizi asacağım

“Ve hangimizin azab bakımından daha şiddetli ve daha sürekli olduğunu bileceksiniz”

Musa'nın Rabbi mi? Yoksa ben mi?

72- “Dediler ki biz seni tercih etmiyoruz”

Senin dinini seçmeyeceğiz.

“Bize gelen açık ayetlerden sonra”

Bize gelen yakın ve hidayetten sonra

“Ve bizi yaratana”

Seni bizi yaratana tercih etmeyecek ve seçmeyeceğiz.

“Yapabileceğini yap”

Yapabileceğin kesme ve asma işlerini yap.

“Sen ancak bu dünya hayatında hükmedebilirsin”

Senin egemenliğin ve mülkün sadece bu dünya hayatındadır.

73- “Bizler hatalarımızı bağışlaması için Rabbimize inandık”

İçinde bulunduğumuz şirkin bağışlanması için

“Ve bize zorladığın sihirden”

Çünkü firavun onları sihiri öğrenmeleri için zorlamıştı.

“Allah daha hayırlı ve daha bakidir”

Allah bize senden daha hayırlı ve senden daha ebedidir. Çünkü sen yok olacak fani olanlardan birisin.

74- “Kim suçlu olarak Rabbine gelirse”

fırk üzere ölürse

“Onun için cehennem vardır. Orada ne ölebilir ne de dirilebilir”

Orada ölmez ki rahat etsin. Nede ona fayda sağlayacak bir hayata dönebilir.

75- “Kim de mü'min olarak gelir”

İman üzere ölürse

“Ve salih ameller işlerse”

Farzları yerine getirir

“İşte yüksek dereceler bunlar içindir”

Cenneteki yüksek dereceler onlar içindir.

76- “Arınan kimselerin karşılığı Adn cennetleridir”

La ilahe illallah sözü ile şirkten temizlenenlerin mukafatı budur.

77- “Biz Musa'ya geceleyin kullarımı yürüt diye vahiy ettik”

Onları Mısır topraklarından geceleyin çıkar.

“Onlar için denizde kuru bir yol aç”

Asanla denize vurarak onlar için bir yol aç.

“Sana yetişilmekten korkma”

Firavun askerlerinin sana yetişmesinden

“ve boğulmaktan da endişe etme”

Denizde

78- “Onları takip etti”

Firavun askerleri ile onların peşinden gitti.

“Ancak denizden onları örten örttü”

Deniz onları içine alıp boğdu.

79- “Firavun kavmini saptırdı. Onları doğru yola iletmedi”

Bu ayet onun şu sözüne bir reddiyedir.

“Ben sizi ancak doğru yola iletirim”⁴⁹

Sonra Allah teala israil oğullarına verdiği nimetleri zikretmektedir.

80- “Sizi düşmanınızdan kurtardık”

Firavun ve askerlerinden

“Ve size vaad ettik”

Kitap vereceğimizi size vaad ettik.

“Tur dağının sağ tarafında”

Allahu teala Musa'nın (a.s.) bu yere gelmesini ve orada içinde helal ve haram hükümleri bulunduğu bir kitap vereceğini ona vaad etmişti. Musa(a.s.) da kavmine onları oraya götürmek için söz verdi.

“Ve biz üzerinize bildircin ve kudret helvası indirdik”

Tih çölünde onlara bu şekilde ikramda bulunduk.

81- “Size rızık olarak verdiklerimizden yiyiniz”

Size bahsettiğimiz nimetlerden yiyiniz dedik.

“Temiz olanlarından”

Helal olanından

“Ve azmayınız”

Nimetlerimi inkar edip nankörlük etmeyiniz.

“Aksi halde üzerinize iner”

Üzerinize gazabı vacip olur⁵⁰

“Gazabım kime inerse o kimse mahvolmuş olur”

Yuvarlanıp helak olur.

82- “Elbette ben tevbe eden”

fırkten

“ve iman eden”

Allah'ı tasdik eden

“Ve salih amel işleyen”

Allah'ın emir ve yasaklarına itaat eden.

(49) /afir: 40/29

(50) Za ve Zı nüshasından fazla.

“Sonra da bu yol üzere devam eden kimsenin günahlarını bağışlarım”

Ölünceye kadar bu yol üzere hayat süren.

83- “Seni kavminden acele olarak ayrılmaya iten neydi?”

Musa'nın (a.s.) seçtiği yetmiş kişi idi. Çünkü Musa (a.s.) Allah'ın vaad ettiği yere olan özleminden dolayı onların kendilerine tabi olmasını emretmiş ve alıp vaad edilen yere getirmişti.

84- “Dedi ki bunlar benim arkamdan gelenlerdir”

Benden sonra gelecek olanlar bunlardır.

“Sana getirmekte acele ettim”

Onlardan önce olmakla beraber onları da yanında getidim ki

“razı olasın”

Bana olan rızan daha da artsın.

85- “Dedi ki biz senin kavmini denemek için fitneden geçirdik”

Onları fitneye düşürdük ve denedik.

“senden sonra”

Aralarından çıktıktan sonra

“Samiri onları saptırdı”

Onları buzağıya tapmaya davet etmekle

86- “Musa üzgün ve kızgın olarak kavmine döndü”

fiiddetli bir hüznle onlara döndü.

“Dedi ki ey kavmim Rabbim size güzel bir vaadde bulunmadı mı?”

Size Tevrat kitabını doğrulukla⁵¹ bu yerde vereceğini vaad etmedi mi?

“Yoksa süre size uzun mu geldi”

Sizden ayrılma müddetimin uzun mu geldi?

“Veya Rabbinizden üzerinize bir gazabın inmesini mi istediniz”

(51) Za nüshasından fazla.

Üzerinize azabın vacip olmasını mı istediniz?

“ki bunun için bana verdiğiniz sözden caydınız?”

Size dönüşümü beklemeden buzağıya tapmakta acele ettiniz.

87- “Dediler ki biz sana verdiğimiz sözden kendiliğimizden caymadık”

Biz kendi seçimimizle⁵² böyle yapmadık biz işimizden hiç bir şeye malik değiliz. Fakat Samiri bizi saptırdı.

“Fakat biz kavmin süs ağırlıklarını taşıdık”

Firavun ailesinin zinet eşyasını taşıdık.

“Böylece onu attık”

Samiri’nin emri ile onları ateşe attık. Çünkü o: “Onları toplayın ve onları ateşe atın ki Musa dönsün ve onun hakkındaki görüşünü söylesin.” dedi.

“İşte böylece Samiri de attı”

Beraberinde bulunan zinet eşyasını ateşe attı. Sonra da onlara bir buzağı yaptı.

88- “Onlara ceset şeklinde böğüren bir buzağı çıkardı”

Ses veren bir buzağı yaptı ve ona secde ettiler. Böylece onunla imtihan edildiler. Ve dediler ki

“İşte sizin ve Musa’nın ilahı budur. Fakat o unuttu”

Musa onu burada bırakıp ilahını aramak için yola çıktı dediler. Allah ta onların bu sözlerine karşılık şöyle buyurdu.

89- “Onlar görmüyorlar mı ki taptıkları kendilerine bir cevap veremiyor?”

Buzağının onlarla konuşmayıp onlara cevap vermediğini

“ve onlara hiç bir zarar ve fayda vermeye malik olmadığını görmüyorlar mı?”

90- “Daha önce Harun onları demişti ki:”

Musa (a.s.) dönmeden önce

(52) Za nüshasından fazla.

“Ey kavmim siz bununla fitneye düşürüldünüz”

Buzağı ile imtihan edildiniz.

“Sizin Rabbiniz Rahman’dır”

Buzağı değildir

“Bana tabi olunuz”

Benim dinime uyunuz.

“Emrime itaat ediniz”

91- “Dediler ki biz ona ibadet etmeye devam edeceğiz”

Buzağıya tapmaya devam edeceğiz.

“Musa bize dönünceye kadar”

Ne zaman ki Musa onların yanına geri geldi

92- “Dedi ki ey Harun onların saptığını gördüğün halde neden onlara engel olmadın”

Buzağıya tapmakla yollarını şaşırdıklarında

“Benim peşime neden düşmedin”

Neden ardıma düşüp bana yetişmedin ve bana haber vermedin

“Emrime isyan mı ettin?”

Onlar Allah’tan başkasına taptıkları halde onlar arasında ikamet etmeye devam ettin. Sonra sağ eliyle saçını, sol eliyle de sakalını tutarak kızgınlıkla ve onu kınamakla onu çekti. Harun ise şöyle dedi.

94- “Ey annemin oğlu saçımı ve başımı tutup çekme çünkü ben senin “İsrailoğullarının arasını ayırdın onları fitneye düşürdün”

Onlardan ayrılıp senin peşine düştüğümde onların iki gurupa ayrılıp birbiriyle savaşmalarından korktum. O zaman bana onların arasına fitne soktun demenden korktum” dedi.

“Ve benim sözümü gözetmedin”

Benden sonra onların başına güzel bir şekilde davranman için sana yaptığım vasiyete uymadın. Sonra da Musa (a.s.) Samiri'ye yönelerek şöyle dedi.

95- “Senin amacın nedir? Ey Samiri!”

Bu yaptığından neyi amaçlıyorsun. Hikayen nedir? dedi.

96- “Dedi ki onların görmediklerini ben gördüm”

İsrailoğullarının bilmediklerini bildim dedi. Musa:

“Nedir o?” dedi. Samiri:

“Ben Cebrail'i hayat atının üzerinde gördüm. Kalbime onun izinden bir avuç almak düştü. Ben hangi şeye elimi atarsam onun bir ruhu, eti ve kanı olur.⁵³ Senin kavmin senden kendilerine bir ilah yapmanı istediklerini görünce nefsim onlara bir ilah yapma düşüncesi geldi. İşte nefsim bana böyle süsledi” dedi. İşte “elçinin izinden bir avuç aldım ve onu buzağıya attım. İşte nefsim bana böyle gösterdi.” demesinin manası budur.

97- “Dedi ki” Musa (a.s.) ona şöyle dedi. “O halde git hayatta kaldığın sürece hak ettiğin ceza bana dokunulmasın demendir”

Yani kimseye karışmayasın kimse de sana karışmasın. Sonra da Musa (a.s.) israil oğullarına ona karışmamaları için emretti. Böylece Samiri yapayalnız kaldı. Öyleki birsi ona dokunursa veya o birisine dokunursa her ikisini de humma tutardı.

“Senin için bir vakit vardır”

Cezalandırılman için bir buluşma vakti vardı.

“Ve ondan asla cayılmayacaktır”

Allah o sözünden vazgeçmeyecektir.

“Ve ilahına bak”

Taptığın buzağıya bak.

“Ki sen hala ona ibadet etmeksın”

Ona ibadet etmeye devam etmekte ve vazgeçmemektesin.

“Elbette onu yakacağız”

Ateşle

“Sonra da onu ufalayıp”

(53) Bu İbni Abbas'ın görüşüdür. İbni Cerir 16/205.

Denize atacağız.

98- “Ancak sizin ilahınız Allah'tır. O'ndan başka hiç bir ilah yoktur”

Buzağı da ilah değildir.

“Onun ilmi herşeyi kuşatmıştır”

Herşeyin ilmini bilmektedir.

99- “Böylece”

Sana bu hikayeyi anlattığımız gibi

“Daha önce geçenlerin haberlerini de sana anlatıyoruz. Sana katımızdan bir zikir verdik”

Kur'an indirdik

100- “Kim ondan yüz çevirirse”

Kim ona inanmazsa

“Kıyamet günü günah yükü yüklenecektir”

Küfür ağırlığını yükleyerek gelecektir.

101- “Orada ebedi olarak kalırlar”

Allah onların hiç bir günahını bağışlamaz ve hiç bir hatalarını örtmez.

“Kıyamet günü onlar için ne kötü bir yüküdür o”

Kuran'ı inkar etmekle ve işledikleri günahları kendilerine yüklemekle ne kötü ettiler.

102- “O gün ki Sur'a üfürülür ve suçluları toplarız”

Allah'tan başka ilah edinenleri

“O gün onları kaskatı ve kör olarak”

Gözleri mavi, yüzleri siyah olarak toplarız.

103- “Kendi aralarında gizlice fısıldaşırlar. Ve sizler sadece on gün kaldınız derler”

Yani kabirlerinizde sadece on gece kaldınız derler. Bununla iki nefha arasındaki süreyi kast ederler. O süre kırk yıldır. Bu sürede kafirlerden azab kaldırılır. İşte onlar kıyametin dehşetini görünce bu müddeti kısa görürler. Allah şöyle buyuruyor.

104- “Biz onların ne konuştuklarını daha iyi biliriz. Onların en üst olanları”

Söz olarak en doğru ve en adil olanları

“siz sadece bir gün kaldınız der”

105- “Sana dağlardan soruyorlar”

Kıyamet günü dağların nasıl olacağını Rasulullah'a sordular.

“Deki Rabbim onları darmadağın edip savuracak”

Yani Rabbim onları dağınık toz parçaları haline getirecek öyleki yerle bir olurlar.

106- “Öylece yerlerini bomboş ve çırpıplak bırakacaktır”

Yerlerini dümdüz edip boş bırakacaklar.

107- “Onda hiç bir eğrilik ve tümsek göremezsin”

Enginlik ve yükseklik bulamazsın.

108- “O gün davetçiye uyarlar”

Onları kıyamet sahnesine davet eden münadiye uyarlar. Ona uymamaya güçleri yetmez.

“Rahman’ın huzurunda sesler kısılır. Fısıltıdan başka bir şey işitmezsin”

Mahşer alanına gelen ayak seslerinden başka fısıltı duyulmaz.

109- “O gün”

Kıyamet günü

“Rahman’ın kendisine izin verdiği kimseden başkasının şefaati fayda etmez”

Kendilerine şfaat edilecek kimseler, Allah'ın sözlerinden razı olduğu müslümanlardır. Çünkü onlar La ilahe illallah dediler. İşte **“Sözlerinden razı olduğu kimseler”** in anlamı budur.

110- “Önlerinde olanı bilir”

Ahiretteki durumlarını bilir.

“Ve arkalarında olanı da”

Dünya işlerini de bilir. Veya ayetin anlamı: Allah onların dünyada işledikleri iyi ve kötü herşeyi bilmektedir.

”Onlar ise bunu kavrayamıyorlar” Bunu bilmiyorlar.

111- “Yüzler, diri ve kaim olanın önünde ona boyun eğmiştir”

İtaat edip zelil olmuştur.

“Zulüm yüklenen zarar edip perişan olmuştur”

Allah'a şirk koşan hüsrana uğramıştır.

112- “Kim salih ameller işlerse”

Allah'a itaat ederse

“Ve o kişi bunu inanarak yaparsa”

Muhammed'in getirdiklerinin doğruluğuna inanıp tasdik ederse

“İşte o kimse hiç bir zulüm ve haksızlıktan korkmasın”

Kötülüklerinin artırılmasından veya iyiliklerinin azaltılmasından korkmasın.

113- “Böylece, O'nu Arapça bir Kur'an olarak indirdik. Ve onda tehditleri açıkladık. Belki korunurlar veya onlara”

Kur'an onlara

“Bir hatırlatma yapar”

Onlara bir öğüt verir.

114- “Kur'an'ı okumada acele etme”

Cebrail (a.s.) vahyi getirdiği zaman Rasulullah unutma korkusu ile onunla birlikte okurdu. Bunun üzerine Allah Teala bu ayeti inzal etti.

“Sana vahyi tamamlanmadan önce”

Cebrail'in okuması bitmeden sen okumaya çalışma.

“Ve de ki: Ey Rabbim ilmimi arttır”

Kur'an ile ilmimi arttır. Kur'an'dan ona bir şey nazil oldukça Rasulullah'ın ilmi artıyordu.

115- “Andolsun ki biz Adem'e ahdettik”

Ona emretmiş ve tavsiye etmiştik.

“Daha önce”

Emrimi terk eden ve seni yalanlayarak bana verdikleri sözlerini bozan şu kimseler

“Ve unuttu”

Emredildiği şeyi bıraktı.

“Ve onda bir azim bulmadık”

Emredildiği şeyleri koruma azmi görmedik.

119- “Ve kuşluk güneşi sana zarar vermeyecek”

Güneşin sıcaklığı sana eziyet etmeyecek.

120- “Ebedilik ağacı”

Ondan yiyen artık bir daha ölmez.

121- “Ve şaşırıp kaldı”

Hata etti. Yasaklanan ağaçtan yediğinden dolayı muradına eremedi.

122- “Sonra Rabbi onu seçti. Ve tevbesini kabul etti”

Rahmet ve mağfiretle ona tekrar döndü.

“Ve onu doğru yola iletti”

Tevbe yoluna onu iletti.

124- “Kim beni anmaktan yüz çevirirse”

Öğütten yani Kur'an'dan yüz çevirirse

“Onun için dar bir geçim vardır”

Sıkıntılı bir yaşantı vardır. Yani cehennem veya kabir azabı vardır.

“Kıyamet günü onu kör olarak diriltiriz”

Gözleri ama olarak

125- “Der ki”

Ey Rabbim niçin beni kör olarak dirilttin. Halbuki ben gören biriydim.

126- “Der ki işte böylece sana ayetlerimiz geldiğinde”

Sana ayetlerimiz geldiğinde

“Onları unuttun”

Onları terk edip inanmadın.

“İşte bu gün aynı şekilde sen de unutulursun”

Cehennemde terkedilir bırakılırsın.

127- “Aynı şekilde”

Kur'an'dan yüz çevirenleri cezalandırdığımız gibi

“israf edeni de cezalandırırız”

firk koşanı

“Ahiretin azabı ise daha şiddetlidir”

Dünyada ve kabirdeki azabtan daha şiddetlidir.

“Ve daha sürekli”

Daha devamlıdır.

128- “Onlara hala yola getirmedi mi?”

Onlara doğru yolu gösterecek ve hidayet olunacakları deliller onlara yol göstermedi mi?

“Onlardan önce yeryüzünde yürüyen nice kavimleri helak ettik”

Bu kimseler kendilerinden önce yaşamış olan peygamberleri yalanladıklarından dolayı helak edilmiş kimselerin meskenlerinin bulunduğu yerlere yolculuk ettiklerinde onlardan ibret ve dersler almıyorlar mı?

“Bunlarda ayetler”

İbretler vardır.

“Akıl sahipleri için”

129- “Eğer Rabbin tarafından söylenmiş bir söz olmasaydı”

Azabın onlar hakkında geciktirilmesi sözü

“Onlara gerekli olurdu”

Dünyada da onlara azab edilmesi gerekirdi.

“Ve belirli bir süre”

Kıyamet

130- “Rabbini hamd ile tesbih et”

Rabbin için namaz kıl.

“Güneş doğmadan önce”

Sabah namazı

“Ve batmadan önce”

İkindi namazı

“Ve gecenin bir kısmında onu tesbih et”

Akşam ve yatsı namazlarını kıl.

“Ve günün bir kısmında”

Günün ikinci yarısının başlangıcında öğlen namazı kıl.

“Belki razı olasın”

Ahiretteki sevabından hoşnut olman için bunları yap.

131- “Gözlerini dikme”

Hicr süresinde bu ayet tefsir edildi.

“Dünya hayatının süsüne”

Onun ziyneti ve parlaklığına göz koyma

“Onunla demek için”

Bunu onlar için bir fitne ve imtihan aracı kılmak için

“Rabbinin rızıkı”

Ahirette sana vereceği sevap

“Daha hayırlı ve bakidir”

Daha çok ve süreklidir.

132- “Ailene namazı emret”

Kureyşli akrabalarına veya ehli beytine -ev halkına-

“Senden bir rızık istemiyoruz”

Ne senin kendi nefsine ne de mahlukatımızdan birine

“Biz seni rızıklandırıyoruz. Sonuç takva sahiplerininindir”

Takva ehli kimselerindir. Yani senin ve seni tasdik edenlerindir. Rasulullah bir yahudiden borç istemiş ve yahudi rehin almadan ona bir şey vermeyeceğini söylemişti. Rasulullah buna çok üzülünce Allah bu ayeti nazil etti.⁵⁴

(54) Rasulullah'ın mevlası Ebu Rafi anlatıyor. Rasulullah borç istemek için beni bir yahudiye gönderdi. Yahudi bir rehin olmadan borç vermek istemedi. Rasulullah buna çok üzülünce Allah bu ayeti nazil etti. İbni Cerir:16/235, Esbab'u Nuzul s. 352 ve İbni Ebi fieybe rivayet eder. Ravilerinden Musa b. Ubeyde er-Rabzi vardır. Bu kimsenin hadisi ise münkerdir. Ahmet b. Hanbel ondan rivayet etmenin caiz olmadığını söyler. Bak. Lubab: 1/458; Tehzib et Tehzib: 10/356; El-Metalib'ul-Aliye: 3/352

133- “Ve dediler ki”

Müşrikler

“Bize getirmeli değilmiydi”

Muhammed (a.s.) bize

“Rabbinden bir ayet”

Önerdikleri mucize çeşitlerinden birini

“onlara bir beyyine gelmedi mi?”

Bir açıklama ve delil

“Önceki kitaplarda bulunanlardan”

Yani Tevrat, İncil ve Zebur'da bulunan şeyler Kur'an'da da bulunmakta ve açıklanmaktadır.

134- “Onları daha önceden bir azab ile helak etseydik”

Kur'an inmeden önce

“Zelil kılınmadan”

Azab ile

“Ve rezil olmadan”

Cehennemde

135- “Deki”

Ey Muhammed onlara

“Herkes gözetlemektedir”

Zamanın dönmesini beklemektedir. Zafer kimin olacak bunu bekliyorlar.

“Siz de gözetleyin. Dosdoğru yol sahipleri kimler olduğunu”

Kıyamette

“Ve kimin doğru yolda olduğunu bileceksiniz”

Biz mi? yoksa siz mi doğru yoldaydınız. Bunu bileceksiniz.

ENBİYA SURESİ

Mekki surelerden olup 112 ayettir⁵⁵

Bismillahirrahmanirrahim

1- “İnsanların”

Mekke ehlinin

“Hesapları yaklaştı”

İşledikleri amellere karşılık Allah'ın onları sorguya çekme zamanı yaklaştı. Yani kıyamet günü.

“Ve onlar hala gaflette bulunup”

Buna hazırlanmaktan gafilirdiler. Ona hazırlanmıyorlar.

“Yüz çevirmektedirler”

İnanmaktan

2- “Rabblarından kendilerine gelen her yeniyi”

Allah Kur'an'dan her bir şey indirdiğinde ve bununla onlara öğüt verdiğinde

“onu oyun konusu yaparak oynuyorlardı”

Onunla alay ediyorlardı.

3- “Onların kalpleri oyalama içindedir”

Gaflettedirler.

“Gizli konuşular”

Kendi aralarında sır olarak dediler ki

“zulmedenler”

fiirk koşanlar

“Bu”

Muhammed'i (a.s.) kastederek

“sizin gibi bir beşerdir”

Etten ve kandan yapılmıştır.

“sizler sihire mi geleceksiniz”

(55) Za nüshasından fazla.

Yani Kur'an'ın sihir olduğunu söylemek istiyorlar.

“Gördüğünüz halde”

Onun sihir olduğunu gördüğünüz halde ona mı uyacaksınız. Allahu teala nebisine onların bu gizli konuşmalarını bildirdi. Ve gökte ve yerde söylenen her sözü bildiğini ona haber verdi.

4- “De ki⁵⁶: Rabbim gökte ve yerde konuşulan her sözü bilir. O işitendir”

Sözleri

“bilendir”

Yapılan fiilleri. Sonra da Allah teala müşriklerin Kur'an hakkında söyledikleri sözleri ve bu sözlerini birbiriyle bozmaya başladıklarını haber vermektedir.

5- “Bunlar karmakarışık rüyalarıdır”

Batıl rüyalarıdır. Uykuda görülen şeylerin batıl rüyalar olduğunu kastediyorlar. Bazen böyle derlerken bazen iftira bazen şiirdir. Muhammed de şairdir diyorlardı.

“Öncekilere gönderildiği gibi O da bize bir ayet getirsin”

Deve, asa ve el gibi mucizeleri O da getirsin. Öyle mucize getirme önerilerinde bulundular ki, o mucizeler gerçekleşip inanılmadığı ve yalanlandığı takdirde sahiplerine hiç bir mühlet verilmeden helak edilirler. Bu nedenle Allah Teala şöyle buyuruyor.

6- “Onlardan önce helak ettiğimiz kent halkı inanmadı”

Kendilerine gönderilen ve önerdikleri mucizeler gerçekleşince inanmadılar da,

“Bunlar mı inanacak”

Yani mucizelerin gelmesini önerip sonra da inanmamak geçmiş kavimlerin azap edilmeleri ve kökten yokedilmelerinin nedeni idi. İşte aynı şey bunların da başına gelir.

(56) “Kul” emir kipi ile okuyanlar: Nafi, İbni Kesir, Ebu Amr, İbni Amir, fiu'be, Ebu Cafer ve Yakup. El-İthaf 2/261

7- “Biz senden önce kendilerine vahyedilen erkeklerden başkasını elçi olarak göndermedik”

Bu ayet inkarcıların:

“Bu sizin gibi bir beşerden başkası değildir”

Sözlerine reddiyedir.

“O halde sorunuz”

Ey Mekke ehli

“Zikir ehline”

Ehli kitaptan inanan kimselere

“Bilmediğiniz zaman”

Peygamberlerin beşer olduklarını.

8- “Biz onları yemek yemeyen cesetler yapmadık”

Peygamberleri yemek yemeyen kimseler kılmadık. Bu onların şu sözlerine

“Bu peygambere ne oluyor ki, yemek yiyor ve caddelerde yürüyor”

(Furkan: 25/7)

bir reddiyedir. Aynı zamanda bütün peygamberlerin yemek yediğini ve öldüklerini onlara öğretmektedir.

“Ve onlar ebedi değillerdi”

Yani ölüp gittiler.

Onlardan inkar edenlere ve saptırdıkları kimselerle beraber azap edeceğimize dair verdiğimiz sözü gerçekleştirdik.

“Onları ve dilediğimiz kimseleri kurtardık”

İnananları.

“Ve israfçıları da helak ettik”

İnkarcı ve şirk koşanları da yok ettik.

10- “Size indirdik”

Ey Kureyş topluluğu

“İçinde şanınız bulunan kitabı”

firefiniz ve ününüz zikredilen kitabı indirdik.

“Hala akletmiyor musunuz?”

Sizi başkalarına üstün kıldığımı hala düşünmüyor musunuz?

11- “Zalim olan nice kentleri yok ettik”

Halkı inkarcı olan nice kentleri helak ettik.

“Ve onlardan sonra”

Onları helak ettikten sonra

“Başka bir kavim yarattık”

Onların yerine başka bir topluluk getirdik. Bu ayet Yemen taraflarında bulunan, kendilerine gönderilen peygamberi yalanlayıp sonra da öldüren bir topluluk hakkında nazil oldu. Allah onlara Buhtu’n-nasır adında birini musallat etti. Onların hepsini kılıçtan geçirerek helak etti.

12- “Azabımızı hissettiklerinde”

Gördüklerinde

“Onlar aradan”

Bulundukları köylerinden

“kaçıyorlardı”

Hızlıca koşup oradan uzaklaşıyorlardı. Melekler ise onlara diyorlardı ki:

13- “Koşmayın. İçinde bulunduğunuz bolluğa geri dönünüz”

Nimetlere geri dönünüz.

“Çünkü sorguya çekileceksiniz”

Dünyada işlediklerinizden hesaba çekileceksiniz. Melekler bunu onlarla alay geçmek için söylüyorlardı. Sanki onlara denildi ki içinde bulunduğunuz mal ve nimetlere geri dönün. Belki sizden dilenilir. Çünkü sizler mal sahibi olan zenginlersiniz. Fakirler sizlerden dilenirler. Fakat onlar başlarına gelenleri görünce acizliklerini ikrar ettiler. Fakat bu onlara fayda etmedi. Ve dediler ki:

14- “Vay halimize bizler zalimlerdik”

Peygamberleri yalanlamakla kendimize zulmettik.

15- “Bu mırıldanmaları”

Vay halimize ey vah bize demeleri

“Sürüp giderken biz de onları biçilmiş ve sönmüş ekinler haline çevirdik”

Ekinlerin biçildiği gibi biz de onları kılıçtan geçirdik. Ve hepsini helak ettik.

16- “Biz yeri göğü ve ikisi arasında bulunanları oyun diye yaratmadık”

Boş yere yaratmadık. Yani dostlarımı mükafatlandırmak düşmanlarımı da cezalandırmak için yarattım.

17- “Eğer biz bir oyun ve eğlence edinmek isteseydik”

Kadın veya çocuk

“onu katımızdan edinirdik”

Yani size görünmeyen ve bilmediğiniz bir şekilde

“Eğer yapacak olsaydık”

Bunu yapacak değiliz. Ve onu yapanlardan da değiliz.

18- “Hayır biz hakkı batılın üstüne atarız”

Kur’an’ı onların batılı üzerine atarız.

“Ve o da onun beynini parçalar”

Onu yok edip kırar.

“O da yok olur”

Batıl da yok olup gider.

“Size yazıklar olsun”

Ey kafirler topluluğu

“Allah’a yakıştırdığınız vasıflardan dolayı”

Allah’a yakışmayan şeyleri ona yakıştırdığınız için

19- “Yerde ve göklerde bulunan her şey onundur”

Mülk ve kul olarak bulunan herkes

“Onun yanında bulunanlar”

Yani melekler

“Ona ibadet etmekte büyüklenmezler ve usanmazlar”

Bıkmayıp yorulmazlar.

20- “Gece ve gündüz onu tesbih ederler ve hiç durmazlar”

Zayıflık ve gevşeklik göstermezler.

21- “Yoksa onlar yerden tanrılar mı edindiler”

Yani putlar.

“Onlar mı ölüleri tekrar diriltecekler”

Taptığınız ve edindiğiniz ilahlar mı ölüleri diriltecekler.

22- “Eğer orada olsaydı”

Yerde ve göklerde

“Allah’tan başka ilahlar”

Allah’ın dışında ilahlar bulunsaydı

“Bozulurlardı”

Harab olur ve ilahlar arasındaki çekişmeden dolayı orada bulunanlar helak olurlardı.

23- “O yaptığından sorulmaz”

Kulları hakkında verdiği hükümden dolayı

“Ama onlar sorulurlar”

Yaptıklarından sorguya çekilirler. Bu kötüleme türü bir sorudur.

24- “Onlar Allah’tan başka ilahlar mı edindiler. Deki delilinizi getirin”

Allah’tan başka bir ma’budun olduğuna dair delilinizi getirin.

“Benimle birlikte olanların zikri”

Kur’an-ı Kerim

“Ve benden öncekilerin zikri budur”

Tevrat ve incil. Bu kitaplardan herhangi birinde Allah’ın birliğinden başka bir şey var mıdır?

“Aksine onların çoğu hakkı bilmiyorlar”

Bu nedenle Tevhidin delillerini düşünmüyorlar.

“Onlar yüz çeviriyorlar”

25- “Senden önce hiç bir elçi göndermedik ki, ona: “Benden başka ilah yoktur. O halde bana ibadet edin diye vahiy etmiş olmayalım”

Bütün peygamberler tevhid davası ile gönderildiler. Hiç bir peygamber kavmine gelip, Allah’tan başka ilahların bulunduğunu söylemedi.

26- “Dediler ki Rahman çocuk edindi”

Yani melekler Allah’ın kızlarıdır diyenler kastediliyor. Yani Rahman meleklerden çocuk edindi diyorlar.

“Allah bundan münezzehtir”

Allah onların söylediklerinden kendini temize çıkartıyor.

“Aksine onlar ikrama layık kullardır”

Melekler Allah’ın kendilerine ikram ettiği kullarıdır.

27- “Onlar sözle onun önüne geçemezler”

Sadece Allah’ın onlara emrettiklerini konuşur onun dışında bir şey konuşamazlar.

“Ve onlar onun emrine göre amel ederler”

28- “Önlerinde ve arkalarında olanları bilir”

İşledikleri ve işleyecekleri amelleri bilir.

“Ve sadece Allah’ın razı olduklarına şefa’at ederler”

La ilahe illallah diyenlerin dışında başkasına şefa’at etmezler.

“Ve onlar Rabblerinin korkusundan titrerler”

Korkarlar çünkü Allah’ın tuzağından emin değildirler.

29- “Onlardan kim diyebilir”

Meleklerden

“onun dışında ben de bir ilahım”

Allah’tan başka bende ilahım.

“İşte o kimseyi cehennemle cezandırırız”

Yani İblis. Çünkü ibadette o da ortaklık iddia etti. Kendisine ibadet etmeye çağırırdı.

“İşte zalimleri böylece cezalandırırız”

Allah’tan başkasına ibadet eden müşrikleri

30- “İnkâr edenler görmedi mi?”

Bilmedi mi?

“Gökler ve yer birbirine bitişik idi”

Birbirine yapışık bir parça idi.

“Biz onları ayırdık”

Su ve bitkilerle. Gök yağmur yağdırmıyor, yer ise yeşermiyordu. Allah onları yağmur ve bitki ile açtı.

“Biz sudan kıldık”

Sudan yarattık.

“Her canlı şeyi”

Yani bütün canlılar sudan yaratılmıştır. Bu ayet şu ayetle aynı anlamdadır.

“Allah her canlıyı sudan yarattı”⁵⁷

Sonra da Allah teala imanı terketmelerinden dolayı onları azarlamaktadır.

“Hala inanmıyorlar mı?”

31- “Orada yüksek dağlar yarattık. Geniş yollar yaptık”

Doğru yolu bulmaları için tutacakları yollar yaptık.

32- “Göğü korunmuş bir tavan yaptık”

Yıldızlarla onu şeytanlardan koruduk.

“Ve onlar ayetlerinden”

Güneş, ay ve yıldızlarından

“yüz çevirmektedirler”

O ayetleri düşünmüyorlar.

33- “Her biri bir yörüngede yüzmektedir”

Yörüngede akıp gitmektedirler.

34- “Senden önceki hiç bir beşere ebedilik vermedik”

Sürekli yaşama hakkı tanımadık.

“Sen ölüp onlar ebedi mi kalacaklar?”

Bu ayet onların şu sözü söylemeleri üzerine nazil oldu.

“Onun için kötü bir sonu bekleyelim”⁵⁸

35- “Sizi kötülükle deniyoruz”

Musibet ve fakirlikle

“ve hayırla”

(57) Nur: 24/45

(58) Tur: 52/30

Mal ve sıhhat ile İmtihan ediyoruz. Taki şükürünüzün ve sabrınızın nasıl olduğuna bakalım.

36- “İnkarcılar seni gördüklerinde”

Seninle alay edenler seni görünce

“Seninle sadece alay ediyorlar”

Seninle alay edip şöyle diyorlar.

“İlahlarınızı kötü olarak anan bu mudur”

Putlarınızı ayıplayan kişi bu mudur.

“Onlar ise Rahman’ın zikrini inkar ediyorlar”

O’nun uluhiyetini inkar edip kabul etmiyorlar. Yani kendi putlarının uluhiyetini inkar eden kimseleri ayıplarlar. Kendileri ise Rahman’ın uluhiyetini inkar ediyorlar. Bu ise cehaletin son merhalesidir.

37- “İnsan aceleci olarak yaratıldı”

Aceleci bir tabiat üzere yaratıldı. Tabiatında acelecilik vardı.

“Ayetlerimi size göstereceğim”

Size vaad edilen azaba

“Acele etmeyiniz”

38- “Bu vaad ne zamandır diyorlar”

Kıyamet vaadi

39- “Eğer inkarcılar bilselerdi”

Buradaki “lev” edatının cevabı mahzuftur. Takdiri: İman ederlerdi. Ve küfür üzere devam etmezlerdi.

40- “Aksine onlara gelir”

Kıyamet

“Aniden”

Ansızın tahmin etmedikleri bir anda

“Ve onları şaşırtır”

Hayrette bırakır.

42- “De ki gece ve gündüz sizi Rahman’dan kim koruyacaktır”

Size azabını indirdiği zaman

“Bilakis onlar Rabblerini anmaktan”

Rabblarının kitabını okumaktan

“yüz çeviriyorlar”

43- “Yoksa bizden başka onları koruyacak ilahları mı var. Halbuki onlar kendilerine bile yardım etmeye güçleri yetmez”

Size nasıl yardım edip koruyabilirler.

“Ve onlar bizden yakınlık bulamazlar”

Azabımıza asla yaklaşamazlar.

44- “Bilakis biz bu kimseleri ve atalarını”

İnkarcıları ve önceki atalarını

“Öyleki onların ömrü uzadı”

Uzun zaman dünyada onlara verdiklerimizle faydalandılar. Ama kalpleri katılaştı. Bunun için inanmadılar.

“Görmüyorlar mı ki biz yere gelip onu etrafından eksiltmekteyiz”

Muhammed’e (s.a.v.) fetihler nasip ederek inkarcıların yerlerini daraltmaktayız.

“Galip olanlar onlar mı?”

Yoksa Muhammed ve ashabı mı olacaktır, göreceklerdir.

45- “Deki ben sizi bu vahiy ile uyarıyorum”

Bana vahiy edilen bu Kur’an’la sizi korkutuyorum. Ve orada bana sizi korkutmak emrediliyor.

“Ancak sağır olanlar uyarıldıklarında çağırışı işitmezler”

İşte ey müşrikler topluluğu siz de böylesiniz.

46- “And olsun onlara Rabbinin azabından bir esinti dokunsa”

En az ve basit bir şey dahi dokunsa kötü amelleri işlediklerini ikrar ederler.

“Ve derler ki vay halimize bizler zalimlerdenidik”

47- “Adil terazileri kurarız”

Kıyamet günü bu adil terazileri getiririz.

“Bu nedenle hiç kimse bir zulme uğramaz”

Kötülükleri artırılmaz, iyiliklerinin sevabı eksiltilmez.

“Velev ki miskal tanesi kadar olsa bile”

Bir tane ağırlığında olsa bile

“Onu getiririz. Hesap görücü olarak biz yeteriz”

Amellere karşılık verenler olarak. Bu bir tehdittir.

48- “Biz Musa ve Harun’a furkanı verdik”

Firavun’un batılı ile kendisinin hakkı arasını ayıran Burhan’ı verdik.

“Ve aydınlık verdik”

Yani bir aydınlık olan Tevrat’ı verdik. Onda hidayet ve nur parlıyordu.

“Ve zikir verdik”

Bir öğüt verdik.

“Takva sahipleri için”

Onun kavminden muttaki olanlar için

49- “O kimseler ki gayb ile Rabblerinden korkarlar”

Onu görmedikleri halde ondan korkarlar.

50- “Bu mübarek bir zikirdir”

Kur’an

“Onu inkar mı ediyorsunuz”

51- “Biz İbrahim’e rüşdünü vermiştik”

Doğru yolu ve başarı ihsan etmiştik.

“Daha önce”

Musa ve Harun’dan önce

“Ve biz onu biliyorduk”

Verdiklerimize ehil olan biri olduğunu biliyorduk.

52- “Hani babasına ve kavmine ‘şu taptığınız heykeller de nedir?’ demişti”

Karşısında durup ibadet ettiğiniz bu putlar

53- “Dediler ki, atalarımızı onlara tapar bulduk”

Biz de onların peşinden gidip onlara uyuyoruz.

55- “Dediler ki, sen bize gerçeği mi getirdin”

Yani söylediklerinde ciddi misin? Yoksa şaka mı yapıyor, bizimle oynuyor musun?

56- “Dedi ki: Bilakis Rabbiniz gökleri ve yeri yaratandır. Buna ben de şahitlik ediyorum”

Allah’ın bunları yarattığına şahitlik ederim.

57- “Allah’a andolsun ki, siz dönüp gittikten sonra putlarınıza tuzak kuracağım”

Bunu onların bir bayram gününde söyledi. Onlar toplanacakları yere giderken

58- “Onları parça parça etti”

Putlarını paramparça etti.

“Büyük olanı hariç”

İlahların en büyüğüne dokunmadı. O’nu kırmadı.

“Belki ona dönerler”

Onlara kuvvetli delil getirdikten sonra İbrahim’e ve dinine dönerler diye. Fakat dağıldıklarında

59- “Dediler ki: Kim bunu ilahlarımıza yaptı?”

Bunun üzerine İbrahim’in

“Elbette putlarınıza tuzak kuracağım”

Sözünü işitenler dediler ki

60- “Onları kötülükle anan ve kendisine İbrahim denilen bir genci işittik”

61- “Dediler ki: Onu insanların gözleri önüne getirin”

İnsanların görebileceği bir yere getirin.

“Belki şahit olurlar”

Putlara onun bunu yaptığına şahit olurlar. İbrahim’i şahit ve delil olmadan cezalandırmayı kerih gördüler. İbrahim’i yakalayıp getirdiklerinde

62- “Ey İbrahim, sen mi ilahlarımıza bunu yaptın? dediler”

63- “Dedi ki: Hayır. Bu büyükleri yaptı”

Büyük putla beraber küçüklere tapılmasından kızarak ve onlara delilini getirerek böyle söyledi.

“Onlara sorunuz?”

Kim bunu onlara yapmış?

“Eğer konuşuyorlarsa”

Konuşmaya güçleri yetti ise.

64- “Nefislerine döndüler”

Akıllarına dönüp düşündüler.

“Sonra da kendilerine dediler ki: Gerçekten zalim olan sizlersiniz”

Ona sorduğunuz sorudan dolayı. Doğru ilahlarınız burada. Onlara sorsanız ya.

65- “Sonra yine eski kafalarına geri döndüler”

Utançlarından dolayı başlarını önlerine eğdiler. Ve İbrahim’in delilini ikrar ettiler. Dediler ki

“Bilirsin ki, bunlar konuşmazlar”

İbrahim delilinin onları düşündürdüğünü görünce şöyle devam etti.

66- “Size hiçbir fayda ve zarar sağlayamayan Allah’ın dışındaki şeylere mi tapıyorsunuz?”

67- “Yuh Size”

Yazıklar olsun size. İnkarcılar cevap vermekten aciz kalınca

68- “Dediler ki: O’nu yakınız”

Ateşte

“Ve ilahlarınıza yardım ediniz”

Onları ayıplayanları helak etmekle

“Eğer yapacaksanız”

O’nu helak etmek için bir şey yapacaksanız. O’nu ateşe attıklarında

69- “Dedik ki: Ey ateş İbrahim’in üzerine serin ve esenlik ol”

Selamet ve serin ol. O’na zarar vermeyecek derecede soğuk, eziyet etmeyecek kadar sıcak ol.

70- “O’na bir tuzak kurmak istediler”

İbrahim'i yoketmek için tuzak kurdular.

“Ancak kendilerini hüsrana uğrattık”

Dünyada muratlarına eremedikleri gibi ahirette de azab edileceklerdir.

71- “O’nu kurtardık”

Nemrut ve kavminden

“Ve Lut’u da”

Kardeşinin oğlu idi

“Onları, alemlere bereketli kıldığımız yere getirdik”

fiam ve çevresine getirdik. İbrahim Irak topraklarından muhacir olarak çıkıp fiam'a hicret etmişti.

72- “O’na İshak’ı bağışladık”

Kendi sulbünden

“Ve üstüne de Yakub'u verdik”

Yakup onun torunu idi.

“Her ikisini de salihlerden eyledik”

Yani her üçünü de salihlerden yaptık.

73- “Onları önderler yaptık”

İyileri de onlara uyulan kimseler kıldık.

“Emrimizle hidayete çağırırlar”

İnsanları dinimize davet ederler.

“Onlara iyilikler yapmayı vahyettik”

Namaz kılmayı zekat vermeyi ve diğer iyilikleri yapmayı vahiy ettik.

74- “Ve Lut’a da hüküm verdik”

Hasımların arasını hak ile ayıran bir hüküm verdik.

“Onu çirkin işler yapan bir kentten kurtardık”

Yani erkeklere arkalarından yaklaşan o kent halkından kurtardık.

76- “Daha önce Nuh seslenmişti”

İbrahim'den önce

“onu ve ehlini büyük sıkıntıdan kurtarmıştık”

Kavminin verdiği eziyetten dolayı gelen sıkıntı ve kederden kurtardık.

77- “Ve ona yardım ettik”

Onu, kötülüğün ona ulaşmasından koruduk.

78- “Hani ekin tarlası hakkında hüküm ediyorlardı”

Veya bu ziraat alanı veya üzüm bahçesiydi.

“Hani otlatmıştı”

Bir kavmin çobansız⁵⁹ olan koyunları geceleyin otlatmışlardı.

“Biz de onların hükümlerine şahittik”

Onların verdiği hüküm bizim bilgimizin dışında değildi.

79- “Onu Süleyman’a kavratmıştı”

Biz Davut’tan habersiz meseleyi Süleyman’a (a.s.) kavratmıştık. Davut (a.s.) ekin sahiplerinin lehine koyunların boyunlarının kesilmesine hüküm vermişti. Süleyman (a.s.) ise tarla eski haline gelinceye kadar koyunların tarla sahiplerine onlardan faydalanmaları için verilmesine karar vermişti.

“Biz dağları ve kuşları Davut’un emrine verdik. Onunla birlikte tesbih ediyorlardı”

Onun yaptığı tesbihe cevap veriyorlardı.

80- “Sizin için zırh yapmayı ona öğrettik”

Giyeceğiniz zırhlar yapmayı

“Sizi koruması için”

Savaşta korunmak amacıyla

“Ama siz hala şükür etmiyorsunuz”

Size verdiğimiz nimetlerden dolayı

81- “Süleyman’a da rüzgarı emrine verdik”

Rüzgarı ona boyun eğdirdik.

“Hızlı esen rüzgarı”

fiiddetli esen fırtınayı ona musahhar kıldık.

(59) Ayn va Za nüshasından ziyade

“Onun emriyle içinde bereketler yarattığımız topraklara akar giderdi”

fiam ve çevresine. Çünkü Süleyman (a.s.)’ın evi oradaydı.

82- “Ve onun için denize dalan şeytanlar da emrine verdik”

fiytanlardan denizin cevherlerini çıkarmaları için suyun dibine dalanları ona musahhar eyledik.

“Ve bundan başka işler de yapıyorlardı”

Denize dalmaktan başka işler de yaparlardı.

“Ve biz onları koruyorduk”

Yaptıklarını bozmaktan ve onun emirinin dışına çıkmalarından.

83- “Eyyub’u da an. Hani Rabbine seslenmişti”

Rabbine dua etmişti.

“Bana zarar dokundu”

Bu dert bana isabet etti.

84- “O’na ailesini ve onlarla birlikte bir katını daha verdik”

Allah O’nun ölen erkek ve kız çocuklarını tekrar diriltti. Ve onların bir misli daha çocuk ona bağışladı.

“Katımızdan bir rahmet ile”

Nimet ile

“İbadet edenlere bir öğüt olması için”

Bununla kudretimizin kemalini bilmeleri için onlara bir öğüt yaptık.

85- “Ve Zü’lkifl’i de an”

İsrailoğullarından bir adam adıdır. Kavmine gönderilen bir peygamberin hilafetini üslenmişti. Bunu yerine getirdi.

87- “Ve Zinnun’u da an”

Balık sahibini de -ki Yunus (a.s.)'dır- zikret.

“Hani gitti”

Kavminin arasından

“Kızarak”

Biz ona emretmeden böyle yaptı.

“Zannetti ki, ona gücümüz yetmez”

Balığın karnında onu hapsetmemizden ona hüküm etmeyeceğimizi sandı.

“Karanlıklar içinde seslendi”

Balık karnının, denizin ve gecenin karanlıklarında yalvardı.

“Senden başka ilah yoktur. Sen münezzehsin. Ben zalimlerden oldum”

Kavmime kızarak senden bir izin olmadan onların arasından çıkıp ayrıldım.

88- “Böylece”

O’nu kurtardığımız gibi

“Mü’minleri de kurtarırsınız”

İçinde bulundukları sıkıntılarda bize dua edip imdat ve yardım dilediklerinde onları sıkıntılarından kurtarırsınız.

89- “Beni yalnız başıma bırakma”

Çocuğum ve arkamda kimse olmadan beni yalnız bırakma.

“Sen mirasçılarının en hayırlısı”

Ölenlerden sonra kalanların en hayırlısı sensin.

90- “Eşini ona elverişli kıldık”

Kısırlıktan sonra onu doğurgan hale getirdik.

“Onlar hayırdan yarışlılardı”

İyi ameller işlemeye çabuk davranırlardı.

“Umarak” Rahmetimizi talep ederek

“Ve korkarak bize dua ederlerdi”

Azabımızdan çekinerek bize yalvarırlardı.

“Ve bize derin saygı gösterirlerdi”

Tevazu ile bize ibadet ederlerdi.

91- “Ve ırzını koruyan da”

İrzini haramdan koruyan Meryem'i de zikret.

“Ruhumuzdan ona üfledik”

Cebrail (a.s.)’a yan tarafına üflemesi için emrettik. Yani bizce mahluk olan İsa (a.s.)’ın ruhunu ona taşıdık.

“Onu ve çocuğunu alemlere bir ibret yaptık”

Kudretimizin kemaline delalet eden bir ayet yaptık. Bu ibret ikisinde beraber bulunduğu için bir olarak zikretti.

92- “İşte sizin ümmetiniz budur”

Dininiz ve milletiniz

“Tek bir ümmettir”

O da islamdır.

93- “Ama işlerini aralarında parçaladılar”

Dinlerinde ihtilafa düşüp bölük bölük oldular.

“Hepsi de bize döneceklerdir”

Amellerine göre karşılıklarını vereceğiz.

94- “Kim inanarak salih ameller işlese”

Muhammed’i ve getirdiklerini tasdik ederek iyi ameller işlese

“Onun çabalarına nankörlük edilmez”

Amellerini boşa çıkarmaz aksine onu mükafatlandırırız.

“Elbette biz onları yazmaktayız”

Kaşılığını vermek için işlediklerini yazıyoruz.

95- “Bir kent halkına yaşamak haramdır”

İnkarcı bir ülke

“Helak ettiğimiz”

Kökten bir azap ile yokettiklerimizin tekrar dünyaya dönmeleri imkansızdır. Allah ölen veya yok edilenlerin kıyamet gününe kadar berzah aleminde kalmalarına hükmetmiştir.

96- “Ta ki Ye'cuc ve Me'cuc'un öünü açıldığında”

Setleri kaldırıldığında

“Ve onlar her tepeden akın ederler”

Hızlıca yerlerinden inerler.

97- “Hak olan vaad yaklaşmış olur”

Kıyamet saati

“O zaman inkar edenlerin gözleri yuvalarından fırlayacak”

Gidecek. Kıyamet gününün dehşet ve korkusundan nerede ise hiç bir yere bakamayacak. Ve derler ki:

“Vay halimize. Biz bundan tam bir gaflet içinde idik”

Dünyada iken bu günün geleceğinden gaflette idik.

“Hatta zalimlerden idik”

fiirk içinde ve peygamberleri yalanlamaktaydık.

98- “Sizler”

Ey müşrikler

“Ve Allah'tan başka taptıklarınız”

Putlar

“Cehennemin odunusunuz”

Yakıtısınız.

“oraya gireceksiniz”

Cehenneme

99- “Eğer bu kimseler”

Putlar

“gerçek İlahlar olsalardı”

Gerçekten eğer bu taptıklarınız ilah olsaydılar ateşe girmezlerdi.

“Hepisi”

Onlara ibadet edenler ve kendilerine ibadet edilenler cehennemde ebedi kalacaklardır.

101- “Ama bizden kendilerine güzellik geçmiş bulunanlar”

Mutluluk ve rahmet

“İşte o kimseler ondan”

Cehennemden

“Uzaklaştırılmışlardır”

102- “Onun uğultusunu bile işitmezler”

Sesini

103- “En büyük korku onları üzmez”

Ateşe kapatılma korkusu veya her iki gurubun gözü önünde ölümün boğazlanması

“Melekler onları karşılarlar”

Ve onlara derler ki

“Vaad edildiğiniz gün işte budur”

Sevap ve cennete girmek için vaad edilmişsiniz.

104- “O gün kitapların sayfalarını katlayıp dürdüğümüz gibi göğü de katlar düreriz”

Adem oğlunun kitaplarını düren bir melektir. ⁶⁰ Yazılanların sicillenip rafa kaldırıldığı gibi, gök te dürelecektir.

“İlk yaratmaya başladığımız gibi onu tekrar iade ederiz”

Başlangıçta çıplak olarak yarattığımız gibi sizi aynı şekilde kıyamet günü iade ederiz.

“Bu üzerimizdeki bir vaattır”

Böyle vaat etmiştik.

“Ve elbette onu yapacağız”

Tekrar iadeyi ve dirilişi gerçekleştireceğiz.

105- “Andolsun, zikirten sonra Zebur’da da yazmıştık”

Zikirten murat Tevrat’tan sonra indirilen kitaplardır. Veya levh-i mahfuzdur.

“Yere”

Cennet topraklarına

“Salih kullarım varis olacaktır”

Veya yeryüzü ümmeti Muhammed’den mü’minlerin olacaktır.

(60) İbni Cerir 17/99 İbni Ömer'den nakil ile şöyle der. Ayette geçen es-sicil kelimesi bir melek adıdır. İstiğfar edildiğinde o söz göğe yükselir. Ve onu bir nur olarak yaz der. Fakat raviler arasında Yahya b. Yeman el-Aclî vardır. Sadık ve abid biri olmasına rağmen çok hata eden birisidir. Durumu değişmiştir. Bak.Takrib'ut-Tehzib s. 598

106- “Bunda”

Bu Kur’an’da

“Açık bir mesaj vardır”

İstenilene ulaştıran bir öğüt vardır.

“İbadet eden topluluklar için”

Allah'a itaat edenler için

107- “Biz seni alemlere rahmet olarak gönderdik”

İyi kötü herkese. Kim ona itaat ederse rahmet ona çabuk erişir. Hem bu dünyada hem de ahirette. Ama kim de ona isyan eder ve yalanlarsa, diğer yalanlayan ümmetlerin başına bu dünyada gelenler onların başına bu dünyada gelmez. Yani bu dünyada geçmiş ümmetlere yapılan azaplar size burada yapılmaz.

109- “Eğer yüz çevirirlerse”

İslam’dan

“De ki: hepinize eşit olarak açıkladım”

Bana vahyedileni size eşit olarak bildirdim. Yani kiminize bildirip kiminizden bunu gizlemedim. Veya birinden gizlediğim şeyi diğer birine açıklamadım.

“Size vaadedilenin uzak mı yakın mı olduğunu bilmiyorum”

Kıyamet saatinin ne zaman olduğunu bilmiyorum.

111- “Bilmem, belki de bu sizin için bir fitne”

Azabın size geciktirilmesi sizin için bir deneme ve imtihandır.

“Ve bir süreye kadar yaşamanız içindir”

Ölüme kadar.

112- “Dedi ki: Ey Rabbim, hak ile hükmet”

Benimle Mekke ehli arasında hak ile hükmet. Daha önceki rasullerin söylediği gibi söylemesi emredildi. Onlar demişlerdi ki:

“Ey Rabbimiz Bizimle kavmimizin arasını hak ile aç”⁶¹

“Ve Rabbimiz”

De ki: Rabbimiz

“Sizin her türlü nitelendirmelerinize karşı yardımına sığınılan Rahman'dır”

Yalanlarınız ve iftiralarınızdan uzaktır.

(61) Araf: 7/89.

HAC SURESİ

Mekki surelerden olup 74 ayettir. Ancak üç ayeti Medine'de nazil olmuştur⁶²

Bismillahirrahmanirrahim

1- “Ey insanlar”

Ey Mekke ahalisi

“Rabbinizden korkun”

O'na itaat edin.

“Kıyametin sarsıntısı büyük bir şeydir”

Bu depremten sonra güneş batıdan doğacaktır.

2- “O gün görürsünüz”

Depremi

“Her emziren emzirdiğini unutup gider”

Her kadın korkudan ve kendi nefsi ile uğraşmak için emzirdiği çocuğunu bırakıp terkeder.

“Her gebe yükünü bırakır”

Bu günün dehşet ve korkusundan çocuğunu düşürür.

“İnsanları sarhoş görürsün”

fiiddetli korkularından dolayı.

“Sarhoş olmadıkları halde”

Sarhoşlukları içki içtiklerinden dolayı değildirler.

“Fakat Allah'ın azabı pek şiddetlidir”

Ondan korkuyorlar.

3- “İnsanlardan kimi Allah hakkında ilimsiz olarak tartışır”

Bu ayet Nadr b. Haris⁶³ ve Kureyş'ten bir gurup hakkında nazil olmuştur. Tekrar dirilişi inkar ediyorlar ve:

(62) Za nüshasından ziyade.

(63) Bak. /urer'ut Tibyan s. 254.

Kur'an öncekilerin masallarındı diyorlardı. Böylece peygamberle mücadele ediyorlardı.

“Ve tabi oluyor”

Bu tartışmasında

“Her azgın şeytana”

İsyankar ve asi olana

4- “Onun üzerine yazılmıştır”

fieytan aleyhine hüküm olunmuştur.

“Kim onu dost edinirse”

Ona tabi olursa

“O, onu elbette saptırır. Ve ona alevli ateş yolunu gösterir”

Batılı ona süsleyerek onu ateşe davet eder.

5- “Ey insanlar”

Mekke kafirleri

“Eğer tekrar dirilişten şüphe ediyorsanız”

Öldükten sonra dirilişten şüphede iseniz

“Biliniz ki, sizi önce topraktan yarattık”

Beşeriyetin aslı olan babanızı topraktan yarattık

“Sonra da”

Zürriyetini

“Nutfeden yarattık. Sonra kan pıhtısından sonra biçimlenen”

Tam yaratılışlı olarak şekillendirilmiş

“ve biçimlenmeyen”

Rahimlerin kan olarak attığı, yani düşük yaptığı

“Bir et parçasından yarattık”

Çiğnenebilecek kadar az olan bir et parçası.

“Size açıklamak için”

Yaratılıştaki evrelerde yaptığımız tasarrufumuzu ve kuvvetimizin kemalini bilmeniz için.

“Dilediğimizi rahimlerde tutarız”

Düşük olmayanları orada bırakırız.

“Belirli bir süreye kadar”

Çıkış vaktine kadar

“Sonra sizi çıkarırız”

Annelerinizin karnından

“Bebek olarak”

Küçük bebekler olarak

“Sonra gücünüze ermeniz için”

Akıllarınızın olgunlaşması ve kuvvetinizin sonuna ulaşmanız için

“Ve kiminizin hayatına son verilmekte”

Bu gücüne ulaşmadan

“Kiminiz de ömrünün en kötü çağına itilir”

İhtiyarlık ve bunamadır ki, artık hiç bir şeyi akledemez.

“Ta ki, bildikten sonra artık hiç bir şey bilmesin”

Sonra tekrar diriliş üzerine başka bir delil daha getirmektedir.

“Ve yeri de kurumuş görürsün”

Toprağı susuzluktan kurumuş yere

“Su indirdiğimizde”

Yağmur yağdırdığımızda

“Titreşir”

Bitkilerle hareketlenir.

“Ve bollaşır”

Fazlalaşıp verimli olur.

“Ve her güzel çiftten bitirir”

Bitkiden her güzel çeşitten.

6- “Bu”

İnsan yaratılıştaki bu değişik evrelerin ve yerin yağmur ile diriltilişinin zikredilmesi şunu gösterir.

“Allah, hakkın bizzat kendisidir”

Var olan sabit ve daim olandır.

“Ve O ölüleri diriltir ve O her şeye kadirdir”

8- “İnsanlardan kimi Allah hakkında hiç bir bilgisi”

Bu ayet Ebu Cehil hakkında nazil oldu.

“Ve yol göstericisi”

Rabbinden ona hiçbir açıklama ve yol göstereni olmadan

“Ve bir kitabı olmadan tartışa durur”

Onun yolunu aydınlatacak bir nur olmadan tartışır.

9- “Boynunu dönderir”

Kibirle boynunu uzatır.

“Saptırmak için”

İnsanların Muhammed’e (s.a.v.) tabi olmakla Allah’a itaatten saptırırlar.

“Onun için dünyada bir rüsvaylık vardır”

Bedir’de öldürülmek

10- “Bu, elleriyle işlediklerinden dolayıdır”

Bu azap işleyip kazandıklarından dolayıdır

“Allah kullarına zulmedici değildir”

Kimseyi suçsuz olarak cezalandırmaz.

11- “İnsanlardan kimi Allah’a bir ucundan ibadet eder”

Bir yan üzere. Oraya tam olarak kendisini vermez.

“Eğer ona bir hayır dokunursa”

Bolluk ve çok mal verilirse

“Onunla mutmain olur”

Yaşantısında bu bollukla huzur bulur.

“Ona bir kötülük dokununca da”

İmtihan edilmek için kıtlık ve az mal verilince de

“Yüz üstü geri döner”

Dininden dönüp küfre sapar.

12- “Kendisine bir zarar vermeyen”

Ona isyan ettiğinde

“Ve hiçbir fayda sağlamayan”

Ona itaat ettiğinde

“Allah’tan başkasına dua eder. İşte uzak sapıklık budur”

Haktan uzaklaşıp gitme budur.

13- “Zararı faydasından daha yakın olana dua eder”

Ona ibadet etmesi faydadan çok zarar getirir. Çünkü onun katında hiçbir fayda yoktur. Araplar olmayacak şeyleri, uzak olarak adlandırırlar. Buradaki mana ise, bunlar fayda vermez. Zarar verir.

“Ne kötü mevla”

Ne kötü yardımcıdır.

“Ve ne kötü arkadaştır o”

15- “Allah’ın ona yardım etmeyeceğini zannedenler”

Dinin bütününe galip oluncaya kadar Allah Muhammed’e yardım etmeyecektir dediler.

“Öfkesini gidermek için göğe bir sebeble uzansın”

Tavanına bir ip bağlasın.

“Sonra da kessin”

Ayakları yerden kesilip boğularak ölünceye kadar ipi çeksın.

“Baksın, bu çaresi öfkelendiği şeyi giderebilecek mi?”

17- “Allah kıyamet günü onların arasını ayırır”

Onları hüküm eder ve kararını verir. Mü’minleri cennete onların dışındaki bu fırkaları da cehenneme koyar.

“Allah her şeye şahittir”

Allah onların kalplerindeki şeyleri bilmektedir.

18- “Görmedin mi Göklerde ve yerde olanlar, güneş, ay, yıldızlar, dağlar, ağaçlar, canlılar insanların bir çoğu ona secde eder”

Ona boyun eğip itaat ederler.

“Çoğunun üzerine de azab hak olmuştur”

Yani Allah’ın yarattığı her şey yaratılış, onları rızıklandırma ve sıhhat ile hastalık verme itibari ile Allah’a boyun eğmektedirler. Mü’min, kafir, iyi, kötü herkes bu konuda eşittir.

“Allah kimi aşağılatırsa”

Onu küfür ile zelil kılar

“Artık ona değer verecek kimse yoktur”

Kimse ona değer vermez.

“Allah dilediğini yapar”

Dilediğini küfürle zelil kılar. Dilediğini de iman ile şereflendirir.

19- “fiu iki hasım”

Mü’minler ve kafirler

“Rabbleri hakkında çekiştiler”

Onun dini konusunda

“İnkâr edenlere ateşten elbiseler biçildi”

Ateş parçalarından giysiler giyerler.

“Başlarının üzerinden kaynar sular dökülür”

Eğer o kaynar sudan bir damla dünyadaki dağların üstüne düşseydi onları eritirdi.

20- “Onunla karınlarındaki şeyler eritilir”

O kaynar su ile bağırsakları eritilir.

“Ve derileri de kızartılır”

O kaynar suyun etkisinden derileri kızarıp düşer.

21- “Onlar için demirden kamçılar vardır”

22- “Oradan her çıkmak istediklerinde”

Cehennemden

“Bulundukları kederden”

Onlara bulaşan bu üzüntüden

“Tekrar oraya geri çevrilirler”

Kamçılarla oraya iade edilirler.

“Ve”

Cehennemin bekçileri onlara derler ki

“Bu yakıcı azabı tadınız”

Bu ateşin acısını. Mü’min olan hasımlara ise şöyle derler.

23- “Allah iman edip salih amel işleyenleri altlarından ırmaklar akan cennetlere koyar. Orada altın ve incilerden bileziklerle süslenirler. Ve elbiseleri de ipektir”

Bilezikler dünyadaki kralların süsleridir. Bu nedenle burada zikir etti. Kehf suresinde tefsiri yapıldı. Oraya bakınız.

24- “Hidayet edildiler”

Dünyada iken onlara yol gösterildi.

“Sözün güzeline”

La ilahe illallah kelimeyi şehadet eder.

“Ve övülen doğru yolailetildiler”

Fiillerinden övgü olan Allah’ın dinine iletildiler.

25- “İnkâr edip Allah’ın yolundan alıkoyanlar”

Allah’a itaat edilmesini men edenler.

“Ve mescidi haramdan”

Mü'minleri oraya girmekten men edenler.

“Ki biz orayı insanlar için”

Bütün insanlar için ve sadece bir kısmına has kılmayıp hepsi için yarattık ve inşa ettik.

“Orada gerek yerli olsun gerek dışardan gelenler olsun bütün insanlar için ibadet yeri yaptık”

Oranın hürmeti, saygınlığı ve ibadetleri eda etmede yerli olanlarla dışardan gelenler arasında bir fark olmayıp hepsi eşittirler. Mekke ehli diğerlerinden daha haklı değildirler.

“Kim orada zulüm ile haktan sapmak isterse”

Zulüm ile nankörlük ederse yani zulme meylederse ona acı bir azab tattırırız. Yani oranın kuşlarını avlamak, ağaçlarını kesmek, ihramsız olarak oraya girmek ve bütün günahlar bu zulüm kavramının içine girer. Çünkü orada yapılan iyiliklerin sevabı fazlasıyla ve kat kat verildiği gibi orada işlenen kötülüklerin günahı da fazladır.

26- “Biz İbrahim’e evin yerini hazırladık”

Ona Kabe’yi nereye inşa edeceğini açıkladık.

“Ve bana hiç bir şeyi ortak koşma”

Yani ona hiç bir şeyi ortak koşma diye emrettik.

“Ve evimi temizle”

Bakara suresinde bunun tefsiri geçti.

27- “İnsanlara hacı ilan et”

Onlara seslen

“Sana yaya olarak gelsinler”

Ayakları üzerinde yürüyerek

“Ve”

Binekler üzerinde

“Her yorgun deve üzerinde”

Bitkin develer üzerinde

“Uzak yollardan gelsinler”

Uzak yerlerden

28- “fahit olmaları için”

Bulunmaları için

“Kendileri için bir takım faydalara”

Dünya ve ahiret işinden onlar için faydalı olan şeylere

“Ve sayılı günlerde Allah’ın onları rızıklandığı hayvanlar üzerine Allah’ın adını anmaları için”

Yani kurban bayramlarında kesilen hayvanlar üzerinde Allah’ın anılması için.

“Ve ondan yiyeceğiniz”

Buradaki emir vucubiyet için olmayıp mübahlık içindir. Cahiliyedekiler bu kurbanlarından yemezlerdi. Allah ta müslümanlara bundan yemelerini emretti.

“Ve sıkıntı içindeki fakire de yedirin”

fiidatli fakirlik içinde bulunanlara da yedirin.

29- “Sonra kirlerini gidersinler”

Yani kendisi ile ihramdan çıkılan şeyleri yapsınlar. O da bıyıkları alma, tırnak kesmek, etek altını tıraş etmek ve elbise giymektir.

“Ve adaklarını yerine getirsinler”

Yerine getirmeyi adadıkları iyilik ve hac günlerinde nezir ettikleri kurbanlıkları yerine getirsinler.

“Ve eski evi (Kabe’yi) tavaf etsinler”

Kabe’ye atık yani eski denildiği gibi şöyle de denilmiştir. Kabe, zorbaların oraya musallat olmasından azad edilmiştir.

30- “İşte bu”

Zikir ettiğimiz bu durum

“Kim Allah’ın yasaklarına saygı gösterirse”

Allah’ın farz kıldıklarını ve sünnetleri eda ederse.

“Ve size hayvanlar helal kılındı”

Onları yemeniz.

“Ancak size okunanlar müstesna”

Maide üçte geçen ve yenmesi yasaklanan tür hayvanlardır. Bu nehyin anlamı, cahiliye dönemindeki insanların haram saydığı Bahire, Saibe ve diğer hayvanları yemenin haram oluşudur.

“O halde pis putlardan sakının”

Onlara ibadet etmekten uzak durun.

“Ve yalan söz söylemekten de sakının”

Allah’a şirk koştuktan sakının.

31- “Allah’ı birleyen hanifler olun”

İslamın dışındaki tüm dinlerden yüz çevirip samimi müslümanlar olun.

“Kim Allah’a şirk koşarsa sanki gökten düşmüştür”

Daha yere düşmeden kuş onu havada kapar. Veya rüzgar onu

“İssiz bir yere atar”

Uzak bir mekana onu sürükler. Yani kim şirk koşarsa helak olur ve haktan uzaklaşır.

32- “İşte böylece kim Allah’ın şiarlarını yüceltirse”

O’nun için deve ve sığır beslerse

“Bu büyük işlerdendir”

Takvanın alametlerindendir.

33- “Sizin için onlarda faydalar vardır”

Binmek, süt ve yünlerinden faydalanmak.

“Belirli bir süreye kadar”

Onu Kabe’de kurbanlık olarak belirleyinceye kadar.

“Sonra onun yeri”

Kurban edileceği yer

“Eski ev”

Yani Kabe ile beraber bütün harem bölgesidir.

34- “Her ümmet için”

Sizden önce geçen her topluluk için

“Bir mesken kıldık”

Kurbanların kesildiği ve ibadet edilen yer.

“Allah’ın adını anmaları için”

Kesim anında

“Onlara rızık olarak verdiği hayvanlar üzerine”

Kesim anında Allah’ın adını anmaları için bir ibadet ve kurban yeri belirledik.

“Sizin ilahınız tek bir ilahdır”

Kurbanlıklarınızın üzerine Allah’ın adından başka kimsenin adını zikretmeyin.

“Ona teslim olun”

İbadeti sadece ona yapın.

“Ve samimi olanları müjdele”

Tevazu ve alçak gönüllü olarak ibadet edenleri

36- “Ve iri cüsseli hayvanlar”

Sığır ve develer

“Onları sizin için Allah’ın şiarlarından kıldık”

Onun dinin alametleri kıldık.

“Sizin için onlarda hayır vardır”

Dünya hayatında faydalanmak, ahirette ise sevap vardır.

“Allah’ın adını anınız”

(64) Ebuzer'in yemin ettiği şeyler arasında bu ayetin Bedir günü Hamza ve iki arkadaşı ile Utbe ve iki arkadaşı mübareze için savaş alanına çıktıklarında onlar için nazıl oldu. Buhari tefsir bölümü: 8/443.

Kurban kesimi esnasında: Allahu ekber, La ilahe illallah, Vallahu ekber⁶⁵

“Saf tutmuş olarak dizilen”

Ön sol eli bağlanmış ayakta bekleyen develerden

“Yanları üzerine düşünce”

Yere düşdüklerinde

“Ondan yiyiniz ve kanaatkar fakire”

Senden istemeyip yüz çeviren ve kanaat eden

“İsteyen fakire de ver”

Senden isteyen fakir kimseyede ondan yedir.

“Böylece”

Sana vasıf ettiğimiz gibi

“Onları size boyun eğdirdik”

Yani sığır ve develeri

“Belki şükür edersiniz diye”

Bana itaat etmeniz için.

37- “Onların kanları ve etleri Allah’a ulaşmaz”

Müşrikler kurbanlarını kestikten sonra Kabe’nin duvarlarına onların kanından sürüyorlardı. Bu nedenle Allah şöyle buyurdu:

“Onların kanları ve etleri Allah’a ulaşmaz.”

Yani Kurbanlarınızın ne kanları ne de etleri asla Allah’a ulaşmaz.

“Fakat sizin takvanız ona ulaşır”

Yani niyetiniz, ihlasınız ve onu Allah rızası için kesmeniz

“Sizi doğru yola ilettiği için onun büyüklüğünü anasınız”

Size dinini göstermesinden dolayı

“Ve güzel davrananları müjdele”

Muvahhitleri

38- “Elbette Allah savunur”⁶⁶

(65) Bu ibni Abbas'ın görüşüdür. İbni Cerir: 17/165 rivayet eder.

(66) Ayeti “Yedfeu” şeklinde okuyanlar: İbni Kesir, Ebu Amr Ve Yakup’tur. Diğerleri ise “Yudafiu” şeklinde okur. El-İthaf s. 315

Mü'minleri müşriklerin tuzağından korur.

“Muhakkak Allah hiç bir haini”

Emanete hiyanet eden

“Ve nankörü sevmez”

Nimetlere nankörlük edenleri sevmez. Onlar kurban kesmekle putlarına yaklaşmayı umuyorlardı.

39- “Kendileri ile savaşılmalara izin verildi”

Yani mü'minlere. Bu cihad konusunda inen ilk ayettir. Mana: Onlara savaşmak için izin verildi.

“Zülm edildiklerinde”

Kafirlerin mü'minlere olan zulmünden dolayı

“Allah onlara yardım etmeye kadirdir”

Bu Allah’tan onlar için bir yardım sözüdür.

40- “Haksız olarak yurtlarından çıkarıldılar”

Muhacirler olarak oradan çıktılar.

“Rabbimiz Allah’tır dedikleri için”

Yani onlar Allah’ı birlediklerinden dolayı yurtlarından çıkarıldılar.

“Allah’ın insanları birbiriyle def etmesi olmasaydı”

Eğer Allah insanlardan bir kısmını diğerleri ile savunması olmasaydı

“Manastırlar, pazarlar”

İsa (a.s.) zamanında

“Havralar”

Musa (a.s.)’ın şeriati günlerinde. Yani onların ibadet ettikleri yerlere İbranicede Havra manasına gelen saluta kelimesi kullanırlardı.

“Ve mescidler yıkılırdı”

Muhammed (a.s.)’ın şeriati döneminde

“Elbette Allah muhakkak kendisine yardım edene yardım edecektir”

Yani kim Allah’ın dinine yardım ederse bu konuda Allah ona yardım eder.

“füphesiz Allah güçlüdür”

Mahlukatının üzerinde

“Ve azizdir”

Eğemenliğinde kuvvetlidir.

41- “Onlar ki yeryüzünde onları iktidara getirsek”

Yani Allah bu ümmete yeryüzünü fethi nasip ettiği zaman

“Namazı kılarlar, zekatı verirler, iyiliği emredip kötülüklerden nehyederler ve işlerin sonu Allah’a aittir”

Yani mahlukatın işlerinin sonu ve onların varacağı yer O’nadır. Sonra Allah teala peygamberine şu sözlerle destek vermektedir.

42- “Eğer seni yalanlarsa bil ki onlardan önce Nuh kavmi, Ad ve Semud da yalanlamıştı”

43- “İbrahim ve Lut’un kavmi de onları yalanlamıştı”

44- “Medyen halkı da. Ve Musa da yalanlandı. Kafirlerle muhlet verdim”

Onlara süre tanıdım.

“Sonra onları yakaladım”

Cezalandırdım

“Benim kınamam nasıldı”

Onları yaptıklarından dolayı kınamam ve cezalandırmam nasıldı.

45- “Nice halkları, zulüm üzereyken helak ettik”

Küfür üzerindeyken onları yok ettik.

“Ve oralar altı üstüne gelmiş”

Tavanları yıkılıp duvarları üzerlerine düşmüştür.

“Kullanılmayan kuyular”

Oradaki halkın yok edilmesinden dolayı kullanılamaz haldedir.

“Ve sağlam saraylar öylece kaldı”

Yüksek ve uzun saraylar başıboş kaldı.

46- “Onlar yeryüzünde yürümüyorlar mı?”

Mekke müşrikleri

“Bakıp düşünsünler”

Peygamberlerini yalanlayan geçmiş milletlerin sonlarını

“Taki onların anlayan kalpleri ve işiten kulakları olsun”

Onların olaylarını düşünüp ibret alsınlar. Sonra da Allah, gözlerin ayetleri görmekten kör olmadığını, aksine kalplerin köreldiğini bu nedenle de düşünemeyip ibret almadıklarını zikretmektedir.

47- “Senden azabı acele getirmeni istiyorlar”

Ona diyorlardı ki: Eğer doğru söyleyenlerden isen bize vaad ettiğini getir⁶⁷ Allah teala da şöyle buyurdu:

“Allah asla vaadine muhalefet etmez”

Sana yardım onlara da helak sözü veren Allah bu vaadinden dönmez. Sonra da Allah dünya azabı ile birlikte onlar için ahirette de uzun bir azabın olduğunu zikrediyor.

“Senin Rabbinin katındaki bir gün”

Onlara azab edeceği bir gün

“Sizin saydığınızın bin yıldır”

Yani ahiretin günlerinden biri dünyanın bin yılı gibidir. Sonra Allah teala, kendilerine mühlet verdikten sonra yakalayıp cezalandırdığı bir kavimden bahsetmektedir.

48- “Nice halklar vardır ki zulmettikleri halde onlara mühlet verdik. Sonra da onları yakalayıp cezalandırdım. Dönüş banadır”

51- “Bizim ayetlerimizi etkisiz bırakmak için çalışanlar”

Ayetlerimizi iptal etmek için gayret gösteren ve Bizi geçip acze düşüreceklerini zannedenler

“Cehennem ashabıdır”

52- “Senden önce gönderdiğimiz her rasul”

Cebrail’in bizzat gelerek vahiy getirdiği kimsedir.

(67) Ahkaf: 22

“Ve her nebi”

Peygamberliği ilhamla veya salih rüya ile olan kimsedir.

“Yoktur ki, temenni ettiği zaman”

Okuduğu zaman

“fiytan onun bu temennisine bir düşünce atar”

Okuduğu şeyden olmayan bir şey atar. Yani Rasulullah (s.a.v.) Necm süresini Kureyş’lilerin ileri gelenlerinden oluşan bir mecliste okuduğunda dili üzerine

“Ve diğer üçüncü olan Menat”

Ayetinden sonra şöyle bir cümle geçti: Bu yüce graniklerdir. Onların şefaati umulur. Sonra Cebrail (a.s.) onun üzerine uyardı. Rasulullah dönüp bunun şeytan tarafından olduğunu onlara haber verdi.⁶⁸ Bu nedenle Allah şöyle buyurdu.

“Allah şeytanın attıklarını nesheder. Kendi ayetlerini ise sağlamlaştırır”

Öyle apaçık izah eder ki hiç kimse onu iptal etmenin bir yolunu bulamaz.

(68) /aranik hadisi olarak bilinen bu hadisi Bezzar Keşf'ül Estar adlı kitapta rivayet eder. Ziya ise el-Muhtare adlı kitabında Ravileri sıkı (güvenilir) olan bir senetle Sait b. Cübeyr yoluyla İbni Abbas'tan rivayet eder. Taberani ise Mürsel olarak rivayet eder. Ancak onun rivayet zincirinde İbni Lehi'a vardır. Bu ise zayıf biridir. Heysemi onun hakkında İbni Lehi'adan rivayet edilmez der. İbni Cerir: 17/176'da Muhammed b. Ka'b el-Kurazi'den mürsel olarak rivayet eder. Bu rivayetin neshinde Muhammed b. Kays ve Nahhas'tan rivayet eder. Bu hadis munkatidir der. İbni Hacer ise: Said b. Cübeyr'in yolu dışındaki tüm rivayetler ya zayıf veya munkatidir. Fakat rivayet yollarının çok oluşu bu hikayenin aslının olduğuna delalet eder. Bak. Fethul Bari: 8/439. Bu hadisi çoğu alimler red eder. Ebubekir b. Arabi Ahkam'ul Kur'an kitabında: 3/299; Kadi İyad şifa kitabında: 2/131; Kurtubi tefsirinde: 12/80; Herasi Ahkam'ul kur'an kitabında: 4/283; Razi tefsirinde: 23/51; Ebu Hayyan Bahr'ul Muhit kitabında: 6/381; el-Bika'i Nüzüm'üd Dürer kitabında: 13/71'de rivayet ederler. Siyeri Nebinin Müellifi İbni İshak'a bu konu hakkında sual sorulunca şöyle dedi: Bu zındıkların uydurmalarındandır dedi. Ardından bu konuda bir kitap te'lif etti.

“Allah bilendir”

Peygamberi Muhammed'e ne vahiy ettiğini

“Ve hakimdir”

Yaratdığı şeyleri sağlam yapar. Sonra Allahu teala bunun bir kısım insanları fitneye düşüreceğini zikreder.

53- “Şeytanın attıklarını fitne kılmak için”

Onları saptırmak için

“Kalplerinde hastalık olanları”

Nifak ehlinde kimseleri

“Ve kalpleri katı olanları”

Müşrikleri

“Zulmedenler”

Kafirler

“Uzak bir ayrılıktadırlar”

Peygamber ve mü'minlerle uzun bir ihtilaf içindedirler.

54- “İlim verilenlerin bilmesi için”

Tevhid ve Kur'an verilenler.

“Onun hak olduğunu”

Yani Allah'ın Kur'an ayetlerinden sağlamlaştırdıklarının hak olduğunu

“Böylece kalpleri ona içten inanır”

Huşu ve saygı duyar, ürperir.

55- “İnkarçılar hala ondan şüphe içindedirler”

fiytanın Rasulullah'ın dili üzerine attığı şeylerden

“Kıyamet aniden onlara gelinceye veya akim bir azab günü gelinceye kadar. Bu şüphede olacaklardır”

Yani Bedir günü. Çünkü o gün kafirler için hiç bir sevinç ve rahatlık yoktu.

56- “O gün”

Yani kıyamet günü

“Mülk Allah'ındır”

Tartışmasız ve iddiasız olarak mülk onundur.

“Onların aralarında hükmeder”

Sonra Allah teala hükmünü şöyle açıklıyor.

“İman edip salih ameller işleyenler naim cennetlerindedirler”

57- “İnkar edip ayetlerimizi yalanlayanlar ise onlar için alcaııcı bir azab vardır.”

58- “Hicret edenler”

Vatanlarından ve ailelerinden ayrılanlar.

“Allah yolunda”

Allah'a itaat için

“Sonra öldürölür veya ölürlerse Allah onları güzel bir rızık ile rızıklandıracaktır”

Onları cennetine koyacaktır.

59- “Onları elbette razı olacakları bir yere koyacaktır”

Yani cennetine sokacaktır.

60- “İşte böyle”

Sana anlattığımız bu durum

“Kim kendisine yapılan haksızlığa aynısı ile karşılık verirse”

Cezalandırıldığı şekilde cezalandırırsa

“Sonra tekrar kendisine saldırılırsa”

Yani zulmedilirse

“Allah elbette ona yardım edecektir”

Mazluma muhakkak yardım eder.

61- “İşte böyle”

Mazluma yapılan bu yardım gösterir ki o dilediğini yapmaya kadirdir. Onun kudretinin delaletlerden **“Geceyi gündüze geçirmez, gündüzü de geceye geçirmesi”**

Bunu onda onu bunda fazlalaştırır. Ayetin gerisi açıktır.

66- “Muhakkak insan nankördür”

Kafir Allah’ın birliğine delalet eden ayetleri inkar ederek nankörlük yapar.

67- “Her bir ümmet için takip ettikleri bir ibadet yolu yaptık”

Onunla amel ettikleri dini kurallar kıldık.

“Seninle tartışmasın”

Cedelleşmesin.

“bu işte”

Mü'minlerle tartışıp, size ne oluyor ki kendi öldürdüklerinizi yiyor, Allah’ın öldürdüklerinden yemiyorsunuz diyen kimseler hakkında nazil oldu.

68- “Eğer seninle tartışırlarsa”

Bulundukları batıl ile seninle inatla tartışırlarsa onları şu sözle def et.

“Allah işlediklerinizi en iyi bilendir”

Küfür ve yalanlarınızı

70- “Bilmiyor musun Allah gökte ve yerde olanları bilir. Bütün bunlar bir kitaptadır”

Levhi mahfuz’da saklıdır.

“Bu”

Allah’ın bütün bunları bilmesi

“Onun için kolaydır”

71- “Onlar Allah’ın hakkında hiç bir delil indirmedeği şeylere tapıyorlar”

Onlar Allah’tan başkasına hiç bir delil olmadan ibadet ediyorlar.

“Ve onlar onun hakkında hiç bilgiye de sahip değildirler”

Onlara bu konuda ne bir kitap ne de bir nebi geldi.

“Zalimlerin”

Müşriklerin

“Hiç bir yardımcıları yoktur”

Onları Allah’ın azabından koruyacak kimse yoktur.

72- “Apaçık ayetlerimiz onlara okunduğunda”

Kur’an okunduğunda

“İnkarcıların yüzlerinden hoşnutsuzluk görürsün”

İnkâr, surat asmak ve kerahet bulursun.

“Nerede ise saldıracaklar”

Düşecekler ve yakalayacaklar.

“Onlara ayetlerimizi okuyanlara. De ki: Size bundan daha kötüsünü haber vereyim mi?”

İşittiğiniz bu Kur’an dan size daha kerih gelen ve daha kötü olan bir şeyi söylüyeyim mi?

“Allah inkar edenlere cehennemi vaad etmiştir”

İşittiğinizden size daha kötü gelen şey vaad edildiğiniz cehennemdir.

73- “Ey insanlar”

Ey Mekke ehli

“Size bir örnek verildi”

O örnekte sizin ve taptıklarınızın örneği açıklanmaktadır.

“Ona kulak veriniz. Allah’tan başka çağırdıklarınız”

Putlardan

“Bir sinek dahi yaratamazlar. Bir araya toplansalar dahi”

Taptıklarınızın hepsi onu yaratmak için bir araya gelseler bile yine yaratamazlar.

“Eğer sinek onlardan bir şey kaparsa”

Üzerindeki güzel kokudan bir şey alırsa

“Onu ondan kurtaramazlar”

Acizliklerinden dolayı ondan bir şey geri getirmezler.

“İsteyen de istenen de güçsüz oldu”

Yani ibadet edende edilen de güçsüzdür. Buradaki örnekte isteyen: Sinektir. Puta sürülen güzel koku ve za’ferandan bir şey alması. Bu puta tapanın puttan şfaat ve yardım dilemesidir. İstenilen ise puttur.

74- “Onlar Allah’ı layıkı ile takdir edemediler”

Gereği gibi saygı göstermediler. Ona bir sineği bile kendinden def edemeyen şeyleri ortak koştular.

75- “Allah meleklerden elçiler seçer”

Cebraail, Mikail, İsrail gibi

“Ve insanlardan da”

Peygamberler seçer.

“Allah işitendir”

Kullarının sözlerini

“Görendir”

Seçtiği kimseleri

76- “Onları önlerinden”

İşledikleri şeyleri

“Ve arkalarından”

Daha bilmedikleri şeylerden işleyecekleri amelleri

“bilir”

78- “Allah yolunda hakkı ile cihad edin”

Sadık ve ihlash bir niyet ile gereği gibi cihad edin.

“Sizi o seçti”

Dini için sizi seçen O’dur.

“Sizin için dinde bir sıkıntı kılmadı”

Bir zorluk ve darlık yapmadı. Çünkü şariatini ruhsatlarla kolaylaştırdı.

“Babanız İbrahim'in dinine uyunuz”

İbrahim (a.s.) saygınlık bakımından bir baba gibidir. Bu nedenle müslümanların babası sayılır.

“O sizi isimlendirdi”

Allah size ad koydu.

“Daha önce müslüman olarak”

Kur’an’dan önce diğer kitaplarda sizi müslüman olarak adlandırdı.

“Ve bunda”

Kur’an’da

“Rasul üzerinize şahid olması için”

Çünkü peygamber kimin kendisini doğruladığına kimin de yalanladığına şahitlik edecektir.

“Ve siz de insanlara şahit olasınız”

Peygamberlerin onlara tebliği yaptığına şahid olasınız.

“Allah’a sarılınız”

Onun dinine tutununuz.

“O sizin sahibinizdir”

Yardımcınız ve işlerinizi üstlenendir.

“O ne güzel sahip ve ne güzel yardımcıdır”

MÜ'MİNUN SURESİ

Mekki surelerden olup 118 ayettir⁶⁹

Bismillahirrahmanirrahim

1- “Mü'minler felah buldu”

Tasdik edenler mutluluğa kavuştular. Cennette ebedi kalmayı elde ettiler.

2- “Onlar ki, namazlarında huşu içindedirler”

Sükunet içinde olup gözlerini secde yerlerinden kaldırmazlar.

3- “Ve boş sözlerden yüz çevirirler”

Dinde güzel olmayan her söz ve fiilden yüz çevirirler.

4- “Ve onlar zekatı eda ederler”

Vacip olan zekatı verirler.

5- “Ve ırzlarını korurlar”

Onları günah işlemekten korurlar.

6- “Ancak eşlerinden ve sahip olduklarından”

Eş ve cariyeleri bundan müstesnadır.

“Onlar bunda kınanmazlar”

Onlarla cima etmekten dolayı kınanmazlar.

7- “Kim bundan ötesini isterse”

Eş ve cariyeden sonra bunların ötesini ararsa

“İşte o kimseler sınırı aşanlardır”

Helalden harama sapanlardır.

8- “Onlar ki, emanetlerine”

Din ve dünya işlerinden kendilerine emanet edilen şeylerde

“Ve ahitlerine riayet ederler”

Verdikleri sözlerde dururlar. Onu yerine getirir ve tamamlamaya çalışırlar.

(69) Za nüshasından ziyade.

9- “Ve namazlarını sürekli olarak kılarlar”

Vaktinde kılmaya özen gösterirler.

10- “İşte onlar varis olacak olanlardır”

Sonra da neye varis olacaklarını belirtmektedir.

11- “Onlar firdevs cennetine varis olurlar”

Çünkü Allah teala her kişi için cennette bir ev yapmıştır. Kim cennet ehlinin amellerini işlerse cennetteki evine varis olur. Firdevs cenneti ise cennetlerin en hayırlısıdır.

12- “Biz insanı yarattık”

Adem oğlunu

“Süzme bir balçıktan”

Akan bir sudan ki biz onu Adem (a.s.)'ın sulbünden çıkardık. Adem (a.s.) çamurdan yaratılmıştı.

13- “Sonra onu”

İnsanı

“Bir nutfeden yarattık”

Yaratılışının ilk başlangıcında

“Sağlam bir yere yerleştirdik”

Yani anne rahmine.

14- “Sonra onu değişik bir yaratılışta yarattık”

Erkek ve dişi olarak yarattık. Veya ona ruhumuzdan üfledik. Veya dişi ve saç yeşerttik.

“Allah ne yücedir”

Bekasının devamlılığı ile O, saygı ve övgüyü hak etmiştir.

“O, yaratanların en güzelidir”

fieki verenlerin ve takdir edenlerin en güzelidir.

17- “Üstünüzde yedi tabaka yarattık”

Yedi gök. Her tabaka bir gök sayılır.

“Biz mahlukattan gafil değiliz”

Yarattığımız bütün mahlukattan asla habersiz değiliz.

18- “Ve gökten bir ölçü ile su indirdik”

Allah katında bilinen bir miktar ile

“Ve onu yeryüzünde yerleştirdik”

Nil, Dicle, Fırat, Seyhan ve Ceyhan nehirleri gibi. Veya yeryüzündeki bütün sular kastedilmektedir.

“Biz onu gidermeye kadiriz”

O zaman siz ve hayvanlarınız susuzluktan ölürsünüz.

20- “Ve Tur-i Sina’da çıkan bir ağaç”

Zeytin ağacı. Zeytin ilk olarak çıktığında Sina’da bulunan bu Tur dağında çıkar.

“Yağlı ve”

Çünkü ondan zeytinyağı elde edilir.

“Yiyenlere katık olarak biter”

24- “Size üstün gelmek istiyor”

Sizler ona tabi, O da tabi olunan biri olmakla size üstün olmaya çalışmaktadır.

“Eğer Allah dileseydi melekler indirirdi”

O’ndan bize tebliğ ederlerdi.

“Bunu işitmedik”

Nuh (a.s.)’ın davet ettiği şeyi

“önceki babalarımızdan duymadık”

25- “O, kendisinde delilik bulunan bir adamdır. Belirli bir zamana kadar onu gözetleyin”

Ölünceye kadar onun ölümünü bekleyin.

26- “Dedi ki: Ey rabbim, bana yardım et”

Onları helak etmekle

“Beni yalanlamalarından dolayı”

Beni yalanladıklarından

27- “Biz de ona vahyettik”

Hud suresinde bu ayet tefsir edildi.⁷⁰

28- “Oraya yerleştğinde”

Gemiye tam olarak binince

29- “De ki: Ey rabbim beni mubarek bir yere indir”

Allah ta onun duasını kabul ederek şöyle buyurdu:

(70) Bak. Hud 48 ve tefsiri.

“Bizden bir güven ve selamette sana da bereketle in”⁷¹

Gemiden indikten sonra Allah onlara yeri bereketli kıldı. Öyle ki bütün mahlukat Nuh’un ve gemide onunla birlikte bulunanların neslinden oldu.⁷²

30- “Bunda”

Bu anlatılanlarda

“Ayetler vardır”

Kudretimize delalet eden ibretler

“Elbette biz onları sınamıştık”

Nuh (a.s.)’ı onlara göndermekle onların itaat edip etmeyeceklerini denemiştik.

31- “Sonra onların ardından başka bir nesil yetiştirdik”

Ad kavmini yarattık.

32- “Onların içinden onlara bir elçi gönderdik”

Hud (a.s.)

33- “Onlara bolluk verdik”

Onlara nimetleri bol verdik.

35- “Sizler çıkarılacaksınız”

Kabirlerinizden diriltileceksiniz

36- “Heyhat, o vaadedilen şey ne uzak”

Tekrar dirilme ne uzak bir vaattir.

37- “Sadece bu dünya hayatımız vardır”

Bu dünya hayatından başka hayat yoktur.

“Ölür ve diriliriz”

Babalar ölür, çocuklar dirilir.

39- “Dedi ki: Bana yardım et”

“Yalanlamalarından dolayı”

Beni yalanlamalarından

40- “Dedi ki: Az sonra”

(71) Hud 48.

(72) Za nüshasından ziyade.

Pek yakında

“Pişman olacaklardır”

Yalanlamalarından dolayı üzerlerine azap inince pişman olacaklardır.

41- “Onları dehşetli bir ses aldı”

Azap ıığılığı

“Gerçekten”

Allah’tan bir emir ile

“Böylece onları bir süprüntü haline getirdik”

Akıntı üzerindeki çer çöp gibi yokolup gittiler.

“Zalim kavimlere”

Müşriklere

“Uzak olsun”

Helak olsun onlar.

43- “Hiçbir ümmetin eceli onları ne geçer ne de gecikir”

Onlara belirlenen süreden önce ölmeyecekleri gibi ecelden sonra bir an bile onlara mühlet verilmez.

44- “Sonra biz elçilerimizi ard arda gönderdik”

“Ve onları, kendilerinden bahsedilen birer olay yaptık”

Onlardan sonra gelenler onların haberlerinden konuştular.

46- “Ve onlar büyüklenen bir kavimdi”

Kendilerinden başkasını zulüm ile ezip büyüklük taşıyorlardı.

47- “fiu ikisinin kavmi bizim kölelerimizken”

Zelil ve hakir olup bize itaat ediyorlar.

49- “Biz Musa’ya kitabı verdik. Belki hidayete ererler”

Onunla kavmini doğru yola iletmesi için ona kitabı verdik.

50- “Meryem oğlunu ve annesini bir ayet yaptık”

Kudretimize delalet eden bir alamet kıldık.

“Ve onları bir tepeye yerleştirdik”

Beyt’ul makdis’e yerleştirdik. Orası göge en yakın olan yerdir.

“Orası oturmaya uygun bir yer”

Düz bir yerdir ve geniş bir alandır.

“Ve bir pınar vardır”

Orada açık bir su vardır. Dımaşk (fiam) olduğu söylenir.⁷³

51- “Ey elçiler güzel şeylerden yiyiniz”

Bu Rasulullah'a bir hitabtır. Buradaki kasıt, sanki Allah Teala ondan önceki bütün peygamberlere bu sözü söylediğini, onlara bunu emrettiğini haber vermektedir. Mana ise, helal olandan yiyiniz.

52- “Bu ümmetiniz tek bir ümmettir”

Ey elçiler sizin dininiz tek bir dindir O da islamdır.

“Ben de Rabbinizim”

Size dini kurallar koyup onları size açıkladım⁷⁴

“O halde korkunuz”

Sakınınız.

53- “Ancak onlar kendi aralarında işlerini böldüler”

Yani müşrikler, yahudiler ve hristiyanlar

“Bölük bölük”

Parça parça oldular

“Her gurup”

Cemaat, parti

“yanındaki ile”

Dinden yanında bulunan ile

“Seviniyor”

Beğenip hoşlarına gidiyor.

(73) Bu Mücahid, İbni Abbas ve İbni Müseyyeb’in görüşüdür. İbni Ebi fleybe Musannıfında İbni Müseyyeb’ten 6/409 ve İbni Asakir’de sahih bir senetle rivayet eder. Bak. /ürer’ut Tibyan s. 266.

(74) Ayn nüshasından ziyade.

54- “Onları kendi gafletleri içinde bırak”

Sapıklık ve şaşkınlıkları içinde bırak.

“Belirli bir süreye kadar”⁷⁵

Kılıçla veya ölüm ile helak oluncaya kadar

55- “Onlar sanıyorlar mı ki, kendilerine verdiğimiz mal ve çocuklar”

Bu dünyada onlara bağışladığımız mallar ve evlatlar

56- “Onların iyiliklerine koşuyoruz”

Bunları onlara sevap için veriyoruz.

“Bilakis bunu hissetmiyorlar”

Bu onlar için bir istidraçtır. Sonra Allah kendi dostlarını zikretmeye dönüyor. Ve şöyle buyuruyor:

57- “Rablerine olan haşyetlerinden dolayı titrerler”

O’nun tuzak ve azabından korkarlar

60- “Verdiklerini kalpleri ürpererek verirler”

Verdiklerinin kabul edilmeyeceğinden korkarlar. Ve onlar yakinen biliyorlar ki, ölümle rablerine varacaklardır.

61- “Ve onlar hayır için önde giderler”

Sonra Allah Teala Kuluna ancak gücünün yettiği kadar yüklediğini zikrediyor.

62- “Biz hiç kimseye gücünden fazlasını yüklemeyiz”

Ayakta namaz kılamayan oturarak kılsın.

“Bizim katımızda bir kitap vardır”

Levhi Mahfuz

“Hakkı konuşur”

Doğrulukla açıklar.

“Ve onlar zulmedilmezler”

Amellerinin sevabı eksiltilmez. Sonra tekrar müşrikleri zikretmeye döndü.

63- “Bilakis kalpleri gaflettedir”

Cehalettedir.

“Bundan”

(75) Za nüshasından ziyade.

Hak ile konuşan bu kitaptan

“Onların bundan başka amelleri de vardır”

Müşriklerin az önce zikredilen mü'minlerin amellerinin dışında çirkin amelleri de vardır.

“Onlar hep o işler için çalışırlar”

64- “Nitekim varlık sahiplerine”

Liderlerini ve zenginlerini

“Azab ile yakaladığımız zaman”

Kıtlık ve açlıkla yedi sene

“Hemen feryad ettiler”

Gürültü edip hoşnutsuzluklarını ve sıkıntılarını dile getirdiler. Biz onlara şöyle dedik.

65- “Bu gün feryad etmeyiniz Çünkü bizden bir yardım görmezsiniz”

Bundan men edilmez ve sizin bu feryadınızda hiç bir fayda sağlamaz.

66- “Ayetlerim size okunuyordu”

Kur’an size okunduğunda

“Sizler gerisin geriye dönüyordunuz”

Arkanızı verip onu yalanlıyor ve kibirlenerek dönüyordunuz.

67- “Onunla büyüklük taşıyordunuz”

Harem ile. Diyordunuz ki kimse bize galip gelemez. Çünkü biz harem ehliyiz.

“Geceleyin saçmalıyordunuz”⁷⁶

Geceleyin konuşuyor ve hezeyanlar sergiliyordunuz. Peygambere sövgüler söylüyordunuz.

68- “Onlar o sözü düşünmüyorlar mı?”

(76) Ayette geçen “Tehcurun” kelimesini “Tuhcirun” şeklinde Nafi okur. Yani konuşmasında kötü sözler söylemek anlamındadır. Diğerleri ise “Tehcurun” şeklinde okur. Bu ise ya kesmek ve engellemek anlamına gelen “Hecr” kelimesinden veya saçmalamak anlamına gelen “el-Hecer” kelimesinden türemiştir. El-İthaf s. 319.

Kur’an’ı düşünüp onu tasdik etmiyorlar mı?

“Veya onlara daha önce babalarına gelmeyen şeyler mi geldi”

Yani daha önce de kitap indirildi. Sana kitabın indirilmesi yeni değildir ki onu inkar ediyorlar.

69- “Veya onlar elçilerini tanımıyorlar mı?”

Onların arasında doğup büyüyen ve onu doğrulukla tanıdıkları elçiyi

70- “Veya onda delilik vardır mı diyorlar. Aksine o onlara geldi”

İş onların söyledikleri gibi değildir. Aksine onlara bir elçi

“Hak ile”

Allah katından bir Kur’an ile geldi.

71- “Eğer hakka tabi olsaydı”

Güzeliklere davet eden Kur’an

“Onların hevalarına”

Çirkinliklere çağıran hevalarına tabi olsaydı. Yani indirilen onları sevdiği ve istediği şekilde olsaydı o zaman

“Gökler ve yer bozulurdu”

Çünkü gökler ve yer Allah’ın birliğine delalet etmesi için yaratıldı. Eğer Kur’an onların isteği üzerine inseydi o zaman şirke davet ederdi. Bu ise Allah’ın birliğine delalet eden delilleri bozmasına neden olurdu.

“Ve ikisi içinde bulunanlar da”

Bozulurdu. Çünkü o zaman Allah’a ortak koşuyor olacaktı.

“Aksine biz onlara kendi zikirlerini getirmiş bulunuyoruz”

Dünya ve ahirette onların şanını yüceltecek şeyler getirmiş oluyoruz.

72- “Veya onlardan haraç mı istiyorsun”

Ey Muhammed bu getirdiklerinden dolayı onlardan bir ücret ve vergi mi istiyorsun.

“Rabbinin haracı daha hayırlıdır”

Onun vergisi ve sevabı daha üstündür.

74- “Ahirete inanmıyanlar doğru yoldan sapmışlardır”

O yoldan ayrılmışlardır.

75- “Eğer onlara acıyıp içinde bulundukları zararı gidermiş olsaydık”

Kıtlık ve kuraklıktan onları kurtarmış olsaydık

“Azgınlıklarında yine bocalayıp dururlardı”

Azgınlıklarına devam ederler ve başlarına gelenden ibret almazlardı. Bu ayet müşrikleri Rasulullah’a:

“Sen babaları kılıçla çocukları da açlıkla öldürdün deyip ona şikayette bulunduklarında nazil oldu.”⁷⁷

76- “Onları azabla yakaladık”

Açlıkla

“Rabblarına boyun egmek istemediler”

Ona itaat etmediler.

77- “Onların üzerine şiddetli azabın kapılarını açınca”

Bedir günü veya ahiret azabı

“O zaman onlar umutlarını yitirirler”

Her türlü hayırdan umutlarını keserler.

80- “Gece ve gündüzün farklı oluşu onun koyduğu kanunlardan biridir”

Onları birbirinden farklı kılan odur.

88- “Her şeyin melekutu kimin elindedir”

Eğer biliyorsanız her şeyin sahibi kimdir? Her şeye malik olan kimdir?

“O koruyup kollar”

Dilediğini güvende kılar.

“Ve kendisi korunmaz”

(77) Müellifin Esbab’ı Nuzul kitabı s. 363 İşte bu sebep İbni Abbas’tan rivayetle şu ayetin inmesine neden oldu: **“Onları azapla yakaladık.Onlar yinede rablerine dönüp yalvarmadılar.”**

Onu korkutacak kimse yoktur.

89- “De ki nasıl büyüleniyorsunuz?”

Aldatılıyor ve onun tevhidinden ona itaat etmekten ayrılıyorsunuz.

90- “Aksine biz onlara hak olanı getirdik”

Kur’an’ı indirdik.

“Fakat onlar yalan söylüyorlar”

Melekler Allah’ın kızlarıdır diyerek

91- “Allah çocuk edinecek değildir. Onunla birlikte hiç bir ilah yoktur. Eğer olsaydı o zaman her ilah yarattığını alıp götürürdü”

Kendi mahlukatı ile ayrılır ve diğer ilahın onlara egemen olmasına mani olurdu.

“Ve bazısı bazısına üstün gelmeye çalışırdı”

Krallar arasındaki adet gibi onlar da birbirini yenmeye çalışırlardı.

“Allah bundan münezzektir”

O bundan uzaktır.

“Onların bu nitelemelerinden”

Bu yalan vasıflandırmalarından.

93- “De ki ey Rabbim onlara vaad ettiğin azabı mutlaka bana göstereceksin”

Müşriklerin tehdit edildiği ve onlara vaad edilen azab.

94- “Beni onlarla birlikte kılma”

Onlara azabı indirdiğinde beni onların dışında tut.

96- “En güzel şekilde def et”

Yumuşaklık ve bağışlama ile

“Kötülüğü”

Onlardan sana gelen eza ve kötülükleri

“Onların nitelemelerini biz daha iyi biliyoruz”

Bunun karşılığını onlara vereceğiz. Bu savaş ile emir edilmeden önce idi.

97- “De ki ey Rabbim şeytanın dürtmelerinden”

Onun fısıltı ve vesveselerinden sana sığınırım.

98- “Ve ey Rabbim onların yanında bulunmalarından da sana sığınırım”

İşlerimden her hangi birinden

99- “Ey Rabbim beni dönder”

Dünyaya beni geri çevir.

100- “Umulur ki salih amel işlerim”

Tevhid’e şahitlik ederim.

“Bıraktığım şeylerde”

Dünyada olduğum zaman

“Asla”

Dünyaya dönmez.

“Bu yalnızca bir sözdür”

Ölüm anında söylenen bir sözdür. Ve bu söze icabet edilmez.

“Ve ötelinde”

Önlerinde

“Bir berzah vardır”

Onlarla dünyaya tekrar dönme arasında bir engel vardır.

101- “Sur’a üfürüldüğünde”

Son nefha.

“O gün aralarında soylar yoktur”

Nesepleriyle övünmezler.

“Ve birbirlerini de sormazlar”

Dünyada birbirlerine hangi kabilede hangi nesepte olduklarını sordukları gibi orada hiç sormazlar.

104- “Orada onların yüzlerini ateş yalar”

Yakar.

“Ve onlar orada kalırlar”

Dudakları kızardığından dolayı çekik kalır, sırttan dişleriyle orada kalıverirler.⁷⁸

(78) Tirmizi tefsir bölümü h. no:3175; Hakim: 2/395; Ahmet: 3/88; Ebu Said el-Hudri'den Rasulullah (Onlar orada dişleri açıkta kalır) Ayeti hakkında şöyle buyurdu:Ateş onları kızartır üst dudağı başının ortasına ulaşınca kadar çekilir. Alt dudağı ise göbeğine varıncaya kadar sarkar. Tirmizi der ki: bu hadis hasen gariptir. Hakim ise isnatı sahihtir der. Senedinde Ebu'l Heysem'den rivayet eden Ebu Semh vardır. Onun rivayeti ise zayıf kabul edilir.

105- “Ayetlerim size okunduğunda onları yalanlayanlar sizler değil miydiniz?”

106- “Dediler ki: Ey Rabbimiz mutsuzluğumuz bize galip geldi”

Bize kaderimiz hakim oldu.

“Böylece biz sapık bir topluluk idik”

Kendilerinin sapık olduğunu bizzat kendileri ikrar etmektedir.

108- “Dedi ki: sinin oraya. Ve benimle konuşmayın”

Üzerinize bir kızgınlık ile uzaklaşın

110- “Onları alay konusu edindiniz”

Onlarla alay ettiniz ve onları hafife aldınız.

“Öyle ki size benim zikrimi unutturdu”

Onlarla alay etmekle meşgul olmanız sizi beni anmaktan alıkoydu.

111- “Bu gün onları mükafatlandırdım”

İşledikleri amellere karşılık hakettikleri sevabı onlara verdim.

“Sabretmelerinden dolayı”

Sizin verdiğiniz eziyetlere sabrettiler.

“Muhakkak kurtulanlar onlar oldu”

Cehennemden azabından siz değil onlar kurtuldu.

112- “Dedi ki: Siz yeryüzünde ne kadar yıl kaldınız?”

Allah dirilişi inkar edenleri kabirlerinden kaldırdığında onlara: “Kabirlerinizde ne kadar kaldınız?” diye sordu. Bu azarlayıcı bir sorudur. Çünkü onlar kabirlerinden tekrar diriltilmeyi inkar ediyorlardı.

113- “Dediler ki: Bir gün veya günün bir kısmı kaldık”

Çünkü iki nefha arasında onlardan azap kaldırılmış ve içinde bulundukları azabı unutmuşlardı. Bu nedenle kalış sürelerini kısa görüyorlardı. Bunun için dediler ki:

“Bir gün veya günün bir kısmı kaldık. Sayanlara sor”

Yani kaldığımız günleri sayan meleklerle sor dediler.

114- “Dedi ki: Siz pek az kaldınız”

Uzun bir süre ateşte kalsanız bile siz az bir zaman kaldınız.

“Eğer bilseydiniz”

Kabirde kalma süresinizi. Çünkü onların ne kadar kaldıklarını bilmedikleri az önceki sözlerinden anlaşılıyor. Onlara denildi ki: Eğer bilseydiniz ateşte uzun süre kalmanızın yanında az kaldığınızı anlardınız.

115- “Biz sizi abes olsun için mi yarattığımızı sanıyorsunuz?”

İtaat edene sevap, isyan edene de ceza verilmeyeceğini, hikmetsiz ve boş yere yaratıldığınızı mı sandınız.? Böylece eğlenip gaflete daldınız.

116- “O Kerim olan, Arşın sahibidir”

Güzel yatağın sahibidir.

117- “Kim Allah ile beraber başka bir ilaha da dua ederse, onun buna hiç bir delili yoktur”

Allah’tan başkasına yaptığı bu ibadetin hiç bir delili yoktur.

“Onun hesabı Rabbinin yanındadır”

Amelinin karşılığı Allah katındadır. O ona hakettiği karşılığı verir.

“Elbette kafirler felaha ermezler”

Yalanlayanlar mutlu olmazlar. Sonra Allah Teala elçisine, mü’minlere istiğfar dilemesini ve onlar için merhamet dilemesini emrediyor.

118- “Ve de ki: Ey Rabbim affet ve merhamet et. Sen merhamet edenlerin en hayırlısısın.”

NUR SURESİ

Medeni surelerden olup 62 ayettir⁷⁹

Bismillahirrahmanirrahim

1- “Sureyi indirdik”

Bu indirdiğimiz bir suredir.

“Ve onu farz kıldık”

İçinde bulunan şeylerle amel edilmesini gerekli kıldık.

2- “Zina eden erkek ve kadını”

Eğer hür baliğ ve evli değillerse

“Her birine yüz değnek vurun. Sizi onlara acıma duygusu tutmasın”

Rahmet ve acımanız sizi Allah’ın koyduğu hududu uygulamamaya ve acıtmayacak derecede vurmaya hafifletmeye sevketmesin.

“Allah’ın dininde”

Onun koyduğu hükmü uygulamada sizi acıma duygusu tutmasın.

“Ve şahit olsun”

Hazır bulunsun.

“onların azabına”

Cezalarına

“Mü'minlerden bir taife”

Bir gurup.

3- “Zina eden erkek ancak zina eden kadınla veya müşrik bir kadınla evlenir. Zina eden kadın da ancak zina eden erkekle veya müşrik biriyle evlenir”

Bu ayet hicret eden fakir mühacirlerden bir gurup hak

(79) Za nüshasından ziyade.

kında nazil oldu. Fakirliklerinden dolayı Medine'de bulunan ve fuhuş yapan bazı kadınlarla evlenmek istediler. Allah ta bunun haram olduğunu bu ayetle onlara bildirdi.⁸⁰ Çünkü o kadınlar zina eden müşrik kimselerdi. Onlarla ancak zina eden kimse veya müşrik biri evlenebilirdi. Bunun mü'minlere haram olduğunu açıkladı.

4- “Namuslu kadınları suçlayanlar”

İffetli kadınlara zina isnat edenler

“Sonra da bunun üzerine dört şahit getirmezlerse”

Attıkları bu iftiranın üzerine dört şahit getirmezlerse

“Onlara seksen değnek vurun”

Bu suçlamayı yapanlardan her birine seksen değnek vurun.

“Ve ebedi olarak onların şahitliklerini kabul etmeyin”

fiहितlik yapmak istediklerinde onların şahitliklerini kabul etmeyin. Çünkü onlar iffetli kadınlara iftira atmakla fasık oldular. Ancak eğer bu iftiralarından dönerler ve kendilerini yalanlayıp attıkları iftirayı bırakırlarsa o zaman şahitliklerini kabul ediniz. fiu ayetten dolayı.

5- “Ancak bundan sonra tevbe edenler ve durumlarını düzeltenler müstesna”

6- “Hanımlarını suçlayanlar”

Onlara zina isnat edenler

“Ve kendilerinden başka şahitleri olmadığından”

Söylediklerini doğrulayan kendilerinden⁸¹ başka dört şahit bulunmazsa

“Onlardan birinin şehadeti ile beraber kendisinin mutlaka doğru söylediğine dört defa Allah’ı şahit tutmasıdır”

(80) Esbab'un Nuzul s. 364, Taberi tefsiri: 18/70

(81) Za ve Zı nüshalarından ziyade.

Eşini suçladığı şeyde doğru olduğuna dair dört defa yemin eder. O zaman kendisine had cezası düşer. Sonra beşincisinde der ki eğer yalancılardan isem Allah'ın laneti üzerime olsun. Erkek bunu yapınca o zaman kadının üzerine haddin uygulanması vacip olur. Ancak kadın da aynı şeyi yaparsa yani Allah şahidimdir ki o bana attığı şeyde yalancılardandır der ve bunu dört defa tekrarlarsa o zaman ona ceza uygulanmaz. Bunu şu aşağıdaki ayet ortaya koyuyor.

8- “Azabı ondan kaldırır”

Hadd cezasını ondan def eder. Beşincisinde: “Eğer o doğru söyleyenlerden ise Allah'ın laneti üzerime olsun” der.

10- “Eğer Allahın üzerinizde ki fazlı ve rahmeti olmasaydı”

Bu ayetteki “Lev” edatının cevabı mahzuftur. Takdiri: İşlediğiniz kötülükleri açığa çıkarıp sizi rezil eder ve sizi cezalandırmada acele ederdi. Fakat

“O tevbeleri kabul edendir”

Kullarının yaptığı tevbeyi kabul eder. Kötülüğü bırakıp kendisine dönenlere acır.

“Ve hakimdir”

Hududlardan farz kıldığı şeylerde⁸²

11- “Yalan haber ile gelenler”

Aişe'ye (r.a.) ve Safvan'a yalan isnat edenler

“Sizden bir guruptur”

Yani Hassan b. Sabit, Mistah, Münafık Abdullah b. Ubey ve Hamne binti Cahş'tı.

“Onun sizin için kötü olduğunu zannetmeyin”

Bu ifk olayının sizin için kötü olduğunu zannetmeyin.

“Bilakis o sizin için hayırdır”

(82) Za ve Zı nüshalarından ziyade

Çünkü Allahu teala bunun üzerine sizin karşılığınızı veriyor ve sizin bundan uzak olduğunuzu ortaya çıkarıyor.

“Onlardan her kişiye kazandığı günahdan bir ceza vardır”

İşlediği günahdan dolayı cezasını görecektir.

“Onun büyük bölümünü üslenen kimseye büyük bir azab vardır”

Bu yalan haberin büyük bölümünü taşıyan ve onu ilk başlatan kimse için büyük bir azab vardır. O kişi Abdullah b. Ubey'dir.⁸³

12- “Onu işittiğinizde”

İfk olayını ilk duyduğunuzda

“Mü'min erkek ve kadınlar zannettiler”

Burada hitaptan vazgeçip haber uslubuna dönüyor. Mana ise şöyledir. Sizin nefisleriniz gibi olan kimseler hakkında ey mü'minler siz zannettiniz.

“İyilik”

Çünkü Mü'minlerin hepsi tek bir nefis gibidir.

“Bu apaçık bir iftiradır”

Açık bir yalandır demeniz gerekmezmiydi.

14- “Allah'ın dünya ve ahirette üzerinizdeki fazlı ve rahmeti olmasaydı daldığınız şeyde size büyük bir azab dokunurdu”

Bu ifk olayında size Allah'tan bir azab dokunurdu.

15- “Onu dilinize doladınız”

Birbirinize anlatıyor ve söylenenlere kulak veriyordunuz.

“Onu basit zannediyorsunuz”

Onu önemsiz ve kolay sanıyorsunuz. Halbuki o Allah katında büyüktür.

16- “Onu işittiğinizde”

Bu yalanı duyduğunuzda

(83) Bu Hz. Aişe'nin görüşüdür. Buhari tefsir bölümü, Feth'ul Bari: 8/451.

“Deseydiniz bizim bununla konuşmamız uygun değildir. Rabbimizi tenzih ederiz”

Yalanın bu büyüklüğünde şaşılarak taaccuble

“Bu büyük bir buhtandır”

Bu yalanın büyüklüğünde hayret ediyoruz. Bu durumda mana: Dillerinizi o konuya dalmaktan koruyup onu inkar etseydiniz ya?

17- “Allah onun bir benzerine dönmemenizi size öğütler”

Bir daha böyle bir ifk'e ebedi olarak dönmenizi kerih görür.

18- “İman edenler arasında fuhuşun yayılmasını sevenler”

Onlar arasında zinanın yaygınlaşmasını isteyenler.

“Onlar için acı bir azab vardır”

Bu kimseler munafıklardı. Bu yalanı mü'minler arasında yayıyor ve mü'minlerde kusur arıyorlardı. Onlar arasında zinanın çoğalmasını istiyorlardı.

20- “Allah’ın üzerinizdeki fazlı ve rahmeti olmasaydı”

Hak ettiğiniz cezayı size çabuk getirirdi.

21- “Allah’ın üzerinizdeki rahmet ve fazlı olmasıydı sizden kimseyi temize çıkarmazdı”

Sizden bu konuya dalanlardan kimseyi bu günahtan dolayı temizlemez ve arındırmazdı.

“Fakat Allah dilediğini arındırır”

Dilediği kimseyi rahmet ve mağfiretiyle günahlardan ve hatalardan temizler.

22- “Sizden servet ve fazilet sahibi kimseler yemin etmesin” yani Ebubekir⁸⁴ (r.a.)

(84) Ebubekir'in Mistah'a nafaka verme hadisini Buhari tefsir bölümü: 8/455; Müslim tevbe bölümü 2770'no'lu hadis, Tirmizi tefsir bölümü: 3179'no'lu hadis; Nesai taharet bölümü ve teyemmüme başlama bölümü: 1/163.

“Yakınlarına, miskinlere, muhacirlere Allah yolunda infak etmeyeceğine”

Yani Mistah'a (r.a.) Bu kimse muhacirlerden olup miskin biriydi. Aynı zamanda Ebubekir'in (r.a.) teyzesinin oğlu idi. Ebubekir ona hiç bir şey vermeyeceğine, hiç bir şey infak etmeyeceğine yemin etmişti. Sebebi ise ifk olayına onun da adının karışmasıydı.

“Affetsinler ve hoş görsünler”

Aişe'nin bu olayına karışmalarından dolayı

“Allah’ın sizi bağışlamasını sevmez misiniz?”

Bu ayet nazil olunca Ebubekir şöyle dedi: Evet ben Allah’ın beni bağışlamasını severim. Ve daha önce Mistah'a infak ettiği miktarı tekrar infak etmeye başladı.

23- “Hiç bir şeyden haberi olmayan namuslu kadınlara suçlamada bulunanlar”

Hiç bir fuhuştan haberi olmayan, aynen Aişe'nin kendisine atılan iftiradan haberi olmadığı gibi.

“Dünyada”

Kazif cezası ile

“Ahirette de”

ateşle

“lanetlenmişlerdir”

Azab edilirler.

24- “Dillerinin, ellerinin ve ayaklarının işlediklerine şahitlik edecekleri gün, İşte o gün Allah onlara hak ettikleri cezayı tam olarak verecektir”

25- “İşte o gün Allah onlara hak ettikleri cezayı tam olarak eksiksiz verecektir”

Onlara vacip olan cezayı verecektir.

“Ve bileceklerdir ki apaçık olan hakikat, Allah’tır”

Çünkü o, onlar daha dünyada iken onlara vaat ettiği şeylerin hakikatini onlara açıkladı.

26- “Kötü kadınlar”

Kadınlardan kötü söz söyleyenler

“Kötü erkeklere, kötü erkekler”

İnsanlardan

“Kötü kadınlara”

Kadınlardan kötü söz söyleyenlere

“İyi kadınlar”

Kadınlardan iyi sözler söyleyenler

“İyi erkeklere, iyi erkekler”

İnsanlardan

“İyi kadınlara”

Kadınlardan iyi sözler söyleyenlere yaraşır.

“Bu kimseler”

Yani Aişe ve Safvan (r.a.)

“Onların söylediklerinden beridirler”

Çirkin ve kötü olan iftiracıların söylediklerinden uzaktırlar.

27- “Ey iman edenler, evlerinizin dışındaki evlere, yakınlık kurmadıkça”

Onlardan izin almadıkça

“Ve içindekilere selam vermedikçe içeri girmeyiniz”

Yani Salamun Aleykum. İçeri gireyim mi? demedikçe içeri girmeyin.

28- “Eğer orada”

evlerde

“Kimseyi bulamazsanız”

Size içeri girmek izni verecek

“Size izin verilinceye kadar içeri girmeyiniz. Eğer size dönün denilirse”

Geri gidiniz. Denilirse

“sizde dönünüz”

Onların kapıları önünde durmayınız.

“Bu”

Dönüşünüz

“Sizin için daha temizdir”

Sizin için daha düzgün ve temizdir. Bu ayet nazil olunca Rasulullah’a: “Ya Rasulallah içinde kimsenin oturmadığı yollarda bulunan hanlar ve evler hakkında ne dersiniz?” dediler. Bunun üzerine şu ayeti indirdi.

29- “Oturulmayan evlere girmenizde sizin içi bir sakınca yoktur”

İzinsiz olarak oralara girmenizde bir günah yoktur.

“Orada bir fayda bulunan”

Bir meta ve yararlanma varsa

“Sizin için”

İhtiyacınızı gidermek veya orada konaklamak ve bunun dışındaki ihtiyaçlarınızı gidermek için

30- “Mü’minlere De ki: gözlerini çevirsinler”

Helal olmayan şeylere bakmaktan

“Ve ırzlarını korusunlar”

Helal olmayan şeylerden onları korusunlar veya görünmeyecek şekilde onları örtsünler.

31- “Süslerini göstermesinler”

Yani ayak bilezikleri küpeler gerdanlıkları gibi gizlenen şeylerini göstermesinler.

“Ancak ondan görünen müstesna”

O da elbise, göze çekilen sürme, yüzük, kına ve ele takılan bileziklerdir. Kadının yüzünü ve elini dirseklerin yarısına kadar olanın dışında hiç bir yerini göstermesi caiz değildir.

“Başörtülerini yakalarının üzerine sarksınlar”

Başörtülerini omuzları üzerine sarksınlar. Taki bununla saçlarını küpelerini ve boyunlarını örtmüş olsunlar.⁸⁵

(85) Hz. Aişe şöyle dedi: Allah ilk Muhacir kadınlara rahmet etsin. Bu ayet indiği zaman örtülerini yırtıp onu başörtüsü edindiler. Buhari tefsir bölümü: 8/489; Ebu Davut libas bölümü h. no: 4102; Nesai tefsir bölümü: 2/121.

“Ve süslerini göstermesinler”

Dış süsler değil gizli süslerini dışarıya göstermesinler.

“Ancak kocalarına veya kadınlara”

Yani mü’min kadınlara. Çünkü müslüman bir kadının müşrik bir kadın önünde süslerini göstermesi veya onun yanında soyunması helal değildir. Ancak bu müşrik kadın onun cariyesi olursa bu müstesnadır.

“Veya malik olduğu cariyeler veya erkeklerden kadına ihtiyacı olmayan iktidarsız hizmetçiler”

Kadınlardan bir ücret almak için onlara hizmet eden ve peşlerinden giden iktidarsız erkekler. Hunsu

“Kadınlarla cima edecek gücü olmayan erkek”

Veya hısıy

“Yumurtalıkları alınıp iğdiş edilmiş erkek”

Gibi veya pir-i fani veya iktidarsız ahmak biri dışında

“Veya kadınların avretini tanımayan çocuklar”

Daha buluğa ermemiş olanlar

“Gizledikleri süslerinin bilinmesi için ayaklarını vurmasınlar”

Ayak bileziklerinin bilinmesi için birini diğerine vurup seslerinin çıkmasını böylece üzerinde bileziklerin bulunduğu anlaşılmaması sağlamasınlar. Çünkü bu insandaki şehveti hareket ettirir.

“Ve hepiniz toptan Allah’a tevbe ediniz”

Allah’ın bu sürede size zikir ettiği adaba uyunuz. Size emrettiği ve yasakladığı şeylere uyarak onun itaatine dönünüz.

32- “Sizden bekar olanları evlendiriniz”

Erkek ve kadınlardan eş olmayanları

“Ve kölelerinizden ve cariyelerinizden iyi olanları da. Eğer fakirlerse Allah kendi fazlından onları zengin kılar”

Bu Allah'ın evlenenlere zenginlik vaadidir. Ve evliliğin fakirliği yok edici bir sebep olduğunun bildirgesidir.

33- “İffetli davransınlar”

Kadınla evlenmeyen, gücü yetmeyen kimse haramdan sakınsın. Yani mehir ve nafakaya malik olmayan kimse

“Allah onları kendi fazlında zenginleştirinceye kadar ifetlerini korusunlar. Sahip olduğunuz kölelerden sizinle yazışmak isteyenler”

Kölelerin belirlenen bir para karşılığı belirli bir sürede efendisine ödemek üzere azad edilmesini efendisinin de istemesi ve onunla yazışmasıdır. Bu parayı zamanında ödediği takdirde azad olur.

“Onlarla yazışın”

Onlara istedikleri bu yazışmayı verin.

“Eğer onlarda hayır görüyorsanız”

Malı kazanacaklarına ve yazılan malı ödeyebileceklerine kani olursanız isteklerini yerine getiriniz.

“Allah'ın size verdiği maldan siz de onlara veriniz”

Yani üzerine yazıştığınız maldan bir kısmını siliniz. Çünkü efendinin yazılan malın dörtte birini silmesi müstehaptır. Veya bundan kasıt zekattan onların payına düşeni onlara vermesidir.

“Genç kızlarınızı”

Cariyeleri

“Fuhuşa zorlamayınız”

Zinaya. Bu ayet Abdullah b. Ubey hakkında nazil oldu. O yanında bulunan bazı cariyelerini zina etmeye zorluyordu.⁸⁶ Ve bunun karşılığında bir ücret talep ediyordu.

(86) Cabir b. Abdullah anlatıyor. Abdullah b. Ubey bir cariyesine:

“Git biraz fuhuş yap” dedi. Bunun üzerine Allah şu ayeti indirdi: **“Cariyelerinizi fuhuşa zorlamayınız.”**

Bir diğer rivayette ise şöyle geçer: Abdullah b. Ubey'in Mesike ve Emime adında iki cariyesi vardı. Onları zinaya zorluyordu. Bunun üzerine gelip Rasulullah'a şikayette bulundular. Allah bu olay üzerine bu ayeti indirdi. MüslimTefsir bölümü h. no: 3029; Ebu Davut Talak bölümü h. no: 2311

“Eğer korunmak isterlerse”

Yani eğer iffetli kalmak isterlerse onları zinaya zorlamayınız.

“Dünya hayatının geçici metaini elde etmek için”

Zina karşılığı alınan ücret.

“Kim onları zorlarsa”

Zinaya

“Elbette Allah onların zorlanmasından sonra gafur ve rahimdir”

Günah onları zorlayan üzerinedir.

34- “Size apaçık ayetler indirdik”

Kur'an indirdik.

“Ve örnek”

Haber ve ibretler

“Sizden önce geçmiş olanlardan”

Geçmiş asır ve milletlerden size anlatılan hikayelerinde sizin için ibretler ve haberler vardır.

35- “Allah göklerin ve yerin nurudur”

Göklerde ve yerde bulunanlar onun bu nuru ve hidayeti ile doğru yolu bulurlar. Sonra Allah mü'min kulunun kalbine attığı ve onunla hidayeti bulduğu nura bir örnek vermektedir.

“Onun nurunun örneği içinde lamba olan bir kandil gibidir”

Fitilin içine konduğu kandilin ortası gibidir.

“Lamba da bir cam içindedir”

Çünkü ışık camın içindedir. Oradaki ateşin ışığı herşeyden daha daha parlaktır.

“Cam sanki inciden bir yıldız gibidir”

Beyazlık ve netliğinde ona benzer.

“Yakılır”⁸⁷

(87) Ayeti “Tukedu” şeklinde Ebubekir Hamza, el-Kisai ve Halef okur. “Yukedu” şeklinde ise Nafi, İbni Ömer ve Hafs okur. Bak. el-İthaf s. 325

Yani cam. Bu, ayetteki kelime “Ta” ile okunduğu zaman cam'a raci olur. Ve mana cam yakılır olur. Eğer “ya” ile okunursa o zaman Lamba'ya raci olur. Ve mana lamba yakılır olur. İlk şekilde okuyanlar: Ebubekir, Hamza, Kisai ve Halef'tir. İkinci şekilde okuyanlar ise Nafi, İbni Amir ve Hafs'tır.

“Ne doğuya”

Sadece doğuşu anında güneşin üzerine doğduğu şeylerden değildir.

“Ne de batıya mensup olmayan”

Veya batışı anında güneşin üzerine battığı şeylerden de değildir. Yani gündüzün herhangi bir vaktinde onu güneşten hiçbir şey örtmez. Bu nedenle sürekli parlaktır ve yağı için en iyi olan durum budur.

“O mübarek bir zeytin ağacından yakılır. Nerede ise onun yağı ışık verir”

fiidnetli saflık ve netliğinden dolayı lambasız dahi nerede ise ışık verir.

“Ona ateş dokunmasa bile. Nur üstüne nurdur”

Hem lambanın hem de yağın nurudur. Sonra Allah teala şöyle buyurdu:

“Allah dilediğini kendi nuruna iletir”

36- “Evlerde”

Lamba evlerde yakılır. Yani mescitlerde

“Allah yükseltilmesine izin verdi”

Yapılmasına

“Ve orada adının anılmasına”

37- “Kalpler orada evirilip çevirilir”

Kurtulma ümidi ve yok olma korkusu ile dönüp durur.

“Ve gözler de”

Hangi yönden yakalanacaklarına, sağdan mı yoksa soldan mı? veya hangi taraftan kitaplarının verileceğine sağ taraftan mı sol taraftan mı verileceğine bakıp dururlar. Bunun için gözlerini etrafa çevirirler.

38- “Allah onların işlediklerine en güzel bir şekilde karşılığını ve katından onlara daha fazlasını vermek için”

Amelleri ile haketmedikleri şekilde onları mükafatlandırır. Sonra kafirlerin işledikleri amellere bir örnek vermektedir.

39- “İnkâr edenlerin amelleri bir serap gibidir”

fiidnetli sıcaklık zamanlarında çöllerde görülen ve su olduğu sanılan şeydir.

“Düz bir arazide”

Yerin düz olan yüzeyinde

“Susayan onu su sanır. Yanına geldiğinde”

Oraya vardığında

“Hiç bir şey bulamaz”

İşte kafir de böyledir. Amelinin kendisine fayda vereceğini sanır. Ölüm ona geldiğinde ve ameline muhtaç olduğunda ona fayda verecek hiç bir amel bulamaz.

“Orada Allah’ı bulur”

Orada Allah’ın gözetlemede olduğunu bulur.

“O zaman ona hesabını tam olarak verir”

Amelinin karşılığını bulur.

40- “Veya karanlıklar gibidir”

Bu da Allah’ın kafirlerin amelleri için verdiği başka bir örnektir.

“Derin bir denizdeki”

Suyu çok oldukça derin bir denizdeki karanlıklar gibidir.

“Onu örter”

Üstünde vardır.

“Bir dalga”

Yükselip inen deniz dalgaları

“Üstünde bir dalga daha vardır”

Üst üste binmiş dalgalar

“Dalganın üstünde de bulut vardır”

İşte bütün bunlar

“Üst üste binmiş karanlıklardır”

Bulutların karanlığı, dalgaların karanlığı ve denizin karanlığı

“Elini çıkardığı zaman”

Bakan kişi bu karanlıklar arasında elini çıkarıp baktığında

“Nerede ise onu göremeyecek”

Karanlığın şiddetinden onu nerede ise göremeyecek. Burada Allah Teala’nın karanlıklardan kastı kafirlerin amelleridir. Denizden kastı onun kalbi, üst üste dalgalarından kastı ise onun -kafirin- kalbini kaplayan cehalet, şek ve şüphe ile içinde bulunduğu şaşkınlıktır. Bulutlardan murat onun kalbinin üzerindeki mühür ve pastır. Sonra da şöyle buyurdu:

“Allah kime nur vermemişse artık onun nuru yoktur”

Allah’ın islama hidayet etmediği kimse hidayet bulmaz.

41- “Görmedin mi? göklerde ve yerde bulunanlar Allah’ı tesbih ediyorlar”

Ona namaz kılıyorlar. İtaatkar onu tesbih ediyor, isyankar ise yaratılışı itibari ile Allah'ın onu üzerinde yarattığı şekliyle ona itaat eder. Çünkü Allah onun işlediği kötülüklerden beridir.

“Ve saf saf kuşlar”

Havada kanatlarıyla uçan kuşlarda Allah'ı tesbit ederler.

“Her biri kendi duasını ve tesbihini bilir”

O da ademoğlu içindir. Bu genel olup onların dışındaki diğer mahlukatı da kapsar.

43- “Görmedin mi? Allah bulutları sürer”

Onları dilediği yere sürükler.

“Sonra aralarını birleştirmekte”

Bulut parçalarını bir araya toplamaktadır.

“Sonra da onları üst üste yığmaktadır. Ve görürsün ki yağmur onların arasından çıkmaktadır. Ve gökten içinde dolu bulunan dağlar gibi bulutlar indirmektedir. Böylece onu dilediğine isabet ettirir. Ve dilediğindende onu çevirir. Neredeyse şimşegın parıltısı gözleri kamaştırıp götürüverecektir”

fiiddetli çakışından dolayı.

44- “Allah gece ile gündüzü evirip çevirir”

Onları ard arda farklı olarak getirir.

“Bunda”

Zikredilen bu şeylerde

“Basiret sahipleri için ibretler vardır”

Akıl sahipleri için.

45- “Allah her canlıyı sudan yarattı”

Nutfe yani spermden yarattı.

“Onlardan kimi karnı üzerinde yürür”

Yılanlar ve balıklar gibi.

“Kimisi iki ayağı üzere yürür”

İnsanlar, cinler ve kuşlar gibi

“Kimisi dört ayak üzere yürür”

Sığır deve ve diğer hayvanlar gibi.

47- “Allah’a inandık diyorlar”

Münafıklar

“Sonrada yüz çeviriyorlar”

Rasulullah'ın hükmünü kabul etmekten kaçınıyorlar.

“Bundan sonra onlardan bir gurup”

İkrar ettikten sonra

“Onlara iman etmiş değildirlir”

48- “Allah’a çağırıldıkları zaman”

Onun kitabı ile hüküm edilmeye

“Ve rasulune aralarında hüküm vermesi için davet edildiklerinde onlardan bir gurup yüz çevirirler”

Bu ayet münafık olan Bişr ile yahudi hasmı hakkında nazil oldu.⁸⁸ Yahudi aralarında Rasulullah'ın hüküm vermesi için onu Rasulullah'a doğru çekiyordu. Münafık ise onu Ka'b b. Eşref'e doğru çekiyordu. Hak münafığın aleyhinde olunca Rasulullah'ın hükmünden yüz çeviriyorlardı. Çünkü o rüşvet kabul etmiyordu. Eğer hak onların lehinde ise o zaman herkesten önce onlar Rasulullah'ın hükmüne koşuyorlardı.

49- “Eğer hak lehlerinde ise ona boyun eğerek gelirler”

İtaat ederek gelirler.

50- “Onların kalplerinde hastalık mı var?”

Allah burda çirkin bir lafız getirir ki bu onları zemmetmede daha mübalağalı olsun.

“Veya şüphede midirler? Yoksa Allah ve rasulunun kendilerine haksızlık edeceğinden mi korkuyorlar?”

Onlara zulüm etmelerinden mi korkuyorlar?

“Bilakis onların kendileri zalimdir”

İnkâr ve nifaklarından dolayı kendi nefislerine zulmediyorlar.

53- “Bütün güçleri ile Allah’a yemin ediyorlar ki eğer sen onlara çıkmalarını emretsen”

Çünkü münafıklar Rasulullah savaş ve cihad için kendilerine nereye gitmelerini isterse oraya gideceklerine dair yemin ettiler. Allah ta şöyle buyurdu:

“De ki yemin etmeyiniz. Bu bilinen bir itaattır”

Bu bir hayırdır. Sizin yemininize gerek yoktur.

54- “De ki: Allah’a ve rasulune itaat ediniz. Eğer yüz çevirirseniz, onun sorumluluğu ona”

Risaleti tebliğ etmesi

“Sizin sorumluluğunuz da sizindir”

(88) Esbab'un Nuzul s. 378 Bu hikaye Nisa 60'inci ayeti tefsir ederken geçti. **“Tağuta mahkeme olmak istiyorlar.”** ayetine bakınız.

Ona itaat edip etmeme sorunluluğu

55- “Allah sizden iman edip salih ameller işleyenleri yeryüzünde halife kılacağını vaad etti”

Arap ve acemlerden inkarcıların topraklarına onları varis kılacaktır.⁸⁹

“Onlardan öncekileri yeryüzünde iktidar sahibi yaptığı gibi”

Yani israiloğullarını

“Onlar için razı olduğu dini onlara yerleşik kılıp sağlamlaştıracak”

Ta ki korkusuz olarak onu uygulayabilsinler

“Korkularından sonra onları güvenliğe çevireceğiz”

Düşmandan olan korkularını kaldıracak Allah'tan gelen bu güven ile onlardan korkmayacaklardır.

“Kim bundan sonra inkar ederse işte o kimseler fasıklardır”

Allah'tan gelen bu nimete nankörlük edip Allah'a ve rasulüne isyan eden ve kan döken kimse fasıktır. Allah bu vaadini gerçekleştirdikten sonra ilk olarak bu nimeti inkar edenler Osman'ı öldürenlerdir. Bu olaydan sonra tekrar korkuya kapıldılar ve kötülük ile ihtilaflar aralarında ortaya çıkmaya başladı.

58- “Ey iman edenler sahip olduğunuz kimseler sizden izin istesinler”

Köle ve cariyeleriniz,

“Ve sizden daha buluğa ermemiş olanlar da”

Hür olan çocuklarınız

“Üç defa”

(89) Ubey b. Ka'b şöyle dedi. Rasulullah ve ashabı Medine'ye geldiğinde ensar onları barındırdı. Araplar onlara oklar attılar. Bunun üzerine bu ayet nazil oldu. **“Onları yer yüzünde iktidar sahibi yapacağım.”** Taberani Mecmeu'z-Zevaid: 7/86. Rivayet senedindeki Ravilerin hepsi sikadır.

Bu üç vakti şimdi açıklıyor.

“Sabah namazından önce”

İnsan uyku elbisesinden çıktığı zaman

“Öğlenleyin elbiselerinizi indirdiğinizde”

Öğle uykusu için

“Ve yatsı namazından sonra”

Sizden izin istesinler.

“Bu üç vakit sizin için mahremdir”

Yani bu üç vakit avretin görüldüğü ve elbiselerin çıkarıldığı vakitlerdir.

“Sizin ve onların üzerine bir günah yoktur”

Bu vakitlerinden sonra izin istememelerinde bir sakınca yoktur.

“Onlar yanınızda dolaşanlardır”

Sizin hizmetinizi görmek için yanınızdadırlar. Bu üç vaktin dışında izinsiz olarak yanınıza girmelerinde herhangi bir sakınca yoktur. Bu ayet bazılarına göre nesh edilmiştir. Ancak bazılarına göre nesh edilmeyip onunla amel etmek vaciptir.⁹⁰

Hür olan çocuklarınız

“Kendilerinden öncekilerin izin istediği gibi”

Hür büyüklerin izin istediği gibi

“Onlar da izin istesinler”

(90) Ebu Cafer en-Nahhas (Nasih ve Mensuh) kitabında s. 233'te alimlerin bu ayet hakkında altı görüşü olduğunu zikreder. Kimisi bu ayet mensuhtur der. Kimisi bu ayetle amel etmek vacip olmayıp menduptur der. Kimisi bu ayet kadınlar için olup erkekler için değildir der. Kimisi bu ayet erkekler için olup kadınlar için değildir der. Kimisi bu ayetle amel etmek vaciptir, çünkü o zaman kapı ve perdeler yoktu der. Kimisi bu ayet muhkemdir. Bütün müslümanların onunla amel etmesi vaciptir der. İbni Abbas'tan rivayet edildiğine göre şöyle der. Allah'ın kitabında üç ayet vardır ki insanlardan hiç kimsenin onlarla amel ettiğini görmedim. Birincisi Nur süresi 58'inci ayet, ikincisi Nisa 8'inci ayet, üçüncüsü de Hucurat 13'üncü ayettir. Bak el-İzah Li Nasih'il Kur'an ve Mensuhihi s. 368

59- “Çocuklarınız ergenlik çağına ulaşınca”

Her vakitte

60- “Evliliği ummayıp oturmakta olan kadınlar”

Yani evlenme arzusu kalmamış yaşlı kadınlar

“Elbiselerini indirmelerinde bir sakınca yoktur”

Dış elbiselerini

“Süslerini açığa vurmaksızın”

Süslerini göstermek amacı olmaksızın. Yani dış elbiselerini indirmekten kasıtları zinetlerinin görünmesi olmamalı.

“Ve iffetli olmaları”

Dış elbiselerini indirmemeleri

“Onlar için daha hayırlıdır”

61- “Kör olana güçlük yoktur”

Müslümanlar savaşa çıktıkları zaman evlerinin anahtarlarını müzmin hastalıklı olan ve bundan dolayı savaşa çıkmayanlara teslim ediyorlardı. Ve onlara: İçinde bulunan şeyleri yemeyi size helal kıldık derlerdi. Onlar da bu ayet ininceye kadar bundan sakınıyorlardı.⁹¹

“Ne de sizin kendi nefislerinize bir güçlük yoktur”

Size de güçlük yoktur.

“Evlerinizden yemeniz”

Çocuklarınızın evlerinden. Çocukların evlerini kendi evleri gibi kıldı. Çünkü kişinin çocuğu onun kazancındandır. Onun malı kendi malı gibidir.

“Veya anahtarlarına sahip olduğunuz”

Savaşa çıkanların ev anahtarlarını teslim ettikleri kimseler

“Yemenizde sizin için bir güçlük yoktur”

(91) Bu Aişe'nin görüşüdür. Bezzar sahih senetle bunu rivayet eder. Bak Mecme'uz Zevaid: 7/86; İbni Cerir Mücahit'ten rivayet eder. 18/69 Esbab'un nüzul s. 382

Bu kimselerin evlerine girdiğinizde onlar bulunmasalar ve bilmeseler dahi onların evinde bulunanları yemenizde bir sakınca yoktur. Bu Allah'ın kullarına acıyarak onlara tanıdığı bir ruhsattır.

“Veya dostunuzun”

Kişinin dostunun evine girmesi ve ondan izinsiz olarak evinde bulunan yemeği yemesi bu ayetle caizdir.

“Toplu olarak veya ayrı ayrı yemenizde de sakınca yoktur”

Yani yemek için biraraya toplanmanızda veya ayrı ayrı yemenizde bir günah yoktur. Çünkü aranızda zahit olanlar olduğu gibi hırslı olanlar da vardır. Sağlıklı olanlar olduğu gibi hasta olanlar da vardır. Müslümanlar müzmin hastalıklı olan kimselerle veya hastalarla yemek yemeyi şu ayet nazil olunca terk ettiler.

“Mallarınızı kendi aranızda batıl ile yemeyiniz”

Ve dediler ki onlar yemekte eşit olamazlar. Bu nedenle onlarla yememiz helal olmaz. Bunun üzerine ruhsat bu ayetle nazil oldu.⁹²

“Evlere girdiğiniz zaman birbirinize selam veriniz”

Bazınız bazınıza selam verirsiniz. Veya boş evlere girdiğiniz zaman içeri giren şöyle desin. Bize ve Allah'ın salih kullarına selam olsun.

62- “Onunla birlikte toplu bir iş üzerinde bulunduklarında”

Hazır bulunan bir savaş veya Cuma namazı veya herhangi bir konuda istişare etmek için yanında bulunduklarında

“Bırakıp gitmediler”

Rasulullah'tan ayrılmadılar.

“Ta ki ondan izin isteyinceye kadar”

(92) Bu İbni Abbas'ın görüşüdür. Müellif Esbab'un nüzul kitabında s. 381 de zikreder. İbni Cerir ise Ali b. Ebu Talha yolu ile 18/168 de rivayet eder.

Bu ayet hendek çukuru kazılırken nazil oldu.⁹³ Münafıklar o zaman Rasulullah'ın emri olmadan ayrılıp gittiler.

63- “Rasulu çağırmaı, birbirinizi çağırmaı eşit tutmayın”

Yani onu çağırduğınız zaman birinizin arkadaşını adıyla çağırıldığı gibi ey Muhammed diye çağırmaı. Fakat ey Allah'ın rasulu, ey Allah'ın nebisi deyiniz.

“Allah sizden sıvışıp gidenleri elbette biliyor”

İnsanların arasından gizlice çıkıp gidenleri biliyor.

“Arkasına sığınıp”

Başkasının arkasına saklanıp gizliden kaçanları biliyor.

“Onun emrine muhalefet eden sakınsınlar”

Rasulullah'ın emrine muhalefet edip ondan izinsiz olarak ayrılıp gidenler çekinsinler.

“Onlara bir fitnenin dokunmasından”

Onların nifakını ortaya çıkaran bir musibetin onlara dokunmasından korksunlar.

“Veya onlara acı bir azabın dokunmasından”

Dünyada iken onlara bir azabın dokunması

64- “Biliniz ki göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah’ındır”

Mülk bütün mahlukat ve köleler hepsi onundur.

“Ey Allah’ım her zorluğu bize kolaylaştır”⁹⁴

(93) Bu, Urve b. Zubeyr ve Muhammed b. Ka'b el Kurazi'nin sözüdür. Beyhaki Delail'un-Nubuvve kitabında: 3/409’da zikreder. İbni İshak ve ibni Munzir Durr'ul Mensur: 6/229.

(94) Ayn nüshasından ziyade.

FURKAN SÜRESİ

Mekki surelerden olup 79 ayettir⁹⁵

Bismillahirrahmanirrahim

1- “Ne yücedir”

Sabit ve devamlıdır

“Furkanı indiren”

Hak ile batılın arasını ayıran Kur'an'ı indiren

“Kulu üzerine”

Kulu Muhammed'e (s.a.v.)

“Alemlere uyarıcı olması için”

İnsan ve cinleri Allah'ın azabından korkutması için indirdi.

2- “Her şeyi o yarattı”

Yaratılma özelliğine sahip her şeyi

“Onu bir ölçü ve düzenle yarattı”

Bir ölçü ile bütün mahlukatı yarattı.

4- “İnkâr edenler bu”

Kur'an

“Ancak onun uydurduğu bir yalandır. Ona bu konuda başkalarıda yardım etti”

Yani yahudiler.

“Onlar haksızlık ve yalanla geldiler”

Böyle söylemekle onlar haksızlık edip yalan iftirada bulundular.

5- “Ve dediler ki: bu öncekilerin masallarıdır”

Öncekilerin yazdıkları masallardır.

“Başkasına yazdırdığı”

(95) Za nüshasından ziyade.

Başkasından yazdığı

“Ona sabah akşam okunan masallardır”

Yani sabah akşam bunu kendisine öğretenin yanına gidip gelmektedir.

6- “De ki”

Ey Muhammet onlara de ki

“Onu indirdi”

Kur'an'ı

“Göklerde ve yerdeki sırları bilen”

İşlerin gizliliklerini bilen onu indirdi. Onu ilminin gerektirdiği şekilde indirdi.

7- “Ve dediler ki: Bu peygambere ne oluyor ki,”

Muhammed'i (a.s.) kastederek

“Yemek yiyor”

Elçinin beşer sıfatında olmasını kınayarak

“Ve pazarlarda dolaşıyor”

Geçimini sağlamak için. Bununla elçinin melek olmadığını kastediyorlar.

“Ona bir melek indirilseydi de”

Onu tasdik eden ve doğruluğuna şahit olan

“Böylece onunla birlikte uyarıcı olsaydı”

Peygamberlikte ona ortak olup Allah'a davet etseydi.

8- “Veya üzerine bir hazine atılsaydı”

Böylece geçimini sağlamak için çalışma gereği duymasa idi.

“Ve zalimler dediler ki”

Müşrikler

“Siz sadece kendisine büyü yapılmış bir adama uyuyorsunuz”

Aldatılmış birine tabi oluyorsunuz.

9- “Bak”

Ey Muhammed

“Sana nasıl örnekler veriyorlar”

Seni büyülenmiş birine, elçiliğe uygun olmayan bir fakire, işleri yapamayan güçsüz birine benzetiyorlar. Çünkü seninle birlikte bir meleğin de olmasını istediler.

“Bu nedenle sapıttılar”

Böyle söylemekle dinden ve imandan saptılar.

“Artık yolu bulamazlar”

Hidayete götürecek ve onları sapıklıklarından çıkaracak bir yol bulamazlar.

10- “Yüce olan eğer dileyseydi sana ondan bir hayırlısını yapardı”

Onların söylediği üzerine bir hazinenin atılmasından daha hayırlısını verir ve verdi de. O da cennettir. Sonra da o cennetin vasıflarını söylemeye başladı.

“Altlarından ırmaklar akan cennetler ve saraylar”

Dünyada iken verirdi. Ancak o bunları ahirette vermeyi diledi.

12- “Onun öfkesini işitirler”

Gazaplı öfkesinin sesini duyarlar.

“Ve uğultusunu da”

fiiddetli sesini de

13- “Oradan dar bir yere atıldıklarında”

Kazıkların duvarlara çakıldığı gibi onlar da ateşe çakılırlar.

“Bağlı olarak”

fiytanlarla beraber bağlı olarak oraya atılırlar.

“Orada ölümü çağırırlar”

Yok olmayı yardım olarak görürler. İşte o zaman onlara denilir ki:

14- “Bu gün bir tek ölümü çağırmanın. Çok ölümler çağırın”

15- “De ki: Bu mu? daha hayırlıdır”

Cehennem halkının vardığı yer mi daha hayırlıdır.

“Yoksa muttakilerin vaadedildiği cennet mi?”

16- “Dilenen bir vaattir”

Çünkü melekler onu şu sözlerle onlar için dilediler.

“Ey rabbimiz, onları vaadettiğin Adn cennetlerine koy”⁹⁶

17- “Onları ve Allah’tan başka taptiklarını o gün diriltir”

Putları, Melekleri, Mesih'i ve Üzeyir'i

“Ve onlara der ki: Siz mi benim bu kullarımı saptırdınız?”

Bu kafirleri azarlamadır. İsa (a.s.)’a söylediği gibi:

“Sen mi insanlara, beni ve annemi Allah’tan başka ilah edininiz dedin?”⁹⁷

18- “Dediler ki: Sen bundan münezzehsin. Senden başka dostlar edinmek bize yakışmaz”

Düşmanlarıyla dostluk yapmak. Bu ifadede Allah’tan başka tapılan ilahların kendilerine tapanlardan uzak olduklarını söylüyorlar.

“Fakat sen onlara ve atalarına bol nimetler verdin”

Dünyada iken onlara sağlık ve nimetler verdin.

“Öyle ki zikri unuttular”

Kendilerine öğüt verilen şeyleri terkettiler.

“Ve böylece yok olan bir kavim oldular”

Küfürlerinden dolayı helak oldular.

19- “Söylediğiniz şeylerde sizi yalanladılar”

İlahtır dedikleriniz de sizi yalanladılar.

“Onların gücü yetmiyor” İlahlarınızın

“Ne size yardım etmeye ne de azabı sizden defetmeye güçleri yetmiyor. Sizden kim zulmederse”

Allah’a şirk koşarsa

“Ona büyük bir azap tattırırız”

(96)/afir: 40/8.

(97) Maide: 5/116.

20- “Senden önce gönderdiğimiz her elçi yemek yer ve pazarlarda yürürlerdi”

Bu onların az önce geçen

“Bu elçiye ne oluyor ki yemek yiyor ve pazarlarda dolaşıyor”

Sözlerinin cevabıdır. Allah Teala daha önce gelen tüm elçilerin bu vasıfta olduğunu haber vermektedir.

“Onlardan kimini kimine fitne kıldık”

Sağlıklıyı hastaya, zengini fakire fitne aracı yaptık. Fakir der ki: Allah dilerse falanı zengin yaptığı gibi beni de zengin yapar. Hasta da: Allah dilerse falana sıhhat verdiği gibi bana da sıhhat verir der. Böylece bütün insanlar birbiriyle imtihan edilmektedir.

“Sabrediyor musunuz?”

Musibetlere dayanabiliyor musunuz? Sabredenlere vaat edilen sevabı biliyorsunuz.

“Rabbin elbette basirdir”

Sabredeni de etmeyeni de görmektedir.

21- “Bize kavuşmayı ummayanlar dediler ki”

Tekrar dirilişten korkmayanlar.

“Üzerine meleklerin inmesi gerekmezmiydi”

Böylece Muhammed’in sadık olduğunu bize haber verselerdi.

“Veya Rabbimizi görseydik”

O bize onun sadık olduğunu haber verseydi.

“Kendi nefislerinde büyüklendiler”

Onlardan başka hiç bir ümmetin istemediği ayetleri istemekle

“Ve büyük bir azgınlıkla baş kaldırdılar”

Küfürlerinde aşırıya gittikçe gittiler.

22- “Melekleri gördükleri gün”

Yani melekleri gördükleri gün kıyamet günüdür. Allahu teala o günde müjdeyi onlara haram kılmıştır. Melekler onlara

“Sevinçli haber size yasaktır”

Müjde size haramdır.

23- “Ve biz geldik”

Yöneldik.

“İşledikleri her bir amele”

Allah’a yaklaşmayı kastettikleri her amele yöneldik.

“Böylece onu saçılmış toz zerrelere haline getirdik”

Hiç bir sevabı olmayan batıl amelleri çevirdik. Çünkü onlar bu amelleri şeytan için işlemişlerdi.

24- “Cennet halkının kalacağı yer o gün daha hayırlıdır”

Onların kalacakları yer.

“Ve dinlenecekleri en güzel yerdir”

Öğlen uykusu için en güzel yerdir.

25- “O gün gök bulutlarla yarılr”

Veya gök ince beyaz bulutları parçalar.

“Ve melekler de bölük bölük indirilir”

Mü’minlere ikramda bulunmak için inerler.

26- “O gün gerçek mülk Rahman olan Allah’ındır”

Gerçekten mülk o gün Allah’ın mülküdür.

27- “Ve o gün zalim ısıtır”

Kafir. Yani Ukbe b. Ebi Muayt iman etmiş sonra da Übey b. Halef’in rızası için tekrar imanından dönmüştü.⁹⁸

“Elini”

Hasret ve nedametle

(98) İbni Abbas bu ayet hakkında şöyle dedi. Zalim olandan kasıt Ukbe b. Ebu Muayt’tır. fiöyle der: (Keşke Resulle beraber yol tutsaydım. Yazık bana keşke filanı dost edinmeseydim) Yani Ümeyye b. Halef. Taberani: 19/8 Onun rivayetinde Ata el-Horasanî vardır. Bu ise doğruluğa çok dikkat eden biridir. İbni Cüreyc te sikadır. Fakat Mudelles ve mürsel hadisleri çok rivayet eden biridir.

“Der ki ah keşke peygamberle beraber bir yol tutsaydım”

Onunla birlikte islam üzere cennete giden bir yol tutsaydım.

28- “Ah keşke, filanı dost edinmeseydim”

Yani Ubey b. Halef.

29- “Bana geldikten sonra beni zikirden saptırdı”

Kur’an’dan

“Ve şeytan insanı yapayalnız ve yardımcısız bırakır”

Musibet anında. Yani onun küfürde Ubey b. Halef’in sözünü kabul etmekle şeytanını amelini işlemiş oldu.

30- “Ve rasul dedi ki”

O günde

“Ey Rabbim kavmim bu Kur'anı terk edilmiş bıraktılar”

Ondan yüz çevirip terk ettiler.

31- “İşte böylece”

Müşriklerden sana düşmanlar yaptığımız gibi

“Her peygambere de mücrimlerden düşmanlar kıldık. Hidayet edici olarak Rabbin yeter”

O sana hidayet eder ve sana yardım eder. Bu nedenle sana düşmanlık edenlere aldırma.

32- “İnkarcılar dediler ki: Kur'an toplu olarak ona bir defada indirilmeli değilmiydi”

Yani neden parça parça indirildi. Tevrat ve incil gibi bir defada indirilseydi ya? Allah şöyle buyurdu:

“İşte bu şekilde”

Onu parça parça indirdik ki

“Senin gönlünü sağlamlaştıralım”

Onunla senin kalbini kuvvetlendirelim. Rasulullah'a her yeni vahiy indiğinde onun kalb kuvveti daha da artıyordu.

“Ve onu ağır ağır sana okuduk”

Yavaş yavaş onu okuyup açıkladık.

33- “Sana gelmezler”

Müşrikler

“Her bir örnekle”

Senin bu işini iptal etmek için getirdikleri her örneğe karşılık

“Biz de sana hakikati getiririz”

Onların getirdiği bu örneği iptal etmek için

“Ve en güzel şekilde açıklamak için”

Onların zikrettiklerinde daha tafsilatlı ve açık olarak

34- “Yüzü koyun diriltilecek olanlar onlardır”

Allah onları yüz üstü yürütecek ve onları o şekilde mahşer yerine getirecektir.

“Cehenneme yürütülürler. Yer olarak en kötü yol olarak ta en sapık olanlardır”

Diğer herkesten daha sapık ve daha kötü yerededirler.

35- “Biz Musa'ya kitabı verdik. Ve kardeşi Harun'u ona yardımcı yaptık”

Ona destekçi ve sığınak yaptık.

36- “Onlara dedik ki: Ayetlerimizi yalanlayan kavme gidiniz”

Onlar Kıptilerdir. Onları yalanladılar.

“Biz de onları yerle bir ettik”

Onları helak edip yokettik.

37- “Nuh kavmini de. Peygamberleri yalanlayanca”

Kim bir peygambere yalanlarsa bütün peygamberleri yalanlamış olur. Çünkü onlara imanda aralarında hiç bir fark yoktur.

“Onları suda boğduk. Ve onları insanlar için bir ayet kıldık”

İbret kıldık.

“Zalimler için hazırladık”

Ahirette

“Acı bir azab”

Allah'ın bu dünyada onların üzerine indirdiği azabın dışında.

38- “Ve Ress halkını da”

Bu kimseler etrafında ikamet ettikleri bir kuyu ehli idi. Hayvanları vardı. Fakat putlara tapıyorlardı. Kendilerine gönderilen peygambere yalanladıklarından helak edildiler.

“Ve bunun arasında çok nesiller de yok ettik”

Zikrettiğimiz çok topluluklar da helak ettik.

39- “Her birine örnekler verdik”

Onların aleyhine delil olacak benzer örnekler açıkladık.

“Ve herbirini darma dağan edip mahvettik”

Onları helak edip yok ettik.

40- “Onlar uğradılar”

Mekke müşrikleri

“Üzerlerine felaket yağmuru yağdırılan kasabaya”

Yani onların üzerine taşlar yağdırıldı. Lut (a.s.) Kavminin bulunduğu kasaba idi.

“Onları görmüyorlar mıydı?”

Yolculuk esnasında oradan geçtiklerinde ibret almıyorlar mı?

“Aksine onlar dirilmeyi ummuyorlar”

Öldükten sonra tekrar dirilmekten korkmuyorlar.

41- “Seni gördükleri zaman seni ancak alay konusu ediniyorlar”

Sadece seninle alay ediyorlar. Ve diyorlar ki:

“Allah’ın elçi olarak gönderdiği bu mu?”

Size elçi olarak gönderilen şahıs bu mu?

42- “Nerede ise bizi ilahlarımıza tapmaktan saptıracaktı”

Bizi onlara ibadet etmekten alıkoyuyordu.

“Eğer biz onlara ibadet etmekte sabretmeseydik”

Onda ısrar etmeseydik bizi ondan çevirecekti.

43- “Hevasını ilah edineni gördün mü?”

Onlar taş veya başka şeylere tapıyorlardı. Taptıklarından daha güzel bir taş görseler birincisini atar ve güzel olanına ibadet ederlerdi. Böylece onlar nefislerinin hoşuna gidene tapıyorlardı.

“Sen mi onlara vekil olacaksın”

Onları imana dönderinceye kadar sen mi onların başına koruyucu olacaksın. Yani sana tebliğ etmek düşer. Denilir ki bu ayet kılıç ayetiyle nesh edilmiştir.

44- “Sen onların çoğunun işittiklerini mi sanıyorsun”

Anlayacakları ve kavrayacakları bir şekilde

“Veya aklettiklerini mi zannediyorsun”

Senin onlara söylediklerini kalbleriyle anladıklarını mı sanıyorsun.

“Onlar ancak hayvanlar gibidirler”

Onlara gösterilen deliller ve bu delilleri görmezlikten gelmelerinden dolayı

“Bilakis yolca daha sapık olanlardır”

Çünkü hayvanlar sahiplerine itaat ederler. Bunlar ise kendilerine nimet veren mevlalarına itaat etmiyorlar.

45- “Rabbini görmedin mi?”

Bilmedin mi?

“Gölgeyi nasıl uzattığını”

Güneş doğuncaya kadar

“Eğer dileyseydi onu durgun yapardı”

Gölgeyi sabit ve devamlı kıldı.

“Sonra güneşi ona bir delil yaptık”

Çünkü gölge ancak güneş ile anlaşılır.

46- “Sonra onu çektik”

Güneşi kaldırmakla gölgeyi katımıza kaldırdık.

“Yavaş yavaş çekerek”

Fark edilmeksizin, gizliden

47- “Geceyi size bir örtü yapan”

Sizi onunla örten bir elbise

“Uykuyu dinlenme yaptı”

Bedenlerinizi rahatlayıp dinlenmesi için

“Ve gündüzü de dağılıp geçiminizi sağlamanız için aydınlık yaptı”

Uykularınızdan kalkıp çalışma zamanı yaptık.

48- “Gökten tertemiz su indirdik”

Kendi zatında temiz ve başkasını temizleyici yapan bir su

49- “Onunla diriltmek için”

Gökten indirdiğiniz su ile

“ölü bir beldeyi”

Kuraklıkla ölmüş bir yeri

“Ve yarattığımız hayvanları ve bir çok insanları onunla sulamak için”

Gökten yağmur yağdırarak onların susuzluklarını giderdik.

50- “Biz onu onların arasında evirip çevirdik”

Yağmuru şiddetli, hafif, az yağan ve devamlı hafif olarak yağan çeşitlerde yaptık.

“Hatırlamaları için”

Allah’ın nimetlerini onunla hatırlayıp öğüt almaları için.

“Ancak insanların çoğu inkarcılıkta direttiler”

Yağmurun filanca yıldız tarafından yağdırıldığını söylemekle Allah’ın nimetine nankörlük ettiler.

51- “Eğer dileyseydik her kasabaya bir uyarıcı gönderirdik”

Peygamberliğin yükünü senin üzerinde hafifletmek için. Fakat sevabının daha çok olması için bunu yapmadık.

52- “Kafirlere itaat etme”

Onların hevalarına uyma ve onlara yağcılık etme.

“Ve onunla onlarla cihad et”

Kur’an’la onlarla cihad et.

“Büyük bir cihad ile”

Usanma ve yorgunluğun karışmadığı

53- “İki denizi salıp birbirine katan odur”

Onları birbirine karıştıran

“Bu tatlı su”

fiidetli tatlı

“Diğeri acı ve tuzludur”

fiidetli tuzludur.

“Aralarında”

Tatlı su ile tuzlu suyun arasında

“bir berzah vardır”

Onun kudretinden birinin diğeri ile karışmasını engelleyen bir engel vardır.

“Aşılmayan bir sınır vardır”

Birinin diğeri galip olmasına mani olan bir engel vardır.

54- “İnsanı sudan yaratan odur”

İlk insan Adem (a.s.)’dan sonra insanı meniden yarattı.

“Ve onu nesep”

Evlenilmesi helal olmayan

“Ve sıhriyyet sahibi kıldı”

Evlenilmesini helal kıldı. Amca kızı dayı kızı ve oğulları ile.

“Rabbin kadirdir”

Dilediğini yapmaya gücü yetendir.

55- “Kafir Rabbine karşı arka çıkandır”

Allah’a isyan etmede şeytana yardımcıdır.

57- “De ki: ben sizden hiç bir ücret istemiyorum”

Risalet ve vahyi tebliğ etmeme karşılık sizden bir ücret talep etmiyorum. Çünkü müşrikler dediler ki: O bununla bizden mallarımızı istiyor.

“Ancak Rabbine bir yol tutmak isteyen hariç”

Yani malını infak etmekle Rabbine doğru bir yol tutmak isteyen bunun dışındadır.

59- “Onu bir bilene sor”

Ey insan sıfatını bilmediğin bir şeye onun sıfatını bilen birine sor ki sana onun sıfatını haber versin.

60- “Onlara denilirse ki”

Bu müşriklere

“Rahman’a secde ediniz”

Bu da Allah’ın bir ismidir. Fakat onlar bunu bilmiyorlardı. Bu nedenle dediler ki

“Rahman da kimdir? bize emrettiğine mi secde edelim”

Ey Muhammed senin emrettiğine mi secde edecekmişiz?

“Ve onları artırdı”

Rahman’a secde edin diyen kimsenin bu sözü onların

“Nefretini”

İmandan nefret etmelerini ve daha da uzaklaşmalarını arttırdı.

61- “Göklerde burçlar kılan ne yücedir”

Yedi gezegenin yerlerini belirleyen

“Ve onlarda aydınlık kıldı” Güneş yarattı.

62- “Geceyi ve gündüzü ard arda getiren odur”

Biri gittiğinde diğeri gelir. Biri diğeri ardından gelir. Geceleyin bir ameli işlemeyi kaçırın onu gündüzleyin tedarik eder.

“Öğüt almak isteyen kimse için”

Namazla, tesbihle veya Kur’an okumayla Allah’ı anmak isteyen kimse için

“Veya şükür etmek isteyen için öğüt vardır”

Allah’ın nimetlerine şükür edip ona itaat etmek isteyen kimseler için

63- “Rahman’ın kulları”

Allah’ın kullarından has olanları

“Yeryüzünde alçak gönüllü olarak yürürler”

Sükunet ve vakar ile

“Cahiller onlarla muhatap olduklarında”

Hoşlanmadıkları şeylerle onlara hitap ettiklerinde

“Selam derler”

Günahtan kurtulacakları doğru bir söz söylerler.

65- “Onun azabı ağırdır”

Sürekli bir kötülüktür.

67- “İnfak ettiklerinde israf etmezler”

Allah’a isyan olan yerlere infak etmezler.

“Ve cimrilik te etmezler”

Allah’ın hakkını vermekten çekinmezler ve kızmazlar.

“Ve ikisi arasında orta bir yol tutarlar”

Yaptıkları harcamalar israf ile cimrilik arasında doğru bir yerdedir.

68- “Kim böyle yaparsa günahla karşılaşır”

Cezalandırılır. Veya günahlarının cezasını çeker.

70- “Allah onların kötülüklerini iyiliklere çevirir”

fiirk dönemlerinde işledikleri çirkin amelleri islam döneminde işledikleri iyi amellerle değiştirir. Yani şirki iman ile, zinayı iffet ve namus ile, mü’minleri öldürmeyi de müşrikleri öldürme ile değiştirir.

71- “Kim tevbe ederse”

Tevbe etmeye azmederse

“Elbette o kişi Allah’a tevbesi kabul edilmiş olarak döner”

Bu nedenle tevbe etmede ve onunla Allah’a yönelmede acele etmek gerekir.

72- “Ve o kimseler yalan şahitlikte bulunmazlar”

Yalanla şahitlik etmezler.

“Boş sözlerle karşılaştıklarında onurlu olarak geçerler”

Kafirlerden küfür veya eziyet verici sözler işittiklerinde onlardan yüz çevirir. Ve onları bağışlarlar. Ancak bunun hükmü neshedilmiştir.⁹⁹

73- “O kimseler ki Rabblarının ayetleri onlara hatırlatıldığında”

Kur’an’la kendilerine öğüt verildiğinde

“Sağır ve kör olarak onun üzerine kapanıp kalmadılar”

Yani sanki sağırlarmış ta duymuyorlar, körmüşler de görmüyorlarmış gibi o ayetlerden gafil olmazlar.

74- “O kimseler ki şöyle derler. Ey Rabbimiz eşlerimizden ve soyumuzdan gözlerimizi aydın edecek çocuklar bize bağışla”

Onları sana ihlasla itaat eden salihler olarak görmekle gözlerimizi aydın et.

“Ve bizi muttakilere önder kıl”

Yani bizi muttakilerin kendileriyle hidayet bulduğu ve kendilerinin de muttakilerle hidayet bulduğu kimselerden eyle.

75- “İşte o kimseler karşılıklarını bulurlar”

Sevaplarını alırlar.

“Odalarla”

Cennetteki derecelerden biri

“Sabretmelerine karşılık”

Allah’a itaatte sabrettiklerinde

“Ve orada karşılanırlar”

O odalardan selamla karşılanırlar.

77- “De ki: Rabbim size ne yapsın?”

Yani sizin onun katında ne değeriniz olabilir. O size ne yapsın?

(99) İbni Cerir es-Suddi'den rivayetle: 19/50 şöyle der. (Yanlarından geçtiklerinde onurlu olarak geçerler)

Bu ayet Mekki'dir. es-Suddi bu sözünü şunu kast ediyor. Allah Müşriklerle savaşmayı Mü'minlere emrederek bu ayetin hükmünü nesh etti. (Müşrikleri nerede bulursanız onları öldürünüz)

“Eğer duanız olmasaydı”

Onu birlemeniz ve ona ibadet etmeniz

“Fakat siz yalanladınız”

Ey Mekke ehli. Böylece sizin onun katında bir değerinizin olmasından uzaklaştınız.

“Artık onun azabı kaçınılmaz olacaktır”

Sizin için azab artık gereklidir.

ŞUARA SURESİ

Mekki surelerden olup 226 ayettir¹⁰⁰

Bismillahirrahmanirrahim

1- “Ta sin mim”

Allah uzunluğuna, yüksekliğine ve mülküne yemin etmektedir.

2- “Bu apaçık kitabın ayetleridir”

Yani Kur'an'ın açık ayetleridir.

3- “Belki de sen kendini kahredeceksin”

Kendini öldüreceksin

“İnanmayacaklar diye”

İmanı terkettiklerinden dolayı. Mekke ehli Rasulullah'ı yalanlayınca bu kendisine çok zor geldi. Allah ta ona dilediği takdirde onları iman etme zorunda bırakacağını bildirdi. Ve şöyle buyurdu.

4- “Eğer dilersek gökten onlara bir ayet indirir böylece boyunlarını eğerek ona itaat ederler”

Zelil olarak ona itaat ederler. Böylece onlardan hiç kimse Allah'a isyan etmeye boynunu çevirmez.

5- “Onlara Rahman'dan her yeni bir zikir geldiğinde”

Bir öğüt vahiy geldiğinde

“Ondan muhakkak yüz çevirirler.”

6- “Alay ettikleri şeylerin haberleri onlara gelecektir”

Bunun haberini elbette bileceklerdir. Bu onlar için bir tehdittir.

7- “Biz onda her güzel çiftten nice ürünler bitirdik”

(100) Za nüshasından ziyade.

İnsanların ihtiyaç duyduğu şeylerden övülen her çeşitten.

8- “Bunda elbette bir ayet vardır”

Allah'ın birliğine ve kudretine delalet eden

“Onlardan çoğu inanacak değildirler”

Benim ezeli ilmim ve onlar hakkındaki kaderim ile

10- “Ve”

Ey Muhammed zikir et

“Rabbin Musa'ya seslendi”

Ağacı ve ateşi gördüğü gece

“Zulüm etmekte olan kavme git”

İnkâr etmekle kendilerine zulmeden

11- “Firavun'un kavmine, hala sakınmıyorlar mı?”

Allah'tan korkup hala ona inanmıyorlar mı?

13- “Ve göğsüm sıkışıyor”

Beni yalanlamalarından dolayı

“Ve dilim dönmüyor”

Dilimde bulunan düğüm ve peltekten dolayı risaleti eda edememekten

“Harun'u da gönder”

Tebliğde bana yardımcı olması için

14- “Onlara karşı bir suçumda var”

Onlardan bir Kıpti'yi öldürmekle

15- “Dedi ki: Hayır”

Seni öldürmezler

“Biz sizinle beraberiz”

Yardımlımızla

“Sizi işitmekteyiz”

Senin söylediklerini ve sana söylenenleri işitiyoruz.

16- “Firavun'a gidiniz. Ve ona: Biz alemlerin Rabbinin elçisiyiz”

Onun risaletinin sahibiyiz.

17- “İsrailoğullarını bizimle birlikte göndermen için”

Taha suresinde açıklandı. Oraya bakınız. Musa (a.s.) Firavuna risaletle gelince firavun onu tanıdı ve şöyle dedi.

18- “Seni çocuk olarak aramızda büyütmedik mi? Ve aramızda ömründen nice yıllar kalmadın mı?”

Otuz yıl

19- “Ve yaptığını yaptın”

Kıpti’yi öldürerek cinayet işledin.

“Ve sen nankörlerden oldun”

Senin üzerindeki nimetimize karşılık sen nankörlük ettin.

20- “Dedi ki”

Musa

“Onu işlediğinde ben şaşkınlardan idim”

Allah’tan bana bir şey gelmemişti. Ve ben o zaman cahillerdendim.

22- “Bu başıma kaktığın bir nimettir”

Musa Firavun’un kendisine yaptığı iyiliği ikrar ediyor ve diyor ki: Evet beni terbiye edip büyütmen ve İsrailoğullarını köleleştirdiğin gibi beni köleleştirmemen bir nimettir. Ancak

“Onları köleleştirdin”

Onları kendine köle edindin.

23- “Firavun dedi ki alemlerin Rabbi nedir?”

fiu elçisi olduğunu zannettiği alemlerin Rabbi hangi şeydir.

24- “Dedi ki: O göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunanların Rabbidir. Eğer gerçekten yakın ile inanıyorsanız”

Onun bunları yarattığını anlarsınız.

25- “Dedi ki”

Firavun

“Etrafındakilere”

Kavminin ileri gelen seçkinlerine taaccüble sorarak

“Duymadınız mı?”

Musa’nın bu söylediklerini işitmediniz mi? Musa şöyle devam etti.

26- “Sizin ve önceki atalarınızın Rabbidir”

27- “Dedi ki”

Firavun

“Size gönderilen bu elçiniz elbette delidir”

Doğruluğunu bilmediği sözler söylemektedir.

28- “Dedi ki”

Musa

“Doğunun ve batının ve ikisi arasında bulunanların Rabbidir. Eğer düşünüyorsanız”

Firavun Musa’nın (a.s.) deliline cevap veremeyince şöyle dedi:

29- “Eğer benden başka ilah edinirsen seni hapse atacağım”

Hapishanede hapsolunanlarla birlikte olacaksın.

30- “Dedi ki”

Musa

“Sana apaçık bir şeyle gelmiş olsamda mı?”

Yani sana bu söylediklerime apaçık deliller getirmiş olsamda mı? bunu yapacaksın

31- “Dedi ki: Onu getir”

Diğer ayetler açıktır.

50- “Dediler ki: Zararı yok. Elbette Rabbimize döneceğiz”

Rabbimizin vereceği sevaba döneceğiz.

51- “Biz Rabbimizin hatalarımızı bağışlamasını umarız. Çünkü biz ilk inananlarız”

Bu ümmetten

52- “Musa’ya vahiy ettik. Kullarımı geceleyin yürüt. Çünkü siz takip edileceksiniz diye vahiy ettik”

Firavun ve kavmi peşinize düşüp sizi takip edecekler.

53- “Firavun şehirlere toplayıcılar gönderdi”

Ordu toplamaları için etrafa askerler gönderdi. Ve onlara dedi ki:

54- “fiu kimseler”

İsrailoğulları

“Az bir topluluktur”

Az bir guruptur. Azınlıktadırlar.

55- “Elbette bize karşı öfkeli dirler”

Bize muhalefet etmelerinden biz de onlara kızgınız.

56- “Biz ihtiyatlı uyanık bir toplumuz”

Savaş aletlerini hazırlamakla her zaman savaşa hazırız ve daima tayakkuz durumundayız.¹⁰¹

57- “Böylece onları bahçelerden çıkardık”

Musa ve kavmine yetişmek için onları Mısır’dan çıkardık.

58- “Ve güzel soylu makamlardan da”

Güzel meclislerden

59- “Böylece”

Vasıf ettiğimiz gibi

“Oralara İsrailoğullarını varis kıldık”

Onları helak ettikten sonra

60- “Onların peşine düştüler”

Onlara yetiştiler.

“İşrak vakti”

Güneşin doğuş vaktinde

61- “İki topluluk birbirini gördükleri zaman”

Her biri diğerini gördüğünde

“Musa’nın arkadaşları gerçekten yakalandık dediler”

Firavun ve askerleri bizi yakalayacaklar

62- “Dedi ki: Hayır”

Bizi yakalayamayacaklar

“Rabbim benimle beraberdir”

(101) Ayeti “Hezirun” şeklinde okuyanlar: Nafi, İbni Kesir, Ebu Amr, Ebu Cafer, Yakup ve Hişam. Yardımı ile

“O bana yol gösterecektir”

Kurtuluş yolu gösterir.

63- “Her parçası”

Sudan her parça

“Büyük bir dağ gibi oldu”

Kocaman bir dağ gibi.

64- “Sonra ötekilerini yaklaştırdık”

Firavunun kavmini helaka yaklaştırdık ve onları denize sürükledik.

67- “Onlardan çoğu mü'min değildi”

Mısır ehlinde kimse iman etmedi. Bir adam ve iki kadın hariç.

77- “Elbette onlar benim düşmanımdır”

Sizin taptığınız bu ilahlar benim düşmanlarımdır. Ben onlara tapmam düşmanlık ederim.

“Ancak alemlerin Rabbi olan müstesna”

Fakat alemlerin Rabbine ibadet ederim.

78- “O ki beni yarattı”

84'üncü ayete kadar mana açıktır.

84- “Sonra gelecekler arasında bana bir doğruluk dili ver”

Güzel bir anma ve benden sonra gelecek ümmetler arasında güzel bir hatıra bırak.

85- “Ve beni kıl”

Rahmet ve fazlınla cennete varis olanlardan eyle beni.

89- “Cennet muttakilere yaklaştırıldı”

91- “Azgınlara da cehennem karşılarına çıkarılır”

Kafirlere cehennem gösterilir.

94- “Hepsi oraya dökülürler”

Birbiri üstüne cehenneme atılırlar.

“Onlar ve azgınlık”

Yani şeytanlar hep birlikte

95- “Ve İblis’in bütün askerleri de”

İnsanlardan ve cinlerden ona tabi olanlar.

96- “Derler ki:”

feytanlara ve Allah’tan başka taptıklarına

97- “Allah’a yemin olsun ki biz apaçık bir sapıklıktaymız”

98- “Sizi eşit tutuyorduk”

Bir tutuyorduk

“Alemlerin Rabbi ile”

İbadette sizinle onu eşit kılıyorduk.

99- “Bizi saptırdılar”

Bizi sapıklığa davet ettiler.

“O suçlular”

Kendilerine uyduğumuz öncekiler

100- “Artık bize şefaate edecek yoktur”

101- “Nede sıcak bir dostumuz”

Bize şefaate edecek yakın biri de yoktur.

102- “Eğer bir kere daha dönüşümüz olsa”

Tekrar dünyaya döndürülsek. Onlar bu gerçekleri gördükten sonra tekrar dünyaya dönmeyi temenni edip iman etmeyi dilerler.

103- “Elbette ben size gönderilen güvenilir bir elçiyim”

Vahiy ve risalet üzerine güvenilen biriyim. Çünkü siz daha önce beni emanete riayet etmekle tanırdınız.

111- “Ve sana basit ve bayağı kimseler uyuyorken biz sana inanırmıyız”

Fakir ve zelil olanlar sana tabi oluyorlar.

116- “Taşlanarlardan olacaksın eğer bundan vaz geçmezsen”

Öldürülenlerden veya kendisine kötü söz söylenen ve sövülenlerden

119- “Onu ve beraberindekileri dolu bir gemi içinde kurtardık”

128- “Siz her yol üzerine”

Veya yüksek yere

“Bir işaret koyuyor”

Alamet

“Onunla uğraşıyorsunuz”

Oynuyorsunuz. Yani güvercin binaları ve burçları bina ediyorsunuz.

129- “Ebedi kalırsınız umudu ile kendinize köşkler yapıyorsunuz”

Ebedi kalma arzusu ile kendinize saraylar ve köşkler bina ediyorsunuz. Ölümü hiç düşünmüyorsunuz.

130- “Yakaladığınız zaman zorbalar gibi yakalıyorsunuz”

Kamçı ile vurduğunuzda veya cezalandırdığınızda¹⁰² haksız yere kızgınlıkla öldüren zorbaların yaptığı gibi öldürüyorsunuz.

137- “Bu”

Bizi davet ettiğin bu şey

“Öncekilerin uydurduğu şeylerdir”

Onların yalan ve iftiralarıdır.¹⁰³ Ama ayeti meçhul siğası ile okuyanlar ise

“Bu öncekilerin ahlakıdır”

Yani onların adetleridir.¹⁰⁴ Yani şu an içinde bulunduğumuz durum öncekilerin yaşadıkları sürece yaşattıkları adetlerdir. Sonra da ölürlere. Ne tekrar diriliş ne de hesap vardır.

146- “Siz burada”

(102) Ayn nüshasından ziyade

(103) Bu şekilde okuyanlar İbni Keşir, Ebu Amr, Kisai, Yakup, Ebu Cafer'dir. El-İthaf s. 333

(104) Bu şekil okuyanlar ise Nafi, İbni Amir, Asım, Hamza ve Halef'tir. Aynı eser ve sayfa.

Bu dünyada

“Güven içinde terk edileceğinizi mi sanıyorsunuz”

Ölüm ve azaptan güvende bırakılacağınızı mı sanıyorsunuz?

148- “Tomurcuklu”

Ürünleri yeni tomurcuklanmış

“Yumuşak hurmalıklar”

Olgun ve yumuşak¹⁰⁵ hurmalar

149- “Dağlardan ustalıkla zevkli evler yontuyorsunuz”

Onları yontmakta pek ustasınız¹⁰⁶ Bu nedenle taşkınlık gösterip şımardınız. Yaptıkları binalar onların yaşadığı ömür boyunca kalmadığı için evleri dağlarda yontmaya başladılar.

153- “Dediler ki sen ancak büyülenmişlerdensin”

Yani kendisine sihir üstüne sihir yapılmışlardansın. Veya yanında büyüleyenler vardır. Yoksa sen bizim gibi bir beşersin.

155- “İşte bu dişi bir devedir. Su içme hakkı bir gün onun bir gün de sizindir”

Sudan bir pay sizin diğer payı da onundur.

156- “Ona kötülükle dokunmayın”

Onu boğazlayarak kötülük etmeyin

165- “Siz insanlardan erkeklere mi yaklaşıyorsunuz?”

Bununla Lut (a.s.)’ın kavminin işlediği erkeklere yaklaşma fiilini kastediyor.

166- “Rabbinizin sizin için eş olarak yarattıklarını bırakıp”

Erkeklere mi yanaşıyorsunuz. Yani kadınlarınızla ilişkiyi bırakıp erkeklerle mi ilişki kuruyorsunuz?

(105) Ayn ve Za nüshalarından ziyade.

(106) Ayeti “Farihin” şeklinde okuyan İbni Amir, Asım, Hamza, el-Kisai ve Halef’tir. El-İthaf s. 2/319.

“Bilakis siz haddi aşan bir kavimsiniz”

Zulmün son haddine ulaşmışsınız.

167- “Dediler ki: Ey Lut eğer, bundan vazgeçmezsen elbette çıkarılanlardan olursun”

Ülkemizden

168- “Dedi ki: Ben sizin yaptığınızdan”

Erkeklerle cinsel ilişki kurmanızdan.

“Karşı olanlardanım”

Buna öfkeyle karşı çıkanlarımdanım.

171- “Yalnızca içlerinden karıkoca biri hariç”

Onun karısı

“Hepsi azab içinde kaldılar”

172- “Sonra onları yerle bir ettik”

Helak ettik.

176- “Eyke halkı da yalanladı”

fuayb (a.s.)’ın kavmi

181- “Ölçüyü tam tutun”

Onu tam olarak tartın.

“Eksiltenlerden olmayın”

Ölçü ve tartıyı eksik tartmayın.

184- “Önceki yaratılmışları”

Daha önce yaratılanlar

187- “Gökten üstümüze bir parça düşür”

Azab parçaları

189- “Ve onu yalanladılar. Bunun üzerine onları gölgelik günün azabı yakaladı”

Yani onları sıcaklıkla helak ettik. Onlara hiç bir su ve gölgelik fayda vermeyince karaya çıktılar. Onları gölgeleyen bir bulut buldular. Orada biraz serinlik görünce altında toplandılar. Böylece üzerlerine ateş yağdırılıp onunla yakıldılar.¹⁰⁷

(107) Bu İbni Abbas’ın görüşüdür. İbni Cerir 19/110 da rivayet eder.

192- “Elbette o”

Yani Kur’an

“Alemlerin Rabbi tarafından indirilmiştir.”

193- “Onu Ruhul emin indirdi”

Cebrail (a.s.)

194- “Kalbinin üzerine”

Anlaman ve kavraman için

196- “Elbette o”

Muhammed (a.s.) zikri

“İlk kitaplarda da geçer”

Geçmiş kitaplarda onun adı zikredilir.

197- “Onlar için olmadı mı?”¹⁰⁸

Müşrikler için

“Bir ayet”

Onun doğruluğuna delalet eden

“İsrailoğullarının alimlerinin onu bilmeleri”

Yani İsrailoğulları bilginlerinin Muhammed (a.s.)’ın nübüvvet ve risaletlerini bilmeleri onlar için onun doğruluğuna delalet eden bir ayet olmadı mı?

198- “Eğer onu indirseydik”

Yani Kur’an’ı

“Bazı yabancılar üzerine”

Arapça bilmeyen bir kavim üzerine indirseydik

199- “Ve onu onlara okusaydı yine de inanacak değillerdi”

Ona tabi olmaktan kaçınırlardı.

200- “İşte böylece işledik”

Yalanı soktuk.

“Suçluların kalplerine”

Bu nedenle iman etmekten kaçınırlar.

201- “Acı azabı görmedikçe inanmazlar”

(108) Ayeti “Tekun”olarak İbni Amir okur. El-İthaf: 2/320.

202- “O onlara hissetmeden ansızın gelir”

203- “Derler ki: Bize bir süre tanınır mı?”

Bu ayetler nazil olunca dediler ki ne zamana kadar bizi azabla tehdit edeceksin. Bunun üzerine Allah şu ayeti nazil etti.

204- “Onlar azabımızı çabuk mu istiyorlar?”

205- “Gördün mü? Eğer biz onları yıllarca yaşatsak”

Onları dünyada yıllarca yaşatıp bıraksak

206- “Sonra onlara vaad edildikleri şey gelse”

Yani onlara azab gelse daha önce onların dünyadan faydalandırılmaları onlara hiç bir fayda sağlamaz.

208- “Biz uyarıcılar göndermediğimiz hiç bir kenti helak etmedik”

Onları uyaran elçiler göndermedikçe kimseyi yok etmedik.

209- “Hatırlatma yapılmıştır”

Onların öğüt almaları için uyarılar gönderilmiştir.

“Ve biz zulmedici değiliz”

Onlara deliller geldikten sonra onları helak etmekle zulmetmedik.

210- “Onu şeytanlar indirmemiştir”

Kur'an'ı

211- “Bu onlara yaraşmaz ve güç te yetiremezler”

212- “Çünkü onlar”

Gökten bir şey işitmekten

“Uzaklaştırılırlar”

fihaplarla

214- “Ve uyar”

Korkut

“Yakın akrabalarını”

Onlardan en yakın olanlarını sonra da diğer akrabalarını

215- “Ve kanatlarını ger”

Yanlarını onlara yumuşak tut.

218- “O, kalktığın zaman seni görür”

Namazına

219- “Secde edenler arasında dönüp dolaşmanı da”

Namazın Ruku, Secde, Kıyam ve oturma arasında dönüp dolaşmanı görüyor.

“Secde edenler”

Namaz kılanlar

221- “feytanların kime indiğini size haber vereyim mi?”

222- “Her yalancı ve günahkara iner”

Müseleme ve benzeri kahinlere

223- “Kulak verirler”

İşittikleri şeylere kulak verir ve buna bir çok yalan da karıştırırlar. Bu gökten men olunmadan önceki zamanda idi.

224- “faiirlere ise, azgınlara uyar”

Kafir şairlere. Rasulullah'ı hicvederler, kafirler de onlara tabi olurlardı.

225- “Görmedin mi? Onlar her bir vadide vehmedip duruyorlar”

Her boş ve faydasız söze dalıyorlar. Batıl şeylerle övüp batıl şeylerle yeriyorlar. Ayet daha sonra mü'min şairleri bunun dışında tutuyor. Ve buyuruyor ki:

227- “Ancak iman edip salih ameller işleyenler, Allah'ı çokça zikredenler, zulmedildikten sonra zafer kazananlar müstesna”

Yani Rasulullah'ı (s.a.v.) ve müslümanları hicvedenlere onlar da karşılık verdiler.

“Zulmedenler nasıl yıkılıp devrileceklerini bileceklerdir”
Öldükten sonra dönecekleri yerin neresi olduğunu bileceklerdir.

NEML SURESİ

Mekki surelerdendir¹⁰⁹

Bismillahirrahmanirrahim

1- “Ta, Sin. Bunlar Kur’an’ın”

Ve apaçık kitabın ayetleridir Vaadedildiğiniz bu ayetler. Çünkü kendi kitaplarında Kur'an'la vaadedilmişlerdi.

“Ve apaçık kitabın ayetleridir”

2- “Mü'minler için bir hidayet ve müjdedir”

3- “Ahirete inanmayanlara amellerini onlara süsledik”

Küfürlerinin karşılığı olarak onlara çirkin amellerini süsledik. Böylece amellerini güzel gördüler.

“Ve onlar körlük içinde dolaşırlar”

fiaşkınca dolaşıp dururlar.

4- “İşte o kimselere azabın en kötüsü vardı”

Dünyada Bedir’de öldürülmekle

“Ahirette ise zarar edenler yine onlardır”

Cennetlerden menolunmakla ve kurtuluştan mahrum edilmekle

6- “fiüphesiz bu Kur’an alim ve hakim biri tarafından sana ilka olunmaktadır”

Yani Kur’an Allah tarafından sana vahiy ile indirilmektedir.

7- “Hani Musa demişti ki”

Ey Muhammed Musa (a.s.)’ın hikayesini hatırla. Hani

“Ailesine”

Medyen’den Mısır’a gidiş yolculuğunda yolunu kaybetmişti. Ateş yakmak için çakmağı çakmıyordu.

(109) Za nüshasından ziyade.

“fiüphesiz ben bir ateş gördüm”

Uzaktan

“Size ondan ya bir haber”

Yolun nereden olduğu hakkında

“Veya ondan bir parça getireyim”

O ateşten alacağım bir kor parçasını size getireyim.

“Belki onunla ısınırsınız”

Onunla soğuktan korunursunuz.

8- “Oraya geldiğinde kendisine seslenildi: Ateşin yanında bulunan mübarek kılındı”

Ateşi aramakta olan ve ona yönelen. Yani, ey Musa sen mübarek biri kılındın.

“Ve onun etrafında bulunan da”

Etrafında bulunan melekler de. Bu, Allah’ın Musa’ya bir selamı ve ikramıdır.

“Alemlerin Rabbi Allah ne yücedir”

O her türlü kötülükten ve eksiklikten uzaktır.

10- “Onun bir yılan gibi hareket ettiğini görünce”

Hafif ve küçük bir yılan gibi

“Dönüp kaçtı. Ve arkasına bakmadı”

Arkasına dönüp bakmadan kaçtı. Biz de dedik ki:

“Ey Musa, korkma”

11- “Ancak kim zulmeder”

Fakat kim kendisine zulmederse

“Sonra kötülüğün ardından iyiliğe çevirirse”

Yani tevbe ederse

“O zaman ben /afur ve Rahim’im”

İşlediklerini bağışlayan ve esirgeyenim.

12- “Dokuz ayettendir”

Sana verilen dokuz mucizeden biridir.

“Firavun ve kavmine gönderilen”

13- “Apaçık”

Parlak ve açık olan.

14- “Vicdanları kabul ettiği halde, zulüm ve büyüklenmeden dolayı onları inkar ettiler”

Musa’nın getirdiklerine inanmaktan kendilerini daha üstün tutarak ve haksızlıkla inkar ettiler. Kesin olarak biliyorlardı ki, O’nun getirdikleri Allah katındandır.

16- “Süleyman Davud’a varis oldu”

Çocuklarının dışında onun ilmine ve peygamberliğine

“Ve dedi ki: Ey insanlar bize kuşların dili öğretildi”

Kuşların ne söylediklerini anlıyoruz.

17- “Süleyman’a orduları toplandı”

Bir seferinde.

“Ve onlar bölükler halinde dağıtıldı”

Hepsi toplanıncaya kadar üst üste bekletilirlerdi.

18- “Nihayet karınca vadisine geldiklerinde”

Bu vadi fiam'da idi. Oranın karıncaları sinekler gibiydi.

“Süleyman ve orduları sizi ezmesinler”

Size basarak sizi kırıp geçirmesinler.

19- “Onun sözüne gülüp tebessüm etti”

Süleyman (a.s.) karıncanın sesini işitince gülümsedi. Ve Allah’ın kendisine verdiği nimetleri hatırlayarak şöyle dedi.

“Ey Rabbim, bana, anne ve babama verdiğin nimetlere karşı sana şükretmeyi, razı olacağın salih ameller işlemeyi bana ilham et ve beni rahmetinle salih kullarının arasına kat”

20- “Kuşları denetledi”

Teftiş etti.

“Dedi ki: Hüdhüd’ü neden göremiyorum? Yoksa kaybolanlardan mı oldu?”

Bunun için mi göremiyorum?

21- “Onu gerçekten şiddetli bir azap ile azaplandıracağım”

Tüylerini yolup onu güneşe atacağım.

“Veya bana açık bir delil getirmelidir”

Kayboluşunun apaçık bir delilini getirmeli.

22- “Uzun bir zaman geçmeden”

Hüdhüd geldi ve Süleyman'a dedi:

“Senin görmediğin bir şey gördüm”

Bilmediğin bir şey gördüm.

“Sana Sebe’den gerçek bir haber getirdim”

Yemen tarafında bir şehirden doğruluğunda şüphe olmayan bir haber getirdim dedi.

23- “Ona her şeyden verilmiştir”

Krallara verilen bütün şeylerden

“Onun büyük bir tahtı vardır”

25- “Göklerde ve yerde saklı bulunun şeyleri ortaya çıkaran Allah’a secde etmiyorlar”

Gökten yağmur damlalarını yerden de bitkilerini

28- “Sonra onlardan yüz çevir”

Fazla değil onlardan biraz uzaklaş

“Bak neye başvuracaklar”

Neyle cevap verecekler. Hüdhüd denileni yaptı ve mektubu Kraliçenin üzerine attı.

29- “Dedi ki: Ey önde gelenler bana önemli bir mektup bırakıldı”

İçindekiler pek güzeldir. Sonra da içinde bulunanı açıklıyor.

30- “Gerçekten o Süleyman’dandır ve o Rahman ve Rahim olan Allah’ın adıyla başlıyor”

31- “Bana karşı büyüklük göstermeyin”

Her ne kadar kral da olsanız bana karşı üstünlük taslamayın.

“Ve bana müslümanlar olarak gelin”

Boyun eğerek itaatkar bir şekilde teslim olmuş olarak gelin.

32- “Dedi ki: Ey ileri gelenler bu işimde bana bir yol gösterin”

Ne yapacağımı bana açıklayın.

“Hiç bir işte kesin karar vermem”

Ayrıca ve hüküm edici bir karar vermem.

“Sizler şahid olmadıkça”

Sizler bulunmadıkça. Yani sizden habersiz hiç bir işe kesin karar vermem.

33- “Dediler ki:”

Ona cevap olarak

“Biz kuvvet sahibiyiz”

Savaşta pek güçlüyüz.

“Ve şiddetli bir şekilde savaşanlardanız”

Savaş sırasında

“Artık emir senindir”

Ey kraliçemiz.

“Bak neyi emredeceksen”

Sana itaat ederiz.

34- “Dedi ki: Krallar bir ülkeye girdikleri zaman”

Galip olarak ve zorla

“Orayı bozguna uğratırlar”

Yıkırlar

“Ve oranın şerefliilerini alçaltırlar”

Oradaki onurlu ve ileri gelenleri zelil kılarlar ki işleri düzene girsin. Asayışı sağlaya bilsinler. Bununla Süleyman kendilerine savaşçı olarak geldiğinde onun da böyle şeyler yapacağına işaret etmektedir. Allah teala da şu sözle onun söylediklerini doğrulamaktadır.

“Ve işte böyle yaparlar”

35- “Ben onlara bir hediye göndereceğim”

O hediye ile Onu deneyeyim. Kral mı yoksa gerçekten peygamber mi olduğunu anlayalım. Eğer kral ise gönderdiğimiz hediyeleri kabul eder. Eğer peygamber ise onları kabul etmez.

“Bakalım elçiler ne ile dönerler”

Onun yanından hangi şeylerle dönecekler.

36- “Süleyman’a geldiğinde”

Onun gönderdiği elçi veya postalar

“Dedi ki: Siz bana mal ile yardım mı etmek istiyorsunuz? Allah’ın bana verdiği”

Din, peygamberlik ve hikmet

“Size verdiğimden daha hayırlıdır”

Dünyalıktan

“Aksine siz hediyelerinizle sevinip övünüyorsunuz”

Çünkü sizler dünya çokluğu ile övünenlerdensiniz. Sonrada gelen elçilere dedi ki:

37- “Onlara geri dön. Karşı konulmayacak bir ordu ile onlara geliyoruz”

Onların buna karşı koyacak güçleri yoktur.

“Ve onları oradan çıkarırız”

Topraklarından

“Zelil ve hakir kılınmış olarak”

Elçiler kraliçeye geri dönüp geldiler. Gördükleri ve şahit oldukları şeyleri ona haber verdiler. Bunun üzerine kraliçe Süleyman’a gitmek için yol hazırlığı yaptı. Süleyman (a.s.) onun kendisine doğru yola çıktığını öğrenince

38- “Dedi ki: Ey ileri gelenler, onlar bana müslümanlar olarak gelmeden hanginiz bana onun tahtını getirebilir”

Çünkü o zaman onların elinde bulunan şeyi almak helal değildir.

39- “Cinlerden bir ifrit:”

Kuvvetli bir azgın

“Sen makamından kalkmadan onu sana getiribilirim”

Hüküm için oturduğun bu meclisinden kalkmadan

“fiüphesiz ben onun üzerine”

Onu taşımaya

“Güçlü ve güvenilirim”

İçinde bulunan cevherler üzerinde emin biriyim. Süleyman (a.s.): “Bundan daha hızlısını istiyorum” dedi.

40- “Yanında kitaptan ilmi olan biri dedi ki:”

Asaf b. Barhiy’a dır. Çünkü o Allah’ın kitaplarını okumuş biri idi.

“Sen gözünü açıp kapatmadan ben onu sana getirebilirim”

Gözünü açıp kapama gibi daha kısa bir sürede getirebilirim.

“Onu görünce”

Süleyman tahtı görünce

“Yanında duruyor görünce dedi ki: Bu Rabbimin bir fazlıdır. Beni denemek içindir. fiükür mü edeyim?”

Bu nimetine

“Yoksa nankörlük mü?”

Bu nimete nankörlük mü?

“Kim şükür ederse kendisine şükür eder”

Çünkü bunun faydası kendisine döner. Allah şükür edenlere daha fazla vereceğini belirtiyor.

“Kim de nankörlük ederse Rabbim ganidir”

Onun şükrüne ihtiyacı yoktur.

“Ve kerimdir”

Nimetine nankörlük edene dahi ihsan eder.

41- “Dedi ki: Onun tahtını değiştirin”

fieklini değiştirmekle

“Bakalım doğru olanı bulabilecek mi?”

Onun kendi tahtı olduğunu bilip tanıyacak mı?

42- “Geldiğinde ona denildi ki: Senin tahtın da böyle mi? O sanki odur dedi”

Onu kendi tahtına benzetti. Çünkü tahtı değiştirilmişti. Süleyman (a.s.) onun aklını denemek istemişti.

Çünkü ona:

Onun aklında bir şeyler vardır denilmişti. Sonra da şöyle dedi.

“Bize ondan önce ilim verildi”

Tahtı buraya getirmeyi görmeden önce Süleyman’ın peygamberliği konusunda ilim verilmişti.

“Ve biz müslüman olmuştuk”

Bizler buraya gelmeden boyun eğip teslim olmuştuk.

43- “Allah’tan başka taptığı şeyler onu alıkoymuştu”

İman etmekten menetmişti.

“Çünkü o inkarcı bir kavimdendi”

Onların arasında doğup büyümüş güneşe tapanlardan başkasını tanımamıştı.

44- “Ona köşke gir denildi”

Süleyman (a.s.)’a denildi ki: Onun ayakları eşeğin ayakları gibidir.¹¹⁰ Süleyman onun ayaklarını bu nedenle görmek istedi. Altında su ve balık olan camdan bir alan kendisine edindi. Süleyman köşkün başına oturup ona köşke gir dedi.

“Onu görünce derin bir su sandı”

Büyük bir su zannetti.

“Bunun için ayaklarını açtı”

Suya girmek için. Süleyman bu esnada onun ayaklarını gördü. Ayakları ve baldırları diğer insanlarınkinden daha güzeldi.

“Dedi ki: bu cıalanmış şeffaf ve saydam bir köşktür”

Sonra Süleyman (a.s.) onu islama davet etti. O da bunu kabul etti. Ve dedi ki:

“Ey Rabbim ben kendime zulüm ettim”

Küfür ile

“Ve ben Süleyman ile birlikte alemlerin Rabbi Allah’a teslim oldum.”

(110) Bu Muhammed b. Ka'b El Kurazi ve Mücahid'in görüşüdür. İbni Cerir 19/169.

45- “Onlar iki guruptu”

Salih’in kavmi mü’min ve kafir olmak üzere iki guruba ayrıldı.

“Birbirine düşman olan”

Her bir gurup ben haklıyım diyordu. Kafir gurup Salih (a.s.)’ın doğruluğunu kanıtlaması için ondan kendilerine azab getirmesini istedi.

46- “Dedi ki: Ey kavmim, iyilikten önce niçin kötülükte acele ediyorsunuz”

Niçin eğer gerçekten getirdiğin doğru ise bize azabı getir diyorsunuz.

“Allah’tan bağışlanma dilemeniz gerekmez mi?”

Küfürden tevbe ederek

“Belki merhamet edilirsiniz”

Merhamet olunmak için

47- “Dediler ki: seninle ve yanında bulunanlarla biz uğursuzluğa uğradık”

Sizi uğursuz görüyoruz. Çünkü onlar Salih (a.s.)’ı yalanlamakla kıtlığa uğratıldılar. Ve dediler ki: Sen ve arkadaşlarının uğursuzluğu yüzünden bize bu kıtlık dokundu. Salih (a.s.) ise şöyle dedi.

“Sizin uğursuzluğunuz Allah katındadır”

Size dokunan her iyilik ve kötülük Allah’tandır.

“Bilakis siz denenmekte olan bir kavimsiniz”

İyilik ve kötülükle imtihan edilmektesiniz.

48- “fiehirde”

Semut kavminin bulunduğu şehirde

“Dokuz gurup vardı”

Salih (a.s.)’ın kavminin en azgınlarıydı.

49- “Kendi aralarında Allah adına yemin ederek dediler ki: Ona ve ailesine gece baskını yapalım”

Geceleyin Salih’e gelip onu ve ailesini öldürelim.

“Sonra da diyeceğiz ki”

Onu velisine, kanını isteyenlere

“Onu ve ailesinin yokoluşuna şahid olmadık”

Onların helakı sırasında orada bulunmadık.

“Elbette biz doğru söyleyenleriz”

Söylediğimiz bu sözde

50- “Onlar bir tuzak kurdular”

Salih’e ve ailesine gece baskını yapmak için

“Biz de bir tuzak kurduk”

Buna karşılık olsun diye biz de bir plan kurduk.

51- “Onları yerle bir ettik”

Geceleyin Salih'i öldürmek için çıktıklarında onların görmediği bir yerden melekler onları taşlarla yerle bir ettiler ve hepsini öldürdüler.

“Ve bütün kavimlerini”

Semut kavmini de bir sayha ile helak etti.

52- “İşte evleri”

Oturdukları yerler

“Bomboştur”

Yıkık ve boştur.

“Zulm ettiklerinden dolayı”

Allahı inkarlarından dolayı

54- “Bile bile gördüğünüz halde kadınları bırakıp şehvetle erkeklere mi yaklaşıyorsunuz?”

Bunun bir fuhuş olduğunu ve günahlarınızın en büyüğü olduğunu bildiğiniz halde.

56- “fiüphesiz onlar temiz kalmak isteyen kimselerdir”

Erkeklere şehvetle yaklaşmamakla. Bunu alay için Lut ve ailesine söylüyorlardı.

57- “Karısının kalanlardan olmasını takdir ettik”

Yani Lut (a.s.)’ın karısını da azapta kalanlarla birlikte yok olmasına hüküm ettik.

58- “Üzerlerine yağdırdık”

Sapıklarının ve onlarla birlikte olanların

“Yağmuru”

Taş yağdıran yağmuru onlara gönderdik.

59- “De ki:”

Ey Muhammet onlara söyle.

“Hamd Allah’adır.”

Geçmiş ümmetlerden inkarcıların yok edilmesinden dolayı

“Ve Allah’ın seçkin kullarına selam olsun”

Allah’ın risalet için seçtiği kimselere

“Allah mı daha hayırlıdır. Yoksa şirk koştukları mı?”

firk koştuğu putlar mı Yoksa Allah mı hayırlı ve üstündür?

60- “Gönül alıcı bahçeler”

Güzel bahçeler

“Sizin için bir ağacını bitirmek bile mümkün değildir”

Buna gücünüz yetmez.

“Bilakis onlar haktan sapan bir kavimdir”

firk koşan

61- “Ya da yeryüzünü bir karar yeri kılan”

Sabit ve hareket etmeyen

“Ve arasında nehirler vareden”

Ortasından akan nehirler yaratan

“Ve orada yüksek dağlar yapan”

Sabit dağlar yapıp yerin sallanmasını engelleyen

“Ve iki deniz arasında bir engel koyan”

Tatlı ve tuzlu su arasında kudretinde bir mani koyup karışmasını engelleyen mi?

“Daha hayırlıdır. Yoksa Allah ile beraber başka ilah mı?”

62- “Yoksa sıkıntı içinde bulunan kendisine dua yaptığı zaman onun duasına icabet eden mi?”

Zaruret içinde bulunana

“Ve kötülüğü gideren”

Zararı

“Ve sizi yeryüzünde halife yapan”

Sizden öncekileri helak edip sizi yeryüzünün sakinleri kılan.

64- “Sizi gökten”

Yağmurla

“Ve yerden rızıklandıran”

Bitkilerle

66- “Bilakis onların ahiret hakkındaki bilgileri ard arda gelip bir araya toplandı”¹¹¹

Kıyamet ve ahirette tekrar dirilişin gerçek olduğuna dair bilgileri onlara yetiştirdi. Fakat bu onlara artık fayda etmez. Veya kıyamette bu konudaki bilgileri tam kemale erdi. Çünkü vaad edildikleri şekilde diriltildiler ve bunu bizzat gördüler.

“Bilakis onları onda şüphede idiler”

Dünyada iken

“Bilakis onlar ondan kördüler”

Onu bilmekten cahildirler.

70- “Onlara üzülmeye”

Seni yalanlamalarından ve senden yüz çevrimelerinden

“Kurdukları tuzaktan dolayı sıkılma”

Kalbini onların tuzağı ile sıkma.

71- “Diyorlar ki: Bu vaad olunan ne zamandır”

Azab vaadi

“Eğer doğru söylüyorsanız”

Azabın yalanlayana ineceğini

72- “De ki: Size yaklaşmıştır”

Peşinizde olup size yaklaşmıştır.

“Acele ettiğinizin bir kısmı”

(111) Ayeti “Edreke” şeklinde okuyan İbni Kesir, Ebu Amr, Ebu Cafer ve Yakup’tur. Diğerleri ise “İd-Dareke” şeklinde okur. El-İthaf s. 339.

Azabın bir kısmı. Bu Bedir günü idi.

75- “Gökte ve yerde gizli olan hiç bir şey yoktur ki”

Mahlukattan gayib olan her şey

“Apacık bir kitapta bulunmaktadır”

Levhi Mahfuz’da

76- “Bu Kur’an israiloğullarının ihtilaf ettikleri şeylerin bir çoğunu aktarıp anlatıyor”

İsrailoğulları o derece ihtilafa düştüler ki: birbirlerini lanetlediler Allah ta şöyle buyurdu: Onların ihtilaf ettiği şeylerde bu Kur’an hidayeti ve doğruluğu anlatıyor. Onu alıp amel etmeleri gerekmez mi?

78- “Rabbin onların arasında hüküm eder”

Dinde ihtilaf edenler arasında

“Kendi hükmü ile”

Kıyamet günü

“O azizdir”

Güçlüdür hiç kimse onun emrini reddedemez

“Alimdir”

Tüm durumlarını bilir.

80- “Sen ölümlere işittiremezsin”

Yani kafirlere

“Arkasını dönüp kaçan sağırlara da çağırıp işittiremezsin”

Yani yüz çevirdiklerinde sağır konumunda olan kafirlere sen nidayı duyuramazsın.

81- “Sapıklıkta olan körlere sen doğru yolu gösteremezsin”

Yani doğru yolu bulmayacak kadar kördürler. Kör olan bir kavmi peygamber sapıklıktan nasıl kurtarıp hidayete erdirsin.

“Sen ancak duyurabilirsin”

Anlayacakları bir işitmeye

“Ayetlerimize inananlara”

Delillerimize

“İşte onlar müslümandırlar”

Allah’ın ilminde

82- “Başlarına o söz geldiği zaman”

Üzerlerine azab ve Allah’ın gazabı vacip olduğunda. Bu durumda ise Allah kafirin imanını kabul etmez. Ve Allah’ın ilminde kafir olarak öleceklerin dışında kimse kalmadığı zaman

“Onlara yeryüzünden bir dabbe çıkarırız”

Onun çıkışı kıyametin ilk alametlerindendir.

“Onlarla konuşur”

Onlara kötü haberler verir.¹¹²

“İnsanlar¹¹³ bizim ayetlerimize kesin bir bilgi ile inanmıyorlar”

Dabbe, gördüğü insanlara Mekke ehlinin Muhammed’e ve Kur’an’a kesin bilgi ile inanmadıklarını haber verir.

83- “Her ümmeten ayetlerimizi yalanlayın bir gurubu toplayacağımız gün her biri yakalanıp dağıtılır”

Hepsi toplanıncaya kadar baştan sona hapis edilirler.

84- “Hepsi geldiklerinde der ki:”

Allah teala onlara

“Hiç bir bilginiz olmadığı halde ayetlerimi yalanladınız ha”

(112) Ebu Hureyre'den Rasulullah şöyle buyurdu:

“Dabbe çıktığı zaman beraberinde Süleyman’ın yüzüğü, Musa’nın asası da vardır. Mü’minin yüzü parlar. Yüzükle kafirin burnunu deler. Öyle ki: bir sofranın üzerinde toplananlar dahi sofralarının üzerine toplandıklarında: Bu ey mü’min der. Diğer ey kafir der.”

Tirmizi tefsir bölümü h. no: 3186 ve hadis Hasendir der. Taberi: 19/15. Raviler arasında Ali b. Zeyd b. Ced'an vardır. Bunun rivayeti ise zayıftır. Ahmet: 2/295’te rivayet eder.

(113) Hemze’yi kesre ile okuyanlar: Nafi, İbni Kesir, Ebu Amir, Ebu Amr, Ebu Cafer. El-İthaf s. 440

Onu gerçek bir bilgi ile bilmeden inkar ettiniz öyle mi? Bu onlar için bir azarlamadır.

“Yoksa siz ne yapıyordunuz”

Madem o ayetlerim hakkında düşünmediniz.

85- “Zulüm ettiklerinden dolayı o söz gerçekleşti”

firk koşmalarından dolayı tehdit edildikleri vaad gerçekleşti.

“Artık konuşamazlar”

Hiç bir özür ve delil getiremezler. Sonra da kudretinin ve uluhiyetinin delillerini zikrediyor.

86- “Görmüyorlar mı? Biz geceyi sukun bulmaları için gündüzü de görmeleri için aydınlık yaptık. İnanan kimseler için bunda ayetler vardır”

87- “Allah’ın dilediği müstesna”

fiehitler.

“Her biri gelir”

Allah’ın huzuruna

“Boynu bükük olarak”

Zelil olarak

88- “Dağları görür ve onları donmuş sanırsın”

Durgun ve hareketsiz zannedersin

“Halbuki onlar bulutların sürüklendiği gibi sürüklenirler”

Çünkü her büyük ve toplu şey, çokluğundan dolayı bakanın nazarında durgun görünür. Halbuki o akıp gitmektedir.

“Allah’ın sanatıdır bu”

Allah bu yapıyı yapmıştır.

“Ki o herşeyi en sağlam şekilde yapar”

89- “Kim bir iyilikle gelirse”

La ilahe illallah sözü ile

“Ona ondan daha hayırlısı vardır”

Onunla hayırlar ona ulaşır.

90- “Kim bir kötülükle gelirse”

firkle

“Onlar da yüz üstü cehenneme atılırlar”

Ve onlara denilir ki:

“Siz işlediklerinizle mi cezalandırılıyorsunuz?”

91- “De ki”

Ey Muhammed!

“Ben bu beldenin Rabbine ibadet etmekle emrolundum”

Mekke’nin Rabbine

“Ki o burayı saygıdeğer kıldı”

Güvenilir ve saygın bir yer yaptı

“Ve her şey onundur”

Mülk ve yaratılış olarak

92- “Kim saparsa de ki: Ben ancak uyarıcılardan biriyim”

Bana sadece tebliğ etmek düşer.

93- “Ve de ki: Allah’a hamd olsun. Ayetlerini size gösterecektir”

Ey müşrikler. Yani bedir günü.

“Ve siz o ayetleri tanıyacaksınız. Rabbin yaptıklarınızdan gafil değildir.”

KASAS SURESİ

Mekki sûrelerden olup 88 ayettir¹¹⁴

Bismillahirrahmanirrahim.

1- “Ta Sin Mim”

2- “Bu, apacık kitabın ayetleridir”

Yani Kur’an hükümleri açıklamaktadır.

3- “Okuyoruz”

Sana anlatıyoruz

“Musa ve Firavun’un haberlerini gerçek olarak”

İçinde şüphe olmayan bir doğrulukla

“İnanan bir kavim için”

Kendilerine gelen şeyin doğru olduğunu tasdik edenler için.

4- “Doğrusu Firavun yeryüzünde ululandı”

Mısır topraklarında büyükenip böbürlendi

“Oranın ehlini guruplara ayırdı”

Onlardan bir kısmını diğer bir kısmına hizmetçi kılarak fırkalara ayırdı.

“Onlardan bir taifeyi eziyordu”

İsrailoğullarını

5- “Yeryüzünde ezilenlere lutufta bulunmak istedik”

İsrailoğullarına nimetler vermek istedik.

“Ve onları önderler yapmak”

İyilikte önder yapmak.

“Ve onları varisler kılmak istedik”

Firavun ve kavminin mülküne varis olacaklardı.

(114) Za nüshasından ziyade.

6- “Ve onları yeryüzünde iktidar sahibi yapmak istedik”

Mısır ve fiam gibi. Taki tartışmasız olarak oraya egemen olsunlar.

“Firavun’a ve Haman’a ve ordularına onlardan korktukları şeyi gösterelim”

Çünkü bunlara helaklerinin israiloğullarından çıkacak bir adamın eliyle olacağı haber verilmişti. Bu nedenle onlardan korkuyorlardı.

7- “Biz Musa’nın annesine vahiy ettik”

İlhami vahiy veya i’lami vahiy olduğunu söylenir.

8- “Firavun ailesi onu kaptı”

Onu sudan aldı.

“Onlara bir düşman ve üzüntü olması için”

İşin bu yöne doğru yürümesi için

“Firavun, Haman ve orduları hatada idiler”

İsyanda ve günahkardılar.

9- “Firavun’un karısı dedi ki: Göz bebeğimizdir bu”

Yani o benim ve senin göz aydınlığıdır.

“Onu öldürmeyiniz”

Çünkü o başka topraklardan su yolu ile bize geldi. O israiloğullarından değildir.

“Ve onlar his etmiyorlardı”

Onun ve kendilerinin durumunu ne olacağını bilmiyorlardı.

10- “Musa’nın annesinin gönlü bomboş olarak sabahladı”

Her şeyden hali idi. Sadece Musa ve durumunu düşünüyordu.

“Nerede ise onu açığa vuracaktı”

Onun kendi oğlu olduğunu

“Eğer kalbini bağlamasaydık”

Kalbini kuvvetlendirip ona sabrı ilham etmeseydik

“Mü’minlerden olması için”

Allah’ın vaadini tasdik edenlerden olması için

11- “Onun kız kardeşine dedi ki”

Musa’nın kız kardeşine

“Onu takip et”

İzini takip et.

“O da yandan ona baktı”

Uzaktan onu seyretti.

“Ve onlar his etmiyorlardı”

Bunun onun kız kardeşi olduğunu

12- “Ona süt annelerini haram kıldık”

Musa’yı süt annelerin memelerini emmekten menettik.

“Daha önce”

Annesine geri döndermeden önce

“Dedi ki:”

Süt anneleri memelerini emmeyince kız kardeşi onlara şöyle dedi.

“Size onu barındıracak ve bakımını üstlenecek bir ev halkı göstereyim mi?”

Onu kendilerine katarak bakacak.

“Ve onlar ona nasihat te ederler”

Ona acır ve terbiye ederler

13- “Böylece onu annesine geri dönderdik”

Çünkü kız kardeşi onlara Musa’nın annesini göstermişti. Terbiye etmesi için onlar da Musa’yı ona verdiler.

“Fakat çoğu bilmiyorlar”

Firavun ailesi Allah’ın Musa’yı tekrar ailesine döndereceğini vaad ettiğini bilmiyorlardı.

14- “Ergenlik çağına ulaşınca”

Kuvvetinin sonuna varınca ki o otuzun üstünde olan yaştır.

“Ve olgunlaşınca”

Kırk yaşına ulaşınca

“Ona hikmet verdik”

Akıl ve anlayış verdik

“Ve ilim verdik”

Peygamberlikten önce

15- “fiehire girdi”

Mısır topraklarında bir şehire

“Halkının habersiz olduğu bir sırada”

Akşam ile yatsı arasında

“Orada iki adamın kavga ettiklerini gördü”

Birisi israiloğullarından ki o kendi taraftarındandı diğeri de kıptı idi. O da düşmanlarındandı.

“Ondan yardım istedi”

İsrailoğullarından olan kıptıye karşı Musa’dan yardım istedi.

“Musa ona bir yumruk vurdu”

Avucu ile bir tokat vurdu.

“Ve işini bitirdi”

Öldürmeyi kastetmediği halde onu öldürdü. Bundan pişman oldu çünkü o onu öldürmekle emredilmedi.

“Dedi ki: bu şeytanın amelindendir. fiüphesiz o saptırıcı apacık bir düşmandır”

Sonra istiğfar ederek şöyle dedi.

16- “Ey Rabbim ben nefsimi zulm ettim. Beni affet. Allah ta onu affetti. Çünkü o gafur ve rahimdir”

17- “Dedi ki: Ey Rabbim bana verdiğin nimetten dolayı”

Affetmenden

“Artık mücrimlere arka çıkmayacağım”

Artık bundan böyle kimseye hatada yardım etmeyeceğim.

18- “Orada sabahladı”

O şehirde

“Korkarak”

Kıpti’yi öldürdüğünden dolayı

“Ve gözetleyerek”

Haberleri bekleyerek

“Bir de baktı ki dün kendisinden yardım isteyen”

İsrailoğlundan olan adam

“Yine kendisine seslenerek”

Ondan yardım diledi.

“Musa ona dedi ki: fiüphesiz sen apacık bir azgınsın”

Azgınlığı açık olan birisinin. Dün senin için bir adam öldürdüm. Bu gün de beni başkasına mı çağırıyorsun? dedi ve ikisine doğru yöneldi.

“Düşmanları olanı yakalamak istediğinde”

Yani Kıpti olanı¹¹⁵ Kendi taraftarından olan kişi onun kendisine yöneldiğini zannederek şöyle dedi.

19- “Dün bir canı öldürdüğün gibi beni de mi öldürmek istiyorsun. Sen yeryüzünde bir zabadan başka bir şey olmak istemiyorsun”

Haksız olarak öldürüyorsun dedi. İsrailoğlu bu sözü söyleyince Kıpti, dün öldürülen Kıpti’nin katilinin Musa olduğunu anladı. Ve Firavun’a gelip bunu ona haber verdi. Firavun Musa’nın öldürülmesini emretti. Bunun üzerine bir adam gelip durumu Musa’ya haber verdi.

20- “fiehrin öbür ucundan bir adam geldi”

Firavun ailesinden iman eden biri idi.

“Dedi ki: Ey Musa ileri gelenler senin için kendi aralarında konuşuyorlar”

Kendi aralarında istişare edip birbirlerine emrediyorlar.

“Seni öldürmek için.Buradan çık”

Bu şehirden

“Elbette ben sana nasihat edenlerden biriyim”

21- “O da oradan korkarak ve gözetleyerek çıktı”

(115) Za nüshasından ziyade.

Peşinden kendisini takip edenin olup olmadığına bakarak

“Dedi ki: Ey Rabbim beni zalim kavimden kurtar”

Firavunun kavminden.

22- “Medyen'e doğru yönelince”

Yüzünü oraya dönünce

“Dedi ki: Belki Rabbim bana doğru yolu gösterir”

Yolun yönünü. Çünkü yolu bilmiyordu.

23- “Medyen suyunun başına varınca”

Oradaki halkın bir kuyusu idi.

“Üzerinde insanlardan hayvanlarını sulayan bir gurup buldu. Onların gerisinde de iki kadın buldu”

İnsanların hayvanları sularını içip çıkıncaya kadar kendi koyunlarını sudan hapsediyorlardı.

“Dedi ki:”

Musa onlara

“Durumunuz nedir?”

Niçin insanlarla beraber koyunlarınızı sulamıyorsunuz.

“Dediler ki: Çobanlar oradan çıkıncaya kadar biz sulamayız”

Hayvanlarımıza su vermeyiz. Çünkü onlarla birlikte hayvanlarımızı sulamaya gücümüz yetmez. Erkeklerle birlikte bir arada bulunamaz. Onlar hayvanlarını sulayıp çıktıktan sonra biz de hayvanlarımızı onların artıklarından sularız.

“Ve babamız da yaşlı biridir”

Hayvanları getirip sulamaya gücü yetmez.

24- “Onlara suladı”

Musa koyunları başka bir kuyuda suladı. Bu kuyunun başındaki taşı ancak güçlü onkişi kaldırabilirdi. Musa onu tekbaşına kaldırarak koyunları sulamıştı.

“Sonra gölgeye çekip şöyle dedi”

Bir ağacın gölgesine çekilerek.

“Ey Rabbim bana indireceğin hayra”

Yemeğe

“Muhtacım”

Çünkü çok acıkmıştı. Allah’tan yiyecek bir şeyler istedi. Kızlar babalarına dönünce Musa’nın yaptıklarını ona haber verdiler. Birisine: Git onu çağır dedi.

25- “Kızlardan biri utana utana yürüyerek geldi”

Elbisesinin kolunu örterek

“Dedi ki: Babam seni çağırıyor. Bize koyunlarımızı sulamanın karşılığını sana vermek için. Musa onun yanına geldi. Ve hikayesini ona anlattı”

Durumunu ona haber verdi. Bulunduğu topraktan onu çıkaran sebebi söyledi.

“Dedi ki: Korkma zalim kavimden kurtuldun”

Firavun’un kavminden. Çünkü onun topraklarımız üzerinde bir egemenliği yoktur.

26- “Kızlardan biri dedi ki: Ey babacığım, onu ücretli olarak al”

Koyunlarımızı otlatmak için

“Çünkü ücretli olarak alacaklarının en kuvvetlisi ve en güveniliridir”

Kız bunu söylerken Musa’nın kuvvetini biliyordu. Çünkü tek başına kuyunun başındaki taşı kaldırmıştı. Onun emanetini de biliyordu. Çünkü kendisi onun yanına gidip babasının yanına çağırınca Musa(a.s.) ona arkamdan yürü. Çünkü biz Yakup oğullarıyız. Kadınlara arkalarından bakmayız demişti.

27- “Dedi ki:”

Bu ihtiyar bu sözler üzerine Musa’ya şöyle dedi.

“fiu iki kızından birini seninle evlendirmek istiyorum. Ama sekiz yıl yanımda çalışmak üzere”

Yanımda sekiz yıl ücretli olarak çalışman koşuluyla

“Eğer on yıla tamamlarsan artık bu sendendir”

Bu senin üzerine vacip olan birşey değildir.

“Sana zorluk çıkarmak istemiyorum”

On yılı şart koşmakla

“İnşallah beni salihlerden bulacaksın”

Sözünde duranlardan

28- “Dedi ki:”

Musa

“Bu”

Söylediğin şey

“Benimle senin arandadır”

fiart koştüğün sana benim de kızlardan birini seçme hakkım vardır.

“Hangi süreyi tamamlarsam bana düşmanlık yoktur”

Bundan daha fazlasının benden istenmesiyle bana haksızlık yoktur.¹¹⁶

“Söylediklerimize Allah vekildir”

Sözleşmemize şahit olan Allah’tır.

29- “Musa süreyi tamamlayınca”

Daha önce de tefsir edildi.

“Veya ateşten bir parça getiririm”

Ateşten bir kor parçasını

30- “Oraya gelince vadinin sağ tarafında”

Musa’nın sağında

“Mübarek yerde”

Yeryüzünün bu kutsal parçasında. Ki Allah orada Musa (a.s.) ile konuşmuş ve orada ona peygamberlik vermişti.

(116) Said b. Cübeyr şöyle dedi: “Hire ehlerinden bir yahudi bana: Musa (a.s.)’ın hangi süreyi tamamladığını sordu. Ben de: “Bilmiyorum” dedim. Arap bilginlerin yanına gelip bunu sordum. İbni Abbas’a bunu sorduğumda “en çoğunu ve en güzelini tamamladı” dedi. Rasulullah (s.a.v.) söylediği zaman söylediğini yapardı. Buhari şahitlikler bölümü, vaadini yerine getirme babı: 5/213

“Ağaç tarafından ey Musa! Alemlerin Rabbi olan Allah benim diye seslendi”

32- “Kanağını kendine çek”

Elini

“Korkudan”

Sakin ol ve elini yanına sal. Çünkü Musa korkudan titriyordu.

“İşte bu”

El ve asa

“Rabbinden sana iki delildir”

34- “Onu bana yardımcı olarak gönder”

Kardeşim Harun’u

35- “Dedi ki: Pazunu onunla kuvvetlendireceğiz”

Onunla seni destekleyeceğiz.

“Ve size güç ve yetki vereceğiz”

Apacık bir delil vereceğiz.

“Böylece size ulaşamazlar”

Size bir kötülükte bulunamazlar

“Ayetlerimiz sayesinde”

Asa ve el mucizeleri ile size verilen diğer mucizeler sayesinde

37- “Musa dedi ki:”

Yalanlanıp sihire nisbet edilince

“Rabbim katından kimin hidayetle geldiğini daha iyi bilir”

Yani Rabbim bu getirdiğimin onun katından olduğunu çok iyi biliyor.

“Ve sonucun kimin olacağını da”

Yani ahiret yurdunda övülen sonucun kimin için olacağını pek iyi bilir.

38- “Ey Haman bana çamur üstünde bir ateş yak”

Orada tuğla yap.

“Sonra da bana bir kule yap”

Uzun ve şerefeli bir bina

“belki Musa’nın ilahına çıkarım”

Başında durup ona bakarım

41- “Onları önderler yaptık”

Lider ve komutanlar

“Ateşe çağıran”

Yani sonucu ateş olan sapıklığa çağırırlar.

42- “Bu dünyada onların peşine bir lanet taktık”

Çünkü onlar helak edilince lanetlendiler. Böylece onlar kıyamet günü sabah akşam ateşe arzolunurlar.

“Kıyamet günü onlar çirkin olanlardandır”

Helak edilip kendilerine gazab edilenlerdir.

43- “Biz ilk nesileri helak ettikten sonra Musa’ya kitap verdik. İnsanlar bunu görüyorlardı”

Onlara apaçık olarak gelmişti.

44- “Sen batı tarafında değildin”

Batı tarafta olan dağda değildin.

“Musa’ya işi yüklediğimizde”

Emir ve nehiylerimizi Musa’ya emir ederken onunla beraber değildin.

“Ve sen şahitlerden de değildin”

Orada bulunanlardan

45- “Fakat biz çok nesiller yarattık. Üzerlerinden uzun zamanlar geçti”

Böylece Allah’ın ahidini unuttular emrini terk ettiler.

“Ve sen Medyen halkı arasında ikamet eden biri de değildin ki onlara ayetlerimizi okuyasın.

Fakat gönderenleriz”

Seni peygamber olarak gönderdik. Ve sana bu haberleri indirdik. Eğer bu olmasaydı bunları asla bilmezdin.

46- “Ona seslendiğimizde sen Tur dağı eteklerinde de değildin”

Musa’ya seslendiğimizde

“Fakat”

Sana bu kıssaları vahiy etmemiz

“Rabbinin rahmetindendir”

47- “Onlara bir musibet dokunduğunda”

Bir ceza veya sıkıntı ve bela

“Elleriyle işlediklerinden dolayı”

Burada ayette geçen “Levla” edatının cevabı mahzuftur. Takdiri: Onları cezalandırmada acele ederdik.

48- “Katımızdan hak onlara geldiğinde”

Muhammed (a.s.)

“Dediler ki: Musa'ya verildiği gibi ona da verilmesi gerekmez miydi?”

Musa’ya kitap bir defada verildiği gibi Muhammed’e de bir defada verilmesi gerekmezmiydi.

“Daha önce Musa’ya verileni de inkar etmediler mi?”

Yani Muhammed (s.a.v.)’ın getirdiği ayetleri inkar ettiği gibi daha önce de Musa (a.s.)’ın getirdiği ayetleri inkar ettiler.

“Ve dediler ki: Birbirine arka çıkan iki sihirbazdırlar”¹¹⁷

Yahudilere Muhammed (a.s.)’dan sorulunca onlar kitaplarında onun vasfı ve niteliklerini gördüklerini haber verdiler. Ve dediler ki: Bir birine arka çıkan iki sihirbazdır. Bununla Musa (a.s.) ve Muhammed (a.s.)’ı kastediyorlardı. bunların sihir üzere birbiriyle yardımlaştıklarını söylüyorlardı.

“Ve biz hepsini de inkar edenleriz dediler”

Muhammed’i de Musa’yı da

49- “De ki:”

Onlara

(117) Ayeti “Sahirani” şeklinde okuyanlar: Nafi, İbni Kesir, İbni Amir, Ebu Amr, Ebu Cafer ve Yakup. Diğerleri ise ayeti “Sehrani” olarak okur. El-İthaf s. 343

“Bunlardan daha doğru olan bir kitabı Allah katından getirin. Ona tabi olayım”

Muhammed ve Musa’nın kitaplarından daha doğru olan

“Eğer doğru söylüyorsanız”

Onların sihirbaz olduğu iddasında doğruysanız.

50- “Eğer sana cevap vermezlerse”

Yeni bir kitap getirmekle

“Bil ki onlar ancak hevalarına uyuyorlar”

Yani hevalarını dine tercih ediyorlar.

51- “Sözü onlar için birbirine bitıştirdik”

Kur’an’ı peşpeşe indirdik.

“Belki öğüt alırlar diye”

Hatırlayıp ibret alırlar diye

52- “Ondan önce kendilerine kitap verdiklerimiz”

Muhammed (a.s.) dan önce kitap verilenler

“İşte onlar ona inanırlar”

Ehli kitabın mü'minleri

53- “Onlara okunduğunda”

Kur’an

“Derler ki ona inandık”

Onu tasdik ettik.

“fiüphesiz o Rabbimizin katından gelen bir haktır”

Çünkü onlar kitaplarında zikir edilen Muhammed (a.s.) niteliklerini görüp tanıdılar. Ve ona iman ettiler.

“Biz daha önce de”

Kur’an’dan veya Muhammed (a.s.)’dan önce

“Müslümanlardık”

Çünkü biz ona ve getirdiği kitaba inandık.

54- “İşte o kimselere ecir iki defa verilir”

Birisi kendi kitaplarına iman etmeleri diğeri de Kur’an’a iman etmelerinden dolayıdır.

“Sabretmelerine karşılık”

Gördükleri eziyetleri sabır etmelerine karşılık

“Ve kötülüğü iyilikle savarlar”

Kendilerine yapılan kötülükleri iyilikler işlemekle def ederler.

“Ve onlara verdiğimiz rızıktan infak ederler”

Sadaka verirler.

55- “Boş söz işittiklerinde”

Çirkin ve faydasız sözler

“Ondan yüz çevirirler”

Ona iltifat etmezler. Yani kafirler kendilerine sövdüğü zaman karşılık vermekle meşgul olmazlar.

“Ve derler ki: Bizim amellerimiz bize sizin amelleriniz de sizedir. Size selam olsun”

Bu selam için verilen bir selam değildir. Aksine onları terketme selamıdır. Yani bizimle sizin aranızda birbirine karışmamak ve barış vardır. Bu, müslümanlar savaşıla emrolunmadan önceydi.

“Ve biz cahilleri istemiyoruz”

Onlarla arkadaşlık etmek istemiyoruz

56- “Sen sevdiğini hidayete erdiremezsin”

Bu ayet ölümü esnasında Rasulullah’ın amcasını iman etmesine olan hırsı üzerine nazil oldu.¹¹⁸ Fakat o iman etmedi. Allah ta bu ayeti indirdi. Yani sen hidayetini sevdiğin kimseleri hidayet edemezsin.

“Fakat Allah dilediğini hidayete erdirir”

Onu doğru yola iletir.

“Ve o hidayete erenleri en iyi bilendir”

Her hidayet eden kişi onun bilgisi dahilindedir.

57- “Ve dediler ki:”

Mekke müşrikleri

(118) Hadisi Müslim iman bölümünde 25 no ile rivayet eder. Tirmizi tefsir bölümü 3187 nolu hadis, Buhari rivayeti uzun olarak tefsir bölümünde zikreder. 8/506.

“Seninle birlikte hidayete tabi olursak”

Sana iman edersek

“Atılırız”

Mallarımız yağmalanıp elimizden alınır ve topraklarımızdan çıkarılırız.

“Topraklarımızdan”

Çünkü bütün araplar bize karşı birleşirler. Ve bizi topraklarımızdan çıkarırlar. Allah şöyle buyurdu:

“Onları güvenli bir hareme yerleştirmedik mi?”

Allah onları kendi evi hürmetiyle güven içinde kıldığını düşmanı onlardan men ettiğini haber veriyor. Arapların orada onlarla savaşmayı helal görmesinden nasıl korkuyorlar ki?

“Fakat çoğu bilmiyorlar”

Bu Allah’ın onlar üzerindeki bir fazlı ve lütfüdür.

58- “Refah içinde şırmış nice kentleri helak ettik”

Nimetlere nankörlük ederek şımarık bir hayat sürdüler.

“İşte oturdukları yerler”

Bomboştur.

“Onlardan sonra oralarda çok az kimse oturdu”

Yani yolcular ve oradan geçenler bir veya bir saat oralarda oturup giderler.

59- “Rabbin büyük kentlere elçiler göndermedikçe onları helak edecek değildir”

61- “Kendisine güzel bir vaatte”

Cenneti

“bulunduğumuz ve onunla karşılaşacak olan ile”

Ona kavuşup elde edecek olan

“Kendisini dünya hayatı ile metalandırdığımız sonra da kıyamet günü getirilecek olan gibi midir?”

Cennete girecek olan ile cehenneme girecek olan aynı mıdır? Bu ayet Rasulullah ile Ebu Cehil hakkında nazil oldu.

62- “Onlara seslendiği gün”

Müşriklere

“Onlara der ki: Hani iddia ettiğiniz ve bana ortak koştuklarınız nerede?”

Dünyada iken onları bana ortak koşuyordunuz.

63- “Kendilerine söz hak olanlar dediler ki:”

Azabın kendilerine vacip olduğu şeytanlar

“Ey Rabbimiz, şunlar saptırdıklarımızdır. Kendimiz saptığımız gibi onları da saptırdık. Artık onlardan sana sığınıyoruz. Zaten bize de tapmıyorlardı”

Bu şeytanların adetidir. Kendisine itaat edeni helaka sürdükten sonra ondan beri olduğunu söyler.

64- “Ve denilir ki:”

Kafirlere

“Ortak koştuklarınızı çağırın”

Allah’tan başka tapıklarınızı

“Onlar da çağırırlar. Ancak onlara cevap veremezler”

Onlara fayda verecek bir şeyle cevap vermezler.

“Azabı gördüklerinde keşke hidayette olsaydık derler”

Azabı gördüklerinde keşke onlara tapmaz olaydık derler.

65- “O gün onlara seslenir ve der ki: Gönderilen elçilere ne cevap verdiniz?”

66- “Haberler onlara körelmiştir”

Delil getiremezler. Çünkü Allah dünyada onlara özür bırakmadı. Elçiler gönderdi. Bu nedenle bu gün onların hiç bir delili olmaz susmak zorundadırlar.

“Onlar birbirlerine sormazlar”

Birbirlerine neyi delil getireceklerini sormazlar.

67- “Rabbin dilediğini yaratır”

Dilediği şekilde

“Ve seçer”

Dilediğini seçer. Yarattığı her şeyden mutlaka bir şey seçmiştir.

“Onların seçim hakkı yoktur”

Allah’a bir şey seçmeleri onların hakkı değildir. Seçim hakkı onlara ait değildir. Yani Allah peygamberleri onların seçimlerine göre göndermez.

75- “Her ümmetten bir şahit çıkarırız”

Yani aralarında kendilerine gönderilen bir peygamber çıkarırız.

“Onlara da delilinizi getiriniz deriz”

Yani inandığınız şeyden. Deliliniz olduğuna ve hak üzere olduğunuza inandığınızı getir.

“Böylece bilirler ki, hak Allah’a aittir”

Yani Allah’ın davet ettiği peygamberin getirdiği şey haklıdır. Kendilerinin değil.

“Uydurdukları şeyler onlardan uzaklaşırlar”

Allah’tan başka taptıklarından hiç bir fayda görmezler.

76- “Karun Musa’nın kavmindendi”

Onun amca oğlu idi.

“Onlara karşı azdı”

Çok malı ile kibirlenip zorbalıydı.

“Ona öyle hazineler vermiştik ki anahtarlarını taşımak güçlü bir topluluğa ağır geliyordu. Kavmi ona dedi ki: Sevinip şımarma”

Çok mal sahibi olmakla övünme ve şımarma.

“fiüphesiz Allah şımaranları sevmez”

Kibirlenip büyüklenen ve azgınları sevmez.

77- “Allah’ın sana verdiğinden ahiret yurdunu iste”

Malını Allah’ın rızasına uygun infak ederek onun rızasını ara.

“Ve iyilik et”

İnsanlara

“Allah’ın sana ihsan ettiği gibi. Ve yeryüzünde fesat çıkarma”

Günahlar işleyerek yeryüzünde bozgunculuk yapma

78- “Dedi ki: Bana katımdan bir ilim ile bu verildi”

Yanımdaki ilim sayesinde bunu elde ettim. İşte bu ilim ile malı hak ettim. Karun israiloğullarından Tevrat’ı en çok okuyandı. Allah şöyle buyurdu:

“Bilmedi mi ondan önce de Allah bir çok nesilleri helak etmişti. Onlar bundan daha kuvvetli ve malları daha çoktu”

Ondan daha çok mala sahip ve daha kuvvetliydim.

“Mücrimlere günahlarından sorulmaz”

Çünkü onlar hesapsız olarak cehenneme gireceklerdir.

79- “Süsü içinde kavminin karşısına çıktı”

Kendisinin, hayvanının ve beraberindeki suvarilerin üzerinde kırmızı elbiseler olduğu halde

“Dünya hayatını isteyenler dediler ki: Karun’a verilenin benzeri keşke bize de verilseydi dediler. Çünkü o büyük bir şans sahibidir”

80- “Kendilerine ilim verilenler ise dediler ki: Yazıklar olsun size. İnanan ve salih amel işleyen için Allah’ın sevabı daha hayırlıdır. Ona ancak sabredenler kavuşurlar”

Dünya süsünden sabreden kimseler. Bu söze ancak sabredenler muvaffak olur

82- “Dün onun yerini temenni edenler sabahladı”

Dün keşke Karun’a verilenin benzeri bizde verilseydi diyenler şöyle diyerek sabahladılar.

“Vay, demek Allah dilediğine rızık bol verir dilediğine de kısar”

Dilediğine rızık genişletir, dilediğine de daraltır.

“Allah bize lutuf etmeseydi”

Karun’un üzerinde bulunduğu kibir ve azgınlıktan Allah bizi korumasaydı

“Bizi de batırırdı”

Onu batırdığı gibi

83- “fiu ahiret yurdunu”

Cenneti

“Yeryüzünde böbürlenmek istemeyenlere”

Zorbalık ve kibirlenmek istemeyenlere

“Ve orada bozgunculuk etmek istemeyenlere verilir”

Yani haksız yere başkasının malını almak istemeyen günahlar işlemek istemeyenlere verilir.

“Sonuç”

Övülen hayırlı son

“Takva sahiplerininindir”

85- “Kur’an’ı sana farz kılan”

İndiren veya Kur'an'da bulunan şeylerle amel etmeyi sana farz kılan

“Dönülecek yere elbette seni döndürür”

Mekke'ye galip olarak geri çevirir.¹¹⁹ Rasulullah doğum yeri olan Mekke'yi özlediği zaman bu ayet nazil oldu.

86- “Kitabın sana bırakılmasını ummuyordun. Ancak Rabbinden bir rahmet müstesna”

Fakat Rabbinin rahmeti seni peygamberliğe seçti ve sana vahyi indirdi.

87- “Sana indirildikten sonra Allah'ın ayetlerinden seni alkoymasınlar”

Bu Rasulullah atalarının dinine çağırıldığı zaman nazil oldu.

88- “Allah'ın zatından başka her şey helak olacaktır”

Sadece o baki kalacaktır.

“Hüküm onundur”

Dilediği ile hüküm eder

“Ve ona döndürüleceksiniz”

(119) Bu İbni Abbas'ın görüşüdür. Buhari tefsir bölümü 8/510 Nesai tefsir bölümü 2/147.

ANKEBUT SURESİ

Mekki sürelerden olup 69 ayettir.¹²⁰

Bismillahirrahmanirrahim.

1- “Elif Lam Mim”

2- “İnsanlar bırakılacaklarını mı sanıyorlar?”

Bu ayet müşriklerin verdiği eziyetlere sıkılan, ona sabretmeyen Rasulullah'ın ashabı hakkında nazil oldu.¹²¹ Yani onlar biz sadece mü'minleriz deyip bununla mı iktifa ediyorlar. İmtihan edilmeyip imanlarının hakikati açığa çıkmadan bırakılacaklarını mı sanıyorlar?

3- “Onlardan öncekileri de imtihan ettik”

Onları musibet ve belalarla denedik.

“Ta ki Allah doğru söyleyenlerin”

İman ettik diyenlerin bu sözlerinde doğru olup olmadıklarını bilip ortaya çıkarsın. Belalara sabredip etmediklerini denemek için.

“Ve yalancıları da bilsin”

İman ettik diyenlerin bela anında dinden çıkıp küfre döndüklerini ortaya çıkarsın. Burada Allah için bilmenin anlamı, gerçekleşip var olan bir ilimdir.

4- “Yoksa kötülükler işleyenler”

fiirk koşanlar

“Bizi geçebileceklerini mi sanıyorlar? Ne kötü hükmediyorlar”

Böyle bir zan ile kendilerine ne biçim kötü hüküm veriyorlar.

(120) Za nüshasından ziyade.

(121) Esbab ı Nuzul s. 393.

5- “Kim Allah'a kavuşmayı umuyorsa”

Tekrar dirilişten korkuyorsa

“Allah'ın süresi”

Sevap ve ceza ile ilgili vaadi

“Elbette gelecektir”

Gerçekleşecektir.

7- “İşlediklerini en güzel şekilde mükafatlandıracağız”

En güzel amelleriyle. Ki o da Allah'a itaattir.

8- “İnsana anne ve babasına iyilikle muamele etmesini tavsiye ettik”

Onlara ihsanda bulunmasını emrettik.

“Eğer çaba harcarsa”

Sana zor kullanırlarsa

“Bilgin olmayan bir şeyi bana şirk koşmana seni zorlarsa onlara itaat etme”

Bu ayet Sa'd b. Ebi Vakkas müslüman olunca nazil oldu.¹²² Annesi oğlunun müslüman olduğunu duyunca hiçbir şey yemeyip içmeyeceğine, hiçbir evin altında gölgelenmeyeceğine Muhammed'i inkar edip daha önce üzerinde olduğu dine dönünceye kadar böyle devam edeceğine yemin etti. Sa'd'a onu hoşnut edip ona ihsan etmesi fakat şirkte ona itaat etmemesi emredildi.

9- “Elbette onları salihlerin arasına katacağız”

Onların safına ve zümresine katacağız. Yani onlarla birlikte haşredeceğiz.

10- “İnsanların işkencesini”

Onların verdiği azap ve ezayı

“Allah'ın azabı gibi tutarlar”

Allah'ın azabından sıkıldığı gibi müşriklerin azabından da sıkılır ve Allah için onların bu eziyetlerine sabredip katlanmaz.

(122) Bu Katade'nin görüşüdür. İbni Cerir: 20/131; Müellifin Esbab'ı Nuzulu s. 395; Müslim sahihinde Sa'd'tan rivayetle nakleder: 7/125.

“Eğer gelirse”

Mü'minlere

“Allah’tan bir zafer ve yardım gelirse derler ki:”

Eziyet edildiklerinde geri dönen bu kimseler

“Biz de sizinle beraberdik”

Bunda da yalancıdırlar. Allah şöyle buyurdu:

“Allah alemlerin sinelerinde olanı bilen değil midir?”

Yani Allah mü'minin imanını kafirin de küfrünü bilmektedir.

11- “Allah elbette iman edenleri de münafıkları da bilmektedir”

Bu, Allah’ın mü'minin imanını münafığın da nifakını bildiğini haber vermektedir.

12- “İnkâr edenler dediler ki”

Mekke ehlinde olanlar

“İman edenlere, bizim yolumuza tabi olun”

Dinimizde takip ettiğimiz bu yola

“Biz hatalarınızı taşıyalım”

Eğer bu yolumuzda bir günah varsa onu biz taşırız. Allah şöyle buyurdu:

“Onlar onların hatalarından hiçbir şey taşıyacak değillerdir”

Onlardan azap hafifletilmez.

“Ve onlar yalan söylemektedirler”

Bu sözlerinde yalancıdırlar. Çünkü kıyamette onların hatalarını taşımazlar. Sonra Allah onların sadece kendi hatalarını taşıyacaklarını haber vermektedir. Ardından saptırdıkları kimselerin hatalarını da onları saptırdıklarından dolayı kendi hataları ile beraber taşıyacaklarını haber veriyor. Çünkü kim bir sapıklığa davet eder ve tabi olunursa ona saptırdıklarının günahı kadar günah yüklenilir. Sonra Allah Teala bu söylediklerinden dolayı onları azarlamaktadır.

“Kıyamet günü iftira ettiklerinden sorguya çekileceklerdir”

Azarlayıcı bir usluptur bu.

17- “Yalanlar uydurarak”

Putlar Allah’ın ortaklarıdır demekle yalan söylüyorsunuz.

19- “Görmediler mi? Allah yaratmaya nasıl başlıyor sonrada onu tekrar iade eder”

Daha önce yarattığı gibi. Burada görmediler mi? Allah nasıl iade ediyor? diyemeyiz. Çünkü tekrar iadeyi görmediler.

20- “De ki: yeryüzünde yürüyünüz ve bakınız yaratmaya nasıl başlamış?”

Geçmiş ümmetleri düşününüz. Allah nasıl onları yaratmaya güç yetirmiş.

“Sonra Allah bir daha yaratır”

Onları ikinci kez diriltmekle tekrar yaratmış olur.

22- “Ne yerde ne de gökte”

Orada bulunsanız bile

“Onu aciz bırakamazsınız”

Söz sonra İbrahim (a.s.)’in kıssasına dönüyor.

24- “Kavminin cevabı”

Onları Allah’a davet ettiğinde

“Ancak onu öldürünüz veya yakınız oldu”

25- “Ve dedi ki”

İbrahim onlara dedi ki

“Aranızda sevgi bağı olarak Allah’tan başka putlar edindiniz”

O putlarla aralarında sevgi bağı oluşturuyorlardı. Siz dünyada olduğunuz sürece bu sevginiz devam eder. Sonra kesilip ahirette hiç bir fayda vermez.

“Sonra kıyamet günü birbirinizi inkar edersiniz”

Putlar kendilerine tapanlardan uzaklaşırlar.

26- “Lut ona iman etti”

İbrahim (a.s.)’a ilk iman eden o idi.

“Dedi ki: Ben Rabbime hicret edeceğim”

Kufe’den fiam’a hicret etti.

27- “Dünyada onun ecrini verdik”

Denilir ki: Bu güzel bir hatıradır. Her anıldığında güzellikle anılır. Veya bundan kasıt salih evlattır.

29- “Ve yol kesiyorsunuz”

Çocuğun doğumunu engelliyorsunuz. Veya fuhuş için yollardan geçen erkekleri yakalıyorsunuz.

“Ve meclisinize münker getiriyorsunuz”

Bazıları mecliste birbiri ile cima ederlerdi.

“Kavminin cevabı ancak bize Allah’ın azabını getir. Eğer doğru söyleyenlerden isen dediler”

Bize gökten bir azab indir dediler.

35- “Oradan bıraktık”

Lut kavminin köyünden

“Apaçık bir ayet”

Zahir bir ibret bıraktık. O da oranın yıkılıp kalıntılarının bırakılmasıdır.

38- “Ve onlar göre bilen bir kavimdi”

Sapıklıklarından hoşnuttular. Bunu bile bile yapıyorlardı. Veya onlar batılda oldukları halde kendilerini hidayette zannettiler. Veya akibetlerinin azab olduğu kendilerine açıklandığı halde yine de yaptıklarında ısrar ettiler.

40- “Her biri”

Kafirlerden

“Yakaladık”

Cezalandırdık

“Günahlarıyla. Onlardan kimine taş yağdıran fırtına gönderdik”

Lut (a.s.)’ın kavmi idi.

“Kimini bir çığlık yakaladı”

Semut kavmi

“Kimisini yere batırdık”

Karun ve kavmini

“Kimini boğduk”

Nuh kavmini ve firavunu.

“Allah onlara zulüm edecek değildi”

Çünkü elçiler göndermekle onlara doğru yolu açıklamıştı.

41- “Allah’tan başka veliler edinenlerin örneği”

Putların onlara fayda vermemesine rağmen

“Bir ev yapan örümceğe benzer”

Ne bir sıcaklığı ne de soğukluğu defeder.

“Evlerin en gevşegi en zayıfı örümceklerin evidir”

Haşeratın kendisine ev edindikleri arasında en zayıf olanı örümcek evidir.

“Eğer bilselerdi”

Aslında bu cümlenin yeri yukarda olmalıydı. O zaman mana şöyle olurdu. Allah’tan başka veliler edinenlerin örneği eğer bilselerdi örümcek örneği gibidir.

45- “fiüphesiz namaz kötülük ve fuhuştan alıkoyar”

Yani namazda Allah isyan etmekten sakındırma vardır. Kimin namazı onu kötülüklerden alıkoymuyorsa namazı namaz değildir.

“Allah’ı zikir en büyüktür”

Dünyadaki her şeyden en büyük ve en üstündür.

46- “Kitab ehli ile ancak en güzel şekilde mücadele edin”

Onları Allah’a davet etmede güzel sözler söyleyin. Delillere dikkat çekin.

“Ancak onlardan zulmedenler müstesna”

Yani sizinle savaşmakla ve cizye vermemekle zulüm eden kimseler hariç

47- “İşte bu şekilde”

Onlara kitap verdiğimiz gibi

“Sana da kitap indirdik. Kendilerine kitap verdiklerimiz ona inanırlar”

Muhammed’e. Yani onun asrından önce olanlar ona inanıyorlardı. Çünkü kitaplarında onun niteliklerini görüyorlardı ve inanıyorlardı.

“Ve bu kimselerden de”

Yani aranızda olan kitap ehlinden kimselerden

“ona inananlar vardır”

48- “Bundan önce sen hiç kitap okuyan değildin”

Sana indirdiğimiz bu kitaptan önce bir kitap okumazdım

“Ve elinde yazmazdın. O zaman batılda olanlar kuşkulandı”

Eğer yazmayı bilseydin seni itham eder ve senden şüphe ederlerdi. Burada batılda olanlardan kasıt Kureyş kafirleridir. Yani derlerdi ki: O bunu yazdı ve başka bir kitaptan öğrendi.

49- “Bilakis o”

Yani Muhammed. Onun ümmi olduğu

“Okuma yazma bilmediği”

Biliniyordu.

“İlim verilenlerin göğüslerinde apaçık ayetlerdir”

Kitap ehlinden. Onu Tevrat’tan okuyup ezberlediler.

50- “Dediler ki: Rabbinden ayetler üzerine inmeli değilmiydi”

Kendisinden önceki nebilerin üzerine indiği gibi

“De ki: Ayetler Allah katındandır”

Dilediği zaman gönderir. Ayetler benim elimde değildir.

51- “De ki: Benimle sizin aranızda şahit olarak Allah yeter”

Allah benim doğruluğuma sizin de yalanlamanıza şahittir.

55- “Ve der ki: Yapmakta olduklarınızı tadınız”

Onun cezasını azapta tadınız.

56- “Ey iman eden kullarım yerim genişdir”

Bu ayet Mekke’de kalıp dinlerini açığa vuramayan kimseleri hicrete teşvik etmek için nazil oldu.

57- “Her nefis ölümü tadacaktır”

Nerede olursa olsun, fiirk yurdunda ikamet etmeyen

58- “Onlar için cennette odalar hazırlayacağız”

Oradaki saraylara yerleştireceğiz.

60- “Nice canlılar vardır ki rızkı taşıyamaz”

Yarını için bir şey saklayamaz

“Allah onu rızıklandırır”

Gündelik olarak

“Ve sizi de”

Mekke’de bulunan Mü’minlere Medine’ye hicret ediniz dendiğinde derlerdi ki: Kim bizi orada yedirecek? Bizim orada hiç bir malımız yoktur derlerdi. Allah ta bu ayeti indirdi.

“Sizi ve onları Allah rızıklandırır”

63- “Eğer onlara sorsan gökten su indirip onunla ölümünden yeri canlandıran kimdir dersin elbette Allaktır diyecekler. De ki: Allaha hamd olsun.”

Yeri canlandırmak için gökten su indirdiğinden dolayı

“Fakat çoğu akletmiyorlar”

Hakkı batıldan ayıracak bir akıl ile akletmiyorlar.

64- “Bu dünya hayatı sadece bir oyun ve eğlencedir” Bitmesi yakındır.

“Ahiret yurdu ise işte asıl hayat odur”

Sürekli olan hayat.

“Eğer bilselerdi”

Onun böyle olduğunu. Fakat bilmiyorlar.

65- “Gemiye bindiklerinde”

Ve boğulmaktan korktuklarında

“Dini ona halis kılarak Allah’a dua ederler. Onları karaya çıkarıp kurtardığında hemen şirk koşarlar”

66- “Onlara verdiklerimizi inkar etmeleri için”

Onları kurtarmakla verdiğimiz nimete nankörlük etmeleri için. Buradaki “Lam” edatı tehdit içindir. Buna delalet eden sonraki cümledir.

“Zevk içinde yaşasınlar. Bileceklerdir”

67- “Görmediler mi?”

Mekke ehli

“Onlara güvenli bir bölge yaptık”

Orada bulunanlara saldırılmaz ve güven içindedirler.

“Çevresinde ise insanlar kaçırılır”

Öldürülmekle, soymakla, esir etmekle ve yağmalamakla

“Onlar batıla mı inanıyorlar”

Yani putlara

“Ve Allah’ın nimetini”

Muhammed ve Kur’an’ı

“İnkâr mı ediyorlar”

69- “Bizim uğrumuzda cihad edenleri”

Din düşmanları ve kafirlerle

“Elbette onlara yollarımızı göstereceğiz”

fiihadet ve mağfîret yollarını. fiöyle de denilir. Kim Allah için bir amelde çalışırsa Allah onun hidayetini daha da arttırır.

“Ve şüphesiz Allah muhsinlerle beraberdir”

İyilik edenlere yardımıyla beraberdir.

RUM SURESİ

Mekki sürelerden olup 60 ayettir¹²³

Bismillahirrahmanirrahim

1- “Elif Lam Mim”

2- “Rumlar yenildi”

Farslar onları yendi.

“En yakın yerde”

Arap ve farsların topraklarına yakın fiam topraklarında.

“Ve onlar”

Rumlar

“Yenilgilerinden sonra”

Farsların onlara galibiyetinden sonra

“Yeneceklerdir”

Farsları

3- “Bir kaç yıl içinde”

Üç ile dokuz yıl arasında

“Önceden de emir Allah’ındır”

Rumlar galip olmadan önce

“Ve sonra da”

Rumlar galip olduktan sonra da

“İşte o gün mü'minler sevinirler”

Rum'ların Farsları yendiği gün mü'minler sevinirler.

“Allah’ın yardımı ile”

Rum'lara yardım etmesiyle. Çünkü onlar kitap verilen kimselerdendi. Bu nedenle mü'minlere daha yakındılar. Farslar ise mecusilerdendi. Onlar da müşriklere daha yakındı. İşte Allah'ın Farslara karşı Rumlara yardım etmesine

(123) Za nüshasından ziyade.

Mü'minler sevinirler. Müşrikler ise buna üzülürler.¹²⁴

6- “Allah’ın vaadidir”

Bunu söz vermiştir.

“Fakat insanların çoğu”

Mekke müşrikleri

“Bilmiyorlar”

Bunu. Sonra Allah onların bildiklerinin miktarını açıklıyor.

7- “Dünya hayatının dış yüzünü bilirler”

Yani yaşantılarının durumunu. Çünkü onlar ticaret ehli kimseler olup kazanmayı biliyorlardı.

8- “Kendi nefisleri hakkında düşünmüyorlar mı?”

Ki böylece bilsinler ki

“Allah’ın göklerde ve yerde olanları ve bu ikisi arasında bulunanları hak ile yaratmıştır”

Yani kendi kudret ve tevhidine delalet etmesi için onları yarattı.

“Ve belirli bir süreye kadar”

Onun katında bilinen belirli bir vakite kadar. Yani kıyamet gününe kadar.

9- “Yeri sürdüler”

Ekine elverişli hale getirmek için

“Ve bunların imar ettiklerinden daha çok imar etmişlerdi”

Yani daha önce gelen ümmetlerden helak olanlar çiftçilik ve ziraatle Mekke ehlinde daha çok uğraşıyorlardı.

10- “Sonra kötülük edenlerin sonu çok kötü oldu”

fırk koşanların sonu cehennem oldu.

(124) Ebu Said el-Hudri anlatıyor. Bedir günü olunca Rumlar Farslara galip gelmişlerdi. Bu mü'minlerin hoşuna gitmişti. Allah bu sürenin ilk ayetlerini nazil edince Rumların farslara galip gelmelerine mü'minler sevindi. Tirmizi tefsir bölümü h. no: 3190. Raviler arasında Atiyye el-Avfî vardır. Bu kişi sadık biri olmakla beraber çok hata işleyen biridir.

“Yalanlamalarından dolayı”

12- “Mücrimler susarlar”

Delillerinin olmayışından ve rahmetten ümitlerini kesmelerinden dolayı

13- “Ortak koştukları da kendilerine”

fiefaat eder umuduyla taptıkları putlar

“fiefaatçı olmazlar. Zaten onların tapmalarını da inkar ederler”

Derler ki: Siz bize tapmadınız.

14- “İşte o gün dağılırlar”

Mü'minler ve kafirler birbirinden ayrılırlar. Sonra bunun nasıl olacağını açıklıyor.

15- “İman edip salih ameller işleyenler cennet bahçelerinde sevinç içinde ağırlanırlar”

Yani cennete girerler.

17- “Allah ne yücedir”

Onun için namaz kılınız.

“Akşama girdiğinizde”

Yani akşam ve yatsı namazları

“Ve sabaha girdiğinizde”

Sabah namazı

18- “Günün sonunda”

İkinci namazı

“Ve gün ortasında”

Öğlen namazı

20- “Sizi topraktan yaratması onun ayetlerindendir”

Yani babanız Adem'i

“Sonra sizler bir beşer olarak yayılı verdiniz”

Yani nesillerle çoğaldınız.

21- “Kendi nefislerinizden”

Cinsinizden

“Eşler yaratması ve onlarla sukunete ermeniz onun ayetlerindendir. Aranıza sevgi ve rahmet te koydu”

Eşler arasında bir ülfet var etti.

22- “Gökleri ve yeri yaratması renk ve dillerinizin farklı oluşu onun ayetlerindendir”

Halbuki siz bir erkek ve bir kadının çocuklarıydınız.

23- “Gece uyuyup gündüz onun fazlından aramanız onun ayetlerindendir”

Yani geceyi uyumanız için gündüzü de onun fazlından aramanız için aydınlık yapması bir ayettir.

24- “Size bir korku”

Yolcu için

“Ve ümit”

İkamet eden için

“Olarak şimşegi göstermesi onun ayetlerindendir”

25- “Sonra yerden bir tek davetle size çağırdığı zaman hemen çıkarsınız”

Yani size bir defa tek çağırırsa sizler hemen yerlerinizden çıkarsınız.

26- “Hepsi ona boyun eğmiştir”

İtaat etmiştir. Bu ibadet itaati değil irade itaatidir. Çünkü Allah onları dilediği şekilde isteğiyle yarattı. Hiç kimse üzerinde yaratıldığı şeyi değiştirmeye güç yetiremez.

27- “Bu ona daha kolaydır”

Ona kolay gelir. Veya bu sizin yanınızda ve kendi aranızda kolaydır. Çünkü bize göre tekrar iade yeniden yaratmaktan daha kolaydır.

“En yüce misal onundur”

En yüce sıfatlar. O sıfatlar ondan başka hiç bir ilahın ve onun dışında hiç bir Rabbin olmayışıdır.

28- “Size bir örnek verdi”

Allah'la beraber putları ortak olarak edinmeniz bir benzerini size açıkladı.

“Kendi nefislerinizden”

Sonra bunu açıklıyor.

“Sizin için malik olduklarınız”

Köle ve cariyelerden

“Size verdiğimiz rızıktan size ortak olan var mıdır?”

Size verdiğimiz mal ve çocuklarda sizinle ortak mıdır? Yani onlar Allah’ın size verdiği şeylerde ortak mıdır ki siz ve onlar ayrı ayrı oluyorsunuz.

“Onlarla eşitmisiniz ki onlardan korkuyorsunuz”

Size varis olmalarından. Birbirinizin malına varis olmasından korktuğunuz gibi korkuyorsunuz. Yani nasıl ki bu böyle olmuyorsa Allah’ın mahlukatıyla bir olması ona ibadetle putlara tapmak nasıl bir olur. Allah delilini bu şekilde ortaya koyduktan sonra onların böyle yapmasının hevalarına tabi olmaktan dolayı olduğunu zikrediyor.

“Bilakis zulüm edenler hevalarına uyuyorlar”

Putlara tapmakla

30- “Sen yüzünü Allahı birleyici olarak doğrudan dine çevir”

Ondan yüz çevirme, ona yönel

“Allah’ın fitratıdır bu”

Yani Allah’ın fitratına tabi ol. Allah’ın insanları üzerinde yarattığı fitrata. Çünkü her yeni doğan Allah’ın onu yarattığı şey üzerine doğar. O fitrat Allah’tan başka hiç bir Rabbin olmayışıdır.¹²⁵ Bunu, Adem (a.s.)’in sırtından çıkardığı zaman ona ikrar ettirmiştir.

“Allah’ın yaratması değiştirilemez”

Allah dinini değiştirmedi. Onun dini kendisinden başka Rabbin olmayışıdır.

(125) Hadis şudur: Her yeni doğan mutlaka fitrat üzere doğar. Sonradan anne-babası onu yahudileştirir veya hristiyanlaştırır veya mecusileştirir. Ardından şu ayeti okudu.

“Bu Allah’ın insanları üzerinde yarattığı fitrattır. Allah’ın yaratılışını değiştirecek yoktur. İşte dosdoğru din budur.” Buhari tefsir bölümü: 8/512; Müslim kader bölümü h. no: 2658.

31- “Ona yönelin”

Onun emrettiğine dönün. Yani yüzlerinizi ona dönderin.

32- “Dinlerini böldüler”¹²⁶

Ve gurup gurup oldular En’am süresinden açıklandı

“Her gurup”

Dinlerini bölük bölük parçalayanlardan her biri

“Yanlarında bulunanla sevindiler”

Yani zannediyorlar ki kendileri hidayet üzere diğerleri de sapıklıktadır. Sonra ayet şirk koşmalarına rağmen sıkıntı anlarında bu putlara sığınmayıp Allah’a sığındıklarını zikrediyor.

33- “İnsanlara bir zarar dokunduğunda Rabblerine yönelerek ona dua ederler”

34- “Onlara verdiklerimizi inkar etmeleri için”

Verdiğimiz nimete nankörlük etmeleri için

35- “Yoksa üzerlerine bir delil mi indirdik?”

Bir kitap mı indirdik?

“Ki o şirk koştukları şeyleri söylüyor”

firk koşmalarındaki özürü onlara söylüyor.

36- “İnsanlara katımızdan bir rahmet tatdığımızda onunla sevinirler”

Bu kafirlerin sıfatıdır. Nimet anında sevinip şımarır, şiddet ve sıkıntı anlarında da ümidini keser. Birincisinde şükür etmez. İkincisinde de sevabını Allah’tan umarak sabır etmez.

39- “İnsanların malları içinde artması için verdiğiniz faiz”

Yani daha fazlasını almak için verdiğiniz hediye ki bu helal olan Ribadandır.

“Allah katında artmaz”

Çünkü bununla siz Allah rızasını istemediniz.

(126) Ayeti “Fareku” şeklinde Hamza ve el-Kisai okur. El-İthaf: 2/357.

“İşte kat kat artırılanlar onlardır”

Sevapları kat kat verilenler zekat verenlerdir. Onlar için bire on sevap vardır.

41- “Fesat çıktı”

Kıtlık olup bereket gitti.

“Karada”

Issız çöllerde

“ve denizde”

Köy ve kasabalarda.

“İnsanların elleriyle kazandıklarından”

Günahlarının uğursuzluğundan

“Onlara yaptıklarının bir kısmını kendilerine tattırmak için”

Daha dünyada iken elleriyle işledikleri günahların cezasının bir kısmını onlara tattırmaktadır.

43- “Dönüşü olmayan bir gün gelmeden önce yüzünü dosdoğru dine dön”

Kıyamet günü çünkü o zaman iman eden nefse imanı fayda etmez.

“O gün insanlar bölük bölük ayrılırlar”

İnsanlar fırkalar halinde dağılırlar. Kimisi cennete kimisi cehenneme

44- “Kim inkar ederse inkarı kendi aleyhinedir”

Küfrünün vebalı ve azabı onun boynunadır.

“Kim salih amel işlerse kendi nefisleri için hazırlık yapıyorlar”

Onlar için döşekler döşenir. Yataklar serilir. Yani kendileri için hayır istiyorlar

45- “Rüzgarları müjdeciler olarak göstermesi”

Yağmurun öncüsü oması

“Ve size rahmetinden tattırması”

Yağmuru size göndermekle nimet vermesi

“Ve gemilerin onun emri ile yürümesi”

Çünkü rüzgarlarla yürütülüyorlardı.

“Ve onun fazlından aramanız”

Deniz ticareti yapmanız

“Hepsi onun ayetlerindendir”

47- “Suç işleyenlerden intikam aldık”

Yani şirk koşanları cezalandırdık.

“Mü'minlere yardım etmek üzerimize bir hak”

Sonuçta. Sana düşman olanlara karşı sonuçta sana yardım ederiz.

48- “Rüzgarları gönderen Allah'tır. Onunla bulutları kaldırır”

Onu yerlerinden çıkarır.

“Ve onu dilediği şekilde yayar”

Allah onu gökte yayar.

“Ve onu parça parça yapar”

Bununla onu bazen yaydığını bazen de parçalar haline getirdiğini kastediyor.

“O zaman arasından yağmurun çıktığını görürsün”

Ortasından onu yarararak yağmur çıkar.

“O kime dokunursa”

Yağmur

“Allah'ın dilediği kullardan kime dokunursa müjdelenirler”

Bununla sevinirler.

49- “Halbuki onlar yağmurun kendilerine inmesinden önce umutlarını kesmişlerdi”

Umutsuzdular.

50- “Allah'ın rahmetinin eserlerine bak”

Allah'ın bir rahmeti olan şu yağmurun izlerine

“Yeri nasıl diriltiyor”

Onu bitiriyor

“Ölümünden sonra”

Kuruduktan sonra

“fiüphesiz bu”

Bunu yapan ki o Allah'tır.

“Ölüleri de diriltir”

51- “Bir rüzgar göndersek ve onu sararmış görseler”

Bitkilerin sararıp kurduğunu

“Bundan sonra da inkar ederler”

fiunu kastediyor. Kafirler yağmurun gelmesiyle müjdelenip sevinirler. Bitkiler kuruyup yağmura ihtiyaç olmayınca Allah'ın nimetlerine karşı nankörlüğe devam ederler ve iman etmezler. Allah'ın onlara verdiği yağmur nimetine şükür etmezler.

52- “Sen ölümlere işittiremezsin”

Bu ayetin tefsiri Enbiya ve Neml surelerinde geçti.

54- “Sizi zayıflıktan”

Meniden

“Yaratan Allah'tır”

55- “Kıyamet koptuğu zaman suçlular yemin ederler”

Kafirler yemin ederler ki

“Bir saatten başka kalmadıklarına”

Kabirlerinde

“İşte böylece dönüyorlardı”

Dünyada iken yalanladıkları gibi burada da kaldıkları süreyi yalanlıyorlar.

56- “İlim ve iman verilenler dediler ki: Andolsun siz Allah’ın kitabında kaldınız”

Kitabı levh-i mahfuz’da belirttiği süre kadar kaldınız.

“Tekrar diriliş gününe kadar. İşte bu gün diriliş günüdür. Fakat siz bilmiyordunuz”

Onun gerçekleşeceğini

57- “Hoşnutluk dilekleri kabul edilmez”

Allah’ın razı olacağı şeylere dönmeleri onlardan istenmez.

58- “Biz bu Kur’an’da insanlara her türlü örnek verdik”

İbret almaları için çok misaller açıkladık.

“Onlara bir ayet getirdiğin zaman”

Bir açıklama ve ibret almalarını gerektiren mucize onlara getirsen

“İnkâr edenler derler ki: Siz iptal edenlerden başkası değilsiniz”

Yani siz batıl şeylerin sahibinden başka bir şey değilsiniz.

59- “Böylece”

Allah’ın kalplerini mühürleyip anlamadıkları gibi

“Allah bilmeyenlerin kalplerini de mühürler”

Tevhidin delillerini bilmeyenlerin kalplerini

60- “Sabret. Allah’ın vaadi elbette gerçektir”

Sana yardım ve iktidar sözü

“İnanmayanlar”

Sapıklıkta olan şüpheciler

“Sakın seni telaşa düşürüp şüphelendirmesinler”

Seni dininde kışkırtmasınlar.

LOKMAN SURESİ

Mekki surelerden olup 59 ayettir¹²⁷

Bismillahirrahmanirrahim

Bu surenin başı Neml suresinin başı ile aynı şekilde tefsir edildiğinden oraya bakınız.

6- “İnsanlardan kimi boş sözleri satın alırlar”

Yani Nadr b. Haris. Ticaret için İran’a gider ve onlardan acemlerin sözlerini satın alırdı. Sonra da onları getirip Kureyş’in eğlence kulüplerinde anlatırdı. Onlar bunu tatlı görüp Kur’an’ı dinlemeyi terk ediyorlardı.

“Onu alaya almak için”

Yani kitabın ayetlerini alaya almak için

12- “Lokman’a Allah’a şükret diye hikmet verdik”

Yani ona: Allah’a şükret dedik.

14- “Annesi onu zayıflık üzere zayıflıkla taşıdı”

Ona hamile olmakla her defasında zayıflıyordu.

“Onun süten kesilmesi iki yıl içindedir”

Çünkü anne çocuğu iki yıl emzirir.

“Bana ve anne babana şükret”

Yani insana anne babasına ve bana şükretmesini tavsiye ettik.

15- “Dünyada onlarla iyi geçin”

Güzel bir beraberlikle geçin.

“Bana dönenin yoluna uy”

Muhammed ve ashabının yolunu tut. Bu Sa’d b. Ebi Vakkas hakkında nazil oldu.

(127) Za nüshasından ziyade.

16- “Ey oğul, hardal tanesi ağırlığınca bir şey de olsa”

Rivayet edildiğine göre oğlu ona: Kimsenin görmediği bir yerde bir hata işlesem Allah bunu nasıl bilir? demiş o da ona

“Eğer o”

Hata

“Hardal tanesi ağırlığınca bir şey dahi olsa”

Veya kötülük. Sonra da o

“Bir kayanın içinde olsa”

Yani en gizli yerde de olsa

“Veya göklerde veya yerde olsa”

Nerede olursa olsun Allah onu getirir. Hiç bir şey ona gizli kalmaz.

“Allah onu getirir”

Karşılığını vermek için

“Allah latiftir”

Onu çıkarmakla

“Habirdir”

Yerinden haberdardır.

17- “Bunlar azmedilmesi gereken işlerdendir”

Vacip olan işlerdendir.

18- “İnsanlara yanağını çevirme”

Böbürlenmek için onlardan yüz çevirme.

“Ve yeryüzünde böbürlenerek yürüme”

Kibirli ve övünerek

19- “Yürümende orta bir yolu tut”

Yürüyüşün orta yollu olsun. Ne kibirli ne de hızlı

“Sesini de kıs”

Alçak sesli ol.

“Çünkü seslerin en çirkini eşeklerin sesidir”

20- “Görmüyor musunuz? Allah göklerdeki”

Güneş, ay, yıldızları faydalanmanız için sizin emrinize verdi.

“Ve yerdeki şeyleri size boyun eğdirdi”

Denizler, nehirler ve canlıları

“Size bol bol verdi”

Geniş ve tam olarak verdi.

“Dış nimetleri”

Güzel bir şekil ve düzgün bir yapı

“Ve iç nimetleri verdi”

Yani marifet ve bilgi verdi.

21- “fieytan onları yakıcı azaba çağırsa da mı?”

Yani azabı gerektiren şeylere çağırsa da yine de onlara tabi mi olacaklar.

22- “Kim yüzünü Allah’a teslim ederse”

Onun itaatine ve emirlerine yönelirse

“Ve ihsan sahibi biri olursa”

Mü’min ve muvahhid biri olursa

“İşte o en sağlam kulpa yapışmıştır”

Kopmasından korkmayan sapasağlam yönüne yapışmıştır.

“İşlerin sonu Allah’a varır”

Dönüşü Allah’adır.

24- “Onları az faydalandırırız”

Dünyada

“Sonra onları katı bir azaba mecbur kılarız”

Onları oraya sığındırırız.

25- “Gökleri ve yerleri kim yarattı diye onlara sorarsan elbette Allah diyeceklerdir. De ki Allah’a hamd olsun”

Onları yaratana.

“Fakat çoğu bilmezler”

Allah’ın bu kainatın yaratıcısı olduğunu ikrar ettikten sonra ona şirk koşmakla

27- “Eğer yeryüzünde bulunan ağaçların tümü kalem denizler de mürrekkep olsa ardından yedi deniz daha eklense yine de Rabbimin kelimeleri tükenmez”

Çünkü müşrikler Kur’an hakkında şöyle dediler. Bu kesilip tükenecek bir sözdür. Allah ta bu sözün kesinlikle tükenmeyeceğini onlara bildirdi.

28- “Sizin yaratılmanız ve diriltmeniz tek bir kişi gibidir”

Yani tek bir kişiyi yaratma ve diriltme gibidir. Çünkü Allah’ın bütün mahlukatı yaratmadaki kudreti tek bir kişiyi yaratma ve diriltme kudreti gibidir.

29- “Görmüyormusun ki? Allah geceyi gündüze, gündüzü de geceye katıyor. Güneş ile Ayı emrine boyun eğdirmiştir. Her biri belirli bir süreye kadar akıp gitmektedir. fiüphesiz Allah işlediklerinizden haberdardır”

30- “Bu”

Allah bunu bilemeniz için böyle yaptı.

“Allah hak olandır”

Kendisinden başka hiç bir ilah yoktur.

31- “Bunda sabreden ve şükür eden kimse için ayetler vardır”

Bu sıfattaki her mü’min için bunda ibretler vardır.

32- “Onları dalgalar kapladığında”

Sardığında

“Gölgeler gibi”

Dağlar gibi veya bulutlar gibi

“Onlardan kimi orta yolu tutar”

Denizde iken Allah’a ahdedtiği şeyi inanarak yerine getirir.

“Her gaddar ve nankörden başkası ayetlerimizi inkar etmez”

33- “Hiç bir baba çocuğuna fayda vermez”

Ona yeterli gelmez hiç bir faydası dokunmaz.

“Aldatıcılar sizi Allah ile aldatmasın”

fieytan sizi Allah adıyla aldatmasın.

34- “Kıyamet hakkındaki bilgi Allah katındadır”

Ne zaman kopacağını o bilir.

“Ve yağmuru o yağdırır. Ve rahimlerde olanı o bilir” Erkek veya dişi olduğunu.¹²⁸

(128) İbni Ömer'den Rasulullah şöyle buyurdu:

“Gaybın anahtarları beştir. Sonra bu ayeti okudu.” Buhari tefsir bölümü: 8/ 513.

SECDE SURESİ

Mekki ve Medeni sûrelerden olup 29 ayettir.¹²⁹

Bismillahirrahmanirrahim

5- “Gökten yere emri tedbir eder”

Yani gökte hüküm verip dünya günleri süresince onu yeryüzüne indirir.

“Sonra ona yükselir”

Yani iş ve tedbir tekrar göğe döner. Dünyadaki süresi tamamlanıp bitince tekrar ona döner.

“Sizin hesabınızca bin yıl miktarında bir gün içinde ona çıkar”

Yani kıyamet günüdür. Bu gün bazı kimselerin üzerine öyle uzar ve şiddetlenir ki sanki elli bin yıl gibi olur. Bazılarına da öyle kısa gelir ki bilinen bir sonu yoktur.

7- “Ki o her şeyin yaratılışını güzel yaptı”

Yarattığını en sağlam şekilde yaptı.

“İnsanı yaratmaya çamurdan başladı”

Adem (a.s.)’ı

8- “Sonra onun soyunu”

Zürriyetini

“Alçak bir sudan yarattı”

Hakir ve zayıf bir sudan

9- “Dediler ki:”

Tekrar dirilişi inkar edenler

“biz yerde kaybolduktan sonra mı?”

Yani toprak olup yok olduktan sonra

“Yeniden yaratılacağız”

Bundan sonra tekrar mı yaratılıp diriltileceğiz?

(129) Za nüshasından ziyade.

11- “De ki: Sizin canınızı ölüm meleği alır”

Ruhlarınızı o kabzeder.

12- “Bir görsen”

Ey Muhammed

“Mücrimleri”

Müşrikleri

“Başlarını eğmiş”

Rabblerinden utandıklarından başlarını öne eğerek diyorlar ki:

“Ey Rabbimiz gördük”

Yalanladığımız şeyleri

“İştik”

Peygamberlerin getirdiği şeylerin doğruluğunu senden duyduk.

“Bizi geri dönder”

Dünyaya

“Salih ameller işleyelim”

13- “Eğer dileseydik her nefse hidayetini verirdik”

Doğru yolunu gösterirdik. Cehennem ehline denilir ki:

14- “Bu gününüzle karşılaşmayı unutmanın cezasını tadınız”

Yani ona iman etmeyi terk etmenin

“Biz de sizi unuttuk”

Sizi ateşte bırakmakla.

15- “Ancak hatırlatıldıkları zaman derhal secdeye kapananlar ayetlerimize inanırlar”

Onlara öğüt verildiğinde

“Secdeye kapanırlar”

Allah’tan korkarak ona secde ederler.

“Ve Rabblerini hamd ile tesbih ederler”

Allah’a hamd etmekle onu kötülüklerden tenzih ederler.

“Ve onlar kibirlenmezler de”

Allah’a secde etmekten ve iman etmekten

16- “Yanları yataklardan uzaktır”

Kaburgaları yataklardan ve uyku yerlerinden uzaktır.¹³⁰

“Rablerine korkarak”

Ateşinden

“Ve ümitle”

Cennetini isteyerek

“Dua ederler. Ve onlara verdiğimiz rızıktan infak ederler”

Sadaka verirler

17- “Hiç bir nefis bilmez”

Bu kimselerden

“Onlar için saklanan şeyleri”

Onlar için hazırlanan şeyleri

“Göz nurundan”

Gördüğü zaman onunla gözleri sevinen

18- “Mü'min olan fasık gibi olur mu?”

Bu ayet Ali (ra) ve Velid b. Ukbe b. Ebi Muayt hakkında nazil oldu.¹³¹

21- “Onlara büyük azabtan ayrı olarak daha yakın azabı da tattıracağız”

Dünyada musibetler vereceğiz onlara. Veya Bedir’de öldürülmekle veya kabir azabıyla veya yedi sene açlıkla. Birincisi musibetler ve açlıktır. Çünkü

“Belki dönerler diye”

Cümlesi bunu gösteriyor.

23- “Sakın ona kavuşmaktan kuşkulanma”

(130) Enes b. Malik bu ayet hakkında şöyle dedi: “Atame olarak adlandırılan namazı bekleme hakkında nazil oldu.” Tirmizi tefsir bölümü: 3194. Hasen sahihtir der. İbni Cerir: 21/101; Ebu Davut’un rivayetinde ise şöyle denilir. Akşam ile yatsı arasında nafil namaz kılıyorlardı. Namaz bölümü 1321 nolu hadis, İbni Cerir:21/100; İbni Ebi feybe iyi bir senetle:2/15.

(131) Müellifin Esbab’un Nuzul kitabı s. 405’te ibni Abbas’tan senedi ile birlikte zikir eder. İbni Cerir Ata b. Yesar’dan nakleder. 21/107

Yani Mirac gecesi Musa (a.s.) ile karşılaşmamaktan şüphelenme. Çünkü Allah teala İsra gecesi ona Musa (a.s.)’ı göstereceğini vaad etmişti.

24- “Onlardan kıldık”

İsrailoğullarından

“İmamlar”

Önderler

“Doğru yola ileten”

İnsanları oraya davet eden

“Sabrettiklerinde bizim emrimizle”

Hakda sabır edince bizim emrimizle insanları doğru yola ileten önderler yetiştirdik.

25- “Elbette Rabbin ayırır”

Hüküm eder

“Kıyamet günü aralarında”

Seni yalanlayanlar arasında

“İhtilaf ettikleri şeyde”

Senin durumun hakkında

26- “Onlara hidayet etmedi mi?”

Senin doğruluğun hala onlara açık hale gelmedi mi?

“Nicelerini yokettik”

Onlardan peygamberleri yalanlayan nice kimseleri helak ettik. Ve onlar

“Yurtlarında dolaşıyorlardı”

Yolculuk ettiklerinde onların harap olmuş evlerini görüyorlardı.

“Bunda ayetler vardır. Hala işitmiyorlar mı?”

Allah’ın bu ayet ve ibretlerini

27- “Görmüyorlar mı? Biz suyu kuru ve otsuz yere sürüyoruz”

İçinde bitki olmayan katı arazilere

“Ve onunla hem kendilerinin hem de hayvanlarının yediği ekinler çıkarıyoruz hala görmüyorlar mı?”

Bunu görüp onları tekrar diriltmeye gücümüzün yeteceğini bilmiyorlar mı?

28- “Diyorlar ki: Eğer doğruysanız bu fetih ne zamandır”

Çünkü mü'minler kafirlere şöyle demişlerdi. fiüphesiz Allah'ın bizimle sizin aranızda hüküm vereceği bir günümüz vardır. Bununla kıyamet gününü kastediyorlardı. Kafirler de bu fetih ne zamandır diyorlardı. Allah şöyle buyurdu:

“De ki: Fetih günü inkarcılara imanları fayda etmez. Ve onlara süre de tanınmaz”

Tevbe için kendilerine mühlet verilmez.

30- “Onlardan yüz çevir”

Bu ayet kılıç ayetleriyle nesh edilmiştir.¹³²

“Ve bekle”

Onların azab edilmesine

“Onlar da beklemektedirler”

Yalan zanlarınca senin helakini onlar da bekliyorlar.

(132) Bu İbni Abbas'ın sözüdür. Nahhas, Nasih ve Mensuh adlı kitabında bunu s. 442 nakleder ve der ki: Bunu tevbe suresindeki kılıç ayeti nesh etmiştir. (Müşrikleri nerede bulursanız öldürünüz) Bak. El-İzah s. 381

AHZAB SURESİ

Medeni surelerden olup 73 ayettir.¹³³

Bismillahirrahmanirrahim

1- “Ey nebi, Allah’tan kork”

Takva üzere sabit ol ve onda devam et

“Kafirlere ve münafıklara itaat etme”

Çünkü kafirler peygambere dediler ki: İlahlarımızı kötülükle anmaktan vazgeç ve de ki: Putların tapanlarına şefaati ve faydası vardır. Münafıklar da bu konuda onlara destek oldular.

“Allah mutlaka bilendir”

Olmadan önce o şeyin olacağını

“Ve hakimdir”

Yarattığı şeylerde.

4- “Allah hiç bir adamın içinde iki kalp yaratmadı”

Bu ayet kafirlerden bazılarının şu sözlerini yalanlamadır. Bazı kafirler dediler ki: Benim iki kalbim vardır. Her biri ile Muhammed’in anladığından daha çok anlarım.¹³⁴ İşte Allah onu böylece yalanladı. Bu kişinin İbni Hatel olduğu söylenir.

“Kendilerini annelerinize benzettiğiniz eşlerinizi anneleriniz yapmadı”

Haramlılıkta onlar bizim annelerimiz gibidir dediğiniz eşlerinizi Allah anneleriniz gibi kılmadı. Bu cahiliye dönemi

(133) Za nüshasından ziyade.

(134) Bu Mücahid’in sözü olup tefsirinde zikreder s. 513 Bu sözü söyleyen Cemil b. Muammer el Fehri’dir. El-Kelebi de bunu Cemheret’un-Neseb kitabı s. 98’de zikreder. Müellif te Esbab’ı Nuzul s. 407’de zikreder.

boşanma türlerindendi. Allah böylesi boşamaya kefarete koydu.

“Allah evlatlıklarınızı da”

Kendi çocuğunuz saydığınız kimseleri de

“Oğullarınız kılmadı”

Söylediğiniz gibi gerçek çocuklarınız olarak saymadı.

“Bu ağızınızla söylediğiniz sözlerdir”

Gerçeği olmayan sadece ağızla söylenen bir sözdür.

“Allah hakkı söylüyor”

endi çocuğundan başkası kişinin oğlu sayılmaz.

“Ve doğru yola ileten de odur” Dosdoğru yola ileten

5- “Onları babalarına nisbet ederek çağırın”

Onları doğurtan babalarına nisbet ediniz.¹³⁵

“Allah katında bu en doğru olanıdır”

Allah katında en adaletli olan budur.

“Eğer babalarını bilmezseniz”

Kim olduklarını

“Onlar dindeki kardeşlerinizdir”

Dinde sizin kardeşleriniz sayılırlar.

“Ve dostlarınızdır”

Amcazadelerinizdir. Veya dindeki dostlarınızdır.

“Hata olarak yaptıklarınızda size günah yoktur”

Yani oğlundan başkasına kasıt olmadan ey oğul deyip onu mirasta asıl oğul gibi tutmasıdır.

“Fakat kalplerinizle kastettikleriniz hariç”

Yani günah kalplerinizle kastettiklerinizde vardır.

(135) Abdullah b. Ömer’den: Rasulullah’ın mevlası Zeyd b. Haris’i, Zeyd b. Muhammed olarak çağırıyorduk. Ne zaman ki “Onları babalarına nisbet ederek çağırın. Bu Allah katında daha adaletlidir” ayeti nazil olunca artık onu Zeyd b. Harise olarak çağırdık. Buhari tefsir bölümü: 8/517,

Müslim sahabe'nin fazileti bölümü h. no: 2425; Tirmizi tefsir bölümü h. no: 3207; Nesai tefsir bölümü: 2/161; El-Nahhas Nasih ve Mensuh kitabı s. 244.

6- “Peygamber, mü'minler için kendi nefislerinden daha evladır”

Yani Peygamber onları bir şeye çağırırsa, kendi nefisleri de onları başka bir şeye çağırırsa peygambere itaati daha evla görürlerdi.¹³⁶

“Onun eşleri annelerinizdir”

Onlarla evlenmedeki haramlılık

“Rahim sahipleri”

Akrabalar

“Allah'ın kitabında”

Hükmünde

“Birbirine daha yakındır”

Mirasta

“Diğer mü'min ve muhacirlerden”

Çünkü İslamın başlangıcında iman ve hicret bağı ile birbirlerine varis oluyorlardı.

“Ancak dostlarınıza bir iyilik yapmanız müstesna”

Fakat onlara mallarının üçte birini vasiyyet ederlerse bu caizdir.

“Bu, kitapta yazılıdır”

Bu hüküm levhi mahfuz'da yazılı bulunmaktadır.

7- “Hani almıştık”

Hatırla

“Peygamberlerden ahit”

Taşındıkları şeylere vefakarlık edeceklerine ve birbirlerini tasdik edeceklerine

(136) Ebu Hüreyre'den Rasulullah şöyle buyurdu:

“Hiç bir mü'min yoktur ki ben ona dünya ve ahirette diğer insanlardan daha evla olmayayım.” İsterseniz şu ayeti okuyunuz. **“Peygamber, mü'minler için kendi nefislerinden daha evladır.”** Her mü'minin bıraktığı mala kim olursa olsun asabesi varis olsun. Eğer bir borç bırakır veya birşey kaybederse bana gelsin. Ben onun mevlasıyım. Buhari tefsir bölümü: 8/517; Müslim Feraiz bölümü h. no: 161

8- “Doğru olanlara doğruluklarını sorması için”

Peygamberleri tebliğlerinden sorguya çekmesi için. Bu meselede kafirleri azarlama vardır.

“Kafirlerle”

Rasulleri inkar edenlere

“Acı bir azap hazırladı”

9- “Ey iman edenler Allah'ın üzerinizdeki nimetini hatırlayın. Hani size ordular gelmişti”

Yani hizipler. Ki onlar, Kureyş, Gatafan, Beni Kureyza ve Beni Nadir yahudileri idi. Hendek günlerinde müslümanları kuşatmışlardı.

“Onların üzerine bir rüzgar”

Güçlerinin üzerinde çadırlarını söken güçlü bir rüzgar

“Ve görmediğiniz ordular göndermiştik”

Melekler

“Allah onların yaptıklarını görmektedir”¹³⁷

Hendek kazmanızı görüyordu.

10- “Onlar üstünüzden”

Doğu tarafından. Yani Kurayza ve Nadr yahudileri üstünüzden

“Ve altınızdan gelmişlerdi”

Mekke tarafından Kureyş'liler

“Hani gözler kaymıştı”

İşin şiddetinden ve size pek ağır gelmesinden gözleriniz korkuyla bakmaktaydı.

“Kalpler boğaza gelip dayandı”

Korkunun şiddetinden boğaza kadar yükseldi

“Ve siz Allah hakkında zanlarda bulunuyordunuz”

Münafıklar Muhammed ve ashabının kökten yokedileceklerini sandılar. Mü'minler ise Allah'ın yardımının kesin geleceğine inanıyorlardı.

(137) Ayeti “Ya'melune” olarak Ebu Amr el-Basri okur.

11- “İşte orada”

Bu durumda

“Mü'minler belaya uğratıldı”

Münafık ile halis mü'minin açığa çıkması için denendiler.

“Ve sarsıldılar”

Sallandılar ve korkutuldular

12- “Münafıklar ve kalplerinde hastalık olanlar”

fiüphe ve nifak olanlar

“Dediler ki: Allah ve Rasulu bize aldanma vaadinde bulundular”

Fars ve Rumların feth edileceğini bize vaad ediyor.

13- “Onlardan”

Münafıklardan

“Bir gurup dedi ki: Ey Yesrip halkı”

Medine halkı

“Artık size kalacak yer yok”

İkamet edeceğiniz bir yer yoktur size

“Geri dönünüz”

Medine'deki evlerinize. Bunlar Medine'lilere Rasulullah'ı terkedip onu yardımsız bırakmalarını emrediyorlardı. Çünkü Rasulullah gelenlerle savaşmak için Medine'den çıkmıştı.

“Onlardan bir gurup izin istedi”

Münafıklardan

“Peygamberden”

Evlerine dönmek için

“Diyorlardı ki: Evlerimiz açıktır”

Sağlam olmayıp korumasızdır. Oraya düşmanların girmesinden korkuyoruz. Allah ise şöyle buyurdu:

“Oysa evleri açık değildi. Sadece kaçmak istiyorlar”

Savaşan

14- “Eğer yanlarına girilseydi”

Kendileriyle savaşmak istedikleri kimseler Medine'ye girselerdi

“Her yanından”

fihrin her tarafından

“Sonra da kendilerinden fitne istense”

Onlardan Allah'a şirk koşmaları istense

“Onu yaparlar”

Onlara istediklerini verirlerdi.

“Bunu yapmakta fazla gecikmezlerdi”

Yani isteklerine cevap vermekte acil davranırlardı.

15- “Halbuki daha önce Allah'a söz vermişlerdi”

Hendek savaşından önce Rasulullah'a söz vermişlerdi.

“Arkalarını dönüp kaçmayacaklarına”

Düşmandan çekinmeyeceklerine

“Allah'a verilen sözden sorulacaklardır”

Kıyamet günü Allah, onları bu sözlerinden dolayı sorguya çekecektir.

16- “De ki: “Kaçışınız size hiçbir fayda vermeyecektir. Eğer öldürülmekten veya ölümden kaçsanız bile”

Üzerinize yazılan

“Ancak pek az faydalandırılırsınız”

Dünyada ancak eceliniz kadar kalabilirsiniz.

18- “Gerçekten, Allah sizden engelleyenleri biliyor”

İnsanları Muhammed'e yardım etmekten alıkoyanları

“Ve kardeşlerine: Bize gelin diyenleri”

Onlara diyorlardı ki: Muhammed'i bırakın bize gelin. Çünkü o aldanmış biridir.

“Ve onlar zorlu savaşa pek az gelirler”

Muhammed ve ashabı ile savaşa ancak eksik ve özürlerle birlikte gelirler. Yani özrü olmadığı halde özrü olduğunu gösterir¹³⁸ ve kendilerinin onlarla beraber olduğunu vehmettirirler.

(138) Asıl nüshadan ziyade.

19- “Size karşı pek cimridirler”

Harcama ve iyilik yapmada size karşı cimri davranırlar.

“Korku geldiği zaman, gözleri dönerek sana baktıklarını görürsün”

Korkudan başlarındaki gözlerinin döndüğünü görürsün. Sanki

“Ölümden üzerine baygınlık çökmüş gibidir”

Ölümü yaklaşmış olup gözleri dönen kimse gibidir.

“Korku gittiği zaman sizi keskin dilleriyle incitirler”

Ganimetler hakkında sizinle mücadele eder ve sözleriyle size eziyet verirler.

“Düşkünlüklerinden”

Cimriliklerinden

“Hayra olan”

Ganimetlere olan düşkünlüklerinden sizi dilleriyle yaralarlar.

20- “Hiziplerin gitmediklerini sanıyorlar”

fiddetli korku ve korkaklıklarından dolayı düşmanların yenilgilerinden sonra bile hala gitmediklerini sanıyorlar.

“Hizipler gelirlerse”

İkinci defa tekrar dönerlerse

“İsterlerdi ki keşke çöldeki bedevi araplar arasında bulunsaydılar”

Medine’nin dışında çöldeki bedevilerle birlikte olmayı arzularlardı.

“Sizin haberlerinizi oradan sorsalardı”

Yani yanınızda bulunmayıp sizleri görmeden haberlerinizi sorup işitmeyi daha çok isterlerdi. Allah şöyle buyurdu:

“Eğer aranızda bulunsalardı dahi ancak çok azı savaşmışlardı”

Sevabını Allah’tan bekleyerek değil riya için savaşmışlardı. Allah münafıkların savaşdaki durumunu anlattıktan sonra mü’minlerin durumunu anlatmaya başlıyor ve buyuruyor ki:

21- “Sizin için”

Ey mü’minler

“Rasulullah’ta güzel örnek vardır”

Salih sünnet ve güzel ittiba vardır. Onlar geri dönüp Rasulullah’ı yarımsız bırakmadılar. Rasulullah ta Uhut günü böyle yapmıştı. O gün kaşı yarılmış, azı dişleri kırılmış buna rağmen ayakta durup yenik düşmemişti. Sonra ayet Rasulullah’a uymakla bu güzel örneğin kimin için olduğunu açıklıyor.

“Allah’ı ve ahiret gününü umanlar için”

Onlardan korkanlar için

22- “Mü’minler hizipleri görünce dediler ki”

Allah’ın vaadini tasdik ederek

“İşte bu, Allah ve Rasulunun bize vaad ettiği. Allah ve Rasulu doğru söylemiştir”

Allah’ın vaadi Bakara 214’teki ayettir.

“Sizden öncekilerin başına gelenler sizin de başınıza gelmeden cennete gireceğinizi mi sanıyorsunuz? Sıkıntı ve zorluk onlara öyle dokunmuş ve öyle sarsılmışlardı ki Rasul ve beraberindeki iman edenler: Allah’ın yardımı ne zamandır? demişlerdi. Biliniz ki Allah’ın yardımı yakındır”

Onlar bu ayetle imtihan edileceklerini biliyorlardı. İşte hiziplerle imtihan edildiklerinde cennet ve yardımın teslim olup sabrettiklerinde kendilerine vacip olacağını bildiler.

“Bu onların imanını arttırdı”

Allah ve Rasulunu tasdik etmede

“Ve teslimiyetlerini”

İşi Allah’a teslim ettiler.

23- “Mü’minlerden öyle erkekler vardır ki Allah’a verdikleri sözde durdular”

Peygambere yardım etme sözüne sadık kaldılar.¹³⁹

“Onlardan kimi ahdini yerine getirdi”

Adağını yerine getirip şehit oldu. Yani Uhud’ta öldürülenler.

“Onlardan kimi de beklemektedir”

fehrit olarak öldürülmeyi

“Ve bunu hiç değiştirmediler”

Bu sözlerini. Sonra da her iki gurubun karşılaşacağı cezayı zikretmektedir.

24- “Ki Allah doğruları doğrulukları ile mükafatlandırsın, münafıkları da dilerse cezalandırsın veya tevbelerini kabul etsin”

25- “Allah inkar edenleri geri çevirdi”

Kureyş ve hizipleri

“Öfkeleri ile”

İçlerindeki kinleriyle

“Hiçbir hayra eremediler”

Müslümanlara galip olamadılar.

“Allah savaşta mü’minlere kafi geldi”

Rüzgar ve meleklerle onlara yardım etti.

26- “Kitap ehlinde onlara arka çıkanları indirdi”

Kurayza yahudilerinden hiziplere yardım edenleri

“Kalelerinden”

Korunmakta oldukları kalelerinden onları çıkardı. Çünkü peygamber onları kuşatmış, bu kuşatma onlara ağır gelince Rasulullah'ın haklarında vereceği hükme razı olmuşlardı.

(139) Enes b. Malik'ten, bu ayetin “Mü'minlerde öyle adamlar vardır ki, Allah'a verdikleri sözü yerine getirdiler” amcam Enes b. Nadr hakkında nazil olduğunu görüyoruz. Buhari tefsir bölümü: 8/518, Müslim İmare bölümü: 1903 no ile, Tirmizi tefsir bölümü: 3198 no ile, Nesai uzun olarak tefsir bölümü 2/167

“Allah onların kalplerine korku attı. Bir kısmını öldürüyor”

Erkeklerini

“Bir kısmını da esir alıyordunuz”

Kadın ve çocuklarını

27- “Ayak basmadığınız yerlere varis oldunuz”

Yani Hayber'e. Çünkü daha orayı ele geçirmeden Allah orayı onlara vaad etti.

28- “Ey peygamber, eşlerine de ki: Eğer dünya hayatını ve süsünü istiyorsanız gelin size boşanma bedeli vereyim ve sizi güzellikle salayım”

Bu ayet, eşleri Rasulullah'tan biraz dünya metayı isteyince ve nafakalarının artırılması için ona eziyet verince Allah bu ayetleri indirdi. Allah nebisine onları muhayyer bırakmasını emretti. Allah katındakini isteyip kalmak veya dünyayı istiyorlarsa o zaman güzellikle salıverilmek arasında muhayyer bırakıldılar.

“Eğer dünya hayatını ve süsünü istiyorsanız gelin size mut'a vereyim”¹⁴⁰

Boşanma mut'ası yani bedeli. Bu ayetler nazil olunca Rasulullah onlara okudu. Onlar da ahireti dünyaya, cenneti dünya süsüne tercih ettiler. Bu nedenle Allah onların derecelerini diğer kadınlardan daha üstün kıldı.

30- “Ey peygamber kadınları sizden kim açık bir fuhuş yaparsa”

Açık bir günah işlerse

“Onun azabı iki kat artırılır”

Diğer kadınların azabının iki katı azab edilir.

31- “Kim de itaat ederse onada ecrini iki kat veririz”

Diğer kadınlara verilen sevabın iki katını onlara veririz.

(140) Peygamberin hanımlarını muhayyer bırakması hadisini Buhari tefsir bölümünde: 8/519, Müslim talak bölümü 1475 no'lu hadis ile nakleder.

“Ve ona bol bir rızık hazırlamışsınız”

Yani cenneti

32- “Sözünü çekicilikle söylemeyin ki, kalbinde hastalık olan tamah etmesin”

Münafıkların söylediklerinizle muvafakat etmeye bir yol bulmayı arzu ettikleri bir söz söylemeyin.

“Sadece güzel söz söyleyin”

Din ve İslamın gerektirdiği şeyleri çekicilik olmadan açıklıkla söyleyin.

33- “Evlerinizde vakarla oturun”

Tüm mü'min kadınlara verilen bir emirdir.

“Açılıp saçılmayın”

Cahiliye ehli kadınların yaptığı gibi güzelliklerinizi açığa vurup göstermeyiniz. Cahiliye ehlinde kasdı, İsa (a.s.) ile Muhammed (a.s.) arasında olanlardır.

“Allah sizden pisliği gidermek istiyor”

Çirkin ve kötü olan her amelden

“Ey ehli beyt”

Peygamberin ev halkından olan kadın ve erkekler

34- “Evlerinizde okunan Allah'ın ayetlerini hatırlayın”

Kur'an'ı

“Ve hikmeti”

Sünneti

35- “Müslüman erkekler ve müslüman kadınlar...”

Kadınlar, Allah Kur'an'da hep erkekleri hayırla anıyor kadınları ise hiç hayırla anmıyor, demek ki bizde anılacak hiç bir hayır yoktur dediler. Bunun üzerine Allah bu ayeti nazil etti.¹⁴¹

(141) Ümmü Seleme'den Rasulullah'a dedi ki: Ey Allah'ın nebisi, ben Kur'an'da hep erkeklerin zikredildiğini işitiyor kadınların zikredilmediğini görüyorum. Bunun üzerine Allah bu ayeti nazil etti. Ahmet: 6/301; Nesai tefsiri: 2/169; Hakim: 2/416. Bu hadisin sahih olduğunu söyler. Zehebi de bunu ikrar eder. Taberani: 23/293 Tirmizi tefsir bölümü Ümmü Umare el-Ensariyye'den rivayetle 3209 no'lu hadis.

36- “Hiç bir mü'min kadın ve erkeğe Allah ve Rasulu bir işe hüküm ettiği zaman o konuda kendi isteklerine göre bir seçim hakkı yoktur”

Bu ayet Abdullah b. Cahş ve kız kardeşi Zeynep hakkında nazil oldu. Rasulullah onu azatlı kölesi Zeyd b. Harise için nişanladı. Fakat Zeynep peygamberin kendisi için nişanlandığını zannetti. Peygamberin kendisini mevlası Zeyd için nişanlandığını öğrenince bunu kerih gördü. Allah ta bu ayeti indirdi.¹⁴²

“Hiç bir mü'min erkeğe” Yani Abdullah b. Cahş

“Ve mü'min bir kadına” Kız kardeşi Zeynep

“Allah ve Rasulu bir işte hüküm ettiği zaman onların bu konuda seçim hakları yoktur”

Bu ayet Allah ve Rasulunun hüküm ettiği bir konuda mü'minlerin seçme hakkının olmadığını bildiriyor. Bu nedenle Rasulullah Zeynep'i, Zeyd ile evlendirdi. Zeynep, Zeyd'in yanında bir süre kaldıktan sonra Rasulullah ihtiyacı için bir gün Zeyd'in yanına geldi. Zeynep'in zırhı içinde ve örtülü olarak ayakta olduğunu gördü. Bu onun hoşuna gitti ve sanki sevgisi kalbine girdi.¹⁴³ fiöyle dedi:

(142) Bu İbni Abbas'ın görüşüdür. İbni Cerir: 22/11 ve İbni Ebi Hatem. Bak. Feth'ul Bari: 8/523.

(143) İbni Cerir bu sözü Abdurrahman b. Zeyd'den zıkr eder 22/13 Bu ise zayıf birisidir. İbni Ebu Hatem de bunu nakleder. İbni Hacer Feth'ul Bari'de: 8/524 şöyle der. Bundan başka eserler de ondan rivayet edilmiştir. Bunları İbni Ebu Hatem ve Taberi ihraç edip bir çok tefsirciler naklederler. Ancak bunlarla meşgul olmak gerekmez. Ben de derim ki: o bu sözüyle Müellif'in burada zikrettiğine işaret etmektedir.

Kadi İbn'il Arabi Ahkam'ul Kur'an kitabında 3/1541. Vahidi'nin bu sözünü zikreder. Sonra şöyle der: Bütün bu rivayetlerin senetleri kopuktur. Onların: Peygamber onu gördü ve kalbine onun sevgisi düştü sözleri batıldır. Çünkü o her vakit ve yerde onunla beraberdi. Daha o zaman hicap ayeti de inmemiştir. Hemen hemen her saat onu gördüğü ve başkasıyla evlenmeyi kerih görüp nefsini ona hibe ettiği halde kalbine onun sevgisi düşmüyor da Zeyd'in eşi olunca mı onun kalbine sevgisi düşüyor? Bu durumda bile o hiç peygamberin aklına bile gelmiyordu. Nasıl olur da olmayan bir heva peygamberin kalbine gelir. Böyle fasit bir ilişkiden o temiz kalp tamamen uzaktır. Sonra da bu konuda sözü uzatır.

37- “Hani Allah'ın nimet verdiği”

İslam ile nimetlendirdiği Zeyd'e

“Ve senin de nimet verdiği kimseye”

Onu azad etmekle

“Allah'tan kork, eşini yanında tut diyordun”

Eşin hakkında Allah'tan kork diyordun. Peygamber (s.a.v.) onunla evlenmeyi istiyordu. Ancak o, vacip olan iyiliği emretmeyi tercih etti.

“Allah'ın açığa vuracağı şeyi içinde gizliyorsun”

Keşke ondan ayrılıp kendisi Zeynep'le evlense. Allah teala bunu takdir etmiş ve onun kendi hanımlarından olacağını, Zeyd'in onu boşayacağını daha önce peygambere bildirmişti.

“Ve sen insanlardan korkuyorsun”

Eğer Zeyd'e: Onu boş a dersin insanların senin hakkında söyleyeceği; bir adama karısını boşamasını emretti sonra da kendisi onunla evlendi sözlerden çekiniyorsun.

“Halbuki Allah korkulmaya daha çok layıktır”

Her halukarda. Yoksa bu konuda onun Allah'tan korkmadığı anlamına gelmez. Fakat bu söz cümle üzerine zikredilmiştir. Denilir ki: Allah kendisinden utanılmaya daha layıktır. Allah'ın Zeynep'in eşlerinden olacağını kendisine bildirdikten sonra ona: artık Zeyd'e, eşini tutmasını emretme diyor. Çünkü sen insanlardan utanarak: Eşini tut diyorsun.

“Zeyd o kadından ilişkisini kesince”

Onunla evlenmesindeki ihtiyacını giderdikten sonra

“Onu seninle evlendirdik. Taki mü'minler üzerinde bir sıkıntı olmasın”

Taki zanda bulunan herhangi bir kimse, evlatlık edinilen kimsenin karısının boşandıktan sonra onu evlatlık alan kimseye helal olmadığını zannetmesin. Çünkü cahiliye dönemi arapları böyle zannediyorlardı.

“Allah'ın emri elbette yerine getirilmiştir”

Hiç şüphesiz o emir olacaktır. Peygamberin Zeynep'le evleneceğini takdir etmişti. Öylede oldu.

38- “Allah'ın peygambere farz kıldığı şeylerde onun üzerine bir güçlük yoktur”

Allah'ın kadınlardan ona helal kıldığı sayıda

“Bu, daha önce gelip geçenlerde Allah'ın bir sünnetidir”

Yani bu sünnet senden öncekiler içinde geçerliydi. Yani Davut (a.s.)'ın da eşleri çoktu. Dolayısıyla mana, Allah ona geniş bir sünnet koyup o sünnette kendisi için herhangi bir güçlük çıkarmamıştır.

“fiüphesiz Allah'ın emri takdir edilmiş bir kaderdir”

Yerine getirilecek bir hükümdür.

39- “Allah'ın risaletini tebliğ edenler”

Ayette geçen "Ellezine" edatı “daha önce geçenlerin” sözü üzerine sıfattır.¹⁴⁴

“Ve ondan korkarlar. Allah'tan başka hiç kimseden korkmazlar”

Allah'ın kendilerine helal kıldığı şeylerde insanların sözlerinden ve kınamalarından asla korkup çekinmezler.

“Hesap görücü olarak Allah yeter”

Bütün mahlukatın amellerini korur.

40- “Muhammed, erkeklerinizden hiç birisinin babası değildir”

Ki oğlunun karısı ile evlendi diyesiniz. Yani her ne kadar o, Zeyd'i evlatlık edinmiş olsa da Zeyd onun oğlu değildir.

“Fakat o Allah'ın bir elçisi ve nebilerin sonucusudur”

Ondan sonra peygamber gelmeyecektir.

(144) Züccac'ının Mean'il Kur'an ve İ'rabuhu: 4/230, Nehhas İ'rab'ul Kur'an: 2/638.

41- “Ey iman edenler Allah'ı çokça zikredin”

Hiç bir halde o unutulmamalıdır.

42- “Onu tesbih ediniz”

Onun için namaz kılınız

“Sabah”

Namazı

“Ve akşam”

İkindi ve akşam ile yatsı namazlarını

43- “O size rahmet eder”

Size acıyıp günahlarınızı bağışlar.

“Ve melekleri de”

Sizin için istiğfarda bulunurlar.

“Sizi karanlıklardan nura çıkarmak için”

Küfür ve cehaletin karanlıklarından kesin bilgi ve islamın nuruna çıkarmak için

44- “Onların selamı”

Allah'ın mü'minlere olan selamı

“Onunla karşılaştıkları gün”

Onu gördüklerinde

“Selamdır”

Onlara selam verir.

“Onlar için güzel bir ecir hazırlamıştır”

O mükafat, cennettir.

45- “Ey Peygamber biz seni şahit olarak gönderdik”

Risaleti ümmetine tebliğ etmen için

46- “Ve Allah'a davet eden bir davetçi olarak”

Ona yaklaştıran itaat ve tevhide davet edici olarak

“Onun izniyle”

Emriyle. Yani sen bunu onun emriyle yapıyorsun kendi katından bir şeyle yapmıyorsun.

“Aydınlatıcı bir lamba olarak”

Küfrün karanlıklarında o ışıkla aydınlanılır.

48- “Onların eziyetlerine aldırma”

Onlar hakkındaki emrimiz olmadıkça onların yaptıklarına karşılık verme.

49- “Ey iman edenler mü'min kadınları nikahladığınızda”

Onlarla evlendiğinizde

“Sonra da onlara dokunmadan onları boşarsanız”

Onlarla cinsi münasebette bulunmadan

“Onların üzerinde sayacağınız bir iddet yoktur”

Aylar veya hayızdan temizlenme dönemlerini saymanızda sizin için bir hak yoktur. Çünkü cima edilmeden boşanan kadının iddeti olmaz.

“Onları faydalandırın”

Onlara faydalanacakları şeyler verin. Buradaki emir mendupluk ifade eden emirdir. Çünkü bu durumda kadına vacip olan mehrin yarısıdır.

“Onları güzelikle serbest bırakın”

Allah'ın emrettiği şekilde iyilikle. Sonra ayet peygambere helal olan kadınları zikretmektedir.

50- “Ey peygamber ecirlerini verdiği kadınları”

Mehirlerini

“Ve Allah'ın sana ganimet olarak verdiği elinin altında bulananları sana helal kıldık”

İslamın hükmü ile savaşta esir alınan veya köle edinilen cariyeleri sana ganimet olarak verdik.

“Amca ve hala kızlarından”

Onlarla evlenmesini. Yani Abdulmuttalip oğullarının kadınlarını

“Dayı ve teyze kızlarından”

Yani Zühreoğulları kadınlarını

“Seninle hicret edenleri”

Onlardan hicret etmeyenlerle evlenmek peygambere helal kılınmadı.¹⁴⁵

“Ve mü'min bir kadın ki”

Sana bir kadını daha helal kıldık.

“Nefsini peygambere hibe eder ve peygamber de onunla evlenmek isterse”

Onunla evlenebilir.

“Mü'minlerden hariç sadece ona has olmak üzere”

Yani velisi, mehir ve şahit olmadan hibe lafzı ile peygamberin dışında hiç kimse bir kadınla cinsi münasebette bulunması mübah değildir.

“Eşleri hakkında onlara ne farz ettiğimizi biliyoruz”

Yani Veli ve iki şahit olmadan nikah olmaz.

“Ve ellerinin altında bulunanları”

Yani peygamberin dışında hiç kimseye dörtten fazla kadınla evlenmek helal değildir. Bu kadınların da veli ve iki şahitleri bulunması gerekir. Bunun dışında elinin altında bulunan cariyelerle evlenebilir. Peygamber ise bu ayette zikredilen şekliyle evlenebilir.

“Sana bir güçlük olmaması için”

Evlenmekte bir zorluk olmaması için.

51- “Onlardan dilediğini geri bırakır”

Erteler

“Ve dilediğini barındırabilirsin”

(145) Ümmü Hani anlatıyor. Rasulullah beni nişanlamak istediğinde ona özürümü beyan ettim. O bu özürümü kabul etti. Daha sonra Allah teala bu ayeti indirdi.

“...Seninle birlikte hicret eden amca, hala, dayı, teyze kızlarıyla... evlenmeyi sana helal kıldık.”

Ben ona helal olmadım. Çünkü ben hicret ettiğimde, Mekke fethi sırasında serbest bırakılıp Tulaka olarak adlandırılan kimselerdendim. Tirmizi tefsir bölümü: 3211. Senedinde Ümmü Hani'nin mevlası Ebu Salih bulunmaktadır. Bu ravi ise müdelleştir. Hakim: 2/420 bu hadisi sahih olarak nakleder. Zehebi de buna muvafakat eder.

Yanında bırakabilirsin. Allah teala peygamberi eşleri arasında taksimat ve eşitliği yapıp yapmamada serbest bıraktı. Öyleki o eşlerinden dilediğinin sırasını ertelerdi. Dilediğiyle sırası olmadığı halde cima ederdi. Bu konuda kendi düşüncesine göre hareket eder ve dilediğini yapardı. Bu ise ona has özelliklerden biridir.¹⁴⁶

“Kimi dilerse”

Kimi arzular ve istersen

“terkettiklerinde”

Onu bırakıp sırasını ertelediklerinde

“sana bir sakınca yoktur”

Bütün bu yaptıklarında.

“Bu onların gözlerinin aydınlanması, üzülmemeleri ve onlara verdiklerine razı olmalarına daha yakındır”

Madem bu, Allah katından indirilen bir ruhsat ise o halde bu

“Onların hepsine verdiklerine razı olmalarına”

Daha yakındır.

“Allah kalplerinizde olanı bilir”

Kadınların durumu ve onlardan bazılarına meyletmeniz konusunda kalplerinizde bulunan şeyleri bilir. Rasulullah hanımlarını yanında kalma ile bırakıp gitme arasında muhayyer bırakınca hanımları onu tercih ettiler ve ona razı oldular. Bunun üzerine Rasulullah'a onlardan başkasıyla evlenmesini ve onları boşamasını yasakladı. Onları mü'minlerin anneleri kıldı.

(146) Hz. Aişe anlatıyor. Ben nefsimi peygambere hibe eden diğer kadınları kıskanıyor ve diyordum ki: Kadın kendisini hibe eder mi? bunun üzerine Allah bu ayeti inzal etti. **“Onlardan dilediğini bırakır dilediğini de yanında barındırır.”** Dedim ki: Allah'a yemin olsun ki Rabbinin hep hevana uymakta acele ettiğini görüyorum. Buhari tefsir bölümü: 8/ 525; Müslim Rid'a bölümü h. no: 1464; Nesai tefsir bölümü: 2/182.

52- “Bundan sonra kadınlar sana helal değildir”

Bu dokuz kadından sonra

“Güzellikleri hoşuna gitse de onlarla başkalarını değiştirmek de sana helal değildir”

Yani bunlardan birini boşayıp onun yerine güzelliği hoşuna giden başka biriyle evlenmek sana helal değildir.

“Ancak elinin altındaki cariyeler hariç”

Bunlar ise sana helaldır.

53- “Ey iman edenler peygamberin evlerine girmeyiniz...”

Bu ayet peygamberin yemek vaktini bekleyen bir gurup mü'min hakkında nazil oldu. Yemek vaktinden önce onun evine giriyor ve yemeği bekliyorlardı. Yemek yedikten sonra da çıkıp gitmiyorlardı. Peygamber ise onların böyle yapmalarından rahatsız oluyordu.¹⁴⁷

“Yemek vakti için beklemeyiniz”

Yemeğe yetişmek için

“Ve söze de dalmayınız”

Ünsiyetin oluşması için

“Allah haktan utanmaz”

Sizi hakka yöneltmeyi ve edeplendirmeyi bırakmaz.

“Onlardan bir meta istediğinizde perde gerisinden isteyin”

(147) Enes b. Malik anlatıyor. Rasulullah Zeynep b. Cahş ile evlenince kavmini yemeğe davet etti. Sonra da oturup konuşmaya başladılar. Kendisi kalkmaya hazırlanınca oradakilerin kalkmadığını gördü. Bunun üzerine kendisi kalkıp gidince oradakiler de kalktılar. Ancak üç kişi oturmaya devam etti. Peygamber içeri girmek için geldiğinde onların hala oturduğunu gördü. Daha sonra onlar da kalkıp gidince ben gelip onların gittiğini peygambere haber verdim. Peygamber de gelip içeri girdi. Ben de içeri girmek için tekrar geldiğimde kendimle onun arasında bir perdenin konulduğunu gördüm. Allah şu ayeti indirdi. **“Ey iman edenler peygamberin evlerine girmeyiniz.”** Buhari tefsir bölümü: 8/527; Nesai tefsir bölümü: 2/186; Tirmizi tefsir bölümü h. no: 3219.

Herhangi bir konuda peygamberin eşleriyle konuşmak istediğinizde onlarla perde arkasından konuşunuz. Bu ayet inmeden önce kadınlar erkeklere görünüyorlardı. Bu ayet nazil olunca da üzerlerine hicap farz kılındı. Böylece bu ayet erkeklerle kadınlar arasında bir hicap olmuş oldu.

“Bu”

Hicap

“sizin ve onların kalpleri için en temiz olanıdır”

Çünkü kadın ve erkek her ikisi de bir diğerini görmezse kalbine yer etmez.

“Rasulullah’a eziyet vermeniz helal değildir”

Herhangi bir şeyde ona eziyet etme hakkınız yoktur.

“Onun eşlerini ondan sonra nikahlamanız sizin için ebedi olarak helal değildir”

Çünkü peygamberin sahabelerinden biri¹⁴⁸: “Eğer Rasulullah vefat ederse elbette Aişe’yi nikahlayacağım” demişti. Bunun üzerine Allah, peygamberden sonra onun eşleriyle evlenmenin haram olduğunu bildirdi.

“Elbette bu Allah katında büyüktür”

Büyük bir günahtır.

54- “Bir şeyi açığa vursanız da onu gizleseniz de, Allah her şeyi bilendir”

(148) Böyle söyleyen kişi Talha b. Ubeydullah'tır. Bunu İbni Ebi Hatem Es-Suddi'den, Abdurrezzak ise tefsirinde Katade'den rivayet eder. 2/ 122, Abd b. Humeyd ve İbni'l Munzir de ondan rivayet ederler. İbni Sa'd ise Ebubekir b. Muhammed b. Amr b. Hazm'den rivayet eder. Beyhaki süneninde İbni Abbas'tan nakleder. Ancak adamın ismini zikretmez. 7/69, Aynı şekilde İbni Cerir Abdurrahman b. Zeyd'ten nakleder. 22/40, Suyuti el-Havi kitabında 2/97 şöyle der: Bu haberin doğru olup olmadığı konusunda çok durdum. Çünkü Talha cennetle müjdelenen on kişiden biriydi. Onun bulunduğu makam böyle bir sözün ondan çıkmasından daha yüksektir. Daha sonra bu kişinin onun ve babasının ismine benzer isimli başka birinin olduğunu gördüm. Bak. El İsabe 2/230, Lübab'ün Nukul s. 178

Bu ayet “elbette Aişe’yi nikahlıyacağım” diyen adam hakkında nazil oldu. Allah, gizlenilen ve açığa vurulan her şeyi bildiğini haber verdi. Hicap ayeti nazil olunca babalar ve çocuklar Rasulullah’a: “Ya Rasulullah bizde mi onlarla perde gerisinde konuşalım?” dediler. Bunun üzerine Allah şu ayeti indirdi:

55- “Onlar için babaları, çocukları, kardeşleri, kardeşlerinin çocukları, kız kardeşlerinin çocukları, kadınları ve elinin altında bulunan cariyelerde bir sakınca yoktur”

Yani bu kimselerden sakınmayı terketmelerinde bir sakınca yoktur.

56- “Allah ve melekleri peygambere salat ederler”

Allah nebisinin şanını yükseltip ona merhamet eder. Melekler ise ona dua ederler.

“Ey iman edenler siz de ona salat ve selam getirin”

Yani deyin ki: Ey Allah’ım Muhammed’e salat ve selam et.

57- “Allah’a ve Rasulune eziyet edenler”

Yahudiler, hristiyanlar ve müşrikler

**“Allah'ın eli bağlıdır (cimridir) (Maide: 5/64),
“Allah fakirdir” (Ali İmran: 3/18)
“Mesih Allah'ın oğludur” (Tevbe: 9/30),**

“Melekler Allah'ın kızlarıdır” gibi sözleriyle Allah'a iftira ettiler. Peygamberin yüzünü yararak ona sihirbaz ve şair dediler.

58- “Mü'min erkek ve kadınlara yapmadıkları bir şey nedeniyle eziyet edenler”

Yapmadıkları şeyleri onlara iftira edenler

59- “Ey peygamber eşlerine, kızlarına ve mü'minlerinin kadınlarına söyle örtülerini üstlerine salsınlar”

Zina edenlerden bir gurup, kadınlar geceleyin dışarı çıktıklarında peşlerine düşüyorlardı. Bu kimseler cariyelerden başkasını aramıyorlardı. Ancak o gün hür kadınlarla cariyeler birbirlerinden ayırtedilmiyordu. Çünkü her ikisinin de giyimleri aynıydı. Başörtüsü ve dış elbiseleriyle dışarı çıkıyorlardı. Allah hür kadınların cariyelere benzeyerek dışarı çıkmalarını yasaklayarak şu ayeti indirdi.

“Üzerlerine örtülerini salsınlar”

Yani Rida ve Cilbablarını üzerlerine sarksınlar ki, kendilerinin hür kadınlar olduğu bilinsin ve kendilerine sarkıntılık edilmesin¹⁴⁹

“İşte bu bilinmeleri ve eziyet görmemelerine daha yakındır. Allah şafurdur”

Daha önce örtünmeyi bırakmanızı bağışlar.

“Rahimdir”

Örtündüklerinde onlara merhamet eder.

60- “Münafıklar ve kalplerinde hastalık bulunanlar”

Yani zaniler

“Ve Medine’de kötü haberler yayanları”

Yalan ve batıl şeylerle peygamberin gönderdiği seriyyelerin yenildiğini etrafa yayanların üzerine

“Seni onların üstüne süreceğiz”

Seni onların üzerine saldırtıp musallat edeceğiz.

“Sonra orada seninle komşu olmazlar”

Seninle birlikte Medine'de ikamet etmezler.

“Çok az hariç”

Oradan çıkıncaya kadar

61- “Lanete uğratılmışlar olarak”

Kovulmuşlar olarak

“Nerede ele geçirilseler”

Bulunurlarsa

“Yakalanıp öldürüldükçe öldürülürler”

(149) İbni Cerir Ebu Salih'ten rivayetle nakleder. 22/ 49, Müellif Esbab'ı Nuzul kitabında Ebu Malik ve es-Suddi'den rivayetle nakleder. s. 420

62- “Bu, Allah'ın daha önce gelip geçenler için bir sünnetidir”

Peygamberlere karşı iki yüzlülük yapıp münafıklık yapanlar ve kötü haberler yayanlar bulundukları yerlerde öldürülürlerdi.

67- “Biz efendilerimize itaat ettik”

Yani şirk ve sapıklıkta önderlerimize başkanlarımıza itaat ettik.

68- “Ey Rabbimiz onlara azabın iki katını ver”

Bizim azabımızın iki katını

69- “Ey iman edenler Musa’ya eziyet edenler gibi olmayınız”

Musa (a.s.)’a eziyet edildiği gibi siz de nebinize eziyet etmeyiniz. Çünkü kavmi Musa’ya alaca ve husyelerinin fitıklı olduğu iftirasında bulunarak ona eziyet ettiler. Ama Allah bir mucize ile Musa’nın bu iftiralarından uzak olduğunu ortaya koydu.¹⁵⁰

“O Allah katında seçkin bir kuldu”

Konumu ve makamı yüceydi.

70- “Doğru söz söyleyiniz”

(150) Ebu Hureyre'den Rasulullah şöyle anlattı. Musa (a.s.) çok haya eden ve vücudunun her tarafını örten biriydi. Öyleki hayasından derisinden hiç bir şey görünmüyordu. Bunun üzerine İsrailoğullarından bazıları ona şu sözlerle eziyet ettiler: O cildindeki bir şeyden dolayı böyle örtünmektedir. Ya alaca ilettinden veya husyelerinin fitıklı olduğundan veya bir başka müsibetinden dolayı böyle örtünmektedir dediler. Musa (a.s.) yıkanmak için suya girdi. Elbiselerini bir taşın üstüne koydu. Taş onun elbiselerini götürünce o da sudan çıkıp taşın peşinden koştu. İsrail oğulları onun mahlukat arasında en güzel yaratılmış ve söylediklerinden tamamen uzak olan biri olduğunu gördüler. İşte Allah teala'nın indirdiği ayetin manası budur.

“Ey iman edenler Musa’ya eziyet edenler gibi olmayın.” Buhari Enbiya bölümü: 6/436; Gusul bölümü: 1/385; Müslim Hayz bölümü h. no: 339. Nesai tefsir bölümü: 2/196; Tirmizi tefsir bölümü h. no: 3221.

Hak ve doğru olanı. Yani La ilahe illallah sözünü söyleyiniz.

72- “Biz emaneti sunduk”

Allah’ın kullara farz kıldığı ve o farzları eda edenleri iyilikle mukafatlandıracağını onlara hiyanet edenleri de cezalandıracağını şart koştuğu şeyleri

“Göklere, yere ve dağlara”

Allah hitabını onlara açıklayıp anlayacak hale getirmiş ve onları konuşturmuştu.

“Onu taşımaktan kaçındılar”

Korkudan. Yoksa ona muhalefet ve isyan olması için değil. Bu manayı sonraki cümle veriyor.

“Bundan korktular”

“Onu insan yüklendi”

Adem (a.s.)

“fiüphesiz o çok zalimdir”

Nefsine zulmeden

“Ve çok cahildir”

Allah’ın emrinden ve yüklendiği emanetten. Sonra ayet Adem (a.s.)’ın bu emaneti yüklenmesinin münafık ve müşriklerin azab edilmeleri için bir sebep olduğunu açıklamaktadır.

73- “Taki Allah münafık erkek ve kadınlara, müşrik erkek ve kadınlara azab etsin, mü'min erkek ve kadınların da tevbesini kabul etsin”

Yani Allah’ın emrine isyan etmekle emanete hiyanet ettiklerinde kendi fazlından onların tevbelerini kabul etsin.

“Allah gafur ve rahimdir”

SEBE SURESİ

Mekki surelerden olup 55 ayettir¹⁵¹

Bismillahirrahmanirrahim

1- “Hamd Allah'adır”

Tazim yönüyle

“Göklerde ve yerde bulunan her şey O'nundur. Ahirette de hamd O'nadır”

Çünkü cennet ehli O'na hamd eder.

2- “Yerin içine gireni bilir”

Oraya giren su ve ölüleri

“Ve ondan çıkanı da”

Bitkileri

“Gökten inen şeyleri”

Yağmur vb.

“Ve ona çıkanı”

Melekleri

3- “İnkarcılar dediler ki:”

Tekrar dirilişi inkar edenler.

“(Kıyamet) Saat (i) bize gelmez”

Yani diriltilmeyiz.

“De ki”

Ey Muhammed onlara

“Hayır, gaybı bilen Rabbime yemin olsun ki o size gelecektir”

(151) Za nüshasından ziyade. El-Bika'i, Mesaid'un-Nazar adlı kitapta 2/376'da der ki: fiami'ye göre ayetleri 55'tir. Diğerlerine göre ise 54'tür. İhtilaf ise 15.ci ayette geçen “Sağında ve solunda” cümlesi üzerinedir. fiami bunu bir ayet sayarken onun dışındakiler bunu ayrı bir ayet saymazlar.

Alim sözcüğünü kesre ile okursak bunu “Rabbi” sözcüğüne sıfat yapmış oluruz. Eğer ötre ile okursak¹⁵² o zaman mana: O gaybı bilendir olur.

“O'ndan gizli kalmaz”

Ayeti Yunus suresinde tefsir edilmiştir.

4- “Karşılığını vermesi için”

Bu az önce geçen “Size gelecektir” sözüne dönmektedir. Yani elbette kıyamet size gelecek ve

“İman edenleri ve salih amel işleyenleri mükafatlandırmak için”

5- “Ayetlerimiz hakkında bizi aciz bırakmak için gayret sarfedenler”

Bu ayet Hac suresinde tefsir edildi.

6- “Kendilerine ilim verilenler görürler”

Ehli kitaptan iman eden kimseler

“Rabbinden sana indirileni”

Kur'an'ı

“Onun hak olduğunu ve aziz olan dosdoğru yola ilettiğini bilirler”

Kur'an'ın

7- “İnkâr edenler dediler ki:”

Dirilişi inkar ederek ve buna taaccup ederek

“Size bir adam gösterelim mi?”

Muhammed'i

“Dağılıp parçalandığınızda”

Ufalanıp parça parça olduğunuzda

“Yeni bir yaratılış içinde olacağınızı size haber veren”

Yani tekrar dirileceğinizi söyleyen

8- “O Allah'a yalan mı uyduruyor”

Haber verdiği diriliş konusunda ona iftira mı ediyor?

(152) Bu şekilde okuyanlar: Nafi, İbni Amir, Ebi Cafer, Verş. El -İthaf s. 357

“Yoksa onda bir delilik mi var?”

Yoksa o ne dediğini bilmez bir delimidir? Allah teala buna karşı şöyle buyuruyor.

“Bilakis ahirette inanmayanlar uzak bir sapıklık ve azab içerisinde dirler”

9- “Gökte ve yerde, önlerinde ve arkalarında bulunanları görmüyorlar mı?”

Onlar bilmiyorlar mı ki, nerede olurlarsa olsunlar önlerindeki yeri ve göğü gördükleri gibi arkalarındaki görmüyorlar mı?

“Biz dilersek onları yerin dibine geçiririz veya üzerlerine gökten parçalar indiririz”

Yani azab

“Bunda yönelen her kul için bir ibret vardır”

Allah'a yönelen ve Allah'ın yarattıklarını düşünen herkes için Allah'ın ölümleri tekrar diriltmeye gücünün yettiğine delalet eden alametler vardır.

10- “Davud'a katımızdan bir üstünlük verdik”

Sonra bu üstünlüğü açıklamaktadır.

“Ey dağlar” Dedik ki ey dağlar,

“onunla beraber tesbih ediniz”

Onunla birlikte Rabbinizi tenzih ediniz

“Ve ey kuşlar”

Davud'u (a.s.) tesbih ettiği zaman dağlar da tesbihle ona cevap verirlerdi. Üzerinde uçan kuşlar da aynı şekilde ona cevap veriyor ve böylece o ondan mutlu oluyordu.

“Ve ona demiri yumuşattık”

Demiri onun elinde hamur ve ıslak çamur gibi yumuşak kıldık. Ve ona dedik ki:

11- “Geniş zırhlar yap”

Tam kamil zırhlar

“dokumasını ölçülü yap”

Zırhların çivilerini ince yapma ki birbirinden ayrılmasın ne de katı yap ki halkalar birbirine girmesin. Zırhları ihtiyac üzere ölçülü yap. Ayette geçen "serd" kelimesi zırh dokuma sanatıdır.

“Ve yapınız”

Ey Davud ve ailesi

“İyi şeyler”

Allah'a itaat olan salih ameller işleyiniz.

12- “Süleyman'a da rüzgarı boyun eğdirdik”

Rüzgarı onun emrine verdik.

“Sabah gidişi bir aylık”

Yani gündüzün ortasına kadarki yürüyüşü bir aylık mesafe kadar, gündüzün diğer yarısında akşama kadarki yürüyüşü de yine bir aylık mesafe kadardı.

“Onun için katran kaynağını da akıttık”

Yani bakır madenini suyun aktığı gibi ona sel gibi akıttık.

“Ve cinlerden”

Cinlerden bazılarını da ona boyun eğdirdik

“Rabbinin izniyle onun önünde çalışan”

Rabbinin emriyle

“Kim saparsa”

Ondan ayrılıp başka yöne yönelirse

“onlardan emrimizin dışına”

Süleyman'a itaat etmeleri hakkındaki emrimizden

“Yakıcı bir azab ona tattırırız”

Çünkü Allah teala elinde ateşten bir kamçı olan bir meleği onların başına dikmişti. Kim Süleyman'ın emrinden saparsa bu melek elindeki kamçı ile ona bir darbe vurup yakıyordu.

13- “Ona dilediği kadar mihraplar”

Meclisler, evler ve mescidler

“Ve heykeller”

Peygamberlerin suretlerini yapıyorlardı. Çünkü insanların onları görüp ibadetlerini daha da artması için onların resimlerini mescidlere yapıyorlardı.

“Ve büyük leğenler”

Büyük kaplar

“havuzlar gibi”

Suların içinde toplandığı havuzlar gibi

“ve sabit kazanlar yapıyorlardı”

Büyüküklerinden dolayı yerlerinden hareket etmeyen sabit kazanlar. Dedik ki:

“Çalışınız”

Allah'a itaate ey

“Davud ailesi şükür edin”

Allah'ın verdiği nimetlere karşılık

14- “Ölümüne karar verdiğimiz zaman ölümünü onlara esasını yemekte olan bir ağaç kurdundan başkası haber vermedi”

Süleyman (a.s.) şöyle diyordu. Ey Allah'ım ölümümü cinlere gösterme. Taki insanlar cinlerin gaybı bilmediklerini bilsinler. İşte Süleyman (a.s.) esasına dayalı bir şekilde bir yıl boyunca ölü kaldı. Cinler bunu bilemediler taki bir kurt onun esasını yedi ve Süleyman ölü olarak yere düşünceye kadar onun ölümünden haberleri olmadı. ¹⁵³ İşte ayetin devamı bu manadadır.

(153) Rasulullah (s.a.v.) şöyle anlattı.

“Süleyman (a.s.) bir namaz kıldığında önünde bitiveren bir ağaç görürdü. Ona:

“İsmi nedir?” der o da

“şudur” derdi. Süleyman (a.s.) ona:

“Ne içinsin?” der eğer dikilecek ise dikilir eğer bir ilaç içinse yazılıp kaydedilirdi. Bir gün namaz kılarken yine önünde bir ağaç gördü. Ona:

“Adın nedir?” dedi. Ağaç:

“El-Harrub” dedi. Süleyman:

“Ne içinsin?” dedi. Ağaç:

“Onun ölümüne esasını yemekte olan bir ağaç kurdundan başkası delalet etmedi. Yere düşünce cinler bildiler. Eğer gaybı bilselerdi kalmazlardı”

Süleyman'ın ölümünden sonra

“Aşağılayıcı azabtan”

Süleyman (a.s.)'ın onları çalıştırdığı işte bir yıl boyunca devam etmezlerdi.

15- “Sebe için”

Kabilenin ismi

Bu evin yıkımı için” dedi. Süleyman:

“Ey Allah'ım ölümümü cinlere gösterme. Taki insanlar cinlerin gaybı bilmediklerini bilsinler” Sonra esasına bir yer kazıdı ve ölü olarak tam bir yıl ona dayalı olarak durdu. Cinler ise çalışıyorlardı. Bir kurt onun esasının dibini yiyince düşüverdi. İşte insanlara açık oldu ki **“Eğer cinler gaybı bilselerdi bu aşağılayıcı azapta bir yıl boyunca kalmazlardı”** İbni Abbas ta ayeti bu şekilde okuyordu. Bunun üzerine der ki: Cinler o kurdı teşekkür ettiler ve ona su getiriyorlardı.”

İbni Cerir 22/72'te rivayet eder. Raviler arasında Ata b. Es-Saib bulunmaktadır. Bu işe Sadık biri olmakla birlikte rivayetlerinde karışıklık vardır. Takrip Et-Tehzip s. 391 yine Raviler arasında İbrahim b. Tahman vardır. Bu güvenilir sika biridir. Ancak irca düşüncesinde aşırı gider. Buhari ve Müslim ondan hadis rivayet ederler. İbni Hibban Meşahir Ulema il Emsar adlı kitapta onun sika olduğunu söyler. s. 196, İbni Ebu Hatem ise Cerh ve Tadil kitabında 1/107 onun sika olduğunu söyler. Ukayli Ed-Duafa kitabında 1/56 onun zayıf birisi olduğunu söyler. Raviler arasında Musa b. Mes'ud En Nehdi bulunur. Sadık birisidir. Ancak ezberi kötü biridir. Aynı zamanda bu kişi Buhari'nin hocalarından biridir. Mutabaat kitabında köle azad etme bölümünde ve diğer bölümlerde ondan hadis rivayet eder. Ukayli onun zayıf biri olduğunu söyler. 1/167

Bu hadisi İbni Munzir, İbni Ebi Hatem, Taberani, İbni Sünni tıbbın Nebevi kitabında, Bezzar ve İbni Merdeveyh rivayet ederler. Bak. Ed-Dürü'l-Mensur: 6/683

İbni Kesir ise, 3/451' de şöyle der. Bu Merfu ve garip olan bir hadiste geçer. Sahih olup olmadığını incelemek gerekir. Sonra şöyle ekler. Mevkuf olduğu en yakın görüştür.

“Oturdıkları yerlerde”¹⁵⁴

Yemen'de

“İbretler vardır”

Kudretimize delalet eden

“İki bahçe ile”

Yani o iki bahçe

“Sağdan ve soldan”

Bir bahçe sağda diğeri ise soldaydı. Onlara denildi ki

“Rabbinizin rızıkından yiyiniz ve ona şükür ediniz”

Size verdiği rızıktan dolayı

“Güzel bir belde”

Yani bulunduğunuz yer güzel bir ülkedir. Çorak bir arazi değildir.

“Ve”

Allah

“Gafur bir Rabbdir”

Yani bu güzel ülkenizden faydalanın. Günahlarınızı bağışlayan Rabbe ibadet edin.

16- “Yüz çevirdiler”

Peygamberleri yalanlamakla Allah'ın emrinden

“Bu nedenle üzerlerine arım selini gönderdik”

Suyun hapsedildiği bir settir. Suyu bahçelerine girmekten engelleyen bir setleri vardı. Allah bir fare gönderip o seti deldirdi. Böylece üzerlerine su fışkırdı ve bütün bahçeleri su altında kaldı.

“Onların iki bahçesini buruk yemişli, acı meyveli ve içinde biraz da sedir ağacı bulunan iki bahçeyle değiştirdik”

Çünkü Allah teala onların güzel ürün veren ağaçlarını helak edip yerine buruk acı ve sedir ağacı bulunan bir bahçe ile değiştirdi.

(154) Ayeti "Mesakinihim" çoğul kipi ile okuyanlar: Nafi, İbni Kesir, İbni Amir, Ebu Amr, fiu'be, Ebu Cafer ve Yakup'tur. El ithaf 358

17- “İşte nankörlüklerinden dolayı onları böyle cezalandırdık”

Allah'ın nimetlerine nankörlük ettiklerinden dolayı onları böyle cezalandırdık.

“Biz nankörden başkasını cezalandırmıyoruz”

Yaptığı kötü amellere karşılık. Çünkü mü'min kimsenin kötülükleri örtülür kafir ise yaptığı her kötü amelle cezalandırılır.

18- “Onlarla içinde bereketler yarattığınız şehir halkı arasında”

fiam bölgesi

“Açıka görünen kentler yaptık”

Birbirine bitişik. Bu kentten diğer kentler de görünür. Onlar Sebe'den çıkıp fiam'a giderken imar edilmiş kentlerden geçiyorlardı.

“Bunlar arasında yürümeyi takdir ettik”

Yürüyüşlerini bir ölçüye göre yaptık. Bir kentten çıkınca diğerine varıyorlardı. Oradan çıkınca da başkasına sığınıyorlardı. Onlara dedik ki

“Orada yürüyorsunuz”

Bu kentlerde

“Gece ve gündüzleri”

Yani gece ve gündüz dilediğiniz vakitte

“Güven içinde”

Herhangi bir düşmandan, açlıktan ve susuzluktan korkmadan

19- “Dediler ki: Ey Rabbimiz seferlerimizin arasını uzaklaştır”

Çünkü artık rahatlıktan bıkmışlardı. Nimetlerden sıkılmışlardı. Bu nedenle kentlerinin arasının uzaklaştırılmasını böylece aralarındaki seferlerinin uzamasını Rabblerinden istediler.

“Ve kendilerine zulüm ettiler”

Küfür ve nankörlükle

“Biz de onları efsanelere çevirdik”

Onlardan sonra gelenlere hikayelerinde onlardan bahsedilen kimseler yaptık.

“Ve onları darmadağın ettik”

Onları ülkelere dağıttık. Artık dağınıklıkta onlarla örnek getirilir oldu. Çünkü onlar bulundukları yerlerden göçüp ülkelere daldılar.

“İşte bunda”

Bu yaptığımızda

“Her sabreden ve şükreden kimse için ibretler vardır”

Yani her mü'min için. Çünkü mü'min kimse müsibete uğradığında sabreder nimet verildiğinde ise şükreder.

20- “İblis onlar hakkındaki zannını doğru çıkardı”

Onları saptıracağını zannetmişti. Ve bu zannı doğru çıktı.

“Mü'minlerden bir fırka hariç ona tabi oldular”

Yani mü'minler hariç diğer insanlar hakkında zannettiği şekilde onları buldu.

21- “Onun onlar üzerinde bir eğemenliği yoktur”

Onları kendisine tabi ettirecek bir delili yoktur.

“Ancak bilelim diye”

Yani onları İblis'le imtihan etmemizin nedeni bilmek içindir.

“Ahirete inananla onda şüphe edeni birbirinden ayırıp bilelim diye”

İblis'in onları içine düşürdüğü şüphe ve onun saptırması bilindi.

22- “De ki:”

Ey Muhammed kavminin müşriklerine

“İddia ettiklerinizi çağırın”

İlah olduğunu sandığınız kimseleri

“Allah'tan başka”

Bu tehdit emridir. Sonra o ilahları vasıf ederek şöyle diyor.

“Göklerde ve yerde zerre ağırlığınca bir şeye malik değildirler. Ve onların oralarda”

Göklerde ve yerde

“Hiç bir ortaklıkları yoktur. Ve onun”

Allah'ın

“Onlardan bir yardımcıları da yoktur”

Destekçisi yoktur. Allah teala gökleri ve yeri yaratmak için onların ilahlarından hiç bir yardım almamıştır. Dolayısıyla nasıl ona ortak olurlar? Sonra o ilahların Allah katında kendilerine şefaathane olduklarını söylemelerini iptal ederek şöyle diyor.

23- “Onun katında Allah'ın kendisine izin verdiği kimseden başka hiç kimse şefaathane edemez”

Allah'ın kendisine şefaathane etme izni verdiği kimsenin dışında hiçkimsenin şefaathane fayda etmez.

“Öyle ki kalplerinden korku gittiğinde”

Ölümünden sonra delillerinin ispatı için müşriklerin kalplerinden korku giderildiğinde melekler onlara

“Rabbiniz size ne dedi?”

Peygamberlerine vahiy ettiği şeylerde size ne dedi diye sorarlar.¹⁵⁵

(155) Ebu Hureyre'den Rasulullah şöyle buyurdu.

“Allah gökte hükmünü verdikten sonra melekler itaat ederek kanatlarını birbirine vururlar. Sanki Safvan tepesine vurulan zincirler gibi ses çıkarırlar. Müşriklerin kalplerinden korku gidince onlara: Rabbiniz size ne dedi? Diye sorarlar. Onlar da: Hak olanı söyledi. O yüce ve büyük olandır derler. Bu sözü onları dinlemekte olan biri işitir. Ve alttakine bildirir. O da daha alttakine bildirir. Taki bir sihirbaz veya kahine bu söz gelinceye kadar aşağıya iner. Ona gelmeden önce bir çok şüpheler o söze katılır. Belki de bu şüpheler katılmadan ona gelir. Fakat o, bununla birlikte yüz yalan da söyler. Denilir ki: Falan falan gün bize şöyle demedi mi? O gökten işittiği bu kelimeyi tasdik eder.”

Buhari tefsir bölümü 8/537, Tirmizi tefsir bölümü 3221 nolu hadis.

“Derler ki: hak olanı söyledi”

Yani itirafın fayda etmediği bir zamanda itiraf ederler.

24- “De ki: Kim sizi göklerden rızıklandırıyor”

Yağmur ile

“Ve yerden”

Bitkilerle. Sonra onlara haber vermesini emrederek şöyle buyuruyor.

“De ki: Allah”

Yani böyle yapan Allah'tır. Bu ise aleyhlerine bir delildir. Aleyhlerine delil ikame ettikten sonra sapıklık üzerinde olduklarını onlara söylemesini emretti.

“Biz veya siz apaçık bir hidayet veya delalet üzerindeyiz”

Biz veya siz ya hidayet üzerinde veya delalet üzerindeyiz. Anlam sizi gökten ve yerden rızıklandırana şirk koştuğunuz için sizler sapıklık üzerindesiniz. Bu aynı şuna benzer. Arkadaşın yalan söylediği zaman ona: Birimiz yalancıyız dersin bununla onun yalancı olduğu kastedersin. Sonra kendisinin onlardan ve işlediklerinden beri olduğunu açıklamaktadır.

25- “De ki sizler bizim işlediğimiz suçtan sorumlu değilsiniz. Biz de sizin yaptıklarınızdan sorulmayız”

Bu ayet Kafirun süresi 6 cı ayet gibidir.

“Sizin dininiz size benim dinim bana”

Sonra Allah'ın onları kıyamet günü toplayacağını ve aralarında hüküm vereceğini haber vermektedir.

26- “De ki Rabbimiz bizi bir araya toplayacaktır. Sonra aramıza hak ile hükmedecektir. O sorunları en güzel çözen ve bilendir”

27- “De ki ona kattığınız ortakları bana gösterin”

İbadette Allah'a ortak kıldığınız ilahları yani putları. Yani bana onların bir şey yarattıklarını gösteriniz. Bu ayet muhtasardır. Onu izah eden şu ayettir.

“De ki Allah'tan başka çağırduğunuz ortaklardan yer yüzünde ne yarattıklarını bana gösteriniz. Veya onların gökte bir payı mı? vardır”¹⁵⁶

Sonra şöyle buyuruyor.

“Asla”

İş onların zannettiği gibi değildir.

“Bilakis o Allah aziz ve hakimdir.”

28- “Biz seni bütün insanlara gönderdik”

Bütün insanları uyarıcı ve müjdeci olarak gönderdik.

“Fakat insanların çoğu bilmiyorlar”

Bunu

31- “Ne de bundan öncekine inanmayız”

İndirilen kitaplara

“Sözü birbirine atıyorlar”

Yani birbirlerini kınıyorlar. Sonra da niçin birbirlerini kınadıklarını zikrediyor.

“Mustazaf olanlar müstekbirlere eğer siz olmasaydınız biz inananlardan olurduk derler”

32- “Müstekbirler de mustazaflara derler ki: Hidayet size geldikten sonra biz mi? sizi ona inanmaktan alıkoyduk. Bilakis siz kendiniz suç işliyordunuz”

33- “Mustazaflar müstekbirlere dediler ki: Bilakis gece ve gündüz tuzak kurardınız”

Bizim için gece gündüz tuzak kurardınız.

“Allah'ı inkar etmemizi bize emrederdiniz. Ve pişmanlıklarını gizlediler”

Yani açığa vurdular.

34- “Uyarıcı gönderdiğimiz her ülke”

Onları uyaran bir peygamber gönderdiğimizde

“Oranın varlık sahibleri”

Zengin ve liderleri

(156) Fatır: 35/40

“Sizin gönderildiğiniz şeyi biz inkar ediyoruz dediler”

35- “Ve dediler ki”

Gönderilen elçilere

“Biz mal ve çocukça daha çoğuz”

Sizden. Yani bununla, Allah bizden razı olmuştur. Çünkü malı bize vermiştir demeyi kasediyorlar.

“Ve biz azab edilecek değiliz”

Sizin söylediğiniz gibi.

36- “De ki: Rabbim dilediği kimseye rızık bol verir dilediğine de kısar”

Yani rızık sonuca delalet eden şeylerden değildir.

“Fakat insanların çoğu bilmiyorlar”

Bunu

37- “Sizin mallarınız ve çocuklarınız katımızda bir yakınlık sağlamaz”

Yani onların çokluğu sizi bize yaklaştırmaz.

“Ancak kim iman eder”

Fakat iman eden

“Ve salih amel işleyen kimseler. İşte kat kat sevap onlar içindir”

Bire on sevap verilir.

“Ve onlar odalarda güven içerisinde”

Cennetteki saraylarda.

39- “Siz Allah için ne harcarsanız”

Verdiğiniz her sadaka

“Allah onun yerine başkasını verir”

Sadaka'nın yerine başkasını verir. Ya bu dünyada acil olarak veya ahirete erteleyerek verir.

40- “Hepsini o gün toplarsınız”¹⁵⁷

İbadet edenleri ve edilenleri

(157) Ayeti "Nahşuruhum" şeklinde Nun ile okuyanlar: Hafs ve Yakup dışında bütün kurrallar. El İthaf: 2/388

“Sonra meleklere deriz ki”

Kafirleri azarlayarak

“Bu kimseler mi size tapıyorlardı”

41- “Dediler ki: Seni bundan tenzih ederiz”

Sen bundan berisin

“Sen bizim velimizsin”

Bizim kendisini dost edindiğimiz onun da bizi koruduğu kimsesin.

“Onlar değil. Aksine onlar cinlere tapıyorlardı”

Yani İblis ve yardımcılara itaat ediyorlardı.

“Çokları onlara inanıyorlardı”

İblis'in onlara vaad ettiklerine ve verdiği vesveselere inanıyorlardı.

44- “Onların ders gördüğü bir kitabı onlara vermedik. Onlara senden önce bir uyarıcı da göndermedik”

Yani Mekke müşrikleri kitap ehli kimseler değildirler. Peygamberden önce onlara peygamber de gönderilmemişti.

45- “Onlardan öncekiler de yalanladı”

Onlardan önce gelen kavimler.

“Ulaşmadılar”

Mekke müşrikleri erişemediler

“Onlara verdiğimizde onda birine dahi”

Kuvvet ve nimetlerin

“Elçilerimi yalanladılar. Onları inkarım nasıl oldu?”

Yaptıklarından dolayı onları cezalandırıp helak etmem nasıl oldu.

46- “De ki: Size bir şey nasihat edeyim”

Bir özellik tavsiye edeyim. O da Allah'a itaattir.

“Allah için ikişer ikişer ve teker teker kalkıp düşünün”

Yani toplu ve yalnız olarak düşünün ki bilirsiniz.

“Arkadaşınızda”

Muhammed'te

“delilikten bir eser yoktur. O sadece size gönderilen bir uyarıcıdır”

Yani sizin için bir uyarıcıdır.

“fiiddetli bir azabın önünde”

Eğer ona isyan ederseniz.

47- “De ki: Sizden bir ecir istemedim”

Risaleti tebliğ etmeye karşılık

“O sizin içindir. Benim ecrim Allah'a aittir”

Yani ben bu yaptığuma karşılık bir dünya metaı istemiyorum. Allah'tan sevab istiyorum.

48- “De ki: Rabbim gerçeği atar”

Peygamberlerine verir.

49- “De ki: Hak geldi”

Hak olan Allah'ın emri geldi.

“Artık batıl ne bir şey ortaya çıkarabilir ne de geri getirilir”

Yani İblis ne kimseyi yaratabilir. Ne de diriltebilir. Bunu ancak Allah yapar.

50- “De ki: Eğer ben saparsam kendi zararına sapmış olurum”

Yani sapıklığımın vebalı benim boynumadır. Bu sapan kimsenin kendisine zararı olduğunu haber vermektedir.

“Eğer hidayet bulursam bu da Rabbimin bana vahyi sayesinde”

Yani vahiy olmasaydı ben de hidayeti bulmazdım.

51-”Görsen”

Ey Muhammed

“Korktuklarını”

Dirilmekten

“Kurtulamazlar”

Bizden

“Ve yakın yerden yakalanırlar”

Allah'a yakın olan yerden yani kabirlerden

52- “Ve dediler ki:”

Azabı gördüklerinde

“Ona inandık”

Allah'a

“Fakat nasıl alabilsinler”

Yani tevbeyle nasıl alsınlar. Denilir ki nasıl dönsünler artık dönüş onlara uzaktır. Bununla şu kasediliyor. Daha dünyada iken tevbeleri kabul olunurdu. Fakat şimdi dünya gidip Ahiret te uzaklaştı.

53- “Onu inkar etmişlerdi”

Muhammed'i ve Kur'an'ı

“Daha önce”

Dünyada iken

“Gaybe atıyorlardı”

Muhammed'e yalan ve iftira ediyorlardı. Bunu da yakın olarak değil zan olarak yapıyorlardı.

“Uzak yerde”

Yani onlar Muhammed'in doğruluğunu bilmeden önce Allah onları uzaklaştırdı.

54- “Aralarına perde çekildi.”

İstedikleri tevbe, iman ve dünyaya dönüş gibi şeylerle aralarına perde kondu.

“Bundan önce benzerlerine yapıldığı gibi”

Kendilerinden önce peygamberleri yalanlamayı alışkanlık edinen kimselerin iman ve tevbeleri kabul edilmediği gibi bunların da iman ve tevbeleri kabul edilmez.

“Çünkü onlar şek içindeydiler”

Peygamberlerin durumu ve tekrar dirilme konusunda

“fiüphedeydiler”

Töhmets ve şüpheye düşmüşlerdi.

FATIR SURESİ

Melekler süresi olarak ta adlandırılan bu sure Mekki olup 46 ayettir.¹⁵⁸

Bismillahirrahmanirrahim.

1- “Gökleri ve yeri yoktan yaratan Allah'a hamd olsun”

Başlangıcında onu yoktan yaratan

“Melekleri ikiye üçer ve dörder kanatlı elçiler yapan”

Allah'a hamd olsun.

“Dilediğini yaratmada artırır”

Melekleri, yaratılışını ve kanatlarını dilediği şekilde artırır.

2- “Allah insanlara bir rahmet açtı mı?”

Bir rızık ve yağmur

“Onu tutan olmaz”

Hiç kimse onu tutmaya ve engellemeye gücü yetmez. Tuttuğunu da hiç kimse gönderemez.

3- “Ey insanlar”

Bu Mekke ehline yapılan bir hitaptır.

“Allah'ın üzerinizdeki nimetini hatırlayın”

Rızık ve yağmur ile diğer nimetleri

“Allah'tan başka bir yaratıcı var mıdır”

Ondan başka bu şeyleri yaratacak biri var mıdır.

“Sizi gökten rızıklandırıyor”

Yağmur ile

(158) Za nushasından ziyade. Fakat bu sure mushaflarda 45 ayet olarak geçer. El-Bikai, Mesa'idu'n-Nazar kitabında 2/383 şöyle der: Bu surenin ayetleri son Medeni ayetle ve fiami'ye göre 46 ayettir. Diğerlerine göre ise 45 ayettir.

“O'ndan başka hiç bir ilah yoktur. Nasıl da dönüyorsunuz”

Allah'ın birliğini yalanlamanız ve ona iftira etmeniz nereden geliyor. Ayet daha sonra peygamber (a.s.)'ı destekleyerek şöyle buyuruyor.

4- “Eğer seni yalanlarlarsa senden önceki elçiler de yalanlandı. Bütün işler Allah'a dönecektir.”

8- “Kötü ameli kendisine süslendiren”

Allah'ın onu saptırmasıyla işlediği çirkin amelleri güzel görür.

“Elbette Allah dilediğini saptırır, dilediğine de hidayet eder. Sen bundan dolayı kendini hasretle üzme”

Onların inkarlarından dolayı kederlenme, imanı terketmelerinden dolayı hasretle üzülme.

10- “Kim izzeti istiyorsa”

Yani izzetin kimin için olduğunu bilmek istiyorsa

“İzzet bütünüyle Allah'a aittir. İyi sözler ona yükselir”

Onu birlemek olan Lailahe illallah sözü ona ulaşır.

“Ve güzel amel de”

Bu güzel sözü yükseltir. Güzel söz Allah'ı zikirdir. Salih amel ise farzları eda etmektir. Kim güzel söyler ve salih amel işlerse bu amel onu yükseltir. Yükseltmekten maksat onu kabul mahalline kaldırır.

“Kötü şeyleri kuranlara”

Yani Daru'n-Nedve'de peygambere tuzak kuranlar

“İşte o kimselerin tuzağı bozulacaktır”

İfsat olup iptal olacaktır.

11- “Birine ömür verilmesi”

Birinin ömürünün uzatılması

“Veya ömrünün kısaltılması”

Yani kısa ömürlü olması mutlaka kitapta yazılıdır. Yani uzun ömürlü olanların da kısa ömürlü olanların da sayıları o kitapta belirlidir.

12- “İki deniz bir olmaz. Biri tatlı ve susuzluğu keser”

Çok tatlı

“Diğeri de acı ve tuzludur”

Acılığı şiddetlidir.

“Her biri de”

Tatlı ve tuzlu olandan her birinden

“taze et yersiniz”

Balık

“Ve ondan çıkarırsınız”

Tuzlu olanından

“Taktığınız süsler”

Yani Mercan ve inciler çıkarırsınız. Bunu kudretine delalet etmesi için zikretmektedir.

13- “Ondan başka çağırdıklarınız ve yalvardıklarınız bir çekirdek zarına bile sahip değildirlər”

Çekirdek zarı

14- “Kıyamet günü ise sizin onları ortak koşmanızı inkar ederler”

Yani bize ibadet etmiyordunuz derler.

“Kimse sana her şeyden haberdar olan gibi haber veremez”

Allah teala gibi.

18- “Hiç bir günahkar başkasının günahını yüklenmez”

Taşıyıcı hiç bir nefis başkasının günahını taşımaz.

“Eğer yükü ağır gelen kimse”

Günahlarla ağırlaşmış olan bir nefis

“Başkasını bunu yüklenmeye çağırır”

Günahlarını başkaları tarafından taşınmasını dilerse bile

“Ondan hiç bir şey taşımaz. İsterse çağırılan kimse yakın akrabadan olsun”

Baba ve oğul gibi

“Sen ancak görmeden Rabblerinden korkanları uyarabilirsin”

Yani senin uyarman ancak görmeden Allah'tan korkanlara fayda verir.

“Kim aranırsa kendi lehine aranmış olur”

Yani iyilik işleyerek kendini arındırırın.

19- “Ama ile”

Hakkı görmeyen kafir kişi ile

“Gören”

Doğruyu gören mü'min kişi

“Eşit değildir”

20- “Karanlıklar ve aydınlık ta bir değildir”

Küfür ile iman aynı değildir.

21- “Gölge ile sıcaklık ta bir değildir”

Yani içinde sürekli gölge bulunan cennet ile şiddetli sıcaklık bulunan cehennem de bir değildir.

22- “Ölülerle diriler de bir değildir”

Mü'minlerle kafirler

“Allah dilediğine işittirir”

Ve bu işittiğinden faydalanır.

“Sen kabirlerde olanlara işitirecek olan değilsin”

Yani kafirlere. Allah onları bu şekilde ölümlere benzetmektedir. Yani nasıl ki kabirde bulunanlar işitmezler bu kafirler de işitmiyorlar.

27- “Dağlardan beyaz, kırmızı ve değişik renklerde simsiyah yollar yarattı”

Yani dağlarda olan ve damarlar gibi beyaz ve kırmızı yollar yarattı. Yine siyah kayalarla dolu dağlar yarattı.

28- “İnsanlardan, hayvanlardan ve davarlardan muhtelif renkte olanlar vardır”

Dağların ve meyvelerin renkleri gibi onların da renkleri farklı farklıdır.

“Kullar içinden ancak alimler Allah'tan korkarlar”

Yani kim alim olursa onun Allah korkusu daha fazladır.

29- “Zarar etmeyen bir ticaret umarlar”

Bozulmayacak ve batmayacak bir ticaret umarlar.

30- “fiüphesiz o gafurdur”

Onların günahını bağışlar

“şükrü kabul edendir”

İyiliklerine karşılık verendir.

32- “Sonra kitabı miras verdik”

Milletleri helak ettikten sonra verdik.

“Kitabı”

Kur'an'ı

“kullarımız arasından seçtiklerimize”

O kimseler Muhammed ümmetidir. Sonra da onların sınıflarını zikretmektedir.¹⁵⁹

“Onlardan kimi nefesine zulmedendir”

Kötülükleri iyiliklerinden fazla olandır.

“Kimi orta yoldadır”

İyilikleri ve kötülükleri eşittir.

“Kimi de hayırda öne geçendir”

İyilikleri kötüklerine ağır gelendir.

“Allah'ın izniyle”

Onun takdiri ve iradesiyle

“işte büyük lutuf budur.”

Yani kitabın verilişi.

34- “Bizden hüznü yok eden Allah'a hamd olsun”

İnsanı yaşantı ve ahiretle ilgili konularda üzen her şeyi gideren Allah'a hamd olsun.

(159) Ebu Said el-Hudri'den Rasulullah bu ayet hakkında şöyle buyurdu.

“Tüm bu kimseler aynı konumdadırlar. Ve hepsi de cennettedir.”

Tirmizi tefsir bölümü 3223 nolu hadis. Bu hadisin Garip Hasen olduğunu söyler. Teyalisi de Müsned’inde zikreder. 2/22

35- Ki o bizi yerleştirdi”

Kondurdu.

“İkamet edilecek yere”

Ebedi yurda

“Lutfuyla”

Bunu bizim amellerimize karşılık değil kendi lutfuyla yaptı.

“Orada bize bir zorluk dokunmaz”

Yorgunluk

“Ne de bir bıkkınlık”

Usanç dokunmaz

36- “İnkâr edenler içinse cehennem ateşi vardır. Onlara ölümle hükümedilmez ki ölsünler”

37- “Orada feryad ederler”

İmdat dilerler.

“Sizi öğüt alacak olanın öğüt alacağı kadar bir süre yaşatmadık mı?”

Öğüt alınacak kadar bir ömür vermedik mi? Ki o sürede öğüt alan Rabbine yönelik dönebilir. Bu yaklaşık altmış yıldır.

“Ve size uyarıcı da geldi”

Yani peygamber veya ihtiyarlık

39- “Sizi yeryüzünde halifeler yapan O’dur”

Sizi kendinden önce geçen milletlere halife yapan O’dur.

40- “De ki: Allah'tan başka yalvardığınız şu tanrılarınızı gördünüz mü? Bana gösteriniz”

Bana onlardan haber veriniz.

“Yer yüzünde ne yarattılar?”

Yani neye göre ve hangi şeyden dolayı onları Allah'a ortak koştunuz? Yeryüzünde yarattıkları bir şeyden dolayı mı?

“Yoksa göklerde onların bir payı ve ortaklıkları mı vardı?”

Gökleri yaratmada

“Yoksa onlara bir kitap mı verdik?”

Müşriklere iddia ettikleri şirk konusunda, onlara bir kitap mı verdik.

“Ki, böylece onlar apaçık bir delil üzerinde mi bulunuyorlar?”

O kitap sayesinde

“Bilakis zalimler birbirlerine aldatmaktan başka bir şey vaatmiyorlar”

Birbirlerine batıl şeyler vaad ediyorlar.

41- “Göklerin ve yerin yıkılmaması için Allah onları tutuyor”

Sallanmamaları ve kaybolup gitmemeleri için

“Eğer yıkılsalar ondan başka hiç kimse onları tutamaz”

Allah'ın dışında hiç kimse buna mani olamaz.

42- “Yeminlerinin olanca gücü ile Allah'a yemin ettiler”

Müşrikler, Muhammed gönderilmeden önce diyorlardı ki, eğer bize bir peygamber gelse

“O milletlerin birinden daha doğru yolda olur”

Yahudi, hristiyan ve mecusilerden.

“Ama kendilerine uyarıcı gelince”

Muhammed (a.s.)

“Bu onların nefretlerini arttırdı”

Onun gelişi onların daha çok haktan yüz çevirmelerine sebep oldu.

43-”Yeryüzünde büyülenerek”

İmandan yüz çevirmekle

“Ve kötülüğü tasarladılar”

Kötü tuzaklar kurdular. Peygamberi öldürmek için tuzak kurmuşlardı.

“Kötü tuzak ise ancak sahiplerini kuşatır”

Sarıp çevreler. Bedir günü tuzaklarının kendilerini sarıp kuşattığı gibi.

“Gözlüyorlar”

Seni yalanladıktan sonra

“Öncekilerin sünnetlerinden başkasını mı?”

Azabı

45- “Eğer Allah kazandıklarından dolayı insanları yakalayacak olsa”

İşledikleri suçlar nedeniyle

“Sırtı üzerinde bırakmaz”

Yeryüzünün üzerinde

“Hiç bir canlıyı”

İnsanlardan, cinlerden ve akledan her şeyden hiç birini “Fakat onları belirli bir süreye kadar ertelemektedir. Ecelleri gelince artık Allah kullarını görendir”

YASİN SURESİ

Mekki surelerden olup 83 ayettir.¹⁶⁰
Bismillahirrahmanirrahim

1- “Yasin”

Ey insan ¹⁶¹

2- “Hikmetli Kur'an'a yemin olsun”

Allah burada muhkem Kur'an'a yemin ederek Muhammed'in gönderilen elçilerden olduğunu belirtmektedir.

3- “Gerçekten sen gönderilenlerdensin”

4- “Dosdoğru yol üzerinde”

Senden önce gelen peygamberlerin yolu üzerinde

5- “Aziz ve rahim olanın indirmesidir”

Kur'an güçlü ve üstün olan Allah tarafından indirilmiştir.

6- “Babaları uyarılmamış bir kavmi uyarman için”

Fetret devrinde

“Böylece onlar gafil kalmışlardır”

İman ve doğru yolda

7- “Söz hak oldu”

Onlar üzerine azab sözü vacip oldu.

“Bu nedenle onlar inanmazlar”

Sonra onların imanı terkediş sebeblerini açıklıyor.

8- “Onların boyunlarına halkalar geçirdik”

Yani boyunlarına ve ellerine. Çünkü halkalar el olmadan sadece boyna geçirilmez.

“O halkalar çenelere kadardır”

Yani elleri çenelerinin yanında bağlanmıştır. Çünkü halkalar çeneye yakın yerde ellere geçirilir.

(160) Za ve Zı nushalarından ziyade

(161) Bu İbni Abbas'ın görüşüdür. İbni Cerir 22/148

“Bu nedenle başları yukarı kalkıktır”

Başlarını yukarı kaldırıp aşağıya indiremezler. Çünkü eli çenesiyle halkalanan kimse başı kalkık olur. Bu bir örnektir. Allah yolunda harcamalarına halkalar gibi engel olarak ellerini tutmuşuzdur.

9- “Önlerinde ve arkalarında birer set çektik”

Bu Allah'ın onların sapıklıklarını vasfetmesidir. Sanki yolu önden ve arkadan set konularak engellenen kimse gibidir. Yani onlar sapıklıklarında çıkamazlar.

“Onları örttük”

Hidayeti görmelerinde onları kör ettik.

“Böylece görmezler”

Hidayeti göremezler. Sonra böyle kimselere uyarının fayda etmediğini zikrediyor.

10- “Onları uyarırsan da uyarırsan da onlar iman etmezler”

11- “Sen ancak zikre tabi olanı uyarabilirsin”

Yani senin uyarman ancak Kur'an'a tabi olup onunla amel eden kimseye fayda verir.

“Ve görmeden Rahman'dan korkana”

Rabbini görmeden ondan çekinen kimseye faydalı olur.

12- “Gerçekten biz ölüleri diriltiriz”

Diriltme anında

“Ve takdim ettiklerini de yazarız”

İşledikleri amelleri

“Ve eserlerini de”

Kendilerinden sonra bıraktıkları izleri. Veya mescidlere yürümelerini

“Her şeyi saymışsındır”

Sayıp açıklamışsındır.

“Apaçık bir kitapta”

Levhi mahfuz'da

13- “Onlara şehir halkının örneğini ver”

Antakya

“Hani oraya elçiler gelmişti”

İsa (a.s.)'ın havarileri

14- “Hani onlara ikisini gönderdik”

Havarilerden ikisini

“Ancak onları yalanlayınca onları üçüncü ile destekledik”

Risaleti üçüncü bir havari ile güçlendirdik.

18- “Sizinle uğursuzluğa uğradık”

Sizin yüzünüzden başımıza uğursuzluk geldi. Çünkü kendilerine yağmur yağmıyordu. Bunun için: Bu uğursuzluğunuzdandır diyorlardı.

“Eğer vazgeçmezseniz sizi taşlayacağız”

Sizi taşıyarak öldüreceğiz.

19- “De ki uğursuzluğunuz sizdendir”

İnkâr etmenizden dolayı uğursuzluğunuz sizindir.

“Hatırlatıldığınız için mi?”

Size nasihat edilip uyarıldığınız için mi uğursuz oldunuz.

“Bilakis siz ölçüyü aşan bir kavimsiniz”

fırk koşmakla haddi aşıyorsunuz.

20- “fiehirin öbür ucundan bir adam koşarak geldi”

O kişi Habib En Neccar'dır. Gelen elçilere iman etmişti. Evi şehrin en uzak yerinde bulunuyordu. Kavminin gelen elçileri yalanladığını ve onları öldürmek istediklerini işitince onlara gelip iman etmelerini emretti. Ve dedi ki

“Ey kavmim elçilere uyunuz”

21- “Sizden hiç bir ücret istemeyenlere uyunuz”

Size nasihat etmelerine ve risaleti tebliğ etmelerine karşılık

“Üstelik kendileri hidayet üzeredirler”

Yani gönderilen elçiler. Ona dediler ki: Sende mi onların dini üzeresin? O da dedi ki:

22- “Bana ne oluyor ki: Beni yaratana ibadet etmiyeyim. Ve siz ona döndürüleceksiniz”

23- “O’ndan başka ilahlar mı edineyim? Eğer Rahman bana bir zarar vermek istese o ilahların bana hiç bir faydası olmaz ve beni kurtaramazlar da.

24- “O zaman ben apaçık bir sapıklık içinde olurum”

25- “İşitin ki: Ben sizin de Rabbiniz olana inandım”

O böyle söyleyince kavmi ona saldııp onu öldürdüler. Allah ta onu cennetine koydu.

26- “Denildi ki cennete gir”

O bunu görünce dedi ki

“Keşke kavmim bilseydi”

27- “Rabbimin beni bağışladığını ve beni ikram edilenlerden kıldığını”

Yani Rabbimin beni afettiğini

28- “Onun kavmi üzerine indirmedik”

Yani Habib'in kavmine

“gökten ordular”

O kavmin yalanladığı elçilere yardım için. Yani şunu kasdediyor. Onları helak etmek için ordular gönderme ihtiyacı duymadık.

29- “Eğer olsaydı”

Yani onların cezalandırılması

“Tek bir çığılık olurdu”

Cebrail (a.s.)'ın onlar üzerine bir çığılık atmasıyla hepsi ölürlerdi.

“O zaman sönüverirlerdi”

Ölmüş cansızlar olarak

30- “Yazıklar olsun kullara”

Elçilerle alay ettikleri zaman bu kimselere. Cezalandırıldıkları zaman da hasret içerisinde olurlar.

31- “Görmediler mi?”

Mekke ehli

“kendilerinden önce nice nesiller helak ettik. Onlar kendilerine de dönmüyorlar”

Yani onlardan önce helak ettiğimiz kimselerin kendilerine dönmediklerini görmüyorlar mı?

32- “Her biri”

Yaratılan her varlık.

“Hepsi huzurumuza gelecektir”

Kıyamet günü diriliş anında Allah onların hepsini hesap vermeleri için huzurunda toplayacaktır.

33- “Onlar için bir ibrettir”

Tekrar diriltilmeye

“ölü toprağı diriltmemiz”

35- “Ve elleriyle yaptıklarını yemeleri için”

Onların kendilerinin yaptığı şeyler

36- “Bütün çiftleri yaratan ne yücedir”

Bitki ve hayvanlardan her cinsi yaratan

“Ve bilmediklerini”

Bütün tür ve çeşitlerden onların bilmedikleri şeyler yaratan Allah ne yücedir.

37- “Gece de onlar için bir ayettir”

Allah'ın birliğine ve kudretine delalet eder.

“Gündüzü ondan çıkarıp alırız”

Öyleki gündüzün ışığından hiç bir şey onda kalmaz. Yani gündüzü çekip alır ve götürür yerine gece gelir.

“O zaman karanlıkta kalırlar”

Karanlığa girerler.

38- “ve güneş te”

Onlar için güneş te bir ayettir.

“Kendi istikrar yerine doğru akıp gitmektedir”

Dünyanın son bulması ile

39- “Ay'a da konak yerleri takdir ettik”

Uğrak yerler

“Öyle ki o döner”

Son konağında

“Eski bir hurma dalı haline”

fimrah dalının kurduğunda yay gibi eğilmesi gibi Ay da o şekil alır.

40- “Ne güneş aya erişebilir”

Birlikte bir araya gelebilir

“Ne de gece gündüzü geçebilir”

Onu geçip, gün bitmeden gelebilir.

“Her biri”

Güneş, ay ve yıldızlar

“Bir yörüngede yüzmektedirler”

Akıp gitmektedirler.¹⁶²

41- “Onların nesillerini taşımamız onlar için bir ayettir”

Babalarını

“Dolu bir gemide”

Nuh (a.s.)'ın gemisinde

42- “Onun benzerini onlar için yarattık”

Nuh (a.s.)'ın gemisi cinsinden

“Binecekleri”

Denizlerde

43- “Dilersek onları boğarız. Onlara imdat eden de olmaz”

Kimse onların yardımına koşmaz.

“Ve kurtarılmazlar da”

Kurtarılamazlar.

44- “Ancak katımızdan bir rahmet olması ve belirli bir süreye kadar yararlandırmamız müstesna”

Yani onlara merhamet etmemiz ve ecellerinin bitimine kadar onları faydalandırmamız müstesna

45- “Onlara önünüzde olandan sakının”

Sizden önceki milletlerin azab edildiğı azabtan

(162) Ayn nüshasında bulunmamaktadır

“Ve arkanızda olandan”

Ahiret azabından

“Belki merhamet edilirsiniz”

Rahmet umudu üzere olmanız için. Ayetin başında geçen “İza” edatının cevabı mahzuftur. Takdiri:

Onlara böyle denildiğinde yüz çevirirler. Buna sonraki cümle delalet etmektedir.

46- “Rabblarının ayetlerinden kendilerine bir ayet gelse mutlaka ondan yüz çevirirler”

47- “Onlara Allah'ın sizi rızıklandığı şeylerden infak ediniz denilince”

Rasulullah'ın ashabından fakir olanlar müşriklere: Allah'a ait olduğunu sandığınız mallarınızdan bize de veriniz dediklerinde onlar alaylı olarak şöyle derlerdi.

“Allah'ın yedirmeyi dilediğinde yedirebileceği kimseleri biz mi yedirelim”

Allah şöyle buyurdu.

“Siz apaçık bir sapıklık içerisindesiniz”

48- “Ve diyorlar ki: Eğer doğru söylüyorsanız bu vaad ne zamandır”

Tekrar dirileceğimiz iddiasında doğruysanız

49- “Onlar sadece tek bir çığlıktan başkasını gözetmiyorlar”

O da İsrail (a.s.)'ın nefhasıdır.

“Onlar birbirleriyle çekişirken o çığlık kendilerini yakalar”

Birbirleriyle tartışırken. Yani kıyamet koptuğu gün o kimseler bundan gafilirdirler.

50- “Bir vasiyette bulunmaya güç yetiremezler”

Bu çığlıktan sonra işleri konusunda hiç bir tavsiyede bulunamazlar.

“Ne de ailerine dönebilirler”

Yani pazarlardan ailerine dönemezler. Bulundukları yerlerde ölürlər.

51- “Sur’a üfürüldüğünde”

Tekrar dirilme için

“Onlar kabirlerinden kalkıp Rabblerine doğru giderler”

Kabirlerinden hızlıca çıkıp ona doğru giderler.

52- “Derler ki Vay halimize, uyuduğumuz yerden kim bizi kaldırdı”

Uykumuzdan kim bizi uyandırdı. Çünkü iki nefha arasında onlardan azab kaldırıldığında uyuyorlardı. Sonra şöyle derler.

“İşte bu Rahman'ın vaad ettiğiidir. Peygamberler doğru söylediler”

İkrarın fayda vermediği bir zamanda ikrar ettiler.

53- “O sadece bir çığlıktı. Bu çığlıkla bütün herkes huzurumuzda toplandı”

Yani onların tekrar diriltilmesi tek bir çığlıkla oldu. O da İsrail (a.s.) 'ın: Ey çürümüş kemikler sözüdür.

55- “Bugün cennet ehli bir iş içinde eğlencededirler”

Kendilerine verilen nimetlerle mutlu ve saadet içerisinde olup hoşnutturlar.

57- “Onlara diledikleri her şey vardır”

Temenni ettikleri her şey

58- “Onlara selam vardır”

Kendilerine selam verilir.

“Bir söz olarak”

Allah'ın onlara söylediği söz

59- “Ey mücrimler bu gün bir yana çekilin”

Mü'minlerden ayrılın

60- “Size ahd vermedim mi?”

Size emretmedim mi?

“Ey Adem oğulları şeytan'a ibadet etmeyiniz. O şüphesiz sizin apaçık düşmanınızdır”

62- “Sizden bir çok kimseleri saptırdık”

Bir çok mahlukatı

“Akletmiyormuydunuz”

Onun düşmanlık ve sapıklığını

64- “Bu gün giriniz”

Cehenneme giriniz ve onun sıcaklığına tahammul ediniz.

“İnkarcılığınıza karşılık”

İnkarcılığınızdan dolayı

66- “Dileseydik gözlerini silerdik”

Onların gözlerini kör ederdik.

“Böylece yola dökülürlerdi”

Yollara koşarlardı.

“Nasıl göreceklerdi”

Gözlerini kör ettiğimiz halde nasıl göreceklerdi.

67- “Dileseydik onların kılıklarını değiştirir”

Taşlar, Maymunlar ve domuzlar kıldık.

“Oldukları yerde dondururduk”

Evlerinde

“Ne gidebilirler ne de dönebilirler”

Yani ne ileri gidip ne de gelebilirler

68- “Kime uzun ömür verirse onun yaratılışını ters çeviririz”

Ömrünü uzattığımız kimsenin yaratılışını aksine döndeririz. Yani kuvvet yerine zayıflık, gençlik yerine ihtiyarlık veririz.

“Aklınızı kullanmıyormusunuz”

Böyle yapmamızdan ibret almıyormusunuz.

69- “Ona şiir öğretmedik”

Muhammed'e şiir sözleri öğretmedik.

“Bu ona yakışmaz da”

Ona kolay değildir.

“O”

Peygamberin getirdiği şey

“Bir zikir ve apaçık Kur'andır”

70- “Diri olan kimseleri uyarması için”

Akıllı ve kendisine yapılan hitaptan gafil olmayan kimseleri. Çünkü kafir ölü gibidir.

“İnkarcıların üzerine söz hak olması için”

Onların aleyhine delil olması için

71- “Görmediler mi? Ellerimizin yaptıklarından kendilerine nice hayvanlar yarattık”

Hiç bir vasıta vekil olmadan bize yardım eden hiç bir ortak olmadan biz yarattık.

“Onlar da o hayvanlara malik oluyorlar”

Zaptediyorlar.

72- “Onlara boyun eğdirdik”

Musahhar kıldık.

“Onlardan bazıları binekleridir”

Bindikleri hayvanlardır.

74- “Belki yardım edilirler diye Allah'tan başka ilahlar edindiler”

Kendilerini Allah'ın azabından korurlar diye

75- “Onlara yardım edemezler”

O ilahlar kendilerine tapanlara

“Aksine kendileri onların hazır askerleridirler”

Ateşte. Çünkü taptıkları putlarla beraber ateşte bulunurlar.

76- “Onların sözleri seni üzmesin”

Çirkin ve kötülükle seni etkilemesin

“fiüphesiz biz onların gizlediklerini de açığa vurduklarını da bilmekteyiz”

Ona göre onların karşılığını veririz.

77- “İnsan görmüyor mu? Onu bir nutfeden yarattığımızı”

Yani As b. Vail¹⁶³ Veya Ubey b. Halef¹⁶⁴

(163) İbni Cerir 23/30 Said b. Cübeyr'den rivayetle nakleder.

(164) Bu Mücahid'in tefsirinde zikrettiği görüşüdür. s. 537 Aynı eser.

“O apaçık bir düşman kesiliyor”

Batıl ile tartışıyor. Tekrar dirilme konusunda peygamberle tartışmıştı.

78- “Ve yaratılışını unutup bize örnek veriyor”

Bu çürümüş dağınık kemikleri Allah ne zaman diriltecek diyor. Yaratılışının başlangıcını unutarak.

Çünkü eğer bunu bilseydi tekrar dirilmeyi inkar etmezdi. Bu manaya şu ayet delalet ediyor.

“Dedi ki: Bu çürümüş kemikleri kim diriltecek?”

79- “De ki onu ilk defa yaratan tekrar diriltecek. Ve o her yaratmayı”

Başlangıçta ve tekrar diriltmeyi

“Bilir”

80- “Yeşil ağaçtan size ateş yapan odur”

Çabuk yanan ve tutuşan ağaçlar.

“Siz onlardan yakıyorsunuz”

Ateşi onunla tutuşturuyorsunuz. Sonra onlara karşı gökleri ve yeri yaratma gücünü delil getiriyor.

81- “Göklere ve yeri yaratan onların benzerini yaratmaya gücü yetmez mi? Evet. O çok bilen yaratıcıdır”

Daha sonra kudretinin kemalini zikrediyor.

82- “Bir şeyi istediğinde”

Onu yaratmayı dilediğinde

“Onun emri sadece o şeye ol der o da oluverir”

Yaratmayı dilediği Şey

83- “O ne yücedir”

Allah'ı tekrar diriltmeye gücünün yetmediğiyle vasfetmek. O böyle durumdan münezzeħ ve uzaktır.

“Her Şeyin hükümranlığı onun elindedir”

Yani o herşeye kadirdir.

“Ve O’na döndürüleceksiniz”

Ahirette O’na varacaksınız.

SAFFAT SURESİ

Mekki sûrelerden olup 180 ayettir.¹⁶⁵

Bismillahirrahmanirrahim

1- “Saflar halinde dizilenlere”

Meleklerin gökteki saflarına

2- “Haykırıp sürükleyenlere”

Melekler bulutları sürüklerler

3- “Zikri okuyanlara andolsun ki”

Kur'an okuyan guruplar

4- “Sizin ilahınız tek bir ilahtır”

Allah yukarda zikredilenlere yemin ederek ilahlarının tek olduğunu belirtmektedir.

5- “Doğuların Rabbidir”

Güneşin doğduğu yerler

6- “Biz dünya göğünü yıldızlarla süsledik”

Onların ışıklarıyla

“Ve”

Onu koruduk

7- “Azgın her şeytandan”

Kötü ve haddini aşan

8- “Mele-i Ala'ya kulak verip dinleyemezler”

Meleklerin topluluğuna

“Her taraftan kendilerine şihablar atılır”

9- “Kovulurlur”

Uzaklaştırılırlar

“Ve onlar için sürekli bir azab vardır”

(165) Za ve Zı nushalarından ziyade mushaflarda ayeti 182 olarak geçer. El-Bikai Mesaid'un Nazar kitabında 2/408 şöyle der. Basralılara göre ayeti 180'dir. Diğerlerinin yanında ise 182'dir.

Devamlı

10- “Yalnız bir söz kapan olursa”

Meleklerden bir söz işitip onu hızlıca alırsa

“Onu izler”

Yetişir.

“Delip geçen bir şihab”

Parlak bir yıldız

11- “Onlara sor”

Mekke ehline

“Yaratılış bakımından kendileri mi daha zordur yoksa bizim yarattıklarımız mı?”

Kendilerinden önce geçen ümmetlerden ve onların dışındaki gökler ve yerden.

“Biz onları yapışkan bir çamurdan yarattık”

Yapışan bir cıvık çamurdan

12- “Hayır sen şaşırıp kaldın”

Onların seni yalanlamalarına

“Onlar ise alay ediyorlar”

Senin şaşırmana

14- “Bir ayet görseler”

Bir mucize görseler alay ederler.

15- “Ve derler ki bu apaçık bir sihirdir”

18- “De ki evet”

Diriltileceksiniz

“Ve zeliller olarak”

Zelil ve boyun eğmiş olarak

19- “Ancak o”

Kıyamet

“Tek bir çılgıktır”

fiiddetli bir sayhadır.

“onlar hemen”

Dirilip

“bakıyorlardır”

Kötü amellerine veya yalanladıkları şeylere

20- “Ve dediler ki: Vay halimize işte bu ceza günüdür”

İşlediklerimizin karşılığını göreceğimiz gündür.

21- “Bu ayırım günüdür”

Hak ile batıl arasında.

“Sizin yalanmakta olduğunuz”

22- “O zalimleri toplayın”

Kafirleri

“Onların eşlerini ve taptıklarını”

fieytanlardan ve putlardan yakınlarını

23- “Onlara gösteriniz”

Ateş yolunu onlara gösterin

24- “Onları durdurun”

Hapsediniz

“Onlar hesaba çekileceklerdir”

Söz ve fiillerinden

25- “Ne oldu size birbirinize yardım etmiyorsunuz”

Birbirinize yardım etmiyorsunuz.

26- “Hayır onlar bugün teslim olmuşlardır”

İtaatkardırlar.

27- “Birbirlerine dönerek”

Başkanlar ile onlara tabi olanlar

“Soruyorlar”

Tartışıyorlar

28- “Dediler ki”

Tabi olanlar başkanlarına

“Sizler sağdan bize geliyordunuz”

Din tarafından bize yaklaşıp bizi güçle eziyor böylece bizi hak olandan saptırıyordunuz

29- “Dediler ki: Bilakis siz inanan kimseler değildiniz”

Yani küfür sizin kendi yönünüzdendi.

31- “Üzerimize hak oldu”

Hepimizin üzerine

“Rabbimizin sözü”

Azab sözü

40- “Ancak Allah'ın halis kulları müstesna”

Yani Allah'ın halis kulları olan mü'minler bu azabın dışındadır.

41- “Onlara bilinen bir rızık vardır”

Sabah akşam.

45- “Kaynaktan doldurulan kadehlerle etraflarında dönülür”

Yeryüzünde içki akan kaynaklardan

46- “İçenlere lezzet veren berrak bir içkidir”

Zevk verir

47- “Onda zarar yoktur”

Hastalık ve başağrısı gibi şeyler yoktur.

“Onları sarhoş ta etmez”

Akıllarını başlarından almaz

48- “Yanlarında sadece eşlerine bakan”

Eşlerinden başkasına bakmayan kadınlar vardır.

“İri gözlü kadınlar”

Gözleri geniş ve güzeldir.

49- “Sanki onlar bembeyaz”

Renginin parlaklığında

“Saklı bir yumurta gibi”

Deve kuşu tüyünün örttüğü

50- “Birbirlerine yöneldiler”

Cennet ehli

“Soruyorlar”

Başlarından geçen şeyleri.

51- “Onlardan biri dedi ki: Benim bir arkadaşım vardı”

Allah'ın Kehf süresinde haberlerini anlattığı kimselerden biri¹⁶⁶ Arkadaşına diyordu ki:

(166) “Onlara iki adamın örneğini ver birisine iki bahçe verdik” Kehf süresi

52- “Sen doğruluyanalardan mısın?”

Tekrar dirilmeye ve hesaba inananlardan mısın?

53- “Biz tekrar diriltilip cezalandırılacak mıyız”

Amellerimizin karşılığını bulacak mıyız.

54- “Dedi ki:”

Allah cennet ehline

“Bakarmısınız?”

Cehennem ehline

55- “Baktı”

Müslüman kişi. İnkarcı arkadaşını gördü.

“Cehennemin ortasında”

Ona dedi ki:

56- “Allah'a yemin olsun ki: Neredeyse beni de düşürecekti”

Saptırıp helak edecekti.

57- “Rabbimin nimeti olmasaydı”

Onun rahmet ve koruması

“ben de oraya getirilenlerden olurdum”

Cehenneme

58- “Bizler bir daha ölmeyecek miyiz?”

59- “İlk ölümden başka”

Cennet ehli meleklerle ölüm boğazlandığı sırada böyle söyler. Melekler de bunlara: Hayır derler. Onlar da derler ki:

60- “O halde bu büyük bir kurtuluştur”

61- “İşte amel işleyenler bunun için amel işlesinler”

62- “Bu mu?”

Cennet ehlinin nimetlendirildiği bu şeyler mi?

“Ağırlanmak için daha hayırlıdır. Yoksa zakkum ağacı mı?”

63- “Onu zalimler için fitne yaptık”

Onunla imtihan edilirler. Onların bunu yalanlamaları onlar için bir fitne oldu. Çünkü cehennemde ağacın bulunmasını inkar ediyorlar.

64- “O ağaç cehennemin dibinden çıkar”

Kökü cehennem dibindedir.

65- “Tomurcukları”

Ürünü

“fiytanların başları gibidir”

Çirkinlikte ve kötü görünümde.

67- “Sonra onlara onun üzerine”

Zakkum ağacının

“Kaynar su vardır”

Kaynayan sıcak bir karışım ve içki vardır.

68- “Sonra onların dönüşleri”

İnkarcıların varacağı yer.

“Cehennemdir”

Bütün bu şeyleri içinde toplayan yerdir.

70- “Koşturuyorlar”

Tabilerinin peşlerinden

75- “And olsun Nuh bize seslendi”

Yalvardı. Yani Kamer süresinde geçen

“Ben mağlub oldum. Yardım et”¹⁶⁷

“Ne güzel kabul edenleriz”

Bizler

76- “Onu ve ailesini büyük sıkıntıdan kurtardık”

Boğulmaktan

77- “Onun zürriyetini kalanlar yaptık”

Çünkü bütün mahlukat helak edildi. Sadece onun gemisinde olanlar kurtuldu. Bunlar ise onun zürriyetindendi.

78- “Sonra gelenler arasında ona iyi bir ün bıraktık”

Ondan sonra gelenler arasında onun için güzel bir övgü bıraktık. Ona selat ve selam edilir. İşte bunun manası şu ayettir.

(167) Kamer: 54/10

“Alemler içinde Nuh'a selam olsun.”

83- “Onun taraftarından”

Dini ve milletinden

“İbrahim de vardı”

84- “Rabbine temiz bir kalp ile geldi”

firekten arınmış

87- “Alemlerin Rabbi hakkında zannınız nedir?”

İbrahim (a.s.) Putlara tapan kavmine şöyle dedi. Sizin Alemlerin Rabbi hakkındaki zannınız nedir ki, ondan başkasına tapıyorsunuz.

88- “Yıldızlara bir göz attı”

Kavminin yarın için bayramı vardı. Onu kutlamaya çıkıyorlardı. Yemeklerini putlarının önünde bırakıyorlardı. Bunun bereket getireceğini zannediyorlardı. İbrahim'e de: “Sen de bizimle birlikte bayramı kutlamaya çıkmıyor musun?” dediler. O da Yıldızlara bir göz atıp şöyle dedi:

89- “Ben hastayım”

Çünkü kavmi yıldız ilimleriyle uğraşıyorlardı. Bu nedenle o da kendisini inkar etmemeleri için onlara aynı muameleyi yaptı. Gelememesinin nedenini hastalığına bağladı. “Hastayım” Cümlesini “Hasta olacağım” şeklinde tevil etti.

90- “Onlar da arkalarını dönüp gittiler”

Onu yalnız bırakıp bayramlarına gittiler.

91- “Sokuldu”

Meyletti.

“Onların ilahlarına dedi ki”

Onların zayıflıklarını ve acizliklerini göstermek için

“Yemiyor musunuz?”

Bu yemeklerden

93- “Üzerlerine yürüdü”

Vurmak için

“Sağıyla vurdu”

Sağ eliyle bir darbe vurdu.

94- “Ona yöneldiler”

Bayramlarından döndükten sonra putlarının kırıldığını gördüklerinde

“Koşarak”

Hızlıca ona yöneldiler. İbrahim onlara delil getirerek şöyle dedi.

95- “Sizler kendi ellerinizle yonttuğunuz şeylere mi tapıyorsunuz. Allah sizi ve yaptıklarınızı yarattığı halde”

Yonttuğunuz bu şeyleri ve bütün yaptıklarınızı o yaratmıştır.

97- “Dediler ki onun için bir bina yapın”

Ona bir harman yeri yapıp içini ateşle doldurun. İbrahim'i işte o ateşe atın.

98- “Ona tuzak kurmak istediler”

Onu ateşte yakmayı istemekle

“Fakat biz onları alçak düşürdük”

Yenik düşürdük. Çünkü İbrahim (a.s.) delili ile ve kendisine yardımla onlara üstün geldi.

99- “Dedi ki: Ben Rabbime gideceğim”

Hicret etmemi emrettiği yere

“Bana doğru yolu gösterecektir”

Hidayet üzere beni sabit kılacaktır.

100- “Ey Rabbim bana salihlerden lutfet”

Salih çocuklardan

101- “Biz de ona halim bir erkek çocuğu müjdeledik”

Hilm ile vasfedilen efendi bir çocuk

102- “Erişince”

Bu çocuk

“Onunla birlikte koşma çağına”

Onunla birlikte çalışmaya başlayacak hale gelince

“Dedi ki: Ey oğul! Rüyada seni boğazladığımı görüyorum”

Çünkü İbrahim (a.s.) Rüyada çocuğunu boğazlamakla emredildi.

“Bak ne düşünüyorsun?”

Sana söylediğim bu şey hakkında. Ona teslim oluyor musun? Çocuk buna teslim olarak dedi ki:

“Ey babacığım emredildiğini yap. İnşallah beni sabredenlerden bulacaksın”

103- “Her ikisi de teslim olup”

Allah'ın emrine itaat ederek

“Onu alını üzerine yatırdı”

Bir tarafının üzerine yere yatırdı.

104- “Ona ey İbrahim diye seslendik. Rüeyayı doğruladın. İşte biz güzel davrananları böyle mükafatlandırırız”

106- “Gerçekten bu, apaçık bir imtihandı”

Açık bir sınavdı. Yani çocuğunu boğazlamakla imtihan edip o bu emre boyun eğerek itaat etti.

107- “Fidye olarak ona büyük bir kurban verdik”

Bir koç verdik. Bu koç cennette kırk mevsim otlamıştı. Ve bu koç Adem (a.s.)'ın oğlundan kabul edilen koçu.

114- “Musa ve Harun'a da lutuflarda bulunduk”

Peygamberlik vermekle

115- “O ikisini ve kavmini büyük sıkıntıdan kurtardık”

Yani boğulmaktan

125- “Siz Ba'l'e tapıyor yaratıcıların en güzelini mi bırakıyorsunuz?”

Onların Ba'l adında taptıkları bir putları vardı.

127- “Onu yalanladılar. Bu nedenle onlar getirileceklerdir”

Ateşe

128- “Ancak Allah'ın halis kulları müstesna”

Onun kavminden halis mü'minler onun dışındadır.

130-”İl Yasin'e selam olsun”

Yani İlyas (a.s.) Veya ona tabi olan ve ona nisbet edilen kavminden kimseler

140- “Dolu gemiye kaçmıştı”

Kavmine kızarak yüklü bir gemiye kaçıp sığındı. Ancak gemi durup hareket etmedi. Gemide bulunanlar kura çektiler. Kura ona çıktı. Onun üzerine aralarından çıkıp kendisini denize attı. İşte bu mana sonraki ayetlerde dile getiriliyor.

141- “Kura çektiler. O yenilenlerden oldu”

Kurayla yenilenlerden oldu.

142- “O kendisini kınarken bir balık onu yuttu”

Kınandığı bir şeyi işlemekten dolayı kendi kendisini kınarken balık onu yutuverdi.

143- “Eğer o tesbih edenlerden olmasaydı”

Daha önce namaz kılanlardan olmasaydı

144- “Onun karnında kalırdı”

Kıyamet gününe kadar balığın karnında kalacaktı.

145- “Onu çıplak bir yere attık”

Deniz kenarına

“Hasta bir halde”

Tüyleri yolunmuş bir tavuk gibi hasta olarak

146- “Üzerine bitirdik”

Yanına.

“Geniş yapraklı bir ağaç”

Gölgelenmesi için sık yapraklı bir kabak ağacı bitirdik.

147- “Onu yüz bin veya daha da fazla olanlara gönderdik”

Daha fazla bir topluluğa gönderdik.

148- “Onlar iman ettiler. Böylece biz de onları bir süreye kadar faydalandırdık”

Ecelleri bitinceye kadar.

149- “Onlara sor”

Ey Muhammed Mekke ehline sor.

“Kızlar Rabbinin oğlanlar da kendilerinin mi?”

Çünkü onlar meleklerin Allah'ın kızları olduğunu zannediyorlardı.

150- “Yoksa biz melekleri onların gözü önünde dişi mi yarattık?”

Onları yaratırken onlar orada mı? bulunuyorlardı.

153- “Kızları oğlanlara tercih mi etmiş?”

Oğlanları bırakıp kendisine kızları mı seçip ayırmış? Size de oğlanları mı bırakmış? Bu ayet İsra suresindeki şu ayet gibidir.

“Rabbiniz oğlanları size seçip verdide kendisine de meleklerden dişiler mi edindi?”¹⁶⁸

156-”Yoksa sizin açık bir deliliniz mi var?”

Allah'ın çocukları olduğuna dair

157- “Eğer doğru iseniz kitabınızı getirin”

İçinde delilinizin bulunduğu

158- “Onunla cinler arasında bir neseb uydurdular”

Yani meleklerle. Onların Allah'ın kızları olduğunu söylemekle

“Cinler bilmişlerdir”

Melekler

“Kendilerinin de getirileceklerini”

Yani bu sözü söyleyen kimselerin ateşe getirilip atılacaklarını bilirler.

160- “Ancak Allah'ın halis kulları müstesna”

Onlar ateşten kurtulurlar.

161- “Sizler ve taptıklarınız”

Putlar

162- “Ona karşı kimseyi fitneye sürükleyip yoldan çıkaramazsınız”

Kimseyi ibadet ettiği şeyden saptıramazsınız.

(168) İsra: 17/40

163- “Cehenneme girecek olan başkasını”

Yani cehenneme gireceği Allah'ın ilminde bilinen kimseden başkası

164- “Bizden herkesin”

Bu meleklerin sözüdür. Yani bizden hiç bir melek yoktur ki onun

“belli bir makamı olmasın”

Allah'a ibadet ettiği gökte bir yeri bulunmasın.

165- “Biziz o saf saf dizilenler”

Namazda

166- “Biziz o tesbih edenler”

Namaz kılanlar

167- “Her ne kadar deseler de”

Mekke kafirleri diyorlardı ki Eğer daha öncekilere geldiği gibi bize de bir kitap gelirse halis olarak Allah'a ibadet ederiz. Ancak kitap kendilerine gelince onu inkar ettiler.

170- “Bileceklerdir”

İnkarlarının sonucunu

171- “Gönderilen elçi kullarımıza şu sözümüz geçmiştir”

172- “Gerçekten onlar mutlaka yardım bulacaklardır”

173- “Ve galip gelenler mutlaka bizim ordumuz olacaktır”

Daha önce onlara yardım vaadi verilmişti. fiu ayetle

“Allah elbette ben ve elçilerim galip geleceğiz diye yazmıştır”¹⁶⁹

174- “Belirli bir süreye kadar onlardan yüz çevir”

Allah'ın kendilerine mühlet verdiği süre bitinceye kadar

175- “Onları seyret”

Azab edildikleri zaman onlara bak.

(169) Mücadele: 58/21

“Onlar da yakında görceklerdir”

İnkar ettikleri şeyleri

176- “Onlar bizim Azabımızı mı acele istiyorlar?”

Çünkü onlar: Bu vaad ne zamandır? diye soruyorlardı.

177- “İndiği zaman”

Azab

“Alanlarına”

Sahalarına

“İşte o zaman uyarılanların sabahı ne kötü olur”

179- “Seyret”

O zaman sabahlamaları ne kötü olduğuna bak.

SAD SURESİ

Mekki surelerden olup 88 ayettir¹⁷⁰

Bismillahirrahmanirrahim

1- “Sad”

Allah doğru söyledi¹⁷¹

“Zikir sahibi Kur'an'a andolsun”

fieref sahibi

2- “Hayır, kafirler bir gurur”

Dinden çekinme

“Ve ayrılık içerisinde”

İhtilaf ve düşmanlık

3- “Nicelerini helak ettik”

Surenin başında geçen Kasem'in cevabıdır. Ancak aralarına

“Hayır, kafirler”

Cümlesi girmiştir.

“Bağırdılar”

Helak anında imdat diye feryat ettiler.

“Ancak kurtulma zamanı geçmişti”

Kurtulma zamanı şimdi olmayıp daha önce geçti.

4- “fiaşırdılar”

Mekke ehli

“Kendilerini uyanan birinin kendilerinden gelmesine”

Muhammed (a.s.)

5- “İlahları tek bir ilah mı yaptı?”

Mekke müşrikleri Ebu Talib'in yanında toplanmış Muhammed'i ona şikayet ediyorlardı. Peygamber onlara dedi ki:

(170) Za ve Zı nushalarından ziyade

(171) İbni Cerir, Dahhak'tan rivayetle 23/118

“Ben sizi tek bir söz olan La ilahe illallah'a davet ediyorum”¹⁷²

Onlar da dediler ki:

“Bütün bu mahlukatın hepsine bir tek ilah nasıl yeterli gelir?”

“Muhakkak bu” Söylediği şey

“Acaip bir şeydir” Tuhaf ve gariptir.

6- “Onlardan bir gurup ileri çıkıp”

Bulundukları meclisten kalkıp birbirlerine

“yürüyün. Ve ilahlarınızın üzerine sabredin”

Onlara bağlı kalın.

“Muhakkak bu”

Muhammed'in söylediği şey

“İstenilen bir şeydir”

Bizimle istenen şey budur. Bize kurulan bir tuzaktır.

7- “Bunu işitmedik”

Muhammed'in söylediklerini

“Diğer dinde”

Babalarımızı üzerinde bulduğumuz dinde

“Bu uydurmadan başka bir şey değildir”

(172) İbin Abbas anlatıyor. Ebu Talib hastalanınca Kureyş onun yanına geldi. Peygamber de onun yanına gelip ziyaret etti. Başının yanında birinin oturacağı bir yer vardı. Ebu Cehil gelip oraya oturdu. Sonra da şöyle dedi:

“Kardeşinin oğlunu görmüyor musun? ilahlarımıza kötülükle dil uzatıyor.” Bunun üzerine Ebu Talib peygambere:

“Ey Kardeşimin oğlu, kavmine ne oluyor ki seni şikayet ediyorlar?” dedi. Peygamber:

“Onlar için tüm arapların kabul etmesini istediğim bir söz söylüyorum. Bu sözle acemler onlara cizye verirler” dedi. Ebu Talib

“O söz nedir?” dedi. Peygamber:

“La ilahe illallah'tır” dedi. Bunun üzerine onlar da:

“İlahları tek bir ilah mı yaptı?” dediler. Bunun üzerine bu ayet nazil oldu. Nesai tefsir bölümü 2/216, Tirmizi tefsir bölümü 3230 nolu hadis, Hakim sahih bir senetle 2/ 432. Zehebi de ona muvafakat eder.

Yalan ve aldatmadır.

8- “O zikir aramızdan ona mı indi?”

Aramızdan vahyin sadece ona inmesi nasıl olur? Peygamberliğin ona verilmesini hased ederek böyle dediler. Allah ise şöyle buyurdu.

“Hayır onlar benim zikrimden şüphe içindedirler”

Yani vahyimden. Yani onun uydurma olduğunu söylediklerinde¹⁷³

“Hayır, onlar daha azabı tatmadılar”

Eğer azabımı tadarlarsa o zaman kesinlikle inanır ve tasdik ederler.

9- “Yoksa Rabbinin rahmet hazineleri onların yanında mı?”

Yani peygamberliğin anahtarları onların yanında mıdır ki onu dilediklerine versinler.

10- “Yoksa göklerin yerin ve ikisinin arasında bulunanların mülkü onların mıdır?”

Yani bütün bunlar Allah'ındır. Dilediğini peygamberliğe seçer.

“Sebebler içinde yükselsinler”

Eğer böyle bir şey iddia ediyorlarsa o zaman onları göğe ulaştıracak şeylere binip çıksınlar da oradan diledikleri kimseye vahyi getirsinler. Sonra peygamberine yardım edeceğini vaad ediyor.

11- “fiurada bir ordudur”

Onlar şuracıkta bir ordudur.

“Hezimete uğramış”

Mağlup olmuş.

“Guruplardan”

Geçmiş ümmetlerden ezilip helak edilenler gibidir. Bu onların Bedir'de yenileceklerini haber vermektedir. Ayet ardından peygamberi destekleyerek şöyle buyuruyor.

(173) Zı nushasında ziyade

12- “Onlardan önce Nuh ve Ad kavmi ile kazıklar sahibi Firavun da yalanlamıştı”

Çok mülk sahibi

14- “Her biri”

Bunlardan her biri

“Peygamberleri yalanladı. Bu nedenle cezalandırmak onlara hak oldu”

Vacip oldu.

15- “fiu kimseler beklemiyorlar”

fiu Mekke müşrikleri

“Tek bir çığlıktan başkasını”

Kıyamet Suru

“Onu geri çevirecek yoktur”

Ondan dönüş yoktur.

16- “Dediler ki: Ey Rabbimiz bizim payımızı acele ver”

Kitabımızı ve amel sayfalarımızı

“Hesap gününden önce”

Hakka süresi 19 ve 23. ayetler

“Kitabı sağından verilenler ise”, “Kitabı soldan verilenler ise” nazil olunca müşrikler böyle istediler.

Bunun üzerine bu ayet nazil oldu.

17- “Güçlü Davud”

İbadette kuvvet sahibiydi.

“O çok yönelendi”

Rabbine çok dönendi.

18- “Onunla birlikte tesbih etmesi için dağları boyun eğdirdik”

Tesbih ile ona cevap veriyorlardı.

“sabah, akşam”

Kuşluk vakti.

19- “Ve kuşları da”

Boyun eğdirdik.

“Toplu olarak”

guruplar halinde

“Herbiri ona”

Davud'a

“yöneliyordu”

İtaatkar olarak ona geliyor ve onunla birlikte tesbih ediyordu.

20- “Onun mülkünü kuvvetlendirdik”

Bekçilerle. Her gece onun mihrabını koruyan 33 bin bekçi vardı.

“Ona hikmeti”

İşlerde doğru ve uygun hareketi

“Ve açık konuşmayı verdik”

Sözün açık ve güzel olanını, yargıda da basireti verdik. Böylece hak ve batılı birbirinden ayırıyordu.

21- “Sana davalıların haberi geldi mi?”

Adem oğlunun suretine girip biribiyle davalı olan iki meleğin haberi

“Hani mihraba tırmanmışlardı”

Davud (a.s.)'ın odasına çıkmak için yüksek duvara tırmanmışlardı.

22- “Hani Davud'un yanına girdiklerinde o onlardan ürkmüştü”

Çünkü onlar izinsiz olarak ve davalıların içeri girmediği bir zamanda içeri girmişlerdi.

“Dediler ki: Korkma iki davacıyız”

Bizler birbirini şikayet eden iki kimseyiz.

“Birimiz diğerine haksızlık etti”

Zulmetti.

“Aramızda hak ile hükmet ve haktan sapma”

Zulmetme

“Ve bizi yolun ortasına ilet”

Hak yola yönelt.

23- “Bu benim kardeşimdir. Onun 99 koyunu vardır”

Kadını¹⁷⁴

“Benim ise bir koyunum vardır”

Hanım

“Dedi ki: Beni ona sahip kılarak onu bana ver”

Yani ondan vazgeçip beni ona sahip kıl.

“Ve konuşmada bana üstün geldi”

Benden daha güçlü ve konuşmaya daha kadir olduğu için deliliyle beni yendi. Meleklerin söylediği bu söz hakikatı üzere olmayıp örnek için verilmiştir. Sanki onlardan biri: Durumları böyle olan iki davalı gibiyiz demiş diğeri de bunu itiraf etmiştir.

24- “Dedi ki:”

Davud (a.s.)

“Senin koyununu istemekle sana zulmetmiştir”

Yani senin hanımını kendi hanımlarına katmak istemekle sana haksızlık etmiştir.

“Katanların çoğu”

Ortakların

“Birbirlerine haksızlık ederler. Ancak iman eden ve salih ameller işleyenler bunun dışındadır.

Onlar ise ne de azdır”

Onlar azdır.¹⁷⁵

“Davud zannetti”

Bu durumda öğrendi.

“Onu imtihan ettiğimizi”

Evlenmek istediği o kadınla imtihan ettiğimizi. Çünkü onun kocası öldürüldükten sonra Davud (a.s.) onunla evlen

(174) Sahih olan lafzın zahirinden anlaşıldığı gibi hakikatı üzere olup koyundur. Buna daha sonraki ayet te delalet eder. **“Katanlardan çoğu birbirine haksızlık ederler”**

(175) Za ve Ayn nüshalarında ziyade mişti.¹⁷⁶

“Bunun üzerine Rabbine istiğfar etti”

Yaptığından. Yani kendisinin 99 hanımı olduğu halde tek bir karısı olan kimsenin karısıyla evlenmek istemesinden dolayı

“secdeye kapandı”

Rukudan sonra

“Ve yöneldi”

Tevbe ederek Allah'a döndü.

25- “Biz de onu ona bağışladık. Çünkü onun katımızda”

Mağfiretten sonra

“Bir yakınlığı ve varacağı güzel bir yeri vardır”

Döneceği

26- “Ey Davud biz seni yeryüzünde halife yaptık”

Senden önceki peygamberlere

“Hesap gününü unutmalarından dolayı”

Ona inanmayı bırakıp onun için hazırlanmayı terkettiklerinden

27- “Biz göğü, yeri ve ikisi arasında bulunanları boş yere yaratmadık”

Sahih bir iş için yarattık. O da yaratıcının kudretine, tevhidinde ve ona ibadet etmeye delalet etmesidir.

31- “Görkemli atlar”

(176) Bu tefsirdeki İsrailiyattandır. İbni Kesir tefsiri 4/30 Müfessirler burada olayı anlatırlar. Ancak çoğunluğunu israiliyattan alırlar. Peygamberden bu konuda uyulması gereken bir hadis sabit olmamıştır. Fakat İbni Ebi Hatem senedi sahih olmayan bir hadisi rivayet eder. Çünkü bu hadisin rivayet senedinde Er-Rekaşi Enes'ten rivayet eder.

Yezid her ne kadar salih birisi olsa da hadis imamları yanında rivayetleri zayıf kabul edilir. Bu nedenle evla olan bu kıssanın mücerret olarak okunmasıdır. İlminin Allah'a havale edilmesi gerekir. Çünkü Kur'an hak olduğu gibi içerdiği şeyler de haktır.

Yağız ve canlı atlar.

32- “Dedi ki: Ben malı Rabbimin zikrinden dolayı sevdim”

Hayrı -atları- sevmeyi Allah'ın zikrine tercih ettim. Öyleki onun vaktini kaçırdım.

“Ta ki gizlendi”

Güneş

“Perde ile”

batınca

33- “Boyun ve bacaklarını mesh etmeye başladı”

Yani onların boyun ve bacaklarını kesmeye yöneldi. Allah bunu ona mübah kıldığı için öyle yaptı.

34- “Süleyman'ı denedik”

İmtihan ettik.

“Tahtının üzerine bir ceset attık”

Onu suretine giren bir şeytan bıraktık. Süleyman (a.s.) meyl ettiği bir kadınla evlenmiş bu kadın onun bilgisi olmadan onun evinde puta tapmıştı.¹⁷⁷ Allah'ta bir süre onun mülkünü elinden almış ve ülkesine bir şeytan musallat etmişti. Fakat daha sonra Süleyman (a.s.) tevbe edince Allah'ta onun mülkünü geri iade etmişti. Süleyman (a.s.) bağışlandığına delalet etmesi için mülkünün tekrar kendisine iade edilmesini istemiş Allah'ta ondan aldığı tüm mülkü ona geri iade etmişti.

35- “Benden sonra hiç kimseye nasib olmayacak bir mülk bana armağan et”

36- “Yumuşak olarak esiyordu”

(177) Maverdi tefsirinde 3/447 fiehr b. Havşep'ten anlatır: Bu adam sadık birisi olmakla beraber vehimleri ve irsalleri çoktur. Bu sözü ibni Ciziyy tefsirinde zayıf olarak söz eder. 3/185 Bu konuda bir çok zayıf eserler mevcuttur. İbni Cerir bir kısmını tefsirinde zikir eder. 23/158 Buhari de sahihinde (Bir ceset) Yani bir şeytan olarak rivayet eder. Feth'ul Bari Enbiya bölümü 6/457, Mücahid te tefsirinde zikreder. s. 549

Hızlı, itaatkar ve yumuşak olarak

“Dilediği yere”

Süleyman (a.s.)'in gitmek istediği her yere

37- “Ve şeytanları”

Ona boyun eğdirdik.

“Her bina yapanı”

fiytanlardan ona bina yapanlar.

“Ve her dalgıcı”

Denize dalıp onun istediğini çıkaran

38- “Diğerleri de zincirlerle bağlı olduğu halde”

Demirden zincirlerle bağlı olan azgın şeytanları da ona boyun eğdirdik.

39- “Bu”

Sana verdiğimiz şeyler

“Sana ihsanımızdır. İster ver, ister verme. Hesapsızdır”

Verip vermeme hesabına çekilmeyeceksin. Bu ona has özelliklerdendir.

41- “fiyatanlar bana zorlukla dokundu”

Yorgunluk ve bedenime meşakkat verdiler.

“Ve azabla”

Ailem ve malıma. Biz de ona dedik ki:

42- “Ayağını yere vur”

Ayağınla yere hızlıca bas ve hareket ettir. Böyle yapar yapmaz oradan bir su pınarı çıktı. O suyla yıkanınca dışındaki bütün hastalıklar gitti. Sonra o sudan içtiğinde içindeki bütün hastalıklar gitti.

43- “Katımızdan bir rahmetle ona ailesini ve onların benzerini ona bağışladık. Bu akıl sahipleri için bir hatırlatmadır”

Enbiya suresinde bu ayet tefsir edilmiştir.

44- “Eline bir demet al”

Otlardan bir demet.

“Onunla vur”

Eşine

“Ve bozma”

Yeminini.

45- “Kuvvet sahibi kimselerdi”

İbadette güçlüydüler.

“Ve basiretliyidiler”

Dinde basiret sahibiydiler.

46- “Ahireti hatırlamalarından dolayı onları halis kullar yaptık”

Yani onları ahiret yurdunu çokça zikir edenlerden ve Allah'a çok dönenlerden kıldık.

48- “İyilerdendiler”

İyi kelimesinin çoğuludur.

49- “Bu bir zikirdir”

fieref ve güzel bir anıdır. Bununla ebedi olarak anılırlar.

“Ve muttakiler için vardır”

Bununla birlikte

“Varılacak güzel bir yer”

Ahiret yurdunda varacakları güzel bir yer. Sonra o yeri şöyle açıklıyor.

50- “Adn cennetleridir”

52- “Yaşıttırlar”

Birbirine yakın ve benzerdirler.¹⁷⁸ Yaşları aynıdır.

55- “İşte böyle, azgınlık için vardır”

Bu zikiredeceğimiz durum

57- “Bu, kaynar su ve irini tatsınlar”

Yani şu kaynar su ve irini tatsınlar. Ayette geçen ğassak kelimesi: Cehennem ehlinin derilerinden akan şeye denilir.

58- “Diğeri ise”

Bir başka azabta

(178) Asıl nushadan ziyade. Diğer nushalarda bulunmamaktadır.

“Onun şeklinde”

İlk azaba benzer

“Çeşit çeşittir”

Birbirinden farklı değişik azablardır. Liderler cehenneme girince ardından onlara tabi olanlar girerler. Melekler onlara der ki:

59- “Bu bir guruptur”

Topluluktur.

“Sizinle birlikte göğüs geren”

Sizinle birlikte cehenneme gireceklerdir. Liderler derler ki:

“Onlara merhaba olmasın. Çünkü onlar cehenneme gireceklerdir”

Bizim cehenneme girdiğimiz gibi. Bunun üzerine tabi olanlar da derler ki:

60- “Hayır, size merhaba olmasın. Çünkü bunu bize takdim eden sizlersiniz”

Küfrü bize yol olarak gösteren sizsiniz.

“Orası ne kötü bir yerdir”

Bizim ve sizin karar kıldığı yer

61- “Dediler ki:”

Tabi olanlar

“Ey Rabbimiz kim bize bunu takdim ettiyse”

Onu bize bir yol olarak gösterdiyse

“Onun ateşteki azabını kat kat arttır”

Bu ayet **“Ey Rabbimiz onlara azabın iki katını ver”**¹⁷⁹ ayeti gibidir.

62- “Dediler ki:”

Kureyş'in ileri gelenleri.

“Bize ne oluyor ki: kötü saydığınız kimseleri görmüyoruz”

(179) Ahzab: 33/68

Müslümanların fakirlerini

63- “Onlarla alay ediyorduk”

Dünyada iken onlarla alay ederdik. Yoksa onlar kayıp mı oldular?

“Yoksa gözler onlardan kaydı mı?”

Ki onları burada göremiyoruz.

64- “fiüphesiz bu”

Cehennem ehlini zikrettiğimiz bu durum

“Gerçektir”

Sonra bunun ne olduğunu açıklıyor.

“Cehennem ehlinin tartışması”

67- “De ki: o büyük bir haberdır”

Yani size getirdiğim ve haberini verdiğim Kur'an'da ancak vahiyle bilinen şeyler vardır.

69- “Benim Mele'i Ala'dan haberim yoktu”

Meleklerden

“tartıştıkları zaman”

Adem (a.s.) hakkında yani onların

“Sen yeryüzünde kan dökecek birini mi yaratacaksın?”¹⁸⁰ sözleri hakkında bir bilgim yoktu.

75- “Kendi elimle yarattığıma”

Yaratmasını bizzat kendisi üstlendiği kimseye. Bu söz Adem (a.s.)'ı şerefini yüceltmek için zikredilmiştir.

Çünkü Allah bütün herşeyin yaratmasını üstlenmiştir.

84- “Dedi ki: o haktır ve hak olanı söylüyorum”

Yani hak ile söylüyor ve hakkı söylüyorum. Bu Kasem'in cevabıdır.¹⁸¹

“Elbette cehennemi seninle ve onlardan sana tabi olanların hepsiyle dolduracağım.”

86- “De ki: Sizden bir ücret istemiyorum”

Risaleti tebliğ etmeye karşılık.

(180) Bakara: 2/30

(181) Za nushasından ziyade.

“Ve ben uyduranlardan da değilim”

Kendiliğimden Kur'an'ı uydurmuyorum.

87- “fiüphesiz o”

Kur'an

“Alemlere bir zikirden başkası değildir”

Onlara bir öğüttür.

88- “Mutlaka bileceksiniz”

Siz ey müşrikler

“Onun haberini”

Size haber verdiğim dirilişi ve kıyameti

“Bir zaman sonra”

Ölümünden sonra.

ZÜMER SURESİ

Mekki ve Medeni surelerden olup 75 ayettir¹⁸²

Bismillahirrahmanirrahim.

1- “Kitabın indirilmesi”

Bu mubteda cümlesidir. Haberi ise

“Hakim ve aziz olan Allah tarafındandır”

2- “Dini ona halis kılarak”

Yani itaati. Manası ise: Muvahhit olarak ona ibadet etmek. La ilahe ilallah demek.

3- “Halis din yalnız Allah'ındır.”

Yani itaati Allah'tan başka hiç kimse hak etmez. Ayet daha sonra ondan başka kimselere tapanları zikrediyor.

“Ondan başka dostlar edinenler, biz onlara sadece şunun için ibadet ediyoruz”

Yani diyorlar ki:

“Bizi Allah'a yaklaştırmaları için onlara ibadet ediyoruz. fiüphesiz Allah onların ihtilaf ettiği şeyde aralarında hükümedecektir”

Din konusunda ihtilaf ettikleri şeylerde. Sonra Allah böylelerine hidayet etmeyeceğini zikrediyor.

“Elbette Allah yalan söyleyene hidayet etmez”

Allah'a çocuk isnat etmekle

“Ve nankör olana da”

Başkasına ibadet etmekle Allah'ın verdiği nimete nankörlük edene de hidayet etmez. Daha sonra ayet Allah'ın çocuk edinmekten beri olduğunu zikrediyor.

(182) Za nushasında ziyade. Zı nushasında ise (yetmiş iki ayettir) olarak geçer. Kur'an'da yetmiş beş olarak geçer. Makasid En Nazar kitabında 2/422 fiöyle der: Kufi'lerin yanında ayeti yetmişbeştir. fiami'lerin yanında yetmiş üçtür. Diğerlerinin yanında ise yetmiş ikidir.

4- “Eğer Allah çocuk edinmeyi isteseydi”

Bu kimselerin zannettiği gibi

“Yarattıklarından dilediğini seçerdi. O bundan münezzehtir”

Çocuk edinmekten uzaktır.

5- “Geceyi gündüzün üzerine dolar”

Yani birini diğerinin içine girdirir.

6- “Sizi tek bir candan yarattı”

Adem (a.s.)

“Sonra ondan eşini yarattı”

Havva

“davarlardan sizin için sekiz çift indirdi”

Bu ayet En'am suresinde şerh edildi.

“Sizi yaratılıştan başka bir yaratılışa soktu”

Merhaleler halinde yarattı. Önce nutfе sonra kan pıhtısı sonra et parçası haline getirdi.

“Üç karanlık içinde”

Karın karanlığı, Rahim karanlığı ve rahimdeki çocuk kesesi karanlığı

“Ne de çevriliyorsunuz”¹⁸³

Onun ibadetinden yüz çevirip bu açıklamalardan sonra başkasına ibadet ediyorsunuz.

7- “O kulları için küfre razı olmaz”

Yani onlardan ihlaslı olan mü'minler için. Bu ayet **“Allah'ın kullarının içtiği bir pınar vardır”** ayeti gibidir.

“Eğer şükürederseniz”

Rabbimize itaat ederseniz

“Sizin için buna razı olur”

Sizin şükretmenize razı olur ve sizi onda sebat kılar.

8- “İnsana bir zarar dokunduğunda”

Kafir kişiye

(183) Asıl nushada (nede dönderiliyorsunuz) manasında (Fe Enna Tu'fekun) olarak geçer. Ancak bu yanlışır.

“Rabbine yönelerek ona dua eder”

Ona dönerek

“Sonra ondan kendisine bir nimet verilince de daha önce dua ettiğini unuttur”

Nimetten önce yalvardığı Allah'ını unuttur. Ona ibadeti terkeder.

“De ki:”

Ey Muhammed böyle yapan kimseye

“Küfrünle biraz faydalan. Çünkü sen cehennem ashabından biri olacaksın”

Bu bir tehdittir.

9- “Yoksa itaat eden”

Kalkıp Allah'a itaat eden

“Gece saatlerinde”

Vakitlerinde

“Korkar”

Azabından

“Ahiretten”

Bu kimse ile isyan eden kimse bir midir? Sonra bu ikisinin bir örneğini vermektedir.

“Bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?”

Yani alimle cahil bir olur mu? İşte böylece itaat edenle isyan eden de bir olmaz.

“Ancak akıl sahipleri öğüt alır”

Ancak akıl sahibi kimseler Allah'ın bu nasihatinden ders alır.

10- “Bu dünyada güzel davrananlara”

Allah'ı birleyip ona itaatle çalışanlara

“Güzellik vardır”

Cennet vardır.

“Allah'ın yeri genişir”

Oraya hicret ediniz. Kafirlerin arasından çıkınız.

“Ancak sabredenlerin”

Allah'ın itaati üzerine ve başlarına gelen belalara sabredenlerin

“Ecri hesapsız olarak verilir”

Ölçü ve tartı olmadan verilir.

11- “De ki: Ben dini Allah'a halis kılarak ibadet etmekle emrolundum”

Muvahhit olarak

12- “Ve ben müslümanların ilki olmakla emrolundum”

Bu ümmetten

15- “De ki: Husrana uğrayanlar kendilerini ziyan edenlerdir”

Cehennemde ebedi kalmakla

“Ve ailelerini”

Çünkü cennette akrabaları olan mü'minlerin girdiği yerden girmemişlerdir.

16- “Onlar için üzerlerinde ateşten gölgeler vardır”

Bu ayet “Azab onları üstlerinden örttüğü gün”¹⁸⁴ Ve “onlar için cehennemden bir yatak vardır.

Üzerlerinde de ateşten örtüler vardır”¹⁸⁵ ayetleri gibidir.

“Bu”

Vasfedilen azabla

“Allah onunla kullarını korkutuyor”

17- “Tağuta ibadet etmekten kaçınanlar”

Putlara

“ve Allah'a yönelenler”

Allah'ın itaatine dönenler.

“Onlar için müjdeler vardır”

Cennetle.

“Kulları müjdele”

(184) Ankebut: 29/55

(185) Araf: 7/41

18- “Onlar ki sözü işitirler”

Kur'an ve diğer nasihatleri

“Ve en güzeline tabi olurlar”

Kur'an'a

19- “Azab sözünün üzerine hakolduğu kimseyi”

Ey Muhammed

“Sen mi kurtaracaksın?”

Onu ateşten çıkaracaksın. Yani o onları hidayet etmeye gücü yetmez.

20- “Onlar için üstüste yapılmış odalar vardır”

Yani cennette onlar için yüksek evler vardır. O evlerin üstündede daha yüksek evler vardır.

21- “Görmedin mi? Allah gökten su indirdi. Onu geçirdi”

O indirdiği suyu koydu.

“Yerin içindeki kaynaklara”

Suyun kendisinden fışkırdığı kaynak yerlerine. Yerdeki her su gökten inmiştir.

“Sonra onunla çıkarır”

O su ile.

“Renkleri çeşit çeşit olan ekinler”

Yeşil, kırmızı ve sarı şeklinde

“Sonra kurur ve onu sararmış görürsün. Sonra onu çöp haline getirir”

Dağınık çöpler haline getirir.

“fiüphesiz bunda akıl sahipleri için ibretler vardır.”

Bu olayda Allah'ın birliğine ve kudretine delalet eden ibretleri hatırlarlar.

22- “Allah'ın göğsünü islama açtığı kimse”

Onun gönlünü ferah kıldığı kimse

“Rabbinden bir nur üzeredir”

Yani İslam dinine hidayet olmuştur. Kalbi mühürlenene kimse gibi. Bu mahzuf manaya şu söz delalet etmektedir.

“Kalpleri Allah'ın zikrinden katı olan kimselerin vay haline”

23- “Allah en güzel sözü indirdi”

Kur'an'ı

“Birbirine benzer kitap olarak”

Hiç bir ihtilaf ve çelişki olmadan içindekiler birbirine benzer.

“İkişerli bir kitap halinde”

Orada haberleri, kıssaları, sevabı ve cezayı zikreder.

“Ondan ürperir”

Korkuyla hareketlenip sarsılır.

“Rabblarından korkanlara derileri”

Yani azab ayeti zikredildiği zaman

“Sonra cildleri ve kalpleri Allah'ın zikrine yumuşar.”

Yani rahmet ayetleri okunduğu zaman.

“İşte bu Allah'ın hidayetidir”

İşte bu azab korkusu ve Rahmet ümidi Allah'ın hidayetidir.

24- “Yüzüyle en kötü azaptan korunmaya çalışan ile”

Cehenneme eli bağlı olarak atılan kafir ancak yüzü ile o ateşten korunmaya çalışır. Dolayısı ile ayetin manası: Durumu bu şekil olan cennete giren gibi midir?

28- “Bu, içinde eğrilik bulunmayan arapça bir Kur'andır”

Yani o Kur'an'da hiç bir ihtilaf ve çelişki yoktur. Ayet daha sonra Muvahhit ile müşrik için birer örnek vermektedir.

29- “Allah bir örnek verdi. Birbiriyle çekişen ortaklara bağlı olan bir adam”

Ahlakları kötü olup birbirleriyle sahip oldukları köle hakkında çekişen kimselerden her biri kendi payına düştüğü kadar onu kullanmaktadır. İşte bu çeşitli ilahlara tapan müşrik kimsenin örneğidir.

“Diğeri de tek bir kişiye bağlı olan adamdır”

Yani sadece bir kişinin sahip olduğu kimsedir. İşte sadece Allah'a tapanın örneği de budur.

“Bu ikisinin durumu bir olur mu?” Y

ani muvahhit ile müşriğin örneği eşit midir?

“Hamd Allah'a mahsustur”

Diğer ilahlardan ayrı sadece O'nadır.

“hayır, çoğu bilmiyorlar”

Nahl suresinde tefsir edildi. Sonra ayet onların öleceğini ve tekrar Allah'a dönüp onun yanında da çekişeceklerini haber vermektedir.

30- “Sen elbette öleceksin. Onlar da ölecekler. Sonra kıyamet günü sizler Rabbinizin huzurunda çekişeceksiniz”

Yani mü'minle kafir, mazlum ile zalim

32- “Allah'a yalan uydurandan”

Onun çocuk ve ortağının olduğunu zannedenden

“Ve doğruyu yalanlayandan daha zalim kim vardır”

Kur'an'ı

“Ona geldiğinde”

Peygamberin lisanı üzere.

“Kafirler için cehennemde bir yer yokmudur”

Bu kimselerin varacağı ve ikamet edeceği bir yer.

33- “Doğruyu getiren”

Yani Muhammed (a.s.) Kur'anla geldi.

“Ve onu doğrulayanlar”

Ebubekir ve ondan sonra iman edenler.¹⁸⁶

36- “Allah kuluna kafi değil mi”

Yani Muhammed (a.s.)'a yardım etmeye ve ona düşmanlık edenlere karşı onu korumaya yeterli değil mi?

(186) İbni Cerir 24/3 Ali b. Ebi Talib'ten rivayetle nakleder.

“Seni ondan başkasıyla korkutuyorlar”

Putlarıyla korkutuyorlar. Diyorlar ki sen onları ayıplıyorsun. Bunun için sana kötülük isabet edecektir. Sonra ayet putlara tapmalarıyla birlikte onların gerçek yaratıcının Allah olduğunu ikrar ettiklerini açıklamaktadır.

38- “Eğer onlara gökleri ve yeri kim yarattı diye sorarsan elbette Allah diyeceklerdir. O halde Allah'tan başka yalvardıklarınızı görmüyor musunuz?”

Putları

“Eğer Allah bana bir zarar vermek istese”

Bir bela ve sıkıntı. O taptığınız ilahlar bu bela ve sıkıntıyı benden defedebilirler mi?

“Veya bana rahmet etmek istese”

Bir nimet vermek istese onlar bunu engelleyebilirler mi? İşte bu, putların fayda ve zarar veremediklerini açıkça beyan etmektedir.

42- “Allah ölecekleri zaman canları alır”

Ruhları o kabzeder.

“daha ölmeyen ise”

Yani ölmeyen kimsenin ruhunu kabzeder.

“Uykuda ölümüne hükmettiği kimseyi yanında tutar”

Yani ölümlerin canlarını kendi katında tutar.

“Diğerlerini salıverir”

Dirilerin canlarını gönderir.

“Uykularından kalktıklarında onların ruhlarını geri iade eder”¹⁸⁷

“Belirli bir süreye kadar”

Ecelleri gelinceye kadar

43- “Yoksa onlar Allah'tan başka şefaathiler mi edindiler”

(187) Za nushasından ziyade.

Kendilerine şefaathetmesi için taptıkları putlar edindiler.

“De ki: Onlar hiç bir şeye malik olmasalarda mı?”

fiefaath edemezler

“Ve akletmeselerde mi?”

Onlara ibadeti terketmeyip buna devam edecekler.

44- “fiefaath tamamen Allah'ındır”

Hiç kimse onun izni olmadan şefaath edemez.

“Yalnız Allah zikredildiğinde Ahirete inanmayanların kalpleri nefretle dolar”

Müşrikler La ilahe illallah vahdehu la şerike leh “Allah'tan başka ilah yoktur. O tektir. Ortağı yoktur” sözünü işittiklerinde bundan nefret ederlerdi. Putları zikredildiğinde ise buna sevinirlerdi.

47- “Allah tarafından hiç hesaplamadıkları bir şey kendilerine göründü”

Dünyada iken kendilerinin ahirette Allah tarafından alçaltılacaklarını hesaplamamışlardı.

49- “Bu bana bilgim sayesinde verildi”

fieref ve faziletinden dolayı bana verildi. Ben bunun bana verileceğini ve bunu hakettiğimi biliyordum.

“Hayır o bir fitnedir”

Bu verilen şeyler Allah tarafından kulunun şükür mü? yoksa nankörlük mü edeceğini imtihan etmek için verilmiştir.

50- “Bunu onlardan öncekiler de söylediler”

Yani Karun da böyle söylemişti.

“Bu yanımdaki bir ilim üzere bana verildi”¹⁸⁸

53- “De ki: ey nefislerine karşı aşırı giden kullarım”

Büyük günahlar işlemekle. Bu ayet Mekke ehlinde islama girmek isteyen bir gurup hakkında nazil oldu.¹⁸⁹ Ancak bu kimseler daha sonra dediler ki:

(188) Kasas: 29/78

(189) Bu İbni Abbas'ın görüşüdür. İbni Cerir 24/14, Müellif Esbab kitabında s. 427 rivayet eder.

“Muhammed şöyle diyor: Kim putlara tapmış Allah'la beraber başka ilahlar edinmiş ve bir canı öldürmüşse onun günahları bağışlanmaz. Bizler bütün bunları işlemiştik” dediler. Bunun üzerine Allah kim tevbe edip iman ederse Allah onun işlediği bütün günahları affedeceğini bildirdi ve şöyle buyurdu.

“Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyiniz”

54- “Rabbimize yönelin”

Ona itaate dönün.

“Ve ona teslim olun”

Ona itaat edin.

55- “Size indirilenin en güzeline uyun” Kur'an'a. Bu “Allah en güzel sözü indirdi”

Ayeti gibidir.

56- “Bir nefis yazıklar olsun bana diyeceği gün gelmeden”

Size emrettiğim Allah'a yönelmeye, Kur'an'a tabi olmaya dönünüz. Taki böyle diyeceğiniz bir duruma düşme korkusuyla bunu yapınız.

“Allah yanında yaptığım kusurlardan dolayı”

Allah'a itaatte ve onun yolunu takipte yaptığı kusurlardan dolayı

“Ben alay edenlerdendim”

Ben Allah'ın diniyle ve kitabıyla alay edenlerden biriydim.

61- “Allah sakınanları başarılarıyla kurtarır”

Azabtan. Ayette geçen "Mefaze" kelimesi kurtuluş anlamındadır.

63- “Göklerin ve yerin anahtarları onundur”

Hazinelerinin anahtarları. Göklerde ve yerde ne varsa Allah hepsinin kapısını açandır.

64- “De ki: Ey cahiller bana Allah'tan başkasına ibadet etmeyi mi emrediyorsunuz”

Bu söz atalarının dinine çağırın kimselere verilen cevaptır.

67- “Kıyamet günü yeryüzü tamamen onun avucundadır”

Hiç tartışmasız herşeyin mülkü o gün onundur. fiöyle denildiği gibi: O filanın avucundadır. Yani o şey hakkında dilediği şekilde tasarruf edebiliyorsa eliyle onu tutmasa bile ona tamamen sahiptir.¹⁹⁰

“Gökler ise düldürülmüştür”

Bu ayet “Gökleri düldürdümüz gün”¹⁹¹ ayeti gibidir.

“Sağ elinde”

Kuvvetiyle veya yemini ile. Çünkü Allah onu düreceğine yemin etti.

68- “Sura üfürüldüğünde göklerde ve yerde bulunan herşey çarpılıp yıkılıvermiştir”

Ölmüştür.

“Allah'ın diledikleri müstesna”

(190) Abdullah b. Mesud anlatıyor. Yahudi alimlerinden birisi Rasulullah'ın yanına geldi ve:

“Ey Muhammed bizler Allah'ın gökleri bir parmağına, yeri bir parmağına, ağaçları bir parmağına, suyu ve yıldızları bir parmağına, diğer mahlukatı da bir parmağı üzerine koyacağını ve: İşte gerçek melik benim diyeceğini kitaplarımızda buluyoruz” dedi. Rasulullah onun bu sözüne öyle güldü ki arka dişleri göründü. Bu alimin söylediğini tasdik ederek. Sonra şu ayeti okudu.

“Onlar Allah'ı hakkıyla takdir edemediler. Yer tamamıyla kıyamet günü onun avucundadır. Gökler ise sağ elinde düldürülmüştür. Onların şirk koştuğu şeylerden Allah münezzehtir”

Buhari tefsir bölümü 8/551, Müslim kıyametin vasfı bölümü 2786, Nesai tefsir bölümü 2/236, Tirmizi tefsir bölümü 3239. Ancak müellifin bu ayeti zahirinin hilafına tevîl ettiğine melyettiğini görüyoruz. Ancak ayete olduğu gibi inanmak en selametli yoldur.

(191) Enbiya: 21/104 “kitapları katlayıp düldürdümüz gibi göğüde o gün düldüreriz”

Bu kimselerin şehitler olduğu çünkü onların Rabbleri katında diri olduğu söylenir. Kimisi de¹⁹² Bunların Cebrail, Mikail, İsrâfil, Ölüm meleği ve Arşı taşıyan melekler olduğunu söyler.

“Sonra bir daha üfürölünce artık onlar birden ayağa kalkıp bakıyorlardır”

Allah'ın kendi durumları hakkındaki hükmünü bekliyorlardır.

69- “Yer parlar”

Kıyamet alanı aydınlatılır.

“Rabbinin nuru ile”

Allah kıyamet günü bu nuru yaratıp onunla yeri aydınlatır.

“Ve kitap konulur”

Ademoğlunun amellerinin yazılı olduğu kitaplar getirilip ortaya konulur.

“Nebiler ve şahitler de getirilir”

Peygamberlerin risaleti tebliğ ettiğine şahitlik edenler

71- “Kafirler bölükler halinde Cehenneme sürülürler”

Guruplar halinde

73- “Hoş ve temizdiniz”

Dünyada iken iyi kimselerdiniz.

74- “Yere mirasçı kıldık”

Cennet topraklarına

(192) Enes b. Malik şöyle dedi. Rasulullah (s.a.v.) şu ayeti **“Sura üfürülünce göklerde ve yerde bulunan her şey Allah'ın diledikleri müstesna çarpılıp yıkılıverir”** Okuduğunda ona şöyle denildi:

“Ya Rasulallah Allah'ın istisna kıldığı bu kimseler kimlerdir?” Rasulullah şöyle buyurdu.

“Cebrail, Mikail ve ölüm meleği...”

İbni Cerir 24/29 de rivayet eder. Raviler arasında Yezit b. Ebban er-Rakkaşi vardır. Bu kimse zayıf biridir. Yine raviler arasında Fadl b. İsa vardır. Bunun da rivayet ettiği hadisleri münkerdir. Takrib'ut-Takrib s. 446

“Cennette dilediğimiz yere konaklayabiliriz”

Oradan ikamet edeceğimiz yerler edinebiliriz.

“Amel edenlerin eciri ne güzeldir”

İtaatkarların sevabı.

75- “Meleklerin arşın etrafını çevirdiğini görürsün”

Onu kuşattıklarını

“Aralarında hak ile hüküm etmiştir”

Cennet ehliyle cehennem ehli arasında hükmedilmiştir.

“Denilir ki: Alemlerin Rabbi Allah'a hamd olsun”

MÜ'MİN SURESİ

Mekki surelerden olup 80 ayettir.¹⁹⁴

Bismillahirrahmanirrahim.

1- “Ha, Mim”

Olacak şeylerin hepsi takdir edilmiştir.

2- “Kitabın indirilmesi”

Mübteda cümlesidir. Haberi ise

“Aziz ve alim olan Allah'tandır”

3- “Günahı bağışlayan”

La ilahe ilallah diyen kimsenin

“Tevbeyi kabul edendir”

La ilahe ilallah diyenden

“cezası şiddetlidir”

La ilahe ilallah demeyen kimse için.

“Lutuf sahibidir”

Zenginlik ve bolluk sahibidir.

4- “Allah'ın ayetleri hakkında kafirlerden başkası tartışmaz”

Onları defedip iptal etmek için

“Onların dolaşmaları seni aldatmasın”

Tasarrufta bulunmaları

“Ülkelerde”

Ticaret için Yani inkarlarından sonra bile diledikleri yerlere gidip dolaşmaları ve selamette olmaları seni aldatmasın. Çünkü onların sonu kendilerinden önceki inkarcıların sonu gibi olacaktır.

(193) Ayn nushasından ziyade

(194) Za nushasından ziyade

5- “Onlardan önce Nuh kavmi ve ve onlardan sonraki hiziplerde inkar ettiler”

Peygamberlerine düşmanlık ve muhalefet etmelerde firkalara bölünme Ad ve Semud kavmi gibi kimseler.

“Her ümmet kendi elçisini yakalamaya yeltendi”

Yani her ümmet elçisini öldürmek için yakalamaya çalıştılar.

“Ve tartıştılar”

Batıl inançlarıyla

“Hakkı gidermek için”

Defetmek için

“Onları yakaladım”

Cezalandırdım.

“Cezalandırmam nasıldı?”

Bu ikarar manasına bir sorudur.

6- “İşte böylece”

Bu zikrettiğimize şu ayette benzer

“Rabbinin ‘onlar cehennem ashabıdır’ sözü inkar edenlerin üzerine hak oldu”¹⁹⁵ Yani Allah'ın “Cehennemi seninle ve sana tabi olanlarla dolduracağım” (Sa’d: 38/85) sözü onlara hak olmuştur. Ayet daha sonra mü'minlerin faziletini ve meleklerin onlar için istiğfarda bulunduğunu haber vermektedir.

7- “Arşı taşıyanlar ve onun etrafında bulunanlar”

Meleklerden

“Ey Rabbimiz senin rahmet ve bilgin her şeyi kuşatmıştır”

Yani senin rahmetin her şeyi kaplamıştır. Sen her şeyi bilirsin.

10- “İnkâr edenlere seslenilir”

Onlar cehennemde iken ve azaba düştüklerinde kendilerini kınadıklarında

(195) Sad: 38/85

“Allah'ın gazabı sizin gazabınızdan daha büyüktür”

Dünyada iken sizler imana çağırılıp ta inkar ettiğinizdeki gazabı şimdi sizin kendinize olan gazabınızdan daha büyüktür.

11- “Dediler ki: Ey Rabbimiz bizi iki kez öldürdün ve iki kez dirilttin”

Yani sizler nutfе olarak ölüydünüz. Sizi diriltti. Sonra dünyada iken öldürüldünüz. Daha sonra da tekrar diriliş için diriltildiniz.

“Bizler günahlarımızı itiraf ettik”

Yani günahlarımızı ikarar etmemizi gerektirecek ayetleri bize gösterdin.

“bir çıkış yolu var mıdır?”

Dünyaya. Onlara denilir ki

12- “Bu”

Azab.

“Sadece Allah zikredildiği zaman onu inkar etmenizdendir”

Onun birliğini inkar ettiniz.¹⁹⁶

“Ona şirk koşduğunda da iman ediyordunuz”

Bu şirk tasdik ediyordunuz.

“Hüküm Allah'ındır”

Size azabı indirmesi ve buna hiç kimsenin mani olamamasında.

13- “Size ayetlerini gösteren odur”

Birliğinin delillerini

“Ve size gökten rızık indiren odur”

Yağmuru

“İbret almaz”

Allah'ın ayetlerinden öğüt almaz.

“Ancak ona yönelen müstesna”

(196) Za nushasından ziyade

İman ederek Allah'a dönen hariç

14- “Dini Allah'a halis kılarak yalvarın”

Sadece ona itaat edin.

15- “Dereceleri yükseltendir”

Sevab ehlinin cennetteki derecelerini yükseltendir.

“Arş sahibidir”

Onun maliki ve halıkıdır.

“Ruhu verir”

Küfür ölümünden kalpleri diriltten vahyi

“Emrinden olan”

Sözünden olan

“Kullarından dilediğine”

Risaleti verdiği kimselere

“Karşılaşma gününden uyarmak için”

Mahlukatı yer ehli ile gök ehlinin buluşacağı kıyamet gününde korkutmak için

16- “O gün onlar orta yere çıkarlar”

Kabirlerinden çıkarlar.

“Allah'a hiç bir şey gizli kalmaz”

Onların amellerinden ve mallarından. Allah o gün der ki:

“Bu mülk kimindir?”

Sonra kendisi cevap vererek

“Bir ve kahhar olan Allah'ındır”

18- “Onları yaklaştırmakta olan günden uyar”

Onları kıyamet günüyle korkut.

“O zaman yürekler gırtlaklara dayanır”

Çünkü korku anında kalpler gırtlığa doğru yukarı çıkar.

“Yutkunur dururlar”

Gam, keder, üzüntü ve korkuyla doludurlar.

“Zalimler için”

Kafirler için

“Bir dost”

Yakın arkadaş

“Ve sözü tutulur bir şfaatçileri yoktur”

Ki onlara şefaet etsin.

19- “Gözlerin hain bakışlarını bilir”

Gözün helal olmayana bakmasını

23- “Musa'yı ayetlerimizle gönderdik”

Onun peygamberliğine delalet eden alemetlerle gönderdik.

“Ve açık bir delil ile”

Açık bir hüccet ile

25- “Katımızdan onlara hak ile gelince dediler ki: Onunla birlikte iman edenlerin erkek çocuklarını öldürün”

Firavun, Musa (a.s.) Onlara geldiğinde israil oğullarının erkek çocuklarının tekrar öldürülmesini emretti. Musa'ya tabi olmalarını engellemek için böyle yaptı.

“Kafirlerin tuzağı”

Firavun'un tuzağı ve yaptığı bu kötü ameli

“Boşa çıkar”

Yok olup gider.

26- “Firavun dedi ki:”

İleri gelenlerine

“Bırakın beni. Musa'yı öldüreyim de Rabbine dua etsin”

Onu bize gönderene dua etsin ki onu kurtarsın.

“Ben onun dininizi değiştirmesinden korkuyorum”

Üzerinde bulunduğunuz dini iptal etmesinden.

“Veya yeryüzünde fesat çıkarmasından”

Dininizi iptal etmese de dininizi bozmasından korkuyorum. Firavun onu ölümle tehdit edince Musa dedi ki:

27- “Ben hesap gününe inanmayan her kibirliden benim de sizin de Rabbiniz olan Allah'a sığındım”

28- “Size vaad ettiklerinin bir kısmı başınıza gelir” Denilir ki vaad ettiği şeylerin hepsi başınıza gelir.

29- “Ey kavmim bu gün mülk sizindir. Yeryüzüne siz hakimsiniz”

Bu söz firavun ailesinden iman eden kişinin sözlerindendir. Onlara Mısır topraklarında israiloğullarına üstün olduklarını ve oraya hakim olduklarını hatırlattıktan sonra Allah'ın azabını hiç kimsenin defedemeyeceğini bildiriyor ve diyor ki:

“Eğer onun azabı gelirse bizi kim Allah'ın azabından kurtarır”

Yani kim onun azabını bizden men eder.

“Firavun dedi ki:”

Musa'yı öldürmekten men edilince

“Ben size ancak gördüğümü gösteriyorum”

Görüşümü ve tavsiyelerimi söylüyorum.

30- “İman eden kişi dedi ki:”

Firavun ailesinden mü'min olan kimse

“Ey kavmim üzerinize önceki toplulukların günü gibi bir günün gelmesinden korkuyorum”

Bunu sonraki ayet açıklıyor.

31- “Nuh kavmini Ad ve Semud'un ve onlardan sonrakilerin durumuna benzer bir gün”

Bu kişi onları küfürleri üzerinde devam ettikleri takdirde bu kimselerin başına gelen durumun onların da başına gelmesiyle korkutuyor. Sonra onları kıyamet günüyle korkutuyor.

32- “Sizin için feryad etme gününden korkuyorum”

Çünkü o gün bağırırlar ve feryatlar çoğaltılır. Kimisine mutlulukla kimisine de bedbahtlıkla seslenilir. O gün herkes bağlı olduğu önderiyle çağırılır.

33- “O gün arkanızı dönüp kaçarsınız”

Hesap yerinden ateşe doğru kaçarsınız.

“Sizi Allah'tan koruyacak yoktur”

Onun azabından sizi koruyacak hiç kimse yoktur.¹⁹⁷

34- “Daha önce Yusuf size gelmişti”

Musa'dan önce

“Açık delillerle”

Açık mucizelerle

“Böylece”

O sapıklık gibi

“Allah ölçüyü aşan”

fırk koşan

“Ve şüpheli kimseyi böyle saptırır”

Peygamberlerin getirdiği şeylerde şüphe eden kimseleri

35- “Allah'ın ayetleri hakkında mücadele edenler”

Onları defedip iptal etmek isteyenler.

“Kendilerine gelmiş hiç bir delil olmadan”

Hüccetleri bulunmadan

“büyük oldu”

Bu tartışma

“Gazabı”

Bu büyük bir öfke sebebidir.

36- “Firavun dedi ki: Ey Haman bana yüksek bir kule yap”

Yüksek bir saray

“Belki sebeblere ulaşabilirim”

Göklerin kapılarına ve beni onun ilahına ulaştıracak yerlerine

37- “Ben onu yalan söyleyenlerden sanıyordum”

Benden başka bir ilahın olduğu iddasında onun yalancı olduğunu zannediyorum.

“İşte böylece”

Anlattığımız şekilde

“Firavun’a kötü ameli çekici kılındı ve yoldan alıkonuldu”

İman etmekten men edildi.

“Firavun’un tuzağı tamamen boşa çıktı”

Sonuçsuz kaldı. Yani onun bu tuzağı zarar edip kendisine hiç bir fayda sağlamadı.

38- “İman eden kişi dedi ki:”

Firavun’un kavminden

“Ey kavmim bana tabi olunuz sizi doğru yola ileteyim”

Doğru olan yola

39- “Ey kavmim bu dünya hayatı sadece bir metadır”

Bir süre onunla faydalanacağınız devamlı olmayan bir yararlanmadır.

42- “Hakkında hiç bir bilgim olmayan şeyi ona şirk koşturuyorsunuz”

Yani bilmediğim bir şeyi Allah'a şirk koşturamam istiyorsunuz. Onun ortağının olduğunu söylememi istiyorsunuz.

43- “İmkânı yok”

Gerçekten

“Beni çağırmakta olduğunuz şeyin bir daveti yoktur”

Kabul edilecek bir daveti yoktur. Yani hiç kimseye cevap veremez.

“Ne dünyada ne de ahirette. Ve bizim dönüşümüz Allah'adır”

Varacağımız yer.

44- “Size söylediklerimi hatırlayacaksınız”

Azabı gördüğünüzde

“Eşimi Allah'a bırakıyorum”

Onların dinlerine muhalefet etmesinden dolayı onu tehdit etmişlerdi.

46- “Sabah akşam o ateşe sunulurlar”

Yani sabah akşam onlara ateş gösterilip denilir ki: İşte tekrar diritildiğinizde varacağınız yerler buralardır.

49- “Ateşte olanlar cehennem bekçilerine derler ki: Rabbinize dua ediniz azabı bir gün bize hafifletilsin”

50- “Dediler ki: Elçileriniz apaçık delillerle size gelmiyorlar mıydı? Derler ki: Evet. Melekler derler ki: O halde siz dua ediniz”

O halde kendiniz dua edin. Çünkü sizin için biz Allah'a dua etmeyeceğiz.

“Kafirlerin duası hep çıkmazdadır”

Boşadır. Çünkü o dua onlara hiç bir fayda sağlamaz.

51- “Elbette biz elçilerimize ve iman edenlere dünya hayatında yardım edeceğiz”

Delillerinin açık oluşuyla ve onlara düşmanlık yapanları hem dünyada hem de ahirette cezalandırmakla onlara yardım edeceğiz.

“Ve şahitlerin duracağı günde”

Adem oğlunun amellerini yazan melekler

55- “Sabret”

Ey Muhammed

“fiüphesiz Allah'ın vaadi haktır”

Sana yardımı ve düşmanlarını helak etmesi haktır.

“Rabbini hamd ile tesbih et”

Rabbine şükür ile namaz kıl.

“Sabah ve akşam”

Günün her iki tarafında

56- “Onların sinelerinde kibirden başka bir şey yoktur. Ona ulaşamayacaklardır”

Yani Muhammed (a.s.)'a üstün gelme isteği ve kibrine ulaşamayacaklardır.

“Allah'a sığın”

Onların kötülüklerinden Allah'a sığın.

57- “Göklerin ve yerin yaratılması insanların yaratılmasından daha büyüktür”

İnsanları tekrar diriltme kudretinden daha büyüktür.

60- “Rabbiniz dedi ki: Bana dua edin. Duanızı kabul edeyim”

Bana ibadet ediniz size sevabını vereyim ve günahlarınızı bağışlıyayım.

“Boyun bükmüş olarak”

Zilletle

63- “İşte böyle onlardan çevrilirler”

Güçlü delillere rağmen sizin haktan yüz çevirdiğiniz gibi bugün de sizden yüz çevrilir.

“Ayetlerimizi inkar edenlerden”

67- “Belli bir süreye ulaşmanız için”

Aşamayacağınız sınırlı bir vakite kadar.

“Belki akledersiniz”

Böyle yapan kimseden başka ilahın olmadığını akledersiniz diye.

69- “Allah'ın ayetleri hakkında mücadele edenleri görmedin mi?”

Yani onu iptal edip defetmek için.

“Nasıl da çevriliyorlar”

Haktan yüz çeviriyorlar.

71- “Zincirlerle sürükleneceklerdir”

Çekileceklerdir.

72- “Kaynar suda sonrada ateşte tutuşturulurlar”

Ateş için yakıt olurlar.

73- “Sonra onlara denilir ki: fiirk koştuklarınız nerede”

74- “Allah'tan başka”

Putlar

“Derler ki: Bizi bıraktılar”

Bizden kaybolup gittiler. Böylece onları göremiyoruz.

“Hayır daha önce hiç bir şeye yalvarmıyor musunuz”

Yani ibadetlerimiz boşa gidip kayboldu. Demek hiç bir şey yapamıyorduk.

“İşte böylece”

Onları saptırdığı gibi

“Allah ta kafirleri saptırır.”

75- “İşte bu”

Başınıza gelen bu azab

“haksız yere şımarıp azmanızdan dolayıdır”

Batıla sevinip böbürlenmenizden.

77- “Ya onlara vaad ettiğinizin bir kısmını sana gösteririz”

Hayatında onlara vaad ettiğimiz azabtan

“Veya daha önce seni vefat ettiririz”

Onlara azab inmeden önce

“Bize döndürüleceklerdir”

78- “Allah'ın emri geldiğinde”

Yalanlayan milletlere azab geldiğinde

“Hak ile hükmedilir. Orada hakkı iptal etmekle uğraşanlar hüsrana uğramışlardır”

Yani batıl sahibi kimselerin hüsrana uğradığı açığa çıkar.

80- “Sizin için onlarda faydalar vardır”

Yün, süt ve et gibi faydalar vardır.

“Onların üstünde göğüslerinizdeki ihtiyaçlarınıza ulaşmanız için”

Yüklerinizi uzak yerlere taşıma ihtiyacınızı

83- “Elçiler apaçık ayetlerle onlara geldiklerinde, yanlarında bulunan ilimle sevinip böbürlendiler”

Yanlarında bulunan ilime razı olup dediler ki: Biz onlardan daha bilgiliyiz. Tekrar diriltilmeyecek ve azap edilmeyeceğiz.

85- “Allah'ın bir sünnetidir”

Allah bu sünneti bütün ümmetler için koymuştur. Azabı gördükten sonra iman eden kimsenin imanı kabul edilmez.

“İşte kafirler orada ziyana uğramışlardır”

Hüsrân onlara belli olmuştur.

FUSSİLET SURESİ

Mekki surelerden olup 52 ayettir¹⁹⁸

Bismillahirrahmanirrahim

1- “Ha, Mim”

2- “Rahman ve Rahim olandan indirilmiştir”

İsim cümlesi, mübteda ve haberdir.¹⁹⁹

5- “Dediler ki: Kalplerimiz kılıflar içinde”

Örtüler içinde

“Ve kulaklarımızda bir ağırlık vardır”

Sağırlık. Yani senin davetini kabul etmeyi bırakmamız, işitmeyen ve anlamayan kimsenin konumu gibidir.

“Bizimle senin aranda bir perde vardır”

Dinde bir muhalefet vardır. Bu nedenle seninle bir araya gelmez ve sana muvafakat etmeyiz.

“Çalış”

Dinin üzere

“Biz de çalışmaktayız”

Dinimiz üzere

6- “Ona yönelin”

Yüzünüzü itaatle ona dönderin.

“Müşriklerin vay haline”

7- “Onlar ki: Zekat vermezler”

Farziyetine inanmayıp onu eda etmezler.

(198) Za nüshasında böyle bulunmaktadır. Zı nüshasında ise elli ayet olarak geçer. Ben de derim ki: Bu sure müşaflarda 54 ayettir. Bu sayı Kufi'lerin sayısına uymaktadır. El-Bikai, Mesait'un-Nazar kitabında 2/442 şöyle der: Basra ve fiami'lerin yanında 52 ayettir. Medine ve Mekke'lilerin yanında 53 ayettir. Kufi'lerin yanında da 54 ayettir.

(199) Asıl nüshada bulunmayan bir ziyadedir.

9- “De ki: Yeri iki günde yaratana mı inkar ediyorsunuz?”

Pazar ve pazartesi günleri.

10- “Onu bereketli kıldı”

Orada yarattığı faydalı şeylerle

“Ve orada rızıkları takdir etti”

Orada yaşayanların ihtiyaç duyduğu deniz, nehir, ağaç ve hayvanları yaratarak onların rızıklarını takdir etti.

“Dört günde”

Daha önce zikredilen iki günün devamı yani salı ve çarşamba günleri. Böylece Allah'ın yeri yaratma ve oradaki rızıkların faydalanmaların ve ticaretlerin sebeplerini yaratma günleri dört gün oldu. Yani tüm bunların işi dört günde bitti.

“İsteyenlere eşit olarak”

Bunu soranlara. Yani göklerin ve yerin kaç günde yaratıldığını sorup cevabını isteyen kimseye dört günde denilir.

11- “Sonra istiva etti”

Kastedip yöneldi.

“Göge”

Onu yaratmaya

“O duman halindeydi”

Sudan yükselen bir buhar halindeydi.

“Ona ve yere dedi ki: isteyerek veya istemeyerek gelin”

Sizde yarattığım faydalarla birlikte. Ve o faydaları yarattıklarım için çıkarın. Göklere dedi ki: Güneşini, ayını ve yıldızlarını çıkar. Sonra yere dedi ki: Suyunu, meyvelerini isteyerek veya istemeyerek çıkar. İkisi de kendilerine emredileni isteyerek yaptılar²⁰⁰

(200) Bu İbni Abbas'ın görüşüdür. İbni Cerir 24/ 98 rivayet eder. Ancak raviler arasında Süleyman b. Musa vardır. Bu kimse sadık ve fakih birisidir. Rivayet ettiği hadislerde bazı kolaylıklar vardır. Ölümünden az önce bazı karışık rivayetlerde bulunmuştur. Takrib'ut-Tehzib s. 25

İşte bu mana şu ayettir. **“Dediler ki: isteyerek geldik”**

12- “Onları tamamladı”

Yapıp sağlamlaştırdı.

“İki günde yedi gök olarak. Her göğe emrini vahiy etti”

Her gök ehline istediği emir ve nehiyleri vahiyetti.

“Korunmuş”

Yani gökleri şeytanların işitmelerinden yıldızlarla koruduk.

13- “Eğer yüz çevirirlerse”

Bu açıklamalardan sonra imandan

“De ki: Sizi uyardım”

Korkuttum.

“Yıldırımından”

Sizden öncekilere indigi gibi size de incek bir helakten

“Elçiler onların önlerinden gelmişlerdi”

Elçiler onlara ve onlardan öncekilere de geldi.

“Ve arkalarında”

Babalarına gönderilen elçilerden sonra onların kendilerine de elçiler geldi.

16- “fiiddetli bir rüzgar”

fiiddetli sesi olan bir kasırga

“Uğursuz günlerde”

Onlar için uğursuz olan günlerde.

17- “Semud'a ise hidayet ettik”

Onları davet edip yol gösterdik.

“Fakat onlar körlüğü hidayete tercih ettiler”

İmanı bırakıp küfrü seçtiler.

“Bu nedenle onları bir yıldırım yakaladı”

Yıkım.

“Alçaltıcı bir azab”

Yani onları alçaltan bir azap yakaladı.

21- “Sizi ilk defa yaratan odur”

Bu Allah'ın haber verdiği bir başlangıç cümlesi olup derilerin sözünden değildir.

22- “Derilerinizin, gözlerinizin ve kulaklarınızın aleyhine şahitlik edeceğinden sakınmıyordunuz”

Yani bu organların aleyhinize şahitlik yapacağını zannetmiyor bu nedenle onlardan korkmuyor ve gizlemiyordunuz²⁰¹

“Fakat sizler zannettiniz ki Allah”

Gizlediğiniz şeylerin Allah tarafından bilinmediğini zannettiniz.

“İşlediklerinizin çoğunu Allah'ın bilmediğini sandınız”

İşlediklerinizi görmediğini ve bilmediğini zannettiniz. İşte Rabbiniz hakkında böyle zanda bulundunuz.

23- “Sizi yıkıma uğrattı”

Sizi helak etti.

24- “Eğer sabrederlerse”

Cehennemde

“Ateş onlar için bir konaklama yeridir”

İçinden çıkmayacakları makamlarıdır.

“Eğer hoşnut olmaya dönmek isterlerse”

Sulhu talep ederlerse

“Onlar hoşnut edilmeyeceklerdir”

Onlarla sulh yapılmayıp onlardan razı olunmaz.

25- “Onlara sardık”

Sebeb kıldık.

“Yakın arkadaşlar”

fieytanlardan.

“Onlar önlerinden onlara süslediler”

Dünya işini öyle süsledi ki onu tercih ettiler.

“Ve arkalarından”

(201) Asıl nüshada bulunmayan bir ziyadedir.

Ahireti yalanlamaya cennet ve cehennemin, tekrar dirilme ve hesap vermenin olmadığına davet ettiler. Onlar da bunu kabul ettiler.

“Bunun üzerine onlardan önceki milletlerin başına gelen söz onlara da hak oldu”

Önceki ümmetlerin hüsrana ve helake uğradıkları gibi

26- “Gürültü edin”

Islık ve alkışlarla, batıl sözlerle, yaygara koparıp o sözün anlaşılmasını sağlayın.

“Belki ona galip gelirsiniz”

Onun okunuşuna galip gelir o da bunu okumayı terkeder.

29- “Ey Rabbimiz insanlardan ve cinlerden bizi saptıranları bize göster”

Yani İblis ve Kabil'i. Çünkü bu ikisi sapıklığı ilk ortaya koyan kimselerdir.

“En aşağılardan olmaları için onları ayaklarımızın altına alalım”

Cehennemde en alt tabakada olmaları için.

30- “Rabbimiz Allah'tır deyip”

Onu birleyip

“sonra da dosdoğru olanlar”

Tevhid üzere olup ona hiç bir şey ortak koşmayanlar.

“Melek üzerlerine inerler”

Ölüm anında

“Korkmayınız”

Günahlarınızdan.

“ve üzülmeyiniz”

Günahlarınıza. Çünkü Allah onları size bağışlayacaktır.

31- “Dünya hayatında da ahiret hayatında da sizin dostlarınız biziz”

Sizin sevgilileriniz ve yardımcılarınız bizleriz. Bu kimseler dünyada iken onlarla birlikte bulunan hafaza melekleridir. Onlara

“kıyamet gününde”²⁰² derler ki: Sizi cennete sokmayıncaya kadar sizden ayrılmayız.

“Orada sizin için istediğiniz her şey vardır”

Temenni ettiğiniz ve dilediğiniz her şey.

32- “Gafur ve rahim olandan bir ağırlanmadır”

Allah bunu onlar için hazırlanmış bir rızık yaptı.

33- “Allah'a davet edenden daha güzel sözlü kim vardır”

Bu kimsenin Rasulullah olduğu söylenir. Çünkü o Allah'ı birlemeye davet etmiştir. Bir rivayete göre de iki müezzin hakkında nazil olmuştur.

34- “İyilik ile kötülük eşit değildir”

Buradaki “la” edatı zaittir.

“Def et”

Kötülüğü

“En güzeliyle”

Kızgınlığı sabırla, cehaleti hilm ile kötülüğü de bağışlama ile.

“Seninle onun arasında düşmanlık olan kimse sanki sana sıcak bir dost olur”

Yani sen böyle yaptığında o kişi sana yakın bir dost gibi olur.

35- “Ona kavuşturulmazlar”

Bu özelliğe eremezler.

“Ancak sabredenler müstesna”

Öfkelerini yenip eziyeti tahammül edenler bunun dışındadır.

“Buna ancak büyük pay sahibi olanlar erişebilir”

Cennete.

36- “fiyettandan sana bir vesvese gelirse”

(202) Asıl nüshada bulunmayan bir ziyadedir.

Eğer seni eziyete katlanmaktan men eden bir şeytan vesvesesi sana gelirse

“Allah'a sığın”

Onun şerrinden Allah'a sığınıp hilmine devam et.

37- “Onun ayetlerindendir”

Onun bir olduğuna delalet eden alametlerdendir.

“Gece, gündüz, ay ve güneş”

38- “Eğer büyüklenirlerse”

Kafirler. Yani Allah'a secde etmekten kibirlenirlerse

“Rabbinin katında olanlar”

Melekler

“Onu tesbih ederler”

Namaz kılarlar.

“Gece ve gündüz. Hiç te bıkmazlar”

Usanmazlar.

39- “Yeri huşulu görmen onun ayetlerindendir”

Üzerinde hiç bir bitkinin olmaması ve tozlu olması

“Üzerine su indirdiğimde deprenir”

Bitkilerle hareketlenir.

“Ve kabarır”

fişip yükselir. Sonra da bitkilerle çatlar.

40- “Ayetlerimiz hakkında doğruluktan sapanlar”

Yani sözü kastedilmeyen şekilde yorumlayanlar ve çarpıtanlar, onu yalan ve sihire nisbet edenler.

“Bize gizli kalmazlar”

Onları bilir ve yaptıklarının karşılıklarını vereceğiz.

41- “Onlara geldiğinde zikri inkar edenler”

Kur'an'ı

“şüphesiz o üstün bir kitaptır”

fiyattan ve batıldan korunmuştur.

42- “Batıl önünden ve arkasından ona gelemez”

Yani ondan önce gelen kitaplar onu iptal edemez. Ondandır da onu iptal edecek bir kitap gelmeyecektir. Denilir ki: Batıl ona önden gelemez. Yani bu kitap eksiltilmekten korunmuştur. Batıl ona arkadan gelemez. Yani fazlalaştırılmaz ki batıl ona arkadan gelsin.

43- “Sana söylenen şeyler senden önceki elçilere de söylenmiştir”

Yani eğer kavmin seni yalanlıyorsa senden öncekiler de elçileri yalanladılar.

44- “Eğer onu arapça olmayan bir Kur'an yapsaydık”

Arap diliyle olmayan bir Kur'an olsaydı.

“Derlerdi ki: ayetleri açıklansaydı”

Bizim dilimizle o ayetler açıklansaydı da anlasaydık derler.

“Arap olmayana yabancı söz mü?”

Yani Kur'an yabancı bir dille peygamber de arap biri mi.

“De ki: o”

Kur'an

“iman edenler için bir hidayet ve”

Sapıklıktan

“fiifadır” Cehaletten

“İman etmeyenler ise”

Onu kabul etmeyi bırakanlar şu konumdadırlar.

“Kulaklarında ağırlık vardır. Ve o”

Kur'an

“Üzerlerine bir körlüktür”

Çünkü onlar onu anlamıyorlar.

“O kimseler uzak yerden çağrılırlar”

Sanki onların bu Kur'an'ı az dinlemeleri ve az faydalanmaları onlara uzak mesafeden dolayı işitmeyen ve Kur'ana iman etmeye davet edilen kimse gibidir.

45- “Musa'ya kitap verdik. Onda ihtilaf edildi”

Kavminin yaptığı gibi doğrulamak ve yalanlamakla, ona inanmak ve onu inkar etmekle

“Eğer Rabbinden geçen bir söz olmasaydı”

Azabın senin kavminden ertelenmesi olmasaydı

“Aralarında hüküm verilirdi”

Onların helak edilmesi son bulurdu.

“fiüphesiz onlar ondan”

Kur'an'dan

“Bir şüphe içerisindedirler”

47- “Kıyamet saatinin ilmi ona dönderilir”

Çünkü ondan başkası bunun vaktini bilmiyor.

“Tormurcuğundan çıkan her meyve”²⁰³

Kap veya kabuğundan çıkan her meyve.

“Onun ilmiyle çıkar”

“Onlara: Bana ortak koştuklarınız nerede diye seslenildiği gün”

Dünyada iken iddia ettiğiniz ortaklar

“Derler ki: Sana bildirdik”

Haber verdik.

“Bizden hiçbir şahit yoktur”

Senin bir ortağın olduğuna dair. Çünkü kıyamette her şeyi görmüşler ve dünyada iken taptıklarından vazgeçmişlerdir.

48- “Onlardan kaybolup gitti”

Zeval buldular.

“Daha önce taptıkları şeyler”

."Güvendikleri"²⁰⁴ ve kıyamet gününden önce taptıkları şeylerden

“Zannettiler ki”

Bildiler.

“Kendileri için hiç bir çıkış yolu olmadığını”

Kaçacak yer olmadığını bildiler.

49- “İnsan iyilik istemekten usanmaz”

(203) "Semere" Kelimesini tekil olarak okuyanlar: İbni Kesir, Ebu Amr, fiu'be, Hamza, El Kisai, Yakup ve Haleftir.

(204) Asıl nüshada bulunmayan bir ziyadedir.

Kafir kimse sahat ve mal istemekten asla bıkmaz.

“Eğer ona bir kötülük dokunursa”

Fakirlik ve zarar

“O zaman ye'se düşer”

Allah'ın rahmetinde.

“Ümitsiz olur”

Onun rahmetinde

50- “Elbette diyecektir ki: Bu hakkımdır”

Yani ben bunu çalışmamla hak ettim bana verilmesi gerekir.

“Ve ben kıyametin kopacağını zannetmiyorum. Eğer Rabbime dönersem onun yanında benim için daha güzel şeyler vardır”

Yani ben tekrar dirilmeye ve kıyametin kopacağına kesinlikle inanmıyorum. Eğer öyle bir şey olsa da benim onun katında daha güzel şeylerim vardır.

51- “İnsana nimet verdiğimizde yüz çevirir”

Yani kafir kimse nimet içinde olursa Allah'ın zikrinden uzaklaşır. Kendisinin bir ihtiyacı olursa da o zaman çok dua eder.

52- “De ki: Gördünüz mü? Eğer o Allah tarafından ise”

Kur'an onun katından indirilmişse

“Sonra da siz onu inkar etmişseniz, o zaman uzak bir ayrılığa düşenden daha sapık kim olabilir”

Sizden. Çünkü siz derin bir sapıklık içerisindesiniz. Yani Kur'an'ı inkar etmekle haktan uzak bir ihtilaf içerisindeyiz.

53- “Ayetlerimizi onlara ufuklarda”

Muhammed (a.s.)'a feth edilmesi nasib olan yerler

“ve kendi nefislerinde göstereceğiz”

Mekke'nin fethi

“Taki onlara hak açıkça belli olsun”

Kur'an'ın hak ve doğru olduğu Allah katından indiği belirlensin

“Rabbinin her şeye şahit olması yetmez mi?”

Yani o Muhammed'in ve kitabının doğru olduğuna şahitlik eder.

54- “İyi bil ki: Onlar şüphededirler”

Kuşkudadırlar.

“Rabblarına kavuşmaktan”

Tekrar dirilip ona varmaktan.

“İyi bilki o her şeyi kuşatmıştır”

Bilendir.

ŞURA SURESİ

Mekki surelerden olup 53 ayettir. ²⁰⁵

Bismillahirrahmanirrahim.

1- “Ha, Mim”

Ha harfi Allah'ın hükmü, ²⁰⁶ Mim harfi onun yüceliğidir.

2- “Ayn, Sin, Kaf”

Ayn harfi onun ilmi, Sin harfi onun en tepesi, Kaf harfi de onun kudretidir. Allah bunlara yemin etmektedir.

3- “İşte böyle sana vahiy olunuyor”

Kitap sahibi hiç bir peygamber yoktur ki Allah ona: “Ha-Mim, Ayn-Sin-Kaf”ı vahyetmesin. İşte bu şu ayetin manasıdır.

“Böylece Allah sana ve senden öncekilere vahyeder”

5- “Neredeyse gökler üstlerinden çatlayacaktı”

Yani neredeyse her gök kendinden sonra gelen gök üzerine parlanacaktı. Müşriklerin: Allah çocuk edindi sözünden dolayı.

“Melekler Rabblerini hamd ile tesbih ediyorlar”

Allah'ı kötülüklerden tenzih ediyorlar.

“Ve istiğfar ediyorlar”

Allah'a

“Yeryüzünde bulunanlar için”

Mü'minlerden kimseler için.

6- “Ondan başka veliler edinenler”

İlahlar

(205) Za nüshasından ziyade. Bu rakam mushaflarda bulunan rakamlara muvafakat etmektedir. Zı nüshasında ise: 50 ayet olarak geçer. Bu sayı Kufi'ler hariç diğerleriyle muvafakat arz eder.

(206) Ayn nüshasında Allah'ın hilmi olarak geçer.

Onların amellerini karşılığını vermek için saklayıp koruyandır.

“Sen onların üzerine vekil değilsin”

Sen bununla görevlendirilmedin. Sadece tebliğ etmekle mükellefsin.

7- “İşte böylece”

Bu şekilde

“Sana arapça Kur'an vahyettik”

Arap lafızlarıyla

“fiehirlerin anasını uyarman için”

Mekke ehlini

“Ve etrafındakini”

Diğer insanları

“Toplanma gününden uyarman için”

İnsanların toplanacağı kıyamet gününden onları korkutmak için.

“Onda hiç şüphe yoktur”

Kafirlerin şüphelendiği gibi

“Bir gurup cennette bir gurup ta cehennemdedir”

O günde insanların durumunun farklı olduğunu haber veriyor.

8- “Eğer Allah dileseydi onları tek bir ümmet yapardı”

İki gurubu tek gurup yapardı.

“Fakat Allah dilediğini Rahmetine sokar”

Bu ayet Allah'ın dilediği kimseleri cennete koyacağını haber vermektedir. Bu Allah'tan bir ihsandır.

“Zalimlerin”

Kafirlerin

“hiç bir velisi ve yardımcısı yoktur”

Onları azaptan koruyacak bir yardımcıları yoktur.

9- “Yoksa ondan başka veliler mi edindiler?”

Yani Allah'tan başka veliler edindiler.

“Asıl veli Allah'tır”

Ondan başka edindikleri değil.

10- “İhtilaf ettiğiniz herşeyin hükmü”

Din konusunda

“Allah’a aittir”

Size ait değildir. Allah katındaki dinin islam olduğuna hükmetmiştir. Ondan başka din kabul edilmeyecektir.

11- “Kendi nefislerinizden size eşler yarattı”

Helal zevceler

“Ve hayvanlardan da çiftler yarattı”

Yani onları erkek ve dişi kıldı.

“Sizi bu tarzda türetip yayıyor”

Size helal zevceler yaratmakla sizi çoğaltıyor. Çünkü onlar neslin devamı için bir sebeptir. Ayette geçen "Fihi" onda kelimesi "Bihi" onunla anlamındadır.

“Onun hiç bir benzeri yoktur”

Ayette geçen Kaf harfi zaittir. Yani benzeri yoktur.

13- “Size dinden bir şeriat yaptı”

Size onu açıklayıp ortaya koydu.

“Onu tavsiye etti”

Emretti.

“Nuh'a”

Sonra bu koyduğu şeriatı izah ediyor.

“Dini dosdoğru ayakta tutun ve onda ayrılığa düşmeyin”

Allah bütün peygamberleri dini ayakta tutmak ve ayrılığı bırakmakla göndermiştir.

“Allah ona dilediği kimseyi seçer”

Dini için dilediği kimseyi seçip ona hidayet eder.

14- “Kendilerine ilim geldikten sonra sadece aralarındaki haksızlık dolayısıyla ayrılığa düştüler”

Kitap verilen kimseler ayrılığa düşmenin sapıklık olduğunu bildikleri halde ayrılığa düştüler. Aralarındaki haksızlık ve çekememezlikten dolayı bunu yaptılar.

“Eğer Rabbinden belli bir süreye kadar geçmiş bir söz olmasaydı”

Onların azabını kıyamete kadar erteleme sözü olmasaydı

“Aralarında hüküm verilirdi”

Yaptıkları amellerin karşılığı verilirdi.

“Onlardan sonra kitaba varis kılınanlar”

Yani bu ümmet yahudi ve hristiyanlardan sonra kendilerine kitap verildi.

“Ondan kuşku veren bir şüphe içindedirler”

Yani bu ümmetin kafir ve müşrikleri

15- “Bunun için dua et”

Yani buna davet et. İnsanları dini ayakta tutmaya davet et

“Emredildiğin gibi dosdoğru ol”

Sana emredilen din üzere sabit ol.

“Ve de ki: Allah'ın indirdiği her kitaba inandım”

Allah'ın indirilen bütün kitaplarına

“Ve aranızda adalet yapmakla emrolundum”

Kitaplarınıza iman etmede aranızda eşit davranmakla emrolundum. fiyle de mana verilir. Hüküm verdiğin zaman aranızda adaletli davranmakla emrolundu.

“Bizimle sizin aranızda bir tartışma yoktur”

Düşmanlık yoktur. Ancak bu ayetin hükmü savaş ayetiyle neshedilmiştir.²⁰⁷

(207) Bu İbni Abbas'ın görüşüdür. En-Nahas Nasih kitabı s. 253'te rivayet eder. Ve şöyle der: Bu yahudilere yapılan bir hitaptır. Senesinde tefsir ravilerinden Cuveybir vardır. Bunun rivayeti ise gerçekten çok zayıftır. Takrib'ut Tehzib s. 143. Denilir ki: Bu ayet neshedilmemiştir. Yani bizimle sizin aranızda tartışmaya gerek yoktur. Çünkü tüm deliler açığa çıkmış ve deliler belli olmuştur.

16- “Allah hakkında tartışınlar”

Allah'ın dini hakkında peygamberle tartışınlar

“Kabul edildikten sonra”

Peygamberin davet ettiği din kabul edilip müslüman olununca ve onun dinine girilince

“Delilleri Rableri katında batıldır”

Yok olup gitmiştir. Çünkü onlar haber verdiğinde sadık olan mucizeleri ortaya çıkan biriyle tartışmaktadırlar.

17- “Kitabı hak ve ölçü ile indiren Allah’tır”

Adaletle. Allah'u teala kitabındaki emir ve nehiylere uymayı emretti. Bunda insaflı ve eşit davranmasını emretti. Bunun da aleti ölçüdür.

“Nerden biliyorsun belki de kıyamet saati yakındır”

Yani kitap ve adaletle amel et. Belki sen bilmeden kıyamet saati sana yaklaşmıştır.

18- “Ona inanmayanlar onun acele gelmesini istiyorlar”

Onun meydana gelmeyeceğini zannedecek.

“İman edenler ise ondan korkarlar”

Kıyametin kopmasından korkarlar. Çünkü bilirler ki ondan sonra tekrar diriltilip hesaba çekileceklerdir.

“İyi bil ki, kıyamet hakkında tartışanlar”

Ondan şek ve şüphe içerisinde olanlar.

“Uzak bir sapıklıktadırlar”

Çünkü eğer düşünselerdi onları ilk olarak yaratanın onları tekrar diriltmeye kadir olduğunu bilirlerdi.

19- “Allah kullarına lutfkardır”

İyi olsun kötü olsun tüm kullarına iyilik eder. Çünkü işledikleri günahlara karşılık onları aklıktan öldürmez.

20- “Kim ahiret ekinini isterse”

İşlediği amellerle ahiret yurdunu isterse.

“Onun ekinini artırırız”

Yani bire on vermekle onun kazancını kat kat veririz.

“Kim de dünya ekinini isterse”

İşlediği amellerle dünyayı arzularsa

“Ona dünyalıktan veririz. Ahirette ise hiç bir payı yoktur”

Kim dünyasını ahiretine tercih ederse ona ahirette hiç bir pay vermeyiz.

21- “Yoksa onların”

Hayır onların

“Ortakları mı var?”

İlahları mı var?

“Allah'ın izin vermediği onlar için din koyan ortaklar mı var? Eğer o fasıl sözü olmasaydı”

Yani Allah'ın daha önce takdir ettiği amel karşılıklarını kıyamet günü olacağı sözü olmasaydı

“Aralarında hüküm verilirdi”

Dünyada iken işleri bitirilirdi.

22- “Zalimleri görürsün”

Müşrikleri kıyamet günü görürsün.

“Korkudan titrediklerini”

Çekindiklerini

“Kazandıklarından dolayı”

Yaptıklarının karşılığını bulduklarından dolayı

“Ve o başlarına indiği zaman”

Bu mutlaka olacaktır.

23- “De ki: sizden hiç bir ücret istemiyorum”

Yani risaleti tebliğ etmeye karşılık

“Yakınlıkta sevgi dışında”

Yani yakınlığımı, sevgimi ve akrabalığımı korumanız dışında. Çünkü Kureyş'te hiç bir mahalle yoktur ki onun peygamberle bir akrabalığı bulunmasın. Sanki o şöyle diyor. Eğer bana inanmıyorsanız akrabalığıma bakarak bana eziyet etmeyiniz. ²⁰⁸ fiu şekilde de mana verilmiştir. Sizi Allah'a yaklaştıran amelleri işlemeyi sevmenizden başka

“Kim bir iyilik işlerse”

Amel ederse

“Onun iyiliğini artırırız”

O iyiliğinin sevabını kat kat veririz.

24- “Yoksa diyorlar mı?”

Hayır Mekke ehli şöyle mi diyor.

“Allah'a karşı yalan uydurdu”

Yani kendiliğinden Kur'an uydurdu.

“Eğer Allah dilerse senin kalbini mühürler”

Onların verdiği eziyete karşı senin kalbini sabırla bağlar. Sonra tekrar cümleye başlayarak şöyle dedi.

“Allah batılı siler”

firki

“Sözleriyle hakkı yerleştirir”

Peygamberinin dili üzere indirdiği kitapla ki o da Kur'an'dır.²⁰⁹

25- “Kullarının tevbesini kabul eden O'dur”

Kul işlediği günahattan dönüp Allah'ın itaatine yönelirse Allah onun bu dönüşünü kabul eder. Ve daha önce işlediğini affeder.

“O kötülükleri affeder”

26- “İman edenlere icabet eder”

Onların istedikleri şeyi kabul eder.

27- “Eğer Allah rızkı kullarına yaysaydı”

(208) İbni Abbas'a **“Yakınlıkta sevgi dışında”** Ayetinden soruldu. Said b. Cübeyr dedi ki: Yakınlık peygamberin ailesidir. İbni Abbas ise şöyle der: Acele ettin. Çünkü peygamberin akraba olmadığı hiç bir Kureyş ailesi yoktu. Ve şöyle dedi: Ancak benimle sizin aranızdaki akrabalığı korumanızı istiyorum. Buhari tefsir bölümü 8/864, Nesai tefsir bölümü 2/266, Tirmizi tefsir bölümü 3251

(209) Zı nüshasından ziyade.

Onların rızkını bol kılsaydı

“Yeryüzünde azarlardı”

Tuğyan edip isyan ederlerdi.

“Fakat onu dilediği miktarda indirir”

Kimisini fakir, kimisini de zengin yapar.

“O kullarından haberdardır, onları görür”

28- “Ümit kestikten sonra yağmuru indiren O'dur”

Kulların yağmurun yağmasından ümitlerini kestikten sonra yağmuru yağdıran Allah'tır.

“Ve rahmetini yayar”

Yağmuru bol yağdırır.

29- “Gökleri ve yeri yaratması onun ayetlerindendir”

Kudretinin delillerindendir.

“Ve orada yaydıkları”

Dağıtıp yaydığı

“Canlıları dilediği zaman toplamaya kadirdir”

Tekrar diriltmek için

30- “Başınıza gelen her musibet”

Sıkıntı ve bela

“Ellerinizin kazandıklarındandır”

İşlediğiniz suçların cezasıdır.

“Fakat çoğunu affeder”

Yani onlardan dolayı cezalandırmaz.

31- “Yeryüzünde onu aciz bırakacak değilsiniz”

Kaçarak. Yani kaçsanız da sizi yakalamakta Allah'ı aciz bırakamazsınız.

32- “Denizdeki gemiler onun ayetlerindendir”

Denizde yüzen gemiler.

“Denizde yüksek dağlar gibi”

Büyüklerde dağlar gibi olan gemiler Allah'ın ayetlerindendir.

33- “Dilerse rüzgarı durdurur. Böylece onun üstünde kala kalırlar”

Deniz üstünde akmayıp yerlerinde sabit kalırlar.

“İşte bunda çokca sabreden ve şükreden kimseler için ayetler vardır”

Her mü'min için.

34- “Veya onları yok eder”

Helak eder. İçinde bulunanları

“Kazandıkları dolayısıyla”

İşledikleri günahlar nedeniyle.

“Çoğunu affeder”

Cezalandırmaz.

35- “Ayetlerimiz hakkında mücadele edenlerin bilmesi için”

Onu ayetlerimizi iptal edip defetmek için.

“Kendilerine bir çıkış yolu yoktur”

Allah'ın azabından kaçacakları bir kaçış yolu yoktur.

36- “Verildiğiniz her şey”

Dünya nimetlerinden

“Dünya hayatının bir metaıdır”

Bu dünyada az bir süre onunla faydalanılır.

“Allah'ın katında olan ise”

Sevap.

“İman edenler için daha hayırlı ve daha bakidir”

Bu ayet tüm malı infak edip Allah yolunda sadaka verdiği zaman Ebubekir hakkında nazil oldu. İnsanlar ise onu bu yaptığından dolayı kınamıştı.

37- “Büyük günahlardan ve fuhuştan kaçınanlar”

fiirk ve had cezası gerektirecek fiilerden kaçınanlar

“kızdıkları zaman bağışlayanlar”

Yumuşak huyluluk gösterip cezalandırmazlar ve affederler.

38- “Rabblarına icabet edenler”

İman ve itaatle ona icabet edenler

“İşleri aralarında şura iledir”

Yani kendi görüşlerine göre amel etmeyip istişare ederler.

39- “Haklarına tecavüz edildiği zaman”

Zulmedildiklerinde

“kendilerini savunurlar”

Zulmedenlerden intikam alırlar. Ayet daha sonra bu savunmanın sınırını belirlemektedir.

40- “Kötülüğün karşılığı onun benzeri olan bir kötülüktür”

Yani kötülüğe ancak misliyle karşılık verilebilir. Suçludan işlediği suç miktarınca kısas alınır.

“Kim affederse”

İntikam almayı bırakırsa

“Ve ıslah ederse”

Kendisiyle zalim arasını af ile düzeltirse

“İşte onun eciri Allah'a aittir”

Yani bu yaptığına karşılık Allah ona bol sevap verecektir.

“füphesiz Allah zalimleri sevmez”

Zulme başlayanları.

41- “Kim zulmedildikten sonra yardım bulur, hakkını alırsa”

Zulmedildikten sonra

“İşte onlar için aleyhlerinde bir yol yoktur”

Kınama ve kısas yapma yoktur. Çünkü o kişi hakkını almıştır. ²¹⁰

43- “Kim de sabreder”

Eziyete.

“Ve bağışlarsa”

Karşılığını vermezse.

(210) Zı nüshasından ziyade.

“Bu”

Sabır ve bağışlama.

“Önemli işlerdendir”

Çünkü bu sevabı gerektirir. Bu nedenle azmi daha çok tamamlar.

45- “Ateşe takdim edildiklerinde onları görürsün”

Cehenneme

“Zilletten başları öne eğiktir”

Zillet ve sukunetle

“Bakıyorlar”

Ateşe.

“Göz ucuyla”

Sezdirmeden.

47- “Rabbimize icabet ediniz”

İman ve itaatle.

“Allah'tan geri dönüşü olmayan bir gün gelmeden önce”

Yani Allah onu getirdiği zaman bir daha geri göndermez.

“O gün sığınacak hiç bir yeriniz yoktur”

Azabtan kaçacak bir yer

“Ve inkar etme imkanınız da yoktur”

Başınıza gelen azabı inkar etmeye gücünüz olmadığı gibi onu değiştirmeye de gücünüz yetmez.

50- “Veya erkekler ve dişiler olarak çift verir”

İhsan ettiği çocuklardan kimini erkek, kimini de dişi yapar.

“Dilediğini de kısır yapar”

Çocuğu olmaz.

51- “Kendisi ile Allah'ın konuşması bir beşer için olacak şey değildir”

Yani ona uykusunda vayhetmesi.

“Veya perde arkasından”

Musa (a.s.)'la konuştuğu gibi.

“Veya bir elçi gönderir”

Meleklerden

“Kendi izniyle dilediğine vahyeder”

Dilediği kadar onunla konuşur.

52- “İşte böyle”

Diğer elçilere vahyettiğimiz gibi

“Sana da bir ruh vahyettik”

Mahlukatı diriltecek şeyler. Yani onunla hidayet olacakları bir Kur'an

“Emrimizden”

Sana vahyetme fiilimizden

“Kitap ve iman ne olduğunu bilmiyordun”

Vahiyden önce. Yani onun şariatini ve prensiplerine imanı bilmiyordun.

“Fakat onu”

Kitabı.

“Kitab'ı bir nur yaptık. Elbette sen hidayet edersin”

Sana vahyettiğimizle.

“Dosdoğru yola”

İslam'a²¹¹

ZUHRUF SURESİ

Mekki surelerden olup 89 ayettir²¹²

Bismillahirrahmanirrahim.

1- “Ha, Mim”

2- “Apaçık kitaba andolsun”

Hidayeti ve ümmetin ihtiyaç duyduğu şeyleri açıklayan kitaba

“Onu kıldık”

Açıkladık.

“Arapça bir Kur'an”

Arap lügatı ile

“Belki akledersiniz diye”

Onun hükümlerini ve manalarını bilirsiniz diye.

4- “füphesiz o”

Kur'an

“Katımızdaki ana kitaptadır”

Levhi Mahfuz'dadır.

“Çok yüce hüküm ve hikmet doludur”

Yani bu kitap Allah katında levhi mahfuz'da bu vasıfla sabit bulunmaktadır.

5- “O zikri sizden bir yana mı bırakalım”

Ona inanmıyorsunuz diye onu bırakıp Kur'anı indirmekten vazgeçip onu yanımızda mı tutalım?

“Sizler ölçüyü aşan bir kavimsiniz diye”

(212) Zı nüshasından ziyade. Bu sayı Mushaflardaki ile aynıdır. Za nüshasında ise: Seksen sekiz ayettir. Bu da fi'ami'lere göredir.

Yani sizler Allah'ın emrini aşan müşrik bir kavmisiniz diye. Katade²¹³ der ki: Allah'a yemin olsun ki eğer bu ümmetin ilkleri redetti diye Kur'an kaldırılmış olsaydı hepsi helak olurlardı.

8- “Onlardan daha şiddetlilerini helak ettik”

Senin kavminden

“Kuvvet bakımından”

Güç olarak.

“Öncekilerin örneği geçti”

Cezalandırmadaki adetleriyle

11- “Gökten suyu bir ölçüye göre indiren O'dur”

Allah katında bilenen bir miktarda.

“Biz onunla ölü bir beldeyi dirilttik”

O su ile

“İşte siz de böyle çıkarılacaksınız”

Kabirlerinizden diri olarak

12- “Bütün çiftleri yarattı”

Sınıflar halinde

13- “Biz bunu yanaştıramazdık”

Gücümüz yetmezdi.

15- “Kendi kullarından ona bir parça kıldılar”

Melekleri Allah'ın kızları yapanlar

16- “Yoksa o yarattıklarından kızları kendisine edindi de erkekleri size mi ayırdı?”

Erkekleri size has mı kıldı? Bu ayet “Rabbiniz erkekleri size mi seçti?”²¹⁴ Ayeti gibidir.

17- “Onlardan birine Rahaman'a benzer olarak anlattığı ile müjdelense”

Rahmanı vafsettiği kız edinmekle müjdelense

18- “Süs içinde yetiştirilip”

(213) İbni Cerir 25/49

(214) İsra: 17/40

Ona sūs içinde yetiştirilen kimseler nisbet edildi? Yani kızlar.

"Mücadelede açık değildir"

Yani kadın tartışmada neredeyse delilini ikame edemez.

19- "Rahman'ın kulları olan melekleri dışı saydılar"

Yani melekler Allah'ın kızlarıdır demekle onların dışı olduğuna hükümettiler.

"Onların yaratılışına şahit mi oldular?"

Onlar yaratıldığı zaman hazır mı bulundular.

"Onların bu şahitlikleri yazılacaktır"

Meleklerin Allah'ın kızları olduğu hakkındaki şahitlikleri

"Ve sorulacaklardır"

Bu iddialarında

20- "Dediler ki: Eğer Rahman dileseydi onlara tapmazdık"

Yani meleklerle. Çünkü onlar şöyle dediler. Eğer o bizim onlara ibadetimize razı olmasaydı cezamızı acele verirdi.

"Onların bu konuda bilgileri yoktur"

Onların melekler Allah'ın kızlarıdır sözü hakkında bilgileri yoktur. .

"Onlar ancak saçmalıyorlar"

Yalan söylüyorlar.

21- "Yoksa bundan önce onlara bir kitap mı verdik?"

Kur'an'dan önce içinde Allah'tan başka ibadet etme olan bir kitap mı verdik.

"Ki onlar ona tutunuyorlar"

Bu kitapla. Sonra onların atalarının sapıklıklarına tabi olduklarını açıklamaktadır.

22- "Hayır dediler ki: Biz atalarımızı bu millet üzere gördük"

Bu din üzere

24- "De ki: Eğer ben size bundan daha doğrusunu getirsem"

Daha doğru bir dinle gelsem

"atalarınızı üzerinde bulduğunuz şeyden"

Yine de onlara mı tabi olursunuz?

"Dediler ki":

Geçmiş ümmetler elçilere

"Biz sizinle gönderilen şeyi inkar ediyoruz"

25- "Böylece onlardan intikam aldık"

Cezalandırmakla

26- "Hani İbrahim babasına ve kavmine: Ben sizin taptıklarınızdan uzağım"

Onlardan beriyim.

28- "Onu bir söz kıldı"

Tevhid sözünü.

"Ardından baki bir söz"

İbrahim'den sonra zürriyetinden Allah'ı birleyen nesiller hala bulunmaktadır.

"Belki dönerler"

Yani küfürden imana dönmeleri için.

29- "Bunları ve babalarını faydalandırdım"

Dünyada onları helak etmedim. "Hak kendilerine gelinceye kadar" Kur'an

31- "Dediler ki: Bu Kur'an iki şehirden"

Mekke ve Taif

"büyük bir adama²¹⁵ inmeli değilmiydi?"

Yani Mekke ehlinde Velid b. Muğire Taiften de Urve b. Mes'ud es-Sekafi'ye

32- "Onlar Rabbinin rahmetini mi bölüştürüyorlar?" Peygamberlik ve kerametini dilediklerine mi kılıyorlar?

(215) Asıl nushada bulunmayan ziyade.

"Dünya hayatında biz onların maişetini aralarında bölüştürdük"

Kimisini zengin kimisini fakir yaptık.

"Onlardan bir kısmını diğerlerine derecelerle üstün kıldık"

Mal ile.

"Ki biri diğerine iş gördürebilsin"

Zenginler mallarıyla fakirlere iş gördürüp onları hizmetlerinde kullanabilmeleri için. Böylece bazıları dünyada diğerleri için geçim sebebi olsun. Zenginler mallarıyla fakirlerde işleriyle geçim sebebi olurlar. Biz bu taksimatı yaptığımız gibi aynı şekilde dilediğimiz kimseleri peygamberlik için de seçeriz. Ayet daha sonra ahiretin dünyadan daha üstün olduğunu açıklıyor.

"Rabbinin rahmeti"

Cenneti.

"Onların topladıklarından daha hayırlıdır"

Dünyada. Sonra ayet Allah katında dünyanın değerinin azlığından bahsediyor.

33- "Eğer insanlar tek bir ümmet olmasaydı"

Küfür üzere toplanmasalardı

"ve üzerine binip çıkacakları merdivenler yapardık"

Yukarı çıkacakları ve yükselecekleri

34- "Evlerine kapılar ve üzerine yaslanacakları koltuklar ve divanlar"

Gümüşten.

35- "Zuhruftan"

Yani altından.

"bütün bunlar dünya hayatının metaidır"

Yani dünya hayatının geçici faydasıdır.²¹⁶

36- "Kim Rahman'ın zikrinden yaşarsa"

Yüz çevirirse

"ona bir şeytanı sardırırız"

Bir şeytanı ona musallat ederiz.

"Ve o onun yakın dostudur"

Ondan hiç ayrılmaz.

37- "Onlar"

fiyatanlar

"Onları alıkoyarlar"

Kafirleri menederler.

"Zannederler ki"

Kafirler

"kendilerinin hidayette olduğunu"

38- "Nihayet bize geldiğinde"

Kafir

"Der ki:"

Yakın dostuna.

"Keşke benimle senin aranda iki doğu arası kadar uzaklık olsaydı"

Doğu ile batı arasındaki uzaklık kadar.

"Ne kötü dosttur"

Sen. Sonra ateşe girinceye kadar ondan hiç ayrılmaz. Allah şöyle buyuruyor.

39- "Bu gün size bir fayda sağlamaz. Çünkü zulmettiniz"

Dünyadaka iken şirk koştunuz

"Siz bu gün azapta ortaksınız"

Çünkü her birinizin kendince azabtan bol payı vardır.

41- "Biz seni alıp göktürdükten sonra"

Onlara azab etmeden seni öldürürsek

"Elbette biz onlardan intikam alırız"

Senin ölümünden sonra.

42- "Veya sana gösteririz"

Sen hayatta iken

"onlara vaadettiğiniz şeyi"

Azabı

44- "O"

Kur'an

"Zikirdir"

fiereftir.

"Sana ve kavmine"

Onların luğatı ile ve sana indiği için. Çünkü sen onlardansın.

"Ve sorulacaksınız"

Size verdiğimiz bu şereften dolayı şükür edip etmediğinizden sorulacaksınız.

45- "Gönderdiklerimiz elçilerden sor"

Kendilerine elçi gönderdiğimiz milletlere

"Senden öncekilerden"

Yani kitap ehli kimselerden. Onların kitabında Allah'tan başkasına ibadet etme emrinin olup olmadığını sor. Bu sorunun manası puta tapanların batıl üzere olduklarını iktisadettir.

48- "Onlara gösterdiğimiz her ayet mutlaka ötekenden büyüktür"

Ondan önceki ayetten.

"Onları azabla yakaladık"

Kıtlık, tufan ve çekirge ile yakaladık.

"Belki dönerler diye"

Küfürlerinden

49- "Dediler ki: Ey büyücü" Ona bu adla hitap ettiler.

"Bizim için Rabbine dua et. Sana verdiği söz hakkı için"

İman edenlerden azabı kaldıracağına dair.

"Elbette biz yola gelineğiz"

İnanacağız.

50- "Azabı onlardan kaldırdığımızda tekrar döndüler"

Ahitlerini bozdular.

51- "fiu altından akan nehirler"

Benim emrimle akmıyor mu? Bir rivayete göre de saraylarımın altından akan nehirler.

52- "Yoksa ben"

Bilakis ben.

"fiu alçak olandan daha hayırlı değilmiyim?"

Hakir ve zayıf olandan. Yani Musa'dan.

"Nerede ise söz anlatamayacak durumdadır"

Dilindeki pelteklikten dolayı düzgün konuşamayan

53- "Üzerine altın bilezikler atılmalı"

Eğer itaat edilen bir başkansa üzerine altın bilezikler atılsın. Çünkü altın bilezikler onlara göre liderliğin alametlerindendi.

"Veya beraberinde melekler de gelmeli değilmiydi?"

Onun peşinden gelip ona şahitlik yapmaları gerekmezmiydi?

54- "Kavmini küçümsedi"

Kıptilerden olan kavmini cahil buldu.

55- "Bizi kızdırınca"

Küfürleriyle bizi kızdırınca

"Onlardan intikam aldık"

56- "Ve onları öncekiler yaptık"

Onlardan sonra gelenlerin onlardan ibret alması için²¹⁷ onları önce helak edilenler yaptık.

"Sonrakiler için örnek yaptık"

Onlardan sonra gelenlere ibret yaptık.

57- "Meryem oğlu bir misal olarak anlatıldı"

Bu ayet şu ayet nazil olunca "Siz ve Allah'tan başka taptıklarınız Cehennemden yakıtınız"²¹⁸ Kafirler peygamberle tartıştıklarında²¹⁹ nazil oldu. Dediler ki:

(217) Za ve Zı nushasından ziyade.

(218) Enbiya: 21/98

(219) Bu İbni Abbas'ın görüşü olup İbni Cerir rivayet eder. 25/87, Müellifte Esbab kitabında zikreder. s. 435

Bizim ilahlarımız İsa'nın konumundadır. İsa'yı ilahlarına bir örnek yaptılar. Allah ta şöyle buyurdu.

"Meryem oğlu bir misal olara anlatıldı. Hemen kavmin ondan ötürü yaygarayı bastılar"

Gürültü ettiler. Müslümanlar da buna karşı gürültü ettiler. Bunun üzerine şu ayet nazil oldu. "Bizden kendilerine güzelliğ geçmiştirenler işte onlar ondan uzaklaştırılmışlardır"²²⁰ Allah da bu surede işte o kıssayı anlatıyor.

58- "Dediler ki: Bizim ilahlarımız mı daha hayırlı yoksa o mu?"

İsa (a.s.)

"Bunu sadece tartışmak için örnek verdiler"

Yani mücadele etme kastıyla bunu örnek verdiler. Çünkü cehennem odunu ve yakıtından kasıt cansızlıklardan edindikleri ilahlar olduğunu biliyorlardı.

"Hayır onlar tartışmacı ve düşman bir kavimdir"

Batıl ile tartışıyorlar. Ayet daha sonra İsa (a.s.)'ın durumunu açıklıyor.

59- "O sadece kendisine nimet verdiğimiz ve İsrailoğullarına örnek kıldığımız bir kuldur"

Allah'ın kudretine delalet eden bir ayettir.

60- "Eğer dileseydik sizden"

Sizin yerinize geçen

"Bu dünyada melekler kıldık"

Sizi helak edip yerinize sizden sonra halef olan melekler getirirdik.

61- "O"

İsa (a.s.)

"Kıyametin kopacağını gösterir bir ilimdir"

Onun inişi ile kıyametin kopacağı bilinir.

"Ondan şüphe etmeyin"

(220) Enbiya: 21/101

Kuşkulanmayın.

63- "İsa geldiğinde"

İsrailoğullarına.

"Açık delillerle"

Mahlukatın getirmekten aciz olduğu delillerle.

"Dedi ki: Ben size hikmet getirdim"

İncil'i.

"Ve ihtilaf ettiğiniz şeylerden bir kısmını size açıklamak için geldim"

Yani hepsini.

65- "Aralarında hizipler ihtilaf etti"

Bu ayet Meryem suresinde tefsir edildi.

66- "Onlar bekliyorlar mı?"

Yani seni yalanlamalarından sonra beklememeleri gerekir.

"Ancak kıyametin kopması hariç"

Kıyametin ansızın onlara gelmesi hariç

67- "O gün dostlar birbirlerine düşmandırlar. Muttakiler müstesna"

Mü'minler

70- "Ağırlanacaksınız"

İkram edilip sevindirileceksiniz

71- "Etraflarında altın testi ve kadehler dolaştırılır"

Tas ve kadehler. Yani hiç bir çıplaklığın olmadığı kaplar

"orada canların çektiği, gözlerin hoşlandığı her şey vardır"

Bu, cennette bulunan bütün şeyleri vasfetmektedir.

75- "Onlardan hafifletilmeyecek"

Azap onlardan hiç hafifletilmez.

"Ve orada umutlarını kaybetmişlerdir"

Umutsuzluğun sessizliği içindedirler.

77- "Ey Malik, Rabbin bizim işimizi bitirsin diye haykırırlar"

Bizi öldürsün ki rahat edelim.

"Dedi ki: Sizler orada kalıcılırsınız"

Azapta kalmaya devam edeceksiniz.

79- "Yoksa bir iş mi kararlaştırdılar"

Muhammed'e tuzak kurmada işlerini sağlamlaştırdılar.

"Biz de kararlıyız" Onları cezalandırmakta

81- "De ki: Eğer Rahman'ın çocuğu olsaydı..."

Eğer Rahman'ın çocuğu olduğunu zannediyorsanız

"Ben de ilk muvahhitlerdenim."

Çünkü kim Allah'a ibadet eder ve onu ilahı olarak itiraf ederse, Onun çocuğu olmadığını kabul etmiş olur.

Veya "Ben ibadet edenlerin ilkiyim" ayetinin manası: Bu sözden yüz çevirenlerin ilkiyim demektir.

84- "O gökte de ilahtır"

İbadet edilir.

"yerde de ilahtır"

İbadet edilir. Yani her ikisinde de ibadet edilendir.

"O hakimdir"

Mahlukatın işlerini düzenlemede

"Alimdir"

Onları ıslah etmede

86- "Ondan başkasına tapanlar şefaata etmeye malik değildirler"

Putlar kendilerine tapanlara şefaata edemezler

"Ancak hakka şahitlik edenler bunun dışındadır"

Yani İsa, Uzeyir ve melekler.

"Bunlar da kafirlere değil mü'minlere şefaata ederler"²²¹

Onlar hak ile Allah'ın vahdaniyetine şahitlik ederler.

"Bilerek"

(221) Za nushasından ziyade.

şahitlik ettikleri şeyin hakikatini bilerek yaparlar.

88- "Demesini"

Muhammed (a.s.)'ın rabbine şikayet etme sözlerini Allah işitmektedir. Bu söz şu ayete racidir:

"Onların gizli sır ve fısıltılarını işitmiyor muyuz?"

89- "Onlardan yüz çevir"

Bu, onlarla savaşmak emrolunmadan önce idi²²²

"De ki: Selam"

Yani sizden bize selamet vardır.

"Bileceksiniz"

"Ta" ile okunduğunda²²³ Onlara yapılan bir tehdittir.

(222) En-Nahhas Nasih ve Mensuh kitabında s. 256 İbni Abbas'tan şöyle nakleder: **"Onlardan yüz çevir"** Aldırış etmeden **"De ki: Selam"** İyilik vardır. Yani Mekke ehli müşriklerine **"Bileceklerdir"** (Ya) ile okuma şekli Bu ayetin hükmü Tövbe suresindeki şu ayetin **"Müşrikleri bulduğunuz yerde öldürün"** inmesi ile nesh edilmiştir.

(223) Bu şekil okuyanlar: Nafi, İbni Amir, Ebu Cafer'dir. El-İthaf 2/461

DUHAN SURESİ

Mekki surelerden olup 57 ayettir²²⁴

Bismillahirrahmanirrahim

1- "Ha, Mim"

2- "Apaçık kitaba andolsun ki"

3- "Onu indirdik"

Kur'an'ı.

"Mübarek bir gecede"

Ramazan ayı kadir gecesinde Allah Kur'an'ı, ana kitaptan dünya semasına indirdi. Sonra da oradan peygamberine parça parça indirdi. Bir rivayette de: fiaban ayının 15'i gecesinde indirdi.²²⁵

"Elbette biz uyarıcılarız"

Kitabı indirmekle kullarımızı cezalandırmaktan koruduk.

4- "O gecede ayırt edilir"

Açıklanır.

"Her hikmetli iş"

Kulların rızık ve ecelleri ile ilgili. Çünkü o bu gecede bir yıllık işleri düzenler.

5- "Katımızdan bir emir ile"

Her hikmetli iş katımızdan bir ayırt etme ile ayırte edilir. Burada ayette geçen "Emr" kelimesi yerine ayırtetmeyi koydu. Çünkü o da bir emirdir.

(224) Za nüshasında ziyade. Mushaflarda ise 59 ayettir. El-Bikai Mesaid'un-Nazar kitabında 2/470: Kufe'lilerin yanında 59 ayet, Basra'lıların yanında 57 ayet, diğerlerinin yanında da 56 ayettir der.

(225) İbni Cerir tefsiri 25/109'da der ki: Bu iki sözden en evla olanı, kadir gecesidir diyenlerin sözüdür.

"Elbette biz elçi gönderenleriz"

Muhammed'i kavmine göndereniz.

6- "Rabbinden bir rahmet ile"

Rahmet için.

7- "Eğer kesin inanıyorsanız"

Eğer kesin olarak onun göklerin ve yerin Rabbi olduğuna inanıyorsanız, bilin ki Muhammed onun rasuludur. Çünkü o onu göndermiştir.

9- "Hayır, onlar şüphe içinde"

Tekrar dirilmekten

"Oynuyorlar"

Dünya ile meşgul oluyorlar.

10- "Gözetle"

Bekle.

"Gök açık dumanla geldiği gibi"

Bu Rasulullah (s.a.v.) kavmine kıtlıkla dua ettiği zaman yağmur kesildi. Yer kurudu. Ufuklar karardı. Öyleki gökle yer arası duman gibi oldu.²²⁶

11- "İnsanları sarar"

O duman.²²⁷ Onlar şöyle derler.

"Bu acı bir azaptır"

12- "Ey Rabbimiz azabı bizden kaldır. Çünkü biz inanıyoruz"

Peygamberini tasdik ediyoruz.

13- "Onlar artık nasıl öğüt alsınlar"

Hatırlamak ve öğüt almayı nasıl düşünecekler?

"Ve"

Bu durumları

"Onlara apaçık bir elçi gelmişti"

Dinin hükümlerini onlara açıklayan bir peygamber yani Muhammed.

14- "Sonra yüz çevirdiler"

Ondan.

"Ve dediler ki: O öğretilmiş bir büyüçüdür"

Yani ona insanların öğrendiği şeyler öğretilmiştir.

15- "Onlardan biraz azabı kaldırırız"

Yani sizden dünyada açlık azabından biraz kaldırdığımızda sizler tekrar eski halinize dönüyorsunuz.

"Sizler dönersiniz"

16- "O gün yakalamamız şiddetlidir"

Kıyamet günü veya Bedir günü²²⁸

17- "fiüphesiz onlardan önce firavun kavmini denedik"

İmtihan ettik.

"Onlara değerli bir elçi gelmişti"

Allah katında değerli olan yani Musa (a.s.)

18- "Allah'ın kullarını bana teslim ediniz"

Onlara eziyet etmeyip bana teslim ediniz. Yani İsrailoğullarını. Bu ayet şu ayet gibidir. **"İsrailoğullarını benimle birlikte gönder"**²²⁹

(226, 227, 228) Abdullah b. Mes'ud anlatıyor. Kureyş peygamber (a.s.)'a isyan edince peygamber Yusuf (a.s.) zamanındaki kıtlık gibi bir kıtlığın onların da başına gelmesi için duaetti. Bunun üzerine onlara öyle bir kıtlık ve zorluk dokandı ki kemikleri dahi yiyer oldular. Onlardan biri göğre bakıyor kendisiyle onun arasında içindeki sıkıntıdan dolayı duman şeklinde bir şey görüyordu. Allah şu ayeti indirdi.

"Göğün apaçık bir dumanla geleceği günü gözetle. İnsanları sarar. Bu acı bir azaptır" Bunun üzerine Rasûlullah'a geldiler ve ona denildi ki:

"Ey Allah'ın rasulu, Mudar kabilesi için yağmur duası yap. Çünkü onlar helak oldular." Peygamber:

"Mudar için mi? Sen gerçekten cesur birisin" dedi ve yağmur duası yaptı. Böylece yağmur yağdı. Bunun ardından şu ayet nazıl oldu.

"Elbette sizler döneceksiniz" Gerçekten kendilerine refah ve bolluk dokununca eski hallerine döndüler. Allah bunun üzerine şu ayeti indirdi.

"Büyük yakalamayla yakaladığımız gün elbette biz intikam alıcılarız" Yani Bedir günü. Buhari tefsir bölümü: 8/571, Müslim sıfat'ül-münafikin: 2798, Nesai tefsir bölümü: 2/278, Tirmizi tefsir bölümü: 3254.

(229) Araf: 7/105

"Ben size gönderilmiş emin bir elçiyim"

Allah'ın vahyi üzerine emin olan biriyim.

19- "Allah'a üstünlük taslamayın"

Ona isyan edip emrine muhalefet etmeyin.

"Size apaçık bir delil getiriyorum"

Peygamber olduğuma delalet eden açık bir hüccet

20- "Beni taşlamanızdan benim de sizin de Rabbiniz olan Allah'a sığındım"

Beni öldürmenizden. Çünkü onu ölümle tehdit etmişlerdi.

21- "Eğer bana inanmıyorsanız benden ayrılınız" Yani benim aleyhime **"Ne de lehime"**²³⁰ olmayın beni serbest bırakın.

22- "Bunun üzerine Rabbiniz dua etti ki bunlar"

Yani ey Rabbim bunlar²³¹

"Suç işleyen bir kavimdir"

Müşriktirler. Allah şöyle buyurdu.

23- "Kullarımı geceleyin yürüt"

İsrailoğullarını.

"fiüphesiz siz takip edileceksiniz"

Firavun ve kavmi sizin peşinizden gelecekler.

24- "Denizi açık bırak"

Arkanda sakın olarak bırak. Çünkü denizi geçtiği zaman su onun için büyük dağlar gibi birikip durmuştu.

"Elbette onlar boğulacak bir ordudur"

Açık olarak buldukları bu denizde onları boğacağız.

25- "Nice bahçeler ve pınarlar geride bıraktılar"

Helaklarından sonra. Bu ayet fiuara suresinde tefsir edildi.

28- "İşte böylece"

İş size anlattığımız gibi oldu.

(230-231)Za nüshasından ziyade.

"Oraya varis kıldık"

Verdik.

"Başka bir kavmi"

Yani israil oğulları.

29- "Gök ve yer onlara ağlamadı"

Çünkü kafir olarak öldüler. Mü'min içinse üzerinde amel işlediği ve namaz kıldığı yerler ağlar.

"Onlara fırsat verilmedi"

Azabla onları yakaladığımızda azabları ertelenmedi.

30- "fiüphesiz israiloğullarını kurtardık"

Firavun ve kavmini helak etmekle.

"Alçaltıcı azabtan"

Yani erkek çocukların öldürölüp kadınların hizmetçi olarak kullanılması.

31- "O büyüklenen"

Ululanan ve kibirlenen biriydi.

"Ve haddi aşanlardandı"

Sınırını aşan kafirlerdendi.

32- "Onları seçtik"

İsrailoğullarını üstün kıldık.

"Bir bilgiye göre"

Katımızdaki bir ilimle.

"Alemlere"

Zamanlarındaki alemlere.

33- "Onlara içinde apaçık bir imtihan bulunan ayetler verdik"

Açık nimetler verdik. Denizin yarılması, Üzerlerine kudret helvası ve bıldırcın indirilmesi açık nimetlerdendi.

34- "fiunlar"

Mekke müşrikleri.

"Diyecekler ki:"

35- "İlk ölümümüzden sonra başka bir şey yoktur"

Yani ilk ölümden başka ölüm olmayıp ondan sonra da diriltilmeyeceğiz.

"Ve biz tekrar diriltilmeyeceğiz"

36- "Babalarımızı getirin"

Ölenleri

"Eğer doğru söylüyorsanız"

Öldükten sonra diriltileceksek

37- "Onlar mı daha hayırlı?"

Kuvvetli ve şiddetli.

"Yoksa Tubba kavmi mi?"

Himyer'li.

"Onlardan öncekiler mi"

Kafirlerden.

"Helak ettiğimiz"

38- "Gökleri yeri ve ikisi arasında bulunanları oyuncak olsun diye yaratmadık"

Onları eğlenmek için yaratmadık. Yani onları büyük bir iş için yarattık.

"Onları ancak hak bir şey için yarattık"

Yani hakkı ikame etmek ve Allah'ın birliğini göstermeleri için ona itaat etmeye bağlı kalınması için yarattık.

40- "fiüphesiz ayırım günü"

Kıyamet günü Allah kulların arasında hükmedip onları birbirinden ayırır.

"Varacakları yer"

Onlara azab etmek için belirlediğimiz yere varacaklardır.

41- "Hiç bir dost birbirine o gün hiç bir fayda sağlamaz"

Bir yakın diğer yakınına fayda veremez.

"Onlara yardım da edilmez"

Allah'ın azabından korumakla.

42- "Ancak Allah'ın Rahmet ettiği kimse müstesna"

Yani Allah'ın acıdığı kimseler yardım edilirler.

43- "Zakkum ağacı"

44- "Günahkarların yemeğidir"

Günah işleyenlerin yani Ebu Cehil.

45- "Erimiş maden gibi"

Gümüş ve Bakırın sıcaklıkta eritildiği gibi

"karınlarda kaynar"

Onu yiyenlerin karınlarında.

46- "Sıcak suyun kaynaması gibi"

47- "Onu yakalayın"

Günahkarı.

"Sürükleyin"

fiiddele çekin.²³²

"Cehennemin ortasına"

48- "Sonra başının üzerinden kaynar su azabından dökün"

fiu ayet gibidir. **"Başlarında kaynar sular dökülür"**²³³

49- "Tad. Zira sen üstün ve şerefliydin"

Kendi zannınca. Çünkü o şöyle demişti. Mekke'nin iki dağı arasında benden daha üstün ve şerefli kimse yoktur.

50- "Bu"

Gördüğünüz azab.

"Kuşkulandığınız şeydir"

fiüphe ettiğiniz şeydir.

51- "Muttakiler güvenli bir makamdadır"

Başkalarından güven içerisindedirler.

53- "Orada ipekten ince ve kalın giysiler giydirilirler"

İnce ipekten parlak atlastan.

"Karşılıklı otururlar"

Yüzyüze

54- "İşte böyle"

Vasfettiğimiz gibi.

"Onları iri gözlü hurilerle evlendiririz"

(232) Za ve Zı nüshasından ziyade.

(233) Hac: 22/19

Beyaz ve temiz kadınlarla.

"İri gözlü"

Geniş gözlü.

55- "Orada güven içinde her meyveyi isterler"

Ölümünden güven içindedirler.

56- "Orada ilk ölümünden başka ölüm tatmazlar"

Dünyada tattıkları ölümünden başka.

58- "Onu senin dilinle kolaylaştırdık"

Kur'an'ı.

"Belki öğüt alırlar diye"

59- Gözetle"

Fetih ve zaferi bekle.

"Onlar da beklemektedirler"

Senin helak olmanı.

CASIYE SURESİ

Mekki sûrelerden olup 37 ayettir²³⁴

Bismillahirrahmanirrahim

1- "Ha, Mim"

2- "Kitabın indirilmesi Aziz ve Hakim olan Allah tarafındandır"

3- "Göklerde ve yerde"

Onları yaratmada

"Ayetler vardır"

Allah'ın kudret ve tevhidinde delalet eden

6- "Allah'tan sonra hangi söze inanıyorlar"

Allah'ın söz ve kitabından sonra

7- "Her günahkar yalancıya veyl olsun"

Günah sahibi yalancıya

8- "Üzerine okunan Allah'ın ayetlerini dinler sonra da ısrar eder"

Küfrüne devam eder

"Büyüklerek"

Ona iman etmekten ululanarak

9- "Ayetlerimizden bir şey bilince onu alay konusu edinir"

Onunla alay eder.

10- "Arkalarından cehennem vardır"

Önlerinden.

"Kazandıkları şeyler kendilerine hiç bir fayda sağlamaz"

Kazandıkları mallar.

(234) Za nüshasında bulunmakta ve sayıları mushaflarda ki ile muvafakat etmektedir.

11- "Bu hidayettir"

Yani bu Kur'an yol göstericidir.

"Rabblarının ayetlerini inkar edenlere iğrenç bir acı azab vardır"

Acıtan ve elem veren.

13- "Bütün bunlar"

Allah tarafından verilen bir ihsan ve fazilettir.

14- "İman edenlere de ki: Allah'ın günlerini geleceğini ummayan kimseleri bağışlasınlar"

Bu savaşla emrolunmadan önce nazil olmuştu.²³⁵ Yani Allah'ın azabından ve cezalandırmasından korkmayan müşrikleri affedip onlardan vazgeçsinler.

"Bir kavmi cezalandırmak için"

Yaptıklarının karşılığını vermek için

"Kazandıklarından dolayı"

İşledikleri kötü amellerden ötürü.

16- "Onları güzel şeylerden rızıklandırdık"

Kudret helvası ve bildircin ile

17- "Onlara bu işten açık deliler verdik"

Yani Tevrat'ın hükümlerinde ve peygamberin durumu hakkında

(235) En-Nahhas Nasih ve Mensuh kitabında s. 256. İbni Abbas'ın bu ayet hakkında şöyle dediğini nakleder. Bu ayet Ömer b. Hattap hakkında nazil oldu. Müşriklerden bir adam hicretten önce Mekke'de ona sövmüştü. Hz. Ömer onu yakalamak istedi. Ancak Allah şu ayeti indirdi. "İman edenlere de ki:" Yani Ömer b. Hattab'a "Allah'ın günlerini ummayanları bağışlasınlar" Onları affetsinler. "Kazandıklarından dolayı bir kavmi cezalandırmak için" Daha sonra bu ayet tevbe suresindeki "Müşrikleri nerede bulursanız öldürünüz" ayetinin inmesiyle hükmü nesh olundu. Bu rivayetin senedinde Cüveybir el-Ezdi vardır. Bu kimse ise gerçekten çok zayıf birisidir. Bu ayetin nesh edildiği hakkındaki görüş İbni Abbas'tan başka bir yolla da rivayet edilir. Yine Mücahid, Katade, Dahhak, Ebu Salih'ten de rivayet edilir. İbni Cerir 25/144-145 zikreder.

"İhtilaf etmediler"

Onun peygamberliğinde.

"Ancak kendilerine ilim geldikten sonra"

Onun durumunu bildikten sonra.

"Aralarındaki çekememezlikten dolayı"

Ona olan kıskançlıklarından dolayı.

18- "Sonra seni bir şeriat üzere kıldık"

Bir yol ve din üzere.

"Bu emirden"

Dinden.

"Ona uy. Ve bilmeyenlerin hevalarına uyma"

Kafirlerin isteğine.

19- "Onlar Allah'tan hiç bir şeyi senden savamazlar"

Eğer onların hevalarına uyarsan Allah'ın azabını senden defedemezler.

20- "Bu"

Kur'an'a işaretidir.

"insanlara basiretlerdir"

Kanıtlardır. Had ve hükümlerde onlar için birer basiret olup onları görürler.

21- "Yoksa kötülük işleyen kimseler"

Küfür ve günahlar kazananlar

"Kendilerini iman edip salih ameller işleyenler gibi mi yapacağımızı sandılar. Onların hayat ve ölümleri bir mi olacak?"

Yani mü'minle kafirin hayat ve ölümleri eşit mi olacak? Mü'min hem hayatta iken hem de ölüyken inanır. Kafir ise hem hayatta hem de ölüyken kafirdir. Bunun için ikisi eşit değildir.

"Ne kötü hükmediyorlar"

Kendilerinin mü'minler gibi olduğunu sanarak hükmetmeleri ne kötüdür. Bu ayet müşrikler şöyle dedikleri zaman nazil oldu: Eğer söyledikleri doğruysa dünyada onlardan üstün olduğumuz gibi ahirette de onlara üstün oluruz.

23- "Hevasını ilah edineni gördün mü?"

Kafir dinini hevasından edinir. Heva ettiği her şeyi işler.

"Allah onu ilim üzere saptırmıştır"

Onu yaratmadan önce ezeli ilmi ile onun **"sapıklardan olduğunu"**²³⁶ bilerek saptırmıştır. Ayetin gerisi Bakara süuresinde tefsir edildi.

24- "Ve dediler ki:"

Dirilişi inkar edenler.

"Bu dünya hayatımızdan başka hayat yoktur"

Yani bu dünya hayatından başka hiç bir hayat yoktur.

"Ölürüz"

Biz

"diriliriz"

çocuklarımız.

"bizi ancak zaman helak eder"

Yani zaman aşımı bizi yokeder.²³⁷

"Onların bu konuda bilgileri yoktur"

Yani böyle söyleyenlerin.

"Onlar ancak zann ediyorlar"

Söylediklerini ancak zannlarıyla söylüyorlar.

(236) Ayn ve Za nüshasından ziyade.

(237) Buhari ve Müslim Ebu Hüreyre'den rivayetle naklederler. Rasulullah şöyle buyurdu:

"Allah şöyle buyurdu: "Adem oğlu zamana sövmekle bana eziyet eder. Zaman benim. İş benim elimdedir. Gece ve gündüzü ben dönderirim" Feth'ul-Bari 8/574, Müslim Edep kitabı 2246, Nesai tefsir bölümü 2/283, İbni Cerir 25/152 bu isnatla Peygamberden şöyle nakleder:

"Cahiliyet ehli kimseler derlerdi ki: Gece ve gündüz bizi yokeder. Bizi yaşatan öldüren ve yok eden zamandır. Bu nedenle Allah teala kitabında şöyle buyurdu: "Dediler ki: Bu dünya hayatımızdan başka hayat yoktur. Ölür ve diriliriz. Bizi ancak zaman helak eder" Böylece zamana söylerlerdi. Allahu Teala şöyle buyurdu."Adem oğlu zamana sövmekle bana eziyet eder. Zaman benim. İş benim elimdedir. Gece ve gündüzü ben dönderirim"

25- "Onlara ayetlerimiz okunduğunda"

Diriltmeye gücümüzün olduğuna dair deliller

"Apaçık"

Net.

"onların delilleri ancak eğer doğru söylüyorsanız bize babalarımızı getirin demek oldu"

Eğer ölümden sonra dirileceksek.

26- "Sonra sizi kıyamet gününde toplar"

Bu günle beraber.

28- "Her ümmeti görürsün"

Her din ehlini.

"Toplanmış"

Hesap için. Veya o günün şiddetinden ve dehşetinden herkesin dizleri üzerine çökmüş olduğunu.

29- "İşte kitabımız, konuşuyor"

Hafaza meleklerinin divanı.

"Biz yazıyorduk"

Yazılmasını emrediyorduk.

"İşlediğiniz şeyleri".

34- "Denilir ki: Bu gün sizi unuttuk"

Bu gün için iman edip amel etmeyi bıraktığınız gibi biz de sizi azapta bırakıyoruz.

35- "Onlar hoşnut edilmezler"

Onlardan hiç bir amel ve itaat aranmaz.

37- "Ululuk"

Büyüklik.

"Göklerde ve yerde onundur"

Yani göklerde ve yerde o ibadetle ta'zim edilir.

"O aziz ve hakimdir"

AHKAF SURESİ

Mekki sürelerden olup 35 ayettir²³⁸

Bismillahirrahmanirrahim

1- "Ha Mim"

2- "Kitabın indirilmesi aziz ve hakim olan Allah tarafındandır"

3- "Gökleri yeri ve ikisi arasında bulunanları ancak hak ile yarattık"

Yani hak için ve hakkı ayakta tutmak için.

"Ve belli bir süreye göre"

Bu süre bittiği zaman o da yokolur

"İnkâr edenler uyarıldıkları şeyden yüz çevirmektedirler"

Göklerin ve yerin Allah tarafından yaratıldığı hakkındaki delil açıklandıktan sonra yüz çevirdiler. Ayet daha sonra onların puta tapmalarına delil getirmelerini istemektedir.

4- "De ki: Allah'tan başka yalvardıklarınızı gördünüz mü? Bana gösterin. Onlar yerden neyi yarattılar? Yoksa göklerde ortaklıkları mı var?"

Yani onların yaratılmasında Allah'la beraber bir ortaklıkları mı? var ki bunun için Allah'a ibadette onları ortak koşuyorsunuz.

"Bundan önce bir kitap bana getirin"

Yani Kur'an'dan önce²³⁹ içinde söylediklerinizin bulunduğu bir kitap getirin.

"Veya bir bilgi kalıntısı getirin"

(238) Za nüshasından ziyade. Bu sayı mushaflardaki ile muvafakat etmektedir.

(239) Za nüshasından ziyade.

Peygamberlerin Allah'tan başkasına ibadet etmeyi emrettiğine dair rivayetler gerin. Ayet delillerle onları yendikten sonra onların yaratıkların en sapıkları olduğunu söylüyor.

5- "Allah'ı bırakıp ta kıyamet gününe kadar kendisine cevap veremeyecek şeylere yalvarandan daha sapık kim olabilir?"

Yani sonsuza dek.

6- "İnsanlar toplandığında onlara düşman olurlar"

Yani taptıklarına düşmanlık ederler. Çünkü onlar sebebiyle bu helake düştüler. Kendilerine tapılanlar ise bunu inkar ederler.

"Onların ibadetlerini inkar ederler"

Yani taptıkları putlar kendilerine yapılan ibadeti. Bu şu ayete benzer. "Sana sığınırız. Zaten bize ibadet etmiyorlardı"²⁴⁰

8- "De ki: Eğer onu uydurduysam Allah'tan gelecek cezaya karşı sizin bana hiç bir faydanız olmaz"

Yani eğer Allah bu iftiramdan dolayı bana azabederse siz onu defedemezsiniz. Eğer siz böyleyseniz ben de sizin yüzünüzden Allah'a asla iftira etmem.

"O sizin yaptığınız taşkınlığı daha iyi bilir"

Yani daldığınız yalan ve uydurmaları.

"O gafurdur"

Tevbe eden kimseye

"Rahimdir"

Ona merhamet eder.

9- "De ki: Ben elçilerden bir türedi değilim"

Yeni biri. Yani ben ilk gönderilen kimse değilim ki: Benim peygamberliğiimi inkar ediyorsunuz.

"Bana ne yapacağını bilmiyorum"

Benim sizinle olan durumumun ne olacağını nereye gideceğini bilmiyorum. Beni öldürür müsünüz yoksa yur

(240) Kasas: 28/63

dumdan mı çıkarırsınız? bilememem.

"Size ne yapacağını da bilemem"

Yerin dibine geçirilerek mi? Yoksa taşlarla mı azab edilirsiniz onu bilmem. Yani benim ve sizin dünyadaki durumumuzun ne olacağını bilemem.

10- "De ki: Gördünüz mü? Eğer bu"

Kur'an.

"Allah katındansa ve siz de bunu inkar ettiyseniz ve israiloğullarından bir şahit te buna şahitlik ederse"

Yani Abdullah b. Selam.

"Bunun benzerine"

Kur'an'ın Muhammed'i tasdik ettiği ve şahitlik yaptığı gibi o da şahitlik ederse

"Ve ona iman ederse"

Bu adam.

"Siz de tenezzül etmeyip büyüklenirsiniz"

İman etmekten.

11- "İnkâr edenler dediler ki:"

Yahudilerden.

"Eğer o hayırlı olsaydı"

Muhammed'in dini.

"Ona inanmada bizi geçemezlerdi"

Yani Abdullah b. Selam ve arkadaşları.

"Onlar onun gösterdiği doğru yola eremediklerinde"

İman ehlinin hidayet bulduğu gibi onlar da Kur'anla hidayet bulmadıklarından.

"Diyeceklerdir ki: Bu eski bir yalandır"

Öncekilerin hikayeleridir dedikleri gibi.

12- "Ondan önce de"

Kur'an'dan önce.

"Musa'nın kitabı vardı"

Tevrat.

"İman ve rahmet olarak. Bu kitap ise"

Kur'an.

"Tasdik eder"

Yani bu kitap kendisinden önce gelen kitapları tasdik eder.

"Arap diliyle"

15- "Annesi onu zahmetle taşıdı"

Zorlukla.

"Ve onu zahmetle doğurdu"

Zorlukla.

"Onun taşınması ve sütten kesilmesi otuz aydır"

Hamileliğin en azı altı aydır. Sütten kesilmesi ise iki yıldan sonradır.

"Nihayet güçlü çağına erişince"

Gençliğinin sonuna yani otuzüç yaşına.

"Ve kırkyasına ulaşınca dedi ki: Ey Rabbim beni, bana anneme, babama verdiğin nimete şüküretmeye razı olacağın yararlı işler yapmayı ilham et"

Bu ayet Ebubekir hakkında nazil oldu. Çünkü kendisi kırk yaşına ulaşınca peygambere iman etti. Anne babası da daha sonra iman etti.

"Bana ve anne babama verdiğin nimete şükretmeyi ilham et"

İman nimetine.

"Ve benim için zürriyetimi ıslah et"

Onları mü'minler yapmakla. Allah onun bu duasını kabul ederek tüm çocukları müslüman oldu. Sahabelerden hiç birine bu nasib olmamıştı. Ebubekir dışında kendisi, anne babası, erkek ve kız çocukları müslüman olan başka bir sahabe yoktu.

17- "O kimse ki: Anne babasına şöyle dedi"

Bu ayet inkarcı ve anne babasının hukukuna riayet etmeyen biri hakkında nazil oldu. Anne babasına şöyle demişti.

"Siz bana tekrar çıkarılmayı mı vaadediyorsunuz?"

Kabrimden diri olarak çıkarılmayı mı vaadediyorsunuz?

"Benden önce nice nesiller gelip geçti"

Onlardan hiçbiri diriltmedi.

"o ikisi Allah'a yalvarıyorlardı"

Yani anne babası çocuklarının iman etmesi için Allah'a yalvarıyorlardı ve ona diyorlardı ki:

"Yazıklar olsun sana. İman et. Allah'ın vaadi haktır. O da diyordu ki: Bu"

Bana vaadettiğiniz şey

"Ancak öncekilerin masallarından başka bir şey değildir"

18- "İşte onlara"

Bu vasıfta olan kimseler.

"Söz onların üzerine hak oldu"

Üzerlerine azab vacip oldu.

"Milletlere"

Kafir kimselere.

"İnsan ve cinlerden"

19- "Her biri için"

Mü'min ve kafir kimseler için.

"Dereceler vardır"

Sevap ve cezadan mertebe ve konumlar vardır.

"Yaptıkları işlerden"

20- "Kafirlerin ateşe sunuldukları gün"

Onlara denilir ki:

"Dünya hayatınızda bütün güzel şeylerinizi kaybettiniz ve onunla faydalandınız"

Çünkü bu dünya hayatında her istedikleri şeyi yapıyorlardı. Haram olandan sakınmıyorlar günah olandan uzaklaşmıyorlardı.

"İşte bu gün alçaltıcı bir azab ile cezalandırılacaksınız"

Zelil kılıcı azabla.

21- "Ad'ın kardeşini hatırla"

Yani Hud (a.s.)

"Ahkaf'taki kavmini uyarmıştı"

Ahkaf bulundukları yerdir.

"Önünüden ve arkasından uyarıcılar gelmişti"

Allah'tan başkasına tapmalarından dolayı azabla uyarılmışlardı. Hud (a.s.) onları uyarmadan önce ve ondan sonra yine uyarıldılar.

22- "Dediler ki: Sen bizi ilahlarımızdan çevirmek için mi geldin?"

Bizi döndermek için mi?

"Bize vaadettiğini getir"

Azabı.

"Eğer doğru söylüyenlerden isen"

23- "Dedi ki: Bilgisi Allah katındadır"

Azabı ne zaman size getireceğini o bilir.

"Ve"

Ben ancak bir tebliğciyim.

"Size gönderildiğim şeyi tebliğ ediyorum. Fakat ben sizi cahillik eden bir kavim olarak görüyorum"

Size doğru yolu gösterdiğim zaman siz ondan yüz çeviriyorsunuz.

24- "Onu gördüklerinde"

Bulut.

"Vadilerine doğru yönelerek gelen bulut şeklinde bir şeyi"

Gökte beliren geniş bir şey kendilerine doğru geldiğini gördüklerinde.

"Dediler ki: Bu bize yağmur yağdıracak bir buluttur"

Üzerimize yağmur yağdıracak bir bulut. Allah şöyle buyurdu.

"Hayır o sizin acele gelmesini istediğiniz şeydir"

Yani azaptır.

25- "Herşeyi yıkıp mahveder"

Uğradığı tüm erkek ve canlıları helak eder.

"Görünmez olarak sabahladılar"

fahısları.

"Yerlerinden başka"

Çünkü rüzgar onları helak edip dağıttı. Evleri boş kaldı.

26- "Onları yerleştirdik"

Kuvvet, ömür ve mal ile onları yerleşik kıldık.

"Sizi yerleşik kılmadığımız şeylerde"

Size o şeyleri vermedik.

27- "Çevrenizdekileri helak ettik"

Ey Mekke ehli.

"Kentleri"

Semud ve Lut kavminin kentlerini.

"Ayetleri açıkladık"

Delaletleri apaçık belirttik.

"Belki dönerler diye"

Küfürlerinden. Yani daha önce helak edilen ümmetleri.

28- "Allah'ı bırakıp yakınlık için edindikleri ilahları onlara yardım etseydi ya"

Yani kendileriyle Allah'a yaklaştıklarını sandıkları bu nedenle taptıkları putlar onlara yardım etseydi ya.

"Hayır onlar kendilerinden kaybolup gittiler"

Azabın inmesiyle onlar kayboldular.

"İşte bu onların yalanları ve uydurduklarıdır"

Onların yalan ve küfürleridir. Yani onların bu ilahlar bizi Allah'a yaklaştırıyor sözleri yalandır.

29- "Hani sana cinlerden bir topluluğu yönelttik"

Musul topraklarında Ninova kentinden dokuz kişilik bir gurup cindiler. Peygamber (s.a.v.) Cinleri de uyarmakla emredilmişti. Allah onlardan bir gurubu peygambere yönlendirdi. Onun sözlerini dinleyip kavimlerine tebliğ etmeleri için.

"Ona geldiklerinde"

Birbirlerine dediler ki:

"Susunuz. Okuma bitince"

Kur'an okuma bittikten sonra döndüler.

"Kavimlerine uyarıcılar olarak"

Onlara Allah'ın kitabında anlattığı şeyleri söylediler.

(241) Za nüshasından ziyade. Bu sayı mushaflardaki sayı ile aynıdır.

33- "Onları yaratmakla yorulmadı"

Onları yaratmakla zayıflamadı.

35- "Elçilerden azim sahiplerinin sabrettikleri gibi sen de sabret"

Yani görüş ve gayret sahibi elçiler. Yunus (a.s.) Hariç bütün elçiler azim sahibiydiler. Denilir ki: Bu azim sahibi peygamberler şariat sahibi peygamberlerdir. Onlar da Nuh, İbrahim, Musa, İsa ve Muhammed (a.s.)'dir.

"Onlar için acele etme"

Azabın gelmesinde.

"Vaad edildikleri şeyi gördükleri gün"

Ahirette azabı gördüklerinde.

"Sanki onlar kalmadılar"

Dünyada.

"Ancak gündüzün bir saatinde kaldılar"

Gördüklerinin şiddetinden dünyada kaldıkları süreyi unuttular.

"Bu bir tebliğdir"

Yani bu Kur'an bir duyurudur. Yani Allah tarafından Muhammed (a.s.) diliyle size yapılan bir tebliğ ve duyurudur.

"Fasık olan bir kavimden başkası mı helak edilecek?"

Yani Allah'ın rahmet ve fazileti ile beraber Kafirlerden başkası helak edilmez.

MUHAMMED SURESİ

Medeni sürelerden olup 38 ayettir.²⁴¹

Bismillahirrahmanirrahim.

1- "İnkâr edenler"

Mekke ehlinde

"Ve Allah'ın yolundan alıkoyanların"

İnsanları Muhammed'e iman etmesine engel olanların

"Amellerini Allah boşa çıkarmıştır"

Yok saymıştır. Ahirette hiç bir sevabını göremezler.

2- "Onların kötülüklerini örtmüştür"

Onlara bağışlayıp örtmüştür.

"durumlarını düzeltmiştir"

İş ve hallerini

3- "Bu"

Sapıklık ve küfür kafirlerin batıla tabi olmalarındandır. O batıl şeytandır. Mü'minler ise hakka tabi olurlar. O hak Kur'andır.

"İşte böyle Allah insanlara kendi örneklerini verir"

Yani Allah, kafirlerin kötülüklerini mü'minlerin iyiliklerinin örneklerini insanlara böyle açıklar.

4- "İnkâr edenlerle karşılaştığınızda boyunlarını vurun"

Onları öldürün.

"Taki onları iyice vurup sindirinceye kadar"

Onlardan çok kimseler öldürünceye kadar.

"Bağlayın"

Sizden kaçmamaları için esirleri bağlayın.

"Ya bir lutuf olarak onları bırakın"

(241) Mushaftakine uygun olarak Za nushasından ziyade

Yani onları esir aldıktan sonraya onlara lutufedip serbest bırakırsınız veya mal karşılığı fidye verirsiniz.

"Savaş ağırlıklarını bırakıncaya kadar"

Yani onları öldürün ve esir alın ki sizinle savaşan hiç bir kafir kalmasın. Böylece savaş bitsin ve kesilsin.

"Savaşın ağırlıklarının bırakması"

Manası yani savaşanların savaş aletleri olan silah ve benzeri şeyleri bırakması, İslama girmeleri veya zimmi saflarına katılmasıdır.

"İşte böyle"

Size zikrettiğim bu şeyi yapınız.

"Allah dileseydi onlardan intikam alırdı"

Savaş olmadan onları helak ederdi.

"Fakat sizi birbirinizle denemesi için"

Cihadla mü'minleri seçip, kafirleri de yok etmek içindir.

"Allah yolunda öldürenler ise"

Cihad ehli kimseler.

5- "Onlara hidayet edecektir"

Dünyada itaatine ahirette de yüksek derecelere eriştirecektir.

"Onların durumlarını düzeltecektir"

Maişet durumlarını ıslah edecektir.

6- "Onları, tarif ettiği cennete koyacaktır"

Onların cennetteki yerlerini ve evlerini açıklamış ve onlara buraları tarif etmişti.

7- "Ey iman edenler eğer Allah'a yardım ederseniz"

Elçisine ve dinine.

"O da size yardım eder ve ayaklarınızı sabit tutar"

Savaş yerlerinde.

8- "İnkâr edenler ise onlara yıkım olsun"

Yüz üstü düşüş ve helak onlar için olsun.

"Amellerini boşa çıkarmıştır"

İptal etmiştir. Çünkü o ameller şeytanlar için işlenmişti. Ayet daha sonra onları tehdit ederek şöyle diyor.

10- "Onlar yeryüzünde yürümüyorlar mı ki kendilerinden öncekilerin sonlarının nasıl olduğunu görsünler. Allah onları yerle bir etti. Kafirler için bunun bir benzeri vardır"

Yani kendilerinden öncekilerin uğradığı akibetin benzeri vardır.

11- "İşte böyle"

Mü'minlere olan bu yardım kafirlerin de helak edilmesi.

"Allah iman edenlerin mevlasıdır"

Onların dostu ve yardımcısıdır.

"Kafirlerin ise mevlası yoktur"

Onların Allah tarafından hiç bir dostu yoktur ki onlara yardım etsin.

12- "İnkâr edenler faydalanıyorlar"

Dünyada

"Hayvanların yediği gibi yiyorlar"

Onların karınlarından ve uçkurlarından başka hiç bir gayeleri yoktur. Daha sonra cehenneme gireceklerdir.

13- "Seni yurdundan çıkaran kimselerden daha kuvvetli nice şehirleri"

Mekke'de bulunanlar seni oradan çıkardılar.

"Onları helak ettik"

Elçileri yalanlamalarından dolayı.

"Onlara hiç bir yardım eden olmadı"

14- "Rabbinden apaçık bir delil üzerinde bulunan kimse"

Peygamber ve mü'minler.

"Kendisine kötü ameli süslü gösterilen ve hevalarına tabi olanlar gibidir mi?"

Ebu Cehil ve kafirler.

15- "Muttakilerin vaad edildiği cennetin örneği şöyledir. İçinde bozulmayan sudan ırmaklar"

Kokusu hiç değişmeyen.

"Ve içenlere lezzet veren şaraptan nehirler vardır"

Lezzetli.

16- "Onlardan kimi seni dinler"

Münafıklar.

"Taki yanından çıktıklarında"

Peygamberin hutbesini dinlerler çıktıklarında da alay etmek ve onun söylediklerine iltifat etmediklerini bildirmek için Rasulullah'ın ashabına ne dediğini sorarlardı. Ve derlerdi ki:

"Az önce ne dedi"

Yani biraz önce.

17- "Takvalarını vermiştir"

Takvalarının sevabını. Mananın şu şekil olması da caizdir. Onlara takvayı ilham edip onları bunda başarılı kıldı.

18- "Onlar gözlüyorlar mı?"

Bekliyorlar mı?

"Kıyamet saatinin ansızın kendilerine gelmesini"

Yani gerçekte onlar böyledirler. Çünkü kıyamet ansızın onların başına kopacaktır.

"Alametleri gedi"

Peygamberin gönderilmesi ve diğer alametlerin geldi.

"Onlara geldiğinde"

Kıyamet.

"Artık nereden öğüt alırlar"

Yani kıyamet geldikten sonra artık nasıl tevbe edip öğüt alabilirler.

19- "Bil ki Allah'tan başka ilah yoktur"

Yani bir bilgin üzere bunda sebat et.

"Allah sizin dönüp dolaşacağınız yeri bilir"

Meşguliyet ve amellerinizdeki tasarruflarınızı bilir. Veya sulblerden rahimlere dönüşünüzü bilir.

"Ve varacağınız yeri"

Dünya ve ahirette varacağınız yeri.

20- "İman edenler derler ki:"

Vahiy kendilerine geç geldiğinde hırsıyla derler ki:

"Bir süre indirilmeli değil miydi? Muhkem bir sure indirildiğinde"

Neshedilmeyen.

"Ve orada savaş zikiredildiğinde"

Farz kılındığında.

"Kalplerinde hastalık olan kimseleri görürsün" Münafıkları.

"Sana bakıyorlar"

Dehşetle.

"Kendisine ölüm baygınlığı çökmüş kimselerin bakışı gibi"

Yani ölüm sarhoşluğuna düşen kimsenin baktığı gibi baktığını görürsün. Savaşı kerih gördüklerinden dolayı.

"Oysa onlara evla olan"

21- "İtaat ve güzel sözdür"

Yani eğer itaat edip sana güzel söz söyleselerdi bu onlar için daha evla olardı.

"Fakat iş kararlılık gerektirdiği zaman"

Savaş farz kılınıp iş kesinleşince.

"Eğer Allah'a verdikleri sözde dursalardı"

İman ve itaat konusunda.

"Bu onlar için daha hayırlı olurdu"

22- "Demek iş başına gelecek olursanız yüz çevireceksiniz"

Yani Muhammed'in getirdiği şeylerden yüz çevirip eski cahiliyeye dönecek ve birbirinizi mi öldüreceksiniz?

"Yer yüzünde fesat çıkaracak ve akrabalık bağlarını koparacaksınız öyle mi?"

Yani azgınlık edip zulmedecek ve öldürcek misiniz?

24- "Kur'an'ı düşünmüyorlar mı"

Ki ondan öğüt alsınlar.

"Yoksa kalplerinin üzerinde kilitler mi var?"

Ki onu anlamıyorlar.

25- "Kendilerine hidayet açıkça belli olduktan sonra gerisin geri dönenler"

Kendilerine kitap verilen kafirler Muhammed'i bilip tanıdıkları halde inkar ettiler.

"fiyetan onlara süslemiştir"

Bunu onlara süslemiştir.

"Ve onları uzun emellere kaptırmıştır"

Emellerini uzun yapmıştır.

26- "İşte böyle; Çünkü gerçekten onlar Allah'ın indirdiğini çirkin karşılayanlara dediler ki:"

Müşriklere.

"Bazı işlerde size itaat edeceğiz"

Muhammed'e düşmanlıkta size arka çıkacağız dediler.

27- "Nasıl olacak"

Durumları.

"Melekler onların canlarını aldığı zaman."

29- "Yoksa kalplerinde hastalık olanlar"

Münafıklar.

"Allah'ın onların kinlerini ortaya çıkarmayacağını mı sandılar?"

Onların bu kinlerini peygambere ve mü'minlere göstermeyeceğini mi sandılar?

30- "Eğer dilersek onları sana gösterirdik"

Onları sana tanıttırdık.

"Sen de onları simalarından tanırdın"

Simalarındaki alametten.

"Sen onları elbette sözlerindeki uslubtan tanırsın"

Yani seninle konuştuklarında sözlerindeki manadan tanırsın.

31- "Sizi deneyeceğiz"

Cihadla.

"Taki sizden cihad edenlerle sabredenler bilinsin"

Kendisiyle karşılığı verilecek bir ilimle.

"Haberlerinizi sınayacağız"

Yani gizlediklerini açığa çıkaracağız.

32- "İnkâr edenler ve Allah yoluna engel olanlar hidayet kendilerine belli olduktan sonra elçiye zorluk çıkaranlar kesinlikle Allah'a hiç bir şeyde zarar veremezler. Onların amellerini boşa çıkaracaktır"

Yani Bedir'e gelip yemek yedirenlerin²⁴²

33- "Amellerinizi iptal etmeyin"

Müslüman olmakla peygambere minnet ederek.

35- "Ve barış istemeyin"

Sizler üstün olduğunuz sürece onlar teslim oluncaya kadar savaşı bırakıp onlarla anlaşma yapmayınız. Ne de kendinizde bulunan bir zayıflıktan dolayı barışa çağırmayın.

"Allah sizinle beraberdir"

Yardımla.

"Ve amellerinizi eksiltmeyecektir"

Amellerinizin sevabından bir şey eksiltmez.

36- "Sizden mallarınızı istemez"

Yani Muhammed yaptığı tebliğe karşılık ücret olarak sizden mallarınızı istemez.

37- "Eğer onları isteseydi ve sizi sıkıştırırsaydı"

İstemekle sizi zora soksaydı.

"Cimrilik ederdiniz ve kinlerinizi ortaya çıkarırdı"

Düşmanlığınızı. Çünkü mal istemek düşmanlığı ve kini ortaya çıkarır.

(242) Ebu Cehil Bedir günü on deve, Ümeyye b. Halef dokuz deve, Suheyl b. Amr on deve, fiyebe b. Rabia dokuz deve, Utbe b. Rebia on deve, Haccac'ın iki oğlu Münebbehe ve Nebih on deve, Abbas b. Abdulmuttalib on deve, Ebul Bahteri on deve kesti. İbni Recep El-Muhabber kitabı s. 161-162.

38- "İşte sizler"

Yani ey şu kimseler.

"Allah yolunda infak etmeye çağrılıyorsunuz. Sizden kimi cimrilik ediyor"

Sadak vermemekle.

"Kim cimrilik ederse kendisine cimrilik etmiş olur"

Çünkü verdiği şeyin sevabını mutlaka alır. Eğer bir şey vermezse o zaman sevabı hak etmez.

"Allah zengindir"

Sadakalarınıza muhtaç değildir.

"Sizler ise fakirsiniz"

Ahirette sevaba muhtaçsınız.

"Eğer yüz çevirirseniz"

Peygamberden.

"Yerinize başka bir kavim getirir"

Sizden daha itaatkar olan. Fars kavmi.

"Sonra olmazlar"

İtaatle.

"Sizin gibi"

Yani Sizden daha çok itaatkar olurlar. Bu hitap araplaradır.

Ey Allah'ım her zorluğu bize kolaylaştır.

FETİH SURESİ

Medeni surelerden olup 29 ayettir.²⁴³

Bismillahirrahmanirrahim.

1- "Sana apaçık bir fetih verdik"

Dinini kuvvetlendirmek ve düşmanlarına karşı sana yardım etme hükmü verdik. Din işini sana açtık.

2- "Allah'ın geçmiş günahlarını affetmesi için"

Cahiliyede işlediklerini

"Ve daha sonrakileri"

İşlemediklerini²⁴⁴ Veya

"Geçmiş günahlarını"

Yani baban Adem ile annen Havva'nın işlediği günahı senin bereketinle bağışladık.

"Ve daha sonrakileri"

Yani ümmetinin günahlarını da senin davetinle bağışladık.

"Üzerindeki nimetini tamamlaması için"

Peygamberlik ve hikmet ile

"Ve seni doğru yola iletmesi için"

Onda sabit kılması için.

3- "Ve Allah sana üstün bir zaferle yardım etsin"

Kendisiyle zilletin olmadığı aziz bir zafer

4- "Mü'minlerin kalplerine sukunet indiren odur"

(243) Za nüshasından ziyade. Bu sayı mushaflardaki sayı ile aynıdır.

(244) Muğire b. fiube anlatıyor. Rasulullah ayakları şişinceye kadar kalktı namaz kıldı. Ona:

"Allah senin geçmiş ve gelecek günahlarını affetti" denildi. Rasulullah (s.a.v.):

"fükreden bir kul olmayayam mı?" dedi. Buhari tefsir bölümü 8/584, Müslim munafıklar bölümü

2819, Nesai tefsir bölümü 2/303

Yakin ve huzur ile sukunet

"İmanlarının artması için"

Dini amellerle

"İmanları ile beraber"

Allah'a ve Rasulune inanmalarıyla beraber

6- "Allah hakkında kötü zanda bulunanlar"

Allah'ın Muhammed ve mü'minlere yardım etmeyeceğini sananlar

"O kötülük onların başına gelsin"

Zillet ve azap onların başına dolansın.

8- "Seni şahit olarak gönderdik"

Kıyamet günü ümmetine şahit olman için.

"Ve müjdeleyici olarak"

İyilik işleyenlere cenneti müjdelemekle

"Ve uyarıcı olarak"

Kötülük işleyenleri de ateşle uyarman için

9- "Onu destekleyesiniz"

Yardım edesiniz.

"Ona saygı gösteresiniz"

Ta'zim edesiniz.

10- "Sana beyat edenler"

Hudeybiye'de

"Allah'a beyat ediyorlar"

Senin onlardan beyat alman Allah'ın onlarla akit yapmasıdır.

"Allah'ın eli onların elleri üzerindedir"

Allah'ın onlara verdiği nimet yaptıkları beyattan daha üstündür.

"Kim ahdini bozarsa"

Beyatını

"Kendi aleyhine bozmuş olur"

Bu ahdi bozma ile kendisine zarar vermiş olur.

11- "Araplardan geri kalanlar diyeceklerdir ki..."

Hudeybiye yılında Rasulullah Mekke'ye yürümek istediğinde Medine'nin çevresindeki arap bedeviler, Kureyş'in ona savaşla karşılık vermesinden çekinerek ürkütüler ve ona katılmakta ağır davrandılar. Kureyş'ten kendilerine ve Rasulullah'a bir zarar gelmesinden korktular. Bunun üzerine Allah bu ayeti indirdi.

"Geri kalanlar diyeceklerdir ki"

Yani Allah'ın seninle beraber olmalarını geri bıraktığı kimselere yönelip onları geri kalmalarından dolayı azarladığında diyecekler ki:

"Bizi meşgul etti"

Seninle birlikte çıkmaktan.

"Ailelerimiz ve mallarımız"

Yani seninle birlikte çıktığımızda orada kalacak kimsemiz yoktu.

"Bizim için istiğfar etti"

Seninle birlikte çıkmayı terkettiğimizden dolayı. Allah daha sonra onların bu özürlerinde yalancı olduklarını belirtiyor ve şöyle buyuruyor.

"Kalplerinde olmayını dilleriyle söylüyorlar"

12- "Hayır, siz Rasul ve mü'minlerin ebedi olarak ailelerine dönmeyeceklerini zannettiniz"

Çünkü onlar dediler ki: Muhammed ve ashabının sayıları azdır²⁴⁵ Onlar bu şekilde asla geri dönmeyeceklerdir. Bunun üzerine Allah şöyle buyurdu:

"Siz kötü bir zanda bulundunuz. Siz helak edilecek bir kavimdiniz"

Bu zannınızla Allah katında helak olanlardandınız.

15- "Geri bırakılanlar diyeceklerdir ki"

fiu kimseler

"Ganimetleri almak için gittiğinizde"

(245) Ayn nüshasından ziyade

Hayber ganimetlerini

"Bırakın. Biz de peşinizden gelelim"

Sizinle birlikte Hayber'de bulunalım

"Allah'ın sözünü değiştirmek istiyorlar"

Allah'ın Hudeybiye ehline vaad ettiği sözü değiştirmek istiyorlar. Çünkü Allah Hayber ganimetlerinin onlardan başka kimseye olmayacağına hükümetti.

"De ki: Bizimle gelemesiniz"

Hayber'e.

"İşte Allah daha önce böyle dedi"

Bundan önce.²⁴⁶ Çünkü Hayber ganimetleri Hudeybiye'de bulunanlarındır. Başkasının değil.

"Diyecekler ki: Aksine bizi kıskanıyorsunuz"

Sizinle birlikte ganimetlerden pay almamızı çekemiyorsunuz.

16- "Araplardan geri kalanlara de ki: Sizler bir kavme çağırılacaksınız"

Onlarla savaşmaya.

"Çok kuvvetli bir kavimdi"

Fars ve Rumlarla. Veya Yemame sahipleri Hanife oğullarıyla.

"Onlarla savaşacaksınız veya teslim olurlar"

Yani o kimseler müslüman olup

"Museylime'nin arkadaşları"²⁴⁷

Sizinle savaşmayı bırakırlar.

"Eğer itaat ederseniz"

Onlarla savaşmaya sizi çağıran kimseye.

"Allah size güzel bir ecir verir. Eğer daha önce döndüğünüz gibi yüz çevirirseniz"

(246) Za nüshasından ziyade.

(247) Ayn ve Za nüshasından ziyade

Hudeybiye yılında. Yani Münafıklık yapıp cihadı terkederseniz.

"Allah sizi acı bir azabla cezalandırır"

Ayet daha sonra Cihattan geri kalan özür sahiplerini zikrediyor.

17- "Köre zorluk yoktur. Topala ve hastaya da zorluk yoktur"

Ayet daha sonra niyetini halis kılan kimselerin haberini zikretmektedir.

18- "Allah mü'minlerden razı oldu"

Bu kimseler 1400 kişiydi.

"Sana beyat ettikleri zaman"

Hudeybiye'de Kureyş'e karşı koyup kaçmayacaklarına dair

"Ağaç altında"

Yani orada bulunan bir ağacın altında. Bu beyat Rıdvan beyatı olarak adlandırılır.

"Kalplerindekini bildi"

İhlas ve verdikleri sözde vefalı olduklarını.

"Bunun için indirdi"

Allah.

"Üzerlerine sukunet"

Gönül huzuru ve Allah'ın peygamberine yardımını ile gönül ferahlığı verdi.

"Ve onlara yakın bir fetih verdi"

Hayber fethi.

19- "Ve alacakları çok ganimetler verdi"

Hayber'in toprak ve mallarını.

20- "Allah size alacağınız çok ganimetler vaad etti"

Kıyamet gününe kadar size çok fetihler vaadetti.

"Bunu size acele verdi"

Hayber fethini.

"İnsanların ellerini sizden çekti"

Onlar Medine'den çıktıklarında geride bıraktıkları ailelerini Allah korudu. Yahudiler onlara saldırmayı içlerinden geçirmişler. Ancak Allah onların kalplerine korku salmıştı. Böylece bu niyetlerinden vazgeçtiler.

"Mü'minlere bir ayet olması için"

Onların yenilgiye sizin selamet uğramanız için.

"Ve sizi doğru yola yöneltmek için"

Yani tevekkül ve her şeyde işi Allah'a havale etme yoluna.

21- "Diğeri ise"

Yani başka ganimetler de vaadetti.

"Gücünüzün yetmediği"

Fars ve Rumların ganimetlerini.

"Allah onları kuşatmıştır"

Oraların size feth olunacağını bildi.

22- "Eğer inkar edenler sizinle savaşarlarsa"

Mekke ehli Hudeybiye yılında sizinle savaşsalar.

"Arkalarını dönüp kaçarlardı"

Sen onlara galip gelir ve onlar yenilirlerdi.

23- "Bu Allah'ın bir sünnetidir"

Allah'ın dostlarına yardım etmedeki sünnetidir.

24- "Mekke'nin göbeğinde onların ellerini sizden, sizin ellerinizi de onlardan çeken O'dur"

Allah Hudeybiye barışında Mü'minlere lutufta bulunup Mekke'de savaşmaktan ellerini çekti. Bunun güzel sonucunu iki ayette zikrediyor.

"Sizi onlara galip kıldıktan sonra"

Çünkü Kureyş'ten bazı adamlar o yıl peygamberin karargahını dolaşmış onlardan bir şeyler elde etmek istemişlerdi. Ancak bu kişiler yakalanıp peygamberin yanına getirildiler. Peygamber onları affedip serbest bıraktı. Aralarındaki barışın sebebi buydu.

25- "İnkâr edenler"

Mekke ehli.

"Ve sizi Mescidi Haram'dan alıkoyanlar onlardır"

Sizi Kabe'yi ziyaretten men edenler.

"Ve Kurban kesmekten"

Sizi ondan da men ettiler.

"Bekletilen"

Hapsedilen.

"Yerine varmasına"

Kesim yerine varmasına mani oldular. Yetmiş kadar deve idi.

"Eğer mü'min erkek ve kadınlar olmasaydı"

Mekke'de.

"Kendilerini bilmeden ezeceğiniz"

Yani eğer onları savaşta tepeleyip ezmeseydiniz.

"Bilmeden"

Çünkü onların mü'min olduklarını bilmiyordunuz.

"Onların yüzünden size bir zorluk ve sıkıntı dokunmasaydı"

Yani keffaret²⁴⁸ Kafirler tarafından ayıplanmaz ve onlar: 'kendi dindaşlarını öldürdüler' diyemezlerdi.

"Allah rahmetine koyar"

İslam dinine.

"Dilediğini"

Mekke'ye girmeden önce onlardan dilediğini.

"Eğer ayrılmış olsalardı"

Bu mü'minler onlardan ayrılısalardı.

"Onlardan inkar edenleri acı bir azaba çarptırırdık"

Onların başına kendi elleriyle işledikleri acı bir azab indirirdik.

(248) Za ve Zı nüshalarından ziyade.

26- "İnkâr edenler kalplerine cahiliyye öfke ve hamiyetini koydular"

Peygamber ve ashabını Kabe'yi ziyaret etmekten alıkoyduklarında.

"Allah, Rasulune ve mü'minlere sekinet indirdi"

Onlarla barıştıklarında gönüllerine vakar ve huzur verdi. Böylece müşriklerin yaptığı gibi hamiyetten paylarını almayıp onlarla savaşa girişmediler.

"Onları takva sözüne bağlı kıldı"

Allah'ı birlemek ona ve Rasulune iman etmek. Yani La ilahe İllallah, Muhammed'ün Rasulullah sözüne. Veya Bismillahirrahmanirrahim sözüne. Ancak Rasulullah aralarındaki barışı yazmak istediğinde müşrikler bunu kabul etmekten kaçındılar. Ve dediler ki: Senin adınla ey Allah'ım manasına "Bismikellahumme"²⁴⁹ yaz dediler. Bunun üzerine Allah şöyle buyurdu.

"Zaten onlar buna daha layıktılar"

Mü'minler. Çünkü Allah onları iman etmeleriyle seçmişti. Bu nedenle takva sözüne başkalarından çok onlar layıktı.

27- "Allah elçisinin gördüğü rüyayı doğru çıkardı..."

Rasulullah Hudeybiye yılında Medine'den çıkmadan önce rüyasında şöyle gördü. Sanki kendisi ve ashabı başlarını tıraş ederek ve saçlarını kısaltarak korkusuzca Mekke'ye giriyorlardı. Hudeybiye yılında Medine'den çıktıklarında peygamberin gördüğü rüya ile Mekke'ye gireceklerine inanıyorlardı. Ancak Kabe'yi ziyaret etmekten alıkonulunca bazı kimseler şüpheye düştüler. Allah peygamberin gördüğü rüyanın sadık olduğunu ve onların inşaallah güvenle Mekke'ye gireceklerini haber verdi.²⁵⁰

(249) İbni Ebu fieybe Musannif'inde bu hadisi zikreder. 7/385, Buhari ise şartlarda zikreder. Feth'ul Bari 5/331, Müslim 1783.

(250) İbni Cerir 26/107, Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem'den o da Rasulullah'tan mürsel olarak nakleder. Ravilerden Abdurrahman zayıf biridir.

"Bilmediğinizi bildi"

Allah teala salah'ın bu barışta olduğunu bildi. Ancak onlar bilemediler.

"Bundan başka"

Mescid-i Harama girişinizden başka.

"Yakın bir fetih verdi"

O da Hudeybiye barışıdır. İslam'da bundan daha büyük bir fetih olmamıştır. Çünkü bu yıllarda islama girenler bundan önce islama girenler kadar veya daha çoktu. Veya burada Hayber fethi kastedilir.

28- "Elçisini hidayet ve hak din ile gönderen O'dur. Bütün dinlere onu üstün kılması için"

Hak dini diğer tüm dinlerden üstün kılıp yüksek tutması için.

"fahit olarak Allah yeter"

Senin hak ile gönderildiğin. Sonra Allah bu şahitliği gerçekleştirip onu açıklıyor.

29- "Muhammed Allah'ın Rasuludur. Onunla beraber olanlar"

Mü'minlerden.

"Kafirlere karşı şiddetlidirler"

Katıdırlar.

"kendi aralarında ise merhametlidirler"

Birbirlerini sevip birbirlerine acırlar.

"Onları ruku ve secde ederek görürsün"

Namazlarında.

"Allah'tan bir fazilet ve lutuf ararlar"

Cennete girdirmesini isterler.

"Ve onun rızasını"

Kendilerinden razı olmasını.

"yüzlerinde"

Simalarındaki alametleri

"Secde izinden nişanları vardır"

Yani kıyamet günü yüzlerinde nur ve beyazlık vardır. Dünya hayatında Allah'a secde ettiklerine bu nur sayesinde tanınırlar.

"İşte onların Tevrat'taki vasıfları budur"

Muhammed ve ashabının vasıfları.

"İncil'deki vasıfları ise filizini çıkarmış bir ekin gibidir. Onu güçlendirdi"

Kuvvetlendirdi ve yardım etti. Yani o ekinin filizi güçlendi. Muhammed ve ashabını güçlendirdiği gibi. Yani onlar az olurlar sonra çoğalırlar. Allah bu örneği peygamberi için veriyor. Onu yalnız olarak çıkardı ve ashabıyla onu destekledi. Ekinin etrafında çıkan bitkilerle güçlendiği gibi onu da güçlendirdi.

"Kalınlaştı"

Sert olup güçlendi.

"Gövdesi üzerine dikildi. Bu ekincilerin hoşuna gider"

Bitkinin güzelliği ve gövdesinin üzerine dikilmesi.

"Kafirleri öfkelendirmek için"

Allah, Muhammed ve ashabını kafirleri öfkelendirmek için böyle güçlendirdi.

"Allah onlardan iman edip salih ameller işleyenlere vaadetti"

Peygamberin ashabından.

"Mağfiret ve büyük bir ecir"

HUCURAT SURESİ

Medeni surelerden olup ihtilafsız 18 ayettir²⁵¹

Bismillahirrahmanirrahim

1- "Ey iman edenler Allah ve Rasulunun ününe geçmeyin"

Kitap ve sünnetin hilafına öne geçmeyin.²⁵² Veya peygamber Kurban bayramında Kurbanını kesmeden önce Kurbanınızı kesmeyin. Veya onun orucundan önce oruç tutmayın. Bu ayet şüphe günü orucundan nehyetmek için nazil oldu. Manası: Rasulullah'ın size emretmediği herhangi bir şeyde onu geçmeyin.

"Allah'tan korkun"

Onun emrine muhalefet etmekten.

"Allah işitendir"

Sözlerinizi.

"Bilendir"

Durumlarınızı.

2- "Ey iman edenler seslerinizi peygamberin sesinin üstünde yükseltmeyin"

Bu ayet Sabit b. Kays b. fiemmas hakkında nazil oldu.²⁵³ Sesi yüksek olan biriydi. Rasulullah'la konuşurken yüksek sesle konuştu. Bu nedenle Rasulullahla konuşulduğunda seslerini kısmakla emrolundular.

(251) Za nüshasından ziyade.

(252) Asıl nüshanın ifadesi böyle. Diğer nushalarda ise: Söylemeyin olarak geçer.

(253) Buhari tefsir bölümü 8/590, Müslim iman bölümü 119, Nesai tefsir bölümü 2/316, İbni Cerir 26/118

"Birbirinize barğırduğınız gibi ona sözle bağırmayın"

Onu birbirinizin konumuna indirmeyin. Yani: Ey Muhammed demeyin. Fakat ona peygamberlikle sukunet ve saygı ile hitap edin.

"Amelleriniz boşa gider"

Yani iyiliklerinizin iptal olmaması için.

"Sizler hissetmeden"

Yani yüksek sesle ona hitap etmek, sesini onun sesi üstünde yükseltmek, amelleri boşa çıkarır. Bu ayet nazil olunca Ebubekir ve Ömer seslerini hemen kısıtılar. Ve sanki gizli birine konuşuyorlarmış gibi alçak sesle onunla konuşuyorlardı. Allah bunun üzerine şöyle buyurdu.

3- "Rasulullah'ın yanında seslerini alçaltanlar, işte Allah'ın kalplerini takva için imtihan ettiği kimseler onlardır"

Onları deneyip takva için kalplerini halis yapanlar.

4- "Hücrelerin arkasından sana seslenenler"

Bu ayet öğünmek için Rasulullah'ın yanına gelen Temim²⁵⁴ kabilesinden bir gurup hakkında nazil oldu. Kapısının yanına gelip ona: "Ey Muhammed yanımıza çık. Çünkü bizim methimiz süs, zemmimiz de lekedir" dediler. Allah ta şöyle buyurdu.

"Onların çoğu akletmezler"

Yani cahildirler. Eğer akletselerdi peygambere karşı öğünmezlerdi.

5- "Eğer, sen yanlarına çıkıncaya kadar sabretselerdi, bu onlar için daha hayırlı olurdu"

Kapının önünde sana seslenmekle verdikleri eziyetten.

"Allah gafur ve rahimdir"

(254) Buhari tefsir bölümü 8/590, Nesai tefsir bölümü 2/318, Tirmizi tefsir bölümü 3266, İbni Cerir 26/122

Onlardan tevbe edenlere.

6- "Ey iman edenler eğer bir fasık size haber getirirse"

Bu ayet Velid b. Utbe hakkında nazil oldu.²⁵⁵ Rasulullah onu bir kavme zekat memuru olarak gönderdi. Onun gittiği bu kavim ile cahiliye döneminden kalma düşmanlıkları vardı. Bunun için onlara gitmekten

korktu. Yoldan dönüp Rasulullah'a gelerek şöyle dedi: “Onlar zekatı vermekten kaçındılar ve beni öldürmek istediler.” Bunun üzerine şu ayet nazil oldu.

"Bir fasık size haber getirirse onu araştırınız"

Yani doğru olup olmadığını.

"Kötülükte bulunursunuz"

Bir kavme sizden bir kötülüğün dokunmaması için.

"Bilmeyerek"

Çünkü Rasulullah onlarla savaşmak istedi. Ancak onların kendisine itaat ettiği ortaya çıkınca bundan vazgeçti.

7- "Biliniz ki: Allah'ın Rasulu aranızdadır"

Bunun için batıl söz söylemeyin. Çünkü Allah onu hemen haber verir.

"Eğer bir çok işte size itaat etseydi"

Yani aslı olmayan bu haber gibi bir çok haberde size uysaydı.

"Zora düşerdingiz"

Günaha düşer ve helak olurdunuz.

"Fakat Allah size imanı sevdirdi"

Böylece siz Allah'a ve Rasulune itaat ediyorsunuz. Dolayısıyla zorluğa ve sıkıntıya düşmüyorsunuz. Yani bununla halis mü'minleri kastetmektedir. Daha sonra onları överek şöyle buyuruyor.

(255) Bu Mücahid'in tefsirinde zikrettiği görüşüdür. s. 606, Ahmet iyi bir senetle rivayet eder. 4/279, Müellif Esbab kitabında zikreder. S. 450, İbni Cerir Ümmü Seleme'den rivayet eder. 26/123.

"İşte onlar doğru yolda olanlardır"

8- "Allah'ın bir lufu olarak"

Bu Allah'ın onlar üzerindeki bir lutfudur.

9- "Eğer mü'minlerden iki gurup birbirleriyle savaşarlarsa"

Bu ayet Ensar'dan iki gurup hakkında nazil oldu. El ve ayakbılarla aralarında bir kavga çıkmıştı.

"Onların arasını düzeltin"

Allah'ın kitabıyla muhakeme olmaya davet etmekle. Eğer onlardan biri diğerine saldırır

"Biri diğerinin hakkına tecavüz ederse"²⁵⁶

Ve haktan ayrılırsa.

"Savaşınız"

Allah'ın kitabındaki hükme dönünceye kadar haktan sapan ile savaşın.

"Eğer dönerse"

Hakka.

"Aralarını düzeltin" Onları insafa davet etmekle.

"Ve adaletli olun. fiüphesiz Allah adaletli olanları sever"

10- "Mü'minler kardeşirler"

Din ve doslukta.

"Kardeşlerinizin arasını düzeltin"

İhtilaf edip savaştıklarında.

"Allah'tan korkun"

Arayı bulmada.

"Belki merhamet olunursunuz"

Onunla merhamet olunmanız için.

11- "Ey iman edenler bir kavim diğer bir kavimle alay etmesin"

(256) Za ve Zı nüshasından ziyade.

Allah mü'min erkek ve kadınların birbirleriyle alay etmelerini nehyetti.

"Belki olurlar"

Kendisi ile alay edilenler.

"Onlardan daha hayırlı"

Alay edenlerden. Burada alay etmenin manası hakir görmek ve ayıplamaktır.

"Birbirinizi küçük düşürmeyin"

Birbirinizi ayıplamayın.

"Kötü lakablarla birbirinizi çağırmayın"

Kişiyi kerih gördüğü bir lakabla çağırmayı Allah nehy etmektedir.²⁵⁷

"İmandan sonra bu ne kötü bir isimdir"

Yani alay etmek, ayıplamak, kötü lakaplarla birbirini çağırmak mü'minler için günahtır. Ve imandan sonra bu ne kötü bir şeydir.

12- "Ey iman edenler zannın çoğundan sakının. Çünkü zannın bir kısmı günahtır"

Yani iyi kimselere ve fasıklığı bilinmeyenlere kötü zan beslemek.

"Birbirinizin gizli yönlerini araştırmayın"

Müslümanların gizli yönlerini ve ayıplarını araştırmayın.

"Birbirinizin gıybetini yapmayın"

Birinizin kerih gördüğü bir şeyle onu anmayın. Andığınız şey onda bulunsa bile.

(257) Ebu Cubeyre b. Dahhak -sahabilerden biridir- anlatıyor. Bu ayet bu ümmetten bizim hakkımızda nazil oldu. Beni Seleme şöyle dedi. Rasulullah bize geldiğinde bizden her adamın iki veya üç ismi vardı. Rasulullah şöyle demeye başladı. "Ey filan." Onlar da: "Yavaş ol ya Rasulallah. Çünkü o bu isimden öfkelenir." Bunun üzerine şu ayet indi. **"Kötü lakaplarla birbirinizi çağırmayın. İmandan sonra fasıklık ne kötü bir isimdir"** Ebu Davud edep 4962, Tirmizi tefsir bölümü 3264 ve Hadis Hasen sahihtir der. Hakim Müstedrek. 2/463 ve hadis sahihtir der. Zehebi de ona muvaffakat eder. Ahmet 5/380.

"Biriniz ölü kardeşinin etini yemeği sever mi?"

Yani kardeşini gıyabında kötülükle anman o ölü iken bunu hisetmeden onun etini yemen gibidir.

"Ondan tiksindiniz değil mi?"

Yani ölü iken onun etini yemekten tiksiniyorsanız onu kötülükle anmaktan da tiksini.

13- "Ey insanlar biz sizi bir erkek ve bir dişiden yarattık"

Hepiniz bir ana ve bir babanın çocuğusunuz. Aranızda nesep bakımından hiç bir üstünlük yoktur.

"Sizi halklar halinde yarattık"

Kabilelerden daha büyük ve onların başı. Yani Rabia ve Mudar gibi.

"Ve kabileler halinde"

Önceki halktan daha küçük topluluklar. Yani Rabia'dan Bekr kabilesi, Mudar'dan Temim kabilesi gibi.

"Tanışmanız için"

Birbirinizle övünmek için değil nesep bakımından birbirinize yakınlık ve uzaklık bilmeniz için. Ayet daha sonra onlardan Allah katında konumu en yüksek olanların en takva sahipleri olduğunu bildiriyor.

"Allah katında en değerli olanınız en takvalı olanınızdır"

14- "Bedevi araplar dediler ki: İman ettik"

Bu ayet Esed oğullarından bir grup hakkında nazil oldu. Kıtık yıllarından birinde çoluk çocuklarıyla birlikte Medine'ye geldiler. Ve fihadet kelimesini izhar ettiler. Ancak içlerinde inanmış değildiler. Allah şöyle buyurdu.

"De ki: İman etmediniz fakat islam olduk deyiniz"

Yani kalplerinizle Allah ve Rasulunu tasdik etmediniz. Fakat öldürülme veya esir edilme korkusuyla itaatınızı izhar ettiniz.

"İman henüz kalplerinize girmiş değildir. Eğer Allah ve Rasulune itaat ederseniz"

İçinizle ve dışınızla.

"Eksiltmez"

Eksik vermez.

"Amellerinizden hiç bir şey"

Onların sevabından hiç eksiltmez. Ayet daha sonra iman ile mü'minin hakikatini açıklamaktadır.

15- "Mü'minler o kimselerdir ki: Allah'a ve Rasulüne iman ederler sonra da hiç şüpheye düşmezler. Mallarıyla ve canlarıyla Allah yolunda cihad ederler. İşte onlar sadık olanlardır"

Yani bu kimseler imanlarında sadık olanlardır. Kılıç korkusuyla veya menfaat umuduyla müslüman olanlar değil. Bu iki ayet indiği zaman Bedeviler Rasulullah'ın yanına gelip kendilerinin mü'min olduklarına Allah adına yemin ettiler. Ancak Allah onların bu haberinden başka haber verdi. Bunun üzerine Allah şu ayeti indirdi.

16- "De ki: Siz Allah'a dininizi mi öğreteceksiniz?"

Üzerinde bulunduğunuz şeyi o bildiği halde ona mı öğreteceksiniz?

17- "Müslüman oldular diye sana minnet etmektedirler"

Çünkü onlar Rasulullah'a şöyle diyorlardı. Biz ailelerimizle ve mallarımızla isteyerek sana geldik. Filanların savaştığı gibi seninle savaşmadık. Bunun için bize mal ver. Allah şöyle buyurdu.

"De ki: Müslüman oluşunuzu başıma kakmayın. Bilakis Allah sizi imana yöneltmekle size minnet etti. Eğer doğru kimselerlerseniz"

İman ettiğinizde. Yani eğer iman etmede doğruysanız bundaki minnet Allah'ındır sizin değil.

KAF SURESİ

Mekki sürelerden olup ihtilafsız olarak 45 ayettir.²⁵⁸

Bismillahirrahmanirrahim.

1- "Kaf"

Kıyamete kadar²⁵⁹ Olacak herşeyin hükmü verildi.

"fierefli Kur'an'a andolsun"

Değeri büyük²⁶⁰ hayrı bol

2- "Hayır, şaşırdılar"

Mekke kafirleri.

"Kendilerinden bir uyarıcının kendilerine gelmesine"

Nesebini ve emanetini bildikleri Muhammed (a.s.)

"Kafirler dediler ki: Bu tuhaf bir şeydir"

Yani bizi uyardığı bu uyarı.

3- "Biz öldükten ve toprak olduktan sonra"

Diriltilecekmışiz öyle mi? Bu kınama türü bir sorudur. Cevabı mahzuftur. Daha sonra bunu kökten inkar ettiler ve dediler ki:

"Bu"

Tekrar dirilme

"Uzak bir dönüştür"

Olmayacak bir dönüştür. Allah şöyle buyurdu:

4- "Yerin onlardan ne eksilttiğini bildik"

Etlerinden ne yediğini biliriz.

"Yanımızda korunan bir kitap vardır"

Levhi Mahfuz vardır. Üzerinde değişiklik yapmak mümkün değildir. Orada takdir edilen her şey bulunur.

(258) Za nüshasından ziyade.

(259) Asıl nüshada bu şekilde olup diğer nüshalarda bulunmamaktadır.

(260) Za nüshasından ziyade.

5- "Hayır, Hakkı yalanladılar"

Kur'an'ı.

"Onlara geldiğinde. Onlar derin bir sarsıntı içinde bulunmaktadırlar"

Karışık bir durumdadırlar. Bazen peygambere sihirbaz diyorlar, bazen şair diyorlar, bazen de öğretilmiş diyorlardı. Daha sonra onlara kendi kudretini gösteriyor.

6- "Üzerlerindeki göğe bakmıyorlar mı? Onu nasıl bina edip süsledik. Onda hiç bir çatlaklık yoktur"

Yarıklar

7- "Her güzel çifti bitirdik"

Her güzel renkten

8- "Gönül gözünü açmak için"

Bizim kudretimize delalet etmesi, bir öğüt ve basiret olması için bunu yaptık.

"Yönelen her kula"

Allah'a dönüp onun kudretini düşünen kimse için.

9- "Biçilecek taneler"

Tanelerden azık olan şeyler

10- "Yüksek hurma ağaçları"

Uzun hurma ağaçları.

"Birbirine girmiş dalları olan"

Üst üste binmiş ürünler ve meyveler.

11- "Kullara rızık olarak"

Bu şeyleri rızık için verdik.

"Onunla ölü bir beldeyi dirilttik"

O su ile.

"İşte çıkış böyledir"

Kabirlerden.

14- "Tubba kavmi"

Yemen'de olan bir kral adıdır. Kendisi müslüman olduktan sonra kavmini de islama davet etti. Ancak kavmi onu yalanladı.

"Tehdid hak oldu"

Üzerlerine azap vacip oldu.

15- "İlk yaratmadan aciz mi kaldık?"

Yani bu ilk yaratmada aciz mi kaldık ki onu iade etmekte aciz kalalım.

"Hayır onlar bir kuşku içindedirler"

fiüphededirler.

"Yeni bir yaratmadan"

Tekrar diriltmekten

16- "İnsanı biz yarattık. Nefsinin ona ne vesvese verdiğini yine biz biliriz"

Kalbinin ona ne dediğini

"Ve biz ona daha yakınız"

İlimle

"fiâh damarından"

Boynundaki can damarından

17- "Alanlar ahırlar"

İki hafaza meleği insanın yaptığı amelleri alır ve kaydederler.

"Sağında ve solunda oturan iki melek"

Her iki yanında oturmuşlardır.

18- "Her söylediği sözde"

Konuştugu her sözde

"Mutlaka hazır bulunan bir gözetleyici vardır"

Koruyucu ve kaydedici

19- "Ölüm sarhoşluğu geldi"

Ölüm sekeratı ve şiddeti

"Hakk ile"

Ahiretin durumunu insanın bizzat kendi gözüyle görme zamanı geldi.

"İşte bu öteden beri kaçtığın şeydir"

Kaçtığın ve yan çizdiğin şey yani ölüm.

20- "Sur'a üfürüldü"

Diriliş için

"İşte tehdid günü budur"

Allah'ın kafirleri kendisi ile tehdit ettiği ve uyardığı gün.

21- "Her nefis geldi"

Mahşer alanına

"Beraberinde bir sürücü"

Onu sürükleyen meleklerden biriyle

"Ve şahitle"

Onun aleyhine işlediği amellere şahitlik yapar. Yani eller ve ayaklar. Allah şöyle buyurur.

22- "Sen bundan bir gaflet içindeydin"

Bu günden

"Senin örtünü kaldırdık"

Onu gözlerinle görmek için perdeyi kaldırdık.

"Artık bu gün gözün keskindir"

İçinde bulunduğun ve bildiğin durum tenfiz edilecektir.

23- "Arkadaşı dedi ki:"

Onun başına dikilen melek

"Yanımda hazır olan işte budur"

Beni kendisine vekil kıldığın şey işte budur. fiimdi onu getirdim. Böylece amellerinin divanı getirilir. Allah o insana vekil kılınan iki meleğe der ki:

24- "Her inatçı kafiri cehenneme atın"

Haktan yüz çeviren ve isyan eden.

25- "Hayra engel olan"

Farz olan zekata ve malındaki her hakka mani olan.

"Haddi aşan"

Zalim.

"füphe eden"

fiek içinde olan.

27- "Yakın arkadaşı der ki:"

fieytanlardan.

"Ey Rabbimiz ben onu azdırmadım"

Saptırmadım.

"Fakat kendisi derin bir sapıklık içindeydi"

Yani o kendi sapıklığıyla azdı. Ben sadece onu davet ettim o da buna icabet etti. Bu ayet şeytandan haber verilen şu söz gibidir.

"Ben sizi davet ettim siz de kabul edip icabet ettiniz"²⁶¹

O zaman Allah şöyle buyurur.

28- "Yanımda tartışmayın. Daha önce size uyarı göndermişim"

Dünyada iken peygamberlerin diliyle sizi cezadan sakındırmışım.

29- "Yanımda söz değiştirilmez"

Benim sözümde değişiklik olmaz. Vaadime muhalefet olmaz.

"Ve ben kullara zulm edici de değilim"

Suçsuz olarak cezalandırmam.

30- "Cehenneme doldun mu dediğimiz gün"

Bu tahkik bildiren soru türüdür. Allah onu dolduracağını vaadetmişti. Onu doldurduğu zaman der ki:

"Doldun mu? o da: Daha yok mu? der"

Yani bende dolmayan bir yer kaldı mı? Yani evet doldum

31- "Cennet muttakilere yaklaştırılır"

Onu görünceye kadar.

"Uzak değil"

Onlardan. Onlara denilir ki:

32- "İşte size vaad edilen budur. Daima ona yönelen"

Allah'a itaatle dönen.

"Ve koruyan"

Allah'ın emirlerine riayet eden.

(261) İbrahim: 14/22

33- "Kim gayb ile Rahman'dan korkarsa"

Allah'ı görmeden ondan korkarsa

"Ve yönelen bir kalple gelirse"

Allah'ın itaatine yönelmiş olarak. Onlara denilir ki:

34- "Oraya selam ile giriniz"

Azabtan kurtulmuş olarak.

"İşte ebedi gün budur"

Cennet ehlinin içinde ebedi kalacağı yer.

35- "Orada onlara diledikleri şeyler vardır. Ve katımızda daha fazlası da vardır"

Onların aklına ve hatırına gelmeyen ziyade şeyler vardır. Veya Allah'ı görmek vardır.

36- "Onlardan önce nicelerini yok ettik"

Mekke ehlinden önce.

"Nesillerden"

İnsanlardan topluluklar.

"Yakalamaları onlardan daha şiddetliydi. Ülkelerde gezip dolaşmışlardı"

Ülkeleri dolaşıp araştırdılar. Ölümünden bir kurtuluş yolu bulamadılar.

37- "İşte bunda"

Zikrettiğimiz şeylerde.

"Bir öğüt vardır"

Hatırlatma ve ibret vardır.

"Kalbi olan kimse için"

Aklı olan.

"Veya dinleyen kimse için"

Kur'an'ı dinleyen.

"Ve kendisi şahit olarak"

Huzuru kalple.

38- "Bize yorgunluk dokunmadı"

Bize acizlik ve yorgunluk dokunmadı. Bu söz yahudilerin: Allah cumartesi günü istirahat etti sözlerine reddiyedir.

39- "Onların söylediklerine sabret ve Rabbini hamd ile tesbih et"

Allah için namaz kıl.

"Güneş doğmadan önce"

Sabah namazı.

"Ve batmadan önce"

Öğle ve ikindi namazları

40- "Gecenin bir kısmında onu tesbih et"

Yatsı namazı.

"Ve secde arkalarında"

Yani akşam namazından sonraki iki rekat.

41- "Dinle"

Ey Muhammed.

"Münadinin seslendiği gün"

İsrafil (a.s.) fiöyle der: Ey çürümüş kemikler, Ey dağınık etler Allah hükmün verilmesi için toplanmanızı emrediyor.²⁶²

"Yakın bir yerden"

Gökten. Beytul Makdis'te bulunan taş, yer yüzünün göğe en yakın olduğu yerdir.

42- "O gün o çığlığı bir gerçek olarak işitirler"

Dirilme surunu.

"İşte çıkış günü bu güdür"

Kabirlerden.

44- "O gün yer hızlıca onlardan yarılr"

Ve oradan çıkarlar.

45- "Sen onların üzerine bir zorlayıcı değilsin"

Onları islama zorlayan biri değilsin. Bu, savaş emredilmeden önceydi.

"Kur'an'la hatırlat"

Öğüt ver.

"Benim tehditimden korkanlara"

(262) İbni Cerir yahudilerin bilginlerinden olan Ka'b'tan rivayetle nakleder. 26/183

ZARİYAT SURESİ

Mekki sûrelerden olup ihtilafsız olarak 60 ayettir²⁶³

Bismillahirrahmanirrahim.

1- "Savurup kaldıranlara"

Tozu dumana katan rüzgarlara

2- "Ağır yük taşıyanlara"

Yağmur taşıyan bulutlara

3- "Kolaylıkla akıp gidenlere"

Kolaylıkla denizde yüzüp akan gemilere

4- "İşleri taksim edenlere andolsun ki"

Bolluk, kıtlık, yağmur, ölüm gibi olayları değişik şekillerde getiren meleklerle

5- "Vaad edildiğiniz şey"

İyi kötü, sevap ve ceza gibi şeyler

"Elbette doğrudur"

Allah vaadinin doğruluğu üzerine bu şeylere yemin etmektedir.

6- "Ve ceza"

Amellerin karşılığı

"Mutlaka olacaktır"

Gerçekleşecektir.

7- "Yolları bulunan göğe andolsun ki"

Güzel yaratılmıştır.

8- "Siz"

Ey Mekke ehli

"çelişkili söz içindesiniz" Peygamberin durumu hakkında

(263) Za nüshasından ziyade.

9- "Çevrilen"

Hayırdan

"Ondan çevriliyor"

Ona inanmaktan

10- "Yalancılar kahrolsun"

Yalancılara lanet olsun. Yani taksimat yapanlara

11- "Onlar gaflet içinde yanırlar"

Eğleniyorlar

12- "Din gününün ne zaman olduğunu soruyorlar"

Amellerin karşılığının bulunacağı günle alay ederek soruyorlar.

13- "O gün onlar ateş üzerinde yakılacaklardır"

O ceza günü ateşe düşüp azapedilecekler ve yakılacaklardır. Cehennem bekçileri onlara der ki:

14- "Azabınızı tadınız. Acele gelmesini istediğiniz şey işte budur"

Dünyada iken.

15- "Muttakiler cennetlerde ve pınar başlarındadırlar"

16- "Rablerinin kendilerine verdiklerini almaktadırlar"

Sevap ve ikramı

"Çünkü onlar bundan önce"

Cennete girmeden önce

"Güzel davrananlardandı"

17-"Geceleri çok az uyurlardı"

Gece az yatarlardı.

19-"Mallarında dilenci ve yoksullar için hak vardı"

Yoksul, Kazanmayan ama insanlardan da istemeyen kimsedir.

20- "Yeryüzünde ayetler vardır"

Allah'ın kudretine ve birliğine delalet eden ayetler

"Kesin inanacaklar için"

21- "Ve nefislerinizde de"

İnsan oğlunun yaratılışında ve yapısında çok acaiplikler vardır.

"Görmüyormusunuz"

Bunu

22- "Gökte rızkınız da vardır"

Rızık ve bitkilerin yerden çıkma sebebi olan yağmur ve kar vardır.

"Ve vaad edildiğiniz şey de vardır"

Kelimenin başında ki 'Ma' edatı mübtedadır. Haberi ise mahzuftur. Takdiri, vaadedildiğiniz diriliş, sevap ve ceza haktır. Bu mahzuf habere delalet eden sonraki ayettir.

23- "Yer ve göğün rabbine andolsun ki o, sizin konuştuğunuz gibi gerçektir"

Konuştüğünüz gibi. Yani o delil ile sabittir. Nasıl ki konuştuğunuzda sözünüz sizce bilinmekte ve bu sizin için bir zaruretse aynı şekilde o da bir gerçektir. "misl" kelimesi "Hak" kelimesinin sıfatı olduğundan merfudur.²⁶⁴ Nasp olarak okuyanlar da vardır. Bu durumda mana: O, Sizin konuştuğunuz gibi gerçekten haktır

24- "İbrahim'in ağırlanan konuklarının haberi sana geldi mi?"

Onlara kendisi hizmet etmişti.

25- "Yanına girdiklerinde: Selam demişlerdi"

Selam vermişlerdi.

"O da: Selam"

Sizin üzerinize de

"Yabancı bir topluluk dedi"

Yani siz tanımadığımız kimselerdensiniz.

26- "Ailesine gitti"

Gizlice onların yanına gitti.

(264) Bu şekil okuyanlar: Ebubekir ibn Ayyaş, Hamza, el-Kisai ve Haleftir. Diğerleri Nasp ile okurlar.El-İthaf s. 399

27- "Onlardan içine bir korku girdi"

Onlardan içine korku düştü.

29- "Karısı çığlıklar kopararak geldi"

fiiddetli bir sesle bağırmaya başladı.

"Yüzüne vurarak: Kısır ve yaşlı bir kadını"

Nasıl doğurabilirim.

30- "Dediler ki: İşte böyle"

Sana haber verdiğimiz gibi

"Rabbin buyurdu"

Sana kendimizden değil Allah'tan haber veriyoruz.

"fiüphesiz o bilen ve hakim olandır"

Kısır olanı doğurgan yapmaya kadirdir. Onlar böyle deyince İbrahim (a.s.) onların gönderilen melek elçiler olduğunu anladı.

31- "Dedi ki: İsteğiniz nedir?"

Durumunuz nedir? Niçin gönderildiniz?

32- "Dediler ki: Biz suçlu bir kavime gönderildik"

Lut kavmini kastederek.

33- "Üzerlerine çamurdan taşlar göndermek için"

Kızdırılmış çamurdan taşlar

34- "Rabbinin katında haddini aşanlar için işaretlenmiştir"

Her taş helak edeceği kişinin adı öğretilmiştir.

35- "Orada bulunanları çıkardık"

Lut kavminin kentlerinde bulunan

"Mü'minleri"

36- "Orada bir evden başka müslüman da bulamadık"

Lut (a.s.)'ın evinden başka

37- "Orada bıraktık"

Onları helak etmekle

"Bir ayet"

Korkanlar için Allah'ın onları helak ettiğine delalet eden bir alamet bıraktık.

38- "Musa'da da"

Bu, 'Fi'l-ard' sözüne atıftır. Yani onun kıssasında da sizin için ibretler vardır.

"Onu apaçık bir delille firavuna gönderdik"

Açık bir mucize ile

39- "Fakat o yüz çevirdi"

İman etmekten

"Bütün gücü ile"

Askerleri ve kendisini kuvvetlendirdiği her şey ile

40- "O kınananlardandı"

Kınanan filleri işliyordu.

41- "Ad kavminde de"

Sizin için ayetler vardır.

"Hani onların üzerine de köklerini kesen bir rüzgar gönderdik"

Hayır getirmeyen ve içinde bereket olmayan bir rüzgar

42- "Üzerinden geçtiği hiç bir şeyi bırakmıyor hepsini kül gibi yapıyordu"

Ezilip darmadağan edilen bitkiler haline getiriyordu.

43- "Semud kavminde de"

Sizin için ayetler vardır.

"Onlara belli bir süreye kadar faydalanın dedik"

Ecelleriniz bitinceye kadar.

44- "Rablerinin emrine başkaldırdılar"

Ona isyan ettiler.

"Böylece onları bir yıldırım çarpıp yakaladı"

Helak eden bir azap onları yakaladı.

45- "Ne kalka bildiler"

Allah'ın azabından ne kaçabildiler

"Nede ona engel olabildiler"

Bize karşı kimse onlara yardım etmedi.

46- "Ve Nuh kavminde de"

Bunlardan önce Nuh kavmini helak ettik.

47- "Göğü sağlam yaptık"

Kuvvetli

"Ve biz genişleticiyiz"

Güçlüyüz. Veya biz gökle yer arasını geniş yaptık.

48- "Yeri döşedik"

Onu sizin için yaydık.

"Ne güzel döşeyenleriz"

Biz

49- "Her şeyden iki çift yarattık"

Erkek ve dişi, tatlı ve ekşi, nur ve karanlık gibi iki sınıf yarattık.

"Belki öğüt alırsınız diye"

Bu çiftleri yaratanın tek olduğunu bilmeniz için.

50- "Kaçın"

Allah'ın azabından itaatine

52- "İşte böyle"

Sana haber verdiğimiz gibi

"Onlardan önce gelenler"

Mekke ehlinden önce

"Kendilerine gelen her elçiye sihirbaz veya cinlenmiş dediler"

53- "Onu birbirlerine tavsiye mi ettiler?"

Birbirlerine elçileri yalanlamayı tavsiye mi ettiler? Baştaki elif harfi azarlama içindir.

"Hayır, onlar azgın bir kavimdi"

İsyankar

54- "Onlardan yüz çevir. Kınanacak değilsin"

Çünkü risaleti tebliğ ettin.

55- "Hatırlat"

Onlara Allah'ın günlerini hatırlat

"Çünkü hatırlatma mü'minlere fayda verir"

56- "İnsanları ve cinleri sadece bana "

Onlara bana ibadet etmelerini emrettim. Onları buna davet ettim. fiöyle de denilir: Onlardan mü'min olanları kastetmektedir. İbni Abbas'ın kıraatinde de böyledir. Yani "Mü'minlerden insan ve cinleri bana ibadet etmeleri için yarattım"²⁶⁵

57- "Onlardan bir rızık istemiyorum"

Kendilerini veya kullarımdan birini rızıklandırmalarını

"Beni yedirmelerini de"

Çünkü rızık veren ve yedirip doyuran benim.

58- "Sağlam kuvvet sahibi"

Kuvvetinin doruğunda olan

59- "Zulmedenler için"

Mekke ehli için

"Bir pay vardır"

Azaptan bir pay

"Arkadaşlarının payı gibi"

Daha önce helak edilenlerin payı gibi

"Acele etmesinler"

Azabı kıyamete ertelediğim zaman

60- "Vaadedilen o günlerinden dolayı vay o inkar edenlerin haline"

Kıyamet günü.

(265) Ancak bu şaz bir kıraat türüdür.

TUR SURESİ

Mekki surelerden olup 49 ayettir²⁶⁶

Bismillahirrahmanirrahim

1- "Tur'a andolsun"

Allah, Musa (a.s.) ile üzerinde konuştuğu dağa yemin etmektedir. Bu dağ Medyen'de olup adı Zübeyr dağıdır.

2- "Ve satır satır dizili kitaba"

Yazılı

3- "Deri üzerine"

Üzerine yazı yazılan deri

"Yayılmış"

Yani insanoğlunun işlediği amellerin yazıldığı hafaza meleklerinin divanları

4- "İmar edilen eve"

Kabe'nin hizasında meleklerin ziyaret ettikleri bir evdir²⁶⁷

5- "Yükseltilmiş tavana"

Göğe

6- "Kabaran denize"

Dolan

7- "Rabbinin azabı gerçekleşecektir"

Meydana gelecektir.

9- "O gün gök çalkalandıkça çalkalanır"

Kıyamet günü hareketlenip döner.

(266) Za nüshasından ziyade.

(267) Malik b. Sa'sa'dan Rasulullah şöyle buyurdu. "Ben ma'mur eve yükseltildim. Cebrail'e: "Bu nedir?" diye sordum. Cebrail: "O ma'mur evdir. Her gün 70 bin melek oraya girer. Oradan çıktıklarında bir daha kendilerine sıra gelmez" Buhari Ebu Hureyre'den rivayetle yaratılışın başlangıcı bölümü 6/219, İbni Cerir 27/16

12- "Daldıkları batıda oynar dururlar"

Küfürleriyle meşgul olurlar.

13- "Cehennem ateşine sürüklenip itilirler"

fiidetli bir şekilde itilirler ve onlara denilir ki:

14- "İşte yalanladığınız ateş budur"

15- "Bu bir sihir midir?"

Bu gördüğünüz

"Yoksa görmüyor musunuz?"

Bu onlar için bir azarlamadır. Yani şimdi Allah'ın azabını tasdik ediyor musunuz?

17- "Rablerinin kendilerine verdikleriyle eğlenmektedirler"

Hoşnutturlar.

21- "İman edenler ve zürriyetleri de iman ederek kendilerine tabi olanlara zürriyetlerini katıp ekleriz"

Yani çocuklar cennette babaların derecelerine katılırlar. Çünkü cennettekilerin mertebeleri farklıdır. Aynı şekilde babalar da çocukların derecelerine eriştirilirler ki, bununla onların gözleri aydın olsun ve sevin sinler. Her ikisi iman etmede toplandıklarında birbirlerine katılırlar. Bununla, ameli daha güzel olan kimsenin ameli daha düşük olan biriyle bir arada bulunması onun ecrinde hiç bir eksiklik yapmaz.

"Amellerinden hiçbir şey eksiltmeyiz"

Noksan kılmayız.

"Her nefis kazandığına karşılık"

İşlediği iyi ve kötü amellere karşılık

"Rehindir" Rehin alınır.

22- "Onlara et ve meyvelerden bol bol verdik"

Fazladan verdik.

23- "Orada kapışırılar"

Birbirinin elinden alırlar.

"İçinde hiçbir saçma ve günah bir söz bulunmayan kadehleri birbirlerinden"

Dünyada içki içenler arasında geçtiği gibi aralarında hiç bir batıl söz ve günah geçmez.

24- "Etraflarında çocuklar dolaşır"

Hizmetçiler

"Sanki onlar"

Beyazlık ve netliklerinde

"Saklı inciler gibidirler"

Korunmuş ve saklanmış inciler gibi

25- "Bir kısmı diğerlerine yönelir"

Cennette

"Birbirlerine sorarlar"

Dünyadaki durumlarını

26- "Daha önce biz ailemizin içinde korkardık"

Allah'ın azabından.

27- "Allah bize lutfetti"

Cenneti

"Ve bizi kavurucu azaptan korudu"

Cehennem azabının ateş ve sıcaklığından

29- "Hatırlat"

Ey Muhammed Cennet ve cehennemi onlara hatırlat.

"Sen rabbinin nimeti ile"

Onun rahmeti ve sana peygamberliği ikram etmesi sayesinde

"Kahin değilsin"

Yarın olacak şeyleri vahiysiz olarak haber veren biri değilsin.

"Ne de cinlenmiş birisin"

Söyledikleri gibi

30- "Yoksa onlar: O bir şairdir mi diyorlar?"

Hayır, onlar böyle diyorlar öyle mi?

"Ona zamanın getireceği felaketleri gözlüyoruz mu? diyorlar"

Yani onun ölüp helak olmasını bekliyoruz.

31- "De ki: Bekleyin. Ben de sizinle birlikte beklemekteyim"

Allah'ın hakkınızdaki emri gelinceye kadar.

32- "Yoksa bunu onlara akılları mı emrediyor?"

Mucize sahibi birinden gelen hakkı kabul etmemeyi

"Yoksa onlar azgın bir kavim mi?"

Yoksa hak belli olduktan sonra azgınlıkla mı inkar ediyorlar?

33- "Yoksa onu uydurdu mudiyorlar?"

Kur'an'ı kendinden uydurdu mu? diyorlar. Hayır, onların söylediği gibi değil

"Bilakis onlar inanmıyorlar"

Büyüklenerik

34- "O halde eğer doğru iseler onun benzeri bir söz getirsinler"

Muhammed'in onu kendiliğinden uydurdu iddialarında doğru iseler.

35- "Yoksa hiçbir şey olmadan mı yaratıldılar?"

Hiçbir şey için yaratılmadıklarını mı söylüyorlar. Yani başıboş ve oyun için mi yaratıldılar?

"Yoksa yaratanlar onlar mı?"

Kendileri mi?

37- "Yoksa rabbinin hazineleri onların yanında mı?"

Rabbinin hazinelerinde bulunan ve yarın ne olacağı hakkında ki ilimleri mi biliyorlar?

"Yoksa hakim olanlar onlar mı?"

Zorba ve karar verenler onlar mı?

38- "Yoksa onların bir merdiveni mi var?"

Göğe yükselen ve çıkılan

"Orada dinlemektedirler"

Üzerinde bulundukları şeyin hak olduğunu

"O halde dinleyenleri getirsinler"

Eğer bunu iddia ediyorsa

"Apaçık bir delil ile"

Açık bir burhanla. Ayet daha sonra onların melekler Allah'ın kızlarıdır sözlerinin saçmalığından bahsediyor.

39- "Yoksa kızlar ona erkekler size mi?"

40- "Yoksa onlardan bir ücret mi istiyorsun ki"

Onlara getirdiğine karşılık

"Onlar ağır bir borç yükü altındadırlar"

Onun altında ezilmektedirler. Yani delil her yönüyle onların inanmalarını üzerlerine vacip kılıyor.

41- "Yoksa onların yanında gayb ilmi mi var ki"

Muhammed'in sonunun ne olacağı hakkında bilgileri mi var ki

"kendileri bunu yazıyorlar"

Onun ölüp kendilerinin rahatlayacaklarına hükmediyorlar.

42- "Yoksa bir tuzak mı kurmak istiyorlar"

Dar'un- Nedve'de sana bir tuzak mı kuruyorlar?

"Asıl tuzağa düşecek olanlar o kafirlerin kendileridir"

Tuzaklarının cezasını göreceklidir. Çünkü Allah peygamberini onların tuzağından korumuş, kendileri de Bedir'de öldürülmüşlerdir.

44- "Eğer gökten bir parçanın düştüğünü görseler diyecekler ki"

İnatlarından ve azgınlıklarından

"Bu üst üste yığılmış bir buluttur"

Bu onların şu sözlerinin cevabıdır.

"Üstümüze gökten bir parçalar indir" ²⁶⁸

Allah böyle bile yapsa onların inanmayacaklarını haber veriyor.

45- "O halde sen onları çarpılacakları günlerine kavuşuncaya kadar bırak"

(268) fiuara: 26/187

Ölecekleri güne kadar. Daha sonra dünya'da onlara azabı acele vereceğini haber veriyor.

47- "Zulmedenler için"

Kafirler için

"Bundan başka bir azap daha vardır"

Ölümlerinden önce. O da açlık ve yedi yıl kıtlıktır. Ayet daha sonra nebiye sabretmesini emrediyor.

48- "Rabbinin hükmüne sabret. Sen gözlerimizin önündesin"

Seni görüyor, koruyor ve gözetliyoruz.

"Kaktığında Rabbini hamd ile tesbih et"

Oturduğun yerden kalktığında de ki: 'Ey Allah'ım sen her noksanlıktan uzaksın. Sana hamd olsun'

49- "Gecenin bir kısmında"

Onu tesbih et. Onun için akşam ve yatsı namazlarını kıl.

"Yıldızların ardından da"

Sabah namazının iki rekâtı

NECM SURESİ

Mekki surelerden olup 62 ayettir

Bismillahirrahmanirrahim

1- "Kaydığı zaman yıldıza andolsun ki"

Düştüğü zaman yıldıza. Veya Kur'an parça parça indirildiğinde

2- "Arkadaşınız sapmadı ve azmadı"

Muhammed (a.s.)

3- "O hevedan konuşmaz"

Söylediği şeyler hevasından söylediği şeyler değildir.

4- "O ancak vahyedilen bir vahiyden başkası değildir"

Ona vahyedilen.

5- "Ona üstün güç sahibi biri öğretti"

Cebrail (a.s.)

6- "Güç sahibidir"

fiidetli bir kuvvete sahiptir.

"Hemen doğruldu"

Cebrail Allah'ın kendisini yarattığı suret üzere hemen kalktı.

7- "O en yüksek ufukta idi"

Rasulullah Cebrail'den üzerinde bulunduğu suret üzere kendisine görünmesini istedi. Cebrail bu şekilde ona Hira'da görüneceğini vaad etti. Cebrail doğu taraftan ona göründü. Ancak batıya kadar bütün ufku kapladı.

8- "Sonra yaklaştı ve sarkıverdi"

Burada ters çevrilen bir mana vardır. Yani önce gökten indi ve Muhammed'e yaklaştı.

9- "Öyleki iki yay kadar"

Ona öyle yaklaştı ki aralarındaki mesafe iki yay uzunluğu

"veya daha azdı"

Yani Rasulullah onun büyüklüğünü gördükten sonra bundan korkup ürkmüş bunun üzerine Allah Cebrail'i insan suretine tekrar dönderdi. Bu şekilde peygambere vahyetmek için yaklaştı.

10- "Kuluna vahyetti"

Muhammed'e

"Onun vahyettiğini"

Allah'ın Cebrail'e vahyettiğini

11- "Gönül gördüğünü yalanlamadı"

Miraç gecesi gördüğü şeyleri Muhammed (a.s.)'ın kalbi yalanlamadı. Allah onun gözünü gönlüne koydu öyle gördü. Allah bunu gerçekleştirmiş ve bu gerçek bir görme olup yalan değildi.

12- "Gördüğü şeyler üzerine onunla tartışıyor musunuz?"

Onun Allah'ı gördüğü konusunda hala tartışıyormusunuz?

13- "fiüphesiz o görmüştür"

Rabbini Veya Cebrail'i yaratıldığı suret üzere

"Bir inişte daha"

Bir defa daha onu görmüştü.

14- "Sidret'ul-münteha'nın yanında"

Tüm mahlukatın ilminin son bulduğu ağaçtır. Onun ötesinde Allah'tan başka kimsenin bilmediği gayb ilmi vardır.

15- "Onun yanında cennet'ül-Me'va vardır"

fiehit ruhlarının bulunduğu cennet.

16- "Sidre'yi kaplayan kaplıyordu"

Altından sergiler veya kargalar benzeri melekler onu kaplarlar.

17- "Gözü kayıp-şaşmadı ve aşmadı"

Bu miraç gecesi peygamberin edebini tasvir etmektedir. Yani peygamber kastettiğinin dışında gözlerini hiç bir yere kaydırmadı. Emredildiği şeyin dışına çıkmadı.

18- "Elbette rabbinin büyük ayetlerini gördü"

Bu gece gördükleri büyük ayetlerdendi²⁶⁹

19- "Lat ve Uzza'yı gördünüz mü?"

20- "Ve üçüncüsü olan Menat'ı"

Bunlar Kabe'nin içinde olan taştan yapılı putlardı²⁷⁰ Yani taptığınız ve Allah'ın kızları olduğunu iddia ettiğiniz bu dişi putlardan bize haber verin. Bunlar Allah'ın olup sizler de erkekleri mi seçiyorsunuz?

21- "Erkekler size ona da dişiler mi?"

22- "O halde bu insafsız bir bölüştürmedir"

Eksik ve haksız

23- "Onlar"

Bu taptığınız putlar

"Sadece isimlerdir"

Asılları yoktur.

"Siz ve babalarınızın adlandırdığı Allah'ın haklarında"

Ona ibadet edilmesi konusunda

"hiçbir delil indirmedığı şeylerdir"

Onlara ibadet edilmesi için hiç bir burhan ve hüccet indirmemiştir.

"Onlar ancak zanna ve nefislerinin hevalarına tabi oluyorlar"

Onlara tapmada ve onların kendilerine şefaathçi olduğuna inanmalarında zanna uyuyorlar. Nefisleri bunu onlara hoş göstermekte onlar da buna uymaktadırlar.

(269) Abdullah b. Mes'ud "Elbette rabbinin büyük ayetlerini gördü" ayeti hakkında şöyle dedi: **"O ufku örten yeşil bir perde gördü."** Buhari tefsir bölümü 8/611, Nesai tefsir bölümü 2/352

(270) İbn Abbas ayet hakkında şöyle dedi: Lat, hacılara un ve yağ karışımı bir yemek yapıp dağıtan bir adamdı. Buhari tefsir bölümü 8/611

"Halbuki rablerinden onlara hidayet gelmişti"

Muhammed (a.s.)'ın diliyle onlara açıklamalar gelmişti.

24- "Yoksa insana her arzu edip dilediği şey mi var?"

Putların kendilerine şefaath edeceklerini mi sanıyorlar. Hayır, iş onların temenni ettiği gibi değildir. Aksine

25- "İlk de son da Allah'ındır"

Her iki alemde de Allah'ın dilediği şey geçerlidir.

26- "Göklerde bulunan nice melekler vardır ki"

Onlar Allah katında bu putlardan daha çok değerli oldukları halde

"Onların şefaathleri hiçbir şeye yaramaz"

Kimseye fayda sağlamaz.

"Ancak Allah onlara izin verdikten sonra"

şefaath etmeleri için

"Dilediklerine ve razı olduklarına"

fiu ayet gibidir

"Ancak razı olduklarına şefaath ederler"²⁷¹

27- "Ahirete inanmayanlar melekleri dişi adlarla adlandıracaklardır"

Yani onlar Allah'ın kızlarıdır diyecekler

28- "Bu konuda onların bir bilgileri yoktur. Onlar sadece zanna tabi oluyorlar. Zan ise haktan hiçbir fayda sağlamaz"

Onların bu zannı, azabı onlardan hiç defetmez.

29- "Bizim zikrimizden"

Kur'an'dan

"yüz çevirenden ve dünya hayatından başka bir şey istemeyenden sen de yüz çevir"

30- "Onların erişebilecekleri ilim budur"

İlimlerinin sonu dünyayı ahirete tercih etmeleridir.

32- "Ancak küçük günahlar dışında"

(271) Enbiya: 21/28

Yani bakma ve öpme gibi küçük günahlar haricinde

"Sizi topraktan yarattı"

Babanızı topraktan yarattı.

"Siz daha annelerinizin karnında iken size biçim verdi",

"Kendinizi temize çıkarmayın"

Övmeyin.

"O kimin korunduğunu daha iyi bilir"

Güzel amel işlediğini

33- "Yüzçevireni gördün mü?"

İmandan. Yani Velid b. Muğire'yi. Velid peygambere tabi olmuştu. Bu nedenle bazı müşrikler onu ayıplayınca dedi ki: "Ben Allah'ın azabından korkuyorum." Bunun üzerine biri: "Eğer şirke dönerse malının bir kısmını kendisine vereceğini ve onun yerine Allah'ın azabını yükleneceğini" söyleyince oda tekrar şirke döndü. Arkadaşı söz verdiği malın bir kısmını ona verdi diğerini vermedi²⁷² İşte bunun manası şu ayettir.

34- "Azıcık verdi. Gerisini elinde sıkı tuttu"

Onu kesip vermedi.

35- "Onun yanında gayb ilmi mi var? ki Onu görüyor"

Ahiret hakkında bilmediği şeyi mi görüyor? ki başkası onun yerine azabı yükleneceğini biliyor.

36- "Yoksa ona haber mi verilmedi? Musa'nın sayfalarında bulunan"

Tevrat sayfalarından

37- "Ve vefakar İbrahim'in sayfalarından."

Ki o emredildiğini yapıp onu tamamladı. Sonra bunu açıklıyor.

38- "Hiç bir günahkar başkasının günahını yüklenmez"

Kimse başkasının işlediği suçla cezalandırılmaz.

39- "İnsana ancak çalıştığı vardır"

Ahireti için amel ettikleri

40- "Onun çalışması"

Ameli

"görülecektir"

İyi ve kötü tüm amelleri mizanında görülecektir.

41- "Sonra karşılığı tam olarak verilir"

Eksiksiz olarak

42- "Ve sonunda Rabbine varılacaktır"

Dönüş yeri orasıdır.

43- "Güldüren"

Dilediği kimseleri

"Ve ağlatan O'dur"

Onlardan dilediklerini

44- "Öldüren"

Dünya'da

"Ve diriltten O'dur"

Ahirette

46- "Aktığı zaman"

Rahime döküldüğü zaman

47- "Diğer diriltme de O'na aittir"

Ölümden sonraki diriltme

48- "Zengin yapan"

Mal ile

"Bol verip memnun eden de O'dur"

Verdiğine razı eden. Veya Malların aslını verip ondan elde edilen şeyleri veren de O'dur.

49- "Doğrusu fii'ra'nın Rabbi O'dur"

Cahiliyye döneminde tapılan bir yıldız adıdır.

50- "Önceki Ad kavmini O helak etti"

Hud (a.s.)'ın kavmi.

53- "Kentleri"

Lut kavminin şehrini

"Devirip yıktı"

Yükselttikten sonra onu yere çarpan O'dur.

54- "Böylece ona sardırıldığını sardırıldı"

Üzerlerine azap indirip taş yağdırdı.

55- "O halde rabbinin hangi nimetinden şüphe ediyorsun"

Allah'ın birliğine ve kudretine delalet eden rabbinin hangi nimetinden şüphe ediyorsun ey insan?

56- "Bu"

Muhammed

"İlk uyarıcılar gibi bir uyarıcıdır"

Ondan önce peygamberlerin gönderildiği gibi O da size gönderilen bir peygamberdir.

57- "Yaklaşmakta olan yaklaştı"

Kıyamet

58- "Onu Allah'tan başka açacak kimse yoktur"

Onu ancak Allah getirir. fiu ayet gibidir. **"Vaktinde onu açığa çıkaracak olan ancak O'dur"**²⁷³

59- "Bu söze mi?"

Kur'an'a mı

"Hayret ediyorsunuz"

60- "Gülüyor ve ağlamıyorsunuz"

61- "Ve sizler başkaldırıyorsunuz"

Gaflette ve yanılgıdasınız

62- "Allah'a secde edip ona ibadet edin"

Yani gökleri ve yeri yaratana secde edip ibadet edin. Bu surede zikrettiğim putlara ve diğerlerine tapmayın.

(273) Araf: 7/187

KAMER SURESİ

Mekki surelerden olup ihtilafsız 55 ayettir²⁷⁴

Bismillahirrahmanirrahim

1- "O saat yaklaştı"

Kıyamet

"Ay yarıldı"

Rasulullah zamanında ikiye bölündü. Çünkü Mekke ehli ondan bir mucize istemişler O da onlara Ay'ı göstererek Allah'ın izniyle onu ikiye ayırmıştı. Öyleki aralarında Hira dağı görürler²⁷⁵ Allah bunun kıyametin yaklaşma alameti olduğunu haber verdi.

2- "Eğer görseler"

Mekke ehli.

"Bir mucize"

Muhammed'in doğruluğuna delalet eden.

"Yüz çeviriler ve derler ki bu devam edegelen bir büyüdür"

Yokolup gidecek olan bir batıldır. Veya çok sağlamdır.

3- "Her iş yerini bulacaktır"

Yani onların yalanlamalarının sonu ve mü'minlerin tasdik etmelerinin sonu son bulup karar kılınacaktır. Yani sevap ve cezanın ortaya çıktığı anda.

4- "Onlara gelmişti"

Mekke ehline geldi.

"Haberlerden"

Yalanlayan ümmetlerin helak haberi.

(274) Za nüshasından ziyade.

(275) Müslim Enes'ten rivayetle Sıfat'ul-münafikin bölümü 2802, Nesai tefsir bölümü 2/366, Tirmizi tefsir bölümü 3286

"Onları caydırıp vazgeçirecek"

Onları engelleyecek ve son bulacak.

5- "Yüce bir hikmettir"

Kendilerinden öncekilerin haberlerinin kendilerine gelmesi tam ve üstün bir hikmettir. İçinde hiç bir eksiklik yoktur yani Kur'an'ın. Çünkü o haberler Kur'an'da anlatılmıştır.

"Uyarılar fayda etmedi"

Yani uyarıcılar. Onların yalanlamaları hiç bir fayda vermez.

6- "Onlardan yüz çevir"

Burada cümle son buldu. Sonra şöyle devam ediyor.

"Çağırıcının tanınmamış ve görülmemiş bir şeye çağıracağı gün"

Yani cehenneme.

7- "Gözleri düşüktür"

Zillet ve dehşet içinde.

"Yayılmış çekirgeler gibi kabirlerden çıkarlar"

Bu şu ayet gibidir. "Yayılmış pervaneler gibi olurlar"²⁷⁶

8- "Boyunlarını çağırana uzatıp koşarlarken"

Kendilerini mahşere çağırana kimseye bakıp yönelirken.

"Kafirler der ki: Bu çetin bir gündür"

fiidetli.

9- "Onlardan önce Nah kavmi yalanladı"

Mekke ehlinden önce.

"Kulumuzu yalanladılar"

Nuh'u.

"Ve dediler ki cinlenmiştir. Onu engellediler"

Davetinden ve sözlerinden men edilip azarlandı²⁷⁷

(276) Karia: 101/4

(277) Za nüshasından ziyade.

10- "O da Rabbine dua ederek ben yenik düştüm"

Ezildim

"yardım et dedi"

Onlardan benim için intikam al.

11- "Böylece biz boşalan bir su ile göklerin kapısını açtık"

Akan.

12- "Yeri kaynaklar halinde fışkırttık"

Su pınarlarını açtık.

"Su birleşti"

Gökten inen su ile yerden çıkan su.

"Takdir edilmiş bir iş üzere"

Ana kitapta onların üzerine takdir edilen şey için.

13- "Onu taşıdık"

Nuh'u.

"Tahtalar üzerinde"

Gemi.

"Ve çiviler üzerinde"

Geminin birbirine bağlandığı çivi ve halatlar.

14- "Gözlerimizin önlerinde akıp gidiyordu"

Bizim gözetimimiz ve korumamız altında.

"İnkâr edilene bir mukafat olmak üzere"

Yani Nuh (a.s.) Bunu onun yalanlanması ve inkar edildiğinde ona bir sevap için yaptık.

15- "Onu bir ayet olarak bıraktık"

Bu hikayeyi ibret alınması için bir alamet yaptık.

"Öğüt alan var mı?"

İbret alan yok mu?

16- "Azabım nasıldı?"

Takrir manasında bir sorudur.

"Ve uyarılarım"

Onları korkutmam.

17- "Biz Kur'an'ı öğüt alınması için kolaylaştırdık"

Onu ezber için kolaylaştırdık. Kur'an dışında Allah'ın kitaplarından bir kitap bu şekilde ezberlenmiş ve korunmuş değildir.

19- "Üzerlerine bir kasırga gönderdik"

Sesi çok şiddetli olan bir rüzgar.

"Uğursuzluğu sürekli olan bir günde"

Uğursuzluğu devamlı olan uğursuz bir günde.

20- "İnsanları söküyordu"

Bulundukları yerlerde.

"Sanki onlar Hurma kütükleri gibiydiler"

Hurma ağaçlarının kökleri gibiydiler.

"Devrilen"

Kopup devrilen. Ayet onları rüzgarla yüzlerinin üzerine yere kapanmalarını rüzgarın söktüğü ve yere düşen hurma ağaçlarına benzetmektedir.

23- "Semud uyarıları yalanladı"

24- "O zaman biz bir sapıklık içinde oluruz"

Doğrudan ayrılmış oluruz.

"Ve çılgınlık içinde"

Delilik içinde

25- "Zikir, aramızdan ona mı bırakıldı"

Aralarında vahyin ona inişini inkar ettiler.

"Hayır, o yalan söyleyen şımarık biridir"

Üstümüze ululanmak isteyen kibirli biridir.

26- "Yarın bileceklerdir"

Azap kendilerine indiği zaman.

"Kimin şımarık yalancı olduğunu"

27- "Biz deveyi göndereceğiz"

Onların istediği gibi deveyi şu tepeden çıkaracağız.

"Onları denemek için"

İmtihan etmek için

"Onları gözetle"

Ne yapacaklarını bekle

"Ve sabret"

28- "Onlara suyun aralarında paylaştırılacağını haber ver"

Semud ile deve arasında gün aşırı olarak. Bir gün onlara bir gün deveye

"Su alış sırası kiminse o hazır bulunsun"

Bir gün onlar bir gün de deve hazır bulunsun.

29- "Arkadaşlarını çağırdılar"

Deveyi boğazlayan Kudara adında birini

"Bıçağı alıp deveyi kesti"

Deveyi yatırıp bir ayağını kesti ve onu boğazladı.

31- "Ağıldaki çalı-çırpı gibi olan kuru otlar haline geldiler"

Ayette geçen 'Heşim' kelimesi, koyunlarını yırtıcı hayvanlardan korumak amacıyla ağaç ve dikenlerden yaptığı ağıla düşen ve koyunların ezdiği kırıntıların adıdır.

34- "Lut ailesi hariç"

Ailesinden ve ümmetinden onun dinine tabi olan bağlıları

"Onları kurtardık"

Azaptan

"Seher vaktinde"

Bu şu ayet gibidir.

"Ailenle gece yürü..."²⁷⁸

35- "Katımızdan bir nimet olarak"

Onları kurtarmamız bir nimetti

"İşte böyle"

Lut ve ailesini mükafatlandırdığımız gibi

"fiükredenleri de mükafatlandırırız"

Allah'a iman edip ona itaat edenleri

36- "Onları uyardı"

(278) Hud: 11/81

Lut onları korkuttu

"Bizim yakalamamızdan"

Onları ceza ile yakalamaktan

"Ama uyarılara karşı kuşku duydular"

fiüphe ettiklerinden onu inkar ederek yalanladılar.

37- "Onun misafirlerinden murad almağa kalkıştılar"

Misafir suretinde ona gelenlerle kendilerinin arasını serbest bırakmasını istediler. Gelenler meleklerden bir guruptu.

"Onların gözlerini siliverdik"

Onları kör ettik ve onu yüzün diğer tarafları gibi yaptık. Onlara dedik ki:

"Azabımı ve uyarılarımı tadın"

38- "Sabah erken onları kararlı bir azap yakaladı"

Sabit bir azap. Çünkü bu azap, onları ahiret azabına götürecektir.

41- "Firavun ailesine uyarıcılar geldi"

Musa ve Harun (a.s.) diliyle onlara uyarılar geldi.

42- "Bütün ayetlerimizi yalanladılar"

Dokuz ayeti yani mucizeleri.

"Onları yakaladık"

Azap ile

"Galip ve güçlü olanın yakalaması gibi"

Yani hiç bir şeyin aciz bırakmadığı güçlü kimsenin yakalayışı gibi. Ayet sonra araplara hitap ederek şöyle buyuruyor:

43- "Sizin inkarcılarınız ötekilerden daha mı hayırlı?"

Kıssalarını zikrettiklerimizden

"Yoksa size bir beraat mi var?"

Azaptan kurtulduğunuza dair

"Kitaplarda"

Yani kitaplarda sizin için azaptan kurtulduğunuza dair bir güvence mi var?

44- "Yoksa 'biz yardımlaşan bir toplumuz' mu? diyorlar"

Mekke kafirleri biz yardımlaşan bir toplumuz mu diyorlar.

45- "O topluluk yenilecek"

Birliktelikleri dağılacak.

"Ve arkalarını dönüp kaçacaklar"

Mağlub olup arkalarını dönecek ve kaçacaklardır. Bedir günü bu gerçekleşti.

46- "Hayır, onların buluşma zamanı o saatir"

Azap için

"O saat daha dehşetli ve daha acıdır"

Dünyada onların başına gelenden daha korkunç ve daha şiddetlidir.

47- "Suçlular sapıklıktadır"

Dünyada

"Ve çılgınlıktadır"

Ahirette de ateştedirler.

48- "Yüzleri üzerine ateşe sürüklendikleri gün"

Onlara denilir ki:

"Cehennemin dokunuşunu tadın"

Cehennemin size azapla dokunmasını

49- "Biz her şeyi bir kadere göre yarattık"

Yaratığımız her şey takdir edilmiş olup Levhi mahfuz'da yazılıdır. Bu ayetler kaderi yalanlayan kaderiyyeler hakkında nazil olmuştur²⁷⁹

(279) Ebu Hureyre anlatıyor. Kureyş müşrikleri gelip Rasulullah ile kader konusunda tartıştılar. Bunun üzerine bu ayet indi. **"Yüzleri üzerine ateşe sürüklendikleri gün cehennemin dokunuşunu tadın. Biz her şeyi bir kadere göre yarattık"** Müslim kader bölümü 2656, Tirmizi tefsir bölümü 3286

50- "Bizim emrimiz"

Bir şeyin olmasını istediğimizde

"Bir keredir"

Bir sözdür. O da 'ol' sözüdür.

"Göz açıp yumma gibidir"

Hızlılıkta göz açıp kapama kadar hızlıdır.

51- "Sizin benzerlerinizi hep yokettik"

Geçmiş ümmetlerden küfürde benzerlerinizi helak ettik.

52- "Yaptıkları har şey kitaplarda bulunmaktadır"

Hafaza meleklerinin divanında.

53- "Her büyük ve küçük"

Amellerinizden

"Satır satırdır"

Yazılıdır

54- "Muttakiler cennetlerde ve nehir kenarlarındadırlar"

Nur ve bolluk içindedirler. fiöyle de denilir: Ayette 'nehir' tekil olarak zikredilmiş olup çoğul manası kastedilmiştir. Çünkü nehir kolları bir yerde birleşip tek nehri oluştururlar.

55- "Doğruluk makamındadırlar"

Hiç bir günah ve boş sözün olmadığı hak meclisindedirler.

"Güçlü padişahın huzurunda"

O Allah'tır. Ayette geçen "inde" lafzı Allah'ın fazilet ve rahmetine olan yakınlığa ve rütbeye işaret etmektedir.

RAHMAN SURESİ

Mekki surelerden olup 96 ayettir²⁸⁰

Bismillahirrahmanirrahim

1- "**Rahman olan**"

2- "**Kur'an'ı öğretti**"

Peygamberine Kur'anı öğretti. Müşriklerin dediği gibi

"**Bir beşer ona öğretiyor**"²⁸¹ değildir. Veya öğüt alınması için Kur'an'ı kolaylaştırdı. Onu bu ümmete öğretti ki onu ezberlediler.

3- "**İnsanı yarattı**"

Peygamberi

4- "**Ona beyanı öğretti**"

İçinde her şeyin beyanının bulunduğu Kur'an'ı. fiöyle de denilir:

"**İnsanı yarattı**"

Adem oğlunu yaratıp ona konuşmayı öğretti ve onu bununla diğer canlılardan üstün kıldı.

5- "**Güneş ve Ay**"

Akıp gitmektedir.

"**Bir hesab ile**"

Aşmayacakları bir hesapla akmaktadırlar.

6- "**Bitki**"

Kökü üzere doğrulmayan ve kışa kalmayan her bitki

"**Ve ağaçlar secde ederler**"

Allah'ın kendilerinden kastettiği şeye boyun eğler.

(280) Za nüshasında bulunmaktadır. Mushaflarda ayet sayısı 78'dir. Mesaid'un-Nazar kitabının sahibi şöyle der: Basra'lılara göre ayetleri 76, Mekke ve Medine'lilere göre 77, Kufe ve fiamilere göre de 78'dir.

(281) Nahl: 16/103

7- "**Göğü yükseltti**"

Yeryüzünün üstüne

"**Ve mizanı koydu**"

Adalet ve insafı

8- "**Tartıda taşkınlık edip haksızlık etmeyin**"

Ölçüyü aşmayın

9- "**Tartıyı adaletle yapın ve terazide eksiltme yapmayın**"

Tartıyı eksiltmeyin.

10- "**Yeri varlıklar için alçaltıp koydu**"

İnsanlar ve cinler için

11- "**Onda meyveler**"

Çeşit çeşit

"**Ve salkım salkım hurmalar vardır**"

Meyve kapları

12- "**Yapraklı ve saplı taneler**"

Ekin yaprakları veya saman

"**Ve hoş kokulu bitkiler vardır**"

Güzel rızıklar vardır. Sonra insanlara ve cinlere hitab ederek şöyle buyurdu:

13- "**Rabbinizin hangi nimetlerini**"

Bu anlatılan şeylerden hangisini

"**Yalanlıyorsunuz**"

Çünkü bütün bu nimetler Allah'ın birliğine delalet etmesi için size verilmiştir. Nimetlerini hatırlatmak ve onları vurgulamak için bu ayet defalarca bu surede tekrarlanmıştır.

14- "**İnsanı**"

Adem'i

"**Kuru bir çamurdan yarattı**"

Sesi işitilen kuru bir çamurdan

"Ateşte pişmiş gibi"

Fehhar kelimesi çamurun ateşte pişirilenine denir.

15- "Cinleri yarattı"

Cinlerin babasını

"dumansız ateşten"

Halis ateş alevinden.

17- "İki doğunun ve iki batının rabbidir"

Yaz ve kış dogusu ile yaz ve kış batısının rabbidir.

19- "İki denizi salıverdi"

Tatlı ve tuzlu denizleri birbirine karıştırdı.

"Birbirine kavuşuyorlar"

Toplanıyorlar. Tuzlu denizde tatlı su pınarları vardır.

20- "Aralarında bir engel vardır"

Allah'ın kudretinden bir engel

"Birbirine karışmazlar"

Allah'ın kendilerine takdir ettiği şeyi aşmazlar ve karışmazlar. Ne tatlı su tuzluya karışır ne de tuzlu su tatlı suya karışır.

22- "Onlardan çıkar"

Yani birisinden. Tuzlu olanından

"İnci"

Denizden çıkan tane

"Ve mercan"

İncinin küçüğü

24- "Kocaman gemiler O'nundur"

Yüksek gemiler.

"Dağlar gibi"

Büyüklikte dağlar gibi olan

26- "Üzerinde bulunan her şey"

Yeryüzünde bulunan her canlı

"Yok olacaktır"

27- "Rabbinin yüzü kalacaktır"

Yani sahip ve efendi odur.

"Celal sahibi"

Azamet sahibi

"Ve ikram sahibi"

Peygamberlerine ve velilerine ikram eden O'dur.

29- "Göklerde ve yerde bulunanlar ondan isterler"

İnsanlar cinler ve melekler rızık mağfiret ve ihtiyaç duydukları her şeyi ondan isterler.

"Her gün O, yeni bir durumdadır"

Füillerini izhar etmede, istediğini yaşatmada, öldürmede, alçaltmada, yükseltmede, vermek veya vermemekte her gün ayrı bir iştedir.

31- "Sizin için de vakit bulacağız"

Size süre tanıdıktan sonra hesabınızı görmeye yöneleceğiz.

"Ey iki ağırlık"

İnsan ve cinler

33- "Ey insanlar ve cinler topluluğu, eğer aşıp geçmeye güç yetirebilerseniz"

Çıkabilerseniz

"Göklerin ve yerin bucaklarından"

Ölümden kaçmak için

"Geçip gidin"

Çıkın

"Bir sultan olmaksızın aşamazsınız"

Yani Nerede olursanız Allah'ın birliğine delalet eden bir delil ve hüccet görürsünüz.

35- "Üzerinize ateşten bir alev gönderilir"

Dumanı olmayan bir alev

"Ve kıpkızıl bir duman" Yani **"alevi olmayan"**²⁸² bir duman. Bazen bunu bazen ötekini gönderir.

Kıyamet günü mahlukatı ateşle kuşatır.

"Kurtulmayı başaramazsınız"

Ona engel olamazsınız.

(282) Ayn nüshasından ziyade.

37- "Gök yarılıp ta"

Meleklerin inmesi için kapıları açıldığında

"Erimiş yağ gibi kıpkırmızı bir gül olduğu zaman"

Rengi kızdırılmış yağ gibi olduğunda.

39- "İşte o gün günahından sorulmaz"

Soru sormak için değil. Bilakis azarlama ve cezalandırma sorusu sorulur.

41- "Suçlular simalarından tanınır"

Gözlerin mavi yüzlerinde siyah oluşu gibi alametlerle.

"O zaman alınlarından ve ayaklardan yakalanırlar"

Alınları yani perçemleri ayaklarına katılarak ateşe atılırlar. Sonra da onlara denilir ki:

43- "İşte suçluların yalanladığı cehennem budur"

44- "Onunla kaynar su arasında dolaşırlar"

Sıcaklıkta son dereceye ulaşmış kaynar su. Yani ateşten kurtulmak için feryat ettiklerinde onlara bu sefer kaynar su getirilir. Böylece bazen ateş bazen kaynar su arasında döner dolaşırlar.

46- "Rabbinin makamından korkar kimse için iki cennet vardır"

Hesap için rabbinin huzurunda beklemekten korkup günah işlemeyi terkeden kimse için

48- "İkisinin de çeşitli ağaç ve meyvaları vardır"

50- "İkisinde akan iki nehir vardır"

Biri saf sudan diğeri de içkidendir.

52- "İkisinde de her meyveden iki çift vardır"

Her iki çeşidi de tatlıdır.

54- "İçleri"

İç yüzleri

"Atlstan"

Kalın ipeklerden yapılı

"yatalara yaslanmışlardır. Her iki cennetin de meyve devşirmesi yakındır"

Oturanın da ayakta olanın da alması kolay olup kendilerine yakındır.

56- "Orada bakışlarını sadece kocalarına çevirmiş kadınlar vardır"

Kocalarından başka kimseye bakışlarını çevirmezler.

"Onlara dokunmamıştır"

Cima etmemiştir.

"Daha önce insan ve cinlerden kimse"

58- "Sanki onlar yakut"

Netlikte

"Ve mercan gibidirler"

Beyazlıkta.

60- "İyiliğin karşılığı iyilikten başkası mıdır?"

Dünyada Allah'a itaat etmekle iyilik eden kimsenin karşılığı ahirette cennet ve nimetlerinden başkası değildir.

62- "Bu ikisinin ötesinde"

Bu zikredilen iki cennetin dışında²⁸³

"İki cennet daha vardır"

Başka iki cennet daha vardır.

64- "Yemyeşildirler"

Yeşilliklerinin şiddetinden siyah gibidirler.

70- "Onlarda da iyi huylu"

Üstün ve faziletle ahlak sahibi kadınlar vardır.

"Ve güzel kadınlar vardır"

Yüzleri güzel olan kadınlar.

72- "Huriler"

Göz bebekleri simsiyah olan

(283) Buhari sahihinde **"Bundan başka iki cennet daha vardır"** ayeti bölümünde Abdullah b. Kays'tan Rasulullah'ın şöyle buyurduğunu rivayet eder. **"İki cennetten biri içindekilerle birlikte hepsi gümüştedir. Diğeride içindekilerle birlikte hepsi altındandır. Oradakilerle Rabblerine bakmaları arasında Adn cennetinde yüzündeki azamet perdesinden başka bir şey yoktur."** Feth'ul Bari 8/624

"Korunmuş"

Hapsedilmiş

"Çadırlarda"

Oyulmuş büyük incilerden çadırlar içinde²⁸⁴

76- "Yastıklara yaslanmışlardır"

Döşek ve sergilerin üstünde.

"Harikulade güzel döşekler üzerine"

Bunun ardından sure Allah'ın yüceltilmesi ve ta'zim edilmesi gereken şekilde bitiyor.

78- "Celal ve ikram sahibi olan Rabbinin adı ne yücedir"

(284) Abdullah b. Kays'tan Rasulullah **"Çadırlara kapanmış huriler vardır"** ayeti hakkında şöyle buyurdu: **"Cennette oyuk inciden bir çadır vardır. Genişliği 60 mil olup her köşesinde başkalarını görmeyen kadınlar vardır. Mü'minler onları dolaşırlar."** Buhari tefsir bölümü 8/624, Müslim sıfat'ul-cenne bölümü 2838, Nesai tefsir bölümü 2/377, Tirmizi tefsir bölümü 2528

VAKIA SURESİ

Mekki surelerden olup 96 ayettir²⁸⁵

Bismillahirrahmanirrahim

1- "Vakıa gerçekleştiği zaman"

Kıyamet geldiği zaman

2- "Onun oluşunu"

Gelişini

"Yalanlayacak yoktur"

Yalan değildir.

3- "Alçaltıcı ve yükselticidir"

Kimisini cennetle yükseltir, kimisini de cehennemle alçaltır.

4- "Yer şiddetle sarsıldığı zaman"

fiiddeitli birşekilde sallandığında

5- "Dağlar saçıldıkça saçıldığı zaman"

Dağılıp darmadağın olduğı zaman

6- "Toz duman haline geldiğı zaman"

Dağınık toz haline geldiğı zaman

7- "Ve siz"

O gün

"Üç sınıf olursunuz"

Bu üç sınıf şunlardır.

8- "Kitapları sağdan verilenler"

Veya Adem'in sırtından zürriyeti çıkarıldığı zaman onun sağ tarafında olanlar kastedilmektedir.

"Kimdir onlar bilirmisin?"

fianlarını yüceltmek için sorulan bir sorudur.

(285) Za nüshasından ziyade.

9- "Kitapları soldan verilenler. Onların kim olduğunu bilir misin?"

Onların şanlarını daha da alçaltmak için sorulan bir sorudur.

10- "Ve ileri geçenler"

Her ümmetten iman etmekle²⁸⁶ öne geçenler

"İleri geçenlerdir"

Allah'ın rahmet ve cennetine ilk girenler olacaktır.

11- "İşte onlar yaklaştırılanlardır"

Allah'ın ikramına.

13- "Çoğu öncekilerden"

Geçmiş ümmetlerden bir cemaat.

14- "Birazı da sonrakilerdendir"

Bu ümmetten. Yani geçmiş ümmetlerin önde olanları ile bu ümmetin önde olanlarını kastetmektedir.

15- "Mücevher tahtlar üzerindedirler"

Cevher ve altından çubuklarla yapılmış tahtlar

17- "Ebedi yaşamaya erdirilmiş gençler"

İhtiyarlamayan ve ölmeyen delikanlı

18- "Testiler, ibrikler ve kadehlerle"

Hiç bir ayıbı olmayan bu şeylerle

"Kaynaktan içirilirler"

Akan içki kaynağından.

19- "Ondan başları ağrımaz"

O içkiyi içmekle

"Ve akılları da gitmez"

Sarhoş olmazlar.

20- "Beğendikleri meyveler"

Seçtikleri

22- "Ve huriler"

Göz bebekleri ve beyazlıkları şiddetli beyaz ve siyah cariyeler

(286) Za ve Ayn nüshalarında: Allah'ın itaatine

"Gözleri"

Büyük olanlar

23- "Gibidir"

Benzeri gibidir.

"Saklı inciler"

Rengin netliğinde. Ayette geçen "Meknun" lafzı örtüsü içinde saklanan sedef anlamındadır.

25- "Orada işitmezler"

Cennetlerde.

"Faydasız söz"

Kötü söz.

"Ve günah olan söz"

Günaha düşüren söz.

26- "Ancak selam selam sözü müstesna"

Yani boş ve günah sözlerinden kurtulup sadece selam sözü işitirler. Ayet daha sonra kitapları sağdan verilenlerin konumlarını zikretmektedir.

28- "Dikensiz sidir ağacı"

Dünyadaki gibi dikenleri olmayan aksine dikenleri kesilmiş olan ağaç türü.

29- "Dizili muzlar"

Baştan sona muz yüklü ağaçlar. Onların açık bir kökü yoktur.

30- "Uzamış gölgeler"

Sabit ve devamlı olan.²⁸⁷

31- "Fıskıran sular"

Kesilmeyip akan

32- "Çok meyveler"

(287) Ebu Hüreyre'den Rasulullah şöyle buyurdu: **"Cennette öyle bir ağaç vardır ki, bir binici onun gölgesinde yüz yıl yürüse bile yinede onu katedemez. İsterseniz şu ayeti okuyun: "Ve uzamış gölgeler"** Buhari tefsir bölümü 8/627, Müslim Cennet bölümü 2826, Nesai tefsir bölümü 2/380, Tirmizi sıfat'ul-cenne 2523

33- "Tükenmeyen"

Zamanla.

"Ve yasaklanmayan"

Günahlarla

34- "Yükseltilmiş döşekler"

Yataklar

35- "Onları inşa etmişsinizdir"

Hurileri yaratmışsınız.

"Bir yaratılışla"

Doğmadan yaratmakla

36- "Onları bakireler yaptık"

37- "Sevimlidirler"

Eşlerine sevimli olup onlara aşıkırlar.

"Yaşıttırlar"

Yaşları aynıdır

38- "Bunlar kitabı sağdan verilenler içindir"

39- "Bir kısmı öncekilerden"

Geçmiş ümmetlerdendir

40- "Bir kısmı da sonrakilerdendir"

Bu ümmettendir. Yani cennet ehli iki sınıftır. Bir sınıf geçmiş ümmetlerden diğer sınıf ta bu ümmettendir. Ardından kitabı soldan verilenlerin konumlarını zikretmektedir.

42- "Hücrelere işleyen kavurucu bir sıcaklık"

Aşırı sıcak bir rüzgar

"Ve kaynar su"

43- "Kara dumandan bir gölge altında"

Siyahlığı şiddetli olan bir duman

"Ne serindir"

Yeri

"Ne de faydalı"

Görünümü

44- "Bundan önce onlar"

Dünyada iken

"fııarmışlardı"

Nimetler içinde olup Allah'a itaat etmiyorlardı.

45- "Büyük günahıta ısrar ediyorlardı"

Büyük günah olan şirk üzere devam ediyorlar ve tekrar dirilişı inkar ediyorlardı.

"Ve diyorlardı ki: Biz öldükten ve toprak ile kemik yığını haline geldikten sonra tekrar mı dirileceğiz"

Allah şöyle buyurdu:

49- "De ki: Öncekiler ve sonrakiler"

50- "Bilinen bir günün buluşma vakti için mutlaka toplanacaklardır"

Kıyamet için

55- "Susuz develerin içtiğı gibi"

Susamış develerin içişı gibi o sudan içerler.

56- "İşte bu onların ağırılanma yeridir"

Onlar için hazırlanan rızık budur.

"Din günü"

Amellerin karşılığının verildiğı gün.

57- "Biz sizi yarattık"

Başlangıçta

"Doğrulamanız gerekmez mi?"

İkinci yaratılış olan tekrar dirilişı

58- "Akıttığınız meniıi gördünüz mü?"

Rahimlere akıttığınız meniıi

59- "Siz mi onu yaratıyorsunuz"

İnsan olarak

"Yoksa yaratanlar bizmiyiz"

60- "Ölümü aranızda takdir eden de biziz. Bizim önümüze geçilemez"

61- "Sizin yerinize benzerlerinizi getirelim"

Eğer sizden başka kimseler yaratmayı dılesekimse önümüze geçemez ve bizi aşamaz.

"Sizi bilmediğiniz"

Bir biçimde

"İnşa edelim"

Yaratalım. Yani sizi maymun ve domuzlar haline çevirelem. O halde mana: Sizin yerinize benzerlerinizi yaratmak ve sizi de bu şeklinizi değıştirerek başka şekillere koymaktan asla aciz değıiliz.

62- "Siz ilk yaratmayı bildiniz"

İlk yaratılışı. Yani Allah'ın sizi annelerinizin karınlarında yarattığını ikrar ettiniz.

"Bunu hatırlayıp ibret almanız gerekmez mi?"

Sizi tekrar yaratmaya kadir olduğıumu bilmeniz gerekmez mi?

63- "Ektiğinizıi gördünüz mü?"

Yeri sürüp oraya tohumu atmanız

64- "Siz mi onu bitiriyorsunuz? Yoksa bitirenler biz miyiz?"

65- "Eğer dıleseydik onu kuru çöp yapardık"

İçinde tane olmayan kuru bir ekin yapardık.

"O zaman sızlanır dururdunuz"

Hayret edip başınıza gelenden pişman olur size öğretilen ziraat ilmine şaşardınız ve derdiniz ki:

66- "Biz elbette borçlandık"

Ekin harcadığımız şeyler boynumuza borç oldu.

67- "Hayır, biz mahrum edildik"

Rızkımızdan men edilip yoksun bırakıldık.

70- "Dıleseydik onu tuzlu yapardık"

İçilmesi mümkün olmayacak şekilde

71- "Yaktığınız ateşı görüyor musunuz?"

72- "Onun ağacını siz mi yarattınız?"

Yerden çıkardınız.

73- "Biz onu bir ibret yaptık"

Onunla cehennem ateşinin hatırlanması için ibret yaptık.

"Ve onu seferdekiler için bir meta yaptık"

Yolculuk yapanlar için.

74- "Büyük Rabbinin adı ile tesbih et"

Müşriklerin söylediklerinden onu tenzih et.

75- "Yemin ederim"

Ayette ki 'La' edatı ziyadedir.

"Yıldızların yerlerine"

Doğuş ve batışlarına. Veya Kur'an'ın parça parça indirilişi kastedilmektedir.²⁸⁸

77- "fiüphesiz o değerli bir Kur'andır"

Üstün ve güzel

78- "Saklı bir kitaptadır"

Allah katında korunmakta olan bir kitaptadır.

79- "Ona dokunmaz"

El ile mushafa

"Ancak temiz olanlar hariç"

Cünüplükten ve abdestsizlikten

80- "Alemlerin rabbinden indirilmiştir"

81- "Bu sözü mü?"

Kur'an'ı.

"Küçümsüyorsunuz"

Yalanlıyorsunuz.

82- "Rızkınızı"

Rızkınızın şükürünü. Burada şükür kelimesi hafz edilmiştir.

"Yalanlamanızdan ibaret mi kılıyorsunuz?"

Size yağmur verildiğinde Allah'ın bunu verdiğini yalanlayıp, bize filan yıldız yağmur verdi diyorsunuz.

(288) Bunu İbn Abbas'tan rivayet edilen şu söz destekler. Kur'an kadir gecesinde tümünden dünya semasına indirildi. Sonra yıllarca oradan parça parça indi. İşte **"Yıldızların yerlerine yemin ederim"** ayetinin anlamı budur. Nesai tefsir bölümü 2/381, Hakim Müstedrek'in de sahih olarak nakleder 2/477, Zehebi de ona muvafakat eder.

83- "Can boğaza dayandığı zaman"

Ruh boğaza gelip dayandığında.

84- "Siz"

Ey ölü sahipleri.

"O zaman bakar durursunuz"

Onun can çekişmesine.

85- "Biz ona sizden daha yakınız"

İlim ve kudretle.

"Fakat siz görmezsiniz"

Bunu bilmezsiniz.

86- "Eğer cezalandırılmayacaksanız"

Ammellerinizin karşılığını bulmayacaksınız.

87- "Onu geri döndersenize"

Ruhu ölüye tekrar çevirsenize.

"Eğer doğru iseniz"

Yani siz buna malik değilsiniz. Bunu yapamazsınız.

"Onu döndersenize" Sözü iki şeyin bir cevabıdır. **"Can boğaza dayandığında"** Sözü ile. **"Eğer cezalandırılmayacaksınız"** sözünün cevabıdır. Ayet daha sonra ölümden sonra insanların varacağı yeri zikrediyor.

88- "Eğer mukarreblerden ise o zaman rahatlık vardır"

Yani onlar için istirahat ve serinlik vardır.

"Ve güzel rızık vardır"

Nimetler.

90- "Eğer kitabı sağdan verilenlerden ise o zaman kitabı sağdan verilenler sana selam vardır"

Yani onlarda sevdiğin selameti görür ve onlar için hazırlanan şeyleri bilirsin. Çünkü bu şeyler sana daha önce anlatıldı.

92- "Eğer yalanlayan sapıklardan ise"

Ki onlar da kitabı soldan verilenlerdir.

93- "Kaynar sudan bir ağırlama"

Cehennem şarabından onlar için hazırlanmış içecekler vardır.

94- "Ve cehenneme atılma vardır"

Ateşe girme.

95- "İşte bu"

Zikrettiğim şeyler.

"Yakin olan gerçektir"

96- "Büyük Rabbini adıyla tesbih et"

Onu tüm kötülüklerden tenzih et.

HADİD SURESİ

Medeni sürelerden olup 29 ayettir.²⁸⁹

Bismillahirrahmanirrahim.

1- "Göklerde ve yerde bulunan şeyler Allah'ı tesbih etti. O aziz ve hakimdir"

Bu ayetin tefsiri. "Her şey onu hamd ile tesbih eder"²⁹⁰ ayetini tefsir ederken geçti.

3- "O ilktir"

Her şeyden öncedir. Her şey ondan sonradır.

"Batındır"

Her şeyi bilendir.

4- "Yere gireni bilir"

Oraya giren yağmur ve onun dışındaki her şeyi.

"Ve ondan çıkanı"

Bitki ve ağaçları.

"Ve gökten ineni"

Rızık ve yağmuru, melek ve her işi.

"Ve oraya çıkanı"

Oraya çıkan her ameli.

"O sizinledir"

İlim ve kudretiyle.

"Nerede olursanız olun"

7- "Allah'a ve rasulüne iman edin"

Allah'ın bir olduğunu, Muhammed'in onun rasulu olduğunu tasdik edin.

"Ve infak edin"

(289) Za nushasından ziyade

(290) İsra 44.

Maldan.

"Ki Allah sizi onlarda halifeler kıldığı mallardan"

Yani o mallar başkalarınındı siz onlara sahip oldunuz.²⁹¹

8- "Sizden söz almıştı"

Sizi Adem'in sırtından çıkardığı zaman Allah'ın Rabbiniz olduğu ve ondan başka ilahınızın olmadığı konusunda sizden söz almıştı.

"Eğer inanıyorsanız"

Günlerin birinde iman etme düşüncesinde iseniz.

10- "Size ne oluyor ki Allah yolunda infak etmiyorsunuz. Halbuki göklerin ve yerin mirası Allah'ındır"

Sizler ölüp mallarınızı bırakacak olduğunuz halde Allah'a itaat yolunda infak etmeyi size terk ettiren şey nedir? Sonra infak ve cihadın faziletini zikrederek şöyle diyor:

"Sizden fetihten önce infak eden"

Mekke fethinden önce

"Ve savaşı"

Peygamberle birlikte Allah düşmanları ile cihad eden

"Eşit değildir. Onların derecesi daha büyüktür"

Allah katında²⁹²

"Daha sonra infak eden ve savaşanlardan"

Fetihten sonra

"Her ikisine de"

Her iki guruba da

"Allah güzelliği vaadetmiştir"

Cenneti

11- "Kim Allah'a güzel bir borç verir"

Bakara suresinde tefsiri yapıldı.

12- "Mü'min erkek ve kadınları gördüğün gün"

Kıyamet günü

(291) Ayn ve Za nüshalarında **"O sizi ona malik kıldı"** olarak geçer.

(292) Asıl nüsha Ayn'da bulunmayan ziyade.

"Nurları önlerinde ve sağlarında koşarken görürsün"

Sırat köprüsü üstünde. Melekler onlara der ki:

"Bu gün müjdeniz altlarından ırmaklar akan cennetlerdir. Orada ebedi kalırlar. İşte büyük kurtuluş budur"

13- "O gün munafık erkek ve kadınlar iman edenlere der ki: Bize bakınız. Nurunuzdan bir parça alalım"

Bizi bekleyin. Bizim için durun ki, nurunuzdan biraz aydınlanalım.

"denilir ki"

Onlara

"Arkanıza dönünüz"

Geldiğiniz yere

"Orada nuru arayın"

Yanımızda sizin için nur yoktur.

"Aralarına çekilir"

Mü'minler ile munafıkların arasına

"Bir sur"

Cennet ile cehennem arasındaki bir engeldir. Araf Sur'u olduğu da söylenir.

"Onun bir kapısı vardır"

O surda

"İçinde rahmet vardır"

Çünkü o kapı cennete götürür.

"Dış yönünde ise"

Dış yüzeyinde ise

"Azap vardır"

Ateş vardır.

14- "Onlara seslenirler"

Münafıklar mü'minlere

"Sizinle birlikte değil miydik?"

Dünyada sizinle evleniyor ve size varis olmuyor muyduk?

"Derler ki: evet. Fakat siz kendinize kötülük ettiniz"

Onu nifak ile günaha soktunuz

"Ve gözetlediniz"

Muhammed için ölümü gözlediniz.

"Ve şüphe ettiniz"

İman edip etmemekte.

"Ve sizi emelleriniz aldattı"

Mü'minlerin başına kötülüklerin gelmesini temenni ediyordunuz.

"Allah'ın emri size gelinceye kadar böyleydiniz"

Ölüm

"Aldatıcı"

feytan

"Sizi Allah ile aldattı"

Onun size süre tanınması ve hilm ile muamele etmesiyle sizi aldattı.

15- "Bugün sizden fidye alınmaz"

Bir bedel kabul edilmez.

"Ne de inkar edenlerden"

Müşriklerden.

"Barınacağınız yer ateştir"

Varacağınız yer.

"O size daha layıktır"

Sizin için evla olan odur.

"Ne kötü gidilecek yerdir orası"

Cehennem.

16- "İman edenler için vakit gelmedi mi?"

Zamanı olmadı mı?

"Kalplerinin Allah'ın zikrine ürpermesi"

Yumuşaması ve incelmesi

"Ve inen hakka"

Kur'an'a. Bu Allah tarafından yapılan bazı mü'minleri huşuya ve yumuşaklığa teşvik etmektir.

"Daha önce kitap verilenler gibi olmasınlar"

Yahudi ve hristiyanlar gibi.

"Üzerlerine uzun bir zaman geçmiş"

Kendileri ile gönderilen peygamberler arasında

"Ve kalpleri katılaştı"

Allah'ın zikri için kalpleri yumuşamamıştı. Böylece Allah'ın kitaplarında onlara emrettiklerini unutmışlardı.

"Onlardan çoğu fasıktılar"

Onlardan Muhammed'e iman etmeyi terkedener.

17- "Biliniz ki, Ölümünden sonra yeri tekrar diriltten Allah'tır. Size ayetleri açıkladık"

Ölümünden sonra yerin diriltilmesi Allah'ın birliğine ve kudretine delalet eder.

18- "Sadaka veren erkek ve kadınlar"

Allah yolunda infak eden ve sadak verenler

"Allah'a güzel borç verenler"

Onun yolunda harcamalar yaparak

"Onlar için katlanır"

İşledikleri ameller

"Onlar için değerli bir ecir vardır"

Cennet

19- "Allah'a ve Rasulune inananlar, işte sıddık olanlar onlardır"

Doğrulukta en ilerde olanlar

"Ve Rablerinin yanında şahitler de onlardır"

Nebiler

"Onların ecirleri ve nurları vardır"

Kabir karanlığında. Veya tüm mü'minler kastedilmektedir.

20- "Biliniz ki, dünya hayatı bir oyun ve eğlencedir"

Bitip tükenmesinde ve kısa oluşunda

"Bir süstür"

Onunla süslenirler.

"Aranızda bir övünmedir"

Birbirinize karşı onunla övünürsünüz.

"Mal ve çocuklarda çoğalmadır"

Onların çokluğu ile övünmektir. Sonra buna bir örnek vermektedir.

"Bir yağmura benzer. Bu kafirlerin hoşuna gider"

Ekincilerin.

"Bitirdikleri"

O yağmur ile yeşeren bitkileri

"Sonra kurur ve onu sararmış görürsün"

Kuruduktan sonra.

"Sonra çer çöp olur"

Dağınık çöpler haline gelir. İşte insan da ihtiyarlar sonra da ölür ve çürür.

"Ahirette şiddetli bir azap vardır"

Kafirler için

"Ve Allah'tan bir mağfiret ve hoşnutluk vardır"

Dostları için.

21- "Rabbinizden olan bir mağfirete koşun"

Ali İmran suresi 133. ayette tefsiri zikredildi.

22- "Yerde"

Kıtlık vb.

"Ve nefsinizde meydana gelen her musibet"

Ölüm hastalık ve zarar

"Mutlaka bir kitaptadır"

Levhi mahfuz'dadır.

"Onu yaratmadan önce"

O musibeti gerçekleştirmeden önce

"Bu Allah için kolaydır"

Yani levhi mahfuzda yazdıktan sonra onu vaktinde yaratmak kolaydır.

23- "Elinizden çıkana üzülmeyesiniz"

Dünyalıktan

"Ve size verdiği de sevinip şıarmayasınız"

Size verdiği dünyalık şeylerle. Yani Size isabet eden iyilik ve kötülüğün Allah katında yazılı olduğunu ve onun sizden şaşmayacağını bildikten sonra sizi azdıracak şekilde başınıza gelene üzülmeyesiniz veya sevinip şıarmayasınız.

"Allah her kibirleneni"

Verildiği dünyalıkla büyükleneni

"Ve övüneni sevmez"

Verildiği şeyle insanlara karşı övünmez.

24- "Cimrilik edenler ve insanlara cimriliği emredenler"

Nisa suresinde bu anlatıldı.

25- "Elbette elçilerimizi beyyinelerle gönderdik"

Apaçık delillerle.

"Onlarla birlikte kitabı ve mizanı da indirdik"

Adaleti.

"İnsanlar adaleti ayakta tutsunlar diye"

İnsanlar aralarında adaletle muamele etsinler diye

"Ve demiri de indirdik"

Adem (a.s.) yeryüzüne örs, balyoz ve demircilerin aleti ile indi²⁹³

"Onda çetin bir sertlik vardır"

Kendisi ile korunan ve savaşılan şiddetli bir kuvvet

"İnsanlar için faydalar vardır"

Aletlerinde onu kullanırlar.

"Allah, kendisini görmeden kimin kendisine yardım ettiğini bilsin"

Yani elçileri gönderip onlarla birlikte bu eşyaları gönderdik ki insanlar hak ile muamele etsinler. Allah ta kimin kendi dinine yardım ettiğini görsün.

(293) İbn Abbas şöyle dedi: Adem (a.s.) ile beraber örs, kerpeten, balyoz gibi demirci aletleri indirildi. İbn Cerir 27/237

"Ve elçilerine yardım edenleri"

Dünyada iken.

27- "İcadettikleri ruhbanlığı"

Yani onu kendileri icad ettiler. Yani manastırlarda ibadete çekilmeyi onlar çıkardı.

"Biz onu onlara yazmadık"

Onlara bunu emretmedik.

"Yalnız Allah'ın rızasını kazanmak için"

Yani onlar bununla Allah'ın rızasını istediler.

"Ama ona hakkı ile riayet etmediler"

Muhammed'e inanmamakla bu ruhbanlığın hakkını vermediler.

"Onlardan iman edenlere sevaplarını verdik"

Muhammed'e inananlara

"Onların çoğu fasıktılar"

Ona inanmayanlar

28- "Ey iman edenler"

Tevrat ve İncil'e

"Allah'tan korkun ve onun rasulüne iman edin"

Muhammed (a.s.)'a

"Size rahmetinden iki pay versin"

Birincisine inanmanız ve Muhammed ile ona verilen kitaba inanmanızdan dolayı.

"Ve size kendisi ile yürüyeceğiniz bir nur kılsın"

Ahirette sırat üzerinde.

"Ve sizi bağışlasın"

Allah, Muhammed'e iman etmekle bütün bu şeyleri onlara vaad etti.

29- "Öğrenmesi için"

Bilmesi için. Ayette geçen 'La' edatı ziyadedir.

"Kitap ehli"

Yahudi ve hristiyanlar

"Hiçbir şeye kadir olmadıklarını"

Hiç bir şeye güçlerinin yetmediğini bilsinler.

"Allah'ın lutuf ve ihsanından"

Yani eğer inanmazlarsa Allah onlara, bu zikrettiklerinden hiçbir şey vermez.

"Lutuf ve ihsan Allah'ın elindedir. Onu dilediğine verir. Allah büyük lutuf ve fazilet sahibidir"

MÜCADELE SURESİ

Medeni surelerden olup 20 ayettir²⁹⁴

Bismillahirrahmanirrahim

1- "Eşi hakkında seninle tartışan kadının sözünü Allah işitti"

Bu ayet Havle binti Sa'lebe²⁹⁵ ve eşi Evs b. Samit hakkında nazil oldu. Eşi ondan zihar etmişti. Bu islamdaki ilk zihar olayı idi. Zihar cahiliye döneminin bir boşama türüydü. Kadın Rasulullah'ın yanına gelerek eşinin kendisinden zihar ettiğini söyledi. Rasulullah:

"**Sen ona haramsın**" dedi. Kadın:

"Ben muhtaçlığımı, yalnızlığımı ve çocuklarımın küçüklüğünü Allah'a şikayet ediyorum" dedi. Defalarca Rasulullah'ın yanına gidip gelmeye başladı. Rasulullah aynı şeyi ona söylüyor o da Allah'a şikayette bulunuyordu.

(294) Za nüshasında bulunmaktadır. Bu sure mushaflarda 22 ayettir. El-Bikai Mesaid'un-Nazar adlı kitapta 3/67 şöyle der: Medine'lilerin yanında ayetleri 21, diğerlerinin yanında ise 22'dir.

(295) Bu hadisi Buhari tevhit bölümünde muallak olarak zikreder. Feth'ul-Bari 13/372, Nesai mevsul olarak süneninde zikreder.6/168, Ahmet Müsnet 6/46, Hakim Müstedrek'inde sahih olarak nakleder 2/481, Zehebi ona muvafakat eder.

"Allah konuştuklarınızı dinliyor"

Birbirinize hitabınızı ve sözlerinizi işitiyor. Ardından zihar olayını zemmediyor.

2- "Sizden kadınlara zihar edenler, bilsinler ki o kadınlar onların anaları değildirler"

Eşlerini anaları gibi yapanların eşleri anaları değildir.

"Onların anaları ancak onları doğuranlardır"

Anneler onları doğuranlardır.

"Onlar söylüyorlar"

Zihar lafzı ile

"Kötü bir söz"

Sıhhatı bilinmeyen bir söz söylüyorlar.

"Ve yalan olan bir söz"

Çünkü kadın anne gibi olmaz.

"Allah affeden ve bağışlayandır"

Yani zihar yapan kimseye keffareti yazmakla onu affedip bağışlar. Ardından ziharın hükmünü zikreliyor.

3- "Kadınlara zihar edip sonra söylediklerine dönenler"

Ayetin manasında takdim ve te'hir vardır. Takdiri, kadınlara zihar edenler bu söylediklerinden dolayı bir köle azad ettikten sonra onlara dönebilirler. Yani Karısına: 'Sen bana annemin sırtı gibisin' diyen kimsenin üzerine bir köle azat etmek vardır. Ondan sonra onunla cimaya dönebilir. Bu keffareti yerine getirmeden önce karısı ona helal olmaz. Sonraki cümle bu manaya delalet eder.

"Onunla temas etmeden önce"

Yani cima etmeden önce.

"Size öğütlenen budur"

Yani keffaretteki bu sertlik zihar yapmamanız için size yapılan bir öğüttür.

4- "Kim bulamazsa"

Fakirliğinden dolayı köle azat etme gücü olmazsa

"O zaman peşpeşe iki ay oruç tutsun"

Bu arada bir gün tutmazsa peşpeşelik bozulmuş olur. Yeniden başlaması gerekir.

"Buna gücü yetmeyen"

Bir hastalık veya büyük bir zorluk korkusundan dolayı buna gücü yetmezse

"O zaman altmış miskini doyurmak vardır"

Her miskine o beldenin galip olan azığından bir müdd verilir.

"Bu"

Vasfettiğimiz farz

"Allah'a ve rasulüne inanmanız içindir"

Rasulün getirdiklerini tasdik etmeniz ve Allah'ın onu emrettiğini doğrulamanız içindir.

"Bu Allah'ın sınırırır"

Yani zıhar ve keffarete vasfettiği şeyler

"Kafirler için"

Onu tasdik etmeyenler için

"Acı bir azap vardır"

5- "Allah'a ve rasulüne karşı gelenler"

Onlara muhalefet edenler

"alçaltırlar"

Rezil ve zelil kılınırlar.

"Kendilerinden öncekilerin alçaltıldığı gibi"

Allah'a ve rasulüne muhalefet edenlerden

"Biz apaçık ayetler indirdiğimiz halde. Kafirler için"

Onu inkar edenler için

"Alçaltıcı bir azap vardır"

6- "Allah onların hepsini dirilttiği gün onların işlediklerini onlara haber verir"

Aleyhlerine delilin oluştuğunu bilmeleri için onlara yaptıklarını haber verir.

"Allah onu saymıştır"

Allah o amelleri bilir ve sayılarından haberdardır.

"Onlarsa unutmuştur"

Kendi işlediklerini

7- "Üç kişi gizli konuşsa"

Üç kişinin gizli konuşmasını

"mutlaka dördüncüleri O'dur"

İlmiyle onların gizli konuşmalarını işitir.

8- "Gizli konuşmaktan nehyedilenleri görmedin mi?"

Bu yahudi ve munafıklar hakkında nazil oldu. Kendi aralarında mü'minlerden ayrı olarak ve onların kalplerine töhmet ve şüphe düşürmek için onlara bakarak gizli konuşuyorlardı. Bunu mü'minleri ilgilendiren bir şey kendilerine ulaşmış gibi yapıyor ve öyle sanıyorlardı. Bu durum Rasulullaha şikayet edilince onları böyle yapmaktan nehyetti. Allah şu ayeti indirdi.

"Gizli konuşmaktan nehyedildikleri halde yine nehyedildikleri şeye dönenleri görmedin mi? Günah, düşmanlıkla ve rasule isyan etmekle aralarında gizli konuşuyorlar"

Yani gizli olarak birbirlerine zulüm, günah ve Rasulullaha itaati terk etmeyi tavsiye ediyorlar.

"Sana geldiklerinde Allah'ın seni selamlamadığı şekilde selamlıyorlar"

Yani es-samu aleyke- üzerine ölüm olsun- diyorlardı.

"Kendi nefislerinde diyorlardı ki: Allah bu söylediğimizle bize azap etse ya"

Yani onlar: Eğer gerçekten peygamber olsaydı bu sözümüzle Allah bize azap ederdi diyorlardı.²⁹⁶ Allah şöyle buyurdu:

(296) Hz. Aişe anlatıyor: Bir yahudi peygamberin yanına girdi. ona: Ölüm üzerine olsun manasına Es-samu aleyk dedi. Peygamber:

"Senin de üzerine" dedi. Aişe:

"Atılacakları cehennem onlara yeter. Ne kötü varılacak yerdir orası"

Daha sonra mü'minler de böyle yapmaktan nehyedildiler.

9- "Ey iman edenler gizli konuştuğunuzda günah, düşmanlık ve peygambere isyan konusunda gizli konuşmayın"

10-"Gizli konuşma şeytandandır"

Günah ve düşmanlıkta gizli konuşma şeytanın süslü gösterdiği şeylerdendir.

"İman edenleri üzmemek için. Allah'ın izni olmadıkça onlara hiç bir zarar verecek değildir"

fiytan onlara zarar verecek değildir.

"İman edenler Allah'a tevekkül etsinler"

İşlerini ona havale edip bıraksınlar.

11- "Ey iman edenler, eğer size: meclislerde yer açın denilirse"

Rasulullah'ın meclisinde yer açın denilirse

"Yer açın"

Meclisi genişletin.

"Allah ta size genişlik versin"

"Ölüm ve Allah'ın gazabı senin üzerine olsun" dedi. Yahudi çıktıktan sonra peygamber:

“Ey Aişe, Allah kötü ve fahiş sözü sevmez” dedi. Aişe:

“Ya rasulallah onun ne dediğini biliyor musun?” dedi. Peygamber:

“Ne dedi?” dedi. Aişe:

“Ölüm üzerine olsun” dedi. İşte bu Allah'ın şu ayetidir. **"Sana geldiklerinde Allah'ın seni selamlamadığı şekilde seni selamlarlar"** Yahudi çıktıktan sonra kendi kendine söyleniyordu. Allah şu ayeti indirdi. **"Kendi kendilerine diyorlardı ki: Allah bu söylediğimizden dolayı bize azap etse ya. Atılacakları cehennem onlara yeter. Ne kötü varılacak yerdir orası"** Müslim selam bölümü 2165, Nesai tefsir bölümü 2/392, İbn Mace edep bölümü 3698

Bu ayet Rasulullah'ın meclisine erken gelen ve ona yakın yerde yerlerini alan bazı kimseler hakkında nazil oldu. Başkaları girdiği zaman bulundukları yerden kıpırdamıyorlardı. Rasulullah ise Bedir ehline ikram etmeyi seviyordu. Bir gün onlar içeri girdiler. Onun yanında oturacak bir yer bulamadıklarından önünde ayakta durdular. Daha önce gelip yerlerini alanlardan hiç kimse kalkmadı. Rasulullah bu durumu kerih gördü. Bunun üzerine bu ayet nazil oldu ve Rasulullah'ın istediği kimselere mecliste yer verilmesini emretti.

"Kalkın denildiğinde de kalkın"

Yani size namaza veya cihada veya hayırlı bir amele kalkın dendiğinde hemen kalkın.

"Allah sizden iman edenleri yükseltir"

Rasule itaat etmekle.

"İlim verilenleri derecelerle yükseltir"

Cennette.

12- "Ey iman edenler rasul ile gizli konuştuğunuzda bu konuşmanızdan önce Bir sadaka takdim edin"

Gizli konuşma öncesinde. Bu ayet zenginler peygamberle oturup onunla konuşmada fakirlere galip gelince nazil oldu. Rasulullah bu durumu kerih gördü. Bu nedenle Allah, peygamberle konuşmadan önce onlara sadaka vermelerini emretti. Fakirlere bunu emretmeyerek şöyle buyurdu.

"Eğer bulamazsanız Allah gafur ve rahimdir" Ancak bu daha sonraları neshedilerek²⁹⁷ hükmü kaldırıldı.

(297) Ali b. Ebi Talip anlatıyor. "Ey iman edenler rasul ile gizli konuştuğunuzda bu konuşmanızdan önce Bir sadaka takdim edin" ayeti nazil olunca Rasulullah bana:

“Ne dersin Bir dinar mı?” dedi. Ben:

“Buna güçleri yetmez” dedim. Rasulullah:

“Yarım dinar nasıl?” dedi. Ben:

“Buna da güçleri yetmez” dedim. Rasulullah:

“O halde ne kadar?” dedi. Ben:

13- "Korktunuz mu?"

Cimrilik edip sadaka vermekle fakir düşmekten mi korktunuz?

"Çünkü yapmadınız. Allah ta sizi affetti"

Sizden hafifletti.

"Namazı kılınız ve zekatı veriniz"

Farz olanı

14- "Allah'ın kendilerine gazap ettiği kimseleri dost edinenleri görmedin mi?"

Munafıklar yahudileri dost edinip onlarla sırdaş oldular. Mü'minlerin sırlarını onlara götürüp söylediler.

"Onlar sizden değildir"

Ey mü'minler.

"Ne de onlardandırılar"

Yahudilerden.

"Yalan üzere yemin ediyorlar"

Mü'minlere hıyanet etmediklerine yemin ediyorlar.

"Bildikleri halde"

Yeminlerinde yalancı olduklarını bildikleri halde

16- "Yeminlerini"

Yalan olan

"Kalkan edindiler"

Onunla öldürülmekten korunuyorlar.

“Bir arpa tanesi kadar” dedim. Rasulullah:

“Gerçekten sen pek zahit birisin” dedi. Bunun üzerine şu ayet nazil oldu. **"Gizli konuşmalarınızdan önce sadakalar vermekten korktunuz mu?"** İşte benim sayemde Allah bu ümmeten hafifletti. Tirmizi tefsir bölümü 3297 bu hadis hasendir dedi. En-Nahas Nasih ve'l Mensuh kitabı s. 270, Ebu Ya'la Müsnedi 1/223, İbn Cerir 28/21, Ravileri arasında Ali b. Alkame el-Enmari vardır. Bunun rivayeti makbuldur.

Takrib'ut Tehzib s. 404, El-Ukayli Ed-Duefa'ul Kebir 3/242 kitabında: Kufi'nin rivayet ettiği hadislere dikkat etmek gerekir der ve bu hadisi zikreder.

18- "Allah onların hepsini dirilttiği gün O'na yemin ederler"

firk koştukları şeyleri yalanlarlar.

"Size yemin ettikleri gibi"

Yalan yemin

"Kendilerinin bir şey üzere olduklarını sanıyorlar"

Nifaklarını bir şey sanıyorlar. Size bir yüzle geliyorlar, kafirlere de başka bir yüzle geliyorlar. Böylece sizinle onların arasında kurtulduklarını sanıyorlar.

"Bilin ki asıl yalancılar onlardır"

19- "fiydan onları sarıp kuşatmıştır"

Onlara egemen olmuştur.

20- "Allah ve rasulüne karşı gelenler"

Onlara muhalefet edenler

"İşte onlar zelil kılınmışlardır"

Mağlup olanlardır.

21- "Allah yazmıştır"

Takdir etmiştir.

"Ben ve elçilerim galip gelecektir diye"

Ya delilleri ile veya zafer ve galibiyet ile.

22- "Allah'a ve ahiret gününe iman eden bir kavmin Allah ve rasulüne karşı çıkanlara sevgi beslediklerini görmezsin..."

Allah bu ayette mü'min birinin kafir biriyle dost olmayacağını haber veriyor. Bu kafir biri mü'minin babası, kardeşi veya herhangi bir yakını olsun farketmez. Mü'minler kafir olan babalarına, aşiretlerine ve akrabalarına düşmanlık etmişler, Allah ta bu davranışlarından dolayı onları şöyle övmüştür.

"İşte Allah'ın kalplerine imanı yazdığı kimseler bunlardır"

İmanı onların kalbinde sabit kılmıştır.

"Ve onları katından bir ruh ile desteklemiştir"

İman nuru ile veya Kur'an'la. Ardından onları cennete koymayı vaadediyor.

"Onları altlarından ırmaklar akan cennetlere sokar. Orada ebedi kalırlar. Allah onlardan razı olmuş onlar da razı olmuşlardır. İşte Allah'ın hizbi onlardır. Bilin ki kurtuluşa erecek olan Allah'ın hizbidir"

HAŞR SURESİ

Medeni surelerden olup 24 ayettir²⁹⁸

Bismillahirrahmanirrahim

1- "Göklerde ve yerde bulunan her şey Allah'ı tesbih etti. O aziz ve hakimdir"

2- "Kitap ehlinde inkar edenleri çıkaran O'dur"

Yani Beni Nadir yahudilerini.

"Yurtlarından"

Medine'deki yerlerinden. Çünkü onlar, kendileri ile Rasulullah'ın arasında bulunan ahdi bozdular. Bunun üzerine Rasulullah onların efendisi olan Ka'b b. Eşref'in öldürülmesini emretti. Ka'b bir suikastle öldürüldü. Ardından onları kuşatmaya aldı. Daha sonra fiam'a gitmeleri üzere onlarla barış yaptı. Böylece bağlarını ve bahçelerini bırakarak Medine'den çıkıp gittiler.

"İlk haşirde"

Arap yarımadasından çıkıp fiam'da ilk toplanan yahudiler onlardı. Veya fiam'daki ilk haşir buydu. İkinci haşir ise kıyamet günüdür. fiam da mahşer yeridir.

"Zannetmiyordunuz"

Ey mü'minler.

"Çıkmalarını"

Hazırlık ve korunmalarının güçlü oluşundan.

"Onlar da kalelerinin kendilerini Allah'tan koruyacağını sanmışlardı"

Çünkü onların güçlü kaleleri vardı. Bu kalelerin kendilerini müslümanlardan koruyacaklarını zannadiyorlardı.

(298) Za nüshasından ziyade.

"Allah onlara geldi"

Allah'ın emri

"Hesaplamadıkları yerden"

Mü'minler yönünden. Çünkü onların kendilerini yenip galip geleceklerini hiç hesaplamamışlardı.

"Onların kalplerine korku attı"

Efendilerinin öldürülüşü ile kalplerine korku girdi.

"Kendi elleriyle evlerini yıkıyorlar"

Rasulullah devenin taşıyabileceği kadar malın onlara olması üzerine onlarla barış yaptı. Bu nedenle onlar da evlerindeki hoşlarına giden şeyleri söküp alıyorlardı. Bu şeyleri almak için evleri bile yıkıyorlardı. İşte "Kendi elleriyle evlerini yıkıyorlardı"nın manası budur. Mü'minler de geri kalanını yıkıyorlardı.

"Ve mü'minlerin elleri ile"

Evlerin mü'minlerin eliyle yıkımını da onların yıkımına izafe etti. Çünkü onların kendileri ahdi bozmakla evlerini yıktılar.

"İbret alınız"

Öğüt alınız.

"Ey basiret sahipleri"

Akıl sahipleri ibret alın ki Beni Nadir'in yaptığı gibi siz de yapmayın. Onların başına gelen sizin de başınıza gelmesin.

3- "Allah yazmasaydı"

Takdir etmeseydi

"Üzerlerine sürgünü"

Vatanlarından çıkmayı

"Dünyada onlara azab ederdi"

Beni Kurayza'ya yaptığı gibi ölüm ve esir edilmekle onlara azap ederdi.

5- "Herhangi bir hurma ağacını kesmeniz"

Onların hurma ağaçlarından

"Veya kökleri üzerine bırakmanız"

Onları kesmemeniz

"Allah'ın izniyledir"

Yani O size izin vermiştir. Dilerseniz keser dilerseniz bırakırsınız. Çünkü onlar kalelerine sığınınca Rasulullah onların hurma ağaçlarının kesilmesini ve yakılmasını emretti. Onlar buna oldukça kızdılar ve dediler ki: 'Ey Muhammed, ürün vermiş ağaçları kesip yakmaya ne hakkın var?' Müslümanlar bu konuda ihtilafa düştüler. Kimisi onlara olan buğzundan ağaçları kesiyor, kimisi de kesmeyerek: 'Bunlar bizim malımızdır. Allah onları bize ganimet yaptı' dediler. Bunun üzerine Allah ağaçları kesmenin veya kesmemenin kendi izni ile olduğunu haber verdi.

"Fasıkları cezalandırmak için"

Onları kızdırmak ve zelil kılmak için.

6- "Allah'ın elçisine verdiği ganimetler"

Allah onları rasulüne iade edip dönderdi.

"Onlardan"

Beni Nadir'den alınan malları.

"Siz onun üzerine ne at ne de deve sürmediniz"

Yani sizler atlarınızı ve develerinizi onların üzerine hızlıca sürmediniz. Yani at ve develerinize binmediniz, onun için bir mesafe katetmediniz. Bu nedenle o ganimetler tamamen Rasulullah'ındır. Onlarda dilediği şeyi yapar²⁹⁹ Bu normal diğer ganimetler gibi değildir ki o ganimet alanların olsun. İşte bunun manası şu ayettedir.

(299) Hz. Ömer anlatıyor. Beni Nadir'in malları Allah'ın rasulüne verdiği müslümanların at ve develerini sürmediği ganimetlerdendi. Bunun için o ganimetler Rasulullah'a hastı. Ondan ehline bir yıllık geçimini infak ediyor kalanını da Allah yolunda silah ve savaş malzemelerini hazırlamaya harcıyordu. Buhari bu ayetin tefsirinde zikreder. Feth'ul Bari 8/629, Müslim cihat bölümü 1757, Ebu Davut Haraç ve imaret bölümü 2963

"Fakat Allah elçilerini dilediği kimselerin üzerine musallat eder"

7- "Allah'ın elçisine o kent halkından verdiği ganimetler"

Kafir kentlerin mallarından verdikleri

"Allah'a, rasulüne, akrabalara, yetimlere, miskinlere ve yolda kalmışlardır"

Alınan ganimetler beşe bölünüyordu. beşte dördü Rasulullah'a ait olup onu dilediği yere harcıyordu. Kalan beşte bir ise bu ayette zikredenlere veriliyordu. Bugün ise Rasulullahın payına düşen ganimetler İmam fiafi'nin bir görüşüne göre savaş için sınırda bekleyen mücahitlere harcanır. Ayette geçen fey kelimesi, kafirlerin elindeki malın savaşmadan müslümanların eline geçmesine verilen addır. Barış, cizye ve haraçla elde edilen mallar veya Beni Nadir'in yaptığı gibi kaçarak mallarını ve diyarlarını terk etmeleri gibi.

"Ta ki olmasın"

Fey ve ganimetler.

"İçinizden zenginler arasında dolaşan bir mal"

Başkanlar ve güçlüler arasında tedavül eden bir mal olmasın.

"Rasulun size verdiği ganimetleri alınız"

Size verdiği ganimetleri alınız.

"Sizi nehyettiğinden de sakınınız"

Almaktan sakının.

8- "Fakir muhacirler içindir"

Fey'in

"Ganimetin"

Beşte biri mallarını ve yurtlarını Allah ve rasulünü sevmek ve onun dinine yardım etme uğrunda terkedip Medine'ye hicret eden kimseler içindir.

"Allah'a ve rasulüne yardım etmek için"

O'nun dinine.

"İşte sadık olanlar onlardır"

İmanlarında

9- "Yurdu hazırlayan ve iman edenler"

Medine'ye inip imanı kabul edenler

"Onlardan önce"

Muhacirlerden önce yani ensar.

"Kendilerine hicret edenleri seviyorlar"

Müslümanlardan

"Göğüslerinde bir ihtiyaç duymuyorlar"

Kin ve haset

"Onlara verilenlerden"

Muhacirlere verilen ganimetlerden ötürü. Çünkü Rasulullah Beni Nadir'in mallarını muhacirler arasında bölüştürdü. O mallardan ihtiyaçları olan üç kişi hariç Ensar'dan hiç kimseye bir şey vermedi. Rasulullah'ın ensardan bu üç kişiye vermesi ensarın hoşuna gitti. İşte bu mana şu ayettedir.

"Onları kendilerine tercih ediyorlar"

Muhacir kardeşlerini kendi nefislerine tercih ediyorlar.

"Kendilerinin ihtiyacı olsa bile"

Mala ihtiyaçları olsa bile yine de muhacir kardeşlerini tercih ediyorlardı.

"Kim nefsinin cimriliğinden sakınırsa"

Mala karşı helak edici hırsın kendisini sakındırırsa. Kastedilen bu hırs, kişinin maldaki hakları vermemesi ve onu hasetle korumasına iten hırsır.

"İşte onlar felaha erenlerdir"

10- "Onlardan sonra gelenler"

Ensar ve muhacirden sonra kıyamete kadar gelecek olanlar

"Derler ki: Ey Rabbimiz, bizi ve iman etmekte bizi geçen kardeşlerimizi bağışla"

Ensar ve muhacirleri.

"Kalplerimizde iman edenlere karşı hiç bir kin bırakma"

Kim Rasulullah'ın sahabelerine rahmet okur ve kalbinde onlara karşı bir kin bulunmazsa o bu ümmettendir. Kim de onlardan birine kötü söz söyler ve ona rahmet okumazsa ganimette ona hiçbir pay yoktur. Mü'minlerin bölümleri cümlesinden dışarı çıkar. Mü'minlerin bölümleri üçtür. Ensar, muhacir ve Allah'ın zikrettiği bu sıfatla onlardan sonra gelenler.

11- "İki yüzlülük edenleri görmedin mi?"

Rasulullah Beni Nadir'i kuşatma altına alınca münafıklar onlara gidip: 'Yurdunuzdan çıkmayın. Eğer Muhammed sizinle savaşırsa biz de sizinle birlikte oluruz. Eğer sizi çıkarırsa biz de sizinle çıkarız' dediler. Bu mana şu cümlelerdedir.

"Eğer çıkarsanız sizinle birlikte çıkacağız. Aleyhinize kimseye asla itaat etmeyiz"

Allah onları bu söylediklerinde yalancı çıkararak şöyle buyurdu:

"Allah şahittir ki onlar yalancıdır"

İkinci ayette de eğer onlara yardım ederlerse yenileceklerini ve galip gelemeyeceklerini zikrediyor.

12- "Eğer onlara yardım ederlerse arkalarını dönüp kaçarlar ve kendilerine yardım da edilmez"

13- "Sizin"

Ey mü'minler

"Onların kalplerinde sizin korkunuz daha şiddetlidir"

Münafıkların kalplerinde mü'minlerin korkusu Allah'tan daha şiddetlidir. Yani onların kalplerinde sizlerin korkusu Allah korkusundan daha fazladır. Çünkü onlar yahudilerle muvafakat ettiklerini sizden korktukları için gizlemektedirler. Halbuki Allah'tan korkup bunu terketmiyorlar.

14- "Hepsi sizinle savaşmaz"

Yahudiler.

"Ancak sağlam kaleler içinde veya duvarların ardından sizinle savaşır"

Yani Allah'ın kalplerine attığı korku sayesinde sizinle ancak sağlam kalelerde veya duvar arkalarında savaşır. Sizinle açıkça savaşmaya çıkmazlar.

"Onların aralarında şiddetli ayrılık vardır"

Aralarındaki ihtilaf pek büyüktür.

"Onları toplu sanırsın"

İttifak halinde olduklarını sanırsın

"Ama kalpleri dağınıktır"

İhtilaf ve dağınıklık içindedir.

"Bu onların akletmeyen bir topluluk olmalarındandır"

Allah'ın emirlerini akletmiyor ve düşünmüyorlar.

15- "Kendilerinden öncekiler gibidirler"

Yani müşrikler. İmanı terketmeleri ve Allah'ın azabından gaflet içinde olmaları nedeni ile kendilerinden öncekiler gibidirler.

"Yakında yaptıklarının vebalini tadacaklardır"

Yani Bedir ehli Beni Nadir'in başına gelen sürgün ve kovulmadan az bir süre önce azabı tattılar. Çünkü onların başına gelen sürgün ve yurtlarından çıkarılma Uhut savaşından döndükten hemen sonraydı.

16- "fiytanın durumu gibidir"

Yani münafıkların yahudilere yardım etmekle durumu şeytanın durumu gibidir.

"İnsana: İnkâr et der"

Yani İsrailoğullarından bir abidi fitneye düşürdü. Öyle ki o abit kafir oldu. fieytan daha sonra onu yardımsız bırakıp terk etti. İşte münafıkla rda Beni Nadir yahudilerine yardım etme sözü verdiler. Ancak onlara yardım etmeyip onlardan beri oldular.

17- "İkisinin de sonu"

fieytan ve kafirin

"İçinde ebedi kalacakları ateş oldu. İşte zalimlerin cezası budur"

18- "Ey iman edenler, Allah'tan korkun"

Günahlardan kaçınmak ve farzları eda etmekle

"Her nefis yarın için neyi takdim ettiğine baksın"

Kıyamet günü için ne gibi salih ameller ve itaatler işlediğine baksın.

19- "Allah'ı unutanlar gibi olmayın"

Allah'ın emir ve itaatini terkedenler gibi

"Onlara kendilerini unutturdu"

Kendilerine bir hayır takdim etmeyi onlara unutturdu.

21- "Eğer bu Kur'an'ı bir dağa indirseydik, Allah korkusundan onun, baş eğmiş, çatlamış ve yarılmış olduğunu görürdün"

Allah, Kur'an'ın insana indirildiği gibi bir dağın üzerine indirilseydi o dağın boyun eğip Allah korkusundan parçalanıp yarılabacağını haber vermektedir. Bu da Kur'an'ın azamet ve şanının ne yüce olduğunu bildirmektedir.

22- "Gaybı ve müşahede edileni bilendir"

Gizli ve açık olanı.

23- "Melik'tir"

Mülkün sahibidir.

"Kuddus'dur"

Kendisine yakışmayan şeylerden temizdir.

"Selam'dır"

Tüm noksanlık ve afetlerden selamettedir.

"Mü'min'dir"

Mucizeler yaratmakla elçilerini tasdik eder. Veya zulmetmeyeceğine dair mahlukatına güvence vermiştir.

"Müheymin'dir"

Her şeye şahittir.

"Aziz'dir"

Güçlüdür.

"Cebbar'dır"

Mahlukatı dilediği emir üzere zorlayandır.

"Mütekebbirdir"

Kendisine yakışmayan şeylerin üstündedir.

MÜMTEHİNE SURESİ

Medeni surelerden olup 13 ayettir³⁰⁰

Bismillahirrahmanirrahim

1- "Ey iman edenler, benim de düşmanım sizin de düşmanınız olan kimseleri dost edinmeyin"

Bu ayet Hatip b. Ebi Beltea hakkında nazil oldu. Rasulullah Mekke'ye çıkmak istediğinde, Hatip bir mektup yazıp Mekke müşriklerine göndermiş onları Rasulullah'tan uyarmıştı.³⁰¹

"Onlara sevgi iletiyorsunuz"

Sizinle onlar arasındaki sevgiden dolayı peygamberin haber ve sırlarını onlara iletiyorsunuz.

"Halbuki onlar inkar etmişler"

Ve hala kafirdirler.

"Size gelen hakkı"

İslam dinini ve Kur'an'ı.

"Sizi ve rasulu çıkarmışlardı"

Ey mü'minler sizi Mekke'den çıkarmışlardı.

"Rabbiniz olan Allah'a iman etmenizden dolayı. Eğer çıktıysanız"

Mekke'den

"Benim yolumda ve rızamı isteyerek cihad için"

Bu şartın cevabı daha önce geçen **"Düşmanlarımı dost edinmeyin"** cümlesidir. Yani eğer rızamı istiyorsanız onları dost edinmeyin.

(300)Za nüshasında bulunmaktadır.

(301)Hatip hadisini Buhari cihat bölümü ve tefsir bölümünde zikreder 8/633, Müslim fedail'us sahabe 2494, Ebu Davut cihat 2650, Nesai tefsir bölümü 2/414, Tirmizi tefsir bölümü 3305.

"Onlara sevgi mi gizliyorsunuz?"

Bu, şu ayet gibidir.

"Onlara sevgi iletiyorsunuz"

"Ve ben gizlediğinizi de açığa vurduğunuzu da bilirim"

Allah, nebisine Hatib'in müşriklere yazdığı mektubu bildirmiş, peygamber bu mektubu Hatib'in Mekke'ye ulaştırması için verdiği kimseden geri almıştı.

"Bunu sizden kim yaparsa"

Sırları müşriklere verir ve onlara sevgi gizlerse

"Doğru yoldan sapmış olur"

Din yolundan şaşmış olur. Sonra müşriklerin yanında bunun, onlara hiç bir fayda sağlamayacağını bildiriyor.

2- "Sizi ele geçirirlerse"

Size galip olurlarsa

"Size düşman olurlar ve size ellerini"

Öldürmek ve dövmekle

"Ve dillerini kötülükle uzatırlar"

Sövmekle ve kötü sözler söylemekle.

"İnkâr etmenizi isterler"

Bunun için onlarla samimi olmayın. Çünkü onlar bu şekilde sizinle birliktedirler. Sonra kendileri için müşriklerle samimi oldukları evlat ve ailelerinin kıyamette onlara hiç bir fayda sağlamayacağını bildiriyor.

3- "Akrabalarınız ve çocuklarınız size hiç bir fayda sağlamayacaktır"

Onlardan müşrik olanlar.

"Kıyamet günü aranızı ayırır"

Mü'minleri cennete kafirleri de cehenneme koyar. Ayet sonra Rasulullah'ın sahabelerine İbrahim'in ashabına uymalarını emrediyor.

4- "Sizin için güzel bir örnek vardır"

Uymak ve tabi olmak için güzel bir yol³⁰²

"İbrahim ve onun beraberindekilerde"

Ashabında. Çünkü onlar kafir olan kavimlerinden beri olmuşlar ve onlara düşmanlık etmişlerdi. Onlara şöyle dediler:

"Biz sizi inkar ediyoruz"

Sizi kınıyor ve sizinle olan sevgimizi kesiyoruz.

"Ancak İbrahim'in babasına söylediği söz müstesna"

Yani sizin için sadece bu sözün dışında onlarda güzel örnek vardır. Çünkü müşrikler için istiğfar etmek caiz değildir. Sonra İbrahim'in ashabının şöyle dua ettiklerini haber veriyor.

"Ey Rabbimiz sana tevekkül ettik. Sana yöneldik. Dönüş sanadır"

5- "Ey Rabbimiz, bizi inkar edenler için bir imtihan yapma"

Onları bize galip kılma ki hak üzere olduklarını sanmasınlar. Bu zanlarıyla imtihan edilmesinler.

6- "Sizin için onlarda"

İbrahim ve onunla birlikte olanlarda

"Güzel bir örnek vardı"

Onların yaptığı gibi sizin de kafirlerden uzak durmanız, onların söylediklerini inkar edenlere söylemeniz gerekir. Sonra onlara uymanın şu kimseler için olduğunu haber veriyor.

"Allah'ı ve ahiret gününü isteyenler için",

"Kim yüz çevirirse"

Haktan yüz çevirir ve kafirlerle dost olursa

"Allah, zengin ve hamd edilmeye layık olandır"

7-"Belki de Allah sizinle, onlardan düşmanlık yaptığınız kimseler arasına"

(302) Za nüshasından ziyade

Mekke müşriklerinden

"Bir sevgi koyar"

Onları dine hidayet etmekle. Böylece sizin dost ve kardeşleriniz olurlar. Bu, Mekke'nin fethinden sonra gerçekleşti. Rasulullah Ebu Süfyan'ın kızı Ümmü Habibe ile evlendi. Ebu Süfyan müslümanlara karşı yumuşayıp daha önce üzerinde bulunduğu düşmanlığı terketti. Ayet daha sonra savaşmayan kafirlerle ilişki kurma ruhsatı veriyor.

8- "Allah sizi, din hakkında sizinle savaşmayan ve sizi yurtlarınızdan çıkarmayan kimselere iyilik yapmanızı"

Sizi bu tür kimselere iyilik yapmaktan menetmez.

"Ve onlara adaletli davranmanızı nehyetmez"

Onlara iyilikle muamele etmenizi. Ayet daha sonra kendileriyle savaşan Mekke müşriklerini dost edinmekten nehyettiğini zikrediyor.

9- "Allah sizi, din hakkında sizinle savaşan ve sizi yurtlarınızdan çıkaran ve çıkarılmanıza yardım eden kimselerle dost olmaktan nehyeder"

10- "Ey iman edenler, mü'min kadınlar hicret ederek size geldiğinde onları imtihan edin"

Bu ayet Hudeybiye anlaşmasından sonra nazil oldu. Bu anlaşmaya göre Mekke'lilerden mü'min olup gelen kimseler tekrar Mekke'lilere iade edilecekti. Allah bunun üzerine hicret eden kadınlar geldiklerinde onların imtihan edilmelerini emretti.

"Onları imtihan ediniz"

Yani kocasına olan buğzundan veya birine aşık olduğundan dolayı çıkmadığını sadece islama olan rağbetinden dolayı hicret ettiğine yemin ettiriliyordu. Kadın yemin ederse artık kafirlere iade edilmiyordu.

"Eğer onların mü'min olduğunu bilerseniz artık onları kafirlere geri döndermeyin"

Çünkü müslüman kadın kafir kimseye helal olmaz.

"Onlara veriniz"

Onların kafir eşlerine infak ettiği mehiri veriniz.

"Onların ecirlerini verdiğinizde onları nikahlamanızda bir günah yoktur"

Yani mehirlerini. Onların kafir eşleri olsa bile. Dar'ul islam'da da³⁰³ Çünkü islam bu evliliği iptal etmektedir.

"Kafir -kadınların- ismetlerini tutmayın"

Onların nikahlarını tutmayın. Çünkü müşrik kadın ile mü'min erkek arasında ismet bağı yoktur. Yani eğer kadınlarınızdan biri müşriklere katılırsa onun nikahını tutmayın.

"Onlara infak ettiğinizi isteyin"

Harcadığınız mehri onunla evlenen kafir kişiden isteyin.

"Onlar da infak ettiklerini istesinler"

Müşrik erkekler verdikleri mehri istesinler. Bu ayet nazil olunca mü'minler, müşriklerin eşlerine infak ettikleri nafakaları ödediler. Ancak müşrikler bunu ödemediler.

11- "Eşlerinizden bir şey kafirlere giderse"

Yani eğer kadınlarınızdan biri mürted olup kafirlere katılırsa

"Ve siz onları takip ederseniz"

Onlara galip gelerseniz sonuç sizin olur.

"Zevceleri gidenlere veriniz"

Eşleri kafirlere katılanlara

"İnfak ettiklerinin bir mislini veriniz"

Ganimetlerden infak ettikleri kadarını veriniz. Sonra kadınların beyatı hakkında ayet nazil oldu.

12- "Ey peygamber inanmış kadınlar sana gelip Allah'a hiç bir şey ortak koşmayacaklarına, hırsızlık etmeyeceklerine, zina yapmayacaklarına, çocuklarını öldürmeyeceklerine, elleri ve ayakları arasında bir iftira uydurmayacaklarına"

(303) Za ve Ayn nüshalarından ziyade.

Yani başkasından olma çocuğu eşlerine ait olduğunu söylemeyeceklerine. Çünkü bu, büyük bir iftiradır.

"Hiç bir iyilikte sana isyan etmeyeceklerine sana beyat ederlerse"

Allah'ın itaatine muvafık şeylerde

"Onların beyatlarını al"

Bu ayette zikrettiği şartlar üzere onlardan beyat almasını emrediyor. Ardından yahudilerle dost olmayı mü'minlere yasaklıyor.

13- "Ey iman edenler, Allah'ın kendilerine gazap ettiği ve kafirlerin"

Tekrar dirilişe kesin inanmayan kimselerin

"Mezardakilerden umutlarını kestikleri gibi"

Onların dirileceğinden.

"Ahiretten umudunu kesmiş"

Orada kendisine bir sevap olacağından

"Bir kavmi dost edinmeyin"

Veya kabirlerde olan kafirlerin ahirette bir iyiliklerinin olacağından ümitlerini kestikleri gibi.

SAF SURESİ

Mekki surelerden olup ihtilafsız 14 ayettir³⁰⁴

Bismillahirrahmanirrahim

1- "Göklerde ve yerde bulunan her şey Allah'ı tesbih etti. O aziz ve hakimdir"

2- "Ey iman edenler, niçin yapmayacağınız şeyleri söylüyorsunuz?"

Mü'minler diyorlardı ki: Eğer Allah'a en sevimli olan ameli bilseydik o uğurda mallarımızı ve canlarımızı harcardık. Bunun üzerine onlara şu ayetle³⁰⁵ haber verildi.

"Allah kendi yolunda savaşanları sever"

3-"Allah katında gazap bakımından büyüdü"

Yani bu, Allah katında buğz bakımından büyük oldu.

"Yapmayacağınız şeyi söylemeniz"

4- "Allah, kendi yolunda saf bağlayarak savaşanları sever"

Allah'a en sevimli amelin cihad olduğu onlara bildirildi. Ancak onlar söylediklerini yerine getirmedi ve Uhut günü yenilgiye uğradılar. İşte bu ayetle ayıplandılar.

"Birbirine kaynatılmış binalar gibi"

Birbirine yapışık, yerlerinden hiç ayrılmayan.

5- "Hani Musa demişti ki"

Ey Muhammed kavmine Musa'nın kıssasını anlat. Hani onlara demişti ki:

"Ey kavmim, niçin bana eziyet ediyorsunuz?"

Husyelerinin fitıklı olduğu iftirasını ona atmakla.

(304) Za nüshasından ziyade

(305) Ahmet Müsnet 5/452, Tirmizi Abdullah b. Selam'dan rivayetle tefsir bölümü 3306, Hakim sahih olarak 2/487

"Ve siz biliyorsunuz ki ben, Allah'ın size gönderdiği elçisiyim"

Çünkü elçiye eziyet edilmez. Ona saygı duyulur.

"Onlar eğrilip"

Haktan sapınca

"Allah ta onların kalplerini eğriltti"

Allah onları saptırıp kalplerini haktan çevirdi.

"Allah fasıklar kavmine hidayet etmez"

Yani ezeli ilminde fasık olduğunu bildiği kimseleri hidayete erdirmez.

13- "Ey iman edenler, Allah'ın yardımcılarınız olun"

Düşmanlarına karşı kılıçla Allah yardımcılarınız olun.

"İsa b. Meryem'in havarilerine: Allah yolunda benim yardımcılarım kimlerdir? dediği gibi"

Allah ile birlikte

"Havariler dediler ki: Allah'ın yardımcılarınız biziz. İsrail oğullarından bir gurup inandı"

İsa'ya

"Bir gurup ta inkar etti. Biz de düşmanlarına karşı iman edenleri destekledik"

Onları güçlendirdik³⁰⁶

"Böylece onlar üstün geldi"

Galip geldiler.

CUMA SURESİ

Medeni surelerden olup 11 ayettir³⁰⁷

Bismillahirrahmanirrahim

1- "Göklerde ve yerde bulunanların hepsi Melik, Kuddus, Aziz ve Hakim olan Allah'ı tesbih eder"

2- "Ümmiler arasında"

Araplar

"Onlardan bir elçi gönderen O'dur"

Muhammed (a.s.)'ı

3- "Ve diğerlerine de"

Yani onlardan başka kimselere de "Ki daha onlara katılmamışlardır"³⁰⁸ Yani tabiinler ve islama girecek olan herkes. Peygamber kendisini gören her kese, onlardan sonra gelecek olan tüm arap ve aceme gönderilmiş bir peygamberdir.

5- "Kendilerine Tevrat yüklenenlerin"

Onunla amel etmekle mükellef kılınanların

"Sonra da onu yüklenmeyenlerin misali"

İçinde bulunan şeylerle amel etmeyenlerin misali

"Kitaplar taşıyan eşek gibidir"

Yani yahudiler. Ayet onların Muhammed'e inanmamakla ellerinde bulunan Tevrat'tan az istifade etmelerini kitap taşıyan eşeğe benzetmektedir.

"Allah'ın ayetlerini yalanlayan toplumun örneği ne kötüdür. Allah zalimler toplumuna hidayet etmez"

(306) Asıl nüsha Ayn'da bulunmamaktadır.

(307) Za nüshasından ziyade

(308) Za nüshasının hamisinde şu ziyade vardır. "Henüz katılmamışlardır" Fazilet ve yarışıp öne geçmede onlara erişemediler. Çünkü tabiinler sahabenin gayesine ve derecesine ulaşamadılar.

6- "De ki: Ey yahudi olanlar, eğer insanlar arasında sadece kendinizin Allah dostları olduğunuzu sanıyorsanız ölmeyi temenni ediniz. Eğer zannınızda doğru iseniz"

Bakara suresinde tefsir edildi. Bak. Ayet 94 tefsiri.

8- "De ki: kendisinden kaçtığınız ölüm"

Çünkü onlar Muhammed'i yalanlamakla sonlarının cehennem olduğunu bildiklerinden ölümü kerih gördüler.

"Elbette o sizi bulacaktır"

Yani siz onunla, o da sizinle mutlaka karşılaşacaktır.

9- "Ey iman edenler: Cuma günü namaza çağırıldığınızda Allah'ın zikrine koşun"

Yani ona doğru yürümeye başlayın.

"Ve alış verişini bırakın"

Ezandan sonra alış verişini terk edin.

10- "Namaz bittikten sonra"

Onu kıldıktan sonra

"Yeryüzüne dağılın"

Mübah manasına bir emirdir.

"Ve Allah'ın lutfundan isteyin"

Rızık talep edin.

11- "Bir ticaret veya eğlence gördüklerinde ona giderler"

Yanından dağılıp ticarete giderler. Peygamber cuma günü hutbe okuduğu sırada bir kervan geldi. Bu kervanın gelişine olan sevinçlerinden defler çaldılar. Medine'de pahalılığın olduğu bir zamanda bu olay olmuştu. Bunun üzerine insanlar peygamberin yanından dağılıp ticarete ve def sesinin geldiği yöne doğru gittiler. Rasulullah'ın yanında on iki kişiden³⁰⁹ başka kimse kalmamıştı.

(309) Buhari Cabir b. Abdullah'tan rivayet ederek tefsir bölümünde zikreder 8/643, Müslim cuma bölümü 863, Nesai tefsir 2/430, Tirmizi 3308

"Seni ayakta bıraktılar"

Hutbede.

"De ki: Allah katında olan"

Mü'minler için³¹⁰

"Ticaret ve eğlenceden daha hayırlıdır. Allah rızık verenlerin en hayırlısıdır"

Bunun için ondan isteyin. Rızık talep etmek için Rasulullah'ın yanından ayrılmayın.

MÜNAFİKUN SURESİ

Medeni surelerden olup 11 ayettir³¹¹
Bismillahirrahmanirrahim

1- "Münafıklar sana geldiklerinde: Senin Allah'ın rasulu olduğuna şahitlik ederiz derler. Allah, senin kendi rasulu olduğunu biliyor. Ve Allah münafıkların yalancı olduklarına şahitlik eder"

Dışa vurduklarının aksini içlerinde gizledikleri için yalan söylüyorlar.

2- "İmanlarını kalkan edindiler"

Öldürülmekten korunmak için imanlarını bir örtü olarak kullandılar. Yani onlar şu sözleri:

"Kendilerinin sizden olduklarına yemin ediyorlar"³¹² Ve "Söyledikleri hakkında yemin ediyorlar"³¹³

"Böylece Allah'ın yolundan alıkoydular"

İnsanların Muhammed'e iman etmelerine mani oldular.

"Onların bu yaptıkları ne kötüdür"

Onların ameli³¹⁴ ne kötüdür.

3- "Bunun sebebi: İman ettiler"

Dışlarıyla

"Sonra inkar ettiler"

İtikadı inkar ettiler.

4- "Onları gördüğünde bedenleri hoşuna gider"

Düzgün yaratılmaları ve boylarıyla. Abdullah b. Ubeyy cüsseli, açık ve güzel konuşan biriydi. Konuştuğu zaman peygamber onu dinlerdi.

(311) Za nüshasından ziyade

(312)Tevbe: 9/56

(313)Tevbe: 9/74

(314) Za nüshasından ziyade

"Konuşurlarsa onların sözlerini dinlersin"

Sonra onların anlamamaktaki durumlarının odun gibi olduğunu bildiriyor.

"Sanki onlar dayandırılmış kütük gibidirler"

Duvara dayandırılmış.

"Sanıyorlar"

Kötü zanlarından ve korkaklıklarından dolayı

"Her bağırtıyı"

Yani karargahtan bir münadi seslendiğinde veya bir ses yükseldiğinde kalplerindeki korkudan dolayı kendilerinin kastedildiğini sanarlar.

"Asıl düşmanlar onlardır"

Seninle birlikte olsalar bile

"Onlardan sakın"

Onlara güvenme.

"Allah onları kahretsin"

Onlara lanet etsin.

"Ne de döndürülüyorlar"

Nasıl haktan sapıp batıla dönüyorlar.

5- "Onlara: Gelin. Allah rasulu sizin için istiğfar dilesin denildiğinde başlarını çevirirler"

Bu ayet indiği zaman Abdullah b. Ubeyy'e: 'Senin hakkında şiddetli ayetler nazil oldu. Rasulullahın yanına git. Senin için istiğfar dilesin' denildi. Abdullah hoşnutsuzluğunu göstermek için başını çevirip yüzünü döndü.³¹⁵

"Ve onların yüz çevirdiklerini görürsün"

Çağırıldıkları şeyden.

"Kibirlenerek"

İstiğfar dilemezler. Sonra rasulun onlar için istiğfar etmesinin onların küfür ve fasıklıklarından dolayı onlara fayda vermeyeceğini bildiriyor.

(315) İbn Cerir Katade'den rivayetle 28/110, Mücahit tefsiri s. 677

6- "Onlara istiğfar dilesen de dilemesen de onlar için birdir. Allah onları asla bağışlamayacaktır"

7- "Rasulullah'ın yanında bulunanlara infak etmeyin diyenler onlardır"

Abdullah b. Ubeyy kavmine ve yakınlarına şöyle dedi: 'Muhammed'in ashabına infak yapmayın ki dağılıp gitsinler.'

"Göklerin ve yerin hazineleri Allah'ındır"

Yani bütün mahlukatı rızıklandıran O'dur. Mü'min ve münafık herkesi o rızıklandırıyor.

8- "Diyorlar ki: Eğer Medine'ye dönersek"

Yani Abdullah b. Ubeyy Rasulullah ile beraber Beni Mustalik savaşına çıkmıştı. Onunla mü'minlerden biri arasında bir tartışma geçti. Mü'min ona ağır gelince Abdullah b. Ubeyy şöyle dedi:

"Medine'ye dönersek izzetli olan alçak olanı oradan çıkaracaktır"³¹⁶

İzzetli olan ile kendisini, alçak olan ile de peygamberi kastediyordu. Allah şöyle buyurdu.

"İzzet"

Kuvvet ve üstünlük

"Allah'a, rasulüne"

Dinine yardım edip onu üstün tutmak ve onun sözünü yüceltmekle

"Ve mü'minlere aittir"

Onlara düşmanlık edenlere karşı Allah'ın onlara yardım etmesi ile.

9- "Ey iman edenler, sizi alıkoymasın"

Meşgul etmesin.

"Mallarınız ve çocuklarınız Allah'ın zikrinden"

(316) Buhari tefsir bölümü 8/652, Müslim sıfat'ul münafikin 2772, Nesai tefsir 2/434, Tirmizi tefsir 3314, İbn Cerir 28/113

Beş vakit namazdan.

"Kim böyle yaparsa"

Bir şeyle meşğul olup namazı kaçırırsa

"İşte zarar edenler onlardır"

10- "Sizi rızıklandırdığımız şeyden infak edin"

Zekatı eda edin.

"Birinize ölüm gelip: Rabbim beni yakın bir süreye kadar ertelesen demeden önce"

Yani şimdi beni yakın bir süreye kadar geciktirsen. Bununla tekrar dönüşü istemektedir. Hac ve zekat konusunda taksirat yapan kimse mutlaka ölüm anında geri dönmeyi temenni eder.

"Ki sadaka vereyim"

Sadaka verip zekatı eda edeyim.

"Ve salihlerden olayım"

Haccı yerine getireyim. Allah şöyle buyuruyor:

11- "Allah eceli gelen hiç bir canı ertelemes. Allah yaptıklarınızdan haberdardır"

TEĞABUN SURESİ

Sondan üç ayet hariç Mekki surelerdendir. 18 ayettir. ³¹⁷

Bismillahirrahmanirrahim

1- "Göklerde ve yerde bulunan her şey Allah'ı tesbih ediyor. Mülk onundur. Hamd onadır. O her şeye kadirdir"

2- "Sizi yaratan O'dur"

Annelerinizin karnında.

"Sizden kimi kafir kimi de mü'mindir"

Yani sizi kafir ve mü'minler olarak yaratandır.

3- "Biçimlerinizi güzel yaptı"

Sizi canlıların en güzeli olarak yarattı.

5- "Size gelmedi mi?"

Ey Mekke ehli

"Daha önce inkar edenlerin haberi"

Sizden önceki kafir milletlerin haberleri

"Ki onlar işlerinin vebalini tattılar"

Küfürleri sebebi ile dünyada cezalarını tattılar.

"Onlar için"

Ahirette de

"Acı bir azap vardır"

6- "Bu"

Kendilerine inen şey

(317) Za nüshasından ziyade. İbn Abbas şöyle dedi: Üç ayet hariç Mekki bir suredir. O üç ayet Avf b. Malik el-Eşca'i hakkında nazil oldu. Aile ve çocuklarının çektiği zahmeti peygambere şikayet etti. Allah şöyle ayet indirdi. **"Ey iman edenler, eşlerinizden ve çocuklarınızdan size düşman olanlar vardır. Onlardan sakının..."** En-Nahhas Nasih ve Mensuh kitabı s. 289

"Rasuller onlara apaçık beyyinelerle geldiklerinde derlerdi ki: Bir insan mı bize yol gösterecekler?"

Hakka davet eden kimsenin bir insan olmasını uzak bir ihtimal olarak görüyorlardı. Burada insan tekil olarak zikredilmiş ancak çoğul anlam kastedilmektedir. Bu nedenle "Bize yol gösterecekler" denilmektedir.

"İnkâr edip yüz çevirdiler"

İmandan

"Allah ta muhtaç değildir"

Onların iman etmelerine ihtiyacı yoktur.

"Allah Gani'dir"

Mahlukata ihtiyacı yoktur.

"Hamid'tir"

Fiillerinde övülmeye layıktır.

9- "Teğabun günü"

Aldanma günü. O günde cennet ehli, cehennem ehlinin iman etmesi durumunda sahip olacakları cennetteki yerlerini onlardan almakla onları aldatırlar. Cennette dereceleri daha yüksek olanlar derecesi daha düşük olanları aldatırlar. İşte bu günde imanı terk eden her kafirin ve kusuru olan her mü'minin aldanması ortaya çıkar.

11- "Başa gelen her musibet Allah'ın izniyledir"

O'nun irade ve ilmiyledir.

"Kim Allah'a iman ederse"

Başa gelen her musibetin Allah'ın izniyle olduğunu tasdik ederse

"Onun kalbini doğruya iletir"

Onu hidayete erdirir. Böylece nimet anında şükreder, musibet ve sıkıntı anında da sabreder. ³¹⁸

(318) Alkame b. Kays anlatıyor. Abdullah b. Mes'ut'a mushaflar sunuldu. fiu ayete gelince **"Kim Allah'a iman ederse onun kalbini doğruya iletir"** dedi ki: "Bu kişinin başına gelen musibetlerdir. Eğer bunların Allah'tan geldiğini bilir ve ona razı olup teslim olursa Allah ona hidayet eder." Buhari tefsir bölümünde Muallak olarak zikreder.8/652, İbn Cerir 28/123

14- "Ey iman edenler eşlerinizden ve çocuklarınızdan düşmanlarınız vardır"

İman edip hicret etmek isteyen ancak aile ve çocuklarının kendilerini geri bıraktığı ve: Biz sizin ayrılığınıza dayanamayız diyen bazı kimseler hakkında nazil oldu. İşte Allah, itaati bırakıp günaha sürükleyen bu kimselerin onların düşmanları olduklarını haber verdi.

"Onlardan sakının"

Onlardan yüz çevirip onlara itaat etmeyin. Daha sonra ailesinin kendisini hicret etmekten geri bıraktığı bu kişi hicret edince insanların Kur'an'ı öğrendiklerini din konularında bilgilendiklerini gördü. Bunun üzerine ailesini cezalandırmak ister ancak Allah şöyle buyurur:

"Eğer affeder ve bağışlarsanız Elbette Allah ğafur ve rahimdir"

15- "Mallarınız ve çocuklarınız bir fitnedir"

Sizi onlarla imtihan etmektedir. Kim çocukları için haram mal kazanır, malındaki hakları vermezse işte o kimse mal ve çocukla imtihan edilmiştir.

"Allah katında ise büyük ecir vardır"

Sabredip haram işlemeyen ve malındaki hakkı infak eden kimse için.

16- "Gücünüz yettiği kadar Allah'tan korkun"

Yani cihat ve hicret etmeye gücünüz yeterse Mal ve çocuklar sizi bundan caydırmassın. Bu ayet şu ayet ile neshedilmiştir. "Allah'tan gereği gibi hakkıyla korkun"³¹⁹

"İnfak ediniz. Bu sizin için daha hayırlıdır"

(319) Ali imran: 3/102. Bu İbn Abbas'ın görüşü olup en-Nahhas Nasih ve'l mensuh kitabında zikreder. s. 106, Bu aynı zamanda Rabi' b. Enes ve es-Suddi ve İbn Zeyd'in de görüşüdür. Mekki el-Kaysi şöyle der: Alimlerin çoğunluğu bu ayetin muhkem olup içinde neshin olmadığı görüşündedir. Çünkü takvayı emretmek neshedilmez. Her iki ayet te tek bir manaya döner. El-İzah li nasih'il kur'an ve mensihihi s. 203

Yani mallarınızdan kendinize hayırlar takdim edin.

"Kim nefsinin cimriliğinden sakınırsa"

Nefsin cimriliğinden ve hırsından sakınıp malını infak ederse

"İşte onlar kurtuluşa erenlerdir"

Hayır ve iyiliği kazananlardır.

TALAK SURESİ

Medeni surelerden olup 11 ayettir³²⁰

Bismillahirrahmanirrahim

1- "Ey peygamber, Kadınları boşadığınızda"

Bu peygambere yapılan bir hitaptır. Mü'minler de onunla birlikte bu hitabın dahilindedir.

"Boşadığınızda" cümlesi: Kadınları boşamak istediğinizde manasındadır.

"Onları iddetleri içinde boşayın"

Yani adetlerinden temiz oldukları sırada. Sünni talak işte budur. Onları hayız dönemlerinde boşamayın.

"Ve iddeti sayın"

İddet dönemlerini sayınız ki onları geri nikahınıza döndürmek istediğinizde bu dönme vaktini bilersiniz. Çünkü geri dönüş ancak iddet zamanı içinde caiz olur. İddet vakti bitince yeni akit yapılması gerekir.

"Rabbiniz Allah'tan korkun"

Size emrettiği ve sizi nehyettiği şeylerde ona itaat edin.

"Onları evlerinizden çıkarmayın"

İddetleri bitinceye kadar.

"Ve çıkmasınlar"

İddet zamanlarında evlerden çıkmasınlar.

"Ancak açık bir fuhuş işlemeleri müstesna"

Yani zina etmeleri dışında. O zaman haddin uygulanması için çıkarılırlar.

"İşte bunlar Allah'ın sınırlarıdır"

Zikredilen sünni olan talak türündendir.

(320)Za nüshasından ziyade. Ancak mushaflarda 12 ayet olarak geçer. El-Bikai Mesaid'un Nazar kitabında 3/94 şöyle der: Basra'lıların yanında 11 ayet, diğerlerine göre de 12 ayettir.

"Kim Allah'ın sınırlarını aşarsa"

Allah'ın talak ve başka şeyler için çizdiği sınırları

"Kendisine zulmetmiş olur. Bilmezsin, belki Allah bundan sonra yeni bir iş çıkarır"

Talaktan sonra geri dönüşü. Bu, bir defada üç talakla boşamanın kerahiyetine delalet eder. Çünkü geri dönüş üç talaktan sonra olmaz. Başkasıyla nikahlanıp boşandıktan sonra olabilir.

2- "Sürelerinin sonuna vardıklarında"

İddetlerinin bitimine yaklaştıklarında

"Onları tutun"

Bu talaktan geri dönmeyle

"İyilikle"

Geri dönüşle kadının zararını kastetmeyerek.

"Veya iyilikle onlardan ayrılın"

İddetleri bitinceye kadar onları terkedin ki tamamen boşanmış olsunlar. Geri göndermekle onlara zarar vermeyin.

"Sizden adalet sahibi iki şahit bulundurun"

Tekrar döndüğünüze veya ayrıldığınıza.

"Kim Allah'tan korkarsa"

Onun emir ve yasaklarına uyarsa

"Onun için bir çıkış yolu yaratır"

fiidet ve sıkıntıdan bolluk ve refaha, haramdan helale, ateşten cennete bir yol yaratır. Yani kim sıkıntıya sabredip haramdan sakınırsa Allah onun için sıkıntıdan bir çıkış yolu yaratır.

3- "Ve hesaplamadığı yerden onu rızıklandırır"

Rivayet edildiğine göre bu, Avf b. Malik el-Eşcai hakkında nazil oldu. Rasulullah'a gelip:

"Düşman oğlumu esir aldı" dedi ve içinde bulunduğu fakirliği ona şikayet etti. Rasulullah ona:

"Allah'tan kork ve sabret. La havle vela kuvvete illa billah sözünü çok tekrarla" dedi. Adam Rasulullah'ın dediğini yaptı. Evinde olduğu bir sırada oğlu onun yanına geldi. Düşmanlar ondan gafil olmuşlar oda onların bir deve ve biraz koyunlarını alıp onları babasının yanına getirmişti.³²¹

"Kim Allah'a tevekkül ederse"

Önemsediğı konularda ona güvenip kalbini ona yatıştırırsa

"O ona yeter"

Kafidir.

"Allah emrini yerine getirendir"

İstediğ şeylerde emrini uygulayıp yerine getirir.

"Allah her şeye bir ölçü koymuştur"

Bir süre ve ecel tanımıştır.

4- "Kadınlarınızdan adetden kesilenler" Adetten kesilen kadınlarınızdan evde oturanlar

"Eğer şüphe ederseniz"

Onların iddetlerini bilmeyip hükümlerinde şüphe ederseniz. Çünkü sahabeler: 'Biz hayız gören kadının iddetini öğrendik. Peki hayız görmeyen ve daha hayız görme çağına gelmeyen kadınların durumu nedir?' diye sormuşlardı. Allah onları bu tür kadınların durumunu da bildirdi.

"Onların iddeti üç aydır. Henüz hayız görmeyenler de böyledir"

Küçüklüklerinden dolayı.

"Hamile olanların ise"

Kadınlardan gebe olanların hükmü ise

"Süreleri"

İddetleri

"Yüklerini bırakmalarına kadardır"

(321) Avf b. Malik el-Eşcai'nin bu hadisini müellif Esbab-ı nuzul kitabında s. 502 zikreder. İbn Cerir, Suddi'den rivayetle nakleder. 28/138

Hamile kadının iddeti ister boşanmış olsun ister kocası vefat etmiş olsun doğurmakla biter.

"Kim Allah'tan korkarsa"

Emir ve nehiylerine itaat ederse

"Onun işinde kolaylık yaratır"

İşlerinde kolaylıkla ona gelir.

5- "Bu"

Zikredilen iddet hükümleri

"Allah'ın size indirdiğı emirleridir."

6- "Onları oturtun"

Boşanmış kadınları

"Oturduğunuz yerlerde"

Evlerinizde

"Gücünüz ölçüsünde"

Gücünüz oranında.

"Onlara zarar vermeyin"

Eziyet etmeyin.

"Onları sıkıştırmak için"

Evlerinde onları sıkıştırmayın ki çıkmaya ihtiyaç duymasınlar.

"Eğer onlar"

Boşanmış kadınlar

"Hamile iseler yüklerini bırakıncaya kadar onların üzerine infak edin. Eğer emzirirlerse"

Sizin onlardan olma çocuklarınızı

"Ücretlerini verin"

Emzirmelerinin bedelini.

"aranızda güzellikle konuşup anlaşın"

Yani iyilikle emrettiğı zaman birbirinizden bunu kabul edin.

"Eğer zorluk çekerseniz"

Sıkışır ve annenin onu emzirmesine muvafakat etmezseniz

"Başkası onu emzirecektir"

Annenin dışışında başka bir kadın çocuğı.

"Ona"

Babasına. Anne emzirmeye zorlanamaz.

7- "Eli geniş olan genişliğine göre nafaka versin"

Allah eli bol olanlara çocuklarını emziren kadınlarına bol nafaka vermelerini emretmektedir.

"Rızkı kısıtlı olan da"

Yani rızkı azığı kadar olan da

"Nafaka versin"

O kadarını versin.

"Allah bir nefse verdiği kadarından başkasını yüklemey",

"Allah zorluktan sonra kolaylık yaratacaktır"

Allah, mü'minlerin sıkıntıda olsalar bile onları fazlından zenginleştireceğini ve onlara bereket kapılarını açacağını bildiriyor. O zamanda galip olan durum fakirlik ve sıkıntı idi. Daha sonra Allah onlara kapılarını açtı ve onlara kolaylığı getirdi.

8- "Rabbinin ve elçilerinin emrine başkaldıran nice kentler vardır"

O kentlerde yaşayanlar Allah'ın ve elçilerinin emrettiklerine isyan ettiler.

"Onları şiddetli bir hesaba çektik"

Ahirette.

"Ve onlara görülmemiş bir şekilde azabettik"

Korkunç bir şekilde. Bununla ateşle azabı kastediyor.

9- "İşinin vebalini taddılar"

İşlerinin ağır sonucunu

"İşinin sonu tam bir zarardı"

Hüsrân ve helakti.

10- "Allah size zikiri indirdi"

Kur'an'ı

11- "Allah'ın apaçık ayetlerini size okuyan bir elçi"

Gönderdi.

"İman edip salih ameller işleyenleri karanlıklardan nura çıkarmak için"

Küfrün karanlıklarından imanın nuruna.

"Allah ona güzel bir rızık vermiştir" Onu nimetleri hiç kesilmeyen cennetle rızıklandırmıştır.

12- "Emir aralarında iner"

Yani her gök ve her yerde yarattıklarından kimseler ve emrini uygulayanlar vardır.

"Bilmeniz için"

Bunu size açıklayıp bildiriyor ki O'nun her şeye kadir olduğunu ve O'nun her şeyi bildiğini bilirsiniz.

TAHRİM SURESİ

Mekki surelerden olup ihtilafsız olarak 12 ayettir.³²²

Bismillahirrahmanirrahim

1- "Ey peygamber, Allah'ın sana helal kıldığını niçin kendine haram kılıyorsun"

Rivayet edildiğine göre peygamber nöbet gününde Hafsa'nın yanına girdi. O ise bir işi için dışarı çıkmıştı. Bunun için Rasulullah cariyesi Mariye'ye haber gönderdi. Onu Hafsa'nın odasına koydu ve onunla cima etti. Hafsa dönünce bunu öğrendi ve kızıp ağlayarak şöyle dedi:

"Benim senin yanında saygım ve hakkım yok mudur?" Rasulullah:

"Sus. O bana haram olsun. Bununla senin hoşlanmanı istiyorum" dedi ve bir daha ona yanaşmayacağına yemin etti. Kendisinden sonra onun ve Aişe'nin babasının halife olacağını ona müjdeledi. Ona:

"Benden sonra halifelik konusunda ve cariye hakkında sana söylediğim bu sırları kimseye söyleme" dedi. Rasulullah onun yanından çıktıktan sonra Onun gizlemesini söylediği sözleri Aişe'ye söyledi ve:

"Allah bizi Mariye'den rahatlatmış" dedi. Çünkü Rasulullah onu kendisine haram kıldı dedi ve kıssayı ona anlattı. Bunun üzerine şu ayetler indi.³²³

"Allah'ın sana helal kıldığını niçin kendine haram kılıyorsun" Cariyeyi

(322)Za nüshasından ziyade.

(323) Bu kıssayı Nesai tefsir bölümünde özetle nakleder. 2/449, Hakim Müstedrek'inde sahih olarak 2/4493, Zehebi ona muvafakat eder. İbn Cerir, İbn Abbas'tan rivayetle nakleder. 28/157

"Bununla"

Onu kendine haram etmekle

"Hanımlarının hoşnutluğunu mu istiyorsun? Allah ğafur ve rahimdir"

Yaptığın bu haram kılmayı sana bağışlamıştır. Sonra da ona yemininin keffaretini yerine getirmesini emretti.

2- "Allah size farz kılmıştır"

Size meşru kılıp açıklamıştır.

"Yeminlerinizi çözme"

Yani üzerine yemin edilen şeyi Maide suresinde açıklandığı üzere keffaret³²⁴ vererek size helal kılmıştır.

3- "Hani peygamber bazı eşlerine"

Yani Hafsa'ya

"Gizli bir söz söylemişti"

Cariyeyi kendisine haram kılması ve kendinden sonraki halifelik hakkında.

"Onu başkasına haber verince"

O sözü Hz. Aişe'ye söyleyince

"Allah bunu ona gösterdi"

Sırrın yayıldığını peygamberine bildirdi.

"Bir kısmını açıklamış"

Hafsa'ya Aişe'ye söylediklerinin bir kısmını haber verdi.

"Ve bir kısmından da vazgeçti"

Hafsa'ya ikram ve saygısından ona bir kısmını söylemedi.

"Bunu ona haber verince"

(324) Yani şu ayet: "Allah sizi lağv yemininden sorumlu tutmaz. Fakat bilerek yaptığımız yeminden sizi sorumlu tutar. Onun keffareti ailenizi yedirdiğinizin orta derecesinden on fakiri yedirmek veya onları giydirmek veya bir köle azat etmektir. Kim bunu bulamazsa üç gün oruç tutsun. İşte yemin ettiğinizde yeminlerinizin keffareti budur" Maide: 5/89

Hafsa'ya yaptıklarını haber verince

"Dedi ki: Bunu kim sana haber verdi?"

Yaptıklarımı kim sana haber verdi.

"Dedi ki: Her şeyi bilen ve herşeyden haberdar olan bana bildirdi"

4- "Eğer ikiniz Allah'a tevbe ederseniz"

Aişe ve Hafsa

"Kalplerinizin sapmasından dolayı"

Kalplerinizin haktan yüz çevirmesinden dolayı. Çünkü onlar Rasulullah'ın cariyesinden uzak kalmayı kerih gördüğü halde sevinmişlerdi.

"Eğer ona karşı birbirinize arka çıkarsanız"

Rasulullah'a eziyet etmekte yardımlaşırsanız

"Elbette Allah Onun mevlasıdır"

Onun velisi ve koruyucusudur. Sizin ona karşı birbirinize arka çıkmanız ona zarar vermez.

"Ve mü'minlerin salih olanları"

Yani Ebubekir ve Ömer (r.a.). Bu peygamberin kendi tefsiridir.³²⁵

"Bundan sonra melekler de ona arkadır"

Yani bunlardan sonra melekler de onun yardımcılarıdır.

5- "O sizi boşadığında belki Rabbi ona sizden daha hayırlı eşler verir"

Bu, peygamber eşlerini boşadığında onların yerine daha hayırlı eşler getirebilmeye gücünün yettiğine delalet eder. Aynı zamanda bu, onun eşlerini bir korkutmadır. Ayette geçen 'Kanitat' kelimesi itaat eden kadınlar, 'Saihat' kelimesi oruçlu kadınlar anlamındadır.

(325) İbn Mes'ud anlatıyor. Peygamber **"Mü'minlerin salihleri"** hakkında, **"onlar Ebubekir ve Ömer'dir"** dedi. Ebu Naim Fedail'us sahabe, Taberani evsat, İbn Merdeveyh, İbn Cerir, Mucahid ve Dahhak'tan bunu Rasulullah'a dayandırmadan rivayet eder 28/162.

6- "Ey iman edenler, kendinizi ve ailenizi ateşten koruyun"

Yani sizi ve ailenizi Allah'a yaklaştıran ameller işleyin. Kendinizi ve ailenizi günahlardan koruyun.

"O ateşin yakıtı, insan ve taşlardır"

Ateş bu iki cinsle tutuşturulur.

"Üzerinde şiddetli ve katı melekler vardır. Allah'ın kendilerine emrettiklerine asla isyan etmezler ve emredildikleri şeyi hemen yaparlar"

Yani cehennem bekçileri.

8- "Nasuh tevbe ile"

Yani tevbe ettiği şeye dönmemesi için sahibine nasihat eden bir tevbe ile. Ayette geçen 'Nasuh' kelimesi nasihatte mübalağa eden manasınadır.

"Allah'ın, peygamberi ve onunla birlikte bulunan iman edenleri utandırmayacağı günde"

Yani onların ayıplarını ortaya koyup rezil etmeyecek ve onları helak etmeyecek bir günde.

"Nurları"

Sırat köprüsü üzerinde

"Önlerinden ve sağlarından koşar. Derler ki: Rabbimiz nurumuzu tamamla"

Münafıkların nuru söndürüldüğünde Allah'a dua edip nurlarını tamamlamasını isterler. Ayet daha sonra salih olan kadınlar ile bedbaht olan kadınların misalini vermektedir.

10- "Allah, inkar edenlere Nuh'un eşini ve Lut'un eşini örnek verdi. Bu ikisi salih olan iki kulumuzun nikahı altında idiler. Ancak onlara hiyanet ettiler"

Dinde. Nuh'un eşi kavmine Nuh'un deli olduğunu söylüyordu. Lut'un eşi ise kavmine onun misafirlerini gösterdi.

"Allah'tan gelen hiç bir şeyi onlardan savamadı"

Nuh ve Lut (a.s.) eşlerinin başına gelen Allah'ın azabından hiç bir şeyi savamadı. Bu Aişe ve Hafsa'ya bir tehdittir. Aynı zamanda peygamberlerin günah işleyenlere hiç bir faydalarının olmadığını haber veriyor. Bu ayet günah işleyen kimsenin, salih birinin kendisine faydası olacağı umudunu kesmektedir.

11- "Rabbim, bana katında cennette bir ev yap"

Anlatıldığına göre: Firavun karısının müslüman olduğunu öğrenince onu ellerinden ve ayaklarından yere dört kazığa bağladı. İşte o bu şekilde işkence edilirken bu duayı yapmıştır.

"Rabbim, bana katında cennette bir ev yap. Beni firavundan ve yaptıklarından kurtar"³²⁶

Yani beni onun bana yaptığı bu işkenceden kurtar. Bu kadının çektiği acı işkencelere rağmen Rabbine isyan etmeye meyletmediğini gösteriyor. İşte salih kadınlar da böyle olsunlar. Aişe ve Hafsa'ya Asiye ve Meryem binti İmran gibi olmalarını emrediyor.

12- "Ve Meryem binti İmran"

Bu cümle **"Fiavunun karısı"** cümlesi üzerine atıftır.

"Ki o ırzını korumuştur"

İffetli birydi.

"Ona ruhumuzdan üfledik"

Önlüğü tarafından. Ayrıca Enbiya suresi tefsirine bakınız.

"Ve Rabbinin sözlerini ve kitaplarını tasdik etti"

Allah'ın peygamberlere indirdiği kitaplara iman etti.

"Ve itaat edenlerdendi"

Allah'a itaat eden kimselerdendi. Yani itaat ederek Allah'a itaat eden erkek ve kadınların arasına girdi.

(326) Ebu Hüreyre anlatıyor. Firavun karısını ellerinden ve ayaklarından dört kazıkla yere çaktı. Onlar dağılınca melekler gelip onun bağlarını çözüyorlardı. Bunun üzerine şöyle dedi: "Rabbim katında bana cennette bir ev yap" Ona cennetteki evi gösterildi. Ebu Ya'la Müsnedi 6/53. Bu sahih olup Ebu Hureyre üzerine mevkuftur. Bak. el-Metalib'ul Aliye 3/390

MÜLK SURESİ

Mekki surelerden olup 30 ayettir
Bismillahirrahmanirrahim

1- “Mülk elinde bulunan ne yücedir”

Onu dilediğine verir ve dilediğinden de alır.

2- “Ki o, sizi denemek için ölümü ve hayatı yarattı”

Bu dünya hayatında

“Hanginizin ameli daha güzel olacak”

Hanginiz Allah'a daha çok itaat edecek onun haramlarından sakınacak diye. Ölümden sonra işlediğiniz iyi kötü amellerin karşılığını verecek

3- “O ki, Yedi gök semayı tabakalar halinde yarattı”

Üst üste

“Rahman’ın yaratmasında”

Göğü yaratışında

“Bir uyumsuzluk”

Bir çelişki ve ihtilaf göremezsin. Onu düzgün ve doğru yaratmıştır.

“Gözü çevir”³²⁷

Gözünü tekrar ona bakmak için çevir

“Her hangi bir çatlaklık görüyor musun?”

Yarık

“Sonra tekrar gözünü çevir”

İkinci bir defa tekrar göğe bak .³²⁸

4- “Göz sana zelil olarak döner. Ve o umudunu kesmiştir”

Yani göğe tekrar tekrar bakmakla onda bir bozukluk görmeden yorulur.

(327) Asıl nüsha Ayn'da bulunmayan ziyadedir.

(328) Za nüshasından ziyade.

5- “Biz dünya göğünü süsledik”

Size en yakın olan göğü

“Kandillerle”

Yıldızlarla

“Ve onu şeytanlara atılan şeyler yaptık”

fieytanlar gökten bir haber çalmak istediklerinde bu yıldızları onların üzerine atarız.

“Onlar için yakıcı bir azab hazırladık”

Ahirette

7- “Oraya atıldıklarında işitirler”

Cehennem

“Homurtusunu”

Eşek anırtısına benzeyen sesini

“Ve o kaynar”

8- “Neredeyse öfkeden çatlayacak”

Kafirlere olan öfkesinden parçalanacak.

“Oraya her bir gurup atıldığında bekçileri onlara sorarlar”

Azarlayıcı bir üslupla

“Size bir uyarıcı gelmedi mi?”

Dünyada iken sizi Allah'ın azabından uyaran bir peygamber gelmedi mi?

10- “Derler ki: Eğer dinleseydik”

Düşünen ve anlıyanların dinledikleri gibi biz de peygamberlerin söylediklerini dinleseydik

“Veya akletseydik”

Bakıp düşünseydik.

“Bu yakıcı azabın halkı arasında olmazdık”

11- “Günahlarını itiraf ettiler”

Peygamberleri yalanladıklarını. Sonra kendi cahilliklerini itiraf ettiler.

“Yakıcı azabın halkına kahrolsun”

Yani Allah onları kendi merhametinden uzak kılsın.

12- “Gayb ile Rabblerinden korkanlar”

Azabı ve ahiretin hükümlerini görmeden önce

13- “Sözlerinizi ister gizleyin ister açığa vurun”

Bu ayet Rasulullah'a dil uzatan müşrikler hakkında nazil oldu. Allah onların söylediklerini elçisine haber verdi. Bunun üzerine kendi aralarında şöyle dediler: ‘Muhammed ailesinin sözlerinizi işitmemesi için gizleyiniz.’ Allah şöyle buyurdu

14- “Yaratan bilmez mi?”

Sizi yaratan gizlediklerinizi ve göğüslerinizdekini bilmez mi?

15- “Yeri size zelil kılan odur”

Yeri kolaylaştırıp size boyun eğdiren

“Onun etrafında dolaşın”

Üstünde ve çevresinde

“Dönüş onadır”

Bütün mahlukat tekrar dirilip onun huzuruna çıkacaktır.

16- “Gökte olandan emin misiniz?”

Onun kudretinden, arşından ve egemenliğinden

“Sizi yerin dibine geçirmesinden”

Sizi yerle bir etmesinden

“Birde bakarsın ki o sallanmaktadır”

Sizi sallayıp dibine geçirir ve o üstünüze çıkar.

17- “Bileceksiniz”

Azabı görme sırasında

“Uyarmam nasıldır?”

Azabla uyarmam nasıl olmuş?

18- “Onlardan öncekiler de yalanlamıştı. İnkârım nasıldı?”

Onları helak ettiğimde azabım nasıl olmuş gördüler.

19- “Üstülerinde”

Kanatlarını

“Açıp yumarak uçan kuşları görmüyorlar mı?”

Kanatlarını açarak ve yanlarına vurarak uçan kuşları

“Onları Rahman'dan başkası tutmuyor”

Rahman kendi kudreti ile onları kanatlarını açıp kapatarak uçmaları esnasında düşmekten koruyandır.

20- “Rahman'dan başka size yardım edecek askeriniz kimdir?”

Sizi onun azabından kurtaracak kimdir?

21- “Hayır, onlar azgınlık ve nefret içinde direnmektedirler”

Sapıklık isyan ve haktan uzaklaşmada ısrar ediyorlar.

22- “Yüzüstü yürüyen mi?”

Kafir kıyamet günü yüzüstü yürür halde diriltilecektir.

“Daha doğru yoldadır. Yoksa doğru olarak yürüyen mi?”

Düzgün olarak

“Dosdoğru yol üzerinde yürüyen mi?”

İnanan mü'min mi? daha doğru yoldadır yoksa inkarcı kafir mi?

23- “De ki: O sizi yarattı ve size kulak, gözler ve gönüller verdi. Nede az şükrediyorsunuz?”

Yani size bu organları yaratıp veren yaratıcınıza şükretmiyor, ondan başkasını ona şirk koşuyorsunuz.

24- “De ki yeryüzünde sizi çoğaltan odur. Ve ona döndürüleceksiniz”

25- “Diyorlar ki: Eğer doğruysanız şu vaad ne zamandır?”

Tekrar dirilme vaadi

26- “De ki: Onun ilmi ancak Allah katındadır”

Onun ne zaman gerçekleşeceği ve ne zaman geleceği

“Ben sadece apaçık bir uyarıcıyım”

Size şeriati açıklayan ve sizi kötü sondan korkutucuyum.

27- “Onu kendilerine yakın gördükleri zaman”

Ahirette azabı gördükleri zaman

“İnkarcıların yüzleri kötüleşir”

Yüzlerinde kötülüğün izleri belirir. Nedeni ise karşılaştıkları sıkıntıdır.

“Denilir ki: Bu”

Azab

“Sizin iddia ettiğinizdir”

Çağırıp durduğunuz şey budur. Yani sizler Allah'a yalvarıp diyordunuz ki:

“Ey Allah'ım eğer bu senin katından gelen gerçek ise gökten başımıza taş yağdır yahut bize acı bir azab indir”³²⁹

28- “De ki: Eğer Allah beni ve benimle birlikte bulunanları yokederse”

Azap etmekle

“Veya bize merhamet ederse”

Bizi bağışlarsa

“Kafirleri acı bir azaptan kim kurtaracak?”

Yani biz imanımızla birlikte Allah'ın azabından korkuyor ve rahmetini umuyoruz. Sizler inkar ettiğiniz halde kim sizi onun azabından korur?

30- “De ki: Eğer suyunuz çekilip gitse”

Yerin dibine kaybolup gitse

“Kim size akar su getirebilir”

Ellerin ve kovaların ulaşacağı şekilde açık olarak

(329) Enfal: 8/32

KALEM SURESİ

Mekki surelerden olup 52 ayettir³³⁰

Bismillahirrahmanirrahim

1- “Nun”

Allah yeryüzünün üzerinde bulunduğu balığa yemin ediyor.³³¹

“Kaleme”

Allah'ın yarattığı kaleme. Böylece onunla kıyamete kadar olacak olanlar yazıldı.

“Ve yazdıklarına andolsun”

Meleklerin yazdıklarına

2- “Sen Rabbinin nimetiyle”

Allah'ın sana inam ettiği peygamberlikle

“Deli değilsin”

Yani deli olmazsın. Allah sana peygamberlik nimetini verdi. Bu onların şu sözlerine cevaptır.

“Dediler ki: Ey kendisine zikir indirilen elbette sen delisin” Hicr: 15/6

3- “Senin için kesintisiz bir ecir vardır”

Eksiltilmeyen ve kesilmeyen

4- “Ve şüphesiz sen büyük bir ahlak üzeresin”

(330) Za nüshasından ziyade.

(331) Bu, İbni Abbas'ın hadisinde şöyle anlatılır: Allah'ın yarattığı ilk şey kalemdir. Olacak olan tüm şeyleri onunla yazdı. Sonra suyun buharı kaldırılarak ondan gökler yaratıldı. Sonra Nun yaratıldı. Yeryüzü onun sırtı üzere döşendi. Böylece yer sallandı ve dağları oluşturdu. Dağlar yeryüzünde iftihar ederler. Sonra da şu ayeti okudu. “**Nun. Kaleme ve yazdıklarına andolsun**” İbni Cerir 29/14 Ancak bu, sahih olmayan bir tefsirdir. Sahih olan tefsir, bunun mukata'a harflerinden olduğudur.

Allah'ın Kur'an'da sana emrettiği ahlak üzerisin.

5- “Göreceksin”

Ey Muhammed

“Ve onlar da görecekler”

Seni delilikle itham eden müşrikler de

6- “Hanginizin fitnelendiğini”

Senin mi yoksa onların mı fitne içinde olduğunu?

8- “Yalancılara itaat etme”

Seni çağırdıkları dinlerine uyma.

9- “Onlar senin kendilerine yaranmanı isterler ki: kendileri de sana yaransınlar”

Senin yumuşamanı isterler ki kendileri de sana karşı yumuşasınlar.

10- “Her yemin edene”

Batıl ile çok yemin eden yani Velid b. Muğire

“Ve aşâğılık olana itaat etme”

Hakir olana da

11- “Ayıplayıp kötüleyen ve söz getirip götürene de”

İnsanlar arasında koğuculuk yapıp onları ayıplayan aralarını bozmaya çalışana

12- “Hayrı men edene”

Mala olan düşkünlüğünden başkasının haklarında cimrilik eden

“Haddi aşan”

Zulümde ileri giden

“Ve günahkar olana”

Çok günah işleyene

13- “Zorba ve kaba olan”

Katı ve despot olan

“Bundan sonra da”

Bu zikir ettiğimiz vasıflardan sonra

“Kötülükle damgalı”

Kavmine sonradan iltihak edip onlardan olmayan

14- “Çok mal ve çocuk sahibi oldu diye”

Kur'an'ı yalanlıyor

15- “Ayetlerimiz ona okunduğunda bunlar eskilerin uydurma masallarındır der”

Yani Allah'ın kendisine verdiği mal ve çocuk nimetlerine karşılık ayetlerinizi inkar mı ediyor?

16- “Onun burnu üzerine damga vuracağız”

Yani yaşadığı sürece onun burnu üzerinde kalacak bir işaret koyacağız. Bedir günü onun burnunu kılıçla damgalayacağız.

17- “fiüphesiz onlara bela verdik”

Mekke ehlini açlık ve kıtlıkla imtihan ettik.

“Bahçe sahiplerine bela verdiğimiz gibi”

Bahçe sahiplerinin bahçelerini yakıp kuvvetlerini giderdiğimiz gibi onları da imtihan ettik. Bu kimseler Yemen taraflarında oturan bir kavimdi. Bahçesi olan bir babaları vardı. O bahçeden miskinlere sadaka verirdi. Babaları ölünce çocukları dediler ki: ‘Biz bir gurubuz. Babamızın yaptığı gibi yaparsak sıkıntıya düşeriz.’ Bunun üzerine bahçelerinin ürününü geceleyin aniden keseceklerine yemin ettiler. Taki miskinler bunu fark edip yanlarına gelmesinler. İşte şu ayet buna delalet eder.

“Sabah erkenden bahçeyi mutlaka devşireceklerine yemin ettiler”

18- “Ve istisna da etmiyorlardı”

İnşallah demiyorlardı.

19- “Onlar uyurlarken Rabbin tarafından gelen bir bela onu kuşattı”

Allah bahçenin üzerine bir ateş gönderip hepsini yaktı.

20- “Bahçe kökünden kuruyup kapkara oldu”

Gece karanlığı gibi simsiyah oldu.

21- “Sabahleyin birbirlerine seslendiler”

Sabah olunca ürünü devşirmek için birbirlerini çağırdılar.

22- “Eğer ürününüzü devşirecekseniz erkenden kalkıp bahçenize gidin”

Ürünlerini toplamak için

23- “Ve gittiler”

Bahçelerinin başına

“Kendi aralarında fısıldaşıyorlardı”

Kendi aralarında gizlice konuşuyorlardı.

24- “Bugün yanınıza hiç bir miskin girmesin” diyorlardı.

25- “Gayretle gittiler”

Azim ve kararlılıkla

“Güçleri yetermiş gibi”

Bahçenin ürünlerini toplayacaklarına güçleri yetermiş sandılar.

26- “Onu gördüklerinde”

Yanık ve simsiyah olarak

“Dediler ki: fiüphesiz biz şaşkınlardanız”

Yolumuzu şaşırmışız. Bu bahçe de bizim değildir. Sonra da bunun Allahtan bir ceza olduğunu bildiler. Ve dediler ki:

27- “Bilakis biz mahrum edilenlerdeniz”

Miskinleri menetmekle biz de bahçemizin ürünlerinden yoksun bırakıldık.

28- “Ortancaları dedi ki:”

En faziletli ve adaletli olanları

“Size dememiş miydim? Tesbih etmeniz gerekmez miydi?”

İstisna etmeniz gerekmezmiydi? Burada tesbihin manası, İnşallah sözü ile istisna etmektir. Çünkü bu bir yüceltmedir. Her yüceltme de Allah'ı tesbihtir.

29- “Dediler ki: Rabbimiz münezzehtir”

Onu zulm etmekten tenzih ettiler. Ve kendilerinin zulüm ettiğini ikrar ettiler. Ve dediler ki:

“fiüphesiz biz zalimlerdeniz”

30- “Birbirlerine yönelerek kendilerini kınadılar”

Miskinlerin haklarından mahrum etmek ve bundan kaçmak için yaptıkları fiilden dolayı birbirlerini kınadılar.

31- “Dediler ki: Yazıklar bize şüphesiz biz azgınmışız”

Fakirlerin haklarını men etmekle ve istisnayı terk etmekle.

32- “Belki Rabbimiz onun yerine daha hayırlısını bize verir”

Bu bahçeden

“Çünkü biz Rabbimize rağbet edenleriz”

33- “İşte azab ta böyledir”

Onlara yaptığımız gibi emrimize muhalefet edene de böyle yaparız. Sonra da Allah katında mü'minler için varolan şeyleri açıklıyor.

34- “Muttakiler için Rabbleri katında nimetlerle donatılmış cennetler vardır”

Bu ayet inince Kureyşlilerden bazıları şöyle dediler. Eğer bu zikrettiğiniz gerçek ise bizim için ahirette sizden daha çoğu vardır.

35- “Biz müslümanları suçlular gibi mi yapacağız? Ne biçim hüküm ediyorsunuz”

37- “Yoksa bir kitabınız mı var?”

Allah katından size inen

“Oradan mı bu hükümleri okuyorsunuz?”

Bu söylediklerinizi orada mı buluyorsunuz?

38- “fiüphesiz sizin için onda istediğinizi seçip alıyorsunuz”

Bu kitapta bulunanlardan dilediğinizi mi seçiyorsunuz?

39-”Yoksa sizin için üzerimizde kıyamete kadar sürüp gidecek olan bir yemin mi var?”

Hiç kesilmeyen sapasağlam ahitler ve misaklar mı aldınız?

“Ne hüküm verirken o size mi kalacak?”

40- “Onlara sor”

Ey Muhammed

“Hangisi bunun”

Ahirette de bir paylarının olduğunu söyleyen

“Savunucusudur”

Onlara kefil olur.

41- “Yoksa onların ortakları mı var?”

Söylediklerinde onlara kefil olacak ilahlar mı? var.

“Ortaklarını getirsinler”

Onlara kefil olmaları için ilahlarını çağırırlar.

“Eğer doğru söylüyorlarsa”

Söylediklerinde doğru iseler.

42- “Ayakların üstünün açılacağı gün”

İşin zorluğundan dolayı kıyamet günü paçalar sıvandığında. İbni Abbas şöyle dedi. Kıyametteki en şiddetli saat bu vakittir.³³² Dolasıyla ayakların üstünün açılması zorluğun şiddetinden dolayıdır.

“Ve secde etmeye çağırıldıkları gün”

Kafir ve münafırlar

“Güç yetiremezler”

Sırtları bir tabaka halinde olur. Onlardan biri her secde etmek istediğinde kafası üstüne düşer.

(332) Hakim Müstedrek kitabında 2/499 numara ile sahih olarak rivayet eder. Zehebi de ona muvafakat eder. Buhari ve diğerlerinde ise Ebu Said el Hudri'den rivayet edilir. Rasulullah'tan şöyle işittim. **“Rabbimiz ayakların üstünü açar. Ve her mü'min erkek ve kadın ona secde eder. Dünyada iken riya ve gösteriş için secde edenler ayakta kalırlar. Her secde etmek istediklerinde belleri eğrilmez.”** Buhari tefsir bölümü 8/664 Müslim iman bölümü 183 nolu hadis. Ahmet 3/16

43- “Gözleri korku ve dehşetten düşüktür”

Zelil olup kaldırmazlar.

“Onları zillet kaplar”

Onları rüsvaylık kuşatır.

“Daha önce de secdeye çağırılırlardı”

Dünyada

“Ve onlar sağlam iken”

Bundan kaçınıp Allah'a secde etmiyorlardı.

44- “Bu sözü yalanlayanı bana bırak”

Bu Kur'an'ı yalanlayanları bana bırak. Kalbini onlarla meşgul etmeyip onları bana bırak çünkü ben onların üstesinden gelirim.

“Bilmedikleri taraftan onları derece derece azaba yaklaştıracıyız”

Birden değil yavaş yavaş onları yakalayıp azaba sürükleyeceğiz.

45- “Onlara mühlet veriyorum”

fiirkteki azgınlıkları daha da artması için onlara süre tanıyorum.

“fiüphesiz tuzağım pek sağlamdır”

fiiddetlidir. Hiç kimsenin ona gücü yetmez.

46- “Yoksa onlardan bir ücret mi istiyorsun?”

Gönderildiğin risaleti onlara tebliğ etmekten dolayı onlardan bir ücret mi istiyorsun? ki

“Onlar ağır bir yükün altındadırlar”

Sana verdikleri haraçtan dolayı.

47- “Yoksa onların yanında gayb ilmi mi vardır?”

Yarın ne olacağını mı biliyorlar?

“Böylece onlar yazıyorlar”

Hüküm edip karar veriyorlar.

48- “Balık sahibi gibi olma”

Sıkıntı ve acele etmede Yunus gibi olma

“hani seslenmişti”

Rabbine dua etmişti.

“İçi kahr dolu olarak”

İçi keder ve üzüntü ile dolu olarak

49- “Eğer Rabbinden bir nimet ona ulaşmasaydı”

Rabbinden bir rahmet ona yetişmeseydi

“Mutlaka çıplak olarak atılırdı”

Balık onu dışarı attığı zaman onu geniş bir yere atardı. Hiç bir insan, ağaç ve bitkinin olmadığı bir yere atardı.

“Ve yerilmiş olarak”

Bir mücrim olarak³³³

50- “Rabbi onu seçti ve onu salihlerden eyledi”

Ona acıyıp tevbesini kabul etti.

51- “İnkarcılar nerede ise zikri işittikleri zaman seni gözleri ile devireceklerdi”

Sana olan şiddetli buğzundan ve düşmanlıklarından dolayı. Kur'an'ı okuduğun zaman sana öyle şiddetlice baktılar ki nerede ise seni yerinden düşürüp devireceklerdi.

“Ve o delidir diyorlar”

52- “O değildir”

Kur'an

“Ancak alemlere bir zikirden başka bir şey değildir”

Alemlere bir öğüttür.

(333)Müellifin bu ibaresinde kabalık vardır.

HAKKA SURESİ

Mekki surelerden olup 50 ayettir³³⁴

Bismillahirrahmanirrahim

1- “Mutlaka gerçekleşecek olan”

Kıyamet. Çünkü o gerçek olup onu yalanlayacak yoktur

2- “Nedir o gerçekleşecek olan?”

Anlamı, durumunu daha da büyütmek olan bir soru türüdür.

3- “Gerçekleşecek olanın ne olduğunu sana bildiren nedir?”

O günün ne olduğunu sana hangi şey bildirdi. Sonra kıyameti yalanlayanın durumunu zikretmeye başladı.

4- “Ad ve Semud karia'yı -şiddetli sarsıntıyı- yalanladı”

Kalpleri sarsıp söken kıyameti

5- “Semud, tağiye ile helak edildi”

Korkunç bir sesle. Sınırı aşan aşırı bir sayha ile yokedildiler.

6- “Ad ise, uğultulu azgın bir kasırga ile helak edildiler”

Bekçilerine itaat etmeyip onların emirlerinin dışına çıktılar.

7- “Onlara musallat etti”

Dilediği şekilde onların üzerinde kullandı.

“Peşpeşe”

Ardarda ve sürekli. Yani onları yokedip götürdü.

(334) Za nüshasından ziyadedir. Bu sure mushaflarda 52 ayettir. El-Bikai Mesaid'un Nazar kitabında 3/115 şöyle der: Basra ve fiami'lere göre 51 ayet diğerlerine göre de 52 ayettir.

“Böylece o kavmi görürsün”

Helak ettiğimiz köy halkını³³⁵

”Orada yıkılıp yere serildiklerini”

O günlerde

“Sanki onlar içi boş hurma dalları gibidirler”

Düşüp yıkılmışlardır.

8- “Onlardan kalan bir şey görüyor musun?”

Onlardan geriye kalan bir şey görüyor musun?

9- “Firavun ve ondan öncekiler geldi”

Ondan önce gelmiş ümmetler. Ayette geçen “Ve men kablehu” cümlesini “Ve min kibelihi” şeklinde okuyanlar da vardır.³³⁶ Bu durumda anlam, Ona tabi olanlar yani firavuna.

“Ve alt üst olmuş kentler”

Lut (a.s.)' in şehir halkı

“Hatalarla geldiler”

Hataların en büyüğü olan küfürle geldiler.

10- “Rablerinin elçisine isyan ettiler. O da onları şiddetli bir yakalayış ile yakaladı”

fiideti gittikçe artan bir yakalayış ile

11- “Su taşıdığı zaman”

Kabarıp haddini aştığında. Yani tufan günlerinde

“Sizi biz gemilerde taşıdık”

Yani atalarınızı biz kurtardık.

12- “Size bunu bir öğüt yapmak için”

Nuh kavmini tufan ile boğmamız, Nuh'u ve beraberindekileri kurtarmamızı sizin için bir ibret yaptık ki öğüt alasınız.

“Ki o olayı, dinleyip anlayan kulaklar kavrasın”

İşittiğini ezberleyen her kulak onu da ezberlesin

(335) Za nüshasından ziyade.

(336)Bu şekilde okuyanlar, Nafı, İbni Kesir, İbni Amir, Hamza, Ebu Cafer ve Halef'tir.

13- “Sur'a bir tek üfürüş ile üfürüleceği”

Kıyametin topması için ilk defa Sur'a üfürüldüğünde

14- “Yer ve dağlar taşınıp bir defada çarpılıp darmadağan edildiğinde”

Dağınık toz zerrelere haline geldiğinde

15- “İşte o gün olan olmuştur”

Kıyamet kopmuştur.

16- “Gök yarılr. O gün o sarkıktır”

Zaafa uğrayıp yarılmıştır.

17- “Ve melek etrafındadır”

Yani melekler kenarında

“Üzerlerinde Rabbinin arşını taşımaktadırlar”

O arşı o gün

“Sekiz”

Melek taşımaktadır.

18- “O gün arz olunursunuz”

Rabbimize

“Sizden kimse ona gizli kalmaz” fiu ayet gibidir.

“Onlardan hiç bir şey Allah’a gizli kalmaz”³³⁷

19- “Kitabı sağ taraftan verilen der ki: İşte kitabımı okuyunuz”

Alın kitabımı okuyun der. Orada bulunan iyilikleri gördüğünden sevinçle böyle söyler.

20- “Ben mutlaka hesabımla karşılaşacağımı zannetmişim”

Yani kesinlikle hesaba çekileceğime inanmışım.

21- “O razı olunun bir yaşantıdadır”

Bunu kazanan kazandığına razı olur.

23- “Devşirmeleri yakındır”

Onu isteyenlere ağaçların ürünleri herhalukarda yakındır. Onlara denilir ki:

(337) Gafir: 40/16

24- “Afiyetle yişiniz ve içiniz. Daha önceden işlediklerinizden dolayı”

Dünyada iken ahiretiniz için işlediğiniz salih amellerle

27- “Keşke işimi bitirmiş olaydım”

İnkarcı kimse gördüğü azabın şiddetinden der ki: Keşke o ilk ölümden sonra tekrar diriltildeseydim.

29- “Bütün gücüm yok olup gitti”

Mülküm kuvvetim yokolup gitti. Delilsiz kaldım. Allah cehennem bekçilerine şöyle der:

30- “Yakalayın onu sonra da bağlayın”

31- “Sonra da onu cehenneme atın”

Onu cehenneme sokun.

32- “Sonra uzunluğu yetmiş arşın olan bir zincire vurup onu gönderin”

Yani onu böyle bir zincirle bağlayın. Bu zincir arkasından girip ağzından çıkar. Eğer dünyadaki tüm demirler toplansa o zincirin halkalarından birine ağır gelemes.

34- “O, miskine yedirmeye teşvik etmezdi”

Fakirlere sadaka vermeyi emretmezdi.

35- “İşte bu gün burada onun sıcak bir dostu yoktur”

Ona fayda verecek yakın birisi yoktur.

36- “Gislinden başka bir yiyeceği de yoktur”

Gislin cehennem halkının vucudlarından çıkan irindir.

37- “Onu hatalı olanlardan başkası yemez”

Kafirlerden

38- “Hayır, gördüklerine yemin ederim”

Onların gördüğü mahlukat

39- “Ve görmediklerine de”

Görmediğiniz mahlukatada

40- “füphesiz o”

Kur'an

“Değerli bir elçinin sözüdür”

Allah katında değerli olan biri tarafından okunmaktadır. Yani Muhammed (a.s.)

41- “O bir şairin sözü değildir”

Kendisi de şair değildir.

“Ne de az inanıyorsunuz”

42- “Ve o kahinin sözü de değildir”

Kahin gaybi olan şeylerden yıldızlar tarafından yalan ve batıl şeylerden haber verendir. Sonra Allah teala okunanın kendisi katından indirildiğini açıklamaktadır.

43- “O alemlerin Rabbi tarafından indirilmiştir”

44- “Eğer o, bazı laflar uydurup bize iftira etseydi”

Yani peygamber emredilmediği bir şeyi söyleseydi veya kendinden bir şey getirsed

“Onu sağından yakalardık”

Yani onun güç ve kuvvetini elinden alırdık.

46- “Sonra onun can damarını keserdik”

Kalp atışlarını keser ve helak ederdik.

47- “Sizden hiç kimse onu bizden koruyamazdı”

Sizden hiç kimse ona yapacağımızı engelleyemezdi.

50- “fiüphesiz o”

Kur'an

“Kafirler için bir hasrettir”

Ona tabi olanları sevaplarını gördüklerine kıyamet günü şahit olunca

51- “fiüphesiz o kesin bir gerçektir”

Hakkal yakindir.

52- “Yüce Rabbinin adını tesbih et”

Onu bütün kötülüklerden tenzih et.

MEARİC SURESİ

Mekki sürelerden olup 43 ayettir³³⁸

Bismillahirrahmanirrahim.

1- “Bir soran gerçekleşecek olan azabtan sordu”

İddia edenlerden biri

2- “Kafirler içindir”

O azab. O da Nadır b. Haris'tir. fiöyle demişti: “Ey Allahım eğer bu gelen katından hak olan ise üzerimize gökten taş yağdır veya acı bir azab indir.”³³⁹

“Onu def edecek kimse yoktur”

Onların başına gelecek olan bu azabı hiç kimse defedemez.

3- “Allah tarafındandır”

Başlarına gelecek bu azab Allah'tandır.

“Ki o yüce makamlar sahibidir”

Göklerin sahibidir.

4- “Melekler ve ruh”

Cebrail (a.s.)

“Oraya”

Onun yakınına

“Bir günde çıkar”

Yani o azab öyle bir günde gerçekleşecek ki o gün

(338) Za nüshasından ziyadedir. Bu sure mushaflarda 44 ayettir. El-Bikai Mesaid'un Nazar kitabında 3/119 şöyle der: fiamî'lere göre 43 ayet diğerlerine göre de 44 ayettir.

(339)Hakim müstedrek kitabında 2/502 Said b. Cübeyr (bir soran sordu) O Nadr b. Haristir. fiöyle demişti (Enfal: 8/32) Bu hadis Buhari ve Müslimin şartlarına göre sahihtir. Fakat bunu rivayet etmemişlerdir. Zehebi de bunu ikrar eder. Nesai tefsir bölümü İbni Abbas'tan rivayetle 2/463

“Miktarı Ellibin senedir”

O da kıyamet günüdür.

5- “Güzel bir sabırla sabret”

Bu, savaşla emrolunmadan önce idi.

6- “füphesiz onlar”

Müşrikler

“Onu görüyorlar”

O günü

“Uzak”

Hiç olmayacak ve imkansız görüyorlar

7- “Biz ise onu yakın görüyoruz”

Çünkü her gelecek yakındır. Sonra da bu günün ne zaman olacağını zikrediyor.

8- “O gün gök erimiş maden gibi olur”

Yağın eridiği gibi. Veya karın eridiği gibi.

9- “Dağlar saçılmış renkli yünler gibi olur”

Cevherler veya altın, gümüş ve bakır gibi³⁴⁰

10- “Hiç bir dost diğerini sormaz”

Hiç bir yakın bir yakını sormaz. İçinde bulunduğu durumla meşgul olduğundan dolayı

11- “Birbirlerine gösterilirler”

Birbirleri ile karşılaştırılırlar. Yani dost dostunu görür ve onu tanır. Fakat onun durumunu hiç sormaz.

“Suçlu ister ki”

Kafir temenni eder.

“O günün azabından kurtulmak için çocuklarını, karısını ve kardeşini fidye vermek ister.”

13-”Kendisini barındıran aşiretini de”

Kendisinde doğup büyüdüğü ve kendilerine intisap ettiği aşiretini de fidye vermek ister.

(340) Ayn nüshasında bulunmamaktadır. Müfessir bu sözle ayeti uzak bir mana ile tefsir etmektedir. Evla olan dağların hakikatı üzere olduğudur.

14- “Hatta yeryüzündeki bütün her şeyi verip sonra da kurtulmayı temenni eder”

Yani sahip olduğu ve olmadığı her şeyi o günün azabından kurtulmak için fidye vermek ister.

15- “Hayır”

İş böyle değildir. Hiç bir şey onu kurtaramaz

“O cayır cayır yanan bir ateştir”

Ayette geçen “Lezza” kelimesi cehennemın isimlerinden biridir. Alevli, cayır cayır yanan anlamına gelir.

16- “Derileri kavurup soyar”

Kafa derisini soyup atar.

17- “Çağırır”

Her kafır ve munafığı bana gel diye çağırıp durur.

“Sırtını dönen”

İmandan

“Ve yüz çeviren”

18- “Ve topladı”

Malı

“Kasada”

Malı toplayıp onu sakladı. Allah’ın ondaki hakkını eda etmedi.

19- “füphesiz insan bencil ve haris yaratılmıştır”

Ayette geçen “Helu'a” kelimesini ayet şöyle açıklıyor.

“Ona bir kötülük dokununca sıkılır. Ve sabretmez”

Yani kötülükten sıkılıp sızlanır. Ona tahamül etmez.

21- “Ona bir hayır dokunduğu zaman da meneder”

Kendisine mal verilince de Allah’ın hakkını men edip ödemez.

22- “Ancak namaz kılanlar müstesna”

Yani mü'minler

23- “Ki onlar namazlarını devamlı kılarlar”

Namazda iken gözlerini kiblede ayırmazlar.

33- “Ki onlar şahitliklerini doğru yaparlar”

Onu gizlemezler

36- “Ne oluyor ki kafirler sana doğru boyunlarını uzatıyorlar”

Sürekli olarak sana bakıyor ve senin tarafını görmeye çalışıyorlar.

37- “Sağdan ve soldan bölükler halinde”

Etrafını cemaatler halinde halkalıyorlar. Çünkü onlar Rasulullah’ın yanında toplanıyor onunla ve ashabıyla alay ediyorlardı. Diyorlardı ki eğer bu kimseler cennete gireceklerse biz onlardan daha önce gireriz. Allah ta şöyle buyurdu.

38- “Onlardan her biri naim cennetine girdirileceklerini mi umuyorlar? Hayır”

Oraya girmeyeceklerdir.

“Onları bildikleri şeyden yarattık”

Toprak sonra da meniden yarattık. Bu nedenle hiç kimse malı veya şerefinden cennete girmeye hak kazanamaz. Çünkü bütün mahlukat tek bir asıdan yaratılmıştır. Cenneti ancak itaat ile kazanabilirler.

40- “Hayır yemin ederim ki”

41- “Kesinlikle önümüze geçilmez”

Yenilecek değiliz.

42- “Onları bırak. Dalsınlar”

Batıllarında

“Ve oynasınlar”

Dünyalarında

“Taki kendilerine vaad edilen günle karşılaşınca kadar”

Bu ayet kıtal ayeti ile nesh edildi.

43- “Kabirlerinden hızlıca çıkarıldıkları gün sanki dikili bir şeye doğru koşuyorlar”

Dikili bir bayrak veya sancağa doğru koşuyorlar.

44- “Gözleri düşüktür”

Zilletlerinden dolayı gözlerini kaldırmazlar

“Zillet onların yüzlerini bürümüştür”

Yüzlerini zillet kaplamıştır.

“O günle vaad olundular”

Yani kıyamet günü.

NUH SURESİ

Mekki sûrelerden olup 28 ayettir³⁴¹

Bismillahirrahmanirrahim.

1- “Biz Nuh'u kavmini uyarması için gönderdik”

Allah'ın azabından korkutması için

“Acı azab onlara gelmeden önce”

2- “Dedi ki: Ey kavmim ben size apaçık bir uyarıcıyım. Allah'a ibadet ediniz. Ondan korkunuz. Ona itaat ediniz”

4- “Sizin günahlarınızı bağışlar ve sizi erteler”

Azabı sizden geciktirir.

“Belirli bir süreye kadar”

Ölüm anına kadar. O zaman azab ile helak edilenlerin ölümü gibi ölmezsiniz.

“Allah'ın tanıdığı süre geldiği zaman gecikmez”

Ölüm eceli geldiğinde artık gecikmez.

“Eğer bilerseniz”

Bunu

6- “Onları davet etmem kaçmaktan başkasını artırmadım”

Benden yüz çevirip sana itaat etmekten nefretlerini daha da arttırdı.

7- “Onları her davet ettiğimde”

Sana inanmaya

“Onları affetmen için”

Daha önce işledikleri günahları

“Parmaklarını kulaklarına tıkadılar”

(341) Za nüshasından ziyadedir. Mushaflardaki sayı ile muvafıktır.

Benim sesimi işitmemek için

“Ve elbiselerine büründüler”

Onunla yüzlerini kapattılar. Taki beni görmesinler

“Ve ısrar ettiler”

Küfürleri üzerine devam ettiler.

“Ve büyüklendiler”

Bana tabi olmaktan. Çünkü onlar daha önce şöyle dediler.

“fiu bayağlarımız sana tabi olmuşken biz mi sana inanalım?”³⁴²

8- “Sonra onları açıktan davet ettim”

Daveti onlara açık olarak yaptım.

9- “Sonra onlara ilan ettim. Ve onları gizliden davet ettim”

Onları davet etmekte gizli açık her yolu denedim.

10- “Dedim ki: Rabbinize istiğfar ediniz. fiüphesiz o gaffardır.”

Gökten size bolbol su gönderir

12-”Size mal ve çocuklarla yardım eder. Size bahçeler ve nehirler yapar”

Çünkü onlar Nuh'u yalanlayınca Allah onlara yağmuru göndermedi. Kadınlarını da kısır yaptı. Böylece malları ve hayvanları helak oldu. İşte Nuh (a.s.), iman ettikleri takdirde Allah'ın bunları tekrar kendilerine göndereceğini vaad etti. Ve şöyle dedi.

“Gökten size bolbol yağmur gönderir”

Taneleri büyük yağmurlar veya bol yağmur

“Ve sizi mal ve çocuklarla destekler”

Dünya süsü olan mal ve çocukları size verir.

13- “Size ne oluyor ki Allah için bir saygı ummuyorsunuz”

(342) fiuara: 26/111

Allah'ın azametinden korkmuyorsunuz.

14- “Ki o sizi merhale merhale yarattı”

Halden hale koydu. Meni sonra kan pıhtısı sonra bir et parçası ta ki yaratılışınız tamamlayıncaya kadar

15- “Allah’ın yedi göğü tabaka tabak yarattığını görmüyormusunuz”

Onları üst üste yarattığını

16- “Ayı onlarda bir nur”

Birinde

“Güneşi de bir lamba yaptı”

Yeryüzündekileri aydınlatan

17- “Allah sizi bitkiler gibi yerden bitirdi”

Yerden bitkilerin yeşerdiği gibi sizi de oradan çıkardı. Çünkü Allah Adem’i topraktan, çocuklarını ise ondan yaratmıştı.

18- “Sonra sizi tekrar oraya iade eder”

Ölümler olarak sizi oraya koyar.

“Ve sizi tekrar oradan çıkarır”

20- “Sizin için orada geniş yollar yaptı”

Tutunacağınız açık yollar

21- “Malları ve çocukları kendisini zarardan başka arttırmayan kimseye tabi oldular”

Yani Allah’ın kendilerine mal ve çocuk nimetini verdiği kavmin ileri gelenlerine tabi oldular. Halbuki onlar küfür ve azgınlıkta oldukça ileri gitmişlerdi.

22- “Büyük bir tuzak kurdular”

Küfür ve peygamberleri yalanlamakla yeryüzünde büyük bir fitne ve fesat çıkardılar. Yeryüzünü bozdular.

23- “Ve dediler ki:”

Kendilerinden Nuh'a tabi olan sefillerine

“İlahlarınızı bırakmayın. Veddi, Suv'a, Yağus, Ya'uk ve Nesr'i bırakmayın”

Tüm bunlar taptıkları putların adı idi.

24- “Ve çok saptırdılar”

İnsanlardan bir çoğu onların yüzünden saptı. Bu ayet İbrahim: 14/36 daki gibidir.

“Onlar insanlardan bir çoğunu saptırdılar”

“Zalimlere sapıklıktan başkasını arttırma”

Bu Nuh (a.s.)'dan Allah’ın onların sapıklıklarını artırması için yaptığı bir duadır. Çünkü Allah ona kendisine iman edenden başka kavminden kimsenin iman etmeyeceğini bildirmişti. Nuh (a.s.) onların iman etmelerinden ümidini kesince onların helak edilmeleri ve sapıklıklarını daha da artırması için dua etti. Allah teala şöyle buyurdu:

25- “Hatalarından dolayı”

İşledikleri hatalardan dolayı

“Boğuldular”

Tufan ile helak edildiler.

“Ve ateşe sokuldular”

Boğulduktan sonra cehenneme girdirildiler.

“Ve Allah’tan başka hiç bir yardımcı bulmadılar”

Onları Allah’ın azabından koruyacak kimse bulunmadı.

26- “Nuh dedi ki: Ey Rabbim yeryüzünde kafirlerden hiç kimseyi bırakma”

Onlardan hiç birinin evini bırakma hepsini helak et.

27- “Çünkü onları bırakırsan”

Helak etmezsen

“Kullarını saptırırlar”

Sapıklığa davet etmekle

“Kafir ve facirden başkasını doğurmazlar”

Ancak kafir ve facirleri doğururlar. Çünkü Allah onların mü'min birini doğurmayacaklarını nebisine bildirmişti.

28- “Ey Rabbim beni anne ve babamı”

Çünkü ikisi de mü'mindi.

“Ve evime gireni”

Mescidime

“İnanan erkek ve kadın mü'minleri”

Kıyamete kadar gelecek olan

“Bağışla. Kafirlerin de sadece helakini arttır”

Yıkımlarını

CİN SURESİ

Mekki sürelerden olup 28 ayettir.³⁴³

Bismillahirrahmanirrahim.

1- “De ki: Bana vahiy olundu”

Allah’tan bana vahiy ile bildirildi.

“Cinlerden bir gurup dinledi”

Rasulullah Batnı Nahle’de Sabah namazını kılarken Allah bir gurup cinni onun Kur’an okuyuşunu dinlemeleri için gönderdi. İşte Allah teala’nın Ahkaf: 46/29 da bahsettiği cin gurubu budur.

“Hani biz sana bir gurup cin’i yönlendirdik”

Bunlar kavimlerine döndüklerinde dediler ki:

“Biz acaip bir Kur’an dinledik”

Belagatinde, açıklamasında, doğru haberinde

2- “füüphesiz o Rabbimizin şanı yücedir”

Çocuk veya eş edinmekten münezzehtir.

4- “Bizim beyinsizlerimiz”

Cahillerimiz

“Allah adına saçma sözler söylüyorlardı”

Onun çocuk ve eş edindiğini dahi söylemekle aşırı yalan söylediler.

5- “Biz zannediyorduk ki, insanlar ve cinler Allah’a karşı yalan söylemezler”

Allah’ın çocuk ve eşinin olduğuna dair söyledikleri sözlerde onların doğru söylediklerini zannederdik. Taki bu Kur’an’ı işittik. Ve biz kimsenin Allah’a yalan söyleyeceğini sanmazdık. İşte burada cinninin sözü bitiyor. Allah şöyle buyuruyor.

(343) Za nüshasından ziyadedir. Mushaflardaki sayı ile muvafaktır.

6- “İnsanlardan bazı adamlar cinlerden bazı adamlara sığınıyorlardı”

Cahiliye döneminde insanlardan biri yolculuk yaparken herhangi bir ıssız yerde akşamlayınca şöyle derdi:³⁴⁴ ‘Buradaki kavmin sefihlerinin şerrinden bu vadinin efendisine sığınırım.’

“Onların azgınlığını daha da arttırdı”

Bu sığınma onların azgınlıklarını daha da artırdı. Çünkü onlar, ‘biz hem insanları hem de cinleri yönetiyoruz’ diyorlardı.

7- “Sizin zannettiğiniz gibi onlar da Allah’ın kimseyi diriltmeyeceğini zannetttiler”

Ey insanlar kıyamet günü dirilmenin olmayacağını sandığınız gibi cinler de böyle sandılar. Cinler dediler ki:

8- “Biz göğü yokladık”

Orayı dinlemek için gittik.

“Fakat şiddetli bekçilerle doldurulduğunu gördük”

Meleklerle

“Ve şihaplarla”

Yıldızlarla yani gök bizim dinlemememiz için yıldızlarla korunmuştur.

9- “Biz oturuyorduk”

Daha önce

“Oturma yerlerine. Ama şimdi kim dinlerse onu gözetleyici bir şihap izliyor”

Yani dinlemekten alıkoyan koruyucu yıldızlar onların peşlerinden izler.

10- “Bilmiyoruz yerdekilere iyilik mi istendi?”

Yıldızların atılmasıyla

“Yoksa Rabbleri onları doğruya iletmek mi istedi?”

(344) Bu İbni Abbas, Hasan, Katade ve Mücahid’in görüşüdür. İbni Cerir: 29/108

Onlar için iyilik mi diledi?

11- “Doğrusu bizden salihler de vardır”

Kur’an’ı işittikten sonra yani iyiler ve muttakiler de vardır.

“Ve bunun dışında olanlar da”

İyilerin haricinde

“Bizler farklı yollardaydık”

Çeşitli sınıflardık.

12- “Allah’ı yeryüzünde aciz bırakamayacağımızı sandık”

Yani o bize bir şey yapmak istediğinde kesinlikle bundan kaçamayacağımızı bildik.

“Ve kaçarak ta onu aciz bıkamayız”

Eğer bizi ararsa

13- “Hiç bir eksiklikten korkmasın”

Sevabın noksanlığından

“Nede haksızlıktan”

Zulüm edilmekten yani ne sevabının ne de iyiliklerinin eksiltileceğinden nede kötülüklerinin artırılacağından korkmasın.

14- “Bizden müslümanlar da var zalimler de”

Hakkı aşanlar

“Kim müslüman olursa işte onlar doğru yolu arayıp bulmuşlardır”

Hak yola yönelmişlerdir.

16- “Eğer o yol üzere istikamet etselerdi”

Bütünüyle inansalardı yani bütün insanlar ve cinlerin hepsi inansaydılar

“Onlara bol su içirirdik”

Dünyada onları genişletirdik. Burada su ile örnek verdi. Çünkü hayır ve rızık yağmur iledir. Bu ayet Araf: 7/96 ayeti gibidir.

“Eğer o kent halkı iman etseydi ve sakınsaydı onlara yerin ve göğün bereketlerini açardık”

17- “Onları orada denemek için”

Onları imtihan etmek için taki onların şükürlerinin nasıl olduğunu görelim.

“Kim Rabbinin zikrinden yüz çevirirse onu gittikçe şiddeti artan bir azaba sokarız”

Zorlu bir azaba

18- “Mescidler Allah’ındır”

Yani içinde namaz kılınan yerler. Veya üzerine secde edilen uzuvlar veya secdeler ancak Allah’a yapılıır. Burda mekan zikredilerek secde kastedilmiştir.

“O halde Allah’tan başkasına dua etmeyin”

Burada namazda Allah’ı tevhid etmek emrediliyor.

19- “Allah’ın kulu ona yalvarmak için kalktığında”

Yani Rasulullah Batn-ı Nahle’de Allah’a dua etmek için kalktığında

“Nerede ise üstüne üşüşeceklerdi”

Dinlediklerine olan hırslarından nerede ise cinler üst üste bineceklerdi. Daha çok dinlemek için o kadar kalabalıktilar.

22- “Ondan başka bir sığınak bulamam”

Barınak

23- “Ancak Allah’tan bir tebliğ ve risaleti müstesna”

Fakat ben gönderildiğim şeyi Allah’tan size tebliğ ediyorum. Ben iman veya küfure malik değilim.

“Hiç bir zarar ve faydaya malik değilim”

24- “Taki vaad edildiklerini görünce”

Kafirler kendilerine vaad edilen ateşi ve azabı gördüklerinde

“Kimin yardımcı olarak daha zayıf sayı olarak daha az olduğunu bileceksiniz”

İşte o zaman ben mi yoksa siz mi?

25- “De ki vaad edildiğiniz şey yakınımdır bilmiyorum”

Vaad edildiğiniz azab size yakın olup olmadığını bilmiyorum.

“Yoksa Rabbim onun için uzun bir süre mi tanımıştır?”

Bilmiyorum.

26- “Gaybi bilendir”

Gaybı ancak o bilir.

“Onu kimseye izhar etmez”

Kullardan saklı olan şeyi kimseye göstermez.

27- “Ancak rasullerden razı olduklarına”

Seçtiklerine. Onlara da mucize olması için dilediği kadarını gösterir.

“Çünkü onun önünde ve arkasından gözetleyiciler vardır”

Yani bütün taraflarında şeytanların onlardan bir şey çalıp kahinlere götürmesinden koruyan meleklerden koruyucular vardır. Böylece nebilerle eşit olurlar.

28- “Rablerinin risaletini tebliğ ettiğini bilsin diye”

Yani Rabblerinin risaletlerini tebliğ etmeleri için. Bunu tebliğ ettiklerinde Allah bunu bilmiş olur. Bu ayette Ali İmran: 3/142 deki gibidir. **“Allah sizden cihad edip sabır edenleri bilmesi için”**

“Onların yanında bulunanı kuşatmıştır”

Allah onların yanındakilerini bilir.

“Ve her şeyi tektek saymıştır” Her şeyin sayısını bilir. Bu nedenle hiç bir şey ona gizli kalmaz.

MÜZZEMMİL SURESİ

Mekki sûrelerden olup 18 ayettir.³⁴⁵

Bismillahirrahmanirrahim.

1- “Ey örtüsüne bürünen”

Elbiselerine sarılan. Rasulullah elbiselerine sarılı olduğu bir halde bu ayet nazil oldu.

2- “Az olmak kaydıyla gece kalk”

Her³⁴⁶ gece uyuyacağın çok azı hariç kalk namaz kıl. O da üçtü birdir.

3- “Yarısı”

Gecenin yarısında kalk.

“Veya ondan biraz eksilt”

Yarıdan daha da az.

“Biraz”

üçte biri kadar.

4- “Veya biraz arttır”

Yarının üzerine yani üçte ikisi. Gece kıyamında sürede ona bir genişlik tanıdı. Sanki şöyle diyor. Gecenin üçte ikisi veya yarısı veya üçte birini kalkıp namaz kıl. Bu ayet inince müslümanlar belirlenen bu sürelerle uyarak gece namazlarına kalkmaya başladılar. Ancak bu kendilerine zor geldi. Çünkü bu süreleri belirlemek imkanı bulmadılar. Bu nedenle gecenin hepsini kıyamla geçiriyorlardı. Öyleki bundan ayakları yarıldı. Sonra Allah bu sürenin sonu ile onların yükünü hafifletti.

(345) Za nüshasından ziyadedir. Bu sure mushaflarda 20 ayettir. El-Bikai Mesaid'un Nazar kitabında 3/131 şöyle der: Medine'lilere göre 18 ayet, Mekke ve Basra'lılara göre 20 ayettir.

(346) Za nüshasından ziyadedir.

“Rabbin biliyor ki sen ve seninle birlikte mü'minler kalkıyorlar”

Sonra gece namazı beş vakit namazın farz kılınışıyla nesh edildi. Çünkü gece namazı islamın başlangıcında farzdı.³⁴⁷

“Kur'an'ı ağır ağır bir düzen içinde oku”

Onu açık olarak yavaş yavaş peşpeşe oku.

5- “Üzerine ağır bir söz indireceğiz”

Hafif ve kolay olan bir şey değil. Çünkü o Allah'ın kelimidir.

6- “Gece vakti”

Seher vakitleri

“Daha oturaklıdır”

Namaz kılan için gece vakti gündüz vaktinden daha etkilidir. Ama 'Viten' olarak okuyanlara göre de mana³⁴⁸ Kalp, göz, kulak ve dil arasında daha çok uyumlu haldedir. Çünkü geceleyin sesler dinler, hareketler kesilir. Onun işitmesi ve anlaması arasına hiç bir şey girmez.

“Ve okuma bakımından daha sağlamdır”

En doğru okumadır.

7- “Çünkü senin için gündüz uzun uğraşlar vardır”

İhtiyaçlarını karşılamak için gidip gelmeler vardır. İşte bu geceleyin Kur'an okumaya teşvik etmektedir.

8- “Rabbinin adını an”

Saygı ve tenzih ile

“Ve bütünüyle ona yönel”

İbadetinde ona kesil.

9- “Onu vekil edin”

İşlerini onlara havale et.

(347) En Nahhas Nasih ve Mensuh adlı kitabında ibni Abbas ve Aişe'den rivayetle nakleder. s. 219 İbni Cerir ise 29/125

(348) Bu Ebu Amr ve İbn Amir'in kıraatıdır. İthaf Fudela'ul-beşer s. 426

10- “Onların söylediklerine sabır et. Ve onlardan güzel şekilde ayrıl”

Onlara cevap vermeye çalışma. Onlarla muhatap olma. Ancak bu ayet savaş ayetiyle nesh edildi.³⁴⁹

11- “Yalanlayanları bana bırak”

Onların durumu ile ilgilenme onlara ben kafi gelirim yani müşriklerin liderlerini. Bu ayet Kalem: 69/45 teki gibidir. **“Bu sözü yalanlayanı bana bırak”**

“Nimet sahibi”

Refah ve bolluk sahiplerinden yalanlayanlar.

“Onlara biraz süre tanı”

Ecelleri gelinceye kadar.

12- “Bizim katımızda”

Yani ahirette

“Bukağılar”

Yani ayak bağları

“Ve cehennem vardır”

Büyük ateş

13- “Boğaza takılan yiyecek vardır”

Boğazdan rahatlıkla geçmeyen oraya tıkanıp kalan yiyecek vardır. O da Kur'an'da geçen Gislin, Dar'i ve Zakkum'dur.

14- “Yer ve dağların sarsıldığı gün”

Hareketlenip sallandığı gün

“Ve dağlar saçılan kum yığınları haline geldiğinde”

15- “fühesiz biz size bir elçi gönderdik”

Muhammed (a.s.)

“Üzerineze şahit olması için”

Kıyamet günü yaptıklarınıza şahitlik edecektir.

16- “Onu vahim bir şekilde yakaladık”

(349)Aynı eser s. 292 Katade'den rivayetle İbni Cerir 29/134 Mekki el Kisiy ondan rivayet eder. İzah s. 444

Ağır ve katı olarak

17- “Eğer inkar ederseniz çocukların saçlarını ağartan günden nasıl korunacaksınız”

Yani o günün şiddet ve dehşetinden çocuğun saçları ağarır ve ihtiyarlar. Siz bu günü dünyada iken inkar ederseniz nasıl bu günün azabından korunacaksınız.

18- “Gök onunla yarılr”

Bugünde gök parçalanır.

19- “fühesiz bu”

Ayetler

“Bir öğüttür”

Mahlukat için bir hatırlatmaktır.

“Artık kim dilerse Rabbine bir yol tutar”

İman ve itaatle.

20- “füphesiz Rabbin biliyor ki kalkmaktasın”

Namaz kılma ve Kur'an okumak için

“Gecenin üçte ikisinde ve yarısından ve üçte birinden”

Yani gecenin yarısında veya üçte birinde kalkmakta olduğunu Rabbin biliyor.

“Ve seninle bulunanlardan bir gurubun da kalktığını biliyor. Gece ve gündüzü Allah takdir etti”

Onun vakitlerini en iyi o bilir.

“Onu sayamayacağınızı bildi”

Gece namazına gücünüzün yetmeyeceğini

“Bu nedenle sizin için bundan döndü”

Bu ağırlıktan hafifliğe döndü.

“Kur'an'dan kolayınıza geleni okuyunuz”

Onların gece kalkıp imkan buldukları oranda Kur'an okumalarını ve Kur'an'dan belirli bir miktar veya sürenin olmasını hafifletti. Bunda onlara bir ruhsat verdi.

“Sizden hastaların olacağını bildi”

Dolayısıyla bunlara gece namaz kılmak ağır gelir. Aynı şekilde ticaret veya cihad için yolculukta bulunanlara da bunun ağır geleceğini bildi.

“Ve diğerleri Allahın fazlından aramak için yeryüzünde dolaşanlar ve Allah yolunda savaşa çıkanlar”

Yani gece namazına kalkmanın bu kimselere ağır geleceğini bildiği için bunu onlara hafifletti.

“Ondan kolayınıza geleni okuyunuz”

Tefsirciler derler ki: Bu islamın başlangıcında idi. Sonra beş vakit namazın farz kılınmasıyla bu nesh edildi.

“Kendiniz için ne hayır gönderirseniz Allah katında ondan daha hayırlısını ve daha büyük ecrini bulursunuz”

Geride bırakıp terk ettiklerinizden

“Allah’a istiğfar edin. Çünkü Allah gafurdur”

Mü'minlerin günahlarını bağışlar.

“Rahimdir”

Onlara merhametlidir.³⁵⁰

MÜDDESSİR SURESİ

Mekki sürelerden olup 50 ayettir.³⁵¹

Bismillahirrahmanirrahim.

1- “Ey örtüsüne bürünen”

Elbisesine sarılan³⁵²

2- “Kalk ve korkut”

İnsanları

3- “Rabbini tekbir et”

Onu tazim ve saygıyla an

4- “Elbiseni temizle”

Herhangi bir günah veya verdiğinden caymak için giyme. Çünkü sözünden cayan veya facir kimse kirli elbiseli diye adlandırılır.

5- “Pislikten kaçın”

Putları terk et. Onlara ibadet etmekten uzaklaş.³⁵³ Aynı şekilde azaba götüren her şeyi terk et.

(353) Za ve Zı nüshalarından ziyadedir.

6- “Daha çok istekte bulunmak için iyilik yapma”

Daha çok almak için bir şey verme. Bu peygambere hastır. Çünkü o en güzel ahlakla ve en şerefli edep ile emredilmiştir.

7- “Rabbin için sabret”

Onun emirlerine, nehiyelerine ve seni imtihan ettiği musibetlere Rabbin için sabret. Taki o buna karşılık sana sevap versin.

(351) Za nüshasından ziyadedir. Bu sure mushaflarda 56 ayettir. El-Bikai Mesaid'un Nazar kitabında 3/134 şöyle der: Medine, Mekke ve fiami'lere göre 55 ayet, diğerlerine göre 56 ayettir.

(352) Asıl nüsha Ayn'da bulunmayan ziyadedir.

8- “Sur’a üfürüldüğü zaman”

11- “Yalnız olarak yarattığımı bana bırak”

Yani onun durumu ile ilgilenme. Ona ben kafi gelirim. Yani Velid b. Muğire'ye. Der ki: Onu hiç bir malı ve çocuğu olmadan yalnız olarak yarattım.

12- “Ona geniş mal verdim”

Kesilmeyen, sürekli mal verdim. Ziraat ve ticaretten ona bol mal verdim.

13- “Göz önünde çocuklar verdim”

Onunla birlikte Mekke'de hazır bulunan on çocuk verdim.

14- “Önüne nimetler serdim”

Bol mal vererek refahlı bir yaşantı verdim.

15- “Sonra daha da arttırmamı umuyor”

Onun mal ve çocuklarını daha da fazlalaştırmamı umuyor.

16- “Hayır”

Bu ümidini keserek

“füphesiz o ayetlerimize karşı pek inatçıydı”

Kur'an'a karşı inatçı olup itaat etmeden

17- “Onu sarp bir yokuşa süreceğim”

Azabın zorluğunu ona tattıracağım.

18- “O düşündü ve takdir etti”

Kureyş Muhammed ne diyor diye ona sorduğunda kendi kendisine düşünerek ve takdir ederek onun ve Kur'an'ın hakkında ne denilebileceğini sordular.

19- “Kahrolası”

Lanet olası. Azab olası.

“Nasıl ölçüp biçti”

Bu taacup üzere bir sorudur.

21- “Sonra baktı. Sonra yüzünü ekşitti ve kaşlarını çatı”

Surat astı.

23- “Sonra sırt dönüp büyüklendi”

İmandan yüz çevirdi.

24- “Dedi ki: Bu”

Muhammed'in okuduğu şey

“Ancak aktarılıp öğrenilen bir sihirdir”

Sihirbazlardan rivayet edilen

25- “Bu beşer sözünden başkası değildir”

fiyle dedikleri gibi **“Ona bir beşer öğretiyor” Nahl: 16/103** Allah şöyle buyuruyor.

26- “Onu sakara atacağım”

Cehenneme sokacağım. Sonra da sakar azabının ne olduğunu bildiriyor.

27- “Sakarın ne olduğunu sana bildiren nedir?”

Sakarın ne olduğunu kim sana bildirdi?

29- “Deriyi kavurdukça kavurur”

Siyahlaştıncaya kadar deriyi yakar.

30- “Üzerinde 19 vardır”

Bekçilerden. Onlardan her biri bir defada Rabia ve Mudar kabilelerinden daha çok cehenneme iterler. Bu ayet nazil olunca bazı müşrikler şöyle dediler. “Ben onyedisini sizden defederim. Siz de iki tanesini benden defedin.” Allah ta bu ayeti indirdi.³⁵⁴

31- “Cehennem bekçilerini meleklerden kıldık”

Erkeklerden değil. Kim melekleri yenebilir.

“Ve onların sayılarını inkarcılar için bir fitne kıldık”

Onları az sayıda kılmamız kafirler için bir fitnedir. Çünkü onlar ‘Muhammed’in yardımcıları sadece ondokuz tanedir’ dediler.

“Kitap verilenlerin iyice inanması için”

Muhammed'in getirdiklerinin kendi kitapları ile aynı olduğunu bilmeleri için

(354) Bunu söyleyen Ebul Eşşeddeyn el Cumahi'dir. İbni Ebi Hatem Suddi'den rivayetle nakleder. Bak. Durru'l-Mensur 8/333

“Ve iman edenlerin de imanlarının daha da artması için”

Çünkü Muhammed'in getirdiklerini ve Cehennem bekçilerinin sayısını tasdik ederler.

“İman edenler ile kitap verilenler kuşgulanmasın”

Yani Muhammed'in sayısını haber verdiklerinin o kadar olduğunda şüphelenmesinler.

“Ve kalplerinde hastalık olanlar”

fiüphe

“İle kafirlerin Allah bu örnekle neyi murad etmiştir demeleri için”

Yani Allah bu sayı ile neyi kasetmiştir.

“İşte böylece”

Onların bunu yalanlamakla Allah'ın onları saptırdığı gibi

“Allah dilediğini saptırır, dilediğine hidayet eder. Rabbinin ordusunu ancak o bilir”

Bu onların: Onun yardımcıları ancak ondokuz kişidir demelerinin cevabıdır.

“O”

Cehennem

“İnsanlar için ancak bir öğüttür”

Yani o dünyada iken ahiretteki ateşi onlara hatırlatmaktadır.

32- “Hayır”

İş onların yalanladığı gibi değildir.

“Ay'a yemin olsun ki”

33- “Dönüp gittiği zaman geceye”

Gündüzden sonra gelen geceye

34- “Ağardığı zaman sabaha”

Aydınlandığı zaman

35- “fiüphesiz o büyüklerden biridir”

Sakar büyük işlerden biridir.

36- “İnsanlara bir inzardır”

Uyarıdır.

37- “Sizden kimi ileri gitmek isterse”

Emredildiği şeyi yapmakla

“Veya gecikirse”

Emredileni yapmazsa. Her halukarda siz uyarıldınız.

38- “Her nefis kazandığı ile rehin alınmıştır”

Yaptığı amellerle.

39- “Ancak amel defterleri sağdan verilenler müstesna”

Yani cennet ehli. Onlar günahları ile rehin alınmazlar. Fakat Allah o günahlarını onlar için affeder. Veya burada ashabı yeminden kasıt müslümanların çocuklarıdır.

42- “Sizi sakara sürükleyen nedir”

Sizi bu cehenneme sokan nedir?

45- “Biz boş şeylere dalanlarla birlikte daldık”

Batıla dalanlarla birlikte daldık.

46- “Ceza günün yalanlardık”

Kıyameti

47- “Yakin bize gelinceye kadar böyleydik”

Ölüm

48- “Onlara ne oluyor ki: Öğütten yüz çeviriyorlar”

Senin onlara öğüt vermenden neden yüz çeviriyorlar.

50- “Sanki onlar yaban eşekleri gibidir”

Korkup kaçan yaban eşekleri gibidirler.

51- “Aslandan ürkmüş”

Ondan korkup kaçmış

52- “Hayır her biri kendisine açılmış sahifelerin verilmesini ister”

Çünkü onlar dediler ki: Eğer bizim sana tabi olmamıza sevineceksen o zaman herbirimize alemlerin Rabbinden bir kitap getir. Orada sana tabi olmakla emrolunalım. Yine şöyle demişlerdi. **“Senin okumana inanmayacağız. Bize okuduğumuz bir kitabı indirinceye kadar” İsra: 17/93**

53- “Hayır”

Onların söylediklerine bir reddir.

“Aksine ahiretten korkmuyorlar”

Çünkü kendilerine açılmış sayfalar verilmeyi öneriyorlar.

54- “Hayır şüphesiz bu bir öğüttür”

Elbette bu Kur'an sihir olmayıp bütün mahlukata bir hatırlatmadır.

55- “Dileyen öğüt alsın”

56- “Allah dilemedikçe onlar öğüt almazlar. Takva sahibi odur”

Cezasından korkulmaya ehil biridir.

“Ve mağfiret sahibi de odur”

Mağfiretine götüren şeyleri yapmaya ehildir.

KIYAME SURESİ

Mekki surelerden olup 40 ayettir³⁵⁵

Bismillahirrahmanirrahim

1- “Hayır, yemin ederim”

Buradaki “La” edatı müşriklerin tekrar dirilişi inkar etmelerini red etmektedir. Sonra şöyle buyuruyor.

“Kıyamet gününe”

2- “Kınayıcı nefse yemin ederim”

Ademoğlunun nefsidir. Kıyamet günü kendisini kınar. Eğer kötülük işlemişse onu niçin işlediğini eğer bir iyilik yapmışsa neden daha çok yapmadığından dolayı kendisinin kınar. Bu yeminin cevabı gizli olup takdiri: Elbette siz diriltileceksiniz. Buna delalet eden sonraki cümlelerdir.

3- “İnsan”

Kafir

“Kemiklerini toplamayacağımızı mı zannediyor?”

Dağılıp çürüdüktan sonra onu tekrar diriltmeyeceğimizi mi sanıyor?

4- “Evet buna gücümüz yeter”

Onları toplamaya güç yetiririz.

“Parmak uçlarını dahi bir araya toplayabiliriz”

Deve ayakları gibi yaparız. Onunla hiç bir şey yapma imkanı bulmaz. Denilir ki: Parmaklarını, her ne kadar kemikleri incelse ve küçülse de önceki haline getirebiliriz.

5- “Aksine insan önündede kötülük işlemek ister”

Tevbeyi geciktirir ve Allah’a isyan ettikçe eder. Böylece kötü amelleri Rabbine takdim eder. Denilir ki:

(355) Za nüshasından ziyadedir. Mushaflardaki sayı ile muvafıktır.

Takdim ettiklerini inkar etmek için böyle der. Buna bir sonraki cümle delalet ediyor.

6- “Kıyamet günün ne zaman olduğunu soruyor”

Gerçekleşmesini uzak görerek ve onu yalanlayarak

7- “Göz kamaştığında”

Korkudan ve hayretten

8- “Ay tutulduğunda”

Kararıp ışığı gittiğinde

9- “Ay ve güneş bir araya getirildiğinde”

Işıkları alınarak

10- “O gün insan kaçış nerede? der”

Kaçış yeri

11- “Hayır”

O gün kaçış yoktur.

“Ve sığınak ta yoktur”

12- “O gün varılıp karar kılınan yer Rabbinin huzurudur”

Ona varılır son onadır.

13- “İnsana yaptıkları ve erteledikleri haber verilir”

Amelinin başı ve sonu hepsi ona haber verilir.

14- “Bilakis insan kendi nefsinin görmektedir”

Yaptığı amellere şahittir. Kendi organları onun aleyhinde şahitlik yapar.

15- “Özürler ortaya atsa da”

Özür dilese de yaptıklarını tartışsa da kendi organları onun aleyhine şahitlik edip özrünü yalanlar. Denilir ki: Bunun manası, Kapıları kapasa ve örtüleri çekse de. Çünkü mi'zar kelimesi Yemen luğatında örtü anlamına gelir.

16- “Acele etmek için dilini onunla hareketlendirme”

Vahiy ile. Cebrail (a.s.) Kur'an'la inip onu Rasulullah'a getirdiğinde Cebrail (a.s.) okunuşunu bitirmeden önce Rasulullah ta hemen ardından okuyordu. Onu kaçırmaktan korkuyordu.³⁵⁶ Allah kendisine indirileni ona unutturmayacağını ve onu kalbinde toplayacağını bildirdi.

17- “Onu toplamak ve okumak bize düşer”

Kavrayıncaya kadar onu sana okumak bize düşer.

18- “Onu okuduğumuzda onu takip et”

Sana okunması tamamlanıncaya kadar okumada acele etme.

19- “Sonra onu açıklamak yine bize düşer”

İnsanlar için içinde açıklama bulunan bu Kur'an'ı indirmek ve açıklamak bize düşer.

20- “Hayır”

Azarlama ve dikkat çekmektedir.

“Bilakis siz çabuk olanı seviyorsunuz”

21- “Ahireti bırakıyorsunuz”

Dünyayı ahirete tercih ediyorsunuz.

22- “O gün”

Kıyamet günü

“Bazı yüzler parlaktır”

Aydınlık ve güzeldir.

23- “Rabbine bakmaktadır”

Yaratıcısına gözüyle bakmaktadır.

24- “Bazı yüzler de o gün asıktır”

Kararmıştır ve ekşidir.

25- “Zanneder ki, bel kemiklerini kıran işler kendisine yapılacaktır”

(356) Said b. Cübeyr Musa b. Ubey Hz. Aişe'ye **“Dilini onunla oynatma”** ayeti hakkında soruldu. O da şöyle dedi. İbni Abbas şöyle dedi. Vahiy indiği zaman Rasulullah dudaklarını hareket ettiriyordu. Ona 'böyle yapma' denildi çünkü Rasulullah vahiyden bir şeyi kaçırmamasından korkuyordu. Allah şöyle buyurdu. **“Onun toplamak”** Göğüsünde **“Ve onu okumak bize düşer”** **“biz onu okuduğumuzda Sen onu takip et. Sonra onu açıklamak yine bize düşer”** Onu senin dilin üzerine okumak bize düşer. Buhari Tefsir bölümü 8/861 Müslim 448 nolu hadis Nesai tefsir bölümü 2/480

Azabtan büyük bir cezanın kendisine verileceğini kesinlikle inanmıştır.

26- “Hayır, can boğaza dayandığında”

Yani nefes boğaz kemiklerine gelip bulaştığında.

27- “Denilir ki: Kim kurtaracak”

Ölümü yaklaşan bu kimsenin yanında bulunanlar der ki: onu tedavi edecek bir doktor veya efsunlayacak bir efsuncu yokmu ki onun efsunuyla iyileşsin

28- “Onun kesin ayrılık olduğunu anlar”

Kendisine ölüm gelen kişi bunu dünyadan aile ve maldan ayrılık olduğunu yakın ile inanır.

29- “Ayaklar birbirine dolaştığında”

Can çekişmenin şiddetiyle veya şiddetlerin üst üste gelmesiyle

30- “O gün Rabbine sevk edilir”

Melekler Ruhu Allah'ın emrettiği yere sevkederler. Çünkü varış onadır.

31- “Ne tasdik etti, ne de namaz kıldı”

Ebu Cehil

32- “Fakat yalanlayıp yüz çevirdi”

İmandan

33- “Sonra övünerek ailesinin yanına gitti”

34- “Sana bu yakışır bu. Sonra sen buna layıksın buna”

Bu bir tehdit ve ona yapılan kötü bir vaaddir. Mana ise, yazıklar olsun sana ey Ebu Cehil yazıklar olsun.

36- “İnsan başıboş bırakıldığını mı sanıyor”

Hiç bir emir ve nehiy olmadan bırakıldığını mı sanıyor?

37- “Akıtılan bir meni değilmidi”

Rahime akıtılan

38- “Sonra bir kan pıhtısı sonra da onu yaratıp düzenledi”

Allah onu yaratıp biçim verdi. Taki bir kan pıhtısı olduktan sonra kamil bir insan oldu.

39- “Ondan erkek ve dişi olmak üzere iki çift yarattı”

İnsandan iki sınıf yarattı. Erkek ve kadın.

40- “Bu değildir”

Bunu yapan

“Ölüleri tekrar diriltmeye kadir değildir?”

Evet ya Rab. O her şeye kadirdir.³⁵⁷

(357) Za nüshasından ziyadedir. Ebu Hüreyre'den, Rasulullah bu son ayeti okuduğunda: **“Evet”** derdi. Aynı şekilde Tin süresinin son ayetini okuduğunda da bunu söylerdi. Hakim 2/510 İsnadı sahihtir der. Zehebi de ona muvafakat eder.

İNSAN SURESİ

Mekki surelerden olup 30 ayettir³⁵⁸

Bismillahirrahmanirrahim

1- “İnsan daha zikir edilen bir şey olmadan üzerinden uzun bir süre gelmedi mi?”

Adem (a.s.)'ın üzerinden kırk yıl geçmedi mi? Çünkü o çamurdan kendisine şekil verilmiş bir cesetti. Anılmayan ve bilinmeyen bir şeydi. Bütün insanlar kast edilmesi de caizdir. Çünkü her biri anılan bir şey olmadan önce yoktur.

2- “Biz insanı yarattık”

Adem oğlunu

“Karışık bir nutfeden”

Erkek ve kadının suyundan ve renklerini çeşitli olmasından

“Onu denemek için işiten ve gören kıldık”

Onu böyle yarattık ki, emir ve nehiy gibi sorumluluklarla imtihan edelim.

3- “Ona yolu gösterdik”

Yolu ona açıkladık

“Ya şükür eder ya da nankörlük”

Yani ister şükür eder, ister nankörlük. Rasuller gönderip ona yolu açıkladık. Böylece bir özrü kalmadı. Artık iman eder veya inkar eder.

4- “fiüphesiz iyiler”

Rabblerine itaat edenler.

“Bir kadehten içerler”

İçinde şarap olan bir kaptan.

(358) Za nüshasından ziyadedir.

“Karışımı kafurdur”

Ona kafur karıştırılır.

6- “Allah’ın kullarının içtiği bir pınar vardır”

O pınardan Allah’ın kulları içer

“Ve onu istedikleri yerde fışkırtırlar”

Diledikleri yerlere götürürler.

7- “Adaklarını yerine getirirler”

Allah’ı itaat için adak adarlarsa bunu yerine getirirler.

“Kötülüğü yaygın olan bir günden korkarlar”

fierri yaygın olan günden

8- “Sevdikleri halde yemeği yedirirler”

Azlığına ve sevdiklerine rağmen o yemeği

“Miskinlere”

Fakirlere

“Ve yetime”

Babası olmayana

“Ve esire”

Köleye veya müslümanların hakkından dolayı haps edilene yedirirler. Onlara derler ki

9- “Sizi Allah rızası için yediriyoruz”

Allah’ın sevabını almak için

“Sizden istemiyoruz”

Yedirdiğimizden dolayı

“Bir ücret”

Sizden bir mükafat

“Ve teşekkür”

10- “Biz asık süratlı”

fiiddetinden dolayı görünümü çirkin

“Zorlu”

kötülüğü uzun şiddetli ve zorlu bir günün

“şerrinden Rabbimizden korkuyoruz”

11- “Allah onları o günün şerrinden korudu”

Korktukları günün

“Ve onları parlaklıkla”

Yüzlerinde bir parlaklıkla

“Ve sevinçle karşıladı” Kalplerinde mutlulukla karşıladı.

12- “Sabır ettiklerinden dolayı karşılıkları cennet ve ipektir”

Allah’a itaatte ve onun nehiylerinden sakınmada sabrettiklerinden

13- “Orada tahtlarına yaslanırlar ve orada ne güneş ne de dondurucu bir soğuk görmezler”

Ne aşırı sıcak nede aşırı soğuk, ne yaz ne de kış görürler.

14- “Gölgeleri ona yakındır”

Ağaçlarının gölgeleri

“Devşirilmeleri de kolaydır”

Ürünleri onlara yakındır. Ayakta olsun oturarak olsun onaları kolaylıkla alırlar.

15- “Etrafında gümüşten kaplar ve billurdan kaseler dolaştırılır”

Yani gümüşün beyazlığı billurun da parlaklığı

16- “O gümüşten billurlar ki onu belli ölçü ile takdir etmişlerdir”

Kaseler içebilecekleri ölçüde hazırlanmıştır. Bu ise şarabın en lezzetlisidir.

17- “Karışımı zencefil olan bir kaseden içirilirler”

Zencefil arapların lezzetli saydığı bir şeydir. Bu nedenle Allah cennette onlara bunu vaad etti.

18- “Orada selsebil denilen bir pınar vardır”

Cennette

19- “Etraflarında ebedi kılınmış çocuklar dolaşırlar”

Hiç yaşlanmazlar.

“Onları gördüğünde saçılmış inci taneleri sanırsın”

Renklerini safi oluşunda ve beyazlıklarında

20- “Onları uzaktan gördüğünde”

Cennette gözünü ona çevirdiğinde

“büyük bir nimet ve mülk görürsün”

Birisi mülkünden en yakın yere baktığında onu bin yıllık mesafeden görür.

21- “Üstlerinde hafif ipeklerden elbiseler vardır”

“Rabbleri onlara temiz bir şaraptan içirir”

Dünyadaki şaraplar gibi necis olmayıp pisliklerden temizdir.

24- “Onlardan günahkar olana”

Utbe b. Rabia'ya

“Veya nankör olana itaat etme”

Velid b. Muğire'ye çünkü bu ikisi Rasulullah'a islama daveti bıraktığı zaman ona mal ve kadın vermeyi garanti etmişlerdi.

27- “Bu kimseler çabuk olanı seviyorlar”

Dünyayı

“Arkalarında ağır bir gün bırakıyorlar”

Önlerinde şiddetli bir gün olan kıyamet günü için amel etmeyi terk ediyorlar.

38- “Onları biz yarattık. Yapılarını sıkıca bağladık”

Onları yaratıp eklemlerini sıkıca birbirine bağladık.

29- “fiüphesiz bu”

Süre

“Bir öğüttür”

Mahlukata bir hatırlatmadır.

“Artık dileyen Rabbine bir yol tutsun”

Ona itaat etme vesileleri arasın.

30- “Allah dilemedikçe siz dileyemezsiniz”

Yani siz Allah dilemedikçe hiç bir şey dileyemezsiniz. Çünkü her şey onun elindedir.

31- “Dilediğini rahmetine koyar”

Cennetine. Onlar da mü'minlerdir.

“Ve zalimlere ise”

Allah'tan başkasına tapan inkarcılar ise

“Onlar için acı bir azab hazırladı”

MÜRSELAT SURESİ

Mekki surelerden olup 50 ayettir.³⁵⁹

Bismillahirrahmanirrahim.

1- “Birbiri ardınca gönderilenlere”

Peşpeşe gönderilen rüzgarlar.

2- “Esip savuranlara”

fiidetlice esen rüzgarlara

3- “Yaydıkça yayanlara”

Yağmur getiren rüzgarlara

4- “Ayırdıkça ayıranlara”

Yani helal ile haram arasını ayıran Kur'an ayetlerine

5- “Zikir bırakanlara”

Vahiyle inen meleklerle

6- “Özür veya uyarmak için”

Allah'tan bir uyarı veya özür için gelenlere

7- “fiüphesiz vaad edildiğiniz şey gerçekleşecektir”

Tekrar dirilme, sevap ve ceza mutlaka gerçekleşecektir.

8- “Yıldızlar silindiğinde”

Aydınlığı gittiğinde

9- “Gök yarıldığında”

10- “Dağlar savurulduğunda”

Yerlerinden sökülüp hızlıca götürüldüklerinde

11- “Elçiler için vakit belirlendiğinde”

Bir vakit için toplandıklarında. Oda kıyamet günüdür.

12-”Hangi gün için ertelenmişlerdi”

Süre tanınıp geciktirilmişlerdi.

13- “Ayırma günü için”

(359) Za nüshasından ziyadedir.

İnsanlar arasında hüküm vermek için

14- “Ayırma gününün ne olduğunu sana bildiren nedir”

Bu günün dehşetini daha da büyütmek için bu soru soruluyor.

“O gün yalanlıyanların vay haline”

16- “Öncekileri helak etmedik mi?”

Yalanlayan önceki milletleri

17- “Sonra diğerlerini de peşlerinden helak etmedik mi?”

Küfür ve yalanlamada onların yolunu tutanları

18- “İşte böylece”

Onlara yaptığımız gibi

“Suçlulara da böyle yaparız”

Senin kavminden yalanlayanlara da böyle yaparız.

20- “Sizi adi bir sudan yaratmadık mı?”

Nutfeden

21- “Onu sağlam bir yere koyduk”

Rahime

22- “Belirli bir süreye kadar”

Doğum vaktine kadar

23- “Biz takdir ettik”

Doğum vaktini biz belirledik

“Ne güzel takdir edenleriz”

Biz ne güzel biçimlendiren ve ölçülendireniz. Ayet şedde ile yani "Kadderna" olarak ta okunmuştur.³⁶⁰ Her ikisi de aynı anlamdadır.

25- “Biz yeryüzünü toplanma yeri yapmadık mı?” Bir kap gibi. Veya denilir ki, mahlukatın dirilerini üstünde toplar ölülerini de içinde

(360) fiedde ile okuyanlar: Nafi, el-Kisai, Ebu Cafer'dir. Diğerleri şeddesiz okurlar. el-İthaf s. 430

27- “Orada sabit ve yüksek dağlar yarattık ve size tatlı sudan içirdik”

28- “O gün yalanlayanların vay haline”

O gün onlara denilir ki:

29- “Yalanladığınıza gidiniz”

Dünyada iken

30- “Üç dala ayrılmış gölgeye gidiniz”

Cehennem dumanı yükseldiğinde üç dala ayrılır ve kafirlerin başına gelip durur.

31- “Ki o ne gölgelendirir”

Serin değildir.

“Ne de alevden korur”

Ateşin alevinden hiç bir şey fayda vermez.

32- “O kıvılcımlar atar”

Ateşten çıkan şeyler

“Saraylar gibi kıvılcımlar”

Büyükükte saraylar gibidir.

33- “Sanki sarı erkek deve sürüleri gibidir”

Ayet 'Cūmalatūn' olarak ta okunmuştur.³⁶¹

35- “Bu, konuşmayacakları bir gündür”

36- “Onlara izin verilmez ki özür dilesinler”

Bu günün saatlerinde susmakla emrolunurlar.

38- “İşte ayırım günü budur”

Cennet ile cehennem ehli arasındaki hüküm günü budur.

“Sizi de öncekileri de topladık”

39- “Eğer bir planınız varsa kurunuz”

Eğer yanınızda bir hile varsa kurtulmak için onu kurunuz.

46- “Yiyin ve az faydalanın”

Dünyada

(361) Bu tür kıraat Rüveys'in Yakup'tan okuyuşudur. Nafi, İbn Kesir, İbn Amir, Ebu Amr ve fiube Asım'dan böyle okurlar. Ruh, Yakup'tan kesre ile 'Cimalatūn' şeklinde okur. Devenin çoğuludur. Hafs, Hamza, el-Kisai ve Halef ise 'Cimaletūn' olarak okurlar. el-İthaf s. 431

“Çünkü siz mücrimlersiniz”

Suçlu müşriklersiniz.

48- “Onlara ruku edin denildiğinde”

Namaz kılın.

“Ruku etmezler” Namaz kılmazlar

50- “Onlar bundan sonra”

İçinde açıklama bulunan bu Kur'an kendilerine geldikten sonra

“Artık hangi söze inanacaklar”

Eğer buna inanmayacaklarsa

NEBE SURESİ

Mekki surelerden olup 40 ayettir³⁶²

Bismillahirrahmanirrahim

1- “Birbirlerine neden soruyorlar?”

Hangi şeyden birbirlerine soruyorlar. Yani Kureyşliler. Bu, manası kıssanın önemini daha da büyütmek olan bir soru türüdür. Rasulullah’ın getirdikleri şeyleri birbirleriyle tartışıp ihtilaf ettiler. Kimisi doğrularken kimi de yalanladı. Sonra o sordukları şeyi açıklıyor.

2- “O büyük haberden mi?”

Tekrar dirilişten mi?³⁶³

3- “Ki onda ihtilaftadırlar”

Onu tasdik etmiyorlar.

4- “Hayır”

Durum onların dirilişi inkar etmeleri gibi değildir.

“Bileceklerdir”

Onun gerçekleşmesini

5- “Sonra hayır, yine bileceklerdir”

Te'kit ve tahkik için tekrardır. Sonra da buna gücünün yeteceğine dair delilleri onlara göstermektedir.

6- “Yer yüzünü bir döşek kılmadık mı?”

Oturmanız için orayı size yaymadık mı?

8- “Sizi çift çift yaratmadık mı?”

Erkek ve dişi

9- “Uykunuzu dinlenme yaptık”

Bedenlerinizin rahatlaması için.

10- “Geceyi bir örtü kıldık”

(362) Za nüshasından ziyadedir. Mushaflardaki sayı ile muvafıktır.

(363) Asıl nüshada yoktur.

Karanlığı ile her şeyi örter

11- “Gündüzü geçim vakti kıldık”

Geçim vesilesi yaptık

12- “Üstünüzde yedi gök bina ettik”

Sapasağlam

13- “Parlayan bir kandil yarattık”

Sıcak ve ışık veren güneşi de yarattık

14- “Bulutlardan bol su indirdik”

Bardaktan boşanırcasına bulutlardan su indirdik.

15- “Onunla taneler”

İnsanların yiyeceği şeyler

“Ve bitkiler bitirip çıkarmak için”

Hayvanların otladığı şeyler

16- “Ve sarmaş dolaş bahçeler”

Birbirine dolanıp toplanmış

17- “fiüphesiz o fasıl günü belirlenmiş bir vakittir”

Allah'ın sevap ve cezayı vaad ettiği gün

18- “O gün Sur’a üfürülür. Hepiniz bölük bölük gelirsiniz”

Guruplar halinde

19- “Gök açılıp kapı kapı olmuştur”

Gök, kapılar olacak şekilde yarılmıştır.

20- “Dağlar yürütülüp”

Yeryüzünden

“Serap olmuştur”

Yürütülmesinin hafifliğinden.

21- “Gerçekten cehennem, gözetleme yerindedir”

Küfür ehlini gözetlemektedir. Onu asla aşamazlar.

22- “Azgınlık için”

Kafirler için

“Varılacak yerdir”

Dönüş yerleri orasıdır.

23- “Orada uzun süre kalacaklardır”

Ayette geçen “Hukb” kelimesi 80 yıldır. Her yıl 360 gündür. Ve her gün dünya gününün bin yılıdır. Bir hukb geçince diğeri gelir. Böylece sonsuza kadar gider.

24- “Orada ne bir serinlik ne de bir içecek tadarlar”

Uyku ve rahatlık görmezler.

25- “Ancak kaynar su”

Cehennem sıcaklığı ile kaynatılmış su

“Ve irinden başka”

Cehennem ehlinin derilerinden akan şey

26- “Uygun bir ceza olarak”

Amellerine uygun bir cezadır bu. fiirkten daha büyük bir günah yoktur. Ateşten de daha büyük bir azap yoktur.

27- “Doğrusu, onlar hesaba çekileceklerine inanmıyorlardı”

Allah'ın onları hesaba çekeceğinden korkmuyorlardı.

28- “Ayetlerimizi yalanladıkça yalanlıyorlardı”

29- “Ve her şeyi”

Amellerinden

“Saydık”

Yazdık

“Bir kitapta”

Onları ona göre hesaba çekmek için

31- “Gerçekten takva sahipleri için kurtuluş vardır”

Ateşten kurtulma, cenneti kazanma vardır.

33- “Göğüsler yeni tomurcuklanmış”

Hizmetçiler

“Yaşıt”

Yaşları birbirine eşit kızlar

34- “Dopdolu kadehler”

36- “Yeterli bir bağıştır”

Çok ve kafi bir karşılıktır.

37- “Ona hitap etmeye malik değildirler”

Ancak onun izni ile ona hitap edebilirler. Bu şu ayet gibidir. **“Hiç bir nefis ondan izinsiz konuşamaz”**³⁶⁴

38-”Ruh ve meleklerin saflar halinde duracakları gün”

Cebraail (a.s.). Veya saf halinde ayakta duran bir melek olduğu söylenir. Veya denilir ki: Ruh, Allah'ın ordularından bir ordu olup ne insanlardan ne de meleklerdendir. Ayakta durur beklerler.

“Ve melekler saflar halinde dururlar. Rahman'ın izin verdiğiinden başkası konuşamaz. Konuşanlar da ancak doğruyu söylerler”

Dünyada hak olanı söyler. Yani tevhit sözünü.

39- “İşte bu, hak gündür. Dileyen rabbine bir dönüş yolu edinsin”

Onun itaatine dönüş yolu tutsun.

40- “Biz sizi yakın bir azap ile uyardık” Kıyamet günü ile.

“O gün kişi eliyle işlediklerine bakar”

İyi ve kötü

“Kafir kişi der ki:”

O gün

“Ah, keşke toprak oluverseydim”

Allah hayvanlara: Toprak olunuz dediği zaman kafir de toprak olmayı temenni eder ki azap edilmesin.

NAZİAT SURESİ

Mekki surelerden olup 46 ayettir.³⁶⁵

Bismillahirrahmanirrahim

1- “Andolsun, söküp çıkaranlara”

Kafirlerin ruhlarını çekip çıkaran meleklerle.

2- “Hemen çekip alanlara”

Yuların develerden yavaşça çözülüp açıldığı gibi melekler de mü'minin ruhunu öyle yavaşça çekip alırlar.

3- “Yüzüp gidenlere”

Yörüngelerinde yüzen yıldızlara

4- “Yarışıp geçenlere”

Mü'minlerin ruhları Allah'a ulaşma özlemiyle meleklerden önce varmak için onlarla yarışlar. Veya yıldızlar akıp gitmede birbiriyle yarışır.

5- “İşi düzenleyenlere”

Yani Cebrail, Mikail, İsrail ve ölüm meleği. Bu dört melek dünya işlerini düzenlerler. Bütün bu yeminlerin cevabı gizli olup takdiri: Elbette diriltileceksiniz.

6- “O gün deprem sarstıkça sarsar”

Yer şiddetli bir şekilde hareketlenip sarsılır.

7- “Arkasından onu bir diğeri izler”

Depremden sonra tekrar diriliş için sura üfürülür.

8- “O gün bazı kalpler çarpar”

Yerlerinden çıkıp gidecekmiş gibi dehşet ve korkudan çarpıp durur.

9- “Gözleri korkudan aşağı kayar”

Zillet içinde aşağıya bakar.

(365)Za nüshasından ziyadedir.

10- “Diyorlar ki”

Dirilişi inkar edenler

“Biz yine eski halimize döndürülecek miyiz”

Ölümden sonra tekrar dünyadaki ilk halimize dönecek miyiz.

11- “Biz çürümüş kemikler olduktan sonra mı?”

Yani çürüyüp dağıldıktan sonra tekrar mı diriltileceğiz?

12- “Dediler ki: Öyleyse zararına bir dönüştür bu”

Zarar edilecek bir geri dönüştür dediler. Allah tekrar dirilişin pek kolay olduğunu onlara bildirerek şöyle buyurur

13- “O bir tek haykırıştır”

Tek bir nefha ve sayhadır.

14- “Ve hemen onlar yerin üstünde uyanıktırlar”

Yani toprağın altında olduktan sonra hemen üstüne çıkarlar.

15- “Musa'nın haberi sana geldi mi?”

Ey Muhammed

16- “Hani Rabbin ona kutsal vadi Tuva'da seslenmişti”

Tuva onun bulunduğu vadinin ismidir.

17- “Firavun'a git gerçekten o azdı”

Küfürde haddini aştı.

18- “Ona deki: Arınmak istermisin?”

İman etmekle küfründen temizlenmek ister misin?

20- “Ona büyük ayeti gösterdi”

Büyük mucize olan elini koynuna koyup bembeyaz çıkarma mucizesini gösterdi.

21- “Fakat o yalanladı ve isyan etti”

Firavun Musa'yı yalanladı ve onun emrine karşı geldi.

22- “Sonra sırtını döndü”

Ondan yüz çevirdi.

“Çaba harcadı”

Onun karşısında yeryüzünde fitne ve fesat çıkartmakla uğraştı.

23- “Ve topladı”

Kavmini ve sihirbazları

“Ve onlara seslendi”

24- “Ben sizin en yüce Rabbinizim dedi”

Benden daha üstün başka bir Rabb yoktur.

25- “Allah onu ahiret ve dünya azabıyla yakaladı”

Yani ahirette cehennem ateşi ile dünyada ise boğulmakla cezalandırdı.

27- “Siz mi?”

Ey dirilişi inkar edenler

“Yaratılış bakımından daha zorsunuz yoksa Allah’ın bina ettiği gökler mi?”

28- “Boyunu yükselti ve ona bir düzen verdi”

Tavanını hiç bir yarık ve eksiklik olmadı düzenledi.

29- “Gecesini kararttı, kuşluk vaktini açığa çıkardı”

Güneşle aydınlığını açığa çıkardı.

30- “Bundan sonra yeryüzünü serip döşedi”

Onu yaydı. Çünkü yeryüzü yuvarlak halde yaratılmış sonradan döşenmişti.

31- “Ondan suyunu ve merasını çıkarttı”

Hayvanların otlatıldığı ağaç yaprakları ve otlar yeşertti.

32- “Dağlarını dikip oturttu. Size ve hayvanlarınıza yarar olmak üzere”

34- “O büyük felaket geldiği zaman”

Kıyamet için Sur’a üfürüldüğünde

42- “Sana saatten soruyorlar”

Kıyamet saati.

“Ne zamandır o diye”

Yani gerçekleşmesi ne zamandır diye soruyorlar. Allah onlara şöyle cevap veriyor.

43- “Onunla ilgili bilgi vermekten yana sende ne varki”

Yani senin ondan hiç bir bilgin yoktur. Ey Muhammed

44- “Onun bilgisi Rabbine aittir”

Bilginin sonu onun katındadır.

45- “Sen ancak ondan korkacak olanları uyarıcısın” Senin uyarman ancak ondan korkanlara fayda verir.

46- “Onlar onu gördükleri gün sanki bir akşam ve bir kuşluk vaktinden başka fazla kalmamış gibi olurlar” Kabirlerinde ancak bu süre kaldıklarını sanırlar. Gördükleri kıyametin dehşetinden dolayı kabirlerinde kalma sürelerini az görürler.

ABESE SURESİ

Mekki surelerden olup kırk ayettir.³⁶⁶

Bismillahirrahmanirrahim.

1- “Surat astı ve yüz çevirdi”

2- “Ona bir ama geldi diye”

Rasulullah Mekke'nin seçkinlerini İslam'a davet ettiği bir esnada Abdullah b. Ümmü Mektum onun yanına geldi. Ona seslendi. Ve bunu bir kaç defa tekrarladı. Onun meşgul olduğunu bilmiyordu. Öyleki Rasulullah'ın yüzünde hoşnutsuzluk ve kerahiyet belirdi. Surat asıp yüz çevirdi. Konuştuğu kimselere yönelerek devam etti. Bunun üzerine Allah bu ayetleri indirdi.³⁶⁷

3- “Nereden biliyorsun belki o arınacak”

Ama belkide islam ile günahlarından temizlenip arınacak. Çünkü o da islamı sormak için onun yanına gelmiş ve ‘Allah’ın sana öğrettiğinden bana da öğret’ diyordu.

4- “Veya öğüt alır böylece öğüt ona fayda verir”

Sonra Allah elçisini azarlayarak şöyle diyor.

5- “Fakat kendisini müstağni gören ise”

Mal zenginliğinden dolayı

6- “Sen ona yöneliyorsun”

Ona ilgi gösteriyorsun

7- “Halbuki onun arınmamasından sana ne”

Onun müslüman olmamasında senin üzerine düşen bir şey yoktur. Onların müslüman olması senin üzerine gerekli değildir. Sadece sana tebliğ etmek düşer.

(366) Za nüshasından ziyadedir.

(367) Bu Ama hadisini İmamı Malik Muvatta kitabında 1/203 te Hz. Aişe'den rivayet eder. Tirmizi tefsir bölümü 3328 nolu hadis Hakim Müstedrek 2/514 hadis sahihtir der. İbni Hibban 1769 nolu hadis.

8- “Ama koşarak sana gelen ise”

Ama

9- “Ve korkarak”

Allah için korkarak sana gelenden

10- “Ona aldırış etmeden oyalanıyorsun”

Onunla ilgilenmiyorsun.

11- “Hayır”

Bir azarlamadır. Yani yaptığın bu fiili bir daha yapma.

“fiüphesiz o”

Kur'an ayetleri

“Bir öğüttür”

Mahlukata bir hatırlatmadır.

12- “Dileyen öğüt alsın”

Yani Kur'an'da. Sonra Allah teala katındaki levhi mahfuzdan haber vermektedir.

13- “O, değerli sayfeler içindedir”

14- “Yüceltilmiş”

Yüksek değerlidir.

“Ve tertemiz kılmıştır”

Ancak temiz olanlar ona dokunabilir.

15-“Katiplerin ellerindedir”

Meleklerden olan yazıcıların elindedir.

16- “Değerli, iyilik ve dürüstlük sembolüdürler”

17- “Kahrolası insan”

İnkarcıya lanet olsun. Yani Utbe b. Ebu Leheb'e

“Ne kadar da nankördür”

Nankörlüğü ne şiddetlidir.

18- “Onu hangi şeyden yarattı”

Manası ikrar olan bir soru türüdür. Sonra bunu açıklıyor.

19- “Onu bir meniden yarattı. Sonra da ona biçim verdi”

Annesinin karnından çıkıncaya kadar mühtelif evrelerden geçti.

20- “Sonra ona yolu kolaylaştırdı”

Annesinin karnından çıkış yolunu

21- “Sonra onu öldürdü”

Ruhunu kabz etti.

“Ve onu kabre gömdürdü”

Onu saklayacağı bir kabre koydu. Yırtıcı hayvan ve kuşlara atılmaktan korudu.

22- “Sonra onu dilediği zaman diriltip kaldırdı”

Ölümünden sonra onu tekrar dirilti.

23- “Hayır”

Gerçekten

“O emredileni yerine getirmede”

Kafir Rabbinin emrini tutmadı.

24- “İnsan yiyeceğine baksın”

Rabbi ona nasıl biçim vermiş ve onu nasıl düzenlemiş görsün.

25- “Biz suyu döktükçe döktük”

Bulutlardan yağmuru bolca yağdırdık.

26- “Sonra yeri yarıdık”

Bitkilerle

27- “Orada taneler bitirdik”

“Üzüm ve yoncalar, zeytinler ve hurmalar bitirdik”

29- “İçice girmiş ağaçlı bahçeler”

Ağaçları bol olan bahçeler.

31- “Meyve ve çayırılar”

İnsanların ve hayvanların kendine has yiyeceklerini

32- “Sizin ve hayvanlarınızın geçimi için”

33- “Kulakları sağır eden o gürültü geldiğinde”

Kıyamet sayhası

34- “Kişi kardeşinden, anasından ve babasından, eşinden ve çocuklarından kaçır”

Onlardan hiç birine dönüp bakmaz. Sadece kendisi ile meşgul olur.

37- “O gün her birinin kendisine yetecek işi vardır”

Başkası ile meşgul olamaz.

38- “O gün bazı yüzler apaydınlıktır”

Parlar

39- “Güler ve sevinç içindedir”

Mutludur.

40- “O gün bazı yüzlerin üzerinde tozlar vardır”

41- “Onları karanlık bürmüştür”

Üzerlerini zulmet ve karanlık örtmüştür.

42- “İşte o kimseler”

Bu durumda olanlar

“Facir ve kafirlerdir”

TEKVİR SURESİ

Mekki surelerden olup 28 ayettir.³⁶⁸

Bismillahirrahmanirrahim

1- “Güneş dürüldüğü zaman”

Işığı kaybolup gittiğinde

2- “Yıldızlar kararıp döküldüğü zaman”

Saçılıp döküldüğünde

3- “Dağlar yürütüldüğü zaman”

Yok edilip yerle bir edildiğinde

4- “Develer”

Gebe develer

“Başboş bırakıldığı zaman”

Sahipleri tarafından ihmal edilip serbest bırakıldıkları zaman. Halbuki onlar böylelerinden daha çok hoşlandıkları başka bir şey yoktu. Fakat başlarına gelen felaketin korku ve dehşeti onları böyle devlerle ilgilenmekten menetti.

5- “Vahşi hayvanlar bir araya toplatıldığı zaman”

Kıyas için yan yana getirildikleri zaman.

6- “Denizler kaynatıldığı zaman”

Yakılıp ateş haline geldiği zaman. Denilir ki: Yıldızlar oraya atılınca ateş çıkar. Sonra da deniz ateş haline gelir.³⁶⁹

7- “Nefisler çiftleştirildiği zaman”

Her biri işlediği ameline yakınlştırıldığı zaman. Facir facire, salih te salih olana yakınlştırıldığı zaman. Veya ruhlar cesetlere birleştirildiğinde.

8- “Kız çocuğuna sorulduğunda”

Diri diri toprağa gömülen

9- “Hangi günahla öldürüldüğü”

(368)Za nüshasından ziyadedir.

(369) Ayn nüshasından ziyadedir.

Bu onu diri diri toprağa gömen kimseye yöneltlen azarlayıcı bir soru türüdür. Çünkü kız çocuğu, ‘ben suçsuz olarak öldürüldüm’ der. Bu Maide: 5/116’da geçen ve Hz. İsa’ya sorulan soru gibidir. **“Sen mi insanlara: Beni ve annemi Allah’tan başka ilahlar edininiz dedin?”**

10- “Sayfalar dağıtıldığı zaman”

Amel defterleri sahiplerine verildiğinde

11- “Gök sıyrılıp açıldığında”

Örtünün bir şeyin üzerinden çekilip alınması gibi açıldığında.

12- “Cehennem alevlendirildiğinde”

Yakılıp kızıştırıldığında

13- “Cennet yaklaştırıldığında”

Görmeleri için onu hakedenlere

14- “Her nefis ne hazırlayıp getirdiğini bilir”

Kıyamet zamanında bu olaylar olunca işte o zaman her nefis ne işleyip getirdiğini bilecektir.

15- “Yemin olsun o geri kalıp gizlenenlere”

Yörüngesinde geriye doğru akan ve gizlenen beş yıldız.

17- “Kararmaya başlayan geceye”

Karanlığıyla gelmeye başlayan veya dönüp giden geceye.

18- “Soluk almaya başlayan sabaha”

Apaçık gündüz oluncaya kadar uzanan sabaha

19- “Gerçekten o değerli bir elçinin sözüdür”

Kur'an Cebrail vasıtası ile inmektedir.

20- “Kuvvet sahibidir”

Cebrail'in bir vasfıdır.

“Arşın sahibi katında yücedir”

Değerli bir konuma sahiptir.

21- “Ona itaat edilir”

Gökte melekler ona itaat eder.

“Sonra o emindir”

Vahiy üzerine ona güvenilir.

22- “Arkadaşınız”

Muhammed (a.s.)

“Deli değildir”

Sandığınız gibi.

23- “Andolsun o gördü”

Cebrail'i üzerinde bulunduğu surette gördü.

“Apaçık ufukta”

Doğu tarafında en yüksek ufukta

24- “O değildir”

Muhammed (a.s.)

“Gayb hakkında”

Gökten gelen haber ve vahye

“suçlanacak”

İtham edilecek değildir. Yani o, Allah'tan bildirdiği şeylerde güvenilir biridir.³⁷⁰

25- “O değildir”

Kur'an

“Kovulmuş şeytanın sözü”

26- “O halde nereye gidiyorsunuz?”

Size açıklanan bu yoldan daha açık başka hangi yolu tutacaksınız?

27- “Bu, alemler için bir hatırlatmadır”

Onlara bir öğüttür.

28- “Sizden doğru yolu tutmayı dileyenler için”

Hakka tabi olup ona uymak isteyenler için. Sonra da Allah'ın dilemesi olmadıkça onların buna güç getiremeyeceklerini bildiriyor.

29- “Alemlerin Rabbi olan Allah dilemedikçe siz hiçbir şey dileyemezsiniz”

(370)Ayette geçen 'Danin' kelimesini 'Zanin' yani Zı ile okuyanlar: İbn Kesir, Ebu Amr, el-Kisai, Rüveys'tir. el-İthaf 2/592

İNFİTAR SURESİ

İhtilafsız olarak 19 ayettir³⁷¹.

Bismillahirrahmanirrahim

1- “Gök yarıldığı zaman”

Çatladığında

2- “Yıldızlar dağıldığı zaman”

Düşüp yayıldığında

3- “Denizler taşırıldığı zaman”

Birbirine açılıp tek bir deniz haline geldiğinde

4- “Kabirlerin içi dışına getirildiği zaman”

Toprağı çevirilip içindeki ölüler diriltildiği zaman

5- “Her nefis, neyi öne sürdüğünü”

Emredildiği amellerden neyi işlediğini

“Ve neyi geride bıraktığını bilir”

Emredilip işlemediği amelleri

6- “Ey insan, üstün kerem sahibi Rabbine karşı seni aldatıp isyana sürükleyen nedir?”

Batılı sana süsleyip seni üzerine vacip olan şeyleri eda etmekten alıkoyan nedir?

7- “O ki, seni yarattı ve seni düzenledi”

Seni düzgün yaratılışlı yaptı.

“Ve sana ölçülü bir biçim verdi”

Sana güzel bir şekil verdi.

8- “Seni dilediği surette tertip etti”

Güzel veya çirkin, uzun veya kısa boylu yaptı.

9- “Hayır, siz dini yalanlıyorsunuz”

Amellerin karşılığını

(371) Za nüshasından ziyadedir

10- “Oysa üzerinizde koruyucular var”

Amellerinizi saklayıp koruyan

11- “Değerli”

Allah katında

“Yazıcılarıdır”

Söz ve fiillerinizi yazıyorlar

12- “Yaptıklarınızı biliyorlar”

İşlediğiniz amellerden hiçbir şey onlara gizli değildir.

13- “İyiler nimet içindedirler”

İmanlarında sadık olanlar

14- “Facirler ise cehennemdedirler”

Kafirler

15- “Din günü oraya atılırlar”

Sıcaklığını tadarlar

16- “Onlar ondan kaybolacak değildirler”

Oradan çıkarılacak değildirler. Sonra da kıyamet gününün durumunu anlatıyor.

17- “Din gününün ne olduğunu sana bildiren nedir?”

18- “Kimsenin kimseye yardım edemeyeceği gündür”

Onu azaptan kurtarmaya gücü yetmez.

“Ve o gün emir yalnızca Allah'ındır”

Dünyada sahip olduğu gibi o gün hiç kimse herhangi bir emir vermeye sahip olamaz.

MUTAFFİFİN SURESİ

Otuz altı ayettir³⁷²

Bismillahirrahmanirrahim

1- “Eksik ölçüp tartanların vay haline”

Ölçü ve tartıda insanların haklarını eksiltenlerin

2- “İnsanlardan ölçerek aldıklarında eksiksiz alırlar”

Haklarını tam olarak alırlar.

3- “Kendileri onlar tartıp verdiklerinde ise eksik tartıp verirler”

4- “Onlar tekrar dirileceklerini sanmıyorlar mı?”

Böyle yapanlar dirileceklerine yakinen inanmıyorlar mı?

5- “Büyük bir gün için”

Kıyamet gününde

6- “O gün insanlar alemlerin Rabbi Allah için kalkarlar”

Kabirlerinden bunun için kalkarlar. Yani eğer onlar dirilişe kesin inansalardı böyle yapmazlardı.

7- “Hayır”

Azarlamadır bu. Yani iş onların üzerinde bulunduğu gibi değildir. Bundan vazgeçsinler.

“Facirlerin kitabı”

İşledikleri amellerin hepsi orada numaralandırılmış ve yazılmıştır o kitap

“Siccindedir”

Yedi yerin en dibindedir. Orası İblis ve ordusunun mahallidir.

(372) Za nüshasından ziyadedir.

8- “Siccinin ne olduğunu nereden bileceksin?”

Yani bunu ne sen ne de senin kavmin bilecek değildir.

9- “Yazılı bir kitaptır”

Yani facirlerin kitabı yazılı bir kitap olup siccin'de bulunmaktadır.

14- “Hayır, onların kalplerinin üstünde Ran vardır”

Yani pas kalbe galip gelip onu kaplamış ve örtmüştür.³⁷³

“Kazandıklarından dolayı”

İşledikleri günahlardan dolayı. Bu Ran, kalbi kaplayan pas gibidir.

15- “Hayır, o gün onlar Rablerinden perdelenmişlerdir”

Allah'la aralarında perde vardır. Bu nedenle onu göremezler.

16- “Sonra onlar Cehenneme atılacaklardır”

Ateşe gireceklerdir.

17- “Sonra da onlara: işte yalanladığınız şey budur”

Dünyada iken yalanladığınız azap işte budur.

18- “Hayır, İyilerin kitabı İlliyyin'dedir”

Arşın altındaki yedinci göktedir.

19- “İlliyyun'un ne olduğunu nereden bileceksin”

Ey Muhammed, onun ne ve nasıl olduğunu sana bildiren nedir?

20- “Yazılı bir kitaptır”

Yani iyilerin kitabı yazılı bir kitaptır.

(373) Ebu Hüreyre'den Rasulullah şöyle buyurdu: **“Kul bir hata yaptığı zaman kalbinin üzerine siyah bir nokta konur. Eğer kul bu hatayı bırakır ve Rabbine dönüp tevbe istiğfar ederse kalbi tekrar çilalanıp parlar. Eğer devam ederse o siyah nokta gittikçe fazlalaşır. Öyle ki, bütün kalbini kaplar. İşte Allah'ın bahsettiği (Ran-Pas) budur.”** Ahmet 2/297, Tirmizi tefsir bölümü 3331 nolu hadis. Ve hadis Hasen Sahih'tir der. İbni Mace 4244 nolu hadis, Hakim Müstedrek 2/517 Hadis Sahih'tir der ve Hafız Zehebi bunda ona muvafakat eder.

21- “Mukarrebler ona şahit olurlar”

Allah'a yakın melekler ancak onu görebilirler. Çünkü orası onların yeridir.

23- “Tahtlar üzerinde bakmaktadırlar”

Allah'ın kendilerine verdiği nimet ve ikrama bakıp seyretmektedirler.

24- “Onların yüzlerinde nimetlerin sevincini görürsün”

Nimetlerin verdiği mutluluk ve parıltıyı onların yüzlerinde tanırsın.

25- “Onlara mühürlü, bir şaraptan içirilir”

Saf ve katıksız bir şarap

26- “Ki sonu misktir”

Yani bardaktaki bitip şarap kesilince o şarap misk kokusu ile son bulur.

“O halde yarışanlar bunun için yarışsınlar”

Bu nimetleri isteyenler Allah'ın itaatine koşsunlar.

27- “Karışımı tesnimdendir”

O şarabın karışımı, cennetlerin en yükseği olan Adn cennetinde akan bir pınarın suyudur. Sonra onun ne olduğunu açıklıyor.

28- “Mukarreblerin içtiği bir pınardır”

Allah'a yakın meleklerin içinde su içtikleri bir pınarın suyudur.

29- “Suçlu ve günahkarlar”

firk koşanlar, yani Ebu Cehil ve arkadaşları

“İman edenlere”

İman eden fakirlere

“Gülüyorlardı”

Onlarla alay ediyorlardı.

30- “Yanlarından geçtikleri zaman birbirlerine kaş göz işaretleri yaparlardı”

Onlara işaret ederek birbirlerine kaş göz hareketleri yapıyorlardı

31- “Yakınlarına döndüklerinde”

Arkadaş ve akrabalarına³⁷⁴

”Neşe ile dönerlerdi”

Yaptıkları ile övünüp eğleniyorlardı. Mü'minler böyle anmaktan zevk alıyorlardı.

32- “Onları gördüklerinde”

Mü'minleri

“İşte sapıklar bunlardır derlerdi”

33- “Onlar gönderilmediler”

Kafirler

“Onların üzerine”

Mü'minlerin üzerine

“Koruyucular olarak”

Mallarıyla onların üzerine vekil olarak ve amellerine gözetleyici olarak gönderilmediler.

34- “İşte bugün”

Kıyamet günü

“İman edenler kafirlere gülerler”

Nasıl ki onlar dünyada kendilerine gülmüşlerdi.

35- “Tahtlar üzerinde bakıp seyretmektedirler”

Nasıl azab edildiklerine

36- “Kafirler işlediklerinin karşılığını gördüler mi?”

Yani dünyada mü'minlerle alay etmelerinin karşılığını buldular mı?

(374)Ayette geçen 'Hafızın' kelimesini 'Fakihin' olarak okuyanlar: Hafs, Ebu Cafer ve İbn Amir dışında tüm kurrallar böyle okur. el-İthaf 2/597

İNŞİKAK SURESİ

Mekki sürelerden olup 23 ayettir.³⁷⁵

Bismillahirrahmanirrahim.

1- “Gök yarıldığı zaman”

Kıyamet günü gök yarılr

2- “Rabbine kulak verdiği zaman”

Rabbinin yarılma emrini işitip itaat ettiğinde

“Ve gerçekten ona bu yaraşır”

Rabbine itaat etmesi

3- “Yer uzatıldığı zaman”

Kenarlarından derinin çekildiği gibi çekilip uzatıldığı zaman

4- “İçindekilerini attığı”

İçinde taşıdığı hazine ve ölüleri dışa atıp

“Boşaldığı zaman”

Onlardan kurtulduğu zaman

6- “Ey insan sen Rabbine varan yolda durmaksızın çaba harcıyorsun”

Rabbin için ameller işliyorsun.

“Ve sen ona kavuşacaksın”

Amellerini bulacaksın. Yani kıyamet günü olduğu zaman insan işlediği amelleriyle karşılaşır.

7- “Kimin kitabı sağ tarafından verilirse”

8- “O kolay bir hesaba çekilir”

Yani Allah’ın huzuruna çıkarılır. Çünkü kimin hesabı tartışılırsa muhakkak azab edilir.³⁷⁶

(375) Za nüshasından ziyadedir. Bu sure mushaflarda 25 ayettir. El-Bikai Mesaid'un Nazar kitabında 3/171 şöyle der: Basra ve fiami'lere göre 23 ayet, diğerlerine göre 25 ayettir.

(376) Aişe'den Rasulullah şöyle buyurdu.

9- “Ve ailesine sevinçli olarak döner”

Cennette.

10- “Kitabı arkasından verilen ise”

Çünkü elleri boynuna bağlıdır. Bu nedenle kitabı sol tarafından, arkadan verilir.

11- “O zaman ölümü çağırır”

Helak olmasını temenni eder.

12- “Ve alevli ateşe atılır”

Cehenneme girecektir.

13- “Çünkü o ailesi arasında”

Dünyada iken

“Sevinçli idi”

Hevasına tabi olan biriydi.

14- “O bir daha dönmeyeceğini sandı”

Rabbine tekrar dönmeyeceğini zannetti.

15- “Hayır,”

İş onun zannetiği gibi değildir. Aksine o Rabbine döndü.

16- “fiafak vaktine yemin olsun ki:”

Güneş düştükten sonra görünen kırmızılıktır. Denilir ki: Gece veya gündüze yemin etmektedir.

17- “Geceye ve topladıklarına”

Toplayıp taşıdıklarına içinde barındırdığı hayvan ve haşerattan ve gecenin üzerine çöktüğü her şeye

18- “Ondördüne girdiği zaman aya”

Kim kıyamet günü hesaba çekilirse mutlaka azab edilir.” Hz. Aişe: Dedim ki:

“Allah şöyle buyuruyor **“O kolay bir hesaba çekilecektir”** Rasulullah:

“Bu hesaba çekilmek değildir. Bu sadece Allah’ın huzuruna çıkarılmaktır. Çünkü kıyamet günü kimin hesabı tartışılırsa mutlaka azab edilir.” Buhari tefsir bölümü 8/697 Müslim Cennet bölümü 2786 nolu hadis Nesai tefsir bölümü 2/507 Tirmizi tefsir bölümü 3337 nolu hadis.

Ay toplanıp tamamlandığında

19- “Siz gerçekten tabakadan tabakaya bineceksiniz”

Bir halden sonra başka bir hale gireceksiniz. Yani meniden kan pıhtısına, sonra yaşlılığa, sonra lme. Taki Allah’a varıncaya kadar muhtelif evrelerden geçeceksiniz.

23- “Allah onların içlerinde sakladıklarını en iyi bilendir”

Kalplerinde gizleyip taşıdıkları şeyleri

24- “Onları müjdele”

Onlara haber ver.

“Acı bir azaba”

25- “Ve kesintisiz bir sevap vardır”

Kesilmeyen ve eksilmeyen bir sevap vardır. İman edip salih amel işleyenler için.

BURUC SURESİ

Mekki surelerden olup 22 ayettir.³⁷⁷

Bismillahirrahmanirrahim.

1- “Burçları olan göğe andolsun”

Yani yıldızlardan burçlar. Onlar da 12 burçtur.

2- “Vaad edilen güne andolsun”

Kıyamet gününe

3- “fahid olana”

Cuma günü

“Ve şahit olunana”

Arefe günü

4- “Kahrolsun hendeğin sahipleri”

Hendek uzunlanmasına toprağa kazılan bir yarıktır. Puta tapan kafır bir kavimdirler. Aralarında imanlarını gizleyen mü'min kimseler vardı. Onlardan bazı kimseleri anlayınca hendekler kazdılar. İçini ateşle doldurdular. Sonra da onları ateş çukurlarının yanına getirdiler. Dinlerinden dönmeyenleri ateşe attılar. Dönenleri ise serbet bıraktılar.

5- “Tutuşturucu yakıt dolu o ateş”

Alevlerle kızıştırılmış ateş

6- “Kendileri de çevresinde oturmuşlardı”

Onlar da bu ateşin etrafında oturup oraya atılanları seyrediyorlardı.

7- “Onlar mü'minlere yaptıklarını”

İmandan alıkoyuyor ve dönmeyenlere azab ediyorlardı.

“Seyrediyorlardı”

(377) Za nüshasından ziyadedir.

Orada hazır bulunuyorlardı. Allah imanlarında sabreden, ateşte yakılmayı dahi göze alan bu kimselerin hikayesini bize haber vermektedir.

8- “Onlardan sadece üstün ve güçlü olan övülen Allah’a iman ettiklerinden dolayı intikam alıyorlardı”

İşledikleri bir suçtan dolayı değil, sadece imanlarından dolayı onlara azab ediyorlardı.

10- “Mü'min erkeklerle mü'min kadınlara işkence edenler”

Onları ateşe atmak ve yakmakla

“Sonra da tevbe etmeyenler”

Bu küfürlerinden dönmeyenler.

“Onlar için cehennem azabı vardır”

Küfürlerinden dolayı

“Ve onlar için yakıcı azab vardır”

Mü'minleri yaktıklarından dolayı

12- “Rabbinin yakalayışı”

Onu azab ile yakalaması

“Elbette şiddetlidir”

13- “Elbette o ilk yaratandır”

Onları önce yaratır, sonra öldürür, sonra da tekrar diriliş zamanında tekrar diriltir.

14- “O gafur ve veduttur”

Dostlarını çok sevendir.

15- “Arşın sahibidir”

Onu yaratandır, malikidir.

“Mecidir”

Medih ve yücelik sıfatlarının tamamını hak edendir.

17- “Sana orduların haberi geldi mi?”

Kafir toplulukların haberi. Sonra da onların kim olduğunu açıklıyor.

18- “Firavun ve Semud’un”

19- “Aksine kafirler yalanlıyorlar”

Kavminden seni yalanlıyorlar.

20- “Allah onları arkalarından kuşatmıştır”

Onun kudreti hepsini kapsar. Onlardan kimse onu aciz bırakmaz.

21- “Aksine o şerefli üstün olan bir Kur'andır”

Hayrı çoktur. Müşriklerin zannetiği gibi değildir.

22- “O Levhi mahfuzdadır”

İçinde bulunan şeylerin tebdil veya tağyir edilmekten korunmuştur.

TARIK SURESİ

Mekki surelerden olup 16 ayettir.³⁷⁸

Bismillahirrahmanirrahim.

1- “Göge ve Tarık'a andolsun”

Yani bütün yıldızlara çünkü geceleyin görünürler. Geceleyin her gelen şey Tarık diye isimlendirilir. Allah daha bunu açıklamaktadır.

3- “Parlayan yıldızdır”

Işığı pek parlak olandır.

4- “Her nefsin üzerinde mutlaka gözetleyici ve koruyucular vardır”

Rabbi tarafından onun amellerini koruyan melekler vardır.

5- “İnsan neden yaratıldığına bir baksın”

Rabbi onu neden yaratmış düşünsün. Sonra kendisi bunu açıklıyor.

6- “Onu atılan bir sudan yarattı”

Rahime dökülen meniden yarattı.

7- “O bel ile”

Erkeğin menisi

“kaburga kemikleri arasında”

Göğüs kemikleri arasında kadının menisi çıkar.

8- “fiüphesiz Allah onu tekrar döndermeye kadirdir”

İnsanı ölümden sonra tekrar diriltmeye gücü yeter.

9- “O gün sırlar ortaya çıkarılır”

(378) Za nüshasından ziyadedir. Bu sure mushaflarda 17 ayettir. El-Bikai Mesaid'un Nazar kitabında 3/178 şöyle der: İlk Medine'lilere göre 16 ayet, diğerlerine göre 17 ayettir.

Yani kıyamet günü. İşte bu günde sırlar yoklanılır. Bunlar kulun Rabbi ile arasında olan farz sırlardır. Namaz, Oruç ve Cenabetten yıkanma gibi. Eğer kul dileyseydi yapmadığı halde bunları yaptım diyebilirdi. Ancak bu onunla Rabbi arasında bir sır olduğu için doğru olup olmadığını kimse bilmezdi. Ancak bunun doğruluğu ve sıhhati, kulun bundaki emaneti kıyamet günü ortaya çıkar.

10- “Onun hiç bir güç ve yardımcısı yoktur”

Kafir insanın

11- “Dönüslü olan göge andolsun”

Yağmura

12- “Yarılan yere de”

Bitkilerle yarılan yere

13- “fiüphesiz o, ayırdeden bir sözdür”

Yani Kur'an hakla batılın arasını ayırdeder.

14- “O şaka değildir”

Batıl ve oyun için değildir.

15- “Onlar”

Mekke müşrikleri

“Tuzak kuruyorlar”

Rasulullah'a içlerinde gizlediklerinin aksini gösteriyorlar.

16- “Ben de bir tuzak kuruyorum”

Bu da onların hiç bilmediği bir yerden Allah'ın onları saptırmasıdır.

“Kafirlerle mühlet ver. Onlara az bir süre tanı”

Onları biraz geciktir. Elbette onları azab ile yakalayacağım. İşte Bedir günü Allah onları yakaladı. Çünkü peygamber onlara beddua ediyordu. Allah ta ona “Onlara biraz süre tanı” diye vahiy etti.

A'LA SURESİ

Mekki surelerden olup 19 ayettir.³⁷⁹

Bismillahirrahmanirrahim

1- “Rabbinin yüce adını tesbih et”

Rabbini kötü sıfatlardan arındır. Onu uzak tut. Yani En yüce Rabbim noksan sıfatlardan uzaktır. “Subhane rabbiyel ala” de.

2- “O ki yarattı ve düzenledi”

İnsanı düzgün bir şekilde yarattı.

3- “Her şeyi biçimlendirip yolunu gösterdi”

Rızıkları takdir edip sonra da onu arama yolunu gösterdi.

4- “O ki otlakları çıkardı”

Yerden bitkiler yeşertti.

5- “Sonra da onu kupkuru”

Akıntının kuruyan otları üzerinde taşıdığı çer çöp haline getirdi.

“Kara bir çöp haline getirdi”

6- “Sana okutacağız”

Cebrail (a.s.)'ın sana getirdiği vahyi okuyor hale getireceğiz.

“Böylece sen onu unutmayacaksın”

Ondan hiçbir şey unutmazsın. Bu, Allah tarafından nebisine verilen kendisine indirilen vahiyden hiçbir şeyi unutmadan koruyacağına dair bir sözdür.

7- “Ancak Allah'ın dilediği müstesna”

Onu neshederse. Veya: Ancak Allah dilerse yani Allah unutmamayı diledi.

(379) Za nüshasından ziyadedir.

“Şüphesiz o açık olanı da gizli olanı da bilir”

Söz ve fiillerden.

8- “Seni kolay olan için başarılı kılacağız”

Sana kolay olan dini hükümleri daha da kolaylaştıracğız. Bu din müsamahakar bir dindir.

9- “Öğüt verip hatırlat”

Kur'an'la nasihat et.

“Eğer öğüt fayda edecekse”

Hatırlatma ve nasihatler

10- “Korkan öğüt alacaktır”

Allah'tan korkan öğüt alır.

11- “Şaki olan ise ondan kaçınır”

Allah'ın ezeli ilminde bahtsız olan bu öğütten kaçınıp uzaklaşır.

12- “Ki o, büyük ateşe atılacaktır”

Cehenneme girecektir.

13- “Sonra orada ne ölür ne de yaşar”

Azaptan kurtulup rahat edebilmek için orada ne ölüm vardır ne de hayatın ruhunu ve tadını bulacağı bir yaşantı vardır.

14- “Kurtuldu”

Cennette ebedi kalmaya kavuşmakla.

“Temizlenip arınan”

Çok salih ameller işlemekle.

15- “Rabbinin adını anıp ve namaz kılan”

Beş vakit namazı eda eden

16- “Ama siz, dünya hayatını tercih ediyorsunuz”

Seçiyorsunuz.

17- “Ahiret ise daha hayırlı ve daha bakidir”

Dünyadan

18- “Şüphesiz bu”

Bahsettiğim bu arınanın kurtuluşu ve ahiretin dünyadan daha hayırlı oluşu

“Önceki sahifelerde de vardır”

Kur'an'dan önce gelen sayfa ve kitaplarda.

19- “İbrahim ve Musa'nın sahifelerinde”

Allah'ın onların üzerine indirdiği kitaplarda da bu zikredilmektedir.

GAŞİYE SURESİ

Mekki sûrelerden olup 26 ayettir.³⁸⁰

Bismillahirrahmanirrahim

1- “Her şeyi kaplayıp saracak olan felaketin haberi sana geldi mi?”

Yani kıyametin haberi. Çünkü bütün mahlukatı kaplayacaktır.

“Sana gedi mi?” nin anlamı: Bu konuda ne senin ne de kavminin bilgisi vardı.

2- “O gün bazı yüzler öne düşüktür”

Zelil olarak önüne bakar.

3- “Çalışmış”

Ateş için. Onun azabı ve sıcaklığını elde etmiştir.

“Boşuna yorulmuştur”

4- “Ateşe atılır”

Sıcaklığını tadar.

“Kızgın”

Sıcaklığı pek şiddetli.

5- “Kaynar bir pınardan içirilirler”

Sıcaklığın son derecesine ulaşmış pınardan

6- “Onlar için bir yiyecek yoktur”

Cehennemde

“Ancak kuru dikenden bir yiyecek vardır”

Dari' kuru ve zehirli olan bir diken türüdür. Bu tür dikene hiç bir hayvan dahi yaklaşıp otlamaz. Bu dikenin vasfını Allah şöyle zikir ediyor.

“Ne doyurur ne de açlığı giderir.”

(380) Za nüshasından ziyadedir.

8- “Bazı yüzler de nimet içerisindedir”

Güzel ve parlaktır.

“Çalışmasından”

Dünyada yaptığı işlerden

“Memnundur”

Yaptıklarının karışılığında cennet verilince hoşnut olur.

10- “O yüksek cennettedir”

11- “Orada boş bir söz işitmez”

Batıl ve faydasız sözler

15- “Dizilmiş yastıklar”

Yanyana konmuş yastıklar.

16- “Serilmiş halılar”

Yaygılar

“Dağıtılmış”

Meclislere. Sonra Allah'ın mahlukatının emrine verdiği kainatın ayetlerine dikkat çekmekte bununla tevhidinde delil getirmektedir.

17- “Devenin nasıl yaratıldığına bakmıyorlar mı?”

20- “Yerin nasıl yayılıp döşendiğine”

21- “Öğüt ver çünkü sen bir öğüt verensin”

Onlara Allahın nimetlerini ve onun tevhidinde delalet eden ayetleri hatırlat. Çünkü sen bununla gönderildin

22- “Sen onların üzerinde bir zorlayıcı değilsin”

Onları imana zorlayan bir zorba değilsin. Bu savaş emredilmeden önce idi.³⁸¹

(381) İbni Zeyd şöyle dedi. Bu ayet onlarla savaşmak onlara karşı katı ve şiddetli davranmakla emrolunduğunda bu ayet nesh edilmiştir. Kimisi bu ayetin muhkem olduğunu ve nesh olunmadığını söyler. Anlam ise şöyledir. Sen onların başında bir zorba değilsin. Onları islami içten kabul etmeye zorlayamazsın.

Çünkü onların kalpleri senin elinde değildir. Sana düşen onları Allah’a davet etmek ve onlara gönderilen şeyi tebliğ etmektir. Bak. İzah Li Nasih’il Kur'an s. 446

383-Bu Müslim'in cehennemin sıcaklığı ve dibinin uzaklığı bölümünde 4/ 2184 No'lu hadiste rivayet eder.

23- “Ancak kim yüz çevirir ve inkar ederse”

İmandan

24- “Allah onu en büyük azab ile azablandırır”

Cehennem azabıyla.

25- “Onların düşüşü bizdir”

26- “Sonra onları hesaba çekmek te bize aittir”

FECR SURESİ

Mekki surelerden olup 32 ayettir³⁸²

Bismillahirrahmanirrahim

1- “Fecre andolsun ki”

Her günün fecrine

2- “Ve on geceye”

Zilhicce ayının ilk on gecesi

3- “Çifte”

Yani kurban bayramının ilk gününe. Çünkü onuncu gündür.

“Ve tek'e”

Arefe günü. Çünkü 9. gündür.

4- “Akıp giden geceye”

Müzdelife gecesi geçip gidince veya gelince ve yaklaşınca

5- “Bunda vardır değil mi?”

Anlatılanlardan

“Akıl sahipleri için bir yemin”

Akıl sahipleri için yeterli ve ikna edici bir yemin vardır. Ayet sonra da peygamberleri yalanlayan milletleri nasıl helak ettiğini zikretmektedir.

6- “Rabbinin Ad kavmine ne yaptığını görmedin mi?”

7- “İrem'e”

Ad kavminin ilkleri olan Ad b. Avs b. İrem. İrem bir kabile adıdır.

“Sütunlar sahibi”

(382) Za nüshasından ziyadedir. Bu sure mushaflarda 30 ayettir. El-Bikai Mesaid'un Nazar kitabında 3/189 şöyle der: Basra'lılara göre 29 ayet, Kufe ve fiami'lere göre 30 ayet, Medine ve Mekke'lilere göre 32 ayettir.

Yüksek sütunlar sahibi kavimi veya yüksek bina sahipleri veya taşınabilir sütun sahipleri kastedilmektedir.

8- “Öyle şehirler ki içinde onun bir benzeri yaratılmış değildi”

Onların yakalayışlarında, kuvvetlerinde ve uzun boylu oluşlarında.

9- “Ve kayaları oyan Semud'a”

Kayaları oyup onlardan evler edindiler.

“Vadilerde”

Vadi'l-Kura'da. Çünkü meskenleri oradaydı.

10- “Ve kazık sahibi firavuna”

Bir çok asker ve topluluk sahibi. Onların çok kazıkları vardı. Seferlerinde yanlarına götürüp çakıyorlardı.

13- “Rabbın onların üzerine azab kamçısını çarptı”

Onları kamçı azabıyla cezalandırdı.

14- “Elbette rabbın”

Surenin başlangıcındaki yeminin cevabıdır.

“Gözetleme yerindedir”

İnsan oğlunun yaptığı tüm amelleri gözetlemekte, görmekte ve duymaktadır.

15- “Fakat insan”

Kafir kimse

“Rabbi onu deneyince”

Onu nimet ve bollukla imtihan edince

“Ve ona ikram edip”

Mal ile

“Ona nimetler verince”

Verdiği nimetlerle onu rahatlatınca

“Der ki Rabbim bana ikram etti”

Dünyadaki şansının ve payının çok olduğunu görür bunun Allah'tan bir ikram olduğunu görmez.

16- “Ama Rabbi onu imtihan edip rızkını kısarsa”

Az verirse

“O zaman derki Rabbim bana ihanet etti”

Dünyadaki payının azlığından ve şansızlığından şikayet eder. İşte kafirin sıfatı budur. Mü'min kimse ise asıl ikramın Rabbinin emirlerine itaat etmek, ihanet ise Rabbine isyan etmekte olduğunu görür. Sonra Allah Teala bu inkarcı kişiye şöyle cevap veriyor.

17- “Hayır”

İş bu inkarcının zanettiği gibi değildir.

“Aksine siz yetime ikram etmiyorsunuz”

Bu onların yetimi miras hakkından mahrum bıraktıklarını haber vermektedir. Yetime mirastan olan payını vermiyorlardı.

18- “Miskini yedirmeye teşvik etmiyorsunuz”

Bunu emretmiyor ve birbirinize yardımcı olmuyorsunuz.

19- “Ve mirası yiyiyorsunuz”

Yetimin hakkı olan miras payını

“Yedikce yiyiyorsunuz”

fiiddetli bir şekilde hakka riayet etmeden. Yemek için bütün malı topluyor ve yetimin payını vermiyorsunuz.

20- “Ve malı sevdikçe seviyorsunuz”

Çok mal toplamayı istiyorsunuz.

21- “Hayır”

İşin böyle olmaması gerekir.

Bir biri ardınca sarsılıp dümdüz edildiği zaman yer sarsılıp bir kısmı diğer kısmını kırdığı zaman

22- “Rabbin geldiği zaman”

Rabbinin emri ve hükmü

“ve melek” yani melekler saf saf geldikleri zaman

23- “O gün cehennem getirilir”

Yetmiş bin yularla çekilir. Her bir yuları yetmiş bin melek çeker³⁸³

(383) Bunu Müslim cehennemnin sıcaklığı ve dibinin uzaklığı bölümünde 4/2184 No'lu hadiste rivayet eder.

“O gün insan hatırlar”

İnkarcı kimse tevbe izhar eder.

“Ancak bu hatırlamada ona ne fayda”

Artık tevbesi geçerli değildir.

24- “Der ki: Keşke hayatım için önceden bir şeyler takdim etseydim”

Ölümün olmadığı ahiret hayatı için salih ameller işleseydim.

25- “O gün hiç kimse onun gibi azab edemez”

Kimsenin yapacağı azab Allah'ın azabına ulaşamaz. O gün emir Allah'ın emridir. Onun emrinden başka hiç bir emir yoktur.

26- “Ve hiç kimse onun bağladığı gibi bağlayamaz”

Zincir, paranga ve kelepçelerle bağladığı gibi hiç kimse bağlayamaz. Yani o gün mahlukattan hiç kimse bağlama ve azab etmede Allah'a ulaşamaz.

27- “Ey mutmain olmuş nefis”

Bunu doğrulayan Allah'ın sözüne inanmış ve güvenmiş

28- “Rabbine dön”

Ölüm anında ona böyle denilir.

“Razı olarak”

Allah'ın ona verdiklerine ve

“Hoşnut edilmiş olarak”

Rabbi ondan razı olmuştur. Bu da nefis dünyadan çıktığı zaman söylenir. Kıyamet günü olduğu zaman ona denilir ki

29- “Kullarımın arasına”

Salih kullarımın arasına gir.

“Ve cennetime gir”

BELED SURESİ

Mekki surelerden olup yirmi ayettir.³⁸⁴

Bismillahirrahmanirrahim.

1- “Hayır bu şehire yemin ederim”

Ayetin başındaki olumsuzluk edatı olan “la” te'kit içindir. Kast edilen şehir ise Mekke'dir.

2- “Ve sen”

Ey Muhammed

“Orada otururken”

Veya orası sana helal iken öldürme ve esir etmede istediğini yaparken. Fetih günü Rasulullah (s.a.v.) 'e günün bir kısmı Mekke'de bu tür fiilleri işlemek helal kılındı. O da o saatte savaşı ve dilediğini öldürdü.³⁸⁵

3- “Ve babana ve doğanlara”

Adem (a.s.) 'a ve çocuklarına and olsun. Buradaki “ma” edatı “men” anlamındandır. Birincisi akılsızlar için kullanılırken diğeri akıllı varlıklar için kullanılır.

4- “Elbette biz insanı zorluklar içinde yarattık”

Dünya ve ahiret işlerinde bir çok zorluklar ve sıkıntılar içerisinde yarattık. Ayete biz insanı sağlam yapılı ve mutedil olarak yarattık manası da verilir.

5- “O kendisine kimsenin güç yetiremeyeceğini mi sanıyor?”

Bu ayet Beni Cumah'tan Ebul Eşeddeyn olarak bilinen bir adam hakkında nazil oldu.³⁸⁶

(384) Za nüshasından ziyadedir.

(385) Bunu Ahmet ve Müslim rivayet eder. Müslim hacc bölümünde tahrim Mekke babında 2/986

(386) Bu İbni Cerir'in görüşüdür. 30/198

Bu kimse Kuvvetli biri olarak biliniyordu. Allah ta buna karşılık şöyle buyurdu. O kuvveti ile kimsenin ona gücünün yetmeyeceğini mi zannediyor? Allah'ın ona gücü yeter.

6- “Diyor ki: mal harcadım”

Muhammed'in düşmanlığı için

“Pek çok harcamalar yaptım”

Üst üste malımı çokça harcadım. Halbuki o bunda yalan söylemektedir. Allah şöyle buyuruyor.

7- “Kimsenin onu görmediğini mi sanıyor?”

Yaptığı harcamaların miktarını kimse bilmiyor mu sanıyor? Sonra da Allah Teala'nın ona gücü yettiğine ve yaptığı amellerin sayıldığına dair deliller zikredilmektedir.

8- “Biz ona iki göz, bir dil ve iki dudak yaratmadık mı?”

10- “Onu iki yol göstermedik mi?”

İyilik ve kötülük yolunu ona tanıtmadık mı?

11- “Ancak o Akabeye girmedir”

Sarp yokuşa ve zorluğa göğüs germedi. Bu malını Allah yolunda harcayan kimsenin karşılaşacağı zorluklara tahammül etmesi gerektiğini bir örnekle açıklamaktadır. Zorlu yokuşu çıkan kimsenin zorluğa katlandığı gibi onun da katlanması gerekir. Ve bu insanın Allah'a itaat yolunda hiç bir şeyini harcamadığını belirtmektedir.

12- “Akabenin ne olduğunu sana bildiren nedir?”

Sarp yokuşu ne olduğunu sana öğreten nedir? Sonra da bunu tefsir etmektedir.

13- “Bir boynu çözmek”

Bir köleyi azad etmek. Ödeyeceği ücretinde ona yardım etmek.

14- “Veya açlık gününde doyurmak”

15- “Yakın olan bir yetimi”

Akrabayı

16- “Veya hiç bir şeyi olmayan bir yoksulu”

Fakirliğinden doluyı toprağa yapışıp sürünen fakir

17- “Sonra da iman edenlerden”

Yukarda sayılan amelleri imanla beraber yaparsa sevabını alır. Aksi halde yaptığı bu iyiliklerin ona hiç bir faydası ve sevabı olmaz.

”ve birbirlerine sabrı tavsiye edenlerden”

Allah’a itaatte sabretmeyi birbirlerine nasihat ederlerse

“Ve birbirlerine merhameti tavsiye ederlerse”

Mahlukata merhametli olmayı tavsiye ederlerse.

18- “İşte o kimseler sağ tarafın adamlarıdır”

Kim bu sıfatlara haiz olursa o kimse sağ ehlinden olur.

19- “Ayetlerimizi inkar edenler ise sol yanın adamalarıdır”

Kitabları sol taraftan verilen guruptandır. Sağ ehli kimseler için o kimseler güvende olan kimselerdir denilir. Sol ehli kimseler içinse o kimseler uğursuz ve bedbaht kimselerdir denilir.

20- “Üzerlerinde kapıları kilitlenmiş bir azab vardı”

Ateş onları kuşatmıştır.

ŞEMS SURESİ

Mekki surelerden olup 15 ayettir³⁸⁷

Bismillahirrahmanirrahim

1- “Güneşe ve duhaya andolsun”

Güneş ve parıltısına

2- “Ardından gelen ay'a”

Nur ve parıltısında peşinden geldiği zaman çünkü ayın ilk yarısında güneş ile ayın aydınlığı birbirinden farklı olur.

3- “Aydınlandığı zaman gündüze”

Karanlık gidip aydınlık ortaya çıktığı zaman. Veya Güneş etrafı aydınlattığı zaman çünkü güneş le gündüz aydınlanır.

4- “Onu sarıp örtüğü zaman geceye”

Gece güneşi örtüğü zaman.

5- “Göğe ve onu bina edene”

Yapana

6- “Yeri ve onu yayıp döşeyene”

Sergi gibi yayana.

7- “Nefse ve onu biçimlendirene”

Onu düzgün yaratana

8-”Sonra da ona iyiliğini ve kötülüğünü ilham edene”

Ona itaatı ve isyanı öğretilene

9- “Onu arındıran kurtulmuştur”

Nefsini günahlardan temizleyen ve Allah için onu arındıran

10- “Onu alçaltan da zarar etmiştir”

Nefsini zelil ve basit kılan böylece günah işleyen kimse hüsrana uğramıştır.

(387)Za nüshasından ziyadedir.

11- “Semud azgınlığı yüzünden yalanladı”

Tuğyanlarından dolayı gönderilen peygamberleri yalanladılar.

12- “En şakileri kalktığında”

Deveyi boğazlayan kimse ayaklandığında

13- “Peygamberleri onlara dedi ki”

Salih (a.s.)³⁸⁸

“Allah’ın devesidir”

Yani onu serbest bırakın dokunmayın.

“Onun su içme hakkına dokunmayın”

Ona ayrılan günde onu serbest bırakın.

14- “Fakat onlar yalanlayıp onu boğazladılar”

Deveyi öldürdüler.

“Rabbleri de onları helak etti”

Onları kökten yok etti.

“İşledikleri günahtan dolayı orayı dümdüz etti”

Onları helak edip yerle bir etti. Veya onları helak ile birbirine eşit kıldı. Büyük küçük hepsini yerin dibine geçirdi.

15- “Ve bunun sonucundan korkmaz”

Yaptıklarından dolayı Allah kimden korkmaz. Veya en şaki adam işlediği cinayetin sonucundan çekinmedi.

(388) Asıl nüshada bulunmayan ziyade.

LEYL SURESİ

Mekki surelerden olup 21 ayettir³⁸⁹

Bismillahirrahmanirrahim

1- “Örttüğü zaman geceye”

Ufûğu karanlığıyla örttüğünde.

2- “Göründüğü zaman gündüze”

Aydınlanıp ortaya çıktığında

3- “Erkeği ve dişiği yaratana andolsun”

Ki Allahu tealadır. Bu yeminin cevabı şu ayettir.³⁹⁰

4- “Elbette işiniz farklı farklıdır”

Çabalarınız değişiktir. Aralarında farklılık vardır. Yani mü'minin ameli ile kafirin ameli birbirinden ayrıdır. Bu Ayet Ebu Bekir ve Ebu Süfyan hakkında nazil olmuştur.

5- “Kim verir”

Malını harcar

“Ve sakınırsa”

Rabbinden korkup haramalardan kaçınırsa

6- “Ve güzel olanı tasdik ederse”

Harcadığı malının Allah tarafından daha güzelinin verileceğine kesin inanırsa. Veya La ilahe illallah sözünü tasdik ederse.

7- “İşte onu kolayla başarılı kılarız”

Hayatında ona kolaylık bağışlarız. Yani Allah'ı razı edecek amelleri işlemesini ona kolaylaştırırız. Müşrikler İslam'dan dönmeleri için bir gurup müslümana işkence ediyorlardı. Ebu Bekir onları satın alıp azad etti. Bunun üzerine Allahu teala onun malını kendi yolunda harcadığını belirterek

(389) Za nüshasından ziyadedir.

(390) Zı nüshasından ziyadedir.

katında bulunan sevabı tasdik ettiğini vasıf etmektedir.

8- “Ama cimrilik eden”

Malını hayra harcamayan

“ve kendini müstağni görürse”

Kendisini zengin görüp Allah'a karşı bağımsız görür ve Allah katındaki sevaba ragbet etmezse.

10- “Onu da zor olana kolaylaştırırız”

Onu azaba götürecek amelleri işlemeyi kolaylaştırırız.

11- “Yuvarlandığı zaman malı ona hiç bir fayda vermez”

Ölür ve helak olduğunda veya cehenneme düştüğünde

12- “Doğru yola iletmek bize aittir”

Üzerimize düşen hidayet yolunu ve sapıklık yolun açıklamaktır.

13 - “Son olan da ilk olan da bizimidir”

Kim onun malikinin dışında bunları isterse hata eder.

14- “Sizi alev saçan ateşle uyardım”

Tutuşan ateşle sizi korkuttum

15- “Oraya ancak şakiler atılır”

Kafirden başkası oraya girmez.

“Yalanlayıp yüz çeviren inkarcılar”

Oraya girerler.

17- “Ondan uzaklaştırılır”

O cehennem azabından

“Sakınanlar ve korunanlar”

Yani Ebubekir (r.a.)

18- “Arınmak için malını veren”

Allah katında temiz olmak isteyen ve işlediği amellerde hiç bir riya ve gösteriş talep etmeyen.

19- “Onun yanında hiç kimsenin karşılık verilecek bir nimeti yoktur”

Ebubekir, Bilal'ı satın alıp azad edince kafirler şöyle dediler. ‘Ebubekir bunu Bilal'ın ona yaptığı bir iyilikten dolayı yaptı.’ Allah ta bu ayeti inzal etti. Kendisine yapılan bir iyikten dolayı yapmadığını söyledi.

20- “Ancak Yüce Rabbinin rızası için verdi”

Allah’ın katındaki sevabı almak için yaptı.

21- “Ve o Razi olacaktır”

Cennete girmekle hoşnut edilecektir.

DUHA SURESİ

Mekki surelerden olup 11 ayettir³⁹¹

Bismillahirrahmanirrahim

1- “Duha'ya and olsun”

Bütün güne

2- “Karanlığı çöktüğü zaman geceye”

Karanlığı iyice çöküp bütün mahlukatı kaplayınca

3- “Rabbin seni terk etmedi ve sana darılmadı da”

Seni peygamberliğe seçtiğinden beri seni terk etmedi. Seni sevdiğinden beri sana kızmadı. İşte bu yukarda geçen yeminin cevabıdır. Vahiy 15 gün Rasulullah’a gelmekte gecikince insanlar: ‘Muhammed’in Rabbi onu terk etti ve ona darıldı’ dediler. Bunun üzerine Allah bu sureyi indirdi.³⁹²

4- “Son olan senin için ilk olandan daha hayırlıdır”

Ahiret dünyadan daha hayırlıdır. Çünkü Allah orada sana çok ikramlarda bulunacak ve yüksek dereceler verecektir.

5- “Rabbin elbette sana verecektir”

Ahirette sevabını ve şefaath makamını verecektir.

“Böylece sen razı olacaksın”

Rivayet edilir ki bu ayet nazil olunca Rasulullah şöyle dedi:

(391) Za nüshasından ziyadedir.

(392) Cündup b. Sufyan el Becli şöyle dedi: Rasulullah rahatsız olduğundan dolayı bir veya iki gece kalkamadı. Bu nedenle bir kadın yanına gelerek dedi ki:

“Ey Muhammed şeytanının seni terk etmiş olmasını umarın. Çünkü iki veya üç geceden beri onun sana yaklaştığını görmüyorum.” Allah ta bunun üzerine bu sureyi indirdi. Buhari tefsir bölümü 8/711 Müslim Cihad ve siyer bölümü 1797 nolu hadis Nesai tefsir bölümü 2/532 Tirmizi tefsir bölümü 3345 nolu hadis

“O halde ümmetinden bir fert dahi ateşte oldukça razı olmam.”³⁹³ Sonra Allah teala onun vahiy öncesi durumunu ve ona verdiği nimetleri hatırlatmaktadır.

6- “Seni yetim olarak bulmadı mı?”

Anne baban ölüp sana ne mal ne de bir ev bıraktılar.

“O seni barındırdı”

Seni amcan Ebu Talib’le³⁹⁴ barındırdı. Senin terbiyeni ve büyümeni o üstlendi.

7- “Ve seni şaşırmış buldu”

Bugün üzerinde bulunduğun peygamberliğin alametlerinden, Kur'an'ın ve şeriatin hükümlerinden mahrumdun. Allah seni oraya hidayet etti. Bu ayet Şura: 42/52’de ki ayet gibidir. “Kitabın ve imanının ne olduğunu bilmiyordun”

8- “Seni yoksul buldu”

Hiç bir malı olmayan bir fakirdin. Allah seni önce Hatice'nin malıyla sonra da ganimetlerle zenginleştirdi.

9- “Yetime gelince onu hakir görme”

Malından dolayı onu üzüp kahretme ve yetimliğini hatırla

10- “Dileneni azarlama”

Ona kötü söz söyleyerek azarlama. Fakat az da olsa bir şeyler ver. Veya güzel bir şekilde reddet. Fakirliğini hatırla.

11- “Rabbinin nimetini”

Peygamberlik ve Kur'an'ı

“Anlat”

Onlardan haber ver.

(393) İbni Abbas bu ayet hakkında şöyle der: Muhammed’in ehli beytinden birinin ateşe girmemesi onun rızasındandır. İbni Cerir 30/232

(394) Za nüshasından ziyadedir.

İNŞİRAH SURESİ

Mekki sûrelerden olup sekiz ayettir.³⁹⁵

Bismillahirrahmanirrahim.

1- “Senin göğsünü yarıp genişletmedik mi?”

Onu açıp genişletmedik mi? Kalbini iman ve peygamberliğe, ilim ve hikmete yumuşatmadık mı? Bu cevabı ikrar olan bir soru türüdür.

2- “Ve yükünü indirip atmadık mı?”

Cahiliyede yaptığın şeyleri silmedik mi?³⁹⁶ Yani hata ve sehven yaptıklarını. Veya peygamberlik yükünü sana hafifletmedik mi? Ayette geçen “Vızr” kelimesi ağır yük anlamına gelir.

3- “Ki o, belini bük müştü”

Ağırılığından dolayı

4- “Senin şanını yüceltmedik mi?”

Zikir edildiğim zaman benimle birlikte zikir edilmekle

5- “Elbette zorlukla beraber kolaylık ta vardır”

Müşriklerin bu katı tavırlarından dolayı içinde bulunduğum sıkıntıyla beraber bir kolaylık ta vardır. O da benim sana arka çıkıp onlara galip gelmendir. O zaman ister istemez sana boyun eğerler.

6- “Elbette zorlukla beraber kolaylık vardır”

Te'kit için yapılmış bir tekrardır. Şöyle de denilir. Bu, mü'mine isabet eden her zorluğu kapsayacak şekilde geneldir. Dolayısıyla bu Allah'tan mü'min kullara dünyada veya ahirette verilmiş bir kolaylık sözüdür. Zorluk bir tane kolaylık ise iki tanedir.

(395) Za nüshasından ziyadedir.

(396) Ayn nüshasından ziyadedir.

7- “O halde boş kaldığında”

Namazını bitirince

“Durmaksızın yorul”

Dua etmekle ve ihtiyaçlarını Rabbinden istemekle

8- “Rabbine rağbet et”

İhtiyaçlarını ondan istemekle ona yönel.

TİN SURESİ

Mekki surelerden olup sekiz ayettir.³⁹⁷
Bismillahirrahmanirrahim.

1- “İncire ve zeytine andolsun”

Şam'da bulunan iki dağ adıdır. Süryanice'de Tina dağı ve Zeyta dağı olarak geçer. Bu adla anılmalarının nedeni, bu meyveler orada yetiştiği içindir.

2- “Mübarek Sina dağına da”

Musa(a.s.)'a vahiy gelen dağ adı. Ayette geçen “Sinin” kelimesi Süryanice'de mübarek anlamına gelir.

3- “Ve bu emin beldeye de”

Güvenli belde³⁹⁸ yani Mekke şehri. Emin olarak adlandırılması oraya sığınanların güvende olmalarından dolayıdır.

4- “Elbette biz insanı en güzel biçimde yarattık”

En güzel şekilde. Çünkü boyu düzgün, yiyeceklerini eliyle alır.

5- “Sonra da onu aşağıların aşağısına çevirdik”

Yaşlılık piri fanilik ve zayıflık veya yaşlılıktan dolayı bunama.

6- “Ancak iman edip salih ameller işleyenler müstesna. Bunlar için kesintisiz bir ecir vardır”

Yani mü'min yaşlanınca kafirin tam aksine gençliğinde amel ettiği gibi sevab alır.³⁹⁹ İşte “Onlar için kesintisiz bir sevap vardır” manası budur. Denilir ki “Sonra onu aşağıların aşağısına çevirdik” manası kafirleri ateşin en alt tabakasına attık. Sonra da mü'minleri bunun dışında tutarak

(397) Za nüshasından ziyadedir.

(398) Aynı nüshasından ziyadedir

(399) Bu İbni Abbas'ın görüşüdür. İbn Ebi Hatem rivayet eder. Durrul Mensur: 8/553

“Ancak iman edip salih ameller işleyenler bunun dışındadır...” Racihi olan görüş te budur. Sonra kafirleri azarlayarak şöyle buyuruyor:

7- “Bundan sonra dini yalanlamana iten nedir”

Ey insan bu delilden sonra hesap ve ceza gününü yalanlamana iten nedir? Yani neden dini yalanlıyorsun denilir ki bu peygambere bir hitaptır. Yani Ey Muhammed insanları yaratma gücümüzü açıkladıktan sonra ve delilimizi ortaya koyduktan sonra seni yalanlayan kimdir. Sanki şöyle diyor: Sevap ve cezayı yalanlamakla kim sana galip gelebilir.

8- “Allah hüküm edenlerin hakimi değildir?”

Yarattığı ve yaptığı bütün şeylerde o en hikmetli olan değildir? Bütün bunlar onun ilmine ve hikmetine delalet etmiyormu? O ne yücedir. İsimleri ne mübarektir. Ondan başka ilah yoktur.⁴⁰⁰

(400) Za nüshasından ziyadedir.

ALAK SURESİ

Mekki surelerden olup ondokuz ayettir.⁴⁰¹

Bismillahirrahmanirrahim.

1- “Rabbinin adıyla oku”

Kur'an'ı yani her surenin başında onun adını zikret.

“Ki o yarattı”

Bütün mahlukat ve eşyayı

2- “İnsanı yarattı”

Adem oğlunu

“Kan pıhtısından”

3- “Oku, Rabbin en büyük kerem sahibidir”

Kulların cehaletinden dolayı o halimdir. Onları cezalandırmakta acele etmez.

4- “Ki o kalemle öğretti”

Yazmayı öğretti. Sonra da ona neyi öğrettiğini açıklıyor.

5- “İnsana bilmediği şeyleri öğretti”

Hat ve yazıyı

6- “Hayır”

Gerçekten

“Elbette insan azar”

Sınırını aşar. Rabbine karşı üstünlük taslar.

7- “Kendisini müstağni görür”

Hiç bir şeye muhtaç olmadığını sanar.

8- “Elbette dönüş rabbinedir”

Ahirette ona varılacaktır. Böylece azgın kimseye hak ettiği cezayı verir.

9- “Yasaklayanı gördün mü?”

(401) Za nüshasından ziyadedir.

Yani Ebu Cehil

10- “Namaz kılan kulu”

Çünkü o ‘eğer Muhammed’i namaz kılarken görürsem boynuna basıp ezeceğim’ demişti. Burada “görmedin mi?” nın manası taacuptür.

11- “Gördün mü? Ya o doğru yol üzerinde ise”

12- “Veya takva ile emrediyorsa”

13- “Gördün mü? O yalanlıyor ve yüz çeviriyor”

Yani takvayı emreden hidayet üzere olan bir kulu namaz kılarken engelleyen kimse öğütten yüz çeviren yalancı birisidir. Bundan daha garip bir şey var mıdır?

14- “Bilmedi mi?”

Ebu Cehil

“Allah'ın onu gördüğünü”

Allah onu görüyor ve yaptıklarını biliyor.

15- “Hayır. Eğer bundan vazgeçmezse”

Üzerinde bulunduğu küfürden ve peygambere düşmanlığından

“Onu perçeminden tutup sürükleyeceğiz”

Onu perçeminden tutup ateşe sürükleyeceğiz. Sonra onun perçemini vassf etmektedir.

16- “Yalancı ve günahkar olan perçemi”

Yani sahibi yalancı ve günahkar olan

17- “Meclisini çağırın”

Onlardan yardım dilesin. O Rasulullah'a şöyle demişti. ‘Ben bu vadiyi soylu atlar ve azgın adamlarla doldurup üzerine salacağım.’ Allah ta şöyle buyurdu:

“O meclisini çağırın”

18- “Biz de zebanileri çağırırız”

Şiddetli ve katı olan meleklerdir. Rasulullah buyurdu ki: **“Eğer o meclisini çağırıyorsa zebaniler onu göz göre göre yakalarlardı.”**⁴⁰²

19- “Hayır”

İş Ebu Cehil'in üzerinde bulunduğu gibi değildir.

“Ona itaat etme. Ve secde et”

Namaz kıl.

“Ve yaklaş”

Rabbine itaat etmekle ona yaklaş.

(402) İbni Abbas şöyle dedi: Rasulullah (s.a.v.) namaz kılıyordu. Ebu Cehil gelerek ona dedi ki: “Seni bundan men etmedim mi?” Ve bu sözünü tekrarladı. Rasulullah ta ondan yüz çevirdi ve onu azarladı. Ebu Cehil şöyle dedi. “Biliyorsun ki: Burada benim meclisimden daha çok başka bir meclis yoktur.” Bunun üzerine Allah bu ayeti indirdi. **“O Meclisini çağırın. Biz de Zebanileri çağıracağız”** İbni Abbas: “Allah'a yemin olsun ki eğer o meclisini çağırıyorsa Allah'ın zebanileri onu yakalayiverirlerdi.” Tirmizi tefsir bölümü 3346 nolu hadis. Hadis garip sahihtir der. Aynı manada Müslim de Münafıkların sıfatı bölümünde 2797 nolu bir hadis rivayet eder.

KADİR SURESİ

Medeni surelerden olup beş ayettir.⁴⁰³

Bismillahirrahmanirrahim

1- “Şüphesiz onu indirdik”

Kur'an'ı

“Kadir gecesinde”

Hüküm ve fasıl gecesinde. Allah o gecede bir yılın hükümlerini ve kaderini belirler. Kader takdir anlamındadır. Allah bu gecede bütün Kur'an'ı bir defada Levh-i Mahfuz'dan dünya semasına indirdi. Sonra Cebrail (a.s.) 20 küsur yılda onu peygambere parça parça getirdi.

2- “Sana bildiren nedir”

Ey Muhammed

“Kadir gecesinin ne olduğunu”

Onun değerini ve saygınlığını kim sana bildirdi. Bu taacup ifadesidir. Sonra o geceden haber vermektedir.

3- “Kadir gecesi bin aydan hayırlıdır”

Yani içinde kadir gecesinin bulunmadığı bin aydan

4- “Melekler ve ruh o gecede”

Cebrail (a.s.) meleklerle birlikte

“Her iş için Rabblerinin izni ile inerler”

Allah bu gecede takdir ettiği bir yıllık işler için inerler. Söz burada tamamlanıyor. Sonra şöyle diyor.

5- “O selamdır”

Bu gecenin hepsi, içinde hiç bir hastalığın ve sıkıntının bulunmadığı bir hayır ve selamettir. Şeytanın o gecede hiç bir şey yapmaya gücü yetmez. Denilir ki bu gecede melekler mescidlerde bulunanlara selam verirler.

“Fecir'in çıkışına kadar”

Fecrin doğuşuna kadar.

(403) Za nüshasından ziyadedir.

BEYYİNE SURESİ

Medeni surelerden olup beş ayettir.⁴⁰⁴

Bismillahirrahmanirrahim.

1- “Ehli kitaptan inkarcılar”

Yahudi ve Hristiyanlardan Muhammed'in peygamberliğini inkar edenler

“Ve müşrikler”

Arap kafirleri

“kopup ayrılacak değildirler”

Küfürlerinden vazgeçecek değildirler.

“Apaçık deliller kendilerine gelmedikçe”

Yani onlara apaçık deliller, açıklamalar geldi. O da Kur'an ve Muhammed (a.s.)'dır. Yani Muhammed onlara gönderilinceye kadar küfürlerini terk etmediler. Bu her iki guruptan iman eden kimseler içindir. Sonra bu beyyineyi açıklamaktadır.

2- “Allah tarafında gönderilen elçi temiz sayfalar okumaktadır”

Batıldan arınmış tertemiz bir kitap okumaktadır.

3- “Onda dosdoğru kitaplar vardır”

Dosdoğru, adil hükümler bulunmaktadır. Sonra da ehli kitabın inkarcılarını zikretmektedir.

4- “Kitap verilenler ihtilaf etmediler”

Yani Muhammed (a.s.)'ın gerçekten gönderilen bir peygamber olduğunda kitaplarında bulunan vasıflarından dolayı ihtilaf etmediler.

“Ancak kendilerine apaçık beyyine geldikten sonra ihtilaf ettiler”

(404) Za nüshasından ziyadedir.

Onun Tevrat ve İncil'de vaad edildikleri peygamber olduğunu apaçık bildikten sonra ihtilaf ettiler. Yani onun gönderilmeden önce peygamberliğinin gerçek oluşunda ittifak ediyorlardı. Ne zaman ki peygamber gönderildi o zaman ayrılığa düşüp peygamberliğini inkar ettiler. Onlardan kimi haset ve azgınlığından dolayı inkar ederken kimi de ona iman etti.

5- “Onlar emredilmediler”

Kitap verilenlerden inkar edenler

“Ancak dini halis kılarak Allah'a ibadet etmekle emrolundular”

Onunla birlikte başka hiç kimseye ibadet etmemek sadece Muvahidler olarak ona itaat etmekle emr olundular.

“Hanifler olarak”

İbrahim (a.s.) ve Muhammed (a.s.)'ın dini üzere Allah'a ibadet etmekle emrolundular.

“İşte en doğru din budur”

Dosdoğru milletlerin dini budur. Ayetin gerisi açıktır.

ZİLZAL SURESİ

Mekki surelerden olup sekiz ayettir.⁴⁰⁵

Bismillahirrahmanirrahim.

1- “Yer şiddetli sarsıntıyla sarsıldığı zaman”

Kıyametin kopması için yer şiddetli bir şekilde sallandığı zaman

2- “Ve yer ağırlıklarını dışarı atıp çıkardığı zaman”

Hazinelerini ve ölülerini dış yüzeyine attığı zaman

3- “İnsan der ki:”

Tekrar dirilişe inanmayan kafir kişi

“Ona ne oluyor”

Bu durumu inkar ederek

4- “İşte o gün yer haberlerini anlatır”

Üzerinde işlenen iyi ve kötü her şeyi haber verir.

5- “Rabbin ona vahiy ettiği için”

Konuşması için ona emredip izin verdiğinden⁴⁰⁶

6- “O gün insanlar bölük bölük fırlayıp çıkarlar”

İnsanlar gruplar halinde hesabın görüleceği yerden ayrılırlar. Sağa ve sola yollar tutarlar.

“Amellerin kendilerine gösterilmesi için”

Sevaplarını veya cezalarını

7- “Kim zerre ağırlığınca bir iyilik işlerse onu görür”

Mü'min kişi işlediği amellerin sevabını ahirette görür. Kafir ise kendisini, ehlini ve malını bu dünyada görür.

8- “Kim zerre ağırlığınca kötülük işlerse onu da görür.”

Mü'minin dünyadaki cezası hüznler ve musibetlerdir. Kafir ise cezasını ahirette görür.

(405) Zı nüshasından ziyadedir.

ADİYAT SURESİ

Bismillahirrahmanirrahim.

1- “Koşanlara and olsun”

Savaşta

“Soluk soluğa”

Koştığı zaman içinden çıkan sese

2- “Ateş saçanlara”

Geceleyin taşlı toprakta koştukları zaman nallarından ateş çıkan atlara.

3- “Sabah vakti akın edenlere”

Sabah vaktinde düşman üzerine saldıran atlara. Aslında onların sahipleri düşmana saldırır fakat söz atlara izafe edilmiştir.

4- “Böylece orada tozu dumana katanlara”

Düşmanın bulunduğu yeri toz dumana çeviren atlar

5- “Bununla bir topluluğun orta yerine kadar dalanlara”

Bulundukları yerde üzerine saldırdıkları insanların ortasındadırlar. Yani saldırdıkları düşman topluluğun ortasındadırlar.

6- “Gerçekten insan”

Kasemin cevabı budur.

“Rabbine karşı nankördür”

Yani kafirler Allah'ın kendilerine verdiği nimetlere karşı nankördürler.

7- “Ve şüphesiz o”

Allah teala

“Buna”

Onların nankörlüklerine

“Şahittir”

8- “Gerçekten o mal sevgisinden dolayı”

Malı çok sevdiği için

“Katıdır”

Cimri ve şiddetlidir.

9- “O bilmiyor mu?”

Bu nankör insan

“Kabirlerde bulunanların dışa atıldığı”

Çevrilip deşildiği. Yani ölülerin diriltildiği zamanı

10- “Ve göğüslerde bulunan şeylerin devşirilip derlendiği”

İman ve küfürden göğüslerde bulunan açığa çıkarılıp gösterildiği zamanı bilmiyor mu?

11- “O gün Rabpleri kendilerinden gerçekten haberdardır”

Onların gizli açık her halini bilir. O gün küfürlerinden dolayı onları cezalandırır. İmanlarından dolayı da onları mükafatlandırır. Ayette 'Bihim-Onları' olarak geçti. Çünkü İnsan kelimesi cins isimdir.⁴⁰⁷

(407) A ve Zı nüshalarından ziyade

KARİA SURESİ

Bismillahirrahmanirrahim

1- “Çarpan olay”

Kıyamet. Çünkü korku ve dehşeti ile kalpleri çarpar.

2- “Nedir o?”

Onun durumunu daha da büyütüp dehşetini daha da arttırmaktadır.

4- “O gün insanlar, saçılmış pervaneler gibi olurlar”

Herhangi bir yöne yönelmeyen sersemleşmiş çekirgeler gibidirler. İnsan da tekrar diriltildiği zaman şaşkınlıktan birbirlerine çarpar dağınık halde olurlar.

5- “Dağlar da etrafa saçılmış yün gibi olur”

Hafifliklerinden dolayı o hale gelirler.

6- “Tartısı ağır gelen kimse”

Güzellikleri ile

7- “İşte o razı olunan bir hayat içindedir”

Ondan hoşnut olduğu bir yaşantı içerisindedir.

8- “Tartısı hafif gelen ise, anası uçurumdur”

Varacağı yer ateştir.

10- “Onun ne olduğunu sana bildiren nedir?”

Sonrada bunu açıklıyor.

11- “Kızgın bir ateştir”

Sıcaklığı pek şiddetlidir.

TEKASUR SURESİ

Bismillahirrahmanirrahim

1- “Çoklukla övünmek sizi oyaladı”

2- “Öyleki kabirleri bile ziyaret ettiniz”

Mal ve çocuk sayısı ile öğünmek sizi meşgul edip Allah'a itaat etmekten alıkoydu. Ölüm size gelinceye kadar bu hal üzere kaldınız. Bu ayet Yahudiler, biz falanoğullarından daha çoğuz, filanoğulları filanoğullarından daha çokturlar demelerinden dolayı nazil oldu. Sapıklık üzere ölünceye kadar bununla oyalandılar.

3- “Hayır asla”

Üzerinde bulunmanız gereken durum çoklukla öğünmek olmamalı.

“Bileceksiniz”

Üzerinde bulunduğunuz durumun kötü sonucunu ölüm sekeratı anında bileceksiniz.

4- “Sonra yine hayır, bileceksiniz”

Üzerinde bulunduğunuz durumun kötü sonucunu kabirlerinizde bileceksiniz. Yapılan tehdidin te'kit edilmesi için tekrarlanmaktadır.

5- “Hayır, eğer kesin bir bilgi ile bilseydiniz”

Eğer gereği gibi hakkıyla durumu bilseydiniz bu bilginiz, üzerinde bulunduğunuz durumdan sizi alıkoyardı. Ayette geçen 'lev' edatının cevabı mahzuftur.⁴⁰⁸Sonra şöyle başlıyor ayet.

6- “Elbette o çılgınca yanan ateşi göreceksiniz”

7- “Sonra onu kesin gözle de göreceksiniz”

Bu da te'kitir. Aynel yakın onu göreceksiniz. O size gayb olmaz.

(408)Asıl nüsha Ayn'da bulunmamaktadır.

8- “Sonra o gün, size verilen nimetlerden sorguya çekileceksiniz”

Güven ve sıhhatinizi nerelerde harcadığınızdan hesaba çekileceksiniz.

ASR SURESİ

Mekki surelerdendir⁴⁰⁹

Bismillahirrahmanirrahim

1- “Asr'a andolsun”

Allah zamana yemin etmektedir.

2- “Gerçekten insan”

Allah'a itaatin dışında amel eden kafir kimse

“Hüsrandadır”

Yani cennetteki konumunu yerini ve ailesene kaybeder.

3- “Ancak iman edenler”

Hüsranda değildirler

“Ve birbirlerine hakkı”

Birbirlerine tevhit ve iman üzere kalmayı tavsiye edenler.

”Ve sabrı tavsiye edenler müstesna”

Allah'a itaati ve onun yolunda cihad etmeyi tavsiye edenler. Merfu olarak⁴¹⁰ rivayet edilen bir haberde şöyle denilir. “Gerçekten insan hüsrandadır” Yani Ebu Cehil “Ancak iman edenler” Yani Ebubekir “Ve salih ameller işleyenler” Yani Hz. Ömer b. Hattab “Ve hakkı tavsiye edenler” Yani Hz. Osman “Ve sabrı tavsiye edenler” Yani Hz. Ali. Allah hepsinden razı olsun.

(409) Zı nüshasından ziyadedir.

(410) Bu hadisi Kurtubî tefsirinde rivayet eder. 20/180 İbni Cemaa ise /ürer ut Tibyan'da s. 548'de rivayet eder. Ancak bunu peygambere dayandırmaz. İbni Teymiye bunun benzerini Usulu Tefsir kitabının önsözünde s. 88 zikreder. Onu lafzın asla delalet etmediği tefsir hurafelerinden sayar.

HÜMEZE SURESİ

Mekki surelerdendir⁴¹¹

Bismillahirrahmanirrahim

1- “Dili ile çekiştiren, kaş ve gözü ile işaretler yapıp alay eden her fesatçı kişinin vay haline”

Yani insanların gıybetini yapıp onları ayıplıyan kimselere. Bu ayet Ümmeye b. Halef hakkında nazil oldu. Velid b. Muğire hakkında nazil olduğu da söylenir. Her ikisi de Rasulullah'ın gıybetini yapıp alay ediyorlardı.

2- “Malı biriktirip onu sayan”

Malını gelecek için saklayıp hazırlayan. Veya malı daha çok olanı

3- “Malının kendisini ebedi kılacağını zaneder”

Dünyada kalıp ölmeyeceğini sanır.

4- “Hayır”

İş onun sandığı gibi değildir.

“Elbette o Hutame'ye atılacaktır”

Yani ateşe

7- “Ki o gönüllere işler”

Acısı ve yakışı gönüllere ulaşır.

8- “O onların üzerine kilitlenmiştir”

Kapatılıp kilitlenmiştir.

9- “Uzatılmış direkler arasında bağlanacaklardır” Üzerlerine kapatılacak yüksek sütunlar. Ateşte bu şekilde azab edilirler.

(411) Z1 nüshasından ziyadedir.

FİL SURESİ

Mekki sürelerdendir.⁴¹²

Bismillahirrahmanirrahim

1- “Görmedin mi?”

Bilmedin mi? Veya sana haber verilmedi mi?

“Rabbinin fil sahiplerine ne yaptığını”

2- “Onların tuzaklarını boşa çıkarmadı mı?”

Kabe’yi yıkmak için kurdukları tuzağı

3- “Üzerlerine Ebabil kuşları gönderdi”

Sürü sürü kuşlar

4- “Onlara sertleştirilmiş taşlar atıyorlardı”

Çamurdan yapılı pişirilip sertleştirilen taşlar.

5- “Onları yenik ekin yaprakları gibi kıldı”

Hayvanların yediği ekinler gibi onları darmadağan etti.

(412) Zı nüshasından ziyadedir.

KUREYŞ SURESİ

Bismillahirrahmanirrahim.

1- “Kureyşi alıştırdığı için”

Denilir ki: Ayetin başındaki “lam” harfi kendinden önceki ile bağlantılıdır. Manası şöyledir. Allah fil sahiplerini Kureyş'in kalması ve yolculuklarını devam etmesi için helak etti. Yine denilir ki: “lam” Harfi te'hîr manasınadır. O zaman mana, bu evin Rabbine ibadet etmeleri için “Kureyşi alıştırdı” Yani Allah'ın verdiği bu nimetleri itiraf etmek ve bu nimetlere şükürlerini ifa etmek için sadece ona ibadet etmeleri gerekir. Bir başka mana da şöyledir. Kureyşi yolculuğa alıştırdı. Onları kışın Yemen yolcuğu yazın da Şam olmak üzere iki yolculukları vardır. Bu iki yolculukla geçimlerini ve ticaretlerini sağlıyorlardı. Hiç kimse bu ticaretlerinde onlara karışmıyorlar ve diyorlardı ki: ‘Bunlar Allah'ın evinin sakinleridir. Ve o evin koruyucularıdır.’ Allah işte onlara böyle bağış yapmıştı.

3- “Bu beytin Rabbine ibadet etmeleri için. O ki, onları açlıktan doyurdu”

Açlıktan sonra. Çünkü daha önce onlara öyle şiddetli bir açlık dokunmuştu ki ölüleri ve leşleri dahi yiyorlardı. Sonra Allah onları bu durumdan kurtardı.

“Ve korkudan sonra onları güvene kavuşturdu”

Böylece Haremde saldırılmaktan korkmadıkları gibi yolculuklarında da korkmuyorlardı.

MA'UN SURESİ

Bismillahirrahmanirrahim

1- “Dini yalanlıyanı gördün mü?”

Bu ayet As b. Vail hakkında nazil oldu. Velid b. Mugira hakkında veya Ebu Sufyan hakkında nazil olduğu da söylenir. O bir deve kesti. Yanına bir yetim gelip ondan et istedi. O da onu asasıyla kovdu.⁴¹³ Bunun üzerine Allah şöyle buyurdu.

“Şu yetimi itip kakanı”

Yani onu hakkından dolayı sertçe iteni

3- “Miskini yedirmeye teşvik etmez”

Miskini doyurmadığı gibi onun doyurulmasını da emretmez.

4- “Namaz kılanların vay haline. Onlar ki kıldıkları namazlarından gafilidirler”

Vaktinden geciktirip ondan gafil oluyorlar.

6- “Onlar ki gösteriş yaparlar”

Yani münafıklar açıkta namaz kılıp gizlide namazı bırakıyorlar.

7- “Ve yardımı engeliyorlar”

Zekatı ve insanların menfaati bulunan en ufak şeyleri dahi esirgiliyorlar. Balta kazan su ve tuz gibi.

(413) Bu İbni Cüreyc'in sözüdür. Müellif Esbabı Nuzul kitabında ona nisbet eder. s. 540

KEVSER SURESİ

Bismillahirrahmanirrahim.

1- “Sana kevseri verdik”

Denilir ki kevser etrafı incilerle süslenmiş cennetteki bir nehirdir.Veya çok hayır anlamındadır.

2- “Rabbin için namaz kıl”

Bayram namazı yani Kurban günü

“Ve kurban kes”

Hac ibadetlerinde. Denilir ki

“Namaz kıl”

Yani Namazında elini Kurbanının üzerine koy.

3- “Asıl sana kızan”

Buğz eden

“Ebterin kendisidir”

Soyu kesik olan odur. Denilir ki Ebter'in manası bütün hayırlardan kesik olandır. Bu ayet As b. Vail⁴¹⁴ hakkında nazil oldu. Rasulullah'ın oğlu Kasım ölünce ona Ebter adını taktı.⁴¹⁵

(414) Beyhaki Delailü'n-Nubuvve kitabında Muhammed b. Ali'den rivayetle nakl eder. 2/70 Fakat bunu Amr b. As'tan zikireder. Sonra da şöyle der. Bu isnatla bu şekilde rivayet edildi. Ve zayıftır. Meşhur olan bunun As b. Vail hakkında nazil olduğudur.İbni Asakir ise Meymun b. Mehran'dan o da ibni Abbas'tan rivayet eder. Durrul Mensur 8/ 652. Bu şika idi ancak hadislerinde irsal vardı.

(415) Za ve Zı nüshalarından ziyade

KAFİRÜN SURESİ

Mekki sûrelerdendir.

Bismillahirrahmanirrahim.

1- “De ki ey kafirler”

Kureyş'ten bir gurup hakkında nazil oldu. Peygambere gelip sen bir yıl ilahlarımıza ibadet et. Biz de bir yıl senin ilahına ibadet edelim dediler.⁴¹⁶ Bunun üzerine Allah bu sureyi indirdi.

2- “Sizin taptıklarınıza tapmayacağım”

Şimdi

3- Siz de benim ibadet ettiğime ibadet edecek değilsiniz”

Şu an benim taptığıma

4- “Ben sizin taptığınıza tapacak değilim”

Gelecekte

5- “Siz de benim ibadet ettiğime tapacak değilsiniz”

Gelecekte. Böylece Rasulullah onların Allah’a ibadet etmesini şu an için ve gelecek için nefy ediyor. Bu Allah’ın inanmayacaklarını bildiği kimseler için böyledir. Aynı şekilde Rasulullah hem şimdi hem de gelecekte putlara tapmayacağını bildiriyor. Ta ki bundan umutlarını kessinler.

6- “Sizin dininiz size”

Şirkiniz size

“benim dinim de bana”

İslam. Tabi bu savaş emrolunmadan önce idi.

(416) İbni Cerir bunu İbni Abbas'tan rivayet eder. 30/331 Müellif te Esbabu nuzul kitabında nakl eder s. 543

NASR SURESİ

Mekki surelerdendir. ⁴¹⁷

Bismillahirrahmanirrahim.

1- “Allah’ın yardımı”

Yahudi ve Araplardan sana düşmanlık eden kimselere karşı Allah’ın sana yardımı geldiği zaman

“Ve fetih geldiğinde”

Mekke fethi.

2- “İnsanların gurup gurup Allah’ın dinine girdiğini gördüğünde”

Allah’ın dinine tek tek girdikten sonra insanlar bölük bölük girince. Bu sure nazil olunca Rasulullah şöyle dedi. “Nefsim bana tanıtıldı.”⁴¹⁸

3- “Rabbini hamd ile tesbih et”

Allah Rasulune çok tesbih ve istiğfar dilemesini emrediyor. Taki ömrünün sonunu salih amellerde fazlalıkla bitsin.

(417) Zı nüshasından ziyade

(418) Ahmet Müsned’inde bu hadisi rivayet eder. 1/217 İbni Cerir 30/ 334 Tüm ravileri sıkadır.

MESED SURESİ

Mekki surelerdendir.⁴¹⁹

Bismillahirrahmanirrahim

1- “Ebu Leheb'in iki eli kurusun. Ve kurudu da”

Şu ayet nazil olunca “Yakın akrabalarını uyar” Şuara: 26/214. Rasulullah Safa tepesine çıktı. En yüksek sesiyle kavmine seslendi. Herkes onun yanında toplandı. Rasulullah onları cehennemle korkuttu. Ve dedi ki:

“Ben şiddetli bir azabın önünde size gönderilen bir uyarıcıyım.”

Ebu Leheb bunun üzerine,

“Yazıklar olsun sana. Sırf bunun için mi bizi çağırdın?” dedi. Allah ta onun bu sözü üzerine bu sureyi indirdi.⁴²⁰

“Ebu Leheb'in iki eli kurusun”

Yani kahrolup zarar etsin.

“Ve kurudu da”

Yani zarar etti de. Rasulullah onu azab ile korkutunca Ebu Leheb şöyle dedi: “Eğer kardeşimin oğlu gerçekten hakikat ise o zaman ben malım ve çocuklarımı ondan kurtarmak için fidyeye veririm.” Allah ta şöyle buyurdu.

2- Malı ve kazandıkları ona hiç bir fayda vermedi”

Çocukları.

3- “O alevli bir ateşe atılacaktır”

4- “Eşi de odun hamalı olarak”

(419)Zı nüshasından ziyadedir.

(420) Buhari bu hadisi tefsir bölümünde 8/737 Müslim iman bölümünde 208 nolu hadis olup Nesai tefsir bölümünde 2/198 Tirmizi tefsir bölümünde 3363 nolu hadisle rivayet eder.

Çünkü eşi dedikodu ile yürüyor insanlar arasında laf götürüp getiriyordu. Ebu Sufyan'ın kız kardeşi Ümmü Cemil idi.

5- “Boynunda bükülmüş bir ip olduğu halde”

Boynunda demir bir halka bulunup boyu yetmiş zir'adır. Ağzından girip arkasından çıkar⁴²¹ Geri kalanı da boynuna dolanır. Ayette geçen meset ipe bağlanıp sağlamlaştırılan her şey anlamına gelir.

(421) Bu Urve b. Zübeyr'in görüşüdür. İbni Cerir 30/340 rivayet eder.

İHLAS SURESİ

Mekki surelerdendir.

Bismillahirrahmanirrahim

Rivayet edildiğine göre müşriklerden bir gurup Rasulullah’a gelip dediler ki: “Bize Rabbini tanı.” Allah ta bu sureyi indirdi.⁴²²

1- “De ki: O Allah birdir”

O sorduğunuz bir olan Allahtır.

2- “Allah samettir”

Bütün ihtiyaçların kendisinden istendiği efendidir. Denilir ki: Samet, içi olmayandır. Bu nedenle de yemeyen ve içmeyendir. Yine denilir ki: Bütün ihtiyaçlarda ve isteklerde ona yönelinir.

3- “Doğmadı ve doğurulmadı”

4- “Ona hiç kimse denk olmadı”

Onun bir benzeri asla yoktur.

(422) Bu sebebi nuzulu Tirmizi tefsir bölümünde Ubey b. Ka'b'tan rivayetle nakleder. 3361 nolu hadis Ahmet ise Müsnetinde 5/134 rivayet eder. Fakat ravileri arasında Ebu Cafêr Razi vardır. Bu ise sadık biri olmasına rağmen hıfzı kötüdür. Müellif Esbabü'n-Nüzûl kitabında aynı rivayetle nakleder. s. 549 Hakim 2/540 ve sahihtir der. Zehebi de bunda ona muvafakat eder.

FELAK SURESİ

Bismillahirrahmanirrahim

1- “De ki: Sabahı ortaya çıkaran Rabbe sığınırım”

Bu ve sonraki sure Yahudi olan Lebid b. A'sam Rasulullah'a sihir yapınca nazil oldu. Rasulullah sihrin etkisiyle şiddetli bir rahatsızlığa yakalandı. Allah ona sihir yapıldığını ve nerede olduğunu bildirdi. Rasulullah birisini onu getirmesi için gönderdi. Üzerine 11 düğüm atılmış bir ipti. O düğümlerden biri çözüldükçe Rasulullah rahatlıyordu. Taki bütün düğümler çözülünce Rasulullah tamamen rahatladı.⁴²³ Allah Teala bu iki sureyi indirerek onlarla kendisine sığınmasını emretti. Bu iki surenin toplam ayet sayısı düğümlerin sayısı kadardı. Yani 11 ayettir. “**Felak**” Sabah anlamındadır.

3- “Girdiği zaman gecenin şerrinden”

Karanlığı çöktüğü zaman

4- “Düğümlere üfleyen kadın büyücülerin şerrinden”

Sanki bir şeyler okuyup ona üfleyen kadın sihirbazların şerrinden.

5- “Hased ettiği zaman hasetçinin şerrinden”

Yani kendisine sihir yapan Lebid'in.

(423) Bu hadisi Buhari tıp bölümünde 10/230 Müslim sihir bölümünde 2189 nolu hadiste Ahmet 6/63 rivayet eder.

NAS SURESİ

Bismillahirrahmanirrahim.

1-3- “De ki: insanların rabbine, malikine ve ilahına sığınırım”

4- “Vesvese verenin şerrinden”

Yani vesvese sahibi⁴²⁴ olan şeytanın şerrinden.⁴²⁵

“O sinsi vesvesecinin”

Allah anıldığı zaman dönüp gizlenen. Şeytan insan kalbinin üzerine çöker. Kişi Allah’ı zikir ettiği zaman kaybolup gider. Ve ondan uzaklaşır. Gafil olduğu zaman da tekrar kalbine gelir. Ona vesvese verir.

5- “O ki insanın göğüslerine vesvese verir”

6- “Gerek insanlardan gerekse Cinlerden olsun”

Yani Cinlerden olan şeytanların şerrinden Allaha sığınırım. Ayette geçen **“Ve insanların”** Cümlesi vesvas üzerine atıftır. Manası, vesvese verenin ve insanların şerrinden Allah’a sığınırım. Sanki ayet hem cinlerin hem de insanların şerrinden Allah’a sığınılmasını emretmektedir.

Kitap tamamlandı

Allah ve Rasulü doğru söyledi. Alemlerin Rabbine hamd olsun. Allah bize yeter. O ne güzel vekildir. Ulu ve yüce Allah’tan başka güç ve kuvvet sahibi yoktur. Efendimiz Muhammed’e aline ve tüm ashabına salat olsun. Gönderilen tüm peygamberlere selam olsun. Alemlerin Rabbi Allah’a da hamd olsun.⁴²⁶

(424) Za ve Ayn nüshalarından ziyade

(425) Bu hadisi Buhari tefsir bölümünde 8/742 İbni Abbas’ın sözünden nakleder. İbni Cerir de 30/355 yine ondan rivayet eder. Hakim hadisın sahih olduğunu söyleyerek 2/541 rivayet eder. Zehebi de ona muvafakat eder.

(426) Za nüshasından ziyade.